

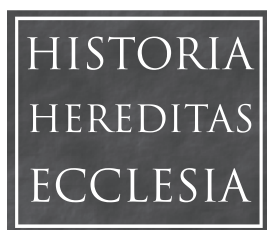
HERMINA ŚWIĘCH-MAŁYSA

KLASZTOR BERNARDYNEK
PW. ŚW. AGNIESZKI
W KRAKOWIE 1459-1788

HISTORIA
HEREDITAS
ECCLESIA

Klasztor bernardynek
pw. św. Agnieszki w Krakowie
1459-1788

TOM 33

SERIA POD REDAKCJĄ

KS. DR. HAB. ANDRZEJA BRUŹDZIŃSKIEGO, PROF. UPJPII
I DR. HAB. TOMASZA GRAFFA, PROF. UPJPII

MIĘDZYNARODOWY KOMITET REDAKCYJNY:

KS. PROF. DR. HAB. JACEK URBAN – PRZEWODNICZĄCY, POLSKA
MGR. PŘEMYSL BAR, PH.D., CZECHY
JUDR. MGR. GABRIEL LUKÁČ, SŁOWACJA
PROF. DR. HAB. ZDZISŁAW NOGA, POLSKA
PROF. PHDR. JIŘÍ TRÁVNÍČEK, CZECHY
KS. PROF. DR. HAB. ROBERT TYRAŁA, POLSKA
KS. PROF. DR. HAB. ANDRZEJ WITKO, POLSKA
PROF. DARIUS VON GÜTTNER SPORZYŃSKI, AUSTRALIA

Hermina Święch-Małysa

Klasztor bernardynek
pw. św. Agnieszki w Krakowie
1459-1788

WYDAWNICTWO
KSIĘGARNIA
AKADEMICKA

Kraków 2025

Hermina Święch-Małysa
<https://orcid.org/0009-0007-7689-795X>

© Copyright by Hermina Święch-Małysa & Księgarnia Akademicka, 2025

Recenzja
prof. dr hab. Zdzisław Pietrzyk, UJ

Opracowanie redakcyjne
Magda Kowalewicz

Projekt okładki
Paweł Sepielak

ISBN 978-83-8368-337-9 (druk)
ISBN 978-83-8368-338-6 (pdf)
<https://doi.org/10.12797/9788383683386>

Na okładce wykorzystano obraz Maksymiliana Cerchy
Widok Wawelu od południa (1869)
ze zbiorów Zamku Królewskiego na Wawelu
(nr inwent. 3416), fot. Dariusz Błazewski

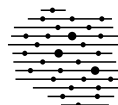
Publikacja współfinansowana przez Fundację im. Świętej Królowej Jadwigi
dla Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie

Projekt dofinansowany ze środków budżetu państwa, przyznanych
przez Ministra Edukacji i Nauki w ramach Programu Doskonała Nauka II

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

**Doskonała
Nauka II**

Ten utwór jest dostępny na licencji Creative Commons
Uznanie autorstwa 4.0 Międzynarodowe (CC BY 4.0)

WYDAWNICTWO KSIĘGARNIA AKADEMICKA

ul. św. Anny 6, 31-008 Kraków
tel.: 12 421-13-87; 12 431-27-43
e-mail: publishing@akademicka.pl
<https://akademicka.pl>

*Moim Rodzicom
Małgorzacie i śp. Wojciechowi*

Spis treści

Wstęp	9
I. Fundacja klasztoru i kościoła pw. św. Agnieszki w Krakowie i jego kasata w 1788 r.	25
1. Geneza wspólnoty bernardynek w Krakowie	25
a) Działalność Jana Kapistrana w Krakowie	25
b) Pierwsze siedziby tercjarek	31
2. Powstanie klasztoru i kościoła pw. św. Agnieszki	38
a) Fundator Jan Hincza z Rogowa i początki budowy	38
b) Szwedzkie oblężenie Krakowa i proces odbudowy od drugiej połowy XVII w.	53
c) Wyposażenie kościoła	71
3. Kasata klasztoru	90
a) Tło polityczne i działalność prymasa Michała Poniatowskiego w Krakowie	90
b) Zniesienie klasztoru pw. św. Agnieszki	95
II. Przepisy prawne regulujące funkcjonowanie klasztoru	103
1. Reguła Trzeciego Zakonu św. Franciszka zatwierdzona przez papieża Mikołaja IV	103
2. Ustawy papieskie nadane przez o. Gabriela Rangoniego z Werony i inne ustawy przedtrydenckie	111
3. Reforma potrydencka	127
a) Uchwały Soboru Trydenckiego dotyczące klasztorów żeńskich	127
b) Reforma potrydencka i ustawy o. Hannibala Rossellego, komisarza generalnego	134
c) Działalność prowincjała o. Benedykta Gąsiorka	141
4. Uchwały kapituł bernardyńskich i prawne odniesienia do bernardynów	152

III. Życie w klasztorze.	167
1. Rekrutacja do klasztoru.	168
a) Problemy z nazewnictwem	168
b) Pochodzenie terytorialne i stanowe zakonnic	172
c) Powiązania rodzinne wewnątrz wspólnoty klasztornej oraz z zakonnicami z innych klasztorów	223
2. Etapy życia klasztornego.	230
a) Obłóczyny	230
b) Profesja.	245
c) Śmierć i pochówki zakonnic.	249
3. Wydarzenia nadzwyczajne	259
a) Klęski żywiołowe	259
b) Nowe fundacje	269
c) Napad na klasztor.	280
IV. Organizacja wewnętrzna klasztoru i życie duchowe	297
1. Urzędy klasztorne	297
a) Przełożona, wikaria, dyskrety	297
b) Mistrzynie dla probantek, mistrzyni panien świeckich.	328
c) Pozostałe urzędy – furtianka, zakrystianka, szafarka, kanaparka, refektarka, kantorka i infirmerka	338
2. Rodzina klasztorna – rezydentki i służba.	356
3. Spowiednicy i kapelani	360
4. Duchowość	388
V. Źródła utrzymania klasztoru	419
1. Sposób zarządzania sprawami gospodarczymi	419
2. Dochody stałe.	428
a) Posagi zakonnic	428
b) Czysze	435
c) Arendy	441
d) Opłaty od rodziców uczennic i rezydentek.	443
3. Dochody jednorazowe	445
a) Testamenty	445
b) Nadania królewskie i jałmużny	454
4. Wydatki	458
Zakończenie	465
Aneks	471
Bibliografia	623
Spisy ilustracji i tabel.	665
Wykaz skrótów.	669
Summary	671
Streszczenie	675
Indeks osób	679

Wstęp

Bernardynki, czyli Mniszki Trzeciego Zakonu Regularnego św. Franciszka z Asyżu (*Moniales Tertii Ordinis Regularis Sancti Francisci Assisiensis – Bernardinae*), jak oficjalnie brzmi ich nazwa, wywodzą się z rodziny zakonów o duchowości franciszkańskiej. Pod względem historycznym i jurysdykcyjnym wspólnoty franciszkanów dzielą się na trzy osobne grupy. Pierwszy Zakon obejmuje Braci Mniejszych, Braci Mniejszych Konwentualnych i Braci Mniejszych Kapucynów. Do Drugiego Zakonu przynależą Siostry Klaryski, do Trzeciego zaś – Franciszkański Zakon Świecki oraz Trzeci Zakon Regularny, czyli m.in. wspólnoty sióstr bernardynek, będące najstarszym zakonem żeńskim powstałym na terenie Polski, choć pod względem odniesień prawnych i ideałów wcielanych w życie codzienne sięgające swymi korzeniami jeszcze czasów grup braci i sióstr od pokuty organizowanych pod wpływem działalności św. Franciszka z Asyżu¹.

Celem niniejszej pracy jest ukazanie dziejów pierwszego klasztoru bernardynek na ziemiach polskich, a także zamieszkujących go sióstr. Klasztor

¹ *Źródła Franciszkańskie. Pisma świętego Franciszka. Źródła biograficzne świętego Franciszka. Pisma świętej Klary i źródła biograficzne. Teksty ustalające normy dla braci i sióstr od pokuty*, red. R. Prejs, Z. Kijas, Kraków 2005, s. 2355-2356; S. Chodyński, *Bernardynki*, [w:] *Encyklopedia kościelna*, t. 2, red. M. Nowodworski, Warszawa 1873, s. 227-229; B. Migdał, *Bernardynki*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, t. 2, red. E. Gryglewicz, R. Łukaszyk, Z. Sułowski, Lublin 1976, kol. 315; J. Bar, *Polskie zakony*, „Prawo Kanoniczne” R. 4, 1968, nr 1-4, s. 438-439; W. F. Murawiec, *Bernardynki warszawskie*, „*Analecta Cracoviensia*” 1997, t. 29, s. 575-576; Z. Pietrzyk, „*Uciekamy się do świątobliwości Wasi Ojca i Pana naszego*”. Przyczynek do dziejów ss. bernardynek warszawskich w XVII wieku, [w:] *W służbie Bogu i społeczeństwu. Zakony na ziemiach polskich w XVI-XIX wieku*, red. D. Kupisz, Radom 2004, s. 45-50; A. E. Kędracka, *Łowickie bernardynki*, Łowicz 2005, s. 5-6; A. K. Sitnik, *Geneza bernardynek w Polsce*, „*Przegląd Kalwaryjski*” 2007-2008, t. 11-12, s. 209-221; idem, *Fundacje na rzecz bernardynek w Polsce w jej granicach historycznych od XV do XX wieku*, Kalwaria Zebrzydowska 2021, s. 33, 46-47.

nosił wezwanie św. Agnieszki i znajdował się w Krakowie, na przedmieściu Stradom, w pobliżu tzw. Mostu Królewskiego. Losy mieszkańek konwentu przez ponad trzy wieki nierozdzielnie związane były zarówno z historią miasta, jak i lokalnego Kościoła. Datę początkową zakresu niniejszej pracy wyznacza rok 1459, kiedy z inicjatywy hojnego fundatora i dobrodzieja Jana Hinczy z Rogowa rozpoczęto wznoszenie świątyni oraz pierwszych klasztornych zabudowań. Należy jednak zaznaczyć, iż geneza wspólnoty sięga nieco wcześniej i ściśle łączy się z pobytem św. Jana Kapistrana w Krakowie – pod wpływem jego płomiennych kazań i siły oddziaływania oddolnie gromadzące się grupy pobożnych kobiet zapragnęły bowiem prowadzić życie wspólnotowe w pobliżu klasztoru braci. Z kolei za datę końcową rozprawy przyjęto rok 1788. Jest to czas, w którym z inicjatywy prymasa Michała Poniatowskiego, pełniącego równocześnie urząd administratora biskupstwa krakowskiego, przeprowadzono kasatę klasztoru św. Agnieszki, a bernardynki zmuszono do przeniesienia się do konwentu św. Józefa, znajdującego się przy obecnej ul. Poselskiej. W pracy zasygnalizowano jedynie los poklasztornych zabudowań, które wielokrotnie zmieniały właścicieli i przeznaczone zostały na cele użytkowe. Starania podejmowane od 1923 r. przez społeczny Komitet Obywatelski celem zebrania środków na wykup kościoła z rąk prywatnych, jego odnowienie i ponowne przywrócenie funkcji sakralnych nie będą jednak omawiane, gdyż ich przebieg wykracza poza wyznaczone ramy czasowe.

Za podjęciem nakreślonego tematu przemawia dotychczasowy brak całościowego opracowania prezentującego dzieje stradomskiego konwentu. Praca więc w swym założeniu jest próbą wypełnienia tej luki i ukazania wieloaspektowego bogactwa oraz spuścizny bernardynek od św. Agnieszki, poprzez swą działalność trwale wpisanych w pejzaż zarówno Krakowa, jak i Kazimierza, a także oddziałujących na ich mieszkańców.

Bibliografia opracowań poświęconych podejmowanej tematyce nie jest zbyt obszerna. Możliwe, iż czynnikiem zniechęcającym potencjalnych badaczy była fragmentaryczność zachowanych źródeł o proveniencji typowo klasztornej. Z pewnością do ich rozproszenia i niekompletności przyczyniły się klęski żywiołowe, przymusowe ucieczki spowodowane zniszczeniami wojennymi czy zagrożeniem ze strony szerzącej się zarazy, a także sama kasata.

W tym miejscu należy wskazać i pokrótce scharakteryzować dostępną bibliografię prac poświęconych dziejom stradomskiego konwentu. Spośród autorów, którzy sięgnęli po wspomnianą tematykę należy wymienić Marcelgo Nałęcz-Dobrowolskiego († 1959), który w swym opracowaniu, wydanym w ramach serii *Biblioteka Krakowska* w 1906 r., omówił pokrótce architekturę kościoła pw. św. Agnieszki oraz niektóre wydarzenia z historii klasztoru, jak

zbrojny napad Aleksandra Koniecpolskiego w 1612 r.² W tym miejscu warto zaznaczyć, iż okoliczności najazdu były na tyle intrygujące, iż w dostępnej literaturze mocniej wybrzmiewa historia uprowadzenia panien Dębińskich niż dzieje samej wspólnoty bernardynek. Do dzieł w całości poświęconych napaści lub traktujących o niej na marginesie należą opracowania Jerzego Mycielskiego³, ks. Stanisława Bednarskiego⁴, praca Stanisława Salmonowicza, Janusza Szwai i Stanisława Waltośa na temat wydarzeń kryminalnych w Krakowie⁵ czy artykuł Edyty Bezzubik dotyczący porywania panien w okresie staropolskim⁶.

Wśród autorów, którzy w swych pracach poświęconych historii Zakonu Braci Mniejszych Obserwantów w Polsce nawiązywali do dziejów bernardynek w Polsce, w tym także klasztoru św. Agnieszki, i ich kontaktów z klasztorem św. Bernardyna ze Sieny, należy wymienić o. Czesława Bogdalskiego († 1935)⁷, ks. Kamila Kantaka († 1976)⁸ i o. Hieronima Eugeniusza Wyczawskiego († 1993)⁹. Ten ostatni poświęcił ponadto osobny artykuł na krótką charakterystykę dziejów kościoła i klasztoru św. Agnieszki (artykuł zawarto w opracowaniu dotyczącym wspólnot bernardyńskich w Polsce); w swoim tekście umieścił także podstawową bibliografię oraz wykaz źródeł rękopiśmiennych¹⁰. Bernardyński historyk o. Romuald Gustaw († 1976) w 1947 r. wydał monografię klasztoru pw. św. Józefa, w której nakreślił genezę wspólnoty bernardynek w Krakowie, omówił początki konwentu św. Agnieszki, zaangażowanie Teresy Zadzikówny w fundację drugiego konwentu, położonego w obrębie murów miejskich, a także opisał proces kasaty i połączenia obu wspólnot¹¹. Podjął też prace związane z uporządkowaniem zasobu archiwum

² M. Nałęcz-Dobrowolski, *Kościół i klasztor św. Agnieszki w Krakowie*, Kraków 1906, Biblioteka Krakowska, nr 34.

³ J. Mycielski, *Porwana z klasztoru. Kartka z dziejów obyczajowych Polski XVII wieku*, Kraków 1886.

⁴ S. Bednarski, *Stosunki kardynała R. Bellarmina z Polską i Polakami. Na podstawie korespondencji*, Kraków 1928.

⁵ S. Salmonowicz, J. Szwaja, S. Waltoś, *Pitaval krakowski*, Kraków 1968, s. 133-140.

⁶ E. Bezzubik, *Rapt w okresie staropolskim*, „*Studia Podlaskie*” 1999, t. 9, s. 65-72.

⁷ C. Bogdalski, *Bernardyni w Polsce 1453-1530*, t. 2: *Zakonnicy tego okresu*, Kraków 1933.

⁸ K. J. Kankak, *Bernardyni polscy*, t. 1: 1453-1572, Kraków 1933; idem, *Bernardyni polscy*, t. 2: 1573-1795-1933, Kraków 1933; K. Kankak, J. Szablowski, J. Żarnecki, *Kościół i klasztor oo. Bernardynów w Krakowie*, Kraków 1938, Biblioteka Krakowska, nr 96.

⁹ H. E. Wyczawski, *Bernardyni polscy*, t. 3: 1772-1946, Kalwaria Zebrzydowska 1992.

¹⁰ Idem, *Kraków – św. Agnieszka*, [w:] *Klasztory bernardyńskie w Polsce w jej granicach historycznych*, red. idem, Kalwaria Zebrzydowska 1985, s. 517-519.

¹¹ R. Gustaw, *Klasztor i kościół św. Józefa ss. Bernardynek w Krakowie 1646-1946*, Kraków 1947, Biblioteka Krakowska, nr 105. Drugie wydanie pracy, poszerzone o najnowsze dzieje klasztoru, wydał w 2013 r. o. Aleksander Krzysztof Sitnik: R. M. Gustaw, A. K. Sitnik, *Klasztor i kościół św. Józefa ss. Bernardynek w Krakowie 1646-2009*, Kalwaria Zebrzydowska 2013.

klasztornego, w skład którego weszły archiwalia wytworzone przez konwent św. Józefa oraz przezeń przejęte z dwóch skasowanych domów: św. Agnieszki oraz św. Kolety. W wyniku tych działań o. Romuald Gustaw wraz z Kazimierzem Kaczmarczykiem opracował w latach 1937-1943 katalog archiwum, przeznaczony początkowo do użytku wewnętrznego¹², a opublikowany dopiero w 1970 r. w czasopiśmie „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”¹³. Katalog stanowi podstawową pomoc dla historyka rozpoczynającego kwerendę w klasztornym archiwum.

O samej kasacie konwentu bernardynek na tle ogólnej sytuacji politycznej doby Oświecenia, ze szczególnym uwzględnieniem losów krakowskich wspólnot zakonnych, żeńskich oraz męskich, pisał ks. Władysław Chotkowski († 1926) – na uwagę zasługuje zwłaszcza jego praca z 1918 r., poświęcona kościelnym spustoszeniom w Krakowie¹⁴. Z kolei sylwetka Jana Hinczy z Rogowa, fundatora m.in. stradomskiego klasztoru bernardynek, oraz jego szeroka działalność polityczna na dworze Władysława Jagiełły nakreślona została w publikacjach autorstwa Bożeny Czwojdrak¹⁵.

Początek wspólnoty bernardynek oraz proces powstawania ich konwentów na ziemiach polskich, w tym formowanie się wspólnoty św. Agnieszki, znalazły się w kręgu naukowych zainteresowań o. Aleksandra Krzysztofa Sitnika OFM¹⁶. Do tych aspektów odnosi się także artykuł Patrycji Gąsiorowskiej, opublikowany w pracy zbiorowej dotyczącej zakonów mendykanckich

¹² J. Nastalska-Wisnicka, M. Trojnacka, *Ojciec Romuald Gustaw. Uczony – bibliotekarz – dyrektor – człowiek*, [w:] *W służbie nauki, wychowania i wartości. Szkice biograficzne o lubelskim środowisku naukowym*, red. R. Skrzyniarz, M. Łobacz, B. Borowska, Lublin 2015, s. 194.

¹³ R. Gustaw, K. Kaczmarczyk, *Katalog archiwum klasztoru sióstr bernardynek przy kościele św. Józefa w Krakowie*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 1970, t. 20, s. 5-94.

¹⁴ W. Chotkowski, *Księżda Prymasa Poniatowskiego spustoszenia kościelne w Krakowie. Przyczynek do dziejów Uniwersytetu w Krakowie*, Kraków 1918.

¹⁵ B. Czwojdrak, *Jan Hincza z Rogowa – rycerz królowej Zofii*, [w:] *Faworyci i opozycjoniści. Król a elity polityczne w Rzeczypospolitej XV-XVIII wieku*, red. M. Markiewicz, R. Skowron, Kraków 2006, s. 61-66; B. Czwojdrak, *Miłość i polityka w kręgach dworu królewskiego – królowa Zofia Holszańska i jej rycerze*, [w:] *Miłość w czasach dawnych*, red. B. Możejko, A. Paner, Gdańsk 2009, s. 121-129; B. Czwojdrak, *Paulini w Dankowie – nieudana fundacja Jana Hinczy z Rogowa*, [w:] *Veritati serviens. Księga pamiątkowa Ojcu Profesorowi Januszowi Zbudniewkowi ZP*, red. J. Dziegielewska [et al.], Warszawa 2009, s. 365-368; B. Czwojdrak, *Rogowscy herbu Działosza podskarbiowie królewscy. Studium z dziejów możnowładztwa w drugiej połowie XIV w. i XV w.*, Katowice 2002; eadem, *Wiarygodność wpisów obituarnych w nekrologach krakowskich klasztorów mendykanckich w średniowieczu*, [w:] *Mendykanci w średniowiecznym Krakowie*, red. K. Ożóg, T. Gałuszka, A. Zajchowska, Kraków 2008, s. 75-81; B. Czwojdrak, *Zofia Holszańska. Studium o dworze i roli królowej w późnośredniowiecznej Polsce*, Warszawa 2012.

¹⁶ A. K. Sitnik, *Geneza bernardynek...*, s. 209-221; idem, *Fundacje na rzecz bernardynek w Polsce w jej granicach historycznych od XV do XX wieku*, Kalwaria Zebrzydowska 2021.

w średniowiecznym Krakowie¹⁷. Gąsiorowska jest również autorką biogramu Zofii *Reginy* Tarnowskiej, jednej z bardziej wpływowych bernardynek z konwentu św. Agnieszki, żyjącej na przełomie XV i XVI stulecia; biogram opublikowano w *Polskim Słowniku Biograficznym*¹⁸. Należy dodać, iż w monografii poświęconej krakowskiemu konwentowi klarysek przy kościele św. Andrzeja Gąsiorowska odniosła się do wzajemnych powiązań, zwłaszcza rodzinnych, między przedstawicielkami tych dwóch wspólnot¹⁹. Z kolei zaangażowanie stradomskich zakonnic na polu edukacyjnym zostało przedstawione w pracy Anny Szylar: scharakteryzowała ona działalność wychowawczą prowadzoną przez małopolskie konwenty sióstr w okresie potrydenckim²⁰.

Fundamentalne znaczenie dla zgłębienia historii żeńskiego życia zakonnego mają jednak publikacje autorstwa s. Małgorzaty Borkowskiej OSB. Wśród nich należy wymienić te, w których bernardynki (w tym wywodzące się z klasztoru św. Agnieszki) przewijają się w szerokim kontekście. Prace s. Borkowskiej dotyczą np. rozumienia pojęć i zjawisk odnoszących się do życia codziennego zakonnic²¹, praktykowania ślubu ubóstwa²², powiązań rodzinnych z siostrami z klasztoru św. Józefa²³, rekrutacji do zakonu²⁴, wdrażania reformy potrydenckiej²⁵, stanu zachowania klasztornych źródeł²⁶, a przede wszystkim składu osobowego wspólnoty, opracowanego m.in. na podstawie zachowanej

¹⁷ P. Gąsiorowska, *Początki klasztoru św. Agnieszki (bernardynek) w Krakowie. Rekonesans badawczy*, [w:] *Mendykanci w średniowiecznym...*, s. 113-130.

¹⁸ Eadem, *Tarnowska Zofia w zakonie Regina h. Leliwa* (zm. 1548), [w:] *Polski Słownik Biograficzny* [dalej: PSB], t. 52, red. A. Romanowski, Kraków 2018, s. 365-367.

¹⁹ P. Gąsiorowska, *Konwent klarysek krakowskich do końca XVIII wieku. Studium propozograficzne*, Kraków 2015.

²⁰ A. Szylar, *Działalność wychowawczo-edukacyjna żeńskich zgromadzeń zakonnych w Małopolsce w okresie potrydenckim do 1815 r.*, Kraków 2012.

²¹ M. Borkowska, *Życie codzienne polskich klasztorów żeńskich w XVII-XVIII wieku*, Warszawa 1996; eadem, *Panny siostry w roli instytucji usługowej. Czego oczekiwało społeczeństwo od klasztoru żeńskiego w XVII i XVIII wieku*, [w:] *Klasztor w społeczeństwie średniowiecznym i nowożytnym*, red. M. Derwich, A. Pobóg-Lenartowicz, Opole-Wrocław 1996, s. 55-63; M. Borkowska, *Panny siostry w świecie sarmackim*, Warszawa 2002.

²² Eadem, *Propria stubella. Na styku prawa i architektury*, „*Nasza Przyszłość*” 2006, t. 105, s. 279-294.

²³ Eadem, *Powiązania rodzinne wewnątrz wspólnoty zakonnej na przykładzie krakowskich bernardynek*, „*Nasza Przyszłość*” 2005, t. 104, s. 71-85.

²⁴ Eadem, *Geografia rekrutacji do klasztorów benedyktynek w Wielkim Księstwie Litewskim*, [w:] *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės moterų vienuolijos. Istorija ir paveldas*, sudarytoja A. Vasiliausienė, red. V. Kamuntavičienė, Kaunas 2014, s. 37-45.

²⁵ M. Borkowska, *Zakony żeńskie w Polsce w epoce nowożytnej*, Lublin 2010, *Dzieje chrześcijaństwa Polski i Rzeczypospolitej Obojga Narodów*, 2. Wiek XVI-XVIII, 8.

²⁶ Eadem, *Łatanie pamięci, czyli rzecz o klasztornym kronikarstwie retrospektywnym*, „*Znak*” R. 47, 1995, nr 480 (5), s. 103-110.

metryki i przedstawionego w formie leksykonu²⁷. Badania prozopograficzne analizujące pochodzenie stanowe i terytorialne oraz liczebność siedmiu żeńskich klasztorów z terenu województwa krakowskiego, w tym także uwzględniające konwent św. Agnieszki, aż do drugiej połowy XVI w. podjęte zostały w ostatnim czasie przez Edytę Plutę-Saladrę²⁸. Dla pogłębienia tematu bernardynek, w tym także ich duchowości, ale też planów sprowadzenia siostr od św. Agnieszki na fundację do Wielunia, istotne znaczenie ma praca zbiorowa wydana z okazji 400-lecia tamtejszej wspólnoty²⁹. Warto jeszcze wspomnieć o artykułach omawiających kasatę konwentu, przybliżających urząd przełożonej oraz dostarczających informacji o źródłach utrzymania³⁰.

Podstawę niniejszej rozprawy stanowią źródła rękopiśmienne pochodzące z kilkunastu archiwów proveniencji kościelnej oraz państwowej. Na pierwszym miejscu należy wymienić materiały zgromadzone w Archiwum Sióstr Bernardynek u św. Józefa w Krakowie, do którego w wyniku kasaty stradomskiego konwentu trafiły dyplomy i rękopisy należące pierwotnie do klasztoru św. Agnieszki³¹. Ze względu na klęski żywiołowe, zwłaszcza pożary, ale także zawieruchy wojenne, prowadzące do ruiny zabudowań i wygnania zakonnic (jak chociażby w trakcie najazdu szwedzkiego w połowie wieku XVII), zachowały się one fragmentarycznie. Potwierdza to notatka o. Jędrzeja [Kwiecińskiego] († 1738)³², kustosa prowincji, z 1 maja 1717 r., który

²⁷ Eadem, *Leksykon zakonnic polskich epoki przedrozbiorowej* (dalej: LZP), t. 2: *Polska Centralna i Południowa*, Warszawa 2005; LZP, t. 4: *Uzupełnienia, klasztory śląskie, wiek XIX*, Warszawa 2010.

²⁸ E. Pluta-Saladra, *Konwenty żeńskie w średniowiecznym województwie krakowskim. Studium prozopograficzne (2 połowa XII – 2 połowa XVI wieku)*, Kraków 2021, *Historia, Hereditas, Ecclesia*, t. 14.

²⁹ 400-lecie klasztoru Sióstr Bernardynek na ziemi wieluńskiej, red. J. Książek, J. Olejnik, Wieluń 2013, *Wieluńska Biblioteka Regionalna*, nr 26.

³⁰ H. Święch, *Kasaty żeńskich klasztorów w Krakowie w drugiej połowie XVII i na początku XIX w.*, [w:] *Kasaty klasztorów na obszarze dawnej Rzeczypospolitej Obojga Narodów i na Śląsku na tle procesów sekularyzacyjnych w Europie*, t. 1: *Geneza. Kasaty na ziemiach zaborów austriackiego i rosyjskiego*, red. M. Derwich, Wrocław 2014, s. 159-178; H. Święch, *Przełożone klasztoru bernardynek pw. Św. Agnieszki w Krakowie w XV-XVIII wieku*, „*Nasza Przyszłość*” 2015, t. 123, s. 113-132; eadem, *Źródła utrzymania klasztoru bernardynek przy kościele pw. św. Agnieszki na Stradomiu w Krakowie oraz stan jego dochodów u progu kasaty klasztoru w 1788 r. i po przeniesieniu konwentu do klasztoru bernardynek przy kościele pw. św. Józefa*, [w:] *Klasztor w gospodarce średniowiecznej i nowożytnej*, red. M. Derwich, Wrocław 2013, s. 575-595.

³¹ R. Gustaw, K. Kaczmarczyk, *op. cit.*, s. 8, 10.

³² W 1711 r. o. Andrzej Kwieciński był kustoszem, sprawował też trzykrotnie urząd prowincjała prowincji małopolskiej, zmarł 22 IV 1738 r. w Radomiu, zob. N. Golichowski, *Przed nową epoką. Materiały do historii OO. Bernardynów w Polsce*, Kraków 1899, s. 166, 214.

na prośbę sióstr wypisał na podstawie materiałów zgromadzonych w Archiwum Prowincji niektóre informacje dotyczące ich historii: „przywilejów konwent S. Agni[e]szki nie ma, bo jedne zgorzały, drugie przez Szwedów zniszczone, inne przez różne przypałki, bowiem konwent jak jest dawny to prawie co wiek to jakie ponosił klęski, to tylko za dosyć czynię pragnieniu WW. Panien Sióstr konwentu S. Agni[e]szki”³³.

Wśród zachowanych archiwaliów znajduje się kronika klasztoru³⁴, założona przez przełożoną *Teresę Jagińską*, która po swoim wyborze w 1735 r. zainicjowała jej spisywanie. Kronika zawiera m.in. informacje o okolicznościach fundacji konwentu, nadaniu ustaw papieskich i założeniu klasztoru św. Józefa, notatki dotyczące kasaty, nekrologii zakonnic czy spisy odbieranych prowizji. Jako że nie była prowadzona na bieżąco, a jedynie została odtworzona na początku wieku XVIII, informacje w niej zawarte są ciągiem luźnych zapisów dotyczących przełomowych wydarzeń z dziejów konwentu. Dla odtworzenia składu personalnego klasztoru św. Agnieszki kluczowe znaczenia ma metryka, zawierająca informacje o pochodzeniu kandydatek wstępujących do nowicjatu, złożonych profesjach, okolicznościach śmierci danej zakonnicy oraz elekcjach przełożonych³⁵. Trud jej prowadzenia na nowo podjęła w 1713 r. przełożona *Gabriela Czerna*. Konieczność założenia nowej księgi wynikała z faktu, iż wcześniejsza się nie zachowała – „częścią dla powietrza morowego częstego, częścią dla nieprzyjaciół wiary świętej w Koronie Polskiej grasujących”³⁶. Metryka nie jest kompletna, co wynika z ograniczeń ludzkiej pamięci: przy rekonstruowaniu zapisów udało się dotrzeć do drugiej połowy wieku XVII, a w wielu przypadkach informacje o przyjęciu do nowicjatu czy wyborze nowej przełożonej opatrzone są tylko ogólnym określeniem czasowym „w Szwedy pierwsze”, odnoszącym się do potopu szwedzkiego.

Dla zaprezentowania wykładni prawa obowiązującej w klasztorze św. Agnieszki podstawowe znaczenie ma rękopis zawierający tłumaczenie

³³ Archiwum Sióstr Bernardynek u św. Józefa w Krakowie (dalej: ABKr), rkps 207, Księga dowod autentyczny nie tylko miejsca, erekcyi i fundacyi klasztoru świętej Agnieszki przewielebnych sióstr zakonnych pod regułą trzecią zostających a archiwum prowincji mało-polskiej OO. Wielebnych Obserwatorów wiernie wypisany, ale tez regestr sum i posagów pieniężnych na różnych miejscach lokowanych, także i prowizje od nich należące w sobie zawierająca od pierwszej pogorzenia miasta Stradomia i klasztoru tutecznego nieszczęśliwości, dawniejszemi czasy o ponowieniu opisanu zaniedbanu, teraz dopiero po narodzeniu Pańskim wieku ośmnastego, za chwalebny staraniem Najp. Imci Panny Teresy Jagińskowskiej, pomienionego klasztoru matki i przełożonej, sporządzona roku od rodzaju księgi Jezusowego, 1735, s. 16.

³⁴ ABKr, rkps 207.

³⁵ ABKr, rkps 221, [Metryka], 1664 – 4 XII 1821.

³⁶ Ibidem, s. 5.

Reguły Trzeciego Zakonu św. Franciszka, ustaw papieskich nadanych bernardynkom w 1461 r. czy wypisy z uchwał kapituł bernardyńskich³⁷. Założono go w 1649 r. z inicjatywy przełożonej *Teresy Zadzikówny*, z przeznaczeniem dla użytku sióstr z konwentu św. Józefa. Prawne wytyczne tamże zawarte, kształtujące codzienne zwyczaje zakonnic, były tożsame z tymi stosowanymi pierwotnie w konwencie św. Agnieszki. Największą część zasobu archiwalnego odnoszącego się do stradomskiej wspólnoty stanowią materiały dotyczące spraw majątkowych, związane z odbieraniem procentów od zapisanych czynszów i prawnymi zawirowaniami w tej materii. Spośród ksiąg o charakterze finansowym należy wspomnieć o rękopisie zawierającym krótkie regesty, w których wyszczególniono wysokość otrzymanego czynszu, osobę darczyńcy i święto roku liturgicznego, w które miała być wypłacana dana kwota. Ponadto w rękopisie zawarto spisy odbierania prowizji należnych klasztorowi w XVII w.; każdorazowo zaznaczono nazwisko przełożonej aktualnie sprawującej urząd, a niekiedy wspomniano też prepozyta kościoła św. Agnieszki. Wobec niekompletności innych źródeł są to istotne wzmianki, które pozwoliły uzupełnić listę osób pełniących poszczególne funkcje³⁸.

Bernardynki pod względem jurysdykcyjnym pozostawały pod zwierzchnictwem władz Zakonu Braci Mniejszych Obserwantów. Dla odtworzenia ich wzajemnych relacji, zwłaszcza w kontekście przepisów odnoszących się do codziennego funkcjonowania wspólnoty czy też ustalenia nazwisk spowiedników zakonnic, niezbędna okazała się kwerenda przeprowadzona w Archiwum Prowincji OO. Bernardynów w Krakowie. W jej trakcie sięgnięto do kronik opisujących początki fundacji sióstr³⁹, akt kapituł bernardyńskich⁴⁰, zbiorów statutów, omawiających również prawne wytyczne obo-

³⁷ ABKr., rkps 151, Reguła trzecia S. Franciszka i ustawy papieskie i inne ustawy uchwalone i postanowione na wielu różnych kapitułach od przewielebnych ojców zakonu świętego Franciszka w Krakowie przy kościele Jozepha świętego mieszkającym, służące i należące, które ich informują, jako mają żyć, sprawować się i zachować w tymże zakonie –. Za staraniem Panny Teresy Zadzikownej, matki na ten czas będącej sporządzone i napisane w roku Pańskim 1649 dnia 15 miesiąca grudnia.

³⁸ ABKr., rkps 209.

³⁹ Archiwum Prowincji OO. Bernardynów w Krakowie (dalej: APBK), rkps M-2, *Topographia specialis faeliciter incipit Provinciae Polonae anno Virginei Partus 1597, 1453 – 1642, 27 IV*; APBK, rkps M-3, *Singulorum Provinciae Polonae coenobiorum ordinis divi Francisci Regularis Observantiae topographia specialis feliciter incipit, 1453 – ok. 1590*.

⁴⁰ APBK, rkps M-6, Akta Prowincji Małopolskiej zakonu Bernardynów, 1630-1662; APBK, rkps M-7, Akta Prowincji Małopolskiej zakonu Bernardynów, 1659-1686; APBK, rkps M-8, Akta Prowincji Małopolskiej zakonu Bernardynów, 1686-1709; APBK, rkps M-9, Akta Prowincji Małopolskiej zakonu Bernardynów, 1710-1716; APBK, rkps M-10, Akta Prowincji Małopolskiej zakonu Bernardynów, 1720-1730; APBK, rkps M-15,

wiążące bernardynki⁴¹, ksiąg formularzy⁴², rękopisów zawierających opis obrzędów związanych z przyjęciem do nowicjatu czy złożeniem profesji zakonnej⁴³, opisu wdrażania reformy potrydenckiej przez o. Benedykta Gąsiorka⁴⁴, inwentarza kościoła i klasztoru sióstr⁴⁵, księgi wpisowej Bractwa Niepokalanego Poczęcia NMP⁴⁶, katalogu dobrodziejów klasztoru św. Bernardyna⁴⁷ oraz księgi zmarłych zakonników⁴⁸.

W rekonstruowaniu stanu osobowego wspólnoty św. Agnieszki, zwłaszcza w początkowym okresie jej istnienia, a także pochodzenia i relacji rodzinnych zakonnic nieocenione okazały się archiwalia zgromadzone w zasobie

In hoc libro continentur acta capitularia, decreta et elections ac quaedam resolutions Romanae per – generals factae, transcriptae ex actis originalibus et hic ingrossatae per secretaries Provinciae A.V.P. Dominicum Skutowicz et Vincentium Kalmerski sigilloque Provinciae singular communita ac minibus praefatorum secretariorum subscripta. Incipiunt autem hic acta decretaque ab anno 1637 et terminantur ad annum 1668, diem 3 Junii. 1632, 11 III – 1668, 14 VI.

- ⁴¹ APBK, rkps M-17, Statuta et ordinationes almae Provinciae Poloniae FF. Minorum Regularis Observantiae S. Francisci ex antiquis et recentioribus eiusdem Provinciae constitutionibus excerpta et in unum compilata – –, Po r. 1669.
- ⁴² APBK, rkps M-34, Formularium variarum expeditionum et transactionum almae provinciarum matris Minoris Poloniae cum caeteris a se exdivisis provinciis ordinis Minorum Regularis Observantiae Sancti Patris et Patriarchae Francisci pro informatione et notitia posteritatis conscriptum, 1452-1750, 28 X.
- ⁴³ APBK, rkps I-k-2, I. Porządek i sposób obłóczenia panien w zakonne odzienie reguły Trzeciej Franciszka Świętego przez Leona X papieża reformowanej z porządków i przywilejów Braci Mniejszych zebranej; II. Porządek przyjmowania sióstr teżej reguły trzeciej do profesji świętej i velum abo zasłony na ich głowy kładzenia.
- ⁴⁴ APBK, rkps W-25, Annalium Polono-Seraphicorum Tomus II continens descriptionum reformationis ac tertii ordinis S.P.N. Francisci in Polonia, 1598-1726, 12 I.
- ⁴⁵ APBK, rkps M-27, Thesaurus minoriticae pauperitatis ecclesias almae Provinciae Minoris Poloniae Patrum Observantium exornans. – – juxta dispositionem – – capituli Opatoviensis sub A.R.P. Augustino Obrąpalski – – ministro provinciali in visitationibus canonis accurate fideliterque conscriptus anno Domini inchoative 1743 [Inwentarz kościołów bernardyńskich Prowincji Małopolskiej], 1743-1777, 9 IX.
- ⁴⁶ APBK, rkps I-f-8, Księga żywota, to jest katalog braci i sióstr Bractwa Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Marii Panny do kościoła Stradomskiego OO. Obserwantów Franciszka Świętego przez o. Jana Kapistrana Połanieckiego kustosa aktualnego roku P. 1736 dnia 7 grudnia wprowadzonego.
- ⁴⁷ APBK, rkps I-b-21, Cathalogus fratrum atque benefactorum defunctorum huius loci nostri Cracoviensis, qui floruerunt in hoc sacro loco Sancti Bernardini, illi meritis apud Deum, isti vero summis beneficiis propter Deum et ob. coronam gloriae. Ab anno receptionis loci huius scilicet 1453 usque ad annum 1601, 1453-1813.
- ⁴⁸ APBK, rkps RGP-k-8, Memoria Patrum ac Fratrum mortuorum Ordinis Minorum S.P.N. Francisci Regularis Observantiae vulgo Bernardinorum Provinciae Maioris et Minoris Poloniae, Lithuaniae et Russiae per singulos dies mensium et per totum annum collecta per P. Ceslaum Bogdalski Sac. Jubil. et Praed. Gen. Anno Dni 1929.

Archiwum Kurii Metropolitalnej w Krakowie. Należy tu wymienić przede wszystkim księgi wpisów oficjałów krakowskich⁴⁹ oraz księgi czynności biskupich⁵⁰. Dokonywano w nich oblat transakcji głównie o charakterze majątkowym czy też w związku ze sprawami spornymi dotyczącymi np. zaległości w wypłacaniu czynszów należnych klasztorowi. Do wielu tych czynności prawnych stawiała się aktualna przełożona klasztoru wraz z pełnomocnikiem, wikarią i towarzyszącymi siostrami. Stąd wpisy te nie tylko stanowią źródło informacji o stanie posiadania konwentu, ale przede wszystkim pozwoliły uzupełnić listę urzędów sprawowanych przez bernardynki. Z zasobu tegoż archiwum wykorzystano również materiały dotyczące procesu biskupiego związanego ze sprawą napadu na klasztor⁵¹ oraz akta pozwalające odtworzyć przebieg kasaty⁵².

Cennych informacji dostarczyła także kwerenda przeprowadzona w Archiwum Narodowym w Krakowie. Tu w szczególności należy wspomnieć o zespole ksiąg grodzkich krakowskich, w którym odnaleziono wiele wpisów poświadczających akty abrenuncjacji, w których bernardynki, po otrzymaniu zabezpieczenia w formie posagu, zrzekały się pretensji do majątku rodzinnego. Dzięki informacjom tamże zawartym możliwe było ustalenie imion rodziców i kręgu najbliższych wstępującej do zakonu. Interesujących wzmianek dostarczyły kolejno zapisy zawarte w zespołach Akta miasta Krakowa oraz Akta miasta Kazimierza – pozwoliły uzupełnić informacje dotyczące spraw majątkowych klasztoru, darowizn otrzymywanych w testamentach, ale przede wszystkim wychwycić powiązania rodzinne bernardynek, zwłaszcza tych wywodzących się z kręgu mieszczaństwa krakowskiego i kazimierskiego.

Wśród wykorzystanych źródeł drukowanych należy w pierwszej kolejności wymienić kroniki powstałe w kręgu zakonu bernardyńskiego, wytworzone przez zakonników polskich, jak prace o. Jana z Komorowa⁵³ czy o. Cypriana Damirskiego⁵⁴, oraz zagranicznych, jak monumentalne, wielotomowe dzieło autorstwa Łukasza Waddinga, tj. *Annales Minorum*. Uzupełniają je relacje spisane przez konwenty bernardynek, m.in. w Lublinie⁵⁵, Wilnie⁵⁶ czy

⁴⁹ Archiwum Kurii Metropolitalnej w Krakowie (dalej: AKMKr.), rkps Acta Officialia Cracoviensia (dalej: AOff).

⁵⁰ AKMKr., rkps Acta Episcopalia Cracoviensia (dalej: AEp).

⁵¹ AKMKr., rkps AEp, Vol. 38.

⁵² AKMKr., rkps AEp, Vol. 117.

⁵³ Jan z Komorowa, *Kronika Zakonu Braci Mniejszych Obserwantów (1209-1536)*, przeł. K. Żuchowski, Kalwaria Zebrzydowska 2014.

⁵⁴ C. Damirski, *Kronika bernardynów w Polsce (1453-1651)*, przeł. K. Żuchowski, Kalwaria Zebrzydowska 2016.

⁵⁵ *Kronika bernardynek lubelskich 1618-1885*, oprac. A. Szylar, Lublin 2009.

⁵⁶ *Kronika bernardynek świętomichalskich w Wilnie*, oprac. M. Kałamajska-Saeed, „Na-

Wieluniu⁵⁷, pozwalające uchwycić powiązania bernardynek od św. Agnieszki z klasztorem św. Bernardyna oraz zaangażowanie sióstr w tworzenie nowych fundacji. Wśród licznych źródeł drukowanych na ten temat należy jeszcze wspomnieć o seriach *Matricularum Regni Poloniae summaria* oraz *Wypisy źródłowe do dziejów Wawelu*, opracowanych przez ks. Bolesława Przybylszewskiego na podstawie kwerend przeprowadzonych w krakowskim archiwum kurialnym oraz archiwum kapitulnym.

Przy tworzeniu niniejszej dysertacji zastosowano metodę filologiczną, porównawczą, genealogiczną, prozopograficzną oraz statystyczną. Częste zastosowanie miała zwłaszcza pierwsza z nich. Polski metodolog historii Jerzy Topolski przypisywał metodzie filologicznej, określanej również mianem leksykalnej, dwa znaczenia: po pierwsze metoda ta służy badaczowi do odczytywania, a zarazem interpretowania znaczenia języka źródła pisanego; po drugie ma ona zastosowanie jako odmiana metody pośredniej przy ustalaniu faktów⁵⁸. Metoda ta była zatem pomocna przy konstruowaniu kolejnych rozdziałów pracy. Użyto jej przy analizowaniu licznych źródeł historycznych, dotyczących omawianej żeńskiej wspólnoty. Metody genealogiczna oraz prozopograficzna znalazły zastosowanie przede wszystkim w trzecim rozdziale rozprawy – ich użycie pomogło w ustaleniu wzajemnych powiązań rodzinnych, umiejscowieniu w obrębie danej rodziny, określeniu kręgów społecznych, z których wywodziły się tutejsze bernardynki na przestrzeni trzech wieków. W pracy zasadne było też zastosowanie metody porównawczej. Metodolodzy uznają ją za wyjątkowo istotną w warsztacie badawczym historyka⁵⁹. Metoda ta pozwoliła na dokonanie niezbędnych analogii czy porównań codziennego życia stradomskich bernardynek na tle innych wspólnot bernardyńskich, funkcjonujących w okresie nowożytnym na terenie Rzeczypospolitej. Metoda porównawcza dała też możliwość zastosowania wnioskowania *per analogiam*. Wobec braku wzmianek źródłowych na temat niektórych pojęć i zjawisk, dotyczących funkcjonowania klasztoru św. Agnieszki, konieczne było odniesienie się do zbliżonych przykładów obecnych w strukturach klasztorów tej samej reguły. W rozprawie zastosowano również, choć w bardzo ograniczonym zakresie, metodę statystyczną. Była ona pomocna przy omawianiu stanu osobowego wspólnoty św. Agnieszki w XVIII w. Metoda została użyta w trzecim rozdziale: do ustalenia liczebności konwentu wzięto pod uwagę liczbę głosów oddanych

sza Przeszłość" 2004, t. 101, s. 331-435.

⁵⁷ Kronika klasztoru ss. Bernardynek w Wieluniu, poczynwszy od fundacji klasztoru w 1612 r. aż do jego kasaty w 1819 r., oprac. A. K. Sitnik, „Studia Franciszkańskie” 2015, t. 25, s. 349-491.

⁵⁸ J. Topolski, *Metodologia historii*, Warszawa 1984, s. 391.

⁵⁹ *Ibidem*, s. 395.

przez zakonnice posiadające czynne prawo wyborcze w trakcie elekcji przełożonej.

Praca pod względem konstrukcyjnym składa się z pięciu rozdziałów, ułożonych w układzie problemowym. W pierwszym z nich została ukazana geneza wspólnoty bernardynek, związana ściśle z kaznodziejską działalnością św. Jana Kapistrana. Scharakteryzowano pierwotną siedzibę tercjarek, mieszczącą się w domu przy Bramie Mikołajskiej. Jak się przypuszcza, to jej mieszkanki, po przenosinach na przedmieście Stradom, stały się zalążkiem przyszłej wspólnoty klasztoru pw. św. Agnieszki. Zasygnalizowano także istnienie dwóch innych grup tercjarek, których rozwój poszedł jednak w odmiennym kierunku. Jedna z nich zamieszkiwała dom położony na Kazimierzu, w pobliżu kościoła Bożego Ciała, a druga z czasem uformowała się w klasztor pw. św. Kolety, zlokalizowany na Stradomiu. W kolejnej części rozdziału omówiono sylwetkę Jana Hinczy z Rogowa – fundatora i dobrodzieja klasztoru i kościoła pw. św. Agnieszki – oraz etapy wznoszenia świątyni. Na podstawie zachowanych źródeł pisanych i ikonograficznych przedstawiono wygląd zewnętrzny klasztornego kościoła, z zaznaczeniem cezury, jaką stanowił najazd wojsk szwedzkich. Atak przyczynił się do całkowitego zniszczenia pierwotnych zabudowań i zmusił zakonnice do tułaczki i szukania tymczasowego schronienia u osób świeckich. Kolejno omówiony został proces odbudowy oraz wkład, jaki na tym polu miały przełożone konwentu bernardynek. Opierając się na zachowanych inwentarzach, spisanych jako pokłosie wizytacji przeprowadzanych przez prowincjałów Zakonu Braci Mniejszych Obserwantów, przedstawiono wyposażenie kościoła klasztornego oraz jego zakrystii. Ostatnią część pierwszego rozdziału poświęcono kasacie, przeprowadzonej w 1788 r. z polecenia prymasa Michała Poniatowskiego. W wyniku jego zarządzeń bernardynki od św. Agnieszki zmuszone zostały do przeniesienia się do klasztoru św. Józefa, a ich dotychczasowa siedziba przeszła, w drodze publicznej licytacji, w ręce prywatne.

Drugi rozdział poświęcono omówieniu przepisów prawnych, na których opierało się funkcjonowanie stradomskiego konwentu bernardynek. W pierwszej kolejności scharakteryzowano Regułę Trzeciego Zakonu św. Franciszka, zatwierdzoną przez papieża Mikołaja IV i dostosowaną do potrzeb wspólnot klasztornych przez Leona X. Następnie omówiono nadanie klasztorowi ustaw papieskich w 1461 r. przez o. Gabriela Rangoni z polecenia Piusa II, które stanowiły wykładnię prawa stosowaną w codziennym życiu klasztoru oraz – co miało przełomowe znaczenia dla kształtowania losów wspólnoty – wprowadzały obowiązek klauzury. W dalszej części rozdziału scharakteryzowane zostały uchwały Soboru Trydenckiego odnoszące się do żeńskiego życia zakonnego, a także późniejsze dokumenty papieskie dotyczące zachowania klauzury. Jako wyraz tychże postanowień omówiono działalność i sylwetkę o. Hannibala Rossellego, komisarza generalnego, podejmującego pierwsze

próby na polu wdrażania reformy potrydenckiej, zarówno w klasztorze bernardynów, jak i bernardynek. Ukazano również działalność prowincjała o. Benedykta Gąsiorka, który w myśl nowych przepisów przyjętych przez Sobór Trydencki zobowiązał zakonnice od św. Agnieszki do złożenia uroczystych ślubów oraz przestrzegania nakazu klauzury. W ostatnim paragrafie rozdziału omówiono jurysdykcyjną zależność klasztoru bernardynek od władz Zakonu Braci Mniejszych Obserwantów.

W trzecim rozdziale przedstawiono szeroko pojęte życie w konwencie św. Agnieszki. W pierwszej kolejności scharakteryzowany został kształt stradomskiej wspólnoty poprzez nakreślenie pochodzenia terytorialnego i stanowego tamtejszych zakonnic oraz ich wzajemnych powiązań rodzinnych. Następnie omówiono poszczególne etapy życia klasztornego: wstępowanie do nowicjatu i obłóczyny, składanie profesji, a także okoliczności śmierci zakonnic. W dalszej części rozdziału scharakteryzowano wydarzenia z historii konwentu, które miały bezpośredni wpływ na jego losy, w tym klęski żywiołowe, jak zarazy, powodzie związane z położeniem siedziby w bezpośrednim sąsiedztwie Wisły oraz pożary. Ukazano też zaangażowanie bernardynek od św. Agnieszki w tworzenie nowych fundacji klasztornych (Tarnów, Wilno, Lublin, Kraków – św. Józef). Ostatnie wydarzenie z opisanych to zorganizowany w 1612 r. przez Aleksandra Koniecpolskiego i jego towarzyszy zbrojny napad na stradomski konwent.

Tematyka czwartego rozdziału koncentruje się wokół wewnętrznej organizacji klasztoru. Omówiono również strukturę urzędów sprawowanych w konwencie bernardynek oraz zakres ich obowiązków. Podjęta została także próba odtworzenia listy zakonnic pełniących poszczególne urzędy: przełożonej, wikarii, dyskretki, mistrzyni nowicjatu, mistrzyni panien świeckich, furtianki, zakrystianki, kanaparki, szafarki i refektarki. Zaznaczono istnienie tzw. rodziny klasztornej, do której zaliczały się rezydentki, czyli świeckie kobiety osiadłe w konwencie na tzw. dewocji, oraz służba. Ponadto opisano duchową opiekę nad wspólnotą bernardynek, sprawowaną przez bernardynów z sąsiedniego konwentu pw. św. Bernardyna ze Sieny, którzy pełnili obowiązki spowiedników oraz kaznodziejów, oraz księży należących do duchowieństwa diecezjalnego, będących kapelanami klasztornej świątyni pw. św. Agnieszki. W osobnym paragrafie przedstawiono życie duchowo-religijne stradomskich bernardynek oraz ich zaangażowanie w działalność lokalnego Kościoła.

W ostatnim rozdziale pracy omówiono źródła utrzymania klasztoru św. Agnieszki, na które składały się dochody stałe i jednorazowe, oraz sposób zarządzania i nadzoru nad ich sprawami finansowymi. Do regularnych wpływów zasilających budżet bernardynek zaliczono sumy posagowe, czynsze lokowane na dobrach ziemskich, kamienicach krakowskich i kazimierskich i jatkach rzeźniczych, kwoty pochodzące z dzierżawy oraz opłaty uiszczane

przez rezydentki i rodziny dziewcząt przebywających na edukacji. Wśród nieregularnych typów przychodów wymieniono legaty testamentowe, darowizny królewskie, jałmużny pochodzące od wiernych i dobrodziejów. Na podstawie istniejących źródeł omówiono także przykładowe rodzaje wydatków.

Uzupełnienie pracy stanowią: spisy bibliografii, tabel i ilustracji oraz aneks, w którym pierwsza tabela zawiera wykaz bernardynek należących do klasztoru św. Agnieszki i jest poszerzeniem trzeciego rozdziału. Ze względu na różnorodne nazewnictwo stosowane w źródłach względem sióstr żyjących według Reguły Trzeciego Zakonu św. Franciszka, zwłaszcza w okresie od fundacji konwentu aż do połowy XVI w., napotkano trudności w dokładnym określeniu przynależności klasztornej niektórych z nich. Nie zawsze bowiem precyzowano, czy zapis odnosi się do zakonnicy zamieszkującej klasztor św. Agnieszki. Wobec tego względem sióstr określanych jako *monialis* czy *sanctiomonalis* i mających żyć według tzw. Reguły św. Bernardyna (nieistniejącej, ale określenie miało związek z położeniem klasztoru w sąsiedztwie konwentu pw. św. Bernardyna) przyjęto zasadę, iż z dużym prawdopodobieństwem należały do klasztoru św. Agnieszki. Podobnie w przypadku, gdy wymieniona w źródle zakonnica wywodziła się z rodziny szlacheckiej, na co wskazywało użyte określenie *Nobilis* – to bowiem panny pochodzące z możliwych kręgów stanowiły przeważającą grupę w składzie tamtejszej wspólnoty. Z kolei przy tych zapisach, gdzie mowa była jedynie o siostrze żyjącej według Reguły Trzeciego Zakonu św. Franciszka, zachodziła wątpliwość co do poprawnej identyfikacji. Mogła to być zarówno bernardynka, jak i stradomska koletka. W przypadku takich osób zaznaczono, iż przynależność do klasztoru św. Agnieszki uznana jest za niepewną. Kolejne trzy tabele zamieszczone w aneksie stanowią uzupełnienie piątego rozdziału. Składają się na nie wykazy czynszów przynależnych do klasztoru św. Agnieszki.

Niniejsza książka jest uzupełnioną wersją rozprawy doktorskiej, obronionej 25 czerwca 2024 r. na Wydziale Historii i Dziedzictwa Kulturowego Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie. W trakcie długotrwałych kwerend archiwalnych oraz powstawania pracy korzystałam z pomocy i uprzejmości wielu osób, którym w tym miejscu chciałabym wyrazić swą wdzięczność. W pierwszej kolejności podziękowania kieruję do mojego Promotora, Księdza Profesora Andrzeja Bruździńskiego, który jako pierwszy zainteresował mnie tematyką żeńskiego życia zakonnego, ze szczególnym ukierunkowaniem na dzieje klasztoru pw. św. Agnieszki. Już od seminarium magisterskiego zawsze mogłam liczyć na jego życzliwość, cenne rady, wsparcie merytoryczne i duchowe. Słowa podziękowania za wszelkie uwagi i cenne wskazówki pragnę przekazać także Recenzentom – dr hab. Jolancie Gwóźdźnik, prof. UŚ, oraz prof. dr. hab. Zdzisławowi Pietrzykowi.

Za udostępnienie zbiorów dziękuję wszystkim Archiwistom. Szczególne wyrazy wdzięczności kieruję w stronę Sióstr Bernardynek – przełożonej oraz siostry archiwistki z klasztoru św. Józefa, które wyraziły zgodę na przeprowadzenie kwerendy archiwalnej mimo obostrzeń związanych z zachowaniem klauzury i wymogów życia kontemplacyjnego. Serdecznie dziękuję również siostrze Krystynie Abramczuk OSA z krakowskiego klasztoru Sióstr Augustianek, która podzieliła się ze mną swymi wypisami źródłowymi, głównie z akt miejskich kazimierskich, zebranymi w trakcie poszukiwań naukowych poświęconych osobie Matki Katarzyny z Kłobucka.

Winna też jestem słowa podziękowania kolegom z seminarium doktorskiego: dr. Bartłomiejowi Wołyńcowi, dr. Mateuszowi Zimnemu oraz ks. dr. Dariuszowi Chromemu, za wszelkie dyskusje podczas naszych cotygodniowych spotkań, otrzymane uwagi i wskazówki bibliograficzne oraz udostępnienie wypisów źródłowych, pozyskanych jako pokłosie ich własnych kwerend. Na końcu pragnę podziękować za okazane wsparcie moim najbliższym – Mężowi i Rodzicom – na których życzliwość mogłam liczyć podczas wszystkich etapów powstawania tejże pracy.

ROZDZIAŁ I

Fundacja klasztoru i kościoła pw. św. Agnieszki w Krakowie i jego kasata w 1788 r.

Bernardynki to zakon powstały na ziemiach polskich, którego początki są nierozdzielnie związane z klasztorem pw. św. Agnieszki na przedmieściu Stradom. W niniejszym rozdziale została ukazana geneza wspólnoty, ściśle związana z pobytem św. Jana Kapistrana w Krakowie. Zasadniczą część poświęcono omówieniu osoby hojnego fundatora, a następnie na podstawie istniejących źródeł pisanych oraz ikonograficznych przedstawiono etapy wznoszenia kościoła i klasztoru dla bernardynek, ze szczególnym uwzględnieniem ich wyglądu architektonicznego. Zachowane inwentarze posłużyły do opisanego wyposażenia świątyni pw. św. Agnieszki oraz jej zakrystii. Ostatnia część rozdziału zawiera omówienie przyczyn i przebiegu kasaty klasztoru.

1. Geneza wspólnoty bernardynek w Krakowie

a) Działalność Jana Kapistrana w Krakowie

Zakon Braci Mniejszych powstał z inspiracji św. Franciszka z Asyżu (1181/1182-1226) w początkach XIII w. Wkrótce po śmierci założyciela, w 1226 r., we-wnątrz wspólnoty rozgorzały spory o sposób interpretacji i przestrzegania reguły tzw. obserwancji. Ruch reformatorski rozwijał się szczególnie w drugiej połowie XIV w., głównie w klasztorach na terenie Włoch, i doprowadził do utworzenia różnych gałęzi tego samego zakonu franciszkańskiego. Jedną z nich była powstała we Włoszech na początku XV w., za sprawą wybitnego

kaznodziei Bernardyna ze Sieny (1380-1444), linia obserwantów¹. Jej zwolennicy podkreślali chęć powrotu do zasad pierwotnej reguły jako odpowiedź na aktualne potrzeby Kościoła. Chcieli budować niewielkie, pozbawione ozdób kościoły, sprawy finansowe oddać w ręce protektorów, zwiększyć rolę praktyk pokutnych oraz pracować nad pogłębieniem religijnej gorliwości. W wyniku dążeń reformatorskich papież Leon X (1513-1521) dokonał w 1517 r. podziału zakonu na dwa zgromadzenia: konwentualów i obserwantów².

Punktem wyjścia historii nowego odłamu franciszkanów na ziemiach polskich stał się kilkumiesięczny pobyt Jana Kapistrana (1386-1456)³ w Krakowie na przełomie lat 1453 i 1454, przybyłego do stolicy na zaproszenie króla Kazimierza Jagiellończyka (1447-1492) i biskupa krakowskiego kardynała Zbigniewa Oleśnickiego (1423-1455). Płomienne kazania, wygłaszane przez misjonarza na Rynku, a przy złej pogodzie w kościele Najświętszej Marii Panny, wywarły ogromne wrażenie na słuchających. Ponadto w tym okresie do Krakowa przybyły z przyległych okolic rzesze ludzi, które szukały za wstawiennictwem Jana Kapistrana ratunku w chorobach i cierpieniach⁴.

Pobyt w Krakowie był jednym z przystanków w czasie jego podróży po Europie. Kapistran planował bowiem udać się do krajów Europy Środkowo-wschodniej na prośbę cesarza Fryderyka III jako papieski legat, z misją nawracania husytów i organizowania krucjaty antytureckiej. Zasadność takiej wyprawy podniósł Eneaszy Sylwiusz Piccolomini, nuncjusz Stolicy Apostolskiej w Wiedniu, a zarazem sekretarz cesarza Fryderyka III, który w listach pisanych do włoskiego kaznodziei przybliżał mu sytuację polityczną w tej części Europy⁵.

¹ K. Kantak, J. Szablowski, J. Żarnecki, *Kościół i klasztor oo. Bernardynów w Krakowie*, Kraków 1938, s. 5, Biblioteka Krakowska, nr 96; J. Grudziński, H. Lesman, *Bernardyn ze Sieny*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, t. 2, Lublin 1976, kol. 313-314; H. E. Wyczawski, *Krótką historia Zakonu Braci Mniejszych*, [w:] *Klasztory bernardynskie w Polsce w jej granicach historycznych*, red. idem, Kalwaria Zebrzydowska 1985, s. 581-582.

² M. Maciszewska, *Klasztor bernardynski w społeczeństwie polskim 1453-1530*, Warszawa 2001, s. 14-16; M. Carmody, *Studium z dziejów Zakonu Braci Mniejszych w Europie Środkowej i Wschodniej w końcu XIX na początku XX w.*, [w:] *Zakony i klasztory w Europie Środkowo-Wschodniej X-XX wiek. Materiały z międzynarodowego seminarium pt.: Atlas ruchu zakonnego w Europie Środkowo-Wschodniej X-XX wiek*. Lublin, 25-27 listopada 1993, red. H. Gapski, J. Kłoczowski, Lublin 1999, s. 317-318.

³ M. Daniluk, *Jan Kapistran*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, t. 7, red. S. Wielgus [et al.], Lublin 1997, kol. 796-798.

⁴ J. Kłoczowski, *Bracia Mniejsi w Polsce średniowiecznej*, [w:] *Zakony franciszkańskie w Polsce*, t. 1, cz. 1: *Franciszkanie na ziemiach polskich*, red. J. Kłoczowski, Kraków 1983, s. 62; M. Kutzner, *Architektura polskich późnogotyckich klasztorów franciszkanów obserwantów (zwanych bernardynami)*, [w:] *Zakony franciszkańskie w Polsce*, t. 1, cz. 2-3: *Franciszkanie na ziemiach polskich*, red. J. Kłoczowski, Kraków 1989, s. 277; M. Maciszewska, *Klasztor bernardynski...*, s. 21.

⁵ W. Murawiec, *Jan z Kapistrano. Kaznodzieja podróżujący i reformator*, „*Studia Franciszkańskie*” 1988, t. 3, s. 277, 283; P. Kras, *John of Capistrano and His Correspondence*

Przekonany o potrzebie misji na wschodzie kontynentu, Kapistran wyruszył z Włoch w towarzystwie 12 współbraci pod koniec kwietnia 1451 r., by z początkiem czerwca dotrzeć do Wiednia. Po drodze wszędzie, gdzie się zatrzymywał, głosił kazania pokutne, a także przyjmował chętnych zakonników do ruchu obserwanckiego. W Wiedniu, wobec braku klasztoru obserwantów, zatrzymał się przy konwencie franciszkanów konwentualnych. Codziennie przez 50 dni głosił tam kazania z ambony ustawionej przy ścianie wiedeńskiej katedry. Przyjął też licznych chętnych kandydatów do zakonu, głównie ze społeczności uniwersyteckiej, dla których 22 lipca 1451 r. założył pierwszy klasztor obserwantów pw. św. Bernardyna ze Sieny. Nie była to fundacja zakładana od zera; przekształcono w nią bowiem dom Trzeciego Zakonu, istniejący już wcześniej przy kościele św. Teobalda. W przyszłości klasztor ten stał się domem macierzystym dla całej prowincji, w skład której weszły klasztory znajdujące się w Austrii, Czechach, na Morawach i w Polsce. W tym czasie Kapistran utrzymywał kontakt listowny z Polską. Korespondował z nim kardynał Zbigniew Oleśnicki, który w liście z 2 sierpnia 1451 r. wyrażał obawy co do możliwości powodzenia misji w Czechach, zapraszał go do wizyty w Krakowie, by podsyć zaangażowanie religijne społeczeństwa. W podobnym przyjaznym tonie zwracał się do niego król Kazimierz Jagiellończyk, zapewniając w liście z 7 września, iż jest on gorąco oczekiwanym gościem; proponował mu też podjęcie misji wśród Rusinów. Kapistran pozytywnie zareagował na kierowane do niego zaproszenia, jednak tłumaczył, iż najpierw musi zmierzyć się z problemem husytyzmu. Posłał więc do Krakowa swego współbrata Władysława z Thari, pochodzącego z Węgier, wraz z dwoma towarzyszami, którzy zjawili się pod Wawelem wiosną 1452 r. w drodze powrotnej z Mołdawii, znajdującej się na terenie misyjnej działalności franciszkanów. Król serdecznie ich przyjął i powierzył im w użytkowanie kościół św. Krzyża położony na Kleparzu, pierwotnie przeznaczony dla benedyktynów obrządku słowiańskiego, sprowadzonych jeszcze przez Władysława Jagiełłę z Pragi. Fundacja benedyktynów podupadła jednak w XV w., a w drugiej połowie tegoż stulecia upadła całkowicie⁶. Jan w tym czasie poświęcał się misji husyckiej na Morawach, m.in. w Ołomuńcu, oraz starał się uzyskać na drodze dyplomatycznej – wymieniając korespondencję z przedstawicielami czeskiego husytyzmu – możliwość prowadzenia misji kaznodziejskiej w Pradze, do czego ostatecznie nie doszło wskutek oporu tamtejszych władz⁷.

Related to the Polish Kingdom and Silesia, [w:] *The Correspondence of John of Capistrano*, Vol. 1: *Letters Related to the History of Poland and Silesia (1451-1456)*, ed. by P. Kras et al., Warszawa–Lublin 2018, s. 47.

⁶ M. Maciszewska, *Klasztor bernardyński w społeczeństwie polskim 1453-1530*, Warszawa 2001, s. 19.

⁷ K. J. Kantak, *Bernardyni polscy*, t. 1, s. 4; W. Murawiec, *Jan z Kapistrano...*, s. 284-287; A. K. Sitnik, *Bernardyni lwowscy. Historia klasztoru i kościoła pod wezwaniem świętych Bernardyna ze Sieny i Andrzeja Apostoła we Lwowie (1460-1785)*, Kalwaria Zebrzydowska

Po zakończeniu podróży przez miasta Rzeszy w 1452 r., obfitującej w nowe fundacje obserwanckie oraz liczne powołania, Jan Kapistran dotarł w lutym 1453 r. do Wrocławia, gdzie zatrzymał się aż do 21 sierpnia tegoż roku. Również tam z całą intensywnością prowadził swą misję; wygłosił wówczas 44 kazania o tematyce pokutnej i antyhusyckiej. O sile oddziaływania jego misji świadczy fakt, iż przedstawiciele władz miejskich przekazali mu 18 marca 1453 r. plac pod budowę kościoła i klasztoru. Swój pobyt we Wrocławiu Kapistran przerwał w czerwcu, udał się bowiem wówczas na sejm do Ratyzbony, gdzie udało mu się uzyskać obietnicę wsparcia militarnego dla krzyżowców na wypadek inwazji armii tureckiej⁸. Po powrocie do Wrocławia odebrał pisemne zaproszenie od wielkiego mistrza zakonu krzyżackiego do Malborka, by tam i w innych miastach krzyżackich kontynuować swoją działalność. Kapistran jednak nie skorzystał z otrzymanego zaproszenia, wyjaśniając, iż to misja nawracania husytów wymaga od niego bardziej bezpośredniego zaangażowania. Po opuszczeniu Wrocławia kolejnym przystankiem w podróży obserwanckiego kaznodziei był Kraków. Udał się tam wraz z powracającym poselstwem króla Kazimierza, które prowadziło rozmowy w sprawie małżeństwa z Elżbietą Rakuszką, siostrą Władysława, króla czeskiego i węgierskiego. Wraz z Kapistranem podróżowało także dwunastu braci, w tym wspomniany już zakonnik Władysław Thari oraz bracia Polacy, którzy już na Śląsku zdążyli wstąpić w szeregi obserwantów: Andrzej Rey, były kanonik krakowski, oraz Melchizedech, tłumacz⁹.

Kapistran zjawił się w Krakowie we wtorek, w dzień św. Augustyna, czyli 28 sierpnia 1453 r. Na jego powitanie wyszli przedstawiciele wszystkich stanów, łącznie z duchowieństwem z kardynałem Zbigniewem Oleśnickim na czele, ale także władze miejskie, w procesjach z chorągwiami. Kaznodzieja był uroczystie witany na polu przed Kleparzem przez króla Kazimierza Jagiellończyka i jego matkę Zofię oraz tłumy wiernych. Na miejsce pobytu wyznaczono mu dom¹⁰ zamożnego mieszczanina, Jerzego Sforzy/Szwarcza, w Rynku krakowskim, u wylotu dzisiejszej ul. Wiślniej¹¹. Podniosły charakter

2006, s. 35-39; P. Kras, *John of Capistrano...*, s. 49-50, 53; M. Starzyński, *Il re, il vescovo ed il predicatore. Giovanni da Capestrano a Cracovia, 1453-1454*, „Archiwum Franciscanum Historicum” 2011, t. 104, s. 487-489.

⁸ W. Murawiec, *Jan z Kapistrano...*, s. 288-289.

⁹ *Ibidem*, s. 289.

¹⁰ Kamienica ta znajduje się obecnie pod numerem 26, na rogu ul. Wiślniej; pobyt tamże włoskiego kaznodziei upamiętnia narożna rzeźba św. Jana Kapistarna, zob. *Katalog zabytków sztuki w Polsce*, t. 4: *Miasto Kraków*, cz. 10: *Śródmieście. Mury miejskie i Planty, Rynek Główny*, red. M. Myśliński, Warszawa 2005, s. 86-88.

¹¹ J. Długosz, *Historiae polonicae libri XII*, t. 5, lib. 12, red. J. Żegota Paul, A. Przędziecki, Kraków 1878, s. 148-149; J. Długosz, *Dziejów polskich ksiąg dwanaście*, t. 5, ks. 12, przeł. K. Mecherzyński, Kraków 1870, s. 138-139; K. J. Kantak, *Bernardyni*

tych wydarzeń przekazał także kronikarz Długosz w swym dziele o uposażeniach diecezji krakowskiej, gdzie porównał okazały orszak, może nieco zbyt literacko, do pochodów Rzymian, którzy witali zwycięskiego Scypiona po wyprawie do Afryki¹².

Działalność Jana Kapistrana w Krakowie była podobna do tej, którą prowadził podczas dotychczasowych podróży. Zakonnik codziennie odprawiał Mszę Świętą na Rynku, obok kościoła św. Wojciecha, a po niej wygłaszał dwugodzinne kazanie w języku łacińskim, po czym było ono tłumaczone na język polski przez Stanisława z Kobylina, kanonistę i profesora Akademii Krakowskiej. Dopiero wraz z nadejściem zimy i chłódów Kapistran przeniósł się do kościoła Mariackiego. Jego wystąpienia cieszyły się ogromnym zainteresowaniem wśród wiernych – na czas ich trwania przerywano pracę i handel, tak by nic nie zakłócało możliwości wsłuchiwania się w słowa wybitnego męża. Kazania, podobnie jak te wygłaszane we Włoszech, dotyczyły pokuty, a ich celem było wezwanie do poprawy życia i większej gorliwości chrześcijańskiej. Jak już wspomniano, garnęli się do niego także chorzy; jeśli nie mieli sił dotrzeć sami, byli przywożeni, a Kapistran kładł na nich ręce, modlił się o ich uzdrowienie za wstawiennictwem św. Bernardyna ze Sieny i dotykał każdego jego relikwiami. O uznaniu, jakim obdarzano Kapistrana, świadczy też fakt, iż król Kazimierz poprosił go o pobłogosławienie swego ślubu z Elżbietą 10 lutego 1454 r. w wawelskiej katedrze, co zwyczajowo przypadłoby w udziale kardynałowi Oleśnickiemu lub prymasowi Janowi Sprorowskiemu († 1464)¹³.

Jan Kapistran opuścił Kraków 14 maja 1454 r. i udał się do Wrocławia; po drodze odwiedził Opole. Zaangażował się wówczas w organizację krucjaty antytureckiej. Rosnące zagrożenie ze strony Turków sprawiło, iż zaniechał akcji kaznodziejskiej i antyhusyckiej, by poświęcić się wyłącznie krucjacie. Do końca maja 1455 r. Kapistran przebywał już na Węgrzech, gdzie z węgierskim dowódcą Janem Hunyadym zajmował się sprawami obronności

polscy, t. 1, s. 1-2; W. Murawiec, *Jan z Kapistrano...*, s. 289-290; S. Łempicki, *Wiek złoty i czasy romantyzmu w Polsce*, Warszawa 1992, s. 220-221; B. Kowalska, *Jan Kapistran w „Annales...” Jana Długosza*, „*Saeculum Christianum*” 2016, t. 23, s. 137-141.

¹² J. Długosz, *Liber beneficiorum dioecesis Cracoviensis*, t. 3, Cracovie 1864, s. 478.

¹³ Idem, *Historiae polonicae...*, s. 149; idem, *Dziejów polskich ksiąg dwanaście...*, s. 144; K. J. Kantak, *Bernardyni polscy*, t. 1, s. 6-7; W. Murawiec, *Jan z Kapistrano...*, s. 290; S. Łempicki, *Pater Capistrano w Polsce*, „*Studia Franciszkańskie*” 1988, t. 3, s. 243-244, 247-250; idem, *Wiek złoty i czasy...*, s. 225-228; P. Kras, *John of Capistrano...*, s. 54-55; P. Kołpak, *Ambona Krakowa. Tradycja kaznodziejska elementem sakralizacji przestrzeni krakowskiego Rynku w świetle wybranych źródeł*, [w:] *Signa. Studia i szkice z nauk pomocniczych historii. Prace dedykowane profesorowi Zenonowi Piechowi w sześćdziesiąt rocznicę urodzin*, red. M. Marzec, M. Starzyński, Kraków 2014, s. 151-153; M. Starzyński, *Il re, il vescovo...*, s. 495-498.

i koncentracji wojsk, starał się także pozyskać dla obrony jak największą liczbę krzyżowców. Z początkiem kolejnego roku prowadził akcję agitacyjną wśród prawosławnych i Żydów, chcąc pozyskać ich wsparcie do walki z turecką nawałnicą. Wszystkich ochotników wysyłał pod Belgrad. Tam 21 lipca 1456 r. doszło do bitwy, w której powstrzymano napór wojsk tureckich. W historiografii podkreśla się tu szczególne zasługi Kapistrana w podtrzymywaniu na duchu i podnoszeniu morale walczących, a także propagowaniu bliskiego jego pobożności nabożeństwa ku czci Najświętszego Imienia Jezus. Po tych wydarzeniach Jan powrócił na chwilę do działalności kaznodziejskiej, została ona jednak przerwana jego chorobą, a potem śmiercią, która nastąpiła 23 października 1456 r. Kapistran w 1690 r. został przez papieża Aleksandra VII ogłoszony świętym; nazywany był apostołem zjednoczonej Europy¹⁴.

Trwałym rezultatem wizyty włoskiego kaznodziei w Krakowie, oprócz licznych nawróceń i ożywienia religijnego społeczeństwa, było powstanie pierwszej na ziemiach polskich wspólnoty franciszkanów obserwantów. Do nowego zakonu tłumnie zgłaszali się kandydaci, tak że grono pierwszych nowicjuszy szacuje się na 130 osób, w większości z kręgów uniwersyteckich¹⁵. W 1453 r. fundacja krakowskiego klasztoru i kościoła obserwantów była inicjatywą kardynała Oleśnickiego, który podarował na ten cel plac z domem u podnóża Wawelu, należący do jego brata Jana Głowacza z Oleśnicy, wojewody sandomierskiego, powiększony w roku następnym o darowiznę królewską z gruntów wykupionych od prywatnych właścicieli. Członków nowej wspólnoty zaczęto w Polsce zwać bernardynami – od pierwszego konwentu założonego na Stradomiu, pod wezwaniem świeżo kanonizowanego Bernardyna ze Sieny¹⁶. Uroczystego poświęcenia nowej fundacji dokonał 8 września 1453 r. kardynał Oleśnicki. W procesji z Rynku krakowskiego bracia, których było już wówczas kilkunastu, udali się na Stradom, by uczestniczyć w akcie poświęcenia. Prace budowlane były prowadzone pod nadzorem Długosza, a ukończono je ok. 1483 r., już po jego śmierci¹⁷.

¹⁴ W. Murawiec, *Jan z Kapistrano...*, s. 292-293; B. Kowalska, *Jan Kapistran...*, s. 142-143.

¹⁵ K. J. Kantak, *Bernardyni polscy*, t. 1, s. 10.

¹⁶ I. M. Rusecki, *Bernardyńska droga do świętości*, Kalwaria Zebrzydowska 2002, s. 12; S. Barącz, *Pamiętnik Zakonu WW. OO. Bernardynów w Polsce*, Lwów 1874, s. 14; H. E. Wyuczawski, *Kraków – św. Bernardyn*, [w:] *Klasztory bernardyńskie w Polsce...*, s. 154-155; M. Maciszewska, *Klasztor bernardyński...*, s. 13, 21.

¹⁷ K. Kantak, J. Szablowski, J. Żarnecki, *op. cit.*, s. 11-12; K. J. Kantak, *Bernardyni polscy*, t. 1, s. 10; B. Krasnowolski, *Lokacje i rozwój Krakowa, Kazimierza i Okołu. Problematyka rozwiązań urbanistycznych*, [w:] *Kraków. Nowe studia nad rozwojem miasta*, red. J. Wyrozumski, Kraków 2007, s. 402; A. Niewiński, *XV-wieczne fundacje bernardyńskie i ich rola w systemie obrony miasta ze szczególnym uwzględnieniem Lublina*, [w:] *Archiwa Temporum Testes. Źródła historyczne jako podstawa pracy badacza dziejów*. Księga

b) Pierwsze siedziby tercjarek

Działalność Jana Kapistrana trafiła na podatny grunt i poskutkowała nie tylko powstaniem pierwszego męskiego klasztoru obserwantów w Rzeczypospolitej. Siła oddziaływania jego kazań i osobowości wpłynęła także na ożywienie religijne wśród żeńskiej części społeczeństwa. Można przypuszczać, iż przybycie Kapistrana było dodatkowym impulsem i zachętą dla zrzeszających się oddolnie pobożnych niewiast, w Krakowie bowiem jeszcze przed jego przybyciem istniały grupy kobiet wyznające franciszkańskie ideały życia, które osiedlały się w domkach otaczających męskie klasztory – tam szukały duchowej opieki. Pragnęły prowadzić życie na wzór beginek: zachowywały rady ewangeliczne i mieszkwały razem, a na ich czele stała przełożona; nie składały jednak ślubów w sensie zakonnym. Kobiety te nie były związane klauzurą, czasem za zgodą przełożonej mogły mieszkać osobno i dysponować swoim majątkiem. Zazwyczaj jednak gromadziły się w pobliżu kościołów franciszkańskich czy dominikańskich i były wierne regule życia wspólnotowego przeznaczonej dla ludzi świeckich, związanych z tymi klasztorami jako Trzeci Zakon¹⁸.

Warto dodać, iż nie było to nowe zjawisko w dziejach chrześcijaństwa. Wspólnoty beginek, wdów i panien, które prowadziły życie częściowo na sposób świecki, a częściowo zakonny, narodziły się bowiem już w drugiej połowie XII w. w miastach Nadrenii i Flandrii. Tam kobiety starały się żyć według ideałów Ewangelii, w ubóstwie, pełniąc uczynki miłosierdzia. Mieszkały we własnych domach lub wspólnie, w pobliżu lokalnych kaplic czy kościołów, w tzw. beginażach. Każdy z beginaży miał własną przełożoną, jego mieszkanki nie składały ślubów, a jedynie przyrzeczenia. Beginiki wyróżniały się pobożnością, pracowitością i surowością obyczajów. W kolejnym stuleciu ich grupy pojawiły się w północnej Europie, a także dotarły na ziemie polskie i Śląsk, Warmię i Pomorze. Ich najstarszy dom powstał w Legnicy ok. połowy XIII w., a w XIV i XV w. wspólnoty zakładano licznie m.in. we Wrocławiu, Świdnicy, Kłodzku, Sandomierzu, Gdańsku czy Toruniu. W źródłach istnieją

pamiętkowa ofiarowana Profesorowi Stanisławowi Olczakowi, red. G. Bujak, T. Nowicki, P. Siwicki, Lublin 2008, s. 367; M. Starzyński, *Il re, il vescovo...*, s. 498.

¹⁸ A. Gerhards, *Dictionnaire historique des ordres religieux*, Paris 1998, s. 86-88; J. Kłoczowski, *Zakony na ziemiach polskich w wiekach średnich*, [w:] *Kościół w Polsce*, t. 1: *Średniowiecze*, red. J. Kłoczowski, Kraków 1968, s. 51; J. Wysiulek, *Przejawy religijności mieszczan krakowskich na podstawie XIV-wiecznych testamentów i zapisów pobożnych*, „*Odrodzenie i Reformacja w Polsce*” 2010, t. 54, s. 102-103; A. Karpiński, *Kobieta w mieście polskim w drugiej połowie XVI i w XVII wieku*, Warszawa 1996, s. 226; *Cracovia artificum. Supplementa. Teksty źródłowe do dziejów kultury i sztuki z archiwów kurialnych i kapitułnych w Krakowie 1441-1450*, wybór i oprac. B. Przybyszewski, Kraków 1993, s. 59-60.

wzmianki na temat beginiek także w Krakowie, w sąsiadującym z nim Kazimierzu i w innych miastach Małopolski. Nazewnictwo stosowane w dokumentach niekoniecznie nadążało za realiami życia, stąd nie zawsze wiadomo, czy w zachowanych przekazach mowa jest jeszcze o beginkach, czy może już o wspólnotach tercjariek franciszkańskich¹⁹.

W źródłach dotyczących środowiska krakowskiego w latach 1421-1441, a więc jeszcze z okresu przed przybyciem Kapistrana, można znaleźć wzmianki o beginkach, np. o Małgorzacie z Trzeciego Zakonu św. Franciszka²⁰; z 24 listopada 1432 r. o Elżbiecie Petri (córcie Piotra), profesce domu św. Franciszka Trzeciej Reguły w Krakowie, która otrzymała od papieża Eugeniusza IV († 1447) odpust zupełny na wypadek śmierci²¹; w dokumencie z 9 października 1441 r. wspomniane są panny i beginki Jadwiga i Dorota²²; a w 1443 r. beginka Marta ofiarowała swój dom na Kazimierzu benedyktynom z Łysej Góry. Z II połowy XV w., a dokładniej z 1471 r., znana jest z kolei beginka Anna z Trzeciej Reguły od bernardynów (więc może jednak tercjar-ka?), która sprawowała opiekę nad synem Maciejem, klerykiem²³. Jak zauważa Jerzy Kłoczowski, geneza takich wspólnot była odmienna od początków klasztorów klarysek – w XIII w. księżne czy kobiety wywodzące się z możnych rodów, skupiając się przy franciszkanach, prowadziły do zakładania dużych i majątnych fundacji, grupy kobiet podążające za bernardyńskimi

¹⁹ U. Borkowska, *Beginki i begardzi*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, t. 2, red. F. Gryglewicz et al., Lublin 1995, kol. 179; D. Lapis, *Beginki w Polsce w XIII-XV wieku*, „Kwartalnik Historyczny” 1972, t. 79, nr 3, s. 525-327; J. Wyrozumski, *Beginki i begardzi w Polsce*, Kraków 1971, s. 13-14, *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego*, 261, *Prace Historyczne*, z. 35; T. Gałuszka, *Kryzys w diecezji krakowskiej w pierwszej połowie XIV wieku? Z badań nad „Tractatus contra beghardos” Henryka Harrera*, [w:] *Ecclesia semper reformanda. Kryzysy i reformy średniowiecznego Kościoła*, red. T. Gałuszka, T. Graff, G. Ryś, Kraków 2013, s. 293; F. Giorgini, *Le beghine*, [w:] *La sostanza dell'effimero. Gli abiti degli Ordini religiosi in Occidente. Catalogo*, a cura di G. Rocca, Roma 2000, s. 515-517; P. Gąsiorowska, *Tercjarze franciszkańscy na ziemiach polskich do XVI wieku*, [w:] *800 lat Franciszkańskiego Zakonu Świeckich na ziemiach polskich. Dzieje – postacie – literatura*, red. A. M. Pańczak, Poznań 2023, s. 40-41; J. Grollová, D. Rywíková, *Bekyně a kazatelé: Mezi mravním ideálem, homiletikou a pastorační praxí v českých zemích 14.-16. století*, *Veduta* 2022, s. 156-170; P. Kras, *Mulieres religiosae. Beginki i nowy model kobiecej pobożności*, [w:] *Proces beginiek świdnickich w 1332 roku. Studia historyczne i edycja łacińsko-polska*, oprac. P. Kras, T. Gałuszka, A. Poznański, Lublin 2017, s. 33-54.

²⁰ AKMKr., rkps AOOff, Vol. 4, s. 453; AKMKr., rkps AOOff, Vol. 8, s. 89.

²¹ *Bullarium Poloniae litteras apostolicas aliaque monumenta Poloniae Vaticana continens*, t. 5: 1431-1449, ed. I. Sułkowska-Kuraś et al., Romae-Lublini 1995, nr 181.

²² *Cracovia artificum. Supplementa. Teksty źródłowe...*, s. 59 (poz. 87).

²³ *Ibidem*, s. 59-60, przyp. 87.

ideałami zaczęły zaś tworzyć w XV w. małe wspólnoty miejskie, utrzymujące się z pracy rąk własnych czy jałmużny²⁴.

Jak już wspomniano, powstanie wspólnoty krakowskich bernardynek przypisuje się wpływowi, jaki wywarł na lokalną społeczność Jan Kapistran podczas pobytu w Krakowie. Historycy bernardyńscy, jak Kamil Juliusz Kantak²⁵, Romuald Gustaw²⁶ i Hieronim Eugeniusz Wyczawski²⁷, zgodnie stwierdzają, iż do włoskiego kaznodziei zgłaszały się również kobiety, prosząc o przyjęcie „do obserwancji”. Nie mogły być jednak przyjmowane do Drugiego Zakonu św. Franciszka, czyli klarysek, te bowiem – mimo iż obecne wówczas w Krakowie – zamieszkując klasztor pw. św. Andrzeja, podlegały pod zwierzchnictwo innej gałęzi Braci Mniejszych, zwanych później konwentualnymi czy też zwyczajowo franciszkanami. Jedyną możliwością, którą mógł im zaproponować Kapistran, było przyjęcie w szeregi Trzeciego Zakonu św. Franciszka, przeznaczonego dla ludzi żyjących w świecie, niezłączonych formalnymi strukturami zakonnymi. Na gruncie polskim, podobnie jak za granicą, pobożne kobiety zaczęły dążyć jednak do tego, by nie tylko przyjmować nakazy zawarte w Trzeciej Regule św. Franciszka, ale także w sposób zewnętrzny wyrażać gorliwą chęć życia wspólnotowego przez wspólne zamieszkiwanie²⁸.

Pośrednio o istnieniu takiej grupy kobiet w Krakowie świadczą dyspozycje krakowskich mieszczan, którzy wymieniali je w swoich zapisach testamentowych. Najstarsza wzmianka zachowała się w dokumencie z 14 maja 1454 r., będącym ostatnią wolą mieszcza Anny Weidenlichyn, żony Jana, która uposażyła liczne dzieła pobożne w Krakowie i wspomniała o „biednych kobietach III reguły św. Franciszka”, nie precyzując jednak miejsca, gdzie przebywały²⁹. Kwestią nierozstrzygalną pozostaje, czy niejaka Urszula, ok. sześćdziesięcioletnia wdowa po Henryku Glycznarze z Krakowa, wzmiankowana 8 czerwca 1454 r. w spisie cudów doświadczonych za przyczyną biskupa krakowskiego Prandoty, była związana jako tercjarka z klasztorem franciszkanów

²⁴ J. Kłoczowski, *Bracia Mniejsi w Polsce średniowiecznej...*, s. 91.

²⁵ K. J. Kantak, *Bernardyńscy polscy*, t. 1, s. 255-256.

²⁶ R. Gustaw, *Kościół i klasztor św. Józefa...*, s. 30.

²⁷ H. E. Wyczawski, *Kraków – św. Agnieszka...*, s. 517.

²⁸ R. Gustaw, *Kościół i klasztor św. Józefa...*, s. 30.

²⁹ „den armen juncfrawen [jungfrawen] des 3 ordens s. Francisci zu irr notdurft [...]” – Archiwum Narodowe w Krakowie (dalej: ANK), Akta miasta Krakowa, Testamenta in officio consulari Cracoviensi, rkps 772, Incipit liber testamentorum ex mandato dominorum consulum ad id Anno Domini etc. 1427-1623, s. 33; zob. też: K. J. Kantak, *Bernardyńscy polscy*, t. 1, s. 256; E. Piwowarczyk, *Legaty testamentowe ad pias causas w XV-wiecznym Krakowie. Z badań nad pobożnością miejską*, Kraków 2010, s. 169, 458.

czy bernardynów. W dokumencie określono ją bowiem jedynie jako kobietę uczciwą i godną zaufania *ordinis tercie regule beati Francisci*³⁰.

O istnieniu tercjarek zaświadcza również list spisany w Krakowie, datowany na marzec 1455 r., w którym siostry z nieznaney bliżej wspólnoty zwróciły się do Jana Kapistrana o pomoc w związku z trudnościami, jakie napotkały³¹. Otóż jak zaznaczyły, ich wspomniani już wcześniej przeciwnicy – co przemawia za faktem, iż zachowany list stanowił kontynuację dawniejszej korespondencji³² – mieli twierdzić, że dom ich wspólnoty istnieje niezgodnie z prawem, co miało stać w sprzeczności z zarządzeniami, według których siostry zobowiązane były do życia bez posiadania własności. Kobiety prosiły Kapistrana o wyjaśnienie swojej sytuacji i poinformowanie, jak wobec powyższego powinny postępować. Nadto poprosiły, by czuwał nad nimi w kwestii kaplicy i klauzury, którą pragnęły otrzymać, tak by mogły żyć w spokoju, z dala od zgiełku ulicy. Na zakończenie listu wyraziły wdzięczność za osobę o. Władysława de Tar, który został im przydzielony jako wizytator i opiekun, i na którego wsparcie mogły liczyć wobec powstających głosów przeciwników³³. Choć w liście nie podano nazwy zgromadzenia sióstr, które go spisały, wiele przemawia jednak za tym, iż mogło chodzić o załączki tworzącej się wspólnoty tercjarek bernardyńskich. W piśmie zwróciły się do Kapistrana, a więc uważały go za swojego duchowego protektora i oczekiwały od niego wsparcia, ponadto wyraziły pragnienie posiadania kaplicy i klauzury, co oznacza, że ich wspólnota była dopiero w fazie formowania się. To, iż ich opiekunem i wizytatorem był o. Władysław de Tar, jednoznacznie potwierdza, że znajdowały się pod zwierzchnictwem i duchową opieką stradomskich bernardynów. Ci, decydując się na sprawowanie opieki nad rozwijającym się ruchem tercjarskim, być może stosowali

³⁰ *Miracula venerabilis patris Prandothae episcopi Cracoviensis*, wyd. W. Kętrzyński, [w:] *Monumenta Poloniae Historica*, t. 4, Lwów 1884, s. 445-446.

³¹ „Item dicti nostri emuli dicunt hanc nostram communem habitationem signanter sine proprio nobis esse illicitam et contra sanctorum patrum instituta in alio; si impediti nobis contigerit, petimus informari quid facere debemus. Item dignetur Vestra Paternitas vigilare nobis de capella simul et clausura, ut stemus in pace, sine discursu platearum. Magnas et perpetuas gracias Vestre Paternitati referimus, quia reliquistis nobis patrem Ladislaum in visitatorem ymmo tutorem et hominem nostrum, qui non parum emulis nostris existit tremebundus” – *The Correspondence of John of Capistrano...*, s. 304 (nr 45).

³² Wydawcy listów Jana Kapistrana wymieniają takie pismo, datowane na marzec 1455 r., w którym wspólnota 20 sióstr, określających się jako uczniowie i naśladowcy Jana Kapistrana, zwróciła się do niego z prośbą o wyjaśnienie pewnych punktów ze swojej reguły; pełny tekst listu się nie zachował, ale wydawcy przypuszczają, iż był on powiązany z omówionym listem nr 45, zob. *The Correspondence of John of Capistrano...*, s. 320 (nr D₄).

³³ *Ibidem*, s. 304 (nr 45).

się do wezwania św. Bonawentury, który już wiek wcześniej zalecał zachowywanie wobec niego pewnej dozy ostrożności, rezerwy, ale zachęcał także, aby nie pozbawiać wspólnot pokutników troski duchowej³⁴.

W liście nie podano, gdzie znajdowała się owa siedziba sióstr. Informacji co do jej lokalizacji dostarczają jednak wspomniane już testamentowe dyspozycje krakowskich mieszczan. W spisanej 23 kwietnia 1456 r. ostatniej woli Małgorzata Leipnigerynne [Leipniger] zapisała pewną kwotę „siostrom porządku świętego Bernardyna koło bramy św. Mikołaja”³⁵. Jak wynika z treści dyspozycji, zapis odnosił się do wspólnoty w pierwotnym miejscu jej funkcjonowania, tj. w pobliżu Bramy Mikołajskiej. Dwa lata później, 9 marca 1458 r., mieszcza Małgorzata Pferdynne, wdowa po złotniku Janie, również darowała pieniądze z przeznaczeniem na zakup żywności dla zakonnic, które nadal mieszkaly „przed bramą św. Mikołaja”³⁶. Zapisy te są bardzo ogólne; dla testatorek i egzekutorów ich ostatniej woli dokładna lokalizacja wspólnoty była znana, w ich odczuciu nie było więc konieczne podawanie dodatkowych szczegółów. Można jedynie przypuszczać, iż owe siostry, które w testamencie z 1458 r. określane są już jako zakonnice, zamieszkiwały drewniany dom, prowadząc życie wspólnotowe. Dom ten usytuowany był wewnątrz murów miejskich, w pobliżu bramy Mikołajskiej, jednej z ośmiu bram średniowiecznego Krakowa, wystawionej ok. 1311 r. przez Władysława Łokietka. Brama zwrócona była w stronę ul. Mikołajskiej, a za jej obronę odpowiedzialny był cech rzeźników. Jedyne znany widok tej bramy, przedstawionej od wschodu, w kształcie czworobocznej, wielopiętrowej wieży jest już o wiele późniejszy – pochodzi dopiero z ok. 1809 r. i wraz z fragmentem murów obronnych został ukazany na rysunku wykonanym z natury przez Józefa Brodowskiego³⁷.

Poza wspomnianą najstarszą wspólnotą tercjarek, która – jak się przypuszcza – stanowiła załazek późniejszego konwentu bernardynek przy kościele św. Agnieszki, ok. 1458 r. powstały w Krakowie jeszcze dwa kolejne domy; ich rozwój pod względem formalnym poszedł jednak w nieco odmiennym

³⁴ „Aliquin improperearetur nobis, quare ad hunc ordinem eos induxerimus, si curam ipsorum nollemus” („Justification par S. Bonaventure de la réserve des Mineurs envers les Pénitentes (1266-68)” – G. G. Meersseman, *Dossier de l'ordre de la pénitence au XIIIe siècle*, Fribourg Suisse 1961, s. 123.

³⁵ „Item den swestern [Schestern] zu sinte Bernardine orden bey sinte Niclos thor gelegin [...]” – ANK, Akta miasta Krakowa, Testamenta in officio consulari Cracoviensi, rkps 772, s. 36; R. Gustaw, *Kościół i klasztor św. Józefa...*, s. 31; E. Piwowarczyk, *Legaty testamentowe...*, s. 459-460.

³⁶ „[...] der nonnen des ordinis sinte Bernhardini vor sinte Niclas thore gelegin” – ANK, Akta miasta Krakowa, Testamenta in officio consulari Cracoviensi, rkps 772, s. 52; E. Piwowarczyk, *Legaty testamentowe...*, s. 465-466.

³⁷ K. J. Kantak, *Bernardyni polscy*, t. 1, s. 256; H. E. Wyczawski, *Kraków – św. Agnieszka...*, s. 517; W. Chotkowski, *Rzemiosła i cechy krakowskie w XV wieku*, Kraków 1891, s. 52; J. Opalińska, *Józef Brodowski 1781-1853 malarz i rysownik starego Krakowa*, Kraków 2005, s. 324.

kierunku – jako wspólnot nieklauzurowych. Jeden z nich ulokowany był na Stradomiu i nosił wezwanie św. Kolety. Wiadomo, iż w różnych okresach przebywało w nim ok. 20 tercjarek. Drugi, nieco mniej liczebny znajdował się na Kazimierzu³⁸. Siostry, które zamieszkały w drewnianym domu u stóp Wawelu, w pobliżu kościoła bernardynów, nazywano pospolicie koletkami lub kletkami³⁹. Tak wyjaśniał stosowane wobec nich nazewnictwo w swoim przewodniku Piotr Hiacynt Pruszc: „niedaleko kościoła S. Bernardyna i klasztoru Ojców Obserwantów zostaje nad starą Wisłą klasztor Wielebnych Panien Trzeciej Reguły Ojca S. Franciszka, od imienia świętej Kolety matki swojej, nazwanych koletki”⁴⁰. Prowadziły one życie wspólne, zgodne z regułą Trzeciego Zakonu św. Franciszka, zatwierdzoną przez papieża Mikołaja IV. Nie składały ślubu ubóstwa, a jedynie proste śluby czystości i posłuszeństwa; nie posiadały również własnej świątyni ani nie przestrzegały klauzury papieskiej⁴¹. Na nabożeństwa uczęszczały do kościoła bernardynów, którzy sprawowali nad nimi opiekę duchową i kierownictwo. Tercjarki rekrutowały się przeważnie z uboższych warstw społeczeństwa, utrzymywały się z własnej pracy oraz jałmużny, którą zbierały po domach. W ramach swej działalności udzielały pomocy chorym, a także uczestniczyły w pogrzebach⁴².

Ich druga wspólnota, mniej liczna niż u św. Kolety, uformowała się na Kazimierzu⁴³ ok. 1458 r. Początkowo tercjarki zamieszkiwały we własnym, drewnianym domu, a od 1551 r. – w narożnej kamienicy, położonej za ogrodem kanoników regularnych laterańskich. Podobnie jak siostry na Stradomiu także one kształtowały swe codzienne życie na podstawie reguły Trzeciego Zakonu św. Franciszka i składały śluby czystości i posłuszeństwa. Wobec braku własnego kościoła na nabożeństwa przypuszczalnie chodziły do świątyni bernardynów; niewykluczone, iż z racji bliskiego położenia mogły również uczęszczać do kościoła pw. Bożego Ciała czy też do kościoła św. Wawrzyńca⁴⁴.

O członkiniach tej niewielkiej wspólnoty istnieją bardzo skąpe informacje. Wiadomo, iż pod koniec XV w. tercjarką w tymże domu była niejaka Bar-

³⁸ H. E. Wyczawski, *Kraków – św. Koleta*, [w:] *Klasztory bernardyńskie w Polsce...*, s. 522; APBK, rkps M-2, k. 35v.

³⁹ K. Targosz, *Piórem zakonnic...*, s. 68-69.

⁴⁰ P. H. Pruszc, *Kleynoty stołecznego miasta Krakowa albo kościoły y co w nich iest widzenia godnego y znacznego, przez Piotra Hiacynta Pruszcza, krotko opisane, powtornie z pilnością przeyrzane, y do druku z additamentem nowych Kościołow y Relikwii S. podane, z pozwoleniem Zwierzchności Duchowney*, Kraków 1745, s. 124.

⁴¹ H. E. Wyczawski, *Bernardyni polscy*, t. 3, s. 432.

⁴² K. Kantak, J. Szablowski, J. Żarnecki, *op. cit.*, s. 42.

⁴³ APBK, rkps M-2, k. 35v.

⁴⁴ K. J. Kantak, *Bernardyni polscy*, t. 1, s. 277; R. Gustaw, *Kościół i klasztor św. Józefa...*, s. 32; H. E. Wyczawski, *Kraków – Kazimierz*, [w:] *Klasztory bernardyńskie w Polsce...*, s. 524.

bara, określana w źródle jako *monialis de Tertia Regula S[ancti] Francisci*⁴⁵. Informacja o niej zachowała się w księdze cudów z lat 1489-1491, dokonanych za przyczyną Stanisława Kazimierczyka (1433-1489), kanonika regularnego laterańskiego z klasztoru pw. Bożego Ciała na Kazimierzu. Otóż wspomniana Barbara doświadczała pokus i była dręczona przez szatana w nocnych wizjach. To trudne doświadczenie stopniowo wpędzało ją w szaleństwo. Z pomocą przyszedł jej o. Stanisław, który po ukazaniu się i przegnał złe moce, dając wskazówki, jak należy odpierać od siebie demona. Co prawda Barbara wypełniła swoje zobowiązanie i udała się w akcie dziękczynienia do jego grobu, przemilczała jednak informacje o łasce, której doświadczyła. Wobec tego jej problemy i dręczenie ze strony złego ducha powróciły. Dopiero gdy ponownie „ofiarowała się do grobu pobożnego o. Stanisława ze świecą woskową”⁴⁶, miała kolejne widzenie: oglądała uroczystą procesję kanoników, do której dołączyła. Po zakończeniu nabożeństwa dane jej było powtórnie ujrzeć o. Stanisława, który dotykając jej głowy, zapewnił ją, iż została trwale uzdrowiona⁴⁷.

Dzięki wzmiankom w aktach kazimierskich wiadomo, iż tercjarki zamieszkiwały siedzibę w pobliżu klasztoru kanoników regularnych laterańskich jeszcze w 1590 r. W źródłach na określenie ich wspólnoty spotkać można następujące wyrażenia: *Moniales ad ecclesiam SS. Corporis Christi*⁴⁸ oraz *Religiosae et Dedicatae Moniales Ordinis S. Francisci ad ecclesiam Sacratissimi Corporis Christi hic Casimiriae ad Cracoviam*⁴⁹. W sprawach urzędowych tercjarki reprezentowane były przed rajcami kazimierskimi przez świeckiego przedstawiciela. W powyżej wzmiankowanych zapiskach był nim Kasper Mixta Okurowski († przed 19 IX 1610)⁵⁰, prawnik i syndyk miejski⁵¹. W lipcu 1593 r., w wyniku wdrażania reformy potrydenckiej, siostry zamieszkiwały już dom tercjarek na Stradomiu, z którymi zostały połączone w wyniku zarządzeń bernardynów, jednak wciąż zachowywały poczucie odrębnej tożsamości. Jak zapisano w dokumencie z tegoż roku, dwie przedstawicielki ich wspólnoty – Elżbieta i Krystyna – zostały określone jako *virgines moniales de tertia Regula S[an]cti Francisci e Kasimiria ab aedibus SS. Corporis Chr[isti] protu[n]c*

⁴⁵ K. Łatak, *Najstarsze żywoty i miracula świętego Stanisława Kazimierczyka (1433-1489). Studium z dziejów średniowiecznego i nowożytnego piśmiennictwa hagiograficznego w Polsce*, Łomianki 2020, s. 187.

⁴⁶ *Ibidem*, s. 188.

⁴⁷ *Ibidem*.

⁴⁸ ANK, Akta miasta Kazimierza pod Krakowem, rkps K 23, *Continuatio actorum consularium Kazimiriensium 1590-1593*, s. 31.

⁴⁹ *Ibidem*, s. 44.

⁵⁰ *Poczet sołtysów, wójtów, burmistrzów i prezydentów miasta Krakowa (1228-2010)*, t. 1, red. B. Kasprzyk, Kraków 2010, s. 550.

⁵¹ ANK, Akta miasta Kazimierza pod Krakowem, rkps K 23, s. 31, 44.

*ad conve[n]tum Bernardinorum cum aliis monialibus degentes*⁵². Mimo iż zostały przeniesione do stradomskich koletek, wciąż identyfikowały się ze swoim pierwotnym domem pozostawionym na Kazimierzu.

2. Powstanie klasztoru i kościoła pw. św. Agnieszki

a) Fundator Jan Hincza z Rogowa i początki budowy

Można jedynie przypuszczać, iż pierwsza siedziba tercjarek w pobliżu Bramy Mikołajskiej stała się dla nich z biegiem czasu za ciasna, gdyż wobec ogólnego ożywienia religijnego po wizycie Kapistrana przybywało kobiet, które chciały prowadzić życie wspólnotowe. Nie można również wykluczyć, iż tercjarki pozostające pod opieką duchową i zwierzchnictwem krakowskich bernardynów pragnęły posiadać siedzibę zlokalizowaną w pobliżu ich stradomskiego klasztoru, co ułatwiałoby chociażby sprawowanie praktyk religijnych. Wydaje się, iż powyższe czynniki mogły mieć wpływ na to, iż tercjarki spod Bramy Mikołajskiej przeniosły się na przedmieście Stradom. Było to możliwe dzięki osobie Jana Hinczy z Rogowa, kasztelana sandomierskiego, staraniem którego zaczęto wznosić tamże drewniane zabudowania klasztoru. Urodzony ok. 1400 r.⁵³, był synem podskarbiego Hinczki z Roszkowic († 1411)⁵⁴ i Ofki⁵⁵, miał dwóch braci – starszego: Henryka († ok. 1425)⁵⁶, dworzana i podskarbiego, i młodszego: Jakuba zwanego Nadobnym († 1431)⁵⁷ – oraz dwie siostry: Małgorzatę († po 1456)⁵⁸ i Jadwigę († przed 1466)⁵⁹. Przez współczesnych określany często imieniem ojca, które trwale zrosło się z jego właściwym imieniem; ostatecznie znany jest jako Jan Hincza i tak zazwyczaj wymieniany jest w źródłach⁶⁰. Wywodził się z rodziny Rogowskich h. Działosza. Początkowo historycy próbowali doszukiwać się korzeni tejże rodziny

⁵² ANK, Akta miasta Kazimierza pod Krakowem, rkps K 24, *Continuatio actorum d. consulum Kazimiriensium 1593-1595*, s. 214.

⁵³ B. Czwojdrak, *Rogowscy herbu...*, s. 195.

⁵⁴ J. Senkowski, *Hinczka (Henryk) z Rogowa h. Działosza*, [w:] PSB, t. 9, red. K. Lepszy, Kraków 1960-1961, s. 523-524; B. Czwojdrak, *Rogowscy herbu...*, s. 46-47.

⁵⁵ B. Czwojdrak, *Rogowscy herbu...*, s. 193.

⁵⁶ J. Senkowski, *Henryk z Rogowa*, [w:] PSB, t. 9, s. 424; B. Czwojdrak, *Rogowscy herbu...*, s. 48-52.

⁵⁷ B. Czwojdrak, *Rogowscy herbu...*, s. 53-56.

⁵⁸ *Ibidem*, s. 194-195.

⁵⁹ *Ibidem*, s. 203.

⁶⁰ *Ibidem*, s. 56.

w Małopolsce, gdzie znajduje się Rogów, z którego później się pisali, jednakże badania Bożeny Czwojdrak jednoznacznie obaliły tą hipotezę. Badaczka dowiodła, iż ród ten ma zdecydowanie śląską proveniencję, a do Korony przybył dopiero pod koniec XIV w., wraz z nabyciem przez jego przedstawiciela w 1396 r. wsi Rogów, leżącej w ziemi sandomierskiej⁶¹.

O Janie Hinczy z Rogowa wspomina w swej kronice bernardyn o. Jan z Komorowa, który najpierw wymienia jego starania wokół wystawienia domu mansjonarzy w pobliżu kościoła parafialnego w Kole, a kolejno dodaje, iż podobnie Hincza przeznaczył kilka tysięcy złotych z królewskiej kopalni soli w Wieliczce na wspomniany klasztor św. Agnieszki w Krakowie przy Moście Królewskim⁶².

Zapis ten odnosi się do uposażenia w czynsz zabezpieczony na żupach wielickich, w jaki klasztor został obdarowany, kronikarz jednak nie doprecyzował czasu, kiedy tercjarki przeniosły się do nowej siedziby. Podał natomiast jej lokalizację: *in Ponte Regali*, co należy rozumieć jako przedmieście Stradom, określane tak od znajdującego się tam Mostu Królewskiego na Wiśle, łączącego Kraków z Kazimierzem. Nazwa Stradom pojawia się w źródłach po raz pierwszy w 1376 r., określenie *Pons Regalis* jest nieco późniejsze, z kolei aż do końca XV w. można natrafić na zwrot *Pons Regalis alias Stradomia*. Terytorialnie obszar ten stanowił odrębną część, jednak pod względem jurysdykcyjnym podlegał miastu Kazimierz, z którym był połączony na mocy przywileju Władysława Jagiełły z 4 września 1419 r., tak iż miały wspólną radę gminną. Jednocześnie posiadał pewne znamiona niezależności, co wyrażało się tym, iż dla Stradomia prowadzono osobne rachunki miejskie, tamtejsi mieszkańcy mieli swojego wójta oraz przysługiwało im prawo wyboru dwóch rajców do rady i dwóch ławników do ławy kazimierskiej⁶³.

Pierwotnie w miejscu przyszłego klasztoru znajdowała się niewielka kapliczka. I to właśnie tam, nad Wisłą, w pobliżu kościoła bernardynów, Jan

⁶¹ *Ibidem*, s. 25-28.

⁶² „[...] et similiter dotavit aliquot milibus aureorum super suppa Vielicensi circa regem prefatum claustrum sanctae Agnetis Cracovie in ponte regali [...]” – *Memoriale Ordinis Fratrum Minorum* (Kronika Jana Komorowskiego), wyd. X. Liske, A. Lorkiewicz, [w:] *Monumenta Poloniae Historica*, t. 5, Lwów 1888, s. 194-195; Jan z Komorowa, *Kronika Zakonu Braci Mniejszych Obserwantów* (1209-1536), przeł. K. Żuchowski, Kalwaria Zebrzydowska 2014, s. 172.

⁶³ J. Szujski, *Opowiadania i roztrząsania*, t. 3, Kraków 1888, s. 23-24; A. Nowolecki, *Wykaz ulic, placów, kościołów i domów miasta Krakowa, jego przedmieść miasta Podgórze wraz z nazwiskami właścicieli, na podstawie ksiąg hipotecznych i urzędowych do dnia 10 maja 1878 r. doprowadzony i historycznymi objaśnieniami uzupełniony przez [...]*, Kraków 1878, s. 205; S. Tomkowicz, *Ulice i place Krakowa w ciągu dziejów – ich nazwy i zmiany postaci*, Kraków 1926, s. 205-206, Biblioteka Krakowska, nr 63-64; M. Mastelarsówna, *Przedmieście Stradom w wiekach średnich*, Kraków 1938, s. 91-97, Biblioteka Krakowska, nr 94; J. Dobrzycki, *Zarys dziejów otoczenia Wawelu*, [w:] *Przemiany dziejowe otoczenia Wawelu*, red. S. Banach, Kraków 1953, s. 21-22.

Hincza postanowił ufundować kościół i klasztor dla tercjarek, będąc – jak zapisano – *affectu devotionis ductus*⁶⁴. Istnieją jeszcze przekazy, jakoby w tym miejscu nad Wisłą niegdyś znajdowała się świątynia pogańska, z której wyrzucano bałwochwalcze posągi i umieszczono pasję Chrystusa; są to informacje trudne do zweryfikowania⁶⁵. Według kroniki klasztoru św. Agnieszki Jan Hincza ufundował klasztor bernardynek ok. 1459 r. Zapisano tamże:

Przesławny kościół i klasztor Przewielebnych Panien Zakonnych Trzeciej Reguły Ojca S. Franciszka pod tytułem chwalebnej panny i męczenniczki Agnieszki świętej przy stołecznym koronnym mieście Krakowie na Stradomiu, niedaleko Mostu Królewskiego nad Wisłą fundowany jest ok. Roku P. 1459 od Jaśnie [...] Pana Jana z Rogowa Hinczę, na ten czas żup solnych wielickich administratora i podżupka, po tym kasztelana sandomierskiego⁶⁶.

I w tym miejscu zaznaczono, iż Hincza był „duchem pobożności natchniony i chwały Boskiej pomnożenia żarliwy”⁶⁷, co wskazuje na motywy, którymi się kierował przy podjęciu się wspomnianego dzieła, i wydaje się też bardziej zrozumiałe w kontekście jego biografii. Nie mamy bliższych informacji o wyglądzie pierwszego kościoła i klasztoru św. Agnieszki. Należy przypuszczać, iż był to obiekt drewniany, a prace wokół jego wnoszenia i kształtowania całego założenia były procesem rozciągniętym w czasie. Istnienie zabudowań klasztoru św. Agnieszki potwierdza dokument z kancelarii papieskiej, wystawiony 30 lipca 1468 r. Wówczas papież Paweł II († 1471) w odpowiedzi na suplikę sióstr zatwierdził ich przywileje i udzielił odpustu zupełnego na wypadek śmierci. W *breve*⁶⁸ zapisano, iż mieszkały w domu, a raczej konwencie św. Agnieszki zakonu św. Franciszka, pozostając w klauzurze, a opiekę i kierownictwo sprawowali nad nimi bracia mniejsi bernardyni⁶⁹.

⁶⁴ APBK, rkps M-2, k. 35; APBK, rkps M-3, k. 15-15v; APBK, rkps M-26, *Descriptiones nonnullorum monasteriorum ordinis Minorum Observantium*. XV-XVIII w., s. 52.

⁶⁵ ABKr, rkps 206, Akta odnoszące się do klasztoru ś. Agnieszki na Stradomiu i jego uposażenia, s. 5; *Kronika Polska Marcina Bielskiego. Nowo przez loach. Bielskiego Syna jego wydana [...]*, Kraków 1597, k. E.; J. S. Bandtkie, *Dzieje narodu polskiego*, t. 1, Wrocław 1835, s. 105; M. Estreicherówna, *Wykaz zniesionych kościołów, kaplic i klasztorów w Krakowie*, „Kalendarz Katolicki Krakowski na Rok Pański 1889” 1889, s. 105.

⁶⁶ ABKr, rkps 207, s. 6.

⁶⁷ Ibidem.

⁶⁸ *Breve* to urzędowy dokument papieski, ma mniej uroczysty charakter niż bulla. Zawiera dekrety, zarządzenia, nadania przywilejów, dyspens, odpustów dla pojedynczych osób lub kościołów, Zob. H. Rybczyński, *Brewe*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, t. 2, pod red. F. Gryglewicz, R. Łukaszyk, Z. Sułowski, Lublin 1985, kol. 1064.

⁶⁹ „[...] sorores domus sive conventus s. Agnetis Crac. Ord. S. Francisci sub cura et regimine fratrum de Observantia eiusdem Ord. De laboribus manuum suarum et sub clausura viventes” – *Bullarium Poloniae litteras apostolicas aliaque monumenta Poloniae*

Fundator hojnie uposażył swoją fundację, tak iż dzięki tym podstawom materialnym miała szansę na dalszy rozwój. Aktem jego szczególnej troski o instytucje religijne była darowizna uczyniona 24 czerwca 1465 r., którą objął biednych ze szpitali zakonnych przy kościele św. Ducha i kościele św. Jadwigi na Stradomiu, szpitali zakaźnych dla trędowatych za murami Krakowa: św. Walentego i św. Leonarda, oraz – co najistotniejsze w kontekście tychże rozważań – klasztor bernardynek św. Agnieszki. Jan Hincza zapisał im 10 grzywien rocznie z czynszu tygodniowego w wysokości 1,5 grzywny szerokich groszy praskich i 3 wiardunków grzywny zwykłej, zabezpieczonego na żupach bocheńskich i wielickich, który miał być wypłacany przez rajców krakowskich na święto św. Marcina⁷⁰. Po uzyskaniu zezwolenia królewskiego Hincza odkupił w 1464 r. od dzieci Kunczy Reicha, rajcy krakowskiego, za cenę zastawu trzy części wieczystego czynszu tygodniowego w wysokości 2 grzywien szerokich groszy praskich i 1 grzywny zwykłej. Czynsz ten, pierwotnie zapisany na żupach krakowskich, został sprzedany wspomnianemu rajcy przez Władysława Warneńczyka za 1350 grzywien szerokich groszy praskich, z prawem odkupu. Hincza zdecydował się odkupić tenże czynsz, planował bowiem przeznaczyć go na dzieła pobożne, co uczynił w roku następnym⁷¹.

Należy również dodać, że w swym testamencie postanowił przekazać zapisy dla instytucji kościelnych, uwzględniając te same klasztory, co w darowiznie z 1465 r., a ponadto jeszcze szpital kleryków przy pl. św. Ducha. Łączna suma opiewała na 80 grzywien rocznego czynszu z żup krakowskich, który zakupili egzekutorzy jego ostatniej woli od króla za 4350 zł. Całą kwotę podzielono następująco: szpitalowi św. Ducha i szpitalowi św. Jadwigi przypadło po 20 grzywien rocznie, klasztorowi św. Agnieszki – 16 grzywien rocznie (wypłacane kwartalnie)⁷², a szpitalom św. Walentego, św. Leonarda i ubogim klerykom przy pl. św. Ducha – po 8 grzywien rocznie⁷³.

Vaticana continens, t. 7: 1464-1471, ed. I. Sułkowska-Kuraś et al., Romae-Lublini 2006, s. 178 (nr 594).

⁷⁰ R. Gustaw, K. Kaczmarczyk, *Katalog archiwum klasztoru...*, s. 12 (nr 6); ABKr, rkps 209, s. 6; *Katalog Archiwum Aktów Dawnych miasta Krakowa*, cz. 1: *Dyplomy pergaminowe*, red. S. Krzyżanowski, Kraków 1907, s. 79 (nr 295); *Kodeks dyplomatyczny miasta Krakowa 1257-1506*. Cz. 2, 3 i 4, wyd. i przypisami objaśnił F. Piekosiński, Kraków 1882, s. 604-606 (nr 461).

⁷¹ J. Grzesiowski, J. Piotrowicz, *Sól małopolska w nadaniach i przywilejach dla klasztorów (do początku XVI wieku)*, „*Studia i Materiały do Dziejów Żup Solnych w Polsce*” 1965, t. 1, s. 166-167.

⁷² ABKr, rkps 209, s. 6-7; *Matricularum Regni Poloniae summaria, excussis codicibus, qui in Chartophylacio Maximo Varsoviensi asservantur, contextuit indicesque adiecit Theodorus Wierzbowski*, t. 1: *Casimiri IV regis tempora complectens 1447-1492*, Varsoviae 1905, s. 64 (nr 1252); *Lustracja województwa krakowskiego 1564*, cz. 2, wyd. J. Małecki, Warszawa 1964, s. 109.

⁷³ J. Grzesiowski, J. Piotrowicz, *Sól małopolska w nadaniach...*, s. 168.

Powyższe darowizny, którymi Jan Hincza tak szczerze wsparł krakowskie instytucje religijne, były możliwe dzięki sporemu majątkowi, do jakiego doszedł w trakcie swej rozległej działalności na scenie politycznej. Szczególny rozgłos Hincza zyskał nie tylko dzięki powyższej aktywności, lecz także za sprawą skandalu obyczajowego, w który został zamieszany w 1427 r. Padły na niego bowiem podejrzenia o utrzymywanie zbyt zażyłej relacji z królową Zofią Holszańską, czwartą żoną Władysława Jagiełły, której zarzucono niewierność małżeńską. Między małżonkami królewskimi istniała spora różnica wieku, która być może miała wpływ na to, iż Zofia chętnie otaczała się ludźmi w wieku zbliżonym do swojego; wśród nich znalazł się także Jan Hincza⁷⁴. Nie był on jedynym oskarżonym w tej sprawie, gdyż – jak podaje Długosz – zarzuty takie wysunięto jeszcze wobec kilku rycerzy związanych z królewskim dworem⁷⁵. Odbiło się to szerokim echem, ponieważ Zofia spodziewała się wówczas dziecka, a takie zarzuty mogłyby wywołać pytania o legalność pochodzenia królewskich potomków. W kręgu podejrzanych, poza Janem Hinczą, znaleźli się również Wawrzyniec z Kalinowej h. Zaremba (marszałek koronny), Jan Taszka z Koniczyna h. Pobóg (starosta lelowski), Piotr z Kurowa h. Szreniawa, Jan Kraska z Łubnic h. Belina, bracia Piotr i Dobiesław ze Szczekocin h. Odrowąż⁷⁶. Jednak to na Janie Hinczy ciążyły najpoważniejsze oskarżenia, a „swoją ucieczką z więzienia potwierdził niejako ów zarzut, skazując się na najdotkliwsze miejsce karni na chęcińskim zamku”⁷⁷; wolność odzyskał w styczniu 1429 r. Ostatecznie zarzuty kierowane w stronę królowej nie zostały potwierdzone, jednak – jak uznaje Bożena Czwojdrak – nie da się jednoznacznie wykluczyć, że Hinczę i Zofię łączyły bliższe więzi, i – jak zauważa – „wobec niego, jako jedynego z grona oskarżonych, wydaje się, że pomówienie mogło mieć pokrycie w rzeczywistości”⁷⁸. Za teorią tą przemawia fakt, iż po śmierci Jagiełły Jan Hincza znalazł się w ścisłym kręgu współpracowników Zofii jako zarządca jej dóbr oprawnych, ponadto po jej śmierci poświęcił się szerokiej działalności fundacyjnej na rzecz kościołów i klasztorów, co poczytywane było za formę ekspiacji za popełnione przewinienie⁷⁹. Wydarzenia, w które Hincza był zamieszany, nie przekreśliły jego dalszej kariery na dworze królewskim, rozpoczął ją jednak dość późno:

⁷⁴ *Ibidem*; B. Czwojdrak, *Rogowsky herbu...*, s. 57-58.

⁷⁵ *Joannis Długossi Annales seu Cronicae incliti Regni Poloniae*, lib. 11: 1413-1430, red. K. Baczkowski, oprac. D. Turkowska, S. A. Sroka, Varsoviae 2000, s. 226-228; J. Długosz, *Roczniki czyli Kroniki sławnego Królestwa Polskiego*, ks. 11: 1413-1430, red. S. Gawęda et al., przeł. J. Mrukówna, Warszawa 2009, s. 238-240.

⁷⁶ B. Czwojdrak, *Miłość i polityka w kręgach dworu królewskiego...*, s. 122-123.

⁷⁷ *Ibidem*, s. 127.

⁷⁸ *Ibidem*.

⁷⁹ *Eadem*, *Rogowsky herbu...*, s. 59-60; *eadem*, *Miłość i polityka...*, s. 127-128; *eadem*, *Jan Hincza z Rogowa...*, s. 61-66; *eadem*, *Zofia Holszańska. Studium o dworze...*, s. 137-140.

pierwszy urząd – starosty radomskiego – uzyskał dopiero w 1440 r. Od tego czasu Hincza zyskiwał coraz większe wpływy, znaczniejsze stanowiska i rozległy majątek. Jeszcze jako starosta radomski (do 1461 r.)⁸⁰ prawdopodobnie z końcem 1442 został kasztelanem rozpierskim⁸¹, w 1453 r. kasztelanem sieradzkim⁸², a w 1460 r. kasztelanem sandomierskim⁸³. W latach 1452-1474 sprawował urząd starosty nieszawsko-inowrocławskiego⁸⁴, był także starostą chęcińskim oraz gołubskim⁸⁵. W roku 1447 otrzymał urząd podskarbiego królewskiego, który sprawował aż do 1460 r.⁸⁶ Do piastowanych godności i stanowisk, dzięki którym stopniowo gromadził znaczący majątek, należy dodać urząd tenutariusza brzeźnickiego, pyzdrowskiego krzepickiego oraz kolskiego⁸⁷. Początkowo w skład imponującego majątku wchodziło kilka wsi odziedziczonych po ojcu, ale stopniowo zyskując coraz większe wpływy u boku Jagiellonów, Jan Hincza stał się właścicielem dwóch miast: Koźmina i Działoszyna, dwóch zamków: Koźmina i Mirowa, ok. 50 wsi i kilkunastu drobniejszych osad⁸⁸. Ponadto należało do niego kilka domów w Krakowie, po jednym w Toruniu i Nowym Mieście Korczynie⁸⁹.

W latach sześćdziesiątych XV w. Jan Hincza wycofał się z aktywnego życia politycznego i całkowicie poświęcił się działalności fundacyjnej, uposażając znacznie więcej instytucji religijnych. Jego małżeństwo z Dorotą z Koziegłów h. Lis było bezdzietne, więc nie musiał liczyć się z koniecznością zabezpieczenia swych spadkobierców⁹⁰. Jego pierwszą inicjatywą, niestety nieudaną, była podjęta w 1462 r. próba sprowadzenia zakonu paulinów do Dankowa⁹¹. W kolejnych latach doprowadził do założenia klasztoru kanoników regularnych przy kościele parafialnym w Krzepicach, na co w 1466 r. otrzymał królewskie i biskupie zezwolenie⁹²; jeszcze w tym samym roku ufundował klasztor bernardynów w Kole⁹³, a pięć lat później przy

⁸⁰ Eadem, *Rogowscy herbu...*, s. 136.

⁸¹ *Ibidem*, s. 71.

⁸² *Ibidem*, s. 79.

⁸³ *Ibidem*, s. 88.

⁸⁴ *Ibidem*, s. 137.

⁸⁵ *Ibidem*, s. 137-138.

⁸⁶ *Ibidem*, s. 73.

⁸⁷ *Ibidem*, s. 196-197.

⁸⁸ *Ibidem*, s. 120.

⁸⁹ *Ibidem*, s. 146-148.

⁹⁰ *Ibidem*, s. 201-202.

⁹¹ *Ibidem*, s. 150-151; eadem, *Paulini w Dankowie – nieudana fundacja Jana Hinczy z Rogowa*, [w:] *Veritati serviens. Księga pamiątkowa Ojcu Profesorowi Januszowi Zbudniewkowi ZP*, red. J. Dzięgielewski [et al.], Warszawa 2009, s. 365-368.

⁹² B. Czwojdrak, *Rogowscy herbu...*, s. 151-154.

⁹³ A. Bruździński, *Klasztor bernardynów w Kole w okresie staropolskim*, [w:] *Bernardyni kolscy 1466-2016. 550 lat dziedzictwa i posługi*, red. K. Witkowski, Koło 2016, s. 13-16;

tamtejszym kościele parafialnym św. Krzyża utworzył kolegium mansonarzy⁹⁴. Hincza był dobroczyńcą klasztorów krakowskich bernardynów, gdzie sfinansował wykonanie sklepienia, i dominikanów z klasztoru św. Trójcy, których uposażył w czynsz w 1472 r.; materialnie wspierał również bożogrobców z klasztoru w Miechowie i kanoników regularnych laterańskich w Mstowie⁹⁵, krakowskie instytucje zajmujące się działalnością dobroczynną, w tym szpital św. Ducha, szpital św. Jadwigi na Stradomiu, szpital scholarów św. Rocha oraz szpital dla trędowatych św. Leonarda na Kazimierzu i św. Walentego na Kleparzu⁹⁶.

Należy wspomnieć, iż Jan Hincza był też fundatorem prywatnej kaplicy grobowej w katedrze na Wawelu, usytuowanej w północnej nawie bocznej, ukończonej i poświęconej w 1465 r. Kaplica od złożonych tamże relikwii św. Niewiniątek oficjalnie posiadała wezwanie św. Młodzianków, jednak w powszechnej świadomości funkcjonowała jako kaplica Hinczów – *Sacellum Hinczonum*. Stała się ona miejscem pochówku Hinczy, który jeszcze za życia zdążył przenieść do niej szczątki swego ojca oraz starszego brata⁹⁷. W dawniejszej historiografii za dzień śmierci Jana Hinczy przyjmowano 29 września 1473 r. – taką datę bowiem przekazano w nekrologu kanoników regularnych laterańskich przy kościele Bożego Ciała w Krakowie oraz aktach kapituły katedralnej⁹⁸. Nowsze ustalenia historyków pozwoliły jednak zweryfikować te informacje i przesunąć wydarzenie w czasie tak, iż obecnie za dzień śmierci Hinczy uznaje się 4 lutego 1474 r.⁹⁹

Teren założenia klasztornego bernardynek powiększał się stopniowo przez przyłączanie do niego sąsiadujących parceli. Na potrzeby klasztoru św. Agnieszki 28 czerwca 1462 r. swój dom przekazał Stanisław Dzywczak. Nieruchomość objął w posiadanie ich opiekun Dwochon¹⁰⁰. Dokumentem

K. Witkowski, *Źródła utrzymania kolskiego klasztoru OO. Bernardynów w okresie przed-rozbiorowym*, [w:] *Bernardyni kolscy...*, s. 39-41; J. Szyrwiński, *Działalność gospodarcza i fundacyjna kasztelana krakowskiego Jana z Pilczy (ok. 1405-1476). Charakterystyka na tle dziejów aktywności wybranych przedstawicieli stronnictwa iuniores*, „*Saeculum Christianum*” 2015, t. 22, s. 86.

⁹⁴ B. Czwojdrak, *Rogowscy herbu...* s. 160.

⁹⁵ *Ibidem*, s. 157-158.

⁹⁶ *Ibidem*, s. 160-161.

⁹⁷ J. Kalinowska, *Jan Hincza z Rogowa i jego działalność fundacyjna na dworze pierwszych Jagiellonów*, „*Analecta Cracoviensia*” 1987, t. 19, s. 327-335; eadem, *Kaplica Jana Hinczy w katedrze na Wawelu i jej malowidła ściennie*, „*Studia do Dziejów Wawelu*” 1991, t. 5, s. 133-235; B. Czwojdrak, *Rogowscy herbu...*, s. 162-165, 192, 194, 202.

⁹⁸ J. Kalinowska, *Jan Hincza z Rogowa...*, s. 327; eadem, *Kaplica Jana Hinczy...*, s. 140; J. Senkowski, T. Słowikowski, *Hincza (Henryk) z Rogowa*, [w:] *PSB*, t. 9, s. 521.

⁹⁹ B. Czwojdrak, *Wiarygodność wpisów obituarnych...*, s. 77-79; eadem, *Rogowscy herbu...*, s. 197-200.

¹⁰⁰ R. Gustaw, K. Kaczmarczyk, *Katalog archiwum klasztoru...*, s. 11 (nr 3).

z 21 listopada 1463 r. Blaszkowski i jego żona Świętochna odstąpili swój dom na Stradomiu, położony ku Wiśle, bernardynkom od św. Agnieszki; objął go ich opiekun Marcin Bełza¹⁰¹. Rok później, 30 kwietnia, Zofia z Krakowa, żona kowala Jana, przekazała połowę swego domu, położonego koło kościoła św. Agnieszki, *Dorocie Wanszykównej*, jednej spośród zakonnic¹⁰²; 5 lipca 1507 r. Mikołaj Voynyczki ze Stradomia wraz z żoną Heleną odstąpili część parceli klasztorowi św. Agnieszki¹⁰³; a 8 kwietnia 1532 r. bernardynki otrzymały od Leonarda Tracza i jego żony Agnieszki część ogrodu przylegającą do klasztoru św. Agnieszki¹⁰⁴.

Świątynia bernardynek doświadczała skutków licznych klęsk żywiołowych. Po pożarze z roku 1476, który zniszczył drewnianą zabudowę, obiekty wzniesiono na nowo za staraniem biskupa Jana Rzeszowskiego (ok. 1411-1488)¹⁰⁵. Zaslugi w wystrój wnętrza świątyni bernardynek po tych tragicznych wydarzeniach wniósł bernardyn Franciszek z Sieradza († 1516), przez kronikarza Jana z Komorowa określony jako malarz i człowiek pobożny: ozdobił polichromią kościoły zakonne w Warcie, Bydgoszczy, Kobylinie, Skępem i Opatowie, z kolei u krakowskich bernardynów pomalował kaplicę klasztorną i ganki obok furty. Został pochowany w Warcie¹⁰⁶. W wydany w drukarni Franciszka Cezarego przewodniku po krakowskich obiektach sakralnych w 1650 i 1745 r. Piotr Hiacynt Pruszczy (1605 – po 1667 (?))¹⁰⁷, opisując kościół bernardynek, zanotował, iż miał on wezwanie św. Agnieszki i św. Łucji; że przy kościele znajduje się „klasztor panien zakonnych S. Klary pod obserwacją Reguły św. Franciszka, trzeciej Reguły” i że był on „fundowany i zmurowany jeszcze za żywota błogosławionego Jana Kapistrana, po pogorzeniu naprawiony od xiędza Jana Korsbacha, kanonika krakowskiego”¹⁰⁸.

¹⁰¹ *Ibidem*, s. 11-12 (nr 4).

¹⁰² *Ibidem*, s. 12 (nr 5).

¹⁰³ *Ibidem*, s. 14 (nr 15).

¹⁰⁴ *Ibidem*, s. 16-17 (nr 24).

¹⁰⁵ F. Kiryk, J. Kurtyka, M. Michalewiczowa, *Rzeszowski Jan*, [w:] PSB, t. 34, red. H. Markiewicz, Kraków 1992-1993, s. 70-80; H. E. Wyczawski, *Kraków – św. Agnieszka...*, s. 517; B. Krasnowolski, *Krakowski Kazimierz. Historia i kultura*, Kraków 2022, s. 136, Biblioteka Krakowska, nr 168.

¹⁰⁶ Jan z Komorowa, *Kronika Zakonu Braci...*, s. 231; M. Kutzner, *Architektura polskich późnogotyckich klasztorów...*, s. 288; *Słownik artystów polskich i obcych w Polsce działających. Malarze, rzeźbiarze i graficy*, t. 2, red. J. Maurin-Białostocka [et al.], Wrocław-Warszawa-Kraków 1975, s. 239-240; J. Gądomski, *Gotyckie malarstwo tablicowe Małopolski 1460-1500*, Warszawa 1988, s. 85.

¹⁰⁷ Przewodnik został wydany pierwszy raz w Krakowie w 1647 r., w drukarni Franciszka Cezarego, jednak bez podania autora; przy tej edycji odrzuca się autorstwo Pruszczy, zob. M. Rożek, *Pruszczy Piotr Jacek (Hiacynt) (1605-po 1667?)*, [w:] PSB, t. 28, red. E. Rościszewski, Kraków 1984-1985, s. 599-600.

¹⁰⁸ P. H. Pruszczy, *Kleynoty stołecznego miasta Krakowa...*, s. 134.

W 1542 r. przez swego prokuratora Kaspra Podlaskiego¹⁰⁹ kanonicy krakowscy przekazali zakonnikom 5 fl. na budowę komina w zakrystii¹¹⁰. W 1545 r. przeprowadzono remont dachu kościoła oraz klasztoru. Świadczy o tym jałmużna w wysokości 30 gr, którą na polecenie króla Zygmunta Starego przekazał bernardynkom 7 października tegoż roku ich prokurator Seweryn Boner *pro solvendis debitis, quae contraxerunt in reformandis tectis ecclesiae et conventus sui*¹¹¹.

Jak przekazuje kronika klasztoru: „Po niefortunnym przypadku pogorzenia miasta Stradomia, które było Roku Pańskiego 1556 plac konwentu (jako terazniejsza murem wysokim obwiedziona pokazuje cyrkumferencyja) przez skupienie przyległych ogrodów, dość przyczyniony i obszerny zostaje, na którym powtórnie klasztor i kościół S. Agnieszki mocno z cegły wystawiony jest [...]”¹¹². „Do tej nowej restauracji znaczną przyłożył fortunę” w 1568 r. kanonik krakowski Jan Korzbog, „osobliwszy miejsca tutecznego opiekun i dobrodziej”, i własnym nakładem odnowił kościół zniszczony przez wspomniany pożar¹¹³. Kronikarz franciszkański Łukasz Wadding doprecyzowuje tę informację podając, iż *claustrum monialium tertie regulae S. Francisci*, jak określono klasztor bernardynek, został odnowiony za prowincjała Mikołaja Roxolano¹¹⁴ przez Jana Korzboga, kanonika krakowskiego, który uczynił to *maximo sumptu*¹¹⁵.

¹⁰⁹ L. Łętowski, *Katalog biskupów, prałatów i kanoników krakowskich*, t. 3: *Prałaci i kanonicy krakowscy*, Kraków 1852, s. 462-463.

¹¹⁰ „*Quinque florenos peccuniarum [...] pro edificatione camini in sacristia*” – Wypisy źródłowe do dziejów Wawelu, t. 12, cz. 3: 1542-1545, oprac. B. Przybyszewski, Kraków 1997, s. 59 (nr 1153).

¹¹¹ *Rachunki generalne Seweryna Bonera 1545*, wyd. O. Łaszczyńska, Kraków 1955, s. 28, *Źródła do dziejów Wawelu*, t. 2.

¹¹² ABKr, rkps 207, s. 7.

¹¹³ Ibidem; ANK, Teki Antoniego Schneidra, sygn. TSchn 799, Materiały do encyklopedii krajoznawczej Galicji, hasło: Kraków, s. 1021; A. Schneider, *Encyklopedia do krajoznawstwa Galicji pod względem historycznym, statystycznym, topograficznym, orograficznym, geognostycznym, etnograficznym, handlowym, przemysłowym, sfragistycznym etc. etc.*, t. 1, Lwów 1871, s. 14-15; K. Hoszowski, *Jan Korzbach kanonik krakowski i słynny architekt z XVI wieku, jego fundacye i odbudowa niegdyś spalonego a dziś ubytego kościoła ŚŚ. Agnieszki i Łucyi z klasztorem św. Klary*, Kraków 1882, s. 5-6; *Sekularyzowany kościół św. Agnieszki w Krakowie*, „Przewodnik Katolicki” R. 29, 1923, nr 46, s. 6-7.

¹¹⁴ Mikołaj z Buska (położonego na Rusi) – prowincjał w latach 1567-1570, jeden z najwybitniejszych bernardyńców swej epoki, zmarł w Warszawie w styczniu 1583 r., zob. K. J. Kantak, *Bernardyni polscy*, t. 1, s. 239-240.

¹¹⁵ *Annales Minorum seu Trium Ordinum a S. Francisco institutorum. Ab anno 1565 usque ad annum 1574 continuati a P.F. Caietano Michelesio Asculano Ordinis FF. Minorum pro-chronologo generali. Dein aucti et emendati a P.F. Eusebio Fermendzin O.F.M. ex-deffinitore et chronologo generali*, t. 20: 1565-1574, Prope Florentiam 1933, s. 254.

Jan Korzbok Witkowski h. własnego (koniec XV w. – 1572) pochodził z za-
możnej, wielkopolsko-śląskiej rodziny, był dziedzicem miasteczka Witkowo
koło Gniezna, dziekanem gnieźnieńskim, scholastykiem płockim i kanoni-
kiem krakowskim. Około 1540 r. był jednym z bardziej wpływowych pra-
łatów w Gnieźnie, pod koniec życia zaś bywał głównie w Krakowie, gdzie
aktywnie poświęcał się działalności o charakterze gospodarczym. I tak m.in.
od 1556 r. przebywał na dworze biskupa krakowskiego Andrzeja Zebrzydow-
skiego, którego wspomagał w sprawach natury ekonomicznej. Doświadcze-
nie w tej materii zdobył już wcześniej – do 19 maja 1554 r. sprawował bowiem
funkcję prokuratora kapituły krakowskiej; zarządzał też wsiami należącymi
do kapituły, skąd prawdopodobnie czerpał znaczne dochody; angażował się
w dzieła natury architektonicznej, np. w przebudowę katedry wawelskiej,
a w latach 1552-1554 wyłożył 2000 zł na remont przydzielonego mu domu
kanoniczego w Krakowie, koło bramy Kazimierskiej¹¹⁶.

W 1565 r. darował bernardynkom 100 zł, które ulokował na jatce rzeźni-
czej Tenderlowskiej, inaczej Piaseckiego. Jej właściciel Wojciech Tenderlo-
wic wraz z żoną 8 marca tegoż roku w księgach kazimierskich zobowiązał
się wypłacać zakonnikom 6 zł corocznego czynszu. W zamian „względem
tego i inszych dobrodziejstw X. Korzbogowych, który po ogniu osobliwe
staranie czynił około budowania klasztoru i kościoła i pieniędzy swych
nie mało dał obowiązały się Panny wiecznemi czasy za duszę jego Ms[z]ą
Humiliavit w piątki dać czytać, a przy Mszy po pięć pacierzy zmówić ktemu
trzy pacierze na każdy dzień każda”¹¹⁷. Wobec powyższego nie dziwi jego
zaangażowanie w pomoc w odbudowie klasztoru bernardynek – miał na ten
cel zarówno stosowne dochody, jak i rozległe doświadczenie.

Informacji o wyglądzie odbudowanego kościoła św. Agnieszki z okresu
po wspomnianym pożarze oraz o kształcie i składzie wspólnoty zamiesz-
kującej tamtejszy klasztor przekazał Martin Grunwerg († po 1615), z po-
chodzenia gdańszczanin, dominikanin, związany m.in. z ich krakowskim
konwentem. W spisanej przez siebie relacji w październiku 1583 r. świąty-
nię bernardynek scharakteryzował następująco: „A znów po prawej stronie
poza ulicą jest kryty dachówką, lubo mały kościół św. Jagnieszki, a przy nim
klasztor pełen panien, w większości z zacnych domów, które śpiewają”¹¹⁸.

¹¹⁶ L. Łętowski, *Katalog biskupów...*, t. 3, s. 163; W. Urban, *Korzbok Witkowski Jan*, [w:] PSB, t. 14, red. E. Rostworowski, Kraków 1968-1969, s. 160-161; K. Hoszowski, *Jan Korzbach kanonik krakowski i słynny architekt z XVI wieku, jego fundacje i odbudowa niegdyś spalonego a dziś ubytego kościoła ŚŚ. Agnieszki i Łucyi z klasztorem św. Klary*, Kraków 1882, s. 5-9; *Inwentarz katedry wawelskiej z roku 1563*, oprac. A. Bochnak, Kraków 1979, s. 290, *Źródła do dziejów Wawelu*, t. 10.

¹¹⁷ ABKr., rkps 209, s. 79.

¹¹⁸ „Wieder tzur rechten hantt hinder derr gasse ab ist S. Agneten kichche untter dach-
steinen doch klein, dabey ist ein kloesterr fol jungfrauen meist hoges adels, die

Potwierdził więc, iż ich kościół nie należał do obszernych obiektów, ale za to wspólnota mieszkających tamże zakonnic była liczna i w znacznej części tworzyły ją panny pochodzenia szlacheckiego.

O zaangażowaniu Korzboga w odbudowę świątyni bernardynek wspomniano w pierwszym przewodniku po sakralnych zabytkach Krakowa, Kazimierza, Kleparza i Zwierzyńca¹¹⁹, wydanym w 1603 r. w oficynie drukarza Jakuba Siebeneichera z myślą o przybywających do miasta pielgrzymach z okazji ogłoszonego Roku Świętego¹²⁰. Autor przewodnika nie tylko podkreślił zasługi kanonika Korzboga, ale charakteryzując wspólnotę bernardynek, wypowiedział się o niej wielce pochlebnie:

Stamtąd idąc do świętej Jagnieszki jest dom białogłowski tegoż zakonu świętego Franciszka trzeciej reguły, które zowią się bernardynkami. Kościół świętej Agnieszki a przy nim klasztor panien tegoż zakonu świętego Franciszka trzeciej reguły [...] porządkiem i zakonnością sławny, w którym zawsze wiele zacnych domów panien Bogu służyć zwykło. Ten, gdy był wielki ogień pogorzał, kosztem księdza Jana Korzbacha kanonika krakowskiego i innych prałatów krakowskich jest naprawiony¹²¹.

O bernardynkach wspomniał również w swojej relacji Claudio Rangoni († 1621), nuncjusz apostolski w Polsce w latach 1598-1606. Opisując przedmieście Stradom, podał informacje o moście znajdującym się tamże nad Wisłą oraz wymienił obiekty sakralne mijane po drodze: „Na pomienionym przedmieściu jest także piękny klasztor bernardynów, szpital świętej Jadwigi i klasztor zakonnic bernardynek, zwany świętej Agnieszki”¹²². Niestety nie podał więcej szczegółów, które mogłyby posłużyć do odtworzenia wyglądu zewnętrznego budynku i rozkładu pomieszczeń. Dokładniejszych informacji na ten temat dostarczają źródła opisujące zbrojny najazd Aleksandra Koniecpolskiego z 1612 r. Dzięki nim wiadomo np., iż na początku XVII w. dormitarz w klasztorze bernardynek usytuowany był na piętrze. Po wtarg-

singen” – *Die Aufzeichnungen des Dominikaners Martin Gruneweg (1562 – ca. 1618) über seine Familie in Danzig seine Handelsreisen in Osteuropa und sein Klosterleben in Polen*, Bd 2: *Edition des Manuskripts fol. 726-1453*, Ed. A. Bues, Wiesbaden 2008, s. 827; M. Fabiański, *Złoty Kraków*, Kraków 2010, s. 262.

¹¹⁹ Przewodnik Abo Kościołów Krakowskich y rzeczy w nich wiedzenia i widzenia godnych krotkie opisanie. Naprzod tych ktore są w Mieście Krakowie, potem tyc, co są na Kazimierzu y na Stradomiu, a na koniec tych co są w Kleparzu y po Przedmieściach Krakowskich. Przydatny jest Cathalog wszystkich Krolow Polskich y Biskupow Krakowskich, Kraków 1603.

¹²⁰ J. Kiliańczyk-Zięba, Kto napisał najstarszy przewodnik po Krakowie?, „Roczniki Humanistyczne” 2003, t. 51, z. 1, s. 213-214, 218-219.

¹²¹ Przewodnik abo Kościołów krakowskich krotkie opisanie, wydany w 1603 z widokami Krakowa, którego już nie ma, oprac. J. Kiliańczyk-Zięba, Kraków 2002. s. 100.

¹²² C. Rangoni, *Relacja o Królestwie Polskim z 1604 roku*, oprac. i wyd. J. Byliński, W. Kaczorowski, przeł. K. W. Kielisiński, W. Kazimierski, Opole 2013, s. 17.

nięciu do zabudowań w pierwszej kolejności Koniecpolski udał się na schody prowadzące na pierwsze piętro, do chóru oraz właśnie do dormitarza¹²³. W przekazach źródłowych zachowała się informacja, iż w celu uniemożliwienia zakonnicom ucieczki wyjęto ze schodów dwa stopnie i zrzucono na parter¹²⁴. Ponadto w trakcie przeszukiwania klasztoru najeźdźcy sprawdzali po kolei każdą celę, co świadczy, że dormitarz bernardynek miał formę pojedynczych pomieszczeń ułożonych w szeregu wzdłuż długiego korytarza¹²⁵. Istnieje również wzmianka na temat górnej zakrystii, do której z wielkim trudem próbowali dostać się towarzyszący Koniecpolskiemu wspólnicy, podejrzewający początkowo, że mogły się tam ukryć poszukiwane przez nich panny Dębińskie. Zakrystia usytuowana była na piętrze na końcu korytarza, a próbując sforsować jej masywne drzwi, uderzano w nie czekanami; pozostały po tym widoczne ślady uszkodzeń¹²⁶.

W tym okresie w obrębie murów klasztornych znajdowała się też infirmeria, ale stanowiła ona odrębny budynek. W trakcie napadu Koniecpolskiego przebywała w niej zakonnica Zuzanna Szczuczanka wraz z pannami wojewodziankami krakowskimi i sieradzkimi, i to ona jako pierwsza usłyszała hałas towarzyszący zbrojnej napaści, co zeznała przed komisją biskupią¹²⁷. Na kościele musiała się także znajdować wówczas sygnaturka, świadczy o tym bowiem przekazana w źródle informacja o dzwonach – próbowały ich użyć bernardynki modlące się w trakcie napadu na chórze, by ich dźwiękiem zaalarmować o niebezpieczeństwie, jednakże przemocą szybko zostały odpędzone od sznurów¹²⁸.

W XVII w. świątynia bernardynek była świadkiem wydarzeń szczególnie ważnych dla historii Kościoła lokalnego. To w kościele św. Agnieszki 2 maja 1642 r. odbyły się egzekwie za duszę zmarłego biskupa krakowskiego Jakuba Zadzika. Kazanie pogrzebowe, wydane również drukiem przez małopolską

¹²³ „Hinc vero transitu per gymnasium dormitorii peracto, accedentes ad ambitum interio-rem clausurae, invenimus ostium totum communitum [...]” – *Pamiętniki o Koniecpolskich. Przyczynek do dziejów polskich XVII wieku*, wyd. S. Przyłucki, Lwów 1842, s. 205.

¹²⁴ „In ascensu vero dormitorii duo gradus ablatis sunt ab istis, ne Virgines inferius valerent descendere” – *ibidem*.

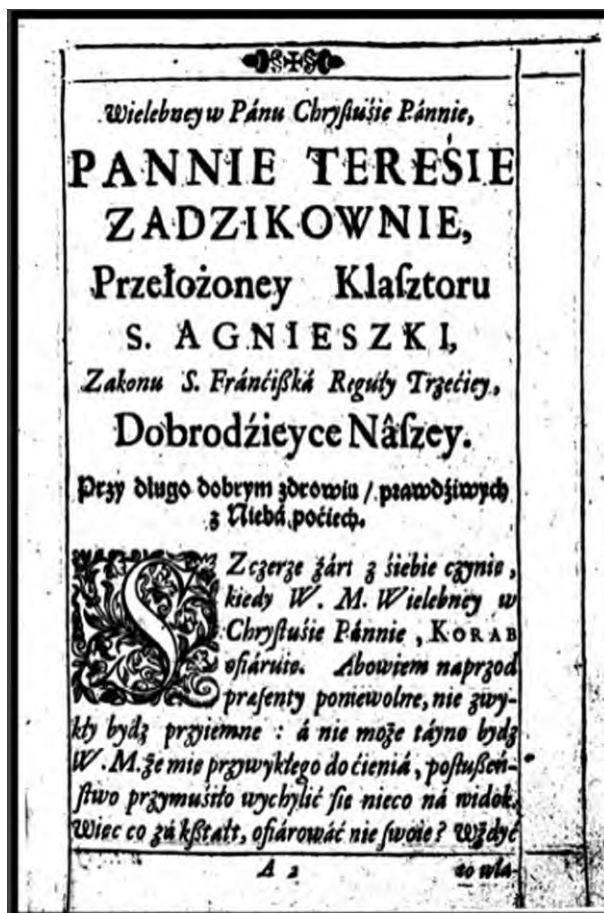
¹²⁵ Wiadomo, iż w trakcie napadu przeszukiwano pojedyncze cele, m.in. celę panien Dębińskich, celę Ludgardy Zebrzydowskiej i celę Zuzanny Szczuczanki (w obu pomieszczeniach wysadzono drzwi), celę wikarii Zofii Gostyńskiej (nie wyważono jej drzwi), a wewnątrz celi Bogumiły Winiarskiej zlustrowano przez szybę w drzwiach, zob. *ibidem*, s. 206.

¹²⁶ „Postea ad sacristiam superiorem accedunt multis conatibus fores ferreas expugnant, cuius violentiae signa praecipua sex adhuc conspiciuntur et unum foramen instrumento dicto czekan factum” – *ibidem*, s. 205-206.

¹²⁷ AKMKr., rkps AEp, Vol. 38, k. 66ov.

¹²⁸ „Interim Virgines volebat campanas pulsare, sed statim districtis gladiis et bombardis instructis deterrite et violenter repulsae” – *Pamiętniki o Koniecpolskich...*, s. 205.

provincję obserwantów, wygłosił bernardyn o. Ludwik Jan Skrobkowicz († 1657). Autor zadedykował je (il. 1) ówczesnej przełożonej bernardynek – Teresie Zadzikównie, siostrze zmarłego ordynariusza¹²⁹.

Il. 1. Karta zawierająca dedykację dla Teresy Zadzikówny, przełożonej klasztoru św. Agnieszki.

Źródło: J. L. Skrobkowicz, Korab Na Morzu, Jaśnie Wielmożnego godney pamięci Jego Mci X. Jakuba Zadzika, Biskupa Krakowskiego, Xiążęcia Siewierskiego, etc. Pokazany z Ambony W kościele świętej Agnieszki, na Exequiach Nieboszczykowskich, Dnia 2 Maia.

Roku 1642. Przez [...], Zakonu Braci Mniejszey de Observantia. A potym w druk podany Z rozkazania y za dozwozeniem Starszych, Kraków 1642, k. A₂.

¹²⁹ J. L. Skrobkowicz, Korab Na Morzu, Jaśnie Wielmożnego godney pamięci Jego Mci X. Jakuba Zadzika, Biskupa Krakowskiego, Xiążęcia Siewierskiego, etc. Pokazany z Ambony W kościele świętej Agnieszki, na Exequiach Nieboszczykowskich, Dnia 2 Maia. Roku 1642. Przez [...], Zakonu Braci Mniejszey de Observantia. A potym w druk podany Z rozkazania y za dozwozeniem Starszych, Kraków 1642; H. E. Wyczawski, Skrobkowicz (Skrobkovicus, Scrobovicus, Skropkowiec) Ludwik Jan, [w:] Słownik polskich pisarzy franciszkańskich (Bernardyni i franciszkanie

Wygląd zewnętrzny kościoła św. Agnieszki i przylegających do niego zabudowań klasztornych z okresu po przebudowie przez Jana Korzboga, a jeszcze sprzed zniszczeń w wyniku najazdu szwedzkiego, został ukazany na rycinie zawartej w monumentalnym dziele *Civitates orbis terrarum*, wydanym w Kolonii przez Georga Brauna i Franza Hogenberga. Pięć tomów ukazało się w latach 1572-1589, a ostatni, szósty – w 1617 r. Znalazło się w nim szesnastce widoków miast Korony i Litwy, w tym Krakowa, który ukazano na dwóch rycinach, od strony południowej i od północnego zachodu¹³⁰. Celem sześciotomowego wydawnictwa było zaprezentowanie widoków najważniejszych europejskich metropolii, tak by poza ogólnym wyobrażeniem widoczne były także szczegóły budowli i układ ulic. Rysunkowy pierwowzór omawianego widoku powstał z natury w latach 1603-1605, rycina zaś – w 1617 r. (il. 2). Przedstawia ona śródmiejskie budowle, nad którymi unosi się napis na wstędze *Cracovia Metropolis Regni Poloniae*, odpowiednio nad kolejnymi partiami krajobrazu widoczne są napisy *Casimiria* i *Clepardia*, oznaczenie przedmieścia – *Stradomia* – oraz dwóch wsi: *Lobzovia* i *Promnik*. Pejzaż miasta uchwycono z punktu widokowego położonego na wzgórzach bronowickich. Na pierwszym planie można podziwiać orszak królewski, udający się z Wawelu do Łobzowa, drugiej monarszej siedziby. Autor zaznaczył wezwania trzydziestu dwóch kościołów położonych na terenie Krakowa, Kleparza, Stradomia i Kazimierza, w tym także świątyni bernardynek¹³¹.

Na rycinie wyraźnie widać niekorzystne topograficznie położenie zabudowań – tuż na cyplu wrzynającym się w stare koryto Wisły, oddzielające przedmieście Stradom od Kazimierza. W ciągu biegu rzeki widoczny jest Most Królewski, łączący oba brzegi rzeki. Centralnym punktem terenu jest kościół św. Agnieszki oraz przylegający do niego piętrowy budynek klasztoru, z zaznaczoną niewielką sygnaturą. Kompleks należący do bernardynek obwiedziony jest murem, w jego górnej części widoczne jest dekoracyjne obramowanie. Przed nim znajduje się jeszcze część ogrodu, gdzie zaznaczono dwa niewielkie budynki, być może o przeznaczeniu gospodarczym. Całość oddzielona jest od szerokiej łąchy piasku, leżącej przy

śląscy. Franciszkanie konwentualni, klaryski oraz zgromadzenia III reguły), red. H. E. Wyczawski, Warszawa 1981, s. 441-442; W. F. Murawiec, *Skrobkovic* (*Scrobocovius, Scrobocovitus, Skropkowic*) Ludwik Jan, [w:] PSB, t. 38, red. H. Markiewicz, Warszawa-Kraków 1997-1998, s. 389-391; J. Gwioździk, *Święte, świątobliwe i światowe. O kobietach w polskich klasztorach barokowych*, [w:] *Liber amicorum professoris Ioannis Malicki*, red. D. Rott, P. Wilczek, B. Stuchlik-Surowiak, Katowice 2011, s. 103.

¹³⁰ G. Braun, F. Hogenberg, *Civitates orbis terrarum*, t. 6: *Theatri precipuarum totius mundi, Coloniae Agrippinae* 1617, tabl. 43-44.

¹³¹ J. Banach, *Dawne widoki Krakowa*, Kraków 1983, s. 58-59, 62, 179-180; W. Komorowski, *Widoki portretowe Krakowa czasów staropolskich w badaniach historii miasta. Obraz, znak, symbol, tekst*, „Zapiski Historyczne” 2019, t. 84, z. 1, s. 147, 151-153.

samej wodzie, drewnianą palisadą, pełniącą prawdopodobnie funkcję zabezpieczającą przed podmywaniem przez wodę. W widoku Stradomia wyróżniają się jeszcze dwie znaczące świątynie: kościół bernardynów oraz kościół św. Jadwigi, należący do bożogrobców.

Il. 2. Panorama Krakowa od północnego zachodu (fragment), akwaforta i miedzioryt kolorowany, wg rysunku z lat 1603-1605. Źródło: G. Braun, F. Hogenberg, *Civitates orbis terrarum*, t. 6: *Theatri precipuarum totius mundi*, wyd. Colonia Agrippina 1617, tabl. 43; Muzeum Narodowe w Krakowie, nr inw. MNK III – ryc. 28932.

Jeszcze przed inwazją szwedzką i zniszczeniem świątyni, które w jej konsekwencji nastąpiło, kościół bernardynek został „przez ojca Dzianoti w guście włoskim wyrestaurowany”, brak jednak bliższych informacji na temat prowadzonych prac oraz o osobie samego wykonawcy¹³². Wygląd świątyni tuż sprzed potopu szwedzkiego można poznać dzięki rysunkowi (il. 3) autorstwa malarza Macieja Palbitzkiego († 1677). Szwedzki artysta uchwycił widok na wzgórze wawelskie od strony południowej i częściowo wschodniej. Na pierwszym planie narysował koryto Starej Wisły, a za nim zabudowania Stradomia. U podnóża Wawelu, po lewej stronie, od strony Kazimierza przedstawił uszkodzony w trakcie walk kościół św. Agnieszki, a pośrodku rysunku – ogrody klasztorne. Kościół był wówczas niewielką, jednonawową świątynią, orientowaną, bez wydzielonego prezbiterium, z trójbocznym zamknięciem od wschodu, mieszczącą się we wschodniej części obecnego kościoła. Ponad

¹³² M. Rożek, *Straty kulturalne i artystyczne Krakowa w okresie pierwszego najazdu szwedzkiego (1655-1657)*, „Biuletyn Historii Sztuki” 1972, t. 36, nr 2, s. 143.

koronami drzew widoczna jest jeszcze sygnaturka kościoła bernardynów. Po prawej stronie znajdują się resztki spalonych domów, w tle kopuła kościoła św. Piotra¹³³. Jak wskazuje tytuł rysunku, został on sporządzony z okna klasztoru augustianów: *Prospectus arcis et civitatis Cracoviensis delineatus [...] tempore obsidionis, ex fenestra monasterii e regione Augustinianorum, cum ab hoste ex arce visus ictu tormenti peterer, vixque monitu monachi periculum evaderem*. Choć w swej autobiografii Palbitzki nie pisał o pobycie w Rzeczypospolitej, to wspomniany rysunek, a także kolejny, przedstawiający Wawel od strony Dębnik, wskazują, iż przebywał w Krakowie z wojskami szwedzkimi¹³⁴.

Il. 3. M. Palbitzki, Wawel i Kraków z okna klasztoru Augustianów na Kazimierzu, 1655.

Źródło: J. Muczkowski, Dwa nieznane widoki zamku na Wawelu, „Rocznik Krakowski” 1932, t. 23, s. 156.

b) Szwedzkie oblężenie Krakowa i proces odbudowy od drugiej połowy XVII w.

Lata 1655-1657 to okres oblężenia i okupacji szwedzkiej, która dotkliwie zapisała się w historii Krakowa, jego przedmieść, w tym Stradomia, oraz pobliskich miast: Kazimierza i Kleparza. W wyniku oblężenia trwającego od 25 września 1655 r. do kapitulacji 17 października i w trakcie prawie dwuletniej okupacji w okresie od 19 października 1655 r. do 25 sierpnia 1657 r.

¹³³ S. Banach, J. Demel, *Katalog materiałów ikonograficznych, dotyczących otoczenia Wawelu*, [w:] *Przemiany dziejowe otoczenia Wawelu*, red. S. Banach, Kraków 1953, s. 99; J. Banach, *Dawne widoki...*, s. 86-87; B. Krasnowolski, *Krakowski Kazimierz...*, s. 137.

¹³⁴ J. Muczkowski, Dwa nieznane widoki zamku na Wawelu, „Rocznik Krakowski” 1932, t. 23, s. 156-158; K. Łopatecki, W. Krawczuk, Szwedzki plan oblężenia Krakowa z 1655 roku jako przykład wykorzystania prac kartograficznych w komunikacji epistolarnej, „Z Dziejów Kartografii” 2022, t. 24, s. 365-368.

miasto poniosło ogromne straty materialne. Kraków na wieść o zbliżającej się inwazji szwedzkiej rozpoczął działania mające na celu ochronę miasta. 3 sierpnia 1655 r. odbyła się narada u biskupa krakowskiego Piotra Gembickiego († 1657), gdzie magistrat pod przewodnictwem burmistrza Andrzeja Cieniowicza († 1658)¹³⁵, a nazajutrz razem z radą miejską, uchwalił, że: tylko trzy bramy miasta pozostaną otwarte, należy otoczyć je palisadami, a wokół miasta zacząć sypać okopy. Podjęto również decyzję, aby wydać broń cechom; mieszczan wezwano do trzymania warty na murach obronnych; na okoliczność gaszenia pożarów przygotowano wodę na dachach, gromadzono żywność. Obroną Krakowa kierował kasztelan kijowski Stefan Czarnecki († 1665)¹³⁶. Na jego polecenie 25 września, dzień przed wkroczeniem wojsk szwedzkich, spalony został Kleparz i przedmieścia, by nie mogły stanowić osłony dla wrogiej armii, zwłaszcza tam, gdzie budynki przylegały do murów miejskich. Pożar strawił wówczas położony na Kleparzu kościół św. Floriana, przedmieścia Biskupie, Garbary, Piasek, Wesołą, domy za bramą Wiślną. Wiatr rozniósł następnie płomienie w stronę ścisłego centrum miasta i tak żywioł dosięgnął kościół i klasztor franciszkanów – z wyjątkiem kaplicy bł. Salomei, budynki obok kościoła św. Anny. Ogień objął również strych Wawelu, jednak w porę został ugaszony¹³⁷.

W ten sam dzień Szwedzi pod wodzą Karola X Gustawa opanowali Prądnik, Kleparz, przedmieście Wesoła i Dąbie, a także Łobzów i Wolę Justowską; tym samym niebezpiecznie zbliżyli się do miasta. Dzień później, 26 września, zajęli ufortyfikowany Kazimierz i przedmieście Stradom, gdzie toczyły się walki. Próbowali szturmować też sam Kraków, ale bez powodzenia. Uderzali z dział od strony kościoła św. Jadwigi w Bramę Grodzką, w nocy podpalili nawet przedbramie. Szwedzi zajęli zabudowania klasztoru bernardynów, skąd przypuszczali atak artylerii na Zamek Królewski. Z kolei obrońcy miasta, na rozkaz Czarneckiego, odpowiedzieli od strony Wawelu ognistymi kulami. W efekcie spaleni uległy kościół św. Agnieszki oraz Podzamcze, a 27 września cały Stradom, w tym zabudowania klasztoru bernardynów, bożogrobców

¹³⁵ *Poczet sołtysów, wójtów, burmistrzów i prezydentów...*, s. 616.

¹³⁶ J. Muczkowski, *Obrona Krakowa przeciw Szwedom w r. 1655*, Kraków 1858, s. 3-4.

¹³⁷ S. Ranatowicz, *Opisanie inkursji Szwedów do Polski i do Krakowa (1655-1657)*, wyd. J. Mitkowski, Kraków 1958, s. 11-13; T. Nowak, *Operacja krakowska króla Karola X Gustawa 17 IX – 19 X 1655 r.*, [w:] *Wojna polsko-szwedzka 1655-1660*, red. J. Wimmer, Warszawa 1973, s. 207-258; A. Haratym, *Kraków (z miastami Kazimierzem i Kleparzem oraz przedmieściami i najbliższą okolicą)*, [w:] *Zniszczenia szwedzkie na terenie Korony w okresie potopu 1655-1660*, oprac. M. Nagielski et al., Warszawa 2015, s. 325-326; D. Rederowa, *Lata upadku (od połowy wieku XVII do r. 1775)*, Kraków 1957, s. 232, Biblioteka Krakowska, nr 111; W. Kochowski, *Lata potopu 1655-1657*, wybrał i przeł. L. Kukulski, Warszawa 1966, s. 40; J. Bieniarzówna, *Stulecie upadku*, [w:] *Dzieje Krakowa*, t. 2: *Kraków w wiekach XVI-XVIII*, red. J. Bieniarzówna, J. M. Małecki, J. Mitkowski, Kraków 1984, s. 366-368.

miechowskich – wraz ze świeżo odbudowanym probostwem – kościół św. Jadvigi oraz kościół św. Gertrudy. By pozostałości pobernardyńskich gmachów nie przysłużyły się wrogowi, na rozkaz Czarnieckiego zostały podpalone; podobnie szpital i kościół św. Sebastiana oraz kościół św. św. Sebastiana i Rocha¹³⁸.

Szczęśliwie biblioteka i archiwum bernardynów ocalały, gdyż zostały na czas wywiezione z Krakowa do Kalwarii Zebrzydowskiej, a niektóre ruchomości – zabezpieczone w ich drugim klasztorze na Żłóbku, znajdującym się w obrębie murów miejskich. Można przypuszczać, iż wówczas zniszczeniu uległy najstarsze archiwalia z zasobu bernardynek, w tym kronika i metryka – wraz z nią bezpowrotnie przepadło wiele nazwisk zakonnic z klasztoru św. Agnieszki. Klasztor oraz uszkodzony gmach kościoła Szwedzi zrównali z ziemią prawdopodobnie na wiosnę 1656 r. w czasie przygotowań do obrony miasta. Klasztor św. Kolety zniszczyli jeszcze w trakcie oblężenia w 1655 r., po czym zamienili go na stajnię. Akt kapitulacji podpisano 22 sierpnia 1657 r., a już kilka dni później (30 sierpnia) Szwedzi opuścili Kraków, pozostawiając za sobą kompletnie zburzony Stradom i przedmieścia. Spaleniu lub całkowitemu zniszczeniu uległy aż dwadzieścia dwie budowle sakralne, w zdecydowanej większości położone poza obrębem murów miejskich, jak kościół św. Agnieszki¹³⁹.

Szlachta województwa krakowskiego zgromadzona na sejmiku proszowskim 21 czerwca 1658 r. poleciła swym posłom wybranym na sejm warszawski, aby wystarali się o fundusze na odnowienie kościołów i klasztorów zniszczonych w czasie najazdu szwedzkiego, w tym świątyni bernardynek. Jak zapisano w petycji:

Żałosne kościołów pańskich *sub fatalitate* przy Krakowie poburzenie i klasztorów sług bożych ruiny przy następujących szczęśliwszej R. P. rewolucyjej czasach czynią im *in cineribus et favillis suis renascendi* nadzieję. Za czym wniosą ichm. panowie posłowie prośbę [...] aby subsidio łaski K.J.M. *in restaurationem* kościoła pomienionego św. Floryjana patrona polskiego mogli mieć *succursum*. Takowąż i za klasztorami oo. Bernardynów

¹³⁸ Archiwum Prowincji Franciszkanów – Reformatów w Krakowie (dalej: AFRKr), rkps, b. sygn., *Archivum Conventus Cracoviensis*, t. 1, s. 58; J. Bieniarzówna, *Stulecie upadku...*, s. 369; S. Pufendorf, *Siedem ksiąg o czynach Karola Gustawa króla Szwecji*, przeł. i oprac. W. Krawczuk, Warszawa 2013, s. 70-75; A. Haratym, *Kraków (z miastami Kazimierzem...)*, s. 327-328; J. Muczkowski, *Obrona Krakowa przeciw...*, s. 13; B. Krasnowolski, *Krakowski Kazimierz...*, s. 209 (autor podaje wzmiankę źródłową, iż w czasie okupacji szwedzkiej zostały zniszczone wszystkie obiekty sakralne na Stradomiu, w tym kościół św. Agnieszki *cum duplici coenobio S. Clare professum et novitiarum virginum*).

¹³⁹ J. Bieniarzówna, *Stulecie upadku...*, s. 387, 405; W. Kochowski, *Lata potopu...*, s. 325; A. Haratym, *Kraków (z miastami Kazimierzem...)*, s. 366-367.

i panien zakonnych św. Jagnieszki na Stradomiu, także oo. karmelitów na Piasku i oo. Reformatów za Wiślną Bramą uczynią prośbę, aby tymże kościołom i klasztorom na miejscach swoich pozwolona była restauracja z pomocą łaski hojnej pańskiej [...] ¹⁴⁰.

Kościół bernardynów zaczęto odbudowywać w 1659 r., zakonnicy objęli go 20 września 1676 r., a jego konsekracja miała miejsce 11 listopada 1680 r. Odbudowę murowanej jednonawowej świątyni bernardynek przeprowadzono w latach 1660-1680, a okres odbudowy samego klasztoru datowany jest na lata 1665-1703 ¹⁴¹. Prace murarskie przy wnoszeniu kościoła św. Agnieszki przeprowadził prawdopodobnie ten sam krakowski warsztat muratorski, który w latach 1660-1680 wznosił drugi kościół karmelitów bosych – pw. Wniebowzięcia Panny Marii (obecnie św. Łazarza) na Wesołej. Wskazują na to zarówno podobieństwa w kompozycji wnętrza, jak i skomplikowany system elewacji bocznych ¹⁴².

Kościół św. Agnieszki został konsekrowany 6 lipca 1681 r. przez Mikołaja Oborskiego († 1689), biskupa pomocniczego krakowskiego w latach 1658-1689. Znajdowały się w nim wówczas następujące ołtarze: główny św. Agnieszki, św. Józefa, Miłosierdzia Bożego, św. Anny, św. Antoniego Padewskiego, Niepokalanego Poczęcia NMP oraz św. Krzyża ¹⁴³. Świątynię wzniesiono wzdłuż osi rozciągającej się z południowego zachodu na północny wschód, na planie prostokąta o wymiarach 30,7 m na 12,3 m, o solidnych, grubych na 2,5 m fundamentach (il. 4) ¹⁴⁴. Kościół był orientowany, jednonawowy, co było zgodne z wytycznymi dotyczącymi budownictwa sakralnego przeznaczonego dla żeńskich klasztorów, zawartymi w *Instrukcji o budynkach i sprzętach kościelnych* (*Instructiones et suppellectilis ecclesiasticae*), wydanej w 1577 r. na polecenie arcybiskupa Mediolanu, kardynała Karola Boromeusza (1538-1584). *Instrukcja* odegrała istotną rolę we wprowadzaniu potrydenckiej reformy sztuki w Polsce, uznawana jest za jeden z najwcześniejszych i najbardziej znaczących podręczników omawiających proces kształtowania budownictwa sakralne-

¹⁴⁰ Akta sejmikowe województwa krakowskiego, t. 2: 1621-1660, wyd. A. Przyboś, Wrocław-Kraków 1955, s. 641-642 (nr 244).

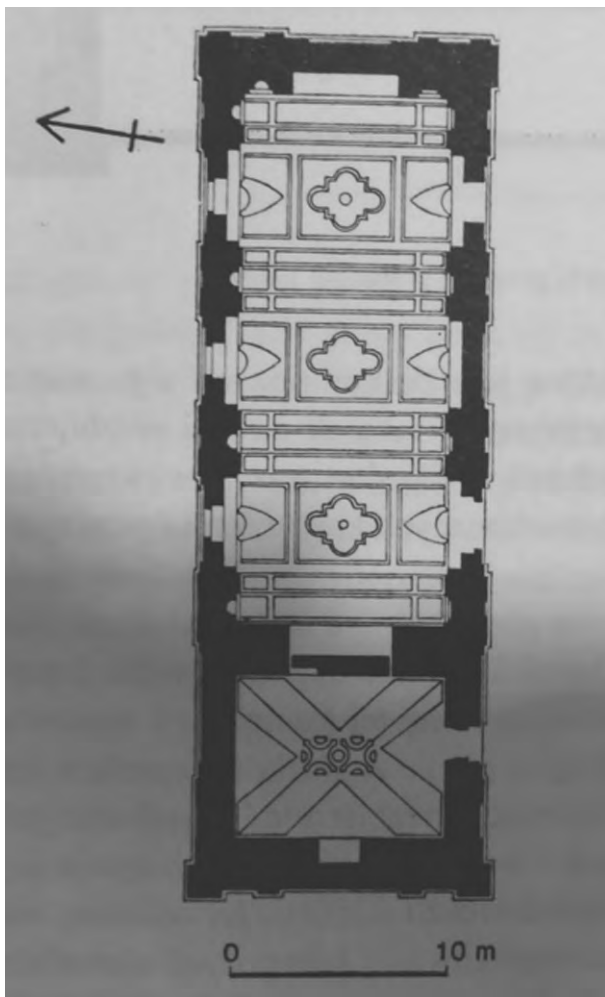
¹⁴¹ A. Fischinger, J. Daranowska-Łukaszewska, J. Samek, Kościół p.w. św. Agnieszki i Łucji, obecnie kościół garnizonowy p. w. Najświętszej Panny Marii i dawny klasztor bernardynek, [w:] *Katalog zabytków sztuki w Polsce*, t. 4: Miasto Kraków, cz. 4: Kazimierz i Stradom – kościoły i klasztory, red. I. Rejduch-Samkowa, J. Samek, Warszawa 1987, s. 1; B. Krasnowolski, *Krakowski Kazimierz...*, s. 227-228.

¹⁴² A. Miłobędzki, *Architektura polska XVII wieku*, Warszawa 1980, s. 245-247.

¹⁴³ J. Kracik, *Konsekracje kościołów i ołtarzy w diecezji krakowskiej w XVII-XVIII wieku*, „*Nasza Przyszłość*” 1984, t. 61, s. 133; W. Miłkowski, *Rynek Główny*, „*Kalendarz Katolicki Krakowski na Rok Pański 1886*”, 1886, s. 70.

¹⁴⁴ M. Nałęcz-Dobrowolski, *Kościół i klasztor...*, s. 20.

go w czasie reformy Kościoła wdrażanej po Soborze Trydenckim¹⁴⁵. W rozdziale XXXII – O kościele zakonnym – zapisano np., „iż ma się składać z jednej tylko nawy i być skierowany na wschód, o ile jest to możliwe ze względu na położenie klasztoru. Obszerny ma być odpowiednio do rozmiarów miejsca, nakryty sklepieniem lub stropem [...]”¹⁴⁶. Wytyczne te zostały uwzględnione przy wznoszeniu kościoła św. Agnieszki po inwazji szwedzkiej.

Il. 4. Kościół św. Agnieszki, rzut poziomy, plan 1:500. Źródło: A. Miłobędzki, *Architektura polska XVII wieku*, Warszawa 1980, s. 245.

¹⁴⁵ P. Krasny, M. Kurzej, *Mediolańskie instrukcje o budynkach i sprzętach kościelnych wydane na polecenie Karola Boromeusza i ich recepcja w Kościele katolickim*, Kraków 2021, s. 19-20.

¹⁴⁶ *Ibidem*, s. 286.

Wschodnia fasada kościoła św. Agnieszki (il. 5) składała się w rzucie pionowym z trzech ograniczonych części: parteru, pierwszego piętra i trójkątnego tympanonu. Po bokach, oddzielonych i obramowanych płaskimi pilastrami, znajdowały się nisze, a w górnej części każdej z nich – muszla. Prawie całe środkowe pole parteru fasady wypełniała prostokątna nisza, a w jej dole umieszczone było kwadratowe okno z żelazną kratą. Dolna część fasady od środkowej części była oddzielona gzymsem. Fasadę wypełniała także nisza, w której znajdowało się wielkie okno, a nad nim – półkolisty gzymś. W tympanonie wieńczącym całość umieszczono okrągłe otwory, tzw. lunety. Podobny wygląd prezentowała zachodnia fasada świątyni, w której widać było cechy wspólne z wyglądem zewnętrznym innej krakowskiej świątyni: nieistniejącego kościoła św. Scholastyki, przynależnego do klasztoru benedyktynek. Jak podaje Konstanty Hoszowski, kościół św. Agnieszki był jednak „od tego domu Bożego, budowy znacznie większej i okazalszej z czterema sporymi u wierzchu facyaty postumentami kamiennymi, na których także kule spoczywające, przyozdabiały cztery szczytowe narożniki powierzchni ko-

Il. 5. M. Jabłoński, *Fasada kościoła św. Agnieszki*, b.d. Źródło: ANK, Zbiór ikonograficzny, sygn. 523.

ścioła. Dziś jeszcze postumenta widzieć można, brakuje tylko jednej kuli na postumencie obróconym ku stronie mostu Stradomskiego, przeznaczonego na rozebranie¹⁴⁷. Zaświadcza również, że kościół św. Agnieszki – podobnie jak krakowska świątynia benedyktynek – nie miał żadnej wieży, a jedynie sygnaturkę z dzwonami¹⁴⁸. Hoszowski podaje też interesującą informację, nieznaną z innych źródeł: w kościele bernardynek znajdowały się dwie statuy rzeźbione – przedstawiające św. Agnieszkę oraz św. Łucję – które z rozporządzenia władz świeckich i duchownych zostały po kasacji przekazane innym kościołom; nie wiadomo jednak którym¹⁴⁹. Boczne ściany kościoła, południowa (il. 6) i północna, były podzielone na cztery prostokątne pola przez cztery pary lizen, czyli płaskich, pionowych występów w murze, pełniących funkcję dekoracyjną. Na parterze ścian bocznych znajdowały się kwadratowe okna z kratą, a na piętrze – eliptyczne¹⁵⁰.

Il. 6. Kościół św. Agnieszki od strony południowej. Źródło: M. N. Dobrowolski, *Kościół i klasztor św. Agnieszki w Krakowie*, Kraków 1906, fig. 5, Biblioteka Krakowska, nr 34.

¹⁴⁷ Odnosi się do wyglądu kościoła z 1882 r., zob. K. Hoszowski, *Jan Korczbach kano-
nik...*, s. 10.

¹⁴⁸ *Ibidem*.

¹⁴⁹ *Ibidem*, s. 11.

¹⁵⁰ M. Nałęcz-Dobrowolski, *Kościół i klasztor...*, s. 20-22.

Kościół był orientowany, a więc na jego wschodniej ścianie znajdował się ołtarz główny – obecnie całkiem przebudowany, jego jedynym oryginalnym elementem jest zachowany obraz patronki świątyni. Według wskazań *Instrukcji* „taki kościół nie ma mieć prezbiterium, ale poprzeczną ścianę, oddzielającą wewnętrzną część kościoła od zewnętrznej, w której ksiądz odprawia mszę. O tę ścianę ma się opierać ołtarz, zbudowany przy jej środku [...]”¹⁵¹. Brak zachowanych widoków wnętrza świątyni bernardynek z okresu odbudowy w drugiej połowie XVII w. nie pozwala jednak stwierdzić, czy tenże układ został wprowadzony.

Zakrystia, do której wchodziło się zarówno przez kościół, jak i bezpośrednio przez drzwi umieszczone w ścianie północnej od strony klasztoru, znajdowała się pod chórem muzycznym. Ponownie widać tu wpływy *Instrukcji*, która wskazywała, iż zakrystia powinna być zbudowana przy krótszej ścianie kościoła. Przepis odnośnie do wznoszenia zakrystii brzmiał następująco:

Ma być używana przez księży do zdejmowania szat liturgicznych. Przy jej budowie trzeba dopilnować, żeby nie było w niej okna, koła czy jakiegokolwiek innego urządzenia tego typu, przez które można byłoby dojrzeć albo usłyszeć coś z wnętrza klasztoru [...] W tej zakrystii ma być oratorium i ołtarz używany, gdy ksiądz ubiera się w szaty, naczynie do mycia rąk [...] oraz szafa, w której przechowuje się szaty liturgiczne [...]”¹⁵².

Można przypuszczać, że wymienione elementy znajdowały się także w zakrystii kościoła bernardynek.

Sam chór muzyczny pełnił równocześnie funkcję chóru zakonnego, gdzie bernardynki gromadziły się na modlitwę¹⁵³. Umiejscowiony przy zachodniej ścianie nawy głównej, był obszerny – zajmował prawie połowę długości ściany. Został zburzony dopiero w trakcie przebudowy świątyni w 1932 r., a w jego miejsce wystawiono płytszą, nadwieszoną emporę muzyczną, ozdobioną od spodu kasetonami¹⁵⁴. Z klasztoru, od strony północnej, znajdowało się prawdopodobnie kryte wejście prowadzące bezpośrednio na chór. Wytyczne z *Instrukcji* wydanej przez Boromeusza, a dotyczące wyglądu wnętrza kościoła zakonnic, również znajdują swoje odzwierciedlenie w przypadku świątyni św. Agnieszki, jak bowiem wskazano, „[k]ościół wewnętrzny ma

¹⁵¹ P. Krasny, M. Kurzej, *Mediolańskie instrukcje o budynkach...*, s. 286.

¹⁵² *Ibidem*, s. 289.

¹⁵³ J. Paszenda, *Dawny kościół i klasztor bernardynek w Lublinie. Monografia architektoniczna*, [w:] *Studia nad sztuką renesansu i baroku*, t. 10: *Programy ideowe w przedsięwzięciach artystycznych w XVI-XVIII wieku*, red. I. Rolska-Boruch, Lublin 2010, s. 454-455.

¹⁵⁴ P. Matoga, *Historia organów w kościele pw. św. Józefa przy klasztorze sióstr Bernardynek w Krakowie*, „Teka Historyka. Materiały Studenckiego Koła Naukowego Historyków Uniwersytetu Warszawskiego” 2015, z. 50, s. 110.

być jednoprzestrzenny, bez jakichkolwiek kaplic i mieć równą posadzkę, z żadnej strony niepodwyższoną schodami”¹⁵⁵. W analogiczny sposób jak zewnętrzne ściany kościoła podzielone było jego wnętrze – za pomocą płaskich, przyściennych pilastrów. Między każdą parą tychże pilastrów znajdowała się arkadowa wnęka, głęboka na 70 cm, a w jej górnej części – kwadratowe okno. Taki sam układ był zauważalny na sklepieniu beczkowym, oddzielnym od dolnej części ścian ozdobnym gzymsem¹⁵⁶.

Do kościoła św. Agnieszki przylegał jednym skrzydłem piętrowy budynek klasztoru bernardynek – stykał się z północną ścianą świątyni oraz do połowy z zachodnią. Miał kształt czworoboku, wewnątrz którego znajdował się mały wirydarz. Potwierdza to widok Krakowa z planu Kołłątajowskiego¹⁵⁷, powstałego w latach 1783-1785, a więc jeszcze przed kasatą klasztoru i późniejszych przeobrażeniach gmachów na cele świeckie. Na planie (il. 7) widoczny jest zarys kościoła św. Agnieszki (wymieniony został wśród kościołów niefarnych wraz klasztorem panieńskim PP. Bernardynek na Stradomiu, oznaczony skrótem AO) wraz z przylegającym do niego budynkiem klasztornym, uformowanym w czworobok, położnym w zakolu koryta Starej Wisły. Nieruchomość otoczona była murem, w obrębie którego znajdował się ogród. Wiadomo, iż na początku XX w. z klasztoru zachowało się już tylko zachodnie skrzydło oraz część południowego¹⁵⁸. Usytuowanie budynku względem innych obiektów było odbiciem zaleceń z *Instrukcji*, jak bowiem podano, „o ile jest to możliwe, niech klasztor z żadnej strony nie przylega do budynków świeckich, ale niech będzie od nich odłączony i rozdzielony pewnym odstępem”¹⁵⁹.

Na temat prac prowadzonych w obrębie klasztoru istnieje niewiele informacji. Troskę o stan zabudowań wykazywały przełożone bernardynek – prowadziły one niezbędne przedsięwzięcia, na miarę posiadanych funduszy. Okres po zakończeniu inwazji szwedzkiej był bardzo trudny dla ich wspólnoty, zakonnice pozbawione swej siedziby były bowiem zmuszone przebywać w bliżej nieokreślonym prywatnym domu czy też kamienicy. Wskazuje na to zarządzenie definitorium bernardynów, obradującego w konwencie kalwaryjskim 2 czerwca 1658 r., wzywające ówczesną przełożoną Prudencję Maciejowską, by w tej tymczasowej siedzibie wystarała się o założenie kraty, „za którą ani zakonnym, ani świeckim osobom nie będzie wolno wchodzić męskiej płci”, oraz rozmównicy¹⁶⁰. Wiadomo, iż Wiktoria Trzebińska w trakcie

¹⁵⁵ P. Krasny, M. Kurzej, *Mediolańskie instrukcje o budynkach...*, s. 289.

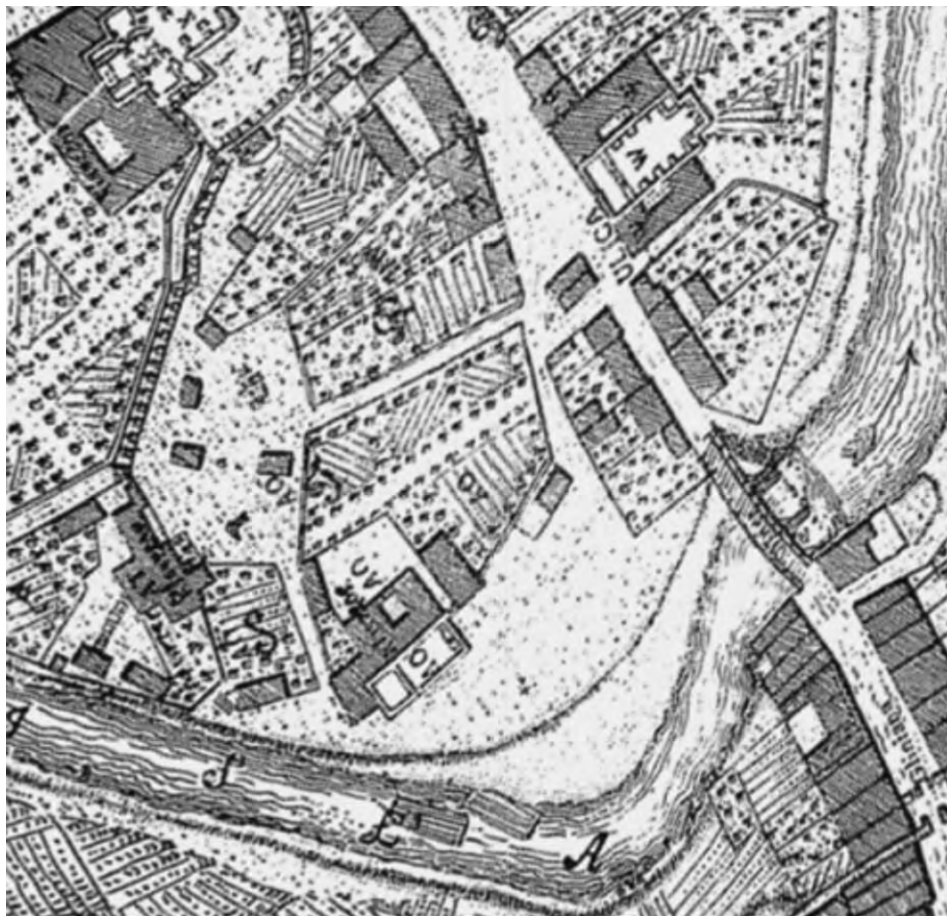
¹⁵⁶ M. Nałęcz-Dobrowolski, *Kościół i klasztor...*, s. 23-24.

¹⁵⁷ M. Poczubut-Odlanicki, Z. Traczewska-Białek, *Plan Kołłątajowski źródłem informacji o Krakowie*, „Rocznik Krakowski” 1977, t. 48, s. 8-18.

¹⁵⁸ M. Nałęcz-Dobrowolski, *Kościół i klasztor...*, s. 26.

¹⁵⁹ P. Krasny, M. Kurzej, *Mediolańskie instrukcje o budynkach...*, s. 290.

¹⁶⁰ APBK, rkps M-6, s. 273.

Il. 7. Plan Kołłątajowski, 1785 [fragment]. Źródło: Muzeum Krakowa, sygn. 2104/VIII.

swej pierwszej kadencji, przypadającej na lata 1670-1673, podjęła się rozbudowę klasztoru, chcąc jak najszybciej zaradzić trudnościom lokalowym przeżywanym przez bernardynki. Okres ten pokrywa się z czasem, kiedy wznoszono też nowe mury kościoła św. Agnieszki. Dzięki zaangażowaniu Wiktorii Trzebińskiej wybudowano „formy”, czyli stalle do chóru, chórek dla kapeli nad zakrystią, izbę dla gości, zakupiono także pozytyw na chór oraz paramenty niezbędne do wyposażenia kościoła¹⁶¹.

Ludgarda Belinówna, sprawująca urząd przełożonej w latach 1685-1688, rozpoczęła budowę dormitorium nad furtą klasztorną. Prace ukończono podczas kolejnej kadencji Wiktorii Trzebińskiej¹⁶². Należy przypuszczać, iż

¹⁶¹ ABKr., rkps 206, s. 35.

¹⁶² Ibidem, s. 250.

dormitorium usytuowane było na piętrze klasztoru, co pozwoliło zapewnić większe bezpieczeństwo zakonnic. Było to zgodne z wytycznymi zawartymi w *Instrukcji*, w której sypialnie dla zakonnic polecono lokować na wyższych kondygnacjach budynku. Dormitorium mogło być wspólne lub też podzielone na osobne cele, a zbudowane w ten sposób, „żeby wchodziło się do nich po jednym, a co najwyżej po dwóch ciągach schodów, tak, żeby po zamknięciu prowadzących do nich drzwi nie było żadnego innego wejścia, przez które można byłoby się dostać do wnętrz sypialnych”¹⁶³, a te z kolei nie mogły mieć okien od strony innych budynków, tak by nie można było zajrzeć z zewnątrz, ale także by ściany sąsiednich posesji nie zabierały zbyt wiele światła. Dalej *Instrukcja* wskazywała, iż „pomieszczenie to, zależnie od tego, jak pozwala rzut budynku i wymaga liczba zakonnic, ma być złożone z trzech lub czterech części – po jednej nad każdym skrzydłem klasztoru a każda ma mieć taką długość i szerokość jak pomieszczenie nad nią”¹⁶⁴. Cele miały przylegać do siebie w rzędzie po obu stronach, a na środku powinny być rozdzielone korytarzem¹⁶⁵.

Z drugiej połowy XVII w. pochodzą jeszcze informacje o remoncie prowadzonym za czasów przełożonej *Pacjencji* Ligęzianki, sprawującej swój urząd w latach 1696-1699. Zadbła ona o wymianę dachu oraz odnowiła wieżę¹⁶⁶. W drugiej połowie XVIII w. świątynia bernardynek wymagała pilnych napraw. Decyzje w tej sprawie zapadły za przełożństwa matki *Magdaleny* Pawełkiej (1756-1759), która zdecydowała się przeznaczyć na ten cel fundusze pochodzące z zapisu posagowego panny *Anny Potencji* Cerazyn w wysokości 800 zł, ulokowanego na kamienicy Cerazyna „położonej [przy] Szpitalskiej *vel* S. Ducha ulicy”. Kwota została zniesiona z przeznaczeniem „na reparację kopuły”¹⁶⁷. W 1757 r. kamienica, na której była zapisana wspomniana suma, nosiła nazwę Tyxowska i należała do Gabriela Bodurkiewicza. Zgodę na przeprowadzenie transakcji wydał 16 lipca o. Marian Wietrowski, prowincjał bernardynów, „uważając wielką konwentu Ś. Agnieszki dezolacją tudzież do reparacji onegoż WW. sióstr niesposobność dla niedostatku znacznego oraz zabiegając ostatniej prawie klasztoru i kościoła ruinie”¹⁶⁸.

Należy podkreślić, że bernardynki troszczyły się o jakość oprawy zewnętrznej w trakcie nabożeństw celebrowanych w ich świątyni. W miastach, w których w XVII i XVIII w. funkcjonowały jezuickie kolegia oraz bursy muzyczne, jezuici posiadali monopol na przygotowywanie oprawy muzycznej w czasie

¹⁶³ P. Krasny, M. Kurzej, *Mediolańskie instrukcje o budynkach...*, s. 299.

¹⁶⁴ *Ibidem*, s. 298.

¹⁶⁵ *Ibidem*.

¹⁶⁶ ABKr, rkps 206, s. 36.

¹⁶⁷ ABKr, rkps 209, s. 53.

¹⁶⁸ AKMKr, rkps AOff, Vol. 189, k. 224v, 239v-240v.

kościelnych uroczystości. Wśród krakowskich świątyń, które w 1737 r. zawarły umowę dotyczącą występów jezuickich muzyków, znajdował się również kościół św. Agnieszki¹⁶⁹. Nie wiadomo, jakie uroczystości konkretnie uświetniali swą obecnością wspomniani artyści. Można przypuszczać, iż były to szczególnie obchodzone dni poświęcone świętym czczonym w zakonie franciszkańskim, święta maryjne, Wielkanoc, wspomnienie św. Agnieszki. Kościół, mimo iż nie był świątynią parafialną, 31 stycznia 1737 r. stał się miejscem zawarcia sakramentu małżeństwa przez Krzysztofa Rudnickiego, generała, subdelegata grodu krakowskiego, z wdową Gabrielą z Drozdowskich Lisowską¹⁷⁰. Możliwe, że oprawę i tego wydarzenia zapewnili jezuicy muzycy.

Z pewnością bardzo uroczysto celebrowano dni, w które przypadał odpust. Już w 1521 r. biskup gardenński i legat papieski Zachariasz Ferri († 1524) na prośbę bernardynek z klasztoru św. Agnieszki udzielił 10 lat i 10 kwadragen odpustu wiernym, którzy po przystąpieniu do sakramentu pokuty pobożnie odwiedzili klasztorną świątynię w dzień św. Agnieszki, św. Jana Chrzciciela, Zwiastowania NMP, św. Bernardyna i św. Franciszka. Warunkiem otrzymania łaski było złożenie ofiary na utrzymanie domu Bożego¹⁷¹. Wiadomo, iż bernardynki zabiegały o szczególną oprawę wspomnienia swojej patronki. W 1550 r. z polecenia papieża Juliusza III († 1555) kardynał Angelo Raynutius udzielił im pozwolenia na odbywanie procesji z Najświętszym Sakramentem w ich klasztornym kościele 21 stycznia oraz przyznał odpusty dla uczestniczących w niej wiernych, co dodatkowo zachęciło mieszkańców Stradomia do pielgrzymowania w ich progi¹⁷². W 1625 r. papież Urban VIII († 1644) udzielił odpustu zupełnego na okres 7 lat bernardynkom i wiernym, nawiedzającym ołtarz w kościele św. Agnieszki w następujące święta: Wniebowzięcia NMP, św. Kazimierza i św. Agnieszki¹⁷³.

W XVIII stuleciu świątynia bernardynek również była hojnie obdarowywana nadaniami odpustowymi. W 1749 r. papież Benedykt XIV nadał 10 lat odpustu dla wiernych nawiedzających kościół św. Agnieszki w dniu jego patronki¹⁷⁴. W roku następnym odpust zupełny na 10 lat przyznał bernardynkom z klasztoru św. Agnieszki, które nawiedzą w wybrany piątek marca jeden ze swych ołtarzy. Odpust należał się też wiernym, pod warunkiem, iż będą pielgrzymować dwanaście razy w roku do siedmiu ołtarzy w kościele

¹⁶⁹ J. Kochanowicz, *Jezuickie bursy muzyczne w Polsce i na Litwie w XVII i XVIII wieku*, cz. 1: *Geneza, organizacja i działalność jezuickich burs muzycznych*, Kraków 2002, s. 213–215, *Studia i Materiały do Dziejów Jezuitów Polskich*, t. 7.

¹⁷⁰ J. Sygański, *Metryki kościoła Maryackiego i katedry na Wawelu w Krakowie*, oprac. J. Sygański, Lwów 1912, s. 50.

¹⁷¹ R. Gustaw, K. Kaczmarczyk, *Katalog archiwum klasztoru...*, s. 16 (nr 21).

¹⁷² *Ibidem*, s. 18 (nr 30).

¹⁷³ *Ibidem*, s. 21 (nr 43).

¹⁷⁴ *Ibidem*, s. 23 (nr 50).

bernardynek¹⁷⁵. Ostatnie nadania bernardynki otrzymały od papieża Piusa VI († 1799) na dwa lata przed kasatą klasztoru. 12 grudnia 1786 r. udzielił on 10 lat odpustu zupełnego wiernym, którzy przystąpią do spowiedzi i będą pielgrzymować do kościoła św. Agnieszki w dniu święta jego patronki oraz 2 sierpnia, czyli w święto Matki Bożej Anielskiej z Porcjunkuli (uroczystość ściśle związana z zakonem franciszkańskim)¹⁷⁶. W ten sam dzień Pius VI wydał także drugi dokument, w którym wierni biorący udział w 40-godzinnym nabożeństwie w nocy w kościele bernardynek, mogli dostąpić odpustu na 10 lat¹⁷⁷. Powyższe nadania mogły wpływać na swego rodzaju atrakcyjność kościoła św. Agnieszki wśród mieszkańców miasta, którzy zachęceni możliwością otrzymania dodatkowych łask, chętniej do niego przybywali.

Teren należący do klasztoru bernardynek otoczony był murem, co potwierdzają omówione poniżej zachowane widoki tej części Stradomia, a także relacja dotycząca napadu z 1612 r. – zbrojni najeźdźcy w pierwszej kolejności próbowali sforsować właśnie mur. W tym celu mieli m.in. dwie drabiny, które przystawili do bramy wiodącej na dziedziniec i za pomocą których dostali się do wewnętrznej części klasztoru, o czym zaświadczyła w swym zeznaniu przełożona Anna Porębska¹⁷⁸. Mur, przynajmniej w założeniu, chronił i izolował teren bernardynek od bezpośrednio do niego przylegającego brzegu Wisły, ale przede wszystkim stanowił zewnętrzną granicę klauzury – oddzielał życie zakonnic od świata zewnętrznego i ciekawskich spojrzeń osób postronnych. *Instrukcja w podrozdziale O ogrodach i zieleńcach klasztornych* precyzowała, aby

ze względu na duże ryzyko naruszenia klauzury ogrody dla zakonnic nie powinny być bardzo obszerne. A ponieważ ze względu na rozmiar trudno otoczyć je w całości murami, powinny mieć widok i wejście wychodzące bezpośrednio na budynki klasztorne. [...] Ze wszystkich stron ma być ogrodzony murem o grubości łokcia i 8 uncji [58,19 cm] i wysokości nad powierzchnię ziemi przynajmniej 16 łokci [698 cm]¹⁷⁹.

Na podstawie zachowanej ikonografii trudno orzec, jaka była dokładna wysokość muru otaczającego ogród bernardynek, jednak widać, iż był on solidny,

¹⁷⁵ *Ibidem*, s. 23 (nr 51).

¹⁷⁶ *Ibidem*, s. 24 (nr 54).

¹⁷⁷ *Ibidem*, s. 24 (nr 55).

¹⁷⁸ „[...] venisse ad monasterium ex ratione murum penes portam per scalas ascendit” – AKMKr., rkps AEp, Vol. 38, k. 66o; „scalas binis admotis ad murum monasterii ex opposito Istulae siti” – ANK, Acta Castrensia Cracoviensia Relationes (dalej: Castr. Crac. Rel.), t. 41, s. 586 (*Oblata Decreti infamiae Comitialis Varsaviensis super Alexandrum Koniecpolski ex parte Monialium S. Agnethis Cracov.* 2 V 1615).

¹⁷⁹ P. Krasny, M. Kurzej, *Mediolańskie instrukcje o budynkach...*, s. 301.

wysoki i – jak zalecano – nie było w nim „żadnego okna, okienka, wizjera ani szpary dającej najmniejszy widok”¹⁸⁰.

Zachowane widoki kościoła św. Agnieszki, wybudowanego na nowo po najeździe szwedzkim, pochodzą dopiero z XIX i początku XX w. Nie był on jednak poważnie przebudowywany od kasaty w 1788 r. aż do restauracji świątyni w latach 1932-1936, wobec czego przedstawienia te ukazują rzeczywisty wygląd budowli w omawianych ramach czasowych. W zbiorach prac autorstwa malarza Józefa Brodowskiego († 1853) zachował się rysunek piórkiem, datowany na rok 1818 r., przedstawiający widok na Wawel i część Stradomia od strony wschodniej (il. 8). Na pierwszym planie rozciąga się rozległy teren – łąka św. Sebastiana z rozrzuconymi gdzieniegdzie kępami drzew i domkami. Po lewej stronie Brodowski narysował gmach urzędu celnego, mieszczącego się w dawnych zabudowaniach bożogrobców przy ul. Stradomskiej wraz z kościołem św. Jadwigi. Pośrodku uchwycił kościół i klasztor misjonarzy, zza którego wylania się kościół bernardynów, po prawej zaś widoczny jest Wawel, odcinek dawnego muru, wschodnia i częściowo północna elewacja. U podnóża wzniesienia artysta uwiecznił arsenał Władysława IV. W lewym górnym rogu rysunku naszkicował ołówkiem kościół św. Agniesz-

Il. 8. J. Brodowski, Widok na Wawel i część Stradomia, od wschodu [fragment].
Źródło: S. Opalińska, Józef Brodowski 1781-1853. Malarz i rysownik starego Krakowa, Kraków 2005, s. 183.

¹⁸⁰ Ibidem, s. 304.

ki – widoczna jest jego wschodnia elewacja oraz przylegający z boku fragment klasztorного budynku wraz z murem okalającym posesję¹⁸¹.

Z połowy XIX w. pochodzi akwarela Bogumiła Gąsiorowskiego († 1887) – *Kościół św. Agnieszki od strony południowo-wschodniej* (il. 9) – przedstawiająca świątynię od strony dzisiejszej ul. Dietla. Malarz ukazał wschodnią fasadę świątyni, z zaznaczonym trójdzielnym podziałem, zakończoną trójkątnym tympanonem. Na pierwszym planie wyeksponowana jest południowa, boczna fasada, pośrodku której znajdują się boczne drzwi prowadzące do kościoła, a nad nimi kamienny, półokrągły portal. Po lewej stronie widać fragment klasztorного, piętrowego skrzydła, przylegający do zachodniej fasady. Po prawej stronie akwareli namalowana została bramka, umiejscowiona między północno-wschodnim narożem kościoła a sąsiadującym budynkiem, prowadząca do klasztorного ogrodu. Wejście ma półkolisty kształt, nakryte zostało stromym, dwuspadowym daszkiem¹⁸².

Il. 9. B. Gąsiorowski, *Kościół św. Agnieszki od strony południowo-wschodniej*, poł. XIX w.
Źródło: Muzeum Krakowa, nr inw. MHK-1/VIII.

¹⁸¹ S. Banach, J. Demel, *Katalog materiałów ikonograficznych...*, s. 96 (nr 64); S. Opalińska, *Józef Brodowski...*, s. 183.

¹⁸² S. Banach, J. Demel, *Katalog materiałów ikonograficznych...*, s. 119 (nr 130).

Również na połowę XIX w. datowana jest litografia wydana przez Walerego Wielogłowskiego († 1865), na której kościół św. Agnieszki został przedstawiony od strony wschodniej fasady (il. 10). Po lewej stronie w głębi widać fragment muru klasztornego, a za nim wyłaniają się drzewa rosnące w ogrodzie. Po prawej stronie artysta ukazał ten sam sąsiadujący z kościołem budynek – inaczej jednak, niż zostało to przedstawione na akwareli Gąsiorowskiego: nie oddziela go bowiem od ściany świątyni bramka prowadząca na podwórze klasztorne, lecz przylega on bezpośrednio do jej narożnej ściany¹⁸³.

Il. 10. Kościół św. Agnieszki od wschodu poł. XIX w., wyd. W. Wielogłowski.
Źródło: ANK, Zbiór ikonograficzny, sygn. 49.

Z 1869 r. pochodzi olejny obraz Maksymiliana Cerchy († 1907) *Widok Wawelu od południa* (il. 11). Autor przedstawił na nim część kazimierskiego wybrzeża Starej Wisły. Na przeciwległym brzegu, po prawej stronie namalował kościół św. Agnieszki. Świątynia widoczna jest częściowo, a dokładniej kawałek jej południowej bocznej ściany oraz fasada zachodnia, z przylegającym do niej piętrowym budynkiem, czyli jednym ze skrzydeł już wówczas dawnego klasztoru bernardynek. Posesja zakonnic wciąż jeszcze otoczona jest wysokim murem, oddzielającym kompleks od koryta Wisły, za którym

¹⁸³ ANK, Zbiór ikonograficzny, sygn. 49, *Kościół św. Agnieszki od wschodu poł. XIX w.*, wyd. W. Wielogłowski.

nadal widać bujną zielenią klasztornego ogrodu. W głębi obrazu widoczna jest południowa strona Zamku Królewskiego – od Baszty Sandomierskiej aż do Senatorskiej – wraz z austriackimi gmachami szpitalnymi¹⁸⁴. W zasobie Archiwum Narodowego zachowany jest także szkic M. Cerchy wykonany kilka lat wcześniej, który być może stanowił przyczynek do powstania późniejszego dzieła. Zaprezentowany na nim widok jest tożsamy z tym ukazanym na obrazie olejnym¹⁸⁵.

Il. 11. M. Cercha, *Widok Wawelu od południa*, 1869, olej, płótno.

Źródło: Zamek Królewski na Wawelu, nr inwent. 3416.

Litografia autorstwa N. Nawarskiego i R. Niedziałkowskiego powstała w 1903 r. (il. 12). Ukazuje ona kościół św. Agnieszki od strony zachodniej fasady, przysłoniętej częściowo przez przylegające do niej jedno ze skrzydeł skasowanego już wówczas klasztoru bernardynek. Konwent jest piętrowy, wciąż ma zachowane dwa rzędy okien, na dachu widoczne są dwa kominy.

¹⁸⁴ S. Banach, J. Demel, *Katalog materiałów ikonograficznych...*, s. 101 (nr 78).

¹⁸⁵ ANK, Zbiór ikonograficzny, sygn. 1053, M. Cercha, *Wawel i kościół św. Agnieszki od strony Wisły*, 1863.

Zauważalny jest brak muru oddzielającego zabudowania i ogród od brzegu rzeki – zapewne został on zburzony w trakcie prac związanych z regulacją i równaniem brzegów¹⁸⁶. Na pierwszym planie litografii wyeksponowano ciąg ul. Dietla, która powstała w wyniku zasypania Starego Koryta Wisły w latach 1878-1880. Rada Miejska podjęła decyzję o jego likwidacji w 1873 r., podmokły teren sprzyjał bowiem rozwojowi epidemii cholery oraz narażał Stradom na powódzie. Zwolennikiem tej inicjatywy był ówczesny prezydent Krakowa, Józef Dietl (1866-1874), który stał się też patronem nowo powstałej arterii. Na litografii dobrze wyeksponowano południową, boczną elewację kościoła św. Agnieszki, z wciąż istniejącym bocznym wejściem i dwoma rzędami kratowanych okien. W głębi, po lewej widoczna jest ściana kamienicy przylegającej bezpośrednio do naroża świątyni¹⁸⁷.

Il. 12. N. Nawarski, R. Niedziałkowski, Kościół św. Agnieszki w Krakowie, 1903 r.
Źródło: ANK, Zbiór ikonograficzny, sygn. 1532.

¹⁸⁶ ANK, Zbiór ikonograficzny, sygn. 1532, N. Nawarski, R. Niedziałkowski, *Kościół św. Agnieszki w Krakowie*, 1903.

¹⁸⁷ J. Purchla, *Jak powstał nowoczesny Kraków. Studia nad rozwojem budowlanym miasta w okresie autonomii galicyjskiej*, Kraków 1979, s. 38, 199; I. Homola-Skąpska, *Józef Dietl i jego Kraków*, Kraków 1993, s. 404.

c) Wyposażenie kościoła

Również na temat wyposażenia kościoła bernardynek nie ma zbyt wielu informacji, jego wnętrze bowiem uległo dewastacji po kasacie klasztoru i przeznaczaniu świątyni na cele świeckie.

Wiadomo, iż w 1599 r. kościół i klasztor bernardynek zostały zwizytowane przez kardynała Jerzego Radziwiłła, rządcę diecezji krakowskiej w latach 1591-1600. Było to pokłosie uchwał Soboru Trydenckiego, zakończonego w 1563 r., który przypomniał biskupom o ich obowiązku oficjalnego odwiedzenia podległych im instytucji kościelnych przynajmniej co kilka lat oraz spisywania – po odbyciu tychże wizyt – dokładnych, pisemnych relacji. Kardynał Radziwiłł przeprowadzał nakazane wizytacje osobiście w klasztorach oraz bardziej znamienitych kościołach na terenie podległej mu diecezji. Objazdy parafii w poszczególnych dekanatach zlecał zaś wizytatorom. Wizytacja dekanatu Kraków, który pokrywał się z granicami miasta, trwała od 18 marca do 13 czerwca 1599 r. Kardynał jeszcze przed jej rozpoczęciem odwiedził niektóre klasztory: bernardynek przy kościele św. Agnieszki, klarysek przy kościele św. Andrzeja, norbertanek na Zwierzyńcu, duchaków i kanoników regularnych laterańskich przy kościele Bożego Ciała. Niestety protokół z tych czynności przeprowadzonych w klasztornym kościele bernardynek, określonym w źródle jako *ecclesia conventualis monialium tertiariorum ordinis s. Francisci tituli s. Agnetis*¹⁸⁸, się nie zachował. Przetrwały jedynie opisy wizytacji odbytych u klarysek, norbertanek oraz u kanoników z Kazimierza¹⁸⁹.

Zdarzało się, że kościół bernardynek stawał się obiektem ataku przestępców. I tak w zeznaniach spisanych 1 grudnia 1559 r. Stanisław rodem z Krakowa, syn Jana Żiżki, wyjawiał, iż dokonał kradzieży w kościele św. Mikołaja w Krakowie, skąd zabrał „puszkę z sakramentem i krzyżmał z drugą puszką”¹⁹⁰. Ponadto przyznał się do świętokradztwa dokonanego w świątyni

¹⁸⁸ Akta wizytacji dekanatu krakowskiego 1599 roku przeprowadzonej z polecenia kardynała Jerzego Radziwiłła, cz. 1, wyd. C. Skowron, Lublin 1965, s. 141.

¹⁸⁹ Ibidem, s. VIII; A. Bazieli, Kardynał Jerzy Radziwiłł (1556-1600). Wybrane zagadnienia, [w:] *Studia historyczne*, t. 1, red. M. Żywczyński, Z. Zieliński, Lublin 1968, s. 163-265; O. M. Przybyłowicz, XVI-wieczne wizytacje klasztorów klarysek w Krakowie i Starym Sączu w świetle kościelnego prawa potrydenckiego i posoborowego nurtu reformacyjnego, [w:] *Klasztor w kościele średniowiecznym i nowożytnym*, red. M. Derwich, A. Pobóg-Lenartowicz, Warszawa 2010, s. 293-310; O. M. Przybyłowicz, Biskupi krakowscy końca XVI i początku XVII wieku wobec klasztorów żeńskich. Przemiany architektoniczne inspirowane potrydenckim ustawodawstwem kościelnym i teorią sztuki, [w:] *Działalność fundacyjna biskupów krakowskich*, red. M. Walczak, Kraków 2016, s. 328-329.

¹⁹⁰ Księga kryminalna miasta Krakowa z lat 1554-1625, oprac. i wyd. W. Uruszcza, M. Mikuła, A. Karabowicz, Kraków 2013, s. 123 (nr 59), *Fontes Juris Polonici. Prawo miejskie*, t. 1.

bernardynek: „Item wyznał, iż on wszedł do kościoła do mniszek do Świętej Agnieszki. I ukradł tam szerzynkę¹⁹¹ złotem wyszywaną z ołtarza i chustkę wyszywaną jedwabiem, które są u pana podstarościego”¹⁹². Za dokonane przewinienia został spalony nad Wisłą. Na karę śmierci przez powieszenie za okradanie kościołów skazano z kolei Stanisława z Warszawy, syna Grzegorza Czechowskiego¹⁹³. W zeznaniach spisanych 14 sierpnia 1571 r. ujawnił, iż ma na sumieniu obrabowanie kościoła Wszystkich Świętych, kościoła oo. Bernardynów, skąd zabrał świecę i kobierzec, a „u św. Agnieszki też wziął dwie świece i stopiła je jego żona, i sprzedała je jego żona Żydom za dziesięć groszy”¹⁹⁴.

W 1610 r., na polecenie ks. Wojciecha Kroguleckiego, Stanisław Bocheńczyk wraz z Kasprem Kurczem przeprowadzili oszacowanie ołtarza w kościele św. Agnieszki jako starsi zgromadzenia malarzy¹⁹⁵. Był to prawdopodobnie tryptyk, gdyż – jak zanotowano – składała się na niego „tablica średnia (obraz), skrzydeł czworo, na których historyi dwanaście, tablica zwierzchnia (górną część ołtarza), tumba oraz pięć posągów”¹⁹⁶. Koszty wyliczono na 152 zł, w tym 76 zł za złoto potrzebne do prac, jednak – jak stwierdza Stanisław Tomkowicz – nie wiadomo, czy była to wycena z zamysłem sprzedaży czy też restauracji¹⁹⁷. Wiadomo natomiast, iż ołtarz główny w kościele św. Agnieszki był tzw. ołtarzem uprzywilejowanym, co oznacza, że posiadał przywilej, na mocy którego duchowny odprawiający przy nim Mszę Świętą za duszę zmarłego stosował też do niej odpust zupełny¹⁹⁸. Przywilej ten został nadany 5 grudnia 1608 r., za pontyfikatu papieża Pawła V (1605-1621)¹⁹⁹. Warto zaznaczyć, iż początkowo nadawany był rzadko i przysługiwał jedynie świątyniom posiadającym nadzwyczajne relikwie lub obrazy otoczone szczególnym kultem. Dopiero papież Benedykt XIII (1724-1730) w 1724 r. udzielił go na każdy dzień roku i bezterminowo dla wszystkich kościołów katedralnych i metropolitalnych. Tam, gdzie nie było wyznaczonego ołtarza, mógł go wskazać miejscowy biskup, z kolei w kościołach kolegiackich i pa-

¹⁹¹ Supkorporał, czyli mały kawałek lnianego płótna, zob. F. Kotuła, *Rańtuchy. Elementy kultury ludowej w wyposażeniu kościołów*, „Nasza Przyszłość” 1959, t. 10, s. 383.

¹⁹² *Księga kryminalna miasta Krakowa z lat 1554-1625...*, s. 123.

¹⁹³ *Ibidem*, s. 259 (nr 112).

¹⁹⁴ *Ibidem*, s. 261.

¹⁹⁵ E. Rastawiecki, *Słownik malarzów polskich tudzież obcych w Polsce osiadłych lub czasowo w niej przebywających*, t. 3, Warszawa 1857, s. 138, 282-283.

¹⁹⁶ A. Grabowski, *Skarbniczka naszej archeologii*, Lipsk 1855, s. 60-61.

¹⁹⁷ *Ibidem*, s. 61; S. Tomkowicz, *Przyczynek do historii kultury Krakowa w pierwszej połowie XVII w.*, Lwów 1912, s. 14.

¹⁹⁸ *Ołtarz uprzywilejowany*, „Kurenda Kurji Diecezjalnej Wileńskiej” R. 5, 1925, nr 6, s. 79.

¹⁹⁹ „Concedit altare maius privilegium in ecclesia S. Agnetis conventus Cracoviensis tertii ordinis: Omnium salutis die V Decembris” – *Annales Minorum seu Trium Ordinum...*, s. 292.

rafialnych ordynariusz mógł go przyznać na siedem lat, ale po otrzymaniu zgody Stolicy Apostolskiej²⁰⁰.

W ołtarzu głównym umieszczono barokowy obraz patronki kościoła – olejny, malowany na płótnie, pochodzący prawdopodobnie ze szkoły Tomasza Dolabelli. Święta Agnieszka została namalowana w pozycji stojącej, zwrócona częściowo w lewo, z wyciągniętymi rękoma – prawą ma skierowaną w stronę serca, a lewą w dół, w stronę baranka. Patronka ma na sobie niebieską tunikę z haftowanym brzegiem, a na nią narzucony czerwony płaszcz, przyozdobiony na brzegach²⁰¹. Obraz przetrwał okres kasaty, bernardynki bowiem zabrały go ze sobą podczas przenosin do klasztoru św. Józefa w 1788 r., a na swoje miejsce powrócił na początku XX w. w trakcie odbudowy świątyni²⁰²: „po zupełnym odczyszczeniu i utrwaleniu pierwotnego malowidła przez p. Bogdana Meleniewskiego okazało się, że grube przemalowania ogromnie szpeciły obraz”. Dzieło umiejscowiono w nowym ołtarzu głównym, z białego i szarego alabastru; ołtarz wykonany został przez zakłady księcia Czartoryskiego w Żórawnie, według projektu architekta Bogdana Tretera²⁰³.

W wyniku kasaty klasztoru ołtarze przeniesiono do nowego, murowanego kościoła parafialnego pw. św. Mikołaja w Pcimiu. Świątynia konsekrowana w 1833 r. miała już ołtarz główny i dwa boczne. Ołtarz główny i Matki Bożej Różańcowej, oba późnobarokowe, powstały prawdopodobnie w tym samym czasie i to one miały pochodzić z kościoła klasztornej bernardynki. Natomiast boczny ołtarz z Chrystusem Ukrzyżowanym – jak podają ks. ks. Jan i Józef Kusiowie – noszący cechy wczesnego baroku, najbardziej przerobiony, mógł pierwotnie znajdować się w starym drewnianym kościele w Pcimiu. Wskazują na to wizytacje biskupie z lat 1730 i 1770, w których tenże ołtarz określony został jako nowy, czyli niedawno odnowiony, zapewne w 1730 r. Stąd wniosek, iż musiał tam być ustawiony już wcześniej, przypuszczalnie w drugiej połowie XVII w.²⁰⁴

²⁰⁰ Ołtarz uprzywilejowany..., s. 80.

²⁰¹ K. S. Gruczyński, *Zbiory archiwalno-muzealne Krakowskiego Kościoła Garnizonowego św. Agnieszki*, Kraków 1995, s. 120-121.

²⁰² „Nareszcie więc po 130 latach [...] przed 10 dniami zawieszono znowu na jego ołtarzowej ścianie krzyż święty i stary obraz świętej Agnieszki” – Kościół z żydowskiego pohańbienia uwolniony. W b. kościele św. Agnieszki znowu krzyż zawieszono. *Prace i zasługi Komitetu wykupna, „Głos Narodu”* R. 34, 1927, nr 350, s. 5.

²⁰³ T. Pomian Kruszyński, *Kościół św. Agnieszki w Krakowie i jego całkowite odnowienie, „Czas”* 1933, nr 33, s. 2. Należy uściślić, że informacja, jakoby w kościele św. Agnieszki miał się znajdować ołtarz znacznej wielkości w płaskorzeźbie, przedstawiający św. Jana Chrzciciela, przeniesiony rzekomo po kasacie do kościoła św. Floriana, jest błędna, zob. M. Estreicherówna, *op. cit.*, s. 105.

²⁰⁴ J. Kuś, J. Kuś, *Z dziejów kościoła i parafii św. Mikołaja w Pcimiu*, Kraków 1986, s. 19-20; *Katalog zabytków sztuki w Polsce*, t. 1: Województwo krakowskie, z. 9: Powiat myślenicki, oprac. A. Kutrzebianka, Kraków 1951, s. 19.

Ołtarz główny (il. 13), późnobarokowy, datowany na drugą ćwierć XVIII w., zawiera w polu głównym obraz Matki Bożej z Dzieciątkiem, malowany na desce, oraz barokowy obraz św. Mikołaja znajdujący się w zwieńczeniu, datowany na XVIII-XIX w.²⁰⁵ W trakcie umieszczania go na nowym miejscu został częściowo przerobiony – dodano do niego bramki; kolejno odnawiany był ok. 1860 r. Całość nastawy ołtarzowej ma formę dwukondygnacyjną, trójosiową. Ołtarz jest drewniany, podobnie jak i mensa, zawierająca kamienny portatył. Tabernakulum umieszczone zostało w części cokołowej, a nad nim znajduje się głęboka wnęka z płaskorzeźbionym krucyfiksem. W polu głównym, w ramie w kształcie prostokąta, umieszczony jest obraz Matki Bożej z Dzieciątkiem, w drugiej kondygnacji – również w ramie w kształcie prostokąta – obraz z wizerunkiem św. Mikołaja. Całość wieńczy promienista gloria z gołębicą symbolizującą Ducha Świętego. Po bokach, na wysokich cokołach znajdują się dwie figury świętych niewiast (jedna – jak się wydaje – trzyma liść palmy, symbol męczeństwa). Ponadto po dwóch stronach przedłużonego cokołu umieszczone są figury świętych: po prawej św. Dominik i św. Franciszek z Asyżu, po lewej – św. Jacek oraz nierozpoznany święty franciszkański z krzyżem w dłoni, w habicie i pelerynie²⁰⁶.

Drugi z ołtarzy, który w wyniku kasaty klasztoru trafił do kościoła parafialnego w Pcimiu, to obecnie ołtarz boczny, prawy, również późnobarokowy, datowany na pierwszą połowę XVIII w. i zawierający uzupełnienia z XIX w.²⁰⁷ (il. 14). On również po ustawieniu w nowym wnętrzu został częściowo przerobiony i odnowiony ok. 1860 r. Nastawa ołtarzowa jest dwukondygnacyjna, jednoosiowa, dekorowana wgłębieniami z liśćmi akantu. W polu głównym pierwszej kondygnacji znajduje się wizerunek św. Antoniego z Dzieciątkiem z XIX w., w ramie w kształcie stojącego prostokąta; nad obrazem umieszczony jest płaskorzeźbiony wieniec chwały, dwie gałązki i sigła S. A. W drugiej kondygnacji widoczny jest obraz św. Jana Nepomucena, a na szczycie ołtarza – Oko Opatrzności w promienistej glorii na tle obłoków. Po bokach na wysokich zwieńczeniach stoją figury św. Wojciecha i Stanisława. Bezspornym dowodem na pochodzenie ołtarza z kościoła św. Agnieszki jest obraz św. Jana Nepomucena²⁰⁸. Jak wynika z inwentarzy kościoła bernardynek, wizerunek tego świętego znajdował się w ich posiadaniu, był on bowiem patronem, do którego zwracały się w obliczu zagro-

²⁰⁵ J. Kuś, J. Kuś, *Z dziejów kościoła...*, s. 22.

²⁰⁶ P. Sadowski, *Gmina Pcim. Monografia geograficzno-historyczna*, Pcim 2003, s. 227; M. Działo, *Ołtarz główny, Sakralne Dziedzictwo Małopolski*, 2023, [on-line:] <https://sdm.upjp2.edu.pl/dziela/oltarz-glowny-113> – 10 II 2023.

²⁰⁷ J. Kuś, J. Kuś, *Z dziejów kościoła...*, s. 22.

²⁰⁸ P. Sadowski, *Gmina Pcim...*, s. 227; M. Działo, *Ołtarz boczny, Sakralne Dziedzictwo Małopolski*, 2023, [on-line:] <https://sdm.upjp2.edu.pl/dziela/oltarz-boczny-181> – 10 II 2023.

żenia powodziowego ze strony przepływającej Wisły. Ponadto w trójdzielnym antepedium (il. 15), w jego środkowej płycinie, umieszczone jest godło zakonu franciszkańskiego w medalionie: skrzyżowane ramiona Chrystusa i św. Franciszka z Asyżu (w habicie), naznaczone stygmatami, między nimi wznosi się krzyż. Ten element również wskazuje na pochodzenie ołtarza z kościoła św. Agnieszki.

Il. 13. Ołtarz główny w kościele w Pciui. Źródło: <https://sdm.upjpz.edu.pl/dziela/oltarz-glowny-113> – 10 II 2023.

Il. 14. Ołtarz boczny w kościele w Pcimiu. Źródło:
<https://sdm.upjp2.edu.pl/dziela/oltarz-glowny-181-10> II 2023.

Il. 15. Ołtarz boczny w kościele w Pciemu (*antependium*). Źródło: <https://sdm.upjp2.edu.pl/dziela/oltarz-glowny-181> – 10 II 2023.

Na wyposażeniu kościoła św. Agnieszki znajdowały się organy, które w wyniku kasaty zostały przeniesione do kościoła św. Józefa, gdzie zostały zamontowane na chórze 16 sierpnia 1788 r. Prace związane z ich demontażem oraz zainstalowaniem w nowej lokalizacji kosztowały 10 florenów węgierskich²⁰⁹. Jak się przypuszcza, organy były identyczne z pozytywem sprawionym dzięki staraniu przełożonej klasztoru św. Agnieszki, Wiktorii Trzebińskiej, ok. 1670 r.²¹⁰

W zakrystii przechowywano srebrną, złoconą, gotycką monstrancję, datowaną na lata 1460-1470. Została ona w 1593 r. подарowana przez prepozyta kościoła św. Agnieszki, Mikołaja Dobrocieskiego h. Prus (1559-1608), do kościoła pw. Znalezienia i Podwyższenia Krzyża św. w Luborzycy, gdzie sprawował on funkcję plebana. Możliwe, że otrzymał ją w zamian za przekazanie pannom bernardynkom innej, nowej. Na stopie monstrancji widnieją grawerowane postacie: Chrystus „w studni”, Matka Boska z Dzieciątkiem, św. Bernardyn ze Sieny (co wskazuje na związki z kościołem bernardynek) oraz św. Stanisław z Piotrowinem. Na odwrocie stopy znajduje się herb Prus w późnorenesansowym kartuszu, należący do ofiarodawcy, oraz napis poświadczający fakt przekazania monstrancji: *Nicolaus Dobrocieski: I[uris]*

²⁰⁹ ABKr., rkps 15, Księga prowizji od kapitałów i posagów na dobrach ziemskich i kamienicach konwentowi ś. Józefa zapisanych, a od r. 1788 również do konwentu ś. Agnieszki należących, s. 688; R. Gustaw, *Kościół i klasztor św. Józefa...*, s. 158; P. Matoga, *Historia organów w kościele...*, s. 111.

²¹⁰ ABKr., rkps 206, s. 35.

U[triusque] Doctor pro ecclesia Luborice[n]sis 1593. Kościół w Luborzycy cieszył się szczególnym bogactwem naczyń i sprzętów liturgicznych prawdopodobnie dlatego, iż był prebendą uniwersytecką i bywał obdarowywany przez tamtejszych proboszczów, którzy tak jak Dobrocieski byli profesorami Uniwersytetu Jagiellońskiego²¹¹.

Dokładniejsze dane na temat wyposażenia kościoła bernardynek pochodzą dopiero z XVIII w., z zachowanych inwentarzy. Prowincjał bernardynów w trakcie kanonicznej wizyty w ich klasztorze dokonywał spisu paramentów, szat i ksiąg liturgicznych przechowywanych w zakrystii, a także różnych przedmiotów znajdujących się u bernardynek. Sprawdzał też wówczas, czy aktualny stan posiadania zgadza się z tym, co zanotowane zostało w księdze, i skrupulatnie zapisywał ewentualne braki lub uszkodzenia sprzętów. Najstarsza z odnotowanych źródłowo wizyt odbyła się w 1743 r., za przełożenia Teresy Jagińtkowskiej, gdy prowincjałem był o. Augustyn Obrąpalski († 1759)²¹². Podpisy pod dokumentem potwierdzającym dokonanie spisu złożyły także towarzyszące przełożonej bernardynki: wikaria Marianna Słomińska oraz dyskretki Ludgarda Wolska, Wiktoria Grotówna, Helena Strusówna i Salomea Łodzińska. Wyszczególniono wówczas przedmioty znajdujące się na wyposażeniu zakrystii kościoła św. Agnieszki (tabela 1).

Tabela 1. Spis paramentów i ksiąg liturgicznych oraz innych sprzętów klasztornych 1743 r.

Lp.	Przedmiot	Liczba
1.	„Cyborium ²¹³ srebrne”	1
2.	„Monstrancja srebrna pozłocista z sztukami rubinowymi i koroną perłową”	1
3.	„Puszka na komunikanty z wiekiem pozłocista”	1

²¹¹ W. Bukowski, *Luborzycy*, [w:] *Słownik historyczno-geograficzny województwa krakowskiego w średniowieczu*, cz. 3, z. 4: Łaganów – Łyszkowice, oprac. W. Bukowski [et al.], red. F. Sikora, Kraków 2003, s. 741; *Zabytki przemysłu artystycznego w kościele parafialnym w Luborzycy*. Streszczenie pracy Adama Bochnaka i Juliana Pagaczewskiego, wydanej przez Muzeum Przemysłowe w Krakowie, „Rzeczy Piękne (przemysł, rzemiosło, sztuka)” R. 5, 1925, nr 4, s. 79; L. Lepszy, *Niezwykłe zabytki w Luborzycy pod Krakowem*, „Przegląd Powszechny” R. 42, 1925, t. 166, s. 355; T. Adamek, *Typy monstrancji gotyckich w Polsce i problem regionów*, „Roczniki Humanistyczne” 1970, t. 18, z. 5, s. 8-9; Wawel 1000-2000. Wystawa Jubileuszowa Skarby Archidiecezji Krakowskiej. Muzeum Archidiecezjalne w Krakowie maj – wrzesień 2000. Katalog, t. 2, Kraków 2000, s. 142-144.

²¹² Wybrany po raz pierwszy prowincjałem na kapitule w Opatowie w 1742 r., zob. N. Goliński, *Przed nową epoką...*, s. 10, 167.

²¹³ Naczynie służące do przechowywania lub przenoszenia Najświętszego Sakramentu.

Lp.	Przedmiot	Liczba
4.	„Kielich szczerozłoty z smelcami z kamieniami i z patyną”	1
5.	„Kielich z perłami”	1
6.	„Kielich z smelcem” ²¹⁴	1
7.	„Kielichów prostych z patynami”	6
8.	„Lichtarzów srebrnych wielkich u których są portrety postacie odlewane sine def.”	6
9.	„Rąk z relikwiami y z piórami srebrnych <i>cum deffectu</i> aniołków”	2
10.	„Skrzyneczka srebrna pozłocista z relikwiami aniołka jednego nie dostaje”	1
11.	„Krzyż pozłocisty a w nim kryształowy kamień stłuczony”	1
12.	„Krzyż srebrny”	1
13.	„Taca wielka srebrna”	1
14.	„Lampa srebrna <i>cum deffectu</i> u korony”	1
15.	„Turybularzów ²¹⁵ srebrnych u jednego sztuki nie dostaje”	2
16.	„Łódka ²¹⁶ srebrna z łyżeczką”	1
17.	„Kropielnica srybrna”	1
18.	„Kropidło srebrne”	1
19.	„Pudełko na hostie srebrne”	1
20.	„Sukienka srebrna na Najsświętszej Pannie N. P. w ołtarzu”	1
21.	„Korona srebrna pozłocista do Najswiętszej Panny <i>cum deffectu</i> ”	1
22.	„Wotów większych”	16
23.	„Wotów mniejszych”	20
24.	„Kolebka srebrna”	1
25.	„Dzwonek srebrny”	1
26.	„Ampulek pozłocistych z miedniczką pozłocistą para”	1
27.	„Ampulek srebrnych par”	3
28.	„Tacek srebrnych pozłocistych białych”	2

²¹⁴ Smelcowany to inaczej emaliowany; technika szmelcowania polegała na kilkakrotnym pokryciu metalu odpowiednią powłoką mineralną i każdorazowym jego wypaleniu.

²¹⁵ Inaczej kadzielnica.

²¹⁶ Naczynie, w którym przechowuje się kadzidło.

Lp.	Przedmiot	Liczba
29.	„Na Panu Jezusie Miłosiernym korona srebrna ukradziona”	1
30.	„Item berło srebrne ukradzione”	1
31.	„Ciernia srebrnego do głowy Pana J[ezusa]”	3
32.	„Łańcuch szczerozłoty, w którym jest ogień 6, ogniwo w sobie mające po pięć łańcuszków, przy każdym ogniewie pukło, na którym Marya wyrażone, a tych jest pięć i te są perłowe”	[1]
33.	„Łańcuch perłowy z barełami smelcowanemi złotymi, których jest”	8
34.	„Łańcuch perłowy mający nici 5, z barełami złotymi 2, ogień 8 złożony po pięć nici mających”	[1]
35.	„Z pierzcionkami rubinowymi N. P. do jasełek koronki dwie perłowe”	2
36.	„Kanałków ²¹⁷ rubinowych z perłami przewłoczonemi”	4
37.	„Manelka ²¹⁸ perłowa”	1
38.	„Perł większych i mniejszych nić tylko jedna więcej nad dwa łokcie dłuższa”	3
39.	„Zauszniczki ²¹⁹ złote w gwiazdki z diamentikami”	1
40.	„Duszek diamentowy”	1
41.	„Zauszniczki diamentowe ze szmaragdami”	1
42.	„Portrecik św. Jana Nepomucena”	1
43.	„Łańcuszek srebrny pozłocisty więcej nad dwa łokcie”	1
44.	„Trząsidełek z perłami”	2
45.	„Sztuka ze szmaragdami czeska”	1
46.	„Krzyżyków z diamentami czeskiemi”	2
47.	„Pierzieni diamentowych”	2
48.	„Pierzieni rubinowych”	4
49.	„Pierzcionek diamentowy czeski”	1
50.	„Pierzcionków innych”	2
51.	„Manelka srebrna pozłocista” [przekreślone]	1
52.	„Mszał w aksamit czerwony oprawny, który ma wkoło koronę srebrną, po rogach z obu stron po cztery osoby odlewane, środkiem jest SS. Trinitas odlewana, w koło niej gwiazd osm, z drugiej strony B.V. Assumpta, z Aniołami y gwiazd osm, klauzury także srebrne do którego registr perłowy”	1

²¹⁷ Kanak to szeroki naszyjnik, leżący płasko na szyi.

²¹⁸ Bransoleta.

²¹⁹ Ozdoba noszona na uchu.

Lp.	Przedmiot	Liczba
53.	„Mszał w aksamit czerwony oprawny wkoło koronka srebrna, po rogach cztery osóbki <i>in medio passya</i> w promieniach, z drugiej strony <i>B.V. ad Nives</i> , z gwiazd osmią y klauzurami”	[1]
54.	„Mszał w aksamit czerwony suto oprawiony [...]” [przekreślone]	[1]
55.	„Mszał w aksamit oprawny po rogach skowki srebrne, na których są aniołów główki wyrażone, <i>in medio passya</i> z jednej z drugiej strony <i>B.V.M.</i> bez klauzur klauzurki między fragmentami”	1
56.	„Mszałów podlejszych także w srebro oprawnych” [przekreślone]	2
57.	„Mszał w skórę oprawny po rogach skowki srebrne z klauzurami wpół srebrnemi, między fragmentami znajdując się”	1
58.	„Kluczyk mały do cyborium srebrny”	1

Źródło: APBK, rkps M-27, Thesaurus minoriticae pauperitatis ecclesias almae Provinciae Minoris Poloniae Patrum Observantium exornans. – – juxta dispositionem – capituli Opatoviensis sub A.R.P. Augustino Obrąpalski – – ministro provinciali in visitationibus canonis accurate fideliterque conscriptus anno Domini inchoative 1743 [Inwentarz kościołów bernardyńskich Prowincji Małopolskiej], 1743-1777, 9 IX, s. 409-411.

W inwentarzu odnotowano wówczas szereg paramentów liturgicznych, jak kielichy z patenami, puszka na komunikanty, srebrne cymborium, monstrancja. Wynotowano posiadane mszały, dokładnie opisując cechy charakterystyczne ich opraw. Interesującym obiektem na liście był portret św. Jana Nepomucena wiszący w klasztorze – z pewnością bernardynki zwracały się o jego pomoc i opiekę w związku z zagrożeniem powodziowym. Ponadto wówczas w kościele św. Agnieszki znajdował się ołtarz poświęcony Najświętszej Marii Pannie Niepokalanej, o czym świadczą srebrna sukienka oraz pozłocista korona, odnotowane w inwentarzu. O istnieniu ołtarza Miłosierdzia Bożego zaświadcza informacja o srebrnej koronie, która jednak – jak dodano – została skradziona. Liczne wota w postaci cennych precjozów i pierścionków świadczą o żywym kulcie w kościele św. Agnieszki, do którego przybywali wierni, zanosząc błagalne modlitwy lub podziękowania za wyprośzone łaski²²⁰.

W czasie kanonicznej rewizji sprzętów przeprowadzonej 10 marca 1751 r. odnotowano jedynie, iż do klasztornego zasobu przybyła para lichtarzy srebrnych, stołowych, w kwiaty wypukłych²²¹. Kolejna wizyta kanoniczna miała miejsce 18 sierpnia 1756 r. za prowincjała Hieronima Lisowskiego († 1759)²²². W inwentarzu zapisano wówczas, iż znalazły się wszystkie wymienione

²²⁰ APBK, rkps M-27, s. 409-411.

²²¹ Ibidem, s. 411.

²²² N. Golichowski, *Przed nową epoką...*, s. 167.

powyżej przedmioty, z wyjątkiem dwóch mszałów, oprawnych w srebro, i manelki perłowej. Przybyły zaś następujące obiekty: sukienka srebrna do P. Jezusa Miłosiernego, czyli do jednego z ołtarzy w kościele św. Agnieszki; pierścień szczeroloty, w którym było pięć diamentów, w środku ręce spójone; pierścień srebrny, pozłocisty, mający wkoło dziesięć rubinów, w środku zaś turkus; kanak rubinowy, „w którym sztuczek dwadzieścia pięć”, oraz wotum w kształcie oczu umieszczone na obrazie „na gankach”²²³. Ostatnia z wymienionych pozycji była zapewne formą podziękowania, złożoną przez osobę uzdrowioną z choroby narządu wzroku. To jedynie przypuszczenie, ale może była to łaska otrzymana za wstawiennictwem drugiej patronki kościoła, św. Łucji, do której zwyczajowo zwracały się w modlitwach osoby cierpiące na schorzenia oczu²²⁴.

Następna wizytacja odbyła się 25 kwietnia 1758 r., gdy prowincjałem był o. Marian Wietrowski. W wyniku przeprowadzonej inwentaryzacji potwierdzono, iż

wszystko się wynalazło jako wzwyż opisane jest, augument zaś taki przybył: tacka srebrna pozłocista we floresy wybijane, wotum w ołtarzu Pana Jezusa Miłosiernego w trynagual na którym providentia, mszałów N° 4 w srebrno oprawnych, znajduje się jako wzwyż ich jest liczba szczególnie tylko w niektórych odmiana dla przerobienia, kanak na piersiach św. Agnieszki w wielkim ołtarzu *per modum* łańcuszka z czeskimi różnymi kamykami²²⁵.

Ostatnia z wymienionych pozycji – kanak, czyli szeroki naszyjnik, bogato zdobiony, umieszczony na obrazie patronki kościoła – świadczy, iż pielęgnowano tamże jej kult. Ponowna wizytacja za prowincjała Mariana Wietrowskiego z 24 marca 1760 r. potwierdziła, iż w zasobie kościoła i klasztoru bernardynek nie ma żadnych braków, bowiem „wszystko się w zupełności znalazło według wyższego opisanie”²²⁶.

Kolejny przegląd sprzętów przeprowadzono za powtórnych rządów prowincjała Tomasza Glatza († 1786)²²⁷, 27 września 1762 r. Zanotowano wówczas, iż wszystkie przedmioty z listy zostały odnalezione. Wyszczególniono

²²³ APBK, rkps M-27, s. 411.

²²⁴ B. Kupis, *Najciekawsze imiona*, Warszawa 1999, s. 195.

²²⁵ APBK, rkps M-27, s. 411.

²²⁶ Ibidem.

²²⁷ Sprawował w Prowincji Małopolskiej urzędy definitora (1748-1751) i prowincjała (1751-1754, 1760-1763); trzykrotnie był komisarzem i wizytatorem generalnym w sąsiednich prowincjach bernardyńskich: w Ruskiej (1750, 1772) i Wielkopolskiej (1764); zmarł w Krakowie 10 VII 1786 r., zob. J. Kachel, *Bernardyni 1453-2003. Kapłani i bracia zakonnicy prowincji polskich oraz kustodii św. Michała na Ukrainie*, Wydanie jubileuszowe (dalej: Kachel), cz. 2: D-J, Warta 2004, s. 142.

jednak zauważone defekty, drobne uszkodzenia, co z największą starannością zostało opisane:

W koronie cymboryum srebrnego trzech essów na wierzchu na słupkach w oknach (jak znaki są, że były) nie dostaje, także trzy floresy, które były jako lilie w oknach tejże korony, są u wierzchu pozłamowane. *Item* z jednej strony na monstrancji jak idą niby kwiaty srebrne pozłociste z kamyczkami dwóch takich nie dostaje. Także u puszki, która jest na komunikanty zawiaska złamana, także na skrzynce srebrnej z relikwiami aniołka nie dostaje. *Item* trzy kółka od trybularzów, znajdują się w fragmentach [...] ²²⁸.

Wizytator wymienił także przybyłe elementy, a wśród nich: koronę na Panu Jezusie Miłosiernym, która była pozłacana – zapewne pojawiła się w miejsce wcześniejszej, srebrnej, skradzionej, wotum w kształcie serca, „na którym P. Jezus Miłosierny, dwie obrączki srebrne, pozłociste”. W spisie uwzględniono również obraz Jezusa Miłosiernego zawieszony na klasztorным korytarzu. Znajdowała się na nim korona srebrna, na rękach Chrystusa były dwa promienie, trzeci i srebrne krople – koło serca. Wspominany wizerunek musiał cieszyć się kultem ze strony wiernych, umieszczone bowiem były przy nim jeszcze wota: jedno w kształcie serduszka, srebrne, oraz łańcuszek wykonany z drobnych koralików, „długi na łokieć” ²²⁹.

Następna wizytacja, tym razem przeprowadzona przez prowincjała Tomasza Glatza, odbyła się 22 czerwca 1763 r. Potwierdzono w jej trakcie obecność wszystkich wymienionych wcześniej w inwentarzu przedmiotów, z wyjątkiem jednego wotum mniejszego, bliżej niedoprecyzowanego. Ponadto wymieniono następujące obiekty: koronę srebrną od Naj. Panny „ad instar mitry cała pstro pozłocista która na wierzchu ma świat z krzyżykiem pozłocistym”, manelkę srebrną, wykonaną w formie „łańcuszka staroświeckiego z zapinkami” oraz portrecik św. Jana Nepomucena „srebrem obwiedziony”, powieszony na wspomnianym wcześniej obrazie Jezusa Miłosiernego, umieszczonym na gankach klasztornych. Jak można przypuszczać, zinwentaryzowana korona być może znajdowała się w ołtarzu Niepokalanego Poczęcia NMP. Z kolei obecność wizerunku św. Jana Nepomucena kolejny raz potwierdza, iż bernardynki otaczały go czcią, szukając jego orędownictwa w obliczu niebezpieczeństwa ze strony wylewającej Wisły ²³⁰.

Przegląd argenterii z kościoła św. Agnieszki uczyniony za prowincjała Jana Rusieckiego († 1779) ²³¹ w trakcie jego kanonicznej wizyty 9 lutego 1766 r. nie

²²⁸ APBK, rkps M-27, s. 412.

²²⁹ Ibidem.

²³⁰ Ibidem.

²³¹ Sprawował dwukrotnie obowiązki prowincjała (1763-1766, 1772-1775); był definitywem generalnym, prokuratorem kanonizacji bł. Szymona z Lipnicy, a także komisarzem i wizytatorem we własnej, Małopolskiej Prowincji oraz w Litewskiej (1763)

przyniósł nowych informacji o zasobie tejże świątyni. Zanotowano wówczas, iż oprócz braków już wcześniej wyrażonych w inwentarzu wszystko się znalazło. Dodano jedynie informację o dwóch koronach srebrnych, w promieniu z obrazu św. Józefa, oraz wotach, których było czterdzieści. Nie podano, czy chodziło o wota znajdujące się przy wspomnianym wyżej wizerunku, potwierdza to jednak istnienie w kościele ołtarza św. Józefa, w centrum którego znajdował się obraz tegoż patrona²³².

Ostatnia z odnotowanych w inwentarzu wizyt, w czasie której przeprowadzono przegląd ruchomego wyposażenia zakrystii kościoła św. Agnieszki, miała miejsce 26 marca 1767 r. za prowincjała Andrzeja Wilczyńskiego († 1774)²³³. Potwierdzono wówczas, iż niczego nie brakuje z wyżej opisanych przedmiotów. Wyrażono jednak obawę, że srebrne, okazałe cyborium nie zostało wcześniej bliżej opisane, podobnie jak i monstrancja, wobec czego zdecydowano się szczegółowo je scharakteryzować: „aże cymborium²³⁴ srebrne w okazałości swojej nie było opisane przez co defekta nie mogły być docieczone, kiedy i za której panny zakrystianki tudzież i monstrancja, zaczym (czego Boże uchowaj), aby miały się na po tym inne pokazać defekta”²³⁵. W czasie inwen-

i Ruskiej (1775); zmarł 10 X 1779 r. w Kalwarii Zebrzydowskiej, zob. Kachel, cz. 5: R-T, Warta 2004, s. 75.

²³² APBK, rkps M-27, s. 413.

²³³ Wybrany na urząd prowincjała w 1766 r., był także kustoszem prowincji, definitorem, gwardianem w Górze Kalwarii i Tarnowie; zmarł 6 III 1774 r. w Tarnowie, zob. N. Golichowski, *Przed nową epoką...*, s. 167; Kachel, cz. 6: U-Ż, Warta 2004, s. 91.

²³⁴ „**Cymborium** srebrne *per modum* kapliczki robione, które stoi na postumencie hebanowym, na postumencie hebanowym jest kwiatków srebrnych n[ume]ro sztuk 13. Drugi postument srebrny w różne kwiaty wybijany z częścią bazyliadami i gzymsem dokoła wyrobiony, na którym spiera się *corpus* cymborium, ozdobione, częścią słupkami z kapitelami, między którymi idzie pięć blach srebrnych, na pierwszej we środku na samych drzewczkach jest wybita *annuntiatio*, na górnym gziemiu jest dwóch aniołków trzymających kwiat, aniołowie i kwiat są wyzłoceni, na pobocznych blachach są dwie osoby odlewane pozłociste. Dalej blachy tylko w kwiaty różne wybijane. Na górnym gziemiu jest sześć postumencików, na których *ut apparet ex signis*, że stały osobki, ale teraz żadnej nie masz. Górą idzie przykrycie z sześciu sztuk i listew złożone, w których gwintów srebrnych nie dostaje spodem 11, a śrubek całych z gwintami nie dostaje 4. Na wierzchu tego przykrycia są trzy essay srebrne, a drugich trzech essow nie dostaje, dalej idzie kopułka trzy essay tylko srebrne mająca a drugich trzech essow nie dostaje. W oknach tej kopułki idzie korona od spodu *per modum* lilij, zaczym we trzech tylko oknach jest cała, w czwartym oknie u wierzchu tylko kawałek ułomany, w piątym i szóstym oknie, tylko po kawałku od spodu znajduje się takowej korony. Na samym wierzchu krzyż? na nim *corpus* odlewane, po rogach cztery *Insignia Ewangelistarum*” – APBK, rkps M-27, s. 413.

²³⁵ „**Monstrancja** duża srebrna cała pozłocista, u której sedes duże podługowate, po nim różne osobki aniołów i świętych są wybijane. W trzymaniu gałka od której idą dwa essay duże, na nich dwóch aniołków ręce do góry trzymających. *Corpus* monstrancji we dwie sfery okrągłe, na pierwszej większej sferze są osobki różne i obłoki

taryzacji wyszczególniono także diamentowe²³⁶ i rubinowe pierścionki²³⁷. Na liście wymieniono drobne elementy dekoracyjne, jak srebrne zapinki znajdujące się „u kap solennych”, czyli uroczystych, których łącznie wyliczono pięć. I tak u kapy czerwonej były zapinki srebrne, na jednej wyrysowane było imię Jezus, a na drugiej – Maryja; druga z czerwonych kap miała srebrne haftki. U trzeciej znajdowały się duże srebrne, wyłaczane czapragi²³⁸, na jednej wybity był św. Bartłomiej, na drugiej – św. Wawrzyniec. Skrupulatny pisarz dodał nawet informację, iż „kędy S. Bartłomiej jest konik ułomany”, u szczytu kapy były jeszcze trzy srebrne haftki. Czwarta kapa znajdująca się wśród szat liturgicznych z kościoła św. Agnieszki miała zapinki srebrne, pozłociste; na jednej znajdowało się rysowane imię Jezusa, na drugiej – Maryja; u szczytu miała trzy srebrne haftki z dwoma konikami, trzeciego brakowało. Ostatnia z kap, w kolorze czarnym, wyróżniała się dużymi i szerokimi srebrnymi zapięciami²³⁹.

Informacji na temat wyposażenia zakrystii w świątyni bernardynek, zwłaszcza pod kątem posiadanych szat liturgicznych, dostarcza spis *Rejestra rzeczy*

wybijane, na której znajduje się sztuk szmelcowanych z rubinkami z jednej strony od czoła *n[ume]ro* 9, z drugiej strony jest takowych sztuczek rubinowych *n[ume]ro* 4 reszty *ut apparet ex signis* nie dostaje. Od tej sfery do koła idzie promieni sztuk *n[ume]ro* 33. Górą samą na promieniu znajduje się sztuka jedna, zamykająca w sobie rubinów trzy i diamentów trzy, środkiem kamień zielony. Za tą sztuką jest także promień cztery pióra srebrne mający, a piąte rubinowe, w którym rubinowe iest *n[ume]ro* 11. Druga sfera okrągła mniejsza, w której jest szkło w różne główki aniołków i obłoków wybijana, na niej znajduje się sztuk szmelcowanych z jednej strony z zielonymi kamykami *n[ume]ro* 9. Koło szkła idą perły znaczne w jedno tylko do koła; z drugiej strony we dwoje, *sine omni defectu*. Od tej sfery *per circuitum* idzie promieni sztuk *n[ume]ro* 23, na których górą jest sztuczka diamentowa. Wierzchem jest korona srebrna gładka biała, obwiedziona drugą perłową koroną, różne w sobie zamykająca kamienie, w której jest sztuczek rubinowych *n[ume]ro* 5, szósta sztuczka smelcowana z diamentem jednym znacznym. Spodem wisi łańcuszek srebrny, pozłocisty. Na koronie krzyż srebrny, pozłocisty na nim *corpus* odlewane pozłociste, Melchisedech srebrny pozłocisty” – ibidem, s. 413-414.

²³⁶ „Pierwszy pierścionek ma w sobie diamentów 4 w środku kamień, na którym ręce spocone. Drugi ma w sobie diamentów drobnych 6 większych 4. Trzeci ma w sobie diamentów 5, szóstego nie dostaje. Czwarty to jest duszek, ma w sobie diamentów 5. Item pierścionek jeden z czeskimi kamykami” – ibidem, s. 414.

²³⁷ „Pierwszy pierścionek ma w sobie rubinów 5. Drugi ma w sobie rubinów 8. Trzeci ma w sobie rubinów 4. Czwarty ma w sobie rubinów 9. Piąty ma w sobie rubinów 7, ósmego nie dostaje, środkiem perła. Szósty ma w sobie rubinów 9, dziesiątego nie dostaje, środkiem szmaragd. Siódmy ma w sobie rubinów 2, trzech nie dostaje, w środku *in modum* serca koral. Ósmy ma w sobie rubinów 7, ósmego nie dostaje” – ibidem.

²³⁸ Ozdobne zapięcie męskiego stroju składające się z guzika, klamry i łańcuszka, zob. J. Okoniowa, J. Reichan, B. Grabka, *Słownik gwar polskich*, z. 1: *Choiniak – Chylma*, Wrocław 1979, s. 633.

²³⁹ APBK, rkps M-27, s. 414-415.

kościelnych klasztoru naszego S. Agnieszki (tabela 2)²⁴⁰. Użyte określenie „naszego” może wskazywać, iż został sporządzony przez zakonnicę pełniącą urząd zakrystianki. Jako że w zakresie jej obowiązków mieściła się opieka nad wyposażeniem zakrystii, to właśnie ona najlepiej orientowała się w jej zasobie. Rejestr nie jest datowany; porównując dukt pisma, wydaje się, że dokument został sporządzony w drugiej połowie XVIII w. Możliwe jest także, iż geneza jego powstania związana jest z widmem kasaty klasztoru i koniecznością przeprowadzenia inwentaryzacji ruchomości znajdujących się w posiadaniu bernardynek.

Tabela 2. Spis paramentów i szat liturgicznych z kościoła św. Agnieszki

Lp.	Obiekt	Liczba
Ornatów specyfikacja		
1.	„Zielony atlasowych”	2
2.	„Lustrynowy” ²⁴¹	1
3.	„Ornatów fiołkowego koloru”	5
4.	„Czarnych ornatów”	7
5.	„Ornat na biały lamie ²⁴² haftowany i jedwabiami szyty”	1
6.	„Ornat Illo z haftowaną kolumną [kolumną] z koronką złotą”	1
7.	„Ornatów ze złotymi kwiatkami”	3
8.	„Altebasowy” ²⁴³	1
9.	„Turecki[ej] materii z kolumną [kolumną] aksamitną”	1
10.	„Żółty szyty jedwabiami”	1
11.	„Francuski[ej] materii”	1
12.	„Powszednich”	2
Czerwone ornaty		
13.	„Ornat bogaty cały haftowany złotem”	1
14.	„Czerwonych ornatów różnego koloru”	8
15.	„Powszednich”	2

²⁴⁰ APBK, rkps RGP-j-2, Akta dotyczące SS. Bernardynek. Fasc. II. Klasztory dawniejsze, rewindykacje i domy projektowane. 1594-1924, s. 39-42.

²⁴¹ Wykonany z lustryny, cienkiej, lśniącej tkaniny wełnianej albo bawełnianej.

²⁴² Lama to gładka, rzadziej wzorzysta tkanina jedwabna z dodatkowym wątkiem kryjącym, z wąskich pasków złotej lub srebrnej folii.

²⁴³ Wykonany z jedwabnej tkaniny, przetykanej złotą nicią.

Lp.	Obiekt	Liczba
Dalmatyki		
16.	„Dalmatyki takie bogate całe haftowane złotem jak ornat na S. Agnieszkę para”	1
17.	„Dalmatyk czerwonego koloru par”	2
18.	„Dalmatyk białego koloru par”	4
19.	„Dalmatyk z ornatem orzeszkowego koloru”	1
20.	„Seledynowego koloru dalmatyki para”	1
21.	„Kap różnego koloru”	5
22.	„Dalmatyk czarnego koloru par”	2
23.	„Kap czarnych”	2
Antepedium		
24.	„Altebasowych”	3
25.	„Szytych na białym atłasie”	3
26.	„Białego koloru różnych”	8
27.	„Czerwonego koloru”	8
Firanki		
28.	„Firany od tabernakulum białe ze złotym kwiatkiem”	1
29.	„Czerwonego koloru”	1
30.	„Środków 2, trzeci stary”	3
Firany różne		
31.	„Firany ze złotym kwiatkiem niebieskiego koloru para”	1
32.	„Zielone ze złotym kwiatkiem para”	1
33.	„Karmazynowych kitajkowych ²⁴⁴ par”	2
34.	„Niebieskich w kwiateczki para”	1
35.	„Niebieskich w pasy par”	2
36.	„Sosenkowych ²⁴⁵ para”	1
37.	„Na niebieskim dnie srebrny kwiatek para”	1
38.	„Różowych par”	2

²⁴⁴ Kitajka to cienka, jedwabna tkanina pochodzenia wschodniego.

²⁴⁵ W kolorze ciemnobrązowym, zbliżonym do barwy pnia sosny.

Lp.	Obiekt	Liczba
39.	„Zielonych kitajkowych par”	1
40.	„Białe w bukiety para”	1
41.	„Orzeszkowego koloru para”	1
42.	„Papuziego ²⁴⁶ koloru para”	1
Bursy, welowia		
43.	„Bursa ²⁴⁷ lita na niej Wniebowzięcie N. Panny”	1
44.	„Druga N. Panny Zwiastowania”	1
45.	„Welowia ²⁴⁸ do nich lilo drugi szyty”	[b.d.]
46.	„Welowiów z bursami różnych”	6
47.	„Czerwonych welowiów”	11
48.	„Burs”	7
49.	„Welowiów dominicznych z bursami”	4
50.	„Welowiów czarnych”	4
Bielizna		
51.	„Alb różnych”	23
52.	„Komży płóciennych”	13
53.	„Dla kościelnego komży”	4
54.	„Rąbkowych komży”	2
55.	„Obrusów z ołtarzy”	36
56.	„Tuwałni różnych”	18
57.	„Czarnych”	11
58.	„Boków od ołtarzy”	8
59.	„Listew białych”	11
60.	„Listew czerwonych szytych”	3
61.	„Humerałów ²⁴⁹ różnych”	55
62.	„Puryfikatorze, ręczniczki”	[b.d.]

²⁴⁶ W kolorze majowej zieleni.

²⁴⁷ Szytwna, kwadratowa torebka do przechowywania korporału.

²⁴⁸ Welum to kwadratowe nakrycie na kielich z pateną, szyte z tej samej tkaniny co ornat.

²⁴⁹ Biała chusta, którą kapłan przykrywa ramiona przed włożeniem ornatu.

Lp.	Obiekt	Liczba
Obicia		
63.	„Adamaszkowych czerwonych brytow” ²⁵⁰	4
64.	„Białych szytych pomiędzy nimi”	4
65.	„Atłaskowych czerwonych brytow”	10
66.	„Szytych pomiędzy nimi brytow”	8
67.	„Żółte z płótnem sztuk”	7
68.	„Zielone z pomarańczowym sztuk”	8
69.	„Lichtarzy cynowych par”	7
70.	„Kropielnica”	1
71.	„Mszałów całych”	3
72.	„Rekwialnych” ²⁵¹	5
Srebra kościelne		
73.	„Monstrancja”	1
74.	„Kielichów”	4
75.	„Puszka”	1
76.	„Krzyż srebrny”	1
77.	„Ampulek par”	2
78.	„Tacka”	1
79.	„Mszał w aksamicie w srebro oprawny i pozłocisty”	1
80.	„Mszał w szarej skórcie, okówki srebrne”	1
81.	„Wotomkow od krzyża”	3
82.	„Ciernie na głowie u Pana Jezusa”	[b.d.]
83.	„Trybularz”	1
84.	„Na obrazie N. Panny sukienka srebrna, korony na Panu Jezusie i N. Pannie, srebrne pozłociste”	[b.d.]
85.	„z płaszcza blacha srebrna z kościoła z Najświętszej Panny Niepokalanego Poczęcia”	[b.d.]
86.	„Dzwonów z kościoła”	3

Źródło: APBK, rkps RGP-j-2, Akta dotyczące SS. Bernardynek. Fasc. II. Klasztory dawniejsze, rewindykacje i domy projektowane, 1594-1924, s. 39-42.

²⁵⁰ Bret (breta, bryt) od XVI w. oznaczał klin w odzieży lub ozdobną wstawkę, lamówkę.

²⁵¹ Żałobnych.

W powyższym spisie na uwagę zasługuje ornat altebasowy, czyli wykonany z jedwabnej tkaniny przetykanej złotem, wytwarzanej w Wenecji w XV-XVI w.²⁵² Na wyposażeniu zakrystii znajdował się tylko jeden, co wskazuje, że był szczególnie cenny, i używany tylko podczas większych uroczystości. W kościele św. Agnieszki do takich wyjątkowych dni zaliczał się 21 stycznia, kiedy czczono patronkę świątyni, a oprawa liturgii wyrażała się także w rodzaju używanych wówczas szat. Świadczy o tym wzmianka przy opisie dalmatyki, która jak zawsze tworzyła parę wraz z ornatem: „takie bogate całe haftowane złotem jak ornat na S. Agnieszkę”²⁵³. W XVIII w. nadal istniał ołtarz poświęcony Najświętszej Maryi Pannie Niepokalanej, co potwierdza wymieniona w spisie sukienka srebrna i korona, srebrna blacha z jej płaszczem oraz ołtarz Jezusa Miłosiernego, z którego pochodziła zinwentaryzowana korona. Kościół musiał posiadać także sygnaturkę, gdyż w rejestrze znajduje się informacja o trzech dzwonach²⁵⁴.

3. Kasata klasztoru

a) Tło polityczne i działalność prymasa Michała Poniatowskiego w Krakowie

Ideologia oświecenia odcisnęła silne piętno na sytuacji Kościoła w Europie, który od połowy XVIII w. próbowano podporządkować władzy świeckiej, nie tylko pod względem politycznym, ale także prawnym i ekonomicznym. Jednym z jej przejawów stał się wrogi stosunek do życia zakonnego. Pojawiały się głosy, iż klasztory są niepotrzebne, a szansę dalszej egzystencji powinny mieć jedynie te, które spełniają jakąś funkcję przydatną dla społeczeństwa, jak prowadzenie działalności wychowawczej czy szpitalnej. Ten wzmożony atak na świat religijnych wartości, wyrażający się zwłaszcza w krytyce życia kontemplacyjnego, znalazł uznanie w krajach katolickich. W wielu przypadkach to tamtejsi rządzący byli inspiratorami antyzakonnego ustawodawstwa²⁵⁵. Przykładem może być ustawodawstwo zaprowadzone przez

²⁵² I. Turnau, *Słownik ubiorów. Tkaniny, wyroby pozatkackie, skóry, broń i klejnoty, oraz barwy znane w Polsce od średniowiecza do początku XIX w.*, Warszawa 1999, s. 13-14.

²⁵³ APBK, rkps RGP-j-2, s. 39.

²⁵⁴ Ibidem, s. 42.

²⁵⁵ A. Bruździński, *Kasaty klasztorów męskich w Krakowie na przełomie XVIII i XIX w.*, [w:] *Kasaty klasztorów na obszarze dawnej Rzeczypospolitej Obojga Narodów i na Śląsku na tle procesów sekularyzacyjnych w Europie*, t. 1: *Geneza. Kasaty na ziemiach zaborów austriackiego i rosyjskiego*, red. M. Derwich, Wrocław 2014, s. 142-144.

cesarzową Marię Teresę (1745-1780), od imienia jej następcy Józefa II (1780-1790) noszące miano józefinizmu²⁵⁶.

Naczelnym założeniem tego nurtu było dążenie do stworzenia Kościoła narodowego, połączonego z Rzymem, ale całkowicie podporządkowanego państwu. W historii tego systemu można wyróżnić trzy okresy: początkowy, obejmujący lata 1760-1769; rozwinięty, w latach 1770-1790; oraz późny, trwający do 1820 r. Podwaliny józefinizmu wypracowano za rządów Marii Teresy, która w polityce kościelnej odrzuciła przepisy prawa kanonicznego. Wykonawcą zarządzeń cesarzowej w tej dziedzinie, ale także własnych pomysłów, był kanclerz Wacław von Kaunitz (1711-1794). W dążeniu do podporządkowania Kościoła opierano się na założeniach francuskich encyklopedystów, hasłach nacjonalizmu i centralizmie państwowym²⁵⁷.

Już w 1761 r. Austria zaprzestała stosowania konkordatu wiedeńskiego. W 1768 r. kanclerz przygotował tajną instrukcję złożoną z dziesięciu punktów, która ułożyła nową płaszczyznę relacji na linii państwo-Kościół. Rok później Maria Teresa założyła osobny Departament do Spraw Kościoła i poddała mu zarządzanie w poszczególnych prowincjach zgodnie ze wspomnianymi wytycznymi z 1768 r. Wkrótce władze państwowe ograniczyły możliwość zakładania nowych klasztorów, prawo do zakupu dóbr ziemskich oraz poddały kontroli majątki klasztorne. Ingerencja dotyczyła także relacji zakonów ze Stolicą Apostolską: wprowadzono cenzurę na pisma papieskie, zabroniono wnoszenia apelacji do Rzymu. W 1776 r. pojawiła się zapowiedź likwidacji tych klasztorów, których stan liczbowy nie przekraczał dziesięciu osób. Jednocześnie władze zapoczątkowały reformę studiów teologicznych, gdyż chciały mieć bezpośredni wpływ na wychowanie przyszłych księży w duchu nowego systemu²⁵⁸. Na podstawie dekretu Marii Teresy z 17 października 1770 r. zabroniono składania profesji przed dwudziestym czwartym rokiem życia. Z kolei jej syn cesarz Józef II dokumentem z 12 stycznia 1782 r. zarządził likwidację klasztorów o charakterze kontemplacyjnym, a we wrześniu – klasztorów żebraczych. Następnie na podstawie decyzji z 20 sierpnia 1783 r. zakazał pozostałym wspólnotom przyjmowania nowicjuszy²⁵⁹.

Pierwsze oznaki nieprzychylnego nastawienia względem życia zakonnego wskutek hasła oświecenia pojawiły się na ziemiach polskich jeszcze przed

²⁵⁶ S. Grodziski, *W Królestwie Galicji i Lodomerii*, Kraków 2005, s. 51.

²⁵⁷ C. Michaud, *Il giuseppinismo nella Monarchia degli Asburgo (1740-1792)*, [w:] *Storia del cristianesimo. Religione – Politica – Cultura*, Vol. 10: *Le sfide della modernità (1750-1840)*, a cura di G. Alberigo, Roma 2004, s. 25-26; B. Kumor, *Józefinizm*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, t. 8, red. B. Migut, Lublin 2000, kol. 176; Z. Zieliński, *Józefinizm*, [w:] *Encyklopedia „Białych Płam”*, t. 9, Radom 2002, s. 36-39.

²⁵⁸ B. Kumor, *Józefinizm...*, kol. 177.

²⁵⁹ P. P. Gach, *Kasaty zakonów na ziemiach dawnej Rzeczypospolitej i Śląska 1773-1914*, Lublin 1984, s. 28; A. Bruździński, *Kasaty klasztorów męskich...*, s. 144.

pierwszym rozbiorem²⁶⁰: opinie, iż w kraju istnieje zbyt wiele klasztorów w stosunku do ogólnej liczby ludności. Nieprzyjazne uchwały w stosunku do zakonów zostały podjęte już na sejmie warszawskim w 1768 r. Zgodnie z nimi kandydatów, którzy nie mieli ukończonych dwudziestu czterech lat, chciano pozbawić możliwości wstąpienia do nowicjatów. Dla kobiet ta granica została ustalona na szesnasty rok życia. Uchwalono także, by posagi wniesione przez nowicjuszki wracały do rodziny. Planowane decyzje nie zapadły, jednak niechętna postawa względem idei życia wspólnotowego pozostała żywa w niektórych kręgach władzy²⁶¹.

W 1776 r. w Kodeksie Zamoyskiego ponownie zaproponowano, by granice wiekowe dla kandydatów do zakonu ustalić na dwudziesty czwarty rok życia dla mężczyzn, a na dwudziesty – dla kobiet. Podczas obrad Sejmu Czteroletniego wysunięto projekty uchwał, które miały osłabić związek Kościoła w kraju ze Stolicą Apostolską i z przełożonymi generalnymi poszczególnych zakonów, rezydujących w Rzymie. W 1780 r. dyskutowano nad pomysłem sekularyzacji dóbr klasztornych na rzecz kasy państwowej, która wówczas świeciła pustkami. Na szczęście żadna z proponowanych zmian nie weszła w życie, gdyż zabrakło aprobaty ze strony Stolicy Apostolskiej²⁶².

Na sytuację materialną i gospodarczą wspólnot zakonnych bardzo niekorzystnie wpłynął pierwszy rozbiór Polski. Wprowadzenie nowych granic spowodowało, że dobra ziemskie przynależne do danego klasztoru zostały odcięte od swych właścicieli. Duchowieństwo popadło w ubóstwo również z powodu powołanej w 1775 r. komisji likwidacyjnej długów państwowych, która nakładała na klasztory bardzo wysokie podatki; tym samym zmniejszyła ich realne dochody nawet o połowę. Rozdzielenie majątków zakonnych nowymi granicami doprowadziło do wielu problemów natury prawnej. Dla wyeliminowania ich skutków w przyszłości 5 lipca 1785 r. został zawarty układ warszawsko-wiedeński. Zgodnie z jego postanowieniami Austrii odstąpiono dobra duchowieństwa polskiego położone w Galicji – w zamian za majątki duchowieństwa galicyjskiego znajdujące się w Polsce. Układ ten był nieopłacalny i krzywdzący dla Rzeczypospolitej, gdyż doprowadził do umniejszenia ogólnego stanu posiadania polskiego Kościoła, w szczególności w diecezji krakowskiej. Ten fakt był później wykorzystywany jako argument przemawiający za likwidacją klasztorów²⁶³.

²⁶⁰ W. Chotkowski, *Księżda Prymasa Poniatowskiego spustoszenia kościelne w Krakowie. Przyczynę do dziejów Uniwersytetu w Krakowie*, Kraków 1918, s. 5.

²⁶¹ Idem, *Historia polityczna Kościoła w Galicji za rządów Maryi Teresy*, t. 1, Kraków 1909, s. 116-117.

²⁶² P. P. Gach, *Kasaty zakonów na ziemiach...*, s. 17-18.

²⁶³ *Ibidem*, s. 18; idem, *Geografia strat zakonów polskich w końcu XVIII i w XIX wieku*, Rzym 1980, s. 19.

Na ukazanym powyżej tle wyraźnie zaznacza się działalność zwolennika oświeceniowych idei prymasa Michała Jerzego Poniatowskiego († 1794)²⁶⁴. W stosunku do klasztorów prezentował on podobny stosunek jak jego brat monarcha, który uważał zakony za niepotrzebne i twierdził, że „kaptury niszczą i fanatyzują cały kraj”²⁶⁵. Jako rządca diecezji płockiej w latach 1773-1785 Michał Jerzy Poniatowski zostawił po sobie dobrą pamięć. Wydał tam bowiem szereg uchwał mających na celu podniesienie gorliwości wśród wiernych i stanu moralnego duchowieństwa. Jednak późniejszy okres jego życia, w którym prezentował postawę oświeceniowego polityka, a nie troskliwego duszpasterza, nie przyniósł mu sławy. W dużej mierze przyczyniła się do tego przeprowadzona przezeń akcja kasowania krakowskich klasztorów²⁶⁶.

W 1785 r. Poniatowski otrzymał godność arcybiskupa gnieźnieńskiego, którą kumulował ze stanowiskiem koadiutora diecezji krakowskiej. Został na nie powołany w 1755 r. jako zastępca chorego biskupa Kajetana Sołtyka (1759-1788), a od 1782 r. – ustanowiony administratorem. Prymas jedynie raz, w lipcu 1787 r., w czasie swych rządów pojawił się w Krakowie. Realizatorem jego polityki w stosunku do zakonów był ks. Józef Olechowski († 1806), archidiakon i biskup pomocniczy krakowski²⁶⁷.

Prymas, rozpoczynając znoszenie krakowskich konwentów, nie starał się jednak o zezwolenie papieskie. Głównym celem jego akcji było zredukowanie zarówno liczby klasztorów, jak i stanu ilościowego zakonników. Zamykania konwentów dokonywano najczęściej na podstawie argumentu o zubożeniu wspólnot i trudnych warunkach materialnych, w jakich się znalazły. Powoływano się też na ustanowiony zakaz kwestowania w Galicji – co miało wpłynąć na uszczuplenie dochodów, zwłaszcza zakonów żebrzących – a także na brak stosownych dokumentów fundacyjnych. Rzeczywiste przyczyny kasat w Krakowie leżały jednak w postawie prymasa, który sprzyjał józefińskiemu, wrogiemu nastawieniu względem życia zakonnego²⁶⁸.

W marcu 1786 r. prymas powołał komisję, która zajęła się analizowaniem i badaniem majątków zakonnych. W jej skład weszli kanonicy: Franciszek

²⁶⁴ Z. Zielińska, *Poniatowski Michał Jerzy*, [w:] PSB, t. 27, red. E. Rostworowski, Wrocław–Warszawa–Kraków 1983, s. 455-471.

²⁶⁵ W. Chotkowski, *Historia polityczna Kościoła...*, s. 116.

²⁶⁶ E. Sokołowski, *Dzieje klasztoru OO. Bernardynów pod nazwą „Żłóbek” w Krakowie*, Kraków 1949, s.101-102; P. P. Gach, *Le soppressioni dei Regolari (1773-1914) nella cartografia e nella recente storiografia polacca*, [w:] *Le inchieste europee sui beni ecclesiastici. (Confronti Regionali secc. XVI-XIX)*, a cura di G. Poli, Bari 2005, s. 207-208.

²⁶⁷ P. P. Gach, *Kasaty zakonów na ziemiach...*, s. 19.

²⁶⁸ Idem, *Geografia strat zakonów...*, s. 20.

Ossowski († 1788)²⁶⁹, Benedykt Trzebiński († 1802)²⁷⁰ oraz Marcin Siemieński (1758-1831). Miała ona na celu ustalić, ile dochodów klasztoru utraciły w wyniku pierwszego rozbioru, ale także dostarczyć argumentów pozwalających na kasatę uboższych wspólnot²⁷¹. Należy zaznaczyć, że w zestawieniach finansowych klasztoru św. Agnieszki odnaleźć można wpisy poświadczające działalność wspomnianej komisji. Spis dochodów konwentu bernardynek został przedstawiony do wglądu jej przedstawicielom, o czym świadczy notatka z 14 sierpnia 1787 r.: „w czasie komisji do poznania pozostałych w Polsce intrat klasztorów krakowskich od J.O. Xiędza Imci Arcybiskupa jako Administratora Krak. wyznaczonej i ekspediowanej niniejsze rejestra są produkowane”²⁷². Pod nią widnieje podpis ks. Marcina Siemieńskiego²⁷³, delegowanego komisarza, który zajmował się sprawami gospodarczymi biskupstwa krakowskiego²⁷⁴.

W latach 1787-1788 Poniatowski podpisał dekrety, na mocy których zniesiono pięć krakowskich klasztorów: karmelitanek bosych z konwentu św. Marcina przy ul. Grodzkiej, bernardynek przy kościele św. Agnieszki na Stradomiu, karmelitów bosych z konwentu Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny na Wesołej, duchaków przy kościele św. Krzyża oraz bernardynów na Żłobku przy ul. św. Jana. Poza tym w latach 1787-1789 zdecydował o zamknięciu nowicjatów czterem żeńskim wspólnotom: augustincom na przy kościele św. Katarzyny na Kazimierzu, dominikankom na Gródku, duchaczkom oraz stradomskim koletkom. Chciał też skasować oba domy tercjarek dominikańskich, tzw. Mniejszy oraz Większy z ul. Stolarskiej, jednak plan nie doszedł do skutku, gdyż wszystkie siostry nie mogły się pomieścić w klasztorze tego zakonu na Gródku. Wobec tego prymas zdecydował się także im narzucić zakaz przyjmowania nowicjuszek. Działanie to miało doprowadzić ich wspólnoty do powolnego wymierania, a w ostateczności ułatwić likwidację ich konwentów²⁷⁵.

Wszystkie wspomniane dekrety zostały przygotowane w Krakowie, a prymas podpisywał je w Warszawie. Decyzje kasujące klasztory, opatrzone tytułem *translocatio*, czyli przeniesienie, składały się z podobnych elementów: zawierały uzasadnienie sankcjonujące likwidację, w którym najczęściej przytaczano zubożenie wspólnoty, oraz wytyczne dotyczące dalszych losów

²⁶⁹ L. Łętowski, *Katalog biskupów...*, t. 3, s. 432-433.

²⁷⁰ Idem, *Katalog biskupów, prałatów i kanoników krakowskich*, t. 4: *Prałaci i kanonicy krakowscy*, Kraków 1853, s. 172-173.

²⁷¹ W. Chotkowski, *Księża prymasa Poniatowskiego...*, s. 71; A. Bruździński, *Kasaty klasztorów męskich...*, s. 149.

²⁷² ABKr, rkps 211, s. 18.

²⁷³ J. Związek, *Siemieński Marcin*, [w:] PSB, t. 37, red. H. Markiewicz, Warszawa-Kraków 1996-1997, s. 30-31; T. Glemma, *Krakowski konsystorz biskupi za czasów Andrzeja Rawy Gawrońskiego*, „*Nasza Przyszłość*” 1948, t. 4, s. 236-237.

²⁷⁴ ABKr, rkps 211, s. 18.

²⁷⁵ P. P. Gach, *Geografia strat zakonów...*, s. 20-21.

nieruchomości i zakonników. Należy zaznaczyć, iż prymasowi przysługiwało prawo wyznaczania stałej liczby siostr w klasztorach, tzw. *numerus fixus*, zgodnie z uchwałami Soboru Trydenckiego i polskich synodów z XVII w. Korzystał on jednak z tych możliwości niezgodnie z ich pierwotnym przeznaczeniem – ze szkodą dla zakonnic. Działalność Poniatowskiego w Krakowie nie spotkała się z przychylnością społeczeństwa. Określano go mianem Józefa II, gdyż – tak jak cesarz – dokonywał likwidacji klasztorów. Krakowskie kasaty były jednak tym trudniejsze do zrozumienia, bo przeprowadzono je z inicjatywy polskiego duchownego²⁷⁶. W 1791 r. nowym biskupem został Feliks Turski; tym samym ustała władza Poniatowskiego nad diecezją krakowską. Reakcję wiernych względem tej zmiany personalnej przekazał w swej pracy ks. Chotkowski, pisząc: „Nikt też w Krakowie nie żałował, że ustały znenawidzone rządy ks. prymasa Poniatowskiego”²⁷⁷.

b) Zniesienie klasztoru pw. św. Agnieszki

Zagrożeniem dla dalszej egzystencji bernardynek z klasztoru św. Agnieszki stały się postanowienia prymasa Poniatowskiego, który jako administrator diecezji krakowskiej przystąpił do akcji kasowania krakowskich konwentów²⁷⁸. Jak wspomniano, powołana komisja majątkowa przeprowadziła badanie stanu materialnego obu konwentów bernardynek. W następstwie jej ustaleń prymas wydał 11 września 1787 r. polecenie zniesienia stradomskiego konwentu oraz przeniesienia zakonnic do klasztoru św. Józefa. Zarządzenie zostało wykonane rok później, a poprzedził je przewód w sądzie biskupim²⁷⁹.

Termin rozprawy wyznaczono na 11 lipca 1788 r. Bernardynki zostały o niej powiadomione w czerwcu – wezwanie zostało umieszczone na drzwiach ich klasztoru i wręczone furtiance. Podczas rozprawy fiskal konsystorski ks. Kajetan Żychliński przywołał argumenty przemawiające za kasatą konwentu św. Agnieszki. Znalazło się wśród nich zubożenie domu stradomskich bernardynek oraz zalety wynikające z łączenia klasztorów tej samej reguły. Argumentowano, że pogorszenie stanu majątkowego zakonnic nastąpiło w wyniku układu warszawsko-wiedeńskiego, wskutek którego utracone zostały kapitały lokowane na dobrach w Galicji²⁸⁰. Podkreślono, że po zespoleniu obu domów zostaną również złączone ich kapitały, a siostry nie będą musiały płacić podwójnych podatków i zabiegać o utrzymanie dwóch nieruchomości.

²⁷⁶ *Ibidem*, s. 22-23.

²⁷⁷ W. Chotkowski, *Księżdz Prymasa Poniatowskiego...*, s. 147.

²⁷⁸ H. Święch, *Kasaty żeńskich klasztorów w Krakowie...*, s. 160-161, 163-166.

²⁷⁹ AKMKr., rkps AEp, Vol. 117, s. 351-385 (k. 178-195); R. Gustaw, *Klasztor i kościół św. Józefa...*, s. 67.

²⁸⁰ R. Gustaw, *Klasztor i kościół św. Józefa...*, s. 67.

Ksiądz Żychliński przypomniał także ustalenia komisji, która stwierdziła, że klasztor św. Agnieszki znajdował się w złym stanie technicznym oraz ulegał zawilgoceniu w wyniku częstych wylewów Wisły. Ponadto zamieszkiwało w nim jedynie trzynaście zakonnic w podeszłym wieku – brak nowicjuszek groził wymarciem wspólnoty. Natomiast konwent bernardynek przy kościele św. Józefa był w dobrym stanie, murowany, obszerniejszy i liczący wówczas dziewiętnaście siostr²⁸¹.

Zgodnie z dekretem prymasa nakazano przeniesienie zakonnic z klasztoru św. Agnieszki, a także „kościół S. Agnieszki rzeczonego Stradomskiego poświęcenie zniszczyć, Klasztor zanieważnić o zniszczonym i zanieważnionym, tudzież względem wszelkich murów, przyległości do wspomnianego klasztoru S. Agnieszki na Stradomiu przytycznych i jego własnych, rozrządzenie potrzebne uczynić”²⁸². W klasztorze św. Józefa zamknięto nowicjatkę i zakazano przyjmowania kandydatek do wspólnoty, dopóki ich liczba nie spadnie do piętnastu. W przypadku, gdyby dochody konwentu wzrosły, zakonnice mogły się ubiegać w kurii o zwiększenie wyznaczonego limitu²⁸³.

W imieniu bernardynek i przełożonej Kunegundy Przytkowskiej wystąpił ich pełnomocnik Wojciech Woynarowski. W swej mowie powołał się na długoletnią tradycję klasztoru, który swymi korzeniami sięgał jeszcze okresu przed Soborem Trydenckim. Uzasadniał, że fundacja bernardynek przy kościele św. Agnieszki miała potwierdzenie biskupów krakowskich, a zakonnice zawsze cieszyły się dobrą opinią, tak że „ani w jakowych występkach kiedy dostrzeżone”²⁸⁴. Wniosekował, by pozwolono siostrze pozostać w ich dotychczasowej siedzibie i wypełniać tam śluby, gdyż – jak wykazały przed komisją biskupią – mają wystarczające dochody na swe utrzymanie. Wytłumaczył, że nie mogą zamieszkać w konwencie św. Józefa, ponieważ „[k]lasztor chociaż bowiem tejsze Reguły Zakonnic jest, jednakowoż pod innym układem żyjących, a daleko późniejszej fundacji”²⁸⁵. Przekonywał również, że w wyniku przeniesienia pogorszy się stan posiadania bernardynek od św. Agnieszki. Ich roczny dochód w 1788 r. był prawie dwa razy wyższy niż klasztoru św. Józefa, więc oczywistym było, że połączenie odbędzie się z korzyścią dla tego ostatniego²⁸⁶.

²⁸¹ ABKr., rkps 208, Przeniesienie zgromadzenia zakonnic reguły świętego Franciszka o pokucie przy kościele świętej Agnieszki na Stradomiu byłego do klasztoru zakonnic tejsze reguły w Krakowie przy kościele świętego Józefa zostających fundowanego nakazane, którego przeniesienia dekret sądu nadwornego biskupiego krakowskiego dnia piątkowego 11go miesiąca lipca 1784, s. 4-7.

²⁸² Ibidem, s. 8-9.

²⁸³ Ibidem, s. 9-10.

²⁸⁴ Ibidem, s. 9.

²⁸⁵ Ibidem, s. 11.

²⁸⁶ R. Gustaw, *Klasztor i kościół św. Józefa...*, s. 68-69.

Konwent św. Józefa oraz jego przełożoną *Eleonorę* Gołuchowską (†1805) reprezentował adwokat Brodziński. Nie wniósł on żadnego sprzeciwu i przekazał, iż klasztor podporządkuje się wystosowanym zarządzeniom. Argumenty wniesione przez pełnomocnika stradomskich bernardynek nie zostały wzięte pod uwagę – wyrok zapadł zgodnie z decyzją prymasa i klasztor św. Agnieszki został skasowany. Warunki połączenia obu wspólnot bernardynek określiła ordynacja zestawiona w ośmiu paragrafach, spisana 18 sierpnia 1788 r. przez ks. Józefa Olechowskiego²⁸⁷. Jej pierwszy punkt dotyczył przekazania ruchomości oraz dokumentów. Zgodnie z nim „[p]apiery dotyczące się dochodów klasztoru przedtym S. Agnieszki i inne wszelkie dokumenta temuż klasztorowi służące, równie jako sprzęt kościelny i zakrystii wszelki”²⁸⁸ miały zostać oddane panie Gołuchowskiej jako przełożonej połączonych klasztorów. Kolejny paragraf nakazał bernarynkom z klasztoru św. Agnieszki przyjąć ustawy i zwyczaje konwentu św. Józefa i nie wprowadzać w tym względzie żadnych nowości: „Zgromadzenie S. Agnieszki [...] ma się we wszystkim stosować do ustaw i zwyczajów w klasztorze S. Józefa zachowanych”²⁸⁹.

Zgodnie z trzecim punktem zabroniono zakonnicom posiadania służących oraz przyjmowania rezydentek bez wyraźnego pozwolenia przełożonej. Ustanowiono sześć dyskretek, wśród których znalazły się dwie siostry ze zniesionego klasztoru, poza tym dawnym przełożonym *Kunegundzie* Przytkowskiej i *Agnieszce* Wojnowskiej przyznano dożywotnio pierwsze miejsce po przełożonej Gołuchowskiej²⁹⁰. Uznano też, że mają być „wolne od choru i wszelkich innych wysług” i „jako wysłużone i jubilatki szanowane być mają”²⁹¹. Wszystkie zakonnice połączonych konwentów zobowiązano do posłuszeństwa względem przełożonej Gołuchowskiej i jej następczyni oraz do wypełniania swych obowiązków, „inne zaś wszystkie zakonnice po urzędniczkach dzisiaj połączone, jako jedno zgromadzenie formujące, podług dawności professji swojej głosy i miejsce mieć będą”²⁹². Szósty punkt ordynacji przypominał o podstawowym obowiązku bernardynek związanym z odmawianiem godzin kanonicznych: „podobnie, aby w chórze wszystkie bywały, chyba gdyby którą wiek, słabość lub powinność klasztorna wymawiała, albo przełożona dla słusznych przyczyn na któryś raz uwolniła”²⁹³. Siódmy paragraf odnosił się do zakonnic, które byłyby nieposłuszne i przekraczałyby powyższe zalecenia: „gdyby zaś która [...] sprzeciwiła się zuchwale [...] na takową po podniesieniu od przełożonej i następnie po dwóch

²⁸⁷ AKMKr., rkps AEp, Vol. 117, s. 385-388 (k. 195-196v); ABKr., rkps 206, s. 191-193.

²⁸⁸ ABKr., rkps 206, s. 191.

²⁸⁹ Ibidem.

²⁹⁰ Ibidem.

²⁹¹ Ibidem, s. 191-192.

²⁹² Ibidem, s. 192.

²⁹³ Ibidem.

napomnieniach od jurysdykcji kary cielesne rozciągnięte będą²⁹⁴. Ostatni punkt potwierdzał, iż *Eleonora* Gołuchowska miała sprawować funkcję przełożonej obu połączonych wspólnot bernardynek aż do następnej elekcji. Gołuchowska została zobowiązana do ogłoszenia powyższych zaleceń wszystkim siostrom, tak by starały się je pilnie wypełniać²⁹⁵. Dodano również zastrzeżenie, iż „gdy w czasie swoim będzie miało przychodzić do nowej elekcji, jurysdykcja biskupia na tę, podług ustaw kościelnych delegatów swoich wyznaczy, bez których, że odtąd elekcja przełożonej tegoż klasztoru czynić się nie będzie mogła”²⁹⁶.

Przymusowa przeprowadzka bernardynek z klasztoru św. Agnieszki była dla nich bolesnym doświadczeniem. 9 sierpnia 1788 r. „[z]akonnice za uproszeniem Zwierzchności Tytułarny Patronki swojej Agnieszki Świętej Panny y Męczeniczki pod której Protekcją wieki pendziły obraz ten malowany wyjęty z Wielkiego Ołtarza y Ryta Pasyą Pana Jezusa u Krzyżowanego posłały do tegoż Klasztoru S. Juzefa”²⁹⁷. Przenosiny na ul. Poselską nastąpiły 11 sierpnia: „o godzinie Pionty Rano od Prawiwszy Kanoniczne aż do Nony poktorych odprawionych Godzinach wyszet ze Mszą Świętą Ociec Dydak Spowiednik natenczas Nas y zkonsumowawszy komunikanty zniewymownym żalem płaczem jenkiem siostry czekały tak okropnego losu”²⁹⁸. O godzinie siódmej rano zjawił się z karetą ks. Brodziński z kancelarii biskupiej, „z Ojców naszych nie było żadnego tylko Ociec spowiednik”²⁹⁹. Następnie siostry przewieziono na nowe miejsce zamieszkania. Jako że wspólnota liczyła wówczas trzynaście zakonnic, a powóz był zbyt mały, *Pacjencja* Orlińska, *Anna Czerna*, *Kunegunda Przytkowska*, *Agnieszka Wojnowska*, *Marcjanna Dukiewiczówna*, *Serafina Szczepkowska*, *Konstancja Dydyńska*, *Tekla Łodzińska*, *Franciszka Bętkowska*, *Ludgarda Połaniecka*, *Róża Delichowska*, *Teresa Kołodowiczówna* i *Marianna Ptaszyńska* odbyły podróż w trzech turach. O panie Ptaszyńskiej kronikarka przekazała, iż była tak poruszona tymi wydarzeniami, iż „ledwie się w ny serce nie rozpenkło”³⁰⁰. Po dotarciu do klasztoru św. Józefa bernardynki zostały uroczyście przywitane przez przełożoną wraz z całym zgromadzeniem, a następnie razem uczestniczyły we Mszy Świętej, której przewodniczył o. *Seren Wurst*, kustosz bernardynów ze *Stradomia*³⁰¹.

Siostry, mimo zamieszkania związanego z przeprowadzką, nie zaniedbały notowania prowizji napływających już po kasacie. Obraz stanu finan-

²⁹⁴ Ibidem.

²⁹⁵ Ibidem, s. 192-193.

²⁹⁶ Ibidem.

²⁹⁷ ABKr., rkps 207, s. 30.

²⁹⁸ Ibidem.

²⁹⁹ Ibidem.

³⁰⁰ Ibidem.

³⁰¹ R. Gustaw, *Klasztor i kościół św. Józefa...*, s. 70-71.

sowego wspólnoty w tym okresie ukazuje zestawienie *Reiestra percepty po Naszymi wygnaniu z klasztoru S. Agnieszki do S. Jozefa od dnia 11 Miesiąca sierpnia R.P. 1788 w Dnie Poniedziałkowy*³⁰². Wynika z niego, że od dnia kasaty do 20 sierpnia 1789 r. spłynęło od wierzycieli do klasztornej kasy 3693 zł 26 gr w pieniądzu oraz 591 zł oddanych w formie produktów żywnościowych, co dało łączną kwotę 4284 zł 26 gr³⁰³. Oprócz należnych prowizji znalazły się w tej kwocie także: trzy korce mąki pszenicznej, ćwierć mąki czeladnej, jeden korzec i trzy ćwierci kaszy jaglanej, tyleż samo kaszy jęczmiennej, kaszy drobnej dwie ćwierci, jeden korzec i sześć miarek grochu, omasta siekana, jedna laska masła i dwie laski soli warte razem 100 zł, złożone przez *Kunegundę Przytkowską* kilka dni po przenosinach³⁰⁴. Na ogólną kwotę wpływów, które zasilili w tym okresie budżet klasztoru św. Józefa, złożyły się również pieniądze pochodzące ze sprzedaży 3 marca 1789 r. wielkiego dzwonu z kościoła pw. św. Agnieszki. W wyniku transakcji uzyskano 216 zł, z czego trzynastcie zakonnic pochodzących ze stradomskiej wspólnoty otrzymało do swojej dyspozycji po 9 zł, czyli łącznie 117 zł, pozostałe 99 zł zasililo natomiast kasę klasztorną³⁰⁵.

Zakonnice z klasztoru bernardynek nie mogły pogodzić się z krzywdą, która została im wyrządzona. Świadczy o tym list, który napisały do prymasa 3 czerwca 1791 r. Prosiły w nim o ponowne rozważenie ich sprawy, porównały swą sytuację do pobytu w podwójnym więzieniu: „jedno w któreśmy się dobrowolnie podały szluby czyniąc na klauzurę S. Agnieszki, drugie w które nas przemoc wtrąciła i na nędzę wszelkiego rodzaju wydała, do pierwszego jak do najmilszej rozkoszy wdychamy o uwolnienie od drugiego jako dla nas najnieznośniejszego najpokorniejszą prośbę naszą ponawiamy”³⁰⁶. Bernardynki wyraźnie zaznaczyły w liście, że nie oczekują żadnego wsparcia materialnego, prosiły jedynie, aby pozwolono im powrócić do dawnego klasztoru na Stradomiu: „Nie żądamy żadnego zapomożenia nie myślemy się nikomu naprzykrzać ani kwestować mamy zaufanie w powszechnej opatrznosci i litosci krewnych naszych, aby nam tylko jak najwcześniej był klasztor oddany sami sobie go wyporządzić obiecujemy”³⁰⁷.

Apel siostr nie spotkał się jednak z pozytywnym odzewem. Zgodnie z decyzją prymasa kościół św. Agnieszki na Stradomiu wraz z zabudowaniami dawnego konwentu i ogrodem został przeznaczony na sprzedaż. Do zajęcia się tą sprawą został przez ks. Olechowskiego wyznaczony ks. Tomasz Fąfrowicz, podkustoszy kościoła katedralnego – miał się opiekować

³⁰² ABKr., rkps 212, s. 23.

³⁰³ Ibidem, s. 27.

³⁰⁴ ABKr., rkps 207, s. 185.

³⁰⁵ Ibidem, s. 186.

³⁰⁶ ABKr., rkps 206, s. 207.

³⁰⁷ Ibidem.

nieruchomością do momentu sprzedaży³⁰⁸. Dawny klasztor bernardynek sprzedano w drodze licytacji 3 czerwca 1789 r. Aleksandrowi Romiszewskiemu († 1795)³⁰⁹, burgrabiemu krakowskiemu. Po zapłaceniu kosztów związanych z transakcją pieniądze zostały przekazane do konwentu św. Józefa i ulokowane na dobrach Gorzyce³¹⁰.

Pamięć o kasacie przewija się na kartach ksiąg rachunkowych. W 1794 r., na koniec rządów *Teresy Strusówny* (1791-1794), przełożonej klasztoru św. Józefa, zapewne jedna z bernardynek od św. Agnieszki zanotowała: „nie czy-

Il. 16. M. Jabłoński, *Wnętrze kościoła św. Agnieszki*, b.d. Źródło: ANK, Zbiór ikonograficzny, sygn. 524.

³⁰⁸ Ibidem, s. 196-197.

³⁰⁹ M. Czeppe, *Romiszewski (Remiszewski, Remiszowski) Sariusz Aleksander h. Jelita (ok. 1740-1795)*, [w:] PSB, t. 32, red. E. Rostworowski, Kraków 1989-1991, s. 1-2.

³¹⁰ APBK, sygn. RGP-k-106, zawiera fragment opracowania nieznanego autora o kościele św. Agnieszki (po Bernardynkach) w Krakowie, k. 225; A. Fischinger, J. Daranowska-Łukaszewska, J. Samek, *Kościół p.w. św. Agnieszki...*, s. 1; K. S. Gruczyński, *Zbiory Archiwalno-Muzealne krakowskiego Kościoła Garnizonowego św. Agnieszki*, Kraków 1995, s. 6; R. Gustaw, *Klasztor i kościół św. Józefa...*, s. 71-72.

niła nam żadny krzywdy znała, że mamy swój majątek, na drwa dawała po zł 18 dyskretnom, wiązanie dawała nam wszystkim, odpust na S. Agnieszkę wyrobiła w Rzymie i w dzień S. Agniski już my miały lepszy obiad jak dawni, żadny z nas ani słowem ani żadno przykrością nie uraziła za co niech Pan Bóg zapłaci stokrotnie w życiu przy śmierci i po śmierci”³¹¹.

Il. 17. Widok z zewnątrz kościoła św. Agnieszki, 1926 r. Źródło: Narodowe Archiwum Cyfrowe, sygn. 3/1/0/9/2727/2, [on-line:] <https://www.szukajwarchiwach.gov.pl/web/guest/jednostka/-/jednostka/5958222/obiekty/267810?refererPlid=2144199> – 10 II 2023.

Zabudowania po skasowanym konwencie wielokrotnie zmieniały właścicieli, były także wykorzystywane w celach użytkowych. W latach 1822-1840 w dawnym kościele urządzono magazyn soli, następnie do 1860 r. składowano tam tytoń, a do 1926 r. – żelazo. W 1926 r. nieruchomość została wykupiona od żydowskich właścicieli przez specjalnie w tym celu powołany Komitet Obywatelski. Odzyskane nieruchomości przekazano w 1929 r. na rzecz Skarbu Państwa, dla użytku rzymskokatolickiego duszpasterstwa

³¹¹ ABKr., rkps 207, s. 213.

wojskowego. W latach 1932-1936 kościół przeszedł gruntowną restaurację, w którą zaangażowany był włoski rzeźbiarz i architekt Carlo Celano. Wówczas to zburzono skrzydło klasztorne, przysłaniające fasadę kościoła, oraz obszerny chór. Zdjęcie z 1926 r. przedstawia stan sprzed tych prac remontowych. Widoczny jest na nim fragment zabudowań konwentu bernardynek przylegający do fasady świątyni³¹².

Dzieje kościoła św. Agnieszki były nierozzerwalnie związane z historią klasztoru bernardynek. Wraz z fundacją konwentu rozpoczęto wznoszenie świątyni na przedmieściu Stradom, w bezpośrednim sąsiedztwie przepływającej Wisły. Po pożarach czy powodziach kościół mógł liczyć na wsparcie dobrodziejów, którzy hojnymi darowiznami wspierali jego odbudowę. Dramatyczny los spotkał jednak klasztor bernardynek i ich świątynię podczas najazdu wojsk szwedzkich w połowie XVII w.: zabudowania zostały całkowicie zniszczone, a zakonnice – zmuszone przez pewien czas zamieszkać u świeckich, w tymczasowej siedzibie. Wzniesiony ponownie, kościół św. Agnieszki wraz konwentem bernardynek przetrwał aż do 1788 r. Wówczas to w wyniku decyzji prymasa Poniatowskiego został skasowany, a bernardynki zmuszono do przeniesienia się do klasztoru pw. św. Józefa.

³¹² APBK, sygn. RGP-k-106, k. 229-257; ANK, Zbiór ikonograficzny, sygn. 524, M. Jabłoński, *Wnętrze kościoła św. Agnieszki*, b.d.; K. Gruczyński, *Zbiory Archiwalno-Muzealne...*, s. 6; A. Fischinger, J. Daranowska-Łukaszewska, J. Samek, *Kościół p.w. św. Agnieszki...*, s. 1-2; B. Krasnowolski, *Krakowski Kazimierz...*, s. 245.

ROZDZIAŁ II

Przepisy prawne regulujące funkcjonowanie klasztoru

Codziennie funkcjonowanie klasztoru św. Agnieszki opierało się na przepisach regulujących poszczególne aspekty zakonnej codzienności, zarówno w wymiarze doczesnym, jak i duchowym. Do pierwszej kategorii zaliczały się ustawy normujące zasady przyjmowania kandydatek do nowicjatu, elekcji przełożonej, charakteryzujące obowiązki wynikające z pełnionych urzędów, zarządzania sprawami majątkowymi czy przestrzegania klauzury. W drugiej znalazły się wytyczne określające kwestie związane z porządkiem odprawianych godzin kanonicznych czy formuły profesji, przystępowaniem do sakramentów, modlitwami za zmarłych członków wspólnoty i przestrzeganiem postów. W niniejszym rozdziale omówiono źródła prawa, do którego odwoływały się bernardynki od św. Agnieszki. Zaliczają się do nich Reguła Trzeciego Zakonu św. Franciszka, ustawy papieskie nadane bernardynkom z polecenia papieża Piusa II, przepisy wprowadzone uchwałami Soboru Trydenckiego, a w dalszej kolejności uchwały kapituł i zarządzenia władz Zakonu Braci Mniejszych Obserwantów, pod który podlegał ich klasztor.

1. Reguła Trzeciego Zakonu św. Franciszka zatwierdzona przez papieża Mikołaja IV

Bernardynki jako tercjarki franciszkańskie za podstawę prawną swego funkcjonowania miały Trzecią Regułę św. Franciszka, przeznaczoną w swej pierwotnej formie dla osób świeckich, ale przystosowaną do potrzeb życia wspólnotowego przez papieża Leona X (1513-1521). Regułę tę zaczerpnęły

z klasztoru św. Agnieszki także wspólnoty lubelska i krakowska u św. Józefa¹. Jej tekst zachował się w rękopisie sporządzonym w 1649 r. dla bernardynek z klasztoru św. Józefa, zawierającym również jej interpretację oraz dodatkowe ustawy². Jako że powstał tuż po fundacji, na którą zaledwie trzy lata wcześniej wyjechały zakonnice od św. Agnieszki, można wnioskować, iż był on tożsamy z wykładnią prawa stosowaną u bernardynek na Stradomiu. Ponadto we wstępie do ustaw papieskich, które tamże się znajdują, zaznaczono, iż zostały one „ze starych ksiąg wiernie przepisane”³, co wskazuje, iż omawiany tekst zawiera w sobie wcześniej już posiadane i stosowane przepisy prawne, które za staraniem pierwszej przełożonej klasztoru św. Józefa przejęły siostry z macierzystego klasztoru św. Agnieszki⁴.

Zasługą Biedaczyny z Asyżu, jak bywa nazywany w historiografii św. Franciszek, było nie tylko założenie dwóch zakonów – męskiego (Braci Mniejszych) i żeńskiego (klarysek) – ale także zorganizowanie dotychczas luźno żyjących grup pokutników, od dawna obecnych w Kościele, w Trzeci Zakon Pokutników, czy też Zakon Braci od Pokuty, określane z czasem Trzecim Zakonem św. Franciszka. Byli to ludzie ze stanu świeckiego, zarówno kobiety, jak i mężczyźni, którzy zainspirowani ideałem odnowy życia religijnego w duchu Ewangelii, pragnęli naśladować gorliwą postawę chrześcijańską propagowaną przez św. Franciszka. Członkowie tych grup wyrażali przynależność do wspólnoty nie tylko poprzez zewnętrzny, skromny strój, ale także w wymiarze duchowym: poprzez liczne wyrzeczenia, posty, jak też częste przystępowanie do sakramentów⁵.

¹ M. Borkowska, *Propria stubella. Na styku prawa i architektury*. „Nasza Przyszłość” 2006, t. 105, s. 285-286; eadem, *Zakony żeńskie w Polsce w epoce nowożytnej w epoce nowożytnej*, Lublin 2010, s. 198, *Dzieje chrześcijaństwa Polski i Rzeczypospolitej Obojga Narodów*, 2. Wiek XVI-XVIII, 8.

² Archiwum Sióstr Bernardynek u św. Józefa w Krakowie (dalej: ABKr), rkps 151, Reguła trzecia S. Franciszka i ustawy papieskie i insze ustawy uchwalone i postanowione na wielu różnych kapitułach od przewielebnych ojców zakonu świętego Franciszka w Krakowie przy kościele Jozepha świętego mieszkającym, służące i należące, które ich informują, jako mają żyć, sprawować się i zachować w tymże zakonie –. Za staraniem Panny Teresy Zadzikownej, matki na ten czas będącej sporządzone i napisane w roku Pańskim 1649 dnia 15 miesiąca grudnia.

³ Ibidem, s. 17.

⁴ Zagadnienie fundacji klasztoru św. Józefa zostanie omówione w dalszej części rozprawy.

⁵ Źródła Franciszkańskie. Pisma świętego Franciszka. Źródła biograficzne świętego Franciszka. Pisma świętej Klary i źródła biograficzne. Teksty ustalające normy dla braci i sióstr od pokuty, red. R. Prejs, Z. Kijas, Kraków 2005, s. 2356-2357; A. M. Pańczak, *Franciszkańskie początki Trzeciego Zakonu*, „Studia Franciszkańskie” 1994, t. 6, s. 225-226; idem, *Historia Trzeciego Zakonu Franciszkańskiego*, Warszawa-Woźniki 2015, s. 62-63; A. K. Sitnik, *Fundacje na rzecz bernardynek w Polsce w jej granicach historycznych od XV do XX wieku*,

Z czasem zaczęły krystalizować się teksty, stanowiące prawną wykładnię zasad, którymi powinni kierować się członkowie zakonu pokutniczego. Chodziło o to, by określić ich pozycję w Kościele i zabezpieczyć ich przed wpływami prądów heretyckich oraz dążyć do ujednolicenia stosowanych praktyk ascetycznych. Za ich pierwszą regułę uważany jest powstały w 1221 r. dokument *Memoriale propositi fratrum et sororum de Poenitentia in domibus propriis existentium*, w którym św. Franciszek przedstawił propozycje doktrynalne mające służyć rozwijaniu chrześcijańskiej doskonałości. Dokument został zredagowany na podstawie istniejących już wśród grup pokutników zasad życia, a jego celem było zebranie podstawowych dyspozycji, mających stanowić dla nich swego rodzaju drogowskaz i kompendium wiedzy. Tekst określany jest też niekiedy tzw. starą regułą – dzięki jej spisaniu ruch pokutników, dotychczas niemający wyraźnej formy prawnej, zaczął zmierzać w stronę form typowych dla zakonów, czyli stopniowo przekształcał się w *Ordo poenitentiae*. Jak wspomniano, tworzenie dokumentu rozpoczęto jeszcze w 1221 r., a jego ostateczny kształt ustalono w 1228 r. (z tego roku znany jest jej tekst), za panowania papieża Grzegorza IX (1227-1241)⁶.

Tekst składał się z dwudziestu ośmiu punktów będących podstawą funkcjonowania grup pokutników. Między innymi zobowiązywał on braci i siostry do stosowania prostoty w sposobie ubierania się, zabraniał im uczestnictwa w zabawach czy wystawnych ucztach, a także nosić broń. Wytyczne dotyczyły również kwestii posiłków: na spożywanie mięsa wydano zgodę tylko trzy razy w tygodniu, z kolei pościć miano we wszystkie środy i piątki roku oraz w okresie od uroczystości Wszystkich Świętych aż do Wielkanocy. Członkowie grup pokutników zobowiązani byli do odprawiania regularnych modlitw kanonicznych, płacenia dziesięciny, przystępowania do sakramentu pokuty i Eucharystii w przypisane dni roku liturgicznego, wspierania pozostałych członków wspólnoty przez odwiedzanie ich w chorobie czy uczestnictwo w pogrzebach. Na czele ich zrzesseń, zorganizowanych w kongregacje, stał wybierany przełożony – minister; urząd był kadencyjny. Przed wstąpieniem do wspólnoty obowiązywał okres rocznej probacji, a dopiero po niej możliwe były obłóczyny⁷.

Końcowy etap formowania się przepisów prawnych stanowiła bulla *Supra montem* wydana przez Mikołaja IV (1288-1292) 18 sierpnia 1289 r., w której ten

Kalwaria Zebrzydowska 2021, s. 34; G. Rocca, *Terz'ordine*, [w:] *Dizionario degli istituti di perfezione*, t. 9, red. G. Pelliccia, G. Rocca, Roma 1997, kol. 1042-1050; R. Pazzelli, *Pokutnicy*, [w:] *Leksykon duchowości katolickiej*, red. M. Chmielewski, Kraków 2002, kol. 1251-1256.

⁶ *Źródła Franciszkańskie...*, s. 2365-2366; A. Pańczak, *Historia Reguł III Zakonu Franciszkańskiego*, Poznań 1998, s. 10; R. Wróbel, *Franciszkański Zakon Świeckich*, [w:] *Leksykon duchowości...*, kol. 425-427.

⁷ *Źródła Franciszkańskie...*, s. 2367-2373; A. Pańczak, *Historia Reguł III Zakonu...*, s. 11-12.

promulgował odnowioną *Regułę dla braci i sióstr pokuty obecnych i przyszłych*, a tym samym uznał ich za niezależny zakon, kierowany przez własnych przełożonych i posiadający ustaloną strukturę organizacyjną. Ostateczny tekst został zredagowany przez wizytatora, Karola z Florencji. Ukazanie się bulli było wynikiem licznych petycji kierowanych do papieża po jego wyborze, za których pośrednictwem domagano się urzędowego zatwierdzenia przepisów braci pokutników. Papież nie podał bezpośredniego motywu, który skłonił go do uznania Reguły, jednakże podkreślił, że aprobowany dokument jest uporządkowaniem przepisów pochodzących od św. Franciszka, a zawartych już w tekście *Memoriale*⁸.

Mikołaj IV za duchowego inspiratora zakonu pokutników uznał Biedaczynę z Asyżu, wobec czego przyjął, iż najlepiej, by ich wizytatorami uczynić Braci Mniejszych. W pierwszej części bulli papież zawarł pochwałę wiary katolickiej, bez której nikt nie może dostąpić zbawienia, w kolejnej natomiast przedstawił osobę św. Franciszka i jego wkład w rozwój Zakonu Pokutników. Zasadniczy wykład Reguły zredagował w dwudziestu rozdziałach⁹. Dotyczyły one wymagań stawianych kandydatom, m.in. musieli oni przejść egzamin z zasad religii katolickiej, być wolni od podejrzenia o herezję i posłuszni Kościołowi. Kobiety nie mogły zostać przyjęte bez zgody swego współmałżonka. W myśl Reguły obowiązywał rok próby, po którego ukończeniu – i po zdobyciu pozytywnej opinii wizytatora – kandydat mógł złożyć akt publicznej profesji. Przepisy normowały także życie codzienne członków wspólnoty, nakazując powstrzymanie się od spożywania mięsa cztery razy w tygodniu, zachowanie postu we wszystkie piątki i – jak już wcześniej zalecano – w okresie od uroczystości Wszystkich Świętych aż do Wielkanocy oraz w niektóre dni wskazane przez Kościół. Trzy razy do roku

⁸ *Źródła Franciszkańskie...*, s. 2377; A. Pańczak, *Historia Reguł III Zakonu...*, s. 13; R. Paz-zelli, *Pokutnicy...*, s. 1256-1258; L. Bédune, *Reguły Franciszkańskiego Zakonu Świeckich*, [w:] *Leksykon duchowości...*, kol. 1535-1538; R. Wróbel, *Franciszkański Zakon Świeckich...*, s. 427.

⁹ Były to następujące rozdziały: 1. O sposobie badania tych, którzy chcą wstąpić do zakonu; 2. O sposobie przyjmowania tych, którzy pragną wstąpić do zakonu; 3. O formie habitu i jakości ubrania; 4. Żeby nie uczestniczyli w nieprzystojnych ucztach i przedstawieniach i by nie dawali kuglarzom; 5. O poście i wstrzemięźliwości; 6. Ile razy w ciągu roku powinni się spowiadać i przyjmować Ciało Chrystusa; 7. Niech nie noszą broni zaczepnej; 8. O odmawianiu godzin kanonicznych; 9. Niech ci, którzy według prawa mogą, sporządzą testament; 10. O pokoju między braćmi i innymi, nie należącymi do nich; 11. O odwołaniu się przeciw prześladowcom; 12. Niech wystrzegają się, o ile mogą, uroczystych przysięg; 13. O uczestniczeniu we Mszy świętej i zebraniach wspólnoty; 14. O braciach chorych i zmarłych; 15. O przełożonych (ministrach); 16. O wizytacji i karaniu winnych; 17. O unikaniu sporów między sobą i z innymi; 18. Jak i przez kogo mogą być dyspensowani od postów; 19. Przełożeni (ministrowie) powinni poinformować wizytatora o jawnych przewinieniach; 20. Do tego, o czym tu zostało powiedziane nikt nie jest zobowiązany pod grzechem ciężkim; zob. *Źródła Franciszkańskie...*, s. 2383-2392.

członkowie zgromadzenia mieli przystępować do sakramentu pokuty oraz Eucharystii (z okazji Bożego Narodzenia, Wielkanocy i Zesłania Ducha Świętego) oraz regularnie odprawiać nakazane modlitwy. Jeśli tylko mogli, powinni codziennie uczestniczyć we Mszy Świętej, a raz w miesiącu – we wspólnotowej. Powinni też wspomagać finansowo uboższych braci, nawiedzać chorych oraz uczestniczyć w pogrzebach zmarłych członków wspólnoty czy zapewniać im modlitewną pamięć¹⁰.

Na czele wspólnoty miał stać wybierany przełożony, a jego urząd miał być kadencyjny, podobnie jak inne funkcje przewidziane do wypełniania. Reguła przewidywała coroczne wizytacje przeprowadzane przez zakonnika należącego do Pierwszego Zakonu. Do obowiązków przełożonych należało informowanie wizytatora o nieodpowiednim zachowaniu członków wspólnoty, z kolei wizytujący miał prawo ich napominania bądź nawet – w przypadku trwania w nieposłuszeństwie – usuwania¹¹.

Jak pokazały kolejne lata, Reguła Trzeciego Zakonu, zatwierdzona przez papieża Mikołaja IV, stała się prawnym wyznacznikiem, do którego odwoływali się członkowie Trzeciego Zakonu Regularnego, w tym również bernardynki z konwentu św. Agnieszki na Stradomiu¹². Grupy tercjarzy i tercjarek, które dążąc do zakonnego modelu życia, zaczęły się zrzeszać, w dalszym ciągu wzorowały się na regule obowiązującej tercjarzy świeckich – dodawały jednak do niej dodatkowe statuty, dostosowując ją tym samym do wymogów klasztornej rzeczywistości. Z czasem powstał jej nowo zredagowany tekst, zgodny z potrzebami wspólnot regularnych, który ostatecznie został zatwierdzony przez papieża Leona X konstytucją apostolską *Inter cetera* z 20 stycznia 1521 r.¹³

Tekst powyższej Reguły znajduje się w wspomnianym rękopisie przechowywanym w archiwum klasztoru bernardynek, o którego założenie zadbała pierwsza przełożona klasztoru, św. Józefa Teresa Zadzikówna, wywodząca się z konwentu św. Agnieszki¹⁴. Jak wskazuje data umieszczona na karcie tytułowej, miało to miejsce 20 grudnia 1649 r. We wstępie przypomniano motywy, którymi kierował się papież Mikołaj IV, aprobując tekst Trzeciej Reguły św. Franciszka dla ludzi świeckich:

[...] przodek nasz, trzecią Regułę świętego Franciszka, którą pokutujących nazwał, przez którą on wielki Wyznawca Duchem Świętym napełniony, ludzie obojej płci do zbawienia nawiódł już z dawna umocnił i potwierdził; jednakże iż za czasem z natchnienia tegoż Ducha Świętego nie

¹⁰ *Ibidem*, s. 2377-2392.

¹¹ *Ibidem*.

¹² J. Bar, *Polskie zakony*, „Prawo Kanoniczne” R. 4, 1968, nr 1-4, s. 439.

¹³ *Idem*, *Odnowiona reguła trzeciego zakonu regularnego św. Franciszka*, „Prawo Kanoniczne” 1986, t. 29, nr 3/4, s. 101-102.

¹⁴ ABKr, rkps 151, s. 3.

tylko męczyzna stanu małżeńskiego i świata tego mieszczanie, dla których osobliwie ta Reguła trzecia pokutujących przerzeczona, [...] ale też i nieprzeliczone zgromadzenia panienek chwyciły się tego stanu, które trzy istotne i przedniejsze śluby uczyniwszy, a niektóre i zamknienie, za dozwoleniem naszym przyjąwszy i klasztorów nie mało nabudowawszy z wielkim pożytkiem Kościoła [...], jarzmu temu szyje swoje dobrowolnie poddały¹⁵.

Dodano następnie, iż papież Leon X, zatwierdzając ją w nowej formie, pragnął, by stała się bardziej przystępna i aktualna dla osób, które żyły już na sposób zakonny:

Przełoż, iż w tej przerzeczonej trzeciej Regule pokutujących, niektóre rzeczy znajdują się, które tylko małżeńskiemu stanowi należą, a czystemu i panińskiemu stanowi w tejże trzeciej Regule Panu Bogu służącym bardzo i nieprzystojnie i niepotrzebne są, za czym czyste myśli i dobre i myśli panińskie, od zamyślnego i przedsięwziętego wejścia do tego trzeciego Zakonu odwrót łatwie niekiedy czynią¹⁶.

Nowe brzmienie przepisów, dostosowanych do wymogów wspólnot klasztornych, zostało zredagowane w dziesięciu rozdziałach. Rozdział pierwszy, zatytułowany *O nowicjuszach jakowe mają być do tego zakonu przypuszczone*, wskazywał, iż kandydatki do zakonu powinny być „prawowiernymi katoliczkami, niepodejrzane w wierze, albo błędach heretyckich, statecznie umocnione w posłuszeństwie Rzymskiego Kościoła”¹⁷. Ponadto musiały być stanu wolnego i wolne od wszelkich zobowiązań finansowych (długów), miały odznaczać się zdrowiem fizycznym i psychicznym, cieszyć się nieposzlakowaną opinią, żyć w zgodzie z innymi. Reguła zobowiązywała, by kandydatki do zakonu zostały najpierw sprawdzone pod kątem posiadanych predyspozycji¹⁸.

Rozdział drugi dotyczył profesji, czyli tego, co bernardynki miały ślubować. Pierwszym etapem na drodze formacji zakonnej był trwający rok nowicjat. Był to czas utwierdzania się w powołaniu do życia wspólnotowego. Nowicjuszka chodziła już w habicie zakonnym, uszytym – według zaleceń – z grubego sukna. Jeśli pomyślnie przeszła ten okres próby, to rada dyskretek klasztoru decydowała o dopuszczeniu jej do ślubów zakonnych. W ich trakcie nowicjuszka zobowiązywała się „żyć w posłuszeństwie, bez własności i w czystości i w zamknięciu”¹⁹. Przyrzekała także przestrzegać

¹⁵ Ibidem, s. 6.

¹⁶ Ibidem, s. 6-7.

¹⁷ Ibidem, s. 7.

¹⁸ Ibidem.

¹⁹ Ibidem, s. 8.

Reguły, stosować się do dziesięciu przykazań Bożych, być posłuszną wizytatorowi, a w razie jakichś przewinień – z pokorą przyjmować i wypełniać zadaną pokutę.

W trzecim rozdziale omówiono przestrzeganie postów we wspólnocie bernardynek. Wstrzemięźliwość od pokarmów mięsnych obowiązywała w poniedziałki, środy, piątki i soboty, z wyjątkiem Bożego Narodzenia. W okresie od uroczystości Wszystkich Świętych aż do Wielkanocy post był nakazany w każdą środę i piątek – tak samo od święta św. Marcina (11 listopada) aż do Bożego Narodzenia w każdy dzień, „przyłączywszy czterdziestny Kościoła powszechnego post, aż do Zmartwychwstania Pańskiego, który jednak od Niedzieli Zapustnej²⁰ przed Popielcem poczynać mają²¹. W dni, w które post nie obowiązywał, posiłki miały być spożywane dwa razy dziennie, natomiast siostronom pracującym ciężiej w okresie od Wielkanocy do października przysługiwały trzy posiłki, z wyjątkiem wyznaczonych dni postnych²².

W czwartym rozdziale Reguły przedstawione zostały zasady dotyczące modlitwy. Bernardynki były zobowiązane do zachowania milczenia w kościele, zwłaszcza w trakcie Mszy świętej i kazania. Co wieczór miały dokonywać rachunku sumienia, rozważając swe postępowanie z całego dnia – zarówno czyny, jak i myśli. Jeśli była taka możliwość, zgodnie z postanowieniem Reguły były zachęcane do codziennego słuchania Mszy świętej, a także „starać się mają, aby mieli kapłana dobrze zakonnego, któryby im Słowo Boże dni pewnych opowiadał i one do pokuty i cnót świętych wiódł²³. Siostry były wezwane do odprawienia nakazanych godzin kanonicznych, a jeśli by nie potrafiły, wówczas miały mówić „dwanaście pacierzy za jutrznią, a za każdą z inszych godzin sied[e]m pacierzy, przydając Chwałę Ojcu etc. na końcu każdego pacierza i przydając jedno *Credo* i Zmiłuj się Boże nade mną na początku prymy i komplety²⁴. Jeśli nadal jakaś siostra nie mogłaby odmawiać powyższych modlitw, wtedy z kolei wymagano, by za pokutę odmówiła trzy pacierze. Modlitwę dziękczynną powinny odprawić przed każdym posiłkiem: „a ilekolwiek kroć obiad abo pokarm biorą *Benedicite* i Bogu dzięki czynić mają²⁵. W mocy utrzymano postanowienia z Reguły zatwierdzonej przez Mikołaja IV, dotyczące przystępowania do sakramentu pokuty oraz Eucharystii – siostry miały to praktykować trzy razy do roku²⁶.

Piąty rozdział Reguły zawierał przepisy dotyczące urzędu przełożonej. Pełniącej tę funkcję siostrze przysługiwał tytuł matki, a prawo jej wybierania

²⁰ Inaczej Niedziela Pięćdziesiątnicy, wchodząca w skład Przedpościa ostatnia niedziela przed Środą Popielcową.

²¹ ABKr, rkps 151, s. 9.

²² Ibidem, s. 9-10.

²³ Ibidem, s. 10.

²⁴ Ibidem.

²⁵ Ibidem, s. 11.

²⁶ Ibidem.

należało do członkiń wspólnoty zakonnej lub „swoich przełożonych prowincjałskich albo wizytatora generalskiego”²⁷. Urząd sprawowany był kadencyjnie. Przełożona była zobowiązana do posłuszeństwa „we wszystkim, co się do tutecznej Reguły ściąga prowincjałskim ministrom Zakonu S. Franciszka i wizytatorom od nich naznaczonym, póki jeno będą przy tych urzędach, a ile z strony urzędów inszych domowych, zachować będą ustawy swoje”²⁸.

Tematyka szóstego rozdziału dotyczyła odzienia zewnętrznego. Reguła nakazywała, „aby od wszelakiej dworności tak w odzieniu jako w rzeczach inszych strzegli się”²⁹. Bernardynki nie mogły nosić żadnych ozdób, „złożywszy próżne tego świata ochędóstwa”³⁰, jedynie niezbędne odzienie. Wezwane były do skromnego życia, bez kontaktu ze świeckimi rozrywkami typowymi dla dworów: „żadnego czasu nie mają być przy tańcach, igrzyskach, śmieszkach i inszych próżnościach tego świata”³¹. Powinny być powściągliwe w rozmowie, bo – jak zapisano – „wielomówność rzadko bez grzechu bywa”³², a także miały wystrzegać się kłamstwa i fałszywych przysięg. Jako pokuta ustanowiona za grzech mówienia nieprawdy obowiązywały trzy pacierze do odmówienia³³.

Kolejny, siódmy rozdział Reguły wzywał do wypełniania chrześcijańskiego obowiązku względem chorych i słabych członków wspólnoty. Zadaniem przełożonej było osobiste nawiedzanie sióstr złożonych niemocą, niekiedy mogła do tego wyznaczyć inną osobę: „raz na każdy dzień [...] winna one nawiedzać i z dóbr pospolitych wszelakie potrzeby rozkazać ma, aby chorych opatrowanie było”³⁴. Odwiedzająca miała nie tylko troszczyć się o komfort fizyczny chorych, lecz także zadbać o sprawy duchowe: „powinni chorą [...] do przyjęcia pokuty świętej i prawdziwego do Pana Boga nawrócenia upominać, bliskość śmierci i sądu Bożego srogość, tudzież też i miłosierdzie Boskie na pamięć przywodzić”³⁵.

W następnym rozdziale przybliżono jurysdykcyjną zależność bernardynek od klasztoru bernardynów, który miał sprawować względem nich funkcję kontrolną, ale też opiekuńczą. Prowincjał Braci Mniejszych lub naznaczony przez niego wizytator był zobowiązany raz do roku nawiedzać klasztor zakonnice przy obecności „starszych”, a więc – jak się wydaje – przełożonej i jej rady przybocznej, czyli dyskretek. W trakcie tej nadzwyczajnej bytności w konwencie sióstr „nie ma wchodzić do officyn, ani do inszego zamknięcia

²⁷ Ibidem.

²⁸ Ibidem.

²⁹ Ibidem, s. 12.

³⁰ Ibidem.

³¹ Ibidem.

³² Ibidem.

³³ Ibidem, s. 13.

³⁴ Ibidem.

³⁵ Ibidem.

siestrzyńskiego”³⁶. Ponadto w trakcie wizytacji przełożona była zobowiązana zdać relację na temat ewentualnych występków powierzonych sobie zakonnic, które wymagały upomnienia. Uparte zaś trwanie w złym zachowaniu i niechęć do poprawy mogły skutkować wydaleniem ze wspólnoty³⁷.

Ważną część Reguły stanowiły przepisy dotyczące postępowania względem zmarłych zakonnic. Na przełożonej spoczywał obowiązek zorganizowania stosownych uroczystości pogrzebowych oraz odprawienie nakazanych modlitw: „gdy [...] siostra z tego świata zejdzie, postara się [...] matka, aby za duszę obchód był z uczciwością odprawiony”³⁸. W ostatnim pożegnaniu miała uczestniczyć cała wspólnota klasztoru. Kapłan sprawujący duchową opiekę nad zgromadzeniem w ciągu ośmiu dni od pogrzebu miał odprawić jedną Mszę Świętą, „a umiejący psalterz pięćdziesiąt psalmów”, tyle samo pacierzy oraz – na końcu każdego psalmu – *Wieczne odpoczywanie*³⁹. Ponadto „na schodzie roku każdego, albo w roku samym kapłan każdy trzy Msze Święte za umarłe, umiejący psalterz, jeden psalterz, a nieumiejący psalterza sto pacierzy”⁴⁰.

Ostatni, podsumowujący rozdział Reguły przypominał, iż wszystkie powyższe „porady służą ku łączniejszemu dusz tu pielgrzymujących i żadne nie obowiązują pod grzechem śmiertelnym albo powszednim”. Zakonnice były jednak wezwane do tego, by czynić pokutę naznaczoną od swojej przełożonej oraz wiernie przestrzegać trzech złożonych ślubów: „jako na ubóstwo, nie mając nic w osobności, na czystość, że już po ślubie, w małżeński stan wstąpić nie mogą [...] i na posłuszeństwo [...]”. Zobowiązane były także „do zachowania zamknienia, one, które wyraziście rzeczą samą ślubiły w zamknięciu mieszkać”⁴¹.

2. Ustawy papieskie nadane przez o. Gabriela Rangoniego z Werony i inne ustawy przedtrydenckie

Poza Trzecią Regułą św. Franciszka, dostosowaną do potrzeb wspólnot zakonnych, bernardynki z klasztoru św. Agnieszki związane były ustawami papieskimi nadanymi im 21 stycznia 1461 r. przez o. Gabriela Rangoniego

³⁶ Ibidem.

³⁷ Ibidem, s. 14.

³⁸ Ibidem.

³⁹ Ibidem.

⁴⁰ Ibidem.

⁴¹ Ibidem, s. 15.

(† 1486)⁴², wikariusza generalnego oraz komisarza prowincji austriacko-czesko-polskiej franciszkanów-obserwantów⁴³, z polecenia papieża Piusa II (1458-1464)⁴⁴. Dokumenty te stanowiły dla siostr wykładnię prawa stosowaną w codziennym życiu klasztornym. Szczególnie przełomowe znaczenie miało nadanie im klauzury. Dalsze lata pokazały, iż praktyka życia odbiegała nieco od oficjalnego brzmienia przepisów i nie zawsze obowiązek klauzury był ściśle przestrzegany przez bernardynki. Jednakże nadanie statutów w tym brzmieniu spowodowało, iż klasztor bernardynek od św. Agnieszki stał się pierwszym konwentem klauzurowym na ziemiach polskich i pod względem formalnym odróżniało go to od wspólnot tercjarek⁴⁵. Nadanie statutów papieskich należy uznać też za schyłkowy etap formowania się klasztoru. Można bowiem przypuszczać, iż wówczas ukończona została budowa kościoła, do którego bernardynki udawały się na nakazane modlitwy i nabożeństwa – nie musiały w tym celu wychodzić poza obręb swych zabudowań.

Zaświadcza o tym w swej kronice o. Jan z Komorowa, podając, iż o. Gabriel z Werony w 1461 r. na mocy upoważnienia otrzymanego od Piusa II zamknął stradomskie bernardynki za klauzurą i stworzył dla nich statuty. Bernardyn dodał również, iż bulla fundacyjna ich klasztoru rozpoczynała się od słów *Conditor noster*⁴⁶. Kronikarka bernardynek przedstawiła z kolei motywy, którymi kierowały się bernardynki, starając się o nadanie tychże statutów:

do tej nowej fundacji zgromadzone najmilsze siostry, aby w zupełnym i doskonałym obowiązku zakonnym teraz i wiecznymi czasami zostawały,

⁴² A. Battaglia, *Fr. Gabriele Rangoni di Chiari vescovo e cardinale dell'ordine dei minori osservanti. Cenni biografici pubblicati nella faustissima occasione dell'ingresso del reverendiss. d. Giov. Battista Rota alla chiesa prepositurale di Chiari*, Venezia 1881, s. 12-22; K. Sitnik, *Rangoni Gabriel*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, t. 16, red. E. Gigilewicz, Lublin 2012, kol. 1206.

⁴³ Pod względem formalnym i organizacyjnym klasztory polskie należały do 1467 r. do jednej prowincji austriacko-czesko-polskiej, gdzie wikariuszem w latach 1454-1456, 1459-1462, 1464-1465 był o. Gabriel z Werony, zob. K. J. Kantak, *Bernardyni polscy*, t. 1: 1453-1572, Kraków 1933, s. 16.

⁴⁴ Archiwum Prowincji OO. Bernardynów w Krakowie (dalej: APBK), rkps M-2, *Topographia specialis faeliciter incipit Provinciae Polonae anno Virginei Partus 1597*, 1453-1642, 27 IV, k. 35v; APBK, rkps M-3, *Singulorum Provinciae Polonae coenobiorum ordinis divi Francisci Regularis Observantiae topographia specialis feliciter incipit*, 1453 – ok. 1590, k. 34v.

⁴⁵ K. J. Kantak, *Bernardyni polscy*, t. 1, s. 16.

⁴⁶ „Pater autem Gabriel de Verona anno domini 1461 auctoritate Pii pape secundi eas clausit et statuta illis condidit. Bulla fundacionis earum incipit: Conditor noster, alia vide in litteris claustrum earum” – *Memoriale Ordinis Fratrum Minorum a fr. Joanne de Komorowo compilatum*, wyd. X. Liske, A. Lorkiewicz, [w:] *Monumenta Poloniae Historica*, t. 5, Lwów 1888, s. 195; zob. też: Jan z Komorowa, *Kronika Zakonu Braci Mniejszych Obserwantów (1209-1536)*, przeł. K. Żuchowski, Kalwaria Zebrzydowska 2014, s. 172.

supplikowały przez listy swe do [...] Ojca Gabriela z Werony, na ten czas złączonych prowincji austriackiej, polskiej i czeskiej ojców obserwantów wikariusza, żeby oprócz trzech essentialnych ślubów, to jest posłuszeństwa, ubóstwa i czystości [...] obowiązane i obwarowane były klauzurą⁴⁷.

Ojciec Gabriel, przychylając się do ich prośby, poddał ją pod osąd Piusa II i uzyskał zgodę na nadanie bernardynkom statutów. Okoliczności tego wydarzenia zawarł we wstępie, pisząc: „A przeto ojcowskim umysłem ku wam się nakłaniając i waszą dobrą wolą i pocziwą żądzą poruszony będąc i pobudzony, te wasze użyteczne żądze Najświętszemu Ojcu papieżowi naszemu Piusowi wtóremu [...] ustami mojemu wypowiedziałem, który na taki święty i użyteczny uczynek skłonion będąc wszystkie mi moc i poruczeństwo [...] dał, ustawił i polecił”⁴⁸.

Po otrzymaniu aprobaty Stolicy Apostolskiej o. Gabriel udał się do Krakowa, gdzie wystarał się jeszcze o pomoc w tym przedsięwzięciu dwóch duchownych diecezjalnych. Byli to ks. Jan Pniowski († 1476)⁴⁹, archidiakon krakowski, oraz ks. Mikołaj Spycimir († 1469)⁵⁰, kantor katedry krakowskiej oraz proboszcz kościoła Wszystkich Świętych, „w której parafii ten klasztor zostaje”⁵¹. Jak zauważa ks. Kantak, mimo że bernardynki formalnie podlegały pod zwierzchnictwo męskiej gałęzi zakonu, o. Gabriel uznał za stosowne postarać się o potwierdzenie swych działań ze strony przedstawicieli lokalnych władz duchownych⁵². Rangoni przekazał również, iż dążył do doprowadzenia tego przedsięwzięcia, gdyż poruszony był postawą i pragnieniem bernardynek: „A to już dawno było w waszym pożądanu pospołu klasztor nie mieszkać, a pod zamknięciem i pewną liczbą Panu Bogu służyć. Statuty

⁴⁷ ABKr, rkps 207, Księga dowod autentyczny nie tylko miejsca, erekcyi i fundacyi klasztoru świętej Agnieszki przewielebnych siostr zakonnych pod regułą trzecią zostających a archiwum prowincji mało-polskiej OO. Wielebnych Obserwantów wiernie wypisany, ale tez regestr sum i posagów pieniężnych na różnych miejscach lokowanych, także i prowizje od nich należące w sobie zawierająca od pierwszej pogorzenia miasta Stradomia i klasztoru tutecznego nieszczęśliwości, dawniejszemi czasy o ponowieniu opisanu zaniedbana, teraz dopiero po narodzeniu Pańskim wieku ośmnastego, za chwalebnyim staraniem Najp. Imci Panny Teresy Jagińtkowskiej, pomienionego klasztoru matki i przełożonej, sporządzona roku od rodzaju książki Jezusowego, 1735, s. 7.

⁴⁸ ABKr, rkps 151, s. 18-19.

⁴⁹ M. Zdanek, *Jan Pniowski z Pniowa h. Abdank* (zm. 19 IX 1476), [w:] *Profesorowie Wydziału Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego*, t. 1: 1364-1780, red. W. Uruszczak, Kraków 2015, s. 121-123.

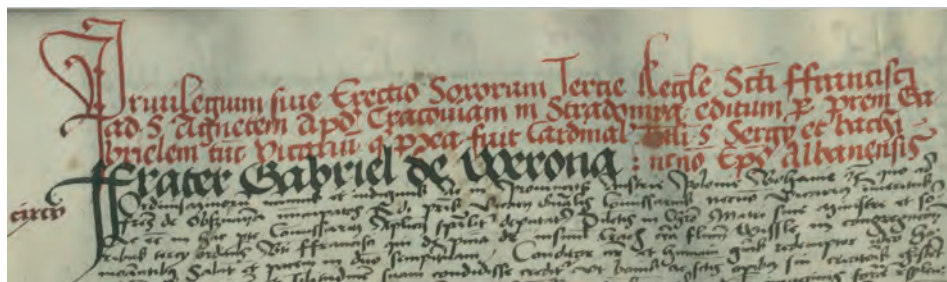
⁵⁰ M. Zwiercan, *Spycimir (Spiczmer, Spicimir, Spycimierz) Mikołaj z Krakowa*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny* (dalej: PSB), t. 41, red. H. Markiewicz, Kraków 2002, s. 85-87.

⁵¹ ABKr, rkps 207, s. 8.

⁵² K. J. Kantak, *Bernardyni polscy*, t. 1, s. 269.

żądacie mieć prze którebyście tym spokojniej i przespieczniej same siebie za przyjemną Panu Bogu ofiarę ofiarowały [...]”⁵³.

Uroczystość nadania statutów odbyła się w klasztorze bernardynów na Stradomiu⁵⁴ w obecności wymienionych duchownych diecezjalnych. Jak przekazała kronikarka, wówczas o. Gabriel „z pospolitą ceremonią to święte zgromadzenie w zakonną zamknął klauzurę [...]” któremu zgromadzeniu nadał prawa do ścisłego zachowania we dwunastu punktach zawierające się”⁵⁵. Tekst ustaw został spisany w języku łacińskim⁵⁶, omawiany zaś rękopis zawiera ich tłumaczenie na język polski, tak by było ono bardziej przystępne dla ogółu zakonnic.

Il. 18. Początek ustaw papieskich nadanych przez o. Gabriela z Werony.

Źródło: BK PAN, rkps BK00097, Rękopiśmienny zbiór materiałów do dziejów zakonu bernardynów, k. 83v.

Rozdział pierwszy ustaw, zatytułowany O wychodzeniu z domu, określał, na jakich zasadach zakonnica mogła wyjść poza mury konwentu. Znalazło się tam zastrzeżenie, „aby żadna siostra żadnego czasu z domu, z ogrodzenia klasztornego dla jakiegokolwiek potrzeby wychodzić się nie ważyła jeno w przygodach, w których siostrom S. Klary z pierwszej reguły wychodzić pozwolono”⁵⁷. Do tych nadzwyczajnych sytuacji zaliczał się wyjazd na nową fundację, szerszą się zaraza, zagrożenie pożarem oraz ucieczka przed najazdem wroga: „to jest dla inszego klasztoru założenia, albo dla morowego powietrza uwarowania, albo dla ognia, albo dla nieprzyjaciela gwałtownego”⁵⁸. O takich wypadkach zawsze jednak powinien być powiadomiony prowincjał

⁵³ ABKr, rkps 151, s. 18.

⁵⁴ Jak wskazuje datacja: „Datum in clauistro nostro S. Bernardini sito in Ponte Regali Cracoviensis”.

⁵⁵ ABKr, rkps 207, s. 8.

⁵⁶ Biblioteka Kórnicka PAN (dalej: BK PAN), rkps BK00097, Rękopiśmienny zbiór materiałów do dziejów zakonu bernardynów, k. 83v-84; J. Zathę, Katalog rękopisów średniowiecznych Biblioteki Kórnickiej, Wrocław 1963, s. 247.

⁵⁷ ABKr, rkps 151, s. 20.

⁵⁸ Ibidem.

lub kustosz bernardynów, pod których zwierzchnictwem i opieką pozostawały siostry. Jak bowiem przypomniano, „ku naszemu rządzeniu i ku naszej czeladzi przez brata Jana Kapistrana świętej pamięci przyjęte jesteście i założone”⁵⁹. Wymóg przebywania w obrębie murów klasztoru nie dotyczył służebnic. Te, ilekroć była taka potrzeba, mogły wychodzić na zewnątrz.

Jak wspomniano, obowiązek przestrzegania klauzury nałożony w statutach papieskich nie zawsze znajdował odzwierciedlenie w praktyce życia codziennego bernardynek. Można przypuszczać, iż nie był on jeszcze wówczas tak surowo interpretowany, jak w okresie potrydenckim. Istnieje bowiem szereg wzmianek źródłowych, które potwierdzają, iż w obrębie klasztoru św. Agnieszki istniała grupa bernardynek, która mimo iż identyfikowała się z tym klasztorem, nie zamieszkiwała w nim na stałe. Wobec różnorodnych określeń, jakie stosowano wobec sióstr żyjących według Trzeciej Reguły w początkach ich działalności w Krakowie, nasuwa to problemy w określeniu ich przynależności do konkretnej wspólnoty. Z tej przyczyny niejednokrotnie trudno jednoznacznie stwierdzić, czy w dokumencie mowa jest o bernardynce od św. Agnieszki, o tercjarce z klasztoru św. Kolety, czy właśnie o jednej z sióstr żyjących na Stradomiu, ale niezamieszkujących na stałe murów konwentu św. Agnieszki w obrębie klauzury.

Przykładem takiej bernardynki była Zofia Regina Tarnowska zwana Krakowską, córka Jana Amora h. Leliwa († 1500), wojewody krakowskiego. Nie przebywała na stałe w klasztorze św. Agnieszki, co może wskazywać, iż nie była związana klauzurą, mimo iż w źródłach nazywana jest zakonnicą klasztoru św. Agnieszki⁶⁰. Być może przyczyniło się do tego jej szlacheckie pochodzenie, które wpływało na fakt, iż władze zakonne nie wymagały od niej tak ścisłego podporządkowania się zakonnym ustawom. W 1519 r., po śmierci Bernarda z Sieprawia, wikariusza zamku krakowskiego, Zofia Regina otrzymała zgodę na zamieszkanie w domu kapitulnym na Wawelu, obok wieży Zegarowej, a także powierzono jej zadanie naprawiania uszkodzonych paramentów kościelnych. W dokumencie zastrzeżono, aby nie utrzymywała wokół siebie zbyt dużej liczby sług, z wyjątkiem tych, którzy będą pomocni do wykonywania powyższych prac; miała też strzec pomieszczeń przed wybuchem pożaru⁶¹. W lutym 1520 r. Zofia Regina zatroszczyła się o odnowienie i ozdobienie stopnia oraz drzwi⁶².

⁵⁹ Ibidem, s. 20-21.

⁶⁰ Jako *monialis conventus sanctae Agnethis* została określona np. w dokumencie z 1526 r., w którym skwitowała z czynszu Jana Tęczyńskiego, kasztelana lubelskiego, zob. *Wypisy źródłowe do dziejów Wawelu z archiwaliów kapitulnych i kurialnych krakowskich*, t. 11, cz. 1: 1526-1529, oprac. B. Przybyszewski, Kraków 1984, s. 36 (nr 68).

⁶¹ *Wypisy źródłowe do dziejów Wawelu z archiwaliów kapitulnych i kurialnych krakowskich*, t. 5: 1516-1525, oprac. B. Przybyszewski, Kraków 1970, s. 61-62 (nr 107).

⁶² Ibidem, s. 86-87 (nr 145).

Tarnowska zamieszkiwała w domu kapitulnym do 1521 r., kiedy sprowadziła się tam Anna Jordanowa. Ta jednak szybko się go zrzekła, gdyż po śmierci męża nie była zdolna wypełniać ustalonych zobowiązań. W 1523 r. kapituła krakowska oddała wspomniany dom Stanisławowi Skawince z Krakowa († 1527), kaznodziei katedralnemu, bożogrobcowi i prepozytowi szpitala św. Jadwigi na Stradomiu. Z kolei we wrześniu 1526 r. ponownie wydzierżawiła go Regina Tarnowska⁶³. W uznaniu jej zasług nad odnawianiem kościelnych aparatów otrzymała 24 listopada 1531 r. zgodę kapituły na pochówek w kościele katedralnym⁶⁴. O szczególnej pozycji Reginy świadczy fakt, iż w dokumencie darowizny domu z 30 marca 1542 r. została określona jako *mater beginarium*. Może to oznaczać, iż stała na czele zakonnic niezwiązanych klauzurą, które w tekście nazwano *religiosae et deodicatae beginie moniale de tercia regula*, a były to wówczas Elżbieta Suchorabska, Krystyna z Krakowa oraz Zofia Regulina⁶⁵. Nawiązując do wcześniej zasygnalizowanej kwestii odnośnie do identyfikacji, w tym wypadku trudno jednoznacznie stwierdzić, czy wymienione tercjarki należały do wspólnoty klasztoru św. Agnieszki, czy jedynie zamieszkiwały w jego pobliżu.

W drugim rozdziale papieskich ustaw omówiono jałmużnę. Służącym bernardynek nie wolno było żebrac po domach. Zarządzono, aby zakonnice żywiły się z pracy rąk własnych, z ofiar i darów otrzymywanych od dobrodziejów oraz rzeczy przypadłych im w wyniku zapisów testamentowych: „abyście się żywiły z waszych robót i z dobra, które wam przychodzą albo z ofiary albo którymkolwiek inszym podarzeniem wiernych [...] albo też kadukiem imienia po przyjaciela”⁶⁶. W myśl nadanych ustaw bernardynki powinny wszystkie rzeczy ruchome i nieruchome „mieć w pospółstwie”. Wolno im było swoje niedostatki przedstawiać dobrodziejom, tak by otrzymać od nich wsparcie „ku potrzebie [...], a nie ku zbytecznemu opatrzeniu”⁶⁷.

Trzeci rozdział ustaw dotyczył rytmu odmawiania modlitw wyznaczonych bernardynkom. Siostry, które były „uczone”, zobowiązano, aby „odprawowały godziny wielkie kanonicz[n]e abo ustawione o S. Pannie Maryjej, podług obyczaju rzymskiego Kościoła po łacinie krom noty godzin i czasów naznaczonych i wigilie za umarłe po niesporze i psalmy pokutne po jutrzni”. Miały je odmawiać w ten sposób od święta św. Franciszka, czyli 4 października, aż do Wielkanocy, a w okresie od Zmartwychwstania Pań-

⁶³ Wypisy źródłowe do dziejów Wawelu..., t. 11, cz. 1, s. 31-32 (nr 58).

⁶⁴ Wypisy źródłowe do dziejów Wawelu z archiwaliów kapitulnych i kurialnych krakowskich, t. 11, cz. 2: 1530-1533, oprac. B. Przybyszewski, Kraków 1986, s. 154 (nr 713).

⁶⁵ Wypisy źródłowe do dziejów Wawelu z archiwaliów kapitulnych i kurialnych krakowskich, t. 12, cz. 3: 1542-1545, oprac. B. Przybyszewski, Kraków 1997, s. 21-22 (nr 1010).

⁶⁶ ABKr., rkps 151, s. 21.

⁶⁷ Ibidem.

skiego do święta św. Franciszka – po nonie. Bernardynki zachęcano także, by znalazły czas na nauczanie odmawiania wymaganych modlitw tych, które tego nie potrafiły: „ale, iż nie może żadna umieć, która się nie uczyła, chcę przeto, aby była niektóra godzina podobna przez was ustawiona, w którąby podobne siostry mogły tych rzeczy nawyknać”⁶⁸.

W czwartym rozdziale ustawodawca napomniął, aby obowiązki w klasztorze rozdzielano, biorąc pod uwagę indywidualne predyspozycje zakonnic. Jeśli jakaś siostra posiadała talent w kierunku „robót misternych”, wówczas, „jeśli może być nie łatwie obciążane były w urzędach i robotach domowych”⁶⁹. Z kolei „takie urzędy, aby rozdane były między drugie siostry, które albo urzędem boskim albo inszym robotom użyteczniejszym nie są podobne i sposobne”⁷⁰.

Ważnym elementem klasztornej codzienności było milczenie. Bernardynki były zobowiązane zachowywać je w refektarzu i dormitarzu i na chórze, tak „aby jedna do drugiej nie mówiła na tych miejscach, jeno co jest potrzebnego i pożytecznego do duchownych rzeczy i to po cichu, żeby drugim nic nie przeszkadzać”⁷¹. W wymienionych miejscach siostry miały przestrzegać milczenia od dzwonięcia na *Pozdrowienie Anielskie* z wieczora aż do dzwonięcia porannego, także latem po obiedzie. Powściągliwość w rozmowie przenosiła się też na ostrożność w prowadzeniu korespondencji, na którą musiały otrzymać pozwolenie od przełożonej lub wikarii: „ani której z sióstr słuszną pisać, samej przez się albo przez inszą personę listu, którego którymkolwiek inszym personom krom domu”⁷². Przełożona lub wikaria, „z dozwoleniem dwu albo trzech sióstr roztropnych i rozsądnych”⁷³, w których można prawdopodobnie upatrywać urzędu dyskretek, mogła zwrócić się na piśmie w sprawie potrzeb klasztoru do wikarego, prowincjała lub wizytatora naznaczonego od bernardynów⁷⁴.

Szósty rozdział ustaw nakładał na bernardynki obowiązek modlitwy za żyjące i zmarłe siostry oraz za dobroczyńców klasztoru. W każdy piątek po komplecie, na polecenie przełożonej, wikarii lub innej wyznaczonej zakonnicy, miały się zgromadzić, by odbyć „pospolite polecenie żywych i umarłych”. Odmawiały wówczas psalmy za dobrodziejów „z wierszykiem i z kollektą przyzwolitą”. Następnie miały odprawić tzw. kapitułę win, podczas której były zobowiązane wyznać „pokornie i nabożnie” wszelkie „winy swoje z jawnych

⁶⁸ Ibidem, s. 22.

⁶⁹ Ibidem.

⁷⁰ Ibidem, s. 23.

⁷¹ Ibidem.

⁷² Ibidem, s. 23-24.

⁷³ Ibidem, s. 24.

⁷⁴ Ibidem.

niedostatków omieszkania i win dopuszczonych przeciw Regule i niniejszym statutom⁷⁵, a następnie przyjąć pokutę, „która im dana ma być podług zasłużenia i wystąpienia”⁷⁶. Jeśli jakaś z zakonnic uparcie trwałaby w swoich przewinieniach, tak iż by „swary i zwady niezwyčajne wzruszała między siostrami” i nie usłuchała ani pierwszego, ani drugiego napomnienia ze strony przełożonej w trakcie kapituły win, wówczas matka lub wikaria miały wyznaczyć jej karę. W przypadku, gdyby bernardynka nie poprawiła swego zachowania nawet po otrzymaniu trzeciego napomnienia, „tedy może i powinna matka albo wikaria [...] z dozwoleniem większej części sióstr professowanych, taką lub nowotną lubo też professowaną z pospólstwa wypuścić”⁷⁷. W każdy piątek w klasztorze miała być „czytana ta Reguła i statuta, aby tym pilniej było strzeżono”⁷⁸. To wyjaśnia, dlaczego tekst został przetłumaczony na język polski – czyniło go to bowiem zrozumiałym i przystępnym dla ogółu zakonnic⁷⁹.

Ósmy rozdział papieskich ustaw dotyczył częstotliwości przystępowania do Komunii Świętej. Określono w nim, „aby na każdą pierwszą niedzielę miesiąca Sakrament S. Ciała i Krwi Pana Jezusa Chrystusa, wyspowiadawszy się przyjmowały u kraty waszej”⁸⁰. Jeśli siostra była złożona chorobą, mogła otrzymać Komunię w swej celi: „chybaby czasu niemocy, tedy na miejscu podobny”⁸¹. Jeśli pierwsza niedziela miesiąca przypadała tuż przed jakimś ważnym świętem lub po nim, wówczas moment przystąpienia do sakramentu można było przesunąć na tę uroczystość. Siostry mogły go otrzymać zarówno od kapłana świeckiego, jak i zakonnego; praktyka jednak pokazuje, iż posługę tę pełnili u bernardynek Bracia Mniejsi ze stradomskiego klasztoru, a kapłan diecezjalny zastępował ich tylko w nadzwyczajnych okolicznościach⁸². Należy zauważyć, iż w trosce o przestrzeganie klauzury ustawodawca wyznaczył miejsce, gdzie bernardynki miały przyjmować Komunię: „u kraty”. To znamienne, gdyż na długo przed reformą potrydencką zadbano o ten element klasztornej rzeczywistości. Trudno stwierdzić, czy już wówczas okienko do rozdawania Komunii umiejscowione było w ścianie poprzecznej, po drugiej stronie ołtarza, jak nakazywała *Instrukcja o budynkach*

⁷⁵ Ibidem.

⁷⁶ Ibidem.

⁷⁷ Ibidem, s. 25.

⁷⁸ Ibidem.

⁷⁹ Poziom wykształcenia bernardynek był różny, przykładowo *Ludgarda Zebrzydowska* słabo pisała, zob. W. Urban, *Stan oświecenia duchowieństwa krakowskiego w wiekach XVI-XVIII*, „Przegląd Historyczny” 1983, t. 74, z. 3, s. 512.

⁸⁰ ABKr., rkps 151, s. 25-26.

⁸¹ Ibidem, s. 26.

⁸² Ibidem.

i sprzętach kościelnych⁸³, ale w początkach funkcjonowania klasztoru zapewne starano się umieścić w nim kratę i być może zamykane drzwiczki w trosce o zminimalizowanie bezpośredniego kontaktu kapłana z zakonnicami.

Rozdział dziewiąty ustaw papieskich zatytułowany był *O wchodzeniu w zamknienie*. Określono w nim sytuacje, w których ktoś z zewnątrz mógł przestąpić próg klasztoru. Jak zarządzono: „ustawiam, aby i jedna persona świecka albo zakonna, którejkolwiek dostojności, albo stanu, płci, wieku, będąca wewnątrz do zamknienia waszego dopuszczona nie była, okrom słusznej przyczyny”⁸⁴. Jeśli sytuacja taka miała miejsce, wizyta mogła się odbyć pod warunkiem poinformowania przełożonej i uzyskania jej zgody, nawet jeśli chodziłoby o osobę duchowną „zakonu waszego albo nie”⁸⁵. W momencie, gdy bernardynka leżała złożona chorobą i nie mogła przystąpić do sakramentów „u kraty”, do klasztoru mógł wejść duchowny, aby ją „świętościami opatrzyć”, ale wymagano, by był zawsze w „komżę obleczony”⁸⁶.

Poza posługą względem niedomagających zakonnic pozwolono osobom z zewnątrz na wejście w obręb klasztornej klauzury w następujących sytuacjach:

a gdyby wizytacja miała być albo obieranie matki i wikarii albo też potrzeba gorąca i pożyteczna, potrzebowałaby może wikarii albo minister prowincjański, na którym należy taki urząd z bracią stateczną i poczesną, albo też z innemi jako się widziało potrzebno w liczbie jego roztropności, podobnie tylekroć ile by potrzeba była, mogliby wchodzić, aby te rzeczy, które ku pewnemu rozmnożeniu waszemu pocziwemu przynależą, tym pilniej mogli rządzić⁸⁷.

Możliwość wejścia na teren klasztoru dla osób spoza wspólnoty zakonnic wiązała się więc z nadzwyczajnymi wydarzeniami, jak elekcja przełożonej czy też przeprowadzanie wizytacji przez prowincjała bernardynów. W ustawach wspomniano również o osobach świeckich, które wolno było niezbyt często zaprosić na teren klasztoru: „wszakże słusznie wam będzie, jeśliby tego niektórych znamienitych prelatów albo panów, albo pań nabożność niegdy żądała, te albo one z małym a z poczesnym towarzystwem ku obejrzeniu wewnątrz domu waszego, ale rzadko dopuścić”⁸⁸.

W dziesiątych rozdziale ustaw, zatytułowanym *O przyjmowaniu inszych do tego zakonu*, omówione zostały warunki, które musiała spełnić kandydatka

⁸³ P. Krasny, M. Kurzej, *Mediolańskie instrukcje budynkach i sprzętach kościelnych wydane na polecenie Karola Boromeusza i ich recepcja w Kościele katolickim*, Kraków 2021, s. 287.

⁸⁴ ABKr, rkps 151, s. 26.

⁸⁵ Ibidem.

⁸⁶ Ibidem.

⁸⁷ Ibidem, s. 26-27.

⁸⁸ Ibidem, s. 27.

pragnąca wstąpić do klasztoru bernardynek⁸⁹. Na pierwszym miejscu umieszczono obostrzenie związane z wiekiem, jak bowiem zapisano: „aby niejedna panna albo niewiasta młodsza nad szesnaście lat do waszego zebrania albo zakonu przyjęta nie była”⁹⁰. Ponadto należało dowiedzieć się czegoś o jej przeszłości i wy badać opinie, jaką posiadała w swoim otoczeniu, ale ostateczna decyzja należała do wikarego klasztoru bernardynów lub do prowincjała „albo wizytatora przezeń osobliwie [...] ustawionego”⁹¹. Z kolei do złożenia profesji można było dopuścić tylko tę nowicjuszkę, która w trakcie głosowania wspólnoty otrzymała więcej pozytywnych niż negatywnych głosów. Ustawy przestrzegały też przed przyjmowaniem do klasztoru kobiet świeckich lub zakonnych, nienależących do tej wspólnoty: „także też żadna dziewczka albo świecka, albo zakonna dla którejkolwiek przyczyny lubo dla wyknięcia [wytchnienia] albo doświadczenia, albo prośby, albo dla której inszej przyczyny, aby niechowana była pod zamknięciem waszym, któregokolwiek czasu, pod karaniem utracenia wszystkich uczynków, czci zakonnej, prawnych”. Od przewinienia na tym tle mógł uwolnić jedynie wikary lub prowincjał, i to jedynie podczas kapituły prowincjalnej⁹².

Zastanawiające jest, jak wobec powyższego zarządzenia należy rozpatrywać przyjmowanie panien na edukację, co – jak wiemy – stanowiło jeden z przejawów działalności bernardynek od św. Agnieszki. Należy rozumieć ten przepis w ten sposób, iż dziewczęta przebywające w klasztorze na nauce nie wchodziły w obręb klauzury. Musiały mieć zatem do dyspozycji osobne pomieszczenie, gdzie mogły przebywać pod opieką wyznaczonej mistrzyni panien świeckich. Wobec braku źródeł trudno jednoznacznie za wyrokować, jak wyglądała sytuacja w pierwszym okresie istnienia konwentu. Jedyne wzmianki na temat dziewcząt przebywających tamże na edukacji pochodzą dopiero z okresu nowożytnego. W okresie potrydenckim bernardynki starały się uczynić zadość wymogom reformy i dostosować swe zabudowania przeznaczone na działalność wychowawczą, w myśl wytycznych zawartych w *Instrukcji*: „przy klasztorach, którym zezwolono na kształcenie przekazanych im na wychowanie dziewcząt, trzeba dla nich zbudować właściwe mieszkanie, w którym będą przebywać oddzielone od zakonnic. Ma ono być odgrodzone od wszystkich części klasztoru oprócz kościoła [...]”⁹³.

W przedostatnim, jedenastym rozdziale papieskich ustaw, pt. O *karaniu*, omówiono dyscyplinę. Żadna siostra nie mogła wymierzać sprawiedliwości

⁸⁹ Proces wstępowania do nowicjatu w klasztorze św. Agnieszki zostanie omówiony w dalszej części rozprawy.

⁹⁰ ABKr., rkps 151, s. 27.

⁹¹ Ibidem.

⁹² Ibidem, s. 28.

⁹³ P. Krasny, M. Kurzej, *Mediolańskie instrukcje...*, s. 300.

innej, chyba że mieściło się to w zakresie kompetencji przynależnych do zajmowanego przez nią urzędu. Należało wykazywać troskę, aby we wspólnocie panował pokój i zgoda. Gdy któraś z zakonnic dostrzegłaby jakieś nieprawidłowości w tej materii, była zobowiązana przedstawić je przełożonej lub jej zastępczyni: „a jeśliby jedna z drugiej pogorszenie widziała, albo słyszała, w tej mierze jako wie, tedy powinna matce albo wikarii objawić, a ona ma karać jako przestępcnicę”⁹⁴.

Dwunasty rozdział precyzował warunki, na jakich dokonywać się miał wybór przełożonej klasztoru. Elekcję należało przeprowadzać w obecności wizytatora; jak można przypuszczać, chodziło o przedstawiciela zakonu bernardynów. Ustawodawca zezwolił, by przeprowadzać ją co roku, jednakże zastrzegł, „aby żadna nie mogła być dalej trzech lat w urzędzie”. Po odbyciu kadencji albo przynajmniej po upływie dwóch lat siostry posiadające czynne prawo wyborcze mogły „na każdy rok sobie odmienić matkę albo wikaryą, jeśli się im będzie zdało użyteczne”⁹⁵. W głosowaniu nie mogły brać udziału nowicjuszek. Praktyka pokazuje, iż w klasztorze św. Agnieszki urząd przełożonej sprawowany był przez okres trzech lat, chyba że z przyczyn niezależnych, jak śmierć matki, czas ten ulegał skróceniu. Wówczas obowiązki przejmowała wikaria, aż do momentu wyboru nowej przełożonej. W przypadku „jeśliby się waszemu pospółstwu nie podobała, tedy ojciec gwardian Ś. Bernardyna z radą pięciu roztropnych sióstr, któreby on z pośrodku was umyślił wybrać wam wikaryą wystawi, dotąd ażby minister [prowincjał] przybył, przed którego oblicznością matkę albo ministrę macie sobie obrać”⁹⁶. Jest to kolejny na dowód na ścisłą zależność jurysdykcyjną zakonnic z klasztoru św. Agnieszki od bernardynów ze stradomskiego konwentu, którzy służyli im wsparciem – nie tylko duchowym, ale również pomocą i doradztwem w sprawach związanych z wyborem nowych władz.

Uzupełnieniem ustaw papieskich był znajdujący się w tym samym rękopisie tekst *Porządek pospolitego żywota jako się mają rzędzić siostry w klasztorze świętego Iozepha*⁹⁷, który należy uznać za rodzaj zwyczajnika czy też *modus vivendi*, określającego rytuały stosowane w życiu zakonnym wspólnoty bernardynek. Jego tytuł wskazuje, iż charakteryzuje on obyczaje praktykowane

⁹⁴ ABKr, rkps 151, s. 28.

⁹⁵ Ibidem, s. 29.

⁹⁶ Ibidem.

⁹⁷ Ibidem, s. 31-42. Składał się z następujących rozdziałów: 1. O rządzie chórowym; 2. O składności na chórze; 3. O rządzie stołowym; 4. Nie jeść w celi; 5. O milczeniu; 6. O porcie; 7. Nie wpuszczać nikogo; 8. O przyjmowaniu i przedawaniu robót; 9. O pieniądzach; 10. O pisarkach; 11. O tajemnicach domowych; 12. O milczeniu na piecu; 13. O chowaniu i rozdawaniu; 14. O drażnieniu; 15. O swarzeniu się z dobą; 16. O głośnym mówieniu; 17. O poszanowaniu matczynym; 18. O niespokojnych; 19. O niewspominaniu karania; 20. O służebnych siostrach.

w konwencie pw. św. Józefa, streszczone w dwudziestu niezbyt obszernych rozdziałach. Nie ulega jednak wątpliwości, iż *Teresa Zadzikówna*, przenosząc się na nową fundację, przeszczepiła na nią model życia codziennego znany jej z klasztoru św. Agnieszki, w którym rozpoczęła i kształtowała swą zakonną drogę, poczynawszy od dnia nowicjatu. Idei założenia klasztoru w obrębie murów miejskich przyświecały przede wszystkim względy praktyczne, chęć zapewnienia bezpieczniejszej siedziby dla bernardynek, niebędącej narażonej na zagrożenie powodziowe ze strony Wisły – nie reformatorskie. Ta motywacja poświadcza więc, iż zakonnice, udając się do nowej siedziby, nie planowały odcięcia się od tradycji, w których wzrastały, lecz raczej kontynuowanie ducha zakonnej gorliwości praktykowanego dotychczas w klasztorze św. Agnieszki. Z dużym prawdopodobieństwem można zatem uznać, iż przedstawione tamże zwyczaje były wcześniej stosowane w stradomskiej wspólnotie bernardynek.

Wspomniany tekst rozpoczynał się rozdziałem zatytułowanym *O rządzie chórowym*. Do chóru zobowiązane były przychodzić wszystkie zakonnice, jeśli tylko pozwalało im zdrowie, na wyznaczone godziny „we dnie i w nocy”. Żadna z siostr nie mogła być zwolniona od bywania na jutrzni, „tylko niemocne, o których matka ma wiedzieć, mogą być wyjęte [zwolnione]”⁹⁸. W przypadku, gdy któraś spóźniłaby się na modlitwy, nie powinna czekać do piątku na wyznaczenie winy, lecz jeszcze tego samego dnia powinna udać się do przełożonej i przyjąć od niej wyznaczoną pokutę za brak punktualności. Jeśli zdarzyłoby się, iż „zaspała wszytkiej jutrznie w niedzielę, abo w który powszedni dzień, za pierwszy raz ma siedzieć na ziemi, a matką będzie chciała, może ją rozgrzeszyć”⁹⁹. Gdyby zdarzyło jej się to ponownie w ten sam dzień, wówczas „ma wziąć dyscyplinę przez *De profundis* abo przez dwa pacierze i iść za stół”¹⁰⁰, a jeśli trzeci raz – „ma czynić dyscyplinę przez *Miserere* albo przez pacierze i na ziemi siedzieć do matczynej woli”¹⁰¹.

Zakonnicom nie wolno też było wyjść z chóru w trakcie jutrzni bez pozwolenia przełożonej. Zwyczajnik opisywał postawę, którą powinny odznaczać się bernardynki w trakcie odmawiania naznaczonych modlitw: „każda siostra w kościele, a najwięcej na chórze, gdy śpiewają ma się skromnie, zakonnie, spokojnie i uczciwie, bez żadnego szemrania, jako to przed samym Panem Bogiem, zachować”¹⁰². Jeśli któraś nie zachowywałaby postawy skupienia, tak iż „jakie rozmowy, rozprawy niepotrzebne i śmiechy [...] czyniła, ma dyscyplinę podjąć i na ziemi siedzieć”¹⁰³, tak jak wyznaczyła jej przełożona.

⁹⁸ Ibidem, s. 31.

⁹⁹ Ibidem.

¹⁰⁰ Ibidem, s. 31-32.

¹⁰¹ Ibidem, s. 32.

¹⁰² Ibidem.

¹⁰³ Ibidem.

Przepisy nakazywały siostronom przyjmowanie postawy pełnej zaangażowania w modlitwę, a jeśli zdarzyłoby się, iż „któraby [...] właśnie ze złości swej gniewając się na drugą [...] nie chciała śpiewać albo też owa, która będąc zdrową, a czyni się niemocną, aby nie śpiewała, takiej matka, niech nie każe dać jeść”¹⁰⁴. Zwyczajnik napominał również, by nie zmuszać swym zachowaniem przełożonej do stosowania wymienionych kar, lecz raczej kierować się w postępowaniu rozsądkiem i własnym sumieniem, mając na uwadze Boży sąd. W przypadku, gdy zakonniczki zdarzyłoby się spać w chórze na siedząco, również ma „w obiad siedzieć na ziemi [...], a która śpi stojąc, ma winę swą przed matką powiedzieć”¹⁰⁵.

Trzeci i czwarty rozdział zwyczajnika precyzowały, jak bernardynki miały zachowywać się w refektarzu w trakcie posiłków. Siedząc przy stole, były zobowiązane do zachowania milczenia, „tak żeby żadna nie śmiała nic szeptać z siostrą podług siebie siedzącą, ani przed nią stojącą, wyjąwszy to co potrzeba, ku służbie stołowej [...]”¹⁰⁶. Za przewinienie w tej materii karę mogła wyznaczyć przełożona. Nie wolno było marudzić w trakcie posiłku i narzekać na otrzymaną część, „a która by gardziła porcją i odpychała ją, takie nie ma matka dać jeść na wieczerzy, tylko chleba z wodą”¹⁰⁷. Siostry podczas jedzenia nie powinny wstawać od stołu, jeśli zaś zaszłaby taka potrzeba, wtedy „mają zasię przyjść na *Grasias* i mówić stojąc na miejscu swoim; a która by na *Gracias* nie była chociaż w refektarzu, bądź i w kościele, taka ma czynić disiplinę na wieczerzy przez całe *Miserere* albo przez trzy pacierze”¹⁰⁸. Jedynym miejscem przeznaczonym do spożywania pokarmów był refektarz; poza jego obrębem wolno było przyjąć jedynie lekarstwo albo zjeść coś drobnego „dla posilenia czasu śpiewania albo jakiej roboty”¹⁰⁹.

Rozdział piąty, zatytułowany *O milczeniu*, nawiązywał bezpośrednio do wytycznych zawartych we wcześniejszych przepisach. Bernardynki miały przestrzegać milczenia po odmówieniu *Zdrowaś Maryjo* i po obiedzie w okresie letnim, „jako papież w piątej ustawie przykazuje”¹¹⁰. Za złamanie nakazu milczenia siostry, w trakcie obiadu lub wieczerzy, „w refektarzu mają stać albo klęczeć, rękę na krzyż dzierżąc i drewno w uściech [ustach] przez pięć pacierzy”¹¹¹; miały to uczynić od razu po przewinieniu, a nie czekać aż do piątkowej kapituły win. Jeśli zaś w wyznaczone pory, gdy należało zachowywać milczenie, bernardynki schodziłyby się „do cel, aby tam sobie bezpieczniej”

¹⁰⁴ Ibidem, s. 32-33.

¹⁰⁵ Ibidem, s. 33.

¹⁰⁶ Ibidem.

¹⁰⁷ Ibidem.

¹⁰⁸ Ibidem, s. 34.

¹⁰⁹ Ibidem.

¹¹⁰ Ibidem.

¹¹¹ Ibidem.

prowadzić rozmowy, „to jawno było mają wziąć po dziesięć plag, a jeśli by to było tajemno, nie mają ich spowiednicy rozgrzeszać, aż też pokutę uczynią tajemnie, nie wyjawiając występku u matki, w celi”¹¹². Do tego rozdziału nawiązywał także dwunasty, zatytułowany *O milczeniu na piecu*, które należało zachowywać także gdy „w nim palą i na nim się grzeją”¹¹³. Za złamanie tej zasady groziła kara skutkująca tym, iż zakonnica nie mogła usiąść za stołem z innymi, aż uczyni „dyscyplinę przez *Miserere*, albo przez trzy pacierze”¹¹⁴. Piętnowane było jedynie celowe gadulstwo, które nie przynosiło żadnego pożytku: „ale, żeby tam miały być jakie rozmowy, albo obmowiska, albo też rozprawy jakie długie i niepotrzebne”¹¹⁵. Dopuszczalna była wymiana zdań w sprawach koniecznych, związanych np. z wykonywanymi obowiązkami.

W rozdziale szóstym omówiono obyczaje związane z okolicznością pójścia do klasztornej furty. Zakonnicom wolno było się tam udać jedynie na wezwanie, ale tylko w sytuacji, gdy najpierw portulanka¹¹⁶ zawiadomiła o tym zamiarze przełożoną. Ponadto bernardynki nie mogły chodzić do furty same – zawsze musiała im towarzyszyć matka bądź inna wyznaczona do tego zadania siostra. Jedynie dyskretnie pozwolano przybywać tam bez asysty. Z kolei w rozdziale siódmym przypominano, aby do klasztoru „dzieci, żaków, którychkolwiek nie wpuszczano, ani też inszych świeckich”¹¹⁷, tak jak zostało to określone w dziewiątej ustawie papieskiej.

Rozdziały ósmy oraz dziewiąty określały praktyki dotyczące zagadnień finansowych i rozporządzania dobrami materialnymi. Bez pozwolenia przełożonej bernardynkom nie wolno było „przyjmować robót” ani też kupczyć, targować się, nosić przy sobie pieniędzy bądź zadłużać się u osób świeckich ani przy ich pomocy przekazywać czegoś na sprzedaż. Zastrzeżono również kary za przewinienia w tej kwestii: „a jeśli by która kupowała axamity albo adamaszki albo perły i insze rzeczy drogie, krom jedwabiu albo nici złotych, którymkolwiek personom świeckim, taka za pierwszy raz ma wziąć sześćdziesiąt plag, a za wtóry ma wziąć karanie od wszystkich sióstr, a za trzecim ma być precz wyrzucona z klasztoru”¹¹⁸.

Jak wynika z powyższego, uparte niestosowanie się do tychże zaleceń i brak chęci poprawy skutkować mogły nawet usunięciem krnąbrnej zakonnicy ze wspólnoty. W kwestii dysponowania swoimi dobrami nakazano bernardynkom, które mają „płat albo czynsze albo którekolwiek insze pie-

¹¹² Ibidem, s. 35.

¹¹³ Ibidem, s. 37.

¹¹⁴ Ibidem, s. 38.

¹¹⁵ Ibidem.

¹¹⁶ Szerzej urząd portulanki zostanie omówiony w rozdziale czwartym rozprawy.

¹¹⁷ ABKr., rkps 151, s. 36.

¹¹⁸ Ibidem.

niądze", aby „nie chowały ich u świeckich, ale u matki na swoją potrzebę albo też niekiedy na posplitą”¹¹⁹. Wskazuje to, iż ich ślub ubóstwa tercjarek był interpretowany nie jako trwałe i całkowite zrzeczenie się własności prywatnej, lecz raczej jako zgoda na zależność w dysponowaniu posiadanymi dobrami, które powinny być zdeponowane u przełożonej. Bernardynki miały więc prawo do uzyskiwania procentów od zapisanych dla nich sum. Kontrola nad ich wydawaniem należała do przełożonej, siostra zaś mogła decydować o ich przeznaczeniu na swoje potrzeby lub też dla dobra wspólnoty klasztornej¹²⁰.

Ustawy zakazywały bernardynkom utrzymywania prywatnej korespondencji z osobami zarówno świeckimi, jak i duchownymi. Wyjątek stanowiła sytuacja, gdy to przełożona sama napisała list lub zleciła jego napisanie innej siostrze, następnie go przeczytała, zaakceptowała i zapieczętowała. Żadne więc pismo nie mogło opuścić murów klasztoru bez wiedzy i aprobaty przełożonej. Jeśli zakonnica nie dostosowałaaby się do tego nakazu i „przeciw temu wystąpiła, albo w ten list, który już matka widziała, kartkę potajemnie wsadziła nad dozwolenie, taka wpadnie w klątwę”¹²¹. Rozgrzeszenie mogła uzyskać, dopiero gdy spełniła wymaganą pokutę – w tym przypadku musiała „z dyscypliną, chleb z wodą na ziemi siedząc jeść”¹²². Bernardynki były również zobowiązane do zachowania dyskrecji i nierozprawiania o wewnętrznych sprawach wspólnoty z postronnymi osobami. Zakonnica, która „wyjawiała tajemnice kapitulne, albo domowe, albo pokuty, albo zwady i insze tajemnice komukolwiek krom swego klasztoru [...] z czegoby mogło wynieść zasmucenie, albo pogorszenie taka jest w klątwie”¹²³.

Zwyczajnik normował także kwestie związane z zachowaniem i relacjami wewnątrz wspólnoty. Kara „piętnastu plag”¹²⁴ należała się zakonnicy, która „drugą drażniła, albo nieuczciwymi słowy jej łajała, albo przezywając wspomniała szatana i insze słowa nieuczciwe mówiła”¹²⁵. Bernardynki były wezwane do budowania atmosfery wzajemnej serdeczności i życzliwości, karze zaś podlegało swarzenie się, czyli kłócenie się. Jeśli doszłoby do jakiejś scysji między siostrami, wówczas „ta która ten swar poczęła ma wziąć piętnaście plag, a ta która jej nie ustąpiła i sprzeciwiała się [...] ma wziąć dziesięć plag”. Jeśli dołączyłaby do sporu kolejna zakonnica i wtrącając się, próbowałaby

¹¹⁹ Ibidem.

¹²⁰ M. Borkowska, *Zakony żeńskie w Polsce w epoce nowożytnej...*, s. 198-199.

¹²¹ ABKr., rkps 151, s. 37. Klątwa to rodzaj kary polegającej na czasowym wykluczeniu z życia wspólnoty.

¹²² Ibidem.

¹²³ Ibidem.

¹²⁴ Plagi to kara cielesna polegająca na wymierzeniu określonej liczby uderzeń (razów). Słowo pochodzi z języka łacińskiego (*plaga*, *-ae*) – uderzenie, cios, raz.

¹²⁵ ABKr., rkps 151, s. 38.

ujmować się za jedną ze stron, „tedy ma tak pokutować, jako i ta, za którą pomagała”¹²⁶. Karze podlegały również siostry niezachowujące się stosownie na chórze w kościele i wszczynające kłótnie czy też podnoszące głos i przeskadzające w ten sposób innym¹²⁷.

W przepisach podkreślano znaczenie urzędu przełożonej, której należało okazywać szacunek i posłuszeństwo. Jeśli zdarzyła się sytuacja, że „siostra [...] przeciw matce powstała z gniewem i nieuczciwie wołając i przyprawiając jej słowa drażniącymi, taka ma wziąć za pierwszy raz trzydzieści plag, za wtóry sześćdziesiąt, a za trzecim razem sto plag i do karceres”¹²⁸. Wysokość naznaczonej kary za brak poszanowania przełożonej świadczy, iż było to poważne przewinienie; możliwe, iż miało z założenia dyscyplinować zakonnicę, by wystrzegały się wszelkich przewinień w tej materii. Dla podtrzymania dobrej atmosfery wewnątrz wspólnoty zakonnej bernardynki powinny unikać także niespokojnego zachowania, które wyrażało się narzekaniem, szemraniem, gadatliwością, a w konsekwencji mogło „turbować i zasmucać”¹²⁹ pozostałe siostry. Ponadto miały nie czynić innym złośliwości poprzez wzajemne wypominanie sobie otrzymanych kar: „któraby śmiała której siostrze wyrzucać to na oczy, że ją karano, albo któraby mówiła na drugą, ta mię oskarżyła, taka ma wziąć pięć plag”¹³⁰.

W ostatnim rozdziale zwyczajnika określone zostały obowiązki zakonnic należących do tzw. drugiego chóru, co wskazuje, że ten rodzaj struktury obecny był również w klasztorze św. Agnieszki. W większości zgromadzeń to zakonnice chórowe stanowiły trzon wspólnoty i były zobowiązane – jak wskazuje ich nazwa – do udziału w modlitwach chórowych. Jak zaznacza s. Małgorzata Borkowska, podział ten zaznaczał się w posługiwaniu się łaciną – która z czasem stała się językiem liturgii – a jej znajomość nie była już powszechna. Konwersi, a więc osoby wstępujące do zakonu w dojrzałym wieku, często nie posługiwali się nią swobodnie, dlatego od XI w. zaczęła kształtować się osobna grupa zakonników, określanych właśnie konwersami lub drugim chórem. W zakonach żeńskich takie kobiety zazwyczaj angażowano przy pracach związanych z utrzymaniem gospodarstwa domowego, konwerski nie były jednak liczne aż do XIX w. Od pozostałych zakonnic odróżniał je kolor welonu. Na mocy zwyczaju miejsce we wspólnocie przysługiwało im po wszystkich siostrach chórowych¹³¹.

¹²⁶ Ibidem, s. 39.

¹²⁷ Ibidem.

¹²⁸ Ibidem.

¹²⁹ Ibidem, s. 40.

¹³⁰ Ibidem.

¹³¹ M. Borkowska, *Życie codzienne polskich klasztorów żeńskich w XVII-XVIII wieku*, Warszawa 1996, s. 69-71.

Przepisy nakazywały, by w przypadku jakichś uchybień względem reguły siostry z drugiego chóru uczyniły taką samą pokutę jak pozostałe. Swe zadania i prace powinny wypełniać z zaangażowaniem i poświęceniem: „tak te siostry, które do kuchni i na insze służby pospolitego tego domu są przyjęte, powinny są pod grzechem przestępstwa ślubu swego, jako najdłuższej mogą służby kuchenne i insze pełnić wiernie, a z dobrą wolą, oczekiwając za to odpłaty od Pana Boga”¹³². W wypadku, gdy złożyła je choroba, lub ze względu na zaawansowany wiek bywały zwalniane z dotychczasowych obowiązków i mogły liczyć na opiekę, mieszkanie i wyżywienie ze strony klasztoru: „a wszakże starym i wyrobionym, albo też niemocnym ma być sfolgowanie i opatrzenie”¹³³.

W podsumowaniu zwyczajnika zaznaczono, iż przedstawiony sposób życia klasztornego obowiązywał każdą z bernardynek: „mają to wszystkie wiedzieć, iż na ten rząd zakonny nie tylko siostry chórowe są повинne, ale też wszystkie insze, tak stare jako i młode”¹³⁴, a zwolnione z nich mogły być jedynie „niemocne i te, które niemocnym służą”. Przełożona mogła odpuścić jutrznię „siostronom kuchennym”, gdy miały zleconą pracę, a noc była krótka i istniała obawa, iż nie starczy im czasu na jej wykonanie. Zastrzeżono również, iż w przypadku, gdy bernardynki okazywały brak pokory i buntowały się przeciw otrzymanym karom, spowiednicy nie mogli dać im rozgrzeszenia, dotąd „aż pokuty wypełnią i mogą im jeszcze więcej pokuty przydać”¹³⁵.

3. Reforma potrydencka

a) Uchwały Soboru Trydenckiego dotyczące klasztorów żeńskich

Jednym z najważniejszych wydarzeń w nowożytnych dziejach Kościoła oraz jego prawodawstwa, odnoszącego się do fundamentalnych dziedzin życia zarówno osób świeckich, jak i duchownych, był Sobór Trydencki. Jego zwołanie było odpowiedzią na potrzebę głębokiej reformy i przemiany w Kościele katolickim, dla której stworzył solidne podstawy doktrynalne i prawno-dyscyplinarne. Zmiany te rozpoczęły się za pontyfikatu papieża Pawła III (1534-1549), który przez podjęte decyzje zaczął torować drogę dla swoich następców. I tak już w 1535 r. ustanowił kardynalską komisję do spraw reformy

¹³² ABKr., rkps 151, s. 41.

¹³³ Ibidem.

¹³⁴ Ibidem.

¹³⁵ Ibidem, s. 41-42.

obyczajów, a następnie komisję kardynalską, która miała podjąć dzieło reformy Kościoła. Papież zainicjował reformę zakonów żebrzących, które poświęcały się szczególnie pracy duszpasterskiej i kaznodziejskiej, a przez to wywierały duży wpływ na ogół wiernych. Do osiągnięć Pawła III należało także zreorganizowanie inkwizycji, w pewnym stopniu zarządzania sprawami finansowymi kurii papieskiej i jej urzędów oraz przypominanie o obowiązku rezydencji. W 1536 r. podjął próbę zwołania soboru do Mantui, jednakże nieudaną ze względu na trudną sytuację polityczną. Sobór udało się ostatecznie zwołać – za zgodą cesarza – do Trydentu, gdzie otwarcie obrad planowano na 1 listopada 1542 r. Wybuch wojny między Karolem V i Franciszkiem I wymusił jednak ich zawieszenie. Pomimo niesprzyjającej sytuacji politycznej Paweł III doprowadził do wznowienia obrad soborowych 13 grudnia 1545 r. Ustalono, iż tematyka będzie dotyczyć dogmatów i reformy życia kościelnego¹³⁶.

W okresie trwania soboru wyróżnia się jego trzy fazy: pierwszą, od 13 grudnia 1545 r. do 14 września 1549 r., liczącą dziesięć sesji, za pontyfikatu Pawła III; drugą, trwającą od 1 maja 1551 do 28 kwietnia 1552 r., obejmującą sesje od jedenastej do szesnastej za Juliusza III (1550-1555), oraz ostatnią, w okresie od 18 stycznia 1562 r. do 4 grudnia 1563 r., przypadającą na pontyfikat Piusa IV (1559-1565), obejmującą sesje od siedemnastej do dwudziestej piątej. Uroczystego zamknięcia soboru dokonał Pius IV na ostatniej sesji 4 grudnia 1563 r., który też potwierdził ustnie jego dekrety 26 stycznia 1564 r. i opublikował w bulli *Benedictus Dei* z 30 czerwca tegoż roku¹³⁷.

Sobór nie wyczerpał prawnych zagadnień, stawianych przed nim w momencie zwoływania, jednak podjął uchwały, które miały przełomowe znaczenie dla formy żeńskiego życia zakonnego, a także codziennego funkcjonowania żeńskich klasztorów, w tym wpłynęły również zasadniczo na kształt wewnętrzny wspólnoty bernardynek w klasztorze św. Agnieszki. Na dwudziestej piątej sesji soboru, odbywającej się 3-4 grudnia 1563 r., został uchwalony dekret *De regularibus et monialibus* w sprawie zakonników i zakonnic, składający się z dwudziestu dwóch paragrafów, w których wyłożono zasady reformy życia wspólnotowego w klasztorach męskich oraz żeńskich¹³⁸.

¹³⁶ K. Dopierała, *Księga papieża*, Poznań 1996, s. 307-310; H. Tüchle, C. A. Bauman, *Historia Kościoła*, t. 3: 1500-1715, Warszawa 1986, s. 114-120; T. Silnicki, *Sobory powszechne a Polska*, Wrocław 1962, s. 128-129; K. Schatz, *Sobory powszechne. Punkty zwrotne w historii Kościoła*, Kraków 2002, s. 168-173; J. Gręźlikowski, *Trydencka reforma i odnowa Kościoła. Refleksje w 450. rocznicę od zakończenia obrad Sobory Trydenckiego (1545-1563)*, „Studia Włocławskie” 2014, t. 16, s. 127-128.

¹³⁷ K. Dopierała, *op. cit.*, s. 316-319; J. Gręźlikowski, *op. cit.*, s. 132.

¹³⁸ W. Wenz, *Le regole Concilio di Trento nella vita religiosa*, [w:] *Żyjemy dla Pana. Księga pamiątkowa dedykowana S. Profesor Ewie Józefie Jezierskiej OSU w siedemdziesiątą rocznicę urodzin*, red. M. Rosik, Wrocław 2005, s. 715-717.

Jego pierwszy rozdział przypominał o znaczeniu przestrzegania reguły i wzywał przełożonych do czuwania nad jej wypełnianiem. W dekreście zawarto napomnienie, „aby wszyscy zakonnicy zarówno mężczyźni, jak i niewiasty, stosowali i podporządkowywali swe życie zasadom reguły, którą ślubowali, a przede wszystkim, aby wiernie zachowywali to, co dotyczy doskonałego wypełniania ich ślubów, a więc zasady posłuszeństwa, ubóstwa i czystości [...]”¹³⁹. Na przełożonych zaś spoczywał obowiązek dokładania wszelkich starań, by żadne przepisy nie były łamane¹⁴⁰.

W drugim rozdziale dekretu sobór skupił się na konieczności przestrzegania ślubu ubóstwa. Uchwalono, iż „żaden zakonnik czy zakonnica nie może posiadać, ani zachowywać żadnych dóbr nieruchomości, bądź ruchomych, jakiegokolwiek rodzaju, w żaden sposób otrzymanych jako własność, nawet w imieniu zgromadzenia [...]”¹⁴¹. Wszystkie tego typu dary powinny zostać przekazane przełożonemu i włączone do ogólnego stanu posiadania klasztoru¹⁴². Trzeci rozdział przypominał m.in. o tym, iż w klasztorze powinna przebywać tylko taka liczba zakonników, jaką można utrzymać z posiadanych dochodów i otrzymywanej jałmużny. Zarządzono też, iż każdorazowo na powstanie nowego klasztoru wymagane jest zdobycie zgody miejscowego biskupa¹⁴³.

Z perspektywy żeńskiego życia zakonnego ogromne znaczenie miały postanowienia zawarte w piątym rozdziale tegoż dekretu, omawiającym zagadnienie przestrzegania klauzury. Sobór postanowił odnowić konstytucję papieża Bonifacego VIII (1294-1303) *Periculoso* i wezwał biskupów, aby we wszystkich podległych im klasztorach na mocy zwyczajnej władzy, a w pozostałych posiłkując się autorytetem Stolicy Apostolskiej, „pilnie odnowili klauzurę zakonnic, gdy została naruszona, a jeżeli nie była naruszona, niechaj się zatroszczą o jej szczególnie zachowanie”¹⁴⁴. Wyznaczył ponadto warunki, pod którymi możliwe było wyjście zakonnic poza klauzurę: „żadnej zaś [...] nie godzi się opuszczać klasztoru po złożeniu profesji zakonnej, nawet na krótki okres czasu, pod jakimkolwiek pretekstem, chyba, że dla jakiejś słusznej przyczyny, uznanej przez biskupa [...]”¹⁴⁵. Zaznaczono też, iż nikt, bez względu na swe pochodzenie czy płeć, nie ma wstępu w obręb klauzury zakonnej bez pisemnego zezwolenia od stosowanej władzy duchownej, pod karą ekskomuniki. Dla zapewnienia większego bezpieczeństwa żeńskich

¹³⁹ *Dokumenty soborów powszechnych. Tekst łaciński i polski*, t. 4: 1511-1870. Lateran V, Trydent, Watykan I, oprac. A. Baron, H. Pietras, Kraków 2005, s. 785.

¹⁴⁰ W. Wenz, *op. cit.*, s. 717-718.

¹⁴¹ *Dokumenty soborów powszechnych...*, s. 785.

¹⁴² *Ibidem*, s. 787; W. Wenz, *op. cit.*, s. 718-719.

¹⁴³ *Dokumenty soborów powszechnych...*, s. 787.

¹⁴⁴ *Ibidem*, s. 789.

¹⁴⁵ *Ibidem*.

klasztorów postanowienia soborowe zachęcały, by przenosić te już istniejące w obręb murów miejskich i tam też budować nowe¹⁴⁶.

Obowiązek przestrzegania klauzury nie był zjawiskiem nowym w Kościele. Jak wspomniano, ustawodawstwo soboru nawiązało do konstytucji *Periculoso*, ogłoszonej przez papieża Bonifacego VIII 3 marca 1298 r. Nakładała ona na wszystkie mniszki wieczystą klauzurę, co stanowiło przełom w dotychczasowej praktyce. Dotąd bowiem to do przełożonych miejsca należał nadzór nad jej przestrzeganiem, prawo do wydawania zezwoleń na jej opuszczenie lub na wejście w obręb klasztoru osób z zewnątrz. Wytyczne dotyczące klauzury tzw. bonifacjańskiej oddały zaś kontrolę nad jej przestrzeganiem w ręce biskupa lub przełożonego zakonnego, a jej charakter został zmieniony ze zwyczajnej na wieczystą¹⁴⁷.

Do jej stosowania zobowiązano wszystkie profeski, czyli zakonnice po złożonych ślubach. Konstytucja przewidywała tylko dwa wyjątki dotyczące opuszczenia klauzury czynnej, czyli wyjście poza obręb klasztoru: zagrożenie niebezpieczeństwem, np. w przypadku choroby, niepozwalającej mniszce przebywać z innymi siostrami, oraz wypełnianie czynności prawnych wynikających z ówczesnego ustroju feudalnego. Z czasem praktyka życia wymusiła dodatkowe powody, wśród których znalazły się: objęcie urzędu przełożonej w innym klasztorze, przejście do zakonu o surowszej regule, wyjazd na nową fundację, przenosiny do konwentu należącego do tego samego zakonu czy ucieczka przed wojną. W konstytucji zastrzeżono także, by dla zapewnienia wystraszających warunków bytowych przyjmować do danej wspólnoty tylko taką liczbę mniszek, którą będzie można bez trudu utrzymać¹⁴⁸.

Dokument wydany przez Bonifacego VIII normował również warunki wchodzenia do klasztoru osób z zewnątrz. Odwiedziny mniszek oraz wkraczanie poza obręb klauzury możliwy był tylko z ważnych powodów i to wyłącznie po otrzymaniu stosowanego pozwolenia. Udzielić go mógł miejscowy biskup lub przełożony zakonnny, któremu dany klasztor podlegał. Motywy wizyty musiały mieć związek z potrzebami duchowymi zakonnic lub też dotyczyć koniecznych spraw doczesnych. Zaliczały się do nich posługa sakramentalna sprawowana przez kapłana, wizytacja władz zwierzchnich związana z kwestiami utrzymania dyscypliny i likwidacji nadużyć, konieczność skorzystania z usług cyrulika, lekarza czy np. szewca¹⁴⁹.

Mimo iż z założenia konstytucja bonifacjańska miała obowiązywać wszystkie mniszki, to jednak aż do okresu trydenckiego istniało w Kościele

¹⁴⁶ *Ibidem*, s. 791.

¹⁴⁷ F. Bogdan, *Geneza i rozwój klauzury zakonnej. Studium prawno-historyczne*, Poznań 1954, s. 238.

¹⁴⁸ *Ibidem*, s. 240-242.

¹⁴⁹ *Ibidem*, s. 242-244.

wiele klasztorów, a nawet zakonów, które wskutek decyzji lokalnych władz duchownych, na mocy udzielanych indultów czy też utrwalonego zwyczaju, były z niej zwolnione. Zaliczały się do nich tercjarki franciszkańskie, składające śluby publiczne – na podstawie konstytucji Leona X *Inter caetera* z 1521 r. miały przestrzegać tylko takiej klauzury, „jaką same będą chciały zachowywać”¹⁵⁰.

Jak zaznaczono, postanowienia Soboru Trydenckiego dotyczące wychodzenia mniszek z klasztoru i wchodzenia w jego obręb osób z zewnątrz nawiązywały do ustawodawstwa zaprowadzonego przez Bonifacego VIII. W kwestii jednak przestrzegania klauzury czynnej były łagodniejsze w swej wymowie, nadzór nad jej zachowaniem powierzono bowiem biskupom, których upoważniono do udzielania zezwolenia zakonnicom na wyjście ze względu na ważną przyczynę¹⁵¹. Jeśli chodzi o klauzurę bierną, to na mocy postanowień soborowych została ona obwarowana sankcjami karnymi. Żadna bowiem osoba, bez względu na płeć, pochodzenie i pełnione funkcje, nie mogła wejść w jej obręb, pod karą ekskomuniki, bez upoważnienia otrzymanego od ordynariusza miejsca lub przełożonego zakonnego¹⁵².

Postanowienia soborowe dotyczyły również zagadnienia elekcji przełożonych. I tak jedyną dopuszczalną formą wyboru nowych władz zakonnych miało stać się tajne głosowanie¹⁵³. Ustalono wiek i staż zakonny, wymagane od kandydatek na przełożone. Warunkiem posiadania biernego prawa wyborczego było ukończenie czterdziestu lat i prowadzenie „chwalebego życia” przez osiem lat po złożonej profesji¹⁵⁴.

Zarządzenia zawarte w dekrete nie tylko dotyczyły spraw organizacyjno-prawnych, lecz także miały na celu umocnienie i ożywienie pobożności przez pogłębienie życia sakramentalnego. Odchodząc od średniowiecznego zwyczaju, który dopuszczał przyjmowanie Komunii Świętej tylko kilka razy w roku, ustalono, „aby zakonnice były zachęcane przez swe konstytucje zakonne do przystępowania do spowiedzi raz na miesiąc i do przyjmowania Najświętszego Eucharystii, aby tak wsparte zbawienną opieką umacniały się w walce z wszelkimi zasadzkami diabelskimi”¹⁵⁵. Powołano także urząd spowiednika kwartalnego, zwanego nadzwyczajnym¹⁵⁶.

Określono warunki, które należało spełnić, by profesja zakonna była uznana za ważną – m.in. ukończenie szesnastu lat oraz odbycie rocznego

¹⁵⁰ *Ibidem*, s. 249-250.

¹⁵¹ *Ibidem*, s. 290-291.

¹⁵² *Ibidem*, s. 293-294.

¹⁵³ *Dokumenty soborów powszechnych...*, s. 791.

¹⁵⁴ *Ibidem*, s. 793; W. Wenz, *op. cit.*, s. 723.

¹⁵⁵ *Dokumenty soborów powszechnych...*, s. 795.

¹⁵⁶ *Ibidem*; W. Wenz, *op. cit.*, s. 728.

nowicjatu, liczonego od momentu otrzymania habitu przez kandydatkę. Z kolei – jak zaznaczono – „profesja uczyniona wcześniej nie będzie wiążąca, a także nie będzie skutkować zobowiązaniem do zachowania jakiegokolwiek reguły, zasad zakonu czy też klasztoru [...]”¹⁵⁷. Wspólnotom zakonnym zabroniono przyjmowania od rodziców lub krewnych kandydatki posagów czy innych zapisów o charakterze finansowym przed złożeniem profesji. Nakazano także, aby odchodzącym nowicjuszkom zwracać wszystko, co do nich należało¹⁵⁸.

Postanowienia soboru dotyczyły ponadto warunków wstępowania do klasztoru. Odtąd do nowicjatu nie mogła zostać dopuszczona żadna panna, która nie miała ukończonych dwunastu lat. Ponadto wola jej wstąpienia do klasztoru musiała zostać zbadana przez biskupa miejsca lub innego oddelegowanego duchownego¹⁵⁹. Przepisy nakładały karę ekskomuniki na wszystkich, którzy próbowaliby stosować namowę lub wywierać przymus na kobietę względem jej decyzji obrania zakonnego powołania, „także na tych, którzy służą w tej sprawie radą, pomocą albo wsparciem, a także na tych, którzy wiedzą, że [...] pod przymusem wstępuje do klasztoru, przyjmuje habit, albo składa profesję [...], a jednak w jakikolwiek sposób, czy to przez obecność czy to przez zgodę, albo swym autorytetem, wezmą udział w tych czynnościach”¹⁶⁰. Karę ściągaly na siebie także osoby czyniące trudności i przeszkody na drodze w realizacji powołania zakonnego¹⁶¹.

W podsumowaniu dekretu uczestnicy soboru wezwali, by wszystkie zasady zawarte w powyższych postanowieniach były odtąd przestrzegane z całą mocą we wszystkich wspólnotach, zarówno męskich, jak i żeńskich. Zadanie ich ogłoszenia i egzekwowania zostało powierzone – w zależności od charakteru zależności danego klasztoru – albo lokalnemu biskupowi, albo przełożonym zakonnym¹⁶².

W okresie posoborowym przyjęto kolejne uchwały regulujące normy związane z żeńskim życiem klasztornym. Zagadnienie klauzury czynnej zostało podjęte przez papieża Piusa V († 1572), który 29 maja 1566 r., w pierwszym roku swego pontyfikatu, ogłosił konstytucję *Circa pastoralis*¹⁶³, mając na celu podniesienie poziomu życia zakonnego i likwidację nadużyć. W dokumencie tym ponownie wezwał wszystkie mniszki do przestrzegania klauzury, bez względu na to, do jakiego klasztoru należały, niezależnie od

¹⁵⁷ Dokumenty soborów powszechnych..., s. 799.

¹⁵⁸ Ibidem, s. 801; W. Wenz, op. cit., s. 730-731.

¹⁵⁹ Dokumenty soborów powszechnych..., s. 801.

¹⁶⁰ Ibidem, s. 803.

¹⁶¹ Ibidem.

¹⁶² Ibidem, s. 808-809.

¹⁶³ *Codicis Iuris Canonici fontes*, Vol. 1: *Concilia generalia – Romani pontifices usque ad annum 1745*, a cura di P. Gasparri, Romae 1926, s. 201-203 (nr 112).

sposobu złożenia ślubów; obowiązek ten rozszerzył także na konwerski. W przypadku, gdyby zakonnice, powołując się na wcześniejsze zwyczaje, nie chciały jej zachowywać, wówczas biskupi miejsca oraz przełożeni zakonnicy mieli prawo je do tego przymusić¹⁶⁴.

Postanowienia konstytucji dotyczyły też kobiet prowadzących życie wspólnotowe jako tercjarki. Jeśli były profeskami, to zostawały zobowiązane do złożenia ślubów uroczystych i podporządkowania się klauzurze papieskiej. Jeśliby nie chciały się zastosować do tychże zarządzeń, biskup miejsca wraz z przełożonymi zakonu męskiego, któremu podlegały, powinni przekonać je do poddania się nowym zarządzeniom. W razie ich sprzeciwu mieli prawo zastosować wobec nich surowe kary¹⁶⁵. Pozostałe grupy pobożnych kobiet, nieskładające ślubów uroczystych i niezachowujące klauzury w myśl decyzji papieskiej, miały odtąd zakaz przyjmowania kandydatek¹⁶⁶.

Zdawano sobie sprawę, iż obowiązek zachowania klauzury może spowodować trudności z zabezpieczeniem spraw bytowych klasztorów. Z tego powodu biskupi i przełożeni, którym podlegały mniszki i tercjarki, zostali zobowiązani do organizowania kwest z przeznaczeniem na potrzeby żeńskich wspólnot czy też zapewnienia mniszkom prac ręcznych, których wykonywanie pozwoliłoby im zdobyć środki na utrzymanie. Przeprowadzanie kwest należało powierzyć konwerskom, które w momencie składania ślubów miały liczyć czterdzieści lat i mieszkwały poza klauzurą, ale w miejscu przylegającym do klasztoru. W jego obręb mogły wchodzić jedynie w oznaczonych przypadkach, wyjść na zewnątrz natomiast – tylko dla odbycia kwesty, i to tylko po otrzymaniu zgody zwierzchnika, któremu podlegały. Papież zabronił przyjmowania konwersek¹⁶⁷.

¹⁶⁴ F. Bogdan, *op. cit.*, s. 291; R. Creytens, *La riforma dei monasteri femminili dopo i Decreti Tridentini*, [w:] *Il Concilio di Trento e la riforma tridentina. Atti del Convegno storico internazionale, Trento 2-6 settembre 1963*, Vol. 1, Roma 1965, s. 62-63; J. Kałowski, *Ewolucja prawodawstwa kościelnego dotyczącego instytutów zakonnych o ślubach prostych*, „Prawo Kanoniczne” 1991, t. 34, nr 3-4, s. 76; H. D. Wojtyska, *Potrydenckie przemiany w koncepcji żeńskiego życia zakonnego*, „Studia Warmińskie” 2001, t. 38, s. 179.

¹⁶⁵ „Mulieres quoque quae Tertiariae, seu de Poenitentia dicuntur, cuiuscumque fuerint Ordinis in congregatione viventes, si et ipsae professae fuerint, ita ut solemne votum emisierint, ad clausuram praecise, ut praemittitur, et ipsae teneantur, quod si votum solemne non emisierint, Ordinarii una cum superioribus earum hortentur, et persuadere studeant, ut illud emittant, et profiteantur, ac post emissionem, et professionem eidem clausure se subiiciant, quod si recusaverint, et aliquae ex eis inventae fuerint scandalosae vivere, severissimae puniantur” – *Codex Iuris Canonici fontes...*, s. 202 (nr 112); zob. też: J. Kałowski, *Ewolucja prawodawstwa kościelnego...*, s. 77.

¹⁶⁶ *Ibidem*; F. Bogdan, *op. cit.*, s. 291.

¹⁶⁷ J. Kałowski, *Ewolucja prawodawstwa kościelnego...*, s. 77-78.

Potwierdzono także wcześniejsze ustalenia, by do klasztoru wstęp miało tylko tyle kandydatek, ilu można było zapewnić odpowiednie warunki życia. Papież wezwał przedstawicieli władz duchownych do opublikowania i wprowadzenia postanowień konstytucji oraz do troski o przestrzeganie jej wytycznych. Ponadto uchylił wcześniej wydane przywileje, przeciwne tym postanowieniom, oraz wezwał władze świeckie do udzielania wsparcia w zakresie ich egzekwowania¹⁶⁸.

Uzupełnienie powyższych zarządzeń stanowiła konstytucja *Decori et honestati*, wydana 1 lutego 1570 r., na mocy której wprowadzono klauzurę papieską. Odtąd żadna mniszka nie mogła wyjść poza obręb klasztoru, chyba że zachodził wypadek wyszczególniony w konstytucji (pożar, choroba, epidemia)¹⁶⁹, a i to jedynie po otrzymaniu zezwolenia właściwego przełożonego. W innych okolicznościach ani biskup, ani przełożony zakonny nie mogli udzielać zgody na wyjście z klauzury, co w przypadku niepodporządkowania się nowemu ustawodawstwu obwarowano surowymi karami. Popaść w nie mogli nie tylko zakonniczka łamiąca postanowienia, ale także osoby towarzyszące lub udzielające jej miejsca pobytu¹⁷⁰. Od wydania postanowień Piusa V w Kościele przyjął się pogląd, iż zasadniczymi elementami definiującymi żeńskie życie zakonne są śluby uroczyste oraz przestrzeganie klauzury papieskiej¹⁷¹.

b) Reforma potrydencka i ustawy o Hannibala Rossellego, komisarza generalnego

Uchwały Soboru Trydenckiego, a zwłaszcza postanowienia konstytucji *Circa pastoralis* z 1566 r., stanowiły przełom w dotychczasowym życiu tercjarek franciszkańskich. Ukazanie się konstytucji nałożyło na wspólnoty obowiązek zmiany dotychczasowej formy życia, zobowiązując ich członkinie do złożenia uroczystych ślubów i przyjęcia klauzury. Reforma napotykała jednak na ziemiach polskich poważne trudności, na co miało wpływ wiele czynników, głównie materialnych (wymóg przestrzegania klauzury oznaczał konieczność posiadania własnego kościoła), i jej przeprowadzenie przebiegało bardzo opornie. Jako że bernardynki podlegały zwierzchnictwu

¹⁶⁸ *Ibidem*, s. 78.

¹⁶⁹ „[...] nisi ex causa magni incendii, vel infirmitatis leprae, aut epidemiae, quae tamen infirmitas [...]” – *Codicis Iuris Canonici fontes...*, s. 238 (nr 133).

¹⁷⁰ *Ibidem*, s. 237-239; F. Bogdan, *op. cit.*, s. 292; M. Borkowska, *Życie codzienne polskich...*, s. 119.

¹⁷¹ J. Kałowski, *Ewolucja prawodawstwa kościelnego...*, s. 78.

męskiej gałęzi zakonu, to zatem na jej prowincjale spoczął obowiązek wykonania zaleceń potrydenckich. Zarządzenia papieskiej konstytucji zostały ogłoszone bernardynkom od św. Agnieszki jeszcze za rządów o. Mikołaja z Buska (1567-1570, 1577-1581)¹⁷², jednak nie zastosowano jej w praktyce i jeszcze w 1590 r. – jak stwierdza ks. Kantak – „wszystko pozostawało po dawnemu”¹⁷³. Co prawda tamtejsze bernardynki w myśl ustaw Rangoniego były zobowiązane do zachowania klauzury, z czym – jak pokazuje praktyka – bywało różnie, jednak i one nie składały uroczystych ślubów, w tym typowego ślubu ubóstwa¹⁷⁴.

Pierwszym krokiem mającym na celu utwierdzenie dzieła reformy było spisanie dla bernardynek od św. Agnieszki zwyczajów, które powinny być praktykowane w ich klasztorze – wyznaczające rytm codziennych modlitw i obowiązków. Znalazły się one w omawianym wcześniej rękopisie, w części nazwanej *Sposób życia sióstr w klasztorze przy kościele świętego Iozepha*¹⁷⁵. Mimo iż tytuł wskazuje, że dotyczy on praktyk stosowanych w konwencie powstałym w 1646 r. z inicjatywy Teresy Zadzikówny, należy z całą pewnością przyjąć, iż zwyczaje zostały tamże jedynie przeszczepione z klasztoru św. Agnieszki, dla którego pierwotnie je sformułowano. Jednoznacznie wskazuje na to osoba autora, jak bowiem dodano, zostały one spisane „z zr[z]ządzenia W. Ojca Hannibala, komisarza generalskiego”. Choć nie pojawia się jego nazwisko, to wymieniony urząd pozwala doprecyzować, iż był nim o. Hannibal Rosselli (1525-1593), z pochodzenia Kalabryjczyk, profesor Akademii Krakowskiej, bernardyn, który przybył do Krakowa z Włoch na polecenie generała zakonu o. Franciszka Gonzagi (1579-1587) we wrześniu 1581 r.¹⁷⁶

Pomysłodawcami sprowadzenia Rossellego pod Wawel byli dwaj kolejni prowincjałowie bernardynów, o. Mikołaj z Buska oraz o. Erazm Pęcicki (1581-1585). Zabiegali o szansę na jego przyjazd, mieli bowiem nadzieję, iż pomoże on wdrożyć reformę w myśl postanowień Soboru Trydenckiego, zwłaszcza w zakresie studiów wewnętrznych w zakonie Braci Mniejszych

¹⁷² N. Golichowski, *Przed nową epoką. Materiały do historii OO. Bernardynów w Polsce*, Kraków 1899, s. 158.

¹⁷³ K. J. Kantak, *Bernardyni polscy*, t. 2: 1573-1795-1933, Kraków 1933, s. 357.

¹⁷⁴ Idem, *Bernardyni polscy*, t. 1, s. 277; J. Bar, *Polskie zakony...*, s. 440; E. Janicka-Olczańska, *Zakony żeńskie w Polsce*, [w:] *Kościół w Polsce*, t. 2: *Wiek XVI-XVIII*, red. J. Kłoczowski, Kraków 1969, s. 736; T. M. Trajdos, *Tercjarki przy klasztorze Bernardynów we Lwowie*, [w:] *Sanctimoniales. Zakony żeńskie w Polsce i Europie Środkowej (do przełomu XVIII i XIX wieku)*, red. A. Radziwiński, D. Karczewski, Z. Zyglewski, Bydgoszcz-Toruń 2010, s. 285-286; M. Borkowska, *Zakony żeńskie w Polsce w epoce nowożytnej...*, s. 198-200.

¹⁷⁵ ABKr., rkps 151, s. 47-59.

¹⁷⁶ W. Murawiec, *Hannibal Rosselli. Profesor Akademii Krakowskiej i autor „Prymandra”*, „Folia Historica Cracoviensia” 1989, Vol. 1, s. 33.

Obserwantów. Wiadomo, iż po przybyciu do Krakowa o. Rosselli zamieszkał w klasztorze św. Bernardyna na Stradomiu, gdzie wygłaszał wykłady z teologii dla zakonników. W grudniu rozpoczął również prowadzenie zajęć dydaktycznych na Akademii Krakowskiej¹⁷⁷.

Jego zasługą było nie tylko przeprowadzenie reformy studiów wewnętrznych bernardynów, ale także wdrażanie działań na polu posoborowej odnowy zakonu. Jako komisarz generalny dla polskiej prowincji zakonu, mianowany w 1584 r. przez generała, przewodniczył kapitule prowincjalnej, odbywającej się w klasztorze warszawskim we wrześniu 1585 r. Zlecił wówczas, aby nowy prowincjał, o. Leonard z Sieradza (1585-1588), szczególnie zatroszczył się o podniesienie poziomu studiów zakonnych. Ponadto na wspomnianej kapitule podjęty został szereg uchwał, które miały na celu podniesienie dyscypliny i powstrzymanie nadużyć w tej materii. Przypomniano nakazy dotyczące modlitwy myślniej, którą zakonnicy powinni praktykować rano i wieczorem, obowiązku uczestnictwa w modlitwach chórowych, zachowania milczenia w refektarzu podczas posiłków czy niewprowadzania osób świeckich na teren konwentu. Te postanowienia stanowiły ważny krok w procesie odnowy życia wewnętrznego prowincji. Przed rozpoczęciem kapituły warszawskiej Rosselli przeprowadził wizytację klasztorów¹⁷⁸. Nie ulega wątpliwości, iż odwiedził również klasztor św. Agnieszki, a opisany sposób życia dla bernardynek jest właśnie pokłosiem poczynionych wówczas obserwacji. Zredagowane przepisy miały zaś stanowić dla zakonnic drogowskaz w kształtowaniu życia zakonnego w duchu potrydenckiej gorliwości.

W klasztorze bernardynek miał odtąd obowiązywać następujący porządek nabożeństw: najpierw miały być odprawiane pryma¹⁷⁹ i tercja¹⁸⁰, po nich Msza Święta czytana lub śpiewana, dalej seksta¹⁸¹ i nona¹⁸², odśpiewana lub odmówiona. Zakonnice zobowiązano do pilnowania porządku w trakcie nabożeństw, unikania gadatliwości, szemrania, a jeśli jedna siostra przeszkadzałaby innym takim zachowaniem, wówczas „za pierwszym razem niechaj mówi pięć pacierzy w pospólstwie, za wtórym razem niech uczyni dyscyplinę w refektarzu, za trzecim razem niech chleb je i wodę pije, siedząc przez cały obiad na ziemi”¹⁸³. Od uczestnictwa w jutrzni zwolnione były jedynie chore zakonnice; za zaspanie rano do chóru obowiązywała kara dyscypliny w refektarzu. W sytuacji, gdy bernardynka „nie przyszła na wszystkie godziny,

¹⁷⁷ *Ibidem*, s. 33-35, 38-40.

¹⁷⁸ *Ibidem*, s. 42-34; K. J. Kantak, *Bernardyni polscy*, t. 2, s. 32, 52-53.

¹⁷⁹ Jedna z godzin kanonicznych wchodzących w skład brewiarza, odmawiana wczesnym rankiem.

¹⁸⁰ Jedna z godzin kanonicznych, odmawiana przed południem.

¹⁸¹ Jedna z godzin kanonicznych, odmawiana w południe.

¹⁸² Jedna z godzin kanonicznych, odmawiana po południu.

¹⁸³ ABKr., rkps 151, s. 48.

wyjawszy, żeby była zatrudniona jakimi potrzebnymi i pilnemi sprawami, za zdaniem starszych siostr, ma postradać portiej [porcji], ryb i mięsa nie jeść. A któraby się tego często dopuszczała, ma przestać na chlebie z wodą przez cały obiad¹⁸⁴. Ustawodawca podkreślił więc znaczenie uczestnictwa ogółu zakonnic w wyznaczonych modlitwach. Jak zaznaczył, „obrzęd Boski ma być odprawowany zupełnie pilnie, nabożnie i uważnie, a niech się zawsze sprawują według *Brewiarza Rzymskiego nowego*”¹⁸⁵.

Kolejno o. Rosselli zebrał zasady, którymi powinny kierować się bernardynki podczas posiłków. Przy stole siostry obowiązywała precedencja – miały zajmować miejsca

według porządku zakonnego, to jest: jako która starsza jest w zakonie, nowicyki na swym miejscu, a panny świeckie ku obleczeniu na swych miejscach, a nie ma siedzieć siostra, która próbuje albo nowicyka między dwiema profeskami, także też ani świecka panna ku obleczeniu, co, jeśli by która inaczej uczyniła, ma zaraz wstać od stołu i wyznać winę swoją, a za tym odniesie pokutę od matki naznaczoną¹⁸⁶.

Należało również zachować kolejność w trakcie wydawania potraw – posiłek miały najpierw otrzymać starsze siostry, czyli te, które dłużej przebywały w klasztorze: „tak żeby pierwszej onym, które są starsze w zakonie, porcje były rozdzielone, po tym zaś młodszymi, za tym nowicykom, a na ostatek świeckim”¹⁸⁷. W refektarzu w trakcie posiłków, jak już wspomniano, zakonnice były zobowiązane do zachowania milczenia, „a niech bez słusznej przyczyny łamane nie będzie”¹⁸⁸.

W przepisach przypomniano bernardynkom, iż mają wykazywać się troską o posiadane paramenty liturgiczne i wszelkie przedmioty służące do sprawowania kultu Bożego: „apparaty albo sprzęty kościelne, które są w zakrystej, jako są kobierce, szerzynki i insze wszystkie, nie mają być rozpożyczane”¹⁸⁹. Zakonnica pełniąca urząd zakrystianki powinna „mieć wszystko w pogotowiu ku Mszej świętej”¹⁹⁰. Do jej obowiązków należało zamykanie drzwi do zakrystii, „a niech nie wpuszcza braciej albo świeckich do klasztoru drzwiami kościelnymi, które są przed zakrystią”¹⁹¹.

Potwierdzono również nakazy dotyczące udawania się do furty klasztornej. Zakonnica sprawująca urząd portulanki nie mogła wołać tamże siostr,

¹⁸⁴ Ibidem.

¹⁸⁵ Ibidem.

¹⁸⁶ Ibidem, s. 48-49.

¹⁸⁷ Ibidem, s. 49.

¹⁸⁸ Ibidem.

¹⁸⁹ Ibidem.

¹⁹⁰ Ibidem.

¹⁹¹ Ibidem, s. 50.

jeśli wcześniej nie została o tym powiadomiona przełożona. Załatwianie wszelkich spraw powinno odbywać się na furcie, „niech nie będą do refektarza referowane ani w refektarzu odprawiane”¹⁹², ale spożywanie posiłków na furcie było zabronione. Wizyty osób świeckich wewnątrz klasztoru były zakazane, wyjątkowo dopuszczano odwiedziny zasłużonych kobiet: „panie żadne, a osobliwie dobrodziejki rzadko i za wielką potrzebą mają być wpuszczane, przy których siostry niech będą przykładne i nabożne, jakimi bywały one siostry, z których wielką pociechę brały panny świeckie i zbudowanie”.

Rosselli wzywał zakonnice do postawy pełnej czujności i ostrożności, tak by nie wpuszczały do klasztoru żadnego człowieka, „wyjawszy czasu processie”¹⁹³. Brak posłuszeństwa w tej materii skutkował karą, którą miał prawo wymierzyć prowincjał. Ponadto Rosselli napominał zakonników, by nie ważyli sprzeciwiać się tym postanowieniom, „a jeśliby się który tego ważył samą rzeczą, postrada czci zakonnej, a nie może być z tego wyzwolony, aż na kapitule prowincjałskiej”¹⁹⁴. Pozwolenie na wejście do klasztoru bernardynek uzyskał jedynie ich spowiednik, by sprawować sakrament pokuty, i kustosz bernardynów, ale tylko „za gwałtowną przyczyną”¹⁹⁵.

Przypomniano, iż to na „ministrach”, czyli prowincjałach bernardynów, spoczywała troska o powierzone ich opiece siostry, tak iż „nawet pod utraceniem tego urzędu, aby w dobrym zawarciu mieli klasztory panien trzeciej Reguły świętego Franciszka”¹⁹⁶. Poza bernardynami sprawującymi urząd spowiednika i kustosza, dla pozostałych członków Zakonu Braci Mniejszych Obserwantów i przedstawicieli innych zakonów rozmowa czy wejście do klasztoru mniszek były zakazane, „oprócz tego, żeby potrzeba prawdziwa i oczywista, a nie zmyślona i nie obłudna, albo chytra dozwalała”, a i to tylko „za pozwoleniem starszych abo rządców onegoż ich klasztoru”¹⁹⁷.

Przepisy traktowały nie tylko o obowiązku odmawiania wymienionych wcześniej godzin kanonicznych, ale ponadto o zwoływaniu na nie sióstr dzwonieniem, tak jak miało to miejsce w klasztorze św. Bernardyna: „na jutrznię, na prymę i na insze godziny, na nieszpór, tedy dzwonić, kiedy i u Ojców bernardynów”. Rozkład dzwonienia, w zależności od tego, jakie święto liturgiczne i w jakiej randze przypadało w dany dzień, wyglądał następująco:

¹⁹² Ibidem.

¹⁹³ Ibidem.

¹⁹⁴ Ibidem, s. 51.

¹⁹⁵ Ibidem.

¹⁹⁶ Ibidem, s. 52.

¹⁹⁷ Ibidem, s. 53.

Tabela 3. Schemat dzwonienia w klasztorze św. Agnieszki

Lp.	Typ święta	Schemat dzwonienia
1.	<i>Duplex maius</i> ¹⁹⁸	„na jutrznią i na nieszpór pierwszy i wtóry trzykroć dzwonić we dwa dzwonki. A gdy się pocznie pacierz, na który da znać hebdomadarka ręką w stalle, za trzecim dzwonieniem w mniejszy dzwonek dzwonić, aż poczną <i>Deus in auditorium</i> ”
2.	<i>Duplex minus</i> ¹⁹⁹	„dzwonić dwakroć na jutrznią i na nieszpór w jeden dzwon większy, a trzeci raz w obadwa”
3.	<i>Semiduplex</i> ²⁰⁰	„raz dzwonić w jeden większy, a drugi raz w obadwa, także i w niedziele, gdy nie masz w nie święta żadnego”
4.	<i>Simplex</i> ²⁰¹	„pierwszy raz i wtóry dzwonić w jeden dzwon większy, także i pod oktawa”
5.	Pryma	„dzwonić w mały dzwonek”
6.	Msza w <i>Maius</i> i <i>Minus</i> , i „gdy <i>solemnis</i> wotywa i na <i>roratę</i> i na <i>Requiem</i> z kalendarza i na tychże Mszach na <i>Dicentes</i> i ku Bożemu Ciału”	„we dwa dzwonić”
7.	<i>Semiduplex</i> w niedzielę	„we dwa dzwonić”
8.	<i>Simplex</i> w niedzielę	„w jeden dzwonić”
9.	Seksta/nona/kompleta	„zawsze w jeden większy dzwon”
10.	„Na wszelką oracją i po oraczej i na <i>Deus misereatur</i> ”	„w mały dzwon, a dzwonić zaraz po <i>Salve</i> ”

Źródło: ABKr, rkps 151, Reguła trzecia S. Franciszka i ustawy papieskie i inne ustawy uchwalone i postanowione na wielu różnych kapitułach od przewielebnych ojców zakonu świętego Franciszka w Krakowie przy kościele Jozepha świętego mieszkającym, służące i należące, które ich informują, jako mają żyć, sprawować się i zachować w tymże zakonie –. Za staraniem Panny Teresy Zadzikownej, matki na ten czas będącej sporządzone i napisane w roku Pańskim 1649 dnia 15 miesiąca grudnia, s. 53-54.

Omówiony został także zakres obowiązków hebdomadarki, akolitki i kantorki, czyli urzędów, których pełnienie było ściśle związane z odmawianiem godzin kanonicznych. Siostra hebdomadarka miała zawsze pierwsza zjawiać się w chórze i powinna „dać znać, aby ostatni raz dzwoniono, kiedykolwiek ma zaczynać obrząd Boży”²⁰². To ona czuwała nad sprawnym

¹⁹⁸ Święto zdwojone większe.

¹⁹⁹ Święto zdwojone mniejsze.

²⁰⁰ Święto połowiczne.

²⁰¹ Święto proste.

²⁰² ABKr, rkps 151, s. 55.

przebiegiem poszczególnych modlitw: „antyfonę ma zaczynać zawsze pierwszą przed psalmem, benedikcję dawać na pierwszym i wtórym nokturnach, kolekty mówić zawsze i po *Salve* stojąc. A po dokończeniu komplety benedikcją dać którąkolwiek, a panna matka albo panna wikaria albo którąkolwiek siostra starsza będąca na chórze, po litaniej”²⁰³.

Funkcję akolitki powierzano dwóm zakonnicom. W dni oznaczone w kalendarzu liturgicznym jako *maius* i *minus duplex* ich zadaniem było śpiewanie we dwie „inwitorium, wierszyki po nokturnach, responsorje krótkie na godzinach i wiersz na niesporze i *In manus tuas* na komplecie i na jutrzni *Te Deum laudamus* i *per singulos dies*”²⁰⁴. Wspólnie miały także powtarzać psalmy pierwsze na prymie, tercji, sekście, nonie, a po nich – antyfony. Pozostałe części modlitw zostały rozdzielone między starszą i młodszą akolitkę w następującym układzie: „responsorje na jutrzni na pierwszym nokturnie starsza, a młodszą wiersz, po tym na wtórym nokturnie młodszą ma mówić responsorj, a starsza wiersz, a na trzecim starsza ma mówić responsorj, a młodszą wiersz tak jako jest w brewiarzu”²⁰⁵. W dzień oznaczony w kalendarzu liturgicznym jako *semiduplex* lub *simplex* „wszystkie antyfony, inwitorium i responsoryki na godzinach, na niesporze i na komplecie” starsza akolitka recytowała samodzielnie, a młodszą mogła jej pomóc tylko w wyjątkowych okolicznościach. W niedziele miały recytować wspólnie, a w trakcie oktawy tylko jedna z nich: „a w Dominiki zawsze dwie, a pod oktawą jedna”²⁰⁶.

W klasztorze bernardynek funkcję kantorki powierzano czterem zakonnicom. W każde uroczyste święto miały razem inicjować modlitwy chórowe. Należało przestrzegać następującej kolejności: „naprod [naprzód] na niesporze pierwszym i wtórym starsza z pierwszego chóru, a młodszą z wtórego chóru, psalm pierwszy i antyfonę pierwszą powtórzyć”. Druga para kanterek, jak wspomniano, wyznaczana była jedynie na dni uroczyste; powinny to być starsza siostra i młodszą. Wówczas „te wtóre kantorki psalm wtóry i antyfonę wtórą powtórzyć mają i tak się odmieniać aż do końca”. Z kolei psalm i ostatnią antyfonę miały śpiewać „wszystkie cztery wespół, także też „Himne [hymny], *Magnificat*, *Antyphonę* i *Benedicamus* wespół chóru stojąc”²⁰⁷. W trakcie komplety i na jutrzni śpiewały dwie kantorki, podobnie i w święta oznaczone jako „*maius* i *minus* i *simplex* i pod oktawą, na jutrzni, na niesporze i komplecie, a to dla pomocy, gdy która nie tak

²⁰³ Ibidem.

²⁰⁴ Ibidem.

²⁰⁵ Ibidem, s. 55-56.

²⁰⁶ Ibidem, s. 56.

²⁰⁷ Ibidem.

zdolna albo jeszcze w śpiewaniu niebezpieczna”²⁰⁸. Podczas Mszy Świętej „introit i insze śpiewania” wykonywały cztery kantorki wspólnie, podobnie i w uroczyste święta²⁰⁹.

Z powyższego omówienia zasad życia w klasztorze bernardynek wynika, iż Rosselli jako komisarz generalny skupił się przede wszystkim na umocnieniu i podkreśleniu rangi wspólnotowego charakteru powołania zakonnego, wyrażającego się przez stały rytm odmawianych godzin kanonicznych, wspólne gromadzenie się na posiłki w refektarzu, przestrzeganie klauzury i troskę o piękno i właściwą oprawę liturgii. Zauważyć można, iż położył nacisk na to, by bernardynki swój układ modlitw w ciągu dnia miały zbliżony do praktykowanego w stradomskim klasztorze św. Bernardyna.

c) Działalność prowincjała o. Benedykta Gąsiorka

Gdy po upływie dwudziestu lat od ukazania się konstytucji *Circa Pastoralis* jej postanowienia wciąż nie były stosowane w praktyce, pismem z 19 sierpnia 1589 r. nuncjusz Hipolit Aldobrandini (1588-1589) – realizując nakaz papieża Sykstusa V (1585-1590) – zobowiązał ówczesnego prowincjała Marcina z Bieganowa (1588-1591)²¹⁰ do ich wprowadzenia z całą stanowczością, tak by nie wahać się nawet do usunięcia osób im przeciwnych ze społeczności zakonnej²¹¹. Jednakże zadanie to spadło na jego następców – prowincjała Gabriela z Czerniejewa (1591-1594) i Benedykta Gąsiorka (1594-1597)²¹².

W Krakowie wdrażanie reformy rozpoczęto we wspólnocie tercjarek zamieszkującej dom na Kazimierzu, u których wystąpiło wiele nieprawidłowości – w tym kontaktów ze środowiskiem świeckim – i których nadzór ze strony bernardynów był tym bardziej utrudniony, iż ich siedziba znajdowała się w pewnym oddaleniu od klasztoru św. Bernardyna. W 1592 r. prowincjał Gabriel z Czerniejewa nakazał tercjarkom przenosiny na Stradom do klasztoru koletek. Napotkał jednak silny opór w związku z decyzją, tak iż nawet konieczne stało się sięgnięcie po pomoc ze strony władzy świeckiej. Po przeprowadzce do tercjarek stradomskich wspólna siedziba okazała się

²⁰⁸ Ibidem, s. 57.

²⁰⁹ Ibidem.

²¹⁰ N. Golichowski, *op. cit.*, s. 159.

²¹¹ *Vetera monumenta Poloniae et Lithuaniae gentiumque finitimarum historiam illustrantia maximam partem nondum edita ex tabularis Vaticanis deprompta collecta ac serie chronologica disposita*, t. 3: A Sixto PP. V usque ad Innocentium PP. XII. 1585-1695, ed. A. Theiner, Romae 1863, s. 110 (nr 86).

²¹² K. J. Kantak, *Bernardyni polscy*, t. 2, s. 357-358; R. Gustaw, *Klasztor i kościół...*, s. 32-33.

niewystarczająca dla tak liczного grona, wobec czego kustosz o. Fabian z Krobi dokupił połowę sąsiadującej parceli, a drugą jej część siostry otrzymały w darze od Zygmunta Dębińskiego, starosty czorszyńskiego²¹³.

Był to dopiero wstępny etap wdrażania reformy, ale realia życia wciąż odbiegały od prawnych wytycznych; opór ze strony tercjarek nie ustawał, a obawiając się dalszych decyzji władz prowincji, zabiegały one również o wsparcie diecezjalnego duchowieństwa, tak iż nawet kardynał Jerzy Radziwiłł w liście z 13 sierpnia 1594 r. skierowanym do władz prowincji wstawił się za nimi²¹⁴. Pomimo to na kapitule, która obradowała we wrześniu tegoż roku w Kazimierzu, uchwalono następujące dekrety: nakazujący (w razie potrzeby) usunięcie tercjarek opornych wobec zmian oraz wstrzymujący przyjmowanie nowych kandydatek, do czasu dalszych postanowień²¹⁵.

Dzieło reformy z całą mocą zostało podjęte przez nowo wybranego prowincjała, o. Benedykta ze Lwowa zwanego *Anserinus*, czyli Gąsiorek († 1607)²¹⁶, który jesienią 1594 r. przybył do Krakowa. Jak zapisał kronikarz bernardyński, „minister prowincjalny, od chwili objęcia urzędu wszystkie swoje myśli i plany koncentrował na reformie prowincji”²¹⁷, starając się o podniesienie poziomu studiów zakonnych i wysyłanie zakonników na dalszą edukację czy troszcząc się o odnowę obyczajów i karności²¹⁸. Wśród jego zasług kronikarz wymienił także działalność na rzecz przeobrażenia klasztorów tercjarek zgodnie z wymogami prawa trydenckiego:

Tercjarki, zakonnice poddane naszej opiece, prowadzące dość swobodne życie, przywrócił do uczciwego i dobrze rozumianego życia zakonnego, zgodnego z bullami papieskimi. Niektóre z nich, tam, gdzie klauzury nie przestrzegano, jak w Warszawie, Poznaniu i Krakowie, umieścił za klauzurą. Od innych sióstr wymagał wspólnoty stołu. Dotyczyło to klasztorów w Wilnie, Lwowie i Kościanie. Jeszcze inne zachęcał do życia wspólnotowego. Te, które nie chciały się podporządkować, usunął²¹⁹.

To, co przez władze prowincji uznawane było za zasługi, nie zawsze spotykało się z pozytywnym odbiorem w reformowanych wspólnotach, zanoto-

²¹³ K. J. Kantak, *Bernardyni polscy*, t. 2, s. 358; R. Gustaw, *Klasztor i kościół...*, s. 32-33.

²¹⁴ APBK, rkps W-25, *Annalium Polono-Seraphicorum Tomus II continens descriptionem reformationis ac tertii ordinis S.P.N. Francisci in Polonia, 1598-1726*, 12 I, s. 357-358; R. Gustaw, *Klasztor i kościół...*, s. 33, tu autor zwraca uwagę, iż kardynał ujął się za tercjarkami. Kamil Janusz Kantak opisał to przeciwnie: że kardynał jakoby nakazał, by „wzięli je w karby” – K. J. Kantak, *Bernardyni polscy*, t. 2, s. 358.

²¹⁵ R. Gustaw, *Klasztor i kościół...*, s. 34.

²¹⁶ N. Golichowski, *op. cit.*, s. 159; K. J. Kantak, *Bernardyni polscy*, t. 2, s. 13-16.

²¹⁷ *Kronika Ojca Cypriana Damirskiego OFM*, przeł. K. Żuchowski, „Przegląd Kalwaryjski” 2011, nr 15, s. 373.

²¹⁸ *Ibidem*.

²¹⁹ *Ibidem*, s. 374.

wano bowiem, że o. Gąsiorek „[z] powodu sióstr doznał wiele przykrości od biskupa krakowskiego, kard. Radziwiłła i innych. Prowincjał te trudności zawsze pokonywał dzięki łasce Bożej i łagodził swoją roztropnością”²²⁰.

Po objęciu urzędu i przybyciu do Krakowa o. Benedykt Gąsiorek nawiązał kontakt z kardynałem Radziwiłłem, by omówić z nim kwestię przeprowadzenia reformy w klasztorach tercjarek u św. Kolety oraz bernardynek od św. Agnieszki. Pierwsze z posiedzeń odbyło się już 4 listopada 1594 r., w trakcie gdy kardynał przebywał w łóżku z powodu podagry. Na zaproszenie kardynała przybyło kilku znanych teologów, przedstawicieli duchowieństwa zakonnego i diecezjalnego. W czterogodzinnej debacie nad zagadnieniem powziętym przez prowincjała bernardynów²²¹ wzięli udział ks. Mikołaj Dobrocieski († 1608) – archidiakon krakowski, doktor obojga praw, o. Grascius († 1624)²²² – rektor jezuitów z kościoła św. Barbary w Krakowie, o. Żydek²²³ – doktor, przedstawiciel zakonu dominikanów i kaznodzieja, dwóch niewymienionych z imienia franciszkanów konwentualnych oraz świeccy doktorzy prawa²²⁴.

W wyniku debaty, w której wiodący głos należał do o. Gąsiorka, stwierdzono, iż choć bulla Piusa V została już kiedyś ogłoszona w obu wspólnotach za rządów prowincjała o. Mikołaja z Buska zwanego Rusinem, należy uczynić to ponownie²²⁵. Wobec tego nazajutrz, 5 listopada, ks. Dobrocieski wraz z Marcinem Ciesielskim, notariuszem kardynała, udali się do klasztoru tercjarek na Stradomiu. Tam w obecności prowincjała i o. Antoniego ze Słomnik († 1605)²²⁶ – definitora i kustosa krakowskiego, oraz o. Jana – ich spowiednika, uroczyście i z całą powagą swego autorytetu ogłosili i objaśnili wspomnianą bullę Piusa V o reformie i klauzurze zakonnic. Wyjaśnili, iż odtąd

²²⁰ *Ibidem*.

²²¹ „In prima hac sessione, quae horis quatuor prolongata est in lecto ob. pedogram Eminētissimo Cardinale decumbente” – APBK, rkps W-25, s. 363-365; zob. też: K. J. Kantak, *Bernardyni polscy*, t. 2, s. 360.

²²² Ojciec Garcia Alabiano – jezuita, Hiszpan z pochodzenia, spowiednik kard. J. Radziwiłła, prepozyt domu profesów przy kościele św. Barbary, zob. S. Bednarski, *Alabiano Garcia, jezuita*, [w:] PSB, t. 1, red. W. Konopczyński, Kraków 1935, s. 40.

²²³ Ojciec Seweryn z Lubomla – Żyd pochodzący z Lubomla na Wołyniu, ochrzczony w dojrzałym wieku u dominikanów w Łucku, tam wstąpił do zakonu, śluby złożył we Lwowie; nazywano go Żydek, Hebrajczyk, Roksolańczyk, a także Krakowczyk; posiadał stopień doktora teologii, pracował jako kaznodzieja zwyczajny w Krakowie, promotor kanonizacji św. Jacka. Z. Obertyński, *Dzieje kanonizacji św. Jacka*, „Prawo Kanoniczne” 1961, t. 4, nr 1-4, s. 125.

²²⁴ APBK, rkps W-25, s. 365-366.

²²⁵ „Igitur cum non sit modo praedicto publicata, in domibus praedictarum sororum, sed publicata est per Admodum Reverendum Patrem Nicolaum Roxolanum, tunc Minisrum Provincialem, in domo Sanctae Agnetis (ut ipsae eiusem domus sorores fassae sunt) nec tenet publicatio et promulgatio eius” – *ibidem*, s. 366-367.

²²⁶ N. Golichowski, *op. cit.*, s. 285.

w myśl nowego ustawodawstwa istnieć mogą jedynie wspólnoty, których członkinie zdecydują się złożyć trzy śluby uroczyste oraz pozostawać w klauzurze²²⁷. Pełne przeprowadzenie reformy w klasztorze św. Kolety napotkało jednak obiektywne trudności, z których największą był brak własnej świątyni oraz wystarczających dochodów. Na wspólnotę liczącą wówczas trzydzieści tercjarek 8 listopada nałożono oficjalnie zakaz przyjmowania nowych kandydatek, co w sposób naturalny miało z czasem doprowadzić do ich wymarcia²²⁸.

Kolejne lata pokazały jednak, iż mimo nałożonych obostrzeń klasztor św. Kolety przetrwał, w 1638 r. bowiem ostatnia z nich *Druzjana Wygraszewska* († 1640), wbrew nałożonemu zakazowi, przyjęła trzy kandydatki do nowicjatu: *Martę Zebrzydowską*²²⁹, *Klarę Kotlewską*²³⁰ († 1652) i *Magdalenę Chrustowską* († 1676), przedłużając tym samym istnienie wspólnoty²³¹. Wydaje się, iż władze bernardyńskie zaakceptowały ten fakt i jedynie w 1649 r. na kapitule w Wilnie uchwaliły, by liczba koletek nie przekroczyła trzydziestu trzech²³².

Zaprowadzenie nowego ustawodawstwa przebiegło z większymi problemami w klasztorze św. Agnieszki – o tamtejszych siostrach zanotowano, iż składały podobne śluby proste jak tercjarki stradomskie, w myśl Trzeciej Reguły papieża Mikołaja IV. Miały jednak trudności z pełnym podporządkowaniem się Regule zreformowanej przez Leona X i stawiały opór wobec postanowień bulli Piusa V²³³. W czasie drugiej debaty teologów, 5 listopada, w siedzibie kardynała Radziwiłła, prowincjał Gąsiorek dowodził, iż bernar-

²²⁷ „Igitur his forensibus monialibus finis venit, nisi trium votorum deinceps solennium esse velint, et in super in clausura manere, iuxta bullam praedictam” – APBK, rkps W-25, s. 367-368.

²²⁸ „Et quia ecclesiam in domo sua non habent, nec provisionem necessarium, atque propterea a professionem facere et clausuram servare iuxta bullae praescriptam non possunt; inhibuit tam ipsis tertiariis, quam superioribus earum, ne in posterum ex hoc tempore aliquam ad eum vivendi modum in congregationem earum recipiant” – ibidem, s. 377-378; zob. też: R. Gustaw, *Klasztor i kościół...*, s. 34.

²²⁹ Imię Zebrzydowskiej ustalono na podstawie zapiski z 6 IV 1641 r., *Marta Zebrzydowska* była wówczas przełożoną wspólnoty koletek, zob. ANK, Akta miasta Kazimierza, rkps K 40, Księga radziecka, 1638-1641, s. 622.

²³⁰ W zapisce z 6 IV 1641 r. występuje jako *Klara Kotlińska* (ibidem).

²³¹ M. Borkowska, *Leksykon zakonnic polskich epoki przedrozbiorowej*, t. 2: *Polska centralna i południowa*, Warszawa 2005, s. 223-224.

²³² APBK, rkps M-15, In hoc libro continentur acta capitularia, decreta et elections ac quaedam resolutions Romanae per – generals factae, transcriptae ex actis originalibus et hic ingrossatae per secretaries Provinciae A.V.P. Dominicum Skutowicz et Vincentium Kalmerski sigilloque Provinciae singular communita ac minibus praefatorum secretariorum subscripta. Incipiunt autem hic acta decretaque ab anno 1637 et terminantur ad annum 1668, diem 3 Junii, 1632, 11 III – 1668, 14 VI, s. 85 (k. 82); R. Gustaw, *Klasztor i kościół...*, s. 36-37.

²³³ APBK, rkps W-25, s. 369.

dynki powinny zgodzić się na złożenie ślubów uroczystych, w tym ślubu ubóstwa, gdyż stanowią one naturalną konsekwencję klauzury, którą już przecież przyjęły w XV w. wraz z ustawami papieskimi, nadanymi przez o. Gabriela z Werony²³⁴.

W celu przekonania zakonnic do zmiany ich dotychczasowej formy życia udali się do ich klasztoru ks. Dobrocieski wraz z prowincjałem Gąsiorkiem, o. Antonim ze Słomnik – kustoszem, oraz o. Mateuszem z Książa, spowiednikiem zakonnic. W refektarzu wygłosił do nich przemowę jezuita o. Piotr Skarga († 1612); jak można przypuszczać, miała ona zachęcić bernardynki do przyjęcia reformy. Odprawione zostało także czterdziestogodzinne nabożeństwo oraz zorganizowano spowiedź nadzwyczajną, tak by wszystkie siostry mogły przystąpić do sakramentu Eucharystii²³⁵. Po tych działaniach prowincjał pytał przy kracie każdą bernardynkę osobno, czy jest gotowa złożyć śluby uroczyste. Pozytywnie odpowiedziało jedynie osiem zakonnic i jedna nowicjuszka, a piętnaście nie wyraziło na to zgody²³⁶.

Wobec zaistniałej sytuacji, 13 listopada prowincjał wraz ze wspomnianymi teologami ponownie debatowali przez trzy godziny u kardynała nad dalszym losem bernardynek od św. Agnieszki. Podjęto decyzję, iż mimo oporu większości zgromadzenia te osiem sióstr przychylnych reformie zostanie dopuszczonych do złożenia uroczystych ślubów. Pozostałe zaś nie mogły odtąd prowadzić nowicjatu ani też posiadać czynnego i biernego prawa wyborczego w głosowaniu na urzędy zakonne²³⁷. Kiedy prowincjał obwieścił tę decyzję podczas wizyty następnego dnia, tj. 14 listopada, rozmawiając z bernardynkami u kraty w ich klasztorze, wówczas jeszcze dwie zdecydowały się złożyć śluby, a jedna nowicjuszka musiała jeszcze poczekać (chodziło o ukończenie okresu nowicjatu)²³⁸.

²³⁴ „Quod hae sorores Sanctae Agnetis clausuram ex concessione Pii Secundi, et ex autoritate Admodum Reverendi Patris Gabrielis de Verona, protunc vicarii provincialis per Polonia Anno 1452 [!] sub tacita professione ex antiquissima consuetudine, iam dudum receperunt. Clausura autem votum solemne sequitur” – ibidem.

²³⁵ „Et primum quidem Reverendus Pater Skarga Societatis Iesu in domum earum descendit una cum [...] ubi Reverendus Pater Skarga exhortationem in communi refectario fecit; postea quadraginta horarum oratio indicta est; quo temporis intervallo Extraordinarius Confessor ipsis per Admodum Reverendo Patre Ministro Provinciali datus est, fereque omnes sunt confessae et Sacrosancate Eucharistiae Sacramento aptatae” – ibidem, s. 371.

²³⁶ „Nam [...] Pater Provincialis accessit post praedicta ad fenestram, animos earum scrutaturus ubi solum octo Virgines paratas ad tria vota solemniter vovenda, reperit, nona novitia [...] idem sentiente” – ibidem, s. 371-372.

²³⁷ Ibidem, s. 372-373.

²³⁸ „Sessione hac fere trium horarum apud Eminentissimum Cardinalem habita, die sequenti [...] Pater Minister ad fenestram illarum percontaturus, ubi invenit decem sorores profiteri volentes, idem novitia undecima expectante” – ibidem, s. 373.

15 listopada odbyły się uroczyste śluby w konwencie św. Agnieszki. Wzięli w nich udział prowincjał Gąsiorek, wspominany o. Antoni oraz spowiednik bernardynek. Prowincjał wygłosił uroczystą przemowę, w której wyłożył główne punkty wdrażanej reformy. Z ramienia kardynała obecni byli ks. Dobrocieski oraz Andrzej Próchnicki († 1633), kanonik krakowski²³⁹. Do złożenia uroczystych ślubów dopuszczono dziesięć bernardynek, które wyraziły wolę poddania się nowym przepisom²⁴⁰.

Następnie tylko wśród tych zakonnic zostały na nowo rozdzielone klasztorne urzędy. Były to funkcje przełożonej, wikarii, portulanki, kanaparki, ekonomki (szafarki) i zakrystianki²⁴¹. Podjęto też postanowienia, które miały na celu wesprzeć materialnie nowe profeski. I tak kardynał Radziwiłł zobowiązał się posyłać bernarynkom co piątek 2 zł z przeznaczeniem na ich utrzymanie, zadbał też, by uczynili to inni: Jan Tarnowski († 1605), podkanclerzy koronny, obiecał dawać 1 zł; Maciej Pstrokoński († 1609), kanonik krakowski i sekretarz królewski – 15 groszy; kapituła krakowska zaś pewną niesprecyzowaną sumę. Poszczególni kanonicy każdego dnia obiecali siostram jeden chleb „*vocatum* buła”²⁴². Ponadto dodano, iż król i – zwłaszcza – królowa będą dbać, by powyższe zobowiązania były wypełniane²⁴³.

Bernardynki, które nie wyraziły chęci poddania się zarządzeniom wdrożonym przez prowincjała Gąsiorka, zostały pozbawione biernego i czynnego prawa wyborczego, co musiało oznaczać dla nich degradację w stosunku do ich dotychczasowej pozycji we wspólnocie. Prosiły nawet o możliwość opuszczenia klasztoru. Gąsiorek był skłonny udzielić im na to zgody, postawił jednak wręcz zaporowe warunki, uważając ich postawę za przykład upartości i głupoty²⁴⁴: mogłyby odejść jedynie w sytuacji, gdyby przeszły do innego klasztoru zreformowanego, gdzie obowiązywałyby już śluby uroczyste i klauzura. Ponadto przełożona takiej wspólnoty musiałaby wyrazić na to zgodę, a po przenosinach siostry byłyby zobowiązane odbyć ponownie okres nowicjatu²⁴⁵.

²³⁹ Ibidem, s. 373-374.

²⁴⁰ „[...] postea coram Venerabili Sacramento Regulam illae decem professae sunt, cum maxima illarum omnium pietate et alacritate” – ibidem, s. 384.

²⁴¹ „Praeterea solae illae, quae tria vota solennia emiserunt, omnia officia monasterii executae sunt ex illo tempore, nimirum mater, vicaria portulana, canaparia dispensatrix, sacristiana, et id genus ex professis suis officiis functae sunt” – ibidem, s. 374.

²⁴² Ibidem, s. 374-375.

²⁴³ „Rex insuper et Regina specialiter ex sua clementia, quid certi pro eisdem elargituri, uti sese intercessuros, ac imposituros Eminentissimus Cardinalis et Illustrissimus Legatus, ac Dominus Pstrokonski receperunt” – ibidem, s. 375.

²⁴⁴ „Iam vero fatuarum illarum simplicis voti Virginum aliquae (se aliquo modo vilipensas videntes) ex passione tentarunt egredi ex Conventu Sanctae Agnetis [...]” – ibidem.

²⁴⁵ Ibidem, s. 375-376; R. Gustaw, *Klasztor i kościół...*, s. 35-36.

Prowincjał, dla zapobieżenia sporom i kłótniom między dwoma grupami zakonnic, wyznaczył surowe kary. Jeśli siostra o prostych ślubach występowałyby przeciwko nałożonym przepisom, wówczas za pierwszym razem miała nie być dopuszczona do rozmów przy kracie, za drugim razem miała zostać pozbawiona wspólnej jałmużny, a za trzecim – dostępu do wspólnego ciepła i ognia²⁴⁶. Akta wspominają o przypadku jednej szczególnie niepokornej bernardynki od św. Agnieszki, Łucji, która zapewne nie akceptując nałożonych przepisów, mimo iż nie była do nich przymuszona, opuściła klasztor nocą i udała się do krewnych. Zabrała ze sobą srebrną kadzielnicę, sprawioną po części dzięki wysiłkom dobrodziejów. Prowincjał zapowiedział, iż jeśli później chciałaby powrócić do klasztoru, nie wyrazi na to zgody. Postarał się jednak odzyskać kadzielnicę, traktując to jako rekompensatę za siedemnaście lat pobytu zakonnicy w klasztorze, podczas których doświadczyła wszelkich dobrodziejstw i wygód²⁴⁷.

Działalność prowincjała Gąsiora na rzecz wdrożenia potrydenckiej reformy nie została w pełni zrealizowana ze względu na opór części bernardynek z klasztoru św. Agnieszki, które nie były gotowe porzucić dotychczasowego modelu życia. Co prawda posiadały własną świątynię, do której uczęszczały na nabożeństwa, co ułatwiało im wypełnianie nakazu dotyczącego zachowania klauzury. Możliwe, iż większy sprzeciw budziła konieczność złożenia ślubów uroczystych, w tym tradycyjnego ślubu ubóstwa, oznaczającego całkowite wyzbycie się własności prywatnej i złożenie jej do wspólnej kasy²⁴⁸. Dotychczas bowiem ustawy wymagały jedynie, by prywatnie posiadana kwota została zdeponowana u przełożonej i wydatkowana za jej wiedzą. Bernardynki, zwłaszcza te wywodzące się z rodzin szlacheckich, często oprócz oficjalnej sumy posagowej składanej przez rodzinę przy profesji otrzymywały także tzw. pensję, którą mogły przeznaczać na własne

²⁴⁶ „[...] constituit Admodum Reverendus Pater Minsister quasdam poenas certas [...] pro prima vice sub privatione accessus ad fenestram pro colloquutione, pro secunda sub privatione communis elemosynae, pro tertia sub ammissione communis caloris et ignis [...]” – APBK, rkps W-25, s. 376.

²⁴⁷ „Porro cum soror Lucia praefati loci, quae aegretulit professionem aliarum sororum (cum tamen ipsa minime cogebatur) thuribuloque argenteo, quod suffragiis benefactorum et totius Conventus comparaverat, sublato occulte fugam nocturno tempore ut profana et sacrilega arripuit: an iterum, si sese collegerit, ac ad familiam rediens recipi petierit, recipienda sit, necne. Reverendus Pater Minister quidem hoc decretum tulerat, dederatque ratione thuribuli, quod semel Divino cultui dicatum acceperat, furtimque sustulerat, ut ipsa quoque Lucia omnibus a Domino per manus contribuentium benefactorum ac per elemosynae modum rebus acquisitis privaretur; necnon satisfacere Conventui pro omnibus commoditatibus, quibus in Conventu Sanctae Agnetis septem decem annis satis sufficienter [...]” – ibidem, s. 382.

²⁴⁸ „Deinde omnia, quae habuerunt, in commune illae decem dederunt” – ibidem, s. 374.

potrzeby, lub też zapisy w formie czynszu, które wypłacano danej zakonnicy dożywotnio, a dopiero po jej śmierci przechodziły one na własność klasztoru. Nowe wytyczne wprowadzały natomiast zmianę wcześniejszych zwyczajów w tej materii²⁴⁹.

Działania Gąsiorka w Krakowie stanowiły pierwszy etap wdrażania reformy we wspólnotach tercjarek. Doświadczenia te następnie prowincjał przekładał na kolejne miasta, gdzie znajdowały się wspólnoty sióstr Trzeciego Zakonu. Rok później zwołał na 13 czerwca zebranie władz bernardyńskich do Poznania. Wzięli w nim udział o. Gabriel z Czarniejewa – poprzednik Gąsiorka, o. Franciszek z Warty – ówczesny definitor, o. Fabian z Krobi – definitor i kustosz poznański, o. Hieronim Grzech z Kościana oraz dwóch dyskretów konwentu poznańskiego. W trakcie spotkania o. Benedykt omówił reformę – dopuszczenie sióstr do złożenia trzech uroczystych ślubów oraz zaprowadzenie klauzury²⁵⁰.

Nowe zwyczaje zaprowadzone w klasztorze krakowskich bernardynek były dla niego punktem odniesienia w trakcie dysputy. Jak zaznaczono, polecał, by w poznańskiej wspólnocie ustanowić jedną przełożoną, która będzie czuwała nad rozwojem zreformowanego klasztoru: „ojciec prowincjał na przyszłość będzie czuwał, aby w jednym domu razem i jednakowo pod kierownictwem jednej matki przełożonej, jak jest w Krakowie i Warszawie, zechciały wieść życie i dobrowolnie się na to zgodziły, gdyż niedobra jest

²⁴⁹ Spośród licznych wzmianek źródłowych można przywołać kilka przykładów obrazujących tę praktykę. I tak np. 15 II 1487 r. rodzone siostry Katarzyna i Beata Melsztyńskie, córki Spytki Melsztyńskiego, zakonnice z klasztoru św. Agnieszki, otrzymały 30 grzywien czynszu na dobrach Olpiny i Olszyny, a 16 I 1488 r. rzekły się pretensji do dóbr przypadających im po rodzicach w zamian za wspomniany czynsz, zob. Archiwum Kurii Metropolitalnej w Krakowie (dalej: AKMKr.), rkps Acta Episcopalia Cracoviensia (dalej: AEp), Vol. 3, k. 356v-357r; *Starodawne prawa polskiego pomniki z ksiąg rękopiśmiennych dotąd nieużytych głównie zaś ksiąg sądowych ziemskich i grodzkich ziemi krakowskiej*, t. 2, wyd. A. Z. Helcel, Kraków 1870, s. 864 (nr 4329). Katarzyna Wiktoria i Anna Grotówny, córki Andrzeja, wojewody rawskiego z Nowego Miasta, otrzymały 15 IX 1486 r. od swoich braci Hieronima i Piotra zapis 20 fl. węgierskich (po 10 dla każdej) dożywotnio lub dopóki będą przebywać w klasztorze św. Agnieszki, zob. AKMKr., rkps AEp, Vol. 3, k. 339r. Zofia Maysnarówna, córka wójta Jakuba Maysnara, otrzymała 30 IX 1550 r. zapis 5 zł rocznego czynszu, ulokowanego na domu drewnianym na Kazimierzu, kwota miała być wypłacana zakonnicy dożywotnio, a dopiero po jej śmierci czynsz miał przejść na własność klasztoru, zob. AKMKr., rkps Acta Officialia Cracoviensia, Vol. 82, s. 567-569. Hieronim Eugeniusz Wyczawski podaje, iż zwyczaj, zgodnie z którym zakonnice otrzymywały drobną część z odsetek od wniesionego posagu na osobiste wydatki, był tak dawny i mocno zakorzeniony, że ani prowincjałowie, ani wizytatorzy generalni nie czynili z tego problemu, zob. idem, *Bernardyni polscy*, t. 3: 1772-1946, Kalwaria Zebrzydowska 1992, s. 439.

²⁵⁰ *Kroniki Bernardynów poznańskich*, oprac. S. B. Tomczak, J. Wiesiołowski, Poznań 2002, s. 136.

wielość przełożonych, a w jedności jest większa siła”²⁵¹. Ponadto na pytanie odnośnie do tego, jaki sposób odmawiania brewiarza ustalić i jakie uchwalić statuty dla tercjarek ich prowincji, bernardyni zebrani w Poznaniu odpowiedzieli, iż „należy trzymać się rubryk i ceremoniału Kościoła rzymskiego. Co do obowiązków domowych i zachowania karności zakonnej, należy zachowywać konstytucje naszej prowincji, jak jest w zwyczaju u św. Agnieszki w Krakowie”²⁵². Odwołanie się do przykładu krakowskiego klasztoru bernardynek oznacza, iż choć reforma została tam zaprowadzona jedynie połowicznie, to ich wspólnota mogła stanowić wzór i punkt odniesienia dla innych domów tercjarek.

Formowanie się wspólnoty bernardynek po wprowadzeniu reformy Gąsiorka było procesem rozciągniętym w czasie. Można przypuszczać, iż oficjalne nałożenie przepisów ze strony władz bernardyńskich nie zawsze szło w parze z ich codzienną realizacją, siła przywiązania do dotychczasowych zwyczajów mogła być bowiem większa niż wykładnia prawa. W 1596 r., we wtorek 2 lipca, klasztor św. Agnieszki odwiedził Giovanni Paolo Mucante († 1617)²⁵³. Był to sekretarz Enrico Caetaniego († 1599), papieskiego legata, przebywającego w Polsce w latach 1596-1597. Mucante towarzyszył mu na osobiste polecenie papieża Klemensa VIII (1592-1605). Jego zadaniem w trakcie misji dyplomatycznej miało być nadzorowanie przebiegu uroczystości religijnych²⁵⁴. Mucante spisał najważniejsze wydarzenia z okresu tegoż poselstwa w formie diariusza. Przedstawił tam szczegółowo także swój pobyt w Krakowie, gdzie jednym z jego przystanków w trakcie spacerów po mieście był kościół św. Agnieszki. O bernardynkach, które miały swą siedzibę na Stradomiu, zapisał w diariuszu, iż są to zakonnice, które chcą wychodzić z klasztoru, tak jak znane mu z Rzymu *bizzocche*²⁵⁵. Po zakończeniu Mszy Świętej Mucante udzielił siostram oraz innym licznie obecnym tam kobietom Komunii Świętej oraz pomodlił się z nimi. Nie chciał wejść do klasztoru, ale przybył do furty, gdzie siostry, klęcząc, otrzymały od niego błogosławieństwo²⁵⁶.

Kluczowe dla zrozumienia statusu bernardynek od św. Agnieszki tuż po zaprowadzeniu reformy Gąsiorka może być owe słowo *bizzocche*. Było ono stosowane pierwotnie w XIII i XIV w. zamiennie z terminem *mantellatae*

²⁵¹ *Ibidem*, s. 139.

²⁵² *Ibidem*.

²⁵³ Bibliotheca Apostolica Vaticana (dalej: BAV), rkps Barb. Lat. 5189, k. 48.

²⁵⁴ J. Smółucha, *Okoliczności rozpoczęcia w Krakowie w sierpniu 1596 r. pertraktacji w sprawie zawiązania przez papieża Klemensa VIII antytureckiej Ligi Świętej*, „Studia Środkowo-europejskie i Bałkanistyczne” 2020, t. 29, s. 31.

²⁵⁵ „[...] un'altra chiesa fuori delle mura di Cracovia chiamata S[an]ta Agnese dov' è un'altra monast[er]o di Monache dell'Ordine di S. Fran[cisc]o che vogliono andare fuori com' andavano una volta per Roma le bizzocche” – BAV, rkps Barb. Lat. 5189, k. 48.

²⁵⁶ *Ibidem*.

w odniesieniu do wspólnot beginek i nawiązywało do kolorów noszonych przez nie szat, wykonanych z jasnego, zgrzebnego sukna (od *bizocha* – ‘zgrzebne sukno’). W XV w. z kolei w Rzymie obecne były grupy kobiet wiodących życie wspólnotowe, które nie składały formalnych ślubów zakonnych. Określano je wspomnianym terminem *bizzoche* (*bizochi* – ‘sakwa żebracza’), który wydaje się zbliżony do tego, co rozumie się pod pojęciem tercjarek²⁵⁷. Może to wskazywać, iż legat określił tak mieszkające przy kościele św. Agnieszki zakonnice, gdyż bardziej przypominały mu pod względem organizacyjnym owe rzymskie domy pobożnych kobiet, zwłaszcza w kontekście przestrzegania nakazu klauzury. Wobec braku szerszej informacji źródłowej są to jedynie domniemania. Zapisy w diariuszu mogły jednak wskazywać, iż wymogi potrydenckiej reformy zaprowadzonej przez prowincjała Gąsiorka były pewnym wzorem, do którego bernardynki wciąż próbowały się dostosować, a w zderzeniu z realiami życia codziennego zdarzały się im pewne odstępstwa od ideału.

Jeszcze w 1630 r. żyły na Stradomiu zakonnice, które identyfikowały się z klasztorem św. Agnieszki, ale mieszkaly poza nim, gdyż nie zdecydowały się przyjąć potrydenckiego modelu życia. Świadczy o tym dokument z 20 lutego tegoż roku, w którym przepisały swój dom i plac ojcom bernardynom. W treści pisma zostały określone jako „panny nasze zakonne krakowskie, Trzeciej Reguły św. Franciszka Sióstr Pokutujących, które z postanowienia swego dawnego nie są w klauzurze”²⁵⁸, co oznacza, iż żyły na sposób tercjarek, stosując model pobożności zbliżony do bernardynek od św. Agnieszki, jednak z tą różnicą, iż nie przestrzegały klauzury i nie złożyły uroczystych ślubów (ale nie należały do sąsiedniej wspólnoty klasztoru św. Kolety). Z dokumentu wynika, iż posiadaną nieruchomość postanowiły przekazać bernardynom ze Stradomia – będąc skazane na wymarcie, uczyniły ich swymi spadkobiercami: „schodząc z tego świata i w swoim zgromadzeniu ustając”²⁵⁹, czyli nie miały nadziei na kontynuowanie tejże formy życia. Plac wraz z posadowionym na nim budynkiem miały mieć „w posesiesy swojej, póki, ich zostawać będzie, aż do ostatniej”²⁶⁰.

Czyniąc powyższą darowiznę, zobowiązały bernardynów do roztoczenia nad nimi opieki, „tak, aby ich do ostatniej siostry, która pozostanie nie tyl-

²⁵⁷ J. [Nowodworski], *Bizochy*, [w:] *Encyklopedia kościelna*, t. 2, red. M. Nowodworski, Warszawa 1873, s. 394; A. Esposito, *Ospitare e assistere le donne. Forestiere e straniere nella Roma del Rinascimento*, „*Mélanges de l'École française de Rome – Moyen Âge*” 2019, t. 131-2, s. 427-435; G. Casagrande, *Il movimento religioso femminile. Storie di bizzoche e di terziarie*, [w:] *Carità operosa. Dall'Ordine della Penitenza al Terz'Ordine francescano (secc. XII-XV)*, a cura di A. Maiarelli, Roma 2021, s. 94-100.

²⁵⁸ ABKr., rkps 206, s. 79.

²⁵⁹ Ibidem.

²⁶⁰ Ibidem.

ko nie turbowali przełożeni naszy, ale owszem w pokoju ich przystojnym, w obronie i w opiece swej mieli, wygadząc im nie tylko duchownym usługami, ale też i potrzebami doczesnymi, gdyby tego żądały”²⁶¹. Pod dokumentem widnieje podpis ówczesnego prowincjała bernardynów prowincji małopolskiej, o. Michała Hallera († 1632), obranego na ten urząd w 1628 r. podczas kapituły w Warszawie²⁶².

Bernardynki z klasztoru św. Agnieszki, przywiązane do dotychczasowej formy życia, miały trudności z wypracowaniem nowego kształtu zakonnej codzienności, zgodnej z wymogami reformy Gąsiorka. Jak wynika z listu spisane go 4 listopada 1633 r., król Władysław IV polecił sprawę bernardynek pod uwagę swemu posłowi Jerzemu Ossolińskiemu († 1650), który miał ją przedstawić w Rzymie²⁶³. Zakonnice z klasztoru św. Agnieszki zwróciły się do władcy z supliką, skarżąc się na swe trudne położenie. Otóż, jak zanotował król na podstawie relacji przekazanej mu przez bernardynki, „ci którzy z Włoch wizytatorowie przyjeżdżają zwyczajem im dawne odmieniają i często między nimi wielkie poruszenie czynią, chcąc obyczaje tutejszych krajów naszych do swoich tamecznych stosować”²⁶⁴. Wobec tego zakonnice prosiły, „abyśmy przyczyną naszą u Ojca Świętego, do tego się włożyli, żeby w zwyczajach swoich dawnych zachowane były”²⁶⁵.

Ze względu na pochlebną opinię, jaką się odznaczały, król postanowił ująć się za nimi: „nie słyhać żadnych *scandala* w tamtym klasztorze, życzymy, aby się te im odmiany nie działy”²⁶⁶. Zobowiązał posła Ossolińskiego, by ten poddał sprawę pod osąd Stolicy Apostolskiej, tak „aby przy starodawnych chwalebnych życia i nabożeństwa swego zwyczajach zachowane były”²⁶⁷. List króla świadczy więc o tym, iż bernardynki od św. Agnieszki nie miały chęci poddania się wskazaniom wizytatorów, którzy nawiedzali ich klasztor i – jak można przypuszczać – próbowali egzekwować przestrzeganie potrydenckich uchwał. Z treści pisma nie wynika, jakie elementy odnowy życia zakonnego sprawiały siostrom największe trudności. Z całą pewnością suplika ta nie jest jednak wyrazem buntu ze strony bernardynek, stanowi raczej dowód na ich przywiązanie do utrwalonych tradycji i zwyczajów, które były im bliskie i z których niełatwo było im zrezygnować.

²⁶¹ Ibidem.

²⁶² N. Golichowski, *op. cit.*, s. 162, 377.

²⁶³ T. Makowski, *Poselstwo Jerzego Ossolińskiego do Rzymu w roku 1633*, Warszawa 1996, s. 9, 80.

²⁶⁴ Biblioteka Książąt Czartoryskich, Teki Naruszewicza, sygn. B. Czart. 128, nr 273, s. 737.

²⁶⁵ Ibidem.

²⁶⁶ Ibidem.

²⁶⁷ Ibidem.

4. Uchwały kapituł bernardyńskich i prawne odniesienia do bernardynów

Klasztory żeńskie pod względem jurysdykcyjnym były podporządkowane władzy lokalnego biskupa lub męskiej gałęzi ich zakonu²⁶⁸. Konwenty bernardynek, których na ziemiach polskich w 1772 r. było dwadzieścia trzy, przynależały do poszczególnych prowincji bernardynów. Klasztor św. Agnieszki znajdował się w Małopolskiej Prowincji wraz pięcioma innymi domami sióstr: w Drzewicy, klasztorem św. Józefa oraz św. Kolety w Krakowie, w Tarnowie oraz w Pradze koło Warszawy. Zakonnice podlegały bezpośrednio właściwemu prowincjałowi, w zależności od geograficznego położenia ich konwentu, a pośrednio także władzy generała całego zakonu Braci Mniejszych Obserwantów²⁶⁹.

Opieka prawno-organizacyjna, ale także duchowa, którą zakonnicy rozciągali nad bernardynkami, sprawowana była z dużym zaangażowaniem i pilnością. W 1446 r. papież Eugeniusz IV (1431-1447) przekazał zwierzchnictwo nad niektórymi konwentami klarysek oraz wspólnotami tercjarek bernardyńskiemu wikariatowi zaalpejskiemu, obejmującemu swym zasięgiem także teren Rzeczypospolitej²⁷⁰. Zapewne ta pozytywna opinia, jaką sobie wypracowali, wpłynęła na decyzję Piusa II, który w nawiązaniu do postanowienia swego poprzednika i w odpowiedzi na suplikę sióstr poddał w 1461 r. także krakowskie klaryski władzy franciszkanów obserwantów ze Stradomia. Decyzję tłumaczył tym, iż bernardyni odznaczali się pobożnością i przykładnym życiem, więc zamiast franciszkanom konwentualnym – to im powierzono opiekę także nad konwentem św. Andrzeja²⁷¹.

²⁶⁸ Spośród klasztorów krakowskich pod władzą męskiej gałęzi zakonu znajdowały się bernardynki z klasztoru św. Agnieszki i z klasztoru św. Józefa, tercjarki franciszkańskie z klasztoru św. Kolety na Stradomiu, tercjarki dominikańskie z domu tzw. mniejszego i większego, duchaczki, od XVI w. także augustianki, od XVII w. dominikanki z klasztoru na Gródku, karmelitanki bose z klasztoru św. Marcina, a od XVIII w. karmelitanki z drugiego klasztoru pw. św. Teresy od Jezusa i Jana od Krzyża na Wesołej. W związku z realizacją potrydenckiej reformy pozostałe żeńskie wspólnoty (klaryski z klasztoru św. Andrzeja, norbertanki ze Zwierzyńca, norbertanki z klasztoru przy ul. Wiślniej, prezentki, wizytki) znalazły się pod obediencją biskupa krakowskiego, zob. M. Borkowska, *Zakony żeńskie w Polsce w epoce nowożytnej...*, s. 103-112.

²⁶⁹ H. E. Wyczawski, *Bernardyni polscy*, t. 3: 1772-1946, Kalwaria Zebrzydowska 1992, s. 431-432.

²⁷⁰ O. M. Przybyłowicz, *Reguła zakonna jest wozem do nieba. Realia życia w klasztorach klarysek od XIII do końca XVI w. w Małopolsce, Wielkopolsce i na Śląsku*, [w:] *Studia i materiały z historii kultury materialnej*, t. 73, red. J. Kruppé, Warszawa 2016, s. 101-102.

²⁷¹ „[...] fratribus de Observantia eiusdem ord. monasterii s. Bernhardi extra muros Crac., qui sunt clari in conscientia et lucidi in vita et exemplis omnium” – *Bullarium*

Źródłem prawa, które określało zasady panujące we wspólnocie bernardynek, były jeszcze postanowienia kapituł bernardynów, w trakcie których zakonnicy poprzez podjęte decyzje reagowali na aktualne potrzeby podległej im wspólnoty. Kształt relacji między zakonem franciszkanów obserwantów a tercjarkami omówiony został już w konstytucjach martyniańskich ułożonych przez św. Jana Kapistrana, a przyjętych na kapitule generalnej w Asyżu i zatwierdzonych przez papieża Marcina V w 1430 r. W polskiej prowincji obowiązywały do 1524 r., uzupełniane były statutami uwzględniającymi lokalne warunki i uchwalonymi na kapitułach krakowskich z 12-26 października 1467 r. oraz z 1488 r.²⁷²

Statuty z 1467 r. podkreślały szczególnie – mając na uwadze względy obyczajowe – konieczność separacji zakonników od sióstr tercjarek, tak by wzajemne kontakty ograniczone były do minimum. Bernardyni nie mogli zlecać siostram żadnych prac, zarówno prywatnych, jak i przeznaczonych dla ich klasztoru, nie wolno im było przyjmować od nich podarunków. Zakonnicy mogli udawać się do tercjarek z posługą sakramentalną – wówczas spowiednikowi miał towarzyszyć socjusz. Pozostali musieli na taką wizytę otrzymać zezwolenie wikariusza prowincji²⁷³. Statuty określały także warunki sprawowania kultu, co odnosi się bezpośrednio do sióstr z klasztoru św. Agnieszki, to ich wspólnota bowiem dysponowała już wówczas własną świątynią. Bernardynom nie wolno było odprawiać tam śpiewanych mszy ani nabożeństw, jedynie w sytuacji braku świeckiego kapelana mieli zezwolenie, by odprawić jedną mszę czytaną²⁷⁴.

Na kapitule krakowskiej w 1488 r. skasowano dotychczasowe statuty prowincji i rozpoczęto opracowywanie nowych, nad czym czuwał bł. Władysław z Gielniowa († 1505), wikariusz prowincji. Ogłosił je zaś obecny w trakcie obrad o. Ludwik de la Torre²⁷⁵. W ustawach ponownie znalazły się ustępy poświęcone relacjom z tercjarkami, gwardianom nie wolno było pozostawiać pieniędzy zebranych z jałmużny w klasztorze sióstr, lecz powinny być przekazane pod zarząd prokuratora dbającego o ich sprawy finansowe. Zgromadzone środki mogły być zdeponowane u tercjarek jedynie

Poloniae: litteras apostolicas aliaque monumenta Poloniae Vaticana continens, t. 6: 1447-1464, ed. I. Sułkowska-Kuraś, S. Kuraś, Romae–Lublini 1982, s. 356 (nr 1657).

²⁷² H. E. Wyczawski, *Statuty zakonu bernardynów w Polsce 1453-1795*, „Prawo Kanoniczne” 1985, t. 25, nr 1-2, 180-181, 185-186.

²⁷³ K. Kantak, *Życie wewnętrzne bernardynów w dobie przedreformacyjnej*, „Przegląd Teologiczny”, 1929, t. 10, s. 347.

²⁷⁴ „Neque liceat fratribus habere in earum ecclesia missas vel alia officia decantare. Liceat tamen fratribus quando non habent presbiterum propriam, una missam legere” – *ibidem*, s. 347.

²⁷⁵ H. E. Wyczawski, *Statuty zakonu bernardynów...*, s. 180-181.

na krótko, do momentu przekazania ich upoważnionej osobie wysłanej od bernardynów²⁷⁶.

W kwestii opieki duchowej statuty przypominały, iż na Braciach Mniejszych spoczywała funkcja delegowania spowiedników dla bernardynek, którzy mieli być wybierani na kapitułach. Posługę powinno się powierzać zakonnikom dojrzałym i doświadczonym. Nie wolno było tego urzędu łączyć z funkcją kapelana. Ponadto zadaniem bernardynów była troska o poziom karności, wobec czego dozwolone było napominanie i pouczanie sióstr w przypadku zauważenia nieprawidłowości, a nawet usuwania niepokornych ze wspólnoty przez wikariusza lub wizytującego komisarza. Prawo wysłuchiwanie win, nakładania kar i dyscyplinowania bernardynek należało do przełożonej. W szczególnych przypadkach spowiednik mógł wezwać siostry wymagające napomnienia na rozmowę, ale zawsze musiało odbyć się to w obecności przełożonej. Przepis ten dotyczył jedynie tercjarek, które mieszały wspólnie, czyli odnosił się też bezpośrednio do bernardynek z klasztoru św. Agnieszki²⁷⁷. Zgodnie z zapisem w statutach gwardian,

²⁷⁶ „Mandatur quoque eisdem guardianis quod nullam elemosinam peccuniarum ordinate reponi faciant in manu terciane in domo Sororum existenti vel aliarum muliercularum sed in manu procuratoris seu procuratorum si unus non sufficiat ex aliuqua suspicione. Possunt tamen terciane vel mulieres pro aliqua eminenti ratione, quando ipsi procuratores presto non sunt, aliuquam elemosinam peccuniarum per breve tempus conservare et in necessitates deputatas fratrum expendere, et hoc quando sunt substituti procuratorum aut nuncij elemosinas dancium. Similiter nullus guardianus sub pena priuacionis officij guardianats us expendi faciat illam peccuniam nisi in rem deputatam per dominum dantem uel pro qua fuerit quesita nec permittat quod de talibus elemosinis sibi in particulari provideatur de aliqua re comestibili vel simili sed si qui indigenciam habent, accedant (?) confidenter ad procuratores et ad suo substitutos, sicut pro alijs fratribus facerent” – K. Kantak, *Capitula necnon Constitutiones FF. Minorum Observantium (Bernardinorum) Provinciae Poloniae 1453 (1467-1628)*, „Collectanea Theologica” 1934, t. 15, s. 479.

²⁷⁷ „Statutum est quod in regimine Monialium Tercianarum servetur constitutio capituli gen. videlicet quod fratres cum illis quoad confessiones earum, correctiones et expulsionem conformiter agant et Regule et statutis familie nostre, videlicet quod incorrigibiles rixose et contenciose expellantur a consorcio aliarum, presertim que sunt sine clausura. Et super omnes et singule caveant longas et crebras confessiones et generales, per quas contingit et confessores occupari, confitentes plus irretiri quam spirituales tam seculares, [...] eciam fratres scandalisari. Et confessores contrarium facientes priuentur nec amplius audiant. Statutum est quod in capitulo prouinciali eligantur maturi et probati confessores pro talibus Sororibus et maxime in congregacione viventibus quod ita sunt confessores quod non sint eorum capellani. Audiant eas tempore deputato et postea stent semper in claustro fratrum nisi quando vocarentur pro speciali necessitate earum. Et nullus alius nisi de licencia speciali p. vicarij sub pena unius discipline presumat ad earum claustra ire vel de factis suis quomodocunque se modo intromittere vel culpam earum audire. Visi-

po otrzymaniu zezwolenia wikariusza, mógł zlecić siostronom prace związane z naprawą szat liturgicznych²⁷⁸.

Poza formułowaniem statutów będących wykładnią prawa dla zakonników prowincji, w którym umieszczano także paragrafy dotyczące relacji z tercjarkami, bernardyni omawiali ich bieżące problemy i potrzeby podczas kapituł prowincjalnych. W ich trakcie podejmowali pojedyncze uchwały, które były odpowiedzią na aktualną sytuację bernardynek, a treść uchwał mogła dotyczyć wszystkich klasztorów panieńskich podległych ich władzy lub odnosić się do konkretnej wspólnoty. Na kapitule odbywającej się w Przeworsku we wrześniu 1539 r., której postanowienia zostały potwierdzone w Lublinie w 1540 r., uchwalono, iż z wyborem przełożonej w konwencie bernardynek miano zawsze czekać na przybycie prowincjała, nawet w sytuacji, gdy minęły już wyznaczone trzy lata od minionej elekcji. Postanowienie to podkreślało kolejny raz zależność prawną żeńskiego klasztoru od Braci Mniejszych Obserwantów. Z całą mocą zakazano nakłaniania lub zniechęcania innych członkiń wspólnoty do oddawania głosów na wcześniej upatrzoną kandydatkę na tenże urząd. Winowajczyni złapana na takim procederze nie mogła brać udziału w wyborach tyle razy, ile siostr wcześniej namówiła do oddawania głosów. W wyborach przełożonej czynnie mogła brać udział tylko ta siostra, która przebywała w klasztorze od co najmniej trzech lat. Bierne prawo wyborcze zostało zastrzeżone dla zakonniczki, która miała czterdzieści lat, a w zakonie przebywała minimum dziesięć lat²⁷⁹.

W trakcie wspominatej kapituły podjęto też decyzje normujące proces nadzoru nad sprawami finansowymi konwentów bernardynek. Podkreślono wiodącą rolę przełożonej w czuwaniu nad klasztornym budżetem i podejmowaniu decyzji odnośnie do lokowania zapisanych sum. Uchwalono, by ustanawiać przy jej boku dwie siostry, które miały wspierać ją w gospodarowaniu dobrami wspólnoty. Zaznaczono, iż odpowiedzialność przełożonej w tej materii kończyła się wraz z ustaniem trzyletniej kadencji, po której

tentur igitur a solo p. vicario ordinate et corrigantur ab eo vel eius commissario si committit; alijs autem temporibus ordinatas culpas audiet et corrigat mater monasterij. Possit tamen confessor pro speciali causa una cum eadem matre aliquam vel aliquas vocare ad recognitionem alicuius culpe et corrigere. Et hec intelligantur de viventibus in congregacione, quia de alijs separatim in propria domo viuentibus non intelligitur" – *ibidem*, s. 490-491.

²⁷⁸ „Possint tamen guardiani licenciati prius ab eodem p. vicario disponere per confesorem vel cum eodem aliquando ire ad eas si necesse erit pro reparacione alicuius paramenti in sacristia uel pro suicione aliqua necessaria pro loco" – *ibidem*, s. 491.

²⁷⁹ ABKr, rkps 151, s. 42-43. Zagadnienie wyboru przełożonej zostanie szerzej omówione w czwartym rozdziale rozprawy.

zakończeniu powinna wszelkie sprawy natury finansowej złożyć w ręce w swej następczyni²⁸⁰.

Kapituła obradująca w klasztorze bernardynów w Bydgoszczy w 1591 r.²⁸¹ uchwaliła, że spowiednik zakonnic zwolniony jest od odprawiania wotywu²⁸² klasztoru macierzystego, ma za to pilnować przez cały tydzień wotywu w konwencie bernardynek, w którym pełni posługę. Ustalono układ przebiegu nabożeństw w klasztorze sióstr, które miano odprawiać w takim samym porządku i układzie, jak czynili to bernardyni: „Msze w adwent. Roraty w święta i ze mszą konwentalską, A w ferie abo w powszedne dni same roraty niech będą śpiewane”. Ponadto doprecyzowano, iż „kiedy kommunia bywa, mszą świętą niech poczyzna ociec spowiednik pod sextą, a przy niej kommunia, a to dlatego aby jako pryma się poczyzna według Braciej, tak też dokonanie mszy wspólnie abo jeszcze pierwsze niech będzie, aby się we wszystkim zgadzano z Bracią”²⁸³. Procesje, śpiewy i ceremonie w czasie świąt i uroczystości, jak Boże Narodzenie, Trzech Króli, Wielkanoc, Zielone Świątki, Wniebowzięcie NMP, miały być obchodzone w taki sam sposób, jak w klasztorze bernardynów: „także śpiewania i ceremonie takie niech będą jako u Braciej, inaczej nie, jako po obiedzie bywają”²⁸⁴.

Uchwały kapituły bydgoskiej odnosiły się jeszcze to zagadnienia profesji. Postanowiono, iż aby dopuścić nowicjuszkę do złożenia ślubów, należy wcześniej odbyć głosowanie, tak by rozważyć opinię, na jaką sobie zapracowała w trakcie próby. Ostateczna decyzja miała zapaść po uzyskaniu większości głosów pozytywnych²⁸⁵. Przepisy określiły także wymagania stawiane kandydatce chcącej wstąpić do zakonu²⁸⁶.

Uchwały nakładały karę na zakonnicę, która nie wywiązywała się z powierzonej jej funkcji: „siostra porzucając bądź urząd bądź klucze urzędu od panny matki, bądź od ojca spowiednika albo ojca kustosa i od ojca ministra podane od godziny do godziny upominana, dalej nic, to jest raz na pierwszym obiedzie, drugi raz na wieczerzy, trzeci raz na wtórym obiedzie drugiego dnia z dyscypliny uczynieniem”²⁸⁷. W przypadku, gdyby wzbrania-

²⁸⁰ Ibidem, s. 43. Zagadnienie zarządzania klasztornym budżetem zostanie szerzej omówione w piątym rozdziale rozprawy.

²⁸¹ W rękopisie nie podano daty rocznej. W XVI w. w klasztorze bernardynów w Bydgoszczy kapituła odbyła się w 1541 r. oraz w 1591 r. Jako iż w treści podjętych uchwał pojawia się nawiązanie do postanowień Soboru Trydenckiego, można uznać, iż chodzi o rok 1591. K. Kantak, *Capitula necnon Constitutiones...*, s. 469-471.

²⁸² Msza okolicznościowa, najczęściej za dusze zmarłych dobrodziejów.

²⁸³ ABKr., rkps 151, s. 44.

²⁸⁴ Ibidem, s. 45.

²⁸⁵ Ibidem.

²⁸⁶ Zostaną one omówione w części rozprawy poświęconej nowicjatowi bernardynek.

²⁸⁷ ABKr., rkps 151, s. 45-46.

ła się przed objęciem powierzonych obowiązków, „tedy do kuny niech będzie wsadzona, tak długo aż urząd przyjmie zlecony. A jeśliby w tym uporze długo trwała niech ociec spowiednik one exkomunikuje, aż się obaczy”. Jak dodano, „tym sądem karane mają być, które upornie i śmieie przestępują ustawy ojcowskie”²⁸⁸.

Postanowienia kapituły bydgoskiej dotyczyły również zadań nałożonych na przełożoną, odnośnie do nadzoru nad sprawami majątkowymi klasztoru. Zobowiązano ją do zdawania przed starszymi siostrami dyskretek rachunku z otrzymanej jałmużny na każdy kwartał²⁸⁹. Przypomniano wcześniejsze przepisy, by wraz z wikarią wysłuchiwała „culpy albo win” w każdy piątek i wyznaczały po tym dla każdej siostry stosowną pokutę, zgodnie ze statutami. Większe przewinienia musiały zostać omówione z dyskretekami albo ze spowiednikiem, a wyjątkowo trudne przypadki, nieopisane w statutach, polecono zostawić do rozważenia kustoszowi lub prowincjałowi²⁹⁰. Również w każdy piątek w klasztorze należało publicznie odczytywać Regułę, a po niej ustawy zakonne. Przed obiadem siostry miały odmawiać *De profundis* „z zwyczajną oracją”, a w piątki przed kolacją zalecenia dobrodziejów: „Miasto [zamiast] polecenia dobrodziejów przed obiadem, niech będzie mówiono *De profundis* [...], a zalecenie niech będzie w piątek pod kolacją siostrzyńską”²⁹¹. Zakazano chowania przez siostry u siebie szat, klejnotów oraz wszelkich upominków otrzymanych od osób duchownych, świeckich oraz przyjaciół²⁹².

Przepisy więc z jednej strony dawały klasztorom bernardynek pewną przestrzeń do samodzielnych decyzji, z drugiej jednak – podkreślały zależność od męskiego konwentu. Do prowincjała należał nadzór nad sprawami doczesnymi konwentu, ale także troska o duchowy i ascetyczny poziom wspólnoty sióstr; niekiedy wspierał go bezpośrednio w tych działaniach gwardian stradomskiego konwentu. Prowincjał miał prawo wizytować klasztory bernardynek na równi z klasztorami braci, podobnie jak i komisarz generalny, który był delegatem centralnego zarządu zakonu²⁹³.

Do uprawnień prowincjała należało wyrażanie – na podstawie opinii matki i dyskretek – zgody na dopuszczanie kandydatek do nowicjatu, a następnie nowicjuszek do złożenia profesji. W klasztorze św. Agnieszki w drugiej połowie XVII i w XVIII w. praktyka wyglądała tak, iż prowincjał dawał

²⁸⁸ Ibidem, s. 46.

²⁸⁹ Ibidem.

²⁹⁰ Ibidem, s. 46-47.

²⁹¹ Ibidem, s. 47.

²⁹² Ibidem.

²⁹³ K. Kantak, J. Szablowski, J. Żarnecki, *Kościół i klasztor oo. Bernardynów w Krakowie*, Kraków 1938, s. 40, Biblioteka Krakowska, nr 96.

pozwolenie na obłóczyny, nieraz brał udział osobiście w ceremonii²⁹⁴, a niekiedy delegował upoważnionego zakonnika. Zdarzało się, iż był to kustosz konwentu krakowskiego²⁹⁵, komisarz generalny²⁹⁶, spowiednik zakonnic²⁹⁷, definitor prowincji²⁹⁸ czy kaznodzieja katedralny²⁹⁹. Bez jego udziału nie mogła się odbyć elekcja przełożonej bernardynek; przewodniczył jej wraz z dwoma oddelegowanymi zakonnikami, zazwyczaj kustoszem krakowskiego klasztoru na Stradomiu oraz spowiednikiem sióstr. Wówczas jego uczestnictwo miało charakter uroczysty³⁰⁰.

Władze bernardyńskie czuwały również nad kwestią przestrzegania klauzury. To do prowincjała należało prawo udzielania – w nadzwyczajnych przypadkach określonych w przepisach – zgody na wyjście poza jej obręb³⁰¹. Zalecane było, by dodatkowo wystarać się również w takich sytuacjach o zgodę miejscowego biskupa³⁰². Do czasów obecnych zachował się zbiór formularzy, które służyły bernardynom do udzielania siostrom pozwoleń na wyjście z konwentu, m.in. by stawić się osobiście we właściwym

²⁹⁴ Przykładowo o. Andrzej Kwieciński, prowincjał, wziął udział w obłóczynach Anny Męcińskiej w 1732 r., w 1733 r. Marianny Czernej i Katarzyny/Balbiny Krokowskiej, zob. ABKr, rkps 221, [Metryka], 1664 – 4 XII 1821, s. 12.

²⁹⁵ Przykładowo przy obłóczynach Marianny Kossowskiej w 1676 r. obecny był o. Franciszek Dziełowski kustosz krakowski († 1681), przy obłóczynach Teresy Kleczeńskiej w 1696 r. – o. Karol Lizieniewicz († 1706), kustosz, lektor św. Teologii, a przy obłóczynach Marianny Śląskiej w 1736 r. o. Kapistran Połaniecki († 1763), kustosz, zob. ibidem, s. 7, 8, 13.

²⁹⁶ Przy obłóczynach Anny Majeronowskiej w 1741 r. obecny był o. Bartłomiej Kulbiński († 1760), komisarz, wizytator generalny, zob. ibidem, s. 13.

²⁹⁷ Przy obłóczynach Reginy Laskowskiej w 1763 r. obecny był o. Illuminat Buszek, spowiednik zakonnic, za pozwoleniem o. Jana Rusieckiego († 1779), prowincjała, zob. ibidem, s. 15.

²⁹⁸ Przy obłóczynach Marianny Bętkowskiej, Konstancji Połanieckiej w 1765 r. oraz Salomei Delichowskiej w 1766 r. obecny był o. Tymoteusz Kaffka († 1779), definitor i jubilat, zob. ibidem.

²⁹⁹ Przy obłóczynach Anny Ptaszyńskiej w 1777 r. obecny był o. Wincenty Rębarski († 1802), lektor św. Teologii generalny, kaznodzieja katedralny krakowski, zob. ibidem, s. 16.

³⁰⁰ K. Kantak, J. Szablowski, J. Żarnecki, *op. cit.*, s. 40; H. E. Wyczawski, *Bernardyni polscy*, t. 3, s. 434.

³⁰¹ „De egressu monialium extra clausuram: Nulli ex monialibus professis, quovis prae-textu causa et occasione etiam infirmitatis, leprae vel infirmitatis nisi causa huiusmodi per superiores et locorum ordinarios cognita probentur et nisi ex causa incursionis hostilis, magni incendii, aut inundationis aquarum magnae extra clausuram egredi licet, sub poena excommunicationis [...]” – ABPK, rkps M-17, Statuta et ordinationes almae Provinciae Poloniae FF. Minorum Regularis Observantiae S. Francisci ex antiquis et recentioribus eiusdem Provinciae constitutionibus excerpta et in unum compilata – –, Po r. 1669, s. 279.

³⁰² R. Gustaw, *Klasztor i kościół...*, s. 82.

sądzie dla załatwienia spraw gospodarczych związanych z odzyskaniem zaległych prowizji³⁰³.

Można przypuszczać, że o takie „licencje” starały się bernardynki od św. Agnieszki, gdy planowały wyjazd poza mury konwentu. Wiadomo, iż w XVIII w. kilkakrotnie odwiedzały klasztor norbertanek w Imbramowicach. 19 maja 1723 r. zjawiły się tam siostry *Gabriela Czerna* wraz z *Joanną Borowską*, „które kilka godzin zabawiwszy, odjechały do Minogi, do imć pani podkomorzyny krakowski, obiecując przyjechać dla lepszego obaczenia klasztoru”³⁰⁴. Ze wzmianki tej wynika, że konwent norbertanek nie był ich ostatecznym celem, lecz przystankiem w podróży. Możliwe, iż udały się do Minogi właśnie dla załatwienia spraw natury finansowej³⁰⁵. Z kolei 30 sierpnia 1727 r. w Imbramowicach goszczone były *Wiktoria Grotówna* oraz *Salomea Łodzińska*, „które trzy dni zabawiwszy odjechały”³⁰⁶. Jeszcze w tym samym roku, 7 października, kronikarka odnotowała czterodniową wizytę *Anieli Skociszowskiej* oraz *Felicjany Sułtowskiej*³⁰⁷. 4 marca 1751 r. zjawiły się w Imbramowicach *Kazimiera Krzeszowna* oraz *Domicela Mszańska*, niestety nie znamy powodu ich przyjazdu³⁰⁸. Bernardynki prosiły też o oficjalną zgodę biskupa krakowskiego w momencie, gdy zamierzały wyjść poza klauzurę. Przykładowo 7 lipca 1778 r. pozwolenie na wyjazd na okres czterech niedziel otrzymały *Agnieszka Wojnowska* wraz z *Marianną Dukiewiczówną*³⁰⁹.

³⁰³ „[...] Przeto, aby i konwent N. Panien i siostr naszych zakonnych w czym szkody nie poniósł, pomienionej Pannie Matce i Przełożonej władzą urzędu naszego, aby wedle potrzeby i czasu do Trybunału Koronnego i do wszelakich sądów ze dwiema pannami siostrami z klasztoru pomienionego wyjechać (z dokładem jednak pozwolenia Pastorskiej jako własnego Diecezjana) mogła, chętnie mocą te[g]o pisma pozwalamy. Zakonną przy tym przypominając przestrożę, aby nigdzie nie dywertując prosto po odprawieniu się i prawa do klasztoru swego powracając, jako w tym onę posłuszeństwem S. obowiązujemy tak i tę drogę błogosławieństwem Pańskim poprzedzamy i nabożnym modlitwom się oddajemy” – ABPK, rkps M-34, *Formularium variarum expeditionum et transactionum almae provinciarum matris Minoris Poloniae cum caeteris a se exdivisis provinciis ordinis Minorum Regularis Observantiae Sancti Patris et Patriarchae Francisci pro informatione et notitia posteritatis conscriptum*, 1452-1750, 28 X, s. 302.

³⁰⁴ Z. Grothówna, *Kronika klasztoru sióstr norbertanek w Imbramowicach 1703-1741*, wyd. W. Bielański, W. W. Żurek, Kielce 2011, s. 159.

³⁰⁵ Na Minodze ulokowana była kwota pochodząca z posagu *Rozalii Wojeńskiej*, zob. ABKr, rkps 213, *Posagi dla zakonnic w klasztorze ś. Agnieszki na Stradomiu zapisane, 1579-1774*, s. 5-8.

³⁰⁶ Z. Grothówna, *op. cit.*, s. 209.

³⁰⁷ *Ibidem*, s. 211.

³⁰⁸ *Kronika klasztoru w Imbramowicach 1741-1758*, oprac. M. Dębowska, Kraków 2019, s. 320.

³⁰⁹ AKMKr, rkps AEp, Vol. 99, k. 402v.

Jak wspomniano, władze zakonu na bieżąco reagowały na aktualne kwestie dotyczące funkcjonowania konwentów bernardynek. W 1658 r. w trakcie zebrania definitorów obradujących w konwencie w Kalwarii Zebrzydowskiej uchwalono *Ordynacje Wielebnego Diffinitorium dla WW. Panien Klasztoru S. Agnieszki*³¹⁰. Był to szczególnie trudny czas dla bernardynek, ich kościół i klasztor zostały bowiem zniszczone w trakcie inwazji szwedzkiej, a one same przebywały gościnnie w jakiejś kamienicy na terenie Krakowa. Bernardyni, w trosce o zachowanie nakazu klauzury, polecieli przełożonej, „aby w terażniejszej rezydentie [...] jako najprędzej kratę zwyczajną wystawiła, za którą ani zakonny, ani świeckim osobom nie będzie wolno wchodzić”, a ponadto by postarać się o przygotowanie parlatorium, „do którego żadną miarą osobom męskim nie wolno będzie wchodzić, oprócz białychgłów znacznych i pobożnych obyczajów”³¹¹. Pod ordynacjami podpisał się o. Hiacynt Stradomski († 1665), wikariusz prowincji, oraz o. Aleksey Piotrkowczyk († 1659), definitor³¹². Mimo więc niełatwego położenia sióstr, przebywających w zmienionych warunkach zewnętrznych, bernardyni zadbali, by nawet w tej tymczasowej siedzibie zachowywały one klauzurę.

W trakcie kapituły odbywającej się w Radomiu w 1671 r. jednym z zagadnień omawianych przez bernardynów był problem świeckich służących, które w dużej liczbie żyły przy klasztorach zakonnic³¹³. Ich zachowanie często było powodem publicznego zgorszenia, co niepokoiło władze prowincji, wprowadzały tym samym zamęt do wspólnoty zakonnic. Zebranie definitorów podjęło więc uchwałę, że grono świeckich służących nie będzie powiększane, na przyjęcie nowych trzeba było uzyskać pozwolenie, ponadto należało dołożyć starań, by były to osoby cieszące się nieposzlakowaną opinią. W trakcie obrad przywołano przykład klasztoru św. Agnieszki, w którym takie świeckie kobiety były liczne. Postanowiono, by więcej niż sześć zachęcić do przebywania za klauzurą, tak by służyły tam za zgodą przełożonej³¹⁴. Na przyszłość zarządzono, iż jeśli jakaś pozostanie po śmierci siostry, ma być wydalona za klasztoru i żadna nowa nie powinna być przyjmowana, pod groźbą kary. Tym, które były przy klasztorze, za pozwoleniem prowincjała można było powierzać dowolne prace³¹⁵.

³¹⁰ ABPK, rkps M-6, Akta Prowincji Małopolskiej zakonu Bernardynów, 1630-1662, s. 273.

³¹¹ Ibidem.

³¹² Ibidem.

³¹³ „Et quoniam in Conventibus n[ost]ris Monialium [...] servitrices saeculares multiplicantur unde postmodum ne dum in tabernis publica scandal et horrae per ipsas exercentur” – APBK, rkps M-7, Akta Prowincji Małopolskiej zakonu Bernardynów, 1659-1686, s. 151.

³¹⁴ „[...] plus quam sex intra clausuram foveantur [...]” – ibidem.

³¹⁵ Ibidem.

Bernardynki zwracały się również do władz zakonu z prośbą o radę i zawyrokowanie w sprawach związanych z funkcjonowaniem ich wspólnoty. W lipcu 1686 r. podczas zebrania przed kapitułą o. Franciszek Przybyłowicz († 1694), kaznodzieja generalny, definitor prowincji ruskiej i wizytator generalny, poddał pod obrady kwestię poruszoną przez zakonnice od św. Agnieszki³¹⁶. Otóż wniosły one prośbę, by ich spowiednik mógł na przemian ze świeckim kapłanem odprawiać cotygodniowe Msze Święte³¹⁷. Zebranie definitorów wypowiedziało się, iż podda sprawę pod osąd kustosa krakowskiego, który miał zawyrokować na podstawie dawnego zwyczaju obowiązującego w tej materii³¹⁸.

12 września 1724 r., podczas jedenastej sesji konwokacji³¹⁹ odbywającej się w klasztorze w Grodnie, debatowano nad problemem, który dotyczył sytuacji w konwencie św. Agnieszki. Otóż zdarzało się tam, iż po zakończeniu swej kadencji przełożone ustępujące z urzędu wciąż chciały zajmować wiodące miejsce i dołączały do grona dyskretek, czym – wbrew przepisom – powiększały jego liczebność³²⁰. Wobec tego zebrani definitorzy uchwalili, że po zakończeniu swych rządów matka powinna wrócić na swe dawne miejsce, przysługujące jej po profesji, i nie korzystać z przywilejów dyskretki³²¹.

Szereg uchwał dotyczących klasztorów bernardynek podjęto w trakcie kapituły obradującej w Wilnie w 1689 r. Zebrano je w paragraf zatytułowany: *Konstytucje do zachowania przez WW. Panny Zakonne po wszystkich konwentach przez Wielebne Definitorium podczas Capituli wileńskiej za Prezydencję Przewielebnego Ojca Jana Kapistrana Jankowskiego*³²² *Comisarza Generalskiego*

³¹⁶ APBK, rkps M-8, Akta Prowincji Małopolskiej zakonu Bernardynów, 1686-1709, s. 11.

³¹⁷ „[...] ut Pater Confessor illarum pro tempore existens Hebdomadam Missarum alternatim cum capellano saeculari teneat” – ibidem, s. 14.

³¹⁸ Ibidem.

³¹⁹ Była to kapituła pośrednia (*intermedium*) zwana też kongregacją. Zwoływano ją między obradami kapituł, które organizowano co trzy lata, zob. B. Kalinowska, *Kapituły i kongregacje w klasztorze ojców Bernardynów w Ostrołęce*, „Zeszyty Naukowe Ostrołęckiego Towarzystwa Naukowego” 2006, t. 20, s. 81.

³²⁰ „Proposuit Ad[mod]um R[everen]dus Pater Minister Provincialis esse abusum in Monasterio Cracoviensi ad S. Agnetem quod ex Abbatisae praesumant primum locum obtinere et se introducere in Discretorium et sic augere numerum Discretorum contra praescriptum” – APBK, rkps M-10, Akta Prowincji Małopolskiej zakonu Bernardynów, 1720-1730, s. 256.

³²¹ Ibidem.

³²² Jan Kapistran Jankowski – urodzony w 1626 r., należał do prowincji wielkopolskiej, w latach 1677-1680 był prowincjałem, w 1689 r. został mianowany komisarzem prowincji małopolskiej, odbył wówczas wizytację i odprawił kapitułę w Wilnie, zmarł 2 VI 1700 r. w Łowiczu, zob. K. J. Kantak, *Bernardyni polscy*, t. 2, s. 225-226.

*postanowione*³²³. Uchwały przypominały w pierwszej kolejności o obowiązku przestrzegania klauzury i konieczności uzyskania zgody na wejście w jej obręb przez osobę z zewnątrz: „zakazujemy, aby żadna osoba zakonna płci męskiej któregośkolwiek zakonu (Ojców Patrów Prowincji naszej i Definitarów wyjąwszy) nie była przypuszczona do porty panieńskiej bez osobliwej licencji przełożonych naszych, na karteczce za każdą bytnością napisanej”³²⁴. Za przestrzeganie tego zarządzenia była odpowiedzialna siostra pełniąca urząd portulanki, jak bowiem dodano,

jeżeliby która panna portulanka nie zachowała i bez licencji na karcie któregośkolwiek zakonnika do kraty na rozmowę przypuściła, za pierwszą razą, niech podczas obiadu dyscyplinę w refektarzu uczyni. Za drugą zaś niech przez cały obiad klęcząc na ziemi, o chlebie i wodzie pokutuje. Za trzecim, niech będzie przez dni zamknięta. Za czwartym niech im welum wezmą na trzy miesiące³²⁵.

W ustawach uchwalonych na kapitule wileńskiej określono też zasady przyjmowania świeckich panien na edukację do klasztorów oraz warunki, na jakich miały przebywać w klasztorze³²⁶. Odniesiono się do kwestii świeckich kobiet, chcących pomieszkiwać w konwencie panieńskim – przeznaczonym nie wolno było ich przyjmować bez uzyskania pozwolenia władz bernardyńskich: „zakazujemy wszystkim pannom matkom, pod utraceniem przełożństwa, żeby się nie ważyły przyjmować panien dorosłych na mieszkanie bez osobliwej licencji [...] prowincjała, którego upraszamy, aby tej licencji nie dawał, tylko za osobliwym fundamentem według sumnienia”³²⁷. Postanowienia normowały również kwestię posiadania świeckich służących przez klasztory bernardynek³²⁸. W podsumowaniu przypomniano obowiązki przełożonej zakonnic, zwłaszcza obowiązek zatroszczenia się o duchowy wzrost powierzonej sobie wspólnoty:

A że przełożństwo każde według tegoż prawa i dekretów powinno pospolite życie chować tak w kościele jako i w refektarzu, tak w nocy jako i we dnie chóru pilnując, na obiedzie i kolacji bywając dlatego deklarujemy już na potym żadna panna za matkę i przełożoną (i owszem na żadne *officium* nie będzie sposobna) nie będzie obrana, któraby pospoli-

³²³ APBK, rkps M-8, s. 60-61.

³²⁴ Ibidem, s. 61.

³²⁵ Ibidem.

³²⁶ Ibidem. Uchwała ta zostanie szerzej omówiona w rozdziale czwartym rozprawy.

³²⁷ Ibidem.

³²⁸ Ibidem. Uchwała ta zostanie szerzej omówiona w rozdziale czwartym rozprawy.

tego życia w kościele i refektarzu nie chowała, we dnie i w nocy chóru nie pilnowała³²⁹.

Należy wspomnieć, iż zarząd każdej z prowincji bernardynów uchwalał własne ustawy dla podlegających im klasztorów bernardynek. Wytyczne w nich zawarte były jednak do siebie zbliżone, musiały bowiem zgadzać się z brzmieniem ogólnego prawa kościelnego, obowiązującego każdą mniszkę bez wyjątku. Zakonnice, mimo iż pod względem zależności jurysdykcyjnej ich konwenty znajdowały się na terenie różnych prowincji zakonu, praktykowały więc podobny model życia. Przykładem takich ustaw są przepisy uchwalone w trakcie kapituły pośredniej obradującej w Łowiczu 2 lutego 1666 r.³³⁰ pod przewodnictwem o. Krzysztofa Poznańczyka († 1681)³³¹, skierowane do bernardynek zamieszkujących klasztory na terenie prowincji wielkopolskiej; wiele ich punktów jest na tyle uniwersalnych, iż można przypuszczać, iż również siostry od św. Agnieszki w codziennej praktyce kierowały się podobnymi wskazówkami³³².

Głównym motywem spisania wytycznych była troska władz zakonu i poczucie odpowiedzialności za znajdujące się pod ich nadzorem siostry, jak bowiem zaznaczono we wstępie: „Miłość ojcowska i powinność urzędu naszego, abyśmy pilnym dozorem naszym zakonnym Pannom, Niebieskiemu Oblubieńcowi poślubionym, a naszej władzy powierzonym, sposoby przystojne obmyślali, któremiby i śluby swe świątobliwe i insze powinności zakonne przystojnie Bogu swojemu oddawać mogły”³³³. Przepisy zrehabilitowane zostały w dwunastu rozdziałach. Omówiono zasady przyjmowania panien do zakonu i przebieg nowicjatu, zachowanie w trakcie modlitw i nabożeństw, wspólne posiłki, przystępowanie do sakramentów, praktykowanie milczenia, ubóstwa i posłuszeństwa, opiekę nad chorymi, przestrzeganie klauzury czy obowiązki przełożonej. W zbiorze wskazań zaznacza się wyraźne nawiązanie do potrydenckiego prawa, szczególnie bowiem przypominały one

³²⁹ Ibidem, s. 61-62.

³³⁰ „R[evere]ndus Pater Christophorus Posnaniensis Provinciae Maioris Poloniae in Intermedio Capitulo Die Secundii Februarii Lovicii celebrato ad normam Constitutionum Apostolicarum, Statuta et Ordinationes pro omnibus Monasteriis Monialium suae iurisdictioni immediate subiectis una dum Patribus Diffinitorii compillari fecit et ad observandum lingua vulgari dedit” – APBK, rkps W-25, s. 438.

³³¹ Sprawował urząd prowincjała w latach 1665-1668. K. Kantak, *Sylwetki bernardynów poznańskich*. Krzysztof Poznańczyk, „Kronika Miasta Poznania” R. 7, 1949, nr 4, s. 319-331.

³³² „Konstytucje i postanowienia zakonni z bul i dekretów Ojców Świętych papieżów, ze Statutów Generalskich i Prowincjałskich, tak dawnych jako i niedawnych, pilnie zebrane, Pannom i Siostram Zakonu Franciszka Świętego Trzeci Reguły w Prowincyje Wielkopolskiej będącym do nieodmiennego zachowania podane, i przez WW. Diffinitorium aprobowane” – APBK, rkps W-25, s. 438-462.

³³³ Ibidem, s. 438.

o obowiązku stosowania się do wymogów klauzury czynnej (wychodzenie z klasztoru)³³⁴ oraz biernej (wpuszczanie osób z zewnątrz do klasztoru)³³⁵ i poszanowaniu ślubu ubóstwa³³⁶.

Przepisy normujące warunki funkcjonowania klasztorów bernardynek wydawane były także drukiem. Włączone zostały jako jedenasty i dwunasty rozdział do Statutów Generalnych obowiązujących Braci Mniejszych Obserwantów, zatwierdzonych i opublikowanych w 1642 r. w Rzymie³³⁷; stanowiły kompilację dotychczasowych uchwał poszczególnych kapituł generalnych, przepisów nałożonych w wyniku decyzji Soboru Trydenckiego oraz dokumentów papieskich. Rozdziały dotyczyły tych samych zagadnień, co omawiane wcześniej postanowienia kapituł bernardyńskich, m.in. przestrzegania klauzury, warunków określających wejście na teren konwentu panieńskiego oraz wyjścia sióstr poza jego obręb, zarządzania sprawami gospodarczymi, obowiązków przełożonej, sposobu jej wyboru, kwestii ubóstwa, powinności zakonnych jak wspólne modlitwy, zasady przystępowania do sakramentów, duchowej opieki sprawowanej przez spowiedników mianowanych przez władze zakonne, przyjmowania kandydatek oraz dopuszczania nowicjuszek do złożenia profesji³³⁸.

Na polskim gruncie bernardyni dbali, by przepisy normujące funkcjonowanie żeńskich konwentów były ogłaszane drukiem w języku polskim i znajdowały się w posiadaniu sióstr. W 1740 r. o. Kapistran Połaniecki

³³⁴ „Żadnym zakonnicom profeskom nie godzi się z klasztoru wychodzić ani wyjeżdżać, pod jakimkolwiek praetextem, okazyją, albo przyczyną, chociażby jakiegokolwiek choroby, trądu, powietrzem zarażenia, ażeby one przyczyny przez przełożonego i biskupów były wpzód uznane, oprócz tego gdyby ogień gwałtowny albo wód nawałność nastąpiła, na ten czas się im z klauzury klasztornej będzie godziło wynieść, jako Apostolskim Dekretem obwarowano [...]” – ibidem, s. 457-458.

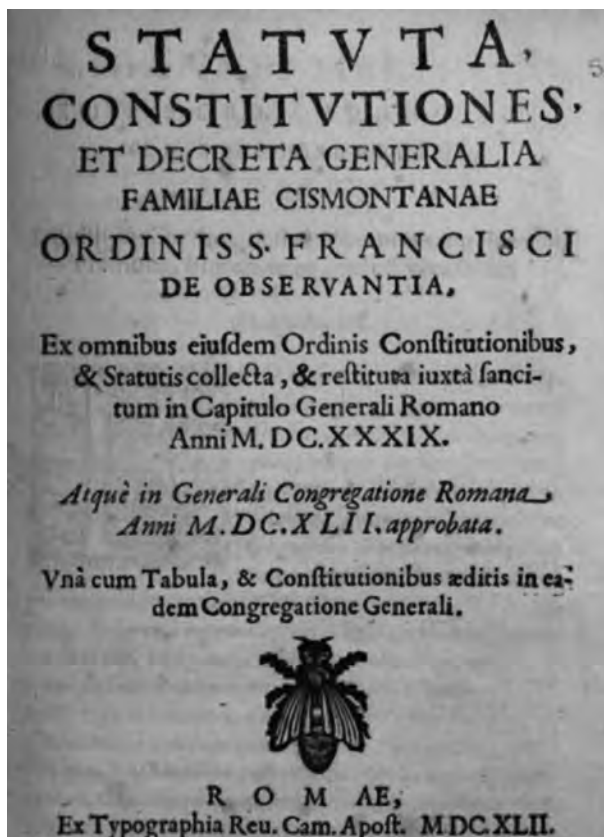
³³⁵ „A w ogrodzenie klasztorne, żadnym sposobem nikomu się wchodzić nie godzi, jakiegokolwiek godności, kondycyje, płci albo wieku, bez dozwoleń przełożonego na piśmie otrzymanego albo na miejscu jego będącego pod klątwą, którąby tym samym popadali, jako na Synodzie Trydenskim świątobliwie jest obwarowane [...]. Zaczyn kiedykolwiek za słuszną przyczyną albo doktor albo cyrulik albo jaki rzemieślnik albo inszy męszczyzna na jaką cięższą robotę, któreby białogłowa sprostać nie mogła, ma wchodzić do klauzury, to ma być za każdą razą z pozwoleniem przełożonego” – ibidem, s. 456-457.

³³⁶ „Niech żadna nie będzie, któraby pieniądze, oprócz pospolitej na jałmużny naznaczonej skrzynki miała, nawet ani w tej skrzynce pospolitej pieniędzy schowanych niechaj nie ma za swoje i zgola nic jakby sobie własnego niechaj nie mają, jako Concilium Trydenckie obwarowało” – ibidem, s. 456.

³³⁷ *Statuta, constitutiones, et decreta generalia familiae cismontanae Ordinis s. Francisci de observantia, ex omnibus eiusdem Ordinis constitutionibus, et statutis collecta, et restituta iuxta sancitum in Capitulo generali Romano anni 1639. Atque in Generali Congregatione Romana Anni 1642 approbata [...]*, Romae 1642.

³³⁸ *Ibidem*, s. 153-171.

(1693-1763)³³⁹ wydał dla klasztorów należących do prowincji małopolskiej zbiór ustaw, w których zawarł regułę papieża Leona X oraz statuty generalne³⁴⁰. Podobnie działania edytorskie podejmowali także przedstawiciele władz innych prowincji Braci Mniejszych Obserwantów: wielkopolskiej³⁴¹,

Il. 19. Karta tytułowa dzieła *Statuta, constitutiones, et decreta generalia familiae cismontanae Ordinis s. Francisci de observantia, ex omnibus eiusdem Ordinis constitutionibus, et statutis collecta, et restituta iuxta sancitum in Capitulo generali Romano anni 1639. Atque in Generali Congregatione Romana Anni 1642 approbata [...]* (Romae 1642).

³³⁹ W. Murawiec, Połaniecki Jan Kapistran Jan Kanty b. Strzemię, [w:] *Słownik polskich pisarzy franciszkańskich...*, s. 395-396.

³⁴⁰ Reguła Wielebnych Panien Zakonnych trzeciego zakonu ojca św. Franciszka przez Leona papieża X potwierdzona, także statuta albo ustaw y generalne przez Ojców św. i kapituły generalne ustanowione i do druku za staraniem O. Jana Kapistrana Połanieckiego [...] dla ich wygody podana, Kraków 1740; J. Bar, *Udział Polski w literaturze franciszkańskiej. Bibliografia c.d.*, „*Studia Theologica Varsaviensia*” 1968, t. 6, z. 1, s. 351.

³⁴¹ Reguła i konstytucje trzeciego zakonu św. Franciszka z dekretów papieskich, z statutów generalnych i prowincjalnych pilnie zebrane dla zakonnic tejże reguły prowincji Wielkopolskiej

ruskiej³⁴² i litewskiej³⁴³, wydając w języku polskim statuty obowiązujące w podległych im klasztorach.

Podstawę ustawodawstwa w klasztorze św. Agnieszki stanowiły omówiona Reguła Trzeciego Zakonu św. Franciszka, zatwierdzona przez papieża Mikołaja IV, a następnie w 1521 r. dostosowana przez Leona X do potrzeb wspólnot zakonnych. Ponadto bernardynki posiadały ustawy specjalne nadane im z postanowienia Piusa II przez o. Gabriela z Werony. Jednym z wymogów w nich zawartych było zobowiązanie do przestrzegania klauzury, co było elementem odróżniającym je od pozostałych wspólnot tercjarek. Od XVI w. siostry były zobowiązane do poddania się także zarządzeniom potrydenckiego prawa, wspólnego dla wszystkich ówczesnych żeńskich klasztorów – położyło ono nacisk zwłaszcza na konieczność złożenia ślubów uroczystych i zachowywania klauzury. Uzupełnienie stanowiły uchwały poszczególnych kapituł bernardyńskich, które były odpowiedzią na aktualną sytuację bernardynek, zwracających się do władz zakonu z prośbą o radę, lub też wynikały z potrzeby usunięcia nadużyć. Decyzje podejmowane w ich trakcie były kierowane do wszystkich klasztorów tercjarek znajdujących się w danej prowincji lub dotyczyły pilnego problemu czy potrzeby konkretnej wspólnoty. Władze bernardyńskie dbały także, by przepisy normujące sposób życia w podległych im konwentach bernardynek były ogłaszane drukiem w języku polskim, i troszczyły się, by znajdowały się one w ich posiadaniu³⁴⁴.

S. Maryi Anielskiej i jednostajnej obserwacji ułożone a od całego definitorium potwierdzone i do druku podane, Warszawa 1742; J. Bar, *Udział Polski w literaturze...*, s. 351.

³⁴² Reguła i konstytucje trzeciego zakonu św. Franciszka z dekretów papieskich, z statutów generalskich i prowincjałskich pilnie zebrane dla zakonnic teje reguły prowincji Ruskiej pod tytułem Niepokalanego Poczęcia Maryi i jednostajnej obserwacji ułożone a od całego definitorium potwierdzone i do druku podane, Lwów 1744.

³⁴³ Regulamen zakonny, albo konstytucje panien zakonnych prowincji W. Ks. Litewskiego Świętego Kazimierza zakonu S. Franciszka, z różnych statutów generalskich i prowincjałskich i wielu [...] dekretów papieskich [...] zebrane, potym [...] od Kapituły Generalskiej w Hiszpanie korygowane [...] i do zachowania tymże pannom zakonnym podane, Supraśl 1740; J. Bar, *Udział Polski w literaturze franciszkańskiej...*, s. 351; J. Gwóźdź, *Kultura pisma i książki w żeńskich klasztorach dawnej Rzeczypospolitej XVI-XVIII wieku*, Katowice 2015, s. 45-46, 450.

³⁴⁴ „Jeżeliby jakim jawnym nieszczęściem te postanowienia zaginęły w którymkolwiek klasztorze, niech czym prędzej panna matka z dyskretekami dawszy świadectwo o nieszczęściu, pisze do W. O. Prowincjała, żeby insze z archiwum prowincji na to miejsce przysłał” – Reguła i konstytucje trzeciego zakonu św. Franciszka z dekretów papieskich, z statutów generalskich i prowincjałskich pilnie zebrane dla zakonnic teje reguły prowincji Ruskiej..., k. K₂.

ROZDZIAŁ III

Życie w klasztorze

Dzieje klasztoru łączą się nierozzerwalnie z losami zamieszkujących go zakonnic. W niniejszym rozdziale zawarto charakterystykę wspólnoty bernardynek, ze szczególnym uwzględnieniem pochodzenia wstępujących do niej panien oraz ich powiązań rodzinnych. W treści przywołano postaci, o których w źródłach zachowała się szersza informacja niż jedynie wzmianka na temat imienia. Wykaz zakonnic należących do klasztoru św. Agnieszki, usystematyzowany w formie tabeli, został załączony do aneksu rozprawy. W związku z różnorodnym nazewnictwem stosowanym przez współczesnych wobec sióstr żyjących według Trzeciej Reguły św. Franciszka, niekiedy trudności sprawiała ich jednoznaczna identyfikacja. Wobec tego obok informacji na temat zakonnic, względem których zaistniała wątpliwość co do ich właściwego przypisania do konkretnej wspólnoty, dodano komentarz „przynależność do klasztoru św. Agnieszki niepewna”. Kolejna część rozdziału została poświęcona omówieniu przełomowych etapów życia klasztornego: nowicjatu, profesji oraz okoliczności śmierci zakonnic¹. Następnie w układzie problemowym scharakteryzowano nadzwyczajne wydarzenia, które stały się udziałem stradońskiej wspólnoty, przerywały rytm jej codzienności i kształtowały jej losy, jak klęski żywiołowe, których doświadczyły bernardynki (zarazy, powódzie, pożary), zaangażowanie w tworzenie

¹ Omówione w rozdziale trzecim etapy życia klasztornego: nowicjat, profesja oraz śmierć dotyczyły rytmu zakonnej codzienności wpisanej w losy każdej bernardynki. Natomiast opis elekcji przełożonej i zakres jej obowiązków został umieszczony w rozdziale czwartym, gdyż z jednej strony nie była to typowa ścieżka „kariery” każdej zakonnicy, a z drugiej – zagadnienie to lepiej wpisuje się w tematykę rozdziału poświęconego wewnętrznej organizacji klasztoru i występujących tamże urzędów.

nowych fundacji (Tarnów, Wilno, Lublin, Kraków – św. Józef)² oraz napad zorganizowany przez Aleksandra Koniecpolskiego w 1612 r.

1. Rekrutacja do klasztoru

a) Problemy z nazewnictwem

Na określenie zakonnic zamieszkujących klasztor św. Agnieszki już od jego fundacji stosowano różnorodne określenia. Przyczyną tego był fakt, iż tworzenie się nowej wspólnoty było procesem rozciągniętym w czasie i nie zawsze nazewnictwo stosowane w oficjalnych dokumentach wystarczająco precyzyjnie oddawało jej charakter. Tak jak etapami wzrastały mury i otoczenie stradomskiego konwentu, tak i ówczesne społeczeństwo stopniowo wykształcało właściwe formy nazewnictwa względem zamieszkujących tamże sióstr.

Jeśli chodzi o samą siedzibę, to w źródłach często pojawia się określenie odnoszące się do jej położenia poza murami miasta, nad brzegiem Wisły i znajdującego się w pobliżu Mostu Królewskiego łączącego Stradom z Kazimierzem. W treści dokumentu z 1474 r. dotyczącego zapisu czynszu z żup wielickich i bocheńskich wymieniono, iż jedna z jego części miała być przeznaczona *pro monasterio s. Agnetis alias sororum s. Bernardini extra Cracoviam in Stradomya*³. W zapisce z 12 stycznia 1530 r. odnoszącej się do mniszki Elżbiety Justyny wspomniano, iż była ona *sanctimonialis conventus sanctae Agnetis in ripa Vistule circa Pontem Regalem Stradomiae sitti*⁴, podobnie w treści doku-

² Należy zaznaczyć, iż w momencie powstawania nowej placówki przesyłanie sióstr z jednego konwentu do drugiego było powszechną praktyką, a nie wydarzeniem nadzwyczajnym. Intencją autorki było jednak podkreślenie szczególnej roli i znaczenia klasztoru św. Agnieszki jako tego, który nie tylko dostarczał sióstr do nowo zakładanych ośrodków, ale także tego, iż wywodzące się z niego bernardynki były tymi, które tworzyły zręby nowych fundacji i formowały w nich pierwsze pokolenia zakonnic.

³ „dla klasztoru św. Agnieszki czyli sióstr św. Bernardyna poza Krakowem na Stradomiu” (tłum. własne) – *Matricularum Regni Poloniae summaria, excussis codicibus, qui in Chartophylacio Maximo Varsaviensi asservantur, contexit indicesque adiecit Theodorus Wierzbowski* (dalej: MRPS), t. 1: *Casimiri IV regis tempora complectens 1447-1492*, Varsoviae 1905, s. 64 (nr 1252).

⁴ „zakonnica klasztoru św. Agnieszki położonego na brzegu Wisły w pobliżu Mostu Królewskiego na Stradomiu” (tłum. własne) – Archiwum Kurii Metropolitalnej w Krakowie (dalej: AKMKr), rkps *Acta Episcopalia Cracoviensia* (dalej: AEp), Vol. 12, k. 102-102v; *Wypisy źródłowe do dziejów Wawelu z archiwaliów kapitulnych i kurialnych krakowskich*, t. 11, cz. 2: 1530-1533, oprac. B. Przybyszewski, Kraków 1986, s. 5.

mentu z 5 marca 1533 r. pannę Potencjanę Sieneńską określono jako *sanctimonialis conventus dive Agnetis, haud procul a Ponte Regio iuxta Vissule ripam*⁵. Z kolei w akcie z 12 maja 1516 r., odnoszącym się do zgody na sprzedaż czynszu z żup bocheńskich i wielickich, zaznaczono, iż czynsz był przeznaczony dla zakonnic żyjących w klasztorze poza murami miejskimi według Reguły św. Franciszka: *monialibus conventus S. Agnetis ordinis S. Francisci de observantia extra muros Cracovienses in Stradomia*⁶.

Zwyczajowa nazwa „siostry św. Bernardyna” na określenie zakonnic od św. Agnieszki odwoływała się do faktu, iż zamieszkiwały one w pobliżu klasztoru franciszkanów obserwantów na Stradomiu pw. św. Bernardyna ze Sieny i były pod ich duchową opieką. Z czasem pojawiło się jednak błędne określenie siostr, jakoby żyjących według nieistniejącej reguły św. Bernardyna. W 1519 r., charakteryzując sposób życia zakonnicy Reginy Tarnowskiej, zapisano o niej *de tercia regula s. Bernardini*⁷, podobnie w dokumencie z 1532 r. użyto sformułowania *deodicatae virigines tertiae regule s. Bernhardini*⁸. Za omyłkowy należy uznać zapis z 1538 r., w którym Katarzynę, córkę Wawrzyńca Myszkowskiego, określono jako *monialis ordinis S. Clarae*⁹, a więc przypisano jej życie według reguły św. Klary, ale precyzując – jak dodał skryba – iż przebywała *apud S. Agnetem in Stradomia*¹⁰. Odniesienie wskazujące, jakoby bernardynki żyły według reguły św. Klary, znalazło się także w dokumencie powstałym w kancelarii biskupiej. W relacji o stanie diecezji krakowskiej za czasów biskupa Piotra Gembickiego z lat 1644 oraz 1650, w spisie żeńskich konwentów znajdujących się na jej terenie, wymieniono klasztor *s. Clarae de Observantia subiectae regularibus ad s. Agnetem*¹¹.

⁵ „zakonnica klasztoru św. Agnieszki, położonego wcale niedaleko Mostu Królewskiego, w pobliżu brzegu Wisły” (tłum. własne) – AKMKr., rkps Acta Officialia Cracoviensia (dalej: AOOff), Vol. 48, s. 677-678; Wypisy źródłowe do dziejów Wawelu..., t. 11, cz. 2, s. 224.

⁶ „zakonnicom klasztoru św. Agnieszki reguły św. Franciszka z obserwacją poza murami Krakowa na Stradomiu” (tłum. własne) – MRPS, t. 4: Sigismundi regis tempora complectens 1507-1548, cz. 2: Acta vicecancellariorum 1507-1535, Varsoviae 1912, s. 139 (nr 10890).

⁷ „od Trzeciej Reguły św. Bernardyna” (tłum. własne) – Wypisy źródłowe do dziejów Wawelu z archiwaliów kapitulnych i kurialnych krakowskich, t. 5: 1516-1525, oprac. B. Przybyszewski, Kraków 1970, s. 60-61 (nr 106).

⁸ „Bogu poświęcone dziewice Trzeciej Reguły św. Bernardyna” (tłum. własne) – Wypisy źródłowe do dziejów Wawelu..., t. 11, cz. 2, s. 203 (nr 848).

⁹ „zakonnica reguły św. Klary” (tłum. własne) – MRPS, t. 4: Sigismundi regis tempora complectens 1507-1548, cz. 3: Acta vicecancellariorum 1533-1548, Varsoviae 1915, s. 77 (nr 18930).

¹⁰ „przy św. Agnieszce [klasztorze] na Stradomiu” (tłum. własne) – *ibidem*.

¹¹ „św. Klary z obserwacją podległy zakonnicom przy św. Agnieszce” (tłum. własne) – Relacje o stanie diecezji krakowskiej 1615-1765, wyd. W. Müller, Lublin 1978, s. 72, Materiały źródłowe do dziejów Kościoła w Polsce, t. 7.

Zdarzało się, iż wymienione w źródłach zakonnice nie zostały wprost uznane za mieszkające przy klasztorze św. Agnieszki, lecz jedynie określono ich przynależność do reguły św. Franciszka. Jeśli brakuje innych wzmianek, często nasuwa to wątpliwości, z którą stradomską wspólnotą należy je identyfikować. Oprócz bernardynek istniał tam bowiem także konwent pw. św. Kolety, a tercjarki, które w nim przebywały, również prowadziły życie wspólnotowe zgodne z regułą Trzeciego Zakonu św. Franciszka. Była także grupa tercjarek, które zamieszkiwały w pobliżu klasztoru św. Bernardyna, ale nie były związane klauzurą. Niektóre z nich utrzymywały jednak związki z klasztorem św. Agnieszki, jak chociażby wspomniane już Elżbieta Suchorabska, Krystyna z Krakowa i Zofia Regulina, które w 1542 r. zostały określone jako *religiosae et deodictae begine moniale de tertia regula*¹², a które Zofię Reginę Tarnowską uważały za *mater beginarium*¹³. Trudność w identyfikacji zakonu, do którego przynależały zakonnice, uwidacznia się np. w zapisie z 2 kwietnia 1527 r., w którym pojawia się *religiosa Barbara monialis de regula Sancti Francisci*, ale bez sprecyzowania wezwania klasztoru, w którym przebywała¹⁴, czy w dokumencie z 1530 r., w którym Zofia Regulina *monialis tertiae regule ordinis s. Francisci* sprzedawała za 30 grzywien swój domek Fryderykowi Łapce z Kierlikówki¹⁵. Podobny brak precyzji zauważyć można w zapisie z 1533 r., w której *nobilis et religiosa virgo Rosa Strzezowska* została określona jedynie jako *de tertia regula Santi Francisci*¹⁶. W tym wypadku za przynależnością do klasztoru św. Agnieszki może przemawiać tytuł *nobilis*, panny pochodzenia szlacheckiego stanowiły tam bowiem przeważający żywioł. Ponadto w księdze dobrodziejów krakowskich bernardynów wzmiankowana jest *soror religiosa Strzezewska* († 1559), która *multa bona co[n]tulit pro decore eccl[esi]ae* – mało prawdopodobne jest, by jako uboga koletka mogła pozwolić sobie na tak hojną działalność¹⁷. W 1526 r. *religiosa et deodicta*

¹² „pobożne i Bogu poświęcone beginki zakonnice od Trzeciej Reguły” (tłum. własne) – Wypisy źródłowe do dziejów Wawelu z archiwaliów kapitulnych i kurialnych krakowskich, t. 12, cz. 3: 1542-1545, oprac. B. Przybyszewski, Kraków 1997, s. 21 (nr 1010).

¹³ „matka beginek” (tłum. własne) – *ibidem*, s. 21-22 (nr 1010).

¹⁴ „pobożna Barbara zakonnica od Reguły św. Franciszka” (tłum. własne) – Wypisy źródłowe do dziejów Wawelu z archiwaliów kapitulnych i kurialnych krakowskich, t. 11, cz. 1: 1526-1529, oprac. B. Przybyszewski, Kraków 1984, s. 47 (nr 93).

¹⁵ „zakonnica Trzeciej Reguły zakonu św. Franciszka” (tłum. własne) – MRPS, t. 4, cz. 2, s. 386 (nr 15737).

¹⁶ „od Trzeciej Reguły św. Franciszka” (tłum. własne) – Wypisy źródłowe do dziejów Wawelu..., t. 11, cz. 2, s. 230-231 (nr 928).

¹⁷ „zakonnica Strzezewska, która wiele dóbr ofiarowała dla upiększenia kościoła” (tłum. własne) – Archiwum Prowincji OO. Bernardynów w Krakowie (dalej: APBK), rkps I-b-21, *Catalogus fratrum atque benefactorum defunctorum huius loci nostri Cracoviensis, qui floruerunt in hoc sacro loco Sancti Bernardini, illi meritis apud*

Regina virgo Krakowska również została określona *de tertia regula Sancti Francisci*¹⁸, w 1533 r. jako *professa tertiae regule s. Francisci*¹⁹, a w 1540 r. – jako Zofia Krakowska *tercie regule divi Francisci*²⁰. W tym przypadku dzięki licznym wzmiankom na jej temat można jednoznacznie rozstrzygnąć, iż chodzi o Zofię Reginę Tarnowską, zakonnicę z klasztoru św. Agnieszki. Jako *monialis conventus sanctae Agnethis* została bowiem wprost określona np. w dokumencie z 1526 r., w którym skwitowała z czynszu Jana Tęczyńskiego, kasztelana lubelskiego²¹.

Ten brak konsekwencji w używanych określeniach wskazuje, iż ukształtowanie się ostatecznej nazwy dla zakonnic zamieszkujących klasztor św. Agnieszki nastręczało współczesnym pewne trudności i był to długi proces. Niekiedy podpowiedzią może być użyte w źródle określenie *regularis*, co jednoznacznie wskazuje, że chodzi o siostry z klasztoru św. Agnieszki, gdyż – w przeciwieństwie do koletek – przestrzegały klauzury, uczęszczając na nabożeństwa do własnej świątyni, a po reformie Gąsiorka zostały zobowiązane do złożenia ślubów uroczystych. Taki zwrot pojawił się w dokumencie z 1534 r., w którym kapituła krakowska darowała 4 fl. *sanctimonialibus regularibus de tertia regula*, z przeznaczeniem na odnowienie konwentu uszkodzonego przez powódź²². Określenie „bernardynki” względem zakonnic zamieszkujących klasztor św. Agnieszki potwierdzone zostało w źródłach pochodzących z początku XVII w. Można tu przywołać sprawę rozliczeń, których dokonały siostry z Ludwikiem Kromerem, pisarzem miejskim, 12 lipca 1602 r. Jego zmarła małżonka Anna zapisała w swym testamencie 100 zł z przeznaczeniem *ad domum seu monasterium monialium tertii ordinis bernardynki communiter nuncupatarum in Stradomia*, zabezpieczając kwotę na połowie swojej kamienicy zwanej Hektorowską, w Rynku krakowskim²³.

Deum, isti vero summis beneficiis propter Deum et ob. coronam gloriae. Ab anno receptionis loci huius scilicet 1453 usque ad annum 1601, 1453-1813, s. 240.

¹⁸ „od Trzeciej Reguły św. Franciszka” (tłum. własne) – Wypisy źródłowe do dziejów Wawelu..., t. 11, cz. 1, s. 31, nr 58.

¹⁹ „profeska Trzeciej Reguły św. Franciszka” (tłum. własne) – MRPS, t. 4, cz. 2, s. 462 (nr 17099).

²⁰ „Trzeciej Reguły św. Franciszka” (tłum. własne) – Wypisy źródłowe do dziejów Wawelu z archiwaliów kapitułnych i kurialnych krakowskich, t. 12, cz. 2: 1539-1541, oprac. B. Przybyszewski, Kraków 1991, s. 123-124 (nr 666).

²¹ „zakonnica klasztoru św. Agnieszki” (tłum. własne) – Wypisy źródłowe do dziejów Wawelu..., t. 11, cz. 1, s. 36 (nr 68).

²² „zakonnicom regularnym od Trzeciej Reguły” (tłum. własne) – Wypisy źródłowe do dziejów Wawelu z archiwaliów kapitułnych i kurialnych krakowskich, t. 11, cz. 3: 1534-1535, oprac. B. Przybyszewski, Kraków 1987, s. 36 (nr 1140).

²³ „do domu albo klasztoru zakonnic Trzeciej Reguły na Stradomiu bernardynkami powszechnie nazywanych” (tłum. własne) – AKMKr, rkps AEp, Vol. 35, k. 406v.

b) Pochodzenie terytorialne i stanowe zakonnic

XV w.

Do grona bernardynek w początkowych latach istnienia klasztoru należy zaliczyć nieznaną z imienia żonę malarza Franciszka z Węgier. Wstąpiła do wspólnoty po tym, jak jej mąż postanowił wstąpić do zakonu franciszkanów obserwantów. Ich syn Cherubin również poszedł w ślady rodziców i przywdział bernardyński habit. Rodzina miała pochodzić z górnych Węgier, prawdopodobnie ze Spisza, a ich rodowe nazwisko brzmiało Ruta²⁴. W testamencie Anny Florianinne, zamożnej wdowy, datowanym na 1459 r., została ujęta panna *Magdalena* ze św. Bernardyna, której – wedle woli testatorki – miały zostać przekazane małe kawałki płótna na wykonanie korporeału i przekazanie go dla kapłana²⁵. W 1461 r. wzmiankowana jest nieznaną z imienia zakonnica *Korytkówna*, która po wprowadzeniu w klasztorze św. Agnieszki klauzury postanowiła z pięcioma towarzyszkami odłączyć się od zgromadzenia, dając początek wspólnocie koletek²⁶. W 1463 r. urząd przełożonej pełniła znana jedynie z imienia *Marusza*²⁷. Z 30 kwietnia 1464 r. pochodzi dokument, w którym wzmiankowana jest zakonnica św. Bernardyna *Dorota Wanszykówna* – wynika z niego, iż *Zofia* z Krakowa, za pośrednictwem swego męża *Jana*, kowala z Krakowa, odstąpiła jej połowę swego domu, położonego koło kościoła św. Agnieszki. Trudno stwierdzić, czy wspomnianych małżonków łączyły z *Dorotą* jakieś więzy pokrewieństwa i czy np. wspomniana darowizna stanowiła formę posagu. Biorąc pod uwagę profesję jej dobrodziejów, można jedynie przypuszczać, iż *Dorota* wywodziła się z warstwy mieszczaństwa krakowskiego.

Przed 14 marca 1486 r. nowicjat rozpoczęła *Zofia Prakseda Próchnicka*, córka *Piotra* z *Pruchnika* h. *Korczak* († 1455/1456), stolnika i kasztelana przemyskiego. Jej nieznaną z imienia matkę pochodziła prawdopodobnie z *Sienieńskich* h. *Dębno* lub *Kluszów* z *Gołogór* h. *Szreniawa*. Świadczy o tym fakt, iż w 1518 r. powierzyła swoje dobra opiece *Jana Sienieńskiego*

²⁴ Jan z Komorowa, *Kronika Zakonu Braci...*, s. 269; C. Bogdalski, *Bernardyni w Polsce 1453-1530*, t. 2: *Zakonnicy tego okresu*, Kraków 1933, s. 241, 245, 247.

²⁵ Archiwum Narodowe w Krakowie (dalej: ANK), rkps 772, Incipit liber testamentorum ex mandato dominorum consulum ad id Anno Domini etc. 1427-1623, s. 64-65; J. Wyśmulek, *Testamenty mieszczan krakowskich (XIV-XV wiek)*, Warszawa 2015, s. 310-311.

²⁶ Archiwum Sióstr Bernardynek u św. Józefa w Krakowie (dalej: ABKr.), rkps 206, Akta odnoszące się do klasztoru ś. Agnieszki na Stradomiu i jego uposażenia, 1461 – ok. 1850, s. 9, 20.

²⁷ R. Gustaw, K. Kaczmarczyk, *Katalog archiwum klasztoru sióstr bernardynek przy kościele św. Józefa w Krakowie*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 1970, t. 20, s. 11-12 (nr 4).

Gołogórskiego i upoważniła go do reprezentowania jej w sprawach natury spadkowej. Jak się przypuszcza, mógł on być jej wujecznym lub ciotecznym bratem²⁸.

Kolejną bernardynką w klasztorze św. Agnieszki była Dobrochna, córka Mikołaja h. Jelita († 1503/1504), dworzanina królewskiego i burgrabiego krakowskiego, oraz jego pierwszej małżonki Jadwigi Słupskiej († przed 1476)²⁹. Protoplastą rodziny Secygniowskich był Piotr († 1430), ojciec Mikołaja, wymieniany w źródłach od 1393 r. jako dziedzic Secygniowa (obecnie Sancygniów) w powiecie proszowskim³⁰. Dobrochna miała jedną rodzoną siostrę Zofię, żonę Jana Bochnara Wielopolskiego, oraz dwójkę przyrodniego rodzeństwa – Jakuba i Mikołaja, synów z drugiego małżeństwa ojca z Katarzyną Oleską. W 1477 r. Dobrochna wzięła od ojca 500 fl. węgierskich w złocie macierzyny po zmarłej matce, które zapisała ojcu na Sancygniowie, Biedrzychowicach, Opatkowicach i Knyszynie³¹. W 1480 r. jej siostra Zofia po otrzymaniu posagu zrzekła się na rzecz ojca wszystkich dóbr ojczystych i macierzystych oraz tych przypadłych jej po żyjącej w klasztorze Dobrochnie. W 1492 r. Mikołaj uzyskał zgodę od króla Jana Olbrachta na sprzedaż za 500 zł węgierskich czynszu rocznego zabezpieczonego na Opatkowicach z prawem odkupu klasztorowi św. Agnieszki³². W roku następnym wraz z żoną zapisał tenże kapitał bernardynkom, zobowiązując się do przekazywania im czynszu w wysokości 13 grzywien corocznie na święto św. Marcina³³. Z kolei ślady wypłacania zobowiązania ułożonego na dobrach Sancygniów można odnaleźć w zapisce z 3 kwietnia 1512 r., kiedy to bernardynki potwierdziły odbiór 16 grzywien czynszu rocznego od Jakuba Secygniowskiego. W pokwitowaniu wymieniony został klasztor św. Agnieszki, jednakże fakt wypłacania wspomnianej sumy potwierdza związki rodziny Secygniowskich z bernardynkami, wśród których przebywać mogła ich przedstawicielka³⁴.

Klasztor św. Agnieszki wybrały siostry Grotówny, córki wojewody rawskiego. Pod datą 16 lipca 1482 r. wymieniona została Wiktoria – za przyczyn-

²⁸ ANK, rkps Acta Terrestria Cracoviensia (dalej: Terr. Crac.), t. 158, s. 246; M. Wolski, *Próchnicy herbu Korczak do połowy XVI w. Dzieje linii na Pruchniku*, „Studia Genealogiczne” 2019, t. 3, s. 29.

²⁹ W. Bukowski, *Secygniowski (Sancygniowski) Mikołaj h. Jelita*, [w:] PSB, t. 36, red. H. Markiewicz, Warszawa–Kraków 1995–1996, s. 129–130.

³⁰ *Ibidem*, s. 132–134.

³¹ F. Sikora, Knyszyn, [w:] *Słownik historyczno-geograficzny województwa krakowskiego w średniowieczu*, cz. 2, z. 4: Klonów – Korzystki, oprac. J. Kurtyka [et al.], red. A. Gąsiorowski, F. Sikora, Kraków 1993, s. 612.

³² R. Gustaw, K. Kaczmarczyk, *op. cit.*, s. 14 (nr 14); ABKr, rkps 209, s. 11.

³³ ABKr, rkps 209, s. 11.

³⁴ AKMKr, rkps AOff, Vol. 34, s. 317–318.

ną Szymona z Lipnicy uzdrowiona w trakcie epidemii³⁵. Grotówna została ponownie ujęta w dokumencie z 15 września 1486 r., w którym jej i jej siostrze (już zakonnicom u św. Agnieszki) ich rodzeni bracia Hieronim i Piotr zobowiązali się wypłacać coroczny czynsz w wysokości 20 fl. węgierskich, po 10 dla każdej, dożywotnio lub dopóki będą przebywać we wspomnianym klasztorze³⁶.

Do stradomskiego klasztoru wstąpiły również Beata i Katarzyna, córki Spytki Melsztyńskiego († ok. 1503), kasztelana zawichojskiego. Ich matka Katarzyna Giżycka była córką Wincentego z Giżyc h. Gozdawa w ziemi rawskiej, marszałka mazowieckiego³⁷. Beata i Katarzyna miały sześcioro rodzeństwa. Stanisław i Mikołaj zmarli w okresie dziecięcym, najstarszy z braci, Jan, ożenił się z Agnieszką, córką Pawła Czarnego z Witowic; Rafał wstąpił do zakonu bernardynów; Wincenty († 1538) w konsekwencji swego hulaszczego trybu życia został przez ojca wydziedziczony w testamencie. Jedyna siostra, Anna, dwukrotnie wstępowała w związek małżeński, najpierw z Mikołajem Kamienieckim, hetmanem wielkim koronnym, a następnie z Adamem Radziemickim, starostą czchowskim³⁸.

W 1482 r. jako bernardynka wzmiankowana jest Barbara Knolla, córka mieszczanina i pisarza miejskiego Mikołaja Knolli pochodzącego z Krakowa³⁹, która jako jedyna spadkobierczyni ojca przekazała wówczas klasztorowi św. Agnieszki prawo patronatu ołtarza św. Krzyża w kościele NMP w Krakowie. Darowizna ta została jeszcze potwierdzona dokumentem z 30 lipca 1488 r.⁴⁰

³⁵ *Acta Sanctorum Julii ex Latinis et Graecis, aliarumque gentium monumentis, servata primigenia veterum scriptorium phrase, collecta digesta commentariisque et observationibus illustrata*, red. J. B. Sollerio et al., t. 4, Antverpiae 1725, s. 532; C. Bogdański, *Bernardyni w Polsce...*, t. 2, s. 28.

³⁶ AKMKr., rkps AEp, Vol. 3, fol. 339r.

³⁷ F. Kiryk, *Melsztyński Spytek h. Leliwa* (zm. ok. 1503), [w:] PSB, t. 20, red. E. Rostworowski, Wrocław 1975, s. 417-419; M. Smoleński, *Melsztyn. O zamku i jego panach, o kościele i plebanach. Z dodatkiem o Domostawicach*, Kraków 1888, s. 48-50; J. Laberschek, *Uwagi i uzupełnienia do genealogii Melsztyńskich herbu Leliwa*, „Średniowiecze Polskie i Powszechne” 2010, nr 2, s. 194-195.

³⁸ *Ibidem*, s. 192-193.

³⁹ Mikołaj Knolla sporządził w 1452 r. inwentarz zasobów zakrystii kościoła Mariackiego, zob. E. Piwowarczyk, *Przedmioty i paramenty liturgiczne przechowywane w zakrystii kościoła mariackiego w Krakowie w wieku XIV i XV*, „Folia Historica Cracoviensia” 2002, Vol. 8, s. 303.

⁴⁰ Ołtarz Krzyża św. posiadał 37 ministeriów. Bernardynki z klasztoru św. Agnieszki miały prawo patronatu nad drugim ministerium; kwota uposażenia wynosiła 15 grzywien, zob. R. Gustaw, K. Kaczmarczyk, *op. cit.*, s. 13 (nr 10), 14 (nr 12); *Cracovia artificum. Supplementa 1462-1475. Komentarz, wybór i oprac. B. Przybyszewski*, Kraków 2000, s. 107, przyp. 158; W. Łuszczkiewicz, *Stare cmentarze krakowskie ich zabytki sztuki i obyczaju kościelnego*, „Rocznik Krakowski” 1898, t. 1, s. 25; E. Piwowarczyk,

W zbliżonym czasie w klasztorze przebywała również Barbara Wojtecka, pochodząca z Wojtkowic na Mazowszu. W 1484 r. Mikołaj Stadnicki (ok. 1446-1490)⁴¹, kasztelan przemyski, za 160 grzywien odstąpił jej dożywotnio czynsz na Łyszkowicach w powiecie proszowskim, wypłacany w wysokości 10 grzywien na święto św. Marcina. Barbara została w dokumencie określona jako *Generosa virgina*, czyli jeszcze jako świecka panna, jednakże dopowiedziano, iż przebywała wówczas przy klasztorze św. Agnieszki, mogła więc być na wstępnym etapie rozpoczynania nowicjatu, a wspomniana kwota przypuszczalnie stanowiła jej posag⁴². W kolejnych latach wzmiankowana jest w źródłach w kontekście rozliczeń finansowych z poszczególnymi członkami rodziny Stadnickich: w 1499 r. Andrzej Stadnicki (†1551)⁴³ potwierdził w imieniu swoim i braci, iż posiada 160 zł należące do zakonnicy Barbary⁴⁴, w tymże roku wraz z matką Barbarą przekazali jej należne 10 grzywien czynszu; wzmiankowana jest także w latach 1501 i 1510⁴⁵. Zmarła przed 9 marca 1513 r., o czym świadczy określenie *olim* występujące przy jej imieniu w dokumencie, w którym zakonnica Anna Wojtecka *de Tertia Regula Sancti Bernardini*⁴⁶ potwierdziła przyjęcie 20 grzywien od Andrzeja Stadnickiego, które dłużny był jeszcze Barbarze⁴⁷. Jest to również jedyna odnaleziona wzmianka na temat zakonnicy Anny Wojteckiej. Nasuwa się pytanie, czy i ona była związana z klasztorem św. Agnieszki, w zapisie bowiem nie zostało to wprost zaznaczone. Można jednak przypuszczać, iż tak, skoro znała zakonnicę Barbarę; samą Barbarę w niektórych dokumentach opisywano jako zakonnicę Reguły św. Bernardyna⁴⁸. Druga kwestia to więzy pokrewieństwa, jakie prawdopodobnie je łączyły – wskazuje na to to samo nazwisko. Fakt, iż należna Barbarze kwota została przekazana na ręce Anny, pozwala domniemywać, iż były rodziną, a Anna stała się w obliczu śmierci Barbary jedyną osobą, której mogły zostać wypłacone zaległe kwoty.

Fundacje XV-wiecznych ołtarzy w kościele mariackim w Krakowie i ich uposażenie do roku 1529, „Folia Historica Cracoviensia” 2004, Vol. 10, s. 312; B. Szady, *Kościół i społeczeństwo Małopolski w II połowie XVIII wieku. Materiały źródłowe*, t. 1: *Ludność i organizacja diecezji krakowskiej*, Lublin 2010, s. 37.

⁴¹ M. Wilamowski, *Mikołaj Stadnicki h. Drużyna*, [w:] PSB, t. 41, red. H. Markiewicz, Kraków 2002, s. 413-416.

⁴² AKMKr., rkps AOff, Vol. 3, s. 370; A. Marzec, *Łyszkowice*, [w:] *Słownik historyczno-geograficzny województwa krakowskiego w średniowieczu*, cz. 3, z. 4: *Łaganów – Łyszkowice*, oprac. W. Bukowski [et al.], red. F. Sikora, Kraków 2003, s. 1083-1084.

⁴³ M. Wolski, *Andrzej Stadnicki h. Drużyna*, [w:] PSB, t. 41, s. 370-372.

⁴⁴ AKMKr., AOff, Vol. 17, s. 615-616.

⁴⁵ AKMKr., rkps AOff, Vol. 19, s. 99-100; AKMKr., rkps AOff, Vol. 20, s. 329; AKMKr., rkps AOff, Vol. 24, s. 100-101; AKMKr., rkps AOff, Vol. 25, s. 693, 790.

⁴⁶ „od Trzeciej Reguły św. Bernardyna” (tłum. własne).

⁴⁷ AKMKr., rkps AOff, Vol. 34, s. 582.

⁴⁸ AKMKr., rkps AOff, Vol. 19, s. 99-100.

Przed 1485 r. nowicjat rozpoczęła Elżbieta Trzecieska; przyjęła wówczas imię *Salomea*. Była córką Jana Trzecieskiego h. Strzemię († 1489) i Katarzyny Stadnickiej († przed 1480)⁴⁹, miała czterech braci: Adama, Tomasza, Jana i Andrzeja. W Stradomskim klasztorze przebywała z pewnością jeszcze w 1515 r., kiedy skwitowała Andrzeja Stadnickiego, wojewodę bełskiego, z należnych jej 100 fl.⁵⁰ 25 kwietnia 1485 r. ojciec i bracia zapisali jej czynsz w wysokości 10 grzywien na dobrach Mojkowice⁵¹. Według umowy czynsz miał być płacony Elżbiecie dożywotnio na święto św. Marcina, a później miał przejść na synów Jana i ich następców. W 1493 r. czynsz obniżono do 6 grzywien i dodano do niego opłatę w naturze w postaci jaj i kogutów, a także przeniesiono go na część dóbr Szczytniki⁵². Elżbieta jest także wzmiankowana w dokumencie z 8 października 1498 r., w którym Barbara z Niedźwiedzia, wdowa po jej wuju Mikołaju Stadnickim, zobowiązała się jej zapłacić 100 złotych półgroszków za szaty, perły i kosztowności otrzymanej od niej po profesji⁵³.

W 1490 r. *Anastazja*, zakonnica Trzeciej Reguły, odstąpiła bernardynkom swój dom położony na Stradomiu koło klasztoru św. Agnieszki, „w tyle Białoszanki”, pod warunkiem płacenia teź Białoszance 6 gr rocznego czynszu⁵⁴. Można jedynie przypuszczać, że skoro *Anastazja* była właścicielką domu położonego na Stradomiu, to wywodziła się z kręgu mieszczaństwa krakowskiego.

W 1499 r. w klasztorze św. Agnieszki przebywała Róża Strzeżowska, na co wskazuje zapis z 4 maja tegoż roku, w którym otrzymała od swoich rodzonych braci Jana i Gabriela Strzeżowskich 4 grzywny czynszu, płatnego na Boże Narodzenie. Kwota zabezpieczona była na ich dobrach dziedzicznych Strzyżów⁵⁵. W 1508 r. otrzymała jeszcze od swego brata Gabriela 30 zł *in auro*⁵⁶. W zapisie wspomniany jest również nieżyjący już wówczas Mikołaj Strzyżowski († ok. 1497), brat ich ojca, dziedzic Strzyżowa, Czudca i Godowej, h. Oława, dyplomata, kasztelan sanocki i wiślicki, starosta biecki⁵⁷. A to pozwala uściślić, iż skoro Mikołaj był ich stryjem, to ojcem Gabriela

⁴⁹ M. Wołski, *Trzeciescy herbu Strzemię. Małopolska rodzina szlachecka XIV-XVI wieku*, Kraków 2005, s. 246, 248, 261-262, 324.

⁵⁰ AKMKr., rkps AOff, Vol. 35, s. 417.

⁵¹ AKMKr., rkps AOff, Vol. 3, s. 395-396; M. Wołski, *Mojkowice*, [w:] *Słownik historyczno-geograficzny województwa krakowskiego*, cz. 4, z. 4: *Mogielice – Mrzygłód Stary*, red. W. Bukowski, Kraków 2014, s. 762.

⁵² M. Wołski, *Trzeciescy herbu Strzemię...*, s. 248.

⁵³ AKMKr., rkps AOff, Vol. 17, s. 503-504; M. Wołski, *Trzeciescy herbu Strzemię...*, s. 248.

⁵⁴ R. Gustaw, K. Kaczmarczyk, *op. cit.*, s. 14 (nr 13).

⁵⁵ AKMKr., rkps AOff, Vol. 20, s. 301-302.

⁵⁶ AKMKr., rkps AOff, Vol. 25, s. 440.

⁵⁷ M. Wilamowski, *Strzeżowski Mikołaj ze Strzyżowa*, [w:] *PSB*, t. 40, red. H. Markiewicz, Kraków 2007-2008, s. 77-79.

i Jana oraz bernardynki Róży był Jan Strzeżowski († przed 12 IV 1485). Szczęśliwie w powyższych wzmiankach doprecyzowano, iż Róża była zakonnicą przebywającą w klasztorze św. Agnieszki na Stradomiu, co dowodzi różnorodności nazewnictwa stosowanego wobec bernardynek w tymże okresie: 3 marca 1518 r. o Róży pisano, że jest zakonnicą *de Tertia Regula S. Bernardini*⁵⁸; w zapisie z 8 października 1529 r. – kiedy stanęła naprzeciw Anny, kucharki mansjonarzy zamku krakowskiego, w sprawie dotyczącej przyjęcia do reparacji dwóch koszul wartych 40 gr i koca – ponownie podano, iż żyła według Trzeciej Reguły św. Bernardyna⁵⁹.

XV/XVI w.

Jan Amor Tarnowski h. Leliwa, kasztelan krakowski z pierwszego małżeństwa z Zygmunta, córką Prokopa z Goraja, Stojanic i Szczebrzeszyna, h. Korczak, miał dwóch synów – Jana Amora i Aleksandra – oraz trzy córki. Pierwsza z nich, Elżbieta, poślubiła Dobiesława Lubelczyka z Kurozwęk, wojewodę sandomierskiego; druga, Zofia, wstąpiła do klasztoru bernardynek pw. św. Agnieszki, przyjmując imię *Regina*; trzecia zaś, Katarzyna, została żoną Stanisława Kmity, kasztelana sanockiego. Jan Amor jako wdowiec ożenił się ponownie w 1485 r. z wnuczką Zawiszy Czarnego, Barbarą z Rożnowa h. Sulima, z którą miał jeszcze syna Jana Amora Tarnowskiego (1488-1561)⁶⁰. Zofia *Regina* zwana Krakowską wstąpiła do bernardynek przed 29 września 1490 r., na co wskazuje datowanie dokumentu, w którym ojciec zapisał jej – już zakonnicy – 20 grzywien rocznego czynszu zabezpieczonego na dobrach Zdziesławice oraz części Czech położonych w ziemi krakowskiej⁶¹. Ponadto 6 maja 1497 r. *Regina* otrzymała jeszcze od niego zapis 30 grzywien czynszu na Tarnowie i Szczebrzeszynie⁶². W 1518 r. siostrzeniec Piotra Kmity z Wiśnicza, marszałek i starosta przemyski, darował jej czynsz roczny w wysokości 20 grzywien na dobrach dziedzicznych Januszowice, Gogołów i Glinnik w okręgu pilźnieńskim⁶³.

Pod datą 10 lutego 1500 r. pojawiła się po raz pierwszy w źródłach *Potencjana* Sienieńska – kolejna bernardynka – określona już jako *monialis*, można więc przypuszczać, iż do klasztoru wstąpiła przed tą datą⁶⁴. Po raz

⁵⁸ AKMKr., rkps AOff, Vol. 39, s. 262.

⁵⁹ AKMKr., rkps AOff, Vol. 47, s. 606.

⁶⁰ W. Dworaczek, *Leliwici Tarnowscy. Z dziejów możnowładztwa małopolskiego Wiek XIV-XV*, Warszawa 1971, s. 216; Z. Spieralski, *Jan Tarnowski 1488-1561*, Warszawa 1977, s. 35.

⁶¹ MRPS, t. 1, s. 112 (nr 2143).

⁶² MRPS, t. 2: *Iohannis Alberti regis tempora complectens (1492-1501)*, Varsoviae 1907, s. 43 (nr 705).

⁶³ MRPS, t. 4, cz. 2, s. 173 (nr 11563).

⁶⁴ AKMKr., rkps AOff, Vol. 21, s. 4.

kolejny występuje 7 czerwca 1505 r., wymieniona jedynie z nazwiska w zapisie dotyczącej jej rozliczeń finansowych i przekazania 6 zł przez Jadwigę Denowską, co miało nastąpić w ciągu nadchodzących dwóch tygodni po święcie św. Jana Chrzciciela⁶⁵. W 1514 r. *Potencjana* musiała być już zakonnicą z odpowiednim stażem we wspólnocie, skoro w dokumencie z 27 listopada tegoż roku zanotowano, iż pełniła urząd dyskretki⁶⁶. Pod datą 16 września 1519 r. znów wzmiankowana jest jako zakonnica *Potencjana*⁶⁷, podobnie jak i w zapisie z 20 maja 1524 r.⁶⁸ W czerwcu 1528 r. po raz pierwszy wymieniona została z chrzestnym imieniem jako Elżbieta⁶⁹ *Potencjana*, kiedy skwitowała Jodoka Ludwika Decjusza (†1576)⁷⁰ z przyjęcia 4 zł czynszu wypłacanego z jego dóbr Wola Chełmska. W źródle występuje z określeniem *Generosa*, co wskazuje na jej szlacheckie pochodzenie⁷¹. Trudno znaleźć jakieś bardziej szczegółowe informacje na jej temat, bowiem mimo iż pojawia się w zapisach na przestrzeni wielu lat, dotyczą one jedynie kwestii finansowych. Są to akty, w których potwierdzała przyjęcie czynszu od wspomnianego powyżej Decjusza. Suma zabezpieczona była na jego dobrach dziedzicznych Chełmska Wola i Przegorzały i wypłacana kwartalnie, stąd zauważalna regularna częstotliwość wzmianek w okolicy Popielca, uroczystości Zesłania Ducha Świętego, Podwyższenia Krzyża św. i św. Łucji w latach 1528-1537. W zapisach raz występuje jedynie pod chrzestnym imieniem, raz pod dwoma imionami; bezsporna jest jednak kwestia jej szlacheckiego pochodzenia, gdyż często poza oczywistym dla zakonnicy określeniem, jak *Deodicata* czy *Reliōgiosa*, pojawia się jako *Nobilis et Reliōgiosa virgo*⁷². Potwierdzenie jej powiązań rodzinnych z rodziną Sieneńskich z Sienna i Gołogór h. Dębno zawiera wpis z akt oficjalatu krakowskiego z kwietnia 1530 r., w którym *Potencjana* wprost nazwana została rodzoną siostrą nieżyjącego już wówczas Wiktory-

⁶⁵ AKMKr., rkps AOff, Vol. 23, s. 87.

⁶⁶ AKMKr., rkps AOff, Vol. 35, s. 224.

⁶⁷ AKMKr., rkps AOff, Vol. 39, s. 453.

⁶⁸ AKMKr., rkps AOff, Vol. 43, s. 192.

⁶⁹ W dokumencie z 10 X 1523 r. notowana jest jako Regina *Potencjana*; możliwe, iż miała dwa chrzestne imiona, zob. MRPS, t. 4, cz. 2, s. 281 (nr 13610).

⁷⁰ *Poczet sołtysów, wójtów, burmistrzów i prezydentów miasta Krakowa (1228-2010)*, t. 1, red. B. Kasprzyk, Kraków 2010, s. 444.

⁷¹ AKMKr., rkps AOff, Vol. 47, s. 158.

⁷² Ibidem, s. 334-335 (18 XII 1528), 387-388 (17 II 1529), 573 (15 IX 1529), 782 (6 III 1530), 949 (8 VI 1530), 1635 (21 IX 1530); AKMKr., rkps AOff, Vol. 48, s. 209 (20 IX 1531), 281 (20 XII 1531), 336 (21 II 1532), 677-688 (5 III 1533); AKMKr., rkps AOff, Vol. 56, s. 712 (20 IX 1536); AKMKr., rkps AOff, Vol. 61, s. 337 (17 IX 1533), 463 (17 XII 1533), 550 (25 II 1534), 667-668 (27 V 1534), 750 (17 IX 1534), 841 (16 XII 1534), 902-903 (17 II 1535), 1012 (19 IV 1535), 1119 (16 IX 1535), 1166 (7 VI 1536), 1260 (20 IX 1536); 1331 (19 XII 1536); AKMKr., rkps AOff, Vol. 62, s. 23 (21 II 1537), 126 (23 V 1537); AKMKr., rkps Acta Administratoria Cracoviensia (dalej: AAdm), Vol. 1, s. 339-340 (8 III 1536).

na Sienieńskiego z Sienna i Gołógór h. Dębno (ok. 1463-1530)⁷³, kasztelana małogoskiego⁷⁴. Skoro więc byli rodzeństwem, można potwierdzić, iż jej rodzicami byli Andrzej Sienieński z Sienna i Rymanowa h. Dębno (†1494)⁷⁵, zwany też Gołogórskim, podkomorzy sandomierski, oraz Katarzyna z Gołógór⁷⁶ w ziemi lwowskiej, którą Andrzej poślubił przed 1462 r. Ojciec bernardynki *Potencjany* był człowiekiem bardzo zamożnym, posiadał dobra gołogórskie, wniesione w posagu przez żonę, ponadto dobra w ziemi sarnockiej, m.in. Rymanów, a w ziemi sandomierskiej należało do niego miasto Sienna z przyległościami⁷⁷. Ustalenie pochodzenia zakonnicy Sienieńskiej pozwoliło również wyjaśnić zagadkę, dlaczego otrzymywała ona regularne sumy z dóbr Chełmska Wola i Przegorzały. Otóż wspomniane wsie należały początkowo do Wiktoryna Sienieńskiego. W marcu 1528 r. sprzedał je Jodokowi Ludwikowi, ale z zastrzeżeniem, że kupujący będzie zobowiązany do wypłacania jego rodzonej siostrze, zakonnicy, dożywocia w wysokości 16 zł rocznie, z czego ten sumiennie się wywiązywał⁷⁸. Panna Sienieńska miała jeszcze zapisane pewne sumy na dobrach rodzinnych. Wiadomo, iż 12 grudnia 1536 r. skitowała Jana Sienieńskiego z przekazanych 100 zł ulokowanych na mieście Sienna; kwotę pierwotnie zobowiązał się przekazywać jego nieżyjący już ojciec, również Jan⁷⁹.

XVI w.

W 1501 r. do nowicjatu wstąpiła Agnieszka pochodząca z Krosna, o której wiadomo jedynie, iż przeżyła w klasztorze bernardynek sześćdziesiąt pięć lat i została zapamiętana jako dobrodziejka krakowskiego konwentu braci bernardynów⁸⁰.

⁷³ F. Kiryk, *Sienieński Wikoryn z Sienna i Gołógór*, [w:] PSB, t. 37, red. H. Markiewicz, Kraków 1996-1997, s. 192.

⁷⁴ AKMKr, rkps AOff, Vol. 60, s. 148-149.

⁷⁵ F. Kiryk, *Sienieński Andrzej z Sienna i Rymanowa*, zw. też *Gologórskim*, [w:] PSB, t. 37, s. 172.

⁷⁶ Katarzyna była córką Mikołaja Gołogórskiego, kasztelana halickiego, miała 1 siostrę Elżbietę, zob. R. Trawka, *Skarb i dziewczyna. O fortune kasztelana halickiego Mikołaja Gołogórskiego i jego córki Elżbiety*, „Przegląd Historyczny” 2022, t. 113, z. 3, s. 412-413.

⁷⁷ Z. Anusik, *Sienieńscy herbu Dębno (lubelska gałąź rodu) w XVI i XVII wieku*, „Przegląd Nauk Historycznych” R. 20, 2021, nr 1, s. 99-100.

⁷⁸ ANK, rkps Acta Castrensia Cracoviensia (dalej: Castr. Crac.), t. 39, s. 152-153 (w dokumencie panna Sienieńska wymieniona została pod dwoma imionami); ANK, Zbiór dokumentów pergaminowych, perg. 1144; A. Hirschberg, *O życiu i pismach Justa Ludwika Decjusza 1485-1545*, Lwów 1874, s. 50 (autor wymienia jedynie świeckie imię panny Sienieńskiej i nie wspomina, iż była zakonnicą).

⁷⁹ AKMKr, rkps AOff, Vol. 61, s. 1323.

⁸⁰ APBK, rkps I-b-21, s. 241.

Przed 1502 r. nowicjat musiała rozpocząć Katarzyna Rychcicka, gdyż w dokumencie z 29 kwietnia tegoż roku określona została już jako zakonnica – *sanctimoniali S. Agnetis extra muros Cracoviensis*⁸¹. Wówczas król Aleksander I wyznaczył Jana Milczanowskiego – swego dworzanina, a jej szwagra, pod czasowego lwowskiego – opiekunem jej dóbr położnych na Podolu. Ziemie te przypadły Milczanowskiemu i jego małżonce Annie, a wspomniana bernardynka miała w zamian otrzymywać corocznie 4 złote węgierskie⁸². Katarzyna wzmiankowana jest jeszcze w dokumencie z 3 grudnia 1507 r. jako *professa coenobii s. Agnetis Cracoviensis*⁸³, gdy wraz z rodzonym bratem Janem Rychcikiem udzieliła zgody Janowi Milczanowskiemu na sprzedaż pewnych działek w wioskach Czarnokmycze, Dawidkowcze i Łopotowcze na Podolu⁸⁴.

W dokumencie z 22 listopada 1507 r. występuje Anna Tarłówna, która jako *monialis de regula s. Bernardini*⁸⁵ wraz ze swą siostrą Katarzyną⁸⁶ sprzedała Elżbiecie Kunowskiej za 20 grzywien drewniany dom położony na Stradomiu⁸⁷. Sformułowanie użyte w zapisie transakcji nie pozwala jednoznacznie stwierdzić, czy wspomniana Anna, zakonnica przypisana do reguły św. Bernardyna, była związana z klasztorem św. Agnieszki. Przemawia za tym jednak określenie *nobilis* charakteryzujące jej szlacheckie pochodzenie. Anna Tarłówna była córką Andrzeja Tarły h. Topór († po 27 IV 1507), podstolego lwowskiego (1505-1507), oraz Barbary z Herburtów († po 12 VI 1509), którą Andrzej poślubił najpewniej w 1496 r. Z małżeństwa tego urodziło się dwóch synów: Jan i Andrzej, oraz dwie córki: Anna i Katarzyna. Ojciec Tarłówny był właścicielem rodowej siedziby w Szczekarzowicach i sąsiedniej wsi Okół w powiecie sandomierskim oraz tenuty drohowyskiej⁸⁸.

W 1513 r. nowicjat rozpoczęła niesłysząca Jadwiga Salomonówna i przyjęła imię Bogumiła. W klasztorze przebywała jeszcze w 1529 r.⁸⁹ Jej rodzicami byli Mikołaj Salomon h. Łabędź († 1509) oraz Jadwiga zwana Hazą

⁸¹ „zakonnica [klasztoru] św. Agnieszki poza murami krakowskimi” (tłum. własne).

⁸² MRPS, t. 3: *Alexandri regis tempora complectens (1501-1506)*, Varsoviae 1908, s. 31 (nr 469).

⁸³ „profeska krakowskiego klasztoru św. Agnieszki” (tłum. własne).

⁸⁴ MRPS, t. 4, cz. 1, s. 13 (nr 214).

⁸⁵ „zakonnica Reguły św. Bernardyna” (tłum. własne).

⁸⁶ Wydawca zaznaczył w przypisie, iż obie Tarłówny były nieklauzurowymi tercjarkami bernardyńskimi; w dokumencie jedynie Annę określono wprost zakonnicą.

⁸⁷ Wypisy źródłowe do dziejów Wawelu z archiwaliów kapitulnych i kurialnych krakowskich, t. 4: 1501-1515, oprac. B. Przybyszewski, Kraków 1965, s. 75-76 (nr 82).

⁸⁸ J. Pielas, *Dzieje szczekarzowickiej linii Tarłów herbu Topór w XVI wieku*, [w:] *Tarłowie. Rola i znaczenie rodziny w dziejach ogólnonarodowych i lokalnych XVI-XIX wieku*. VI Janowieckie Spotkania Historyczne. Materiały z sesji naukowej 24 czerwca 2006, red. H. Gmiterek, A. Szymanek, Janowiec nad Wisłą 2006, s. 14.

⁸⁹ AKMKr, rkps AOff, Vol. 56, s. 66-67 (k. 32v-33).

(† 1515), córka Leonarda Ungestüm; miała dwójkę rodzeństwa: brata Mikołaja († 1528), żonatego z Katarzyną, córką Pankracego Guttetera, oraz siostrę Annę, żonę Mikołaja Glinńskiego, mieszczanina krakowskiego. Po śmierci ich ojca Mikołaja, który został pochowany w kaplicy kościoła Mariackiego, opiekunem dzieci został dziadek Piotr († 1515)⁹⁰, mieszczanin, rajca krakowski, kupiec i bankier. To on 27 listopada 1514 r. zapisał 500 zł posagu z czynszem rocznym 35 zł dla swojej wnuczki, która była już wówczas zakonnicą w klasztorze św. Agnieszki⁹¹. Gdy w wieku ok. osiemdziesięciu lat Piotr zmarł, pieczę nad Jadwigą i jej rodzeństwem przejął Jan Boner (również jako prowizor klasztoru św. Agnieszki), gdyż ich matka w 1512 r. wyszła ponownie za mąż za Hektora Watta⁹².

Z pewnością przed 1523 r. do krakowskich bernardynek wstąpiła też Zofia, przedstawicielka rodziny Latoszyńskich h. Gryf, wywodzącej się z województwa pilzneńskiego. W dokumencie z 13 kwietnia 1523 r. Zofia zostało określona już jako *deodicata virgo*⁹³.

W klasztorze św. Agnieszki zakonnicami były także Elżbieta (1529) i Brygida (1533-1536) Łapczanki, córki Zbigniewa Łapki Łapanowskiego h. Drużyna z Kierlikówki (1465-1536) i jego drugiej żony Elżbiety Niewiarowskiej h. Półkozic, wywodzących się z województwa krakowskiego. Miały one trzech braci: Jana (1529-1541), Adama (1529-1537) i Kaliksta (1529-1537), siostrę klaryskę Barbarę Krystynę, a ponadto przyrodnie rodzeństwo z pierwszego małżeństwa ojca z Katarzyną Słabosz († przed 1501) – braci Fryderyka (1512-1542) i Mikołaja (1509-1543) oraz siostry Katarzynę (1523) i Annę (1516)⁹⁴. Zakonnica Elżbieta musiała już przebywać u bernardynek w 1529 r., gdyż wtedy jej przyrodni brat Fryderyk zobowiązał się, iż po jej śmierci i śmierci ojca będzie zobligowany ofiarować klasztorowi św. Agnieszki 40 fl., które mniszka miała ulokowane na wsi Przeginia, lub zapisać czynsz w wysokości 4 fl.⁹⁵

⁹⁰ Poczet sołtysów, wójtów, burmistrzów i prezydentów..., s. 394; W. Bukowski, Salomon (Salomonowie) Piotr h. Łabędź, [w:] PSB, t. 34, red. H. Markiewicz, Wrocław 1992-1993, s. 381-384; J. Ptaśnik, Studya nad patrycjatem krakowskim wieków średnich, cz. 2, „Rocznik Krakowski” 1914, t. 16, s. 35-37.

⁹¹ AKMKr, rkps AOff, Vol. 35, s. 224-225.

⁹² MRPS, t. 4, cz. 2, s. 183 (nr 11746); J. Ptaśnik, Bonerowie, „Rocznik Krakowski” 1905, t. 7, s. 50-51; W. Bukowski, Salomonowie herbu Łabędź. Ze studiów nad patrycjatem krakowskim wieków średnich, [w:] Cracovia, Polonia, Europa. Studia z dziejów średniowiecza ofiarowane Jerzemu Wyrozumskiemu w sześćdziesiątą piątą rocznicę urodzin i czterdziestolecie pracy naukowej, red. K. Baczkowski [et al.], Kraków 1995, s. 137, 142-143.

⁹³ MRPS, t. 4, cz. 1, s. 243 (nr 4211).

⁹⁴ F. Sikora, M. Wilamowski, Łapanów, [w:] Słownik historyczno-geograficzny województwa krakowskiego w średniowieczu, cz. 3, z. 4, s. 826-828; K. Niesiecki, Herbarz polski, t. 6, wyd. J. N. Bobrowicz, Lipsk 1841, s. 205, 561-564.

⁹⁵ J. Kurtyka, Kobylec, [w:] Słownik historyczno-geograficzny województwa krakowskiego w średniowieczu, cz. 2, z. 4, s. 682-683.

Z osiadłej w Krakowie rodziny wywodziła się Katarzyna Regulanka, odnotowana w źródłach wprost jako zakonnica *Ordinis S. Bernardini tertiae Reguleae ad S. Agnetem* w 1529 r.⁹⁶ Jej rodzicami byli Jan z Reguł († 1515), szlachcic h. Starykoń z Reguł pod Warszawą, oraz Benigna, córka Mikołaja Karla († po 1507)⁹⁷, kupca, rajcy krakowskiego, pochodzącego z Elbląga. Jan z Reguł ukończył studia na Akademii Krakowskiej, a doktorat z medycyny uzyskał we Włoszech. Prawo miejskie przyjął w 1480 r. i przewodził katedrze medycyny na krakowskiej uczelni, pełnił również funkcję nadwornego lekarza Kazimierza Jagiellończyka. Był właścicielem kamienicy w Rynku krakowskim, która od jego nazwiska określana była domem Regulińskim (obecnie Rynek Główny 20). Katarzyna miała trójkę rodzeństwa: brata Mikołaja oraz dwie siostry – Annę, żonę Feliksa Dąbrowskiego, i Benignę, która w 1519 r. poślubiła Łukasza Noskowskiego (ok. 1475-1532)⁹⁸. Na mocy testamentu Jana, sporządzonego w 1512 r., wspomniana kamienica stała się po śmierci testatora własnością wdowy oraz ich dzieci. Z czasem, w wyniku rozliczeń finansowych z rodzeństwem żony, właścicielem kamienicy został zięć Jana z Reguł, Łukasz Noskowski⁹⁹. Do 1531 r. w wyniku spisanych umów Łukasz spłacił Mikołaja oraz swoją szwagierkę Katarzynę, zakonnicę z klasztoru św. Agnieszki¹⁰⁰, a w styczniu 1532 r. sporządził testament i swym spadkobiercą uczynił żonę Benignę. Jednakże jeszcze w tym samym roku zmienił jego postanowienia, w związku ze śmiercią małżonki i wobec braku wspólnego potomstwa. Kamienica oraz reszta majątku trafiła w ręce licznych zstępnych¹⁰¹. I ponownie jedna z jej części znalazła się w posiadaniu jego szwagierki Katarzyny, która w 1532 r. określona została w dokumencie

⁹⁶ „Zakonu św. Bernardyna Trzeciej Reguły przy św. Agnieszce” (tłum. własne) – ANK, Akta miasta Krakowa, Consularia, rkps 433, Liber actorum dominorum consulum Cracoviensium 1526-1529, s. 569-570; AKMKr., AOff, Vol. 47, s. 612.

⁹⁷ *Poczet sołtysów, wójtów, burmistrzów i prezydentów...*, s. 411.

⁹⁸ J. Lachs, *Kronika lekarzy krakowskich do końca XVI wieku*. Przyczynki archiwalne, Kraków 1909, s. 14-17; M. Markowski, Jan z Reguł (*Regulus, de Regulis, de Reguly*), [w:] PSB, t. 10, red. K. Lepszy, Kraków 1962-1964, s. 472-473; *Poczet sołtysów, wójtów, burmistrzów i prezydentów...*, s. 397; J. Bieniarzówna, Noskowski Łukasz (właściwie Łukasz z Noskowa) h. Nałęcz, [w:] PSB, t. 23, red. E. Rostworowski, Kraków 1978, s. 225-226; W. Komorowski, K. Follprecht, *Właściciele kamienic Rynku krakowskiego w czasach nowożytnych (do pierwszej okupacji szwedzkiej)*. Cz. 10, „Krakowski Rocznik Archiwalny” 2005, t. 11, s. 23-24; S. Kościński, *Słownik lekarzy polskich obejmujący oprócz krótkich życiorysów lekarzy Polaków oraz cudzoziemców w Polsce osiadłych, dokładną bibliografię lekarską polską od czasów najdawniejszych aż do 1885*, Warszawa 1888, s. 355.

⁹⁹ Z. Noga, *Krakowska rada miejska w XVI w. Studium o elicie władzy*, Kraków 2003, s. 209.

¹⁰⁰ ANK, Akta miasta Krakowa, Consularia, rkps 433, s. 414-416, 569-570, 602, 616-617.

¹⁰¹ W. Komorowski, K. Follprecht, *Właściciele kamienic Rynku krakowskiego w czasach nowożytnych (do pierwszej okupacji szwedzkiej)*. Cz. 10, s. 24-25.

jako *virgo* [...] *ordinis S. Bernardini*¹⁰². Wiadomo, iż Katarzyna posiadała w niej udziały do 1538 r.¹⁰³, kiedy to stopniowo zaczął je skupować nowy właściciel Mikołaj Lutomirski¹⁰⁴. Zachowały się dwie wersje jej testamentu: pierwsza z 16 kwietnia 1533 r., wpisana do księgi na podstawie jej zeznania, gdzie określiła się jako *religiosa virgo Ordinis S. Bernardini tertiae regulae*¹⁰⁵, oraz druga z 24 listopada 1541 r.¹⁰⁶

Dorota *Perpetua* Noskowska, kolejna siostra ze stradomskiej wspólnoty, wywodziła się z Noskowa, z drobnej szlachty osiadłej w ziemi zakroczymskiej na Mazowszu. Była córką Zygmunta Noskowskiego h. Nałęcz oraz siostrą osiadłych w Krakowie Łukasza i Jana (1478-1542)¹⁰⁷, doktorów medycyny i profesorów Akademii Krakowskiej. Była spowinowacona ze wspomnianą wcześniej Katarzyną Regulanką, szwagierką brata.

Kilka panien z rodziny Myszkowskich h. Jastrzębiec również obrało życie zakonne. Bernardynką w klasztorze św. Agnieszki była Katarzyna, jedna z czterech córek Wawrzyńca Myszkowskiego (ok. 1486-1546), kasztelana oświęcimskiego, bieckiego i sądeckiego, oraz Barbary z Tęczyńskich¹⁰⁸. Możliwe, że zakonnicą została już przed 1536 r., gdyż z 10 stycznia tegoż roku pochodzi zapis czynszu płatnego na święto Trzech Króli w wysokości 8 fl. od kwoty 200 fl., który Wawrzyniec przekazał *religiosae et deodicatae virgini Catherini filiae suae in Conventu S. Agnethe degenti*¹⁰⁹. W 1538 r. Myszkowska zrzekła się pretensji do majątku przypadającego jej po rodzicach¹¹⁰. Z kolei w dokumencie z 28 maja 1555 r. występuje jako jedna z sióstr towarzyszących ówczesnej przełożonej Eufrozynie Tarłównie¹¹¹. Drugą przedstawicielką rodziny Myszkowskich była Zofia, córka Zygmunta Myszkowskiego († 1577)¹¹²

¹⁰² „panna [...] zakonu św. Bernardyna” (tłum. własne) – ANK, Akta miasta Krakowa, Consularia, rkps 434, Liber actuum dominorum consulum Crac. 1529-1532, s. 536.

¹⁰³ ANK, Akta miasta Krakowa, Consularia, rkps 437, Ephemerides actorum incliti senatus Crac. 1538-1540, s. 55 (tu określona jedynie jako *monialis*).

¹⁰⁴ W. Komorowski, K. Follprecht, *Właściciele kamienic Rynku krakowskiego w czasach nowożytnych (do pierwszej okupacji szwedzkiej)*. Cz. 10, s. 25.

¹⁰⁵ ANK, Testamenta in officio consulari Cracoviensi, rkps 772, Incipit liber testamentorum ex mandato dominorum consulum ad id Anno Domini etc. 1427-1623, s. 258.

¹⁰⁶ Ibidem, s. 279-281.

¹⁰⁷ J. Bieniarzówna, Noskowski Jan (właściwie Jan z Noskowa) h. Nałęcz (1478-1542), [w:] PSB, t. 23, s. 224; S. A. Sroka, *Kariera lekarska Jana Noskowskiego (1478-1542)*, „Studia Środkowo-europejskie i Bałkanistyczne” 2020, t. 29, s. 15-28.

¹⁰⁸ A. Kamiński, Myszkowski Wawrzyniec z Mirowa i Spytkowic h. Jastrzębiec, [w:] PSB, t. 22, red. E. Rostworowski, Wrocław 1977, s. 399-401.

¹⁰⁹ AKMKr., rkps AAdm, Vol. 1, s. 131.

¹¹⁰ MRPS, t. 4, cz. 3, s. 77 (nr 18930).

¹¹¹ AKMKr., rkps AOOff, Vol. 85, s. 715.

¹¹² H. Kowalska, Myszkowski Zygmunt z Przeciszowa h. Jastrzębiec, [w:] PSB, t. 22, s. 403-404.

i Beaty Przerębskiej († po 1593), starostów oświęcimskich i zatorskich, która pod imieniem *Charitas* wstąpiła w 1601 r. do klasztoru św. Agnieszki¹¹³. Jak zapisano w jej nekrologu, zmarła „podczas Szwedów” i została pochowana przy kościele oo. Bernardynów w Kalwarii Zebrzydowskiej¹¹⁴.

W 1541 r. jako zakonnica wzmiankowana jest *Zofia Maysnerówna*, córka Jakuba († przed 1541) i Doroty. Wówczas to wraz z rodzonym bratem Stanisławem, cystersiem z klasztoru w Mogile, oraz pozostałym rodzeństwem skwitowali Kasptra Bera z przekazania dwóch okutych skrzyń, domowych sprzętów i ruchomości po ich zmarłej matce¹¹⁵. W zapisie z 20 sierpnia 1549 r. została poświadczona jako córka Jakuba Maysnara, obywatela krakowskiego i wójta – wówczas odebrała należne jej 25 zł i 2 gr czynszu, przekazane przez Katarzynę Kurzerową, mieszkankę Krakowa¹¹⁶.

W 1550 r. do bernardynek wstąpiły dwie cudzoziemki, „panny *Magdalena Włos[z]ka* i *Eustachia Moskiewka*, które była królowa Bona dała do zakonu”¹¹⁷. Wpłacono za nimi kwotę 100 zł, która 10 lipca tegoż roku została ulokowana przez Mikołaja Kąckiego na jego dobrach w Kątach i sołectwie w Kamborni z czynszem w wysokości 4 zł, „którą sumę i czynsz przenosząc zapis grodzki do ziemstwa zapisał zaś na części swej w Porąbce z obroną Roku P. 1565”¹¹⁸.

W 1551 r. w źródłach odnotowano pochodzącą z Krakowa, z mieszczańskiej rodziny Kromfeltów, zakonnice *Klarę*¹¹⁹, która otrzymała wówczas zapis czynszu rocznego 3 zł ulokowanego na położonej na Kazimierzu jatce rzeźniczej Bartłomieja Kwaśnego i jego żony Zofii. Czynsz od kwoty 60 zł miał być wypłacany dożywotnio, a po śmierci *Klary* – klasztorowi¹²⁰. Suma pochodziła z zapisu testamentowego Marcina Bełzy († 1542)¹²¹, kanonika krakowskiego, i została przekazana przez egzekutora jego ostatniej woli,

¹¹³ Philippus a SS. Trinitate, *Decor Carmeli religiosi, in splendoribus sanctorum ac illustrium religiosorum et monialium; quibus Ordo Beatissime Virginis Mariae de Monte Carmelo in toto Terrarum Urbe constitutus, quasi firmamentum suis syderibus fulget*, P. 3, Lugduni 1665, s. 75 (określona jako siostra Konstancji Bużeńskiej, wstąpiła do klasztoru św. Agnieszki w 1601 r., nie podano jej imienia).

¹¹⁴ ABKr., rkps 221, [Metryka], 1664 – 4 XII 1821, s. 174.

¹¹⁵ W. Bukowski, *Mogiła*, [w:] *Słownik historyczno-geograficzny województwa krakowskiego w średniowieczu*, cz. 4, z. 4: *Mogiłnice – Mrzygłód Stary*, oprac. W. Bukowski [et al.], red. W. Bukowski, Kraków 2014, s. 745.

¹¹⁶ AKMKr., rkps AOOff, Vol. 96, s. 701-702.

¹¹⁷ ABKr., rkps 209, s. 14.

¹¹⁸ Ibidem.

¹¹⁹ Inne spotykane wersje nazwiska to Crumfelt, Crumphelt.

¹²⁰ AKMKr., rkps AOOff, Vol. 82, s. 741-743.

¹²¹ H. Barycz, *Bełza Marcin (1477-1542)*, [w:] PSB, t. 1, red. W. Konopczyński, Kraków 1935, s. 411-412; M. Mikuła, *Bełza Marcin z Krakowa (ur. VII 1477, zm. 16 V 1542)*, [w:] *Profesorowie Wydziału Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego*, t. 1: 1364-1780, Kraków 2015, s. 26-28.

którym był – obok ks. Stanisława Borka, dziekana krakowskiego – Jakub Kromfelt, doktor dekretów. Bez wątpienia motywem przekazania zapisu dla zakonnicy Klary były więzi rodzinne, oboje bowiem wywodzili się z Kromfeltów, rodziny silnie związanej z Krakowem. Jakub Kromfelt zwany Bełzik (1515-1585), brat Klary, był rektorem i dziekanem Wydziału Prawa, pełnił funkcję rektora szkoły mariackiej, św. Szczepana i św. Ducha, był altarystą w kościele św. Ducha w Krakowie, posiadał również probostwo w Marcyporębie i Luborzycy oraz altarię św. Łazarza w kościele św. Marii Magdaleny w Krakowie. Nie zapisał się niestety zbyt chlubnie w historii Wydziału Prawa – zarzucano mu niekompetencję, opuszczanie zajęć i naruszanie zasad, którymi powinni się kierować profesorowie krakowskiej uczelni¹²². Brat Jakuba, Szymon († przed 8 V 1572), był kupcem, postrzygaczem sukna i racją krakowskim, właścicielem domu przy ul. Floriańskiej¹²³. Ich rodzicami byli Bartłomiej Kromfelt, ławnik Sądu Wyższego Prawa Magdeburskiego na Zamku Krakowskim, oraz nieznana z nazwiska Barbara¹²⁴. Dzięki pozostawionemu przez Bartłomieja testamentowi z 13 stycznia 1544 r.¹²⁵ wiadomo, iż bernardynka Klara w świecie nosiła imię Anna oraz posiadała kilkoro rodzeństwa. Oprócz wspomnianych braci Szymona i Jakuba miała brata Błażeja oraz siostry Agnieszkę i Barbarę, niezamężne jeszcze w momencie spisywania dokumentu przez ich ojca. O tym, iż rodzina bernardynki była ściśle związana z Krakowem, świadczy nie tylko funkcja, którą sprawował jej ojciec, ale też fakt, iż w swej ostatniej dyspozycji polecił, aby pochować go na cmentarzu przy kościele parafialnym NMP na Rynku. W treści dokumentu wymienił Annę, swoją córkę, która – jak określili – z własnej woli poświęciła się życiu w klasztorze św. Agnieszki, otrzymując imię Klara: *item rocognosco Annae filiae meae (que sponte sua sese monasterio S. Agnetis mancipavit acquirendo nome Clara)*¹²⁶. Moment jej wstąpienia do nowicjatu należy więc datować na ok. 1543 r. Ojciec ustanowił dla niej zapis 100 zł czynszu, lokując je na swym domu, a przynależna od nich kwota rocznej pensji wynosiła 3 zł¹²⁷.

¹²² J. Krukowski, *Nauczyciele szkół parafialnych Krakowa w XVI wieku*, Kraków 2007, s. 20; M. Mikuła, *Kromfelt Jakub zwany Bełzik*, [w:] *Profesorowie Wydziału Prawa...*, s. 202-204; D. Machaj, *Sądownictwo rektorów krakowskich w XVI wieku*, „Czasopismo Prawno-Historyczne” 2014, t. 66, z. 1, s. 59-60, 73.

¹²³ *Poczet sołtysów, wójtów, burmistrzów i prezydentów...*, s. 480; J. Pietrusiński, *Złotnicy krakowscy XIV-XVI wieku i ich księga cechowa*, Warszawa 2000, s. 175.

¹²⁴ *Poczet sołtysów, wójtów, burmistrzów i prezydentów...*, s. 480.

¹²⁵ ANK, Akta miasta Krakowa, Scabinalia, rkps 13, Scabinalia – Inscriptioes 1542-1547, s. 161-165 (wpis do księgi na podstawie testamentu, przed ławą miejską nastąpił po śmierci testatora).

¹²⁶ Ibidem, s. 164.

¹²⁷ Ibidem.

Metryka klasztoru św. Agnieszki nie przechowywała informacji o dacie wstąpienia Anny Radomskiej do klasztoru, jednak postać późniejszej przełożonej wielokrotnie przewija się w źródłach o proveniencji świeckiej, zwłaszcza o charakterze finansowym, gdzie Anna jako matka reprezentowała klasztor i w jego imieniu kwitowała odbiór czynszów, m.in. jak na rachunkach z roku 1603¹²⁸. W 1604 r. została posłana na fundację klasztoru do Wilna, co przemawia za tym, iż była już wówczas doświadczoną zakonnicą o ugruntowanej pozycji¹²⁹. Moment jej wstąpienia do nowicjatu musiał więc przypaść w ostatniej ćwierci XVI w. Pośrednio dzięki sprawie klejnotów podarowanych przez Aleksandra Koniecpolskiego dla Zofii i Barbary Dębińskich, opisaney w księgach kazimierskich, możliwe było ustalenie pochodzenia bernardynki Anny. Otóż jej rodzicami byli Stanisław Radomski († przed 1628), postrzygacz ze Stradomia, pierwszy raz odnotowany we władzach miejskich w 1573 r. na urzędzie ławnika, oraz Anna Placibabka, córka Macieja¹³⁰. W 1628 r. rodzone siostry bernardynki Anny – Jadwiga, wdowa po Józefie Kobierskim, oraz Katarzyna, wdowa po Jakubie Szalowskim – zostały pozwane o przetrzymywanie wspomnianych kosztowności. Prawdopodobnie stało się to w wyniku mylnego zaliczenia ich w poczet majątku po ich zmarłej rodzicielce. Kosztowności nie stanowiły jednak jej własności, ale zostały początkowo przekazane przez Koniecpolskiego pannom Dębińskim „na ich własne, nie na klasztorne używanie”, a stamtąd z kolei ówczesna przełożona Anna Radomska przekazała je *ad fidele depositum* na przechowania do swojej matki, również Anny, i tam – jak stwierdza źródło – już pozostały. Stąd całe dalsze zamieszanie, które skłoniło Koniecpolskiego do upominania się o swoją własność na drodze urzędowej¹³¹. Dzięki temu sprowi możliwe jednak było odtworzenie pochodzenia zakonnicy Anny, przez swoją rodzinę i urząd piastowany przez jej ojca związanej ze Stradomiem.

Z klasztorem św. Agnieszki związała się Ewa Ożarowska h. Rawicz, córka Mikołaja Ożarowskiego i nieznaney z imienia Niewiarowskiej h. Półkozic, wywodzącej się z Niewiarowa w województwie krakowskim. W 1579 r. Ewa otrzymała w posagu 500 zł zabezpieczone na miejscowości Zembrzyce, od

¹²⁸ ANK, Akta miasta Kazimierza pod Krakowem, rkps K 886, Akta dotyczące kościołów i klasztorów kazimierskich i ich stosunków z m. Kazimierzem: augustianów i augustianek przy kościele św. Katarzyny, bernardynek przy kościele św. Agnieszki, kościoła św. Jakuba, 1483-1788, s. 113, 117, 121.

¹²⁹ APBK, rkps W-37, Akta różne Prowincji Wielkopolskiej zakonu Bernardynów, XVI-XVIII w., s. 212-213; M. Borkowska, *Leksykon zakonnic polskich epoki przedrozbiorowej* (dalej: LZP), t. 4: *Uzupełnienia, klasztory śląskie, wiek XIX*, Warszawa 2010, s. 59.

¹³⁰ *Poczet sołtysów, wójtów i burmistrzów miast, jurydyk, wsi i gmin przyłączonych do Krakowa do 1915 r.*, t. 2, red. B. Kasprzyk, Kraków 2013, s. 443.

¹³¹ ANK, Akta miasta Kazimierza pod Krakowem, rkps K 37, Księga radziecka 1627-1629, s. 519-524.

których corocznie na święto św. Marcina należało się jej 25 zł. Kwotę tę przekazał siostrzenicy wuj, Krzysztof Niewiarowski, gdyż wówczas ojciec Ewy już nie żył¹³². Rodzina Ożarowskich wywodziła się z województwa sandomierskiego. Ojcem Mikołaja, a dziadkiem Ewy był Sylwester Ożarowski († 1537), żonaty z Węgierką Zofią Bazo¹³³. Początkowo związany był z dworem królewicza Zygmunta i pełnił funkcję pokojowca. Po śmierci Aleksandra Jagiellończyka i objęciu tronu przez Zygmunta I nastąpił rozwój jego kariery – znalazł się w najbliższym otoczeniu nowego władcy. W lutym 1510 r. został powołany przez króla na urząd burgrabiego zamku krakowskiego, a w maju tegoż roku powierzono mu godność podkomorzego dworu, którą pełnił przez dwadzieścia pięć lat. Jeden z braci Sylwestra, Jan († 1549), również był związany z dworem – pełnił funkcję kapelana królewskiego Aleksandra I i Zygmunta I. Ponadto był także kanonikiem chełmskim i sandomierskim oraz plebanem w Kazimierzu Dolnym¹³⁴.

Dzięki zapisom o charakterze finansowym wiadomo, iż zakonnicą w klasztorze św. Agnieszki była również, wymieniana jedynie pod zakonnym imieniem, *Potencja Ożarowska*. W 1545 r. *Potencja* została obdarowana czynszem w wysokości 40 zł od kwoty 1000 zł, ulokowanej na miasteczku Kamieńsko i pobliskich wsiach¹³⁵. W 1547 r. otrzymała jeszcze zapis czynszu od Stanisława Saskiego i jego małżonki, w wysokości 4 zł od kwoty 100 zł, ustanowionego na ich kamienicy położonej na Kazimierzu¹³⁶. Nie sposób stwierdzić, czy jest ona tożsama z wspomnianą powyżej *Ewą*, jednak rozpiętość czasowa wspomnianych darowizn pozwala przypuszczać, że były to dwie różne zakonnice.

Okolo 1594 r. do klasztoru wstąpiła panna Barbara Wilkowska, córka Kaspra Wilkowskiego¹³⁷, łowczego podolskiego. 1 marca tegoż rok już jako zakonnica Krystyna zrzekła się pretensji do 2000 zł majątku przypadłego jej po nieżyjącym już ojcu, a ulokowanego na dobrach Królówka i Żmiorów, położonych w województwie podolskim, na rzecz brata Krzysztofa

¹³² Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie (dalej: AGAD), perg. 2954; ABKr, rkps 209, s. 31; ABKr, rkps 213, Posagi dla zakonnice w klasztorze ś. Agnieszki na Stradomiu zapisane, 1579-1774, s. 1-4; K. Niesiecki, *Herbarz polski*, t. 6, s. 561-562.

¹³³ Idem, *Herbarz polski*, t. 7, wyd. J. N. Bobrowicz, Lipsk 1841, s. 213; F. Sikora, *Ożarowski Sylwester (Lasota) h. Rawicz (zm. 1537)*, [w:] PSB, t. 24, red. E. Rostworowski, Wrocław 1979, s. 679-680; *Urzednicy dawnej Rzeczypospolitej XII-XVIII wieku. Spisy*, red. A. Gąsiorowski, t. 10: *Urzednicy centralni i nadworni Polski XIV-XVIII wieku. Spisy*, oprac. K. Chłapowski [et al.], Kórnik 1992, s. 116.

¹³⁴ A. Nałewajek, *Ożarowscy herbu Rawicz – kariera na dworze Jagiellonów*, „Rocznik Lubelskiego Towarzystwa Genealogicznego” 2012, t. 4, s. 33-38, 48.

¹³⁵ ABKr, rkps 209, s. 9.

¹³⁶ Ibidem, s. 72.

¹³⁷ *Urzednicy województwa podolskiego XV-XVIII wieku (powiaty czerwonoogródzki, kamieniecki, latyczowski). Spisy*, oprac. K. Przyboś, Kraków 1994, s. 75.

Wilkowskiego¹³⁸. W zamian Krystyna otrzymała 23 czerwca 1594 r. zapis posagu w formie corocznego czynszu w wysokości 50 zł od kwoty 1000 zł, którą jej bracia zapisali u Stanisława Ługowskiego na Korzkwi, Grębynicach, Maszycach, Białym Kościele oraz Januszowicach w województwie krakowskim¹³⁹. Wilkowscy h. Pobóg przybyli na Podole z województwa ruskiego i już na początku XVI w. w ich posiadaniu znalazły się liczne dobra. Ojciec Kaspra, Jan Wilkowski, był chorążym kamienieckim, rotmistrzem królewskim, a także dziedzicem rozległej wsi Czemerowiec. Kasper Wilkowski, notowany w latach 1572-1586 jako łowczy podolski, poślubił Magdalenę Telefusównę h. Łabędź, córkę Jerzego. Ich synem był m.in. Mikołaj. W akcie zrzeczenia się pretensji do majątku wymieniony został jedynie ojciec bernardynki Barbary Krystyny; można jedynie pośrednio wywnioskować, iż wspomniana Telefusówna była jej matką¹⁴⁰.

W 1593 r. wzmiankowana jest panna Agnieszka Płazianka z Pułtowska, która jako siostrzenica Wojciecha Chociszewskiego, dziekana kolegiaty pw. Wszystkich Świętych, otrzymała 200 zł z przeznaczeniem na zakup czynszu¹⁴¹. Po koniec XVI w. w klasztorze bernardynek przebywała też Potencjana Cikowska. Wzmiankowana jest w 1599 r., kiedy to darowała 1000 zł z przeznaczeniem na zakup czynszu. Kwotę tę ulokował Mikołaj Wolski († 1630), marszałek nadworny na zamku krakowskim na dobrach Krzepickiego, dworze i ogrodzie, które były położone za kościołem św. Mikołaja. Corocznie na święto św. Marcina zobowiązał się wypłacać bernardynkom 50 zł¹⁴². Brakuje informacji o rodzicach zakonnicy Potencjany, ale można łączyć ją z rodziną Cikowskich h. Radwan, osiadłą w województwie krakowskim. Pierwotnie byli oni dziedzicami na Cikowicach w powiecie proszowskim, a po konfiskacie dóbr w XV w. za przewinienia Piotra, podsędka krakowskiego i sędziego ziemskiego, zakupili Wojśławice, z którymi związali swe dalsze losy¹⁴³.

W XV i na początku XVI w. w Krakowie działało przynajmniej trzech przedstawicieli rodziny Cikowskich. Mikołaj († ok. 1570), przez matkę Annę z Langów spokrewniony z najwybitniejszymi przedstawicielami krakowskiego patrycjatu, był związany z dworem królowej Bony jako dworzanin,

¹³⁸ AKMKr., rkps AEp, Vol. 32, k. 160-160v.

¹³⁹ ABKr., rkps 209, s. 16.

¹⁴⁰ K. Niesiecki, *Herbarz polski*, t. 9, wyd. J. N. Bobrowicz, Lipsk 1842, s. 341-342; K. Pułaski, *Szkice i poszukiwania historyczne*, ser. 3, Kraków 1906, s. 93-94, 97; idem, *Kronika polskich rodów szlacheckich Podola, Wołynia i Ukrainy. Monografie i wzmianki*, Brody 1911, s. 230-231.

¹⁴¹ ABKr., rkps 209, s. 58; R. Gustaw, K. Kaczmarczyk, *op. cit.*, s. 21 (nr 42).

¹⁴² ABKr., rkps 209, s. 17.

¹⁴³ K. Niesiecki, *Herbarz polski*, t. 3, wyd. J. N. Bobrowicz, Lipsk 1839, s. 134-135; A. Boniecki, *Herbarz polski*, cz. 1: *Wiadomości historyczno-genealogiczne o rodach szlacheckich*, t. 3, Warszawa 1900, s. 213-215.

a potem – sekretarz królewski¹⁴⁴. Brat Mikołaja, Stanisław († 1570), pełnił urząd podkomorzego krakowskiego oraz kasztelana bieckiego, był zwolennikiem ruchu reformacyjnego jako arianin¹⁴⁵. Jego syn, również Stanisław († 1617), w 1576 r. po śmierci ojca otrzymał urząd podkomorzego krakowskiego, brał aktywny udział w życiu politycznym kraju, a pod koniec życia przeszedł na katolicyzm. Z małżeństwa z Elżbietą Działyńską miał córkę Zofię, żonę Krzysztofa Ossolińskiego, oraz syna Stanisława¹⁴⁶. Brak innych wzmianek źródłowych, poza wspomnianą darowizną na rzecz bernardynek, uniemożliwia jednoznaczne stwierdzenie, jakie były powiązania rodzinne zakonnicy *Potencjany*. Aktywna działalność Cikowskich na terenie Krakowa pozwala jedynie przypuszczać, iż jedna z ich przedstawicielek mogła wstąpić do klasztoru św. Agnieszki.

Okolo roku 1599 nowicjat rozpoczęła Agnieszka Winiarska, córka niezującego już wówczas Jana Winiarskiego oraz Zofii Lipnickiej. 30 września tegoż roku określona została już jako *religiosa ac deodicata virgo* w dokumencie, w którym odstąpiła prawo do dóbr Lipiny, Zwiernik, Kozia Wola i Lenki (Łęki), przypadłych jej po matce, na rzecz swej siostry Jadwigi Winiarskiej¹⁴⁷. Tak samo datowany jest akt, w którym Wojciech Oświęcim, mąż Jadwigi, a więc szwagier panny Winiarskiej, zapisuje klasztorowi św. Agnieszki sumę 400 zł, ulokowaną na swych dobrach Siedliska w ziemi sandomierskiej, w powiecie pilźnieńskim, z obowiązkiem wypłacania corocznego czynszu w wysokości 20 zł¹⁴⁸. W treści dokumentu wymieniona została jedynie reprezentująca klasztor przełożona Urszula z Sienna, prawdopodobnie jednak zapis ten stanowił rekompensatę i był posagiem panny Agnieszki Winiarskiej, przekazanym w zamian za zrzeczenie się jej praw do macierzystych dóbr.

W drugiej połowie XVI w. do klasztoru wstąpiła przedstawicielka rodziny Porębskich – Anna. W źródłach notowana jest jako przełożona już w 1605 r., a jak wiadomo, posiadanie biernego prawa wyborczego wiązało się z odpowiednim wiekiem kandydatki oraz stażem pobytu w zakonie, licząc od dnia profesji¹⁴⁹. Pozwala to wnioskować, iż rozpoczęła życie zakonne w drugiej

¹⁴⁴ W. Pociecha, *Cikowski Mikołaj, h. Radwan* († ok. 1570), [w:] PSB, t. 4, red. W. Konopczyński, Kraków 1938, s. 72.

¹⁴⁵ S. Bodniak, *Cikowski Stanisław h. Radwan* († 1570), [w:] PSB, t. 4, s. 72-73.

¹⁴⁶ K. Lepszy, *Cikowski Stanisław z Wojsławic, h. Radwan* († 1617), [w:] PSB, t. 4, s. 73-75.

¹⁴⁷ AKMKr, rkps AEp, Vol. 33, k. 488-489.

¹⁴⁸ ABKr, rkps 209, s. 17; ABKr, rkps 214, Kapitały na dobrach ziemskich na rzecz klasztoru św. Agnieszki na Stradomiu, 1523-1774, s. 113-120; W. L. Antoniewicz, *Klasztor franciszkański w Krośnie*, Lwów 1910, s. 31; A. Bogusz, *Wieś Siedliska-Bogusz. Monografia zebrana z dokumentów i wspomnień rodzinnych z uwzględnieniem wypadków roku 1846 i życiorysu Jakóba Szeli*, Kraków 1903, s. 13.

¹⁴⁹ Na urząd przełożonej mogła zostać powołana zakonnica, która miała co najmniej 40 lat, a od dnia profesji minęło 8 lat, lub też która ukończyła przynajmniej 30 lat,

połowie XVI w. W metryce klasztoru nie zachowała się informacja o jej pochodzeniu, ale wiadomość o jej rodzicach odnotowano w księdze radzieckiej kazimierskiej: pod datą 14 maja 1614 r. wciągnięto zapis ulokowania 200 zł na dwóch jatkach rzeźniczych Jerzego Wolffa, położonych na Kazimierzu. Kwota podstawowa, od której miał być płacony coroczny czynsz w wysokości 12 zł, została подарowana klasztorowi przez Zofię Porębską, wdowę po Andrzeju Porębskim z Poręby – matkę bernardynki *Anny*, określonej w dokumencie jako profeska. We wspomnianym źródle odnotowano jedynie jej zakonne imię¹⁵⁰. Rodzina Porębskich z Poręby Żegoty posiadała dobra w Kossowej i Tłuczani w województwie krakowskim, w księstwie zatorskim. Zofia z Wojsławic, małżonka Andrzeja Porębskiego († przed 1578), wywodziła się z rodziny Cikowskich. Jej rodzicami, a zarazem dziadkami zakonnicy *Anny* byli Mikołaj Cikowski, kasztelan żarnowiecki i starosta sanocki, oraz Anna Krupczanka¹⁵¹. Zofia i Andrzej Porębscy byli rodzicami trzech synów: Wodzisława, Piotra i Jana. Piotr¹⁵² był żonaty z Katarzyną z Glinnika Gliniską. W 1625 r. dokonał podziału rodzinnych majątności, sam zachował wieś Kossowę i część Tłuczani, a jego bratankowi Andrzejowi, synowi Jana, przypadła wieś Tłuczań¹⁵³. W dokumencie spisany 21 stycznia 1625 r. zawarta została także wzmianka na temat zobowiązań względem siostry i stryjecznej siostry *Anny*: „Prowizyą zwykłą pannie *Annie* Porembskiej zakonnicy i matce świętej Agnieszki powinni zarówno obadwa także płacić złotych trzydzieści na każdy rok, póki ją Pan Bóg na tym świecie będzie chował i półdziesiątka¹⁵⁴ na każdy rok do żywota jej powinni spólnie dawać”¹⁵⁵.

a od jej profesji minęło 5 lat, zob. APBK, rkps M-17, Statuta et ordinationes almae Provinciae Poloniae FF. Minorum Regularis Observantiae S. Francisci ex antiquis et recentioribus eiusdem Provinciae constitutionibus excerpta et in unum compilata – -, Po r. 1669, s. 277-278.

¹⁵⁰ ANK, Akta miasta Kazimierza pod Krakowem, rkps K 32, Acta consularia Casimiriensia 1613-1615, s. 371-373.

¹⁵¹ A. Wybranowski, *Monografie miejscowości galicyjskich*. Kossowa, „Przewodnik Naukowy i Literacki. Dodatek do Gazety Lwowskiej” 1873, t. 2, z. 3, s. 732 (tu podano, iż Andrzej Porębski żył do 1579 r.).

¹⁵² Piotr Porębski miał dwie córki: Mariannę – żonę Kazimierza Otfinowskiego, i Katarzynę – żonę Krzysztofa z Żydowa Żydowskiego, chorążego zatorskiego. Jego syn Zygmunt był żonaty z Beatą z Drohojewa Drohojewską, wobec braku męskiego potomka Zygmunt przekazał Kossowę córce Katarzynie, od której z kolei w 1666 r. nabył te dobra jej krewny Stanisław z Wojsławic Cikowski, zob. N. E., *Wspomnienia familijne*, „Gwiazdka Cieszyńska. Pismo dla Zabawy, Nauki i Przemysłu” 1857, nr 38, s. 300-301.

¹⁵³ *Ibidem*, s. 300-301; A. Wybranowski, *Monografie miejscowości galicyjskich...*, s. 729-732.

¹⁵⁴ 9,5 zł.

¹⁵⁵ A. Wybranowski, *Monografie miejscowości galicyjskich...*, s. 732.

XVII w.

Nie znamy dokładnej daty wstąpienia do klasztoru św. Agnieszki Klemencji Nagotówny, córki Elżbiety Walisowszczanki i Adama Nagota († 1623), przybyłego z Oświęcima kuśnierza i rajcy krakowskiego, właściciela domu przy ul. Floriańskiej 9¹⁵⁶. Musiała ona przestąpić próg konwentu z początkiem wieku XVII, gdyż z 1602 r. pochodzi zapis przeznaczzonego dla klasztoru czynszu w wysokości 20 zł od kwoty 400 zł, który ustanowił jej ojciec¹⁵⁷. Należy wspomnieć, iż bratem rodzonym Klemencji był Wojciech Nagot († po 1634), doktor obojga praw, członek Kolegium Prawniczego Uniwersytetu Krakowskiego¹⁵⁸. Z 11 lipca 1605 r. pochodzi zapis czynszu rocznego od Piotra Porębskiego z Żegociny – wspomnianego już syna Zofii i Andrzeja – ulokowanego na dobrach dziedzicznych Kosowa i Tłuczań w Księstwie Zatorskim¹⁵⁹. Można więc przypuszczać, iż przed tą datą do klasztoru wstąpiła jego córka Joanna. W przywołanym dokumencie nie pojawia się informacja, czy motywacją uczynienia zapisu były powinności rodzicielskie, jednakże w zapisie z 1666 r., w którym zakonnica Joanna skwitowała Stanisława z Wojsławic Cikowskiego, wojskiego oświęcimskiego z rocznej prowizji zapisanej jej przez ojca, wprost został wspomniany nieżyjący już wówczas Piotr Porębski¹⁶⁰. W tym miejscu warto też zauważyć, iż Joanna była spokrewniona z Anną Porębską, dla której była bratanicą.

Z początkiem wieku XVII nowicjat rozpoczęła Anna, w zakonie Potencja, córka Jana Cerazyna i Reginy Gutteterówny. W 1603 r. rodzice uczynili dla niej zapis czynszu w wysokości 40 zł od kwoty 800 zł, ulokowanego na kamienicy Cerazyna, położonej w Krakowie przy ul. Szpitalnej, „między kamienicami z jednej strony Krzyżanowską z drugiej Cielestą”¹⁶¹. Matka

¹⁵⁶ Adam Nagot został pochowany przy kościele NMP w Krakowie, miał dziewięcioro dzieci (ale autor nie wymienia bernardynki Klemencji ani klaryski Zofii): najstarsza córka Jadwiga, od 1591 r. żona Sebastiana Kłosowicza, przysiężnika krakowskiego; druga córka – Hanuchna – od 1603 r. żona Ludwika Kromera; trzecia – Marta – w 1607 r. poślubiła Krzysztofa Moczarskiego; czwarta – Krystyna – w 1616 r. poślubiła Jana Achlera; synowie: Adam (zm. po 1674), Walerian, Jan Zygmunt, Wojciech, zob. A. Chmiel, *Domy krakowskie. Ulica Floryańska*, cz. 1: *Liczy or. nieparzyste 1-57*, Kraków 1917, s. 46-47, Biblioteka Krakowska, nr 54; J. Bieniarzówna, *Mieszkaństwo krakowskie XVII w. Z badań nad strukturą społeczną miasta*, Kraków 1969, s. 29, 49, 164; E. Danowska, „Taka jest ostatniej woli mojej ordynacja”. Testament Elżbiety Kuligowiczowej z roku 1709, „Teki Krakowskie” 1997, t. 4, s. 117.

¹⁵⁷ ABKr., rkps 209, s. 53; W. Komorowski, *Kamienica Nagotowska*, [w:] *Encyklopedia Krakowa*, red. A. H. Stachowski, Kraków 2000, s. 368.

¹⁵⁸ M. Mikuła, *Nagot Wojciech (zm. po 15 X 1634)*, [w:] *Profesorowie Wydziału Prawa...*, s. 317.

¹⁵⁹ ABKr., rkps 209, s. 19.

¹⁶⁰ ANK, rkps Castr. Crac., t. 289, s. 2616-2617.

¹⁶¹ ABKr., rkps 209, s. 53.

Anny *Potencji* wywodziła się z zamożnej, kupieckiej rodziny, pochodzącej z Kulmbachu we Frankonii, była córką Jerzego Guttetera († 1565), rajcy krakowskiego, i jego drugiej małżonki Rosyny Schilling¹⁶². Ojciec *Potencji*, Jan Cerasinus, był pisarzem miejskim, zastępcą pisarza Mikołaja Jaskiera, wzmiankowanym w źródłach w 1575 r.¹⁶³ Prawdopodobnie był synem Jana (Kyrsteina) Cerasinusa (1507-1561), prawnika, zastępcy pisarza, wójta sądu wyższego prawa magdeburskiego na zamku krakowskim, który pochodził z Lwówka w księstwie jaworskim na Śląsku, oraz Anny Fogelwederówny¹⁶⁴.

W 1604 r. wśród bernardynek przebywała też panna *Szczęsna*, o której wiadomo jedynie, że była córką Łucji pochodzącej z Krakowa, co może wskazywać na jej mieszczańskie korzenie. W tym bowiem roku jej matka darowała 200 zł, które zakonnice ulokowały u Krzysztofa Moczarskiego na kamienicy Gostyńskiego z obowiązkiem wypłacania czynszu klasztorowi w wysokości 10 zł¹⁶⁵.

O *Magdalenie* Pychowskiej w metryce klasztoru zachowała się jedynie informacja o przybliżonym czasie śmierci, która nastąpiła „podczas Szwedów”¹⁶⁶. Odpowiedź na pytanie o jej pochodzenie i związki rodzinne udzieliły zapiski źródłowe z ksiąg miejskich kazimierskich. I tak dzięki nim wiadomo, iż *Magdalena*, a w świecie Anna Pychowszczanka, była córką Wawrzyńca Wacława Pychowskiego († przed 1610), mieszczanina kazimierskiego, i Doroty Sienniczonki (Siennickiej)¹⁶⁷. W dokumencie z 29 kwietnia 1610 r. *Magdalena* otrzymała od swego brata Sebastiana Ludwika Pychowskiego 200 zł ulokowane na jego domu położonym na Kazimierzu przy ul. św. Jakuba¹⁶⁸. W tekście wzmiankowany jest także drugi brat bernardynki – Andrzej Pychowski¹⁶⁹, w świecie Mikołaj, zakonnik w klasztorze krakowskich bernardynów, wyświęcony 13 grudnia 1609 r. On również otrzymał zapis 100 zł na wspomnianym domu rodziny Pychowskich¹⁷⁰. Moment wstąpienia *Magdaleny* do klasztoru należy datować przed 29 kwietnia 1610 r., gdyż

¹⁶² J. Ptaśnik, *Z dziejów krakowskiego kupiectwa od XIV do XIX wieku*, Kraków 1910, s. 23; S. Pańków, *Gutteter Jerzy*, [w:] PSB, t. 9, red. K. Lepszy, Wrocław 1960-1961, s. 188-189; Z. Noga, *Krakowska rada miejska...*, s. 310.

¹⁶³ Z. Noga, *Krakowska rada miejska...*, s. 15, 310.

¹⁶⁴ W. Ogrodziński, *Cerasinus (Kyrstein) Jan (1507-1561)*, [w:] PSB, t. 3, red. W. Konopczyński, Kraków 1937, s. 230-231.

¹⁶⁵ ABKr, rkps 209, s. 52.

¹⁶⁶ ABKr, rkps 221, s. 173.

¹⁶⁷ ANK, Akta miasta Kazimierza pod Krakowem, rkps K 393, *Acta scabinalia Kasimiriensia ad Cracoviam...* 1606-1612, s. 1290-1291.

¹⁶⁸ Ibidem, s. 917-918.

¹⁶⁹ *Księgi egzaminów do święceń w diecezji krakowskiej z lat 1573-1614*, oprac. Z. Pietrzyk, Kraków 1991, poz. 802.

¹⁷⁰ ANK, Akta miasta Kazimierza pod Krakowem, rkps 393, s. 917-918.

wówczas nazywana jest już zakonnicą, i z pewnością po 26 czerwca 1607 r., gdyż wtedy w dokumencie określona została jeszcze jako świecka panna – *honestae et pudica*¹⁷¹.

Na początku XVII w. w klasztorze św. Agnieszki przebywały siostry Maciejowskie, Barbara Izmaria oraz Apolinara. Brakuje informacji o imionach ich rodziców, wiadomo jedynie, że siostry pochodziły z terenu Mazowsza. W 1618 r. Izmarii powierzona została odpowiedzialna misja: utworzyć nową wspólnotę bernardynek w Lublinie. Z kolei w 1625 r. została posłana jako pierwsza przełożona do klasztoru w Drzewicy. Razem z Izmarią na fundację lubelską wyjechała z Krakowa jej siostra Apolinara¹⁷².

Zakonnicami zostały również dwie spośród córek Mikołaja Zebrzydowskiego, wojewody krakowskiego, oraz Doroty Herbutówny¹⁷³. Najstarsza, Anna, wstępując do bernardynek 25 marca 1603 r., przyjęła przy obłóczynach imię *Ludgarda*. W posagu otrzymała w 1604 r. zapis na 10 000 zł ulokowanych na dobrach Zebrzydowice i części Brodów, z czynszem w wysokości 500 zł, płatnym na Nowy Rok. Zebrzydowski darował ponadto jeszcze klasztorowi 100 zł rocznego czynszu, płatnego na święto św. Hieronima (30 września), ulokowanego na kamienicy Szarej w Rynku krakowskim¹⁷⁴. W 1616 r. córkom Zebrzydowskiego, wówczas już zakonnicom, dedykowane zostało ascetyczne dzieło Roberta Bellarmina, przetłumaczone przez jezuitę Kaspra Sawickiego (il. 20)¹⁷⁵. W latach 1629-1630 *Ludgarda* pełniła urząd przełożonej¹⁷⁶.

¹⁷¹ Ibidem, s. 376-379.

¹⁷² *Kronika bernardynek lubelskich 1618-1885*, oprac. A. Szylar, Lublin 2009, s. 35-36, 38-39; A. Szylar, *Konwent bernardynek lubelskich w świetle kroniki klasztornej*, „Nasza Przyszłość” 2008, t. 110, s. 57-58.

¹⁷³ „Związał się był dożywotnio z Herbutówną córką Jakuba, z tej było kilka córek, jedna z nich poszła za Stanisława Niemojewskiego Rolicza kasztelana chełmińskiego, druga Teresa za Macieja Smoguleckiego starostę bydgoskiego, insze w zakonach świątobliwe życie prowadziły [...]” – K. Niesiecki, *Herbarz polski*, t. 10, wyd. J. N. Bobrowicz, Lipsk 1845, s. 147.

¹⁷⁴ ABKr., rkps 214, s. 121-125; ABKr., rkps 215, *Kapitały na kamienicach krakowskich na rzecz klasztoru św. Agnieszki w Krakowie, 1533-1780*, s. 33-36; H. E. Wyczawski, *Kalwaria Zebrzydowska. Historia klasztoru bernardynów i kalwaryjskich dróżyek*, oprac. O. M. Rudyk, Kalwaria Zebrzydowska 2006³, s. 72, 75.

¹⁷⁵ R. Bellarmin, *Piętnaście Stopni, po których człowiek, zwłaszcza Krześciański, vpatrując Pana Boga w stworzeniu rozmaitym, przychodzi do wielkiej znajomości jego* / *Opisane przez [...] Przetł. z Lacińskiego na Polskie Przez X. Kaspra Sawickiego [...]*, Kraków 1616; L. Grzebień, *Sawicki Kasper h. Nowina (1552-1620)*, [w:] PSB, t. 35, red. H. Markiewicz, Wrocław 1994, s. 324-326.

¹⁷⁶ ABKr., rkps 209, s. 155, 161.

Il. 20. R. Bellarmin, *Piętnaście Stopni, po których człowiek, zwłaszcza Krześciański, wpatrując Pana Boga w stworzeniu rozmaitym, przychodzi do wielkiej znajomości iego* / *Opisane przez [...]; Przeł. z Lacińskiego na Polskie Przez X. Kaspra Sawickiego [...],* Kraków 1616 (dedykacja).

Około roku 1606, za o. Gabriela¹⁷⁷, do nowicjatu wstąpiła Franciszka Branicka. W kronice bernardynek lubelskich zapisano, iż pochodziła z powiatu krakowskiego, co wskazuje na jej związki z rodziną Branickich h. Gryf, której gniazdem były Branice i Ruszcza pod Krakowem. Początkowo można było snuć przypuszczenie, iż wspomniana bernardynka, wysłana w 1618 r. na fundację lubelską, była córką Grzegorza Branickiego († 1595)¹⁷⁸, łowczego krakowskiego, starosty niepołomickiego i burgrabiego krakowskiego, i Katarzyny Kotwiczówny. Pozwalała o tym sądzić następująca informacja

¹⁷⁷ *Kronika bernardynek lubelskich...*, s. 39 (podano tam, iż rozpoczęła nowicjat za o. Bonawentury [o. Bonawentura Krzeciek z Poznania], ale jako że był on prowincjałem dopiero od 1608 r., należy przyjąć, iż jej obłóczyny miały miejsce za czasów o. Gabriela z Czarniejowa, wybranego po raz drugi na urząd prowincjała w 1605 r.); N. Golichowski, *Przed nową epoką. Materyały do historii OO. Bernardynów w Polsce*, Kraków 1899, s. 160.

¹⁷⁸ *Urzednicy województwa krakowskiego XVI-XVIII wieku. Spisy*, oprac. S. Cynarski, A. Falińska-Gradowska, red. A. Gąsiorowski, Kórnik 1990, s. 65, 181, 214.

pochodząca z herbarza: spośród ich córek Elżbieta poślubiła Jana Szemeta, Anna została żoną Sebastiana Lubomirskiego, kasztelana wojnickiego, Katarzyna natomiast miała obrać sobie świątobliwe życie w zakonie. Autor herbarza nie sprecyzował jednakże, jaki był to konwent¹⁷⁹. Wątpliwość pozwolił ostatecznie rozstrzygnąć akt abrenuncjacji, który wspomniana Katarzyna złożyła w księgach grodzkich 19 czerwca 1610 r. W dokumencie tym, co prawda, nie zostali wymienieni jej rodzice, którzy już wówczas nie żyli, lecz rodzeni bracia, na których scedowała prawa do rodzinnego majątku. Byli nimi Jan († 1612), kasztelan biecki i starosta niepołomicki, oraz Stanisław († 1620), miecznik koronny, starosta chęciński. Dopiero ten dokument umożliwił potwierdzenie jej pochodzenia¹⁸⁰.

Według wpisu w kronice klasztoru lubelskiego w 1607 r. nowicjat rozpoczęła Helena Pukarzowska, pochodząca z sieradzkiej rodziny Pukarzowskich h. Szreniawa¹⁸¹. Należy jednak wyrazić wątpliwość, czy data przytoczona przez autorkę kroniki jest precyzyjna. W maju 1609 r. Maciej Pukarzowski przekazał bowiem klasztorowi na ręce ówczesnej matki przełożonej Eufrozyny Wołuckiej 600 zł na poczet posagu córki Zofii Pukarzowskiej, która w tekście określona została nie – jak to zazwyczaj czyniono w przypadku zakonnicy – jako *Religiosa ac deodicata*, lecz *Nobilis*¹⁸². Świadczy to o tym, iż była jeszcze wówczas świecką panną i dopiero miała rozpocząć nowicjat. W tym samym roku w listopadzie klasztor, reprezentowany przez Jakuba Kąckiego, prepozyta kościoła św. Agnieszki, skwitował Macieja Pukarzowskiego ze wspomnianej sumy posagu wpłaconego dla Zofii, jak zaznaczono: *que novita pridem in claustrum praefato ingressa est*¹⁸³. Prawdopodobnie córka Pukarzowskiego wstąpiła więc do nowicjatu pomiędzy majem a listopadem 1609 r. Jej bratem rodzonym był Hieronim Pukarzowski, który w 1630 r. zapisał klasztorowi św. Agnieszki 84 zł rocznego czynszu od kapitału 1200 zł ulokowanego na rodzinnej majątności Kobiela Mniejsza, w województwie sieradzkim, w powiecie radomskim¹⁸⁴.

Zakonne powołanie w klasztorze św. Agnieszki zrealizowały dwie córki Stanisława Rogozińskiego (ok. 1547-1611)¹⁸⁵, podstarosty i burgrabiego

¹⁷⁹ K. Niesiecki, *Herbarz polski*, t. 2, wyd. J. N. Bobrowicz, Lipsk 1839, s. 267; A. Boniecki, *Herbarz polski*, cz. 1: *Wiadomości historyczno-genealogiczne o rodach szlacheckich*, t. 2, Warszawa 1900, s. 101-104.

¹⁸⁰ ANK, rkps Castr. Crac., t. 192, s. 809-810.

¹⁸¹ *Kronika bernardynek lubelskich...*, s. 39; A. Szymczakowa, *Szlachta sieradzka w XV wieku*. *Magnifici et generosi*, Łódź 1998, s. 26.

¹⁸² ANK, rkps Castr. Crac., t. 190, s. 647-649.

¹⁸³ *Ibidem*, s. 1071-1072.

¹⁸⁴ ABKr., rkps 209, s. 30.

¹⁸⁵ H. Kowalska, *Rogoziński Stanisław h. Abdank (ok. 1547-1611)*, [w:] PSB, t. 31, red. E. Rostworowski, Wrocław 1988-1989, s. 469-470.

krakowskiego, podkomorzego sieradzkiego, oraz Doroty Puckówny – Anna i Dorota. Nie znamy dokładnej daty rozpoczęcia nowicjatu przez Annę *Damianę*, jednak musiało to być ok. roku 1607, gdyż wtedy otrzymała ona od ojca zapis posagu w wysokości 1000 zł. W 1618 r. do siostry dołączyła Dorota *Helena*¹⁸⁶. W 1646 r. *Helena* znalazła się wśród bernardynek, które przeniosły się wraz z *Teresą* Zadzikówną na nową fundację do klasztoru pw. św. Józefa. Tam w 1647 r. *Helena* pełniła urząd wikarii, a w latach 1653-1657 – matki przełożonej¹⁸⁷. Zmarła 16 grudnia 1657 r., w wieku pięćdziesięciu sześciu lat¹⁸⁸.

W 1608 r. Jan Panek ulokował na wsi Ochojno 300 zł, zobowiązując się wypłacać konwentowi bernardynek 15 zł corocznego czynszu. Kwotę kapitału – jak zanotowano – „dano za panną *Katarzyną* Justimonówną z Krakowa, która jest zakonnicą u Ś. Agnieszki”¹⁸⁹. W dokumencie nie podano informacji o jej rodzicach, jednakże wzmianka o miejscu jej pochodzeniu wskazuje na pokrewieństwo z rodziną Wawrzyńca Justimontiego h. własnego, pochodzącego z Bolonii, od ok. 1570 r. przebywającego w służbie kanonika krakowskiego Macieja Drzewickiego, a następnie biskupa krakowskiego Piotra Myszkowskiego. Wawrzyniec miał znaczące zasługi na polu rozwoju życia zakonnego w Krakowie. Jako wotum za uzdrowienie wzniosł w 1606 r. własnym kosztem drewniany klasztor i kościół pw. Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Marii Panny, który służył karmelitom do czasu ich przeniesienia do klasztoru św. Michała, a także podarował augustiankom dom na Kazimierzu. Justimonti z małżeństwa z Zofią Herfederówną doczekał się trzech synów: Jana, Andrzeja i Wawrzyńca, oraz siedmiu córek, z których – jak podano w jego biogramie – tylko dwie były zamężne. Wśród pozostałych jedna nosiła imię *Katarzyna*, trudno jednak początkowo było stwierdzić, czy była ona tożsama ze wspomnianą bernardynką¹⁹⁰.

Światło nań rzucił dokument sprzedaży domu dla kanonika Mikołaja Taranowskiego, z czerwca 1607 r., wpisany do akt kazimierskich, w którym *Katarzyna* Justamentówna, a w świecie Izabela, została wprost nazwana córką nieżyjącego już Wawrzyńca Justimontiego i Zofii¹⁹¹. Wśród nekrologów

¹⁸⁶ ABKr., rkps 129, Regest wielbnych panien zakonnic trzeci(ej) reguły Franciszka ś. w klasztorze pod tytułem Jozepha ś. w mieście stołecznym Krakowskim, s. 4.

¹⁸⁷ Ibidem.

¹⁸⁸ Ibidem, s. 94.

¹⁸⁹ ABKr., rkps 209, s. 21.

¹⁹⁰ S. Pańków, *Justimonti (Iustimonti, Istmont) Wawrzyniec* (zm. ok. 1610), [w:] PSB, t. 11, red. E. Rostworowski, Kraków 1964-1965, s. 348-349; *Album armorum nobilium Regni Poloniae XV-XVIII saec. Herby nobilitacji i indygenatów XV-XVIII w.*, oprac. B. Trelińska, Lublin 2001, s. 219 (nr 493); D. Quirini-Popławska, *Żupnicy krakowscy – Lorenzo Justimonti i Giovanni Battista Cecchi. Przyczynki archiwalne*, „Prace Historyczne” 1977, z. 56, s. 147-149.

¹⁹¹ ANK, Akta miasta Kazimierza pod Krakowem, rkps K 393, s. 599-601.

zakonnice, zmarłych ok. połowy XVII w., bez podania dokładniejszych danych wymieniona została także *Konstancja Istamentówna*¹⁹². Także i w tym przypadku – jako że metryka nie przechowywała informacji o jej rodzicach – można jedynie snuć przypuszczenia o związkach z rodziną Justimontich.

W latach 1608 oraz 1609 urząd przełożonej sprawowała *Eufrozyna Wołucka*, która została wymieniona w dokumencie zapisu czynszu ze wsi Ochojno jako towarzysząca w czynnościach prawnych wspomnianej powyżej *Katarzyny Justimont*¹⁹³. Możliwe, iż była córką Jana Wołuckiego h. Rawicz, podśędka rawskiego, oraz nieznaną z imienia Ołtarzewskiej h. Lis. Wiadomo, iż małżonkowie ci mieli siedmiu synów i niewymienioną z imienia córkę¹⁹⁴. Za tym, iż mogła być to wspomniana *Eufrozyna*, przemawia fakt, iż jej rodzony brat Paweł Wołucki († 1622)¹⁹⁵, w latach 1607-1616 biskup łucki, właśnie ze względu na więzy pokrewieństwa zaangażował się w sprawę porwania z klasztoru panien Dębińskich. A jak wiadomo, w czasie gdy nastąpił najazd, w konwencie przebywała także zakonnica Wołucka.

Katarzyna Zadzikówna była jednym w dwanaścioro dzieci Jana Zadzika h. Korab i Jadwigi z Borsów (Borszanki) h. Dołęga. Trzy córki Zadzików zmarły młodo, Anna poślubiła Wojciecha Sarnowskiego, chorążego łęczyckiego, a Ewa – Jana Łowickiego, kasztelana inowrocławskiego. Spośród synów

Maciej wojując na Moskwę, w samej stolicy w okazyi mężnie stawiając, poległ. Drugi Remigian, i ten Marsowe życie prowadził, ale młodo w Kamieńcu życie skończył. Hieronim trzeci, ten jeszcze w szkołach od śmierci zabrany. Stanisław czwarty, w Moskiewskiej ekspedycji zasłużony, we Lwowie przeniósł się na wieczność po nagrodę. Piąty, Jan chorąży sieradzki, pojął Teofilę z Kretkowską wojewodziankę Brzeską Kujawską, zszedł w kwitnącej porze bezpotomny¹⁹⁶.

Najmłodszy z rodzeństwa, Jakub († 1642), w latach 1635-1642 sprawował urząd biskupa krakowskiego. Katarzyna rozpoczęła nowicjat w klasztorze św. Agnieszki 9 września 1608 r., w wieku szesnastu lat. Przy obłóczynach, które sprawował o. Bonawentura z Poznania¹⁹⁷, ówczesny prowincjał, przyjęła imię *Teresa*. Rok później, za przełożonej *Eufrozyny Wołuckiej*, złożyła profesję na ręce o. Szymona z Sokala, kustosa krakowskiego¹⁹⁸.

¹⁹² ABKr., rkps 221, s. 173.

¹⁹³ ABKr., rkps 214, s. 209-211.

¹⁹⁴ K. Niesiecki, *Herbarz polski*, t. 9, s. 423.

¹⁹⁵ K. R. Prokop, *Sylwetki biskupów łuckich*, Biały Dunajec–Ostroróg 2001, s. 70-71, Biblioteka „Wołanie z Wołynia”, t. 20; idem, *Rzymskokatolicki biskupi ordynariusze diecezji na ziemiach ruskich dawnej Rzeczypospolitej Obojga Narodów (do czasów I wojny światowej)*, Warszawa–Drohiczyń 2014, s. 438-440.

¹⁹⁶ K. Niesiecki, *Herbarz polski*, t. 10, s. 18.

¹⁹⁷ Wybrany prowincjałem 25 V 1608 r., zob. N. Golichowski, *op. cit.*, s. 160.

¹⁹⁸ ABKr., rkps 129, s. 3.

Według Niesieckiego, w 1610 r. „zakonnica u św. Franciszka” była Marianą *Domicella* z rodziny Stadnickich h Szreniawa. Źródła klasztorne nie przechowały o niej informacji, jednakże za jej przynależnością do grona krakowskich bernardynek przemawia fakt, iż została wśród nich ok. 1612 r. wpisana do Bractwa Szkaplerznego u karmelitów bosych, a w 1614 r. – do bractwa u karmelitów trzewickowych na Piasku¹⁹⁹. Ponadto w pozycji *Obrona Panien Klasztoru S. Iagnieszki* wśród „najprzedniejszych i najzacniejszych domów”, z których wywodziły się panny wstępujące do klasztoru św. Agnieszki, wymieniona została również familia Stadnickich²⁰⁰. Marianna *Domicella* była młodszą z córek Andrzeja Stadnickiego, współdziedzica miasta Żmigrodu i przyległych wsi, dworzanina królewskiego, kasztelana sanockiego, i Anny Niedrzwieckiej h. Ogończyk, kasztelanki połanieckiej. Miała czworo rodzeństwa: siostrę Barbarę, zamężną ze Stanisławem Bączalskim h. Gozdawa, oraz trzech braci: Mikołaja († 1629) – w 1618 r. podczaszego sanockiego, Marka Antoniego († 1639) – podczaszego krakowskiego, starostę osieckiego, oraz Stanisława († 1631) – podczaszego sanockiego. Ojciec *Domicelli* zasłużył się jako dobrodziej zakonu dominikanów: odnowił i powiększył ich klasztor w Żmigrodzie; ponadto wraz z braćmi uposażył kolegium jezuickie we Lwowie; zmarł 21 lutego 1614 r. i został pochowany w nieistniejącym już kościele dominikanów w Żmigrodzie, gdzie żona wraz z dziećmi postavili mu pomnik²⁰¹. Kazanie na jego pogrzebie wygłosił dominikanin ks. Andrzej Radawiecki († 1634)²⁰².

Niesiecki wymienia również nieznaną z imienia pannę Łączyńską, córkę Mikołaja Hieronima, chorążego kijowskiego²⁰³, i Marianny Gadomskiej

¹⁹⁹ K. Niesiecki, *Herbarz polski*, t. 8, wyd. J. N. Bobrowicz, Lipsk 1841, s. 482; LZP, t. 2: *Polska centralna i południowa*, Warszawa 2005, s. 205; Archiwum Prowincji Karmelitów w Krakowie na Piasku (dalej: AKKr.), rkps 784/291, *Catalogus receptorum ad beneficia spiritualia ordinis Beatae Mariae de monte Carmeli etiam ad gratiam bullae sabatinae incipiendo Cracoviae ab Anno Domi[n]i 1600*, s. 410.

²⁰⁰ J. Miłopolski, *Obrona Panien Klasztoru S. Iagnieszki w Krakowie na Stradomiu. Przeciwno Politikom którzy zapomniawszy uczciwego, sumienia, Boga. Mowią iż dobrze uczynił Alexander Koniecpolski: Który gwałtownie naiechał Klasztor tychże Panien w Wielki tydzień (kiedy wierni boży niewinną mękę Pańską rozmyślają, a nawiętszy złoczyńcy pokutują) o piątej godzinie wnoc, pędardą Klasztor rozbiwszy, Kościół zwiolował, Panny Bogu wszechmogącemu słubami obowiązane wziął gwałtem, a zatym prawa wszelakie zgwałcił. Przez [...] szlachcica Polskiego wydana*, Kraków 1612, k. A2v.

²⁰¹ T. Żychliński, *Złota księga szlachty polskiej*, t. 3, Poznań 1881, s. 261; A. Radawiecki, *Mowy pogrzebowe*, Kraków 1861, s. XI-XII; K. Stadnicki, *Rodowody domu Stadnickich herbu Szreniawa od 1386-1861*, Lwów 1857-1861, s. 20-21.

²⁰² A. Radawiecki, *Prawy szlachcic w kazaniu na pogrzebie S. pamięci Jego Mści Pana Andrzeja ze Zmigroda Stadnickiego w osobie jego ukazany we Zmigrodzie dnia 23 Września Roku Pańskiego 1614 [...]*, Kraków 1625.

²⁰³ W pracy nie weryfikuję tytułów urzędów występujących osób, podawane są one za źródłami i autorami herbarzy.

h. Rola. Łączyńska miała być klaryską krakowską, która wstąpiła do zgromadzenia na początku wieku XVII. Nie została jednak wpisana do metryki zakonnicy klasztoru św. Andrzeja, stąd – jak wskazuje M. Borkowska – raczej należy zaliczyć ją w poczet bernardynek²⁰⁴.

Wśród stradomskich bernardynek odnaleźć można dziewczęta wywodzące się z małopolskiej rodziny Dębińskich h. Rawicz. 18 października 1611 r., za przełożństwa Bogumiły Winiarskiej, próg klasztoru przekroczyły Zofia oraz Dorota, podkomorzanki mielnickie, córki Kaspra Dębińskiego († 1620)²⁰⁵ i Marianny z Kopciów († 1611)²⁰⁶. Miały zamieszkać w konwencie do czasu wyjaśnienia sprawy małżeństwa Zofii, zawartego wbrew jej woli z Aleksandrem Koniecpolskim. Pobyt w tak szczególnym miejscu wpłynął na ugruntowanie decyzji sióstr, które w roku następnym zdecydowały się złożyć śluby zakonne. Przy obłóczynach Zofia przyjęła imię Tekla²⁰⁷. Niestety porwanie, którego dopuścił się Koniecpolski w kwietniu 1612 r., przekreśliło plany sióstr Dębińskich.

Powołanie do zakonu bernardynek udało się zrealizować dopiero córkom ich stryjecznego brata²⁰⁸. Andrzej Samuel h. Rawicz († 1648)²⁰⁹, kasztelan biecki, podstoli krakowski, i jego żona Barbara z Prowanów, córka Prospera Prowany, nie posiadali męskiego potomka i aż pięć ich córek wybrało życie zakonne. Trzy z nich wstąpiły do klasztoru św. Agnieszki, dwie natomiast – do klasztoru klarysek pw. św. Andrzeja. Bernardynkami zostały Katarzyna Innocencja, Elżbieta Beata oraz Aleksandra Humilitas. Prawdopodobnie jako pierwsza została zakonnicą Elżbieta Beata, gdyż najwcześniejszy zapis posagu pochodzi z 1614 r. i dokonany został właśnie dla niej; otrzymała 3000 zł posagu, zabezpieczonego na wsi Łuczyce²¹⁰. Kolejną z córek, Katarzynę Innocencję, Dębiński zaopatrzył w 1630 r. w 4000 zł, również ulokowane na

²⁰⁴ K. Niesiecki, *Herbarz polski*, t. 6, s. 189; LZP, t. 2, s. 203.

²⁰⁵ A. Tomczak, Walenty Dembiński. *Kanclerz egzekucji (ok. 1504 – 1584)*, Toruń 1962, s. 160-161, *Roczniki Towarzystwa Naukowego w Toruniu*, 67, z. 2.

²⁰⁶ J. Mycielski, *Porwana z klasztoru. Kartka z dziejów obyczajowych Polski XVII wieku*, Kraków 1886, s. 90-91; K. Niesiecki, *Herbarz polski*, t. 3, s. 321; A. Boniecki, *Herbarz polski*, cz. 1: *Wiadomości historyczno-genealogiczne o rodach szlacheckich*, t. 4, Warszawa 1901, s. 213.

²⁰⁷ „Deodicitas Virgines Sophiam seu Teclam (quod nomen Tecla circa votum servandae Regulae S. Francisci assumpsit, prout instrumenta publica ad instantiam ipsius Teclae confecta, latius testantur) nec non Dorotheam Dembinskie ad Religionem Sanctam votis suis obstrictas” – ANK, rkps Castrensia Cracoviensia Relationes (dalej: *Castr. Crac. Rel.*), t. 41, s. 138.

²⁰⁸ Kasper Dębiński – ojciec Doroty i Zofii – był bratem Jana Dębińskiego, ojca Samuela Andrzeja.

²⁰⁹ W. Budka, *Dembiński Samuel Andrzej, h. Rawicz*, [w:] PSB, t. 5, red. W. Konopczyński, Kraków 1939-1946, s. 73-74; *Urzednicy województwa krakowskiego...*, s. 46, 89.

²¹⁰ ABKr, rkps 209, s. 23.

wspomnianej powyżej miejscowości²¹¹. Obie bernardynki zmarły „podczas wielkiego powietrza”²¹². O trzeciej z siostr, Aleksandrze Humilitas, wiadomo, że w latach 1668-1670 pełniła urząd matki przełożonej²¹³.

W 1612 r. zakonnicą u św. Agnieszki była Zuzanna Kowalikowa. W tym roku jej matka Katarzyna Kowalikowa, zapewne mieszcza krakowska, uczyniła dla niej zapis czynszu 12 zł od sumy 200 zł, którą ulokowała na swej kamienicy Kowalikowskiej, położonej na Stradomiu, między domami Matiasza Grota i Jakuba Soleckiego²¹⁴. Z zapisu uczynionego wcześniej, w 1594 r., na rzecz klasztoru bernardynek – również na wspomnianej kamienicy – można się dowiedzieć, iż mężem Katarzyny, a więc ojcem Zuzanny, był Wojciech Kowalik. Można przypuszczać, iż w 1612 r., gdy Kowalikowa upożyła czynszem swą córkę, była już wdową, dlatego jej małżonek nie został wspomniany w źródle²¹⁵.

Z 1615 r. pochodzi zapis czynszu dla Zuzanny Gruszczyńskiej, ulokowanego na kamienicy przy ul. św. Jana. Darczyńcami byli jej rodzice Maciej/Mateusz Gruszczyński († przed 2 V 1653)²¹⁶, pisarz, a w latach 1623-1653 rajca miejski, i Anna z Szarfenbergerów²¹⁷. Matka Zuzanny wywodziła się ze znanej krakowskiej rodziny: jej rodzicami byli Mikołaj Szarfenberger († ok. 1519-1606), drukarz, typograf królewski, ławnik i kupiec, oraz Anna, córka aptekarza Franciszka de Radicibus z Novary († 1554)²¹⁸. Rodzina Szarfenbergów wywodziła się ze Śląska, z miejscowości Libenthal (Lubomierz). Pradziadek Zuzanny, Marek († 1545), przyjął prawo miejskie Krakowa w 1506 r. Z początku prawdopodobnie terminował u kogoś z księgarzy, gdzie zdobywał doświadczenie, by z czasem zająć się handlem książką i działalnością wydawniczą. Posiadał własną księgarnię, a także dorobił się kilku nieruchomości: należały do niego młyny papiernicze na Prądniku Białym, zwanym „Żabi Młyn”, i w Balicach; domy przy ulicach św. Anny, Szpitalnej i Czarnej oraz część ogrodów w okolicy Krupników, na Kleparzu czy za kościołem NMP na Piasku. Po jego śmierci pracę wydawniczą kontynuowali wspólnie dwaj z jego synów, Mikołaj i Stanisław, aż do zgonu ich matki

²¹¹ Ibidem.

²¹² ABKr., rkps 221, s. 173.

²¹³ Ibidem, s. 249; J. Dunin-Borkowski, *Almanach błękitny. Genealogia żyjących rodów polskich*, Lwów 1908, s. 315.

²¹⁴ ABKr., rkps 209, s. 67

²¹⁵ Ibidem.

²¹⁶ J. Bieniarzówna, *Mieszczaństwo krakowskie...*, s. 160.

²¹⁷ ABKr., rkps 209, s. 57.

²¹⁸ Z. Noga, A. Oboza, *Szarfenberger (Scherffenberger, do r. 1554 Szarfenberg Scharffenberg) Mikołaj h. własnego (ok. 1519-1606)*, [w:] PSB, t. 47, red. A. Romanowski, Warszawa-Kraków 2010, s. 91-93; M. Jaglarz, *Księgarstwo krakowskie XVI wieku*, Kraków 2004, s. 90, Biblioteka Krakowska, nr 147.

w 1567 r. Później drogi rodzeństwa się rozeszły; Mikołaj zajął się drukarstwem, a Stanisław – prowadzeniem księgarni. Synowie Marka Szarfenberga, po nobilitacji w 1554 r. przez późniejszego cesarza Ferdynanda I, zmienili rodowe nazwisko na Szarfenberger. W 1570 r. Mikołaj wspólnie z żoną zakupił kamienicę przy ul. Grodzkiej 3 i przeniósł tam swoją księgarnię. Po jego śmierci część kamienicy odziedziczyła jego córka Anna i zięć Gruszczyński²¹⁹. W rejestrze zmarłych zakonnic widnieje *Teodora Gruszczeńska*, która zakończyła życie w II połowie wieku XVII i została pochowana w kościele św. Agnieszki²²⁰. Jako że księga nie notuje innej bernardynki o nazwisku Gruszczyńska, można przypuszczać, że chodzi o Zuzannę, a *Teodora* to jej imię nadane przy obłóczynach.

10 sierpnia 1616 r. „dano odzienie zakonne w klasztorze u świętej Agnieszki córce J.M. Pana Piotra Tomickiego i Anny Konopacki przez ręce Wielbnego Ojca Baltazara Witomskiego na ten czas kustosa krakowskiego, której imię było Helena, a dano jej imię przy obleczeniu *Pelagia*”²²¹. Tomiccy h. Łódzia wywodzili się z województwa poznańskiego. Piotr Tomicki pochodził z Wieruszowa, położonego w województwie sieradzkim, był kasztelanem nakielskim, a jego małżonka – kasztelaną chełmińską. Oprócz wspomnianej *Pelagii* mieli dwóch synów: Krzysztofa i Jana, oraz trzy córki: Katarzynę, „która także panieński sobie stan obrawszy, świątobliwie na świecie żyła, kościołowi Ś. Piotra w Krakowie, pamiętną jałmużnę dała, kędy pogrzebiona leży”, Jadwigę, „która dostała się w małżeństwo Duninowi Szpotowi”, oraz Elżbietę, „która za Zygmuntem Kotkowskim weszła w kontrakty małżeńskie”²²² i zasłynęła jako dobrodziejka klasztoru krakowskich dominikanów.

W 1621 r. w klasztorze św. Agnieszki przebywała *Damiana Borkówna*, o której pochodzeniu brakowało bliższych wiadomości, gdyż jej nazwisko nie zachowało się w księdze nowicjatu. We wspomnianym roku otrzymała ona zapis czynszu w wysokości 60 zł od kwoty 1000 zł ulokowanej na wsi Głogoczów przez Mikołaja Borka, dla którego – jak określono – była synowicą, czyli bratanicą²²³. Historię jej pochodzenia pozwolił doprecyzować wpis w aktach grodzkich krakowskich. Dzięki niemu wiadomo, iż świeckie imię panny Borkówny to Krystyna, a jej ojcem był Hieronim Borek²²⁴.

²¹⁹ A. Chmiel, *Domy krakowskie. Ulica Grodzka*, cz. 1: *Liczy or. nieparzyste 1-27*, Kraków 1934, s. 22-25, Biblioteka Krakowska, nr 81; Z. Noga, A. Oboza, *Szarfenberger...*, s. 92; M. Jaglarz, *Księgarstwo krakowskie...*, s. 88, 91.

²²⁰ ABKr., rkps 221, s. 174.

²²¹ ABKr., rkps 129, s. 3.

²²² K. Niesiecki, *Herbarz polski*, t. 9, s. 88-89.

²²³ ABKr., rkps 209, s. 26.

²²⁴ ANK, rkps Castr. Crac., t. 216, s. 338-343.

W podobnym okresie do stradomskiego konwentu musiała wstąpić pochodząca z rodziny Oświęcimów h. Radwan Katarzyna Urszula, córka Wojciecha Oświęcima, dziedzica Siedlisk Górnych, i Jadwigi Winiarskiej²²⁵. Oświęcimowie zaliczali się do średniej szlachty powiatu pilzneńskiego w województwie sandomierskim, pisali się z Kunowy już od końca XVI w. i wywodzili swe pochodzenie ze wspomnianej wsi, położonej niedaleko Jasła²²⁶. Przypuszcza się, że Urszula wstąpiła do klasztoru ok. 1621 r., gdyż 2 czerwca tegoż roku ojciec złożył należny córce posag w wysokości 400 zł²²⁷.

Bernardynką u św. Agnieszki była również jej stryjeczna siostra Apolinary Oświęcimówna, córka Floriana Oświęcima z Kunowy († 1650) oraz jego pierwszej małżonki Reginy z Kralic Śląskiej h. Brochwicz († 1624). Rodzice Apolinary początkowo zamieszkiwali wieś Siedliska, skąd w 1614 r. przenieśli się do Potoka, położonego kilka kilometrów od Krosna. Apolinary miała dwóch braci: najstarszego Stanisława († 1657), łowczego sanockiego, autora słynnego diariusza, i Jana († 1675), podczaszego bielskiego, podstarościego i sędziego grodzkiego sanockiego, oraz siostrę Katarzynę, zamężną z Wojciechem Ujejskim. Po śmierci ich matki ojciec powtórnie się ożenił, z Barbarą Szamocianką. Z tego małżeństwa pochodziła jeszcze czwórka przyrodniego rodzeństwa: Anna († 1647), Izabela, Wojciech i Szymon. Apolinary rozpoczęła nowicjat ok. 1633 r. Z pewnością żyła jeszcze w 1651 r., gdyż po śmierci ojca bracia podpisali 14 lutego tegoż roku w Sanoku ugodę majątkową, zgodnie z którą miała otrzymywać „po złotych trzydzięści na każdy rok prowizji albo jeśliby się jakowa summa originalna zapisana pokazała”²²⁸.

Trzecia przedstawicielka rodziny Oświęcimów to Anna, w zakonie Agnieszka, którą łączyły bliskie więzi pokrewieństwa z wymienionymi wcześniej pannami. Dzięki wpisowi z akt grodzkich można ustalić, iż rozpoczęła nowicjat przed 23 lutego 1662 r., gdyż wówczas jej ojciec Jan z Kuno-

²²⁵ Stanisława Oświęcima *Dyaryusz 1643-1651* wyd. W. Czermak, Kraków 1907, s. XXXIV, *Scriptores Rerum Polonicarum*, t. 19; W. L. Antoniewicz, *Klasztor franciszkański w Krośnie...*, s. 31.

²²⁶ J. Mycielski, *Cztery portery rodziny Oświęcimów w kościele OO. Franciszkanów w Krośnie*, [w:] *Sprawozdanie i wydawnictwo Wydziału Towarzystwa Opieki nad Polskimi zabytkami sztuki i kultury za rok 1902*, Kraków 1903, s. 4.

²²⁷ ANK, rkps Acta Castrensia Biecensia (dalej: *Castr. Biec.*), t. 177, s. 1812-1813.

²²⁸ ANK, rkps *Castr. Biec.*, t. 184, s. 1626-1627; Stanisława Oświęcima *Dyaryusz...*, s. XXXVIII-XXXIX, LXI; W. L. Antoniewicz, *Klasztor franciszkański w Krośnie...*, s. 31-33; I. Nicz, *Prawdziwa historyczna wiadomość własnego rodzeństwa ś.p. Stanisława i siostry Anny Oświęcimów z Kunowy, których ciała w grobie familijnym w kaplicy przy kościele XX. Franciszkanów w Krośnie spoczywają, z autentycznych źródeł w krótkości zebrana przez [...]*, Kraków 1873, s. 12, 30-31 (tu występuje jako Apolonia); A. Przyboś, *Oświęcim (Oświęcim) Stanisław z Kunowy herbu Radwan*, [w:] *PSB*, t. 24, s. 619-621; I. T[eresińska], *Oświęcim Stanisław*, [w:] *Dawni pisarze od początków piśmiennictwa do Młodej Polski. Przewodnik biograficzny i bibliograficzny*, t. 3: *Mia – R*, red. R. Loth, Warszawa 2002, s. 212.

wy Oświęcim zobowiązał się złożyć klasztorowi, reprezentowanemu przez matkę Prudencję Maciejowską, 1000 zł jako *vadium*, a następnie ustanowił dla swej córki 70 zł corocznej prowizji, wypłacanej na święto św. Marcina²²⁹. Klasztorne źródła przechowały jedynie jej zakonne imię i przybliżony rok śmierci: 1670²³⁰. Z wpisu w aktach grodzkich wynika jednak, że wspomniana Oświęcimówna żyła jeszcze w 1671 r., kiedy to skwitowała Mariannę z Laskowej, wdowę po Janie Malczewskim, z należnej sobie prowizji rocznej w wysokości 70 zł. W dokumencie została wprost nazwana córką Jana z Kunowy Oświęcima, podczaszego bielskiego, podstarościego grodzkiego sanockiego. Pozwala to stwierdzić, iż była bratanicą Apolonii²³¹.

W 1665 r. wraz z przełożoną Urszulą Oświęcimówną do grobu bł. Stanisława Kazimierczyka pielgrzymowała również zakonnica Franciszka Jordanówna. Brak o niej bliższych informacji, lecz wydaje się, że można ją łączyć z rodziną Jordanów h. Trąby, osiadłą w województwie krakowskim²³².

Około 1629 r. do nowicjatu wstąpiła Katarzyna Łagodowicówna i otrzymała imię zakonne Apolonia. Była córką mieszczanina krakowskiego Błażeja Łagodowica. O przybliżonej dacie wstąpienia do klasztoru można wnioskować na podstawie zapisu, jaki 30 stycznia wspomnianego roku uczynił Mikołaj Mstowski na swych dobrach Sokolina, położonych w powiecie proszowskim. Kwota 1000 zł, którą tamże ulokował, z czynszem w wysokości 70 zł, została przekazana przez rodziców zakonnicy Apolonii²³³.

W roku 1633 r. w klasztorne mury musiała wstąpić panna Elżbieta Misiowska, która przy obłóczynach otrzymała imię Teofila. Z tego bowiem roku z dnia 18 czerwca pochodzi zapis posagu w wysokości 1000 zł, który ulokował jej ojciec Adam Misiowski, sekretarz Jego Królewskiej Mości, na dobrach Przybysławice w powiecie ksiąskim, z obowiązkiem wypłacania 70 zł corocznego czynszu²³⁴. Poza powyższym brak bliższych informacji o zakonnicy Teofilu, jednak prawdopodobnie można ją łączyć z rodziną Misiewskich h. Jelita, osiadłą w województwie krakowskim. Wskazuje na to informacja zawarta u Niesieckiego, który w swym herbarzu wymienia Mateusza Misiewskiego i zaznacza, iż pisał się on z Przybysławic, a pełnił urząd sekretarza królewskiego i burgrabiego krakowskiego. Jednym z jego synów był Adam, żonaty z Anną Latoszyńską h. Gryf, podczaszanką krakowską²³⁵.

²²⁹ ANK, rkps Castr. Crac., t. 282, s. 490-493.

²³⁰ ABKr, rkps 221, s. 175.

²³¹ ANK, rkps Castr. Crac., t. 297, s. 532-533.

²³² S. Ryłko, *Droga do kanonizacji bł. Stanisława Sottysa zwanego Kazimierczykiem*, Kraków 1996, s. 73; K. Niesiecki, *Herbarz polski*, t. 4, wyd. J. N. Bobrowicz, Lipsk 1839, s. 501.

²³³ ABKr, rkps 209, s. 28.

²³⁴ Ibidem, s. 32.

²³⁵ K. Niesiecki, *Herbarz polski*, t. 6, s. 421-422.

Bardzo prawdopodobne, iż mógł być on rodzicem wspomnianej bernardynki. Z małżeństwa z Anną Latoszyńską doczekał się czterech synów: Jędrzeja, Józefa, Adama i Michała. Ponadto Niesiecki wymienia trzy zamężne córki Misiewskich: Magdalenę oraz dwie nieznane z imienia. Z innych źródeł wiadomo także, że dwie córki Adama Misiewskiego i Latoszyńskiej: Zofia († 1674) i Justyna († 1647) w 1623 r. złożyły profesję w klasztorze benedyktynek w Staniątkach²³⁶.

W powołania zakonne obrodziła również mieszczańska, florencka z pochodzenia rodzina Del Pace²³⁷. Jej przedstawiciele, Łukasz († 1609)²³⁸ w 1577 r. i jego brat Juliusz († 1608)²³⁹ w 1579 r., przybyli do Krakowa i przyjęli prawo miejskie²⁴⁰. Dorobili się znacznego majątku na handlu jedwabiem, winem i dostawach królewskich. Rodzina otrzymała indygenat w 1658 r. za zasługi wojenne Franciszka Del Pacego²⁴¹. Jeden z synów wspomnianego Łukasza, Mikołaj, jako o. Ambroży († 1681) 24 lutego 1618 r. złożył profesję w klasztorze kamedułów bielańskich²⁴². W latach 1714-1716 urząd wikariusza generalnego kamedułów pełnił Józef, w zakonie o. Ambroży († ok. 1706), a Ferdynand był gwardianem franciszkanów²⁴³. Z kolei do klasztoru św. Agnieszki wstąpiły trzy siostry z rodziny Del Pace: Modesta, Pacjencja oraz Beata. Dwie z nich, potwierdzone wprost jako córki Franciszka Del Pacego († 14 V 1619)²⁴⁴, rajcy

²³⁶ LZP, t. 2, s. 406, 408; B. Krasnowolski, *Historia klasztoru Benedyktynek w Staniątkach*, Kraków 1999, s. 113, 152.

²³⁷ Znane są też inne odmiany tego nazwiska: Delpace, de Pace, della Pace, zob. I. M. Dacka, „Korona polska” Kaspra Niesieckiego Pomnik staropolskiego piśmiennictwa heraldycznego. Warszawa 2004, s. 180.

²³⁸ D. Quirini-Popławska, *Pace del (della Pace, Del Pace) Luca*, [w:] PSB, t. 24, s. 752-753.

²³⁹ Eadem, *Pace del (della Pace, Delpace) Giulio*, [w:] PSB, t. 24, s. 751-752.

²⁴⁰ W. Tygielski, *Włoski w Polsce XVI-XVII wieku. Utracona szansa na modernizację*, Warszawa 2005, s. 186.

²⁴¹ *Volumina Legum*. Przedruk zbioru praw staraniem xx. Pijarów w Warszawie, od roku 1732 do roku 1782 wydanego, t. 4, Petersburg 1860, s. 442 (nr 50); *Album armorum nobilium Regni Poloniae XV-XVIII saec. Herby nobilitacji i indygenatów XV-XVIII w.*, oprac. B. Trelińska, Lublin 2001, s. 314; J. Ptaśnik, *Z dziejów kultury włoskiego Krakowa*, „Rocznik Krakowski” 1907, t. 9, s. 96-97.

²⁴² A. Bruździński, *Bielany – ulubione miejsce Krakowa. Związki bielańskich kamedułów z Krakowem w okresie staropolskim*, „Folia Historica Cracoviensia” 2011, t. 17, s. 50; J. Żmudziński, *Wystrój malarski kaplicy i kościoła kamedułów na Bielanych i jego znaczenie dla sztuki Krakowa 1 połowy XVII w. (kaplica królewska i Delpacowska)*, „Folia Historica Cracoviensia” 2011, t. 17, s. 90.

²⁴³ A. Bruździński, *Bielany – ulubione miejsce...*, s. 54; K. Pieradzka, *Del Pace (Delpace, Delpacy, de Pace, Della Pace) Rafał*, [w:] PSB, t. 5, s. 60-61; K. Niesiecki, *Herbarz polski*, t. 3, s. 335-336.

²⁴⁴ Był synem z pierwszego małżeństwa Juliusza Del Pacego, po śmierci ojca prowadził jego interesy handlowe, zob. D. Quirini-Popławska, *Pace del (della Pace, Delpace) Giulio...*, s. 752; K. Follprecht, *Włosi w elicie politycznej Krakowa do połowy XVII w.* Typo-

krakowskiego od roku 1617, oraz Anny Szulzówny – Barbara Pacjencja oraz Justyna Modestia – rozpoczęły nowicjat przed 1629 r., już bowiem jako zakonniczki zrzekły się 17 marca tegoż roku pretensji do majątku przypadającego im po rodzicach²⁴⁵. Wiadomo, że w 1631 r. żyła jeszcze Modesta. Wszystkie trzy Delipacianki zmarły w tym samym czasie. Możliwe, że przyczyną zgonu były szalejące w XVII w. epidemie zarazy²⁴⁶.

W ślady Teresy Zadzikówny poszła jej siostrzenica Anna. Córka Jana Łowickiego h. Nałęcz († 1640), kasztelana inowrocławskiego, posła na sejm, i Ewy Zadzikówny h. Korab, wstąpiła do klasztoru św. Agnieszki 25 czerwca 1641 r. w wieku piętnastu lat, otrzymała imię *Charitas*²⁴⁷. W 1646 r. przeniosła się wraz z ciotką na nową fundację do klasztoru św. Józefa, gdzie pełniła urząd mistrzyni panien świeckich, wikarii, a także była pięciokrotnie przełożoną. Zmarła 8 października 1688 r. w wieku sześćdziesięciu dwóch lat²⁴⁸. Barbara Glińska, córka Kaspra Glińskiego i Katarzyny Kosowskiej, również 25 czerwca 1641 r. rozpoczęła nowicjat w klasztorze św. Agnieszki, w wieku szesnastu lat, i otrzymała imię *Aniela*²⁴⁹. Trzykrotnie była wybierana na matkę przełożoną u św. Józefa, a „będąc po pięć kroć razy wikarią ten pracowity urząd z wielką czujnością odprawowała i przykładem dobrym ćwicząc młode siostry i w karności mając”²⁵⁰. Zmarła 19 stycznia 1694 r. po długiej chorobie, która uniemożliwiła jej dokończenie kadencji przełożonej.

Wraz z *Charitas* Łowicką i *Anielą* Glińską rozpoczęła nowicjat dziewiętnastoletnia panna Barbara Katarzyna Wolińska. Jej rodzicami byli Paweł Woliński i Katarzyna Szadokierska²⁵¹. Z 1642 r. pochodzi wzmianka o bernardynce *Magdalenie*, która została wspomniana w testamencie Jana Wolnego młodszego, rajcy kazimierskiego. Testator, darując jej cztery pierścionki,

grafia siedzib, [w:] *Elita władzy miasta Krakowa i jej związki z miastami Europy w średniowieczu i epoce nowożytnej (do połowy XVII wieku)*. Zbiór studiów, red. Z. Noga, Kraków 2011, s. 260-261. Rajcą był w latach 1617-1619.

²⁴⁵ ANK, Akta miasta Kazimierza pod Krakowem, rkps K 395, Acta d. scabinorum Casimiriensium 1620-1631, s. 1607-1608. W dokumencie tym matka zakonnic została wymionione jedynie z imienia; jej nazwisko uzupełniono na podstawie: Z. Noga, *Krakowska rada miejska...*, s. 304.

²⁴⁶ ABKr, rkps 221, s. 174.

²⁴⁷ ABKr, rkps 129, s. 4; J. Serebryńska, *Łowicki Jan h. Nałęcz* (zm. 1640), [w:] PSB, t. 18, red. E. Rostworowski, Kraków 1973, s. 444-445; *Rodzina. Herbarz szlachty polskiej*, t. 9, oprac. S. Uruski, Warszawa 1912, s. 383; A. Boniecki, A. Reiski, *Herbarz polski*, cz. 1: *Wiadomości historyczno-genealogiczne o rodach szlacheckich*, t. 16, Warszawa 1913, s. 86-87.

²⁴⁸ ABKr, rkps 129, s. 99; M. Borkowska, *Powiązania rodzinne wewnątrz wspólnoty zakonnej na przykładzie krakowskich bernardynek*, „*Nasza Przyszłość*” 2005, t. 104, s. 78.

²⁴⁹ ABKr, rkps 129, s. 5; M. Borkowska, *Powiązania rodzinne wewnątrz...*, s. 77.

²⁵⁰ ABKr, rkps 129, s. 101.

²⁵¹ Ibidem, s. 5.

zapisał, iż była jego siostrą²⁵². Zakładając, iż chodziło o siostrę rodzoną (nie zostało to doprecyzowane), można wysnuć przypuszczenie, iż jej rodzicami byli Jan Wolny starszy († 1626), rajca kazimierski, oraz jego druga małżonka, Zofia († 1640)²⁵³. Rodzina Wolnych należała do znamienitych i zamożnych rodzin, osiadłych na Kazimierzu. Warto wspomnieć, iż wywodził się z niej kanonik regularny laterański Jacek Liberiusz (czyli Wolny) (1599-1673)²⁵⁴.

Życie w klasztorze św. Agnieszki obrały dwie przedstawicielki rodziny Maciejowskich, osiadłej w powiecie wiślickim, w województwie sandomierskim. Jako pierwsza bernardynką została Katarzyna, najmłodsza z córek Mateusza Maciejowskiego h. Janina i Katarzyny Lubowieckiej h. Kuszaba z Lubowca. Ojciec bernardynki był dziedzicem m.in. Budziszowic w powiecie wiślickim, Zysławic, Wojsławic, Gorzkowa i Donatkowic w powiecie proszowskim. Katarzyna miała ośmioro rodzeństwa – pięciu braci: Jana, Stanisława²⁵⁵, Abrahama, Aleksandra i Samuela, oraz trzy siostry. Spośród nich najstarsza, Zofia († 1650), poślubiła Jana Czeskiego, a po jego śmierci zasłynęła jako założycielka Zgromadzenia Panien Prezentek; Anna była żoną Hermolausa Gładysza, a Jadwiga – Wojciecha Węglińskiego. Katarzyna przy obłóczynach otrzymała imię *Prudencja*. W źródłach klasztornych nie zachowała się data wstąpienia przez nią do nowicjatu. W 1603 r. była jeszcze świecką panną; w dokumencie z 24 marca 1603 r., w którym ojciec zabezpieczył jej i jej siostram Annie i Jadwidze 4500 zł posagu – przysługiwało im 200 zł prowizji od tej kwoty – wymieniona bowiem została tylko pod imieniem chrzcielnym²⁵⁶. W zapisie z 2 września 1631 r. wzmiankowana jest już jako zakonnica, gdy towarzyszy przełożonej Annie Porębskiej i wikarii *Teresie* Zadzikównie w transakcji skwitowania Krzysztofa Naymana, doktora medycyny, ze 100 zł pensji zapisanej jej przez ojca na rodowej wsi Donatkowice w parafii Gorzków, położonej w powiecie proszowskim²⁵⁷. Do klasztoru św. Agnieszki wstąpiła również jej bratanica Katarzyna, w zakonie *Teresa* († 1702), córka Samuela Maciejowskiego i Zofii Boratyńskiej²⁵⁸.

²⁵² ANK, Akta miasta Kazimierza pod Krakowem, rkps K 443, Acta testamentorum civitatis Casimiriensis 1622-1647, s. 432.

²⁵³ *Poczet sołtysów, wójtów i burmistrzów...*, s. 468.

²⁵⁴ J. Bieniarzówna, *Liberiusz Jacek (1599-1673)*, [w:] PSB, t. 17, red. E. Rostworowski, Kraków 1972, s. 282-283; K. Łatak, *Poczet rządców opactwa Bożego Ciała Kanoników Regularnych Laterańskich w Krakowie*, Kraków 2005, s. 98.

²⁵⁵ Wymieniony w dokumencie z 1651 r., w którym zapisał swej rodzonej siostrze, zakonnicy Prudencji i klasztorowi św. Agnieszki 1000 zł, zob. ANK, rkps Castr. Crac., t. 273, s. 56-58.

²⁵⁶ ANK, rkps Castr. Crac., t. 177, s. 660-666.

²⁵⁷ ANK, rkps Castr. Crac., t. 234, s. 1531-1537.

²⁵⁸ ABKr., rkps 221, s. 175; R. Gąsior, T. Matuła, *Szkoła Sióstr Prezentek w Krakowie w latach 1627-1918*, Lublin 1998, s. 28-29; R. Gąsior, *Pozwoliła się prowadzić Duchowi Świętemu*, Kraków 2005, s. 52.

Nie jest znana dokładna data rozpoczęcia nowicjatu przez *Konstancję*, córkę Władysława Myszkowskiego († 1648), wojewody krakowskiego, i *Anny Mohylanki* († 1667), bratanicy klarysek *Eleonory* i *Beaty*. Z 30 maja 1648 r. pochodzi jedynie zapis, w którym ojciec darował jej 10 000 zł, ulokowane na wsi *Książ Wielki*²⁵⁹.

Na podstawie wpisu w metryce klasztornej możliwe było jedynie przypuszczenie, iż spokrewnione były ze sobą panny *Gawrońskie*, *Dorota* i *Katarzyna*²⁶⁰. Dopiero zapis z ksiąg grodzkich krakowskich pozwolił rozstrzygnąć, iż były rodzonymi siostrami, córkami *Zbigniewa h. Rawa Gawrońskiego* († przed 1651)²⁶¹ i *Anny* ze *Słupowa Szembekowej*. 26 września 1651 r. siostry podpisały akt abrenuncjacji, zrzekając się pretensji do majątku po rodzicach, więc do nowicjatu wstąpiły zapewne niedługo przed tym wydarzeniem. *Dorota* nosiła świeckie imię *Magdalena*, a *Katarzyna* – *Marianna*²⁶².

„Po pierwszych Szwedach” nowicjat rozpoczęła *Franciszka Ligęzianka*, przyjmując imię *Pacjencja*. Była córką *Stanisława h. Półkozic Ligęzy* oraz *Barbary Stradomskiej h. Prus*²⁶³. Datę tę można depeceyzować dzięki źródłom pozaklasztornym. W aktach grodzkich pod datą 31 maja 1660 r. zachował się zapis, w którym *Ligęzianka* dokonała rozliczeń finansowych z majątku przynależnego jej po rodzicach, a znajdującego się w posiadaniu *Stradomskich*, czyli krewnych ze strony matki, w tym wuja *Jana Stradomskiego*²⁶⁴. *Niesiecki* określa *Stanisława* oraz jego brata *Mikołaja* jako stolnikowiczów *sandomierskich*²⁶⁵. *Franciszka* urodziła się ok. 1637 r. na terenie województwa *sandomierskiego*, co potwierdzają jej zeznania w procesie św. *Jana Kantego*. Gdy je składała w lipcu 1687 r., podała, iż liczyła wówczas pięćdziesiąt lat²⁶⁶.

Można przypuszczać, iż *Urszula Pieniążkówna*, w zakonie *Prudencja*, córka *Jana Chryzostoma Pieniążka h. Odrowąż* (ok. 1630 – ok. 1712), wojewody *sieradzkiego*, i jego pierwszej żony *Heleny z Mysłowskich* († po 1671), rozpoczęła nowicjat w klasztorze św. *Agnieszki* w drugiej połowie XVII w. Urodziła się prawdopodobnie po 1644 r., gdyż w tym roku jej rodzice zawarli sakrament małżeństwa, ponadto miała jeszcze starszą siostrę *Barbarę*

²⁵⁹ ABKr., rkps 218, Kapitały na dobrach ziemskich na rzecz klasztoru św. *Agnieszki* na *Stradomiu*, s. 119-125.

²⁶⁰ ABKr., rkps 221, s. 6.

²⁶¹ K. *Niesiecki*, *Herbarz polski*, t. 8, s. 610; T. *Żychliński*, *Złota księga szlachty polskiej*, t. 1, Poznań 1879, s. 292. Jedną z córek *Stanisława Szembeka* († 1638), żupnika wielickiego, sekretarza królewskiego poślubiła *Zbigniewa Gawrońskiego*.

²⁶² ANK, rkps Castr. Crac., t. 273, s. 1142-1143.

²⁶³ ABKr., rkps 221, s. 6.

²⁶⁴ ANK, rkps Castr. Crac., t. 280, s. 606-610.

²⁶⁵ K. *Niesiecki*, *Herbarz polski*, t. 6, s. 99.

²⁶⁶ Archivum Apostolicum Vaticanum (dalej: AAV), rkps Cong. Riti, Processus 632, Cracovien. Canonisationis Beati Joannis Cantii processus in specie Cracoviae constructus, k. 173v.

Helenę († 1722)²⁶⁷. W spisie sióstr składających profesję jej nazwisko zostało umieszczone pomiędzy 1678 a 1683 r. Z rodziny Chlewickich h. Odrowąż wywodziła się Barbara Chlewicka, o której w źródłach klasztornych można znaleźć jedynie informację o przybliżonym czasie śmierci: „po Szwedach”²⁶⁸. Poznanie jej świeckiego imienia – Dorota – możliwe było dzięki zachowanemu wpisowi w księgach grodzkich krakowskich. Pod datą 23 czerwca 1668 r. został wciągnięty dokument, w którym klasztor, reprezentowany przez przełożoną *Humilitas Dębińską*, wikarię *Ludwinę Rarowską* wraz z towarzyszącą im dyskretną *Damianą Borkówną*, skwitował *Elżbietę Chlewicką*, wdowę po *Jakubie Chlewickim*, z sumy 500 zł darowanej zapewne wcześniej w momencie wstąpienia do klasztoru przez ich krewną. Dorota Barbara jest w zapisie określona jako zmarła, co jest zbieżne z informacją zawartą w metryce klasztoru²⁶⁹.

W 1668 r. w klasztorze bernardynek u św. Agnieszki rozpoczęła nowicjat Aleksandra *Charitas Łacka* († 1720), córka *Mikołaja Łackiego*, podstarościgo chęcińskiego, oraz *Anny Romiszowskiej*²⁷⁰. Aleksandra była już wówczas pasierbicą *Jana Chryzostoma Paska* († 1701), którego jej matka poślubiła w 1667 r. Miała brata *Krzysztofa* oraz cztery siostry, trzy z nich: *Marianna*, *Barbara* i *Marianna*, zostały bernarynkami w klasztorze św. Józefa w Krakowie, a *Jadwiga* poślubiła *Samuela Dębowskiego*. 7 października 1669 r. matka Aleksandry złożyła na ręce przełożonej klasztoru *Humilitas Dębińskiej* 2000 zł stanowiące posag jej córki²⁷¹. Małżeństwo Pasków płaciło od tej sumy procent na rzecz konwentu do 1678 r., kiedy to *Krzysztof*, brat bernardynki, postarał się, by zobowiązanie to w dokumencie z 3 września tegoż roku przejął *Mikołaj Mycielski*, sędzia sieradzki, i ulokował na swych majątnościach *Rączki*, *Dobromierz* i *Wymysłów*²⁷².

Przed 20 lipca 1669 r. do klasztoru wstąpiła *Katarzyna Rościszowska*, w zakonie *Barbara* – pod wspomnianą datą już jako zakonnica podpisała akt abrenuncjacji, zrzekając się pretensji do dóbr należnych jej po rodzicach. Była córką nieżyjącej już wówczas *Elżbiety Świetlickiej* i *Sebastiana Rościszowskiego*, podstolego różańskiego, pochodziła ze Stopina w powiecie sierpeckim²⁷³. Spokrewniona była z *Adamem Trzebińskim*, który w jej imie-

²⁶⁷ K. Przyboś, *Pieniążek Jan Chryzostom z Iwanowic h. Odrowąż* (ok. 1630 – ok. 1712), [w:] PSB, t. 26, red. E. Rostworowski, Wrocław 1981, s. 93-97.

²⁶⁸ ABKr., rkps 221, s. 174.

²⁶⁹ ANK, rkps Castr. Crac., t. 292, s. 2249-2450.

²⁷⁰ ABKr., rkps 221, s. 6-7, 177.

²⁷¹ ANK, rkps Castr. Crac., t. 294, s. 1051-1056.

²⁷² ANK, rkps Castr. Crac., t. 318, s. 2561-2564; J. Czubeck, *Jan Chryzostom z Gośławic Pasek w oświeceniu archiwalnym (1667-1701)*, „Rozprawy Wydziału Filologicznego” 1900, t. 13, s. 43.

²⁷³ ANK, rkps Castr. Crac., t. 294, s. 431-433.

niu, jako swej siostry ciotecznej i zakonniczycy z klasztoru św. Agnieszki, oraz w imieniu swoich braci rodzonych Jakuba i Aleksandra Trzebińskich wystąpił w dokumencie z 1682 r. – określony tam został mianem spadkobiercy, więc możliwe, iż treść aktu związana była z rozliczeniami majątkowymi²⁷⁴.

Według metryki w 1669 r. nowicjat rozpoczęła Helena Oraczowska, która otrzymała imię zakonne *Benedykta*²⁷⁵. Ze względu na fakt, iż w akcie zapisu posagu określona została jeszcze jako świecka panna, która wkrótce zamierza wstąpić do klasztoru, datę rozpoczęcia nowicjatu należy przesunąć na czas po 5 kwietnia 1673 r.²⁷⁶ Jej rodzicami byli Jan Oraczowski z Przybysławic h. Szreniawa z krzyżem oraz Ewa Kochańska z Kochania w ziemi dobrzyńskiej h. Rola, pisarzowa ziemska. Boniecki podaje, iż małżeństwem byli w latach 1650-1675²⁷⁷. W posagu Helena otrzymała 3000 zł zapisanych przez ojca 5 kwietnia 1673 r. na dobrach Zegartowice, z czynszem w wysokości 210 zł. W 1675 r. wspomnianą sumę zobowiązał się wypłacać klasztorowi w dwóch corocznych ratach Franciszek Oraczowski z Przybysławic, jej brat, a w zamian panna Oraczowska zrzekła się pretensji do majątku przypadającego jej po rodzicach. Ponadto ojciec postanowił wyposażyć jeszcze córkę w dożywotnią pensję w wysokości 100 zł, wypłacaną co roku na święto Trzech Króli²⁷⁸. Powołanie zakonne w rodzinie Oraczowskich zrealizował także brat Heleny *Benedykty*, Łukasz, który wstąpił do nowicjatu karmelitów trzewickich na Piasku, gdzie otrzymał imię *Cyprian*²⁷⁹.

W 1669 r. do nowicjatu wstąpiła Teresa Helena, córka Hieronima Pinocciego († 1676) i Magdaleny Szoberówny²⁸⁰. Pinocci urodził się w 1612 r. w Lukce w starej patrycjuszowskiej rodzinie, wywodzącej się ze Sieny. Był kupcem, sekretarzem królewskim i dyplomatą. Magdalena Szoberówna, którą poślubił w 1644 r., była córką żony Rafała Del Pacego, Justyny, z jej pierwszego małżeństwa z Hieronimem Szoberem, mieszczaninem krakowskim. Helena miała pięciu braci. Paweł (1646-1675) był dworzaninem Jana III Sobieskiego; Rafał (ok. 1647-1686) był kanonikiem łęczyckim i proboszczem

²⁷⁴ Biblioteka Kórnicka PAN (dalej: BK PAN), Teki Dworzaczka, Zap. Tryb. Piotrk. 1289 (Nr 32) 1682.

²⁷⁵ ABKr., rkps 221, s. 7.

²⁷⁶ „[...] dotis et expedi[tio]n[is] de bonis paternis et maternis G[e]n[er]osam Helenam de praefati Przybysławice Oraczowska filiam sui [...] monasteriu[m] Conventus et Ordinis praefati brevi ingressura[m]” – ANK, rkps Castr. Crac., t. 300, s. 1341-1343.

²⁷⁷ ANK, rkps Castr. Crac., t. 303, s. 2-8; K. Niesiecki, *Herbarz polski*, t. 7, s. 124; A. Boniecki, *Herbarz polski*, cz. 1: *Wiadomości historyczno-genealogiczne o rodach szlacheckich*, t. 10, Warszawa 1907, s. 292.

²⁷⁸ ANK, rkps Castr. Crac., t. 303, s. 2-12.

²⁷⁹ ANK, rkps Castr. Crac., t. 296, s. 2804-2805 (w 1670 r. podpisał akt abrenuncjacji, zrzekając się pretensji do majątku po rodzicach).

²⁸⁰ ABKr., rkps 221, s. 176.

w miejscowości Brzostek oraz protonotariuszem apostolskim, a ok. od roku 1675 kustoszem kolegiaty św. Michała w Krakowie na Wawelu; Mikołaj osiadł w Krakowie; Jan był dziedzicem Dzieckowic na Śląsku; a Aleksander Maksymilian (1654-1734) wstąpił do w zakonu karmelitów, gdzie przyjął imię *Agataniola od św. Teresy*²⁸¹.

Metryka klasztoru św. Agnieszki notuje również dwie siostry Czerne, córki Michała Czernego h. Nowina († przed 17 IX 1697)²⁸², kasztelana sądeckiego i oświęcimskiego, oraz Katarzyny Olszamowskiej. Pierwszą drogę powołania zakonnego obrała Konstancja, rozpoczynając nowicjat w 1684 r. i przyjmując imię *Gabriela*²⁸³. Druga z sióstr, Marianna, wstąpiła do stradomskiego klasztoru w 1697 r., a przy obłóczynach otrzymała imię *Anna*²⁸⁴. Miały kilkoro rodzeństwa – braci: Józefa, Stanisława Juliusza (ur. 1673), Andrzeja Augustyna (ur. 1675) i Piotra, oraz siostry: Krystynę – żonę Albrychta Dębińskiego, i Różę – żonę Spytka Jordana, cześnika krakowskiego²⁸⁵. Być może poruszona przykładem ciotek postanowiła dołączyć do nich także ich bratanica Marianna, córka Józefa, generała adiutanta królewskiego, oraz Barbary Krasieńskiej. Marianna rozpoczęła nowicjat 25 stycznia 1733 r. w wieku ok. dziewiętnastu lat i przyjęła imię *Anna*. Gdy nastąpiła kasata klasztoru św. Agnieszki, znalazła się w grupie sióstr, które zamieszkały w konwencie św. Józefa. Zmarła 29 stycznia 1797 r., przeżywszy w zakonie sześćdziesiąt trzy lata. Pochowana została w Krakowie przy kościele św. Piotra Małego²⁸⁶.

24 maja 1682 r. na drogę zakonnego powołania wstąpiła Krystyna Strusówna, córka Jana Strusa i Katarzyny Rupniewskiej. Dzień wcześniej od swego brata Andrzeja Strusa otrzymała zapis czynszu 70 zł od kwoty 1000 zł, ulokowanej na dobrach Opatkowice Naporzyńskie w województwie krakowskim, w powiecie ksiąskim²⁸⁷. Nie była jedyną przedstawicielką rodziny Strusów przebywającą w klasztorze św. Agnieszki, w jej ślady w 1714 r. poszła bowiem jej bratanica Anna, córka wspomnianego Andrzeja Strusa.

Jak podaje metryka klasztorna, w 1686 r. nowicjat rozpoczęła panna Elżbieta Błońska, która otrzymała imię *Antonina*. Data ta wydaje się jednak nieścisła.

²⁸¹ K. Targosz, *Hieronim Pinocci. Studium z dziejów kultury naukowej w Polsce w XVII wieku*, Wrocław 1967, s. 7, 9-10, 17; ead., *Pinocci Hieronim, anagramy. Nicephorus, Nicoymius, Poliarco Micigno, h. Nałęcz odmienny (1612-1676)*, [w:] PSB, t. 26, s. 341-343; J. Bieniarzówna, *Mieszczanstwo krakowskie...*, s. 26, 33-35, 37-38, 138, 165.

²⁸² *Urzędnicy województwa krakowskiego...*, s. 219.

²⁸³ ABKr., rkps 221, s. 7.

²⁸⁴ *Ibidem*, s. 8.

²⁸⁵ A. Boniecki, *Herbarz polski*, cz. 1, t. 3, s. 374, 377; *Metryki kościoła Maryackiego i katedry na Wawelu w Krakowie*, oprac. J. Sygański, Lwów 1912, s. 74.

²⁸⁶ ABKr., rkps 221, s. 12, 197.

²⁸⁷ ABKr., rkps 209, s. 45; ABKr., rkps 220, *Kapitały na dobrach ziemskich na rzecz klasztoru św. Agnieszki na Stradomiu, 1725-1790*, s. 151-152.

Prawdopodobnie wspomniana córka Ewy i Joachima Błońskich przekroczyła klasztorne mury już ok. 1670 r., 14 stycznia tegoż roku Mikołaj Tudorowski zapisał bowiem na swych dobrach Barczków, położonych w powiecie proszowskim, kwotę 1000 zł, która to stanowiła posag panny Błońskiej²⁸⁸.

24 kwietnia 1689 r. do klasztoru św. Agnieszki wstąpiła Katarzyna *Jadwiga* Bryknerówna, córka Krescentego Wawrzyńca Bryknera († 1698), aptekarza i rajcy krakowskiego, oraz Jadwigi Pawlikowiczówny (ok. 1654-1730). Początki rodziny Bryknerów w Krakowie sięgają 1629 r., kiedy to pod Wawel przybył z Lwowa Stanisław († przed 1646), kupiec sukienny, i od Jana Ryłskiego zakupił kamienicę przy ul. Szczepańskiej 5. W 1624 r., jeszcze we Lwowie, zawarł drugi związek małżeński – z Zuzanną Alembekówną, z którego pochodziło pięcioro dzieci: Stanisław, Adam, Zuzanna, Lucius oraz Krescenty Wawrzyniec, ojciec bernardynki *Jadwigi*. Wspomniany Adam (1633-1706), stryj *Jadwigi*, w zakonie o. *Daniel*, był franciszkaninem reformatą. Przed wstąpieniem do zakonu przyjął święcenia kapłańskie, uzyskał stopień doktora filozofii i obojga praw w Akademii Krakowskiej. Przez wiele lat pełnił obowiązki magistra nowicjatu w klasztorze w Wieliczce, był też gwardianem konwentów w Zamościu, w Sandomierzu, we Lwowie i w Krakowie²⁸⁹. Krescenty Wawrzyniec po kilkuletniej praktyce zawodowej, odbytej w aptece Jana Pernusa w Krakowie, położonej przy Rynku Głównym 11, otrzymał świadectwo, wręczone mu podczas ceremonii wyzwolin 7 listopada 1667 r. Wkrótce usamodzielniał się i otworzył własną aptekę w rodzinnej kamienicy zwanej „Na schodkach” przy ul. Szczepańskiej. Matka *Jadwigi* również pochodziła z Krakowa. Jej wiano stanowiła rodzinna kamienica Pawlikowiczowska, która mieściła się w narożu ul. Jagiellońskiej 5 i ul. Szewskiej 13. Brykner miał tytuł serwitora królewskiego i wraz z żoną posiadał przywilej uprawniający do produkcji i wyszynku piwa we wspomnianej kamienicy. Jednocześnie był zwolniony z przynależności do cechu karczmarzkiego oraz płacenia związanych z tym składek. Poza *Jadwigą* Bryknerowie mieli czworo dzieci: córkę Salomeę – żonę aptekarza Pawła Jana Soldadiniego († 1738), i synów: Jana, Krescentego juniora oraz Stanisława²⁹⁰. Przez całe życie byli związani z Krakowem i tam też zostali pochowani. 19 stycznia

²⁸⁸ ABKr, rkps 209, s. 42.

²⁸⁹ G. A. Wiśniowski, *Brykner Daniel Adam (1633-1706)*, [w:] *Słownik polskich teologów katolickich*, t. 1, red. H. E. Wyczawski, Warszawa 1981, s. 233; G. A. Wiśniowski, *Brykner Adam Daniel*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, t. 2, red. F. Gryglewicz, R. Łukaszyk, Z. Sułowski, Lublin 1995, kol. 1119-1120.

²⁹⁰ A. Stabrawa, *Z dziejów dwóch aptek Bryknerów i Soldadinich, serwitorów królewskich w Krakowie, przy ul. Szczepańskiej 5 i przy Rynku Głównym 44B w XVII i XVIII wieku (do 1773 r.)*, „*Krakowski Rocznik Archiwalny*” 2007, t. 13, s. 70-76, 79; W. Komorowski, *Kamienica na Schodkach*, [w:] *Encyklopedia Krakowa*, s. 368; idem, *Kamienica Pawlikowiczowska*, [w:] *Encyklopedia Krakowa*, s. 368.

1698 r. w podziemiach reformackiego kościoła św. Kazimierza spoczął Krescenty Wawrzyniec, a w maju 1730 r. dołączyła do niego jego małżonka²⁹¹. Jadwiga spędziła w klasztorze św. Agnieszki trzydzieści sześć lat, zmarła 22 kwietnia 1725 r. w obecności spowiednika, przełożonej oraz wielu sióstr, „gdyż podczas niesporów z tym się pożegnała światem”²⁹².

W czerwcu 1696 r. do nowicjatu wstąpiła Teresa Kleczeńska, która otrzymała imię Urszula²⁹³. Wywodziła się z rodziny Kleczeńskich h. Strzemię, osiadłej w Klęczanach w województwie pilźnieńskim. Rodzicami Urszuli byli Andrzej Kleczeński oraz Katarzyna Gawrońska h. Rawa. Herbarz Bonieckiego podaje, iż wspomniani małżonkowie doczekali się także trzech synów: Stanisława, Jana oraz Krzysztofa²⁹⁴.

XVIII w.

Najlepiej rozpoznany okres pod względem składu personalnego wspólnoty bernardynek to czas od momentu założenia klasztornej metryki. Dzięki inicjatywie przełożonej *Gabrieli Czernej* zaczęto ją odtwarzać i prowadzić systematycznie na nowo od roku 1713. Spisywano w niej informacje o przyjętych nowicjuszach, złożonych profesjach, odbytych elekcjach przełożonych oraz zgonach zakonnic²⁹⁵. Z pewnością istniała wcześniejsza księga, obowiązek jej prowadzenia nakładały bowiem przepisy wprowadzone przez sobór trydencki. Musiała jednak ulec zniszczeniu; bardzo możliwe, iż stało się to w trakcie wojennej zawieruchy i strat spowodowanych najazdem szwedzkim w połowie wieku XVII. W przeciągu XVIII stulecia poświadczono w księdze rozpoczęcie nowicjatu przez czterdzieści dziewięć panien, wliczając do nich również Agnieszkę Gutowską, przyjętą jako tercjarkę. W zdecydowanej większości były to dziewczęta mające szlacheckie pochodzenie. Zdarzały się jednak i panny przyjęte bez wymaganego posagu, co wskazuje, iż wywodziły się z rodzin o niezbyt wysokim statusie materialnym. Wymienić tu można wspomniane już wcześniej *Pacjencję Orlińską* i *Magdalenę Węgrzynowicówną*²⁹⁶.

Pierwsza zapiska znajdująca się we wspomnianym rękopisie z początku wieku XVIII dotyczy Anny Spaczkówny. Córka Jana Spaczka i Agnieszki Kamieńskiej wstąpiła do nowicjatu 29 sierpnia 1701 r., a przy obłóczynach sprawowanych przy udziale o. Bonawentury Świerklińskiego († 1712)²⁹⁷ otrzyma-

²⁹¹ Archiwum Prowincji Franciszkanów – Reformatów w Krakowie (dalej: AFRKr), rkps, b. sygn. Archivum Conventus Cracoviensis, t. 1, s. 533, 545.

²⁹² ABKr., rkps 221, s. 177.

²⁹³ Ibidem, s. 8.

²⁹⁴ A. Boniecki, *Herbarz polski*, cz. 1, t. 10, s. 112-113.

²⁹⁵ ABKr., rkps 221.

²⁹⁶ Ibidem, s. 11.

²⁹⁷ N. Golichowski, *op. cit.*, s. 212.

ła imię *Prudencja*²⁹⁸. Początki jej życia zakonnego przypadły na niespokojne czasy wojny północnej, kiedy to na teren Rzeczypospolitej, w tym także Krakowa, wkroczyły oddziały szwedzkie. Można to wywnioskować z informacji zanotowanej przy jej profesji, która odbyła się dopiero w 1703 r.: *Prudencja*, „odprawiwszy zupełnie, bo i nad to nowicjat we dwa lecie po obłóczynach uczyniła professyją [...] dla ucieczki przed Szwedami”²⁹⁹.

Dwa lata później, 8 lipca 1705 r., w klasztorne mury wkroczyła Anna Grotówna, córka Floriana Grota h. Rawicz z Przyłęka i Teresy Gizanki. Przy obłóczynach, które sprawował o. Franciszek Borzykowski († 1735), otrzymała imię zakonne *Wiktoria*³⁰⁰. Wywodziła się z województwa krakowskiego, przed profesją w 1706 r. otrzymała bowiem zapis posagu ulokowany na dobrach Więckowice, położonych w powiecie proszowskim³⁰¹.

Justyna Jagniętkowska, córka Franciszka h. Lubicz († 1722) i Zofii Zebrzydowskiej, starościanki rogozińskiej, rozpoczęła nowicjat w czerwcu 1706 r., przyjmując habit z rąk o. Bonawentury Świerklińskiego. Otrzymała imię zakonne *Teresa*³⁰². Klasztor św. Agnieszki cieszył się wyjątkowym zaufaniem w tej rodzinie, gdyż zachęcone przykładem Justyny, również dwie jej siostry, obierając drogę zakonnego powołania, postanowiły zrealizować ją we wspólnocie stradomskich bernardynek. W 1711 r. nowicjat rozpoczęła tam Franciszka Ludwika († 1770)³⁰³, a cztery lata później – Anastazja Krystyna († 1764)³⁰⁴. Rodzina Jagniętkowskich h. Lubicz, jak podaje Niesiecki, osiadła w województwach krakowskim i łęczyckim, z kolei Boniecki wywodzi ich z Jagniętek w powiecie orłowskim. Ojciec panien Jagniętkowskich był sędzią grodzkim oświęcimskim, stolnikiem sandomierskim, a od 1715 r. pełnił urząd kasztelana czchowskiego³⁰⁵.

Ze wspomnianej już rodziny Dębińskich h. Rawicz wywodziła się Salomea, córka Albrychta († 27 V 1720)³⁰⁶, chorążego zatorskiego, fundatora kościoła i klasztoru oo. Kapucynów w Krakowie, i Krystyny Czernej, starościanki tarnawskiej. Rodzice Salomei pobrali się w Bazylice Mariackiej

²⁹⁸ ABKr, rkps 221, s. 8.

²⁹⁹ Ibidem, s. 85.

³⁰⁰ Ibidem, s. 8.

³⁰¹ ABKr, rkps 219, Kapitały na dobrach ziemskich na rzecz klasztoru ś. Agnieszki na Stradomiu, 1689-1784, s. 207-209.

³⁰² ABKr, rkps 221, s. 8.

³⁰³ Ibidem.

³⁰⁴ Ibidem, s. 9.

³⁰⁵ K. Niesiecki, *Herbarz polski*, t. 4, s. 425-426; A. Boniecki, *Herbarz polski*, cz. 1: *Wiadomości historyczno-genealogiczne o rodach szlacheckich*, t. 8, Warszawa 1905, s. 145-146; *Urzednicy województwa łęczyckiego i sieradzkiego XVI-XVIII. Spisy*, Kórnik 1993, s. 258.

³⁰⁶ *Urzednicy województwa krakowskiego...*, s. 136, 222.

w Krakowie 2 marca 1688 r.³⁰⁷ Salomea nowicjat rozpoczęła w klasztorze św. Agnieszki 22 maja 1714 r., otrzymując imię Katarzyna³⁰⁸.

Dwa miesiące po Salomei, 15 lipca, do nowicjatu wstąpiła Anna Strusówna, która przy obłóczynach, sprawowanych przez o. Franciszka Borzykowskiego, otrzymała imię *Helena*³⁰⁹. Jej rodzicami byli Andrzej Strus h. Korczak († 1723)³¹⁰, starosta będziński, kasztelan biecki, oraz Magdalena Szczepanowska († 1719). Zaliczali się do grona dobrodziejów klasztoru krakowskich reformatów. Tam też, w krypcie³¹¹ w podziemiach kościoła św. Kazimierza, zostali pochowani³¹². Jak już wspomiano, przez czternaście lat w klasztorze przebywała równocześnie jej ciotka, Krystyna *Kunegunda* Strusówna.

2 czerwca 1715 r., miesiąc wcześniej przed wspomnianą już Anastazją Jaglątkowską, nowicjat rozpoczęła Anna Łodzińska, córka Jana Łodzińskiego i Anny Reklowskiej; otrzymała imię *Salomea*³¹³. We wrześniu tegoż roku na drogę zakonnego powołania wkroczyła Jadwiga Róża Lisowska; jej rodzicami byli Aleksander Lisowski i Anna Tudorowska³¹⁴. Z kolei w październiku do nowicjuszek dołączyła Agnieszka *Modestia* Mszanecka, córka Adama Mszaneckiego i Marianny Tarnawskiej³¹⁵.

Klasztor św. Agnieszki wybrały także panny z rodziny Gostkowskich h. Gozdawa: córka Antoniego³¹⁶, dziedzica Męciny, Witowic i Kobyła, i Elżbiety Kołówny, oraz dwie córki Jakuba Gostkowskiego († 1776), stolnika żytomierskiego, i Kunegundy Podoskiej. Anna, córka Antoniego, wstąpiła do nowicjatu 26 stycznia 1716 r. i przyjęła imię Elżbieta († 1727). Jej stryjeczne siostry – kilkanaście lat później. 14 maja 1731 r. obleczona w habit została Barbara i przyjęła imię zakonne *Franciszka*³¹⁷. W latach 1753-1756 powierzono jej, wraz z *Franciszką* Przytkowską, urząd furtianki. Zmarła 25 stycznia 1763 r.³¹⁸ Jej siostra Elżbieta rozpoczęła nowicjat 28 lutego 1742 r. w wieku siedem-

³⁰⁷ *Metryki kościoła Maryackiego...*, s. 22.

³⁰⁸ ABKr., rkps 221, s. 9; A. Boniecki, *Herbarz polski*, cz. 1: *Wiadomości historyczno-genealogiczne o rodach szlacheckich*, t. 4, Warszawa 1901, s. 221.

³⁰⁹ ABKr., rkps 221, s. 9.

³¹⁰ *Urządnicy województwa krakowskiego...*, s. 260; K. Niesiecki, *Herbarz polski*, t. 8, s. 540.

³¹¹ W podziemiach kościoła reformackiego znajdowała się osobna krypta rodziny Strusów, zob. J. Pasiecznik, *Działalność klasztoru franciszkanów-reformatów w Krakowie 1625-1978*, Kraków 1980, s. 28.

³¹² Magdalena zmarła w Krakowie 19 VI 1719 r., jej pogrzeb odbył się 6 lipca; Andrzej zmarł 15 VI 1723 r., jego pogrzeb odbył się 5 lipca, zob. APRKraków, rkps, b. sygn., *Archivum Conventus Cracoviensis*, t. 1, s. 540, 542.

³¹³ ABKr., rkps 221, s. 9.

³¹⁴ *Ibidem*.

³¹⁵ *Ibidem*.

³¹⁶ A. Boniecki, *Herbarz polski*, cz. 1: *Wiadomości historyczno-genealogiczne o rodach szlacheckich*, t. 6, Warszawa 1903, s. 341.

³¹⁷ ABKr., rkps 221, s. 11.

³¹⁸ *Ibidem*, s. 188.

nastu lat, przyjęła imię *Gabriela*³¹⁹. Jeszcze jako świecka panna w 1741 r. wpisała się wraz z towarzyszącymi jej zakonnicami do Arcybractwa Najświętszego Sakramentu i Pięciu Ran Pana Jezusa przy kościele Bożego Ciała na Kazimierz, gdzie przy jej nazwisku odnotowano, iż pochodziła z Podgórza³²⁰. W zakonie przeżyła dwadzieścia dziewięć lat, zmarła 18 kwietnia 1771 r.³²¹ Rodzina Gostkowskich, jak podaje Boniecki, pierwotnie wywodziła się z Gostkowa w ziemi nurskiej, a następnie przeniosła się i osiedliła na terenie Krakowa, przez co straciła przywileje szlachectwa. Dopiero Jakub, major wojsk koronnych, i jego bracia: Antoni, Józef i Wojciech uzyskali na sejmie w 1726 r. przywrócenie do wszelkich uprawnień stanu szlacheckiego. Wspomniany Jakub, ojciec panien Gostkowskich, był dziedzicem Zimnowódki, Kąsny (Kąsnej) i Przycieży (Trzycieży) w ziemi sądeckiej. Z małżeństwa z Kunegundą Podoską, oprócz córek będących bernardynkami, miał jeszcze trzech synów: Konstantego, Piotra i Floriana³²².

16 sierpnia 1716 r. rozpoczęła nowicjat szesnastoletnia Zofia Marcinkowska, otrzymując w momencie obłóczyn imię *Izabela*. Wywodziła się z rodziny Marcinkowskich h. Gryf, osiadłej na terenie województwa krakowskiego, w której posiadaniu znajdowała się m.in. wieś Marcinkowice, położona w Kotlinie Sądeckiej. Ojcem Zofii był Antoni Marcinkowski, notowany w 1705 r. jako wojski sądecki, a matką – Teresa Gumieniecka³²³. Niespełna rok później, 13 lipca 1717 r., do nowicjatu wstąpiła Agnieszka Nielepcówna, a przy obłóczynach, w czasie których asystował o. Franciszek Borzykowski, otrzymała imię *Klara*. Była córką Stanisława Nielepca h. Prus i Eleonory Rusockiej³²⁴. Rodzina Nielepców osiedlona była w województwie krakowskim³²⁵.

5 września 1723 r. do nowicjatu wstąpiła Agnieszka Krzeszówna, przy obłóczynach otrzymała imię *Kazimiera*. Jej rodzicami byli Marcin Krzesz oraz

³¹⁹ Ibidem, s. 13.

³²⁰ Archiwum Prowincji Kanoników Regularnych Laterańskich w Krakowie (dalej: ABC), rkps, b. sygn., Liber vitae eorum quos Deus ut hereditatem capiant sempiternam... seu Album dominorum sodalium utriusque status et sexus Venerabilis Confraternitatis Sanctissimi Sacramenti Quinque Plagarum Domini Nostri Iesu Christi Casimiriae ad Aedes Sacratissimi Corporis Christi Canonicorum Regularium Lateranensium Erectae Et Institutae, k. 100. Obecnie Podgórze to część wsi Męcina, położonej w powiecie limanowskim.

³²¹ ABKr, rkps 221, s. 191.

³²² W herbarzu zostali wymienieni tylko synowie, zob. A. Boniecki, *Herbarz polski*, cz. 1, t. 6, s. 339-340.

³²³ ABKr, rkps 221, s. 10; K. Niesiecki, *Herbarz polski*, t. 6, s. 345-346; P. Wierzbicki, *Prezentacja szlachty powiatu sądeckiego na zjazdach województwa krakowskiego w latach 1700-1703 w świetle laudów sejmikowych*, „Rocznik Sądecki” 2004, t. 32, s. 26, 30.

³²⁴ ABKr, rkps 221, s. 10.

³²⁵ K. Niesiecki, *Herbarz polski*, t. 6, s. 541-542; Rodzina. *Herbarz szlachty polskiej*, oprac. K. Uruski, t. 12, Warszawa 1915, s. 90.

Rozalia Grot. Na wybór tej konkretnej wspólnoty zakonnej być może miały wpływ względy rodzinne, w klasztorze bowiem w tym czasie przebywała już jej ciotka – Anna Wiktoria Grotówna, siostra jej matki³²⁶.

Panna Rozalia Mszanecka, która jako *Domicela* rozpoczęła nowicjat 8 kwietnia 1724 r., wywodziła się z województwa krakowskiego. Była córką Dominika Mszaneckiego i Jadwigi Borowskiej³²⁷. Trzy lata później, w 1727 r., do nowicjatu wstąpiła Franciszka Krzyżańska, która przy obłóczynach otrzymała imię *Hiacynta*³²⁸. Była córką Wojciecha Krzyżańskiego, regenta prawa duchownego, pracownika kancelarii konsystorza krakowskiego³²⁹, oraz Teresy Słowakowiczówny, a zarazem wnuczką Stanisława Słowakowica (1634-1701), rajcy i burmistrza Krakowa, profesora Uniwersytetu Krakowskiego³³⁰. W posiadaniu rodziny matki Franciszki *Hiacynty* w drugiej połowie XVII w. była kamienica tzw. Barszczowska, położona przy ul. Floriańskiej 10, która po śmierci wspomnianego Słowakowica została odziedziczona przez małżonków Krzyżańskich³³¹.

W ślady swej ciotki, wspomnianej Teresy Urszuli, poszła Anna Kleczeńska, która wstąpiła do nowicjatu 16 lipca 1730 r., obierając imię *Brygida*. Była córką Krzysztofa Kleczeńskiego i Heleny Chomentowskiej, kasztelan-ki czchowskiej³³². Miała kilkoro rodzeństwa: Kazimierza; Antoniego, który był kanonikiem w Bobowej; Pawła (1711-1758), alumna Seminarium Zamkowego, proboszcza w Lubli, Głogowie, Gorlicach; Sebastiana i Jakuba³³³.

6 stycznia 1732 r. do nowicjatu wstąpiła Anna Męcińska, która przy obłóczynach otrzymała imię *Zofia*. Była córką Stefana Męcińskiego h. Poraj i Heleny Chłopickiej. Prawdopodobnie bratem wspomnianej bernardynki był Wojciech Męciński (1715-1783), dramatopisarz i jezuita, który wstąpił do zakonu w Krakowie w 1731 r.³³⁴

³²⁶ Biblioteka Narodowa (dalej: BN), rkps 5582 IV, B. H. Łuszczynski, *Silva heraldica*, t. 3, s. 226.

³²⁷ ABKr, rkps 221, s. 11; K. Niesiecki, *Herbarz polski*, t. 6, s. 492.

³²⁸ ABKr, rkps 221, s. 11.

³²⁹ M. Ziemiński, *W kręgu życia prywatnego mieszczan krakowskich. Testamenty Barbary Cezarowej oraz jej wnuka Franciszka Cezarego Młodszego z 1655 i 1723 roku*, „Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej” R. 56/57, 2006/2007, s. 105, 117; J. Kracik, *Pokonać czarną śmierć. Staropolskie postawy wobec zarazy*, Kraków 1991, s. 193.

³³⁰ Z. Noga, *Słowakowic Stanisław (1634-1701)*, [w:] PSB, t. 39, red. H. Markiewicz, Warszawa–Kraków 1999-2000, s. 74-75.

³³¹ A. Chmiel, *Domy krakowskie. Ulica Floryńska*, cz. 2: *Liczy or. parzyste 2-14*, Kraków 1919, Biblioteka Krakowska, nr 57, s. 33-35.

³³² ABKr, rkps 221, s. 11.

³³³ A. Boniecki, *Herbarz polski*, cz. 1, t. 10, s. 113; J. Szczepaniak, *Duchowienstwo diecezji krakowskiej w XVIII wieku. Studium prozopograficzne*, Kraków 2010, s. 610.

³³⁴ L. Grzebień, *Męciński Wojciech (junior) h. Poraj (1715-1783)*, [w:] PSB, t. 20, s. 501.

Wśród bernardynek znalazły się również Jadwiga oraz Róża, córki Antoniego Kurdwanowskiego h. Półkozic, dziedzica Jeżowa, Koczanki oraz Wilczysk, i Marianny Romerówny³³⁵. Pierwsza rozpoczęła nowicjat 28 stycznia 1736 r. w wieku ok. szesnastu lat, przyjmując habit z rąk o. prowincjała Franciszka Jarockiego († 1741)³³⁶ i otrzymując imię zakonne *Hiacynta*³³⁷. Zmarła 6 sierpnia 1751 r. w wieku trzydziestu jeden lat³³⁸. Jej młodsza siostra, Róża, wstąpiła do klasztoru 27 lipca 1738 r., mając lat piętnaście. Przy obłóczynach otrzymała imię *Michalina*³³⁹. W latach 1756-1762 dwukrotnie przydzielono jej funkcję furtianki, od 1762 do 1765 r. natomiast jako mistrzyni panien świeckich opiekowała się dziewczętami oddanymi na wychowanie do klasztoru³⁴⁰. *Hiacynta* zmarła 20 września 1767 r., „z należytym przygotowaniem szczęśliwej śmierci, z dyspozycją dobrą przez ojca Floriana spowiednika”³⁴¹.

22 lipca 1749 r. nowicjat rozpoczęła Justyna Gumieniecka i otrzymała imię *Antonina*. Jej rodzicami byli wywodzący się z województwa krakowskiego Józef Gumieniecki h. Gryf, chorąży parnawski, oraz Salomea Czerna³⁴². W klasztorze *Antonina* spotkała swoją kuzynkę ze strony ojca – Izabelę Marcinkowską³⁴³. Razem z Gumieniecką do nowicjatu wstąpiła panna Zofia Szczepkowska i otrzymała imię *Serafina*. Była córką Antoniego Szczepkowskiego, chorążego latyczowskiego, i Doroty Micińskiej³⁴⁴. *Niesiecki* podaje, iż bratem Antoniego, a więc jej stryjem, był Kasper Szczepkowski († 1742), kanonik krakowski³⁴⁵.

2 września 1753 r. nowicjat rozpoczęła *Antonina Dydyńska*, przyjmując habit z rąk o. Jana Kapistrana Połanieckiego († 1763)³⁴⁶ i otrzymując imię *Konstancja*. Jej rodzicami byli Stanisław h. Gozdawa, piastujący urząd podczaszego

³³⁵ A. Boniecki, *Herbarz polski*, cz. 1: Wiadomości historyczno-genealogiczne o rodach szlacheckich, t. 13, Warszawa 1909, s. 210, 219.

³³⁶ K. Grudziński, *Jarocki Franciszek*, [w:] *Słownik polskich pisarzy franciszkańskich (Bernardyni i Franciszkanie śląscy. Franciszkanie Konwentualni, Klaryski oraz Zgromadzenia III Reguły)*, red. H. E. Wyczawski, Warszawa 1981, s. 190-191.

³³⁷ ABKr, rkps 221, s. 12.

³³⁸ Ibidem, s. 186.

³³⁹ Ibidem, s. 13.

³⁴⁰ Ibidem, s. 264-266.

³⁴¹ Ibidem, s. 189.

³⁴² K. *Niesiecki*, *Herbarz polski*, t. 4, s. 333.

³⁴³ Józef Gumieniecki – ojciec Justyny Antoniny – był bratem Teresy Marcinkowskiej z domu Gumienieckiej, matki Zofii Izabeli, zob. *Rodzina. Herbarz szlachty polskiej*, t. 5, oprac. S. Uruski, Warszawa 1908, s. 58.

³⁴⁴ ABKr, rkps 221, s. 14.

³⁴⁵ K. *Niesiecki*, *Herbarz polski*, t. 8, s. 315.

³⁴⁶ W. Murawiec, *Połaniecki Jan Kapistran Jan Kanty h. Strzemie*, [w:] *Słownik polskich pisarzy franciszkańskich...*, s. 395-396.

gostyńskiego, oraz Marcjanna Strońska, oboje wywodzący się z ziemi sanockiej³⁴⁷. Wiadomo, iż Antonina miała brata Ignacego, który był podstolim liwskim, sędzią grodzkim gostyńskim oraz starostą krzeczowskim³⁴⁸.

W 1755 r. z rąk o. Tomasza Glatza († 1786)³⁴⁹ przyjęła habit dwudziestotrzyletnia chorążanka chęcińska Anna Łodzińska, otrzymując imię zakonne Tekla. Jej rodzicami byli Marcin Łodziński, chorąży chęciński, oraz Elżbieta Malczewska³⁵⁰. Więzy pokrewieństwa łączyły ją ze wspomnianą już wcześniej Anną Salomeą Łodzińską, która – jak można przypuszczać – była siostrą jej ojca Marcina. Wstępująca do nowicjatu również w 1755 r. Anna Helena Bartkowska była córką Michała Bartkowskiego h. Ostoja, w 1714 r. stolnika trembowelskiego, i Katarzyny Malaczowskiej³⁵¹.

Trzy lata później, w 1758 r., odnotowano w metryce Salomeę Modelską, córkę Antoniego Modelskiego i Agnieszki Wątorskiej³⁵². Antoni był podbachimistrzem żup bocheńskich w latach 1745-1759; 19 października 1756 r. wywiódł swe szlachectwo *coram actis curialibus capitanealibus Bochnensibus*³⁵³. Z kolei matka Salomei, wspomniana Agnieszka Wątorska, wywodziła się z rodziny Jakuba i Zofii Wątorskich, zamożnych mieszczan z Myślenic. Mieli syna Ignacego, urodzonego w 1754 r.³⁵⁴ Panna Modelska została obleczona w habit w wieku dziewiętnastu lat, przyjmując imię Katarzyna, za pozwoleniem o. Mariana Wietrowskiego, a w obecności o. Tymoteusza Kaffki, jubilata³⁵⁵.

Kolejna kandydatka wstąpiła do nowicjatu dopiero pięć lat później, w 1763 r. Była to dwudziestodwuletnia Regina Laskowska, córka Jana Laskowskiego i Jadwigi Marcinkowskiej³⁵⁶. Przy jej obłóczynach obecny był

³⁴⁷ ABKr., rkps 221, s. 14.

³⁴⁸ A. Boniecki, *Herbarz polski*, cz. 1: *Wiadomości historyczno-genealogiczne o rodach szlacheckich*, t. 5, Warszawa 1902, s. 135 (nazwisko matki zapisane Stoińska, herbarz nie wspomina zakonnicę Konstancji Dydyńskiej).

³⁴⁹ K. Grudziński, *Glatz Tomasz Michał*, [w:] *Słownik polskich pisarzy franciszkańskich...*, s. 142-143.

³⁵⁰ ABKr., rkps 221, s. 14; prawdopodobnie można utożsamiać ich z Marcinem Łodzińskim i Elżbietą z Malczowskich, posesorami Kąt, którzy zawarli ślub 12 II 1720 r., byli rodzicami Katarzyny (ur. 1722), Franciszki Brygidy (ur. 1726), Zuzanny Klary (ur. 1731) i Stanisława Teodora (ur. 1734), zob. *Genealogia właścicieli Maluszyna XVII-XVIII w.*, [on-line:] http://www.maluszyn.eu/index.php?option=com_content&task=view&id=130&Itemid=50 – 10 X 2017.

³⁵¹ A. Boniecki, *Herbarz polski*, cz. 1: *Wiadomości historyczno-genealogiczne o rodach szlacheckich*, t. 1, Warszawa 1899, s. 116.

³⁵² ABKr., rkps 221, s. 15.

³⁵³ J. Sygański, *Z notat heraldyczno-genealogicznych. V. Modelscy*, „Miesięcznik Heraldyczny” R. 3, 1940, s. 65 (nr 4).

³⁵⁴ *Ibidem*.

³⁵⁵ ABKr., rkps 221, s. 15.

³⁵⁶ *Ibidem*.

ówczesny spowiednik bernardynek o. Illuminat Buszek, a zgodę wydał Jan Rusiecki, prowincjał³⁵⁷. W 1765 r. w szeregi nowicjuszek wstąpiły dwie kandydatki: Marianna Bętkowska, córka Józefa Bętkowskiego i Anny Kreczykówny, oraz Konstancja Połaniecka, córka Sebastiana Połanieckiego i Katarzyny Wodzieńskiej³⁵⁸. Rodzicami rozpoczynającej nowicjat w 1766 r. Salomei Róży Delichowskiej byli Walenty Delichowski, stolnik owrucki, oraz Zofia Żwanówna³⁵⁹. Katarzyna Kołędowiczówna, przedostatnia z kandydatek, wstąpiła do klasztoru św. Agnieszki w 1774 r. Wywodziła się z rodziny należącej do krakowskiego mieszczaństwa. Jej rodzicami byli Wojciech Kołędowicz oraz Agnieszka Pelikanówna³⁶⁰. Wiadomo, iż jej ojciec, będący kupcem, został odnotowany w 1777 r. jako właściciel kamienicy tzw. Zutterowskiej, położonej przy ul. Floriańskiej³⁶¹. Ostatnia poświadczona kandydatka, która wstąpiła do klasztoru św. Agnieszki w 1778 r., to Anna Ptaszyńska, córka Feliksa Ptaszyńskiego i Marianny Kubickiej³⁶².

Zachowana metryka klasztoru, odtworzona dopiero na początku XVIII w., nie zawiera pełnej listy bernardynek należących do klasztoru św. Agnieszki. Wobec tego niemożliwe jest przedstawienie dokładnego stanu liczbowego wspólnoty w ciągu całych jej dziejów. Analizując dostępne źródła, można jednak prześledzić – na przykładzie konkretnych dat – pewne tendencje obrazujące jej kształt.

Tabela 4. Stan liczbowy klasztoru św. Agnieszki w latach 1568-1788

Lp.	Rok	Liczba zakonnic w klasztorze
1.	1568	5 ^o
2.	1594	24
3.	17 IX 1614	54
4.	1717	33
5.	1720	31
6.	1723	33
7.	1726	32
8.	1729	29
9.	1732	28

³⁵⁷ Ibidem.

³⁵⁸ Ibidem.

³⁵⁹ Ibidem.

³⁶⁰ Ibidem, s. 16.

³⁶¹ A. Chmiel, *Domy krakowskie. Ulica Floryńska*, cz. 1, s. 90-91.

³⁶² ABKr, rkps 221, s. 16.

III. Życie w klasztorze

Lp.	Rok	Liczba zakonnic w klasztorze
10.	1735	28
11.	1738	28
12.	1741	29
13.	1744	30
14.	1747	32
15.	1750	29
16.	1753	31
17.	1756	30
18.	1759	32
19.	1762	27
20.	1765	24
21.	1768	25
22.	1771	21
23.	1774	20
24.	1776	22
25.	1777	17
26.	1780	15
27.	1783	15
28.	1786	14
29.	1788	13

Źródło: *Annales Minorum seu Trium Ordinum a S. Francisco institutorum auctore A.R.P. Luca Waddingo biberno S.T. Lectore Jubilato et Ordinis Chronologo*, t. 13: 1457-1471, Prope Florentiam 1932, s. 438; APBK, rkps W-25, *Annalium Polono-Seraphicorum Tomus II continens descriptionum reformationis ac tertii ordinis S.P.N. Francisci in Polonia, 1598-1726*, t. I, s. 371-372; AKKr, rkps 784/29I, *Catalogus receptorum ad beneficia spiritualia ordinis Beatae Mariae de monte Carmeli etiam ad gratiam bullae sabatinae incipiendo Cracoviae ab Anno Domini 1600*, s. 409-410; ABKr, rkps 206, Akta odnoszące się do klasztoru ś. Agnieszki na Stradomiu i jego uposażenia, 1461 – ok. 1850, s. 128; ABKr, rkps 207, Księga dowod autentyczny nie tylko miejsca, erekcyi i fundacyi klasztoru świętej Agnieszki przewielebnych siostr zakonnych pod regułą trzecią zostających a archiwum prowincji mało-polskiej OO. Wielebnych Obserwatorów wiernie wypisany, ale tez registr sum i posagów pieniężnych na różnych miejscach lokowanych, także i prowizje od nich należące w sobie zawierająca od pierwszej pogorzenia miasta Stradomia i klasztoru tuteznego nieszczęśliwości, dawniejszemi czasy o ponowieniu opisanu zaniedbana, teraz dopiero po narodzeniu Pańskim wieku ośmnastego, za chwalebny staraniem Najp. Imci Panny Teresy Jągniątkowskiej, pomienionego klasztoru matki i przełożonej, sporządzona roku od rodzaju księgi Jezusowego, 1735, s. 30; ABKr, rkps 221, [Metryka], 1664 – 4 XII 1821, s. 252-278.

Kronikarz Łukasz Wadding podał, iż w 1568 r. klasztor św. Agnieszki, sławny na całą Rzeczpospolitą, zamieszkiwało aż pięćdziesiąt zakonnic³⁶³. W trakcie wdrażania reformy potrydenckiej przez prowincjała o. Benedykta Gąsiora wspólnotę konwentu tworzyły dwadzieścia cztery siostry. Wiadomo bowiem, iż pierwotnie za przyjęciem nowego modelu życia, wyrażającego się złożeniem uroczystych ślubów, opowiedziało się osiem bernardynek oraz jedna nowicjuszka, a piętnaście było przeciw³⁶⁴. Dla lepszego zobrazowania liczebności wspólnoty w tym czasie można porównać ją z wielkością innych konwentów funkcjonujących wówczas na terenie Krakowa. I tak w 1529 r. u norbertanek na Zwierzyńcu żyło szesnaście zakonnic³⁶⁵, w 1594 r. w klasztorze tercjarek franciszkańskich pw. św. Kolety było trzydzieści sióstr³⁶⁶, klasztor klarysek pw. św. Andrzeja podczas wizytacji kardynała Jerzego Radziwiłła w 1597 r. zamieszkiwało dwadzieścia sześć mniszek (dwadzieścia dwie profeski i cztery nowicjuszki), a w 1599 r. było ich dwadzieścia dwie³⁶⁷.

Z początkiem XVII w. ich stradomska wspólnota przeżywała rozkwit, gdyż pod datą 17 września 1614 r. do Bractwa Szkaplerznego przy kościele karmelitów bosych na Piasku wpisały się aż pięćdziesiąt cztery bernardynki z Anną Porębską, ówczesną przełożoną, na czele³⁶⁸. W 1603 r. w konwencie klarysek przy ul. Grodzkiej przebywało czterdzieści jeden zakonnic, w 1618 r. było ich czterdzieści dziewięć, a w 1630 r. odnotowano ich aż siedemdziesiąt siedem³⁶⁹. Ten ożywiony napływ kandydatek, zauważalny nie

³⁶³ „Ita ut sub annum 1568 insigne evaserit virginum quinquaginta collegium, per omnem Poloniam celeberrimum” – *Annales Minorum seu Trium Ordinum a S. Francisco institutorum auctore A.R.P. Luca Waddingo hiberno S.T. Lectore Jubilato et Ordinis Chronologo*, t. 13: 1457-1471, Prope Florentiam 1932, s. 438.

³⁶⁴ APBK, rkps W-25, *Annalium Polono-Seraphicorum Tomus II continens descriptionum reformationis ac tertii ordinis S.P.N. Francisci in Polonia, 1598-1726*, 12 I, s. 371-372.

³⁶⁵ O. M. Przybyłowicz, *Reguła zakonna jest wozem do nieba. Realia życia w klasztorach klarysek od XIII do końca XVI w. w Małopolsce, Wielkopolsce i na Śląsku*, [w:] *Studia i materiały z historii kultury materialnej*, t. 73, red. J. Kruppé, Warszawa 2016, s. 138.

³⁶⁶ „Anno Domini Millessimo Quingentesimo Nonagesimo Quarto, die Martis Octava, Mensis Novembris. De mandato [...] Cardinalis Radziwiłł nuncupati [...] in domum Religiosarum Tertiariarum, vulgo klepki dictarum in Stradomia extra muros Cracovienses descendit, ibique in praesentia Religiosorum Fratrum, Fratris Benedicti Anserini Leopoliensis, Ministri Provincialis Minorum de Observantia, Patris Antonii de Słomniki, Custodis Cracoviensis et Joannis Confessarii earundem Monialium et mei Martini Ciesielski Curiae Actorum [...] notarii, Bullam Pii Papae Quinti de Clausura Monialium quarumcunque Tertiariarum, in communi refectorio, in congregatione triginta sororum publicavit” – APBK, rkps W-25, s. 377-378.

³⁶⁷ P. Gąsiorowska, *Konwent klarysek krakowskich do końca XVIII wieku. Studium prozopograficzne*, Kraków 2015, s. 139.

³⁶⁸ AKKr, rkps 784/291, s. 409-410.

³⁶⁹ P. Gąsiorowska, *Konwent klarysek krakowskich...*, s. 140.

tylko u bernardynek, to ogólny trend, który M. Borkowska porównała wręcz do fali powodziowej, jaka ruszyła wówczas na klasztory. Borkowska podkreśliła, iż „jest faktem bezspornym i obficie poświadczonym w źródłach, że od końca XVI wieku miał miejsce jakiś wielki zryw ku życiu zakonnemu, który trwał przez całą tę epokę, mimo wyraźnego falowania liczebności zgromadzeń, nieuchronnie powodowanego przez wydarzenia historyczne”³⁷⁰. Wielkość wspólnoty bernardynek musiała być znaczna, skoro klasztor mógł w 1618 r. wysłać aż sześć z nich na nową fundację do Lublina, i to bez uszczerbku w funkcjonowaniu własnego konwentu.

Począwszy od 1717 r., kiedy zaczęto na bieżąco notować w metryce przebieg elekcji przełożonych, można prześledzić liczebność stradomskiego klasztoru. Pomocnym wskaźnikiem jest łączna suma głosów oddanych na poszczególne kandydatki w trakcie głosowania. Czynne prawo wyborcze przysługiwało bernardynce, która przebywała w klasztorze przynajmniej trzy lata. Nie wliczone są więc do tej grupy nowicjuszki i siostry tuż po złożeniu profesji³⁷¹. Jednak jak wynika z ukazanej w dalszej części analizy metryki, nie była to duża grupa. I tak w okresie od 1717 do 1759 r. liczba sióstr biorących udział w elekcji przełożonej wahała się pomiędzy dwudziestoma ośmioma a trzydziestoma trzema³⁷². Dla porównania, w 1741 r. wspólnota bernardynek liczyła dwadzieścia dziewięć sióstr, a konwent klarysek w 1740 r. – trzydzieści dziewięć; w 1771 r. odpowiednio: u bernardynek – dwadzieścia jeden, a u klarysek w 1772 r. – czterdzieści dwie³⁷³. W 1776 r. klasztor św. Agnieszki zamieszkiwały dwadzieścia dwie siostry, co zostało zaznaczone w zestawieniu rocznych wydatków przeznaczonych na potrzeby związane z codziennym utrzymaniem³⁷⁴. Począwszy od 1762 r., aż do 1788 r., wspólnota bernardynek zaczęła się stopniowo zmniejszać, tak iż w roku kasaty liczyła jedynie trzynaście sióstr³⁷⁵. Z pewnością wpływ na ma-

³⁷⁰ M. Borkowska, *Panny siostry w świecie sarmackim*, Warszawa 2002, s. 234-235.

³⁷¹ ABKr., rkps 151, Reguła trzecia S. Franciszka i ustawy papieskie i insze ustawy uchwalone i postanowione na wielu różnych kapitułach od przewielebnych ojców zakonu świętego Franciszka w Krakowie przy kościele Jozepha świętego mieszkającym, służące i należące, które ich informują, jako mają żyć, sprawować się i zachować w tymże zakonie – –. Za staraniem Panny Teresy Zadzikownej, matki na ten czas będącej sporządzone i napisane w roku Pańskim 1649 dnia 15 miesiąca grudnia, s. 44.

³⁷² ABKr., rkps 221, s. 251-265.

³⁷³ P. Gąsiorowska, *Konwent klarysek krakowskich...*, s. 141.

³⁷⁴ ABKr., rkps 206, s. 128.

³⁷⁵ ABKr., rkps 221, s. 266-278, ABKr., rkps 207, Księga dowod autentyczny nie tylko miejsca, erekcyi i fundacyi klasztoru świętej Agnieszki przewielebnych sióstr zakonnych pod regułą trzecią zostających a archiwum prowincji mało-polskiej OO. Wielebnych Obserwatorów wiernie wypisany, ale tez registr sum i posagów pieniężnych na różnych miejscach lokowanych, także i prowizje od nich należące w sobie zawierająca od pierwszej pogorzenia miasta Stradomia i klasztoru tutecznego nieszczęśliwości,

lejącą liczbę kandydatek pragnących rozpocząć nowicjat miały omawiane prądy oświecenia, sytuacja polityczna i wiążący się z nią nieprzychylny stosunek do życia zakonnego, jaki panował w drugiej połowie XVIII w. Przypomnieć tu należy ustawodawstwo zaprowadzone przez Marię Teresę, która w 1770 r. wydała dekret zabraniający składania profesji przed dwudziestym czwartym rokiem życia³⁷⁶.

c) Powiązania rodzinne wewnątrz wspólnoty klasztornej oraz z zakonnicami z innych klasztorów

Analizując skład osobowy klasztoru św. Agnieszki, można zaobserwować fakt, że w jego mury wstępowały spokrewnione ze sobą dziewczęta. Wskazuje to na zaufanie, jakim obdarzany był konwent przez poszczególne rodziny, oraz jego popularność. Zauważalny jest również trend, iż niekiedy niektóre panny pochodzące z jednej rodziny wybierały klasztor na Stradomiu, a inne wspólnotę bernardynek u św. Józefa przy ul. Poselskiej. Zdarzało się też, że spokrewnione ze sobą dziewczęta wstępowały do dwóch różnych konwentów położonych na terenie Krakowa. Analizując czynniki wpływające na wybór konkretnej wspólnoty zakonnej przez kandydatkę, Małgorzata Borkowska wskazuje na trzy główne kryteria: upodobanie do konkretnego zakonu i reguły; powiązania rodzinne i bliskość miejsca ze względu na jego położenie; zjawisko „przetarcia drogi” przez członkinie danej rodziny³⁷⁷. Wymienione motywacje odnaleźć można wśród panien związanych z klasztorem św. Agnieszki i ich krewnych.

Dorota Melsztyńska h. Leliwa, krewna Beaty i Katarzyny, córka wojewody krakowskiego Spytki z Melsztyna i Węgierki Elżbiety, była klaryską w pobliskim klasztorze św. Andrzeja. Wzmiankowana jest w dokumentach z lat 1403-1421³⁷⁸. Rodzony brat Katarzyny i Beaty, Rafał, wstąpił do bernardynów

dawniejszymi czasy o ponowieniu opisanie zaniedbana, teraz dopiero po narodzeniu Pańskim wieku ośmnastego, za chwalebny staraniem Najp. Imci Panny Teresy Jagińtkowskiej, pomienionego klasztoru matki i przełożonej, sporządzona roku od rodzaju księgi Jezusowego, 1735, s. 30.

³⁷⁶ A. Bruździński, *Kasaty klasztorów męskich w Krakowie na przełomie XVIII i XIX w.*, [w:] *Kasaty klasztorów na obszarze dawnej Rzeczypospolitej Obojga Narodów i na Śląsku na tle procesów sekularyzacyjnych w Europie*, t. 1: Genez. Kasaty na ziemiach zaborów austriackiego i rosyjskiego, red. M. Derwich, Wrocław 2014, s. 144.

³⁷⁷ M. Borkowska, *Geografia rekrutacji do klasztorów benedyktynek w Wielkim Księstwie Litewskim*, [w:] *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės moterų vienuolijos. Istorija ir paveldas*, sudarytoja A. Vasiliauskiene, red. V. Kamuntavičienė, Kaunas 2014, s. 42-43.

³⁷⁸ E. Sander, *Błogosławiona Salomea i klasztory klarysek w Zawichocie, Skale i Krakowie do końca XV wieku*, Kraków 2015, s. 251; J. Laberscheck, *Uwagi i uzupełnienia do genealogii...*, s. 191; M. Smoleński, *Melsztyn. O zamku i jego...*, s. 43.

tarnowskich. Siostry były również spokrewnione z Janem Wiktorynem Mel-szyńskim († między 1474 a 1480), bernardynem ze stradomskiego klasztoru pw. św. Bernardyna ze Sieny, który był ich stryjem³⁷⁹. Rodzona siostra Elżbiety i Brygidy, Barbara Krystyna Łapczanka (1532-1536), wstąpiła do klasztoru klarysek w Starym Sączu. Przebywała tam również Katarzyna, stryjeczna siostra Elżbiety i Brygidy, córka Jana Łapki i Barbary Gnojeńskiej³⁸⁰.

Bratanice Zofii *Charitas*, a zarazem ciotki Konstancji Myszkowskiej – Beata († 1660) i Eleonora († 1651 lub 1652) – córki Zygmunta Myszkowskiego († 1615)³⁸¹, marszałka wielkiego koronnego, oraz Elżbiety z Ziemblie BoguszoŹny h. Półkozic († 1643), wstąpiły do klasztoru klarysek przy kościele św. Andrzeja w 1616 r. Beata w latach 1642-1648 pełniła tam urząd ksieni, a także została zapamiętana jako fundatorka kaplicy Loretańskiej, Grobu Pańskiego oraz obrazów Męki Pańskiej³⁸².

Siostra Klemencji Nagotówny, Zofia († 1618), wybrała klasztor klarysek pw. św. Andrzeja, gdzie w 1614 r. rozpoczęła nowicjat, a rok później złożyła profesję³⁸³. Ich siostrzenica Jadwiga (ok. 1601-1665), córka Jadwigi i Sebastiana Kłosowicza, przysiężnika krakowskiego, w 1617 r. rozpoczęła nowicjat w klasztorze benedyktynek pw. św. Michała Archanioła w Sandomierzu³⁸⁴. Kolejna z siostrzenic, Justyna († 1691), również córka Jadwigi, w 1632 r. złożyła profesję u tercjarek dominikańskich z tzw. Domu Większego w Krakowie³⁸⁵, a siostrzenica Marta Kłosowicówna w 1638 r. rozpoczęła nowicjat u krakowskich klarysek³⁸⁶. W 1628 r. do nowicjatu u krakowskich klarysek wstąpiła także Jadwiga Kromerówna († 1676), siostrzenica Klemencji i Zofii, córka Anny Nagotówny († przed X 1626) i Ludwika Kromera († 1621 lub 1622), pisarza miejskiego i rajcy krakowskiego³⁸⁷.

³⁷⁹ M. Maciszewska, *Klasztor bernardynski w społeczeństwie polskim 1453-1530*, Warszawa 2001, s. 74, 136-137; J. Laberscheck, *Uwagi i uzupełnienia do genealogii...*, s. 186, 192-192, 194.

³⁸⁰ J. Kurtyka, *Kobylec...*, s. 681-683; F. Sikora, *Kierlikówka*, [w:] *Słownik historyczno-geograficzny województwa krakowskiego...*, cz. 2, z. 4, s. 503.

³⁸¹ U. Augustyniak, *Zygmunt Myszkowski h. Jastrzębiec udostojniony (ok. 1567-1615)*, [w:] PSB, t. 22, s. 404-407.

³⁸² Archiwum Krakowskich Klarysek (dalej: AKK), rkps A 36, Akta klarysek krakowskich z lat 1564-1747, s. 11-12; AKK, rkps A 907, *Liber mortuorum*, s. 153; AKK, rkps A 43, *Regestrum monialium ab anno 1584*, s. 23, 63; E. Sander, *Ksienie klasztoru klarysek pw. św. Andrzeja Apostoła w Krakowie w XVII-XVIII wieku*, „*Pietas et Studium*” 2009, t. 2, s. 623; eadem, *Błogosławiona Salomea...*, s. 129; *Pax et Bonum. Skarby klarysek krakowskich. Katalog wystawy*, red. M. Reklewska, A. Włodarek, Kraków 1999, s. 64-65; LZP, t. 2, s. 283; P. Gąsiorowska, *Konwent klarysek krakowskich...*, s. 184, 187, 236, 271, 284.

³⁸³ LZP, t. 2, s. 283.

³⁸⁴ *Ibidem*, s. 377.

³⁸⁵ *Ibidem*, s. 237.

³⁸⁶ *Ibidem*, s. 286.

³⁸⁷ *Ibidem*, s. 285; J. Bienarżówna, *Kromer (Kremer) Ludwik*, [w:] PSB, t. 15, red. E. Rostworowski, Wrocław 1970, s. 319; W. Komorowski, K. Follprecht, *Właściciele*

Jedna z sióstr *Teresy Zadzikówny*, *Beata od św. Józefa*, została w 1613 r. nowicjuską u karmelitanek bosych u św. Marcina, jednak odeszła i nie złożyła ślubów zakonnych. Możliwe, że była ona tożsąma z którąś z zamężnych później sióstr *Teresy*, Anną Wojciechową Sarnowską lub Ewą Zanową Łowicką³⁸⁸. Zakonne życie wybrała także wdowa po bracie *Teresy Zadzikówny*, Janie, chorążym sieradzkim – Teofila z Kretkowskich († 1670). W 1634 r. wstąpiła do lubelskich karmelitanek bosych u św. Józefa, przybierając imię *Teresa Barbara od Najświętszego Sakramentu*³⁸⁹. Karmelitanką została również Gryzelda Zebrzydowska, siostra Anny Ludgardy. W 1614 r., w wieku dwudziestu czterech lat rozpoczęła nowicjat w klasztorze karmelitanek bosych pw. św. Marcina w Krakowie jako *Teresa od Wszystkich Świętych*. W latach 1627-1630 sprawowała urząd przeoryszy. Zmarła 29 maja 1652 r. w Kielcach, w trakcie ucieczki spowodowanej szalejącą zarazą³⁹⁰.

Łucja Dobrzyniecka, córka Adriana Dobrzynieckiego i Ewy Łosiówny, miała dwie siostry, które były zakonnicami. W dokumencie wciągniętym do akt grodzkich krakowskich w 1642 r. klasztor św. Agnieszki, reprezentowany przez przełożoną *Teresę Zadzikównę* i wikarię *Prudencję Maciejowską*, dokonał rozliczeń finansowych z krewnymi zakonnic. W treści oprócz *Łucji* wymieniona została jej siostra *Magdalena* († 1652)³⁹¹, będąca zakonnicą w klasztorze bernardynek w Wieluniu, oraz *Anna Marianna*³⁹², augustianka z klasztoru św. Katarzyny na Kazimierzu³⁹³.

Febronia, siostra bernardynki *Zuzanny Kowalikowej*, córka obywateli krakowskich *Wojciecha* i *Katarzyny*, w 1619 r. wstąpiła do klasztoru sióstr Trzeciej Reguły św. Franciszka we Lwowie. Kronikarz o. Cyprian Damirski, charakteryzując jej żywot, zanotował: „przeżywszy 18 lat wśród powabów tego świata, następne 30 lat spędziła we wspólnocie zakonnic, gdzie żyła w świętości i uczciwości przed Bogiem”. Zmarła tamże 1 maja 1649 r. w wieku czterdziestu ośmiu lat³⁹⁴.

W ślady *Anieli Glińskiej* poszła również jej młodsza siostra *Katarzyna* i 9 października 1650 r., w wieku siedemnastu lat, rozpoczęła nowicjat

kamienic Rynku krakowskiego czasach nowożytnych (do pierwszej okupacji szwedzkiej). *Katalog kontynuacja*. Cz. 12, „Krakowski Rocznik Archiwalny” 2007, t. 13, s. 58-59; P. Gąsiorowska, *Konwent klarysek krakowskich...*, s. 186.

³⁸⁸ LZP, t. 2, s. 204, 254.

³⁸⁹ *Ibidem*, s. 353; M. Borkowska, *Powiązania rodzinne wewnątrz...*, s. 83.

³⁹⁰ LZP, t. 2, s. 254; C. Gil, *Słownik polskich karmelitanek bosych 1612-1914*, Kraków 1999, s. 21-22.

³⁹¹ LZP, t. 1: *Polska Zachodnia i Północna*, Warszawa 2004, s. 208.

³⁹² LZP, t. 2, s. 194.

³⁹³ ANK, rkps Castr. Crac., t. 255, s. 1099-1104.

³⁹⁴ *Kronika Ojca Cypriana Damirskiego OFM*, przeł. K. Żuchowski, „Przegląd Kalwaryjski” 2011, nr 15, s. 477; C. Damirski, *Kronika bernardynów w Polsce (1453-1651)*, przeł. K. Żuchowski, *Kalwaria Zebrzydowska* 2016, s. 149.

w klasztorze św. Józefa. Przy obłóczynach otrzymała imię *Jadwiga*³⁹⁵. Zmarła 5 maja 1673 r. w wieku czterdziestu lat. Pochowana została w Przyrowie u Ojców Bernardynów, jak bowiem zapisano w jej nekrologu: „podczas trwóg w Koronie Pańskiej od nieprzyjaciół wyjechawszy do dobrodziejów z tym się światem rozstała”³⁹⁶. Piętnastoletnia Teresa Wolińska wkroczyła na drogę zakonnego życia sześć lat po swojej siostrze Barbarze Katarzynie Wolińskiej – 4 sierpnia 1647 r. rozpoczęła nowicjat w klasztorze św. Józefa, gdzie od roku przebywała już Katarzyna, która przybyła tam wraz z *Teresą* Zadziwną z misją tworzenia nowej wspólnoty. Przy obłóczynach w obecności o. prowincjała Ludwika Skrobkowicza Teresa otrzymała imię *Ludwika*³⁹⁷.

Jak już zaznaczono, trzy spośród córek Andrzeja Samuela Dębińskiego zostały bernardynkami, z kolei dwie pozostałe wybrały klasztor krakowskich klarysek. *Jadwiga Franciszka* oraz *Krystyna Helena* wstąpiły do nowicjatu, przyjmując habit z rąk ksieni Anny Szypowskiej 28 lipca 1619 r. i razem złożyły profesję 5 sierpnia 1621 r. *Franciszka* przeżyła w klasztorze św. Andrzeja dziesięć lat, zmarła 7 grudnia 1629 r., a *Helena* – 14 kwietnia 1633 r.³⁹⁸

Regina Anastazja (1617-1687), bratanica Anny i Gryzeldy Zebrzydowskich, najmłodsza córka Jana Zebrzydowskiego († 1641), miecznika koronnego, i Barbary z Lubomirskich, była mniszką w klasztorze dominikanek na Gródku w Krakowie noszącą imię *Dominika*³⁹⁹. Z rodziny Zebrzydowskich wywodził się również Mikołaj († 1611), który 11 kwietnia 1604 r. wstąpił do klasztoru bernardynów w Krakowie, przyjąwszy imię *Franciszek*. Był synem Andrzeja Zebrzydowskiego († 1588), starosty piotrkowskiego i sieradzkiego, i jego drugiej małżonki Doroty z Herburtów⁴⁰⁰.

Bliźniaczy klasztor bernardynek wybrały również dziewczęta wywodzące się z rodziny Łąckich. Do konwentu św. Józefa wstąpiły trzy córki Mikołaja Łąckiego oraz Anny Romiszowskiej, które były również pasierbicami Jana Chryzostoma Paska († 1701). Pierwsza rozpoczęła nowicjat 10 października 1660 r. w wieku piętnastu lat – była to Marianna Wiktoria († 1709)⁴⁰¹.

³⁹⁵ ABKr., rkps 129, s. 8.

³⁹⁶ Ibidem, s. 95.

³⁹⁷ Ibidem, s. 6.

³⁹⁸ AKK, rkps 43, Regestrum monialium ab anno 1584, s. 65-66; P. Gąsiorowska, *Konwent klarysek krakowskich...*, s. 184, 187.

³⁹⁹ H. E. Wyczawski, *Kalwaria Zebrzydowska. Historia klasztoru bernardynów...*, s. 85-86, 457; LJP, t. 2, s. 231 (tu jako chrzestne imię podano Gryzeldę); T. Graff, B. Wołyniec, E. E. Wróbel, *Mikołaj Zebrzydowski 1553-1620. Szkic biograficzny*, Kraków 2020, s. 28.

⁴⁰⁰ *Księgi egzaminów do święceń...*, s. 183 (nr 1717); H. E. Wyczawski, *Kalwaria Zebrzydowska. Historia klasztoru bernardynów...*, s. 65-66 (tu błędnie wymieniony jako bratanek Mikołaja, wojewody krakowskiego); T. Graff, B. Wołyniec, E. E. Wróbel, *Mikołaj Zebrzydowski...*, s. 21.

⁴⁰¹ ABKr., rkps 129, s. 11.

20 stycznia 1675 r. dołączyła do siostry siedemnastoletnia wówczas Barbara Konstancja († 1728)⁴⁰², a 28 września 1679 r. – najmłodsza Marianna Modestia († 1740)⁴⁰³. Jak już wspomniano, ich siostra Aleksandra *Charitas* również została bernardynką, jednak postanowiła swe powołanie zakonne zrealizować w konwencie św. Agnieszki. O okolicznościach i motywach wstąpienia przez córki Łackich do klasztoru wspomniał w swoich pamiętnikach ich ojczym Jan Chryzostom Pasek, pisząc: „te panny nie z żadnego przymuszenia, albo z jakiej potrzeby zostały zakonnicami (bo dziatki były urodziwe i z posagami), ale z samego boskiego natchnienia”⁴⁰⁴. Równocześnie zauważył i podkreślił, iż „koszt jednak na to wielkiłożyłem, gdyż to nierównie więcej kosztuje, niżeli wydając pannę za mąż”, dając niejako przestrożę dla czytelnika: „kto tego nieświadom, ten powie: co to za koszt?, ale po staremu, tak jest, bo nie dosyć, że już wyprawę dasz i postanowisz, musisz jeszcze zawsze dawać do klasztoru”⁴⁰⁵. Marianna Wiktoria była wybierana kilkakrotnie na urząd przełożonej konwentu św. Józefa, m.in. w latach 1689-1692. Dwukrotnie tę funkcję – w latach 1712-1715 oraz 1724-1727 – pełniła również Modestia Łacka⁴⁰⁶. Do bernardynek w klasztorze św. Józefa wstąpiła 26 stycznia 1717 r., mając szesnaście lat, także bratanica panien Łackich, córka Krzysztofa i Katarzyny Kozierowskiej, Elżbieta († 1761), która przy oblóczynach przyjęła imię Wiktoria. Gdy rozpoczynała nowicjat, przełożoną była Agnieszka Anna Koniecpolska, a wikarią – wspomniana powyżej Modestia Łacka (ciotka Elżbiety)⁴⁰⁷.

16 czerwca 1680 r. nowicjat w klasztorze św. Józefa rozpoczęła Aleksandra Ludwika Wojeńska († 1717), córka Jana Wojeńskiego († przed 12 IX 1695)⁴⁰⁸, burgrabi krakowskiego, i Anny Mikołajczowskiej⁴⁰⁹. Była ona rodzoną siostrą Katarzyny Rozalii Wojeńskiej, córki burgrabi krakowskiego Jana, dziedzica Minogi, która kilka lat wcześniej wstąpiła do konwentu św. Agnieszki. Wprawdzie przy wpisie nowicjuszek nie podano imienia jej matki, jednakże wątpliwość odnośnie do tego, czy były rodzonymi, czy też przyrodnimi siostrami pozwolił rozwiązać zapis z ksiąg grodzkich krakowskich: w dokumencie z 2 września 1679 r., w którym odnotowano akt abrenuncjacji zakonnicy Rozalii Wojeńskiej, wymieniono jej oboje rodziców⁴¹⁰.

⁴⁰² Ibidem, s. 14. Małgorzata Borkowska podaje rok 1674 jako początek nowicjatu, zob. LZP, t. 2, s. 218.

⁴⁰³ ABKr, rkps 129, s. 14.

⁴⁰⁴ J. Ch. Pasek, *Pamiętniki z czasów panowania Jana Kazimierza, Michała Korybuta i Jana III*, wyd. E. Raczyński, Poznań 1837, s. 250.

⁴⁰⁵ Ibidem.

⁴⁰⁶ LZP, t. 2, s. 217-218.

⁴⁰⁷ ABKr, rkps 129, s. 23.

⁴⁰⁸ *Urzednicy województwa krakowskiego...*, s. 114, 194, 272.

⁴⁰⁹ LZP, t. 2, s. 218.

⁴¹⁰ ANK, rkps Castr. Crac., t. 310, s. 2679-2680.

Bernardynka Urszula Pieniążkówna była spokrewniona z Teresą Szembekówną (ok. 1668-1724), córką Franciszka Szembeka († 1693) i jego pierwszej żony Zofii z Pieniążków, siostry Jana Pieniążka. Szembekówna, kuzynka Prudencji, 16 kwietnia 1686 r. została obleczone w habit w krakowskim klasztorze wizytek, przyjmując imię Franciszka. W latach 1705-1708 i 1714-1720 pełniła tam urząd matki przełożonej, a w latach 1709-1712 była przełożoną klasztoru wizytek w Wilnie⁴¹¹. Kolejna kuzynka Prudencji, Ewa Rozalia (1663-1701), siostra Teresy Franciszki, w 1679 r. jako *Cecylia Mariancilla od Trójcy św.* rozpoczęła nowicjat w krakowskim klasztorze karmelitanek bosych pw. św. Marcina⁴¹².

Salomea Katarzyna Dębińska w 1714 r. w klasztorze spotkała swoje dwie ciotki (siostry matki): Konstancję *Gabrielę* oraz Mariannę *Annę* Czerne. W ślady Salomei poszła także jej kuzynka, bratanica jej matki, wspominana już Marianna Anna Czerna, córka Józefa; jednakże nie przebywały one w klasztorze w tym samym czasie. Panna Dębińska zmarła bowiem 2 lutego 1730 r. „żywot swój świątobliwie, zacnie, z przykładem wielkiej pobożności przez lat szesnaście przepędziwszy”, na trzy lata przed wstąpieniem do nowicjatu swej krewnej⁴¹³. Z kolei w ślady wspomnianej Anny Czernej poszła jej siostrzenica Justyna Antonina Gumieniecka, córka Salomei Czernej – rozpoczęła nowicjat w 1749 r. Ponadto panna Gumieniecka wśród zakonnic miała nie tylko swą ciotkę, ale także kuzynkę. Od 1716 r. w klasztorze św. Agnieszki przebywała bowiem Zofia Izabela Marcinkowska, która była siostrzenicą jej ojca, Józefa Gumienieckiego.

Zakonnica Agnieszka Aleksandra Śmigielska, która rozpoczęła nowicjat w 1719 r., miała dwie siostry, które niedługo przed nią wstąpiły do klasztoru krakowskich augustianek. Katarzyna Śmigielska przebywała tam od 1715 r., a Salomea – od 1717 r.⁴¹⁴

Gdy w 1723 r. nowicjat rozpoczęła Agnieszka Kazimiera Krzeszówna, spotkała tam swoją ciotkę Annę Wiktorię Grotównę, siostrę swej matki – Rozalii Grot⁴¹⁵. Grotówny miały także swoje krewne w innych klasztorach żeńskich. Więzy rodzinne łączyły je z Zofią Grotówną (now. 1691) – ksienią klasztoru w Imbramowicach, Barbarą (now. 1720) i Marianną (now. 1743) – norbertankami z Imbramowic, czy też z siostrami Zofii: Marianną Anielą (now. 1701) i Katarzyną Prudencją (now. 1691) – bernardynkami w klasztorze św. Józefa.

Siostrą Anny Heleny Strusówny była Marianna Agnieszka († 1773), która została obleczone w habit w klasztorze św. Józefa 18 czerwca 1724 r. przez

⁴¹¹ P. Gąsiorowska, *Szembekówna Teresa, w zakonie Franciszka h. własnego (ok. 1668-1724)*, [w:] PSB, t. 48, red. A. Romanowski, Kraków 2012-2013, s. 126-127; LZP, t. 2, s. 314.

⁴¹² LZP, t. 2, s. 258.

⁴¹³ ABKr., rkps 221, s. 180.

⁴¹⁴ LZP, t. 2, s. 198.

⁴¹⁵ BN, rkps 5582 IV, s. 226.

o. prowincjała Franciszka Borzykowskiego, przyjmując imię *Agnieszka*⁴¹⁶. W latach 1747-1750 pełniła urząd matki przełożonej⁴¹⁷. W klasztorze spotkała swoje dwie stryjeczne siostry, córki Franciszka Strusa i Anny Morskiej: Teresa Marianna († 1758) wstąpiła do bernardynek u św. Józefa w 1745 r., a jej siostra Marianna Teresa († 1814) – w 1750 r.⁴¹⁸

Bernardynka Anna Brygida Kleczeńska w chwili rozpoczęcia w 1730 r. nowicjatu w klasztorze św. Agnieszki spotkała tam Teresę Urszulę Kleczeńską, swoją ciotkę, która była siostrą jej ojca⁴¹⁹. Justyna – córka Floriana Gostkowskiego⁴²⁰, dziedzica dóbr Trzycieź, i Agnieszki Błońskiej – była bratanicą panien Gostkowskich: Barbary Franciszki oraz Elżbiety Gabrieli. W 1808 r. Justyna pod imieniem Walentyna († 1843) rozpoczęła nowicjat w krakowskim klasztorze wizytek pw. św. Franciszka Salezego⁴²¹. Z rodziny Kurdwanowskich pochodziła Anna, od 1727 r. norbertanka w klasztorze na Zwierzyńcu, która była stryjeczną siostrą Jadwigi Hiacynty i Róży Michaliny⁴²².

W metryce klasztornej napotkać można również te same nazwiska zakonnic, jednak ze względu na niekompletność zapisów, a szczególnie brak informacji o rodzicach, można jedynie przypuszczać, że noszące je zakonnice były ze sobą spokrewnione. Wymienić tu należy dwie Belinówny, *Eufrazję* oraz *Ludgardę*. O pierwszej z nich wiadomo jedynie, że zmarła „po Szwedach”, w czasie szalejącej epidemii, ale – jak zapisano – „w powietrze, ale nie powietrzem”, a więc przyczyna zgonu nie miała bezpośredniego związku z zarazą. Jako że siostry przebywały wówczas prawdopodobnie w rozproszeniu poza swoim rodzimym klasztorem, jej doczesne szczątki złożono w Bochni, w kościele pw. św. Krzyża u oo. Bernardynów⁴²³. W toku kwerendy udało się ustalić jedynie rodziców *Ludgardy*, w świecie Elżbiety, którymi byli Jan z Leszczyn Bylina i Anna Maria z Ziębic Boguszcówna. *Ludgarda* prawdopodobnie była młodsza od *Eufrazji*; możliwe, iż były to ciotka i np. bratanica. 30 października 1653 r. ojciec złożył na ręce przełożonej posag córki. Pozwala to wnioskować, iż jest to rok, w którym *Ludgarda* rozpoczęła nowicjat⁴²⁴.

⁴¹⁶ ABKr, rkps 129, s. 27; M. Borkowska, *Powiązania rodzinne wewnątrz...*, s. 76.

⁴¹⁷ LZP, t. 2, s. 220.

⁴¹⁸ *Ibidem*, s. 221.

⁴¹⁹ ABKr, rkps 221, s. 8, 84.

⁴²⁰ Wylegitymowany w Galicji w 1782 r., Agnieszka Błońska to jego druga żona, z którą oprócz Justyny miał córki Józefę i Katarzynę (zamężna z Kazimierzem Zdanowkim), zob. A. Boniecki, *Herbarz polski*, cz. 1, t. 6, s. 340; *Rodzina. Herbarz szlachty polskiej*, t. 4, oprac. S. Uruski, Warszawa 1907, s. 309.

⁴²¹ LZP, t. 2, s. 322; A. Boniecki, *Herbarz polski*, cz. 1, t. 6, s. 340.

⁴²² LZP, t. 2, s. 214, 483.

⁴²³ ABKr, rkps 221, s. 174.

⁴²⁴ ANK, rkps Castr. Crac., t. 275, s. 2458-2462.

W metryce zanotowano również zgon panien Rasowskich – Ludwiny, zmarłej w 1666 r. na dżumę, oraz Melanii, zmarłej „po Szwedach”⁴²⁵. Przebywały w klasztorze w zbliżonym czasie; to samo nazwisko bezspornie wskazuje na więzy pokrewieństwa.

2. Etapy życia klasztornego

a) Oblóczyny

W rozdziale pierwszym Trzeciej Reguły św. Franciszka, zatwierdzonej przez papieża Mikołaja IV (1288-1292), a dostosowanej do wymogów żeńskiego życia wspólnotowego przez papieża Leona X (1513-1521), określono, iż kandydatki do nowicjatu musiały być osobami stanu wolnego i jako „prawowierne katoliczki” cechować się niezachwianą wiarą i nie być podejrzane o żadne heretyckie poglądy. Ponadto powinny cieszyć się dobrym zdrowiem, być wolne od długów, odznaczać się nieposzlakowaną opinią oraz żyć w zgodzie, bez kłótni i zatargów w swoim otoczeniu. Zaznaczono również, iż zanim zostaną dopuszczone do odbycia nowicjatu, „o tym wszystkim z pilnością wielką mają być pierwej wybadane”⁴²⁶.

W dziesiątym rozdziale ustaw papieskich nadanych bernardynkom w 1461 r. przez o. Gabriela Ranganiego, wikariusza prowincji obserwanczkiej austriacko-czeskiej, określono, że kandydatka do zakonu musiała mieć przynajmniej szesnaście lat⁴²⁷, a ponadto cieszyć się dobrą opinią w społeczeństwie. Prawo przyjęcia panny w poczet nowicjuszek zostało w ustawach zastrzeżone dla wikarego, prowincjała lub osoby przez niego oddelego-

⁴²⁵ ABKr., rkps 221, s. 174, 195.

⁴²⁶ ABKr., rkps 151, s. 7.

⁴²⁷ Potwierdziły to uchwały Soboru Trydenckiego, który ustalił dolną granicę wieku na złożenie ważnej profesji na 16 lat, co oznaczało, iż nie można było przyjąć do nowicjatu osoby poniżej 15. roku życia, zob. *Decretum de regularibus et monialibus*, cap. 15, [w:] *Dokumenty soborów powszechnych. Tekst łaciński i polski*, t. 4: 1511-1870. Lateran V, Trydent, Watykan I, oprac. A. Baron, H. Pietras, Kraków 2004, s. 799; J. Gręźlikowski, *Trydencka reforma i odnowa Kościoła. Refleksje w 450. rocznicę od zakończenia obrad Soboru Trydenckiego (1545-1563)*, „*Studia Włocławskie*” 2014, t. 16, s. 142; M. Borkowska, *Zakony żeńskie w Polsce w epoce nowożytnej*, Lublin 2010, s. 51, *Dzieje chrześcijaństwa Polski i Rzeczypospolitej Obojga Narodów*, 2. Wiek XVI-XVIII, 8; A. Bruździński, *Nowicjat w klasztorze bernardynów w Leżajsku w drugiej połowie XVII wieku*, [w:] *Sanktuarium Matki Bożej Pocieszenia w Leżajsku*, red. A. K. Sitnik, A. Dworzak, Kalwaria Zebrzydowska 2020, s. 160.

wanej⁴²⁸. Ten przywilej został również potwierdzony na kapitule w Warszawie w 1611 r.⁴²⁹

Uchwały kapituły bydgoskiej precyzowały, jakie wymagania należy postawić kandydatce chcącej wstąpić do zakonu. Jeśli okazałaby się „niesprawna bądź do śpiewania, bądź do czytania, bądź do roboty domowej, chociażby kilkanaście lat trwała w klasztorze, nie oglądając się nic, ani na rodzice zawołanie, ani na dary obiecane albo dane, ani też na urodę i na śluby [...] niech do zakonu świętego nie będzie przyjęta”⁴³⁰. Ponadto zawierały postanowienie, aby do obłóczyn nie dopuszczać panny, „ażby pierwej umiała dobrze czytać po łacinie i po polsku, tak że też solmizować i śpiewać dobrze umiała i sprawna była do robót pospolitych, a żeby też cierpliwa, milcząca i nabożna była”⁴³¹. Ten wstępny okres przed rozpoczęciem właściwego nowicjatu określono w oficjalnych dokumentach władz kościelnych jako *tempus probationis*; wprowadzony został w 1603 r. na mocy konstytucji *Cum ad regularem* papieża Klemensa VIII. Był to okres, w którym wspólnota bacznie przypatrywała się kandydatce do zakonu i poznawała jej intencje oraz predyspozycje do dalszej formacji⁴³².

Ordynacje prowincjała wielkopolskiego Krzysztofa Poznańczyka z 1666 r. szczegółowo opisywały drogę, jaką musiała przebyć kandydatka, gdy jako „panna świecka za sprawą Ducha Świętego światem i marnościami pogardziwszy do zakonu świętego prosić się będzie”⁴³³. Na przełożonej spoczywał obowiązek, by „wywiedzieć się o sposobności zdrowia jej i pochwały godnym na świecie zachowaniu”⁴³⁴. Gdy ten warunek był spełniony, matka musiała w kwestii przyjęcia naradzić się jeszcze wspólnie z pozostałymi siostrami oraz spowiednikiem. Następnie kandydatka była oddawana na ćwiczenie pomiędzy panny świeckie pod opiekę mistrzyni, „którą ona do wszelkiej świątobliwości przysposabiać w cnoty święte i w obyczaje zakonne wprowadzić będzie”⁴³⁵. Od mistrzyni pobierała naukę umiejętności niezbędnych

⁴²⁸ ABKr., rkps 151, s. 27.

⁴²⁹ „Recipere puellam aliquam ad religionem et ad habitum id solum Adm. R.P. Ministrum pertinent similiter velare easdem illi soli competit, in tantum quod nullus alius id licite praestare possit, nisi is cui suas vices Adm. R.P. commiserit” – APBK, rkps M-17, s. 276-277.

⁴³⁰ ABKr., rkps 151, s. 45.

⁴³¹ Ibidem, s. 46.

⁴³² Clemens VIII, *Cum ad regularem*, [w:] *Codicis iuris canonici fontes*, Vol. 1: *Concilia generalia – Romani pontifices usque ad annum 1745*, ed. E. Gaspari, Romae 1947, s. 358-362 (nr 189); M. Saj, *Instytucja nowicjatu w prawodawstwie kościelnym*, „*Studia Redemptorystowskie*” 2007, t. 5, s. 191-193; A. Bruździński, *Nowicjat w klasztorze bernardynów...*, s. 159; M. Ciszewska, *Tuliusz domowy. Świeckie oratorstwo szlacheckie kręgu rodzinnego (XVII-XVIII wiek)*, Warszawa 2016, s. 133-136, *Studia Staropolskie. Series Nova*, t. 44.

⁴³³ APBK, rkps W-25, s. 439.

⁴³⁴ Ibidem.

⁴³⁵ Ibidem.

w życiu przyszłej zakonniczki: czytania po łacinie oraz akcentowania i śpiewu, „aby przystojnie w chórze z drugimi obrzęd Pański odprawować umiała”⁴³⁶. W codziennych obowiązkach musiała być posłuszna mistrzyni, bez jej zgody nie mogła wychodzić do furty. Przyjęcie panny w poczet kandydatek odbywało się zawsze za wiedzą i zgodą prowincjała. Dziewczęta, które przebywały w klasztorze w czasie próby, nie mogły wyjeżdżać do domów krewnych, wychodzić swobodnie do miasta ani też udawać się na nabożeństwa do innych kościołów. Gdy zaistniała ważna przyczyna, wolno im było to uczynić, ale tylko w towarzystwie kogoś z rodziny lub jakiejś statecznej osoby. Kandydatek nie wprowadzano do refektarza z resztą zakonnic do momentu, aż nie nauczyły się śpiewać i czytać, i wszystkiego, co było konieczne w trakcie nabożeństw oraz sprawowania obowiązków zakonnych⁴³⁷.

Dzięki relacji *Heleny Rogozińskiej* († 1657), kronikarki konwentu św. Józefa, wiadomo, iż taką panną przebywającą w klasztorze na powyższych zasadach była *Katarzyna Zadzikówna*, „która przepróbowawszy w klasztorze św. Agnieszki w świeckim odzieniu według zwyczaju zakonnego rok pełna, Roku Pańskiego 1608 mając lat szesnaście obleczona jest w habit święty”⁴³⁸. W 1713 r. kandydatkami do zakonu były *Salomea Dębińska*, *Anna Strusówna* oraz *Konstancja Morsztynówna*. Wówczas jeszcze jako świeckie panny wpisały się tuż po bernardynkach w poczet członkiń Arcybractwa Najświętszego Sakramentu i Pięciu Ran Pana Jezusa⁴³⁹. Można więc przypuszczać, iż przebywając w otoczeniu sióstr, szykowały się do podjęcia decyzji o wkroczeniu na drogę życia zakonnego. I faktycznie, rok później panna *Dębińska* jako *Katarzyna*, panna *Strusówna* jako *Helena*, a w 1718 r. panna *Morsztynówna* jako *Bronisława* rozpoczęły tamże nowicjat. Podobna sytuacja miała miejsce w 1741 r. Wtedy również zakonnicom profeskom, które wpisały się do powyższego bractwa, towarzyszyły świeckie panny, które w tymże i następnym roku rozpoczęły nowicjat. Były to *Elżbieta Gostkowska*, *Anna Majeronowska* oraz *Jadwiga Wojnowska*⁴⁴⁰.

Jeśli panna pomyślnie przeszła okres wstępnego przygotowania, wykazała się niezbędnymi umiejętnościami i przymiotami charakteru, dopuszczana była do odbycia nowicjatu. Cel tego, wciąż próbnego, etapu był dwojaki. Dla panny, która go rozpoczynała, stanowił on moment oficjalnego przedsta-

⁴³⁶ Ibidem.

⁴³⁷ Ibidem, s. 439-440.

⁴³⁸ ABKr., rkps 2, W Imię Pańskie Amen. Na wieczna pamiatke kronika klastoru s. Jozepha. Opisanie fundaciej klastoru Panien zakonu s. Franciszka trzeciej reguły przy kościele pod tytułem s. Józefa w Krakowie, s. 16.

⁴³⁹ ABC, rkps, b. sygn., Liber vitae eorum..., k. 90v. Zaangażowanie bernardynek w działalność krakowskich bractw została szerzej omówiona w rozdziale IV niniejszej rozprawy.

⁴⁴⁰ Ibidem, k. 100.

wienia swej woli podjęcia życia zakonnego oraz aktywnego zaangażowania w codzienność klasztornej wspólnoty, a dla pozostałych sióstr był czasem jeszcze gruntowniejszego przypatrywania się nowicjusze i rozeznawania, czy posiada ona cechy niezbędne do realizacji tegoż powołania⁴⁴¹.

Przed rozpoczęciem nowicjatu – zgodnie z uchwałą kapituły opatowskiej z 1659 r., a także z ordynacjami Poznańczyka – wymagano, by krewni lub opiekunowie panny złożyli jej posag, który zapieczętowany oczekiwał bezpiecznie zdeponowany aż do dnia profesji⁴⁴². Od strony formalnej proces ten wyglądał następująco: rodzice lub najbliżsi żyjący krewni składali przed rozpoczęciem nowicjatu zobowiązanie na ręce przełożonej klasztoru przekazania stosownej sumy. Uzgodniona kwota była przekazywana na drodze aktu urzędowego w okolicy daty profesji zakonnej. Zazwyczaj była to suma, którą lokowano na dobrach rodzinnych nowicjuszki, od której corocznie wypłacano ustalony procent. Jednocześnie tak zaopatrzona na zakonną drogę panna dokonywała aktu abrenuncjacji, czyli zrzekała się pretensji i roszczeń do majątku przypadającego jej po rodzicach w drodze dziedziczenia, poświadczając, iż jej prawo do rodzinnej schedy zostało już zabezpieczone. Był to ustalony w prawodawstwie model postępowania, dotyczący zarówno pańien zamierzających złożyć śluby zakonne, jak i tych, które wstępowały w związki małżeńskie, regulujący relacje majątkowe między wyposażaną a jej krewnymi⁴⁴³. I tak przykładowo Agnieszka Śmigielska wstąpiła do nowicjatu w 1719 r.⁴⁴⁴, a 5 listopada rok później, na dwa dni przed jej profesją, jej ojciec Kazimierz Śmigielski zapisał jej posag w wysokości 500 zł. Kwotę ulokował na dobrach dziedzicznych Michała Silnickiego, Tomice, położonych w województwie krakowskim. Od powyższej sumy miał być wypłacany coroczny czynsz w wysokości 70 zł, płatny na święto św. Marcina⁴⁴⁵. W ten sam dzień Agnieszka Aleksandra Śmigielska podpisała również akt abrenuncjacji,

⁴⁴¹ J. Leclercq, *Noviziato*, [w:] *Dizionario degli istituti di perfezione*, t. 6, red. G. Pelliccia, G. Rocca, Roma 1980, kol. 442-448.

⁴⁴² „Nulli in posterum virginum seu quarumcunque aliarum personarum in numerum monialium ad scribendarum religionis habitus ante professionem concedatur sine dote, quae debet anticipare apud aliquem idoneum per moniles de consensu Superioris Provinciae electum reponi, sub publico instrument ut statim facta professione monasterio incorporari possit” – APBK, rkps M-17, s. 277; zob. też: APBK, rkps W-25, s. 440.

⁴⁴³ Z. Głoger, *Encyklopedia staropolska ilustrowana*, t. 1, Warszawa 1900, s. 3; M. Głuszak, *Abrenuncjacja od substancji rodzicielskiej w świetle akt grodzkich przemyskich z lat 1651-1657*, „Krakowskie Studia z Historii Państwa i Prawa” 2019, t. 12, z. 1, s. 23-27.

⁴⁴⁴ ABKr, rkps 221, s. 10.

⁴⁴⁵ ABKr, rkps 219, s. 309-318; ANK, rkps Castr. Crac., t. 359, s. 1511-1515; ANK, Akta klasztorów, kościołów i instytucji religijnych w Krakowie – zbiór szczątków zespołów, Klasztory krakowskie, rkps 42, Bernardynki przy kościele św. Agnieszki 1632-1730, s. 3-5.

a obecne były przy tym ze strony klasztoru św. Agnieszki ówczesna przełożona *Angela Skociszowska* oraz wikaria *Gabriela Czerna*⁴⁴⁶. Marianna Czerna rozpoczęła nowicjat w 1733 r.⁴⁴⁷ W roku następnym, 23 lipca, jej krewny Franciszek Czerny (rodzice nowicjuszki już nie żyli) przekazał klasztorowi 3000 zł posagu zabezpieczonego na Andrychowie⁴⁴⁸. Z kolei 29 listopada 1734 r., czyli na osiem dni przed swoją profesją, Marianna *Anna Czerna* podpisała akt abrenuncjacji⁴⁴⁹. Zdarzały się jednak sytuacje, gdy odstępowano od konieczności złożenia posagu. Za przełożenstwa matki *Anny Czernej* przy obłóczynach osiemnastoletniej *Jadwigi Pacjencji Orlińskiej* 21 maja 1725 r. zanotowano, iż została przyjęta jako „panienka uboga”⁴⁵⁰. Identyczna sytuacja zaistniała, gdy 11 sierpnia 1726 r. rozpoczęła nowicjat *Magdalena Józefa Węgrzynowicówna*⁴⁵¹.

Pierwszy etap na drodze bezpośredniej formacji zakonnej trwał rok, bez przerwy⁴⁵². Potwierdzają to z całą mocą zalecenia bernardyńskie zredagowane w XVII w., gdzie zapisano: „zupełny rok w odzieniu zakonnem ma próbować zakonu onego, do którego ma wstąpić, bo inaczej nie byłaby ważna professya według tegoż Concilium Trydentskiego wolej rozkazania na tymże miejscu”⁴⁵³. Szczególnie dbano, by był to równo rok, co do dnia licząc dni kalendarzowe, a nie dni świąteczne, w przypadku świąt czy uroczystości ruchomych mogły one bowiem różnie wypadać w kolejnych latach: „owo zgółta tego trzeba pilnować, żeby nie mniej niżli rok próbowała, ale rok spełna, a jeśliby więcej nad rok, to nic nie wadzi”⁴⁵⁴. Był to czas utwierdzania się w powołaniu do życia wspólnotowego. Nowicjuszka chodziła już w habitcie zakonnym, który według zaleceń miał być uszyty z grubego sukna⁴⁵⁵. Ordynacje Poznańczyka są tu zgodne z wcześniejszymi uchwałami bernardyńskimi, według których „panny [...] Ojciec Wielebny Minister albo ten komu on

⁴⁴⁶ ANK, rkps Castr. Crac., t. 359, s. 1510-1511.

⁴⁴⁷ ABKr., rkps 221, s. 12.

⁴⁴⁸ ABKr., rkps 220, s. 131-139.

⁴⁴⁹ ANK, rkps Castr. Crac., t. 375, s. 681-684.

⁴⁵⁰ ABKr., rkps 221, s. 11.

⁴⁵¹ Ibidem.

⁴⁵² M. [Nowodworski], *Nowicjat, Encyklopedia kościelna podług teologicznej encyklopedji Wetrzera i Weltego, z licznymi jej dopełnieniami*, red. M. Nowodworski, t. 16, Warszawa 1885, s. 445; É. Jombart, *Novice, [w:] Dictionnaire de droit canonique contenant tous les termes du droit canonique avec un sommaire de l'histoire et des institutions et de l'état actuel de la discipline*, red. R. Naz, t. 6, Paris 1957, kol. 1024.

⁴⁵³ APBK, rkps I-k-2, I. Porządek i sposób obłóczenia panien w zakonne odzienie reguły Trzeciej Franciszka Świętego przez Leona X papieża reformowanej z porządków i przywilejów Braci Mniejszych zebranej, s. 3.

⁴⁵⁴ Ibidem, s. 4.

⁴⁵⁵ ABKr., rkps 151, s. 7.

wyraźnie poruczy, a nie kto inszy do habitu świętego przyjmować będzie”⁴⁵⁶. Zaznaczono również, iż na trzy miesiące przed tym wydarzeniem należy zbierać głosy opiniujące wśród sióstr w sprawie danej kandydatki⁴⁵⁷.

Zwyczaj, aby obłóczyny odbywały się na początku nowicjatu, a złożenie ślubów, czyli profesja, na jego zakończenie, utrwalił się w całym Kościele między VI a XVI w.⁴⁵⁸ Akt ten przeprowadzano w następującym porządku: „A gdy przyjdzie czas, aby Panna była w odzienie zakonne obleczona, ma bydz zgromadzenie sióstr uczynione, abo Kapituła dawszy znać dzwonkiem refektarskim, aby się wszystkie (wyjawszy chore) na ten akt wielki i poważny, wszystko na ten czas porzuciwszy, zeszyły”⁴⁵⁹. Należało również posłać po prowincjała oo. Bernardynów lub kustosza, lub innego spośród przełożonych, jeśli ci wymienieni byliby nieobecni, a ten wraz z drugim zakonnikiem i spowiednikiem zakonnic powinni udać się do klasztoru bernardynek. W ich obecności „ona panna do zgromadzenia sióstr przyszedłszy, pokłęknie przed krucyfiksem i przed przełożonym, wyzna wszystkie swoje defekty i niedoskonałości, których się próbując w świeckim odzieniu jakkolwiek dopuściła, prosząc pokornie, aby jej wszystko odpuściły i żeby ją do zgromadzenia swego przyjęły [...]”⁴⁶⁰. Następnie kandydatka udawała się do kościoła, by się modlić, a „siostry tym czasem mają dawać głosy na jej przyjęcie tym sposobem”. Wówczas przełożona miała przemówić tak, by napomnieć je, aby podejmowały decyzje w zgodzie z własnym sumieniem, gdyż „jest rzeczą wielką i niebezpieczną być komu przeszkodą do zakonu [...], aby się nie unośliły żadnym afektem nieporządnym i upornym, jako zazdrością, nieżyczliwością [...] prywatą jaką, nienawiścią, pomstą, niechęcią jaką”⁴⁶¹. Głosowano przy użyciu ziarenek grochu lub bobu w czarnym i białym kolorze, które rozdawała wikaria; każda z zakonnic otrzymywała po dwa. Następnie były one składane przez przełożoną i odbywało się liczenie oddanych głosów pozytywnych i negatywnych, a po ich zsumowaniu decyzja była oznajmiana kandydatce. Jeśli werdykt był pomyślny, to przełożony oznajmiał pannie, by szykowała się do przyjęcia habitu. W ramach przygotowania do tego wydarzenia musiała dzień wcześniej przystąpić do sakramentu pokuty⁴⁶².

W dniu obłóczyn „ma bydz odzienie wszystko nagotowane i przed ołtarzem, gdy Msza święta za nie bywa odprawowana o Duchu Św., położone; przy której też Mszy [...] Panna obleczenia czkając, ma być obecna, także rodzice

⁴⁵⁶ APBK, rkps W-25, s. 440.

⁴⁵⁷ Ibidem.

⁴⁵⁸ M. Borkowska, *Życie codzienne polskich klasztorów żeńskich w XVII-XVIII wieku*, Warszawa 1996, s. 27-28.

⁴⁵⁹ APBK, rkps I-k-2, I. Porządek i sposób obłóczenia panien..., s. 4.

⁴⁶⁰ Ibidem, s. 4-5.

⁴⁶¹ Ibidem, s. 5.

⁴⁶² Ibidem, s. 6.

jej, przed ołtarzem klęczący albo stojący z świecami zapalonymi które oddać mają temu, kto im da krzyża i reliqui świętych całować⁴⁶³. Po kazaniu, które miało zazwyczaj dotyczyć rozważań na temat „próżności świata” lub „zachości żywota zakonnego”, panny obecne na chórze rozpoczynały śpiewanie psalmów. W tym czasie przyszła nowicjuszka leżała krzyżem przed ołtarzem, a przełożony dokonywał aktu poświęcenia zakonnego odzienia: „po tym ją pokropi wodą święconą także odzienie i powstać jej z ziemi każe”⁴⁶⁴. Panna przebierała się za rozpostartą zasloną lub kobiercem, który osłaniał ją od widoku osób zgromadzonych w kościele, „dopieroż przełożony weźmie koronę albo wieniec z jej głowy także i insze klejnoty jeśli będą i położy je na ołtarzu”, zaś „panna matka ma mu podać habit święcony do obleczenia [...]”⁴⁶⁵. Po odmówieniu modlitwy nowicjuszka była opasywana chordą, a następnie miały miejsce postrzyżyny: „tu już włosy jej mają być ustrzyżone przez przełożonego [...] i zarazem głowę jej panna matka albo inna siostra przy niej będąca, przykryciem na to zgotowanym nakryć ma i zasłonić”⁴⁶⁶. Po dokonaniu tego aktu przełożony wręczał nowicjuszce zapaloną świecę, „a panna matka z drugą siostrą tymczasem, z inszych szat ją świeckich zewlecze”⁴⁶⁷.

Przyjęcie habitu było aktem odrzucenia świata zewnętrznego, którego widzialnym znakiem był właśnie świecki ubiór⁴⁶⁸. Jak zaznacza s. Małgorzata Łukawska FMA w swej pracy poświęconej żeńskiemu ubiorowi zakonnemu, „oznaczało *contemptu mundi* – pogardę dla świata, niosącego godności, pozycje społeczne, władzę, zabieganie o dobra materialne”⁴⁶⁹. Przywołując przykład Pontyfikatu plockiego z XII w., autorka przypomina, iż już wtedy w modlitwie przy błogosławieniu szat mniszych zaznaczano, iż „są zapowiedzią szaty zbawienia i wiecznej radości”⁴⁷⁰. Nałożenie habitu było rozumiane jako przywilej, którym zostaje obdarzona osoba pragnąca wkroczyć na drogę powołania zakonnego, z kolei pozbawienie kogoś habitu stanowiło karę za wystąpienie przeciw ideałom, jakie symbolizował. Habit był zewnętrznym znakiem, który podkreślał przynależność do konkretnej

⁴⁶³ Ibidem.

⁴⁶⁴ Ibidem, s. 7, 9.

⁴⁶⁵ Ibidem, s. 9.

⁴⁶⁶ Ibidem, s. 10.

⁴⁶⁷ Ibidem.

⁴⁶⁸ T. Bach, *Habit*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, t. 6, red. J. Walkusz, Lublin 1993, kol. 445-447; G. Columbás, *Abito religioso*, [w:] *Dizionario degli istituti di perfezione*, t. 1, Roma 1974, s. 50-56; E. Boaga, *L'abito degli Ordini mendicanti*, [w:] *La sostanza dell'effimero. Gli abiti degli Ordini religiosi in Occidente. Catalogo*, a cura di G. Rocca, Roma 2000, s. 97-101.

⁴⁶⁹ M. Łukawska, *De habitu virginum. Żeński ubiór zakonnny na przykładzie polskich klasztorów epoki przedrozbiorowej. Symbolika i ewolucja form*, Warszawa 2021, s. 241.

⁴⁷⁰ Ibidem.

wspólnoty klasztornej, a jego ściśle określona forma stanowiła jeden z czynników budujących jedność zakonną⁴⁷¹. Początkowo istniał zwyczaj, iż okres próby odbywano, chodząc w świeckim odzieniu. Już bowiem synod w Toledo w VII w. wprowadził zakaz noszenia habitu przez osoby świeckie oraz młodocianych kandydatów, przyjętych z woli rodziców do klasztoru. Z czasem zezwolono, by kandydaci nosili habity podobne do tych zakładanych po profesji, jednakże dopiero Sobór Trydencki – po tym, jak usankcjonował prawnie obowiązek nowicjatu – doprecyzował, iż w trakcie jego trwania należy zakładać odpowiedni habit. Ten był często podobny w formie do tego nakładanego przy profesji, nie był jednak specjalnie poświęcany⁴⁷².

W klasztorach żeńskich strój zakonny nowicjuszek różnił się od stroju zakonnice po profesji kolorem welonów i płaszczy czy też okryć zewnętrznych zakładanych w trakcie modlitw chórowych. I tak białe welony były zarezerwowane dla nowicjuszek i siostr konwerek⁴⁷³, z kolei zakonnice po złożonych ślubach nosiły czarne welony, a do chóru zakładały uroczyste płaszcze⁴⁷⁴. Jeśli chodzi o habit bernardynek w początkach ich istnienia, to należy przypuszczać, że skoro wywodziły się one z grup tercjarek, to również ich szaty zbliżone były wyglądem do tych noszonych przez członkinie Trzeciego Zakonu. Tercjarki w momencie składania ślubów prostych bądź prywatnych przywdziewały także nowy strój, na który składała się szara suknia i szary welon⁴⁷⁵. Stąd określano je niekiedy szarymi siostrami, jak znaną z dokumentu z 9 stycznia 1475 r. Zofię Ofkę *monialis grisea de tertia regula S. Francisci*⁴⁷⁶. W klasztorach bernardynek przebywały siostry chórowe, konwerski⁴⁷⁷ oraz tercjarki⁴⁷⁸. Ich odmienny zakres obowiązków i pozycja były

⁴⁷¹ *Ibidem*, s. 54, 55.

⁴⁷² *Ibidem*, s. 55-56.

⁴⁷³ Początkowo mianem tym w zakonach żeńskich określano członkinie, które przydzielone były do posługi mniszkom, dopiero papież Pius V, wprowadzając w swej reformie życia zakonnego obowiązek zachowania klauzury papieskiej, zakazał na przyszłość przyjmowania konwerek. Dopuszczał jedynie taką możliwość, ale pod warunkiem, że złożą śluby zakonne. Konwerski nie przynależały do pierwszego chóru, ale pełniły drugorzędne funkcje. Po złożeniu ślubów uznawane były za zakonnice w myśl prawodawstwa kościelnego. Odróżniało je to od tzw. rodziny klasztornej, która wykonywała w klasztorze prace służebne, zob. J. Kałowski, *Podział na chóry w polskich żeńskich instytucjach zakonnych*, „Prawo Kanoniczne. Kwartalnik Prawno-Historyczny” 1991, t. 34, nr 1-2, s. 88-90.

⁴⁷⁴ M. Łukawska, *De habitu virginum...*, s. 61.

⁴⁷⁵ *Ibidem*, s. 188.

⁴⁷⁶ „zakonnica szara od Trzeciej Reguły św. Franciszka” (tłum. własne) – *Starodawne prawa polskiego pomniki z ksiąg dawnych sądowych ziemskich i grodzkich ziemi krakowskiej*, t. 2, wyd. A. Z. Helceł, Kraków 1870, s. 804 (nr 4129).

⁴⁷⁷ Tym mianem została określona Barbara Otrobianka, zob. ABKr, rkps 209, s. 76.

⁴⁷⁸ Zagadnienie to zostało omówione w części poświęconej pochówkom.

wyrażone także przez strój. Tercjarki nosiły „sukienkę zakonną” – w odróżnieniu od habitu siostr chórowych – oraz biały welon tak jak konwerski⁴⁷⁹. W drugiej połowie XVIII w. w klasztorze św. Agnieszki przebywała Agnieszka Gutowska, tercjarka, która została pochowana w habicie zakonnym. O jej nieco odmiennym statusie we wspólnocie może świadczyć fakt, iż nie została odnotowana na żadnym urzędzie klasztorowym, a przeżyła w konwencie aż trzydzieści trzy lata⁴⁸⁰. Niekiedy tercjarkami zostawały także rezydentki, kobiety osiadłe na dewocji, jak np. Konstancja z Myszkowskich Bużeńska, która spędziła u bernardynek jako tercjarka dwanaście lat, czy wdowa Katarzyna z Tęgoborskich Burzyńska, która przez ponad dwadzieścia lat żyła u nich jako siostra Trzeciego Zakonu⁴⁸¹. Jedyne źródło ikonograficzne prezentujące strój siostry konwerski to portret Marianny z Ruszkowskich († 1756)⁴⁸², chorążyny zakroczymskiej, przebywającej w klasztorze bernardynek u św. Józefa jako rezydentka, namalowany w XVIII w., na którym została przedstawiona w białym welonie (il. 21)⁴⁸³. Z dużym prawdopodobieństwem można założyć, iż konwerski z klasztoru św. Agnieszki nosiły takie same szaty. Brak jednak szerszych wzmianek na ich temat. Małgorzata Borkowska potwierdza jednak, iż podział na siostry chórowe, zobowiązane do modlitwy brewiarzowej, oraz niezobowiązane do niej konwerski, mające więcej czasu na pracę, istniał we wszystkich tradycyjnych zakonach klauzurowych. Konwerski nie były jednak liczne; we wspólnotach zdarzały się dwie lub trzy jednocześnie. Możliwe więc, że właśnie dlatego dane na ich temat w stradomskiej wspólnocie są tak skąpe⁴⁸⁴.

W toku kwerendy nie natrafiono na źródła prezentujące habit bernardynek w początkach ich istnienia. Jak wynika z przepisów, ich strój miał przede wszystkim charakteryzować się skromnością: „potrzeba, aby od wszelakiej dworności tak w odzieniu, jako rzeczach innych jakichkolwiek strzegli się

⁴⁷⁹ M. Łukawska, *De habitu virginum...*, s. 189 Autorka opracowania przywołuje zapiskę z nekrologu Katarzyny Wierzychowskiej († 1763), która została pochowana właśnie w „sukience Trzeciej Reguły”, była tercjarką w klasztorze bernardynek u św. Józefa. Można przypuszczać, że tercjarki przebywające w klasztorze św. Agnieszki nosiły takie samo odzienie.

⁴⁸⁰ ABKr., rkps 129, s. 151.

⁴⁸¹ R. Kalinowski, *Klasztory karmelitanek bosych w Polsce, na Litwie i Rusi ich początek, rozwój i tułactwo w czasie rozruchów wojennych w XVII wieku. Rzecz osnuta na kronikach klasztornych*, [t. 3:] Kraków. I. Klasztor św. Marcina, oprac. R. Kalinowski, Kraków 1904, s. 14; ABKr., rkps 221, s. 186.

⁴⁸² Była to wdowa, 1mo voto Sierakowska, 2^{ndo} voto Drozdowska, matka Wacława Hieronima Sierakowskiego († 1780), arcybiskupa lwowskiego, mieszkała w klasztorze św. Józefa jako rezydentka przez 26 lat, zob. R. Gustaw, *Klasztor i kościół...*, s. 126, 194.

⁴⁸³ J. T. Nowak, W. Turdza, *Skarby krakowskich klasztorów*, Kraków 2000, s. 158, 170.

⁴⁸⁴ M. Borkowska, *Zakony żeńskie w Polsce w epoce nowożytnej...*, s. 99–100.

Il. 21. Portret Marianny z Ruszkowskich. Źródło: J. T. Nowak, W. Turdza, *Skarby krakowskich klasztorów*, Kraków 2000, s. 158.

i według [...] rady zbawiennej złożywszy próżne tego świata ochędóstwa, żadnej ozdoby cielesnej nosić nie mają, jeno samo pokorne i potrzebne pokrycie ciała swego"⁴⁸⁵. Najstarsze wizerunki pochodzą dopiero z wieku XVII. Są to olejne portrety nieznanego autorstwa: *Teresy Zadzikówny*, namalowany w 1631 r. (il. 22), oraz *Anny Charitas Łowickiej* z 1688 r. (il. 23). Były to zakonnice wywodzące się z klasztoru św. Agnieszki, które przeszły w 1646 r. na nową fundację, tworząc zręby wspólnoty klasztoru św. Józefa. Wspomniane portrety stanowią istotne źródło do odtworzenia wyglądu stroju bernardynek. Jak wynika z datacji, wizerunek Zadzikówny namalowano jeszcze w okresie, gdy przebywała w klasztorze św. Agnieszki – w 1631 r. pełniła tam urząd wikarii. Z kolei Anna Charitas Łowicka, pięciokrotnie wybierana

⁴⁸⁵ ABKr., rkps 151, s. 12.

na przełożoną klasztoru św. Józefa⁴⁸⁶, została sportretowana pośmiertnie, bowiem „gdy cały konwent bardzo płakał, na pamiątkę po śmierci jej kazały ją sobie odmalować, żeby się choć malowaną cieszyły”, a portret zawiesiły w kapitułarzu⁴⁸⁷. Można założyć, iż strój prezentowany na wspomnianym portrecie jest tożsamy z tym noszonym przez bernardynki w tym samym czasie w klasztorze św. Agnieszki.

Bernardynki zostały przedstawione w brunatnych habitach, które miały formę tuniki z prostymi rękawami, z wywiniętymi mankietami. Szerokość rękawów była na tyle duża, iż pozwalała wsunąć w nie drugą dłoń. Istniał bowiem wśród zakonnic zwyczaj, iż o ile ich ręce nie były akurat zajęte pracą, noszono je wsunięte w rękawy. Był to wyraz skromności, gdyż jak zauważa s. M. Borkowska, mniszka bez potrzeby nie pokazywała postronnym nawet tego fragmentu ciała⁴⁸⁸. Na habit nie nakładano wówczas jeszcze szkaplerza, który wprowadzono dopiero w wyniku reformy stroju w wieku XIX. Habit przepasany był podwójnie białym sznurem zwanym chordą. Na wierzch zakładano płaszcz w tym samym brunatnym kolorze. Głowy bernardynki okrywały białą chustą, która była zakładana pod welon; określała ją bandaszka lub weronika. W skład nakrycia głowy wchodziła jeszcze barbitka, czyli pas tkaniny pod brodą, otaczający policzki, i bindala, czyli osłona czoła, uszyta z białego płótna. Biała chusta noszona z przodu, zwana zatyczką, przykrywała ramiona zakonnicy. Profeski nosiły czarny welon, spod którego wystawały brzegi drugiego, białego⁴⁸⁹. Elementem związanym ze strojem bernardynek była koronka seraficka, którą dopinano do chordy. Składała się z siedmiu dziesiątek paciorków, zakończonych medalikiem z wizerunkiem Matki Bożej⁴⁹⁰. Poglądowy strój bernardynek został także przedstawiony na rycinie w dziewiętnastowiecznym opracowaniu poświęconym historii różnych zgromadzeń zakonnych. Jest on zbieżny z wyglądem habitu sióstr profesek opisanym powyżej. Bernardynkę przedstawiono w habicie w kolorze orzechowym, na który ma nałożony płaszcz w tym samym kolorze, bez szkaplerza, w czarnym welonie, spod którego wystawał fragment welonu białego (il. 24)⁴⁹¹.

⁴⁸⁶ ABKr. rkps 129, s. 99.

⁴⁸⁷ R. Gustaw, *Klasztor i kościół św. Józefa...*, s. 55.

⁴⁸⁸ M. Borkowska, *Życie codzienne polskich...*, s. 151-152.

⁴⁸⁹ M. Łukawska, *De habitu virginum...*, s. 190.

⁴⁹⁰ Zwyczaj jej odmawiania wprowadziła kapituła bernardynów, odbyta w Radomiu w 1645 r., zob. M. Łukawska, *De habitu virginum...*, s. 192.

⁴⁹¹ Rys historyczny zgromadzeń zakonnych obojej płci wraz z rycerskimi zakonami i orderami państw wydany w języku niemieckim przez J. K. Wietz i Piotra Bohmann, przełożony na język polski i pomnożony opisami nowo-powstałych zakonów wraz z objaśnieniami ogólnymi i rycinami nowymi [...], t. 2: *Zakony żeńskie*, oprac. B. Szymański, Warszawa 1848, s. 195-195, tabl. LXXIV (fig. 2).

Il. 22. Portret *Teresy Zadzikówny*,
Źródło: J. T. Nowak, W. Turdza,
Skarby krakowskich..., s. 157.

Il. 23. Portret *Charitas*
Łowickiej. Źródło:
J. T. Nowak, W. Turdza,
Skarby krakowskich..., s. 157.

Il. 24. Tercjarka franciszkańska w habicie. Źródło: Rys historyczny zgromadzeń zakonnych obojej płci wraz z rycerskimi zakonami i orderami państw wydany w języku niemieckim przez J. K. Wietz i Piotra Bohmann, przełożony na język polski i pomnożony opisami nowo-powstałych zakonów wraz z objaśnieniami ogólnymi i rycinami nowymi [...], t. 2: Zakony żeńskie, oprac. B. Szymański, Warszawa 1848, tabl. LXXIV (fig. 2).

U bernardynek istniał zauważalny już od XV w. zwyczaj nadawania nowego imienia w momencie obłóczyn. Praktyka ta ułatwiała odróżnianie poszczególnych sióstr i pomagała unikać zamieszania w przypadku, gdy jakieś imię często się powtarzało⁴⁹². Szukając inspiracji, nie odnoszono się do zapomnianych świętych. We wspólnotach, które nie były zbyt liczne, nadawano siostrom imiona powszechnie znane i stosowane w świecie, jednakże w każdym zakonie występowały te szczególnie uprzywilejowane, odnoszące się do własnych założycieli czy świętych. U bernardynek oprócz popularnych imion jak Franciszka, Klara, Aniela czy Jadwiga używano także łacińskich nazw cnót: *Humilitas*, *Pacjencja*, *Prudencja*, *Charitas*, *Modestia*, *Innocencja*. Jak sugeruje s. Borkowska, mogła to być również wskazówka dla nowicjuszek, w jakiej cnocie powinna się szczególnie ćwiczyć⁴⁹³. Czasem nadawane imię miało związek z przypadającym na dzień obłóczyn wspomnieniem świętego lub uroczystością, jak w przypadku wymienianej już nowicjuszek Anny Ptaszyńskiej, którą nazwano *Marianną*, gdyż 9 listopada obchodzona była Uroczystość Opieki NMP⁴⁹⁴. Imię w trakcie obłóczyn wypowiadał duchowny celebrujący cały akt, a oznajmiała mu je przełożona bernardynek. W tym momencie odbierał on również od nowicjuszek zapaloną świecę, którą trzymała w dłoniach, oraz udzielał jej błogosławieństwa na nowy etap zakonnej formacji. Zarazem oddawał nowicjuszkę pod opiekę przełożonej, „upominając ją, aby o niej tak zawiadowała, żeby się ćwiczyła w nabożeństwie, posłuszeństwie i we wszelkiej zakonności i cnotach świętych”⁴⁹⁵, po czym inicjował hymn *Te Deum laudamus*. Gdy śpiew dobiegał końca, z chóru schodziły pozostałe zakonnice i czekały u drzwi kościelnych z zapalonymi świecami, by przywitać nową członkinię wspólnoty,

którą gdy panna matka i z drugą siostrą przyprowadzą [...] zaczną antyfonę, jeśli jedna panna jest *Veni sponsa Christi*, trzykroć ją powtarzając, a jeśli ich dwie albo więcej, tedy zaczną antyfonę *Prudentes Virgines*, także ją trzykroć powtarzając i takie w pośrodek siebie do klasztoru jako aniołowie święci duszę dobrą do nieba z weselem i nabożeństwem przyjmą i przywitają⁴⁹⁶.

Nowicjuszek, podobnie jak profeski, nie mogły utrzymywać z nikim korespondencji bez wyraźnego pozwolenia matki przełożonej, gdyż – jak uzasadniono w ordynacjach – „ozieźbłość i rozpущzone życie z częstych rozmów z świeckimi obojej płci i z pisania listów swoje początki i rozmnożenie

⁴⁹² K. J. Kantak, *Bernardyni polscy*, t. 1, s. 258-259, M. Borkowska, *Życie codzienne polskich...*, s. 31.

⁴⁹³ M. Borkowska, *Życie codzienne polskich...*, s. 32.

⁴⁹⁴ ABKr, rkps 221, s. 82.

⁴⁹⁵ APBK, rkps I-k-2, I. Porządek i sposób obłócznia panien..., s. 12.

⁴⁹⁶ Ibidem.

bierze"⁴⁹⁷. Karze podlegała także panna, która bez zgody przyjęłaby list. W codziennych obowiązkach była zobowiązana być posłuszną względem wikarii, ta z kolei „tak ma robotami zabawiać, aby i próżnowanie miejsca nie miało i duch nabożeństwa wielkością roboty nie był zatłumiony”⁴⁹⁸. Nowicjusze nie wolno było samej udawać się do furty, mogła to uczynić jedynie w towarzystwie wikarii, i to tylko „za słuszną przyczyną”⁴⁹⁹.

W metryce klasztoru św. Agnieszki przechowały się informacje o osiemdziesięciu siedmiu nowicjuszach, które wstąpiły do bernardynek. Ta liczba jest oczywiście niepełna, gdyż zawiera nazwiska, które udało się przywołać z pamięci, gdy w 1713 r. z inicjatywy matki *Gabrieli Czernej* zaczęto odtwarzać zapisy i prowadzić księgę na nowo. Najdawniejsza z nowicjuszek tam odnotowanych to *Prudencja Maciejowska*, przy której nie zamieszczono żadnych szczegółowych informacji poza tymi, że „przed Szwedami pierwszymi była matką przełożoną”⁵⁰⁰. Ostatnia z nowicjuszek to *Anna Marianna Ptaszyńska*, która rozpoczęła nowicjat w klasztorze św. Agnieszki 9 listopada 1777 r.⁵⁰¹ Pierwsza bardziej szczegółowa informacja została zapisana przy obłóczynach *Franciszki Pacjencji Ligęzianki*, która została obłoczona „po pierwszych Szwedach”⁵⁰². W metryce podano informacje o jej rodzicach oraz że przyjęła habit z rąk o. Antoniego Stefanowicza, na co swoje pozwolenie dał ówczesny prowincjał o. Jacek Stradomski. Pierwsze daty roczne zapisano przy obłóczynach *Elżbiety Antoniny Błońskiej*, *Konstancji Tomaszewskiej* oraz *Aleksandry Charitas Łackiej*, które rozpoczęły nowicjat w 1668 r.⁵⁰³, a dokładną datę dzienną – 24 maja 1682 r. – zanotowano, gdy do klasztoru wstąpiła panna *Krystyna Kunegunda Strusówna*⁵⁰⁴.

Wśród nowicjuszek, o których informacje zachowały się w metryce, najmłodsza kandydatka do zakonu liczyła dwanaście lat. Była to *Gabriela Marcjanna Dukiewiczówna*, obłoczona 13 września 1744 r. za prowincjała o. Augustyna Obrąpalskiego⁵⁰⁵. Najstarsza to *Marianna Franciszka Bętkowska*, która wstąpiła do bernardynek 18 sierpnia 1765 r. w wieku dwudziestu dziewięciu lat, przyjmując habit z rąk o. Tymoteusza Kaffki, jubilata, lektora świętej teologii, za pozwoleniem o. Jana Rusieckiego († 1779)⁵⁰⁶. Większość

⁴⁹⁷ APBK, rkps W-25, s. 440.

⁴⁹⁸ Ibidem, s. 441.

⁴⁹⁹ Ibidem.

⁵⁰⁰ ABKr., rkps 221, s. 6.

⁵⁰¹ Ibidem, s. 82.

⁵⁰² Ibidem, s. 6.

⁵⁰³ Ibidem, s. 6-7.

⁵⁰⁴ Ibidem, s. 7.

⁵⁰⁵ Ibidem, s. 13.

⁵⁰⁶ K. Grudziński, *Rusiecki Jan Józef*, [w:] *Słownik polskich pisarzy franciszkańskich...*, s. 422.

kandydatek do klasztoru bernardynek w momencie rozpoczynania nowicjatu liczyła od siedemnastu do dwudziestu trzech lat, a więc spełniała wymóg wieku zawarty w ustawach papieskich. Liczba panien wstępujących do bernardynek nigdy nie była zbyt wysoka. W ciągu roku nowicjat rozpoczynały zazwyczaj jedna lub dwie kandydatki, a w latach 1689, 1693, 1716 i 1736 były to po trzy nowicjuszek. Najbardziej w powołania obrodził rok 1715, gdy od 2 czerwca do 6 października, za przełożństwa *Magdaleny Kossowskiej*, do klasztoru wstąpiły cztery dziewczęta⁵⁰⁷. Zdarzały się też kilkuletnie przerwy w napływie kandydatek, jak np. w latach 1685-1688, 1707-1710 czy 1759-1762. Najdłuższy, ośmioletni okres bez powołań do klasztoru odnotowany w metryce nastąpił po obłóczynach *Salomei Róży Delichowskiej*, które miały miejsce 15 czerwca 1766 r.⁵⁰⁸ Kolejna nowicjuszek została przyjęta do klasztoru dopiero 14 września 1774 r., a była to dwudziestotrzyletnia *Katarzyna Teresa Kołdowiczówna*⁵⁰⁹. Grono kandydatek zmniejszało się również w wyniku zdarzeń losowych, np. niespodziewanej śmierci *Franciszki Hiacynty Krzyżańskiej*. Córką *Teresy Słowakowiczówny* i *Wojciecha*, rejenta prawa duchownego, wstąpiła do klasztoru 9 stycznia 1727 r., przyjmując habit z rąk o. *Franciszka Borzykowskiego*⁵¹⁰. Zmarła trzy miesiące później, 13 kwietnia w Wielkanoc, a przyczynił się do tego fakt, iż „zachorowała na ciężkie szaleństwo i od poniedziałku przed N.P. Zwiastowania [25 marca] z łóżka nie wstała, aż do dnia pomienionego”⁵¹¹. W trakcie odbywania nowicjatu zmarła również *Eleonora Rzegocianka*. W metryce nie zachowała się dokładna data ani przyczyna zgonu; *Eleonora* została wymieniona wśród siostr, które zmarły „po Szwedach”, już po powrocie do klasztoru św. *Agnieszki*⁵¹².

b) Profesja

W drugim rozdziale Trzeciej Reguły św. *Franciszka* zapisano, że jeśli panna pomyślnie przeszła okres nowicjatu, to rada dyskretów klasztoru decydowała o dopuszczeniu jej do ślubów zakonnych. Uchwały wspominanej już kapituły bydgoskiej stwierdzały, że zanim nowicjuszek zostanie dopuszczona do profesji, należy dobrze rozpoznać jej cechy i predyspozycje do życia zakonnego:

⁵⁰⁷ ABKr., rkps 221, s. 9.

⁵⁰⁸ Ibidem, s. 15.

⁵⁰⁹ Ibidem, s. 16.

⁵¹⁰ Ibidem, s. 11.

⁵¹¹ Ibidem, s. 177.

⁵¹² Ibidem, s. 174.

Głosy dwakroć na professie każdej siostry, by najcelniejszej osoby, a zwłaszcza niesprawnej do chóru tak śpiewania jako i czytania, bądź też wykrętem, tak sióstr starszych jako i młodszych, bądź ojca spowiednika, bądź ojca kustosa, według Trydentskiego Concilium niech nie bywają dawane. Ale jednego pytania albo badania większa część niech zamknie albo na tę albo na owe stronę⁵¹³.

Sam akt profesji celebrowano albo w kościele, albo w klasztorze. Jeśli profesja miała być odprawiona w świątyni, wówczas na dzień przed tym wydarzeniem przełożony bernardynów wraz z drugim zakonnikiem oraz spowiednikiem zakonnic udawał się do klasztoru bernardynek. Tam na dźwięk refektarskiego dzwonka schodziły się wszystkie zakonnice, wyłączając chore, aby odbyć kapitułę, „bo ta sprawa profesji S. jest z przedniejszych i uroczystych spraw zakonnych”⁵¹⁴. Nowicjuszka w obecności całej kapituły klękała przed krucyfiksem i prosiła przełożonego oraz całe zgromadzenie sióstr o dopuszczenie do profesji. Po tym udawała się do kościoła na modlitwę, a w tym czasie – podobnie jak przed podjęciem decyzji o dopuszczeniu kandydatki do nowicjatu – następowało głosowanie przy użyciu ziaren grochu i bobu, rozdawanych przez wikarię. Jeśli wszystkie zakonnice lub większa ich część wypowiedziały się pozytywnie, wówczas nowicjuszka była ponownie przyprowadzana do refektarza, przyklękała przed krucyfiksem i przełożonym i oznajmiano jej decyzję zgromadzenia. Gdyby zdarzyła się sytuacja, iż „która (czego Boże uchowaj) głosów nie miała, to się baczeniu przełożonego zostawuje, co z tym dalej czynić jako statuta abo prawa zakonne opiewają i rozkazują”⁵¹⁵. Ordynacje Poznańczyka doprecyzowały, iż na trzy dni przed końcem nowicjatu kandydatki musiały dokonać aktu pokuty względem całej wspólnoty zakonnic i „wprzód winy swojej niedbalstwa wyznawszy i siostry przeprosiwszy klęcząc w refektarzu”⁵¹⁶ prosić o dopuszczenie do profesji. Pozostałe siostry, rozważywszy sprawę w swoim sumieniu, „nieprzystojne afekty i prywatne niechęci na stronę odrzuciwszy”⁵¹⁷, rozpoczynały głosowanie, które miało dać odpowiedź, czy nowicjuszka jest zdatna, by zostać zakonnicą. Jeśli otrzymała dwie trzecie głosów pozytywnych, była dopuszczana do złożenia profesji. W sytuacji, gdy nie uzyskała trzeciej części głosów, nie mogła zostać przyjęta bez zezwolenia prowincjała, a jeśli nie zdobyła więcej niż połowy – musiała zostać wydalona z klasz-

⁵¹³ ABKr., rkps 151, s. 45.

⁵¹⁴ APBK, rkps I-k-2, II. Porządek przyjmowania sióstr teje reguły trzeciej do professie świętej i velum abo zasłony na ich głowy kładzienia, s. 13.

⁵¹⁵ Ibidem, s. 16.

⁵¹⁶ APBK, rkps W-25, s. 441.

⁵¹⁷ Ibidem.

toru bez żadnej zwłoki⁵¹⁸. W dniu profesji odprawiana była Msza Święta śpiewana o Duchu Świętym, „która gdy bywa odprawiona *velum* albo zasłona ma być na ołtarzu położona”⁵¹⁹.

Po zakończeniu Eucharystii nowicjuszka udawała się do kościoła w towarzystwie matki przełożonej, wikarii albo jednej ze starszych sióstr; wszystkie trzymały w ręku zapalone świece, celebrans dokonywał poświęcenia *velum*, a po tym wygłaszał okolicznościową przemowę. Chór rozpoczynał następnie śpiew hymnu *Veni creator Spiritus*, a nowicjuszka w tym czasie leżała krzyżem. Po odprawieniu nakazanych modlitw powstawała i przystępowano do aktu profesji, „po tym zaraz nowicja do przełożonego ma przystąpić [...] i tam pokłękawszy i rękę chustką nakryte, złożywwszy między przełożonego rękami, ma za nim mówić nabożnie słowo professiej S”⁵²⁰. W trakcie ślubów zobowiązywała się „żyć w posłuszeństwie, bez własności i w czystości i w zamknieniu”⁵²¹. Ponadto przyrzekała przestrzegać Reguły, stosować się do dziesięciu przykazań Bożych, być posłuszną wizytatorowi, a w razie jakichś przewinień – z pokorą przyjmować i wypełniać zadaną pokutę. Dokładny tekst ślubów brzmiał następująco:

Ja siostra N. obiecuję i ślubuję Panu Bogu wszechmogącemu i Błogosławionej Pannie Maryi, błogosławionemu świętemu Franciszkowi i wszystkim świętym i Tobie Ojczy chować Regułę pokutujących, wszystkiego czasu żywota mego przez Ojca Leona dziesiątego papieża potwierdzoną, obiecując pełnić dziesięcioro Boże przykazanie i dosyć czynić za przestępstwo tej Reguły i być posłuszną wizytatorowi i pokutę od niego pokornie przyjmując i pełniąc. A to żyjąc w posłuszeństwie, bez własności w czystości i w zamknieniu⁵²².

Celebrans zaś odpowiadał: „A ja tobie jeśli to skutecznie zachowasz, obiecuję żywot wieczny, Amen”⁵²³ i zakładał na jej głowę *velum*, wypowiadając ustaloną modlitwę, kolejno siostry zgromadzone na chórze rozpoczynały śpiew litanii przewidzianej na tę okoliczność. Nakładając nowicjuszcze welon, przełożony wygłaszał następującą formułę: „Niech Cię zewlecze Pan Bóg z starego człowieka z sprawami jego, a przyoblecze nowym, który według Pana Boga stworzony jest w sprawiedliwości i w świątobliwości prawdy. Weźmi służebnico Chrystusowa świętą zasłonę albo *velum* professiej twojej, święte piętno na wieki, z którym byś wiecznie mogła przyść do królestwa

⁵¹⁸ Ibidem.

⁵¹⁹ APBK, rkps I-k-2, II. Porządek przyjmowania sióstr..., s. 16.

⁵²⁰ Ibidem, 19.

⁵²¹ ABKr, rkps 151, s. 8.

⁵²² Ibidem, s. 9; APBK, rkps I-k-2, II. Porządek przyjmowania sióstr..., s. 19.

⁵²³ APBK, rkps I-k-2, II. Porządek przyjmowania sióstr..., s. 19.

niebieskiego [...]”⁵²⁴. Po nałożeniu welonu powierzał ją pod kuratelę przełożonej bernardynek, a zgromadzeni w świątyni rozpoczynali śpiew hymnu *Te Demu laudamus*, po zakończeniu którego zakonnice powracały do klasztoru, „idąc składnością zakonną”⁵²⁵. Profeski przez pięć lat pozostawały pod bezpośrednią opieką wikarii, „ażeby pierwiej [...] w cnotach świętych i pobożności życia postępek znaczny uczyniły i na wizytacjach ojców wizytatorów zakonnego i przystojnego zachowania swego dostateczne świadectwo od zgromadzenia miały [...]”⁵²⁶.

Fakt złożenia profesji, podobnie jak obłóczyny, był odnotowywany w księdze przechowywanej w klasztorze, a wpisów dokonywano w części zatytułowanej *Metryka professoratu albo regestr professowanych, pomienionych siostr zakonnych w kościele wzwyż pomienionym S. Agnieszki panny i męczennice Chrystusowej w tenże Roku Pańskim 1713 zaczęty*⁵²⁷. Stosowano analogiczne zasady jak przy wcześniejszym wpisie dotyczącym obłóczyn: podawano datę złożenia ślubów przez nowicjuszkę, aktualną przełożoną oraz imię i nazwisko kapłana z zakonu bernardynów, który celebrował ten akt, ale tylko przy wpisach bliższych tej dacie oraz tych prowadzonych już na bieżąco. Jako że księgę zaczęto odtwarzać na początku XVIII w., wcześniejsze adnotacje często pozbawione są wszystkich istotnych elementów, których nie sposób było przywołać z pamięci. Pierwsze notki zawierają jedynie imiona składających profesję; najdawniejsza bernardynka, którą wymieniono bez żadnych dat, to *Prudencja Maciejowska*⁵²⁸. Ostatnią odnotowano profesję z 4 marca 1780 r., złożoną przez siostrę *Mariannę Ptaszyńską*⁵²⁹. Od momentu założenia księgi, czyli od początku XVIII w., zapisy były tworzone z pełną starannością i odnotowywano tam już wszystkie wymagane elementy. Wzorcowy zapis wyglądał następująco: „Roku P. 1750 dnia 28 czerwca uczyniła professją siostra Antonina Gumieniecka w rękach N. Przewieleb. Ojca Jana Kapistrana Połanieckiego⁵³⁰ na ten czas diffinitora aktualnego, za licencyją

⁵²⁴ Ibidem, s. 23-24.

⁵²⁵ Ibidem, s. 24.

⁵²⁶ APBK, rkps W-25, s. 441.

⁵²⁷ ABKr., rkps 221, s. 83.

⁵²⁸ Ibidem.

⁵²⁹ Ibidem, s. 91.

⁵³⁰ Zasłużony zakonnik, urodzony w 1694 r. w Wieliczce k. Krakowa w rodzinie drobno-szlacheckiej Jana i Reginy, autor skryptów z zakresu filozofii i teologii oraz modlitewników, po ukończeniu szkoły parafialnej wstąpił do zakonu bernardynów 24 X 1713 r. w klasztorze św. Bernardyna w Krakowie. Trzykrotnie wybrano go na diffinitora. Zmarł w Kalwarii Zebrzydowskiej 6 X 1763 r., zob. J. Kachel, *Bernardyni 1453-2003. Kapłani i bracia zakonni prowincji polskich oraz kustodii św. Michała na Ukrainie*, Wydanie jubileuszowe, cz. 4: M-P, Warta 2004, s. 306.

Najprzewieleb. Ojca Augustyna Obrąpalskiego⁵³¹ na ten czas prowincjała, za przełożenstwa tejże Najprzewielebniejszej panny *Salomei Łodzińskiej*⁵³². Z pewnością istniała starsza księga, w której umieszczano informacje o złożonych profesjach; można wysnuć przypuszczenie, iż uległa zniszczeniu w trakcie szwedzkiej inwazji.

c) Śmierć i pochówki zakonnic

Regestr sióstr zmarłych, który stanowi część metryki klasztornej, zawiera zapiski o stu czterdziestu trzech siostrach⁵³³. Jak już wspomniano, zapiski nie są kompletne, gdyż zostały odtworzone dopiero z początkiem wieku XVIII za rządów matki *Gabrieli Czernej*. Jako pierwsze umieszczono tam informacje o zgonie zakonnicy *Szczęsnej*, a następnie *Petroneli*, bez podania ich nazwisk oraz dokładnej daty śmierci. Zawodna ludzka pamięć pozwoliła sięgnąć co najwyżej do czasu sprzed „pierwszych Szwedów”, czyli okresu potopu, i przywołać bardziej charakterystyczne imiona, jak te wspomniane powyżej, czy też szczególne okoliczności, np. zgon w tym samym dniu sióstr *Winiarskiej* i *Benedykty Świerczkowskiej*⁵³⁴. Pierwsza roczna data śmierci, którą zanotowano, to 1664 r., wówczas zmarła *Ludwika Orzęcka*⁵³⁵. Zapiska ta wskazuje na pewne ograniczenia ludzkiej pamięci, której nie zawsze można w pełni ufać. Jak bowiem świadczą pozaklasztorne źródła, wymieniona *Ludwika* jeszcze w 1679 r. piastowała urząd wikarii⁵³⁶. Wspomniana data jej zgonu nie mogła być więc poprawna. Odtwarzając księgę, datę dzienną śmierci podano dopiero przy sporządzaniu nekrologu dawnej przełożonej – *Katarzyny Gawrońskiej*, zmarłej 21 lutego 1712 r.⁵³⁷

Analizując zapiski o zgonach bernardynek, można poznać ich przyczyny oraz okoliczności, wiek, w jakim on nastąpił, a także poznać urzędy, jakie sprawowała zmarła lub szczególne przymioty ducha czy charakteru, którymi za życia odznaczała się siostra. W wielu przypadkach nekrologi są jedynym świadectwem i śladem obecności zakonnicy we wspólnocie klasztornej.

⁵³¹ Po raz drugi wybrany prowincjałem prowincji małopolskiej w 1748 r., zmarł 12 I 1759 r. w Paradyżu, zob. N. Golichowski, *op. cit.*, s. 167.

⁵³² ABKr, rkps 221, s. 89.

⁵³³ W części księgi zatytułowanej *Regestr sióstr zmarłych* znajduje się 146 nekrologów, nie wliczono jednak nekrologu *Grocholskiej*, *Anny z Nielepców Rusockiej* oraz *Katarzyny z Tęgoborskich Burzyńskiej*, przyjętych do klasztoru jako wdowy lub żyjących w separacji z mężem.

⁵³⁴ ABKr, rkps 221, s. 173.

⁵³⁵ Ibidem, s. 175.

⁵³⁶ ANK, rkps Castr. Crac., t. 310, s. 2679-2680.

⁵³⁷ ABKr, rkps 221, s. 176.

Najbardziej sędziwego wieku miała dożyć dyskretka *Wiktoria Grotówna*. Z jej nekrologi wynika, że gdy „wyplaciła dług śmiertelności” 26 stycznia 1774 r., liczyła sobie sto dwa lata⁵³⁸. Pozostaje nam zaufać wyliczeniom kronikarki, chociaż wiek ten wydaje się nieco zawyżony, biorąc pod uwagę ówczesną średnią długość życia. Późnych lat dożyły też siostry *Franciszka Bętkowska* – osiemdziesięciu sześciu, *Tekla Łodzińska* – osiemdziesięciu czterech, *Pacjencja Orlńska* i *Anna Czerna* – obie osiemdziesięciu dwóch⁵³⁹. Niekiedy autorka nekrologu tylko ogólnie określiła wiek zakonnicy, jak w przypadku *Krystyny Broniowskiej* († 1696) czy *Teresy Maciejowskiej* († 1702), o których zanotowano, iż były staruszkami⁵⁴⁰. Do zmarłych w młodym wieku – jako nowicjuszek – zaliczyć należy *Eleonorę Rzegociankę*; *Hiacyntę Krzyżańską* († 1727), która miała ukończone zaledwie siedemnaście lat; *Michaelę Dąbrowską* († 1700), określoną w nekrologu jako „młoda profeska”; czy *Elżbietę Gostkowską* († 1727), która odeszła do wieczności „w młodym wieku życia swego”, przeżywszy w zakonie dwanaście lat⁵⁴¹.

Jak wspomniano, dzięki zapiskom możliwe jest także poznanie problemów i zdrowotnych bolączek, z jakimi przed śmiercią zmagaly się bernardynki⁵⁴². Niekiedy zgon poprzedzony był długą chorobą, a czasem następował niespodziewanie, bez obecności wspólnoty klasztornej. *Antonina Błońska* zmarła 24 maja 1734 r.; zmagala się przez kilka lat z bólami nóg, ponadto przez ostatni rok przed śmiercią jej problemy ze zdrowiem nasiliły się na tyle, że nie dawała rady podnieść się z łóżka⁵⁴³. *Aniela Skociśzowska*, dwukrotnie pełniąca funkcję przełożonej, od 15 grudnia 1739 r. cierpiała na paraliż. Zmarła 9 maja 1740 r., po czterdziestu dwóch latach spędzonych w klasztorze, a w jej nekrologu zaznaczono, iż „imieniomu korespondując anielskie lubo w ludzkim ciele będąc prowadziła życie”⁵⁴⁴. *Ludwika Jagniętkowska* († 1770), również na starość złożona paraliżem, spędziła w łóżku ostatnie pięć lat życia. Niekiedy w nekrologu zaznaczano nazwę choroby, na którą cierpiała zakonnica, jak w przypadku *Agnieszki Mszaneckiej* († 1740), zmarłej na febrę. Częściej jednak notowano jedynie, jak długo

⁵³⁸ Ibidem, s. 192.

⁵³⁹ Ibidem, s. 197, 199, 201.

⁵⁴⁰ Ibidem, s. 175.

⁵⁴¹ Ibidem, s. 174-175, 177-178.

⁵⁴² Dodawanie obok informacji o śmierci także wzmianki na temat przyczyny zgonu, np. wskutek epidemii, łączyło ten fakt z wydarzeniem dziejowym o szerszym znaczeniu dla lokalnej społeczności, a zarazem uwidaczniało zmysł kronikarski piszącego, zob. M. Tomaszek, *Przeszłość w tekście i działaniu społeczności klasztornych*, [w:] *Przeszłość w kulturze średniowiecznej Polski*, t. 2, red. H. Manikowska, Warszawa 2018, s. 233-234.

⁵⁴³ ABKr., rkps 221, s. 180-181.

⁵⁴⁴ Ibidem, s. 183.

przed śmiercią siostra chorowała, zaznaczając, że schorzenie było ciężkie lub nieuleczalne.

W ostatnich chwilach siostry przy jej łóżku gromadziła się cała wspólnota klasztorna, towarzysząc jej i wspierając ją swą modlitwą. Obecny był również spowiednik, który dbał, by przed śmiercią zakonnica się wyspowiadała i przyjęła Najświętszy Sakrament. Stanowiło to istotny element wspólnotowego życia, a także było jedną z zasad „sztuki dobrego umierania” i wybrzmiewa w wielu nekrologach bernardynek. O zmarłej 27 listopada 1739 r. *Antoninie Ślawniej*, która przeżyła w klasztorze zaledwie trzy lata, zanotowano: „przed wybraniem się w drogę wieczności, opatrzona SS. Sakramentami, przy serdecznym żalu i skrusze, przez ręce O.W. Duchownego Michała Ostrowskiego, na ten czas spowiednika i przy prezencji sióstr wszystkich Bogu jako Oblubieńcowi oddana, w dzień Wszystkich ŚŚ. Zakonu naszego”⁵⁴⁵. Charakteryzując ostatnie chwile *Antoniny Gumienieckiej* († 1768), zapisano w jej nekrologu, iż „ta w zakonnej obserwie przeżywszy lat 18 w ręku o. Floriana Strzałczyńskiego na ten czas penitencjarza przy wszystkich żałosnych siostrach ducha Bogu oddawszy uprasza wszystkich o westchnienie”⁵⁴⁶. Zdarzały się niekiedy sytuacje, że śmierć nadchodziła niespodziewanie, w środku nocy, bez wcześniejszych sygnałów, wobec czego nie zawsze reszta wspólnoty klasztornej zdążyła zgromadzić się przy odchodzącej współsióstrze. Bez obecności pozostałych zakonnic oraz ówczesnego spowiednika o. Ludwika Szembeka zmarła 24 maja 1734 r., przypuszczalnie o godzinie czwartej nad ranem, *Urszula Kleczeńska*⁵⁴⁷. Podobne okoliczności towarzyszyły śmierci *Marianny Przyłęckiej*, która „szczęśliwie życie zakończyła po krótkiej chorobie” 13 października 1734 r. Autorka nekrologu, opisując jej ostatnie chwile, zanotowała: „tegoż wieczora były panny siostry u niej, aż do dziesiątej godziny, gadając z nimi, po tym pragnąc uspokojenia porozchodziły się siostry, na ten czas nie bywszy żadnej przy niej, zasnęła w Bogu i zakończyła życie swoje bez panien sióstr i ojca spowiednika [...] poschodziły się siostry jak dała znać sługa na ten czas pilnująca jej, już my jej nie zastały żywej”⁵⁴⁸.

Jak wspomniano, w zapiskach o śmierci zakonnic bardzo często zaznaczano urząd, jaki sprawowały, skupiając się przede wszystkim na tych funkcjach, które pełniły kilkakrotnie lub w ostatnim okresie życia. O *Konstancji Tomaszowskiej*, zmarłej 19 marca 1728 r., zanotowano: „dyskretka druga, zasłużona i zapracowana w zakonie świętym tak głosem swoim chwalać Pana Jezusa jako i przy funkcji wikaryjskiej pilna była”⁵⁴⁹. Spisując nekrolog

⁵⁴⁵ Ibidem.

⁵⁴⁶ Ibidem, s. 190.

⁵⁴⁷ Ibidem, s. 180.

⁵⁴⁸ Ibidem, s. 181.

⁵⁴⁹ Ibidem, s. 179.

Eufrozyny Lifferówny, która zakończyła życie 7 listopada 1740 r., podkreślono, iż „zakrystianką będąc kościół Boski z wielką pilnością i pracą rąk swoich zdobiąc, na wikaryjskiej po tym funkcji, którą regularnie odprawując i w latach podeszłych bez wszelkiej falgi zostając”⁵⁵⁰. W zapisce o śmierci dyskretki Róży Lisowskiej 30 października 1760 r. zaznaczono, że „będąc wikarią i mistrzynią kilkanaście lat przy wszelkiej obserwancji zakonnej wielkim przykładem i zbudowaniem sióstr żyjąc w zakonie 45 lat”⁵⁵¹.

W nekrologach opisywano również przymioty charakteru zmarłej zakonniczki. Szczególnie doceniano takie cechy jak pokora, pobożność, pracowitość, a także wzorowe przestrzeganie zakonnej reguły⁵⁵². Przedstawiając sylwetkę Kunegundy Strusówny, zaznaczono, iż była to „zasłużona, i zapracowana w zakonie S. dyskretka, która wielkim wzorem była, wedle cnót SS. świątobliwości, pokory S., posłuszeństwa S. i wielkiej cierpliwości”⁵⁵³. Katarzyna Dębińska († 1730) została zapamiętana jako przezacna i świątobliwa, „w respekcie wielkim i kochaniu będąca wszystkich panien zakonnych”⁵⁵⁴. O Prudencji Spaczkównie († 1738) zanotowano, iż „przy wszelkiej obserwancji zakonnej, zachowując wszystko, co do zakonności należało, w cnotach świętych postępując, ustawicznie we dnie i w nocy na modlitwach trwając, przez całe swoje życie w zakonie przykładnie żyjąc, w ustawicznych postach, mortyfikacjach”⁵⁵⁵. Charakteryzując wspomnianą już Agnieszkę Mszanecką, podkreślono, iż „przeżyła ku chwale Boga Najwyższego lat pięćdziesiąt jeden w wszelkiej obserwancji zakonnej, bez żadnego spoczynku pracując, zaczawszy od nowicjatu zawsze ustawiczna w chórze, w pokorze wielkiej, w miłości nierozzerwanej z siostrami żyjąc spokojnie oraz zachowując i pełniąc należyte kondycje Reguły S”⁵⁵⁶. W nekrologu Marcjanny Dukiewiczówny († 1799), która zmarła w wieku sześćdziesięciu siedmiu lat, zaznaczono, iż była utalentowana muzycznie: pięknie śpiewała i grała na organach⁵⁵⁷.

Miejscem pochówku bernardynek był ich klasztorny kościół. Było to zgodne z tradycją chrześcijańską, według której od połowy IV w. zmarłych starano się grzebać w kościele lub przynajmniej w jego pobliżu⁵⁵⁸. Nadzwyczajne wydarzenia powodowały jednak odstępstwa od tego zwyczaju. Działo

⁵⁵⁰ Ibidem, s. 184.

⁵⁵¹ Ibidem, s. 187.

⁵⁵² J. Gwioździk, *Ars moriendi w klasztorach żeńskich doby staropolskiej. Zarys problematyki*, „Rocznik Biblioteki Narodowej” 2006, t. 37/38, s. 258-263.

⁵⁵³ ABKr, rkps 221, s. 178.

⁵⁵⁴ Ibidem, s. 180.

⁵⁵⁵ Ibidem, s. 183.

⁵⁵⁶ Ibidem, s. 184.

⁵⁵⁷ Ibidem, s. 198-199.

⁵⁵⁸ A. Bruździński, *Ludwik i Anna Helclowie oraz ich rakowicka fundacja Bogu i ludziom*, [w:] *Dziedzictwo rodziny Helclów w Krakowie*, red. S. Basista, Kraków 2014, s. 61.

się tak zwykle w okresach szalejących epidemii, które zmuszały zakonnice do opuszczenia klasztornych murów i szukania schronienia poza miastem. Nagła śmierć, gdy choroby zbierały wówczas swoje śmiertelne żniwo, wiązała się z tym, że niektóre z bernardynek spoczęły poza stradomskim klasztorem. Na takie okoliczności wpływ miały także zawieruchy wojenne, które również skazywały zakonnice na konieczność tułaczki i niepewny los. Jak zanotowano w nekrologu, „podczas Szwedów” zmarła Magdalena Pychowska i została pochowana w klasztorze na Żłóbku u oo. Bernardynów, gdyż zabudowania konwentu bernardynek były wówczas zniszczone. Zapewne z tych samych powodów spoczęły tamże kolejne siostry: *Terencjanna Rajska*, *Marianna Kotlicka* i *Helena Pukarzewska*⁵⁵⁹. Zmarła w 1663 r. w Krakowie *Ludgarda Zebrzydowska* została pochowana w Kalwarii Zebrzydowskiej, w grobie fundatorów. Przyczynił się do tego fakt, iż kościół św. Agnieszki był wciąż zrujnowany na skutek inwazji szwedzkiej⁵⁶⁰. Śmierć *Julianny Pernusówny*, która nastąpiła wskutek zarazy, musiała przypaść już na okres odbudowy klasztoru bernardynek po zniszczeniach wojennych, jej pochówek odbył się u o. Bernardynów na Stradomiu, „bo jeszcze grobu nie było w kościele Ś. Agnieszki”⁵⁶¹. Z tej samej przyczyny spoczęła tam również *Klemencja Nagotówna*⁵⁶². Pochówki kolejnych bernardynek, trzech sióstr z rodziny Del Pace: *Modestii*, *Pacjencji* oraz *Beaty*, a także *Teodory Gruszczyńskiej*, odbyły się już w kościele św. Agnieszki, co świadczy o tym, iż proces odbudowy był wtedy na tyle zaawansowany, że możliwe było zorganizowanie tam uroczystości żałobnych⁵⁶³. Pierwsza z bernardynek, która spoczęła w kościele św. Agnieszki po zakończeniu inwazji szwedzkiej, gdy siostry na nowo sprowadziły się do klasztoru po okresie rozproszenia, to *Apolinara Oświęcimówna*⁵⁶⁴. Następne trzynaście zakonnic zmarłych po niej również zostało pochowanych w klasztornej świątyni. Wyjątek stanowiła kolejna z zapisanych w księdze sióstr, *Eufrazja Belinówna*, którą śmierć zastała w czasie ucieczki spowodowanej epidemią i którą pogrzebano w kościele Bernardynów w Bochni⁵⁶⁵. Gdy w 1712 r. odeszły „zarażone powietrzem” wikaria *Apolinara Ligocka* wraz ze swą służącą *Magdaleną* oraz *Aleksandra Rościszewska*, zostały pochowane „na podwórzu pod Bożą Męką”⁵⁶⁶. Określając miejsce wiecznego spoczynku trzech następnych sióstr – *Katarzyny Gawrońskiej*, *Klary Bierońskiej* oraz *Heleny Pinocci* – zmarłych w lutym i kwietniu 1712 r., zapisano jedynie „tamże”,

⁵⁵⁹ ABKr., rkps 221, s. 173.

⁵⁶⁰ APBK, rkps I-b-21, s. 422.

⁵⁶¹ ABKr., rkps 221, s. 173.

⁵⁶² Ibidem, s. 174.

⁵⁶³ Ibidem.

⁵⁶⁴ Ibidem.

⁵⁶⁵ Ibidem.

⁵⁶⁶ Ibidem, s. 175-176.

co może wskazywać, iż one również spoczęły w tym samym miejscu⁵⁶⁷. Przy kolejnych nekrologach bernardynek, aż do kasaty, nie zaznaczano miejsca ich pochówku, niekiedy krótko tylko wspomniano, że dana siostra została pochowana w grobie w kościele. Wydaje się więc, że dla autorki zapisek było oczywistym, że chodziło o ich klasztorną świątynię.

Ostatnia z zakonnic pochowana przy stradomskim konwencie przed kasatą to zmarła 14 grudnia 1787 r. w wieku siedemdziesięciu pięciu lat Joanna Borowska. W jej nekrologu zanotowano jedynie, iż żyła przykładnie, pobożnie, była świątobliwa, a chorobę znosiła cierpliwie⁵⁶⁸. Kolejny pogrzeb bernardynki od św. Agnieszki odbył się już po kasacie klasztoru. *Pacjencja* Orlńska zmarła 11 grudnia 1788 r. w wieku sześćdziesięciu czterech lat i spoczęła przy kościele św. Józefa⁵⁶⁹. Cztery kolejne współsiostry – Anna Czerna, *Serafina* Szczepkowska, Róża Delechowska oraz *Marcjanna* Dukiewiczówna – zmarły w okresie od 1797 do 1799 r., zostały pochowane przy kościele pw. św. Piotra Małego na Piasku⁵⁷⁰. Było to następstwem ustawodawstwa, które zakazywało grzebania zmarłych na cmentarzach przykościelnych ze względu na bezpieczeństwo sanitarne. 18 lutego 1792 r. Komisja Policji Obojga Narodów w *Uniwersale do Miast Wolnych* o cmentarzach i ubojniach nałożyła na władze miejskie i kościelne obowiązek wyznaczenia poza miastem terenu na cmentarze oraz przygotowania niezbędnych do tego środków. Uzupełnieniem tego przepisu stało się zarządzenie wydane przez konsystorz krakowski, z oficjałem kanonikiem Mikołajem Wybranowskim h. Poraj († 1808) na czele, obowiązujące od 25 marca 1793 r., zgodnie z którym zakazano grzebania zmarłych przy wszystkich kościołach w obrębie murów Krakowa. Na ten cel zostały przeznaczone następujące miejsca: przy kaplicy św. św. Sebastiana i Rocha, przy kościele Bernardynów na Stradomiu, przy kaplicy św. św. Filipa i Jakuba na Kleparzu oraz przy kościółku św. Piotra Małego na Garbarach. Stan taki przetrwał do 1803 r., do powstania cmentarza Rakowickiego⁵⁷¹.

Ostatnia przełożona klasztoru św. Agnieszki, *Kunegunda* Przytkowska, zmarła 19 października 1801 r. i spoczęła przy kościele św. św. Filipa i Jakuba na Kleparzu. *Tekłę* Łodzińską, *Jadwigę* Wojnowską i *Franciszkę* Bętkowską, zmarłe między 1805 a 1813 r., pochowano już na nowym cmentarzu generalnym. Po uzyskaniu stosownego zezwolenia zmarła 12 listopada 1816 r. *Lud-*

⁵⁶⁷ Ibidem, s. 176.

⁵⁶⁸ Ibidem, s. 196.

⁵⁶⁹ Ibidem, s. 197.

⁵⁷⁰ Ibidem, s. 197-199.

⁵⁷¹ A. Bruździński, *Ludwik i Anna Helclowie...*, s. 62-63; A. Grabowski, *Cmentarze dawnego Krakowa. Wypisy z dzieł*, oprac. J. Stasiak, red. A. Wawryszczuk, Kraków 2008, s. 17-22; J. Kracik, *Miasto zatrzymuje umarłych. Krakowskie nekropolie a kultura duchowa XVII-XVIII wieku*, [w:] *Z przeszłości Krakowa*, red. J. M. Małecki, Warszawa-Kraków 1989, s. 179-180.

garda Połaniecka została pogrzebana przy kościele św. Józefa, podobnie jak zmarłe w kolejnych latach *Teresa* Kolędowiczówna, *Marianna* Ptaszyńska oraz ostanian z grona bernardynek od św. Agnieszki – *Konstancja* Dydyńska.

Należy również wspomnieć o bernardynkach, które wywodziły się z konwentu św. Agnieszki, lecz życie zakończyły i zostały pochowane poza nim, gdyż wcześniej wyjechały na nową fundację. *Ezmaryja* Maciejowska w 1625 r. została wysłana z klasztoru lubelskiego na fundację do Drzewicy jako przełożona. Zmarła tamże, jednak jej zgon odnotowano bez podania dokładnej daty. Do wyjazdu zostały wraz z nią wyznaczone jeszcze trzy siostry wywodzące się z klasztoru św. Agnieszki: wikaria *Humilitas* Złocka, dyskretka *Apolinara* Maciejowska oraz *Helena* Pukarzowska. Wszystkie zakończyły swoje życie w Drzewicy. Wątpliwość zachodzi jednak w odniesieniu do siostry *Heleny*. W spisie zakonnic zmarłych w klasztorze św. Agnieszki widnieje bowiem wzmianka o śmierci *Eleny* Pukarzewskiej, która zakończyła życie prawdopodobnie w czasie potopu szwedzkiego i spoczęła przy kościele oo. Bernardynów na Żłobku⁵⁷². *Justyna* Korytkówna zmarła w 1627 r. podczas zarazy i została pochowana w kościele oo. Bernardynów w Łukowie⁵⁷³. *Franciszka* Branicka zmarła 7 maja 1655 r. w wieku ok. siedemdziesięciu lat, z czego czterdzieści dziewięć przeżyła w zakonie. Zapiska o jej śmierci znajduje się w kronice klasztoru lubelskiego⁵⁷⁴.

Siostry wysłane wraz z *Teresą* Zadzikówną dla założenia klasztoru św. Józefa spoczęły tamże w murowanym grobie w kościele. Jako pierwsza spośród nich zmarła 12 marca 1647 r. „cnót i świętobliwości pełna i do wszystkiego bardzo sposobna” *Pelagia* Tomicka, która przeżyła w zakonie trzydzieści jeden lat⁵⁷⁵. 24 listopada 1652 r., w trakcie wygnania spowodowanego zarazą, życie zakończyła *Teresa* Zadzikówna. Jej pogrzeb odbył się 17 lutego 1653 r., już po powrocie bernardynek do Krakowa. Przełożona spoczęła w murowanym grobie pod kazalnicą⁵⁷⁶.

16 grudnia 1657 r. odeszła, przeżywszy pięćdziesiąt sześć lat, *Helena* Rogozińska, przez sześć lat wikaria, a przez pięć przełożona klasztoru św. Józefa. Po powrocie z wygnania spowodowanego najazdem szwedzkim „poczęła chorować lubo przez one niewczasy podróżne i frasunki ustawiczne bardzo na zdrowiu zwątloną będąc słabiała”⁵⁷⁷. Przy jej śmierci obecny był spowiednik klasztoru św. Józefa o. Hilary Ubald. Kronikarka podkreśliła zwłaszcza jej zasługi jako wikarii, którą została obrana po wyjeździe

⁵⁷² ABKr., rkps 221, s. 173.

⁵⁷³ *Kronika bernardynek lubelskich...*, s. 264.

⁵⁷⁴ *Ibidem*, s. 265.

⁵⁷⁵ W nekrologu błędnie zapisano, że przeżyła w zakonie 33 lata, zob. ABKr., rkps 129, s. 93; ABKr., rkps 2, s. 12.

⁵⁷⁶ *Ibidem*, s. 18-19.

⁵⁷⁷ *Ibidem*, s. 25.

z klasztoru na Stradomiu: „ten pracowity urząd na się przyjąwszy, świeciła jako świeca na lichtarzu wystawiona, nie tylko nauką i ćwiczeniem młodych siostr zasadzając je jako szczepy w nowym ogrodzie Chrystusowym, ale też i dobrym przykładem z siebie, powodem będąc do wszelkiej doskonałości zakonnej”⁵⁷⁸. Można się domyslać, iż wpływ na tak sumienne podejście do wykonywanej funkcji miała formacja, jaką przeszła jeszcze w konwencie św. Agnieszki, gdzie począwszy od nowicjatu, spędziła dwadzieścia osiem lat. Z kolei na końcu nekrologu siostry *Heleny* znajduje się zapiska o staraniach na rzecz wspólnoty zakonnej, gdyż jak zaznaczono: „księgi wszystkie chorałowe sprawiła 3000 ją kosztowały, żaden konwent piękniejszych nie ma”⁵⁷⁹. Organizacją jej pogrzebu zajęła się wikaria *Charitas* Łowicka. Jako że kościół św. Józefa po inwazji szwedzkiej był jeszcze zrujnowany, siostry rozważały, aby zmarłą pochować u Bernardynów na Żłóbku, jednak jak zanotowała kronikarka:

dobrzy przyjaciele i życzliwi radzili, aby tego nie czyniły, upatrując w tem szkodliwych rzeczy, któryby za tym mogły były przyjść, bo ta wielu była impreza, aby nas byli przenieśli do klasztoru św. Agnieszki i z niemi złączyli, a tę fundacją wniwecz obrócili, co była niepodobna jako to insi na oko pokazali, jednak tak mówili; przez to samo gdybyście ją kędy indziej chowały, a nie u siebie tym samym dałybyście znać, że o ten klasztor swój nie dbacie i na to zezwalacie, abyście przeniesione były⁵⁸⁰.

Mając na uwadze wspomnianą sytuację, zakonnice wynajęły chłopów do uprzątnięcia gruzów „i tak jako mogły przyozdobiwszy kościółek, aparatów pożyczwszy, bo swoich nie było, gdyż stracone zostały przez Szwedów, pogrzeb przystojnie z procesjami i mszami ss. odprowowały dnia 18 grudnia”⁵⁸¹. *Helena* Rogozińska spoczęła w murowanym grobie pod kazalnicą.

8 października 1688 r. o godzinie trzeciej nad ranem

wziął Pan Bóg z tego świata Wielebną Pannę *Charitas* Łowicką, dyskretkę najstarszą na ten czas, pełną cnót i świątobliwości, osobiwie w niskiej pokorze, nie pomniąc na swoje wysokie urodzenie od przyjścia do Zakonu s. ustawicznie się ćwiczyła w miłości Boskiej, w umartwieniu ustawiczna była, a osobiwie wyjechawszy od S. Agnieszki z klasztoru na tę tu fundację klasztoru *Jozepha* S. ustawicznie pracowała⁵⁸².

Jak już wspomniano, w klasztorze św. Józefa pełniła ona urząd mistrzyni panien świeckich, wikarii, a także matki przełożonej. W jej nekrologu

⁵⁷⁸ Ibidem, s. 25-26.

⁵⁷⁹ ABKr., rkps 129, s. 94.

⁵⁸⁰ ABKr., rkps 2, s. 26.

⁵⁸¹ Ibidem.

⁵⁸² ABKr., rkps 129, s. 99.

podkreślono, iż zawsze pierwsza wstawiała na jutrznię, chętnie usługiwała chorym siostram, nauczała śpiewu i stanowiła wzór zakonnej gorliwości, czerpiąc przykład ze swej ciotki *Teresy Zadzikówny*. Świętych sakramentów udzielił jej i towarzyszył w ostatnich chwilach spowiednik klasztoru św. Józefa o. Paweł Kłocki.

Siostra *Aniela* Glińska zmarła 19 stycznia 1694 r., przeżywszy w zakonie pięćdziesiąt trzy lata, z czego pierwsze pięć w klasztorze św. Agnieszki. Zaczęła poważnie chorować, gdy po raz trzeci została wybrana na urząd matki przełożonej konwentu św. Józefa. Sprawowała go dwa lata, „w których to dwóch latach chciał Oblubieniec Niebieski onę dobrze wypolerowawszy wypróbować jako złoto w ogniu, dopuszczając na nie różne choroby”⁵⁸³. Siostrze Glińskiej w końcowych chwilach jej życia towarzyszył ówczesny spowiednik ich konwentu, o. Mikołaj Janiszowski⁵⁸⁴. Jako ostatnia z grona bernardynek od św. Agnieszki, które w 1646 r. wyjechały na nową fundację, zmarła 6 czerwca 1697 r. dyskretka *Katarzyna Wolińska*. Odeszła, mając siedemdziesiąt pięć lat, z czego w zakonie przeżyła pięćdziesiąt sześć. W ciągu swego pobytu w klasztorze „na oczy ciężki ból i nieznośny cierpiąc często zapadała, że najmniejszego światła nie mogła znieść, ale jako w ciemnicy w izbie siedziała albo leżała i po kilka niedziel”, aż ostatecznie całkiem straciła wzrok, „tak, że człowieka rozeznąć nie mogła”⁵⁸⁵. Pomimo swych zdrowotnych problemów wytrwale wypełniała zakonne obowiązki. Po zamieszkaniu w klasztorze św. Józefa sprawowała urząd portulanki, szafarki, „jednak przy tej swojej pracy do chóru nie omieszkiwała i na jutrznię zawsze stawiała, a przy tym i do kościoła rękami swemi aparaty awtowała”⁵⁸⁶. 26 maja 1661 r. została wybrana na przełożoną konwentu św. Józefa. Jak zaznaczyła autorka nekrologu, „ten urząd z wielką chwałą Boską i z ukontentowaniem sióstr odprawiła i gdyby potem nie ta przeszkoda na oczy zapadnięcie pewnie by nie raz na ten urząd przełożoński obrana była”⁵⁸⁷. Przed śmiercią chorowała przez szesnaście niedziel, ale starała się wstawać na Eucharystię, dopóki starczało jej sił. Zmarła w uroczystość Bożego Ciała, w obecności dwóch kapłanów, którzy akurat odprawiali w klasztornej świątyni Mszę Świętą, ojca spowiednika Franciszka Czerneckiego oraz pozostałych sióstr⁵⁸⁸.

W kościele św. Agnieszki dokonywano również pochówku osób świeckich. W metryce konwentu odnotowano kilka takich przypadków. Prawdopodobnie przed potopem szwedzkim zmarła i została pochowana u bernardynek

⁵⁸³ Ibidem, s. 101.

⁵⁸⁴ Ibidem.

⁵⁸⁵ Ibidem, s. 102.

⁵⁸⁶ Ibidem.

⁵⁸⁷ Ibidem.

⁵⁸⁸ Ibidem, s. 102-103.

Grocholska, która wstąpiła tam jako wdowa. Miała nawet przyjąć habit i złożyć profesję⁵⁸⁹. 19 czerwca 1754 r. zmarła Marianna z Tarnawskich Pajączkowska, wdowa⁵⁹⁰. Rok później 1 kwietnia życie zakończyła Aleksandra Tomnicka, pochodząca z rodziny Strusów, która będąc wdową, dość krótko przebywała w konwencie św. Agnieszki⁵⁹¹. 20 kwietnia tego samego roku zanotowano informację o śmierci wdowy Katarzyny z Łodzińskich Grochowickiej⁵⁹². Pośród nekrologami zakonnic znalazły się również zapiski o śmierci Anny z Nielepców Rusockiej oraz Katarzyny z Tęgoborskich Burzyńskiej. Pierwsza z wymienionych zmarła 21 stycznia 1758 r. Była ona skarbnikową księstwa oświęcimskiego i zatorskiego, która była w separacji z mężem i żyła w klasztornej klauzurze przez siedemnaście lat. Wspierała konwent swoją łaską i dobroczynnością. Została pochowana w osobnym grobie pod ołtarzem św. Anny⁵⁹³. Burzyńska „szczęśliwie w Bogu zasnęła” 22 sierpnia 1786 r. Po śmierci swego męża Wojciecha⁵⁹⁴, subdelegata grodzkiego krakowskiego, przez ponad dwadzieścia lat żyła w klasztorze św. Agnieszki za klauzurą jako siostra Trzeciego Zakonu⁵⁹⁵. W nekrologu zmarłej 15 czerwca 1775 r. Teresy Bartkowskiej, która „pożegnała się z tym światem w dzień Bożego Ciała”, użyto określenia „panna”, co może sugerować – choć niekoniecznie – że odeszła jako młoda dziewczyna⁵⁹⁶. Panną nazwano również zmarłą 15 grudnia 1777 r. Katarzynę z Czernych Gumieniecką⁵⁹⁷. O pobycie świeckich kobiet w stradomskim klasztorze świadczy również zapiska w źródłach bernardyńskich. Pod dniem 9 maja 1782 r. zanotowano informację o zgonie nieznanej z imienia ubogiej niewiasty od św. Agnieszki, która została pochowana na cmentarzu „ad crates”⁵⁹⁸. Po kasacie klasztoru św. Agnieszki odnotowano w księdze jeszcze zgon Agnieszki Gutowskiej. Zmarła ona 23 sierpnia 1788 r. w wieku czterdziestu trzech lat i jako świecka tercjarka została pochowana w grobie klasztoru św. Józefa⁵⁹⁹.

⁵⁸⁹ ABKr., rkps 221, s. 173.

⁵⁹⁰ Ibidem, s. 2.

⁵⁹¹ Ibidem.

⁵⁹² Ibidem.

⁵⁹³ Ibidem, s. 186.

⁵⁹⁴ Wojciech Burzyński został ustanowiony subdelegatem grodzkim krakowskim przez Józefa Michałowskiego, podstarościego krakowskiego, 7 VII 1721 r., zob. *Archiwum Komisji Prawniczej*, t. 8, cz. 2: *Zbiór aktów do historii ustroju sądów praw polskiego i kancelarii sądowych województwa krakowskiego z wieku XVI-XVIII*, wyd. S. Kutrzeba, Kraków 1909, s. 191-192 (nr 213).

⁵⁹⁵ ABKr., rkps 221, s. 186.

⁵⁹⁶ Ibidem, s. 2.

⁵⁹⁷ Ibidem.

⁵⁹⁸ APBK, rkps I-b-21, s. 272.

⁵⁹⁹ ABKr., rkps 221, s. 3.

3. Wydarzenia nadzwyczajne

a) Klęski żywiołowe

Pożary

Klasztor św. Agnieszki w okresie swego istnienia doświadczał niszczącej siły żywiołów, które powodowały dewastację zabudowań i narażały wspólnotę bernardynek na rozproszenie, a także przysparzały trosk w związku z koniecznością naprawy obiektów i pozyskania funduszy na tego typu prace. Nie ominęły stradomskich panien ani tragedie związane z szalejącym ogniem, ani przetaczające się przez Kraków epidemie zarazy czy też powodzie; te ostatnie były ich szczególnym utrapieniem ze względu na specyficzne położenie klasztoru na wystającym cyplu, tuż nad korytem Starej Wisły.

Pierwszy niespodziewany pożar, o którym można znaleźć informacje w źródłach, wybuchł na Stradomiu ok. roku 1476, pustosząc tamtejsze zabudowania, w tym również „dostatecznie zrujnował”⁶⁰⁰ klasztor bernardynek wraz z kościołem św. Agnieszki. Wówczas „wszystkie księgi, oryginalne dokumenta y należące papiery w jedną obróciły się perzynę”⁶⁰¹. Siostry pozbawione dachu nad głową, „potoki łez z oczu z oczu swych wylewając”⁶⁰², przeniosły się do konwentu klarysek pw. św. Andrzeja przy ul. Grodzkiej, „gdzie z wielką tamecznych sióstr miłością były przyjęte”⁶⁰³. Zrujnowany kościół i klasztor udało się odbudować dzięki wsparciu biskupa krakowskiego Jana Rzeszowskiego (ok. 1411-1488)⁶⁰⁴. Bernardynki w chwilach zagrożenia odwodziły się i same udzielały schronienia potrzebującym zakonnicom. Informacja taka została zawarta w nekrologu zmarłej 30 kwietnia 1736 r. Bronisławy Podczaskiej, profeski z klasztoru bernardynek w Tarnowie. Wspomniano w nim, iż gdy pożar strawił ich konwent i kościół, siostry, nie mając gdzie się podziać, porozdzielały się po różnych miejscach i przybyły na mieszkanie do klasztoru św. Agnieszki⁶⁰⁵.

W obliczu zagrożenia ogniem klasztor stanął również w marcu 1509 r., na szczęście żywioł nie spustoszył jego zabudowań, o czym zaświadczył kronikarz Marcin Bielski († 1575): „Stradom wszystek zgorzał, krom samych tylko kościołów Ś. Jadwigi, Ś. Jagnieszki i bernardyńskiego, miasta Krakowa

⁶⁰⁰ ABKr., rkps 207, s. 5.

⁶⁰¹ Ibidem.

⁶⁰² Ibidem.

⁶⁰³ Ibidem.

⁶⁰⁴ F. Kiryk, J. Kurtyka, M. Michalewiczowa, *Rzeszowski Jan*, [w:] PSB, t. 34, s. 76.

⁶⁰⁵ ABKr., rkps 221, s. 182; L郑, t. 2, s. 451.

z wielką pracą ledwie obroniono⁶⁰⁶. Ten sam obraz wypadków, datując je na 22 marca, przekazał inny kronikarz z tamtych czasów, Jost Ludwik Decjusz († 1545): *die 22 Martii Stradomia inter Cracovien[sem] portam et Vistulae pontem igne absumpta erat, divorum Hedvigis, Agnetis atque Bernhardini templis relictis, reliqua ex utraque parte ferme omnia incendio periere, summo etiam labore ipsa urbs Cracovia est a periculo liberata*⁶⁰⁷.

2 maja 1556 r., w sobotę, w okresie wielkich upałów, ok. godziny dwudziestej na Stradomiu wybuchł duży pożar⁶⁰⁸. Najpierw ogień wydostał się „z małego domku nad Rudawką, [...] stojącego obok domu Gieczikowa”⁶⁰⁹ i rozprzestrzenił się z dużą łatwością na kolejne zabudowania, ze względu na panującą wówczas suszę. Spaleniu uległ Stradom i Kazimierz, z wyjątkiem domów żydowskich oraz kilku domów na Przedryнку. Wśród obiektów sakralnych, które strawił żywioł, znalazły się kościół św. Jadwigi ze szpitalem, ale bez domu prepozyta, kościół św. Agnieszki⁶¹⁰ z całym klasztorem i kościół św. Katarzyny na Kazimierzu wraz z klasztorem augustianów. Z kościoła bernardynek ocalała jedynie zakrystia⁶¹¹. Zrujnowane zabudowania udało się wzniesć na nowo dzięki finansowemu wsparciu, którego udzielił bernardynkom kanonik krakowski Jan Korzbog († 1572)⁶¹².

⁶⁰⁶ Kronika Marcina Bielskiego, t. 2: (Księga IV, V), wyd. K. Turowski, Sanok 1856, s. 951.

⁶⁰⁷ J. L. Decjusz, *Contenta. De Vetustatibus Polonorum Liber I. De Iagiellonum Familia Liber II. De Sigismundi Regis Temporibus Liber III, Cracoviae [1521]*, s. LXVIII; J. Pistorius, *Polonicae Historiae Corpvs. Hoc Est, Polonicarum Rerum Latini recentiores & ueteres scriptores, quotquot extant, uno volumine compræhensi omnes, & in aliquot distributi Tomos. Ex Bibliotheca Ioan. Pistorii Nidani D. Opus Omnibus Pernecessarium, Ad Perfecte Cognoscendam Regionis Polonicae, Vicinarumque Ditionum descriptionem: & ad rerum a Polonis per omnes ætates gestarum intelligendam historiam [...]*, Basileæ 1582, s. 306, przedruk (zawiera ten sam opis pożaru co u Decjusza).

⁶⁰⁸ *Diariusze profesorów Uniwersytetu Krakowskiego Mikołaja z Szadka i Marcina Glicjusza z Pilzna z lat 1555-1591* (BJ Cim. 8420), oprac. D. Machaj, M. Zdanek, Kraków 2024, s. 6.

⁶⁰⁹ Jan z Komorowa, *Krótką kroniką zakonu Braci Mniejszych*, cz. 3, przeł. K. Żuchowski, „Przegląd Kalwaryjski” 2010, nr 14, s. 452.

⁶¹⁰ Ambroży Grabowski podaje, że pożar miał miejsce 3 V, a spaleni uległ dach kościoła, zob. A. Grabowski, *Starożytnicze wiadomości o Krakowie. Zbiór pism i pamiątek dotyczących się opisowej i dziejowej przeszłości oraz zwyczajów tej dawnej stolicy kraju, z dodatkiem różnych szczegółów Polaków zając mogących. Z dawnych rękopiśmiennych źródeł zebrał [...]*, Kraków 1852, s. 78.

⁶¹¹ Jan z Komorowa, *Krótką kroniką zakonu...*, s. 452; A. Walewander, *Kronika klęsk elementarnych w Polsce i w krajach sąsiednich w latach 1450-1586*, t. 2: *Zniszczenia wojenne i pożary (z wykresami)*, Lwów 1932, s. 326; W. Kolak, *Klasztor augustianów przy kościele św. Katarzyny w Krakowie do połowy XV wieku. Fundacja, rozwój uposażenia i rola kulturalna*, Kraków 1982, s. 119-120.

⁶¹² H. E. Wyczawski, *Kraków – św. Agnieszka*, [w:] *Klasztory bernardyńskie w Polsce w jej granicach historycznych*, red. H. E. Wyczawski, Kalwaria Zebrzydowska 1985, s. 518; *Annales Minorum seu Trium Ordinum a S. Francisco institutorum. ab anno 1565 usque ad*

Kościół św. Agnieszki, podobnie jak kościoły bernardynów oraz św. Jadwigi, został zniszczony w czasie potopu szwedzkiego, o czym była już mowa na początku rozprawy⁶¹³. Na rozkaz Stefana Czarnieckiego, komendanta miasta, ze względów strategicznych od 25 września zaczęto podpalać otaczające Kraków przedmieścia. W ten sposób spłonęła kolegiata św. Floriana, kościół św. Mikołaja oraz kościół reformatów. Zabudowania bernardynek pożar strawił 26 września 1655 r. Sprawa jego odbudowy została podniesiona po trzech latach. 21 czerwca 1658 r. szlachta województwa krakowskiego zgromadzona na proszowskim sejmiku poleciła swym posłom, wybranym na sejm warszawski, aby zażądali ustanowienia funduszu przeznaczonego na odnowienie zniszczonych świątyń, w tym także tej pw. św. Agnieszki⁶¹⁴.

Zarazy

We wspólnocie bernardynek spustoszenie siały również przechodzące przez miasto epidemie, które zarówno w średniowieczu, jak i dobie nowożytnej nękały miasto cyklicznie co kilkanaście, a nawet co kilka lat⁶¹⁵. W trakcie zarazy w lipcu 1482 r. zachorowała siostra Wiktoria, córka wojewody rawskiego. Gdy jej stan wydawał się już beznadziejny, zwróciła się w modlitwie o pomoc do o. Szymona z Lipnicy. Jej prośba została wysłuchana i Wiktoria szczęśliwie powróciła do pełni sił. W ramach podziękowania za uzdrowienie wysłała dwie siostry, które – w przeciwieństwie do niej – nie pozostawały w klauzurze, aby złożyły u grobu błogosławionego męża światło, możliwe, że w postaci świecy⁶¹⁶. W 1572 r. szerzyła się w całym kraju zaraza, która niosła śmierć również wśród bernardynów. W Tarnowie zmarł wówczas o. Szczepan z Uzarzewa oraz wielu braci, a w klasztorze krakowskim dwudziestu czterech braci, wśród których znalazł się również o. Bernard, pełniący funkcję spowiednika bernardynek u św. Agnieszki⁶¹⁷.

annum 1574 continuati a P.F. Caietano Michelesio Asculano Ordinis FF. Minorum pro-chronologo generali. Dein aucti et emendati a P.F. Eusebio Fermendzin O.F.M. ex-deffinitore et chronologo generali, t. 20: 1565-1574, Prope Florentiam 1933, s. 254; L. Łętowski, Katalóg biskupów, prałatów i kanoników krakowskich, t. 3: Prałaci i kanonicy krakowscy, Kraków 1852, s. 163; W. Urban, Korzboż Witkowski Jan, [w:] PSB, t. 14, s. 160.

⁶¹³ W. Kochowski, *Lata potopu 1655-1657*, wybrał i przeł. L. Kukulski, Warszawa 1966, s. 219-220.

⁶¹⁴ M. Rożek, *Straty kulturalne i artystyczne Krakowa w okresie pierwszego najazdu szwedzkiego (1655-1657)*, „Biuletyn Historii Sztuki” R. 36, 1974, nr 2, s. 142-143; *Akta sejmikowe województwa krakowskiego, t. 2: 1621-1660*, red. A. Przyboś, Wrocław-Kraków 1955, s. 634, 641-642.

⁶¹⁵ U. Sowina, *Kraków wobec zarazy z 1543 roku w świetle rachunków miejskich*, [w:] *Epidemie w dziejach Europy. Konsekwencje społeczne, gospodarcze i kulturowe*, red. K. Polek, Ł. T. Sroka, Kraków 2016, s. 169-184.

⁶¹⁶ *Acta Sanctorum Julii...*, s. 532.

⁶¹⁷ Jan z Komorowa, *Krótką kroniką zakonu...*, s. 462.

Przed zarazą zmuszone były uciekać karmelitanki z klasztoru przy kościele św. Marcina, i to już w rok po swoim przybyciu do Krakowa. Jak podaje kronikarka, siostry, których było wówczas siedem – pięć cudzoziemek z Belgii i dwie nowicjuszek Polki – wyjechały z miasta 6 września 1613 r. Pomocy udzieliła im ich fundatorka i dobrodziejka Konstancja z Myszkowskich Bużeńska, która postanowiła wywieźć je do swego dworu w Gręboszowie, miejscowości położonej w pobliżu ujścia Dunajca do Wisły. Razem z nimi ewakuowała z Krakowa czternaście bernardynek od św. Agnieszki. Bużeńska okazała troskę zakonnicom ze Stradomia, gdyż czuła się związana z klasztorem, w którym jako tercjarka spędziła dwanaście lat. Uchodzące z miasta karmelitanki pierwszą noc spędziły, goszcząc w konwencie św. Agnieszki, a następnie wszystkie zakonnice udały się Wisłą do majątku Bużeńskiej, gdzie w lokalnym kościele odprawiono uroczyste nabożeństwo. Siostry przebywały w Gręboszowie przez trzy miesiące, wyjechały 9 grudnia, a odwozła je siostra Konstancji, Anna z Myszkowskich Branicka⁶¹⁸.

W nekrologach zakonnic pojawiają się wzmianki, że siostry zmarły „podczas wielkiego powietrza”. Taka informacja, bez podania dokładnej daty, znalazła się przy zapisce odnoszącej się do zgonu *Beaty Dębińskiej* oraz jej rodzonej siostry *Innocencji*, zmarłych prawdopodobnie w połowie wieku XVII⁶¹⁹. W okresie od 1652 do 1663 r. nieustannie ziemie polskie były bowiem pustoszone przez epidemie dżumy, tyfusu płamistego i czarnej ospy. Pierwsze zachorowania pojawiły się jeszcze w 1651 r. na południowo-wschodnich rubieżach Rzeczypospolitej, a rok później odnotowano pierwsze przypadki w Małopolsce⁶²⁰. Strach przed szalejącą zarazą przyczynił się do tego, że bernardynki niejednokrotnie opuszczały stradomski klasztor i szukały schronienia poza miastem. Świadczy o tym miejsce pochówku wspomnianych zakonnic, obie spoczęły bowiem w kościele we Stanowiskach⁶²¹, w dobrach pana Łackiego. Podczas zarazy zmarła również *Jadwiga Bujalska*, pochowana w kościele w Wielopolu⁶²², a także *Julianna Pernusówna*, którą ze względu na to, iż w kościele św. Agnieszki nie było jeszcze grobu, pochowano na Stradomiu u oo. Bernardynów⁶²³. W czasie szalejącej epidemii życie zakończyła siostra *Eufrazja Belinówna*, ale – jak zapisano – „w powie-

⁶¹⁸ K. Targosz, *Piórem zakonnic. Kronikarki w Polsce w XVII w. o swoich zakonach i swoich czasach*, Kraków 2002, s. 263–264; R. Kalinowski, *Klasztory karmelitanek bosych w Polsce...*, [t. 3], s. 14–17.

⁶¹⁹ ABKr., rkps 221, s. 173.

⁶²⁰ A. Karpiński, *W walce z niewidzialnym wrogiem. Epidemie chorób zakaźnych w Rzeczypospolitej w XVI–XVIII wieku i ich następstwa demograficzne, społeczno-ekonomiczne i polityczne*, Warszawa 2000, s. 70.

⁶²¹ Wieś położona w obecnym województwie świętokrzyskim.

⁶²² Wieś położona w obecnym województwie małopolskim.

⁶²³ ABKr., rkps 221, s. 173.

trze, ale nie powietrzem”, a więc przyczyna zgonu nie miała bezpośredniego związku z zarazą. Jako że siostry przebywały wówczas prawdopodobnie w rozproszeniu poza swoim rodzimym klasztorem, jej doczesne szczątki złożono w Bochni, w kościele pw. św. Krzyża u oo. Bernardynów⁶²⁴. Wyjazdy zakonnic poza mury klasztoru były typową praktyką w obliczu zagrożenia zarazą, co potwierdzają również zapiski z kroniki bernardynek od św. Józefa. Gdy w 1652 r. „plaga to jest powietrze szerzyć się poczęło w Krakowie”⁶²⁵, musiała opuścić miasto ich przełożona *Teresa Zadzikówna* i „rząd dobry zostawiwszy w klasztorze”⁶²⁶, udała się wraz z pozostałymi siostrami do wsi Giebło koło Pilicy, do majątności swego kuzyna Stanisława Warszyckiego, kasztelana krakowskiego. Tam 24 listopada, w wigilię wspomnienia św. Katarzyny, swojej patronki, zmarła. Przyczyną śmierci nie była jednak zaraza, lecz wcześniejsza przewlekła choroba. Po ustąpieniu epidemii bernardynki powróciły do miasta 15 lutego 1653 r., a dwa dni później zorganizowały uroczysty pogrzeb swojej przełożonej⁶²⁷.

Podczas epidemii dżumy, gdy zakonnice przebywały „w rozproszeniu”, zmarły też *Ludwika Orzęcka*⁶²⁸, *Ludwina Rasowska*⁶²⁹, a w roku 1695 – *Modesta Księcka* z klasztoru św. Agnieszki⁶³⁰. Nie wiadomo, gdzie dokładnie nastąpił ich zgon, ale można się domyślać, że poza murami rodzimego zgromadzenia, które opuściły w celu znalezienia bezpieczniejszego schronienia.

W 1662 r. zakonnice z klasztoru św. Józefa ponownie wyjechały do swoich rodzin, gdyż matka przełożona *Katarzyna Wolińska* († 1697), „myśląc, aby uchroniła siostry od plagi boskiej, musiała je do pokrewnych ich porozdawać, a sama z kilka siostr [...] wyjechawszy z klasztoru na Kalwarii mieszkała, dotąd póki się ta plaga Boska nie uśmierzyła”⁶³¹. Z kolei metryka konwentu św. Józefa przechowała informację o siostrze *Joannie Gabońskiej*, która zmarła 27 listopada 1680 r., gdy „podczas plagi boski morowego powietrza z inszemi siostrami z klasztoru na wywietrzenie się wyszedłszy na przemieście krakowskie do jednego domu”⁶³². Można przypuszczać, że niebezpieczeństwo szalejącej zarazy spowodowało, że także bernardynki od św. Agnieszki, wzorem zakonnic od św. Józefa, szukały w wspomnianych latach schronienia poza miastem.

⁶²⁴ Ibidem, s. 174.

⁶²⁵ ABKr., rkps 2, s. 18.

⁶²⁶ Ibidem.

⁶²⁷ Ibidem, s. 19.

⁶²⁸ ABKr., rkps 221, s. 175. Podana w nekrologu data 1664 jest błędna, w 1679 r. *Ludwika* jest bowiem notowana jako zakonnica pełniąca urząd wikarii, zob. ANK, rkps Castr. Crac., t. 310, s. 2679-2680.

⁶²⁹ ABKr., rkps 221, s. 175.

⁶³⁰ Ibidem.

⁶³¹ ABKr., rkps 2, s. 28.

⁶³² ABKr., rkps 129, s. 97.

Z niebezpieczeństwem zarazy zmagaly się bernardynki także w pierwszej połowie XVIII w. W latach 1700-1721, gdy rozgrywała się wielka wojna północna, na teren Rzeczypospolitej dotarła wielka epidemia dżumy, która pustoszyła również wschodnią i środkową Europę. W 1706 r. zachorowania rozpoczęły się w Krakowie. Apogeum zarazy przypadło na lata 1708-1712, a przypadki choroby występowały na terenie zarówno Korony, jak i Litwy⁶³³. W 1711 r. w metryce klasztornej odnotowano zgon Rozalii Wojęńskiej, która zmarła w trakcie pełnienia urzędu matki przełożonej⁶³⁴. Rok później „zarażone powietrzem” zmarły dwie siostry: Apolinary Ligocka, wraz ze swoją służącą Magdaleną, i Aleksandra Rościszewska, portulanka, które pochowano „na podwórzu pod Bożą Męką”⁶³⁵.

Powódzie

Klasztor św. Agnieszki ze względu na swe położenie w pobliżu koryta Wisły, które biegło dzisiejszymi Plantami dietlowskimi, był narażony – podobnie jak konwent bernardynów – na częste uszkodzenia i straty powodowane przez wzbierającą rzekę. Powodzie wyrządzały szkody materialne, a niekiedy zmuszały zakonnice do opuszczenia swojej siedziby. Wisła zagroziła Kazimierzowi i Stradomiu w czasie wielkich wylewów w 1468 i 1475 r. Po rokiem 1468 Długosz zanotował, iż „dnia 3 sierpnia spadły niesłychane ulewy... woda tak wysoko wezbrała, że przedmieście Stradom z swymi kościołami i domami aż po mury Krakowa całe było zatopione. Powiększała się jeszcze powódź, gdy stawy pozrywane gwałtownie wylały”⁶³⁶. Między 24 a 27 lipca 1475 r. w kościołach oo. Bernardynów i św. Agnieszki woda podeszła aż na wysokość ołtarzy. Ulewa wyrządziła również straty w położonych w pobliżu Krakowa ogrodach warzywnych. Przyczyn tej klęski Długosz upatrywał w trzyletniej suszy, która miała być wywołana pojawieniem się komety⁶³⁷. Powódź uszkodziła zabudowania klasztoru św. Agnieszki w 1534 r., o czym świadczy fakt, iż w lipcu wspomnianego roku kapituła krakowska przekazała dla bernardynek 4 fl. w miejsce jałmużny, z przeznaczeniem na wykonanie niezbędnych napraw⁶³⁸. Nie zachowały się informacje o zakresie zniszczeń,

⁶³³ A. Karpiński, *W walce z niewidzialnym...*, s. 71.

⁶³⁴ ABKr., rkps 221, s. 175.

⁶³⁵ Ibidem, s. 175-176.

⁶³⁶ Z. Pianowski, *Z dziejów średniowiecznego Wawelu*, Kraków 1984, s. 178; K. Bąkowski, *Dawne kierunki rzek pod Krakowem*, „Rocznik Krakowski” 1902, t. 5, s. 150.

⁶³⁷ A. Walewander, *Kronika klęsk elementarnych w Polsce i krajach sąsiednich w latach 1450-1586*, t. 1: *Zjawiska meteorologiczne i pożary (z wykresami)*, Lwów 1932, s. 34; *Od powietrza, głodu, ognia, i wojny... Klęski elementarne na przestrzeni wieków. Spotkania VIII*, red. T. Głowiński, E. Kościak, Wrocław 2013, s. 36; S. A. Sroka, *Klęski elementarne w Krakowie w XV wieku*, „Rocznik Krakowski” 2001, t. 67, s. 17; R. Malarz, *Powodzie w Krakowie*, „Konspekt” 2005, nr 3 (23), s. 46-49.

⁶³⁸ *Wypisy źródłowe do dziejów Wawelu...*, t. 11, cz. 3, s. 36 (nr 1140).

jednakże wiadomo, iż wylew rzeki nastąpił na początku miesiąca, utrzymywał się przez tydzień i – jak przekazują źródła – był tak wielki, iż *in hominum memoria similis non fuit*, zniszczeniu uległ wówczas most w pobliżu Kazimierza⁶³⁹. W roku 1570 Wisła wystąpiła ze swego koryta i wylała, powodując zniszczenia zarówno w klasztorach bernardynów, jak i bernardynek. W następstwie powodzi wyniknął głód oraz zaraza, które poczyniły spustoszenia wewnątrz wspólnot zakonnych⁶⁴⁰. 26 lipca 1580 r. klasztor św. Agnieszki ponownie został zniszczony przez powódź. Szkody, o których zakresie nie ma informacji, poniósł nie tylko konwent, ale także ludzie mieszkający w jego sąsiedztwie⁶⁴¹.

Czerwiec 1593 r. był bardzo deszczowym miesiącem. Opady spowodowały podniesienie stanu Wisły. Jak zapisał ówczesny kronikarz, mieszczanin krakowski: „wtenczas spadł dżdżowy obłok, że od tego czasu tak srogie a wielkie dżdże były, że iże wielka woda przyszła na miasto Kraków w niedzielę po Pannie Maryjej Nawiedzeniu [w niedzielę po 2 lipca]”⁶⁴². Spustoszenia były bardzo duże. Powódź zerwała most za bramą Skawińską, uszkodziła most za Kazimierzem i na Stradomiu, a także „popsowała domy, piwnice, grunty, u ś. Jadwigi w kościele była, ś. Jagnieszki kościół wszytek na chłopą najwyższego załała, że mniszki z klasztoru musiały się wywozić”⁶⁴³. Kronikarz wspomniał również, iż wówczas dwie zakonnice się „nie wróciły”⁶⁴⁴, może przestraszone trudami życia w klasztorze w tak niekorzystnej i niebezpiecznej lokalizacji blisko rzeki. Woda zagroziła również kościołowi bernardynów, zalewając jego wnętrze „po samą kazalnicę”⁶⁴⁵. Wydarzenia te opisał także ks. Jan Wielewicki, jezuita i kronikarz. Według jego relacji 1 lipca wspomnianego roku w Krakowie i okolicy przez czterdzieści osiem godzin bez przerwy padał silny deszcz, który trzeciego dnia doprowadził do wylewu Wisły tak wielkiego, że ówcześni mieszkańcy nie pamiętali podobnego. Klasztor i kościół ojców bernardynów został zalany do tego stopnia, że poziom wody przewyższył oba ołtarze o łokieć⁶⁴⁶ i zakonnicy byli zmuszeni opuścić swoją siedzibę i przenieść się do klasztoru franciszkanów. Powódź dotknęła także bernardynki. Zakonnice musiały w nocy uciekać

⁶³⁹ „Podobny nie zachował się w pamięci ludzi” (tłum. własne) – A. Walewander, *Kronika kłesk elementarnych w Polsce...*, t. 1, s. 81.

⁶⁴⁰ *Annales Minorum seu Trium Ordinum...*, t. 20, s. 292.

⁶⁴¹ Jan z Komorowa, *Krótką kroniką zakonu...*, s. 472; A. Walewander, *Kronika kłesk elementarnych w Polsce...*, t. 1, s. 152; *Kroniki bernardynów poznańskich...*, s. 66-67.

⁶⁴² *Kronika mieszczanina krakowskiego z lat 1575-1595*, wyd. H. Barycz, Kraków 1930, s. 140, Biblioteka Krakowska, nr 70.

⁶⁴³ *Ibidem*.

⁶⁴⁴ *Ibidem*.

⁶⁴⁵ *Ibidem*.

⁶⁴⁶ o,44 m.

przed niebezpieczeństwem przez okna, skąd zostały ewakuowane łódkami. Wskutek zalania cały Stradom stał się zdatny do żeglugi, woda podniosła także oba mosty – Kazimierski i Skawiński⁶⁴⁷. Z kolei ks. Krzysztof Zelner zanotował, iż powódź 1593 r. nastąpiła *circa festum Joannis Baptistae*⁶⁴⁸, a „zalała woda kościół Bernardynów i inszych wiele popsowała, a była u Bernardynów na półtora chłopa tak w kościele jako na cmentarzu i wielką szkodę tak w ludziach jako w majątnościach ich i we zbożu i urodzaju poczyniła”⁶⁴⁹. W wyniku powodzi bernardynki ucierpiały także w roku 1598. Ksiądz Zelner zanotował, iż „tegoż roku w dzień ś. Biernata przypadła powódź mało mniejsza od tej, która była tak 5 lat, tj. 1593 roku. Nie była w kościele u Bernardynów tylko u drzwi, lecz szkodę wielką tak w ludziach, którzy tonęli, jako w zbożu uczyniła i drogi chleb stąd był [...]”⁶⁵⁰.

Kolejne kataklizmy nawiedzały klasztor również w wieku XVII, który nazywany bywa „małą epoką lodowcową”, a to za sprawą licznych klęsk doświadczających mieszkańców wielu krajów europejskich. Wiązały się one z wyjątkowym ochłodzeniem klimatu, zwłaszcza bardzo zimnymi miesiącami letnimi, a w konsekwencji nieurodzajem i słabymi zbiorami. Na to wszystko nakładały się również zawirowania na gruncie politycznym, związane choćby z trwającą wojną trzydziestoletnią (1618-1648). Te niekorzystne warunki klimatyczne utrzymały się aż do początku XVIII stulecia, wywierając znaczący wpływ na codzienne losy ówczesnych mieszkańców⁶⁵¹. Nuncjusz Claudio Rangoni w swym liście z 13 sierpnia 1605 r. donosił, iż wielkie opady spowodowały podniesienie stanu Wisły, a w ich konsekwencji powódź wyrządziła szkody w klasztorze oo. Bernardynów na Stradomiu⁶⁵².

⁶⁴⁷ „Ipsa prima die Iulii ingens pluvia Cracoviae et circa vicina loca esse coepit et integris 48 horis sine intermissione duravit, statimque tertia vide licet die Maxima facta est Vistulae eluvies, qualem a memoria hominum visam non fuisse multi putabant. Monasteria et templum PP. Bernardinorum ita aqua occupavit, ut altaria duobus cubitis superaret, Patresque Bernardinos ad Monasterium S. Francisci migrare coegit. Moniales S. Agnetis vix ab evidenti ex aquis periculo ad fenestras noctu adductis navibus sunt ereptae. Stradomia navigabilis facta. Pons Casimiriensis et Scavinensis vi aquarum sublatus” – J. Wielewicki, *Dziennik spraw domu zakonnego OO. Jezuitów u św. Barbary w Krakowie od r. 1579 do r. 1599 (włącznie)*, Kraków 1881, s. 167-168, *Scriptores Rerum Polonicarum*, t. 7.

⁶⁴⁸ „około święta [św.] Jana Chrzciciela [24 VI]” (tłum. własne).

⁶⁴⁹ *Groby królów polskich w Krakowie w kościele katedralnym na zamku. Poprzedza Kronika X. Krzysztofa Zelniera mansjonarza w kościoła Panny Maryi. Tę oraz inne pomniki historyczne, z dawnych rękopisów wydał A. Grabowski*, Kraków 1838, s. 18.

⁶⁵⁰ *Ibidem*, s. 21.

⁶⁵¹ G. Parker, *Globalny kryzys. Wojna, zmiany klimatyczne i katastrofa w XVII wieku*, tłum. P. Szadkowski, Oświęcim 2019, s. 18-27, 33-38.

⁶⁵² AAV, F. Borghese II, 232, k. 40v, [List nuncjusza Claudio Rangoniego z 13 sierpnia 1605 r.].

Wiadomość o tej klęsce przekazał również ks. Zelner, zaznaczając, iż w dzień św. Wawrzyńca, tj. 10 sierpnia, woda „zalała i Bernardynów kościół trochę niżej niż r. 1593. Szkody poczyniła w ludziach, zbożach, bydłe, skąd drogość urosła”. Można się jedynie domyślać, że straty dotyczyły również konwentu św. Agnieszki⁶⁵³. W 1625 r. między pierwszym a 10 czerwca miał miejsce wielki wylew Wisły. Woda zagroziła kościołom i konwentom bernardynów oraz św. Agnieszki, łącznie z ich placami i ogrodami. Zakonnicy i zakonnice byli zmuszeni opuścić swoje siedziby, z wyjątkiem niewielu osób, które zamieszkiwały ostatnie piętra klasztorów. Droga z Krakowa na Kazimierz była dostępna tylko przy użyciu łódek, a szkody wyrządzone przez powódź, jak stwierdził kronikarz, były łatwiejsze do oszacowania niż opisanie⁶⁵⁴. Częste wylewy Wisły powodowały niszczenie murów klasztoru, a ponadto zamieszkiwanie w zawilgoconych pomieszczeniach musiało fatalnie odbijać się na zdrowiu zakonnic. Chcąc zaradzić tej sytuacji, Teresa Zadzikówna, podczas gdy po raz drugi sprawowała urząd przełożonej, tj. od 1640 r., postanowiła wybudować wały ochronne, które miałyby strzec konwent przed powodzią. Mimo iż zyskała poparcie pozostałych sióstr, napotkała jakieś nieokreślone bliżej przeszkody, które uniemożliwiły jej realizację planów. Jak podaje kronika, „nieprzyjaciół duszny przyjemnych Panu Bogu na niebo zasług, znosić nie mogąc, pewną wzbudził turbacją, dla której zatrzymać się od zamyśłów swych musiała”⁶⁵⁵. Świadectwem kolejnych kataklizmów, które nawiedziły Kraków, była jedna z najstarszych zachowanych tablic powodziowych, znajdująca się na murze dawnego klasztoru bernardynek⁶⁵⁶. Umieszczony na niej napis głosił: „1671 XX Iulij – Magdalis ardenti dum traycit aethera rore applaudit altum Vistula attollens caput scire aeram rogitas chronicos

⁶⁵³ *Groby królów polskich...*, s. 26.

⁶⁵⁴ „Ab initio Junii ad decimum fere eiusdem die ingens inundatio Vistulae ita permansit, ut non solum hortum nostrum vicinorumque, verum etiam templa et Monasteria PP. Bernardinorum et S. Agnetis cum suis areis hortisque appleverit et suis sedibus praedictos religiosos ac religiosas migrare coeperit, praeter paucas personas, quae supremis monasteriorum contignationes incolebant. Cracovia etiam Casimiriam non nisi naviculis veniendum erat. Quanta hinc damna sint secuta aestimari magis potest, quam describi” – J. Wielewicz, *Dziennik spraw domu zakonnego OO. Jezuitów u św. Barbary w Krakowie od r. 1620 do r. 1629 (włącznie)*, Kraków 1899, s. 199–200, *Scriptores Rerum Polonicarum*, t. 17.

⁶⁵⁵ ABKr., rkps 2, s. 17.

⁶⁵⁶ Tablica nie zachowała się do dzisiaj. „Niestety w ciągu ostatnich czterdziestu pięciu lat zniknęły trzy historyczne znaki powodziowe. Największą stratą jest brak najstarszej w Krakowie, siedemnastowiecznej tablicy powodziowej, która jeszcze dziesięć lat temu znajdowała się na murze Kościoła Garnizonowego pw. św. Agnieszki” – L. Opyrchal, U. Opyrchal, A. Bąk, *Tablice powodziowe na terenie Krakowa*, „Gospodarka Wodna” 2018, nr 7, s. 211–220. Brak tablicy potwierdzono w trakcie wizji lokalnej; jest widoczna jeszcze na zdjęciach Google Street View z listopada 2009 r.

en collige elencho CIs DILVIVM stItIt mox anno redeunte tumet violentior amnis cernis desuper indicem" (il. 25)⁶⁵⁷. Na tablicy znajdowały się dwa znaki określające wysokość wód powodziowych. Niższy z nich, w formie palca wskazującego, odnosił się do wylewu z 22 lipca (wspomnienie św. Marii Magdaleny) 1670 r.⁶⁵⁸, a wyższy – upamiętniał ten z 20 lipca 1671 r.⁶⁵⁹

Il. 25. Tablica powodziowa. Źródło: Taki Kraków. *Tablice powodziowe*, wyd. Referat Ochrony przed powodzią. Wydział Bezpieczeństwa i Zarządzania Kryzysowego Urzędu Miasta Krakowa, b.d.

Cztery lata później, w 1675 r., określanym jako drugi rok „bez lata” w XVII stuleciu⁶⁶⁰, Wisła ponownie poczyniła szkody, zalewając na Stradomiu zarówno zabudowania klasztoru bernardynów, jak i konwentu św. Agnieszki⁶⁶¹. Powódź nawiedziła siedzibę bernardynek także ok. roku 1743. By upa-

⁶⁵⁷ „1671 20 lipca/ Gdy dzień św. Magdaleny gorącą rosą napelnia powietrze, cieszy się Wisła podnosząc głowę. Chcesz wiedzieć kiedy to było, szukaj w kronikach. Tu wylew zatrzymał się. Niebawem w rok potem wznosi się woda jeszcze gwałtowniej. Zobacz główny wskaźnik” – Taki Kraków. *Tablice powodziowe*, wyd. Referat Ochrony przed powodzią. Wydział Bezpieczeństwa i zarządzania kryzysowego Urzędu Miasta Krakowa, b.d.

⁶⁵⁸ Data została zapisana w formie chronostychu.

⁶⁵⁹ Taki Kraków. *Tablice...*; J. Pociąg-Karteczka, *Przemiany stosunków wodnych na obszarze Krakowa*, Kraków 1994, s. 8, *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego*, 1144, *Prace Geograficzne*, z. 96; eadem, *Płynie Wisła, płynie...*, [w:] „Tu wszystko jest Polską...” *Eseje krajoznawcze o Krakowie i Małopolsce. Materiały konferencyjne*, Kraków, 19-23 sierpnia 2009 r., red. J. Partyka, Kraków 2009, s. 56.

⁶⁶⁰ G. Parker, *Globalny kryzys...*, s. 38.

⁶⁶¹ S. Namaczyńska, *Kronika klęsk elementarnych w Polsce i w krajach sąsiednich w l. 1648-1696*, Lwów 1937, s. 43.

miętnić to wydarzenie, przed ich kościołem ustawiono kamień ciosowy, na którym był znak określający poziom wody. Wspominano o tym, opisując katakлизm, jaki dotknął Kraków 27 sierpnia 1813 r., w tym także kościół i klasztor bernardynów na Stradomiu. Wówczas, jak zmierzono, „o trzy ćwierci łokcia wyższa była [woda] nad tenże kamień”⁶⁶².

b) Nowe fundacje

Bernardynki z klasztoru św. Agnieszki brały aktywny udział w tworzeniu nowych fundacji zakonu na terenie Rzeczypospolitej. Świadczy to o tym, iż ich konwent miał ugruntowaną pozycję i cieszył się dobrą sławą i opinią u władz Zakonu Braci Mniejszych Obserwantów, którzy popierali tę formę zaangażowania, każdorazowo wyrażając zgodę na ich wyjazd. Potwierdza to również, iż stradomskie bernardynki odznaczały się pobożnością i zakonną gorliwością i ten model duchowości starały się przeszczepić do wspólnot organizowanych w miejscu nowych fundacji.

Tarnów

Decyzja o powstaniu klasztoru bernardynek w Tarnowie została podjęta na kapitule prowincjalnej bernardynów, która obradowała w Warcie w 1550 r.⁶⁶³ Jego fundatorem był Jan Amor Tarnowski († 1561), hetman wielki koronny, syn fundatora kościoła i konwentu bernardynów w Tarnowie. Zakonnice na nowe miejsce zostały sprowadzone przez niego z klasztoru św. Agnieszki w Krakowie. Nie wiadomo, które siostry tworzyły zręby powstającej wspólnoty, jedyna znana spośród nich to Zofia *Regina* Tarnowska, siostra hetmana⁶⁶⁴. Tarnowski wybudował dla zakonnice niewielki, drewniany klasztor, usytuowany w pobliżu kościoła bernardynów, którzy sprawowali nad nimi opiekę duchowo-religijną. Z powodu braku własnej świątyni siostry uczęszczały do ich kościoła na nabożeństwa. Wspólnotę w tym czasie tworzyło ok. dwudziestu czterech sióstr, jednak ich liczba stopniowo się zmniejszała. Możliwe, że pod koniec XVI w. zgromadzenie przestało istnieć, gdyż w źródłach brakuje informacji na temat wdrażania w nim reformy potrydenckiej⁶⁶⁵.

W 1614 r. klasztor w Tarnowie spłonął. Został następnie wyremontowany z inicjatywy o. Michała Hallera, gwardiana tarnowskich bernardynów, oraz dzięki wsparciu księżnej Teofili Ostrojskiej. Wybudowano wtedy także

⁶⁶² APBK, rkps I-b-21, s. 330; ABKr., rkps 207, s. 335.

⁶⁶³ B. P. Siwiec, *Bernardyni tarnowscy w latach (1459-1939). Zarys dziejów klasztorów Zakonu Braci Mniejszych w Tarnowie*, Kraków 1999, s. 59.

⁶⁶⁴ LZP, t. 2, s. 203.

⁶⁶⁵ B. P. Siwiec, *Bernardyni tarnowscy...*, s. 61-62.

drewniany kościół pw. św. Michała Archanioła. Uroczyste wprowadzenie siostr miało miejsce 11 lipca 1630 r. Skład wspólnoty został ponadto uzupełniony trzema siostrami bernardynkami przybyłymi z Lublina⁶⁶⁶. Kolejne straty poniósł klasztor w okresie najazdu szwedzkiego w 1655 r. oraz pożaru miasta z 1663 r. Ostrogscy, opiekunowie bernardynek, po raz kolejny przystąpili do budowy nowego, tym razem murowanego klasztoru, na planie czworoboku. Prace zostały ukończone w 1680 r. Brak własnego kościoła powodował, że bernardynki – tak jak w początkach swego istnienia w Tarnowie – musiały chodzić na nabożeństwa do bernardynów. Po 1747 r. przystąpiono do budowy nowej świątyni, dzięki zapisowi ofiarowanemu na ten cel przez przełożoną Helenę Nikelsonównę. Wykorzystano także materiały pochodzące z rozebranego zamku Tarnowskich na Górze św. Marcina. Budowa jednonawowego kościoła pw. św. Barbary została ukończona w 1776 r. Dalsze losy bernardynek przerwał jednak dekret kasacyjny cesarza Józefa II z 12 grudnia 1781 r. Zabudowania stały puste aż do 1789 r., gdy zamieszkali tam bernardyni, usunięci ze swojego tarnowskiego klasztoru⁶⁶⁷.

Wilno

Klasztor bernardynek pw. św. Michała w Wilnie powstał dzięki staraniom nawróconego z kalwinizmu Lwa Sapiehy († 1633), kanclerza wielkiego litewskiego. Wystawił on własnym nakładem jednonawowy, murowany kościół, położony przy ul. Zarzeczej, w pobliżu konwentu bernardynów. Wzniósł także przylegający do świątyni jednopiętrowy budynek klasztorny. Powodowała nim chęć ułatwienia codziennej egzystencji siostr z klasztoru na Zarzeczu, które nie posiadały własnego kościoła i były zmuszone uczęszczać – przechodząc przez most na Wilejce – na nabożeństwa do wspomnianego kościoła bernardynów⁶⁶⁸. Motywy i okoliczności fundacji zostały przedstawione przez kronikarkę bernardynek, która zanotowała:

Gdzie ten pan zacny i pobożny czasu jednego [...] przez okno na Zarzecze poglądając pacierze swe nabożne odprawował, obaczy alić wiel. Panny zakonne zakonu św. Franciszka, pod tytułem Niepokalanego Poczęcia Panny Przenajświętszej na Zarzeczu mieszkające, idą przez most pospo-

⁶⁶⁶ Ibidem, s. 64-65; A. Szylar, *Żeńskie zgromadzenia zakonne na obszarze diecezji tarnowskiej w pierwszym okresie jej istnienia (1786-1805)*, [w:] *Dzieje diecezji tarnowskiej*, t. 2: *Instytucje i wydarzenia*, red. A. Gąsior, J. Królikowski, Tarnów 2012, s. 412-413.

⁶⁶⁷ A. Chadał, Tarnów, [w:] *Klasztory bernardyńskie w Polsce...*, s. 543; *Bernardyni w Tarnowie. Klasztor i kościół. Informator, przewodnik*, oprac. F. Rydzak, Tarnów 2007, s. 11; *Przewodnik po Tarnowie*, oprac. Z. Rapaport, M. Rozwadowski, Tarnów 1929, s. 28; W. Balicki, *Miasto Tarnów pod względem historycznym, statystycznym, topograficznym i naukowym*, Tarnów 1831, s. 78-79.

⁶⁶⁸ K. Grudziński, Wilno – św. Michał, [w:] *Klasztory bernardyńskie w Polsce...*, s. 556.

lity, nie mając mostu swego własnego, z klasztoru do kościoła wiel. ojców bernardynów na nabożeństwo. Co widząc, [...] nad nimi wzruszony i zdjęty, rzecze do drugich [...] te słowa O Boże wszechmogący, jako te wiel. panny zakonne, [...] przechodząc przez ten most co dzień od pospólstwa żadnego poszanowania nie mają, jako podczas dni nie pogodnych i błotnistych czasów po błocie się szargają⁶⁶⁹.

Budowa kościoła i klasztoru dla bernardynek została zapoczątkowana w styczniu 1594 r., a „introdukacja solemna wiel. panien klasztoru zarzeckiego do klasztoru naszego nowo wybudowanego [...] z kościoła wiel. ojców bernardynów odprawowała się roku pańskiego 1596, dnia 29 augusta”⁶⁷⁰. Założek nowej wspólnoty stworzyło osiem zakonnic, wśród których znalazła się także Teofila Sapieżanka, bratanica fundatora. W klasztorze św. Michała zaprowadzona została klauzura, a siostry złożyły uroczyste śluby, czym odróżniały się od tercjarek ze wspólnoty na Zarzeczu⁶⁷¹.

Według relacji kronikarki, między 1599 a 1602 r. przełożoną wileńskiego klasztoru była panna Anna Krakowianka⁶⁷², która przyjechała z Krakowa wraz z panną Małgorzatą Roz[d]rażewską „dla przyuczenia w obserwancyjej względem Reguły naszej”, a po zakończeniu czteroletniej kadencji „nazad obie powróciły”⁶⁷³. Można przypuszczać, iż bernardynki z klasztoru św. Agnieszki stanowiły pewien wzór w realizacji potrydenckiej reformy życia zakonnego i z tego powodu zostały wybrane, by zaszczerpić ducha gorliwości w nowo tworzącej się wspólnotcie. Jak wynika z zapisów w źródłach bernardyńskich, na nową fundację do Wilna posłana została w 1604 r. Anna Radomska, której za towarzyszkę wyznaczono Benedyktę Hallerównę⁶⁷⁴. 31 sierpnia tegoż roku prowincjał o. Hieronim Przybiński wystawił obediencję dla Anny Radomskiej, która została mianowana przełożoną nowo powstałej wspólnoty. Swoją decyzję umotywował następująco: „przełoż dla większego w zakonnym ćwiczeniu i cnót świętych postępku, tudzież też i dla snadniejszego w nim gospodarstwie rządu domowego, was, siostrę przerweczoną naznaczyliśmy temu miejscu za starszą i przełożoną”⁶⁷⁵. Świadczy to o tym, iż zakonnica Anna odznaczała się cechami osobowości, które uznane zostały

⁶⁶⁹ Kronika bernardynek świętomichalskich w Wilnie, oprac. M. Kałamajska-Saeed, „Nasza Przyszłość” 2004, t. 101, s. 335.

⁶⁷⁰ Ibidem, s. 337.

⁶⁷¹ K. Grudziński, Wilno – św. Michał..., s. 556.

⁶⁷² Prawdopodobnie tożsama z Anną Radomską.

⁶⁷³ Kronika bernardynek świętomichalskich..., s. 357, 413, 415.

⁶⁷⁴ Zakonnica nieznana bliżej z innych źródeł, wiadomo jeszcze, iż w 1614 r. wpisała się do Bractwa Szkaplerznego u karmelitów trzewickowych, co świadczy, iż powróciła później z Wilna do Krakowa.

⁶⁷⁵ APBK, rkps W-37, s. 212-213.

za niezbędne, by tworzyć zręby nowej wspólnoty. Prowincjał musiał też dać bernardynki od św. Agnieszki zaufaniem i uznał, iż to właśnie one będą najlepszymi nauczycielkami Reguły i przekażą zakonne zwyczaje wileńskim siostronom.

Lublin

Siostry Trzeciego Zakonu św. Franciszka żyły w Lublinie już przed 1535 r., w drewnianym klasztorze, położonym obok konwentu bernardynów. Około 1578 r. wraz ze służbą ich wspólnota liczyła blisko trzydzieści osób. Wielki pożar z 1580 r. zniszczył dom tercjarek, a teren do nich należący został włączony do cmentarza bernardynów⁶⁷⁶.

Nowa fundacja bernardynek w Lublinie powstała za zgodą papieża Pawła V, króla Zygmunta III Wazy i biskupa krakowskiego Marcina Szyszkowskiego. Jej formalne potwierdzenie nastąpiło na konwokacji w Wilnie, podczas której wszyscy definitoryzy wyrazili swą aprobatę na założenie nowego klasztoru bernardynek oraz sprowadzenie w tym celu zakonnic z krakowskiego konwentu św. Agnieszki. Wśród fundatorów należy wymienić Piotra Czernego z Witowic († 1617)⁶⁷⁷, chorążego lubelskiego, oraz Marcina Sienieńskiego wraz z małżonką Katarzyną z Ligęzów i jej matką. Ci ostatni podejmowali starania u biskupa krakowskiego i uzyskali zgodę władz zakonnych na powstanie fundacji. Możliwe, iż kierowały nimi także pobudki osobiste. Ich córka Teresa od trzeciego roku życia była wychowywana przez bernardynki od św. Agnieszki. Być może zależało im, by wstąpiła do klasztoru położonego bliżej jej miejsca pochodzenia. Sienieński zakupił u Wojciecha Michniowskiego († 1621), łowczego lubelskiego, kamienicę w Lublinie z przeznaczeniem na mieszkanie dla bernardynek. Była ona położona na dawnym placu, który stanowił własność lubelskich tercjarek. Również wspomniany Piotr Czerny zapisał bernardynkom kamienicę, przekazał majątek ziemski w Rozkopaczowie, a także wybudował drewnianą kaplicę. Do czasu wzniesienia kościoła miały w niej być odprawiane nabożeństwa⁶⁷⁸.

Zręby nowej wspólnoty utworzyło sześć bernardynek z klasztoru św. Agnieszki, które zostały przywiezione do Lublina w 1618 r. przez Marci-

⁶⁷⁶ A. Chadał, *Lublin*, [w:] *Klasztory bernardyńskie w Polsce...*, s. 524.

⁶⁷⁷ *Urzędnicy dawnej Rzeczypospolitej XII-XVIII wieku. Spisy*, red. A. Gąsiorowski, t. 4: *Małopolska (Województwa krakowskie, sandomierskie i lubelskie)*, z. 4: *Urzędnicy województwa lubelskiego XVI-XVIII wieku. Spisy*, oprac. W. Kłaczewski, W. Urban, Kórnik 1991, s. 18, 107.

⁶⁷⁸ S. Barącz, *Pamiętnik zakonu WW. OO. Bernardynów w Polsce*, Lwów 1874, s. 386-387; A. Szylar, *Konwent bernardynek lubelskich...*, s. 37-38; J. Paszeńda, *Dawny kościół i klasztor bernardynek w Lublinie. Monografia architektoniczna*, [w:] *Studia nad sztuką renesansu i baroku*, t. 10: *Programy ideowe w przedsięwzięciach artystycznych w XVI-XVIII wieku*, red. I. Rolska-Boruch, Lublin 2010, s. 449.

na Sienieńskiego. Były to: *Ezmaryja Maciejowska*, jej rodzona siostra *Apolinara*, *Franciszka Branicka*, *Humilitas Złocka*, *Justyna Korytkówna* i *Helena Pukarzewska*. Towarzyszyła im również wspomniana *Teresa Sienieńska*, córka fundatora. Najdłużej, bo od dwudziestu ośmiu lat, w klasztorze przebywała *Ezmaryja Maciejowska*. W 1615 oraz przed 1618 r. pełniła urząd przełożonej klasztoru św. Agnieszki. Jej doświadczenie oraz długoletni pobyt w zakonie przyczynił się do tego, że została mianowana pierwszą przełożoną w Lublinie. Funkcję tę pełniła do 1622 r. Urząd wikarii powierzono *Franciszce Branickiej*, która wstąpiła do klasztoru św. Agnieszki przed dwunastu laty. Obie nominacje zostały zatwierdzone przez o. Mikołaja Obugiełłę, kustosza lubelskiego. Pozostałe siostry wysłane do Lublina również wyróżniały się długoletnim stażem zakonnym: *Humilitas Złocka* i *Justyna Korytkówna* przebywały w klasztorze od dwudziestu siedmiu lat, *Apolinara Maciejowska* – od dwudziestu trzech, a *Helena Pukarzewska* – od lat jedenastu. Przed bernardynkami z Krakowa postawione zostało odpowiedzialne zadanie wprowadzenia na nowej fundacji życia zakonnego, zgodnego z potrydenską reformą, oraz przyjęcie i formacja nowicjuszek. Spośród sióstr przybyłych od św. Agnieszki funkcję przełożonej sprawowała w latach 1622-1625 również *Humilitas Złocka*, a w latach 1628-1631 oraz 1634-1636 – *Franciszka Branicka*. W 1625 r. bernardynki krakowskie, z wyjątkiem *Justyny Korytkówny* i *Franciszki Branickiej*, wyjechały na nową fundację do Drzewicy. *Korytkówna* zmarła w 1627 r. podczas zarazy i została pochowana w kościele oo. Bernardynów w Łukowie. *Branicka* zmarła 7 maja 1655 r. w wieku ok. siedemdziesięciu lat. Pozostałe siostry wywodzące się z klasztoru św. Agnieszki zakończyły żywot w Drzewicy.

Kraków – św. Józef

Inicjatorką powstania w Krakowie drugiego konwentu bernardynek była *Teresa Zadzikówna*, pełniąca dwukrotnie funkcję przełożonej klasztoru św. Agnieszki. Charakteryzując swoją działalność na wspomnianym urzędzie, zapisała w kronice: „pilnem zawsze chciała mieć oko na to, aby się wprzód wszystko na chwałę Bożą i na sławę zakonną, potem też i ku pożytkowi tegoż to klasztoru obracało, jakoż tego zostawa i teraz znaczna praca moja świadkiem żywym”⁶⁷⁹. *Zadzikówna* w pełni dostrzegała problemy związane z niekorzystnym położeniem stradomskiej siedziby bernardynek w pobliżu koryta Wisły. Jak już wspomniano, wystąpiła nawet z pomysłem wzniesienia wału przeciwpowodziowego wokół klasztoru, którego jednak z bliżej niewiadomych przyczyn nie udało się zrealizować. Zagrożone bernardynki często były zmuszone opuszczać swoją siedzibę i szukać schronienia w mieście u świeckich osób i, jak zapisała *Zadzikówna*,

⁶⁷⁹ ABKr., rkps 2, s. 4-5.

a turbacją i powłóczenie siostr z ciężkością i żalnością moją uważając, które być musiało dla przyległej Wisły i wody wylania, dla której to powodzi ciężkiej i wielkiej przykrości siostronom, a mianowicie przełożonym przyczyniać się musiało, że też i świeckich ludzi upraszać się dla pomieszkania niejakiemu siostronom musiało, gdyż się wszystek kościół i klasztor oną powodzią i wielkim wylaniem wody napełniał⁶⁸⁰.

Okresowe rozproszenie wspólnoty mogło negatywnie wpływać na ciągłość życia zakonnego, w tym na zachowanie klauzury, ponadto przebywanie w zawilgoconych murach z pewnością nie było korzystne dla zdrowia zakonnic. Powyższe czynniki zaważyły na decyzji Zadzikówny, która uznała za konieczne wybudowanie drugiego klasztoru w obrębie murów miejskich, stanowiącego schronienie dla bernardynek w momencie powodzi. *Teresa* była świadoma zagrożeń dla zdrowia, jakie stwarzała niekorzystna lokalizacja ich klasztoru, „a co większa z zarazy srogiej, choroby ciężkiej między siostrami panowały”⁶⁸¹, więc jak wyznała: „na co ja ciężko bolejąc przemyślałam zawsze jakoby temu złemu zabezpieczyć [zapobiec] się mogło i jakoby w to potrafić, aby więc siostry w Krakowie w samym mieście dom jaki albo [...] klasztor mogły mieć, aby czasu tej inunclatjej i powodzi przytulenie swoje i mieszkanie bezpieczne, a nie między świeckimi mieć mogły”⁶⁸². Możliwe, że inspirację stanowił dla niej również przykład bernardynów, którzy wystarali się o wzniesienie niewielkiego klasztoru zwanego Żłóbkim, położonego przy ul. św. Jana (między Rynkiem a ul. św. Tomasza); karmelitów bosych, którzy mimo iż posiadali klasztor na Wesołej, wzniesli swą drugą siedzibę – konwent pw. św. Michała i Józefa przy ul. Poselskiej – czy zwierzynieckich norbertanek, które wybudowały klasztor św. Norberta przy ul. Wiślniej⁶⁸³.

Swoje plany Zadzikówna przedstawiła rodzonemu bratu, Jakubowi Zadzikowi, biskupowi krakowskiemu, lecz nie uzyskała jego aprobaty. Jak przyznała w kronice, „częstą rozmową i pisaniem moim o tom nalegała, aby to sprawić z łaski swej zechciał, a żem go do tego nakłonić nie mogła przez długi czas a to za czasem począł się trochę do tego skłaniać, ale, że dekret śmierci zaszedł, trudno było dalej”⁶⁸⁴. Po zgonie brata Zadzikówna nie porzuciła swych zamiarów, lecz usilnie zabiegała u egzekutorów jego testamentu

⁶⁸⁰ Ibidem, s. 5.

⁶⁸¹ Ibidem.

⁶⁸² Ibidem.

⁶⁸³ H. E. Wyczawski, *Kraków – św. Józef*, [w:] *Klasztory bernardyńskie w Polsce...*, s. 520; B. J. Wanat, *Zakon Karmelitów Bosych w Polsce. Klasztory karmelitów i karmelitanek bosych 1605-1975*, Kraków 1975, s. 190-194; A. Dygat, A. Rybak, *Odrodzenie klasztoru zwierzynieckiego za ksieni Doroty Kątskiej (1591-1643)*, „*Nasza Przyszłość*” 1977, t. 47, s. 187; K. Kramarska-Anyszek, *Dzieje klasztoru PP. Norbertanek w Krakowie*, „*Nasza Przyszłość*” 1977, t. 47, s. 66-68.

⁶⁸⁴ ABKr., rkps 2, s. 5.

o wyjednanie funduszy na ten cel. Jeden z wykonawców ostatniej woli biskupa, Maciej Łubieński (1641-1652), arcybiskup gnieźnieński, zganił ją nawet, „mówiąc, że to rzeczy niepotrzebne są”⁶⁸⁵. Podobnie uczynili pozostali: ks. Jan Tarnowski († 1669)⁶⁸⁶, archidiakon krakowski; ks. Aleksander Brzyski, archidiakon zawichojski; ks. Łukasz Zdrojowski († 1648)⁶⁸⁷, kanonik krakowski. Jak przekazała: „mie pofukali i myśleć o tem nie kazali”⁶⁸⁸. Mimo początkowego sprzeciwu wykonawcy testamentu przekazali jednak Teresie 15 000 zł z masy spadkowej po biskupie z przeznaczeniem na budowę nowego klasztoru. Z zapisek z kroniki wynika, że *Teresa* otrzymała jeszcze 5000 „innych pieniędzy”, nie sprecyzowano jednak źródła ich pochodzenia⁶⁸⁹.

Gdy Zadzikówna zamierzała rozpocząć starania wokół planów nowej fundacji, natrafiła na opór ze strony pozostałych sióstr, które dowiedziały się, że otrzymała na ten cel fundusze ze spadku po bracie. Zgromadzenie złożyło w tej sprawie skargę do biskupa Tomasza Oborskiego († 1645), administratora biskupstwa krakowskiego, zarzucając, jak zapisała Zadzikówna, „że zakonnicą będąc pieniądze zgromadzam i nad pozwolenie Reguły chowam”⁶⁹⁰. Mimo że wspomnianą sumę oddała, sprawa spotkała się z szerszym odzewem i skarga na nią została przekazana do rozpatrzenia przez władze zakonne. Trzydniowe dochodzenie było prowadzone pod nadzorem o. Krzysztofa Scipio del Campo, prowincjała bernardynów, a wzięli w nim udział również o. Marian Stokowski, kustosz krakowski, oraz o. Bernardyn Stradomski, spowiednik bernardynek. Zadzikówna, opisując wspomniane wypadki, zanotowała w kronice: „zasiedli na tem sędzie i trzy dni tę sprawę sądzili z moim niewymownym utrapieniem i z ciężkimi potwarzami, żem rozumiała, że za temi potwarzami mieli mnie do karceres dać, com ja wszystko Panu Bogu poruczała, który im pomieszał ich sądy, że nie mogły się tej sumy nikędy dowiedzieć”⁶⁹¹. Ostatecznie *Teresa* nie została ukarana przez władze zakonne. Jak bowiem sugeruje o. Romuald Gustaw, musiała uzyskać jakieś wsparcie ze strony wykonawców testamentu biskupa Zadzika, którzy pomogli jej odeprzeć zarzuty⁶⁹².

Umocniona w swoich dążeniach Zadzikówna, „pragnienia swego i przedsięwzięcia ani ugasić mogąc, ani też odmieniać chcąc”⁶⁹³, postanowiła zwrócić

⁶⁸⁵ Ibidem.

⁶⁸⁶ *Po ziemi ojczystej!..*, cz. 4: *Katedra lwowska w historii, sztuce i podaniach*, oprac. J. S. Zubrzycki, J. Strokowa, Kraków 1918, s. 92.

⁶⁸⁷ L. Łętowski, *Katalog biskupów, prałatów i kanoników krakowskich*, t. 4, Kraków 1853, s. 309-310.

⁶⁸⁸ ABKr., rkps 2, s. 6.

⁶⁸⁹ Ibidem.

⁶⁹⁰ Ibidem.

⁶⁹¹ Ibidem, s. 7.

⁶⁹² R. Gustaw, *Klasztor i kościół św. Józefa...*, s. 44.

⁶⁹³ ABKr., rkps 2, s. 7.

się o pomoc do Doroty Sułowskiej z Leżenic, wojewodziny rawskiej, wdowy po Krzysztofie Sułowskim, „aby się to włożyć raczyła i wziąć to na się”, mając na uwadze, aby „rzeczy smarowniej szły”⁶⁹⁴. W pierwszej kolejności Sułowska wystarała się o pozwolenie królewskie na zakup domu lub dworku w obrębie murów miejskich z przeznaczeniem na klasztor, na co 20 sierpnia 1644 r. uzyskała stosowny przywilej, wystawiony przez Władysława IV, z tym jednak zastrzeżeniem, „aby się to stało z dozwoleń i potwierdzeniem [...] Piotra Gembickiego, biskupa krakowskiego”⁶⁹⁵. Następnie wojewodzina nabyła 5 października tegoż roku od Stanisława Żeleńskiego renesansowy dworek, który wcześniej stanowił własność Lanckorońskich, położony w przecznicy ul. Grodzkiej, przy ul. Poselskiej, między dworkiem Opalińskich, dawniej Tęczyńskich, od południa, a dworkiem tzw. Pieniążkowskim od północy⁶⁹⁶. Zadzikówna przekazała na jego zakup 12 000 zł. Można się jednak domyślać, że był to dla niej trudny czas, gdyż przebywając za kłauzurą, nie mogła osobiście doglądać sprawy fundacji, ponadto czuła się chyba nieco osamotniona w swoich zamierzeniach. Jej ówczesną sytuację oddaje następująca zapiska w kronice: „ale już tu dalej mówić nie umiem, gdyż mając już dworek kupiony, co dalej czynić, skąd rady dosięż w klasztorze zamkniętym będąc i nie wiem jakoby dalszego progresu dosięż trudno, serdeczny tylko płacz i wołanie moje do Pana Boga mego wylewałam”⁶⁹⁷.

Mimo obaw fundatorki 24 października 1644 r. swoje pozwolenie na powstanie nowego klasztoru wydał biskup krakowski Piotr Gembicki⁶⁹⁸. Plany fundacji przedłożone przez Sułowską zostały zatwierdzone również przez władze prowincji bernardyńskiej, zebrane na kongregacji opatowskiej tego samego dnia, tj. 24 października 1644 r., pod przewodnictwem o. Hieronima Kakowskiego, komisarza prowincji i wizytatora generalnego. Definitorium zaaprobowало powstanie nowego konwentu pod warunkiem, iż będzie on zależny od kustosa krakowskiego, a bernardynki od św. Agnieszki znajdującą w nim schronienie w przypadku zagrożenia spowodowanego wylewem Wisły:

⁶⁹⁴ Ibidem.

⁶⁹⁵ Władysław IV, król polski, pozwala klasztorowi św. Agnieszki na Stradomiu nabyć dom lub dwór w obrębie murów Krakowa od osób szlacheckiego pochodzenia przy jakiegokolwiek ulicy oraz zbudować tam klasztor i kościół, zob. R. Gustaw, K. Kaczmarczyk, *op. cit.*, s. 21-22 (nr 45); ABKr, rkps 1, Założenie i uposażenie klasztoru PP. Bernardynek przy kościele św. Józefa w Krakowie, s. 14-15, 49-51, 65-66, 69-70.

⁶⁹⁶ Ibidem, s. 79-87 (tu opis zakupionej nieruchomości); S. Tomkowicz, *Za kłauzurą klasztorów żeńskich w Krakowie*, „Czas” R. 74, 1921, nr 227; i dem, *Za kłauzurą klasztorów żeńskich w Krakowie. Ciąg dalszy*, „Czas” R. 74, nr 228; A. Gaczoł, *Prace konserwatorskie w zespole klasztornym Bernardynek w Krakowie – przywrócenie renesansowej loggi arkadowej dawnego dworu Lanckorońskich*, „Wiadomości Konserwatorskie” 2004, nr 16, s. 63.

⁶⁹⁷ ABKr, rkps 2, s. 7.

⁶⁹⁸ ABKr, rkps 1, s. 111.

Przewielebne Deffinitorstwo nie odmawia osobliwie zważając z jednej strony na Świętego Soboru Trydenckiego Dekreta względem przeniesienia klasztorów panieńskich z przedmieścia, między mury miejskie zapadłe, z drugiej strony zaś na niedogodność tychże zakonnic S. Agnieszki, kiedy podczas wylewu Wisły do domów miejskich schronić są zmuszone [...] ⁶⁹⁹.

Uchwała została potwierdzona przez kapitułę bernardyńską w klasztorze w Radomiu 6 lutego 1645 r.⁷⁰⁰ Do przejścia na przyszłą fundację została wyznaczona Teresa Zadzikówna – jako przełożona, Helena Rogozińska – jako wikaria, Charitas Łowicka, Pelagia Tomicka, Aniela Glińska oraz Katarzyna Wolińska⁷⁰¹.

28 marca 1645 r. Sułowska oficjalnie odstąpiła na rzecz nowego klasztoru zakupiony dworek i zakończyła swoje starania wokół nowej fundacji, przekazując je ponownie na ręce Zadzikówny⁷⁰². W okresie nieobecności biskupa Gembickiego, który wyjechał do Rzymu, diecezją zarządzał ks. kanonik Wojciech Lipnicki († 1657)⁷⁰³. On to, zgodnie z rozporządzeniem papieża Urbana VIII (1623-1644), podał do publicznej wiadomości zamiar powołania nowego klasztoru, tak by ogół zainteresowanych mógł przedstawić swój pogląd. Na specjalnie zwołanym procesie 26 maja 1645 r. swój sprzeciw wyraziły władze miejskie, reprezentowane przez swego syndyka Andrzeja Cieskiego⁷⁰⁴, niechętne powstaniu kolejnego konwentu w obrębie murów, gdyż klasztory były zwolnione z uiszczania opłat miejskich⁷⁰⁵. Protestowali 2 czerwca tegoż roku również przedstawiciele krakowskich instytucji religijnych, w tym: klasztoru dominikanów – Alberec Pontano i Wawrzyniec Trojecki; kolegiaty Wszystkich Świętych – prepozyt Jakub Ustiense; oo. franciszkanów – Wawrzyniec Będkowski i Mikołaj Żuraw; oraz kościoła św. Agnieszki – prepozyt Andrzej Grabianowski⁷⁰⁶. Zadzikówna była w pełni świadoma powstałych problemów, gdyż w kronice zanotowała: „w ten czas prawiem doznała, że żadna rzecz bez trudności nikomu nie przychodzi, albowiem sprzeciwienie wielkie wielu inszych, fundacyja ta ponosiła, już to samo miasto krakowskie [...], już różne zakony, już kapłani świeccy, dobrze, że się prawie nie wszystkim świat zmówił kontradikować i przeczyć

⁶⁹⁹ Ibidem, s. 129-130.

⁷⁰⁰ Ibidem, s. 127.

⁷⁰¹ Ibidem.

⁷⁰² Ibidem, s. 107-107c.

⁷⁰³ A. K. Banach, Lipnicki Olbracht (Wojciech) h. Hołobóg (ok. 1577-1657), [w:] PSB, t. 17, s. 408-409.

⁷⁰⁴ Poczet sołtysów, wójtów, burmistrzów i prezydentów..., s. 612.

⁷⁰⁵ ABKr., rkps 1, s. 41-43; AKMKr., rkps AEp, Vol. 53, k. 390-391v; R. Gustaw, Klasztor i kościół św. Józefa..., s. 46.

⁷⁰⁶ AKMKr., rkps AEp, Vol. 53, k. 411-411v.

ubogiemu temu konwentowi”⁷⁰⁷. Za radą mieszczanina krakowskiego Jana Mielżyckiego zwróciła się o pomoc do ks. Macieja Rudzkiego († po 1678)⁷⁰⁸, doktora obojga praw, proboszcza wieluńskiego i prefekta krakowskiego seminarium duchownego, który bezinteresownie podjął się pośredniczenia w sporze. Jak zanotowała Zadzikówna, najwięcej trudności czyniło jej macierzyste zgromadzenie,

które nad wszystkich inszych najwięcej się tej fundacyjej sprzeciwiało i przeczyło, kontradikcyjne rozmaitemi skargami przynosiło, już to udawając, że ta fundacyja na zepsowanie klasztoru naszego, już siostry rozmaitym sposobem rozmawiając i odwodząc, żeby nie chciały ze mną, już na ostatek aby posag tych panien co się tam przenosić mają koniecznie tu zostawał⁷⁰⁹.

Dzięki wsparciu ks. Rudzkiego 29 maja 1645 r. stradomski klasztor z przełożoną Katarzyną Justamentówną na czele, w obecności ks. Jana Romiszowskiego, scholastyka krakowskiego, i ks. Jakuba Sarnowskiego, kanтора krakowskiego, zgodził się ostatecznie na założenie drugiego konwentu bernardynek w Krakowie oraz przeniesienie zapisu biskupa Zadzika dla trzech ubogich dziewcząt pochodzenia szlacheckiego, pragnących wstąpić do klasztoru św. Agnieszki, na potrzeby nowej fundacji⁷¹⁰. 30 sierpnia wspomnianego roku biskup Gembicki wydał po powrocie z Rzymu dekret erygujący nowy klasztor i kościół pw. św. Józefa⁷¹¹. Sporne kwestie dotyczące przenosin zakonnic rozstrzygnęła kongregacja bernardyńska obradująca od 17 do 27 września 1645 r. w klasztorze w Pradze pod Warszawą. Zgodnie jej rozporządzeniem posagi sióstr wyjeżdżających na nową fundację, sprzęty oraz szaty kościelne miały pozostać w konwencie św. Agnieszki. Ponadto stradomski klasztor bernardynek został zobowiązany do płacenia Rogozińskiej, Łowickiej oraz Tomickiej dożywocia, a przeprowadzce sióstr z ramienia bernardynów miał towarzyszyć o. Bernardyn Stradomski⁷¹². O tych postanowieniach zakonnice zostały powiadomione osobnym listem z 7 paździer-

⁷⁰⁷ ABKr, rkps 2, s. 8.

⁷⁰⁸ S. Zabrania, *Z dziejów kapituły kolegiackiej w Wieluniu (XV w. – 1766 r.)*. Prałaci, „Rocznik Wieluński” 2012, t. 12, s. 23.

⁷⁰⁹ ABKr, rkps 2, s. 9.

⁷¹⁰ ABKr, rkps 1, s. 133-135.

⁷¹¹ R. Gustaw, *Klasztor i kościół św. Józefa...*, s. 47.

⁷¹² APBK, rkps M-15, In hoc libro continentur acta capitularia, decreta et elections ac quaedam resolutions Romanae per – generals factae, transcriptae ex actis originalibus et hic ingrossatae per secretaries Provinciae A.V.P. Dominicum Skutowicz et Vincentium Kalmerski sigilloque Provinciae singular communita ac minibus praefactorum secretariorum subscripta. Incipiunt autem hic acta decretaque ab anno 1637 et terminantur ad annum 1668, diem 3 Junii, 1632, 11 III – 1668, 14 VI, s. 49-50.

nika przez prowincjała Franciszka Zarzeckiego († 1650)⁷¹³, który zastrzegł ponadto, aby wyjazd nastąpił po uzyskaniu pisemnej zgody biskupa⁷¹⁴.

Uroczyste przenosiny sześciu siostr na nową fundację odbyły się 11 sierpnia 1646 r. przy udziale biskupa Gembickiego, który zjawił się niespodziewanie u bernardynek na Stradomiu na trzy godziny przed wieczorem⁷¹⁵. Towarzyszyli mu przedstawiciele duchowieństwa diecezjalnego i zakonnego, wśród których znaleźli się: ks. Wojciech Lipnicki († 1657), biskup sufragan; ks. Just Słowikowski († 1654)⁷¹⁶, kanonik krakowski; wspominany już ks. Maciej Rudzki; ks. Stanisław Piotrowski, prepozyt szpitala św. Szczepana; o. Aleksy Piotrkowczyk († 1659)⁷¹⁷, kustosz stradomski; oraz o. Ludwik Skrobkowic. Zjawiły się również jako świadkowie panie szlachcianki: Elżbieta Kotkowska, Jadwiga Grabowska, Regina Zasańska oraz Magdalena Bemo-wa⁷¹⁸. Biskup Gembicki udzielił bernarynkom swojego błogosławieństwa, a następnie kazał im wsiąść do karet, które przewiozły je na nowe miejsce zamieszkania. Tam, jak zanotowała Zadzikówna, „do tego nowego klasztoru nas wprowadziwszy, sam obecnością swą pańską i przemową takiego pana i biskupa godną ozdobiwszy, wszelakie staranie i rząd ojcu kustoszowi jako przełożonemu zlecił i oddał i porte zamknąwszy, a nas pożegnawszy odjechał”⁷¹⁹. O trudnych początkach życia w klasztorze św. Józefa świadczy fakt, iż bernardynki nie miały pieniędzy na zakup chleba na pierwszą kolację. Szczęśliwie z kłopotu wybawiła je Elżbieta Kotkowska z domu Tomicka, która posłała siostram chleb i wino, aby „wedle potrzeby naszej posilenie

⁷¹³ Obrany prowincjałem 2 II 1645 r. w Radomiu, zob. N. Golichowski, *op. cit.*, s. 163.

⁷¹⁴ ABKr, rkps 1, s. 141-142.

⁷¹⁵ Echa nowej fundacji dotarły także do klasztoru kanoników regularnych laterańskich na Kazimierzu przy kościele pw. Bożego Ciała, gdzie tamtejszy kronikarz zakonu, ks. Stefan Ranatowicz, pod rokiem 1640, a więc przesuwając błędnie nieco wydarzenie w czasie, zanotował, iż kościół św. Józefa został wybudowany w środku miasta (w obrębie murów miejskich) oraz że na tę fundację zostały sprowadzone zakonnice z klasztoru św. Agnieszki: „Anno Domini 1640, Ecclesia S. Iosephi in medietullio urbis Cracov. aedificata, a Jacobo Zadzik, Episcopo Cracov. Ad hanc Ecclesiam introductae Religiosae S. Francisci tertii Ordinis sumptae de Coenobis S. Agnetis in Stradomia, a Petro Gębicki episcopo Cracovienis” – Biblioteka Jagiellońska (dalej: BJ), rkps 3742, Casimirie civitatis, urbi Cracoviensi confrontatae, origo. In eaque ecclesiarum erectiones et religiosorum foundationes, nec non series, vitae, res gestae praepositorum Conventus Canonice Regularium Lateranensium S[ancti] Augustini ad Ecclesiam S[acrat]is S[imi] Corporis Christi descriptae a Stephano Rantowicz eiusdem conventus et Ecclesiae Canonice Regulari professo, k. 126.

⁷¹⁶ E. Ozorowski, Słowikowski Just, [w:] *Słownik polskich teologów katolickich*, t. 4, red. H. E. Wyczawski, Warszawa 1983, s. 109-110.

⁷¹⁷ N. Golichowski, *op. cit.*, s. 163.

⁷¹⁸ ABKr, rkps 1, s. 145-146.

⁷¹⁹ ABKr, rkps 2, s. 10.

ubogie i skromne wzięwszy, milej i wdzięcznej fest nasz przyszły odprawowały⁷²⁰.

Budowę nowego, murowanego, jednonawowego kościoła pw. św. Józefa ukończono w 1694 r., a jego konsekracji dokonał w 1703 r. sufragan krakowski Kazimierz Łubieński⁷²¹.

c) Napad na klasztor

W kwietniu 1612 r. klasztor św. Agnieszki znalazł się w centrum wydarzeń, które poruszyły nie tylko mieszkańców lokalnej społeczności, ale odbiły się szerokim echem w całej Rzeczypospolitej⁷²². Aleksander Koniecpolski h. Pobóg († ok. 1630)⁷²³, podkomorzyc sieradzki, wraz z uzbrojoną hałastrą napadł na konwent bernardynek, „mocą się i gwałtownie włamawszy, prawie w *Laudes*, gdy śpiewano: *Laudate Dominum iuvenes et virgines* strachem wielkim napełniwszy święte panienki, niektóre słowem zdespektowawszy⁷²⁴, i uprowadził stamtąd panny Dębińskie, podkomorzanki mielnickie – poślubioną sobie rok wcześniej Zofię oraz jej młodszą siostrę Dorotę⁷²⁵. Dla peł-

⁷²⁰ Ibidem, s. 11.

⁷²¹ *Zakony św. Franciszka w Polsce w latach 1772-1970*, cz. 1: *Zgromadzenia męskie i żeńskie oraz klasztory klauzurowe*, red. J. Bar, Warszawa 1978, s. 35.

⁷²² „*Atrox facinus et non solum Cracoviae, sed etiam in toto Regno vix hactenus auditum, 17 huius mensis, aggressus est Alexander Koniecpolski*” – J. Wielewicki, *Dziennik spraw domu zakonnego OO. Jezuitów u św. Barbary w Krakowie od r. 1609 do r. 1619 (włącznie)*, Kraków 1889, s. 64, *Scriptores Rerum Polonicarum*, t. 14.

⁷²³ Z. Libiszowska, *Koniecpolski Aleksander h. Pobóg (ok. 1585 – ok. 1630)*, [w:] PSB, t. 13, red. E. Rostworowski, Wrocław 1967-1968, s. 512-513.

⁷²⁴ *Kronika klasztoru ss. Bernardynek w Wieluniu, począwszy od fundacji klasztoru w 1612 r. aż do jego kasaty w 1819 r.*, oprac. A. K. Sitnik, „*Studia Franciszkańskie*” 2015, t. 25, s. 365.

⁷²⁵ „[...] *Quia tempore superiori noctu generosus Aleksander Koniecpolski cum suis compliciibus et factoribus monasterium Sanctae Agnetis in Stradomia invasit, illudque hostiliter instrumentis bellicis alias Petardii expugnavit, foribus effractis ex cubilibus nobiles virgines Dembinskie per summam vim abduxit et rapuit*” – Archiwum Kapituły Katedralnej w Krakowie (dalej: AKKK), rkps *Acta actorum*, t. 11, k. 26v-27; zob. też: J. Korytkowski, *Pralaci i kanonicy Katedry Metropolitalnej Gnieźnieńskiej od roku 1000 aż do dni naszych*, t. 4, Gniezno 1883, s. 180; T. Czacki, *O litewskich i polskich prawach, o ich duchu, źródłach, związku, i o rzeczach zawartych w pierwszym statucie dla Litwy, 1529 roku wydanym*, t. 2, wyd. K. J. Turowski, Kraków 1861, s. 37-38; J. Mycielski, *Porwana z klasztoru...*, s. 135-151; S. Salmonowicz, J. Szwaja, S. Waltoś, *Pitaval krakowski*, Kraków 1968, s. 133-140; E. Bezzubik, *Rapt w okresie staropolskim*, „*Studia Podlaskie*” 1999, t. 9, s. 68-69; T. Ó hAnnracháin, *Catholic Europe 1592-1648. Centre and Peripheries*, Oxford 2015, s. 214.

niejszego obrazu całego zajścia należy prześledzić wydarzenia, za sprawą których wspomniane panny przekroczyły klasztorne mury.

Nie znamy dokładnej daty, ale faktem jest, że Zofia Dębińska prawdopodobnie wiosną 1611 r. pod naciskiem rodziny poślubiła Aleksandra Koniecpolskiego. Jak sugeruje ks. Stanisław Bednarski, stało się to, gdyż Koniecpolski, „możny z nazwiska i koligacyj ale niebogaty szlachcic”, mógł być „znęcony znacznym posagiem”, z kolei rodzice Zofii pragnęli „splendoru senatorskiego rodu dla swego bądź co bądź skromniejszego nazwiska”⁷²⁶. Na przeszkodzie tym planom stanął jednak wyraźny opór panny, która na małżeństwo nie dała przyzwolenia. Ostatecznie uległa presji najbliższych, w skrytości jednak nie zamierzała zrezygnować z planów poświęcenia się życiu zakonnemu, a wobec otoczenia „jawnie często oświadczała, że żadną miarą na małżeństwo, do którego wbrew swej woli została zmuszona przez rodziców, nie zgodziła się”⁷²⁷. W tym miejscu należy zaznaczyć, że wszystkie źródła zgodnie przekazują, iż o ile małżeństwo z Koniecpolskim było *ratum*, czyli ważne zawarte, o tyle *consummatum* nie było z pewnością aż do czasu dokonanej porwania⁷²⁸.

Szukając dla siebie ratunku, udręczona panna Dębińska postanowiła zwrócić się do papieża: przedstawiła swe plany wstąpienia do zakonu, na przeciw którym stanęło zaaranżowane przez rodzinę małżeństwo. Ponownie należy przyznać rację ks. Bednarskiemu, który trafnie zauważył, iż Zofia sama nie dałaby rady przekazać korespondencji i znaczącą rolę odegrali w jej sprawie krakowscy jezuici, za pośrednictwem których skierowała pierwszy list do Rzymu. Adresatem był kardynał Robert Bellarmin, cieszący się pozycją i wpływami w Stolicy Apostolskiej. Nie znamy treści pierwszego z listów; musiał on być wysłany w okolicy maja, odpowiedź na niego została bowiem wystosowana już 20 czerwca 1611 r. Kardynał Bellarmin zapewnił w nim Zofię, iż przekazał jej sprawę do rozpatrzenia Ojcu Świętemu, a ten powiedział, „że miał pisać do Nunciusa swojego, aby jeśli to małżeństwo wasze nie było wypełnione, wszelakie starania czynił o to, żeby się nikt nie przykrzył, ale żebyś mogła zakonu świętego habit przyjąć i professją świętą uczynić i pospołu tam z temi świętymi Pannami wiecznie w służbie Pańskiej trwać”⁷²⁹.

⁷²⁶ S. Bednarski, *Stosunki kardynała R. Bellarmina z Polską i Polakami*. Na podstawie korespondencji, Kraków 1928, s. 28.

⁷²⁷ „[...] nam Virgo Sophia palam affirmabat, se nullo modo matrimonio rato, ad quod invita a parentibus adducta errat, consensisse” – J. Wielewicki, *Dziennik spraw domu zakonnego OO. Jezuitów u św. Barbary w Krakowie od r. 1609...*, s. 65; zob. też: J. Miłopolski, *Obrona Panien Klasztoru...*, k. B₂.

⁷²⁸ J. Wielewicki, *Dziennik spraw domu zakonnego OO. Jezuitów u św. Barbary w Krakowie od r. 1609...*, s. 64; J. Miłopolski, *Obrona Panien Klasztoru...*, k. B₂; T. Czacki, *O litewskich i polskich prawach...*, s. 71.

⁷²⁹ J. Miłopolski, *Obrona Panien Klasztoru...*, k. Dv.

Po zaślubinach Zofia pozostała nadal w rodzinnym domu. Jej przenosiny zostały odłożone w czasie, a podkomorzanka z nadzieją oczekiwała pomysłu nowego rozwiązania swojej sprawy, „wiedząc zapewne dobrze, że małżeństwo do jakiego zmuszoną została według praw Kościoła, jeżeli śluby zakonne zaraz złoży, ważnem nie będzie”⁷³⁰. Sytuacja panny Dębińskiej skomplikowała się jednak niespodziewanie, gdyż w połowie lipca zmarła jej matka, Maryna z Kopciów, pozostawiając swe córki bez rodzicielskiej opieki. W tym czasie Kaspra Dębińskiego nie było w Krakowie, a dowiedziawszy się o śmierci małżonki, nakazał wstrzymać się z organizacją pogrzebu aż do swego powrotu. Zofia nadal z nadzieją wypatrywała wieści z Rzymu, a wobec ich braku zdecydowała się 16 września wysłać drugi list, ponawiając w nim swe błagalne prośby i potwierdzając wolę wstąpienia do klasztoru, którym – jak wyjawiała – miał być stradomski klasztor św. Agnieszki. Zanim jednak otrzymała odpowiedź, nastąpiła całkowita zmiana jej położenia. Otóż Zofia wraz siostrą Dorotą przeniosła się na pewien czas na mieszkanie do klasztoru panien bernardynek. Na krok ten zgodził się stryj panien Dębińskich, ks. Erazm Dębiński († po 1612)⁷³¹, dziekan krakowski, proboszcz u św. Michała na zamku, oraz – co ważne podkreślenia – sam Koniecpolski. Decyzja została podjęta w gronie najbliższych, zatroskanych o bezpieczeństwo podkomorzanek, które po śmierci matki, a równocześnie pod nieobecność ojca Kaspra, pozostawały bez należytej opieki. Przeczy to teorii, jakoby Zofia przed spełnieniem małżeństwa uciekła przed Aleksandrem do klasztoru, gdyż niedoszły mąż sam przychylił się ku wspomnianemu rozwiązaniu⁷³². Motywów tego działania mogło być kilka. Z jednej strony miano na względzie wspomniane bezpieczeństwo obydwu podkomorzanek. Z drugiej – możliwe, że tłumaczono to sobie również chęcią przeżycia przez panny Dębińskie czasu żałoby po śmierci rodzicielki w skupieniu i izolacji od reszty świata, a takie warunki stwarzał właśnie pobyt we wspólnocie zakonnej⁷³³.

Panny Dębińskie zostały przyprowadzone do rozmównicy klasztoru 18 października 1611 r. przez swojego stryja ks. Erazma oraz samego Koniecpolskiego. Mimo początkowego oporu przełożona Bogumiła Winiarska oraz prowincjał bernardynów o. Bonawentura wyrazili zgodę, aby przyjąć podkomorzanki na pewien czas na mieszkanie w konwencie do momentu wyjaśnienia sprawy⁷³⁴. Panny nikomu nie zdradzały swych zamiarów, wkra-

⁷³⁰ J. Mycielski, *Porwana z klasztoru...*, s. 87.

⁷³¹ A. Tomczak, *op. cit.*, s. 158-161; A. Boniecki, *Herbarz polski*, cz. 1, t. 4, s. 213.

⁷³² „[...] praedicta Sophia cum germana sorore Dorothea, ad monasterium S. Agnetis Cracoviense, a Decano Cracoviensi, praedictarum Virginum Patruo et ab ipso Alexandro Koniecpolski deductae sunt” – J. Wielewicz, *Dziennik spraw domu zakonne-go OO. Jezuitów u św. Barbary w Krakowie od r. 1609...*, s. 64-65.

⁷³³ S. Bednarski, *Stosunki kardynała R. Bellarmina...*, s. 35-36.

⁷³⁴ J. Wielewicz, *Dziennik spraw domu zakonnego OO. Jezuitów u św. Barbary w Krakowie od r. 1609...*, s. 64-65; J. Mycielski, *Porwana z klasztoru...*, s. 110-111.

czając w klasztorne mury; uczyniły jedynie śluby prywatne. Koniecpolski próbował nawiązać kontakt z Zofią, kilka razy przybywał do furty i rozmawiał z nią „u kraty”. Kiedy nareszcie w Krakowie zjawił się Kacper Dębiński, aby uczestniczyć w pogrzebie małżonki, polecił, aby córki opuściły klasztor i wzięły udział w uroczystościach żałobnych. Panny Dębińskie stanowczo odmówiły wypełnienia woli ojca i otwarcie wyraziły skrywane dotąd pragnienie pozostania w konwencie. Uczyniły to także wobec zgromadzenia, a Zofia zwróciła się do przełożonej, „prosząc z płaczem, dla miłości Pana Jezusa Ukrzyżowanego, y do nóg upadając, żeby ich nie wydawała”⁷³⁵. Ta, obawiając się zapewne zamieszania, jakie cała sprawa wywoła, nie chciała wyrazić zgody na ich dalsze pozostawanie w klasztorze, jednakże ostatecznie uległa ich rozpaczliwym błaganiom. Pogrzeb pani podkomorzyny odbył się więc bez udziału Zofii i Doroty⁷³⁶.

Koniecpolski zaczął nalegać na ojca panien Dębińskich oraz na ks. Erazma, aby zwrócono mu małżonkę. Początkowo ojciec sam kilkakrotnie próbował wpłynąć na córkę i w trakcie wizyt na furcie klasztornej „u kraty” starał się nakłonić ją do zmiany zdania. Zofia jednakże trwała przy stanowisku, iż na zawarcie małżeństwa nie zezwalała, lecz została do niego przymuszona⁷³⁷. Kiedy misja ojca i stryja nie odniosła pożądanego efektu, postanowiono poprosić o pomoc osoby trzecie: „ludzi rozmaitych, tak duchownych jako i świeckich”⁷³⁸, wśród nich był m.in. Stanisław Rogoziński, podstarości krakowski. Kiedy zabiegi te spełzły na niczym, wyproszono u ks. Pawła Dębskiego († 1614), oficjała i sufragana krakowskiego, aby nałożył na kościół św. Agnieszki interdykt, tak by „żaden kapłan tak świecki jako i zakonny nie miał mszey S. w nim”⁷³⁹. Nie wpłynęło to na zmianę decyzji siostr Dębińskich, które mimo iż były przynaglane przez całe zgromadzenie, nadal nie zamierzały opuścić murów klasztoru.

Warto wspomnieć, że szczególnie do obu podkomorzanek, przebywających w konwencie św. Agnieszki, zostało skierowane dzieło Stanisława Grochowskiego († 1612) *Duchowa pociecha Pannon które nad wolę rodziców y Powinnych swych, świętey doskonałości żywot sobie ulubiły albo obrona swobody w Kościele Bożym przedniey a wysokiey zacności stanu panińskiego*⁷⁴⁰. Zawierało ono także dedykację dla Mikołaja Zebrzydowskiego, wojewody krakowskiego, które-

⁷³⁵ *Obrona Panien Klasztoru...*, k. A₄.

⁷³⁶ *Ibidem*.

⁷³⁷ *Ibidem*.

⁷³⁸ *Ibidem*.

⁷³⁹ *Ibidem*, k. A_{4v}.

⁷⁴⁰ S. Grochowski, *Duchowna Pociecha pannom, które nad wolą Rodziców y powinnych swych, świętey doskonałości żywota sobie ulubiły: albo Obrona Swobody, w kościele Bożym przedniey a wysokiey zacności, Stanu Panińskiego*, Kraków 1611.

go jedna z córek, Anna *Ludgarda*, była wówczas bernardynką w klasztorze św. Agnieszki⁷⁴¹.

Chcąc zaradzić trudnemu położeniu, w jakim znalazł się konwent, przełożona posłała kapłana do księdza oficjała, „prosząc dla Boga, aby zniósł *interdict* u nich nigdy niesłuchany [...]. Przytym, żeby J.M. przyjechał abo kogo z ramienia swego posłał, a wziął te panny z klasztoru ich”⁷⁴². Na zwołanej w tej sprawie naradzie, oprócz biskupa Pawła Dębskiego, obecni byli wspomniany już ks. Erazm Dębiński, ks. Hieronim Ręczajski († 1613) – archidiacon krakowski, ks. kanonik Łukasz Oborski, a także ojciec panien Dębińskich wraz z Koniecpolskim. Po konsultacjach biskup Dębski zdecydował, że musi udać się osobiście do klasztoru i na miejscu przyrzeć się sprawie. Przybył tam w towarzystwie innych duchownych, wśród których znalazł się Hieronim Ossoliński – opat pokrzywnicki, ks. Paweł Wołucki – biskup łucki, ks. Erazm Dębiński oraz ks. Ostrowski wraz z ojcami bernardynami. Wizyta ta wywołała jednak obawy u panien Dębińskich, iż mogą zostać wbrew swej woli wyprowadzone z klasztoru, wobec czego zamknęły się w kościele. Dopiero gdy otrzymały zapewnienie, że nic im nie grozi, zgodziły się wyjść. Zanim jednak to uczyniły, wobec całego zgromadzenia Zofia u stóp ołtarza złożyła ślub⁷⁴³.

Następnie na prośbę przybyłych siostry udały się do reformatarza na rozmowę z biskupem Dębskim, który chciał wy badać motywy ich postępowania i szczerość intencji. Panny Dębińskie potwierdziły w czasie rozmowy swoje dotychczasowe pragnienie pozostania w klasztorze. Zofia czuła też, w tym czasie pełnym nacisków na jej osobę, wsparcie kardynała Bellarmina, który w liście datowanym na 3 listopada zapewnił ją, iż ponownie przedstawił jej sprawę papieżowi: „po raz drugi mówiłem z Najświętszym Ojcem naszym Pawłem V [...] i oznajmiłem mu wszystko coś dnia 16 *Septembra* do mnie pisała i nie przestałem prosić, żeby wżdy kiedy Legatowi swemu Apostolskiemu pisał: aby cię do świętego zgromadzenia tego przypuścić i w nim profesję uczynić rozkazał”⁷⁴⁴.

Próby wywarcia presji na pannę Zofię nie ustawały, a w dalszej kolejności także osoby świeckie przybywały z misją nakłonienia jej do opuszczenia murów klasztornych, m.in. Jan Płaza († 1615), wielkorządca krakowski⁷⁴⁵. Również zniecierpliwiony sytuacją sam Koniecpolski nalegał na kolejną po Bogumile Winiarskiej przełożoną klasztoru – Annę Porębską – aby zwrócono

⁷⁴¹ J. Gwioździk, *Kultura pisma i książki w żeńskich klasztorach dawnej Rzeczypospolitej XVI-XVIII wieku*, Katowice 2015, s. 403.

⁷⁴² *Obrona Panien Klasztoru...*, k. A₄ v.

⁷⁴³ *Ibidem*.

⁷⁴⁴ *Ibidem*, k. Dv.

⁷⁴⁵ *Ibidem*, k. B.

mu Zofię jako jego małżonkę⁷⁴⁶. Bezpośrednio w sprawę zaangażował się też sam biskup Piotr Tylicki, który powróciwszy do Krakowa z sejmu, postanowił bliżej przyrzeć się zaistniałym wypadkom. Podczas wizyty w klasztorze polecił wezwać do siebie panny Dębińskie, lecz w czasie rozmowy z Zofią usłyszał to, co już wcześniej obwieściła innym, iż „wolę gardło dać, niżli ślubu naruszyć albo wynieść z klasztoru”⁷⁴⁷. Wieści o skomplikowanym położeniu mielnickich podkomorzanek zaczęły docierać do coraz szerszych kręgów, tak iż nawet sam król Zygmunt III zwrócił się do Ojca Świętego Pawła V w tej sprawie, a ten z kolei polecił ówczesnemu nuncjuszowi Francisco Simonettiemu († 19 I 1612)⁷⁴⁸ zbadać wszystkie okoliczności „i zawyrokować podług sprawiedliwości”⁷⁴⁹. W tym celu została zwołana komisja pod przewodnictwem nuncjusza, a w wyniku jej postanowień polecono, by biskup Tylicki raz jeszcze zbadał sytuację panien Dębińskich. Z kolei biskup przekazał ją do rozpatrzenia oficjałowi, wspomnianemu już ks. Pawłowi Dębskiemu. Wiadomo, iż „przypozwano konwent do wydania, a panny podkomorzanki do zadośćuczynienia komisji”. Sprawa jednak utknęła w martwym punkcie z początkiem 1612 r., gdyż 19 stycznia niespodziewanie zmarł nuncjusz Simonetti, wobec czego „rewokowano albo na inszy czas odłożono tę commissiã”⁷⁵⁰.

Pozostająca nadal w trudnym położeniu podkomorzanka mielnicka po raz trzeci już, w liście datowanym na 20 stycznia 1612 r., zwróciła się o ratunek do kardynała Bellarmina, przedstawiając mu aktualny stan swego położenia, informując, że jej sprawa była także podniesiona przez króla na sejmie, i ponownie prosząc o wstawiennictwo u papieża. Informacja o śmierci nuncjusza zapewne dotarła do niej już po wysłaniu wspomnianego listu. Obawiając się, iż zaważy to także na jej położeniu, postanowiła podjąć jeszcze bardziej zdecydowane kroki: poprosiła o wezwanie notariusza i w jego obecności uroczyście oświadczyła, iż „z przereczonego klasztoru wynieść nie chce, dla przysięgi i ślubu czystości, który Bogu [...] pod zatraceniem wiecznym zyszcila i uczyniła”⁷⁵¹. Dla pokreślenia powagi swych słów pokazała się ubrana w „habit abo suknię mniską”⁷⁵² i z ustrzyżonymi włosami. Akt ten został zaaprobowany przez biskupa Dębskiego, a następnie sporządzony dokument został wysłany do Rzymu. Zofia oświadczyła w nim, iż uczyniła ślub czystości, prosząc, „aby ją kazał Ociec Ś. oblec”⁷⁵³. 24 lutego 1612 r.

⁷⁴⁶ AKMKr., rkps AEp, Vol. 38, k. 66o.

⁷⁴⁷ J. Miłopolski, *Obrona Panien Klasztoru...*, k. B.

⁷⁴⁸ *Acta Nuntiaturae Polonae*, t. 1, ed. H. D. Wojtyska, Romae 1990, s. 243.

⁷⁴⁹ *Relacye nuncyuszów apostolskich i innych osób o Polsce od roku 1548 do 1690*, t. 2, wyd. E. Rykaczewski, Berlin–Poznań 1864, s. 114.

⁷⁵⁰ J. Miłopolski, *Obrona Panien Klasztoru...*, k. B.

⁷⁵¹ *Ibidem*, k. B-Bv.

⁷⁵² *Ibidem*, k. Bv.

⁷⁵³ *Ibidem*.

nadszedł list kardynała Bellarmina, w którym potwierdził, iż przedstawił jej sprawę papieżowi, prosząc, by ten nakazał gwardianowi i kustoszowi klasztoru bernardynów, „aby pobożnemu żądaniu [...] dosyć uczynił”⁷⁵⁴. Ponadto dodał, iż jej sprawę polecono do rozpatrzenia biskupowi krakowskiemu, tak by doprowadzić ją do szczęśliwego finału⁷⁵⁵. Koniecpolski, nie mogąc jednak doczekać się rozstrzygnięcia spawy na swą korzyść, postanowił uciec się do drastycznych i bezprawnych metod, tak by przemocą odzyskać poślubioną sobie Zofię Dębińską.

Napadu na klasztor dokonano 17 kwietnia 1612 r., w czasie Wielkiego Tygodnia, między czwartą a piątą nad ranem, gdy siostry przebywały na jutrzni na chórze w kościele⁷⁵⁶. W pierwszej kolejności Aleksander Koniecpolski wraz ze zbrojnymi zaatakował Stanisława Chmielowskiego, sługę klasztoru, który akurat wyszedł ze swego domku. Zakonnice przebywające w kościele, posłyszawszy podejrzaną hałas, podbiegły do okna, żeby sprawdzić, co się dzieje. Część z nich udała się także na ganek, który był „ku wrotom klasztornym” skierowany, i jak zanotowano: „widziały wrota otwarte i chłopów z różną halastrą pełno, którzy pierwaj przystawiwszy drabiny do muru, w którym wrota wleźli po nich do klasztoru i odbili kłódkę i skoble wybili”⁷⁵⁷. Na zewnątrz przy bramie dziedzińca pozostali zbrojni piesi, „którzy zastąpili wszystkie miejsca któremiby mógł kto na zaratanie pośpieszyć”⁷⁵⁸. W pierwszej kolejności próbowano odbić panny Dębińskie, dostając się bezpośrednio do ich celi po przystawionej do muru drabinie. Szczęśliwie Zofii i Doroty już tam nie było, gdyż zdążyły – zapewne w ostatnim momencie – ukryć się w innym miejscu klasztoru, więc zamiar ten się nie powiódł. Wobec tego napastnicy postanowili sforsować drzwi prowadzące do klasztoru. Były one jednak zaryglowane i zbyt solidne, by dało się je szybko wyłamać, dlatego musiano posłużyć się bardziej drastycznymi środkami. Do ich zniszczenia użyto moździerza, z którego wystrzelono zapaloną petardę⁷⁵⁹. Siła wybuchu była tak duża, iż uszkodziła okno od celi *Julianny* Pernusówny, znajdującej się najbliżej wejścia do klasztoru. W dodatku odłamki zraniły przebywającą tamże zakonnicę w czoło i głowę, a huk towarzyszący eksplozji ją ogłuszył⁷⁶⁰.

⁷⁵⁴ *Ibidem*, k. D₂ v.

⁷⁵⁵ *Ibidem*.

⁷⁵⁶ J. Wielewicz, *Dziennik spraw domu zakonnego OO. Jezuitów u św. Barbary w Krakowie od r. 1609...*, s. 64; *Pamiętniki o Koniecpolskich. Przyczynek do dziejów polskich XVII wieku*, wyd. S. Przyłęcki, Lwów 1842, s. 204-207; J. Miłopolski, *Obrona Panien Klasztoru...*, k. A₂ v.

⁷⁵⁷ ABKr., rkps 206, s. 25.

⁷⁵⁸ *Ibidem*.

⁷⁵⁹ *Pamiętniki o Koniecpolskich...*, s. 205.

⁷⁶⁰ ANK, Castr. Crac. Rel., t. 41, s. 587; *Pamiętniki o Koniecpolskich...*, s. 206.

Po wkroczeniu do klasztoru Koniecpolski wraz z kilkoma towarzyszami udał się w stronę chóru i dormitarza. Po drodze napastnicy uszkodzili schody prowadzące na piętro, wyjmując z nich dwa stopnie, tak by utrudnić zejście w przypadku, gdyby któraś z zakonnic próbowała uciekać⁷⁶¹. Po dotarciu w ciemnościach na chór siostrze, która „dzwoniła na gwałt”, atakujący wyrwali z ręki powróż. Przerażone zakonnice, „które były dla wielkiego strachu wpadły pod formy”, zaczęto siłą wyciągać w poszukiwaniu Dębińskich⁷⁶². By rozproszyc ciemności, towarzysze Koniecpolskiego zapalili wielkie świece od świec trzymanyh przez zakonnice, tak by ułatwić sobie znalezienie właściwych panien⁷⁶³. W tym czasie niektóre z przerażonych panien, szukając schronienia, uciekły z kościoła do dormitarza. Zakonnice obecne na chórze, a szczególnie przełożona Anna Porębska, próbowały wezwać Koniecpolskiego, by ten zaniechał zbrojnej napaści, jednak bezskutecznie. Gdy zbrojnym nie udało się odnaleźć panien Dębińskich na chórze, rozpoczęto dalsze przeszukiwanie klasztoru⁷⁶⁴. Napastnicy wpadli do dormitarza, gdzie najpierw sprawdzili otwarte cele sióstr, które przebywały na chórze, a potem wybijali kolejno drzwi do zamkniętych cel⁷⁶⁵. Próbowali także – bezskutecznie – dostać się do górnej zakrystii, gdzie jak podejrzewano, mogły ukryć się poszukiwane podkomorzanki⁷⁶⁶. Jako ostatnią sforsowali w końcu izdebkę zamieszkaną przez *Eufrozinę Wołucką*, która była zaryglowana od wewnątrz, i w niej znaleźli przerażone panny Dębińskie. W ostatnim momencie próbowały wybronić je od porwania przełożona Porębska wraz z wikarią Gostyńską, jednak nie mogły powstrzymać

⁷⁶¹ Przy próbie ucieczki uszkodzonymi schodami zraniła się zakonnica *Zofia*: „Unde quedam Sanctimonialis, dicta Zophia, volens descendere cecidit et ex vulnere sanguine est conspersa” – *Pamiętniki o Koniecpolskich...*, s. 205.

⁷⁶² ABKr., rkps 206, s. 25.

⁷⁶³ ANK, Castr. Crac. Rel., t. 41, s. 587.

⁷⁶⁴ J. Mycielski, *Porwana z klasztoru...*, s. 142.

⁷⁶⁵ Przeszukali celę *Ludgardy Zebrzydowskiej*, *Elżbiety Dębińskiej* (wówczas świeckiej panny), *Zuzanny Szczuczanki*, wikarii *Zofii Gostyńskiej*, a celę *Bogumiły Winiarskiej* sprawdzono, zerkając przez szybki w drzwiach: „Inde abierunt ad cellam Virginis Ludgardae Zebrzydowska, [...] cuius etiam cellam dilligentissimae perlustrantes et nihil inveniētes transierunt ad cellam secularis Virginis consanguineae quaesitarum, filiae Domini Dębiński Subdapiferi, cuius ostium similiter cum sua sera efringentes nihil nihil invenerunt [...]. Ad alias hinc consequenter cellas transierunt similes hostiles excussiones faciebant, hoc est Susannae Szczucka Religisae, quam confregerunt: ad cellam Vicariae domus, quae videns ostium suae cellae ita tractari sicut aliarum, ultro aperuit, ubi ipse Koniecpolski quaesitas dilligentissimae perquirens et non inveniēns transiit ad cellam Virginis Winiarska, cuius ostium percuitientes non tamen aparire valentes, cum omnia per fenestram ex dormitorio factam vidissent, quae in ea erant [...]” – *Pamiętniki o Koniecpolskich...*, s. 206.

⁷⁶⁶ *Ibidem*, s. 205.

Konieczpolskiego⁷⁶⁷. Najpierw z celi wyniesioną mdlejącą Zofię, a następnie wywleczone siłą została również panna Dorota, „która tylko w kinderaczkę była i pochwyciwszy ją dwaj z wielkim gwałtem ciągnęli”⁷⁶⁸. Na ratunek rzuciła jej się jeszcze przełożona, jednak nie zdołała jej pomóc, gdyż została brutalnie odepchnięta przez Konieczpolskiego. Napastnicy udali się z porwanymi pannami najpierw do łodzi, które czekały u brzegu Wisły, a po przepłynięciu na przeciwległą stronę „uniósł je na dół, gdzie już wozy czekały i kupa ludzi służebnych, jechał z niemi do Konieczpola”⁷⁶⁹.

O zaistniałych wydarzeniach szybko został powiadomiony biskup krakowski. Wiadomość o tym, co spotkało klasztor, na prośbę zakonnic dostarczyli mu o. Piotr, kustosz klasztoru bernardynów, oraz o. Ignacy z Biecza, spowiednik sióstr. Poruszony biskup nakazał specjalnie powołanej komisji, złożonej z duchownych, przeprowadzić dochodzenie bezpośrednio na miejscu, przesłuchać pokrzywdzone zakonnice oraz spisać protokół. Na czele wspomnianej komisji stanął biskup Paweł Dębski, a towarzyszyli mu m.in. ks. Piotr Gorczyn († 1616)⁷⁷⁰ i ks. Jan Kochanowski († 1613)⁷⁷¹, katedralni kanonicy. Od razu udali się na miejsce zdarzenia, by naocznie ocenić straty materialne, czyli m.in. zniszczone przez wybuch petardy wrota klasztorne. Oględzin miejsca zdarzenia dokonała także komisja wysłana przez władze świeckie, na czele której stanął Melchior Michałowski, podstarości grodu krakowskiego. Obie wysłane grupy dokładnie odnotowały wyrządzone szkody: wspomnianą zrujnowaną bramę, podziurawione drzwi do górnej zakrystii oraz zniszczone drzwi do cel mieszkalnych zakonnic⁷⁷².

Do bezpośredniego przesłuchania zakonnic przystąpiła komisja ustanowiona przez biskupa. Rozmowy z pokrzywdzonymi odbywały się w klasztornym refektarzu, gdzie oprócz wspomnianego już biskupa Dębskiego przybyli również ks. Andrzej Zagórny⁷⁷³ – prepozyt kielecki, ks. Andrzej Ponikiewski oraz dwaj notariusze: Marcin z Wolbromia i Jakub Grudzień, a także notariusz biskupi Błażej Rosiński. Ten ostatni spisywał zeznania zakonnic, z których każda odpowiadała na te same pytania: czy zna Aleksandra Konieczpolskiego oraz co zaszło minionej nocy w klasztorze. Opowieści

⁷⁶⁷ Ibidem, s. 206-207; J. Mycielski, *Porwana z klasztoru...*, s. 147.

⁷⁶⁸ ABKr, rkps 206, s. 28.

⁷⁶⁹ J. Mycielski, *Porwana z klasztoru...*, s. 148-150; *Pamiętniki o Konieczpolskich...*, s. 163.

⁷⁷⁰ B. Przybyszewski, *Piotr z Górczyna*, [w:] PSB, t. 26, s. 401-402; M. Miłkuła, *Piotr z Górczyna* (ur. ok. 1546 r., zm. 18 VI 1616 r.), [w:] *Profesorowie Wydziału Prawa...*, s. 340-342.

⁷⁷¹ L. Łętowski, *Katalog biskupów, prałatów i kanoników krakowskich*, t. 3, s. 134.

⁷⁷² AKMKr., rkps AEp, Vol. 38, k. 659-659v.

⁷⁷³ Piastował wiele urzędów kościelnych, od 1608 r. był prepozytem kieleckim, posiadał doktorat z teologii i z obojga praw, zob. A. Kwaśniewski, *Księgozbiory prywatne zachowane w Bibliotece Kapituły Kieleckiej (XV-XVIII wiek)*, „Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej” R. 62, 2012, s. 86.

wszystkich siostr wzajemnie się pokrywały i dzięki nim można dokładnie odtworzyć przebieg wypadków. Zeznania jako pierwsza złożyła ówczesna matka przełożona Anna Porębska, po niej relację z wydarzeń zdała wiktoria Zofia Gostyńska, a następnie reszta zakonnic: Anna Radomska, Bogumiła Winiarska, Eufrozyna Wołucka, Zuzanna Szczuczanka oraz Teresa Zadzikówna⁷⁷⁴. Obecność w tym gronie siostry Eufrozyny Wołuckiej pozwala obalić teorię o tym, jakoby podczas najazdu została w zamieszaniu pozbawiona życia, a jej ciało wywieziono dla zatarcia śladów zbrodni⁷⁷⁵.

Biskup Tylicki już 17 kwietnia na sesji kapitułnej, odbywającej się na zakończenie wizytacji katedry i kapituły na Wawelu, „skarżył się z goryczą na niesłychany gwałt, którego się dopuścił naprzeciw kościołowi Aleksander Koniecpolski, który zbrojnie napadłszy klasztor [...] i takowy machinami wojennymi i petardami zdobywszy, wtargnął do wnętrza jego”⁷⁷⁶. Po zapoznaniu się z ustaleniami komisji biskup wydał 18 kwietnia uniwersał skierowany do duchowieństwa całej diecezji, w którym potępił czyn Koniecpolskiego, informował o grożącej mu karze ekskomuniki oraz wzywał go oraz tych, którzy mu pomogli, do stawienia się w przeciągu piętnastu dni przed sądem biskupim, zaznaczając, iż w przypadku niezastosowania się do powyższego wyrok zostanie wydany zaocznie⁷⁷⁷.

2 maja 1612 r. rozpoczął się synod diecezjalny w kościele Wszystkich Świętych w Krakowie, który trwał kilka dni. W trakcie jego obrad, 4 maja, biskup przystąpił do wydania wyroku. Zanim to nastąpiło, przed jego obliczem stanął kleryk Jakub Grudzień, który potwierdził publicznie fakt niestawienia się oskarżonego Koniecpolskiego. Wobec powyższego biskup Piotr Tylicki w obecności przedstawicieli duchowieństwa krakowskiego i za zgodą całego synodu ekskomunikował Aleksandra Koniecpolskiego i tych wszystkich, którzy udzielali mu rady i pomocy, i wiedząc o jego intrydze, nie powiadomili o tym. Na znak wypowiedzianej klątwy biskup zgasił zapaloną świecę, a wraz z nim to samo uczyniło dwunastu wyższych duchownych. Ponadto Tylicki zobowiązał duchownych, aby odczytali tenże akt we wszystkich kościołach na terenie diecezji *ut quolibet festo et die Dominica*⁷⁷⁸.

O wydarzeniach zaistniałych w Krakowie biskup bezpośrednio powiadomił również Stolicę Apostolską, gdyż w tym czasie na stanowisku nuncjusza był wakat po śmierci Franciszka Simonettiego. Przejęty losiem panien Dębińskich papież Paweł V skierował list do Zygmunta III, w którym upominał

⁷⁷⁴ AKMKr., rkps AEp, Vol. 38, k. 659v.-661v.

⁷⁷⁵ M. Borkowska, *Panny siostry w świecie...*, s. 73-75; K. Niesiecki, *Herbarz polski*, t. 5, wyd. J. N. Bobrowicz, Lipsk 1840, s. 194-195.

⁷⁷⁶ J. Korytkowski, *Prałaci i kanonicy Katedry Metropolitalnej Gnieźnieńskiej...*, s. 180.

⁷⁷⁷ AKMKr., rkps AEp, Vol. 38, k. 674v-675v.

⁷⁷⁸ „w każde święto i niedzielę” (tłum. własne) – J. Wielewicki, *Dziennik spraw domu zakonnego OO. Jezuitów w Krakowie od r. 1609...*, s. 67-68.

się o oddanie porwanych do klasztoru. Ponadto w instrukcji z 26 września 1612 r. przeznaczonej dla nowego nuncjusza Leliusza Ruiniego († 1621) znajdował się osobny ustęp dotyczący sprawy napaści. W dokumencie zawarto sprawozdanie z zaistniałych wypadków oraz polecenie skierowane do nuncjusza: „dowiesz się [...] w jakim stanie znajduje się ten interes i postarasz się o wymierzenie sprawiedliwości i zgładzenie krzywdy wyrządzonej tym świętym pannom i Bogu samemu”⁷⁷⁹.

Skargę przeciw Koniecpolskiemu, wobec bierności pozostałych członków rodziny, przed oblicze władzy świeckiej zdecydował się wnieść Erazm Dębiński, stryjeczny brat porwanych. 6 lipca 1612 r. złożył oficjalny akt protestacji w grodzie krakowskim⁷⁸⁰. Na drogę sądową zdecydował się również wkroczyć pokrzywdzony klasztor bernardynek, który był reprezentowany przez świeckiego syndyka Piotra Porębskiego. On to za pośrednictwem wojewody krakowskiego Mikołaja Zebrzydowskiego 2 listopada wydał dokument, w którym wezwał Koniecpolskiego do osobistego wstawienia się przed sądem grodzkim krakowskim, wyznaczając datę rozprawy na 21 listopada. Jak można się spodziewać, Koniecpolski nie pojawił się w wyznaczonym terminie, przyjmując początkowo bierną postawę wobec urzędowej maszyny, która ruszyła przeciw niemu, i wpływając przez to na opóźnienie wydania ostatecznego wyroku. Jego nieobecność spowodowała, iż został skazany zaocznie na „przegranie” sprawy, a starosta zarządził przesłuchanie świadków, których zdecydował się przedstawić reprezentant klasztoru Porębski. Nie wiadomo jednak dokładnie, czyich zeznań wówczas wysłuchano ani też jaka była ich treść⁷⁸¹.

Koniecpolski nie złożył jednak broni i postanowił wytoczyć oskarżenie przeciw klasztorowi, wykorzystując dostępne rozwiązania prawne. Jak podaje bowiem Mycielski, istniała w polskim ustawodawstwie konstytucja, „mocą której wolno było sprawdzać zarzucaną nielegalność w przesłuchaniu świadków i przez jej udowodnienie unieważnić prawomocność zeznań”⁷⁸². I tak 19 stycznia 1613 r. na żądanie Koniecpolskiego do drzwi klasztoru św. Agnieszki został przybity dokument, w którym przełożona Anna Porębska została wezwana przed sąd ziemski krakowski i który następnie został 9 lutego wpisany do ksiąg grodzkich⁷⁸³. Koniecpolski domagał się w nim – jako że był nieobecny podczas przesłuchiwanie świadków, które uważał w jego mniemaniu za bezprawne – aby przełożona klasztoru oraz wspomniany syndyk „byli obecnymi legalnemu przesłuchaniu świadków

⁷⁷⁹ *Relacje nuncjuszków apostolskich...*, s. 114-115.

⁷⁸⁰ ANK, Castr. Crac. Rel., t. 38, s. 1381-1383.

⁷⁸¹ J. Mycielski, *Porwana z klasztoru...*, s. 187-189.

⁷⁸² *Ibidem*, s. 189.

⁷⁸³ ANK, Castr. Crac. Rel., t. 39, s. 232-234.

przeciw nim” wobec stawianych mu zarzutów jakiejs napaści na klasztor⁷⁸⁴. Jak można przypuszczać, akt ten był jedynie prawnym wybiegiem, mającym na celu tak jak i wcześniejsze niestawienie się na rozprawie, przedłużanie sądowych działań.

W marcu 1613 r. sprawa Koniecpolskiego została podniesiona na sejmie. Podkomorzyc sieradzki pismem z 22 stycznia został wezwany przez króla po raz pierwszy do stawienia się przed sąd sejmowy do Warszawy⁷⁸⁵. Nie uczynił tego, więc obciążono go karą pieniężną, a następnie 12 marca wystosowane zostało drugie pismo wzywające go do przybycia w przeciągu dwóch tygodni do stolicy, czego również i tym razem nie dopełnił. Wobec powyższego król skazał go zaocznie na infamię. Wymiana działań pomiędzy dwiema stronami sporu trwała nadal, nie zrażony bowiem sytuacją Koniecpolski wniósł skargę przeciw wyrokowi, którą sąd sejmowy uznał i następnie wyznaczył trzeci już termin posiedzenia, bliżej nieznany. Sprawa zawisła więc na kolejne miesiące bez rozstrzygnięcia, a to nastąpić miało dopiero w marcu 1615 r., czyli prawie dwa lata później, Koniecpolski w międzyczasie złożył bowiem też drugi protest, a z kolei sejm wyznaczył mu nowy, czwarty już termin stawiennictwa, którego Koniecpolski także nie dotrzymał⁷⁸⁶.

Finał sprawy rozegrał się 18 marca 1615 r. Przed sądem sejmowym stał się wówczas Piotr Porębski jako przedstawiciel klasztoru bernardynek oraz Andrzej Lisicki, dając znak do rozpoczęcia rozprawy. Reprezentant Koniecpolskiego, Jan Brzeziński, próbował jeszcze wpłynąć na odroczenie posiedzenia, powołując się na rzekomą chorobę pozwanego, co jednak mu się nie udało. Rozprawa się odbyła, a w jej efekcie król wraz z senatorami uznał Koniecpolskiego za winnego zarzucanych mu czynów, skazał go na karę infamii oraz banicji. Ponadto karze podlegali także wszyscy, którzy udzielaliby mu pomocy czy też przebywaliby w jego domu. Akt ten został podany do publicznej wiadomości, tak by kara i jej konsekwencje były powszechnie wiadome, nie tylko wśród zgromadzonych na sejmie, ale także wśród mieszkańców Warszawy⁷⁸⁷. Relacja o całym zdarzeniu, jakie miało miejsce na sejmie, została pod datą 2 maja 1615 r. wpisana do akt grodzkich krakowskich⁷⁸⁸.

Zofia Dębińska od momentu wprowadzenia żyła z Koniecpolskim bardzo krótko, prawdopodobnie najpierw w Nowopolu, a potem na zamku w Wieluniu. Wiadomo, iż urodziła jeszcze syna Jana Przedbora, zmarła jednak

⁷⁸⁴ Ibidem, s. 233.

⁷⁸⁵ ANK, Castr. Crac. Rel., t. 41, s. 136-139.

⁷⁸⁶ J. Mycielski, *Porwana z klasztoru...*, s. 190-195.

⁷⁸⁷ J. Wielewicki, *Dziennik spraw domu zakonnego OO. Jezuitów u św. Barbary w Krakowie od r. 1609...*, s. 65-66; J. Mycielski, *Porwana z klasztoru...*, s. 202.

⁷⁸⁸ ANK, Castr. Crac. Rel., t. 41, s. 583-592.

wkrótce – jak podają źródła – wskutek przeżyć wywołanych najazdem skonfederowanych żołnierzy na zamek wieluński⁷⁸⁹. Niedługo po jej śmierci, która nastąpiła wiosną lub latem 1613 r., Aleksander poślubił jej młodszą siostrę Dorotę, „znowu przyczyniając sobie gniewu Bożego”⁷⁹⁰. Ślubu miał udzielić nieznany z imienia dominikanin, a ceremonia odbyła się w domu Stanisława Trzcńskiego, wojskiego wieluńskiego, spokrewnionego z Koniecpolskimi⁷⁹¹. Nie do końca jasne jest, jak było to możliwe pod względem prawnym, gdyż bez stosownej dyspensy Dorota jako rodzona siostra jego pierwszej żony nie mogła zostać jego kolejną małżonką⁷⁹². Ślub odbył się z pewnością jeszcze przed wydaniem sejmowego wyroku, po jego zapadnięciu banita Koniecpolski musiał bowiem opuścić granice Rzeczypospolitej⁷⁹³.

Opisane wypadki stały się bezpośrednią przyczyną uchwalenia przez sejm w 1616 r. konstytucji o bezpieczeństwie klasztorów panieńskich⁷⁹⁴. Stwierdzono w niej, „iż się to zagęściło, że ludzie swawolni znieważywszy prawo pospolite, targają się już nie tylko na prywatne, ale i na publiczne bezpieczeństwo kościołów i klasztorów zakonnych, w których panny zakonne i insze na wychowanie i ćwiczenie zwierzchności konwentom dodane, gwałtem brac z klasztorów wążą się”⁷⁹⁵. Wobec powyższego, aby zapobiec podobnym sytuacjom w przyszłości, postanowiono,

aby żaden *quounque iuris et sanguinis praetextu*, nie tylko panienek w klasztorach panieńskich mieszkających gwałtem brać, ale też i *limina claustrum*, przez pozwolenia panny starszej zakonnej, przestępowania ważył się. A gdzieby (czego Boże nie daj) jaka *violencia* stała się takowy *violator poena infamis ex recenti officioso scrutinio*, gdzie idzie de *securitae omnium ecclesiarum et monasteriorum* przez nas *debitora* danego albo od instygatora naszego pozwany na sejm, *authoritae conventus praesentis*, aby był karan⁷⁹⁶.

Sejm zdjął infamię z Aleksandra 4 marca 1625 r. „przez respekt na zasługi hetmana”⁷⁹⁷ Stanisława, jego stryjecznego brata. Jak zaznaczono w uchwa-

⁷⁸⁹ Pamiętniki o Koniecpolskich..., s. 163.

⁷⁹⁰ Ibidem.

⁷⁹¹ Ibidem.

⁷⁹² J. Wielewicz, Dziennik spraw domu zakonnego OO. Jezuitów u św. Barbary w Krakowie od r. 1609..., s. 66.

⁷⁹³ Ibidem.

⁷⁹⁴ S. Ochmann, Sejmy z lat 1615-1616, Wrocław 1970, s. 201.

⁷⁹⁵ Volumina constitutionum, t. 3: 1611-1640, Vol. 1: 1611-1626, do druku przygot. S. Grodzki, M. Kwiecień, A. Karabowicz, Warszawa 2010, s. 199-200.

⁷⁹⁶ Ibidem.

⁷⁹⁷ K. Niesiecki, Herbarz polski, t. 5, s. 193; J. Wielewicz, Dziennik spraw domu zakonnego OO. Jezuitów u św. Barbary w Krakowie od r. 1620..., s. 188.

le, nastąpiło to „za dosyć uczynieniem stronie ukrzywdzonej”⁷⁹⁸. Poprzedziły to intensywne zabiegi hetmana, który 22 lutego na sejmie, przed sądem królewskim, wydał dokument, w którym w imieniu Koniecpolskiego, jego małżonki Doroty i syna Jana Przedbora skwitował Annę Porębską, przełożoną klasztoru św. Agnieszki, z utraconych w czasie napadu „wszystkich rzeczy w złocie, srebrze, szatach i wszelkich innych przedmiotach”⁷⁹⁹. Dzięki cofnięciu kary Koniecpolski powrócił do kraju i – jak podaje źródło – za dbał o wypełnienie zobowiązań zgodnie z obietnicą złożoną przez hetmana względem poszkodowanego klasztoru bernardynek: „za staraniem pana krakowskiego *restitutus* [...] dał pannom zakonnym 15.000”⁸⁰⁰. 23 czerwca 1623 r. nuncjusz Lancelotti przedłożył prośbę o dyspensę od ekskomuniki nałożonej na Koniecpolskiego⁸⁰¹.

Warto jeszcze zasygnalizować, iż cała negatywna atmosfera, która wiązała się ze sprawą napadu na klasztor, pogrzebała plany sprowadzenia bernardynek z Krakowa na fundację do Wielunia. Inicjatorką wspomnianego przedsięwzięcia była Anna ze Sroczyckich Koniecpolska (ok. 1572-1616), od 1609 r. wdowa po Aleksandrze Koniecpolskim⁸⁰², rotmistrzu husarskim i wojewodzie sieradzkim⁸⁰³. Po śmierci męża postanowiła pozostać w stanie wdowieńskim i poświęcić swe życie służbie Bogu poprzez dzieła miłosierdzia. Złożyła nawet stosowne ślubowanie przed obliczem Matki Bożej Jasno-górskiej. Sama nie zdecydowała się na wstąpienie do klasztoru, spoczywał bowiem na niej obowiązek wychowania niepełnoletnich dzieci. Jej pragnieniem było ufundowanie klauzurowego klasztoru dla sióstr zakonnych. Na miejsce fundacji obrała Wieluń, gdzie wcześniej jej zmarły mąż kilkakrotnie sprawował urząd starosty, a które to miasto leżało także w pobliżu Ruśca, gdzie na stałe przebywała⁸⁰⁴. Początkowo wahała się, które ze znanych sobie zakonów chciałaby sprowadzić na swoją fundację. Z częstych pobytów w Krakowie знаła klaryski z klasztoru św. Andrzeja i to o nich początkowo myślała, ale szczególnie bliskie były jej także bernardynki od św. Agnieszki: „kiedy tu wieluńską fundację zamyśliła, dziwnie pragnęła, nie inne tylko

⁷⁹⁸ *Volumina constitutionum...*, s. 353.

⁷⁹⁹ ANK, Castr. Crac. Rel., t. 43, s. 562-565.

⁸⁰⁰ *Pamiętniki o Koniecpolskich...*, s. 163.

⁸⁰¹ *Acta Nuntiaturae Polonae*, t. 22: *Joannes Baptista Lancelotti (1622-1627)*, Vol. 1: 22 XI 1622 – 31 XII 1623, ed. T. Fitych, Cracoviae 2001, s. 160-162; T. Fitych, *Korespondencja dyplomatyczna Giovanniego Battisty Lancellottiego nuncjusza apostolskiego w Polsce w latach 1622-1627*, „Poznańskie Studia Teologiczne” 2001, t. 10, s. 282-283.

⁸⁰² Sprawca napadu na klasztor, Aleksander Koniecpolski, był jego bratankiem.

⁸⁰³ H. Kotarski, *Koniecpolski Aleksander herbu Pobóg* (zm. 1609), [w:] PSB, t. 13, s. 511-512.

⁸⁰⁴ J. Związek, *Z przeszłości klasztoru Sióstr Bernardynek w Wieluniu (1613-1914)*, [w:] 400-lecie klasztoru Sióstr Bernardynek na ziemi wieluńskiej, red. J. Książek, J. Olejnik, Wieluń 2013, s. 17, *Wieluńska Biblioteka Regionalna*, nr 26.

nasze od św. Agnieszki ze Stradomia mieć zakonnice, albo też i skądoną tylko pod rządem naszych⁸⁰⁵. Świadczy o tym chociażby fakt, iż wysłała tam na wychowanie swoją małoletnią córkę Barbarę. Wydaje się, że wpływ na jej decyzję, by ostatecznie zwrócić się w stronę bernardynek, miał także jej spowiednik bernaryn o. Bonawentura z Przemyśla. Na fundację uzyskała zgodę prowincjała bernardynów o. Krzysztofa Scipio Campo, który przychylił się do pomysłu wysłania tamże siostr bernardynek. Jednak jak już wyżej wspomniano, plan sprowadzenia bernardynek od św. Agnieszki legł w gruzach po napadzie, którego dopuścił się spowinowacony z Anną bratanek jej zmarłego męża, Aleksander. Jak zanotowała kronikarka:

ale największą w tym przeszkodę swą baczyła, iż Ojcowie i zakonnice od św. Agnieszki obawiając się dalszych trudności ze strony klasztoru i krzywdy swej, nie mogli gorącemu pragnieniu tej Zacznej Pani dogodzić. I choćby byli radzi przyjęli ten wieluński klasztor i posłali panny od św. Agnieszki, tedy dla samych powinnych nie śmieli, co serdeczną żalność czyniło Dobrodziejce, tej która z nieba Anioły nie z większą byłaby przyjęła radością, tylko te zakonnice⁸⁰⁶.

Na początku października 1613 r. z Anną skontaktował się o. Hieronim Przybiński († 1613) – jak przekazała klasztorna kronikarka – „aby ci jaśnie wielmożna pani, zakonnice nasze sprowadził. A, że nie może być na ten czas od św. Agnieszki z Krakowa [...] z warszawskiego klasztoru takie pošlę panny, że z nich Pan Bóg chwałę, zakon nasz ozdobę, a ty pociechę mieć będziesz⁸⁰⁷. I właśnie pięć bernardynek z klasztoru warszawskiego, które wyjechały za pozwoleniem prowincjała bernardynów, zapoczątkowało istnienie klasztoru w Wieluniu⁸⁰⁸. Na prośbę wniesioną przez Stanisława Koniecpolskiego – starostę wieluńskiego, syna Anny Koniecpolskiej, król Zygmunt III Waza dokumentem z 26 marca 1615 r. zatwierdził nową fundację⁸⁰⁹.

Codzienne życie klasztoru skupiało się wokół zamieszkujących go zakonnic. Skład personalny wspólnoty bernardynek oraz ich pochodzenie społeczne i terytorialne zostały scharakteryzowane na podstawie metryki, a z powodu jej niekompletności – w znacznej mierze także na podstawie źródeł o proveniencji pozaklasztornej, jak akta oficjalatu krakowskiego, akta grodzkie krakowskie zawierające poświadczenia abrenuncjacji, oraz akta miejskie krakowskie i kazimierskie. Na zasadnicze etapy zakonnej egzystencji składa-

⁸⁰⁵ Kronika klasztoru ss. Bernardynek w Wieluniu..., s. 364.

⁸⁰⁶ Ibidem, s. 366.

⁸⁰⁷ Ibidem, s. 369.

⁸⁰⁸ H. E. Wyczawski, Wieluń, [w:] *Klasztory bernardyńskie w Polsce...*, s. 554.

⁸⁰⁹ S. Librowski, *Inwentarz realny dokumentów Archiwum Diecezjalnego we Włocławku*, t. 2: *Lata 1551-1760*, Włocławek 1995, s. 79 (nr 665).

ły się oblężyny, rozpoczynające okres rocznego nowicjatu, kiedy zakonnica przywdziewała habit i przyjmowała nowe imię, oraz dzień złożenia profesji. Zachowane nekrologi pozwoliły określić okoliczności i przyczyny śmierci bernardynek oraz miejsca ich pochówku. Na dzieje konwentu św. Agnieszki silnie oddziaływały wydarzenia zewnętrzne, zwłaszcza klęski żywiołowe czy przetaczające się przez Kraków epidemie, siejące spustoszenie wśród zakonnice, zmuszające je do opuszczenia klasztornych zabudowań i szukania schronienia poza murami miasta. Szczególnymi wydarzeniami w historii stradomskiego klasztoru były także wyjazdy bernardynek na nowe fundacje. Zakonnice z klasztoru św. Agnieszki nie tylko zasilaly je liczebnie, ale tworząc wspólnoty w Tarnowie, Wilnie, Lublinie i w Krakowie u św. Józefa, formowały tam również pierwsze pokolenia zamieszkujących je sióstr. Wyraźnym echem odbił się również napad, którego w 1612 r. dopuścił się Aleksander Koniecpolski. Za jego sprawą stradomski konwent znalazł się w centrum wydarzeń, które poruszyły nie tylko władze kościelne, ale także ówczesne społeczeństwo Rzeczypospolitej.

ROZDZIAŁ IV

Organizacja wewnętrzna klasztoru i życie duchowe

Życie w klasztorze miało usystematyzowaną strukturę, na którą składały się urzędy, a z nimi zaś wiązał się ściśle określony zakres obowiązków. W niniejszym rozdziale zaprezentowano charakterystykę najważniejszych funkcji sprawowanych przez bernardynki oraz podjęto próbę odtworzenia listy nazwisk pełniących je zakonnic. Ponadto opisano duchową opiekę nad klasztorem św. Agnieszki, zapewnianą przez bernardynów należących do stradomskiego konwentu Braci Mniejszych Obserwantów, będących spowiednikami, oraz przez kapelanów, czyli księży pochodzących z duchowieństwa diecezjalnego. Osobną część poświęcono omówieniu duchowej spuścizny bernardynek, ze szczególnym uwzględnieniem ich zaangażowania w życie religijne krakowskiego Kościoła.

1. Urzędy klasztorne

a) Przełożona, wikaria, dyskretki

W dwunastym rozdziale przepisów, zestawionych dla bernardynek za prowincjała wielkopolskiego Krzysztofa Poznańczyka w 1666 r., zatytułowanym *O dobrach i przełożonej klasztornej*, zanotowano następujące słowa:

Przełożona klasztorna jakimkolwiek imieniem będzie zwana, jako jest pospolita wszystkim matka i jako jest przełożona wszystkich, tak wszystkie cnotami niech przechodzi i wszelakimi postępkami zakonności i świętobliwości przykładem niech będzie pospolitego życia, rząd we wszystkim

niech zachowuje i w każdej sprawie siostrom z siebie przykład ku zbudowaniu duchownemu niech zostawuje¹.

Przepis wskazywał, iż na czele wspólnoty bernardynek stoi przełożona, która ma troszczyć się o powierzona sobie wspólnotę zakonnic, zarówno pod względem organizacyjnym, bytowym, jak i duchowym².

Nazewnictwo stosowane w odniesieniu do przełożonej klasztoru bernardynek kształtowało się w XV i XVI w.³ Był to pewien proces, analogiczny do kształtowania się słownictwa używanego w stosunku do samych mieszanek stradomskiego konwentu. W źródłach obecnie są różnorakie określenia jej urzędu. Najstarsza ze znanych przełożonych to *Marusza*, wspomniana w dokumencie z 21 listopada 1463 r., w którym Blaszkowski i jego żona Świętochna przekazali swój dom na Stradomiu pannom od św. Agnieszki⁴. Tytuł „starszej” przysługiwał przed 1523 r. siostrze *Tekli*, która już jako wikaria została wymieniona wraz z współsiostrami w dokumencie nadania klasztorowi czynszu z dóbr Rzęska⁵. W 1530 r. urząd przełożonej sprawowała *Lugdumiła* – towarzyszyła wówczas zakonnicy *Elżbiecie Justynie*, która odstąpiła prawo do swojej izdebki, znajdującej się w domu altarzystów, w kaplicy Szafranców, Mikołajowi Wolskiemu, ochmistrzowi królowej Bony. W dokumencie określona została jako „gwardiana lub matka przełożona”⁶. O braku jednolitego nazewnictwa stosowanego względem przełożonej świadczy przykład siostry *Doroty Perpetui Noskowskiej*. W dokumencie z 1532 r., w którym bernardynki potwierdzają przyjęcie darów z zapisu testamentowego doktora medycyny Łukasza Noskowskiego, nazwano ją matką⁷, z kolei w akcie z 9 grudnia

¹ Archiwum Prowincji OO. Bernardynów w Krakowie (dalej: APBK), rkps W-25, *Analium Polono-Seraphicorum Tomus II continens descriptionum reformationis ac tertii ordinis S.P.N. Francisci in Polonia, 1598-1726*, 12 I, s. 461.

² Fragment poświęcony urzędowi przełożonej opiera się na wcześniejszym artykule, zob. H. Święch, *Przełożone klasztoru bernardynek pw. Św. Agnieszki w Krakowie w XV-XVIII wieku*, „Nasza Przeszłość” 2015, t. 123, s. 113-132.

³ P. Gąsiorowska, *Początki klasztoru św. Agnieszki (bernardynek) w Krakowie. Rekonesans badawczy*, [w:] *Mendykanci w średniowiecznym Krakowie*, red. K. Ożóg, T. Gałuszka, A. Zajchowska, Kraków 2008, s. 119-120.

⁴ R. Gustaw, K. Kaczmarczyk, *Katalog archiwum klasztoru sióstr bernardynek przy kościele św. Józefa w Krakowie*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 1970, t. 20, s. 11-12 (nr 4).

⁵ *Matricularum Regni Poloniae summaria, excussis codicibus, qui in Chartophylacio Maximo Varsaviensi asservantur, contextuit indicesque adiecit Theodorus Wierzbowski* (dalej: MRPS), t. 4: *Sigismundi regis tempora complectens 1507-1548*, cz. 2: *Acta vicecancellariorum 1507-1535*, Varsoviae 1912, s. 281 (nr 13610).

⁶ *Wypisy źródłowe do dziejów Wawelu z archiwaliów kapitulnych i kurialnych krakowskich*, t. 11, cz. 2: 1530-1533, oprac. B. Przybyszewski, Kraków 1986, s. 5-6 (nr 386).

⁷ *Ibidem*, s. 195-196 (nr 823).

1537 r., dotyczącym nadania dla klasztoru czynszu przez Seweryna Bonera, kasztelana bieckiego, *Perpetua* została nazwana starszą⁸, a rok później występuje jako przeorysza⁹. Stopniowo w odniesieniu do przełożonej bernardynek zaczął się utrzymywać jednak tytuł „matka”. Na przykład tak określono w źródłach z 1543 r. stojącą na czele klasztoru *Łucję* z Krosna¹⁰, w 1549 r. – *Florencję*¹¹, a w 1574 r. – *Justynę* Wołucką¹². Począwszy od XVII w., przełożona klasztoru bernardynek była już raczej nazywana matką lub też panną matką, choć zdarzało się, że stosowano również wcześniejszą tytulaturę, np. w zapisie z dnia 19 maja 1610 r. potwierdzającym przyjęcie przez klasztor sumy 2000 zł, darowanej w miejsce jałmużny, *Anna Bogumiła* Winiarska nazwana została matką starszą¹³.

W tekście Trzeciej Reguły św. Franciszka określono, że na czele każdego klasztoru ma stać przełożona, nazywana matką. Powinna ona zostać wybrana spośród swego zgromadzenia, a jej urząd nie mógł być sprawowany dożywotnio¹⁴, stąd w uchwałach bernardyńskich wprowadzono trzyletnią kadencję. Na urząd mogła zostać wybrana zakonnica, która miała przynajmniej czterdzieści lat, a w klasztorze od dnia profesji przeżyła chwalebnie osiem lat, lub też ukończyła przynajmniej trzydzieści lat, a od profesji minęło pięć lat. Ponadto kandydatka nie mogła pochodzić z innego konwentu¹⁵. Na podstawie analizy wieku matek (przełożonych), gdy znany jest rok ich urodzenia, należy stwierdzić, że przepis ten był przestrzegany. Wybrana po raz pierwszy na przełożoną *Anna Salomea* Łodzińska w 1738 r. miała ok. czterdziestu trzech lat, a w zakonie od złożenia profesji przeżyła dwadzieścia

⁸ MRPS, t. 4: *Sigismundi regis tempora complectens 1507-1548*, cz. 3: *Acta vicecancellariorum 1533-1548*, Varsoviae 1915, s. 76 (nr 18910).

⁹ *Ibidem*, s. 103 (nr 19395).

¹⁰ *Wypisy źródłowe do dziejów Wawelu z archiwaliów kapitułnych i kurialnych krakowskich*, t. 12, cz. 3: 1542-1545, oprac. B. Przybyszewski, Kraków 1997, s. 123 (nr 1392).

¹¹ Archiwum Kurii Metropolitalnej w Krakowie (dalej: AKMKr.), rkps *Acta Officialia Cracoviensia* (dalej: AOff), Vol. 81, s. 673.

¹² R. Gustaw, K. Kaczmarczyk, *op. cit.*, s. 19-20 (nr 38).

¹³ AKMKr., rkps AOff, Vol. 116, s. 986-987.

¹⁴ Archiwum Sióstr Bernardynek u św. Józefa w Krakowie (dalej: ABKr.), rkps 151, Reguła trzecia S. Franciszka i ustawy papieskie i insze ustawy uchwalone i postanowione na wielu różnych kapitułach od przewielebnych ojców zakonu świętego Franciszka w Krakowie przy kościele Jozepha świętego mieszkającym, służące i należące, które ich informują, jako mają żyć, sprawować się i zachować w tymże zakonie –. Za staraniem Panny Teresy Zadzikownej, matki na ten czas będącej sporządzone i napisane w roku Pańskim 1649 dnia 15 miesiąca grudnia, s. 11.

¹⁵ APBK, rkps M-17, *Statuta et ordinationes almae Provinciae Poloniae FF. Minorum Regularis Observantiae S. Francisci ex antiquis et recentioribus eiusdem Provinciae constitutionibus excerpta et in unum compilata* – , Po r. 1669, s. 277-278.

dwadzieścia lat¹⁶. Gdy matka Jadwiga Agnieszka Wojnowska rozpoczynała w 1771 r. sprawowanie urzędu, liczyła czterdzieści pięć lat, w tym od złożenia ślubów upłynęło jej dwadzieścia dziewięć lat¹⁷.

Jak zaznaczono, okres sprawowania urzędu wynosił trzy lata, zdarzały się jednak sytuacje, gdy ta sama zakonnica była wybierana ponownie na kolejną kadencję. Musiała jednak w takim wypadku otrzymać dyspensę z Rzymu. Sytuacja taka miała miejsce, gdy po raz trzeci matką przełożoną została Katarzyna Prudencja Maciejowska. Władze prowincji bernardyńskiej, spodziewając się nawet jej reelekcji, z góry ją zaaprobowały w 1661 r., pod warunkiem uzyskania zgody Stolicy Apostolskiej¹⁸. O taką dyspensę wnioskowano również w 1762 r. dla Salomei Łódzińskiej¹⁹, w 1773 r. dla Agnieszki Wojnowskiej²⁰, a w 1780 r. dla Kunegundy Przytkowskiej²¹.

W czasie wyboru nowej przełożonej powinien być obecny prowincjał bernardynów, któremu towarzyszyć miało dwóch oddelegowanych zakonników – często był to kustosz krakowskiego klasztoru na Stradomiu oraz spowiednik zakonnic – pełnili oni funkcję diskwizytorów²², czyli tych, którzy zbierali i podliczali oddane głosy. Uchwały kapituły przeworskiej z 1539 r., potwierdzone rok później na kapitule w Lublinie, nakazywały, aby zawsze czekać z rozpoczęciem elekcji na przybycie prowincjała, nawet gdyby minęły już nakazane trzy lata. Zachowane źródła pozwalają zauważyć, że podczas wyborów w XVIII w. przepis ten był wiernie przestrzegany. W trakcie elekcji z 2 października 1732 r., gdy przełożoną została Małgorzata Magdalena Pawełęcka, obecni byli o. Andrzej Kwieciński (prowincjał), o. Augustyn Obrąpalski (kustosz) oraz o. Ludwik Szembek (spowiednik bernardynek)²³. Z kolei trzy lata później, gdy na przełożoną wybrano Justynę Teresę Jagniętkowską, swe podpisy złożyli prowincjał Franciszek Jarocki († 1741)²⁴, o. Jan

¹⁶ ABKr, rkps 221, [Metryka], 1664 – 4 XII 1821, s. 9, 85, 190; M. Borkowska, *Leksykon zakonnic polskich epoki przedrozbiorowej* (dalej: LZP), t. 2: Polska centralna i południowa, Warszawa 2005, s. 212.

¹⁷ ABKr, rkps 221, s. 13, 88, 200.

¹⁸ APBK, rkps M-6, Akta Prowincji Małopolskiej zakonu Bernardynów, 1630-1662, s. 305.

¹⁹ APBK, rkps RGP-j-2, Akta dotyczące SS. Bernardynek. Fasc. II. Klasztory dawniejsze, rewindykacje i domy projektowane, 1594-1924, s. 31.

²⁰ ABKr, rkps 221, s. 271a.

²¹ Ibidem, s. 273.

²² M. Daniluk, *Encyklopedia Instytutów życia konsekrowanego i stowarzyszeń życia apostołskiego*, Lublin 2000, s. 104.

²³ ABKr, rkps 221, s. 193.

²⁴ K. Grudziński, Jarocki Franciszek, [w:] *Słownik polskich pisarzy franciszkańskich (Bernardyni i Franciszkanie śląscy. Franciszkanie Konwentualni, Klaryski oraz Zgromadzenia III Reguły)*, red. H. E. Wyczawski, Warszawa 1981, s. 190-191.

Kapistran Połaniecki (kustosz) oraz o. Benignus Małecki (aktualny spowiednik zakonnic)²⁵.

Podczas wyborów surowo zabronione było namawianie lub zniechęcenie do oddania głosu na konkretną kandydatkę. Winowajczyni, która zostałaby przyłapana na takim zachowaniu, „ma być przypuszczona ku tyle obieraniu matek, ile siostr na głosy namawiać będzie”²⁶. Czynne prawo wyborcze przysługiwało bernardynce, która spędziła w zakonie przynajmniej trzy lata²⁷. W przypadku, gdyby śmierć przełożonej nastąpiła przed upływem roku od objęcia urzędu, jej obowiązki musiała przejąć wikaria, aż do ponownych wyborów²⁸. W źródłach wspomniano np., że gdy w trakcie pełnienia urzędu zmarła w 1711 r. na zarazę Katarzyna Rozalia Wojeńska²⁹, matką obrano Konstancję *Gabrielę* Czerną († 1738)³⁰, a po niespodziewanym zgonie swojej następczyni Marianny *Magdaleny* Kossowskiej w 1716 r., przy której sprawowała funkcję wikarii, *Gabriela* dokończyła jej kadencję i w czasie wyborów odbywających się 1 września 1717 r. została ponownie wybrana na przełożoną³¹ (ostatni raz najwyższy urząd klasztorny sprawowała w latach 1726-1729³²).

Postanowienia kapituły bydgoskiej nakazywały, aby przełożona i wikaria słuchały „culpy albo win” siostr w każdy piątek i wyznaczały im stosowną pokutę. W przypadku większych przewinień powinny je omówić z dyskretkami lub ze spowiednikiem, a te najpoważniejsze czy też nieopisane w statutach przedstawić kustoszowi lub prowincjałowi³³. Sytuacja taka miała miejsce 28 października 1696 r.: na posiedzeniu defnitorium zajmowano się sprawą *Salomei* Jerlandówny, której wymierzono karę za kłótność, nakazując przeprosić pozostałe siostry i odsiedzieć tydzień w swojej celi³⁴. W ramach troski o powierzoną sobie wspólnotę zalecano, by przełożona: „Pospolite oficyny niech często nawiedza i żeby każda siostra powinności swojej dosyć czyniła, niech pilnie napomina, jeżeli co poprawy potrzebuje, mądrze niech poprawi. A jeżeli by się siostra, która winna znalazła, niech ją wedle słuszności napomni, aby na potym ostrożniejszą była”³⁵. Ponadto

²⁵ ABKr, rkps 221, s. 188.

²⁶ ABKr, rkps 151, s. 42-43.

²⁷ Ibidem, s. 44.

²⁸ Ibidem, s. 29.

²⁹ ABKr, rkps 213, Posagi dla zakonnic w klasztorze ś. Agnieszki na Stradomiu zapisane, 1579-1774, s. 5-8; ABKr, rkps 221, s. 175.

³⁰ Ibidem, rkps 221, s. 7, 84, 182-183.

³¹ Ibidem, s. 251-252.

³² Ibidem, s. 254.

³³ ABKr, rkps 151, s. 46-47.

³⁴ APBK, rkps M-8, Akta Prowincji Małopolskiej zakonu Bernardynów, 1686-1709, s. 241.

³⁵ APBK, rkps W-25, s. 461.

przełożoną zobowiązano także do czuwania nad przestrzeganiem klauzury; powinna też wiedzieć, kto przybywał do klasztoru: „Rozmowne miejsca (które parlatoria zowią) na każdy dzień niech nawiedza, a żeby tak z klasztoru jako i z podwórza zamknięte były, niech upatruje i żeby nikomu nie były otworzone, tylko za jej dozwoleńiem. Zawarcia drzwi, ażeby nie były nigdy otworzone, oprócz słusznej przyczyny niech się pilnie stara”³⁶.

Przełożona bernardynek nie tylko miała zabiegać o duchowy wzrost powierzonej sobie wspólnoty, ale musiała również wykazywać gospodarczy zmysł, przejawiający się np. w trosce o stan klasztornych pomieszczeń. Wiktoria Trzebińska w czasie kadencji w latach 1670-1673, o czym już wspomniano, podjęła trud rozbudowy klasztoru. Inicjatywna ta była możliwa dzięki hojnej jałmużnie, którą otrzymała od biskupa krakowskiego Andrzeja Trzebickiego w 1670 r.³⁷ Do zasług *Ludgardy* Belinówny należy zaliczyć rozpoczęcie budowy dormitorium nad furtaa³⁸. Prace te dokończyła jej następczyni, wspomniana już Wiktoria Trzebińska, a pieniądze na inwestycję pochodziły z posagów siostr³⁹. Troskę o stan zabudowań klasztornych wykazała również Franciszka *Pacjencja* Ligęzianka (zadbała o wymianę dachu na klasztorze oraz odnowiła wieżę)⁴⁰.

Przełożone miały obowiązek dbać również o to, by na bieżąco prowadzone były księgi, w których zapisywano informacje o stanie finansowym konwentu. To na przełożonych spoczywał także obowiązek czuwania nad ekonomicznymi sprawami klasztoru i roztropnego gospodarowania posiadanymi środkami. Barbara *Krystyna* Wilkowska zarządziła, by w 1618 r. przepisać od nowa rejestr czynszów pobieranych przez klasztor⁴¹. Dzięki staraniom wspomnianej już *Gabrieli* Czernej zaczęto odtwarzać i prowadzić na nowo od 1713 r. metrykę konwentu. Praca przy odtwarzaniu zapisów musiała być bardzo trudna – prawdopodobnie opierano się głównie na pamięci najstarszych zakonnic, stąd w wielu miejscach brakuje dokładnych dat wydarzeń⁴². Listę przełożonych klasztoru bernardynek zawiera poniższe zestawienie (tabela 5). Z uwagi na brak części źródeł, zwłaszcza dotyczących najwcześniejszego okresu działalności konwentu, nie jest ona kompletna.

³⁶ Ibidem.

³⁷ ABKr., rkps 206, Akta odnoszące się do klasztoru ś. Agnieszki na Stradomiu i jego uposażenia, 1461 – ok. 1850, s. 35.

³⁸ ABKr., rkps 221, s. 250.

³⁹ ABKr., rkps 206, s. 35; ABKr., rkps 221, s. 250.

⁴⁰ ABKr., rkps 206, s. 36; ABKr., rkps 221, s. 250.

⁴¹ ABKr., rkps 209.

⁴² M. Borkowska, *Łatanie pamięci, czyli rzecz o klasztornym kronikarstwie retrospektywnym*, „Znak” R. 47, 1995, nr 480 (5), s. 106-107.

Tabela 5. Spis przełożonych w klasztorze bernardynek pw. św. Agnieszki w Krakowie

Lp.	Imię i nazwisko	Imię zakonne	Lata sprawowania urzędu
1.	—	Marusza ⁴³	1463
2.	—	Regina ⁴⁴	29 IX 1476
3.	—	Konstancja ⁴⁵	1497
4.	żona Franciszka, malarza z Węgier ⁴⁶	—	—
5.	—	Tekla ⁴⁷	1513
6.	Strasz ⁴⁸	Anna	12 XI 1513
7.	—	Tekla ⁴⁹	1514
8.		Eufrazja ⁵⁰	1517, przed 1523
9.	Barbara ⁵¹	Eufrazia	1518
10.		Tekla ⁵²	przed 1523
11.	Regina Sienieńska ⁵³	Potencja/Potencjana	1523
12.	Zofia Tarnowska (Krakowska) ⁵⁴	Regina	1524
13.	—	Tekla ⁵⁵	1529
14.	—	Lugdumiła ⁵⁶	1530
15.	Dorota Noskowska ⁵⁷	Perpetua	1532, 1537-1538

⁴³ R. Gustaw, K. Kaczmarczyk, *op. cit.*, s. 11-12 (nr 4).

⁴⁴ AKMKr, rkps AOff, Vol. 2, s. 396.

⁴⁵ AKMKr, rkps AOff, Vol. 17, s. 356-357.

⁴⁶ Wstąpiła do klasztoru św. Agnieszki, gdzie została wybrana przełożoną, jej mąż wstąpił do obserwantów, zob. Jan z Komorowa, *Kronika Zakonu Braci Mniejszych Obserwantów (1209-1536)*, przeł. K. Żuchowski, Kalwaria Zebrzydowska 2014, s. 269.

⁴⁷ ABKr, rkps 209, s. 11.

⁴⁸ AKMKr, rkps AOff, Vol. 25, s. 269.

⁴⁹ AKMKr, rkps AOff, Vol. 35, s. 140, 224.

⁵⁰ AKMKr, rkps AOff, Vol. 39, s. 182; MRPS, t. 4, cz. 2, s. 281 (nr 13610).

⁵¹ ANK, rkps Acta Terrestria Cracoviensia (dalej: Terr. Crac.), t. 158, s. 246. Możliwe, iż była tożsama z Eufrazją.

⁵² MRPS, t. 4, cz. 2, s. 281 (nr 13610).

⁵³ Ibidem.

⁵⁴ AKMKr, rkps AOff, Vol. 44, s. 842-845.

⁵⁵ AKMKr, rkps AOff, Vol. 56, s. 66 (k. 32v).

⁵⁶ Wypisy źródłowe do dziejów Wawelu..., t. 11, cz. 2: 1530-1533, s. 5-6 (nr 386).

⁵⁷ Ibidem, s. 195-196 (nr 823); MRPS, t. 4, cz. 3, s. 76 (nr 18910), 103 (nr 19395); AKMKr, rkps AOff, Vol. 62, k. 94v.

Lp.	Imię i nazwisko	Imię zakonne	Lata sprawowania urzędu
16.	—	Florencja ⁵⁸	ok. 1541
17.	—	Łucja z Krosna ⁵⁹	1543-1544
18.	—	Florencja ⁶⁰	1549
19.	Wołucka ⁶¹	Justyna	1550
20.	—	Benedykta z Krakowa ⁶²	1554
21.	Tarłówna ⁶³	Eufrozyna	1555
22.	—	Florencja ⁶⁴	1557
23.	—	Zofia ⁶⁵	9 I 1559
24.	Anna Kromfelt ⁶⁶	Klara	1560
25.	Wołucka ⁶⁷	Justyna	1563, 1570-1571, 1574, 1578-1579
26.	Kączka/Kątska ⁶⁸	Dorota	1580, 1587
27.	Dobrocieska ⁶⁹	Magdalena	1592
28.	—	Urszula z Sienna ⁷⁰	1599, VII 1600

⁵⁸ K. Kantak, *Sylwetki bernardynów poznańskich*. *Innocenty z Kościana*, „Kronika Miasta Poznania” R. 7, 1929, nr 1, s. 46.

⁵⁹ *Wypisy źródłowe do dziejów Wawelu...*, t. 12, cz. 3: 1542-1545, s. 642, 661-662 (k. 331-331v).

⁶⁰ AKMKr., rkps AOff, Vol. 81, s. 673.

⁶¹ ABKr., rkps 209, s. 14.

⁶² AKMKr., rkps AOff, Vol. 84, s. 1020 (określona jako *abbatissa*).

⁶³ AKMKr., rkps AOff, Vol. 85, s. 715.

⁶⁴ ANK, rkps Acta Castrensia Cracoviensia (dalej: Castr. Crac.), t. 75, s. 3-5.

⁶⁵ AKMKr., rkps AOff, Vol. 102, s. 580.

⁶⁶ Ibidem, s. 1118.

⁶⁷ ANK, Akta miasta Kazimierza pod Krakowem, rkps K 886, Akta dotyczące kościołów i klasztorów kazimierskich i ich stosunków z m. Kazimierzem: augustianów i augustianek przy kościele św. Katarzyny, bernardynek przy kościele św. Agnieszki, kościoła św. Jakuba, 1483-1788, s. 115; ANK, rkps Castr. Crac., t. 105, s. 181-182; ANK, rkps Terr. Crac., t. 43, s. 139; R. Gustaw, K. Kaczmarczyk, *op. cit.*, s. 19-20 (nr 38); K. J. Kantak, *Bernardyni polscy*, t. 1: 1453-1572, Kraków 1933, s. 277; ABKr., rkps 214, *Kapitały na dobrach ziemskich na rzecz klasztoru ś. Agnieszki na Stradomiu*, 1523-1774, s. 93.

⁶⁸ AKMKr., rkps AOff, 108, s. 315; ABKr., rkps 209, s. 54.

⁶⁹ ABKr., rkps 209, s. 85.

⁷⁰ AKMKr., rkps Acta Episcopalia Cracoviensia (dalej: AEp), Vol. 33, k. 488v; ABKr., rkps 214, s. 113-120; ANK, rkps Castr. Crac., t. 170, s. 557-561.

Lp.	Imię i nazwisko	Imię zakonne	Lata sprawowania urzędu
29.	[Dobrocieska] ⁷¹	<i>Magdalena</i>	12 VII 1602
30.	Radomiska ⁷²	<i>Anna</i>	1602-1604
31.	Porębska ⁷³	<i>Anna</i>	1605, 1607
32.	Wołucka ⁷⁴	<i>Eufrozyna</i>	1608-1609
33.	Anna Winiarska ⁷⁵	<i>Bogumiła</i>	1610-1611
34.	Porębska ⁷⁶	<i>Anna</i>	1612-1614
35.	Barbara Maciejowska ⁷⁷	<i>Ezmaryja</i>	1615-1616, przed 1618
36.	Barbara Wilkowska ⁷⁸	<i>Krystyna</i>	1616-1619
37.	Radomiska ⁷⁹	<i>Anna</i>	1621-1623
38.	Porębska ⁸⁰	<i>Anna</i>	1624-1626
39.	Gnoińska ⁸¹	<i>Charitas</i>	1627-1628
40.	Anna Zebrzydowska ⁸²	<i>Ludgarda</i>	1629-1630
41.	Porębska ⁸³	<i>Anna</i>	1630-1632

⁷¹ AKMKr, rkps AEp, Vol. 35, k. 406v.

⁷² ABKr, rkps 209, s. 53; ANK, Akta miasta Kazimierza pod Krakowem, rkps K 886, s. 113, 117, 121; APBK, rkps W-37, Akta różne Prowincji Wielkopolskiej zakonu Bernardynów, XVI-XVIII w., k. 208.

⁷³ ABKr, rkps 214, s. 129-132; ANK, Acta Castrensia Cracoviensia Relationes (dalej: rkps Castr. Crac. Rel.), t. 34, s. 812-814, 875-878.

⁷⁴ ABKr, rkps 129, Regest wielbnych panien zakonnic trzeci(ej) reguły Franciszka ś. w klasztorze pod tytułem Jozepha ś. w mieście stołecznym Krakowskim, s. 3; ABKr, rkps 214, s. 209-211.

⁷⁵ AKMKr, rkps AOOff, Vol. 116, s. 986-987; K. Niesiecki, *Herbarz polski*, t. 9, wyd. J. N. Bobrowicz, Lipsk 1842, s. 343.

⁷⁶ ABKr, rkps 209, s. 20, 22-23.

⁷⁷ ANK, rkps Castr. Crac., t. 849, s. 2221; ANK, Akta miasta Kazimierza pod Krakowem, rkps K 394, Continuatio actorum scabinalium Kazimiriensium 1612-1619, s. 676; ABKr, rkps 214, s. 237-241; *Kronika bernardynek lubelskich 1618-1885*, oprac. A. Szylar, Lublin 2009, s. 35-36.

⁷⁸ Przełożoną była już 16 VIII 1616 r. podczas profesji *Pelagii* Tomickiej, zob. ABKr, rkps 129, s. 3-4; ABKr, rkps 209, s. 16, 24, 89.

⁷⁹ ANK, rkps Castr. Biec., t. 177, s. 1812-1813; ABKr, rkps 209, s. 109, 115; ABKr, rkps 216, s. 23.

⁸⁰ ABKr, rkps 209, s. 120, 127, 135.

⁸¹ Ibidem, s. 143, 149.

⁸² Ibidem, s. 155, 161.

⁸³ Ibidem, s. 167, 173; ANK, rkps Castr. Crac., t. 232, s. 1320-1321 (w czerwcu 1630 r. w dokumencie abrenuncjacji sióstr Dębińskich, Elżbiety *Beaty* i Aleksandry *Humilitas* występowała już jako matka przełożona).

Lp.	Imię i nazwisko	Imię zakonne	Lata sprawowania urzędu
42.	Katarzyna Zadzikówna ⁸⁴	<i>Teresa</i>	1633 ⁸⁵ -1635
43.	Bobrownicka ⁸⁶	<i>Anastazja</i>	1636-1639
44.	Katarzyna Zadzikówna ⁸⁷	<i>Teresa</i>	1640-1643 ⁸⁸
45.	Izabela Justamentówna/ Justimontowna ⁸⁹	<i>Katarzyna</i>	1643 -1646 ⁹⁰
46.	Bobrownicka ⁹¹	<i>Anastazja</i>	1646 ⁹² -1648 ⁹³
47.	Anna Pychowska ⁹⁴	<i>Magdalena</i>	1649-1651 ⁹⁵
48.	Katarzyna Maciejowska ⁹⁶	<i>Prudencja</i>	15 XI 1651 – 1655 ⁹⁷
49.	Borkowska ⁹⁸	<i>Eustachia</i>	1655-1658
50.	Katarzyna Maciejowska ⁹⁹	<i>Prudencja</i>	1658 ¹⁰⁰ -1665

⁸⁴ ABKr., rkps 209, s. 179, 185, 191.

⁸⁵ Notowana 22 I 1633 r. jako przełożona, zob. ANK, rkps Castr. Crac., t. 237, s. 116.

⁸⁶ ABKr., rkps 209, s. 205, 212, 220.

⁸⁷ ABKr., rkps 206, s. 115-116; ABKr., rkps 209, s. 229, 237, 245.

⁸⁸ Była nadal przełożoną 16 III 1643 r., gdy podpisała się na dokumencie potwierdzającym zwrot depozytu przechowywanego w klasztorze dla Katarzyny Szalowskiej, zob. ABKr., rkps 206, s. 115-116.

⁸⁹ ABKr., rkps 209, s. 258, 267, 275; ANK, rkps Castr. Crac., t. 909, s. 42, 382.

⁹⁰ Notowana jako przełożona 29 I 1646, zob. ANK, rkps Castr. Crac., t. 909, s. 382.

⁹¹ ABKr., rkps 209, s. 284, 293, 301; ANK, rkps Castr. Crac., t. 909, s. 1057, 1059-1060, 1261, 1263, 1806, 1809, 1872; ANK, rkps Castr. Crac., t. 910, s. 425; ANK, rkps Castr. Crac., t. 911, s. 1173, 1176, 1320, 1391, 1591-1592, 1729, 1731, 1734; ANK, rkps Castr. Crac., t. 912, s. 28, 679-680, 839, 842-843, 1166, 1463-1464, 1910.

⁹² Notowana jako przełożona 13 I 1646 r., zob. ANK, rkps Castr. Crac., t. 262, s. 75-77.

⁹³ Notowana jako przełożona 14 III 1648 r., zob. ANK, rkps Castr. Crac., t. 267, s. 272-277.

⁹⁴ ABKr., rkps 209, s. 309, 318, 323.

⁹⁵ We wrześniu 1651 r. nadal była przełożoną, zob. ANK, rkps Castr. Crac., t. 273, s. 1142-1143.

⁹⁶ ABKr., rkps 206, s. 107; ABKr., rkps 209, s. 334, 342, 358; ABKr., rkps 221, s. 249; ANK, Akta miasta Kazimierza pod Krakowem, rkps K 886, s. 119.

⁹⁷ Według metryki klasztoru była przełożoną do 1656 r., jednak na pokwitowaniu odbioru czynszu z 19 IV 1655 r., zapisanego na kamienicy na Kazimierzu, podpisana jest już *Eustachia Borkowska*.

⁹⁸ ABKr., rkps 209, s. 367, 376, 384; ABKr., rkps 221, s. 249; ANK, Akta miasta Kazimierza pod Krakowem, rkps K 886, s. 119.

⁹⁹ ABKr., rkps 209, s. 393, 400, 407; ABKr., rkps 221, s. 249; ANK, Akta miasta Kazimierza pod Krakowem, rkps K 886, s. 123-124.

¹⁰⁰ Według metryki klasztornej była przełożoną od 1659 r., jednak jest już podpisana 8 VI 1658 r. na umowie dzierżawy jeziora i gruntu w Czernichowie, zob. ANK, Akta miasta Kazimierza pod Krakowem, rkps K 886, s. 123-124.

Lp.	Imię i nazwisko	Imię zakonne	Lata sprawowania urzędu
51.	Katarzyna Oświęcimówna ¹⁰¹	Urszula	1665-1668
52.	Aleksandra Dębińska ¹⁰²	Humilitas	1668 ¹⁰³ -1670 ¹⁰⁴
53.	Zofia Trzebińska ¹⁰⁵	Wiktoria	1670-1673
54.	Tomaszewska ¹⁰⁶	Potencja	12 IX 1673 – 1676
55.	Kniperówna ¹⁰⁷	Anna	12 IX 1676 – 1679
56.	Zofia Trzebińska ¹⁰⁸	Wiktoria	1679-1685 (?) ¹⁰⁹
57.	Kniperówna ¹¹⁰	Anna	1683 – 15 XI 1685 ¹¹¹
58.	Belinówna ¹¹²	Ludgarda	1685-1688
59.	Zofia Trzebińska ¹¹³	Wiktoria	17 II 1688 – 1690
60.	Kniperówna ¹¹⁴	Anna	26 VIII 1690 – 1693
61.	Marianna Gawrońska ¹¹⁵	Katarzyna	15 VII 1693 – 1696
62.	Franciszka Ligęzianka/ Ligęza ¹¹⁶	Pacjencja	24 VIII 1696 – 1699
63.	Teresa Pinocianka/ Pinocci ¹¹⁷	Helena	1699-1703
64.	Ligocka ¹¹⁸	Apolinaria	5 VI 1703 – 1706

¹⁰¹ ABKr, rkps 221, s. 249.

¹⁰² Ibidem.

¹⁰³ Była już przełożoną 23 VI 1668 r., zob. ANK, rkps Castr. Crac., t. 292, s. 2449.

¹⁰⁴ Była nadal przełożoną 10 X 1670 r., zob. ANK, rkps Castr. Crac., t. 296, s. 3335-3337.

¹⁰⁵ ABKr, rkps 221, s. 249.

¹⁰⁶ ABKr, rkps 206, s. 107; ABKr, rkps 221, s. 249.

¹⁰⁷ ABKr, rkps 206, s. 107; ABKr, rkps 221, s. 250.

¹⁰⁸ ABKr, rkps 221, s. 250.

¹⁰⁹ W metryce klasztornej zanotowano, że Wiktoria była przełożoną do 1685 r., inne źródło podaje, iż w 1684 r. urząd matki sprawowała Anna Kniperówna, zob. AKMKr, rkps AOff, Vol. 156, s. 626, 636.

¹¹⁰ ANK, rkps Castr. Crac., t. 316, s. 1723; AKMKr, rkps AOff, Vol. 156, s. 626, 636; ANK, rkps Castr. Crac., t. 318, s. 2296, 2561-2564, 2866-2869; ANK, rkps Castr. Crac., t. 319, s. 2490, 3331-3337.

¹¹¹ Notowana jako przełożona 15 XI 1685 r., zob. ANK, rkps Castr. Crac., t. 319, s. 3331-3337.

¹¹² ABKr, rkps 206, s. 107; ABKr, rkps 221, s. 250.

¹¹³ ABKr, rkps 206, s. 107; ABKr, rkps 221, s. 250.

¹¹⁴ ABKr, rkps 206, s. 107; ABKr, rkps 221, s. 250.

¹¹⁵ ABKr, rkps 206, s. 107; ABKr, rkps 221, s. 250.

¹¹⁶ ABKr, rkps 206, s. 107; ABKr, rkps 221, s. 250.

¹¹⁷ ABKr, rkps 221, s. 250.

¹¹⁸ ABKr, rkps 206, s. 107; ABKr, rkps 221, s. 251.

Lp.	Imię i nazwisko	Imię zakonne	Lata sprawowania urzędu
65.	Jadwiga Szonowska ¹¹⁹	<i>Franciszka</i>	V 1706 – 1709
66.	Katarzyna Wojeńska ¹²⁰	<i>Rozalia</i>	1709-1711
67.	Konstancja Czerna ¹²¹	<i>Gabriela</i>	6 VII 1711 – 1714
68.	Marianna Kossowska ¹²²	<i>Magdalena</i>	1714-1716
69.	Konstancja Czerna ¹²³	<i>Gabriela</i>	VII 1716 – 1 IX 1717
70.	Konstancja Czerna ¹²⁴	<i>Gabriela</i>	1 IX 1717 – 18 IX 1720
71.	Jadwiga Skociszowska ¹²⁵	<i>Aniela</i>	18 IX 1720 – 15 IX 1723
72.	Marianna Czerna ¹²⁶	<i>Anna</i>	15 IX 1723 – 18 IX 1726
73.	Konstancja Czerna ¹²⁷	<i>Gabriela</i>	18 IX 1726 – 24 IX 1729
74.	Jadwiga Skociszowska ¹²⁸	<i>Aniela</i>	24 IX 1729 – 2 X 1732
75.	Małgorzata Pawełicka ¹²⁹	<i>Magdalena</i>	2 X 1732 – 27 IX 1735
76.	Justyna Jagniątkowska ¹³⁰	<i>Teresa</i>	27 IX 1735 – 27 IX 1738
77.	Anna Łodzińska ¹³¹	<i>Salomea</i>	27 IX 1738 – 27 IX 1741
78.	Justyna Jagniątkowska ¹³²	<i>Teresa</i>	27 IX 1741 – 12 IX 1744
79.	Anna Strusówna ¹³³	<i>Helena</i>	12 IX 1744 – 14 X 1747
80.	Anna Łodzińska ¹³⁴	<i>Salomea</i>	14 X 1747 – 27 VIII 1750
81.	Justyna Jagniątkowska ¹³⁵	<i>Teresa</i>	27 VIII 1750 – 26 IX 1753
82.	Anna Łodzińska ¹³⁶	<i>Salomea</i>	26 IX 1753 – 25 IX 1756

¹¹⁹ ABKr., rkps 206, s. 107; ABKr., rkps 221, s. 251.

¹²⁰ ABKr., rkps 221, s. 251.

¹²¹ ABKr., rkps 206, s. 107; ABKr., rkps 221, s. 251.

¹²² ABKr., rkps 221, s. 251.

¹²³ Ibidem, s. 251-252.

¹²⁴ Ibidem, s. 252.

¹²⁵ Ibidem, s. 253.

¹²⁶ Ibidem.

¹²⁷ Ibidem, s. 254.

¹²⁸ Ibidem, s. 255.

¹²⁹ Ibidem, s. 256.

¹³⁰ Ibidem, s. 257.

¹³¹ Ibidem, s. 258.

¹³² Ibidem, s. 259.

¹³³ Ibidem, s. 260.

¹³⁴ Ibidem, s. 261.

¹³⁵ Ibidem, s. 262.

¹³⁶ Ibidem, s. 263.

Lp.	Imię i nazwisko	Imię zakonne	Lata sprawowania urzędu
83.	Małgorzata Pawełęcka ¹³⁷	<i>Magdalena</i>	25 IX 1756 – 27 IX 1759
84.	Anna Łodzińska ¹³⁸	<i>Salomea</i>	27 IX 1759 – 24 IX 1762
85.	Anna Łodzińska ¹³⁹	<i>Salomea</i>	24 IX 1762 – 23 IX 1765
86.	Konstancja Morsztynówna ¹⁴⁰	<i>Bronisława</i>	23 IX 1765 – 15 X 1768
87.	Franciszka Przytkowska ¹⁴¹	<i>Kunegunda</i>	15 X 1768 – 23 IX 1771
88.	Jadwiga Wojnowska ¹⁴²	<i>Agnieszka</i>	23 IX 1771 – 23 IX 1774
89.	Jadwiga Wojnowska ¹⁴³	<i>Agnieszka</i>	23 IX 1774 – 1 X 1777
90.	Franciszka Przytkowska ¹⁴⁴	<i>Kunegunda</i>	1 X 1777 – 23 IX 1780
91.	Franciszka Przytkowska ¹⁴⁵	<i>Kunegunda</i>	23 IX 1780 – 23 IX 1783
92.	Jadwiga Wojnowska ¹⁴⁶	<i>Agnieszka</i>	23 IX 1783 – 2 X 1786
93.	Franciszka Przytkowska ¹⁴⁷	<i>Kunegunda</i>	2 X 1786 – 11 VIII 1788

Źródło: opracowanie własne.

Najstarsza potwierdzona źródłowo przełożona to *Marusza*, którą odnotowano w 1463 r. Oprócz niej znane są jeszcze z XV w. *Regina*, potwierdzona na urzędzie w 1476 r., oraz *Konstancja* – w 1497 r. Z najwcześniejszego okresu funkcjonowania klasztoru wśród przełożonych można wymienić jeszcze nieznaną z imienia żonę *Franciszka*, malarza z Węgier, która wstąpiła do bernardynek po tym, jak jej mąż postanowił zostać bernardynem. Wiele nazwisk

¹³⁷ Ibidem, s. 264.

¹³⁸ Ibidem, s. 265.

¹³⁹ Ibidem, s. 266.

¹⁴⁰ Ibidem, s. 267.

¹⁴¹ Ibidem, s. 268.

¹⁴² Ibidem, s. 269.

¹⁴³ Ibidem, s. 270.

¹⁴⁴ Ibidem, s. 271.

¹⁴⁵ Ibidem, s. 272.

¹⁴⁶ Ibidem, s. 277.

¹⁴⁷ ABKr., rkps 207, Księga dowod autentyczny nie tylko miejsca, erekcyi i fundacyi klasztoru świętej Agnieszki przewielebnych siostr zakonnych pod regułą trzecią zostających a archiwum prowincji mało-polskiej OO. Wielebnych Obserwatorów wiernie wypisany, ale tez registr sum i posagów pieniężnych na różnych miejscach lokowanych, także i prowizje od nich należące w sobie zawierająca od pierwszej pogorzenia miasta Stradomia i klasztoru tutecznego nieszczęśliwości, dawniejszemi czasy o ponowieniu opisanu zaniedbana, teraz dopiero po narodzeniu Pańskim wieku ośmnastego, za chwalebnyim staraniem Najp. Imci Panny Teresy Jagińtkowskiej, pomienionego klasztoru matki i przełożonej, sporządzona roku od rodzaju księgi Jezusowego, 1735, s. 29-30; ABKr., rkps 221, s. 278.

matek z okresu XVI-XVII w., a więc nieujętych w metryce, zawartych jest w źródłach o charakterze finansowym, tj. ksiąg, w których notowano wpływające do klasztornej kasy prowizje od kapitałów, oraz dokumentów spisywanych przed urzędem oficjała – stawiała się przed nim osobiście przełożona, mimo iż często reprezentowana była przez męskiego prokuratora. Najdawniejsza z przełożonych odnotowana w metryce to wspomniana już Katarzyna *Prudencja* Maciejowska, która „rządziła przed Szwedami pierwszymi”¹⁴⁸, czyli przed potopem. Po niej w latach 1656-1659, „w Szwedy pierwsze”, urząd sprawowała *Eustachia* Borkowska¹⁴⁹. Przypadło jej za zadanie przeprowadzić wspólnotę przez trudy wojennej tułaczki, spowodowanej najazdem szwedzkim, podczas którego kościół św. Agnieszki wraz z klasztorem zostały spalone.. Na mocy przywoływanego już zarządzenia z 2 czerwca 1658 r., wydanego przez definitorium bernardynów, to właśnie przełożoną zobowiązano, by w tymczasowej siedzibie wystarała się o założenie kraty, oddzielającej zakonnicę od świata zewnętrznego, oraz rozmównicę¹⁵⁰.

Znaczący wkład w utrwalenie dziejów stradomskich bernardynek wniosła *Teresa* Jagniątkowska, która po swoim wyborze w 1735 r. „pobożną zdjęta ciekawością”¹⁵¹ zainicjowała spisywanie kroniki klasztoru, zachowując w niej „chwalebne antecesorów świeckich lub duchownych dzieła, wiekuistej godne pamięci”¹⁵². W przedmowie zaznaczyła, iż „ten pobożny zwyczaj nie tylko przedniejszych czasów u starożytności w doskonałej zostawał obserwie, ale też i w niniejszych rewolucjach prawie autentykowany zostaje”¹⁵³. Dzięki zachowanej metryce można poznać nazwiska przełożonych w klasztorze św. Agnieszki, poczynawszy od 1651 r., tj. od czasów *Prudencji* Maciejowskiej. Zapiski obejmują jedynie lata sprawowania urzędu. Dopiero od elekcji *Gabrieli* Czernej w 1717 r. stają się one bardziej szczegółowe – uwzględniają liczbę głosów oddanych na poszczególne kandydatki oraz nazwiska siostr sprawujących pozostałe funkcje.

Kolejnym urzędem w klasztornej hierarchii była wikaria. Jej głównym zadaniem było wspieranie, a niekiedy zastępowanie przełożonej (np. w czasie jej choroby) w sprawnym zarządzaniu wspólnotą zakonną: „gdyż panna wikaria dana jest pannie matce na pomoc, aby jej dobrych rządów i przystojnego sprawowania domu i kościoła starała się dopomóc”¹⁵⁴, czy też „na to jest panna wikaria w zakonie postanowioną, aby w przystojnym sprawowaniu kościoła i klasztoru także i innych interesów pannę matkę radą

¹⁴⁸ ABKr, rkps 221, s. 6.

¹⁴⁹ ABKr, rkps 209, s. 367, 376, 384; ABKr, rkps 221, s. 6, 249.

¹⁵⁰ APBK, rkps M-6, s. 273.

¹⁵¹ ABKr, rkps 207, s. 5.

¹⁵² Ibidem.

¹⁵³ Ibidem.

¹⁵⁴ APBK, rkps W-25, s. 450.

swoją wspierała i jej we wszystkim pomocą była”¹⁵⁵. W czasie nieobecności matki przełożonej wikaria posiadała taką samą władzę nad powierzonymi jej siostrami co przełożona, z kolei siostry zobowiązane były do okazywania względem niej posłuszeństwa. Jeśli jakaś zakonnica jednak „temu przeciwną się stała, ma być równie karana jak za dyshonor p. matce uczyniony”¹⁵⁶. Wikaria powinna sprawiedliwie i roztropnie sprawować swój urząd, jeśli natomiast zdarzyłaby się sytuacja, że musiałaby którąś z sióstr napomnieć, powinna to czynić, „strzegąc się słów więcej z passyi niż szczerego utrzymania s. obserwancyi pochodzących”¹⁵⁷. Ponadto jej władza nie była nieograniczona – jak zaznaczono: „panna wikaria siostronom pod swoją mocą będącym karania niezwyczajnego niech nie naznacza bez dozwolenia i dołożenia się panny matki z dyskretekami”¹⁵⁸. Kadencja wikarii dobiegała końca wraz z końcem kadencji przełożonej. Siostra piastująca urząd wikarii nie mogła pełnić innych funkcji klasztornych. Za to po skończonej kadencji, jeśli nie była wcześniej dyskretką, miała zostać powołana na wspomniany urząd¹⁵⁹. Często doświadczenie zdobyte jako wikaria skutkowało tym, że siostra ta była potem wybierana na urząd przełożonej. Sprawdziło się w przypadku Prudencji Maciejowskiej i Wiktorii Trzebińskiej. Wikaria wraz z dyskretekami często towarzyszyły przełożonej w czynnościach prawnych, stąd też nazwiska wikarii widnieją w dokumentach o charakterze majątkowym: zapisach czynszów lub posagów. Głównie dzięki tego typu zapisom udało się częściowo ustalić listę bernardynek sprawujących tenże urząd w okresie, którego nie obejmują wpisy w odtworzonej metryce. Podobnie jak w przypadku przełożonych, ich wykaz nie jest kompletny (tabela 6).

Tabela 6. Zakonnice sprawujące urząd wikarii

Lp.	Imię i nazwisko	Imię zakonne	Okres sprawowania urzędu
1.	—	Klara ¹⁶⁰	1497
2.	—	Maximilla ¹⁶¹	1514
3.	Melsztyńska ¹⁶²	Beata	1518

¹⁵⁵ Reguła i konstytucje trzeciego zakonu św. Franciszka z dekretów papieskich, z statutów generalnych i prowincjalnych pilnie zebrane dla zakonnic też reguły prowincji Ruskiej pod tytułem Niepokalanego Poczęcia Maryi i jednostajnej obserwancyi ułożone a od całego definitorium potwierdzone i do druku podane, Lwów 1744, k. I₄.

¹⁵⁶ Ibidem.

¹⁵⁷ Ibidem, k. I4-I4v.

¹⁵⁸ APBK, rkps W-25, s. 451.

¹⁵⁹ Reguła i konstytucje trzeciego zakonu św. Franciszka..., k. I₄-I₄v.

¹⁶⁰ AKMKr, rkps AOff, Vol. 17, s. 356-357.

¹⁶¹ MRPS, t. 4, cz. 2, s. 281 (nr 13610).

¹⁶² ANK, rkps Terr. Crac., t. 158, s. 246.

Lp.	Imię i nazwisko	Imię zakonne	Okres sprawowania urzędu
4.	–	<i>Tekla</i> ¹⁶³	1523
5.	–	<i>Charitas</i> ¹⁶⁴	1529
6.	–	<i>Łucja</i> ¹⁶⁵	1537
7.	–	<i>Łucja</i> ¹⁶⁶	1538
8.	Maysserowna ¹⁶⁷	<i>Zofia</i>	1555
9.	Anna Kromfelt ¹⁶⁸	<i>Klara</i>	1559
10.	[Zuzanna] ¹⁶⁹	<i>Eustachia</i>	1560
11.	Kańska ¹⁷⁰	<i>Dorota</i>	1579
12.	Anna Winiarska ¹⁷¹	<i>Bogumiła</i>	1607
13.	Gostyńska ¹⁷²	<i>Zofia</i>	1612
14.	Gostyńska ¹⁷³	<i>Zofia</i>	1614
15.	Złocka ¹⁷⁴	<i>Humilitas</i>	1615
16.	Złocka ¹⁷⁵	<i>Humilitas</i>	1616
17.	Mstowska ¹⁷⁶	<i>Marianna</i>	1619
18.	Anna Zebrzydowska ¹⁷⁷	<i>Ludgarda</i>	1621

¹⁶³ MRPS, t. 4, cz. 2, s. 281 (nr 13610).

¹⁶⁴ AKMKr, rkps AOff, Vol. 56, s. 66 (k. 32v).

¹⁶⁵ AKMKr, rkps AOff, Vol. 62, k. 94 v.

¹⁶⁶ MRPS, t. 4, cz. 3, s. 103 (nr 19395).

¹⁶⁷ AKMKr, rkps AOff, Vol. 85, s. 715.

¹⁶⁸ AKMKr, rkps AOff, Vol. 102, s. 580.

¹⁶⁹ Ibidem, s. 1118. W dokumencie wymieniona jako *Eustachia*, możliwe, iż tożsama z Zuzanną *Eustachią* wzmiankowaną w 1559 r., zob. AKMKr, rkps AOff, Vol. 102, s. 580.

¹⁷⁰ K. J. Kantak, *Bernardyni polscy*, t. 1, s. 277. Może tożsama z Kątską przełożoną.

¹⁷¹ ANK, rkps Castr. Crac. Rel., t. 34, s. 812-814, 875-878.

¹⁷² AKMKr, rkps AEp, Vol. 38, k. 660 r.

¹⁷³ Archiwum Prowincji Karmelitów w Krakowie na Piasku (dalej: AKKr), 784/291, *Cathalogus receptorum ad beneficia spiritualia ordinis Beatae Mariae de monte Carmeli etiam ad gratiam bullae sabatinae incipiendo Cracoviae ab Anno Domi[n]i 1600*, s. 409.

¹⁷⁴ ANK, Akta miasta Kazimierza pod Krakowem, rkps K 394, *Continuatio actorum scabinalium Kazimiriensium 1612-1619*, s. 676.

¹⁷⁵ Ibidem, s. 1012.

¹⁷⁶ Ibidem, s. 1491.

¹⁷⁷ ANK, rkps Castr. Biec., t. 177, s. 1812-1813.

Lp.	Imię i nazwisko	Imię zakonne	Okres sprawowania urzędu
19.	Sierpułtowska ¹⁷⁸	<i>Felicyta</i>	1629
20.	Katarzyna Zadzikówna ¹⁷⁹	<i>Teresa</i>	1630
21.	Katarzyna Zadzikówna ¹⁸⁰	<i>Teresa</i>	1631
22.	Katarzyna Zadzikówna ¹⁸¹	<i>Teresa</i>	1632
23.	Sierpułtowska ¹⁸²	<i>Felicyta</i>	1633
24.	Anna Zebrzydowska ¹⁸³	<i>Ludgarda</i>	1639
25.	Katarzyna Maciejowska ¹⁸⁴	<i>Prudencja</i>	1641
26.	Katarzyna Maciejowska ¹⁸⁵	<i>Prudencja</i>	1642
27.	Dorota Rogozińska ¹⁸⁶	<i>Helena</i>	1645
28.	Katarzyna Maciejowska ¹⁸⁷	<i>Prudencja</i>	1649
29.	Katarzyna Maciejowska ¹⁸⁸	<i>Prudencja</i>	1651
30.	Borkowska ¹⁸⁹	<i>Eustachia</i>	1654
31.	Świerczowska ¹⁹⁰	<i>Benedykta</i>	1658
32.	Borkowska ¹⁹¹	<i>Eustachia</i>	1660
33.	Oświęcimówna ¹⁹²	<i>Apolinara</i>	1664

¹⁷⁸ ANK, Akta miasta Kazimierza pod Krakowem, rkps K 395, Acta d. scabinorum Casimiriensium 1620-1631, s. 1607-1608.

¹⁷⁹ ANK, rkps Castr. Crac., t. 232, s. 1310-1311.

¹⁸⁰ ANK, rkps Castr. Crac., t. 234, s. 1531; ABKr, rkps 216, s. 319.

¹⁸¹ ANK, Akta klasztorów, kościołów i instytucji religijnych w Krakowie – zbiór szczątków zespołów, Klasztory krakowskie, rkps 42, Bernardynki przy kościele św. Agnieszki 1632-1730, s. 1; Kronika klasztoru św. Józefa podaje, iż przed 1633 r. była wybierana na urząd wikarii dwukrotnie, zob. ABKr, rkps 2, s. 16.

¹⁸² ANK, rkps Castr. Crac., t. 237, s. 116; ANK, rkps Castr. Crac., t. 238, s. 1030-1031.

¹⁸³ ABKr, rkps 209, s. 8; ABKr, rkps 214, s. 109; ABKr, rkps 221, s. 109; ANK, rkps Castr. Crac., t. 248, s. 173-180.

¹⁸⁴ ABKr, rkps 1, Założenie i uposażenie klasztoru PP. Bernardynek przy kościele św. Józefa w Krakowie, s. 4.

¹⁸⁵ ANK, rkps Castr. Crac., t. 255, s. 965.

¹⁸⁶ ABKr, rkps 1, s. 131, 133.

¹⁸⁷ ABKr, rkps 214, s. 81.

¹⁸⁸ ANK, rkps Castr. Crac., t. 273, s. 1142.

¹⁸⁹ ANK, rkps Castr. Crac., t. 276, s. 2774.

¹⁹⁰ ABKr, rkps 218, Kapitały na dobrach ziemskich na rzecz klasztoru św. Agnieszki na Stradomiu, s. 195; ANK, rkps Castr. Crac., t. 278, s. 783.

¹⁹¹ ANK, rkps Castr. Crac., t. 280, s. 606, 608-609.

¹⁹² ANK, rkps Castr. Crac., t. 284, s. 2247, 2796; ANK, rkps Castr. Crac., t. 285, s. 1730-1732; ANK, rkps Castr. Crac., t. 286, s. 2247.

Lp.	Imię i nazwisko	Imię zakonne	Okres sprawowania urzędu
34.	Rarowska ¹⁹³	Ludwina	1668
35.	Rarowska ¹⁹⁴	Ludwina	1669
36.	Rarowska ¹⁹⁵	Ludwina	1670
37.	Rarowska ¹⁹⁶	Ludwina	1671
38.	Rarowska ¹⁹⁷	Ludwina	1672
39.	Zofia Trzebińska ¹⁹⁸	Wiktoria	1675
40.	Zofia Trzebińska ¹⁹⁹	Wiktoria	1676
41.	Orzęcka ²⁰⁰	Ludwika	1679
42.	Januszowska ²⁰¹	Aniela	1683
43.	Januszowska ²⁰²	Aniela	1684
44.	Januszowska ²⁰³	Aniela	1685
45.	Kniperówna ²⁰⁴	Anna	1686
46.	Kniperówna ²⁰⁵	Anna	1687
47.	Januszowska ²⁰⁶	Aniela	1689
48.	Januszowska ²⁰⁷	Aniela	1690
49.	Katarzyna Maciejowska ²⁰⁸	Teresa	1692

¹⁹³ ANK, rkps Castr. Crac., t. 292, s. 2449.

¹⁹⁴ ANK, rkps Castr. Crac., t. 294, s. 431.

¹⁹⁵ ANK, rkps Castr. Crac., t. 295, s. 1889; ANK, Castr. Crac., t. 296, s. 2646-2651.

¹⁹⁶ ANK, rkps Castr. Crac., t. 297, s. 530-532.

¹⁹⁷ ABKr., rkps 214, s. 315.

¹⁹⁸ Ibidem, s. 319; ANK, rkps Castr. Crac., t. 303, s. 2.

¹⁹⁹ ANK, rkps Castr. Crac., t. 304, s. 423.

²⁰⁰ ANK, rkps Castr. Crac., t. 310, s. 2679-2680.

²⁰¹ ANK, rkps Castr. Crac., t. 316, s. 1723

²⁰² ANK, rkps Castr. Crac., t. 318, s. 2296, 2561-2564, 2866-2869; J. Czubek, *Jan Chryzostom z Goławic Pasek w oświeceniu archiwalnem (1667-1701)*, „Rozprawy Wydziału Filologicznego” 1900, t. 13, s. 43.

²⁰³ ANK, rkps Castr. Crac., t. 319, s. 2490.

²⁰⁴ ANK, rkps Castr. Crac., t. 320, s. 864, 1134.

²⁰⁵ ABKr., rkps 217, Akta dotyczące kapitałów zapisanych na rzecz klasztoru ś. Agnieszki na Stradomiu na wsi Sudoł w pow. wiślickim, 1687-1758, s. 5; ANK, rkps Castr. Crac., t. 322, s. 1435, 2110, 2231.

²⁰⁶ ABKr., rkps 219, Kapitały na dobrach ziemskich na rzecz klasztoru ś. Agnieszki na Stradomiu, 1689-1784, s. 1.

²⁰⁷ ABKr., rkps 221, s. 175.

²⁰⁸ ANK, rkps Castr. Crac., t. 328, s. 1666.

1. Urzędy klasztorne

Lp.	Imię i nazwisko	Imię zakonne	Okres sprawowania urzędu
50.	Ligocka ²⁰⁹	<i>Apolinara</i>	1694
51.	Ligocka ²¹⁰	<i>Apolinara</i>	1695
52.	Jadwiga Szonowska ²¹¹	<i>Franciszka</i>	1697
53.	Jadwiga Szonowska ²¹²	<i>Franciszka</i>	1698
54.	Jadwiga Szonowska ²¹³	<i>Franciszka</i>	1699
55.	Krystyna Tomaszowska ²¹⁴	<i>Konstancja</i>	1702
56.	Teresa Pinocci ²¹⁵	<i>Helena</i>	1706
57.	Krystyna Tomaszowska ²¹⁶	<i>Konstancja</i>	przed 1729
58.	Ligocka ²¹⁷	<i>Apolinara</i>	1711
59.	Jadwiga Szonowska ²¹⁸	<i>Franciszka</i>	1714 – 1 IX 1717
60.	Jadwiga Szonowska ²¹⁹	<i>Franciszka</i>	1 IX 1717 – 18 IX 1720
61.	Konstancja Czerna ²²⁰	<i>Gabriela</i>	18 IX 1720 – 15 IX 1723
62.	Urszula Liferówna ²²¹	<i>Eufrozyna</i>	15 IX 1723 – 18 IX 1726
63.	Urszula Liferówna ²²²	<i>Eufrozyna</i>	18 IX 1726 – 27 IX 1729
64.	Ludmiła Słomińska ²²³	<i>Marianna</i>	24 IX 1729 – 2 X 1732
65.	Ludmiła Słomińska ²²⁴	<i>Marianna</i>	2 X 1732 – 27 IX 1735
66.	Ludmiła Słomińska ²²⁵	<i>Marianna</i>	27 IX 1735 – 27 IX 1738

²⁰⁹ ANK, rkps Castr. Crac., t. 331, s. 531, 1206-1207.

²¹⁰ ANK, rkps Castr. Crac., t. 332, s. 511, 513.

²¹¹ ABKr., rkps 219, s. 98.

²¹² Ibidem, s. 119; ANK, rkps Castr. Crac., t. 337, s. 2919.

²¹³ ANK, rkps Castr. Crac., t. 338, s. 433.

²¹⁴ ANK, rkps Castr. Crac., t. 341, s. 1130, 1132, 1134.

²¹⁵ ANK, rkps Castr. Crac., t. 346, s. 1012.

²¹⁶ ABKr., rkps 221, s. 179. Zmarła w 1729 r. w nekrologu zapisano, że była wikarią, więc musiała pełnić ten urząd wcześniej.

²¹⁷ ABKr., rkps 221, s. 175.

²¹⁸ Ibidem, s. 251.

²¹⁹ Ibidem, s. 252.

²²⁰ Ibidem, s. 253.

²²¹ Ibidem.

²²² Ibidem, s. 254.

²²³ Ibidem, s. 255.

²²⁴ Ibidem, s. 256.

²²⁵ Ibidem, s. 257.

Lp.	Imię i nazwisko	Imię zakonne	Okres sprawowania urzędu
67.	Justyna Jagniętkowska ²²⁶	<i>Teresa</i>	27 IX 1738 – 27 IX 1741
68.	Ludmiła Słomińska ²²⁷	<i>Marianna</i>	27 IX 1741 – 12 IX 1744
69.	Anna Grotówna ²²⁸	<i>Wiktoria</i>	12 IX 1744 – 14 X 1747
70.	Jadwiga Lisowska ²²⁹	<i>Róża</i>	14 X 1747 – 27 VIII 1750
71.	Jadwiga Lisowska ²³⁰	<i>Róża</i>	27 VIII 1750 – 23 IX 1753
72.	Jadwiga Lisowska ²³¹	<i>Róża</i>	23 IX 1753 – 25 IX 1756
73.	Anna Łodzińska ²³²	<i>Salomea</i>	25 IX 1756 – 27 IX 1759
74.	Małgorzata Pawełicka ²³³	<i>Magdalena</i>	27 IX 1759 – 24 IX 1762
75.	Marianna Czerna ²³⁴	<i>Anna</i>	24 IX 1762 – 23 IX 1765
76.	Marianna Czerna ²³⁵	<i>Anna</i>	23 IX 1765 – 15 X 1768
77.	Jadwiga Wojnowska ²³⁶	<i>Agnieszka</i>	15 X 1768 – 23 IX 1771
78.	Marianna Czerna ²³⁷	<i>Anna</i>	23 IX 1771 – 23 IX 1774
79.	Marianna Czerna ²³⁸	<i>Anna</i>	23 IX 1774 – 1 X 1777
80.	Marianna Czerna ²³⁹	<i>Anna</i>	1 X 1777 – 23 IX 1780
81.	Marianna Czerna ²⁴⁰	<i>Anna</i>	23 IX 1780 – 23 IX 1783
82.	Marianna Czerna ²⁴¹	<i>Anna</i>	23 IX 1783 – 2 X 1786
83.	Marianna Czerna ²⁴²	<i>Anna</i>	2 X 1786 – 11 VIII 1788

Źródło: opracowanie własne.

²²⁶ Ibidem, s. 258.

²²⁷ Ibidem, s. 259.

²²⁸ Ibidem, s. 260.

²²⁹ Ibidem, s. 261.

²³⁰ Ibidem, s. 262.

²³¹ Ibidem, s. 263.

²³² Ibidem, s. 264.

²³³ Ibidem, s. 265.

²³⁴ Ibidem, s. 266.

²³⁵ Ibidem, s. 267.

²³⁶ Ibidem, s. 268.

²³⁷ Ibidem, s. 269.

²³⁸ Ibidem, s. 270.

²³⁹ Ibidem, s. 271.

²⁴⁰ Ibidem, s. 272.

²⁴¹ Ibidem, s. 277.

²⁴² Ibidem, s. 278.

Zakonnice, które tworzyły radę przy urzędującej przełożonej, nazywały się dyskretkami. Jak zapisano w statutach, „wszystkie spółnie dyskrety pilnie się o to starać mają, aby przy powadze P. Matki mocno stały, o jej najmniejszy dyshonor oponowały się i w czym słuszość zachodzi, zdrową radą wspierały”²⁴³. Ich głównym zadaniem, jako głosu doradczego, było wspieranie matki w podejmowaniu wiążących decyzji dotyczących funkcjonowania klasztoru, głównie na polu administracyjnym²⁴⁴. Wyboru dyskretek dokonywała przełożona, jednak za zgodą kapituły wyborczej. Ich liczba była ruchoma, kształtowała się w przedziale od czterech do – niekiedy nawet – siedmiu²⁴⁵. Wydaje się, że częściej na urząd ten powoływane były starsze, a co za tym idzie również bardziej doświadczone zakonnice, które mogły towarzyszyć przełożonej i lepiej ją wspierać w zarządzaniu klaszturem. Do grona dyskretek zaliczały się zazwyczaj zakonnice pełniące ważniejsze funkcje we wspólnocie klasztornej: wikaria, mistrzyni nowicjatu, zakrystianka. I tak w 1729 r. pierwszą dyskretką została Marianna Słomieńska, będąca równocześnie wikarią, a kolejną – Gabriela Czerna, zarazem mistrzyni nowicjatu²⁴⁶. Tej funkcji nie mogły pełnić dwie rodzone siostry, a także te zakonnice, które miały „wiele siostr do kolliigacji należących”²⁴⁷, co miało zapewnić niezależność ich działania. Zdarzały się jednak odstępstwa tego przepisu, jak choćby w 1750 r., kiedy wspomnianą funkcję pełniły dwie siostry Jagniańkowskie²⁴⁸.

Decyzje w gronie dyskretek zapadały większością głosów. Miały one wgląd w finanse klasztoru i swymi podpisami składanymi na zestawieniach podsumowujących wpływy do wspólnej kasy aprobowwały je i potwierdzały zgodność wszystkich sum²⁴⁹. Towarzyszyły także przełożonej w czynnościach prawnych, a będąc niejako reprezentacją całej wspólnoty, swoim uczestnictwem uwierzytelniały i formalnie zatwierdzały różne akty. Dyskrety wymieniane były zaraz po przełożonej i wikarii w dokumentach o charakterze

²⁴³ *Reguła i konstytucje trzeciego zakonu św. Franciszka...*, k. K.

²⁴⁴ Od łac. *discretus* – ‘roztropny’, ‘roważny’; rada dyskretek u boku lokalnej przełożonej, rada nosiła nazwę dyskretorium od łac. *discernere* ‘rozstrzygać’, ‘doradzać’, zob. M. Daniluk, *Encyklopedia Instytutów życia...*, s. 104.

²⁴⁵ Ustawy wydane w 1744 r. regulowały ich liczbę: „W Dyskreccji nie ma się więcej znajdować dyskretek nad sześć, dlatego inne choćby chwalebnie zasłużone były w zakonnie, czekać mają, póki która nie ustąpi” – *Reguła i konstytucje trzeciego zakonu św. Franciszka...*, k. I v.

²⁴⁶ ABKr, rkps 221, s. 255.

²⁴⁷ *Reguła i konstytucje trzeciego zakonu św. Franciszka...*, k. I v.

²⁴⁸ ABKr, rkps 213, s. 10.

²⁴⁹ Przykładowo w 1788 r. na zestawieniu finansów sporządzonym na zakończeniu trzech lat rządów matki Kunegundy Przytkowskiej swój podpis – oprócz przełożonej i wikarii – złożyły trzy siostry dyskrety: Pacjencja Orlińska, Agnieszka Wojnowska oraz Marcjanna Dukiewiczówna, zob. ABKr, rkps 211, s. 33.

finansowym, np. w zapisach czynszu dla klasztoru²⁵⁰, potwierdzeniach odbioru należnej prowizji²⁵¹ czy aktach abrenuncjacji, w których zakonnica zrzekała się praw do majątku przypadającego jej po rodzicach²⁵².

Tabela 7. Zakonnice sprawujące urząd dyskretek

Lp.	Imię i nazwisko	Imię zakonne	Lata sprawowania urzędu
1.	Melsztyńska ²⁵³	<i>Beata</i>	1514
2.	[Barbara]	<i>Eufraxia</i> ²⁵⁴	1514
3.	Regina/Elżbieta Sienieńska ²⁵⁵	<i>Potencja/Potencjana</i>	1514
4.	—	<i>Barbara</i> ²⁵⁶	1514
5.	Regina/Elżbieta Sienieńska ²⁵⁷	<i>Potencja/Potencjana</i>	1537
6.	Melsztyńska ²⁵⁸	<i>Beata</i>	1537
7.	—	<i>Agnieszka z Krosna</i> ²⁵⁹	1560
8.	Wołucka ²⁶⁰	<i>Justyna</i>	1560
9.	Wołucka ²⁶¹	<i>Justyna</i>	1594
10.	Zembianka ²⁶²	<i>Urszula</i>	1607
11.	Anna Wolborzówna ²⁶³	<i>Regina</i>	1607
12.	Kącka ²⁶⁴	<i>Barbara</i>	1607

²⁵⁰ W dokumencie z 1675 r. zapisu ofiarowanego przez Jana z Przybysławic Oraczowskiego wymieniona została dyskretekka *Ludwina Rarowska*, zob. ANK, rkps Castr. Crac., t. 303, s. 2.

²⁵¹ W dokumencie z 1664 r. odbioru czynszu ze Stojowic wymieniona została dyskretekka *Franciszka Jordanówna*, zob. ANK, rkps Castr. Crac., t. 285, s. 1730-1732.

²⁵² W dokumencie z 1647 r. zatwierdzającym akt abrenuncjacji *Elżbiety Konstancji Rusockiej* wymienione zostały dyskreteki *Febronia Korycka* oraz *Katarzyna Justamentówna*, zob. ANK, rkps Castr. Crac., t. 265, s. 1882-1883.

²⁵³ AKMKr., rkps AOff, Vol. 35, s. 224.

²⁵⁴ Ibidem, zapisana jako *Eufraxia*, prawdopodobnie tożsama z *Barbarą Eufraxią*, późniejszą przełożoną.

²⁵⁵ Ibidem.

²⁵⁶ Ibidem.

²⁵⁷ AKMKr., rkps AOff, Vol. 62, k. 94-95v.

²⁵⁸ Ibidem.

²⁵⁹ AKMKr., rkps AOff, Vol. 102, s. 1118 (wymieniona razem z *Justyną Wołucką* jako *seniores*).

²⁶⁰ Ibidem.

²⁶¹ AKMKr., rkps AEp, Vol. 32, k. 160.

²⁶² ANK, rkps Castr. Crac. Rel., t. 34, s. 875-878.

²⁶³ Ibidem.

²⁶⁴ Ibidem.

1. Urzędy klasztorne

Lp.	Imię i nazwisko	Imię zakonne	Lata sprawowania urzędu
13.	Gostyńska ²⁶⁵	Zofia	1607
14.	Wołucka ²⁶⁶	Eufrozyna	1607
15.	Radomska ²⁶⁷	Anna	1612
16.	Anna Winiarska ²⁶⁸	Bogumiła [Teofila]	1612
17.	Szczucka ²⁶⁹	Zuzanna	1612
18.	Maria Zembianka ²⁷⁰	Urszula	1615
19.	Kączka/Kącka ²⁷¹	Barbara	1615
20.	Radomska ²⁷²	Anna	1615
21.	Anna Winiarska ²⁷³	Bogumiła [Teofila]	1615
22.	Gładyszówna ²⁷⁴	Klara	1615
23.	Gostyńska ²⁷⁵	Zofia	1615
24.	Porębska ²⁷⁶	Anna	1615
25.	Szczucka ²⁷⁷	Zuzanna	1615
26.	Gostyńska ²⁷⁸	Zofia	1621
27.	Anna Stojowska ²⁷⁹	Marina	1621
28.	Anna Winiarska ²⁸⁰	Bogumiła [Teofila]	1630
29.	Anna Zebrzydowska ²⁸¹	Ludgarda	1630

²⁶⁵ Ibidem.

²⁶⁶ Ibidem.

²⁶⁷ ANK, rkps Castr. Crac. Rel., t. 38, s. 1347.

²⁶⁸ Ibidem.

²⁶⁹ Ibidem.

²⁷⁰ ANK, Akta miasta Kazimierza pod Krakowem, rkps K 394, s. 676.

²⁷¹ Ibidem.

²⁷² Ibidem.

²⁷³ Ibidem.

²⁷⁴ Ibidem.

²⁷⁵ Ibidem.

²⁷⁶ Ibidem.

²⁷⁷ Ibidem.

²⁷⁸ ANK, rkps Castr. Biec., t. 177, s. 1812-1813.

²⁷⁹ Ibidem, s. 1813.

²⁸⁰ ANK, rkps Castr. Crac., t. 232, s. 1934-1936 (nazwana razem z Zebrzydowską *seniores discretæ*).

²⁸¹ Ibidem.

Lp.	Imię i nazwisko	Imię zakonne	Lata sprawowania urzędu
30.	Izabela Justamentówna ²⁸²	Katarzyna	1639
31.	Izabela Justamentówna ²⁸³	Katarzyna	1641
32.	Paplewska ²⁸⁴	Florencja	1641
33.	Porębska ²⁸⁵	Anna	1641
34.	Sierpułtowska ²⁸⁶	Felicyta	1641
35.	Bobrownicka ²⁸⁷	Anastazja	1641
36.	Anna Zebrzydowska ²⁸⁸	Ludgarda	1641
37.	Sielska ²⁸⁹	Petronela	1641
38.	Bujalska ²⁹⁰	Jadwiga	1641
39.	Jadwiga Rudnicka ²⁹¹	Salomea	1641
40.	Korycka ²⁹²	Febronia	1642
41.	Izabela Justimontówna ²⁹³	Katarzyna	1642
42.	Bujalska ²⁹⁴	Jadwiga	1645
43.	Sielska ²⁹⁵	Petronela	1645
44.	Bobrownicka ²⁹⁶	Anastazja	1645
45.	Nagotówna ²⁹⁷	Klemencja	1645
46.	Katarzyna Zadzikówna ²⁹⁸	Teresa	1645
47.	Korycka ²⁹⁹	Febronia	1645

²⁸² ANK, rkps Castr. Crac., t. 248, s. 173-180.

²⁸³ ABKr., rkps 1, s. 4.

²⁸⁴ Ibidem.

²⁸⁵ Ibidem.

²⁸⁶ Ibidem.

²⁸⁷ Ibidem.

²⁸⁸ Ibidem.

²⁸⁹ Ibidem.

²⁹⁰ Ibidem.

²⁹¹ Ibidem.

²⁹² ANK, rkps Castr. Crac., t. 255, s. 965.

²⁹³ Ibidem.

²⁹⁴ ABKr., rkps 1, s. 133.

²⁹⁵ Ibidem.

²⁹⁶ Ibidem.

²⁹⁷ Ibidem.

²⁹⁸ Ibidem.

²⁹⁹ Ibidem.

Lp.	Imię i nazwisko	Imię zakonne	Lata sprawowania urzędu
48.	Świeżowska ³⁰⁰	Konstancja	1645
49.	Sierpułtowska ³⁰¹	Felicyta	1645
50.	Jadwiga Rudnicka ³⁰²	Salomea	1645
51.	Katarzyna Maciejowska ³⁰³	Prudencja	1645
52.	Izabela Justimontówna ³⁰⁴	Katarzyna	1647
53.	Katarzyna Maciejowska ³⁰⁵	Prudencja	1647
54.	Korycka ³⁰⁶	Febronia	1647
55.	Korycka ³⁰⁷	Febronia	1648
56.	Izabela Justamentówna ³⁰⁸	Katarzyna	1648
57.	Jadwiga Rudnicka ³⁰⁹	Salomea	1648
58.	Jadwiga Rudnicka ³¹⁰	Salomea	1649
59.	Jadwiga Rudnicka ³¹¹	Salomea	1651
60.	Bobrownicka ³¹²	Anastazja	1654
61.	Krystyna Borkówna ³¹³	Damiana	1658
62.	Kowalikówna ³¹⁴	Elżbieta	1658
63.	Jordanówna ³¹⁵	Franciszka	1664
64.	Świerczowska ³¹⁶	Benedykta	1664

³⁰⁰ Ibidem.

³⁰¹ Ibidem.

³⁰² Ibidem.

³⁰³ Ibidem.

³⁰⁴ ANK rkps Castr. Crac., t. 265, s. 1882-1883.

³⁰⁵ Ibidem, s. 1837-1838; ANK, rkps Castr. Crac., t. 284, s. 2247.

³⁰⁶ ANK, rkps Castr. Crac., t. 265, s. 1837-1838; 1882-1883; ANK, rkps Castr. Crac., t. 284, s. 2247.

³⁰⁷ ABKr, rkps 1, s. 133; ABKr, rkps 218, s. 119; ANK, rkps Castr. Crac., t. 267, s. 272.

³⁰⁸ ABKr, rkps 218, s. 119; ANK, rkps Castr. Crac., t. 267, s. 272.

³⁰⁹ ABKr, rkps 218, s. 119.

³¹⁰ ABKr, rkps 214, s. 81.

³¹¹ ANK, rkps Castr. Crac., t. 272, s. 972-973.

³¹² ANK, rkps Castr. Crac., t. 276, s. 2774.

³¹³ ABKr, rkps 218, s. 195; ANK, rkps Castr. Crac., t. 278, s. 783.

³¹⁴ ABKr, rkps 218, s. 195; ANK, rkps Castr. Crac., t. 278, s. 783.

³¹⁵ ANK, rkps Castr. Crac., t. 284, s. 2246, 2796; ANK, rkps Castr. Crac., t. 285, s. 1730-1732; ANK, rkps Castr. Crac., t. 286, s. 2247.

³¹⁶ ANK, rkps Castr. Crac., t. 284, s. 2246, 2796; ANK, rkps Castr. Crac., t. 286, s. 2247.

Lp.	Imię i nazwisko	Imię zakonne	Lata sprawowania urzędu
65.	Jordanówna ³¹⁷	Franciszka	1666
66.	Krystyna Borkówna ³¹⁸	Damiana	1666
67.	Krystyna Borkówna ³¹⁹	Damiana	1668
68.	Świerczowska ³²⁰	Benedykta	1668
69.	Świerczowska ³²¹	Benedykta	1669
70.	Krystyna Borkówna ³²²	Damiana	1669
71.	Jordanówna ³²³	Franciszka	1670
72.	Świerczowska ³²⁴	Benedykta	1670
73.	Krystyna Borkówna ³²⁵	Damiana	1671
74.	Aleksandra Dębińska ³²⁶	Humilitas	1672
75.	Krystyna Borkówna ³²⁷	Damiana	1672
76.	Rarowska ³²⁸	Ludwina	1675
77.	Kniperówna ³²⁹	Anna	1676
78.	Zofia Trzebińska ³³⁰	Wiktoria	1683
79.	Zofia Trzebińska ³³¹	Wiktoria	1684
80.	Zofia Trzebińska ³³²	Wiktoria	1686
81.	Januszowska ³³³	Aniela	1686

³¹⁷ ANK, rkps Castr. Crac., t. 289, s. 2613-2617.

³¹⁸ Ibidem, s. 2616-2617.

³¹⁹ ANK, rkps Castr. Crac., t. 292, s. 2449, 2644.

³²⁰ Ibidem, s. 2644.

³²¹ ANK, rkps Castr. Crac., t. 294, s. 431.

³²² ANK, rkps Castr. Crac., t. 293, s. 316.

³²³ ANK, rkps Castr. Crac., t. 296, s. 3335-3337.

³²⁴ ANK, rkps Castr. Crac., t. 295, s. 1889.

³²⁵ ANK, rkps Castr. Crac., t. 297, s. 532-533.

³²⁶ ABKr., rkps 214, s. 315.

³²⁷ ANK, rkps Castr. Crac., t. 297, s. 530-532.

³²⁸ ABKr., rkps 214, s. 319; ANK, rkps Castr. Crac., t. 303, s. 2.

³²⁹ ANK, rkps Castr. Crac., t. 304, s. 423.

³³⁰ ANK, rkps Castr. Crac., t. 316, s. 1723.

³³¹ ANK, rkps Castr. Crac., t. 318, s. 2296.

³³² ANK, rkps Castr. Crac., t. 320, s. 1134, 2042.

³³³ Ibidem, s. 864, 1134.

Lp.	Imię i nazwisko	Imię zakonne	Lata sprawowania urzędu
82.	Katarzyna Maciejowska ³³⁴	<i>Teresa</i>	1686
83.	Zofia Trzebińska ³³⁵	<i>Wiktoria</i>	1687
84.	Januszowska ³³⁶	<i>Aniela</i>	1687
85.	Marianna Gawrońska ³³⁷	<i>Katarzyna</i>	1692
86.	Januszowska ³³⁸	<i>Angela</i>	1692
87.	Ligocka ³³⁹	<i>Apolinara</i>	1694
88.	Elżbieta Błońska ³⁴⁰	<i>Antonina</i>	1694
89.	Elżbieta Błońska ³⁴¹	<i>Antonina</i>	1695
90.	Maciejowska Katarzyna ³⁴²	<i>Teresa</i>	1695
91.	Marianna Gawrońska ³⁴³	<i>Katarzyna</i>	1697
92.	Ligocka ³⁴⁴	<i>Apolinara</i>	1697
93.	Ligocka ³⁴⁵	<i>Apolinara</i>	1698
94.	Marianna Gawrońska ³⁴⁶	<i>Katarzyna</i>	1698
95.	Aleksandra Łącka ³⁴⁷	<i>Charitas</i>	1698
96.	Elżbieta Błońska ³⁴⁸	<i>Antonina</i>	1698
97.	Elżbieta Błońska ³⁴⁹	<i>Antonina</i>	1699
98.	Ligocka ³⁵⁰	<i>Apolinara</i>	1699

³³⁴ Ibidem, s. 864.

³³⁵ ABKr, rkps 217, s. 5; ANK, rkps Castr. Crac., t. 322, s. 1435, 2110, 2231.

³³⁶ ANK, rkps Castr. Crac., t. 322, s. 1435, 2110.

³³⁷ ANK, rkps Castr. Crac., t. 328, s. 1666.

³³⁸ Ibidem.

³³⁹ ANK, rkps Castr. Crac., t. 331, s. 2367.

³⁴⁰ Ibidem, s. 531, 1206-1207, 2367.

³⁴¹ ANK, rkps Castr. Crac., t. 332, s. 511, 513.

³⁴² Ibidem.

³⁴³ ABKr, rkps 219, s. 98.

³⁴⁴ Ibidem.

³⁴⁵ Ibidem, s. 119.

³⁴⁶ Ibidem.

³⁴⁷ ANK, rkps Castr. Crac., t. 337, s. 2919.

³⁴⁸ Ibidem.

³⁴⁹ ANK, rkps Castr. Crac., t. 338, s. 433.

³⁵⁰ Ibidem.

Lp.	Imię i nazwisko	Imię zakonne	Lata sprawowania urzędu
99.	Marianna Gawrońska ³⁵¹	Katarzyna	1699
100.	Elżbieta Błońska ³⁵²	Antonina	1702
101.	Ligocka ³⁵³	Apolinara	1702
102.	Ligocka ³⁵⁴	Apolinara	1706
103.	Łącka Aleksandra ³⁵⁵	Charitas	1713
104.	Elżbieta Błońska ³⁵⁶	Antonina	1713
105.	Aleksandra Łowicka ³⁵⁷	Charitas	1715
106.	Elżbieta Błońska ³⁵⁸	Antonina	1717
107.	Elżbieta Błońska ³⁵⁹	Antonina	1721
108.	Podczaska ³⁶⁰	Petronela	1721
109.	Helena Oraczowska ³⁶¹	Benedykta	1722
110.	Helena Oraczowska ³⁶²	Benedykta	1725
111.	Elżbieta Błońska ³⁶³	Antonina	1725
112.	Jadwiga Skociszowska ³⁶⁴	Aniela	1725
113.	Helena Oraczowska ³⁶⁵	Benedykta	1727
114.	Marianna Czerna ³⁶⁶	Anna	1727
115.	Ludmiła Słomieńska ³⁶⁷	Marianna	1729

³⁵¹ Ibidem, s. 1323.

³⁵² ANK, rkps Castr. Crac., t. 341, s. 1130, 1132, 1134.

³⁵³ Ibidem.

³⁵⁴ ANK, rkps Castr. Crac., t. 346, s. 1012.

³⁵⁵ ANK, rkps Castr. Crac., t. 353, s. 702-712.

³⁵⁶ Ibidem.

³⁵⁷ ANK, rkps Castr. Crac., t. 355, s. 1717.

³⁵⁸ ANK, rkps Castr. Crac., t. 356, s. 1944-1952.

³⁵⁹ ANK, rkps Castr. Crac., t. 360, s. 1639.

³⁶⁰ Ibidem.

³⁶¹ ABKr., rkps 217, s. 15.

³⁶² ANK, rkps Castr. Crac., t. 365, s. 2742.

³⁶³ Ibidem.

³⁶⁴ Ibidem.

³⁶⁵ ABKr., rkps 214, s. 41.

³⁶⁶ Ibidem.

³⁶⁷ ABKr., rkps 220, s. 255.

Lp.	Imię i nazwisko	Imię zakonne	Lata sprawowania urzędu
116.	Konstancja Czerna ³⁶⁸	<i>Gabriela</i>	1729
117.	Ludmiła Słomieńska ³⁶⁹	<i>Marianna</i>	1732
118.	Urszula Liferówna ³⁷⁰	<i>Eufrozyna</i>	1732
119.	Urszula Liferówna ³⁷¹	<i>Eufrozyna</i>	1734
120.	Teresa Wolska ³⁷²	<i>Ludgarda</i>	1738
121.	Ludmiła Słomieńska ³⁷³	<i>Marianna</i>	1739
122.	Teresa Wolska ³⁷⁴	<i>Ludgarda</i>	1739
123.	Marianna Mszanecka ³⁷⁵	<i>Agnieszka</i>	1740
124.	Anna Grotówna ³⁷⁶	<i>Wiktoria</i>	1740
125.	Anna Łodzińska ³⁷⁷	<i>Salomea</i>	1743
126.	Anna Strusówna ³⁷⁸	<i>Helena</i>	1743
127.	Anna Grotówna ³⁷⁹	<i>Wiktoria</i>	1743
128.	Teresa Wolska ³⁸⁰	<i>Ludgarda</i>	1743
129.	Anna Strusówna ³⁸¹	<i>Helena</i>	1744
130.	Anna Grotówna ³⁸²	<i>Wiktoria</i>	1744
131.	Justyna Jagniętkowska ³⁸³	<i>Teresa</i>	1749

³⁶⁸ Ibidem.

³⁶⁹ ANK, rkps Castr. Crac., t. 373, s. 1806-1807.

³⁷⁰ Ibidem.

³⁷¹ ABKr., rkps 220, s. 132; ANK, rkps Castr. Crac., t. 375, s. 689-692.

³⁷² ANK, rkps Castr. Crac., t. 378, s. 1928, 1933.

³⁷³ ANK, rkps Castr. Crac., t. 379, s. 472.

³⁷⁴ ANK, rkps Castr. Crac., t. 379, s. 472.

³⁷⁵ ABKr., rkps 220, s. 151.

³⁷⁶ Ibidem.

³⁷⁷ APBK, rkps M-27, *Thesaurus minoriticae pauperitatis ecclesias almae Provinciae Minoris Poloniae Patrum Observantium exornans. – juxta dispositionem – capituli Opatoviensis sub A.R.P. Augustino Obrąpalski – ministro provinciali in visitationibus canonis accurate fideliterque conscriptus anno Domini inchoative 1743* [Inwentarz kościołów bernardyńskich Prowincji Małopolskiej], 1743-1777, 9 IX, s. 411.

³⁷⁸ Ibidem.

³⁷⁹ Ibidem.

³⁹⁰ Ibidem.

³⁸¹ ABKr., rkps 220, s. 191, 251.

³⁸² Ibidem, s. 251.

³⁸³ Ibidem, s. 203.

Lp.	Imię i nazwisko	Imię zakonne	Lata sprawowania urzędu
132.	Anna Strusówna ³⁸⁴	<i>Helena</i>	1749
133.	Jadwiga Lisowska ³⁸⁵	<i>Róża</i>	1749
134.	Ludmiła Słomieńska ³⁸⁶	<i>Marianna</i>	1750
135.	Anna Grotówna ³⁸⁷	<i>Wiktoria</i>	1750
136.	Małgorzata Pawełęcka ³⁸⁸	<i>Magdalena</i>	1750
137.	Franciszka Jagniętkowska ³⁸⁹	<i>Ludwika</i>	1750
138.	Justyna Jagniętkowska ³⁹⁰	<i>Teresa</i>	1750
139.	Franciszka Jagniętkowska ³⁹¹	<i>Ludwika</i>	1751
140.	Małgorzata Pawełęcka ³⁹²	<i>Magdalena</i>	1751
141.	Franciszka Jagniętkowska ³⁹³	<i>Ludwika</i>	1752
142.	Małgorzata Pawełęcka ³⁹⁴	<i>Magdalena</i>	1752
143.	Justyna Jagniętkowska ³⁹⁵	<i>Teresa</i>	1755
144.	Małgorzata Pawełęcka ³⁹⁶	<i>Magdalena</i>	1755
145.	Justyna Jagniętkowska ³⁹⁷	<i>Teresa</i>	1756
146.	Jadwiga Lisowska ³⁹⁸	<i>Róża</i>	1756
147.	Ludmiła Słomieńska ³⁹⁹	<i>Marianna</i>	1757
148.	Anna Grotówna ⁴⁰⁰	<i>Wiktoria</i>	1757
149.	Justyna Jagniętkowska ⁴⁰¹	<i>Teresa</i>	1757

³⁸⁴ Ibidem.

³⁸⁵ ANK, rkps Castr. Crac., t. 389, s. 1745, 1747.

³⁸⁶ ABKr., rkps 213, s. 10.

³⁸⁷ Ibidem.

³⁸⁸ Ibidem.

³⁸⁹ Ibidem.

³⁹⁰ Ibidem.

³⁹¹ ABKr., rkps 220, s. 317.

³⁹² Ibidem.

³⁹³ Ibidem, s. 325.

³⁹⁴ Ibidem.

³⁹⁵ Ibidem, s. 355; ANK, rkps Castr. Crac., t. 395, s. 940-942.

³⁹⁶ ABKr., rkps 220, s. 355.

³⁹⁷ Ibidem, s. 283; ANK, rkps Castr. Crac., t. 396, s. 1631.

³⁹⁸ ABKr., rkps 220, s. 283; ANK, rkps Castr. Crac., t. 396, s. 1631.

³⁹⁹ AKMKr., rkps AOff, Vol. 189, k. 240v.

⁴⁰⁰ Ibidem.

⁴⁰¹ Ibidem.

Lp.	Imię i nazwisko	Imię zakonne	Lata sprawowania urzędu
150.	Franciszka Jagniętkowska ⁴⁰²	Ludwika	1757
151.	Jadwiga Lisowska ⁴⁰³	Róża	1757
152.	Konstancja Morsztynówna ⁴⁰⁴	Bronisława	1777
153.	Gabriela/Jadwiga Dukiewiczówna ⁴⁰⁵	Marcjanna	1783
154.	Jadwiga Orlińska ⁴⁰⁶	Pacjencja	1783
155.	Balbina Krokowska ⁴⁰⁷	Joanna	1783
156.	Anieli Widzowska ⁴⁰⁸	Jadwiga	1783
157.	Jadwiga Wojnowska ⁴⁰⁹	Agnieszka	1783
158.	Jadwiga Orlińska ⁴¹⁰	Pacjencja	1788
159.	Gabriela Dukiewiczówna ⁴¹¹	Marcjanna	1788
160.	Jadwiga Wojnowska ⁴¹²	Agnieszka	1788

Źródło: opracowanie własne.

W źródłach można znaleźć także wzmianki o zakonnicach pełniących urząd sekretarki. W 1607 r. sekretarką przy przełożonej Annie Porębskiej była Eufrozyna Wołucka⁴¹³, w 1777 r. taką funkcję pełniła Serafina Szczepkowska⁴¹⁴, a w 1781 r. – Marcjanna Dukiewiczówna⁴¹⁵. Można przypuszczać, iż w zakres obowiązków sekretarki wchodziła pomoc matce przełożonej w prowadzeniu klasztornej kancelarii: formułowaniu pism, listów itp. Na podstawie wzmianek źródłowych udało się zgromadzić niepełny wykaz siostr sprawujących urząd dyskretek (tabela 7).

⁴⁰² Ibidem.

⁴⁰³ Ibidem.

⁴⁰⁴ ABKr, rkps 206, s. 129.

⁴⁰⁵ Ibidem, s. 137.

⁴⁰⁶ APBK, rkps RGP-j-2, s. 33.

⁴⁰⁷ Ibidem.

⁴⁰⁸ Ibidem.

⁴⁰⁹ Ibidem.

⁴¹⁰ ABKr, rkps 211, s. 33.

⁴¹¹ Ibidem.

⁴¹² Ibidem.

⁴¹³ ANK, rkps Castr. Crac. Rel., t. 34, s. 875-878.

⁴¹⁴ ABKr, rkps 219, s. 271.

⁴¹⁵ ABKr, rkps 220, 1725-1790, s. 453.

b) Mistrzynie dla probantek, mistrzyni panien świeckich

Kolejnym urzędem obok wikarii była mistrzyni duchowna, zwana też mistrzynią dla probantek czy mistrzynią nowicjatu. Mistrzynie miała pod swoją opieką powierzone nowicjuszki, zajmowała się ich formacją, nauczaniem reguły, obyczajów klasztornych i przygotowywała je do życia we wspólnocie zakonnej. Ze statutów wynika, iż opiekę nad nowicjuszkami niekiedy zamiast osobno powoływanej mistrzyni mogła także sprawować wikaria, ale zawsze powinna to być siostra odznaczająca się szczególnymi przymiotami charakteru, gdyż to z niej kolejne pokolenie przyszłych zakonnic czerpało wzorzec pobożności. Jak zapisano: „ćwiczenie sióstr nowicji, do samej należy panny wikarii albo mistrzyni, która ma być zakonnicą dobrą i obyczajną w rzeczach do chóru i refektarza należących umiejętną”⁴¹⁶. Pełniąc swój odpowiedzialny urząd, mistrzyni powinna zawsze stanowić przykład zakonnej gorliwości, roztropnie korzystać z przysługujących jej uprawnień, tak by być „w napominaniu ostrożną, łaskawą i skromną, a do nabożeństwa pierwszą. Powinna nowicje w doskonałości życia więcej przykładem niż słowem wprawiać, w gorącości ducha ku Panu Bogu przez różne ćwiczenia duchowe i medytacje utwierdzać”⁴¹⁷. Do zadań mistrzyni należało nie tylko nauczanie powierzonych jej nowicjuszek, ale także wyznaczanie im zadań oraz codziennych obowiązków na miarę ich możliwości: „powinna robotę naznaczyć, z tą jednak dyskrecją, żeby się próżnowaniem nie bawiły, ani dla gwałtownych robót, ducha nie traciły”⁴¹⁸. To mistrzyni lub niekiedy wikaria towarzyszyła nowicjuszkom w spotkaniach na furcie, a także w wyjątkowych i uzasadnionych okolicznościach mogła nowicjuszcze udzielić zgody na pisanie listów: „jeżeliby uznała słuszną przyczynę [...], powinna dać licencję nowicji”⁴¹⁹.

Tabela 8. Zakonnice sprawujące urząd mistrzyni nowicjatu

Lp.	Imię i nazwisko	Imię zakonne	Okres sprawowania urzędu	Liczba wyborów	Określenie urzędu użyte w źródle
1.	Jadwiga Skociszowska ⁴²⁰	Aniela	1 IX 1717 – 18 IX 1720	1	mistrzynie
2.	Urszula Liferówna ⁴²¹	Eufrozyna	18 IX 1720 – 15 IX 1723	1	mistrzynie

⁴¹⁶ Reguła i konstytucje trzeciego zakonu św. Franciszka..., k. C₃v.

⁴¹⁷ Ibidem.

⁴¹⁸ Ibidem.

⁴¹⁹ Ibidem.

⁴²⁰ ABKr., rkps 221, s. 252.

⁴²¹ Ibidem, s. 253.

1. Urzędy klasztorne

Lp.	Imię i nazwisko	Imię zakonne	Okres sprawowania urzędu	Liczba wyborów	Określenie urzędu użyte w źródle
3.	Jadwiga Skociszowska ⁴²²	Aniela	15 IX 1723 – 18 IX 1726	2	mistrzyni
4.	Ludmiła Słomińska ⁴²³	Marianna	18 IX 1726 – 24 IX 1729	1	mistrzyni
5.	Konstancja Czerna ⁴²⁴	Gabriela	24 IX 1729 – 2 X 1732	1	mistrzyni
6.	Konstancja Czerna ⁴²⁵	Gabriela	2 X 1732 – 27 IX 1735	2	mistrzyni
7.	Jadwiga Lisowska ⁴²⁶	Róża	27 IX 1735 – 27 IX 1738	1	mistrzyni dla probantek
8.	Ludmiła Słomińska ⁴²⁷	Marianna	27 IX 1738 – 27 IX 1741	2	mistrzyni
9.	Agnieszka Mszanecka ⁴²⁸	Modestia	27 IX 1741 – 12 IX 1744	1	mistrzyni
10.	Agnieszka Sułtowska ⁴²⁹	Felicyanna	12 IX 1744 – 14 X 1747	1	mistrzyni
11.	Agnieszka Sułtowska ⁴³⁰	Felicyanna	27 VIII 1750 – 26 IX 1753	2	mistrzyni PP. Probantek
12.	Marianna Czerna ⁴³¹	Anna	26 IX 1753 – 25 IX 1756	1	mistrzyni duchowna
13.	Marianna Czerna ⁴³²	Anna	25 IX 1756 – 27 IX 1759	2	mistrzyni duchowna
14.	Jadwiga Lisowska ⁴³³	Róża	27 IX 1759 – [† 30 X 1760]	2	mistrzyni duchowna
15.	Jadwiga Wojnowska ⁴³⁴	Agnieszka	24 IX 1762 – 23 IX 1765	1	mistrzyni duchowna

⁴²² Ibidem.

⁴²³ Ibidem, s. 254.

⁴²⁴ Ibidem, s. 255.

⁴²⁵ Ibidem, s. 256.

⁴²⁶ Ibidem, s. 257.

⁴²⁷ Ibidem, s. 258.

⁴²⁸ Ibidem, s. 259.

⁴²⁹ Ibidem, s. 260.

⁴³⁰ Ibidem, s. 262.

⁴³¹ Ibidem, s. 263.

⁴³² Ibidem, s. 264.

⁴³³ Ibidem, s. 265.

⁴³⁴ Ibidem, s. 266.

Lp.	Imię i nazwisko	Imię zakonne	Okres sprawowania urzędu	Liczba wyborów	Określenie urzędu użyte w źródle
16.	Gabriela Dukiewiczówna ⁴³⁵	Marcjanna	23 IX 1765 – 15 X 1768	1	mistrzynie duchowna
17.	Gabriela Dukiewiczówna ⁴³⁶	Marcjanna	15 X 1768 – 23 IX 1771	2	mistrzynie duchowna
18.	Gabriela Dukiewiczówna ⁴³⁷	Marcjanna	23 IX 1771 – 23 IX 1774	3	mistrzynie duchowna
19.	Antonina Dydyńska ⁴³⁸	Konstancja	23 IX 1774 – 1 X 1777	1	mistrzynie duchowna
20.	Gabriela Dukiewiczówna ⁴³⁹	Marcjanna	1 X 1777 – 23 IX 1780	4	mistrzynie duchowna
21.	do woli przełożonej ⁴⁴⁰	–	23 IX 1780 – 23 IX 1783	–	mistrzynie
22.	do woli przełożonej ⁴⁴¹	–	23 IX 1783 – 2 X 1786	–	mistrzynie
23.	do woli przełożonej ⁴⁴²	–	2 X 1786 – 11 VIII 1788	–	mistrzynie

Źródło: opracowanie własne.

W źródłach o proveniencji klasztornej zachowała się jedynie informacja o dwudziestu mistrzyniach nowicjatu z XVIII w. Nie udało się natrafić na nazwiska zakonnic, które pełniły ten urząd wcześniej. Można jedynie domniemywać, że niekiedy – zgodnie z tym, co zapisano w statutach – funkcję mistrzyni nowicjatu pełniła też wikaria. Taka sytuacja miała miejsce np. w bliźniaczym klasztorze bernardynek pw. św. Józefa w Krakowie⁴⁴³. Podczas trzech ostatnich elekcji z lat 1780, 1783 oraz 1786 nie podano nazwiska wybranej na ten urząd zakonnicy, zaznaczając jedynie, że decyzja będzie należała „do woli przełożonej”. Nie wiadomo więc, czy funkcja ta w ostatnich latach funkcjonowania klasztoru została ostatecznie obsadzo-

⁴³⁵ Ibidem, s. 267.

⁴³⁶ Ibidem, s. 268.

⁴³⁷ Ibidem, s. 269.

⁴³⁸ Ibidem, s. 270.

⁴³⁹ Ibidem, s. 271.

⁴⁴⁰ Ibidem, s. 272.

⁴⁴¹ Ibidem, s. 277.

⁴⁴² Ibidem, s. 278.

⁴⁴³ R. Gustaw, *Klasztor i kościół św. Józefa ss. bernardynek w Krakowie 1646-1946*, Kraków 1947, s. 84, *Biblioteka Krakowska*, nr 105.

na. Pierwszą wzmiankowaną mistrzynią, mianowaną w 1717 r. przy przełożonej *Gabrieli Czernej*, została panna *Aniela Skociszowska*. Od momentu jej wstąpienia do klasztoru minęły dwadzieścia cztery lata, była więc już doświadczoną zakonnicą. Na uwagę zasługuje fakt, że czterokrotnie urząd ten pełniła *Marcjanna Dukiewiczówna*. Wybierana była bowiem w latach 1765, 1768, 1771 oraz 1777. Jej kilkakrotny wybór potwierdza uznanie przełożonej dla przymiotów jej charakteru, które prawdopodobnie ułatwiały sprawowanie tej funkcji, wymagającej wielu talentów.

Już od czasów średniowiecza do klasztorów przybywały dziewczęta w celach edukacyjnych. Dopiero uchwały potrydenckie uznały tę praktykę za wykroczenie przeciw zachowaniu klauzury, gdyż panny jako osoby świeckie nie mogły przebywać wewnątrz konwentu ani też zakonnice nie mogły udawać się do szkolnych pomieszczeń znajdujących się na zewnątrz. Tradycja kształcenia kobiet przez zakonnice okazała się jednak silniejsza niż narzucone prawo. Klasztorne szkoły przetrwały, zapewniając dziewczętom pozbawionym innej możliwości – gdyż poza siostrami prawie nikt się nie zajmował ich nauczaniem – zdobycie podstawowego wykształcenia i religijnego wychowania⁴⁴⁴.

W klasztornych szkołach przebywało przeważnie od kilku do kilkunastu uczennic, tylko wspólnoty znajdujące się w większych miastach miały ich ponad dwadzieścia. Nie istniały sztywne programy edukacyjne; lista zajęć była uzależniona od aktualnego składu wspólnoty, bowiem nauczycielki, zwane mistrzyniami, rekrutowały się z macierzystego klasztoru. Zazwyczaj siostry nauczały pisania, czytania, rachunków oraz śpiewu i gry na instrumentach. Duży nacisk kładziono na przyswojenie prawd wiary, ugruntowanie religijnej postawy i ukształtowanie cnót skromności i pobożności. Sporo czasu przeznaczano także na naukę praktycznych umiejętności, przydatnych w życiu przyszłej gospodyni i matki, jak szycie, haftowanie czy zamiłowanie do porządku. Od połowy XVII w. wprowadzono w szkołach klasztornych język francuski, a od XVIII w. lista zajęć została poszerzona o takie przedmioty jak historia czy przyroda⁴⁴⁵.

W swym dziele poświęconym świątyniom Krakowa Piotr Hiacynt Pruszczyk, charakteryzując działalność konwentu bernardynek pw. św. Agnieszki, zapisał: „Do tego klasztoru wiele domów zacnych familij, córki swe do ćwiczenia

⁴⁴⁴ M. Borkowska, *Zakony żeńskie w Polsce w epoce nowożytnej*, Lublin 2010, s. 255-256, *Dzieje chrześcijaństwa Polski i Rzeczypospolitej Obojga Narodów*, z. *Wiek XVI-XVIII*, 8; A. Szylar, „Wychowanie dobre i z młodości ćwiczone”. Wzorce osobowe uczennic szkół klasztornych w XVII i XVIII wieku, [w:] *Wzorce osobowe w dawnej literaturze i kulturze polskiej*, red. B. M. Puchalska-Dąbrowska, E. A. Jurkowska, Białystok 2018, s. 197-199.

⁴⁴⁵ M. Borkowska, *Zakony żeńskie w Polsce w epoce nowożytnej...*, s. 260; eadem, *Życie codzienne polskich klasztorów żeńskich w XVII-XVIII wieku*, Warszawa 1996, s. 60-61; eadem, *Panny siostry w świecie sarmackim*, Warszawa 2002, s. 78-85.

w bojaźni Bożej daią, z których się wiele na świat nie wraca”⁴⁴⁶. Powyższe słowa świadczą o tym, że zakonnice ze stradomskiego klasztoru prowadziły działalność edukacyjną i przyjmowały dziewczęta na wychowanie. Wpisywały się tym w tradycję nauczania dziewcząt w krakowskich konwentach, gdyż oprócz bernardynek od św. Agnieszki swoje zasługi na tym polu miały również bernardynki od św. Józefa, klaryski, dominikanki na Gródku, augustianki, wizytki, prezentki oraz norbertanki ze Zwierzyńca. Należy wspomnieć jeszcze o duchaczkach i szarytkach, które nie tylko poświęcały się wychowywaniu i edukacji, ale także opiece nad ubogimi i porzuconymi⁴⁴⁷. Szczególnie wymowny przykład dla powyższych rozważań stanowi nauczanie dziewcząt w klasztorze św. Józefa, który od początku swego istnienia był kontynuatorem chlubnych tradycji klasztoru św. Agnieszki. Można więc uznać to za pośredni dowód potwierdzający, iż praktyka nauczania dziewcząt przez bernardynki sięga swymi korzeniami jeszcze stradomskiej wspólnoty⁴⁴⁸.

Tabela 9. Zakonnice sprawujące urząd mistrzyni panien świeckich

Lp.	Imię i nazwisko	Imię zakonne	Okres sprawowania urzędu
1.	Agnieszka Mszanecka ⁴⁴⁹	Modestia	23 IX 1735 – 27 IX 1738
2.	Małgorzata Pawełicka ⁴⁵⁰	Magdalena	14 X 1747 – 27 VIII 1750

⁴⁴⁶ P. H. Pruszczyk, *Kleynoty stołecznego miasta Krakowa, albo kościoły y co w nich iest widzenia godnego y znacznego, przez [...], krotko opisane, powtornie z pilnością przeyrzane, y do druku z additamentem nowych Kościołow y Relikwii S. podane, z pozwoleniem Zwierzchności Duchowney*, Kraków 1745, s. 134.

⁴⁴⁷ A. Szylar, *Wychowanie i kształcenie dziewcząt w szkołach klasztornych w Krakowie w XVII i XVIII wieku*, „*Nasza Przeszłość*” 2012, t. 117, s. 112-113; eadem, *Działalność wychowawczo-edukacyjna żeńskich zgromadzeń zakonnych w Małopolsce w okresie potrydenckim do 1815 r.*, Kraków 2012, s. 57-95; eadem, *Ideaty wychowawcze w klasztornych szkołach żeńskich w okresie potrydenckim do początków XIX wieku*, „*Paedagogia Christiana*” 2012, t. 30, z. 2, s. 11-27; E. Sander, *Działalność edukacyjna i wychowawcza krakowskich klarysek*, Kraków 2010, s. 9-24, 135-144; R. Gąsior, T. Matuła, *Szkoła Sióstr Prezentek w Krakowie w latach 1627-1918*, Lublin 1998, s. 27-198; A. Rybak, H. Otorowska-Wrońska, *Szkoła PP. Norbertanek w Krakowie*, Warszawa 1988, s. 7-18.

⁴⁴⁸ Pod opieką bernardynek w klasztorze św. Józefa w 1726 r. przebywała m.in. Marysiénka, jedna z córek Filipa Orlika, pierwszego hetmana Ukrainy na emigracji, umieszczona tamże przez matkę, zob. Filip Orlik (1672-1742) i jego *Diariusz*, oprac. W. Sobol, Warszawa 2021, s. 93-94. W 1733 r. Franciszka z Sendzimirów Różycka w testamencie poleciła, by na edukacji u bernardynek u św. Józefa umieścić swoje córki Antoninę i Katarzynę, zalecając im naukę robót ręcznych, gry na instrumencie oraz naukę języka niemieckiego, zob. *Testamenty szlachty krakowskiej XVII-XVIII w.*, oprac. A. Falińska-Gradowska, Kraków 1997, s. 79.

⁴⁴⁹ ABKr., rkps 221, s. 257.

⁴⁵⁰ Ibidem, s. 261.

Lp.	Imię i nazwisko	Imię zakonne	Okres sprawowania urzędu
3.	Kleczeńska Anna ⁴⁵¹	<i>Brygida</i>	27 VIII 1750 – 26 IX 1753
4.	Agnieszka Krzeszowna ⁴⁵²	<i>Kazimiera</i>	26 IX 1753 – 25 IX 1756
5.	Agnieszka Krzeszowna ⁴⁵³	<i>Kazimiera</i>	25 IX 1756 – 27 IX 1759
6.	Marianna Czerna ⁴⁵⁴	<i>Anna</i>	27 IX 1759 – 24 IX 1762
7.	Róża Kurdwanowska ⁴⁵⁵	<i>Michalina</i>	24 IX 1762 – 23 IX 1765
8.	Anna Bartkowska ⁴⁵⁶	<i>Helena</i>	23 IX 1765 – 15 X 1768
9.	„do dyspozycji matki przełożonej” ⁴⁵⁷	–	15 X 1768 – 23 IX 1771

Źródło: opracowanie własne.

Jednym z urzędów, na które obierano bernardynki w czasie elekcji, była mistrzyni świeckich czy też mistrzyni dam świeckich, która czuwała nad gronem uczennic. Taką funkcję pełniły np.: od 1735 r. Agnieszka Modestia Mszanecka⁴⁵⁸, od 1747 r. Małgorzata Magdalena Pawełęcka⁴⁵⁹, w latach 1750-1753 Anna Brygida Kleczeńska⁴⁶⁰, po niej dwukrotnie sprawowała ten urząd Agnieszka Kazimiera Krzeszowna⁴⁶¹. Kolejne znane mistrzynie świeckich to Marianna Katarzyna (?), Anna Czerna⁴⁶², Róża Michalina Kurdwanowska⁴⁶³ oraz Anna Helena Bartkowska⁴⁶⁴. Można wywnioskować, iż urząd mistrzyni powierzany był doświadczonym i dojrzałym siostram, ukształtowanym na ścieżce życia zakonnego. W momencie objęcia swych obowiązków Magdalena Pawełęcka przebywała w klasztorze już od trzydziestu dwóch lat, Kazimiera Krzeszowna od trzydziestu, od czasu nowicjatu Kleczeńskiej i Mszaneckiej minęło zaś lat dwadzieścia. Najmłodsza pod tym względem była Bartkowska, żyła bowiem w stradomskim konwencie dopiero od dziesięciu lat.

⁴⁵¹ Ibidem, s. 262.

⁴⁵² Ibidem, s. 263.

⁴⁵³ Ibidem, s. 264.

⁴⁵⁴ Ibidem, s. 265.

⁴⁵⁵ Ibidem, s. 266.

⁴⁵⁶ Ibidem, s. 267.

⁴⁵⁷ Ibidem, s. 268.

⁴⁵⁸ Ibidem, s. 257.

⁴⁵⁹ Ibidem, s. 261.

⁴⁶⁰ Ibidem, s. 262.

⁴⁶¹ Ibidem, s. 263-264.

⁴⁶² Ibidem, s. 265.

⁴⁶³ Ibidem, s. 266.

⁴⁶⁴ Ibidem, s. 267.

Prowadzenie działalności edukacyjnej stanowiło jedną z form dochodu klasztoru, gdyż jego kasę zasilaty prawdopodobnie wpłaty od krewnych dziewcząt, przeznaczone na ich utrzymanie, wyżywienie itp. Trudno jednak wymienić jakieś konkretne kwoty wynikające z tej formy aktywności bernardynek, gdyż w zachowanych spisach nie wyszczególniono tego typu wpływów. Na wychowanie do klasztoru przyjmowano dziewczęta począwszy od siódmego roku życia, które na edukacji mogły przebywać maksymalnie do ukończenia dwudziestego piątego roku życia, „po których wyjściu mają stan sobie obrać, albo z klasztoru ustąpić”⁴⁶⁵. Decydując się na wejście w mury klasztoru, nie wolno było im posiadać własnych służących, a „raz wszedłszy za klauzurę, więcej z niej bez licencji od Zwierzchności na piśmie otrzymanej nie mają wychodzić ani po tym bez nowej licencji, nie mogą być przyjęte”⁴⁶⁶. Zgodę na przyjęcie panny na edukację musiał wydać prowincjał lub jego delegat oraz matka przełożona wraz z dyskretkami. Dziewczęta zobowiązane były – tak jak zakonnice – do zachowywania klauzury oraz okazywania posłuszeństwa przełożonej, a w szczególności mistrzyni, która sprawowała nad nimi bezpośredni nadzór. Jak zaznaczono, „wszystkie świeckie panny edukacją w klasztorze mające od samej panny mistrzyni powinny dependować, która im przyzwoitą świadczyć będzie przysługę, wydoskonalenia ich w pobożności życia, w przystojnych obyczajach i robocie ręcznej”⁴⁶⁷. Wychowanki powinny zamieszkiwać osobne pomieszczenie, oddalone od cel zakonnic, a ich liczba powinna być dostosowana do możliwości, bowiem „ani się godzi więcej przyjmować nad liczbę, któraby się wygodnie w pomienionej stancji pomieścić mogła”⁴⁶⁸.

Ustawy uchwalone na kapitule wileńskiej w 1689 r. zakazywały zakonnicom przyjmowania świeckich panien – nawet spokrewnionych z nimi – w swych celach. Wszystkie dziewczęta miały mieszkać w „pospolitej izbie” i przebywać „pod dyрекcją panny mistrzyniej, od których nikomu inszemu, ale samej przełożonej całego konwentu płaca będzie należała”⁴⁶⁹. Jeśli któraś z zakonnic ośmieliłaby się pobierać od uczennic pieniądze na własną rękę, groziła jej utrata welum na półtora roku. W ustawach zwracano również uwagę na zachowanie dyscypliny i porządku, zaznaczając, aby dziewczęta „po dormitarzach nie chodziły, ani w celach i izdebkach bywały”⁴⁷⁰. Ponadto zakonnicom nie wolno było ze świeckimi panienkami „w ściśłą kondycję wchodzić lub częstą konwersacją, ani przez ich usłużenie i sposoby, w żadne korespondencyje do jakichkolwiek osób za klasztorem mieszkających wda-

⁴⁶⁵ Reguła i konstytucje trzeciego zakonu św. Franciszka..., k. F.

⁴⁶⁶ Ibidem.

⁴⁶⁷ Ibidem, k. Fv.

⁴⁶⁸ Ibidem, k. F.

⁴⁶⁹ APBK, rkps M-8, s. 61.

⁴⁷⁰ Ibidem.

wać się⁴⁷¹. Wszystko po to, by nie sprowadzać na siebie rozproszenia sprawami zewnętrznego świata i nie odrywać się od codziennych obowiązków.

Bardzo skromne informacje można podać o samych uczennicach. W XVI w. w gronie tym znalazła się Zuzanna, córka Matysa Włocha, szewca. Jednakże mimo iż

między przedniejszych rodziców córkami w klasztorze PP. Bernardynek u ś[wię]tej Agnieszki odbierała wychowanie, ale ją własna matka na złe wiodła podziwiając jej piękność, rozum, dowcip i prawiąc, że o jej affekt wszyscy się starali. Czem sobie dziewczka tak głowę nabiła, że tylko o gachach rozmyślając, za niemi oczami strzelała, za niemi ciągle główkę wystawiała z okna jak sroczka⁴⁷².

W konsekwencji, jako „iż skromnie podług kondycyi swojej nie chciała się prowadzić, ale zbyteczne stroje, biesiady, muzyki i tańce zamiłowawszy, dom ojca porzuciła i zaczęła wstydu nie mieć, a źle czynić”. Jej niechlubna działalność została zakończona w 1578 r., kiedy to „przywiedziono ją do kabatów Ratuszowych jako obwinioną o urznięcie mieszka jakimś szlachcica słudze w niej rozmiłowanemu”⁴⁷³. Gdy jednak nie znaleziono na to dowodów, a oskarżona „nie chciała się przyznać, choć była od mistrza na torturze próbowaną więc ją tylko znaną zwodnicę mistrz wyświecił za bramę miasta”⁴⁷⁴.

Do uczennic zaliczała się też wychowywana od dziecka w stradomskim klasztorze wojewodzianka Barbara Koniecpolska († 1678), córka Anny ze Sroczyk Koniecpolskiej († 1616) i Aleksandra Koniecpolskiego († 1609), wojewody sieradzkiego. W wieku trzynastu lat została posłana do bernardynek w Wieluniu. Tam w 1617 r. wstąpiła do nowicjatu, przyjmując imię zakonne *Febronia*⁴⁷⁵. Kronika klasztoru bernardynek wieluńskich przekazała o niej następujące świadectwo:

⁴⁷¹ Reguła i konstytucje trzeciego zakonu św. Franciszka..., k. Fv.

⁴⁷² J. Mączyński, *Archiprezbyterowie i kapłani kościoła Maryackiego w Krakowie ze zbiorów podań i wspomnień krakowskich*, „Czas” (dodatek miesięczny) R. 2, 1857, t. 8, z. 2, s. 441.

⁴⁷³ *Ibidem*, s. 472-473.

⁴⁷⁴ *Ibidem*, s. 473.

⁴⁷⁵ LZP, t. 1: *Polska Zachodnia i Północna*, Warszawa 2004, s. 208-209 (tu wymieniona jako córka Stanisława h. Pobóg i N. Osmólskiej, siostra stryjeczna Leonardy (Anieli) Koniecpolskiej († 1652), córki fundatorki klasztoru w Wieluniu); J. Związek, *Dusza ziemi wieluńskiej. Konwent sióstr bernardynek w Wieluniu (1613-1914)*, „Veritati et Caritati” 2013, t. 1, s. 336; W. Jordan, *Panien bernardynek sprawy artystyczne. O wystroju dawnego kościoła SS. Bernardynek w Wieluniu*, „Rocznik Wieluński” 2009, t. 9, s. 39; W. Nowak, *Anna ze Sroczyk Koniecpolska (ok. 1572-1616). Fundatorka klasztoru SS. Bernardynek w Wieluniu*, [w:] *400-lecie klasztoru Sióstr Bernardynek na ziemi wieluńskiej*, red. J. Książek, J. Olejnik, Wieluń 2013, s. 68, *Wieluńska Biblioteka Regionalna*, nr 26.

jeszcze w żywocie obiecała była na ten stan od młodości nie inszego tylko zakonnego, którego od młodości zażywała. Od lat siedmiu w Krakowie u św. Agnieszki. Tam wyćwiczona w postępach, po tym do Wielunia tu wprowadzona jako jedna zakonnica, nie będąc jeszcze obleczonea zwyczajnym porządkiem obłóczyn. A nie mając tylko lat trzynaście jako zakonnica żyła. Panienka na ten czas anielskiej niewinności w świętej prostocie. Na wszystko pokorne i wzgardzone życie pokazując [ochotne serce]. Jej lata lubo jeszcze dziecinne, tak bardzo ochotne i przykładne kto uważał, sprawy pewnie nie dziecinne, budować się musiał⁴⁷⁶.

W klasztorze św. Agnieszki w 1611 r. przebywała jako świecka również Anna Lubomirska, starościanka dobczycka, córka Sebastiana Lubomirskiego († 22 VI 1613), żupnika krakowskiego, kasztelana wojnickiego, i Anny z Ruszczy Branickiej († 10 I 1639). Ostatecznie swoje zakonne powołanie postanowiła zrealizować w klasztorze panien benedyktynek w Staniątkach, gdzie zmarła jednak w nowicjacie⁴⁷⁷. W momencie, gdy do klasztoru św. Agnieszki wprowadziły się w 1611 r. na mieszkanie Zofia i Dorota Dębińskie, przebywała tam również, prawdopodobnie oddana na wychowanie, młodzianka córka ich stryjecznego brata Franciszka Dębińskiego († 1635), podkomorzego krakowskiego⁴⁷⁸. W 1612 r. w stradomskim klasztorze przebywała świecka panienka nazwiskiem Gnoińska. Wspomniła o niej siostra Bogumiła Winiarska, zeznając w 1612 r. przed biskupem Tylickim w sprawie napadu zorganizowanego przez Aleksandra Koniecpolskiego⁴⁷⁹. Na wychowanie do bernardynek od św. Agnieszki powierzono też Teresę Sienieńską († 1634)⁴⁸⁰, „która tam była we trzech lat oddana i w zakonnym habicie z małżeństwa chodząc”⁴⁸¹. W 1618 r. została przywieziona przez swego ojca Marcina Sienieńskiego wraz z sześcioma bernarynkami z Krakowa na fundację

⁴⁷⁶ Kronika klasztoru SS. Bernardynek w Wieluniu, począwszy od fundacji klasztoru w 1612 r. aż do jego kasaty w 1819 r., oprac. A. K. Sitnik, „Studia Franciszkańskie” 2015, t. 25, s. 378.

⁴⁷⁷ J. Długosz, *Lubomirski Sebastian h. Szreniawa (ok. 1546 – 1613)*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny* (dalej: PSB), t. 18, red. E. Rostworowski, Wrocław 1973, s. 40-42; J. Mycielski, *Porwana z klasztoru. Kartka z dziejów obyczajowych Polski XVII wieku*, Kraków 1886, s. 110.

⁴⁷⁸ J. Mycielski, *Porwana z klasztoru...*, s. 110. Z małżeństwa z Dorotą Czarnkowską miał córki: Konstancję – żonę Olbrachta Opackiego, chorążego, potem podkomorzego warszawskiego; Annę – żonę Pakosława Lanckorońskiego; Teresę Eleonorę – żonę Rafała Kazimierza Makowieckiego, kasztelana kamienieckiego, zob. A. Boniecki, *Herbarz polski*, cz. 1, t. 4, s. 214.

⁴⁷⁹ AKMKr., rkps AEp, Vol. 38, k. 66ov.

⁴⁸⁰ Zmarła w wieku 30 lat, w zakonie przeżywszy 15 lat, przez rok „leżała na cancer”, zob. *Kronika bernardynek lubelskich...*, s. 264.

⁴⁸¹ *Ibidem*, s. 37.

do Lublina. Tam w 1623 r. miała miejsce uroczystość jej obłóczyn⁴⁸². Także w wieku trzech lat oddano do klasztoru św. Agnieszki Barbarę Pieniążkową. Dziewczynka przebywała tam pod opieką swej ciotki Barbary Ezmaryi Maciejowskiej. Bardzo prawdopodobne, iż to doświadczenie wpłynęło na rozwój jej późniejszego zakonnego powołania. W 1619 r., w wieku szesnastu lat, rozpoczęła bowiem nowicjat w klasztorze bernardynek w Lublinie. Jak zaznaczono w kronice, córka Jerzego Pieniążka i Katarzyny z domu Drzewieckiej wniosła w posagu 1000 zł, a przy jej obłóczynach obecny był o. Krzysztof Scipio Campo, ówczesny komisarz, i była to pierwsza tego rodzaju uroczystość w lubelskim klasztorze⁴⁸³. W 1625 r., w wieku 22 lat, Barbara wyjechała wraz z pięcioma współsiostrami na fundację do Drzewicy⁴⁸⁴. Naukę w stradomskim konwencie pobierały także Bronisława Kruszucka († 1796) oraz Cecylia Kamińska († 1774). Obie wyróżniały się talentem muzycznym i umiejętnością gry na pozytywwie. Kiedy postanowiły wstąpić na drogę życia zakonnego, zaproponowano im klasztor bernardynek lubelskich, gdzie w 1747 r. rozpoczęły nowicjat, a trzy lata później złożyły profesję⁴⁸⁵. Od młodości była wychowywana u bernardynek od św. Agnieszki Agnieszka Gutowska († 1788). Możliwe, że dzięki temu doświadczeniu zdecydowała się przyjąć habit i złożyła śluby tercjarskie. W stradomskim klasztorze przeżyła jako tercjarka trzydzieści trzy lata, zmarła kilkanaście dni po kasacie konwentu i została pochowana przy kościele św. Józefa⁴⁸⁶.

Na marginesie rozważań o wychowawczej i edukacyjnej działalności bernardynek można przytoczyć historię, jaka po części rozegrała się w stradomskim klasztorze. Otóż za rządów Katarzyny Ludgardy Pawłowskiej (1723-1734)⁴⁸⁷, ksieni cysterek z Ołoboka, zaczęło być głośno o dwudziestopięcioletniej Aleksandrze Salomei Otwinowskiej, która podawała się za zakonnice ołobocką i „chodząc po całym województwie wielu mądrych i uczonych ludzi omamiła”⁴⁸⁸. Miała opowiadać, iż przez niejakiego Pruszkowskiego została namówiona do ucieczki z klasztoru, a po tym, jak przemieszkała z nim kilka lat, mężczyzna ją porzucił. Jak twierdziła, chciała powrócić na drogę życia zakonnego, „a bojąc się kary za ciężkie przewinienie, szukała protekcji godnych osób”⁴⁸⁹ i dlatego dotarła do klasztoru cystersów w Mogile, gdzie opatem był wówczas o. Władysław Lewandowski. Zdecydował on,

⁴⁸² *Ibidem*, s. 41.

⁴⁸³ *Ibidem*, s. 39-40.

⁴⁸⁴ *Ibidem*, s. 45.

⁴⁸⁵ A. Szylar, *Konwent bernardynek lubelskich w świetle kroniki klasztornej*, „Nasza Przyszłość” 2008, t. 110, s. 61.

⁴⁸⁶ ABKr, rkps 5, s. 437-438; ABKr, rkps 129, s. 151.

⁴⁸⁷ LŻP, t. 1, s. 57.

⁴⁸⁸ S. Karwowski, *Klasztor pp. cysterek w Ołoboku*, „Roczniki Towarzystwa Przyjaciół Nauk Poznańskiego” 1900, t. 26, s. 55.

⁴⁸⁹ *Ibidem*.

by kobietę tymczasowo umieścić w klasztorze bernardynek na Stradomiu, „gdzie ojca duchownego jezuitę, do tego przywiodła, że wszelkimi sposobami chciał jej wyjednać przyjęcie do klasztoru ołobockiego i nakłonił rektora św. Piotra, ks. Sawickiego, konsystorz krakowski i OO. Bernardynów do obstawiania za nią”⁴⁹⁰.

Decyzja o zakwaterowaniu wspomnianej panny w klasztorze bernardynek do czasu wyjaśnienia całej sprawy świadczy o zaufaniu, jakim cieszyła się stradomska wspólnota, i potwierdza dobrą opinią, jaką musiała się ona odznaczać na polu edukacyjnym i wychowawczym. W celu omówienia sprawy do Mogiły udali się ks. Michał Wodzicki (oficjał krakowski), ks. Wojciech Pruszek i ks. Jacek Łopacki (kanonicy krakowscy), by namawiać cystersów do odwiezienia panny Otwinowskiej do Ołoboka. Opat mogiński był zdania, że trzeba najpierw zasięgnąć opinii cysterek. Z kolei oficjał krakowski zwrócił się do nuncjusza, aby ten nakazał ponowne przyjęcie jej do Ołoboka, „a tymczasem żywił ją przeor [!] mogiński i dał pieniądze PP. Bernardynkom na okrycie jej od stóp do głów”⁴⁹¹. Niebawem nadeszła odpowiedź z Ołoboka, iż po sprawdzeniu w metryce zakonnej nie odnaleziono żadnej profeski o tymże nazwisku, „ani zakonnice kiedy o niej słyszały”⁴⁹², również opat łódzki Łukomski zaświadczył, że żadna mniszka Otwinowska nie jest mu znana. Ukarana i wygnana przez bernardynki za swoje kłamstwo, jeszcze długo opowiadała wśród szlachty swoją wymyśloną historię, tak iż ktoś wreszcie nakazał, by odwieźć ją do Ołoboka, gdzie ostatecznie została zdemaskowana i skąd została odesłana. Swą historię powtarzała jednak nadal, przebywając we Wrocławiu, a potem nawet pewnemu proboszczowi na Śląsku. Ten doniósł o tym do klasztoru w Ołoboku. Zniecierpliwiona ksieni wysłała po nią ekonoma, który przywiózł rzekomą Otwinowską do Łubnicy. Tam wreszcie, przymuszona, przyznała się, iż tak naprawdę pasażerem było w Sławnie pod Ołobokiem i przebywając w pobliżu cysterek, poznała zarówno klasztor, jak i jego mieszkanki, co pomogło jej w wykreowaniu nowego życiorysu⁴⁹³.

c) Pozostałe urzędy – furtianka, zakrystianka, szafarka, kanaparka, refektarka, kantorka i infirmerka

Furta była głównym wejściem do klasztoru, nad którym nadzór sprawowała furtianka, zwana również portulaną. Postanowiono, iż „drzwi u furty zawsze powinny być zamknięte, ani ich się otwierać nikomu nie godzi,

⁴⁹⁰ *Ibidem*.

⁴⁹¹ *Ibidem*.

⁴⁹² *Ibidem*.

⁴⁹³ *Ibidem*, s. 56.

prócz słusznej jakiej przyczyny, za konsensem p. matki i dyskretek"⁴⁹⁴. Zwyczaj istniało także drugie wejście – tylna brama prowadząca na podwórze gospodarcze, otwierana np. dla wozów z żywnością. Chcąc złożyć wizytę w klasztorze, odwiedzić zakonnicę lub załatwić sprawę, należało zgłosić swoje przybycie na furcie. Jej część stanowił przedsionek, dostępny w ciągu dnia dla każdego, a w głębi umieszczano solidne drzwi, zawsze zamknięte, strzegące wejścia do klauzury. Na pograniczu tych dwóch przestrzeni znajdowało się okienko, przez które możliwy był kontakt z siostrą pełniącą urząd furtianki, oraz koło, czyli obrotowy bęben służący do przekazywania przedmiotów. Na furcie znajdowała się także rozmównica, zwana też parlatorium, czyli osobne pomieszczenie przeznaczone do przyjmowania gości⁴⁹⁵. Oddzielone było ono od części klasztornej kratą. Znajduje to potwierdzenie w relacji o napadzie na konwent św. Agnieszki w 1612 r., gdzie zanotowano, iż Aleksander Koniecpolski nawiedzał swoją niedoszłą małżonkę Zofię Dębińską i próbując namówić ją do opuszczenia zakonnych murów, „w forcie u kraty z nią rozmawiał kilka razy”⁴⁹⁶. Ten układ architektoniczny musiał być zachowany we wszystkich klasztorach bernardynek aż po wiek XVIII, jak bowiem zapisano,

według Konstytucji Papieskich i dawnego postanowienia zakonnego, a teraz świeżo na Kapitułce Generalnej Wallisoletańskiej⁴⁹⁷ potwierdzonego, w parlatorium przy furcie ma być krata żelazna albo drewniana, szczupłe i ściśle przejrzenia mająca, w której pod zrzućciem p. matki z urzędu, nie powinny być drzwi żadne, ale na stronie przy ścianie powinno być koło dla przysłużenia się goszczącym, przyzwoitą, ubóstwu świętemu uczynnością⁴⁹⁸.

Statuty Generalne precyzowały także wygląd kraty umieszczonej na furcie: „ma być blacką [!] delikatnie w kratkę wydrążoną opatrzona, aby przychodzący głos tylko słyszeć, a nie widzieć osobę mogli”⁴⁹⁹.

Z zachowanej metryki klasztoru św. Agnieszki wynika, że podczas wyboru przełożonej dokonywano także rozdziału podstawowych urzędów

⁴⁹⁴ Reguła i konstytucje trzeciego zakonu św. Franciszka..., k. E-Ev.

⁴⁹⁵ M. Borkowska, *Życie codzienne polskich...*, s. 108.

⁴⁹⁶ J. Miłopolski, *Obrona Panien klasztoru Ś. Jagnieszki w Krakowie na Stradomiu. Przeciwno Politikom którzy zapomniawszy uczciwego, sumienia, Boga. Mowią iż dobrze uczynił Alexander Koniecpolski: Który gwałtownie naiechał Klasztor tychże Panien w Wielki tydzień (kiedy wierni boży niewinną mękę Pańską rozmyślają, a nawiętszy złoczyńcy pokutują) o piątej godzinie wnoc, pedardą Klasztor rozbiwszy, Kościół zwiolował, Panny Bogu wszechmogącemu słubami obowiązane wziął gwałtem, a zatym prawa wszelakie zgwałcił. Przez [...] szlachcica Polskiego wydana, Kraków 1612, k. A₄.*

⁴⁹⁷ Kapituła Generalna z 1740 r.

⁴⁹⁸ Reguła i konstytucje trzeciego zakonu św. Franciszka..., k. Ev.

⁴⁹⁹ *Ibidem*.

na okres trzech lat. Wyjątek stanowi tu przykład siostry Konstancji Aleksandry Rościszewskiej, która zmarła w 1712 r. na zarazę, gdy była portulan-
ką, nie mogła więc dokończyć swej kadencji⁵⁰⁰. Stradomskie bernardynki
w XVIII w. funkcję portulan-ki powierzały równocześnie dwóm zakonnicom,
które prawdopodobnie sprawowały ją naprzemiennie w ciągu dnia. Do
ich obowiązków należało informowanie wspólnoty o przybyłych gościach,
otwieranie dla nich rozmównicy, wpuszczanie za stosownym zezwoleniem
za kłauzurę, rozdawanie jałmużny⁵⁰¹. Furta była miejscem, gdzie w pierw-
szej kolejności swoje kroki kierowały również osoby szukające pomocy czy
też schronienia, jak żona Jana Temera, mieszczanina krakowskiego, oskar-
żana o paranie się rzeczami nieczystymi. W zeznaniu złożonym przez nią
10 kwietnia 1690 r. zanotowano: „nie było jej raz na noc w domu, powie-
działa, że chodząc po zastaw do Żydów gdy zmierzchno i już miasto zawarte
było spała u bernardynek”⁵⁰².

Tabela 10. Zakonnice sprawujące urząd furtianki

Lp.	Imię i nazwisko	Imię zakonne	Okres sprawowania urzędu
1.	Melsztyńska ⁵⁰³	Anna	1536
2.	—	Agata ⁵⁰⁴	1555
3.	Otrobianka ⁵⁰⁵	Barbara	1587
4.	Borkowska ⁵⁰⁶	Eustachia	1648
5.	Kotlicka ⁵⁰⁷	Marianna	1649
6.	Konstancja Rościszewska ⁵⁰⁸	Aleksandra	1711, 1712
7.	Magdalena Glosówna i Ludmiła Słomińska ⁵⁰⁹	Teofila i Marianna	1714 – 1 X 1717

⁵⁰⁰ ABKr., rkps 221, s. 251.

⁵⁰¹ A. Szylar, *Konwent bernardynek lubelskich...*, s. 88.

⁵⁰² *Księgi kryminalne miasta Krakowa z lat 1630-1633, 1679-1690*, oprac. i wyd. W. Uruszc-
czak, M. Mikuła, K. Fokt, Kraków 2016, s. 336-336 (w przypisie błędnie zasugerowa-
no, iż chodzi o klasztor bernardynek przy ul. Poselskiej, w rzeczywistości mieszcza-
ka musiała uzyskać schronienie przy klasztorze św. Agnieszki, gdyż to on znajdował się
poza obrębem murów miejskich).

⁵⁰³ AKMKr., rkps AOfl, Vol. 61, s. 1331.

⁵⁰⁴ AKMKr., rkps AOfl, Vol. 85, s. 715.

⁵⁰⁵ ABKr., rkps 209, s. 76.

⁵⁰⁶ ANK, rkps Castr. Crac., t. 267, s. 272.

⁵⁰⁷ ABKr., rkps 214, s. 81.

⁵⁰⁸ ABKr., rkps 221, s. 176, 251.

⁵⁰⁹ Ibidem.

Lp.	Imię i nazwisko	Imię zakonne	Okres sprawowania urzędu
8.	Teresa Kleczeńska i Marianna Czerna ⁵¹⁰	Urszula i Anna	1 IX 1717 – 18 IX 1720
9.	Krystyna Strusówna i Teresa Wolska ⁵¹¹	Kunegunda i Ludgarda	18 IX 1720 – 15 IX 1723
10.	Marianna Mszanecka i Teresa Kleczeńska ⁵¹²	Agnieszka i Urszula	15 IX 1723 – 18 IX 1726
11.	Teresa Wolska i Dorota Borowska ⁵¹³	Ludgarda i Joanna	18 IX 1726 – 24 IX 1729
12.	Anna Grotówna i Franciszka Jagniątkowska ⁵¹⁴	Wiktoria i Ludwika	24 IX 1729 – 2 X 1732
13.	Agnieszka Mszanecka i Anna Strusówna ⁵¹⁵	Modestia i Helena	2 X 1732 – 27 IX 1735
14.	Małgorzata Pawełcka i Anna Łodzińska ⁵¹⁶	Magdalena i Salomea	27 IX 1735 – 27 IX 1738
15.	Agnieszka Mszanecka i Konstancja Morsztynówna ⁵¹⁷	Modestia i Bronisława	27 IX 1738 – 27 IX 1741
16.	Konstancja Morsztynówna i Rozalia Mszanecka ⁵¹⁸	Bronisława i Domicella	27 IX 1741 – 12 IX 1744
17.	Małgorzata Pawełcka i Agnieszka Mszanecka ⁵¹⁹	Magdalena i Modestia	12 IX 1744 – 14 X 1747
18.	Agnieszka Mszanecka i Agnieszka Krzeszowna ⁵²⁰	Modestia i Kazimiera	14 X 1747 – 27 VIII 1750
19.	Agnieszka Krzeszowna i Franciszka Przytkowska ⁵²¹	Kazimiera i Kunegunda	27 VIII 1750 – 26 IX 1753

⁵¹⁰ Ibidem, s. 252.⁵¹¹ Ibidem, s. 253.⁵¹² Ibidem.⁵¹³ Ibidem, s. 254.⁵¹⁴ Ibidem, s. 255.⁵¹⁵ Ibidem, s. 256.⁵¹⁶ Ibidem, s. 257.⁵¹⁷ Ibidem, s. 258.⁵¹⁸ Ibidem, s. 259.⁵¹⁹ Ibidem, s. 260.⁵²⁰ Ibidem, s. 261.⁵²¹ Ibidem, s. 262.

Lp.	Imię i nazwisko	Imię zakonne	Okres sprawowania urzędu
20.	Barbara Gostkowska i Franciszka Przytkowska ⁵²²	Franciszka i Kunegunda	26 VIII 1753 – 25 IX 1756
21.	Franciszka Przytkowska i Róża Kurdwanowska ⁵²³	Kunegunda i Michalina	25 IX 1756 – 27 IX 1759
22.	Franciszka Przytkowska i Róża Kurdwanowska ⁵²⁴	Kunegunda i Michalina	27 IX 1759 – 24 IX 1762
23.	Franciszka Przytkowska i Aniela Widzowska ⁵²⁵	Kunegunda i Jadwiga	24 IX 1762 – 23 IX 1765
24.	Franciszka Przytkowska i Jadwiga Wojnowska ⁵²⁶	Kunegunda i Agnieszka	23 IX 1765 – 15 X 1768
25.	Aniela Widzowska i Anna Bartkowska ⁵²⁷	Jadwiga i Helena	15 X 1768 – 23 IX 1771
26.	Franciszka Przytkowska i Aniela Widzowska ⁵²⁸	Kunegunda i Jadwiga	23 IX 1771 – 23 IX 1774
27.	Anna Męcińska i Anna Łodzińska ⁵²⁹	Zofia i Tekla	23 IX 1774 – 1 X 1777
28.	Aniela Widzowska i Anna Łodzińska ⁵³⁰	Jadwiga i Tekla	1 X 1777 – 23 IX 1780
29.	Aniela Widzowska ⁵³¹	Jadwiga	23 IX 1780 – 23 IX 1783
30.	Aniela Widzowska ⁵³²	Jadwiga	23 IX 1783 – 2 X 1786
31.	Salomea Delichowska ⁵³³	Róża	2 X 1786 – 11 VIII 1788

Źródło: opracowanie własne.

Portulankami zostawały zazwyczaj doświadczone zakonnice. Wybrana po raz pierwszy w 1735 r. Magdalena Pawełęcka przebywała w klasztorze od dziewiętnastu lat, a w 1738 r. Bronisława Morsztynówna miała o rok dłuższy

⁵²² Ibidem, s. 263.

⁵²³ Ibidem, s. 264.

⁵²⁴ Ibidem, s. 265.

⁵²⁵ Ibidem, s. 266.

⁵²⁶ Ibidem, s. 267.

⁵²⁷ Ibidem, s. 268.

⁵²⁸ Ibidem, s. 269.

⁵²⁹ Ibidem, s. 270.

⁵³⁰ Ibidem, s. 271.

⁵³¹ Ibidem, s. 272.

⁵³² Ibidem, s. 277.

⁵³³ Ibidem, s. 278.

od niej staż życia zakonnego. Gdy w 1750 r. furtianką została mianowana Kunegunda Przytkowska, liczyła ok. trzydziestu sześciu lat. Musiała dobrze sprawdzić się w tej roli, gdyż do 1771 r. pełniła wspomniany urząd aż sześciokrotnie – tak samo jak Jadwiga Widzowska, którą w latach 1762-1786 wybierano na furtiankę sześć razy, a przez dwie ostatnie kadencje wypełniała swoją funkcję samodzielnie (podobnie jak ostatnia z tego grona, Róża Delichowska). Możliwe, że wpływ na to miał stopniowy spadek liczby profesek w klasztorze.

Na kapitule odbywającej się w Wilnie w sierpniu 1689 r. pod przewodnictwem o. prowincjała Jana Kapistrana Jankowskiego uchwalone zostały konstytucje przeznaczone dla panien bernardynek. Wśród nich znalazły się przepisy określające zasady przybywania do klasztoru osób z zewnątrz. Zgodnie z nimi żadna osoba zakonna płci męskiej, wyłączając ojców należących do prowincji bernardynów oraz do definitorium, nie mogła przestąpić progu furty bez zgody przełożonych, wyrażonej każdorazowo na piśmie. Na furtiance spoczywał obowiązek sprawdzenia, czy przybysz posiada stosowny dokument. W przypadku, gdyby siostra nie dopełniła powyższego zarządzenia „i bez licencji na karcie któregośkolwiek zakonnika do kraty na rozmowę przepuściła za pierwszą razą niech podczas obiadu dyscyplinę w refektarzu uczyni”⁵³⁴. Gdy po raz drugi zaniedbałaby swój obowiązek, miała przez cały obiad klęczeć, pokutując jedynie o chlebie i wodzie. Jeśli trzeci raz nie dopilnowałaby, czy dana osoba posiada stosowny dokument, wtedy – jak stwierdzały uchwały – „niech będzie na trzy dni zamknięta”⁵³⁵, a za czwartym groziła jej utrata welum na okres trzech miesięcy.

Obowiązkiem furtianki było też czuwanie nad przebiegiem spotkań u furty, tak by zawsze odbywały się one w stosownej atmosferze: „wszelkim rozmowom, któremi przy forcie z przychodzącemi siostry zwykły się bawić, portulanka powinna być przytomna i bronić obszernego dyskursu nad czas skromności zakonnej nieprzyzwoitego”⁵³⁶. O zjawieniu się na furcie gościa, który chciałby spotkać się z którąś z zakonnic, furtianka zobligowana była poinformować w pierwszej kolejności matkę przełożoną: „a w przód nim której wokuje do furty, ma o tym uwiadomić p. matkę”, a dopiero za jej pozwoleniem „ma dać znać siostrze, o którą kto z gości prosi do forty”⁵³⁷. Zakonnicom wolno było udawać się do rozmównicy tylko w ściśle oznaczonym czasie, tak by nie kolidowało to z innymi obowiązkowymi punktami dnia codziennego. Spotkania nie mogły odbywać się m.in. w trakcie Mszy Świętej czy podczas posiłków. Zadaniem furtianki było zatem dopilnowanie,

⁵³⁴ APBK, rkps M-8, s. 61.

⁵³⁵ Ibidem.

⁵³⁶ *Reguła i konstytucje trzeciego zakonu św. Franciszka...*, k. E₃ v.

⁵³⁷ Ibidem, k. E₄.

„aby dystrakcji siostrom na służbę Boską oddanym i zakonnej obserwacji pilnującym nie czyniła”⁵³⁸. Do jej obowiązków należało także odbieranie przychodzącej korespondencji, pism i listów, które miała przekazywać bezpośrednio na ręce matki przełożonej⁵³⁹.

Z kolei do zadań powierzanych zakonnicy sprawującej urząd zakrystianki należała opieka nad sprzętem kościelnym, szatami i paramentami liturgicznymi oraz przygotowanie i zadbanie o wystrój świątyni przed uroczystościami. Musiała ona wydać na czas wszystko, co było potrzebne do odprawienia nabożeństwa, później dopilnować zwrotu, troszczyć się o naprawę szat, pranie bielizny kościelnej oraz czyszczenie sreber⁵⁴⁰. Siostrze sprawującej urząd zakrystianki wolno było wchodzić do kościoła, ale powinna to czynić w towarzystwie socjuszki i zawsze za pozwoleniem matki przełożonej, „gdy tego dla ubierania ołtarzy lub innej słusznej przyczyny potrzeba i na ten czas tylko, kiedy kościół zamknięty i nikogo z ludzi świeckich nie masz”⁵⁴¹.

Wśród wytycznych, które bernardyn o. Florian z Łowicza w 1683 r. sporządził dla bernardynek z klasztoru w Wieluniu, znalazły się również wskazówki związane właśnie z urzędem zakrystianki. Zakonnik pisał w nich: „nowicjuszki powinny pomagać zakrystiankom w przystrajaniu ołtarzy na uroczystości kościelne, aby swoim pięknem cieszyły wiernych, kapłanów i siostry zakonne”⁵⁴², ponadto przypominał, iż „siostra zakrystianka w każdym kwartale powinna przejrzeć wszystkie szaty i bieliznę kościelną, a zniszczone oddać do naprawy lub sama winna je naprawić”⁵⁴³. Zwracał także uwagę, iż „zakrystianka powinna dbać, aby w ołtarze i szaty liturgiczne nie wbić szpilek i małych gwoździ, bowiem to powodowało duże szkody”⁵⁴⁴. Powyższe zalecenia skierowane były bezpośrednio do wspólnoty wieluńskich bernardynek, jednakże ich uniwersalny charakter pozwala przypuszczać, iż zakres obowiązków zakonnicy sprawującej urząd zakrystianki w klasztorze św. Agnieszki był zbliżony do tych wymienionych powyżej.

⁵³⁸ *Ibidem*.

⁵³⁹ *Ibidem*, k. E v.

⁵⁴⁰ M. Borkowska, *Życie codzienne polskich...*, s. 209.

⁵⁴¹ *Reguła i konstytucje trzeciego zakonu św. Franciszka...*, k. Ev.

⁵⁴² J. Związek, *Z przeszłości klasztoru Sióstr Bernardynek w Wieluniu (1613-1914)*, [w:] 400-lecie klasztoru Sióstr..., s. 48.

⁵⁴³ *Ibidem*.

⁵⁴⁴ *Ibidem*, s. 49.

Tabela II. Zakonnice sprawujące urząd zakrystianki

Lp.	Imię i nazwisko zakrystianki	Imię zakonne	Okres sprawowania urzędu
1.	—	Brygida ⁵⁴⁵	1497
2.	Tarlówna ⁵⁴⁶	Afronia [Eufrozyna]	1538
3.	Wolska ⁵⁴⁷	Magdalena	1559
4.	Wolska ⁵⁴⁸	Magdalena	1560
5.	Teresa Pinocci ⁵⁴⁹	Helena	przed 1712 (?)
6.	Urszula Liferówna ⁵⁵⁰	Eufrozyna	1711-1714
7.	Urszula Liferówna ⁵⁵¹	Eufrozyna	1714 – 1 IX 1717
8.	Urszula Liferówna	Eufrozyna	1 IX 1717 – 18 IX 1720
9.	Marianna Czerna ⁵⁵²	Anna	18 IX 1720 – 15 IX 1723
10.	Justyna Jagniętkowska ⁵⁵³	Teresa	15 IX 1723 – 18 IX 1726
11.	Justyna Jagniętkowska ⁵⁵⁴	Teresa	18 IX 1726 – 24 IX 1729
12.	Justyna Jagniętkowska ⁵⁵⁵	Teresa	24 IX 1729 – 2 X 1732
13.	Franciszka Jagniętkowska ⁵⁵⁶	Ludwika	2 X 1732 – 27 IX 1735
14.	Anna Grotówna ⁵⁵⁷	Wiktoria	27 IX 1735 – 27 IX 1738
15.	Małgorzata Pawełcka ⁵⁵⁸	Magdalena	27 IX 1738 – 27 IX 1741
16.	Franciszka Jagniętkowska ⁵⁵⁹ i Magdalena Węgrzynowiczówna ⁵⁶⁰	Ludwika i Józefa	27 IX 1741 – 12 IX 1744

⁵⁴⁵ AKMKr., rkps AOff, Vol. 17, s. 356-357.⁵⁴⁶ MRPS, t. 4, cz. 3, s. 103 (nr 19395).⁵⁴⁷ AKMKr., rkps AOff, Vol. 102, s. 580.⁵⁴⁸ Ibidem, s. 1118.⁵⁴⁹ ABKr., rkps 221, s. 176.⁵⁵⁰ Ibidem, s. 251.⁵⁵¹ Ibidem.⁵⁵² ANK, rkps Castr. Crac., t. 360, s. 1582; ABKr., rkps 221, s. 253.⁵⁵³ ABKr., rkps 221, s. 253.⁵⁵⁴ Ibidem, s. 254.⁵⁵⁵ Ibidem, s. 255.⁵⁵⁶ Ibidem, s. 256.⁵⁵⁷ Ibidem, s. 257.⁵⁵⁸ Ibidem, s. 258.⁵⁵⁹ Ibidem, s. 259.⁵⁶⁰ Ibidem.

Lp.	Imię i nazwisko zakrystianki	Imię zakonne	Okres sprawowania urzędu
17.	Agnieszka Krzeszowna ⁵⁶¹ i Jadwiga Kurdwanowska ⁵⁶²	Kazimiera i Hiacynta	12 IX 1744 – 14 X 1747
18.	Franciszka Jagniątkowska ⁵⁶³	Ludwika	14 X 1747 – 27 VIII 1750
19.	Magdalena Węgrzynowiczówna „druga <i>ad placitum</i> ” ⁵⁶⁴	Józefa	27 VIII 1750 – 26 IX 1753
20.	Magdalena Węgrzynowiczówna ⁵⁶⁵ i Jadwiga Wojnowska ⁵⁶⁶	Józefa i Agnieszka	26 IX 1753 – 25 IX 1756
21.	Magdalena Węgrzynowiczówna ⁵⁶⁷ i Anna Kleczyńska ⁵⁶⁸	Józefa i Brygida	25 IX 1756 – 27 IX 1759
22.	Magdalena Węgrzynowiczówna ⁵⁶⁹	Józefa	27 IX 1759 – 24 IX 1762
23.	Magdalena Węgrzynowiczówna ⁵⁷⁰	Józefa	24 IX 1762 – 23 IX 1765
24.	Magdalena Węgrzynowiczówna ⁵⁷¹	Józefa	23 IX 1765 – 15 X 1768
25.	Marianna Czerna ⁵⁷²	Anna	15 X 1768 – 23 IX 1771
26.	Anna Bartkowska ⁵⁷³	Helena	23 IX 1771 – 23 IX 1774
27.	Anna Bartkowska ⁵⁷⁴	Helena	23 IX 1774 – 1 X 1777
28.	Anna Bartkowska ⁵⁷⁵	Helena	1 X 1777 – 23 IX 1780
29.	Anna Łodzińska ⁵⁷⁶	Tekla	23 IX 1780 – 23 IX 1783

⁵⁶¹ Ibidem, s. 260.⁵⁶² Ibidem.⁵⁶³ Ibidem, s. 261.⁵⁶⁴ Ibidem, s. 262.⁵⁶⁵ Ibidem, s. 263.⁵⁶⁶ Ibidem.⁵⁶⁷ Ibidem, s. 264.⁵⁶⁸ Ibidem.⁵⁶⁹ Ibidem, s. 265.⁵⁷⁰ Ibidem.⁵⁷¹ Ibidem, s. 267.⁵⁷² Ibidem, s. 268.⁵⁷³ Ibidem, s. 269.⁵⁷⁴ Ibidem, s. 270.⁵⁷⁵ Ibidem, s. 271.⁵⁷⁶ Ibidem, s. 272.

Lp.	Imię i nazwisko zakrystianki	Imię zakonne	Okres sprawowania urzędu
30.	Anna Łodzińska ⁵⁷⁷	<i>Tekla</i>	23 IX 1783 – 2 X 1786
31.	Anna Łodzińska ⁵⁷⁸	<i>Tekla</i>	2 X 1786 – 1788

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 12. Zakonnice sprawujące urząd podzakrystianki

Lp.	Imię i nazwisko podzakrystianki	Imię zakonne	Okres sprawowania urzędu
1.	Anna Bartkowska ⁵⁷⁹	<i>Helena</i>	27 IX 1759 – 24 IX 1762
2.	Anna Bartkowska ⁵⁸⁰	<i>Helena</i>	24 IX 1762 – 23 IX 1765
3.	Justyna Gumieniecka ⁵⁸¹	<i>Antonina</i>	23 IX 1765 – † 1 IV 1768
4.	Konstancja Połaniecka ⁵⁸²	<i>Ludgarda</i>	23 IX 1771 – 23 IX 1774
5.	Salomea Delechowska ⁵⁸³	<i>Róża</i>	23 IX 1774 – 1 X 1777
6.	Marianna Bętkowska ⁵⁸⁴ i Salomea Delechowska ⁵⁸⁵	<i>Franciszka</i> i <i>Róża</i>	1 X 1777 – 23 IX 1780
7.	Katarzyna Kołędowiczówna ⁵⁸⁶ i Anna Ptaszyńska ⁵⁸⁷	<i>Teresa</i> i <i>Marianna</i>	23 IX 1780 – 23 IX 1783
8.	–	–	23 IX 1783 – 2 X 1786
9.	Katarzyna Kołędowiczówna ⁵⁸⁸	<i>Teresa</i>	2 X 1786 – 1788

Źródło: opracowanie własne.

W dokumencie z 19 października 1538 r. wśród bernardynek towarzyszących ówczesnej przełożonej *Pepetui Noskowskiej* została wymieniona zakrystianka *Afronia (Eufrozyna) Tarłówna*⁵⁸⁹. O zmarłej w 1712 r. *Helenie*

⁵⁷⁷ Ibidem, s. 277.

⁵⁷⁸ Ibidem, s. 278.

⁵⁷⁹ Ibidem, s. 265.

⁵⁸⁰ Ibidem, s. 266.

⁵⁸¹ Ibidem, s. 267.

⁵⁸² Ibidem, s. 269.

⁵⁸³ Ibidem, s. 270.

⁵⁸⁴ Ibidem, s. 271.

⁵⁸⁵ Ibidem.

⁵⁸⁶ Ibidem, s. 272.

⁵⁸⁷ Ibidem.

⁵⁸⁸ Ibidem, s. 278.

⁵⁸⁹ MRPS, t. 4, cz. 3, s. 103 (nr 19395).

Pinocci wspomniano w nekrologu, iż przez wiele lat pełniła funkcję zakrystianki⁵⁹⁰. Pełny wykaz bernardynek sprawujących powyższy urząd obejmuje lata 1711-1788. Początkowo obowiązki te powierzano co trzy lata jednej z zakonnic, a w latach 1741-1759 sprawowały je dwie siostry, tak by mogły się wspierać i zastępować w codziennym wypełnianiu posługi. Od elekcji z roku 1759 po raz pierwszy drugą z tych sióstr – wówczas była to *Helena Bartkowska* – zaczęto określać mianem podzakrystianki⁵⁹¹. Wypełniając zadania pomocnicy, zakonnica poznawała właściwe obowiązki zakrystianki i zdobywała potrzebne doświadczenie, by później sama mogła zostać wybrana na ten urząd. Sytuacja taka miała miejsce w przypadku wspomnianej już *Heleny Bartkowskiej*. Po 1759 r. dwukrotnie się zdarzyło, iż zakrystianką wybrano tylko jedną zakonnicę: w latach 1768-1771 była to *Anna Czerna*, a w latach 1783-1786 – *Tekla Łodzińska*⁵⁹². Najwięcej razy, bo aż siedmiokrotnie, opiekę nad kościelną zakrystią powierzono siostrze *Józefie Węgrzynowiczównie*. W trakcie pełnienia kadencji podzakrystianki 1 kwietnia 1768 r. zmarła *Antonina Gumieniecka*, więc do kolejnych wyborów w październiku tegoż roku wspomina siostra Węgrzynowiczówna musiała prawdopodobnie sprawować obowiązki samodzielnie lub może przydzielono jej tymczasową pomocnicę⁵⁹³.

Przygotowywanie posiłków należało z kolei do zakonnic piastującej urząd szafarki lub też kanaparki⁵⁹⁴. Niekiedy kompetencje obu były rozdzielane. Wówczas szafarka zajmowała się sprawami gospodarczymi klasztoru, a kanaparka pełniła rolę piwnicznej, mającej nadzór nad warzeniem i przechowywaniem napojów. Musiały one współpracować z siostrą sprawującą funkcję refektarki, która czuwała nad refektarzem – miejscem spożywania posiłków – dbała o czystość zastawy stołowej i obrusów⁵⁹⁵. Można się spodziewać, iż zadania powiązane z tymże urzędem były podobne bez względu na proveniencję zakonną. Dzięki spisanim wytycznym charakteryzującym zadania każdego urzędu w zakonie karmelitanek bosych można na zasadzie analogii dodać, iż refektarka nie tylko dbała o porządek w samym refektarzu, o jego otwieranie i zamykanie, o mycie naczyń, sztućców, serwet, ale także rozstawiała świece na stołach (czym zapewniała światło przy spożywaniu

⁵⁹⁰ ABKr., rkps 221, s. 176.

⁵⁹¹ Ibidem, s. 265.

⁵⁹² Ibidem, s. 267, 277-278.

⁵⁹³ Ibidem, s. 190.

⁵⁹⁴ Kanafa lub kanapa to piwnica, stąd funkcja kanaparki, inaczej zwanej piwniczną, zob. M. Borkowska, *Życie codzienne polskich...*, s. 333.

⁵⁹⁵ *Kronika bernardynek lubelskich...*, s. 94; O. M. Przybyłowicz, „Dla prędszego wydawania obiadu...” Rozporządzenia wizytatorów dotyczące stołu i posiłków w klasztorach żeńskich diecezji krakowskiej z końca XVI – połowy XVII wieku, [w:] *Rzeczy i ludzie. Kultura materialna w późnym średniowieczu i w okresie nowożytnym. Studia dedykowane Marii Dąbrowskiej*, red. M. Bis, W. Bis, Warszawa 2014, s. 254-257.

posiłków), pilnowała, by nie marnowano resztek jedzenia czy odkładano na miejsce księgi, które były czytane podczas spożywania wieczerzy⁵⁹⁶.

Wspomnieć można, iż nazwy poszczególnych urzędów w różnych zakonach – mimo iż tożsame – nie zawsze jednak obejmowały ten sam zakres obowiązków. I tak u wymienionych wyżej karmelitanek bosych szafarką była zakonnica sprawująca nadzór nad sprawami finansowymi, zobowiązana do sporządzania spisów codziennych wydatków zwyczajnych i nadzwyczajnych, ponadto długów i wszelkich należności i – jak zapisano w instrukcji przeznaczonej dla jej funkcji – „dobrami doczesnymi klasztoru swego wierne, roztropnie i z przemyśłem niech szafuje wiernie, żeby niczego nie ważyła, czego jej dobre sumienie nie dopuszcza, roztropnie zaś żeby tych dóbr jakimi może przemysłami skromnie broniła i onych przyczyniała”⁵⁹⁷.

Posiłki były przygotowywane jednakowo dla wszystkich zakonnic w klasztornej kuchni, a następnie spożywane wspólnie. Po usłyszeniu dzwonka wzywającego na posiłek siostry miały obowiązek udać się do refektarza, gdzie po wejściu musiały skłonić się w kierunku krucyfiksu lub też obrazowi Ukrzyżowanego. Następnie udawały się do lawaterza celem umycia rąk, „a umywszy ręce nim poczną *Miserere* każda stanie porządkiem na swym miejscu rozmyślając, jako służbę Pańską odprawiła”⁵⁹⁸. Po tym „każda nabożnie na swym miejscu stojąc, *Benedicite* odprawiwszy, za stół siadać będą miejsca próżnego między sobą nie czyniąc, ale jeżeli, która co przewinięła, pójdzie na *culpę* wyznać winę swoją”⁵⁹⁹. W trakcie posiłku siostra sprawująca funkcję lektorki, „księgi sobie zawczasu nagotowawszy czytać będzie lekcję”, głośno i zrozumiale dla każdej z zakonnic, które w tym czasie w milczeniu powinny jej słuchać, „aby tak pokarm ciała dając i dusza swój obrok miała”⁶⁰⁰. Siostry nie powinny narzekać na porcje, które przypadły im w trakcie posiłku, ale „jeśli się porcja nie według myśli dostanie, powinna każda o sobie, pokornie rozumiejąc pomyśleć, iż lepszej tego dnia u Pana Boga nie wysłużyła, albo, że taką sam Pan Bóg sporządził dla doświadczenia cierpliwości sługi swojej”⁶⁰¹. Siostry musiały pozostać w refektarzu aż do skończenia posiłku, żadnej nie godziło się wyjść wcześniej, chyba że po uzyskaniu zezwolenia. Ponadto w trakcie spożywania obiadu czy wieczerzy do refektarza nie miała wstępu świecka służba⁶⁰².

⁵⁹⁶ Instrukcje różnych urzędów zakonnych. XVII-wieczna instrukcja organizacji klasztoru karmelitanek bosych. Edycja źródłowa wraz z komentarzem, oprac. H. Dudała, Warszawa 2022, s. 78-79.

⁵⁹⁷ *Ibidem*, s. 51.

⁵⁹⁸ APBK, rkps W-25, s. 448.

⁵⁹⁹ *Ibidem*.

⁶⁰⁰ *Ibidem*.

⁶⁰¹ *Ibidem*, s. 449.

⁶⁰² *Ibidem*.

Na marginesie rozważań o urzędach związanych ze sprawami gospodarczymi i funkcjonowaniem klasztornej kuchni wspomnieć wypada także o potrawach, które zaliczały się do jadłospisu bernardynek. Szczegółowe źródło o tejże tematyce pochodzi z drugiej połowy XVIII w. i dotyczy klasztoru św. Józefa. Najstarszy spis zawierający wydatki m.in. na zakupy żywnościowe przypada na lata 1762-1766, a jego końcową część stanowi całoroczne zestawienie dań, głównie obiadowych, serwowanych w okresie od listopada 1765 r. do listopada roku następnego, za przełożęństwa *Eleonory Gołuchowskiej* († 1800)⁶⁰³. Można przypuszczać, iż produkty tam wymienione nie odbiegały znacząco od tych, które pojawiały się w tym okresie na stole w refektarzu klasztoru bernardynek ze Stradomia. Księga zawiera m.in. rejestr wydatków poniesionych na zakup mięsa, ryb, jarzyn, białego chleba, oleju, przypraw korzennych oraz napojów: piwa i wina, czyli podstawowych składników, z których komponowano posiłki⁶⁰⁴. Z analizy rocznego menu składającego się na świąteczne obiady w klasztorze św. Józefa przeprowadzonej przez Olgę Miriam Przybyłowicz wynika, iż uroczyste posiłki serwowane były u bernardynek nie tylko w niedziele czy święta, jak Boże Narodzenie, Wielkanoc, Boże Ciało, Zesłanie Ducha Św., ale także w święta szczególnie ważne dla duchowości franciszkańskiej, jak św. Bernardyna (20 maja), św. Klary (12 sierpnia), św. Franciszka (4 października). Posiłki dostosowane były oczywiście do ustanowionych postów kościelnych, ponadto zakonnice nie spożywały mięsa w środy, piątki i soboty, niezależnie od przypadającego w ten dzień święta⁶⁰⁵. Uroczysty obiad podawano zwłaszcza w święto patrona klasztornej kościoła. Zwyczaj ten z całą pewnością zachowywany był u bernardynek od św. Agnieszki, a nawet podtrzymywany po kasacie klasztoru i przeprowadzce do klasztoru św. Józefa. Potwierdza to relacja jednej z bernardynek, która podsumowując w 1794 r. rządy przełożonej *Teresy Strusówny*, pochwaliła ją, iż dbała o nie tak, iż „w dzień S. Agniski już my miały lepszy obiad jak dawni”⁶⁰⁶.

⁶⁰³ M. Borkowska, *Życie codzienne polskich...*, s. 143-144; O. M. Przybyłowicz, „Baranek pieczony nadziewany, buraki, po sztuce kołacza”. Świąteczne obiady bernardynek krakowskich w drugiej połowie XVIII wieku, „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej” 2021, t. 69, z. 3, s. 361-362.

⁶⁰⁴ Produkty używane w kuchni bernardynek nie różniły się od tych stosowanych w podobnym czasie w klasztorach bernardynów, zob. M. Stawiski, *Świat rzeczy, pokarmów i napojów bernardynskich w XVIII i na początku XIX wieku*, Pelplin 2022, s. 5-7.

⁶⁰⁵ O. M. Przybyłowicz, „Baranek pieczony nadziewany...”, s. 362-365; eadem, *Przy stole bernardynek krakowskich. Menu obiadowe w świetle unikatowego rękopisu z drugiej połowy XVIII w. Przyczynek do badań nad dziedzictwem kulinarnym Rzeczypospolitej*, „Res Historica” 2024, nr 57, s. 1012-1029.

⁶⁰⁶ ABKr., rkps 207, s. 213.

Tabela 13. Zakonnice sprawujące urząd szafarki

Lp.	Imię i nazwisko	Imię zakonne	Okres sprawowania urzędu
1.	Dorota Borowska ⁶⁰⁷	Joanna	1 IX 1717 – 18 IX 1720
2.	Franciszka Jagniętkowska ⁶⁰⁸	Ludwika	18 IX 1720 – 15 IX 1723
3.	Małgorzata Pawełcka ⁶⁰⁹	Magdalena	15 IX 1723 – 18 IX 1726
4.	Anna Gostkowska ⁶¹⁰	Elżbieta	18 IX 1726 – 24 IX 1729
5.	Małgorzata Pawełcka ⁶¹¹	Magdalena	24 IX 1729 – 2 X 1732
6.	Agnieszka Nielepcówna ⁶¹²	Klara	2 X 1732 – 27 IX 1735
7.	Magdalena Węgrzynowiczówna ⁶¹³	Józefa	27 IX 1735 – 27 IX 1738
8.	Jadwiga Orlńska ⁶¹⁴	Pacjencja	27 IX 1738 – 27 IX 1741
9.	Franciszka Przytkowska ⁶¹⁵	Kunegunda	27 IX 1741 – 12 IX 1744
10.	Róża Kurdwanowska ⁶¹⁶	Michalina	12 IX 1744 – 14 X 1747
11.	Barbara Gostkowska ⁶¹⁷	Franciszka	14 X 1747 – 27 VIII 1750
12.	Aniela Widzowska ⁶¹⁸	Jadwiga	27 VIII 1750 – 26 IX 1753
13.	Elżbieta Gostkowska ⁶¹⁹	Gabriela	26 IX 1753 – 25 IX 1756
14.	Justyna Gumieniecka ⁶²⁰	Antonina	25 IX 1756 – 27 IX 1759
15.	Anna Łodzińska ⁶²¹	Tekla	27 IX 1759 – 24 IX 1762
16.	Anna Łodzińska ⁶²²	Tekla	24 IX 1762 – 23 IX 1765
17.	Anna Łodzińska ⁶²³	Tekla	23 IX 1765 – 15 X 1768

⁶⁰⁷ ABKr., rkps 221, s. 252.⁶⁰⁸ Ibidem, s. 253.⁶⁰⁹ Ibidem.⁶¹⁰ Ibidem, s. 254.⁶¹¹ Ibidem, s. 255.⁶¹² Ibidem, s. 256.⁶¹³ Ibidem, s. 257.⁶¹⁴ Ibidem, s. 258.⁶¹⁵ Ibidem, s. 259.⁶¹⁶ Ibidem, s. 260.⁶¹⁷ Ibidem, s. 261.⁶¹⁸ Ibidem, s. 262.⁶¹⁹ Ibidem, s. 263.⁶²⁰ Ibidem, s. 264.⁶²¹ Ibidem, s. 265.⁶²² Ibidem, s. 266.⁶²³ Ibidem, s. 267.

Lp.	Imię i nazwisko	Imię zakonne	Okres sprawowania urzędu
18.	Anna Łodzińska ⁶²⁴	Tekla	15 X 1768 – 23 IX 1771
19.	Marianna Bętkowska ⁶²⁵	Franciszka	23 IX 1771 – 23 IX 1774
20.	Konstancja Połaniecka ⁶²⁶	Ludgarda	23 IX 1774 – 1 X 1777
21.	Konstancja Połaniecka ⁶²⁷	Ludgarda	1 X 1777 – 23 IX 1780
22.	Konstancja Połaniecka ⁶²⁸	Ludgarda	23 IX 1780 – 23 IX 1783
23.	Anna Ptaszyńska ⁶²⁹	Marianna	23 IX 1783 – 2 X 1786
24.	Konstancja Połaniecka ⁶³⁰	Ludgarda	2 X 1786 – 1788

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 14. Zakonnice sprawujące urząd kanaparki

Lp.	Imię i nazwisko	Imię zakonne	Okres sprawowania urzędu
1.	Anna Grotówna ⁶³¹	Wiktoria	1 IX 1717 – 18 IX 1720
2.	Anna Łodzińska ⁶³²	Salomea	18 IX 1720 – 15 IX 1723
3.	Anna Szpaczkówna ⁶³³	Prudencja	15 IX 1723 – 18 IX 1726
4.	Zofia Marcinkowska ⁶³⁴	Izabela	18 IX 1726 – 24 IX 1729
5.	Agnieszka Śmigielska ⁶³⁵	Aleksandra	24 IX 1729 – 2 X 1732
6.	Rozalia Mszanecka ⁶³⁶	Domicela	2 X 1732 – 27 IX 1735
7.	Jadwiga Orlńska ⁶³⁷	Pacjencja	27 IX 1735 – 27 IX 1738
8.	Barbara Gostkowska ⁶³⁸	Franciszka	27 IX 1738 – 27 IX 1741

⁶²⁴ Ibidem, s. 268.

⁶²⁵ Ibidem, s. 269.

⁶²⁶ Ibidem, s. 270.

⁶²⁷ Ibidem, s. 271.

⁶²⁸ Ibidem, s. 272.

⁶²⁹ Ibidem, s. 277.

⁶³⁰ Ibidem, s. 278.

⁶³¹ Ibidem, s. 252.

⁶³² Ibidem, s. 253.

⁶³³ Ibidem.

⁶³⁴ Ibidem, s. 254.

⁶³⁵ Ibidem, s. 255.

⁶³⁶ Ibidem, s. 256.

⁶³⁷ Ibidem, s. 257.

⁶³⁸ Ibidem, s. 258.

Lp.	Imię i nazwisko	Imię zakonne	Okres sprawowania urzędu
9.	Jadwiga Kurdwanowska ⁶³⁹	<i>Hiacynta</i>	27 IX 1741 – 12 IX 1744
10.	Aniela Widzowska ⁶⁴⁰	<i>Jadwiga</i>	12 IX 1744 – 14 X 1747
11.	Róża Kurdwanowska ⁶⁴¹	<i>Michalina</i>	14 X 1747 – 27 VIII 1750
12.	Róża Kurdwanowska ⁶⁴²	<i>Michalina</i>	27 VIII 1750 – 26 IX 1753
13.	Gabriela Dukiewiczówna ⁶⁴³	<i>Marcjanna</i>	26 IX 1753 – 25 IX 1756
14.	Anna Majeronowska ⁶⁴⁴	<i>Aniela</i>	25 IX 1756 – 27 IX 1759
15.	Justyna Gumieniecka ⁶⁴⁵	<i>Antonina</i>	27 IX 1759 – 24 IX 1762
16.	Justyna Gumieniecka ⁶⁴⁶	<i>Antonina</i>	24 IX 1762 – 23 IX 1765
17.	Antonina Dydyńska ⁶⁴⁷	<i>Konstancja</i>	23 IX 1765 – 15 X 1768
18.	Antonina Dydyńska ⁶⁴⁸	<i>Konstancja</i>	15 X 1768 – 23 IX 1771
19.	Antonina Dydyńska ⁶⁴⁹	<i>Konstancja</i>	23 IX 1771 – 23 IX 1774
20.	Marianna Bętkowska ⁶⁵⁰	<i>Franciszka</i>	23 IX 1774 – 1 X 1777
21.	Antonina Dydyńska ⁶⁵¹	<i>Konstancja</i>	1 X 1777 – 23 IX 1780
22.	Marianna Bętkowska ⁶⁵²	<i>Franciszka</i>	23 IX 1780 – 23 IX 1783
23.	Marianna Bętkowska ⁶⁵³	<i>Franciszka</i>	23 IX 1783 – 2 X 1786
24.	Marianna Bętkowska ⁶⁵⁴	<i>Franciszka</i>	2 X 1786 – 1788

Źródło: opracowanie własne.

⁶³⁹ Ibidem, s. 259.

⁶⁴⁰ Ibidem, s. 260.

⁶⁴¹ Ibidem, s. 261.

⁶⁴² Ibidem, s. 262.

⁶⁴³ Ibidem, s. 263.

⁶⁴⁴ Ibidem, s. 264.

⁶⁴⁵ Ibidem, s. 265.

⁶⁴⁶ Ibidem, s. 266.

⁶⁴⁷ Ibidem, s. 267.

⁶⁴⁸ Ibidem, s. 268.

⁶⁴⁹ Ibidem, s. 269.

⁶⁵⁰ Ibidem, s. 270.

⁶⁵¹ Ibidem, s. 271.

⁶⁵² Ibidem, s. 272.

⁶⁵³ Ibidem, s. 277.

⁶⁵⁴ Ibidem, s. 278.

Tabela 15. Zakonnice sprawujące urząd refektarki

Lp.	Imię i nazwisko	Imię zakonne	Okres sprawowania urzędu
1.	Balbina Krokowska ⁶⁵⁵	Joanna	27 IX 1741 – 12 IX 1744
2.	Balbina Krokowska ⁶⁵⁶	Joanna	12 IX 1744 – 14 X 1747
3.	Jadwiga Wojnowska ⁶⁵⁷	Agnieszka	14 X 1747 – 27 VIII 1750
4.	Jadwiga Wojnowska ⁶⁵⁸	Agnieszka	27 VIII 1750 – 26 IX 1753
5.	Anna Majeronowska ⁶⁵⁹	Aniela	26 IX 1753 – 25 IX 1756
6.	Gabriela Dukiewiczówna ⁶⁶⁰	Marcjanna	25 IX 1756 – 27 IX 1759
7.	Antonina Dydyńska ⁶⁶¹	Konstancja	27 IX 1759 – 24 IX 1762
8.	Salomea Modelska ⁶⁶²	Katarzyna	24 IX 1762 – 23 IX 1765
9.	„do woli i dyspozycji Panny Matki” ⁶⁶³	–	23 IX 1765 – 15 X 1768
10.	Regina Laskowska ⁶⁶⁴	Kazimiera	15 X 1768 – 23 IX 1771
11.	Regina Laskowska ⁶⁶⁵	Kazimiera	23 IX 1771 – 23 IX 1774
12.	Regina Laskowska ⁶⁶⁶	Kazimiera	23 IX 1774 – 1 X 1777
13.	Katarzyna Kolędowiczówna ⁶⁶⁷	Teresa	1 X 1777 – 23 IX 1780
14.	Salomea Delichowska ⁶⁶⁸	Róża	23 IX 1780 – 23 IX 1783
15.	Salomea Delichowska ⁶⁶⁹	Róża	23 IX 1783 – 2 X 1786
16.	Anna Ptaszyńska ⁶⁷⁰	Marianna	2 X 1786 – 1788

Źródło: opracowanie własne.

⁶⁵⁵ Ibidem, s. 259.

⁶⁵⁶ Ibidem, s. 260.

⁶⁵⁷ Ibidem, s. 261.

⁶⁵⁸ Ibidem, s. 262.

⁶⁵⁹ Ibidem, s. 263.

⁶⁶⁰ Ibidem, s. 264.

⁶⁶¹ Ibidem, s. 265.

⁶⁶² Ibidem, s. 266.

⁶⁶³ Ibidem, s. 268.

⁶⁶⁴ Ibidem.

⁶⁶⁵ Ibidem, s. 269.

⁶⁶⁶ Ibidem, s. 270.

⁶⁶⁷ Ibidem, s. 271.

⁶⁶⁸ Ibidem, s. 272.

⁶⁶⁹ Ibidem, s. 277.

⁶⁷⁰ Ibidem, s. 278.

Zaprezentowane powyżej wykazy zakonnic sprawujących urząd szafarki (tabela 13), kanaparki (tabela 14) oraz refektarki (tabela 15) zostały opracowane na podstawie metryki klasztornej. Pierwszy raz funkcję szafarki oraz kanaparki odnotowano podczas elekcji w 1717 r. Z kolei najdawniejsza potwierdzona źródłowo refektarka pochodzi z 1741 r. i była nią *Joanna Krokowska*. Należy przypuszczać, że wspomniane urzędy były obecne w strukturze organizacyjnej klasztoru św. Agnieszki także we wcześniejszym okresie, gdyż zakres ich obowiązków dotyczył codziennego funkcjonowania wspólnoty.

Pojedyncze zapiski źródłowe świadczą, iż we wspólnocie bernardynek obecna była również siostra sprawująca urząd kantorki. Wiadomo, iż funkcję tę sprawowała w 1529 r. *Potencjana Sienieńska*⁶⁷¹. Należy przypuszczać, iż jej podstawowym zadaniem była troska o jakość śpiewu wykonywanego w trakcie modlitw chórowych, możliwe, iż prowadziła też ćwiczenia ze śpiewu dla sióstr mniej wprawionych w tej sztuce.

Bernardynki wśród swoich licznych obowiązków musiały także znaleźć czas na opiekę nad starszymi i niedomagającymi siostrami. W zachowanych źródłach brak informacji o nazwiskach zakonnic, które sprawowały urząd infirmerki, jednak nie ulega wątpliwości, że w obrębie wspólnoty bernardynek od św. Agnieszki istniała wyznaczona zakonnica, która była odpowiedzialna za pomoc chorym. Nazwiska zakonnic sprawujących posługę infirmerki, począwszy od 1797 r., zachowały się m.in. w kronice klasztoru bernardynek w Lublinie. Były one wybierane na trzyletnią kadencję. Nie ulega wątpliwości, że także w klasztorze św. Agnieszki wyznaczana była siostra do pomocy chorym zakonnikom⁶⁷² – ustawy zakonne wyraźnie wzywały do posługi chorym, jednego z elementów postawy miłosierdzia względem bliźniego: „którabykolwiek siostra od Pana Boga chorobą nawiedzona była, drugie siostry tak jej ochotnie i pilno służyć mają, jako sobie życzą, aby im służono, gdyby same chorowały”⁶⁷³. Niedomagająca zakonnica powinna była o swojej dolegliwości zawsze powiadomić przełożoną, tak by ta miała na nią wzgląd oraz „siostrę do usługiwania naznaczyła i potrawy i potrzeby do ratowania zdrowia obmyśliła”⁶⁷⁴. Powinnością pozostałych zakonnic było nawiedzanie chorej współsiostry, podtrzymywanie jej na duchu rozmowami i swoją obecnością. Przełożona miała w razie potrzeby wyznaczać do tego zadania dwie siostry, starszą i młodszą; miało to następować w refektarzu, gdzie po skończonej lekcji lektorka ogłaszała ich nazwiska do wiadomości całej wspólnoty⁶⁷⁵.

⁶⁷¹ AKMKr, rkps AOff, Vol. 56, s. 66-67 (k. 32v-33).

⁶⁷² A. Szylar, *Konwent bernardynek lubelskich...*, s. 92.

⁶⁷³ APBK, rkps W-25, s. 454.

⁶⁷⁴ Ibidem.

⁶⁷⁵ Ibidem.

Trudno powiedzieć, czy w klasztorze św. Agnieszki znajdowało się osobne pomieszczenie z przeznaczeniem na infirmerię, czy też – jak to miano w zwyczaju w mniejszych konwentach – opiekę na chorymi sprawowano bezpośrednio w ich celach zakonnych. Jedyna wzmianka źródłowa o budynku infirmerii pochodzi z 1612 r. Wówczas rzeczywiście był to osobny budynek na terenie klasztornej posesji. Przebywała w nim wtedy Zuzanna Szczuczanka, towarzysząca pannom wojewodziankom krakowskim i sieradzkim, zapewne świeckim, w momencie najazdu Koniecpolskiego na klasztor⁶⁷⁶. Jeśli była to oddzielna izdebka, to przypuszczalnie starano się, by była usytuowana w pobliżu kaplicy i raczej na parterze, zapewniając tym samym łatwiejszy dostęp lekarza i spowiednika⁶⁷⁷. W relacji o napadzie na klasztor znalazła się także informacja o siostrze *Juliannie* Pernusównie, która leżała wówczas chora w łóżku, a jej cela znajdowała się na dole, najbliżej furty klasztornej⁶⁷⁸. Być może z powodu niedomagania zakonnicy zdecydowano się umieścić ją w celi blisko wejścia, aby zapewnić szybki kontakt chorej ze spowiednikiem bądź medykiem.

2. Familia klasztorna – rezydentki i służba

Do grona tzw. familii klasztornej zaliczały się osoby zamieszkujące przy konwencie zakonnicy. W przypadku żeńskich wspólnot były to rezydentki oraz grupa służących. Jak wspomniano we wcześniejszym rozdziale, przy kościele św. Agnieszki dokonywano pochówku świeckich osób. Były to zazwyczaj kobiety, które pomieszkowały przy klasztorze na tzw. dewocji, określano je mianem rezydentek, zaliczały się do nich nieraz i dobrodziejki. Pomieszkowały poza klauzurą, niekiedy nawet w jej obrębie, uczestniczyły we wspólnych modlitwach. Jak zauważa s. M. Borkowska, zakony przeważnie niechętnie odnosiły się do ich obecności, mogła ona bowiem zaburzać rytm codziennego funkcjonowanie wspólnoty, narażając ją na zbyt silne wpływy świata zewnętrznego⁶⁷⁹. Czasami jednak niezręcznie było odmówić wpływowym damom przyjęcia w progi klasztorne. Z drugiej zaś strony za swój pobyt – mieszkanie i dożywotnie utrzymanie – rezydentki uiszczały opłaty, które stanowiły jedno ze źródeł dochodów zasilających klasztorny

⁶⁷⁶ AKMKr., AEp, Vol. 38, k. 66ov.

⁶⁷⁷ M. Borkowska, *Życie codzienne polskich...*, s. 274.

⁶⁷⁸ *Pamiętniki o Koniecpolskich. Przyczynek do dziejów polskich XVII wieku*, wyd. S. Przyłęcki, Lwów 1842, s. 206.

⁶⁷⁹ M. Borkowska, *Życie codzienne polskich...*, s. 58-59.

budżet. Stąd więc wynika ta często niejednoznaczna postawa względem ich obecności. Stradomski klasztor nie był tu wyjątkiem; pobyt rezydentek poświadczony jest także w innych wspólnotach bernardynek. Przykładowo przy ich konwencie w Tarnowie osiadła Elżbieta Drużbacka († 1765), a w Lublinie – Gryzelda Wiśniowiecka († 1672), wdowa po Jeremim⁶⁸⁰.

Z klasztorem św. Agnieszki związana jako rezydentka była Konstancja, córka Zygmunta Myszkowskiego i Beaty Przerębskiej, starostów oświęcimskich i zatorskich, którzy przeszli na kalwinizm. Zanim zamieszkała u bernardynek, w 1580 r. w wieku siedemnastu lat została wydana za mąż za Piotra Bużeńskiego († 1583), starostę dobczyckiego i brzeźnickiego, również kalwinistę. Po jego rychłej śmierci oraz śmierci ojca przeszła na katolicyzm i zasłynęła z dewocji. Jak podaje Jaroszewicz, przełomem w jej życiu duchowym była pielgrzymka do Częstochowy. Po powrocie do Żabna, swego dziedzicznego miasta, publicznie wyrzekła się kalwinizmu. Ponadto gorliwa postawa Konstancji spowodowała, iż wielu mieszkańców poszło w jej ślady⁶⁸¹. Po swoim nawróceniu spędziła u bernardynek – chodząc w świeckim habicie, być może jako tercjarka – aż dwanaście lat⁶⁸². Jej związki z klasztorem św. Agnieszki potwierdza również relacja Giovana Pietra Giussana, który przedstawiając początki kultu Karola Boromeusza w Niepołomicach, opisał przypadek uzdrowienia Konstancji z Mirowa. W jego przekazie siostra hrabiny i wielkiego marszałka została nazwana „mniszką przy kościele św. Agnieszki na Stradomiu w Krakowie”⁶⁸³. Konstancja poważnie zachorowała na oczy, tak że prawie utraciła wzrok, a żadne stosowane lekarstwa nie przynosiły poprawy. Kiedy dowiedziała się o cudownym uzdrowieniu swej siostry, która miała problemy z puchnącymi dłońmi, sama także postanowiła udać się przed wizerunek bł. Karola do kościoła pw. Dziesięciu Tysięcy Męczenników. Jej błagalne modlitwy zostały wysłuchane – odzyskała wzrok, a dla upamiętnienia tej łaski kazała jako wotum wdzięczności

⁶⁸⁰ Eadem, *Panny siostry w świecie...*, s. 106-107; K. J. Kantak, *Bernardyni polscy*, t. 2: 1573-1795-1933, Kraków 1933, s. 388-389.

⁶⁸¹ F. Jaroszewicz, *Matka Świętych Polska albo Żywoty Świętych, Błogosławionych, Świętobliwych, pobożnych Polaków i Polek wszelkiego stanu i kondycji, każdego wieku od zakrzewionej w Polsce Chrześcijańskiej Wiary osobliwą życia doskonałością słynących. Z różnych autorów i pism tak polskich jak i cudzoziemskich zebrane i spisane przez [...] kapłana Zakonu Św. O. Franciszka Reformatów. Dla zbudowania żyjących i potomnych, dla pociechy duchowej swoich krewnych do druku podane r.p. 1767, cz. 2, Poznań 1893, s. 167.*

⁶⁸² *Klasztory karmelitanek bosych w Polsce, na Litwie i Rusi. Ich początek, rozwój i tułactwo w czasie rozruchów wojennych w XVII wieku. Rzecz osnuta na kronikach klasztornych*, [t. 3], Kraków. I. Klasztor św. Marcina, Kraków 1904, s. 14-17; K. Targosz, *Piorem zakonniczy. Kronikarki w Polsce w XVII w. o swoich zakonach i swoich czasach*, Kraków 2002, s. 263.

⁶⁸³ A. Lebensztejn, *Początki kultu św. Karola Boromeusza w Niepołomicach według relacji Giovan Pietra Giussana z roku 1610*, [w:] *Święty Karol Boromeusz a sztuka w Kościele powszechnym, w Polsce, w Niepołomicach*, red. P. Krasny, M. Kurzej, Kraków 2013, s. 43.

wykonać i zawiesić przy cudownym wizerunku dwoje oczu ze srebra⁶⁸⁴. Swe zakonne powołanie zrealizowała jednak w pełni w klasztorze karmelitanek bosych pw. św. Marcina, które w 1612 r. sprowadziła z Belgii do Krakowa. W 1618 r. rozpoczęła tam nowicjat, przyjmując imię *Beata Konstancja od św. Józefa*. Zmarła 14 maja 1627 r.⁶⁸⁵ Swoim przykładem religijnego życia wpłynęła także na swoje dwie siostry: jedna z nich, zamężna, czyli zapewne Anna († 1623), żona Jana z Ruszczy Branickiego, starosty w Niepołomicach, odeszła od wyznania kalwińskiego. Druga, będąca panną, być może Zofia, wstąpiła pod imieniem *Charitas* do klasztoru św. Agnieszki. W stradomskim konwencie na dewocji osiadła również matka Konstancji⁶⁸⁶.

O tym, iż niekiedy pobyt świeckich kobiet w konwencie był źródłem problemów, świadczy wymiana listów między klasztorem św. Agnieszki a władzami kościelnymi w Rzymie. Wiadomo, iż bernardynki zwróciły się do Stolicy Apostolskiej z prośbą o wydanie stosownego *breve*, które w trosce o zachowanie klauzury zakazałoby zamieszkiwania tychże kobiet w konwencie i pomogłoby w usunięciu nadużyć. Potwierdza to odpowiedź, jaka nadeszła z Rzymu 29 listopada 1614 r.⁶⁸⁷ O tym, iż powyższe zarządzenia nie były łatwe do wyegzekwowania, świadczy list Barbary Ezmarii Maciejowskiej, przełożonej klasztoru św. Agnieszki, z 16 maja 1615 r., jaki skierowała przez nuncjusza do Rzymu z prośbą o radę. Uskarżała się na wspomnianą starościnę dobczycką, a więc Konstancję Bużeńską, która pomieszkiwała w ich konwencie już przez prawie dwanaście lat, wielokrotnie wychodziła poza mury konwentu i powracała według własnego uznania, powodując tym rozproszenie we wspólnocie bernardynek. Przełożona zdawała sobie sprawę, iż pobyt świeckich kobiet, wdów czy też mężatek jest niezgodny z wymogami potrydenckich przepisów. Jednocześnie przyznawała, iż zakonnice nie potrafią przekonać Bużeńskiej, by znalazła sobie inne miejsce zamieszkania⁶⁸⁸. Możliwe, iż było im nieręcznie wymagać od niej wyprowadzki, skoro wiele jej też zawdzięczały – w 1608 r., za rządów przełożonej Eufrozyny Wołuckiej, Buzeńska przekazała bernardynkom trzy domy, położone w pobliżu ich siedziby⁶⁸⁹. Klasztor znajdował się więc w trudnej situa-

⁶⁸⁴ *Ibidem*, s. 39, 43.

⁶⁸⁵ LZP, t. 2, s. 254; R. Kalinowski, *Klasztory karmelitanek bosych w Polsce, na Litwie i Rusi. Ich początek i tułactwo w czasie rozruchów wojennych w XVII wieku. Rzecz osnuta na kronikach klasztornych*, [t. 1:] Wilno, Kraków 1900, s. 4-5.

⁶⁸⁶ F. Jaroszewicz, *Matka Świętych Polska...*, s. 167; K. Targosz, *Piórem zakonnicy...*, s. 110.

⁶⁸⁷ Archivum Apostolicum Vaticanum (dalej: AAV), Fondo Borghese II, 427, k. 21v.

⁶⁸⁸ AAV, Fondo Borghese II, 227, k. 254-254v [List Ezmarii Barbary Maciejowskiej, przełożonej św. Agnieszki z Krakowa].

⁶⁸⁹ ANK, Akta miasta Kazimierza pod Krakowem, rkps K 393, Acta scabinalia Kasimiriensia ad Cracoviam... 1606-1612, s. 588-589.

cji, gdyż z jednej strony zobowiązany był do przestrzegania litery prawa w kwestii przyjmowania świeckich kobiet, z drugiej zaś doświadczał też wsparcia od zamożnych dobrodziejek i nie mógł łatwo odmówić im możliwości pobytu.

W wykonywaniu codziennych obowiązków zakonnice wspierała służba klasztorna, zarówno żeńska, jak i męska. Można przypuszczać, iż wzorem innych żeńskich konwentów dzieliła się ona na dwie grupy, zewnętrzną, czyli wykonującą swoje pracę w obrębie klasztornych murów, oraz mającą wstęp za klauzurę. W klasztorach bernardynek „gospodyni do pospolitych usług przyjeta” nie mogła mieszkać w klauzurze, lecz miała mieć swoją izdebkę w podwórzu czeladnym, podobnie jak pozostała służba pomagająca w kuchni czy praniu⁶⁹⁰. Zakonnicom wolno było utrzymywać „białogłową stateczną”, „któraby dla siostr tak w pospolitości, jako i w osobności różne rzeczy kupowała i sprawowała, a ta nie w klauzurze, ale za klauzurą w osobnym domu mieszkać powinna”. Ich liczba została określona następująco: „mają być cztery albo pięć według potrzeby służebnice, któreby wszystkim siostram służyły, szaty prały i insze roboty robiły, którym siostry same podołać nie mogły”⁶⁹¹. Jeśli którymś zasłużonym zakonnicom zostały przydzielone osobiste służące, to tylko za zgodą prowincjała. Nie wolno im było jednak pomieszkiwać w celach zakonnice, lecz we wspólnej izbie przeznaczanej dla pozostałych sług klasztornych⁶⁹². Na kapitule odbywającej się w Wilnie w sierpniu 1689 r. uchwalono, iż „dziewek także [nie przyjmować] oprócz panien dyskretek i tych, które z osobliwych respektów licencyje mają dane, żadnej pannie chyba według słusznej uwagi W.O. Prowincjała nie pozwalamy, bo tosz prawo i dekreta tym klasztorom, które się bez dziewczyń obejść nie mogą jednej tylko dziewczki pozwala dla dziesiątka panien”⁶⁹³. Ponadto ustanowiono, iż żadna panna nie mogła swojej służącej posyłać do miasta bez uzyskania na to pozwolenia matki przełożonej, a to „pod utraceniem dziewczki, która dziewczka jak się powróci powinna się będzie za każdym razem wyjściem i przyjściem pannie matce prezentować”⁶⁹⁴.

O istnieniu służących można wnioskować na podstawie drobnych zapisów źródłowych. I tak np. wiadomo o pewnej służącej, która począwszy od wielkanocnego wtorku aż do 12 lipca 1475 r. cierpiała tak, iż „z wielkiego bólu głowy dostała ciężkiej słabości oczów i nawet przez kilka miesięcy wcale już nic nie widziała. Szukając pociechy w prostodusznych modłach kobietę rozradowało senne widzenie, w którym przedstawił jej się mąż poważny,

⁶⁹⁰ *Reguła i konstytucje trzeciego zakonu św. Franciszka...*, k. E₃.

⁶⁹¹ APBK, rkps W-25, s. 459.

⁶⁹² *Reguła i konstytucje trzeciego zakonu św. Franciszka...*, k. E₃v.

⁶⁹³ APBK, rkps M-8, s. 60.

⁶⁹⁴ Ibidem.

w szacie mistrzów akademycznych”⁶⁹⁵. Tym dostojnym mężem był św. Jan Kanty, który obiecał jej, że odzyska wzrok, ale ma po tym odwiedzić jego grób w kościele św. Anny. Bardzo szybko choroba służącej zaczęła ustępować i kobieta doznała ulgi. Gdy jednak ociągała się z wypełnieniem obietnicy, a dawne problemy zdrowotne powróciły, czym prędzej wypełniła złożony ślub i nawiedziła miejsce pochówku świętego, wysłuchała Mszy Świętej i dopiero wtedy została całkowicie wyleczona⁶⁹⁶. Bernardynka Katarzyna Regulanka w swoim testamencie z 1533 r. wspomina o swej służącej Annie, prosząc o zapewnienie jej dożywotniej opieki⁶⁹⁷. Służącą w klasztorze św. Agnieszki była też wzmiankowana w 1636 r. Magdalena Świderkówna, córka Jakuba Świderka, krawca, i jego małżonki Agnieszki Laternianki⁶⁹⁸. W 1633 r. przy zakonnicy Grochowskiej służyła Borkowska, zwana przez ludzi także Berkowską, mieszkająca na Stradomiu⁶⁹⁹. Z 1712 r. pochodzi wzmianka o służącej Magdalenie, która zmarła w trakcie zarazy⁷⁰⁰. W obrębie murów klasztornych przebywali też mężczy pomocnicy. Z relacji o napadzie Koniecpolskiego na klasztor w 1612 r. pochodzi informacja o Stanisławie Chmielowskim, który zamieszkiwał domek na terenie konwentu i został jako pierwszy zaatakowany przez zbrojną grupę⁷⁰¹.

3. Spowiednicy i kapelani

Nad rozwojem życia duchowego zakonnic czuwali spowiednicy. Jako że klasztor św. Agnieszki pozostawał pod zwierzchnością męskiej gałęzi zakonu, to właśnie najbliższy im stradomski konwent bernardynów, w ramach duszpasterstwa zwyczajnego, delegował im zakonnika sprawującego urząd

⁶⁹⁵ D. Mieczkowski, *Opis życia i cudów świętego Jana Kantego nauczyciela Akademii Krakowskiej patrona polskiego. Podany rodakom w stuletnią rocznicę kanonizacyjną z przydaniem szczegółów dotyczących się przewodu tej kanonizacji oraz pierwszego jej obchodu w Rzymie i Krakowie przez [...]*, Kraków 1867, s. 34.

⁶⁹⁶ *Ibidem*, s. 34, s. 59; A. Opatowiusz, *Żywot y cuda Wielebnego Iana Kantego, Doktora w Piśmie Ś. y Professora Akademiei Krakowskiej. Z manuscriptów Wielkiego Collegium i kościoła Świętej Anny [...] wybrany i wypisany. Przez [...]*, Kraków 1632, s. 59.

⁶⁹⁷ ANK, Testamenta in officio consulari Cracoviensi, rkps 772, Incipit liber testamentorum ex mandato dominorum consulum ad id Anno Domini etc. 1427-1623, s. 258.

⁶⁹⁸ ANK, Akta miasta Kazimierza pod Krakowem, rkps K 39, Księga radziecka 1634-1637, s. 651.

⁶⁹⁹ W. N. Trepka, *Liber generationis plebanorum. (Liber chamorum)*, cz. 1: Wstępy wydawców i tekst, red. J. Bartyś, W. Dworaczek, Z. Kuchowicz, Wrocław 1963, s. 61.

⁷⁰⁰ ABKr, rkps 221, s. 175-176.

⁷⁰¹ ABKr, rkps 206, s. 25.

spowiednika, który zajmował się również misją głoszenia kazań⁷⁰². Jego wyboru dokonywano na kapitule prowincjalnej na okres trzech lat⁷⁰³. Jak zauważył ks. Kantak, zazwyczaj funkcję tę powierzano starszym i doświadczonym kapłanom⁷⁰⁴, co potwierdzają statuty generalne oraz uchwały poszczególnych kapituł prowincjalnych⁷⁰⁵, określające spowiedników zakonnic jako mężów sławnego wykształcenia, nieposzlakowanej opinii i pilnie strzegących zwyczajów⁷⁰⁶.

Zgodnie z uchwałami kapituł, m.in. kapituły przeworskiej z 1489 r., warckiej z 1523 czy radomskiej z 1533 r., spowiednikom nie wolno było zajmować się sprawami materialnymi klasztorów bernardynek⁷⁰⁷. W tym miejscu – jak słusznie zauważył ks. Kantak – można wyrazić wątpliwość, czy powyższe zarządzenia były ściśle przestrzegane⁷⁰⁸. Na dowód tego przywołać można przykład Jana Komorowskiego (ok. 1465-1536), który mimo iż pełnił funkcję spowiednika w latach 1514-1515, zestawiał dla klasztoru św. Agnieszki należne im fundusze, o czym zaświadczył w spisanej przez siebie kronice, notując: „także wielu innych udzielało im wsparcia, co zapisałem w inwentarzu siostr”⁷⁰⁹. Innym przykładem zaangażowania spowiednika w sprawy majątkowe klasztoru była postawa Marcina z Bydgoszczy Piwki († 1639)⁷¹⁰, który w 1629 r. towarzyszył wraz z przełożoną Justynie Modestii i Barbarze Pacjencji Del Pace w akcie zrzeczenia się majątku przypadającego im po rodzicach⁷¹¹. Z kolei w 1631 r. wspomniany Marcin z Bydgoszczy wraz z o. Augustynem Wituńskim obecni byli wraz z przełożoną, wikarią i Katarzyną Prudencją Maciejowską przy podpisaniu dokumentu, w którym klasztor św. Agnieszki skwitował Krzysztofa Naymana ze 100 zł czynszu zapisanego córce przez Mateusza Maciejowskiego na dobrach Gorzków⁷¹². Ponownie trafny jest wniosek ks. Kantaka, który

⁷⁰² „[...] qui confessiones illarum debiti in auditoriis ad hoc in aliquo ecclesiae loco praeparatis excipiant et simul officium praedicationis apud eas obeant” – APBK, rkps M-17, s. 274.

⁷⁰³ „Patres confessari ultra triennium non subsistant in officio in eodem loco, in alio poterunt institui pro eodem officio cum immediate pro alio loco ipsos institui lex non prohibeat” – ibidem, s. 276.

⁷⁰⁴ K. J. Kantak, *Bernardyni polscy*, t. 1, s. 261.

⁷⁰⁵ Między innymi kapituły, która odbyła się w Kobylinie w 1502 r. oraz w Warszawie w 1521 i 1550 r., zob. APBK, rkps M-17, s. 274.

⁷⁰⁶ „Confessarii monialium viri eruditione clari, innocentium[m] conspiciu et moribus custissimus [...]” – ibidem.

⁷⁰⁷ K. J. Kantak, *Bernardyni polscy*, t. 1, s. 262.

⁷⁰⁸ Ibidem, s. 263.

⁷⁰⁹ Jan z Komorowa, *Kronika Zakonu Braci...*, s. 172.

⁷¹⁰ H. E. Wyczawski, *Piwko Marcin (Marcin z Bydgoszczy) († 1639)*, [w:] *Słownik polskich pisarzy...*, s. 386.

⁷¹¹ ANK, Akta miasta Kazimierza pod Krakowem, rkps K 395, s. 1607-1608.

⁷¹² ANK, rkps Castr. Crac., t. 234, s. 1531-1537.

przywołując przykład o. Komorowskiego, dodał, iż „zdaje się więc, że mamy tu pewną sprzeczność pomiędzy brzmieniem prawa a rozwojem praktycznym”⁷¹³ – niekiedy więc zakres wykonywanych przez spowiedników obowiązków wykraczał poza właściwe dla tego urzędu formalne ramy.

Miejscem zamieszkania spowiednika był jego macierzysty klasztor, a do bernardynek przybywał jedynie w określonym czasie dla spełniania duchowej posługi, która była jego zasadniczym obowiązkiem⁷¹⁴. Nie powinien angażować się w zajęcia innego typu, chyba że w wyniku nadzwyczajnych okoliczności zostałby o to poproszony⁷¹⁵. Spowiednik zawsze miał udawać się do „chorych albo niebezpiecznych życia lub bliskich skonania siostr” i zawsze w asyście towarzysza zwanego socjuszem⁷¹⁶. Wymagano, by spowiednik był człowiekiem prawych obyczajów i dojrzałym w sensie wieku⁷¹⁷. W jego obecności również, „kiedy wymaga potrzeba dania Komunii, na ten czas przybrany w komżę i stułę, razem z socjuszem wnieść powinien do celli chorującej siostry i tam po danych nie bawiąc reflexyach, do zakrystii powrócić ma”⁷¹⁸. Spowiednikom ani ich towarzyszom nie wolno było przyjmować od zakonnic żadnych подарunków⁷¹⁹.

Ponadto spowiednikom nie wolno było również wchodzić w kompetencje kapelanów, gdyż msze i pozostałe nabożeństwa miały być odprawiane przez księdza należącego do duchowieństwa diecezjalnego. Potwierdzały to konstytucja o. Ludwika de la Turre’a z 1488 r. oraz uchwały kapituł bernardyńskich⁷²⁰. Można go było zastąpić spowiednikowi czy też innemu zakonnikowi tylko w nadzwyczajnych sytuacjach⁷²¹.

⁷¹³ K. J. Kantak, *Bernardyni polscy*, t. 1, s. 263.

⁷¹⁴ Wyjątkiem był przypadek Wielunia, gdzie wobec braku klasztoru bernardyńskich dwóch zakonników mieszkało w domu opodal klasztoru bernardynek, zob. idem, *Bernardyni polscy*, t. 2, s. 376.

⁷¹⁵ „Patres confessarii monialium ad portam earum aut ad fenestellam seu crates finita missa vel expeditio alio officio auedant, nisi ab illis docentur vel aliqua rationabilis necessitas suasent” – APBK, rkps M-17, s. 276.

⁷¹⁶ *Reguła i konstytucje trzeciego zakonu św. Franciszka...*, k. E₂v.

⁷¹⁷ „[...] cum scitu superioris et cum assistentia socii sibi deputati sine quo nunquam vadant [...] et cum sociis moribus et aetate gravi” – APBK, rkps M-17, s. 276.

⁷¹⁸ *Reguła i konstytucje trzeciego zakonu św. Franciszka...*, k. E₂v-E₃.

⁷¹⁹ „Tum patres confessarii monialium quam illorum socii a monialibus privato nomine dono accipiant et multo minus specialia exigant, victum tamen et vestitum pro confessariis ordinariis et eorum sociis monasteria monialium priovidere teneantur” – APBK, rkps M-17, s. 276; zob. też: K. J. Kantak, *Bernardyni polscy*, t. 1, s. 262.

⁷²⁰ Biblioteka Kórnicka PAN (dalej: BK PAN), rkps BK00097, Rękopiśmienny zbiór materiałów do dziejów zakonu bernardyńskich, k. 152v; K. J. Kantak, *Bernardyni polscy*, t. 1, s. 262; idem, *Capitula necnon Constitutiones FF. Minorum Observantium (Bernardinorum) Provinciae Poloniae 1453 (1467) – 1628*, „Collectanea Theologica” 1934, t. 15, s. 490-491.

⁷²¹ K. Kantak, *Życie wewnętrzne bernardyńskich w dobie przedreformacyjnej*, „Przegląd Teologiczny” 1929, t. 10, s. 347.

Uchwały kapituły bydgoskiej stwierdzały, iż „spowiednik wyjęty jest od wotywu klasztoru brackiego, a niech pilnuje wotywu sióstr tegoż zakonu cały tydzień”⁷²². Jak wspomniano, do obowiązków przełożonej, a także wikarii należało wysłuchiwanie w każdy piątek „culpy albo win” wszystkich zakonnic i wyznaczania im pokuty „według statutów ojcowskich”⁷²³. Zadanie to było zastrzeżone dla przełożonej bernardynek, stąd spowiednik nie powinien przyjmować do kulpy, jednak w wyjątkowych sytuacjach wolno mu było wezwać winną *ad audiendum verbum*⁷²⁴. Potwierdzają to również uchwały kapituły bydgoskiej, w których zaznaczono, iż w przypadku poważniejszych przewinień przełożona powinna wysłuchać ich wraz z dyskretkami i spowiednikiem: „wielkie przygody z dyskretkami albo ojcem spowiednikiem”⁷²⁵, a jeśli chodziłoby o „najświętsze i bardzo trudne ojcu kustoszowi albo ojcu ministrowi niech zostawia, któreby nie były w statutach opisane”⁷²⁶. W wyjątkowych sytuacjach, np. w chorobie, gwardian bernardynów wyznaczał zastępstwo za spowiednika⁷²⁷, „podczas jednak wielkiej potrzeby, gdy sam ojciec spowiednik nie może, może dosyć uczynić inszym kapłanom tegoż zakonu ta praca może być zlecona”⁷²⁸. W statutach generalnych zastrzeżono, iż „żadnemu księdzu świeckiemu, jako inszego zakonu nie godzi się słuchać spowiedzi sióstr naszych, gdyż ta funkcja szczególnie do spowiednika panieńskiego należy”⁷²⁹.

Istniała również funkcja spowiednika kwartalnego, czy też inaczej nadzwyczajnego, który był obierany przez prowincjała lub przełożonego miejscowego klasztoru bernardynów „wedle woli i zdania jego samego”⁷³⁰. Jego ustanowienie nakazał jeszcze Sobór Trydencki na sesji XXV w rozdziale dziesiątym. Spowiednik taki miał być wyznaczany dwa lub trzy – a później przynajmniej cztery – razy do roku, zazwyczaj w suche dni⁷³¹. Do niego miały udawać się zakonnice, „jeżeli nie na spowiedź, przynajmniej dla wzięcia

⁷²² ABKr, rkps 151, s. 44.

⁷²³ Ibidem, s. 46.

⁷²⁴ K. J. Kantak, *Bernardyni polscy*, t. 1, s. 263; BK PAN, rkps BK00097, k. 153.

⁷²⁵ ABKr, rkps 151, s. 46.

⁷²⁶ Ibidem, s. 46-47.

⁷²⁷ K. J. Kantak, *Bernardyni polscy*, t. 1, s. 263.

⁷²⁸ APBK, rkps W-25, s. 445-446.

⁷²⁹ *Reguła i konstytucje trzeciego zakonu św. Franciszka...*, k. G.

⁷³⁰ APBK, rkps W-25, s. 446.

⁷³¹ L. Choupin, *Istota i obowiązki stanu zakonnego. Przepisy obecnie obowiązujące*, Kraków 1930, s. 152-154, 164-165; Z. Pięta, *Polskie klaryski pod zaborami i w Księstwie Warszawskim 1772-1815*, Warszawa-Rzym 1981, s. 128. Suche dni to trzy dni postu: środa, piątek i sobota w każdej z czterech pór roku, tj. w trzecim tygodniu Adwentu, po pierwszej niedzieli Wielkiego Postu, w oktawie Zielonych Świąt, tydzień po święcie Podwyższenia Krzyża, zob. E. E. Wróbel, *Kościółowi mojemu jako ukochanej oblubienicy mojej. Wybór testamentów duchownych małopolskich z XVII wieku*, Kraków 2010, s. 201 (aneks: Słownik wyrazów staropolskich).

błogosławieństwa albo dla zbawiennej porady, a to dlatego aby się drugim potrzebującym pociechy duchowej żaden wstręt nie czynił⁷³². W dni kwartalne, kiedy spowiedzi sióstr słuchał spowiednik nadzwyczajny, własny spowiednik powinien unikać wszelkiej okazji do widzenia się z nimi: „którychby czasów kwartalni spowiednicy panien zakonnych słuchali, na ten czas ich własnym spowiednikom tam przystąpić się nie godzi”⁷³³, gdyż przez to „mogłaby która uporną być do spowiedzi extraordinaryjnej”⁷³⁴. Wyjątek stanowiły tu nowicjuszki, które zobowiązane były do odbywania spowiedzi zawsze przed „własnym, a nie inszym spowiednikiem”⁷³⁵. Zakres obowiązków i kompetencji spowiednika kwartalnego oraz sposób jego wybierania został omówiony w konstytucji papieskiej Benedykta XIV († 1758), wydanej 5 sierpnia 1748 r. w Rzymie. Została ona przetłumaczona na język polski i wydana drukiem w Krakowie 29 października rok później, za pozwoleniem biskupa krakowskiego Andrzeja Załuskiego († 1758) i – jak zapisano – nakazano ją „do wszystkich klasztorów Wielebnych w Chrystusie Panien Zakonnych, tak podległych władzy naszej ordynaryjnej, jako i niepodległych podać”⁷³⁶. Odtąd zakonnice, w tym również bernardynki, zostały zobowiązane, aby „przed wyznaczonym od nas pewnym kapłanem, jako ojcem duchowym, wszystkie sumnienia swego objawiały skrytości”⁷³⁷.

Powołanie do życia urzędu spowiednika nadzwyczajnego miało być wsparciem i pewną alternatywą dla zakonnic, które dzięki temu miały możliwość skorzystania z sakramentu pokuty czy rozmowy duchowej udzielonej przez inną osobę, „albowiem stały a jedyny spowiednik od prałatów nad klasztorami ich władzą mających naznaczony bywa najmniej do trzech lat, któremu, jeżeli przez wstyd albo z innej jakiej racji, nie wszystkie sumnienia swojego wyjawić odważają się skrytości [...]”⁷³⁸. Konstytucja potwierdziła postanowienie Soboru Trydenckiego: przełożeni, od których zależny był klasztor żeński, powoływali dla nich spowiednika nadzwyczajnego – „dwa albo trzy razy w roku od biskupa albo inszych przełożonych niech bywa naznaczony, który wszystkich spowiedzi słuchać będzie powinien”⁷³⁹. Jego zadaniem było udzielanie sakramentu pokuty, ale także służenie radą w duchowych wątpliwościach, zachęcano bowiem, „aby się obecnie stały przed spowiednikiem extraordinaryjnym, czy dla czynienia przed nim spowiedzi (jeżeli im się upodoba) czy dla powzięcia tylko zbawiennych przestróg, któ-

⁷³² APBK, rkps W-25, s. 446.

⁷³³ Ibidem, s. 447.

⁷³⁴ *Reguła i konstytucje trzeciego zakonu św. Franciszka...*, k. Gv.

⁷³⁵ APBK, rkps W-25, s. 446.

⁷³⁶ A. S. Załuski Kostka, [Konstytucja papieska Benedykta XIV względem naznaczenia spowiednika extraordinaryjnego, 1748], Kraków 1749, s. 11.

⁷³⁷ Ibidem, s. 1.

⁷³⁸ Ibidem, s. 1-2.

⁷³⁹ Ibidem, s. 2.

reby bez spowiedzi odebrać mogły⁷⁴⁰. Konstytucja potwierdziła też wcześniejsze ustalenia odnośnie do wyboru spowiednika nadzwyczajnego. I tak w zakonach pozostających pod obediencją biskupią wskazywał go miejscowy biskup, z kolei w przypadku bernardynek był to przedstawiciel bernardynów, pod których opieką duchową pozostawały⁷⁴¹.

Wzorem męskiej gałęzi zakonu bernardynki miały przystępować do Komunii raz na dwa tygodnie, a spowiadać się nie częściej niż raz w miesiącu⁷⁴². Zakonnice miały przystępować do sakramentu pokuty „porządkiem wedle dawności w zakonie, bez wszelakiego się wyprzedzania [...] i wzajem jedna drugą przestrzegać powinna”⁷⁴³. Po przyklęknięciu miały „z pokorą wielką i żalem serdecznym za grzechy o błogosławieństwo prosić”⁷⁴⁴, następnie wyznać swe przewinienia bez „niepotrzebnych rozmów i powieści”⁷⁴⁵. Postanowione też było, iż „siostry zakonne zachować powinny, aby się w Wigilię komunicy S. zawsze połowica sióstr od młodszych począwszy spowiadała”⁷⁴⁶.

Tabela 16. Spis spowiedników i kaznodziejów klasztoru św. Agnieszki

Lp.	Imię i nazwisko	Lata pełnienia urzędu spowiednika/ kaznodziei	Inne informacje	Data śmierci
1.	Szymon [Symeon] ⁷⁴⁷	–	–	25 II 1500, Kraków
2.	Marcin z Kamionki ⁷⁴⁸	1513 – kaznodzieja u św. Agnieszki	–	25 III 1513
3.	Jan Komorowski ⁷⁴⁹	II połowa 1514 – I połowa 1515	był prowincjałem, kronikarzem prowincji, gwardianem klasztoru św. Anny w Warszawie, Poznaniu i Wilnie	3 XI 1536, Kraków

⁷⁴⁰ *Ibidem*, s. 3.

⁷⁴¹ *Ibidem*, s. 3-4.

⁷⁴² W. F. Murawiec, *Bernardyni warszawscy 1452-1864*, Kraków 1973, s. 156.

⁷⁴³ APBK, rkps W-25, s. 446.

⁷⁴⁴ *Ibidem*.

⁷⁴⁵ *Ibidem*.

⁷⁴⁶ *Ibidem*, s. 447.

⁷⁴⁷ K. J. Kantak, *Bernardyni polscy*, t. 1, s. 261; C. Bogdalski, *Bernardyni w Polsce 1453-1530*, t. 2: *Zakonnicy tego okresu*, Kraków 1933, s. 377; N. Golichowski, *Przed nową epoką. Materyały do historii OO. Bernardynów w Polsce*, Kraków 1899, s. 365.

⁷⁴⁸ C. Bogdalski, *Bernardyni w Polsce...*, t. 2, s. 361-362.

⁷⁴⁹ K. J. Kantak, *Bernardyni polscy*, t. 1, s. 261; H. E. Wyczawski, Jan z Komorowa (Komorowski) h. Korczak (ok. 1465 – 1536), [w:] *Słownik polskich teologów katolickich*, t. 2, Warszawa 1981, s. 138; idem, Jan z Komorowa (Komorowski) h. Korczak, [w:] *Słownik polskich pisarzy...*, s. 184-185; J. Kachel, *Bernardyni 1453-2003. Kapłani i bracia zakonnicy prowincji polskich oraz kustodii św. Michała na Ukrainie*, Wydanie jubileuszowe (dalej: Kachel), cz. 3: K-Ł, Warta 2004, s. 112.

Lp.	Imię i nazwisko	Lata pełnienia urzędu spowiednika/ kaznodziei	Inne informacje	Data śmierci
4.	Rafał z Lgoty ⁷⁵⁰	do 1520	uczestniczył w 1523 r. w kapitule generalnej w Burgos, w 1525 r. wybrany kustoszem krakowskim	przed 1536, pochowany u karmelitów w Wilnie
5.	Bernardyn z Warty ⁷⁵¹	1532	–	1538
6.	Euzebiusz z Czchowa (?) ⁷⁵²	1532	–	–
7.	Gabriel Ocieński ⁷⁵³	–	był także spowiednikiem królowej Bony	1542
8.	Jakób z Lipienicy ⁷⁵⁴	–		1548
9.	Szymon z Wysocic ⁷⁵⁵	–	miał stopień bakałarza sztuk	1551
10.	Florian z Sambora ⁷⁵⁶	–	–	30 VIII 1552, Kraków (na zarazę)
11.	Bartłomiej Sołtysek ⁷⁵⁷	spowiednikiem u św. Agnieszki został w podeszłym wieku	kwestarz, kaznodzieja, gwardian, miał stopień bakałarza sztuk	1572, Kraków, podczas zarazy
12.	Jakub z Płońska ⁷⁵⁸	–	znakomity kaznodzieja	9 VI 1559, 29 VI 1560 lub 22 VII 1587, Kraków

⁷⁵⁰ K. J. Kantak, *Bernardyni polscy*, t. 1, s. 195; C. Bogdalski, *Bernardyni w Polsce...*, t. 2, s. 370.

⁷⁵¹ K. J. Kantak, *Bernardyni polscy*, t. 1, s. 262; *Wypisy źródłowe do dziejów Wawelu...*, t. 11, cz. 2, s. 195 (nr 832).

⁷⁵² *Wypisy źródłowe do dziejów Wawelu...*, t. 11, cz. 2, s. 195 (nr 832).

⁷⁵³ K. J. Kantak, *Bernardyni polscy*, t. 1, s. 262.

⁷⁵⁴ *Ibidem*.

⁷⁵⁵ *Ibidem*.

⁷⁵⁶ N. Golichowski, *op. cit.*, s. 370.

⁷⁵⁷ K. J. Kantak, *Bernardyni polscy*, t. 1, s. 210.

⁷⁵⁸ N. Golichowski, *op. cit.*, s. 284 (autor podaje trzy daty śmierci zakonnika na podstawie zapisów w nekrologu z krakowskiego klasztoru).

Lp.	Imię i nazwisko	Lata pełnienia urzędu spowiednika/ kaznodziei	Inne informacje	Data śmierci
13.	Bernard z Dębowca ⁷⁵⁹	–	bakalarz, z świeckiego kapłana zakonnik wzorowy	14 VII 1572, Kraków, zmarł w trakcie zarazy
14.	Maciej Kiąsz [z Książa] ⁷⁶⁰	1594	–	–
15.	Antoni ⁷⁶¹	1607, 1608	–	–
16.	Jan Domaszew- ski ⁷⁶²	–	wywodzący się ze szlachty, wzorowy spowiednik, duszpasterz w Krakowie	4 X 1613, Kraków, pochowany w kaplicy św. Anny ⁷⁶³
17.	Ignacy z Biecza (Ignacy Ziętkowicz) ⁷⁶⁴	1612	ur. 1570, w Bieczu, syn mieszczanina Stanisława, autor dzieła <i>Porządek przyjmowania żywota zakonnego</i> , do zakonu bernardynów wstąpił w 1591, profesja – 23 VII 1592 we Lwowie	1624, Kalisz
18.	Paweł z Kcyni (Kcynensis) ⁷⁶⁵	1612, 1613	1605 – wikary konwentu w Wilnie, autor <i>Wizerunku życia zakonnego</i> (wyd. 1612, 1613 ²)	9 IX 1649, Bydgoszcz

⁷⁵⁹ Ibidem, s. 203; Jan z Komorowa, *Krótką kroniką zakonu Braci Mniejszych*, cz. 3, przeł. K. Żuchowski, „Przegląd Kalwaryjski” 2010, nr 14, s. 462.

⁷⁶⁰ APBK, rkps W-25, s. 371; K. J. Kantak, *Bernardyni polscy*, t. 2, s. 360.

⁷⁶¹ ANK, Castr. Crac. Rel., t. 34, s. 876; ANK, Akta miasta Kazimierza pod Krakowem, rkps K 393, s. 588.

⁷⁶² N. Golichowski, *op. cit.*, s. 288.

⁷⁶³ APBK, rkps I-b-21, *Catalogus fratrum atque benefactorum defunctorum huius loci nostri Cracoviensis, qui floruerunt in hoc sacro loco Sancti Bernardini, illi meritis apud Deum, isti vero summis beneficiis propter Deum et ob. coronam gloriae. Ab anno receptionis loci huius scilicet 1453 usque ad annum 1601, 1453-1813*, s. 37-38; Kachel, cz. 2: D-J, *Warta* 2004, s. 49.

⁷⁶⁴ AKMKr, AEp, Vol. 38, k. 659; K. Grudziński, *Ziętkowicz Ignacy (Ignacy z Biecza) (1570-1624)*, [w:] *Słownik polskich pisarzy...*, s. 552.

⁷⁶⁵ T. Pietrykowski, *Kcynia przed rokiem 1262*, „Gazeta Bydgoska” R. 6, 1927, nr 24, s. 5; idem, *Z przeszłości Kcyni. Z okazji 666 rocznicy założenia miasta, Kcynia 1928*, s. 50; idem, *Brat Paweł Kcynensis. Autor „Wizerunku żywota zakonnego”*, „Wici Wielkopolskie. Miesięcznik Poświęcony Sztuce i Kulturze” R. 2, 1932, nr 10, s. 78; H. E. Wyczawski, *Paweł z Kcyni (Kcynensis)*, [w:] *Słownik polskich pisarzy...*, s. 369; W. A. Maciejewski, *Piśmiennictwo polskie, od czasów najdawniejszych aż do roku 1830*, t. 3, Warszawa 1852, s. 592.

Lp.	Imię i nazwisko	Lata pełnienia urzędu spowiednika/ kaznodziei	Inne informacje	Data śmierci
19.	Tomasz Zerzyński ⁷⁶⁶	—	—	14 X 1622
20.	Szymon Chodecusz ⁷⁶⁷	—	—	28 V 1624, Kraków
21.	Sebastian Cerasini [Cerazynus] ⁷⁶⁸	1615	przez 10 lat był spowied- nikiem w klasztorze bry- gidek w Sokalu	19 VIII 1641, Sokal, zmarł w 40. roku życia zakonnego, w wieku 69 lat
22.	Stanislaus Drązkovius [Drązkowski] ⁷⁶⁹	1617-1620	dwukrotnie był przełożonym klasztoru w Alwerni, długoletni kapelan na zamku Tenczyn, po trzech latach bycia spowiednikiem u siostr u św. Agnieszki poprosił o przeniesienie do Alwerni, po 1645 r. przez 7 lat przebywał w Tenczynie (na zamku wojewody krakowskiego Jana Tęczyńskiego) jako kapelan	29 III 1652, Bochnia, na zarazę ⁷⁷⁰ , pochowany został w grobowcu zakonnym w Alwerni
23.	Marcin z Bydgoszczy [Bidgostiniani] Piwko ⁷⁷¹	1629, 1631	żył w zakonie przeszło 50 lat, był „cichego i pokornego usposobienia”	11 III 1639
24.	Stanisław Podrzecki ⁷⁷²	kaznodzieja u św. Agnieszki	—	11 V 1652, Kraków, klasztor na Żłóbku

⁷⁶⁶ APBK, rkps I-b-21, s. 41; N. Golichowski, *op. cit.*, s. 376.

⁷⁶⁷ *Ibidem*, s. 376.

⁷⁶⁸ ANK, Akta miasta Kazimierza pod Krakowem, rkps K 394, s. 676; N. Golichowski, *op. cit.*, s. 303.

⁷⁶⁹ D. Knapik, *Bernardyni alwernijscy. Dzieje klasztoru oo. Bernardynów w Alwerni 1616-2010*, Kraków 2014, s. 37 (tu data dzienna śmierci o. Stanisława to 17 III).

⁷⁷⁰ APBK, rkps I-b-21, s. 56; Kachel, cz. 2, s. 55.

⁷⁷¹ ANK, Akta miasta Kazimierza pod Krakowem, rkps K 395, s. 1607; ANK, rkps Castr. Crac., t. 234, s. 1531; N. Golichowski, *op. cit.*, s. 303.

⁷⁷² APBK, rkps I-b-21, s. 56.

Lp.	Imię i nazwisko	Lata pełnienia urzędu spowiednika/ kaznodziei	Inne informacje	Data śmierci
25.	Bernardyn Stradomski ⁷⁷³	ok. 1645-1646, gdy Teresa Zadzikówna rozpoczynała starania o nową fundację	–	10 XI 1646, Kraków
26.	Daniel Zieliński ⁷⁷⁴	1652, 1658 <i>in casum</i> [na wypadek]	wstąpił do zakonu w 1630, kronikarz klasztoru w Alwerni, Tarnowie, autor dzieł ascetycznych	22 II 1664, Alwernia
27.	Stefan Jałbrzykowski ⁷⁷⁵	1658	–	–
28.	Jan Gądycz ⁷⁷⁶	–	gwardian w klasztorze w Radomiu	24 III 1671
29.	Mateusz Girowski ⁷⁷⁷	–	zmarł, mając ponad 60 lat	13 X 1674
30.	Fortunatus Szymański ⁷⁷⁸	1660	–	22 IX 1683, Przyrów ⁷⁷⁹
31.	Jan Owinski ⁷⁸⁰	1662	–	–
32.	Bonawentura Cracoviensis ⁷⁸¹	1665	–	–
33.	Aleksander Gierzycki (?) ⁷⁸²	1674, 1676	–	–
34.	Franciszek Łostowski ⁷⁸³	1677	–	–

⁷⁷³ ABKr, rkps 2, s. 6; N. Golichowski, *op. cit.*, s. 164.

⁷⁷⁴ Ibidem; N. Golichowski, *op. cit.*, s. 294.

⁷⁷⁵ APBK, rkps M-6, s. 257.

⁷⁷⁶ APBK, rkps I-b-21, s. 61; N. Golichowski, *op. cit.*, s. 380.

⁷⁷⁷ APBK, rkps I-b-21, s. 61; N. Golichowski, *op. cit.*, s. 380.

⁷⁷⁸ APBK, rkps M-6, s. 298; Kachel, cz. 5: R-T, Warta 2004, s. 297.

⁷⁷⁹ APBK, rkps XI-1, *Mortuologium seu calendarium Polono-Seraphicum patrum ac fratrum in Domino defunctorum almae Provinciarum matris Minoris Poloniae* – ex archiivis conventuum et antiquissimis annalibus et chronologiis Proninciae ab A.R.P. Timotheo Kaffka – pro tunc guardiano Calvariensi collectum novissime vero a me Fratre Samuele Raczek – descriptum anno Domini 1779, s. 279.

⁷⁸⁰ APBK, rkps M-7, s. 54.

⁷⁸¹ Ibidem, s. 43.

⁷⁸² Ibidem, s. 237, 258.

⁷⁸³ Ibidem, s. 277.

Lp.	Imię i nazwisko	Lata pełnienia urzędu spowiednika/ kaznodziei	Inne informacje	Data śmierci
35.	Mikołaj Janiszowski ⁷⁸⁴	1679	duszpasterz w Krakowie	30 IX 1698, Kraków
36.	Chrysostom Bębnowski ⁷⁸⁵	1680, 1682	definitór, duszpasterz w Kalwarii	8 IV 1696, Kalwaria Zębrzydowska
37.	Marcin Piasecki ⁷⁸⁶	1683	–	–
38.	Wincenty Kostecki ⁷⁸⁷	1683 – kaznodzieja u św. Agnieszki	–	–
39.	Bonifacy Sułkowiś [Sułkowski] ⁷⁸⁸	21 VII 1686 – 1688	duszpasterz w Piotrkowicach	3 IV 1691, Piotrkowice
40.	Gabriel Pleszowski ⁷⁸⁹	28 VIII 1689 – 21 I 1690	spowiednik katedralny	6 VII 1697, Kraków
41.	Stefan Oborski ⁷⁹⁰	1692	odznaczał się cnotami, duszpasterz w Krakowie	28 I 1694, Kraków
42.	Paweł Klocki ⁷⁹¹	1694	–	–
43.	Florian Zagurski ⁷⁹²	1695, 1696	duszpasterz w Tarnowie	28 VI 1674, Tarnów
44.	Wojciech Czeredziński ⁷⁹³	1698	–	–
45.	Paulin Załuski ⁷⁹⁴	1701	gwardian w klasztorze w Warszawie (Praga)	27 XI 1715, Warszawa ⁷⁹⁵

⁷⁸⁴ Ibidem, s. 297; Kachel, cz. 2, s. 270- 271.

⁷⁸⁵ APBK, rkps M-7, s. 323, 331; Kachel, cz. 1: A-C, Warta 2004, s. 207.

⁷⁸⁶ APBK, rkps M-7, s. 354.

⁷⁸⁷ Ibidem.

⁷⁸⁸ Ibidem, rkps M-8, s. 22, 38 (10 I 1688 r. pozostał nadal na urzędzie spowiednika u św. Agnieszki); Kachel, cz. 5, s. 241.

⁷⁸⁹ APBK, rkps M-8, s. 50, 84; N. Golichowski, *op. cit.*, s. 381.

⁷⁹⁰ APBK, rkps M-8, s. 153; N. Golichowski, *op. cit.*, s. 295, 381; Kachel, cz. 4: M-P, Warta 2004, s. 184.

⁷⁹¹ APBK, rkps M-8, s. 189.

⁷⁹² Ibidem, s. 218, 241; N. Golichowski, *op. cit.*, s. 294; Kachel, cz. 6: U-Ż, Warta 2004, s. 161.

⁷⁹³ APBK, rkps M-8, s. 265.

⁷⁹⁴ Ibidem, s. 314.

⁷⁹⁵ Kachel, cz. 6, s. 172.

3. Spowiednicy i kapelani

Lp.	Imię i nazwisko	Lata pełnienia urzędu spowiednika/ kaznodziei	Inne informacje	Data śmierci
46.	Bonawentura Mioduński ⁷⁹⁶	1701 – kaznodzieja u św. Agnieszki	–	–
47.	Paulin Załuski ⁷⁹⁷	1703	–	–
48.	Wojciech Czeredziński ⁷⁹⁸	1704, 1705	–	–
49.	Franciszek Machnicki ⁷⁹⁹	1707, 1709	–	–
50.	Franciszek Baszkiewicz ⁸⁰⁰	1710	–	–
51.	Antoni Roxolanus ⁸⁰¹	1711	–	–
52.	Jerzy Dybczyński ⁸⁰²	1713, 1714	duszpasterz w Krakowie, spowiednik katedralny w Krakowie	6 VIII 1717, Kraków
53.	Ludwik Szembek ⁸⁰³	1716	definitor, duszpasterz w Krakowie, nie chciał przyjąć godności biskupiej	3 VI 1743, Kraków ⁸⁰⁴
54.	Marcelin Zielonka ⁸⁰⁵	1720	był spowiednikiem u św. Agnieszki przez kilka miesięcy	9 V 1721, Kraków ⁸⁰⁶
55.	Antoni Dzierżacki ⁸⁰⁷	1721	–	–
56.	Ludwik Szembek ⁸⁰⁸	1723	–	–

⁷⁹⁶ APBK, rkps M-8, s. 314.

⁷⁹⁷ Ibidem, s. 351.

⁷⁹⁸ Ibidem, s. 383, 418.

⁷⁹⁹ Ibidem, s. 447, 473.

⁸⁰⁰ APBK, rkps M-9, Akta Prowincji Małopolskiej zakonu Bernardynów, 1710-1716, s. 27.

⁸⁰¹ Ibidem, s. 78.

⁸⁰² Ibidem, s. 108, 139; Kachel, cz. 2, s. 70.

⁸⁰³ APBK, rkps M-9, s. 165.

⁸⁰⁴ N. Golichowski, *op. cit.*, s. 384; Kachel, cz. 5, s. 268.

⁸⁰⁵ APBK, rkps M-10, Akta Prowincji Małopolskiej zakonu Bernardynów, 1720-1730, s. 29.

⁸⁰⁶ APBK, rkps I-b-21, s. 68; Kachel, cz. 6, s. 197.

⁸⁰⁷ APBK, rkps M-10, s. 99.

⁸⁰⁸ Ibidem, s. 206.

Lp.	Imię i nazwisko	Lata pełnienia urzędu spowiednika/ kaznodziei	Inne informacje	Data śmierci
57.	Korneliusz Metelowski ⁸⁰⁹	1724	duszpasterz w Tarnowie	14 III 1741, Tarnów
58.	Kapistran Bulowski ⁸¹⁰	1726	definitor prowincji, duszpasterz w klasztorze w Warszawie (Praga)	–
59.	Józef Bajer ⁸¹¹	1727	odznaczony cnotą, pracą i nauką śpiewu, defini- tor prowincji, gwardian w Krakowie, duszpa- sterz w Krakowie (na Żłóbku), egzorcysta diecezjalny, w zakonie przeżył 79 lat	6 II 1749, Kraków, klasztor <i>ad Pacem</i> – na Żłóbku, w wieku 96 lat, zmarł w opinii świętości
60.	Jan Kański ⁸¹²	1728	–	29 I 1740, Kraków, klasztor <i>ad Pacem</i> – na Żłóbku
61.	Józef Bajer ⁸¹³	1729	–	–
62.	Bernardyn Szyszczynski [Szyrzyński (?)] ⁸¹⁴	1730	definitor, duszpasterz w Piotrkowicach	30 XII 1735, Piotrkowice
63.	Ludwik Szembek ⁸¹⁵	1732-1735	–	3 VI 1743, Kraków
64.	Benignus Małecki ⁸¹⁶	1735-1738	duszpasterz w Krakowie	24 X 1738, Kraków
65.	Michał Ostrowski ⁸¹⁷	1739-1740	–	–
66.	Michał Ostrowski ⁸¹⁸	1741-1744	–	–

⁸⁰⁹ Ibidem, s. 246; Kachel, cz. 4, s. 80.

⁸¹⁰ ABKr, rkps 221, s. 254; APBK, rkps M-10, s. 275; Kachel, cz. 1, s. 288 (podana data śmierci 1 IV 1724 r. jest błędna, skoro jeszcze w 1726 r. był spowiednikiem u św. Agnieszki).

⁸¹¹ APBK, rkps M-10, s. 353; N. Golichowski, *op. cit.*, s. 296; Kachel, cz. 1, s. 167-168.

⁸¹² ABKr, rkps 221, s. 179; N. Golichowski, *op. cit.*, s. 391.

⁸¹³ APBK, rkps M-10, s. 449; ABKr, rkps 221, s. 255.

⁸¹⁴ APBK, rkps M-10, s. 472; Kachel, cz. 5, s. 304.

⁸¹⁵ ABKr, rkps 221, s. 256; N. Golichowski, *op. cit.*, s. 384; Kachel, cz. 5, s. 268.

⁸¹⁶ ABKr, rkps 221, s. 257-258; N. Golichowski, *op. cit.*, s. 384; Kachel, cz. 4, s. 44.

⁸¹⁷ ABKr, rkps 221, s. 184-185.

⁸¹⁸ Ibidem, s. 259.

Lp.	Imię i nazwisko	Lata pełnienia urzędu spowiednika/ kaznodziei	Inne informacje	Data śmierci
67.	Józef Bajer ⁸¹⁹	1744-1747	–	6 II 1749, Kraków, klasztor <i>ad Pacem</i> – na Żłóbkę, w wieku 96 lat, zmarł w opinii świętości
68.	Michał Ostrowski ⁸²⁰	1747-1750	–	–
69.	Norbert Jugiewicz ⁸²¹	1750-1752	definitor prowincji, duszpasterz w Tarnowie	6 VIII 1759, Tarnów
70.	Klemens Rosochacki ⁸²²	1752-1756	duszpasterz w Krakowie	3 IX 1762, Kraków
71.	Michał Ostrowski ⁸²³	1756-1759	–	6 XII 1767 ⁸²⁴
72.	Piotr Awedyk ⁸²⁵	1759-1760	–	–
73.	Ignacy ⁸²⁶	1760-1761	–	–
74.	Illuminat Buszek ⁸²⁷	1762-1765	duszpasterz w Krakowie	6 IV 1789, Kraków
75.	Adrian [Dutkowski] ⁸²⁸	1765	–	15 IV 1768, Kraków
76.	Florian Strzałczyński ⁸²⁹	1767-1771	–	10 VI 1774, Paradyż
77.	Paschalis Wszetecki ⁸³⁰	1771-1774, 1774-1777	wikariusz i duszpasterz klasztora w Tykocinie	19 II 1779, Tykocin

⁸¹⁹ Ibidem, s. 260.

⁸²⁰ Ibidem, s. 261.

⁸²¹ Ibidem, s. 262; Kachel, cz. 2, s. 308.

⁸²² ABKr, rkps 221, s. 263; N. Golichowski, *op. cit.*, s. 385; Kachel, cz. 5, s. 57.

⁸²³ ABKr, rkps 221, s. 264.

⁸²⁴ APBK, rkps I-b-21, s. 76.

⁸²⁵ ABKr, rkps 221, s. 265.

⁸²⁶ Ibidem, s. 187-188.

⁸²⁷ Ibidem, s. 266.

⁸²⁸ Podpisany jedynie imieniem pod sprawozdaniem z elekcji przełożonej, zob. ibidem, s. 268; N. Golichowski, *op. cit.*, s. 385.

⁸²⁹ ABKr, rkps 221, s. 268; Kachel, cz. 5, s. 231.

⁸³⁰ ABKr, rkps 221, s. 269-270; Kachel, cz. 6, s. 146.

Lp.	Imię i nazwisko	Lata pełnienia urzędu spowiednika/ kaznodziei	Inne informacje	Data śmierci
78.	Serafin Baderi ⁸³¹	1777-1778	duszpasterz w Piotrkowicach	28 IV 1788, Piotrkowice
79.	Illuminat Buszek ⁸³²	1778	–	–
80.	Alban Burycki ⁸³³	1780-1781	–	9 V 1781, pochowany w grobie zakonnym (<i>sepultus in sepulchro Fratrum</i>) ⁸³⁴
81.	Benigny Radwański ⁸³⁵	1782, 1785-1786	od ok. 1764 był kapłanem na dworze biskupa krakowskiego Kajetana Sołtyka w Soli, także nauczyciel bratanka tegoż biskupa, spowiednik w klasztorze bernardynek u św. Józefa (1795-1808), gwardian w Radomiu (przed 1782) i w Krześlinie (1782-1785), defnitor (1787-1790)	8 IV (lub 20 VI) 1809, Kraków, pochowany w Alwerni
82.	Dydak Rogacki ⁸³⁶	1788	jego podpis widnieje pod zestawieniem finansowym z 12 VI 1788, towarzyszył bernardynkom podczas przenosin do klasztoru św. Józefa	31 XII 1793, Wola ⁸³⁷

Źródło: opracowanie własne.

⁸³¹ ABKr., rkps 221, s. 271; Kachel, cz. 1, s. 165.

⁸³² Kachel, cz. 1, s. 296.

⁸³³ ABKr., rkps 221, s. 272.

⁸³⁴ APBK, rkps I-b-21, s. 79; N. Golichowski, *op. cit.*, s. 386.

⁸³⁵ N. Golichowski, *op. cit.*, s. 387; Kachel, cz. 5, s. 24; K. Grudziński, *Radwański Benigny*, [w:] *Słownik polskich pisarzy...*, s. 404-405.

⁸³⁶ ABKr., rkps 207, s. 30; ABKr., rkps 211, s. 33.

⁸³⁷ APBK, rkps RGP-k-8, *Memoria Patrum ac Fratrum mortuorum Ordinis Minorum S.P.N. Francisci Regularis Observantiae vulgo Bernardinorum Provinciae Maioris et Minoris Poloniae, Lithuaniae et Russiae per singulos dies mensium et per totum annum collecta per P. Ceslaum Bogdalski Sac. Jubil. et Praed. Gen. Anno Dni 1929*, s. 753.

Lista bernardynów (tabela 16) sprawujących urząd spowiednika w klasztorze św. Agnieszki nie jest pełna. Nazwiska zakonników pełniących powyższą funkcję udało się częściowo odtworzyć m.in. na podstawie akt kapituł prowincjalnych z XVII w., w czasie których rozdzielano poszczególne urzędy w obrębie prowincji, w tym również dokonywano wyboru osobnego spowiednika dla bernardynek ze Stradomia, bernardynek od św. Józefa oraz tercjarek franciszkańskich z klasztoru św. Kolety. Spowiednicy byli również obecni w czasie wyboru przełożonej bernardynek i jako delegowani przez prowincjała pełnili wówczas funkcję dyskwytorów, czyli zliczali głosy oddane na poszczególne kandydatki (stąd ich podpisy widnieją pod sprawozdaniem z odbytych wyborów w zachowanej metryce klasztoru św. Agnieszki z XVIII w.). Informacje o pełnionej posłudze spowiednika zakonnic, jednakże bez podania okresu, w jakim miało to miejsce, pojawiają się też w nekrologach bernardynów.

Na urząd spowiednika bernardynek, jak już zaznaczono, wybierano doświadczonych zakonników, słusznym wiekiem, cieszących się poważaniem i odznaczających się wieloma przymiotami charakteru. Należy wspomnieć w tym miejscu o. Gabriela Ocieńskiego (1542)⁸³⁸, który był również spowiednikiem królowej Bony; o. Szymona z Wysocic († 1551)⁸³⁹, wzorowo prowadzącego zakonnicę, szczególnie zachęcającego do rozważania Męki Pańskiej; o. Bartłomieja Sołtyska († 1572)⁸⁴⁰, wybranego na tenże urząd w podeszłym wieku, zasłużonego kaznodzieję, bakałarza sztuk; czy o. Jana Domaszewskiego († 4 X 1613)⁸⁴¹, zapamiętanego jako wzorowego spowiednika. Do grona zasłużonych na tym polu bernardynów zalicza się także o. Józef Bajer († 1749), pełniący urząd w roku 1727⁸⁴² i 1729⁸⁴³ oraz w latach 1744-1747⁸⁴⁴, egzorcysta diecezjalny, duszpasterz w klasztorze na Żłóbku, który zmarł w opinii świętości⁸⁴⁵.

Spowiednicy towarzyszyli bernardynkom w momentach szczególnie ważnych w ich historii. W 1594 r., gdy Benedykt Gąsiorek wprowadzał reformę życia zakonnego, w trakcie gorliwej przemowy ks. Piotra Skargi, z ramienia klasztoru stradomskiego w refektarzu obecni byli także o. Antoni ze Słomnik, prowincjał i kustosz krakowski, oraz spowiednik zakonnic, o. Maciej z Książa⁸⁴⁶. Z kolei 17 kwietnia 1612 r., nazajutrz po najeździe na klasztor, którego dopuścił się Aleksander Koniecpolski, to właśnie ówczesny spowiednik

⁸³⁸ K. J. Kantak, *Bernardyni polscy*, t. 1, s. 262.

⁸³⁹ *Ibidem*.

⁸⁴⁰ *Ibidem*, s. 210.

⁸⁴¹ N. Golichowski, *op. cit.*, s. 288.

⁸⁴² APBK, rkps M-10, s. 353.

⁸⁴³ *Ibidem*, s. 449; ABKr., rkps 221, s. 255.

⁸⁴⁴ *Ibidem*, s. 260.

⁸⁴⁵ N. Golichowski, *op. cit.*, s. 296; Kachel, cz. 1, s. 167-168.

⁸⁴⁶ APBK, rkps W-25, s. 371; K. J. Kantak, *Bernardyni polscy*, t. 2, s. 360.

o. Ignacy z Biecza, czyli Ignacy Ziętkowicz († 1624), wraz z o. Piotrem, definityorem i kustoszem klasztoru stradomskiego, udali się do biskupa krakowskiego Piotra Tylickiego, by zawiadomić o zaistniałych wypadkach⁸⁴⁷. Ignacy z Biecza zasłużył się również jako autor dzieła *Porządek przyjmowania żywota zakonnego*, wydane w 1614 r. w Krakowie⁸⁴⁸. Funkcję spowiednika u św. Agnieszki w 1612 i 1613 r. pełnił o. Paweł z Kcyni († 1649)⁸⁴⁹, którego zajmowały zagadnienia dotyczące teologii życia wewnętrznego. Napisał dzieło o tematyce ascetycznej: *Wizerunek życia zakonnego*⁸⁵⁰, wydane dwukrotnie w Krakowie. Druk zadedykował ks. Wojciechowi Zaorskiemu, dziekanowi nowogórskiemu, plebanowi babickiemu, a sam w przedmowie przedstawił się jako bernardyn, kapłan klasztoru krakowskiego „i na on czas spowiednik panien zakonnych u ś. Agnieszki”. Celem utworu było pobudzanie do miłości bożej i ukazanie sensu cierpienia. Dzieło zostało podzielone na dwie części, z czego pierwsza dotyczyła pokus, których doświadczyć mogą ci, którzy służą Bogu, a druga zawierała rozmyślenia o sakramentach oraz powinnościach dobrego chrześcijanina⁸⁵¹. Autor podkreślił wagę ciągłego rozważania męki Chrystusa w życiu zakonnym, co wypływało z nurtu duchowości franciszkańskiej⁸⁵².

W czasie, gdy Teresa Zadzikówna rozpoczynała starania o nową fundację ok. 1645 r., funkcję spowiednika sprawował o. Bernardyn Stradomski († 1646). Towarzyszył bernardynkom w tym przełomowym czasie w historii ich wspólnoty wraz z prowincjałem o. Krzysztofem Scipio Campo i kustoszem o. Marianem Stokowskim, analizując powstałe kwestie sporne w związku z planowaną inicjatywą. W historiografii zakonu Stradomski zapisał się jako wzorowy zakonnik; wcześniej ok. 1634 r. sprawował urząd przełożonego klasztoru w Leżajsku, a po utworzeniu prowincji ruskiej zdecydował się przenieść do prowincji małopolskiej⁸⁵³.

⁸⁴⁷ AKMKr., AEp., Vol. 38, k. 659.

⁸⁴⁸ K. Grudziński, *Ziętkowicz Ignacy (Ignacy z Biecza) (1570-1624)*, [w:] *Słownik polskich pisarzy...*, s. 552.

⁸⁴⁹ T. Pietrykowski, *Kcynia przed rokiem 1262*, s. 5; idem, *Z przeszłości Kcyni...*, s. 50; idem, *Brat Paweł Kcynensis...*, s. 78; H. E. Wyczawski, *Paweł z Kcyni...*, s. 369.

⁸⁵⁰ P. Kcynensis, *Wizerunek żywota zakonnego na dwie części rozdzielony, który w sobie замыка sposób życia zakonnego, y pobudki do miłości Bożej, y cierpienia wszelákiego utrąpienia, y dla tych wszystkich, którzy za Panem krzyż swoy niosą; y pobudki do rozmyślánia męki Pána Chrystusowej, y inszym ludziom bogomyślnym bardzo potrzebne y pożyteczne będą. Przez iednego káptána Zakonu Bernádyńskiego, za dozwoleńiem stárszych teraz znowu poprawiony, y powtóre wydány z przydáním wiele pociesznych náuk. Psalm 33. Kosztuyćie y obáccie, iż słodki iest Pan: Błogostawiony mąż, który nádzieie w nim pokłada, Kraków 1613².*

⁸⁵¹ W. A. Maciejowski, *Piśmiennictwo polskie...*, s. 592.

⁸⁵² W. Murawiec, *Z recepcji św. Piotra z Alkantary w Polsce w XVII i XVIII wieku*, „*Studia Theologica Varsaviensia*” 1988, t. 26, z. 2, s. 35, 39.

⁸⁵³ ABKr., rkps 2, *W Imię Pańskie Amen. Na wieczna pamiatke kronika klastoru s. Josephpha. Opisanie fundaciej klastoru Panien zakonu s. Franciszka trzeciej reguły przy kościele pod tytułem s. Józefa w Krakowie*, s. 6; N. Golichowski, *op. cit.*, s. 164, 292.

W 1652 r.⁸⁵⁴, a potem w 1658 r. (*in casum*)⁸⁵⁵ spowiednikiem bernardynek z klasztoru św. Agnieszki został o. Daniel Zieliński († 1664)⁸⁵⁶, doświadczony zakonnik: w latach 1649-1650 był kaznodzieją i kronikarzem klasztoru w Alwerni, następnie kapelanem w Chrzanowie u kasztelana bieckiego Samuela Andrzeja Dembińskiego, a w latach 1653-1656 – kaznodzieją w Tarnowie⁸⁵⁷. Funkcję spowiednika zakonnic przyszło mu sprawować w trudnym politycznie czasie, tj. w okresie najazdu szwedzkiego, kiedy to klasztor bernardynek został zniszczony, a siostry przebywały w rozproszeniu. Chcąc ożywić ducha zakonnej gorliwości i zapewne dodać otuchy powierzonym swej opiece zakonnicom, napisał dzieło *Ogród lilii duchownych Barankowi Bożemu w Klasztorze Krakowskim Jagnieszki Świętej Panien Zakonnych Reguły Franciszka Świętego. Przez jednego z Oycow Bernardynów za pozwoleniem Starszych Przygotowany. Wszelkim Osobom żyć pobożnie pragnącym pożyteczny*, które zostało wydane w Krakowie w 1661 r.⁸⁵⁸ Zgodę na jego druk wydali o. Hiacynt Stradomski († 1665) – prowincjał, lektor świętej teologii i kaznodzieją; br. Hiacynt Burkwicz († 1678) – gwardian klasztoru w Kalwarii wraz z całym zgromadzeniem ojców prowincji; oraz ks. Jacek Liberiusz – lektor świętej teologii, proboszcz kościoła Bożego Ciała, kanonik regularny laterański, pełniący w diecezji krakowskiej funkcję cenzora ksiąg. Aprobata, którą wyrazili, podsumowuje rymowany dwuwiersz: „Ze w tej książeczce ogród lilie swój mają, trzy spółnie Hyacynthi na to zezwalają”. Co warto zaznaczyć, utwór nie był przeznaczony jedynie dla osób konsekrowanych, ale miał służyć także ogółowi wiernych, gdyż jak zapisano: „pełen jest wdzięcznej woni wysokiej nauki i pobożności do życia duchownego i dostąpienia doskonałości nie tylko zakonnym osobom, ale każdemu katolikowi bardzo potrzebny”⁸⁵⁹.

W przedmowie autor zawarł okoliczności powstania dzieła, podkreślając, że nastąpiło to w trudnym czasie, tuż po potopie szwedzkim:

Zaledwie nieprzyjaciół z miasta ustąpił, zgodnie wszystkie do klauzury pospieszyły, a ustąpiwszy i potrzeb swych, dobrowolne więzienie opłacając,

⁸⁵⁴ H. E. Wyczawski, Zieliński Daniel, [w:] *Słownik polskich pisarzy...*, s. 551.

⁸⁵⁵ APBK, rkps M-6, s. 257.

⁸⁵⁶ N. Golichowski, *op. cit.*, s. 294; K. K[antak], Zieliński Daniel, [w:] M. Nowodworski, *Encyklopedia kościelna podług teologicznej encyklopedji Wetzera i Weltego z licznemi jej dopełnieniami przy współudziale wielu duchownych i świeckich osób [...]*, t. 33, red. S. Biskupski, Włocławek 1933, s. 208.

⁸⁵⁷ D. Knapik, *Bernardyni alwernijscy. Dzieje klasztoru oo. Bernardynów w Alwerni 1616-2010*, Kraków 2014, s. 12, 36, 50-51, 54, 112.

⁸⁵⁸ D. Zieliński, *Ogród lilii duchownych Barankowi Bożemu w Klasztorze Krakowskim Jagnieszki Świętej Panien Zakonnych Reguły Franciszka Świętego. Przez jednego z Oycow Bernardynów za pozwoleniem Starszych Przygotowany. Wszelkim Osobom żyć pobożnie pragnącym pożyteczny*, Kraków 1661.

⁸⁵⁹ *Ibidem*, Przedmowa.

w uciśnieniu onym ochotnie chwałę Bożą w śpiewaniu i inszych powinnościach zakonnych za zbudowanie miasta odprowały, za powodem wielebnej panny Prudencyey Maciejowskiej na ten czas p. matki i przełożonej, których oblubieniec wierność i pałający ku sobie affekt widząc, prędko za przyczyną Iagnieszki ś. Patronki one na miejsce swe przywrócił i klauzurą nową opatrzył. Te chęć do klauzury i chwały Bożej odprowawania, uznawając w nich pod ten czas będący spowiednikiem tegoż zgromadzenia Panien zakonnych ś. Iagnieszki, w domu jeszcze obcem zostających ten ogród liliowy jako abrys życia świątobliwego opisałem⁸⁶⁰.

Cel dzieła autor zawarł w słowach:

Uprzejmie życząc, aby też lilie w nowo postanowionej klauzurze we wszelkiej świątobliwości kwitnęły, a ustawiczną wesołość duchownej wiosny reprezentując za przyczyną y zasługami Iagnieszki świętej Oblubienice i Męczenniczki Pana Chrystusowej swej patronki, Barankowi niebieskiemu a swemu Oblubieńcowi w tym Ogrodzie zamknionym podobały się, y od niego do ogrodu rajskich rozkoszy przeniesione były⁸⁶¹.

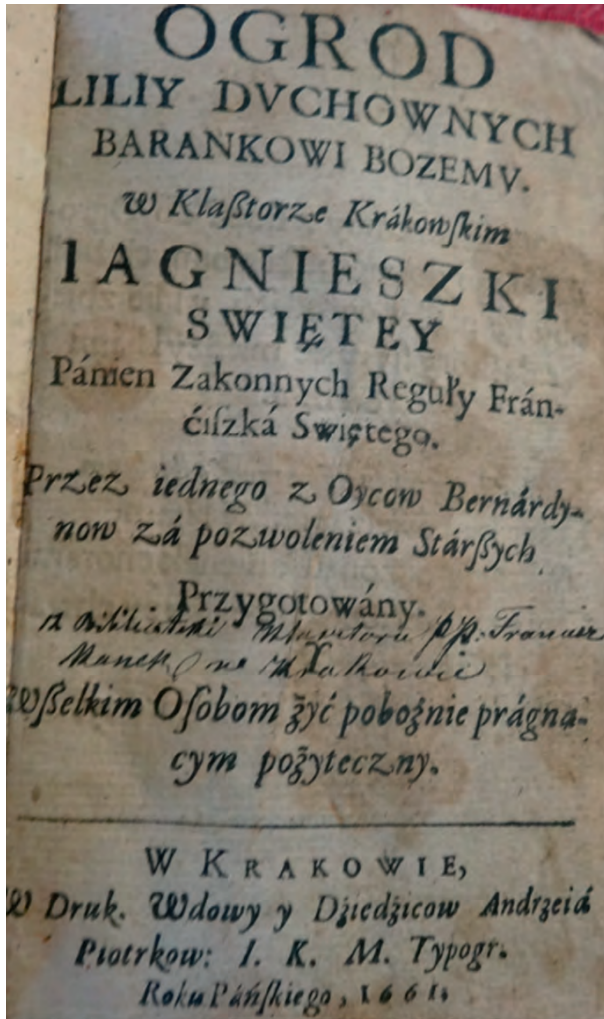
Dzieło miało więc stanowić dla wszystkich wiernych drogowskaz w rozwoju chrześcijańskich cnót. Szczególnie zaś zostało zadedykowane bernardynkom od św. Agnieszki, które po okresie zawieruchy wojennej, przebywania w prywatnym domu, musiały nie tylko wykazać się troską o odbudowę zniszczonych zabudowań klasztornych, ale także zadbać o odnowę duchowego życia wspólnoty, wówczas pod przewodnictwem Prudencji Maciejowskiej, ówczesnej przełożonej. Autor, wykorzystując porównania i przenośnie o tematyce botanicznej, podzielił utwór na pięć kwater, czy też grządek, w nawiązaniu do układu typowego ogrodu, symbolizującego klasztor⁸⁶². W obrębie tychże kwater Zieliński nakreślił poszczególne ścieżki, które rozwijały główną myśl rozdziału i były drogowskazem określającym sposób dojścia do pożądanych cnót i zalet. I tak przykładowo kwatera pierwsza, a w niej wzór pierwszy – *O godności doskonałości i co być na przeszkodzie może* – zawierała w sobie następujące elementy: ścieżkę pierwszą „Jakie jest szczęście doskonałych zakonnic” oraz ścieżkę drugą „Co zakonnikom do życia duchownego na przeszkodzie być może”⁸⁶³. W kolejnych częściach dzieła autor omówił jeszcze takie zagadnienia jak: dochodzenie do doskonałości, umartwienie się, rozwijanie cnót, znaczenie modlitwy, praktykowanie rozmyślań i przystępowanie do sakramentów.

⁸⁶⁰ Ibidem.

⁸⁶¹ Ibidem.

⁸⁶² L. Nowak, *Katolickie książki z Polski w okresie rekatolicyzacji na Śląsku (teologia praktyczna)*, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” 1985, t. 18, s. 222.

⁸⁶³ D. Zieliński, *Ogród lilii duchownych...*, s. 1-6.

Il. 26. Karta tytułowa dzieła Ogród lili duchownych Barankowi Bożemu w Klasztorze Krakowskim Jagnieszki Świętey Panien Zakonnych Reguły Franciszka Świętego. Przez jednego z Oycow Bernardynow za pozwoleniem Starszych Przygotowany. Wszelkim Osobom żyć pobożnie pragnącym pożyteczny (Kraków 1661).

Poza aktywnością duszpasterską Daniel Zieliński z całą gorliwością poświęcał się działalności pisarskiej – jeszcze zanim został wybrany na spowiednika bernardynek. Już wcześniej, bo w 1649 r., wydał dzieło Szata wzorzysta doskonałości, zakonnicę w oczach Boskich zdobiącą i wszelkim stanom ludzi żyć duchownie pragnących pożyteczną⁸⁶⁴. Było to dzieło o tematyce ascetycznej

⁸⁶⁴ Idem, Szata wzorzysta doskonałości, Zakonnicę w oczach Boskich zdobiącą y Wszelkim Stanom ludzi żyć duchownie pragnących pożyteczna. Przez iednego Kapłana Oycow Bernardynow za dozwoleńiem Starszych sporządzona, Kraków 1649.

i składało się z trzech części. W pierwszej z nich autor przedstawił istotę doskonałości zakonnej, w drugiej jej wzory, zaś w trzeciej przeanalizował warunki konieczne do jej osiągnięcia. Utwór pełnił funkcję poradnika, gdyż ukazywał przykłady postaw godnych do naśladowania i nakłaniał do duchowego rozwoju. W założeniu miał być zbiorem cennych rad służących zakonnikom, a także ludziom wierzącym wszelkich stanów. Zieliński zachęcał w nim do „przywdziewania szat” będących symbolem zalet i cnót, które będą podobać się Bogu i ostatecznie pomogą w osiągnięciu zbawienia⁸⁶⁵. Spowiednik bernardynek był więc zakonnikiem o ugruntowanej pozycji pisarza dzieł o tematyce ascetycznej i o szerokich horyzontach umysłowych, co znacząco pomagało mu w sprawowaniu posługi wśród zakonnic. Wymienione wyżej dzieło było przechowywane i czytane w klasztorze św. Agnieszki, co świadczy, iż bernardynki korzystały z duchownych wskazówek swego spowiednika.

Ze wspólnoty stradomskiego klasztoru bernardynów rekrutowali się także zakonnicy wybierani na urząd kaznodziei. I tak 25 marca 1513 r., w Wielki Piątek, po kazaniu wygłoszonym w kościele bernardynek zmarł kaznodzieja o. Marcin z Kamionki⁸⁶⁶. W pierwszej połowie XVII w. kaznodzieją oddelegowanym do posługi w klasztorze św. Agnieszki był o. Stanisław Podrzecki († 1652)⁸⁶⁷, z kolei w 1683 r. funkcję tą sprawował o. Wincenty Kostecki⁸⁶⁸. W 1701 r. – obok spowiednika o. Paulina Załuskiego – na kaznodzieję bernardynek został wybrany o. Bonawentura Mioduński⁸⁶⁹.

Jak już wspomniano, spowiednicy nie wkraczali w kompetencje kapelanów klasztoru, którzy rekrutowali się spośród duchowieństwa diecezjalnego i mieli rangę prepozyta. W przeciwieństwie do tych pierwszych, którzy na stałe przebywali w klasztorze bernardynów, kapelani zamieszkiwali w okolicy kościoła i klasztoru św. Agnieszki. W dokumencie z 1550 r., w którym potwierdzono, iż wdowa Dorota Łąkawska przekazała swój drewniany domek na własność bernardynek, zanotowano, iż znajdował się on obok, czy też w pobliżu, domku kapelana Stanisława Kąckiego⁸⁷⁰. Z kolei z 1626 r. pochodzi informacja, iż ks. Józef Bobrowicz, pleban jastrzębski, przepisał wykaz zapłaconych bernardynkom rocznych czynszów, a uczynił to w domu aktualnego prepozyta kościoła św. Agnieszki ks. Jakuba Kąckiego. Należy więc przypuszczać, że i w tym okresie kapelan zamieszkiwał osobny budynek, ale znajdujący się obok kompleksu zabudowań należących do bernardynek⁸⁷¹.

⁸⁶⁵ K. Kaczor-Scheitler, *O kulcie maryjnym Daniela Zielińskiego w świetle przedmowy poprzedzającej Szatę wzorzystą doskonałości* (1649), „Respectus Philologicus” 2017, nr 32 (37), s. 22-26.

⁸⁶⁶ C. Bogdalski, *Bernardyni w Polsce...*, t. 2, s. 361-362.

⁸⁶⁷ APBK, rkps I-b-21, s. 56.

⁸⁶⁸ APBK, rkps M-7, s. 354.

⁸⁶⁹ APBK, rkps M-8, s. 314.

⁸⁷⁰ AKMKr., rkps AOff, Vol. 85, s. 715.

⁸⁷¹ ABKr., rkps 209, s. 142.

Podstawowym obowiązkiem kapelana było odprawianie Mszy Świętej codziennie oraz innych nabożeństw w klasztorным kościele. W źródłach określano go często jako *lector* lub *lector missarum*⁸⁷². Jak już wspomniano, tylko w wyjątkowych sytuacjach sakrament Eucharystii mógł być sprawowany w zastępstwie przez stałego spowiednika lub innego zakonnika, jednak nie w sposób uroczysty, ale cichy⁸⁷³.

Tabela 17. Spis kapelanów klasztoru św. Agnieszki

Lp.	Imię i nazwisko	Lata pełnienia urzędu	Inne informacje	Data śmierci
1.	Andrzej ⁸⁷⁴	1505	–	–
2.	Jakub Czech/ Jakób de Prestyn/ Prestycz/ z Przeczycy ⁸⁷⁵	1522-1523 – lektor mszalny u św. Agnieszki 1536 – <i>lector missarum ad s. Agnetem</i>	darował książki dla konwentu oo. Bernardynów w Warcie, altarysta św. Zofii w kościele św. Krzyża w Krakowie	–
3.		1527 – dwóch lektorów ⁸⁷⁶	–	–
4.	Stanisław Kawerski ⁸⁷⁷	1533 – prebendarz	–	–
5.	Stanisław Lanczkij [Łacki]/ Kączki ⁸⁷⁸	1530 – kapelan (wymieniony tylko z imienia) 1535 – <i>capellano monialium</i>	1555 – kapelan, altarysta w kościele NMP w Krakowie, do 1580 był	5 IX 1580 prepozyt u św. Agnieszki, pleban niegowicki ⁸⁷⁹

⁸⁷² E. Wiśniowski, *Materiały do stanu liczebnego duchowieństwa i służby kościelnej w diecezji krakowskiej w pierwszej połowie XVI wieku*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 1969, t. 18, s. 207.

⁸⁷³ K. J. Kankak, *Bernardyni polscy*, t. 1, s. 263.

⁸⁷⁴ *Dochody i wydatki Konwentu Braci Eremitów św. Augustyna przy kościele św. Katarzyny w Kazimierzu*, t. 1: 1502-1505, red. K. Jelonek-Litewka et al., Kraków 2002, s. 51.

⁸⁷⁵ AKMKr., rkps AEp, Vol. 10, k. 210-210v; *Zbiór dokumentów zakonu paulinów w Polsce*, t. 2: 1464-1550, oprac. J. Zbudniewek, Warszawa 2004, s. 452-453 (nr 271), 458-459 (nr 276); K. J. Kankak, *Bernardyni polscy*, t. 1, s. 263.

⁸⁷⁶ E. Wiśniowski, *Materiały do stanu liczebnego...*, s. 209.

⁸⁷⁷ *Wypisy źródłowe do dziejów Wawelu...*, t. 11, cz. 2, s. 224 (nr 905).

⁸⁷⁸ AKMKr., rkps AOff, Vol. 47, s. 782; *Acta rectoralia Almae Universitatis studii Cracoviensis inde ab anno 1469*, t. 1: *Continens annos 1469-1537*, red. W. Wiśłocki, Cracoviae 1893-1897, s. 801 (nr 3279), 810-811 (nr 3307), 816 (nr 3316); AKMKr., rkps AOff, Vol. 62, k. 63v; AKMKr., rkps AOff, Vol. 82, s. 469, 475; AKMKr., rkps AOff, Vol. 85, s. 715, 717; AKMKr., rkps AOff, Vol. 108, s. 315; ANK, rkps Castr. Crac., t. 105, s. 180-181.

⁸⁷⁹ ABK, rkps 209, s. 14.

Lp.	Imię i nazwisko	Lata pełnienia urzędu	Inne informacje	Data śmierci
		<i>ad s. Agnetem in Ponte Regali</i> 1535 – <i>lectore s. Agnetis ecclesie</i> 1535 – <i>actu presbitero et lectore ad s. Agnetem</i> 1537 – kapelan 1550 – <i>lector missarum</i> (wymieniony tylko z imienia) 1571 – prepozyt u św. Agnieszki w kościele NMP	altarystą przy ołtarzu Krzyża św. w kościele NMP	
6.	Mikołaj Dobrocieski ⁸⁸⁰	1586 – prepozyt kościoła św. Agnieszki, pełnomocnik klasztoru <i>plenipotens generalis</i> 1594 – prowizor klasztoru św. Agnieszki, prepozyt kościoła św. Agnieszki	doktor obojga praw, profesor i wielokrotny rektor Akademii Krakowskiej, kanonik katedralny, w 1580 altarysta przy ołtarzu Krzyża św. w kościele NMP w Krakowie, mianowany po śmierci Stanisława Kąckiego	1608, Kraków
7.	Adam Živecensis [z Żywca] ⁸⁸¹	29 XI 1596 – kaznodzieja 6 III 1598 – wikary, kapelan	–	–
8.	Jakub Kącki ⁸⁸²	1603, 1607, 1609 – prepozyt 1615-1627 – prepozyt, jego podpisy widnieją m.in. w księdze odbierania czynszów	syn Aleksego Kąckiego, 19 XII 1598 – subdiakon, 6 III 1599 – diakonat, 27 III 1599 – prezbiterat ⁸⁸³	–

⁸⁸⁰ ABKr., rkps 214, s. 69; ANK, rkps Castr. Crac., t. 135, s. 38-39; AKMKr., rkps AOff, Vol. 108, s. 315; AKMKr., rkps AEp, Vol. 32, k. 160v.

⁸⁸¹ AKMKr., rkps AEp, Vol. 32, k. 549; AKMKr., rkps AOff, Vol. 112, k. 725.

⁸⁸² ABKr., rkps 209, s. 53, 89, 96, 104, 109, 115, 120, 127, 135, 142-143; ABKr., rkps 215, Kapi tały na kamienicach krakowskich na rzecz klasztoru ś. Agnieszki w Krakowie, 1533-1780, s. 33; ANK, rkps K 394, s. 676, 1012; ANK, rkps Castr. Crac., t. 190, 1071-1072; ANK, rkps Castr. Crac., t. 211, s. 166-167.

⁸⁸³ *Księgi egzaminów do święceń w diecezji krakowskiej z lat 1573-1614*, oprac. Z. Pietrzyk, Kraków 1991, s. 204 (nr 2037).

Lp.	Imię i nazwisko	Lata pełnienia urzędu	Inne informacje	Data śmierci
9.	Stefan Zawilski ⁸⁸⁴	1628, 1629, 1633, 1641, 1642 – prepozyt/proboszcz u św. Agnieszki	–	–
10.	Tomasz Michałowski ⁸⁸⁵	1644, 1645 – podpisany obok przełożonej Katarzyny Justamentówny w księdze rachunkowej 1646 – podpisany obok przełożonej Anastazji Bobrownickiej w księdze rachunkowej 1647 – prepozyt 1673 – kapelan	–	–
11.	Andrzej Grabianowski h. Świnka ⁸⁸⁶	26 V 1645, 2 VI 1645 – prepozyt	doktor filozofii, od 1653 notariusz apostolski, przed 8 X 1655 został prebendarzem kościoła św. Marii Magdaleny w Krakowie	przed 24 XI 1683, pochowany w katedrze krakowskiej
12.	Franciszek Awedykowicz ⁸⁸⁷	1694 – prepozyt	scholastyk kolegiaty Wszystkich Świętych, pleban niegowicki i pleszowski	–
13.	Łukasz Żeleński/Zieliński ⁸⁸⁸	1697 – protonotariusz apostolski i prepozyt 1698, 1699 – prepozyt	–	–

⁸⁸⁴ ABKr, rkps 209, s. 37, 149, 155, 179; AKMKr, rkps AOff, 123, s. 715; ANK, rkps Castr. Crac., t. 238, s. 1030-1031; ANK, Castr. Crac., t. 255, s. 379, 382, 386.

⁸⁸⁵ ABKr, rkps 1, s. 58; ABKr, rkps 209, s. 267, 275, 284; ANK, rkps Castr. Crac., t. 911, s. 1736; ANK, rkps Castr. Crac., t. 912, s. 842; AKMKr, rkps AOff, Vol. 150, s. 149.

⁹⁹⁶ AKMKr, rkps AEp, Vol. 53, k. 387, 407; L. Hajdukiewicz, *Grabianowski Andrzej* (zm. 1683), [w:] PSB, t. 8, red. K. Lepszy, Wrocław-Kraków 1959-1960, s. 463; K. Fokt, *Grabianowski Andrzej h. Świnka* (zm. przed 24 XI 1683 r.), [w:] *Profesorowie Wydziału Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego*, t. 1: 1364-1780, red. W. Uruszczyk, Kraków 2015, s. 76-77.

⁸⁸⁷ ANK, rkps Castr. Crac., t. 331, s. 1206-1208.

⁸⁸⁸ R. Gustaw, K. Kaczmarczyk, *op. cit.*, s. 18; ABKr, rkps 206, s. 73; ABKr, rkps 219, s. 99, 119; ANK, rkps Castr. Crac., t. 337, s. 2913-2916, 2920-2921; ANK, rkps Castr. Crac., t. 338, s. 433.

Lp.	Imię i nazwisko	Lata pełnienia urzędu	Inne informacje	Data śmierci
14.	Tomasz Baczeński/ Baczyński ⁸⁸⁹	1699, 1701, 1702, 1706 – prepozyt	1718 – proboszcz przy kościele św. Rocha ⁸⁹⁰	–
15.	Mikołaj Błoński ⁸⁹¹	1715 – prepozyt	–	–
16.	Michał Proszyński ⁸⁹²	1717, 1718, 1719 – prepozyt	–	–
17.	Paweł Babilonowicz ⁸⁹³	1722 – prepozyt	doktor filozofii, proboszcz w parafii Podlesie, pleban w Drogini	–

Źródło: opracowanie własne.

Najdawniejszy poświadczony kapelan od św. Agnieszki to Andrzej, wzmiankowany w 1505 r.⁸⁹⁴ W 1527 r. przy kościele św. Agnieszki rezydowało dwóch lektorów⁸⁹⁵, jednak w źródłach nie zachowały się o nich żadne informacje. Zadaniem kapelanów było nie tylko prowadzenie duszpasterstwa, ale także angażowanie się jako administratorzy, wspierający i niekiedy reprezentujący bernardynki w sprawach ekonomicznych⁸⁹⁶. I tak ks. Mikołaj Dobrocieski († 1608)⁸⁹⁷ w 1586 r. był nie tylko prepozytem kościoła św. Agnieszki⁸⁹⁸, ale wzmiankowany jest w dokumencie pokwitowania odbioru czynszu także jako *plenipotens generalis*, czyli pełnomocnik klasztoru⁸⁹⁹. W 1594 r. ponownie

⁸⁸⁹ ANK, rkps Castr. Crac. 338, s. 2323; ANK, rkps Castr. Crac., t. 340, s. 1912; ANK, rkps Castr. Crac., t. 341, s. 1130, 1132; ANK, rkps Castr. Crac., t. 346, s. 1011-1013.

⁸⁹⁰ J. Sygański, *Z dawnych metryk Kościoła Maryackiego w Krakowie. Metryki ślubów*, „Miesięcznik Heraldyczny” R. 4, 1911, nr 1, s. 26.

⁸⁹¹ ANK, rkps Castr. Crac., t. 355, s. 1717.

⁸⁹² ANK, rkps Castr. Crac., t. 356, s. 1944-1952; ANK, rkps Castr. Crac., t. 357, s. 181; ANK, rkps Castr. Crac., t. 358, s. 2374-2379.

⁸⁹³ ABKr, rkps 217, s. 15.

⁸⁹⁴ *Dochody i wydatki Konwentu...*, s. 51.

⁸⁹⁵ E. Wiśniowski, *Materiały do stanu liczebnego...*, s. 209.

⁸⁹⁶ Podobną rolę pełnili prepozyci np. w opactwach benedyktynek, gdzie ich kompetencje nie ograniczały się jedynie do sfery duchowej, ale obejmowały także wpływ na zarządzanie sprawami gospodarczymi, a także w klasztorach żeńskich w miastach pruskich, gdzie również można zaobserwować nierozzerwalność tych dwóch płaszczyzn, zob. P. Wiszewski, *Opactwo benedyktynek w Legnicy (1348/1349-1810). Struktura, funkcjonowanie, miejsce w społeczeństwie*, Poznań-Wrocław 2003, s. 138-139; M. Sumowski, *Duchowni i mieszczanie. Kler niższy w społeczeństwie późnośredniowiecznych miast pruskich*, Toruń 2022, s. 187-189.

⁸⁹⁷ H. Barycz, *Dobrocieski Mikołaj h. Prus (1559-1608)*, [w:] PSB, t. 5, red. W. Konopczyński, Kraków 1939-1946, s. 242-243.

⁸⁹⁸ ABKr, rkps 214, s. 69.

⁸⁹⁹ ANK, rkps Castr. Crac., t. 135, s. 38-39.

pełnił funkcję prepozyta kościoła św. Agnieszki, a równocześnie określony został jako prowizor, czyli zarządca czuwający nad sprawami finansowymi⁹⁰⁰. Był zasłużonym profesorem Akademii Krakowskiej, jednakże wskutek lichego uposażenia materialnego, po wyświęceniu na kapłana skupiał się na pracy duszpasterskiej. Oprócz bycia prepozytem kościoła św. Agnieszki był także proboszczem w Sieciechowicach, a jako doceniany mówca pełnił obowiązki kaznodziei w kilku krakowskich świątyniach; w 1580 r. został altarystą przy ołtarzu Krzyża św. w kościele NMP w Krakowie, mianowanym po śmierci ks. Stanisława Kąckiego. By wesprzeć Dobrocieskiego finansowo, Akademia powierzyła mu w 1588 r. probostwo w Luborzycy, pod warunkiem że porzuci inną działalność duszpasterską i poświęci się jedynie wykładom. Od pracy kaznodziejskiej odszedł jednak dopiero po mianowaniu go członkiem krakowskiej kapituły katedralnej⁹⁰¹. W 1596 r. funkcję kaznodziei przy kościele św. Agnieszki sprawował Adam z Żywca⁹⁰² (nie był to w tym przypadku bernardyn, lecz ksiądz diecezjalny), z kolei w 1598 r. był tamże kapelanem i wikarym⁹⁰³.

Wielokrotnie w źródłach wzmiankowany jest też ks. Jakub Kącki, wyświęcony w 1599 r.⁹⁰⁴ prepozyt związany z kościołem bernardynek w pierwszej połowie XVII w. Oprócz odprawiania nabożeństw w klasztornej świątyni był on także zaangażowanym administratorem i często towarzyszył zakonnicom w czynnościach prawnych związanych z transakcjami finansowymi. I tak w 1603 r. był obecny jako prepozyt wraz z ówczesną przełożoną Anną Radomską przy akcie zapisu czynszu z kamienicy Jana Cerazyna⁹⁰⁵, a w 1607 r. – przy akcie zapisu czynszu z kamienicy Szarej⁹⁰⁶. W listopadzie 1609 r. jako przedstawiciel klasztoru stawiał się przy spisywaniu dokumentu, w którym skwitował Macieja Pukarzowskiego z posagu przekazanego dla jego córki Zofii⁹⁰⁷. Mimo iż nie raz do czynności prawnych stawiała się przełożona klasztoru wraz z wikarią i dyskretkami, to jednak towarzyszył im jeszcze ks. Jakub Kącki jako prepozyt kościoła, a zarazem ustanowiony opiekun. Sytuacja taka miała miejsce m.in. w 1615 r., kiedy obecny był przy przełożonej Barbarze Maciejowskiej, wikarii *Humilitas* Złockiej oraz dyskretkach podczas transakcji, którą przeprowadzały z Szymonem Chorażym, obywatelem kazimierskim, i jego małżonką Agnieszką⁹⁰⁸.

⁹⁰⁰ AKMKr, rkps AEp, Vol. 32, k. 160v.

⁹⁰¹ H. Barycz, *Dobrocieski Mikołaj h. Prus...*, s. 243; AKMKr, rkps AOff, Vol. 108, s. 315.

⁹⁰² AKMKr, rkps AEp, Vol. 32, k. 549.

⁹⁰³ AKMKr, rkps AOff, Vol. 112, k. 725.

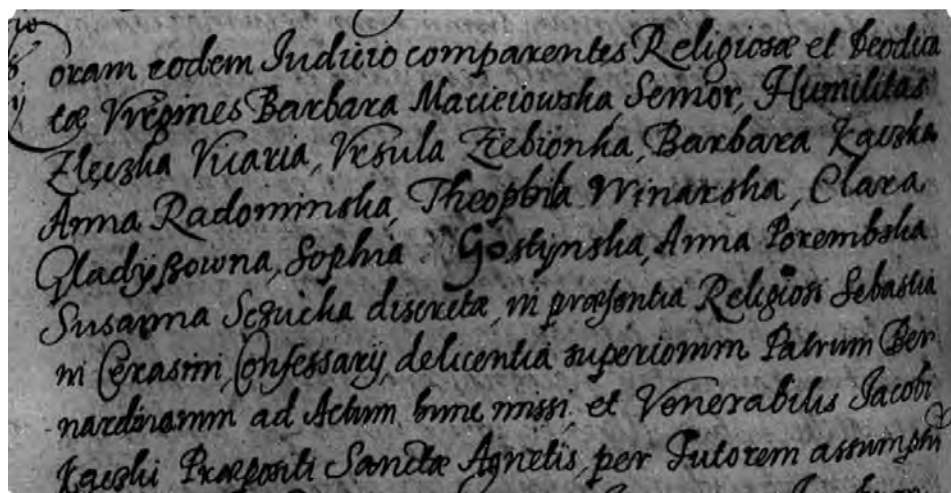
⁹⁰⁴ *Księgi egzaminów do święceń...*, s. 204 (nr 2037).

⁹⁰⁵ ABKr, rkps 209, s. 53.

⁹⁰⁶ ABKr, rkps 215, s. 33.

⁹⁰⁷ ANK, rkps Castr. Crac., t. 190, s. 1071-1072.

⁹⁰⁸ ANK, Akta miasta Kazimierza pod Krakowem, rkps K 394, s. 676.

Il. 27. Fragment z księgi kazimierskiej. Źródło: ANK, Akta miasta Kazimierza pod Krakowem, rkps K 394, Continuatio actorum scabinalium Kazimiriensium 1612-1619, s. 676.

Jakub Kącki, pełniąc funkcję prepozyta, miał też wgląd w księgi rachunkowe, w których ujmowano roczne wykazy odbieranych czynszów. Jego podpis widnieje obok imienia aktualnej przełożonej w zestawieniach finansowych za lata 1619-1627⁹⁰⁹. Można się domyślać, iż służył radą przełożonej w temacie prowadzenia tych ksiąg, a także miał wgląd w aktualny stan klasztornej kasy. Jego bezpośrednim następcą na urzędzie prepozyta kościoła św. Agnieszki był ks. Stefan Zawilski, jego własnoręczne podpisy widnieją bowiem w tejże księdze rachunkowej za rok 1628, 1629 oraz 1633⁹¹⁰. Urząd proboszcza klasztornej świątyni sprawował on jeszcze w 1641 r. – darował wówczas dla bernardynek 1000 zł z przeznaczeniem na zakup czynszu, który został ulokowany przez braci Piotra i Marcina Lubowieckich na ich dobrach Marszowice, z obowiązkiem wypłacania corocznie 70 zł na święto św. Jana Chrzciciela, na ręce aktualnego proboszcza. Ksiądz Zawilski przekazał powyższą kwotę „cum hac obligatione, aby na każdy tydzień Msza S. była odprawiona lecta za duszę jego. Pro sacerdote w jeden tydzień, w drugi zaś qua sumus według intencji jego [...] albo też mogą conferować”⁹¹¹. Podobnie jak ks. Kącki on również podczas pełnienia urzędu prepozyta występował jako opiekun klasztoru, towarzysząc bernarynkom w czasie spisywania dokumentów, wciąganych do akt grodzkich. Sytuacja taka miała miejsce np. w 1633 r., gdy był obecny obok przełożonej Teresy Zadzikówny i wikarii

⁹⁰⁹ ABKr., rkps 209, s. 89, 96, 104, 109, 115, 120, 127, 135, 142-143.

⁹¹⁰ Ibidem, s. 149, 155, 179.

⁹¹¹ Ibidem, s. 37.

Felicyty Sierpułtowskiej, kiedy skwitowały Krzysztofa Rarowskiego z przekazanej przez niego należnej sumy czynszu z dóbr Malikowice⁹¹².

Następcą ks. Zawilskiego był ks. Tomasz Michałowski. Jest on w źródłach określany zarówno jako prepozyt, jak i kapelan kościoła św. Agnieszki, co świadczy, że nazewnictwo względem kapłana świeckiego sprawującego kult w klasztorным kościele stosowane było zamiennie. Tak jak jego poprzednicy, towarzyszył bernardynkom w czynnościach prawnych przed sądem grodzkim, jak np. w 1647 r. jako prepozyt przy przełożonej Anastazji Bobrownickiej⁹¹³. Z kolei w 1673 r. pełnił urząd klasztorного kapelana: wystąpił w aktach oficjalatu krakowskiego – możliwe, iż na drodze wyjątku – reprezentując interesy klasztoru bernardynek pw. św. Józefa⁹¹⁴.

Wybitną osobistością na urzędzie prepozyta był ks. Andrzej Grabianowski h. Świnka († przed 24 XI 1683). W maju i czerwcu 1645 r. zabezpieczał interesy klasztoru bernardynek od św. Agnieszki przed urzędem oficjała krakowskiego w czasie, gdy rozgrywała się sprawa fundacji klasztoru św. Józefa⁹¹⁵. Pochodził z wielkopolskiej rodziny szlacheckiej, ukończył studia na Uniwersytecie Krakowskim, był członkiem Kolegium Prawniczego, od 1654 r. pełnił funkcję profesora instytucji prawa rzymskiego, był także kilkakrotnie obierany na dziekana Wydziału Prawa. Znana jest też jego działalność na rzecz diecezji, pełnił m.in. funkcję notariusza konsystorza biskupiego⁹¹⁶.

Jednym z ostatnich prepozytów kościoła św. Agnieszki, którego udało się potwierdzić źródłowo, był w 1722 r. ks. Paweł Babilonowicz. Posiadał tytuł doktora filozofii, był też proboszczem parafii Podlesie i Drogina. Podobnie jak poprzednicy towarzyszył bernardynkom przy czynnościach prawnych, związanych ze sprawami finansowymi. I tak w 1722 r., gdy przełożona Aniela Skociszowska wraz z wikarią *Gabrielą* Czerną i dyskrektą *Benedyktą* Oraczowską stawily się w urzędzie grodzkim, stało się to *cum consensu praesentaneo et assistentia plenali* ks. Babilonowicza⁹¹⁷. Przez krótki czas przebywał także na parafii w Żywcu, pobyt ten jednak zakończył w niesławie. Kroniki odnotowały pewne niefortunne wydarzenie, które miało miejsce w 1713 r.: „dnia 27 lipca we czwartek wyjawilo się niespodzianie *furtum* na księdza Pawła Babilonowica, wikarego i patriotę żywieckiego, który niedawno prymicjował i tu w Żywcu wikariej dostał, iż z ornatu perłowego w zakrystyjej poważyl się odpruć i wziąć pereł z niego 126, które u niego w szkatule

⁹¹² ANK, rkps Castr. Crac., t. 238, s. 1030-1031.

⁹¹³ ANK, rkps Castr. Crac., t. 911, s. 1736.

⁹¹⁴ AKMKr., rkps AOff, Vol. 150, s. 149.

⁹¹⁵ AKMKr., rkps AEp, Vol. 53, k. 387, 407.

⁹¹⁶ L. Hajdukiewicz, *Grabianowski Andrzej...*, s. 463; K. Fokt, *Grabianowski Andrzej h. Świnka...*, s. 76-77.

⁹¹⁷ ABKr., rkps 217, s. 15.

znaleziono. A tego zaraz od służby abdikowano i z miasta iść kazano"⁹¹⁸. Z Żywca miał się udać do Krakowa.

Przywołane wyżej przykłady wyraźnie zaświadczały, że funkcja prepozyta czy też kapelana przy klasztornej kościele, który rekrutował się z duchowieństwa diecezjalnego, łączyła w sobie dwie aktywności: duszpasterstwo oraz administrację i wspieranie bernardynek w sprawach ekonomicznych.

4. Duchowość

„Duchowość” w naukach teologicznych jest terminem łączonym zarówno z życiem religijnym, jak i z samym przeżywaniem wiary. Uważa się ją za jedną ze składowych ludzkiego życia, a jej ostatecznym celem jest doprowadzenie do zjednoczenia z Bogiem. Dzięki jej rozwijaniu i pielęgnowaniu człowiek wierzący szuka odpowiedzi na pytania o sens swojej egzystencji, a równocześnie prezentuje postawę pełną akceptacji wobec wartości nadzłecznej, w tym wypadku *Sacrum*⁹¹⁹.

Źródłem i fundamentem duchowości danego zakonu jest zazwyczaj duchowość zaczerpnięta od jego założyciela. Wspólnoty bernardynek w swoim prawodawstwie odwoływały się do nauczania przekazanego przez św. Franciszka z Asyżu, a w codzienności realizowały ideały życia ewangelicznego zaczerpnięte od niego oraz od świętych podążających jego śladami, jak św. Klara († 1253) czy św. Elżbieta Węgierska († 1231), tercjarka franciszkańska⁹²⁰. Duchowość, którą praktykowały bernardynki, miała więc rys typowo franciszkański. Jej elementami składowymi były: ewangeliczny radykalizm życia realizowany we wspólnocie, na który składał się szacunek do Słowa Bożego, Eucharystii oraz szczególna cześć wobec Najświętszego Sakramentu; chrystocentryzm, wyrażający się poprzez kontemplację, lekturę Pisma Świętego, zgłębianie tajemnicy wcielenia, męki i śmierci Jezusa, czyli m.in. przez uczestnictwo w nabożeństwie do Dzieciątka Jezus czy przygotowania żłób-

⁹¹⁸ A. Komonicki, *Chronografia albo dziejopis żywiecki*, wyd. S. Grodziski, I. Dwornicka, Żywiec 1987, s. 418-419.

⁹¹⁹ S. Witek, *Duchowość religijna*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, t. 4, red. E. Łukaszuk, L. Bieńkowski, E. Gryglewicz, Lublin 1989, kol. 330-334; M. Daniluk, *Duchowość chrześcijańska*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, t. 4, kol. 317-330; M. Chmielewski, *Duchowość*, [w:] *Leksykon duchowości katolickiej*, red. M. Chmielewski, Kraków 2002, s. 226-232; Z. Marek, *Duchowość, religia i wychowanie*, „Pedagogika Społeczna” R. 14, 2015, nr 1, s. 11-13.

⁹²⁰ C. Gniecki, *Franciszkańska duchowość sióstr bernardynek*, [w:] *400-lecie klasztoru Sióstr...*, s. 131.

ka oraz Drogi Krzyżowej. Wyrazem duchowości franciszkańskiej uwidaczniającym się w codziennym życiu bernardynek było oddawanie czci Bogu poprzez modlitwę kontemplacyjną oraz pobożność eucharystyczną, praktykowaną przez codzienne uczestnictwo we Mszy Świętej, adorację Najświętszego Sakramentu oraz dbałość o wystrój i wyposażenie klasztornej świątyni⁹²¹. Troska o piękno modlitwy liturgicznej, ale też o jej właściwą oprawę znalazła swój wyraz m.in. w suplice, jaką bernardynki od św. Agnieszki przesyłały 12 marca 1616 r. do papieża Pawła V (1605-1621). Prosiły w niej o zezwolenie na odmawianie brewiarza o rycie zdwojonym ku czci św. Agaty – zamiast półświętecznego – oraz na wystawienie Najświętszego Sakramentu w tenże dzień⁹²². Zastanawiające jest, dlaczego zakonnice wybrały akurat tę świętą, dziewicę i męczenniczkę z III w. Możliwe, iż miało to związek z ludową pobożnością, w dzień jej wspomnienia zwyczajowo bowiem święcono pieczywo, sól i wodę, która miała chronić od pożarów i piorunów. Jak wiadomo, ten typ klęsk żywiołowych nawiedzał często klasztor św. Agnieszki; zanosząc więc modlitwy w dzień św. Agaty, przypadający 5 lutego, bernardynki prawdopodobnie pragnęły wyprosić sobie jej szczególne wstawiennictwo i opiekę. W 1750 r. zakonnice wystarały się o odpust, nadany im 3 maja przez papieża Benedykta XIV na siedem lat. Warunkiem jego uzyskania było przystąpienie do sakramentu pokuty, a następnie wymóg, by na klęczkach cztery razy do roku obeszły tzw. gradusy (*scala*) w obrębie klasztoru⁹²³. Troska o nadania odpustowe również potwierdza zaangażowanie bernardynek w rozwój ich życia duchowego oraz stosowane praktyki religijne.

W trzecim rozdziale ordynacji, zatytułowanym *O służbie Bożej i powinnościach do niej należących*, o. Krzysztof Poznańczyk określił, w jaki sposób siostry powinny zachowywać się w kościele w trakcie nabożeństw. Obowiązkiem każdej zakonnicy było uczestniczenie we wszystkich przypisanych modlitwach, zwolnione od tej powinności mogły być tylko te, którym nie pozwalał na to stan zdrowia lub inne konieczne prace zlecone przez przełożoną. Przychodząc na nabożeństwo do kościoła, siostra powinna zająć „miejsce swe, porządku повинnego przestrzegając”⁹²⁴. Przebywając w chórze, „żadna osobno, cicho powinności Boskich niech nie odprawuje, ale wszystkie pospołu młode ze starszymi niech chwalą imię Pańskie”. W trakcie

⁹²¹ *Ibidem*, s. 131-136; L. Iriarte, *Historia franciszkanizmu*, przeł. S. Kafel, A. Zębik, K. Kuklińska, Kraków 1998, s. 131, 383 i nn.; I. M. Rusecki, *Bernardyni rzeszowscy. Dzieje kościoła i klasztoru OO. Bernardynów w Rzeszowie (1629-1965)*, Łódź 2008, s. 332-343; A. Pompei, *Jezus Chrystus, chrystocentryzm*, [w:] *Leksykon duchowości franciszkańskiej*, red. W. M. Michalczyk, Kraków 2006, kol. 561-590.

⁹²² W. Gramatowski, *Polonika liturgiczne w Kongregacji Obrzędów 1588-1632. Studium z dziejów Kurii Rzymskiej*, Rzym-Warszawa 1988, s. 183.

⁹²³ R. Gustaw, K. Kaczmarczyk, *op. cit.*, s. 23 (nr 53).

⁹²⁴ APBK, rkps W-25, s. 442.

modlitw zakonnicze były zobowiązane „wstrzegać się listów i inszych ksiąg czytania, rozmów, żartów, śmiechów, skiwania na się i inszych nieprzystojnych występów”⁹²⁵. Nad właściwym przygotowaniem czuwała akolitka, do której obowiązków należało „zawczasu księgi nagotować i znaleźć rejestrami, założywszy co potrzeba do śpiewania”. W sytuacji, gdy któraś z zakonnice np. z powodu choroby nie przybyła do kościoła na czas, wówczas siostra po niej następująca przejmowała jej obowiązki w chórze. Ta zaś, która nie wywiązała się ze swojego zadania – „albo przyczynę niebytności pannie matce oznajmić albo culpę wyznać powinna”⁹²⁶.

Jeśli siostra w trakcie śpiewu w chórze uczyniła jakąś pomyłkę w akcentowaniu lub odmianie, musiała to później w refektarzu poprawić, „śpiewając albo czytając i swoją winę wyznać”. Zakonnice niemogące wychwalać Pana Boga swoim głosem miały się nabożnie modlić. Żadnej też nie wolno było opuszczać chóru samowolnie, jedynie za pozwoleniem przełożonej, a w przypadku jej nieobecności – panny wikarii. Po zakończonych modlitwach siostry opuszczały chór w takim samym porządku, w jakim do niego przyszły, „ukłękawszy przed Najświętszym Sakramentem, a ziemię całując”⁹²⁷. Do obowiązków przełożonej i wikarii należało dopilnowanie właściwego zachowania zakonnice w trakcie modlitw,

ponieważ [...] porządków kościelnych i domowych z powinności urzędu spólnie doglądając powinny, niech tego przestrzegają, aby w schylaniu się na *Gloria Patri* i na insze wiersze hymnowe, w kłanianiu się i na najświętsze imię Jezus, Maria, *Franciscus* i przyklękaniu na czasy opisane, jednostajność była zachowana, żeby wszystkie razem równie niskim ukłonem, schylaniem się, wczesnym przyklękaniem i wstawaniem, Bogu i Matce jego najświętszej powinny część oddawały⁹²⁸.

Bernardynki z wielką starannością przygotowywały się do dnia, w którym miały przystąpić do Komunii Świętej. Nakazane było, aby w wigilię poprzedzającą to wydarzenie, a więc już po odbyciu spowiedzi, „w pokoju i milczeniu panny zachowały”⁹²⁹. W dzień przyjęcia Komunii Świętej „przechadzek i rozmów zaniechawszy, do porty chodzić nie mają”⁹³⁰, lecz raczej w milczeniu i skupieniu miały celebrować ten szczególny moment. Ponadto przełożona w tym dniu nie powinna dawać zezwoleń na wyjście do furty, tak by unikać niepotrzebnego rozproszenia: „licencji do porty niech nie pozwala nikomu, a prócz słusznej i gwałtownej przyczyny”. Karze podle-

⁹²⁵ Ibidem, s. 442-443.

⁹²⁶ Ibidem, s. 443.

⁹²⁷ Ibidem.

⁹²⁸ Ibidem, s. 443-444.

⁹²⁹ Ibidem, s. 444.

⁹³⁰ Ibidem.

gały zakonnice, które w gniewie przystąpiłyby do Komunii, gdyż „i Pana Boga swego despektują i zgromadzenie gorszą i dusze swe zabijają”⁹³¹. Takie siostry miały nie być dopuszczane do tegoż sakramentu tak długo, aż się szczerze nie pojedną⁹³². Przykazane miały także „dla dostąpienia odpustu i defektów odpuszczenia w odprawowaniu obrządków boskich”⁹³³, aby ilekroć zakończą *officium* „z pokorną prośbą klęcząc głośnie i zrozumiałym głosem”, wypowiadały następującą modlitwę: *Sacrosanctae et Individuae Trinitati etc.*⁹³⁴ Ich czas w ciągu dnia w zdecydowanej części miał być poświęcony sprawom duchowym, a jeśli nieco go zbywało, „ten czas nie na próżnowaniu, ani na ospałości, ani też na dworności, nowin słuchaniu, ale ponieważ na służbę Boską powołane są, niechajże o jego zabawach we dnie i w nocy pobożnie rozmyślają”⁹³⁵.

Dla głębszego wzrastania w powołaniu zakonnym bernardynki zobowiązane były do odprawiania rekolekcji albo prowadzenia rozmyślań przez osiem dni, „na które Aleksander VII zupełnego odpustu pozwolił”, wówczas także nie mogły udawać się do furty ani poświęcać innym pracom, „ale na wszystkim obrządku Boskim, tak na medytacjach, jako i na koronce powinny być”⁹³⁶. Opiekę nad przebiegiem powyższych rekolekcji sprawował spowiednik, „któremu rachunek dawać potrzeba, co która siostra za pożytek duchowny odniosła”⁹³⁷.

Do elementów duchowości franciszkańskiej zaliczała się pobożność maryjna⁹³⁸. Siostry nieustannie wpatrywały się w przykład życia przekazany przez Maryję, która była dla nich wzorem całkowitego poświęcenia się Bogu. Wyrazem oddawanej jej czci było uroczyste przeżywanie świąt maryjnych, codzienne rozważanie tajemnic jej życia, odmawianie różańca lub koronki serafickiej. Ostatnia z wymienionych to praktyka pobożnościowa zwana Koronką Siedmiu Radości Maryi, na którą składało się odmawianie siedemdziesiąt dwa razy *Zdrowaś Maryjo*, podzielonych na siedem dziesiątków rozpoczynających się modlitwą *Ojcze nasz*, a kończących *Chwała Ojcu*, gdzie na zakończenie całości dodawano jeszcze dwa *Zdrowaś Maryjo*. W trakcie odmawiania koronki siostry rozważały następujące tajemnice: Zwiastowanie, Nawiedzenie św. Elżbiety, Narodzenie Pana Jezusa, Pokłon Trzech Króli, Znalezienie Jezusa w świątyni, Ukazanie się Chrystusa Zmartwychwstałego oraz Wniebowzięcie i ukoronowanie Maryi w niebie. Odmawianie tej

⁹³¹ Ibidem.

⁹³² Ibidem, s. 444-445.

⁹³³ Ibidem, s. 445.

⁹³⁴ Ibidem.

⁹³⁵ Ibidem.

⁹³⁶ Ibidem.

⁹³⁷ Ibidem.

⁹³⁸ A. Pompei, *Pobożność maryjna*, [w:] *Leksykon duchowości franciszkańskiej...*, kol. 775-782.

koronki wprowadzone zostało na podstawie objawień, jakie stały się udziałem nowicjusza franciszkańskiego w 1422 r.⁹³⁹

Bernardynki szczególnym nabożeństwem obdarzyły Matkę Boską; określały ją swoją dobrodziejką. Wszystkie siostry były zobowiązane do praktykowania modlitwy ku jej czci: „koronkę na ławeczkach na to zgotowanych z przyklękaniem i pokłonieniem, według dawnego zwyczaju, zwłaszcza młodsze i zdrowsze, odprawowały, a które by nie chciały, niechże onę podczas kolacji w refektarzu odprawują”⁹⁴⁰. Zakonnice starsze i chore mogły odprawiać ją, klęcząc w ławkach, jednak z tym zastrzeżeniem, że „nie godzi się zabawiać sióstr robotami, chyba za gwałtowną potrzebą”⁹⁴¹.

Na rozwój maryjnego elementu w duchowości wspólnoty krakowskich bernardynek miał wpływ Jan z Szamotuł († 1519), obdarzony przydomkiem Paterek. Zbiór jego kazań poświęconych Bożej Rodzicielce zalicza się do najcenniejszych zabytków polskiego piśmiennictwa teologicznego z początku XVI w. Autor, urodzony ok. 1480 r. w mieszczańskiej rodzinie pochodzącej z Wielkopolski, ukończył Uniwersytet Krakowski, na którym w 1504 r. uzyskał tytuł magistra sztuk wyzwolonych, a po promocji wstąpił do zakonu bernardynów w Krakowie. Wkrótce wystąpił jednak z nowicjatu i podjął studia z prawa kanonicznego. Od 1506 r. był kaznodzieją przy kościele św. Anny w Krakowie⁹⁴². O jego związkach z klasztorem bernardynek świadczyć może ostatni akapit piątego kazania, *O najświętszym żywocie Maryjej Panny*, który brzmi następująco:

żywot reguł tych świętych Maryjej Panny tum wam wypisał, chcąc a tego po was żądając, byście jej w tym naśladowały, boście na każdy czas powinne więcej umieć, lepszymi być, więcej uczynków miłosiernych czynić. Tu naukę macie, przykład ku świętości, przykład i powód ku dobrem miłosiernym uczynkom; z tego Panny Maryjej żywota i tego książećcia, i tego luda wielki macie przykład. Gdzie też proszę o Zdrową Maryję, by też ta Panna mnie wspomogła k tej regule takiej świętości. Amen⁹⁴³.

Poniżej zamieszczony został jeszcze dopisek: „Jezus, Maryja, Anna, Agnes, Franciscus”, co – jak zauważa Mazurkiewicz – wskazuje na wyraźne związki z duchowością franciszkańską i pozwala przypuszczać, iż adresatka-

⁹³⁹ C. Gniecki, *Franciszkańska duchowość sióstr...*, s. 136-137; H. Koźmiński, *Nauki o Trzecim Zakonie S.O. Franciszka*, Warszawa 1920, s. 281.

⁹⁴⁰ APBK, rkps W-25, s. 444.

⁹⁴¹ Ibidem.

⁹⁴² W. Taszycki, *Jan z Szamotuł*, [:] PSB, t. 10, red. K. Lepszy, Wrocław 1962-1964, s. 482-483.

⁹⁴³ R. Mazurkiewicz, *Łaciński pierwowzór kazań maryjnych Jana z Szamotuł (Paterka)*, „Ruch Literacki” R. 54, 2013, z. 1, s. 29.

mi powyższej zachęty do duchowej gorliwości mogły być bernardynki od św. Agnieszki⁹⁴⁴.

Maryjny element duchowości bernardynek uwidocznił się również w trakcie pewnych szczególnych wydarzeń. Zakonnice od św. Agnieszki w trudnych sprawach zwracały się w modlitwach o opiekę i wsparcie do Matki Bożej Myślenickiej. Pierwszym właścicielem obrazu z jej wizerunkiem miał być papież Sykstus V (1585-1590), który z kolei miał go przekazać w testamencie wnuczce swej siostry, ksieni klasztoru w Wenecji. Kolejno obraz trafił do księcia Jerzego Zbaraskiego (ok. 1573-1631), kasztelana krakowskiego, który przywiózł dzieło w 1596 r. do Krakowa i przechowywał w swej kamienicy w Rynku Głównym 20⁹⁴⁵ przez blisko dwadzieścia lat. Podczas zarazy, która wybuchła w Krakowie w 1624 r., pozbywano się „zapowietrzonych” przedmiotów, także ze wspomnianego domu księcia Zbaraskiego. Jego służba wyniosła wszystkie sprzęty do Bramy Wiślniej, gdzie z obawy przed zarażeniem były palone. Wśród ruchomości znalazł się także obraz Matki Bożej. Przed zniszczeniem uratował go Marcin Grabysza, oficjalista księcia, który zabrał go do swego służbowego mieszkania w Łagiewnikach koło Krakowa. Obraz znajdował się tam przez pięć lat, a następnie Grabyszowie zabrali go do swego domu w Górnej Wsi koło Myślenic. Tam na początku maja 1633 r. wokół obrazu niespodziewanie zaczęły dziać się cuda i uzdrowienia⁹⁴⁶.

Wtedy to proboszcz myślenicki ks. Wojciech Offiarowicz podjął decyzję o umieszczeniu dzieła w skarbcu w zakrystii fary oraz o sprowadzeniu komisji teologów z Krakowa, którzy mieli rozstrzygnąć prawdziwość wspomnianych, niezwykłych wydarzeń. Przybyli oni do Myślenic 24 maja 1633 r., z archidiakonem krakowskim ks. dr. Erazmem Kretkowskim na czele. Komisja wypowiedziała się pozytywnie na temat wydarzeń, jakie miały miejsce, i uznała cudowność wizerunku Matki Bożej Myślenickiej. Obraz został 2 lipca tegoż roku uroczyście wniesiony do fary i ogłoszony jako słynący łaskami⁹⁴⁷. Echa tych wydarzeń dotarły także do krakowskiego klasztoru bernardynek – w obliczu problemów zdrowotnych także krakowskie zakonnice postanowiły zwrócić się o pomoc i łaski za wstawiennictwem Matki Bożej Myślenickiej. 24 listopada 1633 r. Prudencja Maciejowska, „dziękując, że z ciężkiej choroby za ofiarowaniem się na to miejsce, przedto ozdrowiała i tabliczkę srebrną posłała na obraz”. W ten sam dzień również „panna Beata Biecka z tegoż klasztoru” darowała srebrną tabliczkę jako wyraz wdzięczności za powrót jej ojca do zdrowia po ciężkiej chorobie. W roku

⁹⁴⁴ *Ibidem*.

⁹⁴⁵ M. Piela, *Historia parafii pw. Narodzenia Najśw. Maryi Panny w Myślenicach (od zarania) i sanktuarium Matki Bożej Myślenickiej (od 1633 r.) do chwili obecnej (wrzesień 2010 r.)*, Wrocław–Myślenice 2011, s. 279.

⁹⁴⁶ *Ibidem*, s. 280, 283-284.

⁹⁴⁷ *Ibidem*, s. 286-287.

następnym 4 maja kolejna zakonnica, *Ludgarda Zebrzydowska*, „posłała na obraz tabliczkę srebrną, oddając votum za J.M.P. Kalińskiego, że go Pan Bóg niebezpiecznej choroby, za ofiarowaniem go na to miejsce, do pierwszego zdrowia cudownie przywrócił”⁹⁴⁸.

Cnotą szczególnie praktykowaną przez bernardynki było milczenie⁹⁴⁹, które określano „stróżem zakonności”. Siostry zobowiązane były do zachowywania milczenia zarówno w kościele, w zakrystii, jak i w refektarzu czy w dormitarzu, od wieczornego znaku *pro pace* aż do prymy, ponadto w lecie „godzinę całą przed nieszporem”⁹⁵⁰. W szerszym kontekście rozumiano je jako środek do wypracowania w sobie ducha pokory i było interpretowane jako postawa aktywna, przez którą kształtowano umiejętność otwarcia się na usłyszane słowo. Milczenie uważane było więc za istotne narzędzie formacyjne i wychowawcze w budowaniu wspólnoty⁹⁵¹. Jeśli zachodziła słuszna przyczyna do odbycia rozmowy, można było odstąpić od tego wymogu, ale jedynie za zgodą przełożonej, a i wówczas konwersacja miała odbywać się najciszej i najskromniej, bez głośnego wołania, „które idzie z niezakonności i lekkomyślnych obyczajów i jest znakiem ducha rozpuszczonego nieomylnym”⁹⁵². Siostra nieprzestrzegająca powyższych zaleceń podlegała karze i stosownej pokucie. Jeśli któraś uporczywie nie zachowywała milczenia i nie słuchała napomnień przełożonej, wówczas ściągnęłaby na siebie karę, którą powinien wymierzyć jej ojciec wizytator. Podczas naznaczonego okresu milczenia zakonnice, zwłaszcza latem, miały zrezygnować z przechadzek i chodzenia do furty⁹⁵³. Poza określonymi porami dnia poświęconymi modlitwie bernardynki zajmowały się pracą ręczną, która także stanowiła jeden z elementów powołania zakonnego: „służbę pańską odprawiawszy, jako to po jutrzni, po Mszy Świętej śpiewanej i po obiedzie, jeżeli uroczystość święta, jakiego nie zabrania, powinny się panny według łaski od Boga użyczonej ręczną robotą zabawiać za pozwoleniem starszej, aby wszelka praca szła w poczet inszych wysług przed majestatem Pańskim”⁹⁵⁴.

⁹⁴⁸ E. Kretkowski, *Historia o cudownym Matki Bożej obrazie w Myslemicach* [...] X. Erazma Kretkowskiego, archidyakona y officiała krakowskiego, sekretarza K.J.M. spisana. A przez X. Wojciecha Offiarowicza proboszcza i kaznodzieie myślemickiego [...] do druku podana [...], Kraków 1642, k. K₃, K₄.

⁹⁴⁹ C. C. Mondonico, *Milczenie*, [w:] *Leksykon duchowości franciszkańskiej...*, kol. 843-858.

⁹⁵⁰ APBK, rkps W-25, s. 447.

⁹⁵¹ I. Borkowski, *Wielowymiarowość milczenia jako narzędzia wychowawczego i kary w zamkniętej społeczności komunikacyjnej klasztoru klauzurowego*, „*Colloquia Anthropologica et Communicativa*” 2015, vol. 8, s. 142-144, 147-149; D. Wider, *Dar życia zakonnego. Rozważania ascetyczne w oparciu o teologię życia zakonnego*, t. 1, Kraków 1982, s. 175.

⁹⁵² APBK, rkps W-25, s. 447.

⁹⁵³ Ibidem, s. 447-448.

⁹⁵⁴ Ibidem, s. 450.

Zakonnice miały też dbać o jakość śpiewu w trakcie nabożeństw i w związku z tym trzy razy w tygodniu kantorka bądź inna wyznaczona siostra prowadziła ćwiczenia w tym kierunku; ponadto powinna ona też przeprowadzać przesłuchania młodszych zakonnicek, tak by uchwycić, „czego się która nauczyła, aby się tym pilniej w ćwiczeniu tym chórowym poczuwały”⁹⁵⁵. Siostry miały troszczyć się o ducha wspólnoty, stąd zobowiązane były do pielęgnowania wzajemnej, siostrzanej życzliwości, by „wszelkich poswarków, przekleństwa, złorzeczenia, uszczypliwych przymówek, obmowisk i inszych urażliwych strzegły postępów, gdyż tym nie tylko się miłość zgromadzenia targa, ale i sumnienie zranione i Pańskie imię zostaje znieważone”⁹⁵⁶. Te, które były kłótniwe lub niesłusznie obmawiały, mogły zostać ukarane utratą welum przez cztery niedziele. Zakonnice były zobowiązane okazywać szacunek nie tylko innym siostronom, ale także służbie klasztornej. Bernardynki we wszystkich działaniach musiały być wierne ślubowi posłuszeństwa, który określono „towarzyszką i przyjaciółką wierną zbawienia” i który – jak uważano – ważniejszy był niż wszelkie inne ofiary. W pierwszej kolejności posłuszeństwo należało się przełożonej, potem wikarii, „tak bowiem nie tylko porządek wyciąga, ale też chrześcijańskie i zakonne postanowienia potrzebują, aby młodsze wszystkie starszym i przełożonym poddane i posłuszne były”⁹⁵⁷.

Przejawy praktykowania poszczególnych cnót wybrzmiewają szczególnie we wspominanych już nekrologach bernardynek – są one świadectwem tego, które elementy duchowości były wyraźnie akcentowane w codziennym życiu danej zakonnicy. Urszula Kleczeńska († 1734) przeżyła wiele lat w zakonie „przy wszelkiej obserwacji zakonnej i wszelkiej doskonałości”⁹⁵⁸, a Marianna Przyłęcka († 1734) – „przy wszelkiej obserwacji zakonnej, zachowując Regułę i wszelkie powinności zakonne”⁹⁵⁹. Notując informację o odejściu do życia wiecznego Anieli Skociszowskiej († 1740), podano, iż „imieniowi korrespondując anielskie lubo w ludzkim ciele będąc prowadziła życie”⁹⁶⁰. Z kolei w nekrologu Modestii Mszańeckiej († 1761) odniesiono się do wzorowego wypełniania przez nią obowiązków i zaznaczono, że „będąc furtianką przez 12 lat przy wszelkiej obserwacji, w pokorze, cierpliwości tę funkcję sobie powierzoną odprawiała”⁹⁶¹.

Troska o piękną oprawę nabożeństw wyrażała się – oprócz doskonalenia umiejętności śpiewu – w staraniach o to, by klasztor posiadał odpowiednie

⁹⁵⁵ Ibidem.

⁹⁵⁶ Ibidem, s. 451-452.

⁹⁵⁷ Ibidem, s. 455.

⁹⁵⁸ Ibidem, s. 180.

⁹⁵⁹ Ibidem, s. 181.

⁹⁶⁰ Ibidem.

⁹⁶¹ Ibidem, s. 188.

księgi liturgiczne. W drugiej połowie XVI w. gwardian klasztoru we Lwowie o. Witalis przekazał bernardynkom rękopiśmienny graduał przywieziony z Włoch, przechowywany obecnie w Bibliotece OO. Bernardynów w Krakowie. Księga oprawna jest w deski obciągnięte skórą, na oprawie ma po cztery metalowe okucia oraz po jednym metalowym kolcu na środku, brak jej grzbietu, a przednia oprawa oderwana została od całości. Na wewnętrznej stronie oprawy, poza informacją o ofiarodawcy oraz o tym, dla kogo księga została podarowana, znajduje się wskazówka dotycząca okresu liturgicznego, w jakim zawarte w niej śpiewy miały być wykonywane: „Ten Kyrieleyson novo slozon a novo z Włoch przywyessyon a ma bicz spyevan w adventh y wylky post przed wylkaynoczy tylko w nyedzyelye bo mi spyevami we Lwowye a przeto wy y tez spyewaycze”⁹⁶².

Z drugiej połowy XVI w. zachował się także antyfonarz, który został sprawiony za przełożenia matki Justyny Wołuckiej, dzięki zabiegom wikarii Doroty Kąckiej oraz ofiarom przekazanym na ten cel przez dobrodziejów⁹⁶³. Zawiera adnotację z datą 10 maja 1579 r. na temat okoliczności jego powstania oraz darczyńców:

1579 V 10 ku chwale Boży te kxzięgi są dokonane y sprawyone czasu panny mathki Justyny Wołuczky za pylnym staraniem panny vicary Dorothy Kansky, na które J N kxzyacz Sygmunt doctor dał styry złote, pany Barbara Pietrowa złotniczka dała 20 zł., panna Lucia 3 zł ofiarowała. Proscie pana Boga za nie, y they panny która ostathka dołożyła, przed panem Bogiem nie zapominaczie⁹⁶⁴.

Do rysów charakterystycznych dla duchowości franciszkańskiej zalicza się także pojęcie umiłowania i wierności Kościołowi, w nauczaniu św. Franciszka Kościół rozumiany jako wspólnota ludzi wierzących oraz Ewangelia stanowiły bowiem nierozdzielalną jedność. Wyrażało się to w posłuszeństwie wobec hierarchii, zarówno względem papieża i biskupów lokalnych, jak i szacunku względem ogółu duchowieństwa, a w przypadku bernardynów – szczególnie względem zakonu bernardynów, pod których opieką się znajdowały⁹⁶⁵.

To umiłowanie Kościoła, zwłaszcza lokalnego, znalazło też odzwierciedlenie w działalności fundacyjnej, prowadzonej przez zakonnice z klaszto-

⁹⁶² Biblioteka Prowincji OO. Bernardynów w Krakowie (dalej: BPBK), sygn. 14/RL (na wewnętrznej stronie oprawy widnieje napis *Pro Sororibus Tertij Ordinis ad Sanctam Agne[te]m Cracoviae com[m]ora[n]tib[us] pater vitalis Gwardianus Leopoliensis notarius pater n[o]ster de Leopoli*); J. W. Boguniowski, *Rozwój historyczny ksiąg liturgii rzymskiej do Soboru Trydenckiego i ich recepcja w Polsce*, Kraków 2001, s. 131.

⁹⁶³ K. J. Kantak, *Bernardyni polscy*, t. 1, s. 277.

⁹⁶⁴ *Ibidem*.

⁹⁶⁵ C. Gniecki, *Franciszkańska duchowość siostr...*, s. 138-139; T. Szabó, *Kościół*, [w:] *Leksykon duchowości franciszkańskiej...*, kol. 659-686.

ru św. Agnieszki. Nie tylko otaczały one kapłanów modlitewną pamięcią, ale wspierały ich poprzez podejmowane inicjatywy. Przykładowo Zofia Regina Tarnowska w 1527 r. wniosła prośbę do rektora Uniwersytetu Krakowskiego, a zarazem patrona kościoła św. Mikołaja, aby zezwolił na odstąpienie placu obok probostwa, tak by można było tam wzniesić dom dla mansonarzy. Przedstawiciele uczelni odnieśli się pozytywnie do tej inicjatywy, widząc w niej szansę na zagospodarowanie pustego i zaniedbanego terenu. W 1529 r. Zofia wyznaczyła specjalny fundusz wieczysty w wysokości 4200 fl. z przeznaczeniem dla ośmiu mansonarzy przy kościele św. Mikołaja. 3 listopada tegoż roku biskup krakowski Piotr Tomicki dokonał aktu erekcji mansonarii, która zaczęła funkcjonować dopiero w 1536 r. Jej członkowie zyskiwali utrzymanie i mieszkanie w murowanym domu wzniesionym po południowej stronie prezbiterium oraz pensję. Na uposażenie to składały się dochody pochodzące z zapisów wyderkaffowych⁹⁶⁶. Zofia otrzymała zgodę króla, wydaną 23 kwietnia 1540 r., na zakup czynszu rocznego za 1200 fl., z przeznaczeniem na uposażenie mansonarii⁹⁶⁷. Fundatorka osobiście czuwała nad rozwojem swojego dzieła, które jednak w pełnym zakresie nie zostało zrealizowane, gdyż liczba ośmiu mansonarzy nigdy nie została osiągnięta. Wiadomo, iż np. w 1599 r. było ich tylko czterech, a na przestrzeni lat ich grono się zmniejszało⁹⁶⁸.

Tarnowska podarowała do kościoła św. Mikołaja także dwa kielichy, wymienione w inwentarzu z 1748 r., z których do dziś zachował się jeden – srebrny, datowany na ok. 1529 r. Na jego stopie, pośród rytej dekoracji roślinnej, znajdują się herby rodziców fundatorki: Leliwa oraz Korczak⁹⁶⁹. Wyrazem jej troski o Kościół lokalny były także dyspozycje, które zawarła w swym testamentie, spisany 11 października, prawdopodobnie w 1547 r. Naznaczyła w nim 200 czerwonych złotych dla mansonarii przy kościele św. Mikołaja,

⁹⁶⁶ *Liber beneficiorum et benefactorum Universitatis Iagiellonicae in saeculis XV-XVIII*, t. 1: *Fundationes pecuniarie Universitatis Iagiellonicae in saeculis XV-XVIII*, Kraków 1999, s. 78-79, 90-91, 104-106, 120, *Z prac Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego. Seria D*; P. Strzelichowski, *Wiadomość o kościele św. Mikołaja w Krakowie poprzedzona poglądem na obecny jego stan*, Kraków 1895, s. 36; idem, *Mansjonaria w kościele św. Mikołaja w Krakowie*, [w:] „Józefa Czecha Kalendarz na rok 1899” R. 68, 1899, s. 67.

⁹⁶⁷ MRPS, t. 1: *Casimiri IV regis tempora complectens 1447-1492*, Varsoviae 1905, s. 397 (nr 6857).

⁹⁶⁸ J. Dzikowska, *Dzieje kościoła świętego Mikołaja na Wesołej*, „Rocznik Krakowski” 1938, t. 30, s. 167-168; B. Przybyszewski, *Rektorzy i proboszczowie parafii św. Mikołaja w Krakowie*, [w:] *Studia z dziejów kościoła św. Mikołaja w Krakowie*, red. Z. Kliś, Kraków 2002, s. 24.

⁹⁶⁹ J. Żmudziński, *Zabytki złotnictwa z pierwszej połowy XVI wieku w kościele św. Mikołaja w Krakowie*, [w:] *Studia z dziejów...*, s. 242-243; Wawel 1000-2000. Wystawa Jubileuszowa Skarby Archidiecezji Krakowskiej. Muzeum Archidiecezjalne w Krakowie maj – wrzesień 2000. Katalog, t. 2, Kraków 2000, s. 159-160.

które złożyła w skarbcu Kolegium Większego Uniwersytetu Krakowskiego, oraz wyznaczyła opiekunów dla tejże mansjonarii⁹⁷⁰.

Róża Strzeżewska została wymieniona wśród dobrodziejek stradomskiego konwentu bernardynów, gdyż uczyniła wiele starań dla upiększenia kościoła klasztornego. Ufundowała szaty liturgiczne: płaszcze, ornaty, humerały, bliżej nieokreślone *preciosa*, obrusy ołtarzowe (*antepedia*), które zostały zakupione w Wenecji⁹⁷¹. W 1566 r. zmarła Agnieszka z Krosna; została zapamiętana jako dobrodziejka krakowskiego klasztoru bernardynów, którym przekazała ponad 100 zł razem ze swymi meblami. Podobnie i siostra Klara, współmieszkanka wspomnianej, zapisała w testamencie jałmużnę stradomskim zakonnikom⁹⁷².

Dla prawidłowego funkcjonowania i rozwoju intelektualnego oraz duchowego wspólnoty niezbędne było posiadanie klasztornego księgozbioru. W toku kwerendy nie udało się natrafić np. na inwentarz biblioteczny, który pozwoliłby na odtworzenie jego zawartości. Z tej więc przyczyny informacje na temat lektur bernardynek są szczątkowe. W źródłach o charakterze finansowym także nie odnaleziono wzmianek potwierdzających wydatki na zakup książek. Należy jednak poświęcić nieco uwagi kwestii edukacji bernardynek. Można przypuszczać, iż w okresie staropolskim poziom ich wykształcenia był zbliżony do poziomu intelektualnego, jaki reprezentowały dziewczęta wywodzące się z rodzin szlacheckich, gdyż to one stanowiły przeważający element w składzie osobowym klasztoru św. Agnieszki. Przywołując wyniki badań Wacława Urbana, zawarte w artykule poświęconym umiejętności pisania w Małopolsce w drugiej połowie XVI w. (na podstawie wpisów do ksiąg grodzkich krakowskich)⁹⁷³, można podać, iż większość magnatek pisała dobrze, ale zdarzały się wśród nich także półanalfabetki. Inaczej sytuacja wyglądała wśród kobiet należących do zamożnej szlachty. Według obliczeń autora artykułu 49% spośród przebadanej grupy potrafiło pisać, ale mogły być wśród nich również wątpliwe analfabetki⁹⁷⁴. Ogólny poziom wykształcenia dziewcząt wywodzących się z tej warstwy społecznej wzrósł w okresie kontrreformacji dzięki rozwojowi szkół klasztornych⁹⁷⁵. Z kolei wpływy analfabetyzmu wśród drobnych szlachcianek są większe – w drugiej połowie XVI w. ok. 20% spośród nich było piśmiennych⁹⁷⁶. Podob-

⁹⁷⁰ P. Gąsiorowska, *Tarnowska Zofia w zakonie Regina h. Leliwa* (zm. 1548), [w:] PSB, t. 52, red. A. Romanowski, Kraków 2018, s. 366.

⁹⁷¹ APBK, rkps I-b-21, s. 240.

⁹⁷² *Ibidem*, s. 241.

⁹⁷³ W. Urban, *Umiejętność pisania w Małopolsce w drugiej połowie XVI wieku*, „Przegląd Historyczny” 1977, t. 68, nr 2, s. 231-257.

⁹⁷⁴ *Ibidem*, s. 237, 239.

⁹⁷⁵ *Ibidem*, s. 239.

⁹⁷⁶ *Ibidem*, s. 241.

nie sytuacja kształtowała się w przypadku przedstawicieli mieszczaństwa krakowskiego, z których ok. 20% umiało się podpisać⁹⁷⁷. W latach 30. XVII w. odnotowano jednak wzrost poziomu wykształcenia i ogólnej kultury mieszczańskiej⁹⁷⁸. Wacławowi Urbanowi udało się zebrać niewiele danych odnośnie do samych zakonnic: dla 1590 r. natrafił na osiem zapisów, do których w grodzie krakowskim stały się zakonnice – sześć było słabo piszących, a dwie określił jako analfabetki; na podstawie wpisów z 1650 r. wyliczył natomiast, iż 20% zakonnic pisało dobrze, 40% słabo i tyle samo było analfabetek⁹⁷⁹.

Należy się spodziewać, iż kandydatki pragnące wstąpić do nowicjatu bernardynek potrafiły czytać po polsku i po łacinie. Było to zgodne z wytycznymi kapituły bydgoskiej z 1591 r., nakazującej, by do obłóczyn nie dopuszczać panny, która by wcześniej nie posiadała wspomnianych umiejętności przynajmniej w stopniu podstawowym⁹⁸⁰. Uzupełnienie edukacji w tym względzie odbywało się w czasie okresu próbnego, gdy kandydatka była oddawana na ćwiczenia pomiędzy inne świeckie dziewczęta, pod opieką mistrzyni. Możliwe też, że niektóre z panien wstępujących do nowicjatu zostały uformowane intelektualnie jeszcze w trakcie pobytu w szkole klasztornej, prowadzonej przez stradomskie zakonnice. Niestety, w trakcie kwerendy nie natrafiono na teksty czy rozważania spisane przez same bernardynki z klasztoru św. Agnieszki, co pozwoliłoby lepiej zaprezentować ich ogólny poziom wykształcenia, poglądy czy spojrzenie na świat.

Nie ulega jednak wątpliwości, że swoją pobożność bernardynki rozwijały również poprzez lekturę dzieł o tematyce ascetycznej i pobożnościowej, które wchodziły w zasób ich klasztornej biblioteczki. Wśród nich z pewnością znajdowała się pozycja *Szata wzorzysta*, autorstwa o. Daniela Zielińskiego⁹⁸¹. O jej posiadaniu przez zakonnice od św. Agnieszki świadczy zapiska, jaka zachowała się na egzemplarzu przechowywanym w Bibliotece Prowincji OO. Bernardynów w Krakowie⁹⁸², o następującej treści: „ni mogłam tu w swoim klasztorze dostać tej Xiążzki bardzo iey pragnąc. asz klasztoru S. Agneszki ijest mi darowana więc proszę niebrać mi iey asz posniey jeżeli iaka Bendzie Przełożony moiey wola abym iey dotąd zażywała”. Pozostawiła

⁹⁷⁷ *Ibidem*, s. 245.

⁹⁷⁸ *Ibidem*, s. 247.

⁹⁷⁹ *Ibidem*, s. 252.

⁹⁸⁰ ABKr, rkps 151, s. 46.

⁹⁸¹ Dzieło Daniela Zielińskiego znajdowało się także w zbiorach biblioteki klasztoru norbertanek na Zwierzyńcu, korzystano z niego w trakcie formacji w nowicjacie, o czym świadczy odręczny zapisek „do nowicjatu ta książka należy”, zob. K. Kaczor-Scheitler, *Perswazja w wybranych medytacjach siedemnastowiecznych z klasztoru norbertanek na Zwierzyńcu*, Łódź 2016, s. 90-91.

⁹⁸² BPBK, sygn. XVII B 141. Za wskazanie pozycji serdecznie dziękuję o. Andrzejowi Pabinowi OFM.

ją Barbara Węgierska († 1776), klaryska z klasztoru św. Andrzeja⁹⁸³. Dzięki niej możemy potwierdzić nie tylko, iż wspomniane działo przechowywane było u krakowskich bernardynek i cieszyło się niesłabnącym zainteresowaniem jeszcze w kolejnym stuleciu po jego opublikowaniu, ale też, że jest niezbitym dowodem na ożywione kontakty pomiędzy zakonnicami z obu wspomnianych konwentów w pierwszej połowie XVIII w.

Wśród dzieł, które znajdowały się w klasztornym zasobie bernardynek, należy wymienić jeszcze wykład Ewangelii w całości (*Postilla integra pro dominicis et sanctis*) – ks. Jakuba Wujka, *Żywoty Świętych polskich* (*Vitae sanctorum*) oraz brewiarz (*Breviarium*) w formacie 4°. Można o tym wnioskować na podstawie listu Hieronima Rozdrażewskiego († 1600), biskupa kujawskiego, do jego brata Stanisława († 1619), jezuitę, z 14 listopada 1578 r., w którym polecił posłanie wspomnianych książek zakonnicom od św. Agnieszki, określając je *sanctissimis in hac civitate virginibus*. W liście przypomnieli, że już ich ojciec Stanisław Rozdrażewski († 1564) był dobrodziejem bernardynek i udzielił im znacznego wsparcia, sprzedając w 1553 r. część jeziora w Czernichowie⁹⁸⁴. Do tematu posłania polskich książek do klasztoru Hieronim nawiązał jeszcze w liście z 10 stycznia 1579 r. Ponadto wyraził w nim wielce pochlebną opinię na temat pobożności zakonnic od św. Agnieszki. Przywołał transakcję, jaką zawarł z nimi jego ojciec, w zamian za co siostry były zobowiązane zanosić modlitwy za dusze zmarłych i za żyjących członków rodziny oraz za powodzenie królestwa w trakcie pięciu Mszy Świętych rocznie. Potwierdził, że wywiązywały się z tej powinności bez zastrzeżeń, za co był im wdzięczny. Zaznaczył, iż tak jak czynią zadość powyższej obietnicy, ze szczególną i godną uwagi pobożnością, tak też w tym mieście wyróżniają się świętością życia, dyscypliną, przestrzegają zakonnej obserwacji, wydzielając z siebie tym większe światło i woń świętej pobożności, mimo iż pozbawiane są większych zasobów materialnych. A to wszystko czynią, żyjąc w ubóstwie, wspomagane jedynie jałmużnami⁹⁸⁵. Przywiązaniu do stradomskiej wspólnoty dał także wyraz w swym testamencie, w którym umieścił dyspozycję, by do

⁹⁸³ Została obłóczona 17 I 1712, pełniła urząd wikarii (1762) i dyskretki (1755-1776), zob. LZP, t. 2, s. 294; P. Gąsiorowska, *Konwent klarysek krakowskich do końca XVIII wieku. Studium prozopograficzne*, cz. 2: *Aneksy*, Kraków 2015, s. 80.

⁹⁸⁴ *Korespondencja Hieronima Rozdrażewskiego*, t. 1: 1567 – 2 VII 1582, wyd. P. Czaplewski, Toruń 1937, s. 241-243 (nr 165).

⁹⁸⁵ „Quam foundationem sicut peculiari atque insigni et rara pietate singulis annis peragunt, ita et in ea civitate vitae sanctimonia disciplinaeque regularis accurata observantia tanquam sanctissima quaedam lumina eo maiorem ex se lucem sanctaeque pietatis odorem emittunt, quanto omni humanarum facultatum praediorumque subsidio destitutae, in paupertate factissima [...] religiosissimae viventes, largis eius civitatis elemosinis sustentari solet” – *ibidem*, s. 252-254 (nr 179).

klasztoru św. Agnieszki przekazać 300 zł z przeznaczeniem na odprawianie aniwersarzy, czyli nabożeństw żałobnych w rocznicę śmierci⁹⁸⁶.

Na rozwój pobożności bernardynek miał wpływ ich aktywny udział w życiu krakowskich bractw. Bractwa ze swej natury były wspólnotami wiernych, zarówno świeckich, jak i duchownych, którzy dzięki ściślejszemu jednoczeniu się w ramach usystematyzowanych struktur pragnęli rozwijać swą więź z Bogiem, a przez to pogłębiać swe życie duchowe, ale także udzielać sobie wzajemnego wsparcia. Na ich rozwój, siłę oddziaływania oraz popularność duży wpływ miało pojawienie się nowych zakonów, propagujących powstawanie bractw, nad którymi sprawowali pieczę i duchową opiekę. Bractwa, po zapaści w okresie reformacji, ze szczególną intensywnością zaczęły się rozwijać w XVI w. po Soborze Trydenckim i kolejno przez cały wiek XVII⁹⁸⁷. Być może inspiracją do wstępowania w ich szeregi były wskazówki duchowe przekazane przez Franciszka Salezego:

Zapisuj się chętnie do bractw miejscowych, zwłaszcza tych, których ćwiczenia przynoszą więcej owoców i zbudowania. Będzie to rodzaj posłuszeństwa bardzo miłego Bogu. Chociaż bowiem Kościół bractw nam nie nakazuje, wszakże je poleca, albowiem obdarza je odpustami i innymi przywilejami, by okazać jak bardzo pragnie, żeby jak najwięcej ludzi brało w nich udział⁹⁸⁸.

Przedstawicielki bernardynek można znaleźć w księgach wpisowych kilku bractw licznie i aktywnie działających na terenie Krakowa, zwłaszcza w wieku XVII. Rodowód niektórych z tych wspólnot był jednak znacznie starszy, sięgał bowiem nawet XIV w., inne z kolei okres swojej świetności dopiero przeżywały, zainspirowane duchem odnowy zaprowadzonej przez Sobór Trydencki⁹⁸⁹. I tak do Bractwa Ducha Świętego, które powstało przed 1456 r. przy duchackim kościele św. Krzyża, z inspiracji kanoników regularnych

⁹⁸⁶ „Coenobio S. Agnetis Cracoviae pro huiusmodi anniversario trecentos florenos” – *Monumenta Historica Dioeceseos Wladislaviensis*, t. 2, Wladislaviae 1882, s. 18.

⁹⁸⁷ K. Kuźmak, *Bractwo kościelne, konfraternia*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, t. 2, red. F. Gryglewicz, R. Łukaszyk, Z. Sułowski, Lublin 1985, kol. 1013-1016; E. Wiśniowski, *Bractwa religijne na ziemiach polskich w średniowieczu*, „Roczniki Humanistyczne” 1969, t. 17, z. 2, s. 52-53; H. Zaremska, *Bractwa w średniowiecznym Krakowie. Studium form społecznych życia religijnego*, Wrocław 1977, s. 37; S. Litak, *Bractwa religijne w Polsce przedrozbiorowe XIII-XVIII wiek. Rozwój i problematyka*, „Przegląd Historyczny” 1997, t. 88, z. 3-4, s. 499-523; J. Flaga, *Bractwa religijne w epoce staropolskiej w świetle ich organizacji i struktury wewnętrznej*, „Archiwa, Biblioteki i Muza Kościelne” 2017, t. 107, s. 89-101.

⁹⁸⁸ F. Salezy, *Filotea, czyli wstęp do życia pobożnego*, przeł. H. Libiński, Kraków 1931, s. 127.

⁹⁸⁹ A. Bruździński, *Bractwa religijne w siedemnastowiecznym Krakowie. Zarys problematyki*, [w:] *Historia świadectwem czasów. Księdzu profesorowi Tomaszowi Zahajkiewiczowi*, red. W. Bielak, S. Tylus, Lublin 2006, s. 103-104.

Ducha Świętego *de Saxia*⁹⁹⁰ wpisała się nieznana bliżej *Cecylia monialis a Bernardinis*. Czy można identyfikować ją z klasztorem św. Agnieszki – trudno jednoznacznie stwierdzić, gdyż nie doprecyzowano wezwania klasztoru, do którego należała. Jej imię pojawia się na kartach rękopisu w latach 1556-1563⁹⁹¹. Z kolei w drugim tomie księgi wpisowej Bractwa Ducha Świętego pod rokiem 1622 wpisały się trzy bernardynki: nieznana z innych źródeł *Regina Wizgrałówna*, *Katarzyna Maciejowska*⁹⁹² oraz *Justyna Bochowska*⁹⁹³; wszystkie były zakonnicami z klasztoru św. Agnieszki⁹⁹⁴.

Bernardynki należały do Bractwa Szkaplerznego przy pierwszym kościele karmelitów bosych w Krakowie pw. Niepokalanego Poczęcia NMP. Jak zaznacza ks. Andrzej Bruździński w swym artykule poświęconym krakowskiemu bractwom, o jego istnieniu wspomniał w 1616 r. Ludwik Kromer, rajca krakowski, we wstępie do tłumaczenia pracy flamandzkiego jezuitę Leonarda Leys *Narada, której wiary mamy się trzymać*, pisząc, iż prowadzą je „reformowane Carmelity”⁹⁹⁵. W Archiwum Generalnym Karmelitów Bosych w Rzymie przechowywane są wypisy z Katalogu Bractwa Szkaplerznego, które działało przy ich pierwszym kościele w Krakowie⁹⁹⁶. W latach 1606-1622 do jego grona zostało przyjętych 785 członków, zarówno osób duchownych, jak i świeckich. W poczet jego członkiń wpisały się określone wprost jako zakonnice z klasztoru św. Agnieszki: *Elżbieta Lusiecka*⁹⁹⁷, *Elżbieta Kowalikówna/Kowalkówna*⁹⁹⁸, *Charitas Gnoińska*⁹⁹⁹, *Damiana Rogozińska*¹⁰⁰⁰, *Marianna Domicella Stadnicka*¹⁰⁰¹, *Teresa Zadzikówna*¹⁰⁰² i *Wiktoria*

⁹⁹⁰ K. Antosiewicz, *Bractwo Ducha Świętego, jego geneza i rozwój*, [w:] *Christianitas et cultura Europae*. Księga jubileuszowa profesora Jerzego Kłoczowskiego, cz. 1, red. H. Gapski, Lublin 1998, s. 43-44.

⁹⁹¹ Biblioteka Jagiellońska (dalej: BJ), rkps 6771 II, Registrum confraternitatis Sancti Spiritus Anno Domini 1540-1566, k. 235v, 252, 269, 283v, 295v, 309, 323v, 336.

⁹⁹² Prawdopodobnie Katarzyna Prudencja Maciejowska. Zastanawiające jest jednak, iż wpisana została jedynie pod świeckim imieniem.

⁹⁹³ Możliwe, iż jest to Justyna Bibiana Boczkowska; również została wpisana jedynie pod swoim świeckim imieniem.

⁹⁹⁴ ANK, Akta miasta Krakowa, Acta ecclesiarum et monasteriorum Cracoviensium, rkps 3320, Registrum confraternitatis sancti Spiritus anno Domini MDLXVI [in conventu s. Spiritus Cracoviae] 1566-1647, s. 188.

⁹⁹⁵ A. Bruździński, *Bractwa religijne w siedemnastowiecznym...*, s. 2, 21.

⁹⁹⁶ Za udostępnienie kopii materiałów serdecznie dziękuję dr. Mateuszowi Zimnemu.

⁹⁹⁷ Archivum Generale Ordinis Carmelitarum (dalej: AGOC), ms. 304f, s. 456; nieznana z innych źródeł, wymieniona przez M. Borkowską w wykazie zakonnic niewiadomego klasztoru jako *Elżbieta Łupiecka*, zob. LZP, t. 2, s. 494.

⁹⁹⁸ AGOC, ms. 304f, s. 456.

⁹⁹⁹ Ibidem.

¹⁰⁰⁰ Ibidem.

¹⁰⁰¹ Ibidem.

¹⁰⁰² Ibidem.

Cinisówna¹⁰⁰³. Wśród nich wymienione zostały zakonnice mylnie zaliczone w poczet stradomskich bernardynek¹⁰⁰⁴, gdyż były one klaryskami z krakowskiego klasztoru św. Andrzeja: Elżbieta Rokowska († 1643)¹⁰⁰⁵, Elżbieta Racietkowska († 1648)¹⁰⁰⁶, Elżbieta Charcewska († 1657)¹⁰⁰⁷, Urszula Montelupanka († 1628)¹⁰⁰⁸, Barbara Miechowicka¹⁰⁰⁹, Barbara Ostrowska († 1637)¹⁰¹⁰, Barbara Gidicyńska († 1668)¹⁰¹¹. W grupie zakonnice określonych jako pochodzące z różnych, niedoprecyzowanych klasztorów – *Moniales Diversarum Religionum*¹⁰¹² – można odnaleźć potwierdzone jednakże w innych źródłach przedstawicielki bernardynek od św. Agnieszki: Jadwigę Bnielską¹⁰¹³, Dorotę Rastowską¹⁰¹⁴ oraz Salomeę Rudnicką¹⁰¹⁵.

Stradomskie bernardynki należały także do Bractwa Szkaplerznego przy kościele karmelitów trzewickowych na Piasku w Krakowie, które było najstarszym tego typu bractwem na ziemiach polskich. Miało własną kaplicę na cmentarzu kościelnym i bogato uposażoną zakrystię, należało do najliczniejszych i najbardziej dynamicznych wspólnot w Krakowie¹⁰¹⁶. Pod datą 17 września 1614 r. w części zatytułowanej *Registr Sióstr Reguły S. Franciszka pokutujących u S. Jagnieszki, które imiona swe podali do Bractwa tegoż Szkaplerza* wpisały się do niego pięćdziesiąt cztery bernardynki od św. Agnieszki z przełożoną Anną Porębską na czele i z wikarią Zofią Gostyńską¹⁰¹⁷.

¹⁰⁰³ Ibidem; wymieniona przez M. Borkowską w wykazie zakonnice niewiadomego klasztoru, zob. LZP, t. 2, s. 491.

¹⁰⁰⁴ AGOC, ms. 304f, s. 456.

¹⁰⁰⁵ LZP, t. 2, s. 280.

¹⁰⁰⁶ Prawdopodobnie Elżbieta Radziątkowska, zob. LZP, t. 2, s. 281.

¹⁰⁰⁷ Prawdopodobnie Elżbieta Charzowska, zob. *ibidem*.

¹⁰⁰⁸ *Ibidem*.

¹⁰⁰⁹ *Ibidem*, s. 278.

¹⁰¹⁰ *Ibidem*, s. 280.

¹⁰¹¹ Prawdopodobnie Barbara Gidzianka, zob. LZP, t. 2, s. 281.

¹⁰¹² AGOC, ms. 304f, s. 456.

¹⁰¹³ Prawdopodobnie tożsąma z Jadwigą Bujalską, znaną z innych źródeł, a wymienioną przez M. Borkowską w wykazie zakonnice niewiadomego klasztoru, zob. LZP, t. 2, s. 490.

¹⁰¹⁴ Możliwe, iż tożsąma z Dorotą Raszkowską wpisaną w 1614 r. do Bractwa Szkaplerznego u karmelitów trzewickowych, wymieniona przez M. Borkowską w wykazie zakonnice niewiadomego klasztoru, zob. LZP, t. 2, s. 494.

¹⁰¹⁵ Wymieniona przez M. Borkowską w wykazie zakonnice niewiadomego klasztoru, zob. LZP, t. 2, s. 495.

¹⁰¹⁶ B. Panek, *Dzieje bractwa Szkaplerza Świętego przy kościele Karmelitów w Krakowie na Piasku do końca XVII wieku*, „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne” 1963, t. 10, z. 3, s. 43, 47-55; A. Bruździński, *Bractwa religijne w siedemnastowiecznym...*, s. 122-123.

¹⁰¹⁷ AKKr, rkps 784/291, s. 409-410.

Tabela 18. Spis bernardynek z klasztoru św. Agnieszki wpisanych do Bractwa Szkaplerznego

Lp.	Imię i nazwisko	Data
1.	Anna Porębska, przełożona	17 IX 1614
2.	Zofia Gostyńska, wikaria	17 IX 1614
3.	Urszula Zębianka	17 IX 1614
4.	Barbara Kącka	17 IX 1614
5.	Anna Radomska	17 IX 1614
6.	Regina Wolborzówna	17 IX 1614
7.	Teofila Winiarska	17 IX 1614
8.	Klara Gładyszówna	17 IX 1614
9.	Eufrazja Żebrowska	17 IX 1614
10.	Krystyna Wilkowska	17 IX 1614
11.	Zuzanna Szczucka	17 IX 1614
12.	Marina Stojńska	17 IX 1614
13.	Agnieszka Płazianka	17 IX 1614
14.	Charitas Gnoińska	17 IX 1614
15.	Wiktoria Curusówna	17 IX 1614
16.	Humilitas Złocka	17 IX 1614
17.	Febronia Korycka	17 IX 1614
18.	Ezmaryja Maciejowska	17 IX 1614
19.	Felicyta Sierpułtowska	17 IX 1614
20.	Benedykta Hallerówna	17 IX 1614
21.	Dorota Raszkowska	17 IX 1614
22.	Katarzyna Justamentówna	17 IX 1614
23.	Justyna Korytkówna	17 IX 1614
24.	Konstancja Świerzcowska [Świeżowska]	17 IX 1614
25.	Cecylia Świekówna	17 IX 1614
26.	Klemencja Nagotówna	17 IX 1614
27.	Marianna Mstowska	17 IX 1614

Lp.	Imię i nazwisko	Data
28.	Ludgarda Zebrzydowska	17 IX 1614
29.	Petronela Sielska	17 IX 1614
30.	Jadwiga Bujalska	17 IX 1614
31.	Salomea Rudnicka	17 IX 1614
32.	Florencja Paplińska	17 IX 1614
33.	Ludwina Truskulawska	17 IX 1614
34.	Apolinara Maciejowska	17 IX 1614
35.	Damiana Rogozińska	17 IX 1614
36.	Anastazja Bobrownicka	17 IX 1614
37.	Agata Głowczyńska	17 IX 1614
38.	Julianna Pernusówna	17 IX 1614
39.	Marta Raczkowska	17 IX 1614
40.	Magdalena Pychowska	17 IX 1614
41.	Łucja Dobrzowiecka [Dobrzyniecka]	17 IX 1614
42.	Teresa Zadzikówna	17 IX 1614
43.	Franciszka Branicka	17 IX 1614
44.	Helena Pukarzowska	17 IX 1614
45.	Krystyna Górską	17 IX 1614
46.	Domicella Stadnicka	17 IX 1614
47.	Bibiana Boczkowska	17 IX 1614
48.	Eustachia Borkówna [Borkowska]	17 IX 1614
49.	Potencja Hamcówna	17 IX 1614
50.	Kunegunda Krupczanka	17 IX 1614
51.	Prudencja Maciejowska	17 IX 1614
52.	Emerencja Glinówna	17 IX 1614
53.	Elżbieta Kowalikówna	17 IX 1614
54.	Beata Dębińska	17 IX 1614

Źródło: AKKr., rkps 784/291, Cathalogus receptorum ad beneficia spiritualia ordinis Beatae Mariae de monte Carmeli etiam ad gratiam bullae sabatinae incipiendo Cracoviae ab Anno Domi[ni] 1600, s. 409-410.

Informacja ta nie tylko potwierdza, iż bernardynkom była bliska duchowość karmelitańska i kult szkaplerza świętego, ale zaświadcza również o liczebności ich wspólnoty z okresu, z którego nie zachowała się metryka klasztoru. Dzięki informacjom o zaangażowaniu bernardynek w działalność wspomnianego bractwa możliwe było również poznanie nazwisk zakonnic niewystępujących w innych znanych źródłach, jak chociażby Cecylii Świekównej, Eufrazji Żebrowskiej, Ludwiny Truskulawskiej czy Agaty Głównicyńskiej¹⁰¹⁸.

Bernardynki od św. Agnieszki odnaleźć można także wśród członkiń Arcybractwa Najświętszego Sakramentu i Pięciu Ran Pana Jezusa. Bractwo Najświętszego Sakramentu, działające od 1343 r. przy kościele pw. Bożego Ciała na Kazimierzu, było najstarszą konfraternią zrzeszającą świeckich na terenie aglomeracji krakowskiej. Powstało dzięki zaangażowaniu duchownych związanych z katedrą krakowską, m.in. ks. Jana Deczkonisa († 1347), kanonika krakowskiego, oraz ks. Jarosława († przed 1369), pierwszego proboszcza parafii Bożego Ciała. Utworzyli je zaś członkowie cechów sukienicznego i rzeźniczego. Początkowo miało ono rys typowo eucharystyczny, związany z wezwaniem kościoła, a jego członkowie brali udział w procesjach eucharystycznych oraz towarzyszyli kapłanowi, gdy ten udawał się do chorych. W XV w., gdy bractwo otrzymało kaplicę pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny i Trzech Króli, doszło także do zmiany jego nazwy na Bractwo Najświętszej Maryi Panny¹⁰¹⁹. Do odnowy bractwa na początku wieku XVII przyczynił się ówczesny przeor klasztoru kanoników regularnych laterańskich ks. Marcin Kłoczyński (1562-1644)¹⁰²⁰. Dzięki jego staraniom w 1616 r. zostało ono przyłączone do Arcybractwa Przenajświętszego Sakramentu i Pięciu Ran Chrystusowych przy kościele św. Wawrzyńca in Damaso w Rzymie, co wpłynęło również na zmianę oficjalnej nazwy¹⁰²¹.

Album z wykazem jego członków zaczęto tworzyć w latach 70 XVII w., był on gotowy w 1674 r., co potwierdza adnotacja wewnątrz księgi. Skopiowano jednak do niego dwa wcześniejsze wykazy członków bractwa: najstarszy z lat 1551-1612 jako ciągłą listę bez jasno wydzielonych ram chronologicznych oraz kolejną, obejmującą lata 1616-1673, zawierającą podział według

¹⁰¹⁸ Ibidem.

¹⁰¹⁹ Z. Jakubowski, *Początki Bractwa Najświętszego Sakramentu przy kościele Bożego Ciała w Krakowie*, „Nasza Przyszłość” 1971, t. 36, s. 164-169; A. Bruździński, *Bractwa religijne w siedemnastowiecznym...*, s. 2; K. Łatak, *Kanonicy regularni laterańscy na Kazimierzu w Krakowie do końca XVI wieku*, Ełk 1999, s. 290-291; idem, *The Album of the Archconfraternity of the Blessed Sacrament and Five Wounds of Our Lord Jesus Christ at the Corpus Christi Church in Krakow. A Gem of Old Polish Sacred Art an Invaluable Historical Source*, „Folia Historica Cracoviensia” 2020, t. 26, nr 1, s. 127.

¹⁰²⁰ J. Bieniarzówna, *Kłoczyński (Kłociński) Marcin (1562-1644)*, [w:] PSB, t. 13, red. E. Ro-stworowski, Kraków 1967-1968, s. 54.

¹⁰²¹ A. Bruździński, *Bractwa religijne w siedemnastowiecznym...*, s. 3.

dziesięcioleci¹⁰²². Jak podaje ks. Łatak, bractwo było szczególnie popularne wśród urzędników miejskich, wpisywali się do niego burmistrzowie i rajcy kazimierscy oraz w przeważającej większości obywatele Kazimierza trudniący się profesją rzemieślniczą. Mieszczanie krakowscy, szlachta, przedstawiciele duchowieństwa oraz członkowie innych wspólnot zakonnych stanowili jedynie 10% ogólnej liczby jego członków¹⁰²³. Wśród tej grupy warto zauważyć zaangażowanie krakowskich bernardynek od św. Agnieszki. Wśród członkiń bractwa wpisanych w latach 1612-1616 można wymienić: Petronelę Sielską¹⁰²⁴, Anastazję Bobrownicką, Kunegundę Krupczankę, Teodorę Gruszczeńską, Mariannę Mstowską (wikarię), Potencję Hamcównę, Prudencję Maciejowską, Agnieszkę Płaziankę, Eustachię Borkowską, Jadwigę Bujalską i Domicellę Stadnicką¹⁰²⁵. Na kolejnych kartach księgi odnaleźć można Damianę Borkównę określoną wprost jako *monialis S. Agnetis*¹⁰²⁶, w innym miejscu wpisane wspólnie jako *professae S. Agnetis in Stradom* – Dorotę Rastowską, Salomeę Rudnicką, Klarę Regulską, Franciszkę Jordanównę, Apolinarę Oświęcimównę, Terencjannę Rajską, Humilitas Dębińską oraz Magdalenę Joannę Porębską¹⁰²⁷. W latach 1630-1640 do bractwa wpisały się Ludwina Rarowska oraz Krystyna Górską, profeski klasztoru św. Agnieszki¹⁰²⁸, a w latach 1640-1650 – Febronia Korycka, Innocencja Dębińska oraz Magdalena Pychowska, również określone jako profeski z klasztoru św. Agnieszki¹⁰²⁹. W okresie między 1650 a 1660 r. odnotowano wpis panny Aleksandry Lenczowskiej określonej jako *Venerabilis et Nobilis*¹⁰³⁰. Z kolei w 1685 r. razem wpisały się następujące bernardynki: Eufrozyna Liferówna, Aleksandra Rościszewska, Antonina

¹⁰²² K. Łatak, *The Album of the Archconfraternity...*, s. 133-134.

¹⁰²³ Idem, *Kanonicy regularni laterańscy...*, s. 293.

¹⁰²⁴ Archiwum Prowincji Kanoników Regularnych Laterańskich w Krakowie (dalej: ABC), rkps, b. sygn., *Liber vitae eorum quos Deus ut hereditatem capiant sempiternam... seu Album dominorum sodalium utriusque status et sexus Venerabilis Confraternitatis Sanctissimi Sacramenti Quinque Plagarum Domini Nostri Iesu Christi Casimiriae ad Aedes Sacratissimi Corporis Christi Canonice Regularium Lateranensium Erectae Et Institutae*, k. 23v.

¹⁰²⁵ Ibidem, k. 24. Za zwrócenie uwagi na istotność tego źródła dla tematyki bernardynek i podzielenie się wypisami źródłowymi serdecznie dziękuję s. Katarzynie Abramczuk OSA.

¹⁰²⁶ Ibidem, k. 25v. Z innych źródeł wiadomo, iż rozpoczęła nowicjat ok. 1621 r., więc do bractwa mogła się wpisać już po tym roku jako zakonnica.

¹⁰²⁷ Ibidem, k. 28. Wszystkie zakonnice żyjące w wieku XVII w. znane są z innych źródeł; to bardzo cenna informacja, gdyż jest to jedyne znane źródło, które podaje imię chrzestne zakonnic Joanny Porębskiej oraz wymienia Terencjannę Rajską, wpisaną jeszcze tylko do nekrologu klasztornego, ale bez daty rocznej, zmarłą prawdopodobnie po potopie szwedzkim.

¹⁰²⁸ Ibidem, k. 28v.

¹⁰²⁹ Ibidem, k. 31.

¹⁰³⁰ Ibidem, k. 40v.

Błońska, Konstancja Tomaszowska, Elżbieta Jaszowska, Franciszka Szonowska oraz Petronela Podczaska¹⁰³¹. Pod datą 3 maja 1713 r. wpisała się cała wspólnota klasztoru św. Agnieszki. Były to: Marianna Słomińska, Franciszka Szonowska, Ludgarda Wolska, Gabriela Czerna, Krystyna Strusówna, Petronela Podczaska, Joanna Borowska, Magdalena Kossowska, Aniela Skociszowska, Wiktoria Grotówna, Ludwika Jagniałkowska i Salomea Jerlandówna¹⁰³².

Bezpośrednio po nich wpisano także świeckie panny o szlacheckim pochodzeniu: Salomeę Dębińską, Annę Strusównę oraz Konstancję Morsztynównę¹⁰³³. Można utożsamić je z późniejszymi zakonnicami od św. Agnieszki, już bowiem w roku następnym Katarzyna (Dębińska) i Helena (Strusówna) rozpoczęły tamże nowicjat, a w 1718 r. – Bronisława (Morsztynówna). W marcu 1741 r. do bractwa wpisała się podana jedynie z imienia zakonnica Brygida¹⁰³⁴. Dzięki informacjom z metryki klasztoru św. Agnieszki można doprecyzować, iż była to Brygida Kleczeńska¹⁰³⁵. W 1741 r. odnotowano także wpis kolejnych bernardynek, którymi były profeski: Anna Czerna, Hiacynta i Michalina Kurdwanowskie¹⁰³⁶, Jadwiga Widzowska¹⁰³⁷. W momencie, gdy były przyjmowane do bractwa, towarzyszyły im również jeszcze jako świeckie panny: Elżbieta Gostkowska – panna z Podgórze, która rozpoczęła nowicjat w roku następnym przyjmując imię Gabriela; Anna Majeronowska – panna z Krakowa, która wstąpiła do nowicjatu dnia 28 maja tegoż roku, obierając imię Aniela; oraz Jadwiga Wojnowska – pochodząca z powiatu wieluńskiego, która jako Agnieszka wkroczyła na drogę życia zakonnego 20 sierpnia tegoż roku¹⁰³⁸.

Bernardynki licznie zasiły również szeregi Bractwa Różańcowego, działającego przy klasztorze krakowskich dominikanów pw. Trójcy Przenajświętszej, najprawdopodobniej już od końca XV w.¹⁰³⁹ Pod datą 8 września 1601 r. wpisały się znane jedynie z imienia zakonnice: Urszula *virgo monialis a S. Agnete* oraz Eufraxia (być może Eufrazja), *virgo ordinis minoris ex monasterio S. Agnetis in Stradom*¹⁰⁴⁰, w styczniu 1611 r. – Charitas Gnojowska (zapewne Gnojeńska)¹⁰⁴¹ oraz nieznana z innych źródeł Jadwiga Bielska¹⁰⁴².

¹⁰³¹ Ibidem, k. 69.

¹⁰³² Ibidem, k. 90v.

¹⁰³³ Ibidem.

¹⁰³⁴ Ibidem, k. 97v.

¹⁰³⁵ ABKr., rkps 221, s. 11, 87.

¹⁰³⁶ Mylnie odnotowane jako Kurdywanowskie.

¹⁰³⁷ ABC, rkps, b. sygn., Liber vitae..., k. 100.

¹⁰³⁸ Ibidem.

¹⁰³⁹ A. Bruździński, *Bractwa religijne w siedemnastowiecznym...*, s. 111-113.

¹⁰⁴⁰ Archiwum Polskiej Prowincji Dominikanów (dalej: APD Kraków), rkps Kr B1, Spis osób przyjętych do Różańca Świętego tak Imienia Jezus jak i Matki Najśw., AD 1585 usque ad an 1716, k. 32v.

¹⁰⁴¹ Ibidem, k. 56v.

¹⁰⁴² Ibidem, k. 58.

Pod datą 1 stycznia 1613 r. wpisała się nieznana z nazwiska *Potencjana virgo monialis ex cenobis Agnetis Cracoviensis*¹⁰⁴³, a 2 lutego tegoż roku – Eufrozyna Wołuca¹⁰⁴⁴ oraz, co ciekawe, przyszła bernardynka Katarzyna Dębińska¹⁰⁴⁵, wówczas jeszcze jako świecka panna, córka Andrzeja Samuela Dębińskiego. Z osób związanych z klasztorem św. Agnieszki na kartach bractwa pod datą 15 sierpnia 1614 r. można odnaleźć wzmiankę o Andrzeju Zebrzowskim, posługaczu tamtejszego kapelana¹⁰⁴⁶. W drugą niedzielę stycznia 1618 r. do bractwa wstąpiła Eustachia¹⁰⁴⁷, nieznana z nazwiska, określona jako *virgo monialis Ord. S. Bernardini*; czy była ona bernardynką od św. Agnieszki, czy też może stradomską koletką, trudno jednoznacznie zawyrokować. Pod datą 6 stycznia 1619 r. w szeregi bractwa wstąpiły Kunegunda Krupczanka¹⁰⁴⁸ *monialis Ord. Minor. De Obsevantia* oraz Klara Regulska¹⁰⁴⁹ *monialis eisdem Ord. Minoris ut supra*. Dzięki dostępności innych źródeł w tym wypadku można z całą pewnością stwierdzić, iż chodzi o bernardynki od św. Agnieszki. Ponadto Klara wpisana jest pod rokiem 1619 dwukrotnie i właśnie przy kolejnym wpisie uściślono, iż była bernardynką przy kościele św. Agnieszki¹⁰⁵⁰. W 1621 oraz w 1622 r. również dwukrotnie została zapisana Elżbieta Konstancja Świerzowska. Tym cenniejsza jest ta wzmianka, gdyż zaznaczono w niej również chrzestne imię zakonnicy, niewystępujące w innych źródłach. Do bogatej nomenklatury stradomskich bernardynek warto dodać jeszcze, iż zapisano ją jako *monialis Ord. S. Francisci alias S. Clare ex conventu S. Agnetis Cracov*¹⁰⁵¹.

Bractwo Paskowe św. Augustyna i św. Moniki powstało w 1604 r. przy kościele augustianów na Kazimierzu pw. św. Katarzyny i nosiło wezwanie Matki Bożej Pocieszenia. Zostało powołane za pozwoleniem generała zakonu augustianów przez prowincjała polskiej prowincji tegoż zakonu, Jakuba Mojskiego. Podstawowym celem tego bractwa było oddawanie czci Matce Bożej Pocieszenia i przestrzeganie Bożych przykazań. Nazwa odnosiła się do czarnego paska noszonego przez augustianów, a nawiązującego do wizji św. Moniki, która miała ujrzeć Matkę Bożą przepasaną rzemieniem paskiem, symbolem czystości. Trzon bractwa stanowili w większości mieszczenie kazimierscy i krakowscy¹⁰⁵². Również zakonnice z klasztoru

¹⁰⁴³ Ibidem, k. 60.

¹⁰⁴⁴ Ibidem, k. 61.

¹⁰⁴⁵ Ibidem, k. 61v.

¹⁰⁴⁶ Ibidem, k. 62v.

¹⁰⁴⁷ Ibidem, k. 71v.

¹⁰⁴⁸ Ibidem, k. 73v.

¹⁰⁴⁹ Ibidem.

¹⁰⁵⁰ Ibidem, k. 74v.

¹⁰⁵¹ Ibidem, k. 78, 80v.

¹⁰⁵² A. Bruździński, *Bractwa religijne w siedemnastowiecznym...*, s. 121-122.

św. Agnieszki licznie zasiliły jego szeregi i wydaje się – sądząc po imponującej liczbie jego członkiń – iż cieszyło się ono niesłabnącą popularnością na przestrzeni wielu lat. Listę bernardynek wpisanych do Bractwa Paskowego zawiera poniższe zestawienie (tabela 19).

Tabela 19. Spis bernardynek z klasztoru św. Agnieszki
wpisanych do Bractwa Paskowego

Lp.	Imię i nazwisko	Data dokonania wpisu
1.	Klara Rogoiska [Regulska], „zakonnica Ś. Klary klasztoru Ś. Jagnieszki”	15 VIII 1634
2.	Łucja Dobrzyniecka, „zakonnica św. Franciszka u Ś. Agnieszki”	IX 1640
3.	Magdalena Grochowska, „zakonnica św. Franciszka u Ś. Agnieszki”	1640
4.	Prudencja Maciejowska	29 II 1644
5.	Teodora Gruszczyńska	29 II 1644
6.	Katarzyna Biecka	29 II 1644
7.	Terencjanna Rajska	III 1644
8.	Ludwina Rasowska	III 1644
9.	Apolinara Oświęcimówna	III 1644
10.	Magdalena Pychowska	III 1644
11.	Humilitas Dębińska	20 III 1644
12.	Marina Rossowska	20 III 1644
13.	Marianna Kotlicka	20 III 1644
14.	Anastazja Bobrownicka	IV 1644
15.	Kunegunda Krupczanka, „zakonnica S. Franciszka od S. Agnieszki konwentu stradomskiego”	IX 1647
16.	Cecylia Orzechowska, „zakonnica S. Franciszka od S. Agnieszki konwentu stradomskiego”	IX 1647
17.	Urszula Oświęcimówna „Zakonu S. Klary od S. Agnieszki”	1647
18.	Barbara Chlewicka „zakonu S. Franciszka od S. Agnieszki”	X 1647
19.	Franciszka Jordanówna, „zakonnica S. Franciszka od S. Agnieszki”	III 1648
20.	Franciszka Branicka, „zakonnica S. Franciszka de Observ. od S. Agnieszki konwentu”	II 1649

Lp.	Imię i nazwisko	Data dokonania wpisu
21.	Teresa Zadzikówna	VII 1650 ¹⁰⁵³
22.	Anna Kniperówna „Religiosa Soror s. Clarae a S. Agnete”	1664
23.	Charitas Łącka „S. Agnieszki”	1680
24.	„Wielebne w Chrystusie Panny Zakonne od S. Agnieszki” ¹⁰⁵⁴ Ludgarda Belinówna	1687
25.	Wiktoria Trzebińska	1687
26.	Helena Pinociowna	1687
27.	Elżbieta Jaszowska	1687
28.	Franciszka Szonowska	1687
29.	Petronela Podczaska	1687
30.	Teresa Maciejowska	1687
31.	Angella Januszowska	1687
32.	Antonina Błońska	1687
33.	Benedykta Oraczowska	1687
34.	Salomea Irlandówna	1687
35.	Rozalia Woińska [Wojeńska]	1687
36.	Modestia Kęcka [Księżka]	1687
37.	Patientia Ligęzianka	1687
38.	Klara Wierońska [Bierońska]	1687
39.	Aleksandra Rościszowska	1687
40.	„Panny Zakonne od S. Agnieszki” ¹⁰⁵⁵ Ludgarda Belinówna	7 IX 1685
41.	Elżbieta Jaszowska	1685
42.	Franciszka Szonowska	1685
43.	Petronela Podczaska	1685
44.	Wiktoria Trzebińska	1685
45.	Helena Pinocianka	1685

¹⁰⁵³ Była już wówczas przełożoną w klasztorze św. Józefa.

¹⁰⁵⁴ Dotyczy siostr zapisanych w wierszach 24-39.

¹⁰⁵⁵ Dotyczy siostr zapisanych w wierszach 40-45.

Lp.	Imię i nazwisko	Data dokonania wpisu
46.	Katarzyna Gawrońska, „zakonnica Reguły S. Franciszka klasztorze S. Agnieszki”	15 VIII 1700
47.	Anna Czerna „tegoż zakonu i klasztoru”	15 VIII 1700
48.	Urszula Kleczyńska [Kleczeńska] „tegoż zakonu i klasztoru”	15 VIII 1700
49.	Kunegunda Strusówna „Ord. S. Francisci”	4 IX 1705 [In festo Consolationis]
50.	Anna Gostkowska „suscepta ad Confrater. Virgo saecularis [...] ex monasterio”	15 XII 1715
51.	Wiktoria Grotówna „Ord. S. Francisci suscepta et inscripta”	19 XII 1717
52.	Klara Nielepcówna, „zakonnica od S. Agnieszki”	1718
53.	Hiacynta Kurdwanowska „Z. S. Franciszka”	IV 1748
54.	Ludwika Jagniętkowska „zakonu S. Franciszka”	II 1749
55.	Jadwiga Orłowska „zakonu S. Franciszka” ¹⁰⁵⁶	1749
56.	Antonina Gumieniecka „zakonu S. Franciszka”	1753

Źródło: opracowanie własne na podstawie: ANK, Aug., rkps 447, Księga Arcybractwa Paskowego 1605-1866, s. 158, 224, 226, 244-245, 264, 266, 268, 270, 278, 286, 346, 506, 526, 540, 587, 614, 654, 658, 660, 772, 776, 781, 806.

Pierwszą odnalezioną zakonnicą od św. Agnieszki była Klara Regulska wpisana pod datą 15 sierpnia 1634 r.¹⁰⁵⁷ Jak wynika z powyższego zestawienia, bernardynki wstępowały do bractwa aktywnie przez cały wiek XVII. Informacje o niektórych z nich są tym cenniejsze, gdyż pojawiają się tam zakonnice nienotowane w innych źródłach, np. Katarzyna Biecka¹⁰⁵⁸, czy też takie, o których istnieją bardzo skąpe informacje, np. Marina Rossowska¹⁰⁵⁹, znana z metryki klasztornej jako Maryna Rososzanka, z odnotowanym jedynie rokiem śmierci¹⁰⁶⁰. Znalazła się tam również przyszła bernardynka zapisana jeszcze jako świecka panna Anna Gostkowska¹⁰⁶¹ pod datą 15 grudnia 1715 r., jednak z dopiskiem *ex monasterio*, co świadczy, że przebywała już wówczas w klasztorze, przygotowując się do rozpoczęcia nowicjatu –

¹⁰⁵⁶ Możliwe, iż tożsama z Jadwigą Pacjencją Orlińską.

¹⁰⁵⁷ ANK, Archiwum OO. Augustianów w Krakowie (dalej: Aug.), rkps 447, Księga Arcybractwa Paskowego 1605-1866, s. 158.

¹⁰⁵⁸ Ibidem, s. 244.

¹⁰⁵⁹ Ibidem, s. 245.

¹⁰⁶⁰ ABKr., rkps 221, s. 175.

¹⁰⁶¹ ANK, Aug., rkps 447, s. 654.

nastąpiło to 26 stycznia 1716 r.¹⁰⁶² Do bractwa wpisał się w 1718 r. o. Francisek Borzykowski, bernardyn¹⁰⁶³. Może zachęcał także do tego bernardynki, z którymi – jak wiadomo – zakonnicy ze Stradomia posiadali ścisły kontakt. W styczniu 1762 r. do bractwa wstąpiły Salomea Bogdańska oraz Małgorzata Żelazowska, o których zapisano, iż były od św. Agnieszki. Nie były one jednak bernardynkami, gdyż skład wspólnoty z tego czasu jest dobrze rozpoznany i metryka klasztorna nie odnotowała wspomnianych osób. Można jedynie przypuszczać, iż zamieszkiwały przy klasztorze, być może jako rezydentki¹⁰⁶⁴.

Bractwo Świętego Anioła Stróża, zatwierdzone 30 sierpnia 1626 r. przez papieża Urbana VIII, znajdowało się pod opieką paulinów. Funkcjonowało już od 2 lutego 1626 r. przy ich krakowskim kościele pw. św. Stanisława na Skałce. W 1642 r. zostało ponownie erygowane przez prowincjała o. Andrzeja Gołdonowskiego, tak by ukrócić wszelkie wątpliwości co do ważności jego istnienia (bractwo zaczęło funkcjonować jeszcze przed zatwierdzeniem przez Stolicę Apostolską). Jak wskazywała nazwa bractwa, jego podstawowym zadaniem było oddawanie czci Świętym Aniołom Stróżom. Kult Anioła Stróża rozwinął się w późnym średniowieczu, ale dopiero papież Paweł V w 1608 r. zezwolił na obchodzenie święta Aniołów Stróżów w całym kościele, wyznaczając na nie dzień po uroczystości św. Michała Archanioła. Bractwo istniało do 1782 r., o czym świadczą wpisy jego członków. Na jego upadek wpływ miały prądy oświeceniowe – rok po zajęciu ziem polskich przez Austrię cesarz Józef II skasował bowiem wszelkie bractwa istniejące w zaborze austriackim. Ponownie do istnienia zostało przywrócone dopiero w 1870 r.¹⁰⁶⁵

W 1627 r. widnieją wpisane nieznana bliżej *Eufrazja Brodrowska Ordinis S. Francisci*, a tuż poniżej *Febronia Korycka*, z dopiskiem *eiusdem Ordinis*¹⁰⁶⁶. Korycka występuje w innych źródłach, możemy więc doprecyzować, iż była bernardynką od św. Agnieszki. Skoro więc zanotowano, iż była tejże reguły co *Eufrazja*, można i tę pierwszą (z pewną ostrożnością) zaliczyć w poczet stradomskiej wspólnoty. 8 października 1650 r. do bractwa zapisała się *Franciszka Jordanówna*¹⁰⁶⁷, określona jako *monialis S. Francisci S. Agnetis*, oraz *Marianna Kotlicka*¹⁰⁶⁸, zapisana jako *monialis S. Francisci Strictioris Observ.*

¹⁰⁶² ABKr, rkps 22I, s. 9.

¹⁰⁶³ ANK, Aug., rkps 447, s. 661.

¹⁰⁶⁴ Ibidem, s. 855.

¹⁰⁶⁵ P. Zawarczyński, *Skałeczne Bractwo Aniołów Stróżów*, Kraków 2008, s. 31-39.

¹⁰⁶⁶ Archiwum Zakonu Paulinów na Skałce (dalej: ASk), rkps 129, *Catalogus in album Angelicae Confraternitas Casimiriae ad Cracoviam in ecclesia S. Stanislai vulgo Rupella FF. Sancti Pauli primi Eremitae ab Anno Introductionis qui fuit 1626 inscriptionum*, s. 8.

¹⁰⁶⁷ Ibidem, s. 40.

¹⁰⁶⁸ Ibidem.

Dzięki innym wzmiankom źródłowym można jednak potwierdzić, iż także ona była bernardynką z klasztoru św. Agnieszki¹⁰⁶⁹. We wrześniu 1718 r. wpisała się *Marcjanna Przyłęcka* z zakonu św. Franciszka¹⁰⁷⁰; pod datą 3 października 1728 r. odnaleźć można trzy kolejne bernardynki: *Helenę Strusównę*, *Salomeę Łodzińską* oraz *Wiktorię Grotównę*¹⁰⁷¹. Najliczniejszą grupą bernardynki od św. Agnieszki przystąpiły do bractwa w październiku 1737 r. Znalazły się wśród nich: *Prudencja Szpaczkówna*, *Modestia Mszanecka*, *Aleksandra Śmigielska*, *Pacjencja Orlńska*, *Franciszka Gostkowska*, *Anna Czerna*, *Antonina Ślawska*, *Kunegunda Przytkowska*, *Brygida Kleczyńska*, *Joanna Krokowska*, *Jadwiga Widzowska* oraz *Hiacynta Kurdwanowska*¹⁰⁷².

Bernardynki należały także do Bractwa Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny, działającego przy klasztorze oo. Bernardynów na Stradomiu. Zostało ono uroczystie ustanowione 7 grudnia 1736 r. przez o. Jana Kapistrana Połanieckiego, kustosza, a fundatorem był Piotr Konstanty Stadnicki h. Szreniawa, kasztelan wojnicki. Zakonnice z klasztoru św. Agnieszki znalazły się gronie jego pierwszych członkiń (tabela 20).

Tabela 20. Spis bernardynek z klasztoru św. Agnieszki wpisanych do Bractwa Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny

Lp.	Imię i nazwisko	Data dokonania wpisu
1.	<i>Teresa Jagniątkowska</i>	1736
2.	<i>Marianna Słomińska</i>	1736
3.	<i>Gabriela Czerna</i>	1736
4.	<i>Agnieszka Mszanecka</i>	1736
5.	<i>Ludgarda Wolska</i>	1736
6.	<i>Wiktoria Grotówna</i>	1736
7.	<i>Helena Strusówna</i>	1736
8.	<i>Krystyna Jagniątkowska</i>	1736
9.	<i>Modestia Mszanecka</i>	1736
10.	<i>Magdalena Pawełcka</i>	1736
11.	<i>Bronisława Morsztynówna</i>	1736
12.	<i>Aleksandra Śmigielska</i>	1736

¹⁰⁶⁹ ABKr., rkps 221, s. 173.

¹⁰⁷⁰ ASk, rkps 129, s. 96.

¹⁰⁷¹ Ibidem, s. 104.

¹⁰⁷² Ibidem, s. 107-108.

Lp.	Imię i nazwisko	Data dokonania wpisu
13.	Domicella Mszanecka	1736
14.	Józefa Węgrzynowiczówna	1736
15.	Franciszka Gostkowska	1736
16.	Anna Czerna	1736
17.	Kunegunda Przytkowska	1736
18.	Jadwiga Widzowska	1736
19.	Eufrozyna Liferówna	1736
20.	Aniela Skociszowska	1736
21.	Prudencja Spaczkówna	1736
22.	Ludwika Jagniętkowska	1736
23.	Salomea Łodzińska	1736
24.	Róża Lisowska	1736
25.	Izabela Marcinkowska	1736
26.	Klara Nielepcówna	1736
27.	Felicjanna Sułtowska	1736
28.	Kazimiera Krzeszowna	1736
29.	Pacjencja Orlńska	1736
30.	Brygida Kleczeńska	1736
31.	Zofia Męcińska	1736
32.	Joanna Krokowska	1736
33.	Hiacynta Kurdwanowska	1736
34.	Antonina Ślawska [Śląska]	1736
35.	Michalina Kurdwanowska	1741
36.	Katarzyna Modelska	1760

Źródło: APBK, rkps I-f-8, Księga żywota, to jest katalog braci i siostr Bractwa Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Marii Panny do kościoła Stradomskiego OO. Obserwantów Franciszka Świętego przez o. Jana Kapistrana Połanieckiego kustosa aktualnego roku P. 1736 dnia 7 grudnia wprowadzonego, s. II, 31, 116.

Na kartach brackiej księgi wpisowej pod 1736 r. uwiecznione zostały z przełożoną *Teresą* Jagniętkowską na czele i z wikarią *Marianną* Słomińską trzydzieści dwie bernardynki¹⁰⁷³. Również w kolejnych latach funkcjonowania

¹⁰⁷³ APBK, rkps I-f-8, Księga żywota, to jest katalog braci i siostr Bractwa Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Marii Panny do kościoła Stradomskiego OO. Obserwantów

bractwa w jego szeregi wstępowały zakonnice z klasztoru św. Agnieszki. W 1741 r. jego członkinią została Michalina Kurdwanowska, a w 1760 r. – Katarzyna Modelska¹⁰⁷⁴. Możliwe, że siostry zdecydowały się propagować kult Niepokalanego Poczęcia poprzez czynny udział w działalności bractwa dzięki swoim spowiednikom, którzy także byli jego członkami. Można tu przywołać o. Benignusa Małeckiego, wpisanego do bractwa w 1737 r., oraz o. Michała Ostrowskiego, wpisanego w 1741 r.¹⁰⁷⁵ Na popularność bractwa wpływało też posiadanie przez nie przywileju odpustów zupełnych i częstokowych nadanych na mocy *breve* Benedykta XIV z 17 kwietnia 1750 r.¹⁰⁷⁶ Warto jednak dodać, że Bractwo Niepokalanego Poczęcia NMP gromadziło w swoich szeregach przedstawicielki bardzo wielu żeńskich klasztorów. Na kartach brackiej księgi wpisowej przewijają się nazwiska krakowskich tercjarek franciszkańskich od św. Kolety, augustianek, tercjarek dominikańskich z klasztoru tzw. Mniejszego św. Trójcy, sióstr z bliźniaczego klasztoru bernardynek od św. Józefa, dominikanek, klarysek, norbertanek z Imbramowic czy staniąteckich benedyktynek¹⁰⁷⁷.

W obliczu trudnych doświadczeń bernardynki od św. Agnieszki zwracały się do dobrze znanych im krakowskich świętych, żyjących w tzw. *felix saeculum Cracoviae*¹⁰⁷⁸. Z pewnością bliski był im św. Jan Kanty († 1473), do którego o wstawiennictwo w 1475 r. zwróciła się wspominana już służąca klasztoru, „cierpiąca z wielkiego bólu głowy dostała ciężkiej słabości oczów i nawet przez kilka miesięcy wcale już nic nie widziała”¹⁰⁷⁹. Bernardynki zeznawały także w procesie kanonizacyjnym Jana Kantego – świadkami w jego dochodzeniu były Ludgarda Bylinówna, Pacjencja Ligęzianka, Urszula Pieniążkówna, Antonina Błońska oraz Wiktoria Trzebińska¹⁰⁸⁰.

Franciszka Świętego przez o. Jana Kapistrana Połanieckiego kustosza aktualnego roku P. 1736 dnia 7 grudnia wprowadzonego, s. 11.

¹⁰⁷⁴ Ibidem, s. 31, 116.

¹⁰⁷⁵ Ibidem, s. 22, 31.

¹⁰⁷⁶ Ustawy Bractwa Niepokalanego Poczęcia NMP przy kościele św. Bernardyna Sieneńskiego na Stradomiu w Krakowie zatwierdzone przez Książęco-Biskupi Konsystorz [...], Kraków 1900, s. 23-25.

¹⁰⁷⁷ APBK, rkps I-f-8, s. 12, 18, 20, 22, 24, 26, 33, 36, 41.

¹⁰⁷⁸ K. Łatak, *Felix saeculum Cracoviae. Krakow's Happy Age – Legend and Reality*, „Saeculum Christianum” 2021, t. 28, s. 79-94.

¹⁰⁷⁹ D. Mieczkowski, *op. cit.*, s. 34.

¹⁰⁸⁰ BJ, rkps 139, t. 3, Processus beatificationis et canonisationis s. Joannis Cantii. Actus I In nomine Dni Amen. Sac. Rit. Congregatione Cracovien. canonisationis b. Ioannis Cantij. I. pars Copia Processus in specie Cracoviae constructi Jacobus Sassvs, notarius, Cracoviae 1668, k. 729v-730, 759-759v, 672v; AAV, rkps Cong. Riti, Processus 632, Cracovien. Canonisationis Beati Joannis Cantii processus in specie Cracoviae constructus, k. 162v, 167v, 173v, 176v, 179; A. Bruździński, *Kanonicy regularni od pokuty na ziemiach polskich*, Kraków 2003, s. 121.

Znana była im także osoba św. Izajasza Bonera († 1471), za którego wstawiennictwem szukały w 1610 r. pomocy dla chorej *Damiany Rogozińskiej*, córki Stanisława Rogozińskiego, podstarościego krakowskiego. Zakonnica ta „nagle zachorowawszy i febrę przez dziesięć dni z gorączką ustawicznie cierpiąc tak iż już żadnej nadziei ani rady o zdrowiu jej nie było”. Wtedy jej współsiostra *Domicella Stadnicka* ze Żmigrodu, która modliła się za nią szczególnie gorliwie, miała widzenie senne, w którym zakonnik ubrany w czarny habit objawił jej, iż *Damiana* jeszcze nie umrze. Polecił jej w intencji wyzdrowienia siostry Rogozińskiej pomodlić się szczególnie u św. Katarzyny, za wstawiennictwem Izajasza Bonera, u św. Anny przez Jana Kantego i w kościele w Niepołomicach przed ołtarzem Karola Boromeusza, tak by we wszystkich tych miejscach była odprawiona Msza Święta¹⁰⁸¹.

Bernardynki obdarzały szczególnym nabożeństwem osobę św. Stanisława Sołtysa, zwanego *Kazimierczykiem* († 1489), kanonika regularnego laterańskiego z klasztoru Bożego Ciała na Kazimierzu. 10 marca 1665 r. zakonnica *Dębińska*¹⁰⁸² ofiarowała srebrną tabliczkę i świecę za cudowne uzdrowienie. Do jego grobu w kościele Bożego Ciała pielgrzymowała również w tym samym roku ówczesna przełożona Katarzyna *Urszula Oświęcimówna*, by podziękować za doznaną ulgę w dolegliwościach. Towarzyszyła jej panna *Franciszka Jordanowa*¹⁰⁸³.

* * *

Na czele konwentu bernardynek pw. św. Agnieszki w Krakowie stała przełożona wybierana w trakcie elekcji. Jej wsparciem i głosem doradczym była rada dyskretek oraz zakonnica pełniąca rolę bezpośredniej zastępczyni, czyli wikaria. Do pozostałych urzędów, dzięki którym klasztor sprawnie funkcjonował, zaliczały się mistrzyni nowicjatu, mistrzyni panien świeckich, furtianka, zakrystianka, kanaparka, szafarka, refektarka i kantorka. Społeczność konwentu tworzyła także familia, w której skład wchodziły rezydentki, świeckie kobiety pomieszkujące w jego obrębie na dewocji oraz grono służących. Duchową opiekę nad bernardynkami sprawowali bernardyni z pobliskiego klasztoru pw. św. Bernardyna ze Sieny, pełniący posługę spowiedników oraz kaznodziei. Z kolei kapelanami, odpowiedzialnymi za odprawienia Mszy Świętych i nabożeństw, byli księża należący do

¹⁰⁸¹ F. Dryjacki, *Żywoć pobożny Sługi Bożego B. Izajasza Bonera Pisma Świętego Doktora Zakonu Eremitów Augustyna św. prowincji polskiej, w konwencie krakowskim, przy kościele Katarzyny św. z wielu autorów zebrany. Niektóre tegoż kościoła i konwentu, godne pamięci wkrótce wypisane dzieje. Przez [...]*, Kraków 1885, s. 87.

¹⁰⁸² Nie podano imienia zakonnicy, zapewne była to jedna z córek Andrzeja Samuela Dębińskiego.

¹⁰⁸³ S. Ryłko, *Droga do kanonizacji bł. Stanisława Sołtysa zwanego Kazimierczykiem*, Kraków 1996, s. 73.

duchowieństwa diecezjalnego. Zakonnice z klasztoru św. Agnieszki aktywnie angażowały się w działalność lokalnej wspólnoty wiernych. Echa pozytywnego oddziaływania bernardynek w kwestii ich duchowości docierały także poza mury klasztorne. Przemawia za tym fakt z biografii s. Matki Teresy od Jezusa Marchockiej († 1652)¹⁰⁸⁴, która w 1620 r. wstąpiła do klasztoru karmelitanek bosych w Krakowie. Otóż rozważając różne drogi swojego powołania, brała ona również pod uwagę możliwość wstąpienia do bernardynek od św. Agnieszki. Gdy miała dwanaście lat okazało się, że jej starsza siostra zamierza zostać zakonnicą, co również w niej samej wzbudziło podobne pragnienie: „O czym usłyszawszy od siostry, postanowiła też sama w sobie i oświadczyła przed Panem Bogiem być także zakonnicą, ni przed kim o tym nie powiadając [...] chcąc się w tym dobrze i uważnie namyślić, zakon i klasztor wprzód upatrzywszy, w którym by miała być”¹⁰⁸⁵. Jako że nie mogła wstąpić do tego samego klasztoru co siostra, „zamyślała do panien bernardynek dla ubóstwa, iż w większym żyją, a majątności nie mają i zakonnicy o nie staranie mają, a nie świeccy księża”¹⁰⁸⁶. Ostatecznie wybrała zakon karmelitanek bosych, jednak powyższa opinia wyraźnie podkreśla, że krakowskie bernardynki od św. Agnieszki cieszyły się w XVII w. dobrą opinią, a duch ich zakonnej pobożności docierał do szerokiego grona wiernych.

¹⁰⁸⁴ K. Górski, *Anna Maria Marchocka – m. Teresa od Jezusa (1603-1652), karmelitanka bosa*, „Nasza Przyszłość” 1974, t. 41, s. 21-28.

¹⁰⁸⁵ Ignacy od św. Jana Ewangelisty, *Żywot Matki Teresy od Jezusa (Marchockiej)*, oprac. C. Gil, Poznań 2017, s. 25.

¹⁰⁸⁶ *Ibidem*.

ROZDZIAŁ V

Źródła utrzymania klasztoru

Klasztor, by przetrwać w zmieniających się na przestrzeni dziejów warunkach politycznych i gospodarczych, musiał dysponować solidną podstawą materialną, która ułatwiłaby jego mieszkankom codzienne funkcjonowanie i zapewnienie bytowych potrzeb, nie mniej ważnych niż sfera duchowa. W niniejszym rozdziale ukazano podejście bernardynek do gospodarowania posiadanymi dobrami. Scharakteryzowano budżet klasztorny z podziałem na typy zasilających go wpływów: w kategorii stałych przychodów omówione zostały posagi wnoszone przez kandydatki, czynsze lokowane na dobrach ziemskich, kamienicach i jatkach rzeźniczych oraz opłaty pobierane od uczennic i rezydentek. Kolejno przedstawiono jednorazowe – czy też okolicznościowe – wpływy, jak legaty testamentowe, darowizny królewskie, jałmużny pochodzące od wiernych i dobrodziejów. W ostatniej części opisano klasztorne wydatki¹.

1. Sposób zarządzania sprawami gospodarczymi

Odpowiedzialność za zarządzanie sprawami finansowymi całej wspólnoty spoczywała na przełożonej: „dóbr wszystkich klasztornych dyspozycją do samej panny matki należy, która pod ciężkim sumnieniem obowiązkiem powinna pilnie doglądać, aby w intracie i prowentach przez administratorów, ekono-

¹ Rozdział stanowi poszerzoną wersję artykułu: H. Święch, *Źródła utrzymania klasztoru bernardynek przy kościele pw. św. Agnieszki na Stradomiu w Krakowie oraz stan jego dochodów u progu kasaty klasztoru w 1788 r. i po przeniesieniu konwentu do klasztoru bernardynek przy kościele pw. św. Józefa*, [w:] *Klasztor w gospodarce średniowiecznej i nowożytnej*, red. M. Derwich, Wrocław 2013, s. 575-595.

mów, podstarościów, najmniejszej krzywdy klasztor nie poniósł”². Na mocy uchwał kapituł bernardyńskich, przeworskiej z 1539 r. i lubelskiej z 1540 r., zarządzono – dla lepszej kontroli nad klasztornym budżetem – aby do pomocy matki wybierać dwie siostry, który będą „wiedziały o wszystkich pieniądzach, skąd się dostawają i na co obrócone będą”³. Dotyczyło to kwot powyżej 1 zł. Jeśli była to suma równa 1 zł lub niższa, przełożona mogła spożytkować ją według własnego uznania na drobne wydatki⁴. Przychody uzyskiwane „jako to jałmużny, podarunki, prowenta, legacje i inne tym podobne, na ozdobę kościoła, reparacją klasztoru i potrzeby siostryńskie mają być obrócone”⁵.

W myśl jednak uchwał kapituły bydgoskiej przełożona była zobowiązana czynić raz na kwartał „rachunek z branej jałmużny przed starszymi siostrami dyskretekami”⁶. Miało to sprzyjać zachowaniu przejrzystości w zarządzaniu dobrami klasztornymi i rozważnemu gospodarowaniu, tak by było wiadomo, „ile wzięła [...] i wiele na co wydała”⁷. Ponadto „pomienionych rachunków na wizycie rejestrami wiernie i sumiennie pisanemi dowodzić będzie”⁸. Uchwały wspomnianych kapituł wskazywały, jak postąpić w sytuacji, gdy ktoś zapisał klasztorowi sumę i nie wywiązywał się z obowiązku wypłacania od niej procentu. Otóż matka, za wiedzą starszych sióstr dyskretek, powinna „ją na inszą majątność przenieść”⁹, tak by wspólnota nie była na tym stratna. Postanowiono też, że żadna osoba „swawolna” nie może podważać autorytetu matki i zarzucać jej niegospodarności w „szafowaniu” dobrami¹⁰.

Ustawy o. Poznańczyka z 1666 r. przypominały, iż decyzje przełożonej zawsze miały być podejmowanie z porozumieniem z jej radą przyboczną:

pieniądze jakiegokolwiek, lubo z posagu, albo z długów, albo legacji, albo jakimkolwiek sposobem klasztorowi przypadające, na żadne potrzeby, ani na naprawę klauzury, bez rady starszych nie mają być i nie mogą

² *Reguła i konstytucje trzeciego zakonu św. Franciszka z dekretów papieskich, z statutów generalnych i prowincjańskich pilnie zebrane dla zakonnic też reguły prowincji Ruskiej pod tytułem Niepokalanego Poczęcia Maryi i jednostajnej obserwancji ułożone a od całego definitorium potwierdzone i do druku podane*, Lwów 1744, k. I₂v-I₃.

³ Archiwum Sióstr Bernardynek u św. Józefa w Krakowie (dalej: ABKr), rkps 151, *Reguła trzecia S. Franciszka i ustawy papieskie i insze ustawy uchwalone i postanowione na wielu różnych kapitułach od przewielebnych ojców zakonu świętego Franciszka w Krakowie przy kościele Jozepha świętego mieszkającym, służące i należące, które ich informują, jako mają żyć, sprawować się i zachować w tymże zakonie* –. Za staraniem Panny Teresy Zadzikownej, matki na ten czas będącej sporządzone i napisane w roku Pańskim 1649 dnia 15 miesiąca grudnia, s. 43.

⁴ Ibidem.

⁵ *Reguła i konstytucje trzeciego zakonu św. Franciszka...*, Lwów 1744, k. I₃.

⁶ ABKr, rkps 151, s. 46.

⁷ *Reguła i konstytucje trzeciego zakonu św. Franciszka...*, Lwów 1744, k. I₃.

⁸ Ibidem.

⁹ ABKr, rkps 151, s. 43.

¹⁰ Ibidem.

obrócone, ale z nich dobra stateczne, albo pewne dochody, albo czynsze prawnie służące niech będą sporządzone, żadne też dóbr oddalenie, albo sprzedanie, bez słusznego pozwolenia być nie może, a cokolwiek się inaczej stało, nieważno będzie i daremno¹¹.

Przełożona odpowiadała nie tylko przed dyskretekami, ale również przed prowincjałem bernardynów, który miał prawo do wglądu w księgi finansowe klasztoru w trakcie wizytacji i powinien być informowany o poważniejszych decyzjach dotyczących budżetu: „Rachunki wizytatorowi powinno na każdej wizycie prezentować. Harendy, kontrakty, summ pieniężnych odbierania, ugody z ich wiadomością i pozwoleniem Wielebnego Ojca Prowincjała czynić”¹². Ustawy precyzowały, iż „prowizja krom posagów klasztorom zapisanych, niektórym zakonnikom wiecznymi czasy albo dożywotnie służąca, jako klasztorom przysposobiona jest i tak rozumieć się ma”¹³. W sytuacji, gdy wierzyciel nie wywiązywał się z regularnego uiszczania należności, „jej same klasztory, a nie siostry prawnie dochodzić mają”¹⁴. Nakazywano, by przychód pochodzący z tego rodzaju zapisów wydawać na potrzeby zakonnic, „a najbarzej tych, których by miała być i którym by miała należeć, żeby świętego ubóstwa ślub wcale był zachowany”¹⁵.

Także troska o regularne odbieranie prowizji przynależnych klasztorowi spoczywała na przełożonej, a „siostry przeto w dochodzeniu tych intrat, żadnym sposobem niech się nie wdają, ale wiernie przełożonej, jako najprędzej niechaj objawiają”¹⁶. Jak już wspomniano, jednym z nielicznych powodów, pozwalających na wyjazd bernardynek z ich klasztoru, a tym samym wyjście poza obręb klauzury, była konieczność załatwienia spraw majątkowych, wymagających osobistego stawiennictwa. Było to możliwe po otrzymaniu stosownej zgody władz bernardyńskich oraz lokalnego biskupa:

że zaś w Polsce jest zwyczaj, który się i w inszych zakonach praktykuje, że w grodach do zapisów, kwitów według prawa osobą samą zakonnicę stawać zwykły i przełożone do dóbr wyjeżdżać oraz prowizje klasztorowi należące odbierać, więc na to mogą mieć licencją od W. O. Prowincjała, powagą Jaśnie Wielmożnego [...] Biskupa Diecezji lub Officjała Jego podpisaną¹⁷.

¹¹ Archiwum Prowincji OO. Bernardynów w Krakowie (dalej: APBK), rkps W-25, *Analium Polono-Seraphicorum Tomus II continens descriptionum reformationis ac tertii ordinis S.P.N. Francisci in Polonia, 1598-1726*, 12 I, s. 460.

¹² Ibidem.

¹³ Ibidem.

¹⁴ Ibidem.

¹⁵ Ibidem.

¹⁶ Ibidem, s. 460-461.

¹⁷ *Reguła i konstytucje trzeciego zakonu św. Franciszka...*, Lwów 1744, k. E₂v.

Gdy przełożona kończyła swój urząd i przekazywała go następczyni, w księgach finansowych dokonywano podsumowania wpływających do klasztornej kasy prowizji od kapitałów za okres trzech lat: „przeszła p. matka przy rezygnacji swego urzędu powinna uczynić generalny rachunek dla zmiarkowania długu lub jakiej jałmużny, którą przyszłej p. matce zostawuje”¹⁸. Na koniec rządów przełożonej Kunegundy Przytkowskiej w 1788 r. w takim podsumowaniu wyliczono, iż od 9 października 1786 r. do 12 czerwca 1788 r. „wybrało się pieniędżney prowizji złotych polskich 7335 G[roszy] 28: Szelągów 2”¹⁹. Zestawienie było jawne, co potwierdziła kilkusobowa komisja. Oprócz przełożonej swe podpisy umieścili pod nim wikaria Marianna Anna Czerna, trzy dyskretki: Pacjencja Orlińska, Agnieszka Wojnowska i Marcjanna Dukiewiczówna oraz przedstawiciele bernardynów: o. Wiktoryn Wiltawski († 1802)²⁰ – lektor świętej teologii, Jędrzej Korzyński († 1795)²¹ – kustosz, oraz o. Dydak [Rogacki] († 1793)²² – spowiednik sióstr²³. Za ten sam okres „leguminami”, czyli w postaci produktów żywnościowych, do klasztornej kasy wpłynęło 1399 zł 17 gr, co również potwierdziła swymi podpisami powyższa komisja²⁴. Drugie podsumowanie dochodów nastąpiło 10 sierpnia 1788 r., kiedy to wyliczono, że od 12 czerwca „znalazło się percepty” 4877 zł 22 gr 1 szeląg. Wtedy też w związku z kasatą klasztoru dokonano generalnego rachunku wszelkiego dochodu pieniężnego, poczynawszy od objęcia funkcji przełożonej przez Kunegundę Przytkowską²⁵. Po zakończeniu swej kadencji matka nie odpowiadała już za czynsze, zapisy testamentowe ani długi, jeśli takowe zaciągnęłyby na potrzeby klasztoru. Wszelkie zobowiązania przechodziły na jej następczynię: „matka po niej będąca niechaj wszystkie czynsze i testamenty bierze i długi takowe płaci”²⁶.

¹⁸ Ibidem, k. I.

¹⁹ ABKr., rkps 211, s. 33.

²⁰ H. E. Wyczawski, Wiltawski (Wildawski, Wiltanowski, Wyltawski) Wiktoryn, [w:] *Słownik polskich pisarzy franciszkańskich (Bernardyni i Franciszkanie śląscy. Franciszkanie Konwentualni, Klaryski oraz Zgromadzenia III Reguły)*, red. H. E. Wyczawski, Warszawa 1981, s. 521.

²¹ J. Kachel, *Bernardyni 1453-2003. Kapłani i bracia zakonnici prowincji polskich oraz kustodii św. Michała na Ukrainie*, Wydanie jubileuszowe, cz. 3: K-Ł, Warta 2004, s. 128.

²² APBK, rkps RGP-k-8, *Memoria Patrum ac Fratrum mortuorum Ordinis Minorum S.P.N. Francisci Regularis Observantiae vulgo Bernardinorum Provinciae Maioris et Minoris Poloniae, Lithuaniae et Russiae per singulos dies mensium et per totum annum collecta per P. Ceslaum Bogdalski Sac. Jubil. et Praed. Gen. Anno Dni 1929*, s. 753.

²³ ABKr., rkps 211, s. 33.

²⁴ Ibidem, s. 152.

²⁵ Ibidem, s. 4-43.

²⁶ ABKr., rkps 151, s. 43.

Bernardynki od św. Agnieszki, szczególnie w okresie przedtrydenckim, a zwłaszcza te pochodzące z możnych rodzin, miały pewną swobodę w kwestii podejmowania decyzji natury finansowej. Wielokrotnie w sprawach majątkowych związanych z dobrami rodzinnymi występowały Katarzyna i Beata Melsztyńskie. W 1495 r. siostry Melsztyńskie otrzymały od ojca dożywotnio zapis dwóch wsi Piotrkowice i Budziejowice²⁷. W 1500 r. siostry dokonywały rozliczeń finansowych z Mikołajem z Kamieńca, który miał im zapłacić 100 grzywien w ciągu trzech lat²⁸. W 1518 r. na rzecz Stanisława Lasockiego z Brzezin ustąpiły w ziemi łęczyckiej dobra, które przypadły im po śmierci ich ojca: Melsztyn i przynależne do niego wsie, m.in. Bratucice²⁹. W 1524 r. Beata w imieniu swoim i swej zmarłej siostry – jako jej spadkobierczyni – darowała wspomnianemu Stanisławowi Lasockiemu i jego następcom przynależne jej części zamku Melsztyn i szereg wsi położonych w powiecie krakowskim, proszowskim, czchowskim, bieckim, wiślickim i pilźnieńskim, a z kolei z kilku zrezygnowała, ale pod zakładem 1000 fl. węgierskich³⁰.

Beata była zmuszona wielokrotnie wkraczać na drogę sądową w sprawie zaległości w wypłacie przynależnych jej czynszów. Przykładowo w 1528 r. wystąpiła przeciwko braciom Janowi i Spytkowi Jordanom z Zakliczyna i Melsztyna w sprawie czynszu w wysokości 30 grzywien ze wsi Brzozowa i Gwoździec, zapisanego jej pierwotnie przez ojca i brata (Jana Melsztyńskiego), następnie zakupionego przez Mikołaja Jordana (ojca wspomnianych Jordanów)³¹. Z kolei w marcu 1530 r. upominała się u Jana Jordana z Zakliczyna o wypłacenie jej należnych 60 grzywien czynszu za okres dwóch lat, ulokowanego najpierw na wsiach Piotrkowice i Budziejowice, a przez jej brata przeniesionego na wspomniane dobra Brzozowa i Gwoździec³². W czerwcu tegoż roku sąd orzekł, iż pozwani bracia Jordanowie faktycznie winni są wypłaty należności bernardynce³³. W maju 1531 r. Beata ponownie musiała się upominać o uiszczenie zaległego czynszu zapisanego na wsiach Brzozowa i Gwoździec, wraz z karą 3 grzywien za zwłokę. W związku z tym do klasztoru św. Agnieszki zostali wysłani komornik i pisarz sądu ziemskiego, by przyjąć od Beaty zeznanie, w którym potwierdziła, iż

²⁷ J. Laberschek, Melsztyn, [w:] *Słownik historyczno-geograficzny województwa krakowskiego w średniowieczu*, cz. 4, z. 2: *Medzdzienicze – Miescki Staw*, red. W. Bukowski, Kraków 2009, s. 235.

²⁸ *Ibidem*, s. 236.

²⁹ Z. Leszczyńska-Skrętkowa, Bratucice, [w:] *Słownik historyczno-geograficzny województwa krakowskiego w średniowieczu*, cz. 1, z. 2: *Borek – Ciecien*, red. Z. Leszczyńska-Skrętkowa, Wrocław 1985, s. 210.

³⁰ J. Laberschek, *op. cit.*, s. 246.

³¹ *Ibidem*, s. 248.

³² *Ibidem*.

³³ *Ibidem*.

otrzymała należną sumą wraz z kwotą karną³⁴. W lipcu 1542 r. przed urzędem oficjała toczyła się sprawa Spytki Jordana z Melsztyna przeciwko Beacie Melsztyńskiej w sprawie czynszu ulokowanego na wsi Brzeziny³⁵. To jedynie niewielki fragment szerokiego zaangażowania wspomnianej bernardynki, dowodzi jednak, iż mimo wywodzenia się z możnej rodziny i przebywania w klasztorze św. Agnieszki wciąż aktywnie nadzorowała sprawy finansowe i egzekwowała wypłatę przynależnych sobie zapisów.

Podobnie było w przypadku Zofii Regini Tarnowskiej: samodzielnie zarządzała ona swoim majątkiem i dokonywała czynności prawnych. Z 1 maja 1508 r. pochodzi dokument, w którym otrzymała zgodę królewską na zakup domu położonego z tyłu kościoła oo. Bernardynów, obok domu Erazma Krupka i jego żony Barbary³⁶. W dokumencie została określona jako *Religiosa [...] Beati Bernardini tertiae Regulae professa*³⁷. 10 czerwca 1533 r. za 24 grzywny sprzedała część wspomnianego domu i terenu z tyłu kościoła św. Bernardyna Stanisławowi, szklarzowi, w zamian za czynsz roczny w wysokości 0,5 grzywny, który miał być płacony na światło do kościoła św. Agnieszki³⁸. W tymże zapisie z kolei określono ją jako *professa tertiae regulae S. Francisci*³⁹ (co ponownie ukazuje różnorodność nazewnictwa stosowanego względem bernardynek). Tarnowska kilkakrotnie jest wzmiankowana w źródłach o charakterze rachunkowym. 16 sierpnia 1533 r. wiceprokurator kapituły krakowskiej wypłacił jej 10 gr za dwa loty jedwabiu z przeznaczeniem na reparację ornatów kościelnych⁴⁰; 10 lipca 1539 r. otrzymała 10 gr jako zapłatę za jeden lot jedwabiu i nici, potrzebnych do naprawy paramentów liturgicznych⁴¹, a w styczniu 1541 r. – 9 gr za 1 talent (inaczej lot) jedwabnych, białych nici⁴².

Jeśli chodzi o rozporządzanie dobrami materialnymi, ustawy uchwalone przez o. Poznańczyka w 1666 r. przypominały, iż „siostrzom zakonnym, ani przedawać, ani kupować się godzi, oprócz pozwolenia starszej klasztornej”⁴³, a jeśli któraś czyniłaby inaczej, wówczas „za proprietarkę niech będzie miana

³⁴ *Ibidem*.

³⁵ Archiwum Kurii Metropolitalnej w Krakowie (dalej: AKMKr.), rkps Acta Episcopalia Cracoviensia (dalej: AEp), Vol. 19, k. 453-453v, 455.

³⁶ *Matricularum Regni Poloniae summaria, excussis codicibus, qui in Chartophylacio Maximo Varsaviensi asservantur, contextuit indicesque adiecit Theodorus Wierzbowski* (dalej: MRPS), t. 4: *Sigismundi regis tempora complectens 1507-1548*, cz. 2: *Acta vicecancellariorum 1507-1535*, Varsoviae 1912, s. 26 (nr 410).

³⁷ *Ibidem*.

³⁸ *Ibidem*, s. 462 (nr 17099).

³⁹ *Ibidem*.

⁴⁰ *Wypisy źródłowe do dziejów Wawelu z archiwaliów kapitulnych i kurialnych krakowskich*, t. 11, cz. 2: 1530-1533, oprac. B. Przybyszewski, Kraków 1986, s. 244-243 (nr 967).

⁴¹ *Wypisy źródłowe do dziejów Wawelu z archiwaliów kapitulnych i kurialnych krakowskich*, t. 12, cz. 2: 1539-1541, oprac. B. Przybyszewski, Kraków 1991, s. 43 (nr 506).

⁴² *Ibidem*, s. 146 (nr 721).

⁴³ APBK, rkps W-25, s. 456.

i według wielkości uczynku niech będzie karana⁴⁴. Bernardynki już wtedy nie mogły samodzielnie rozporządzać dobrami, jedynie za wiedzą przełożonej: „nadto nic klasztornego nie godzi się dać, oprócz małej jakiej rzeczy i to albo ze wspólnym zezwoleniem, albo z dozwoleniem przełożonej”⁴⁵. Podobnie było z przyjmowaniem rzeczy materialnych od osób spoza wspólnoty: „przeto od podarków brania, jako i dawania, niech się siostry wstrzymują, oprócz żeby przełożona kiedykolwiek inaczej dopuścić rozumiała”⁴⁶. Ustawy Poznańczyka, jako iż powstały już w okresie potrydenckim, kładły nacisk na przestrzeganie ślubu ubóstwa, wobec czego napominano w nich, by „jałmużny, podarunki, pożytki, legaty i insze podobne, któreby z testamentu, albo darowizną, na którą z sióstr przypadli, w pospolity pożytek klasztoru niech będą obrócone”⁴⁷.

W sprawach majątkowych klasztor bernardynek reprezentowali wyznaczeni do tego prowizorowie⁴⁸. W 1475 r. funkcję tę pełnili Wojciech – altarzysta w kaplicy Hinczy na zamku królewskim, Marcin Bełza⁴⁹ – rajca krakowski, oraz Paweł Althowff – obywatel krakowski; w 1483 r. obowiązki ponownie zostały powierzone wspomnianym Marcinowi Bełzie i Wojciechowi⁵⁰. Ponadto w dokumencie z 1463 r. Marcin Bełza został nazwany opiekunem zakonnic i w ich imieniu objął dom przekazany klasztorowi przez Blaszkę i jego żonę Świętochnę⁵¹. Rok wcześniej opiekunem bernardynek, który objął dom подарowany im przez Stanisława Dzywczaka, był Dwóchon z Krakowa⁵². W 1488 r. funkcję prowizorów znowu piastowali altarzysta Wojciech, Marcin Bełza oraz Paweł Althowff (Althoff)⁵³. W 1493 r. w źródłach jako prowizorowie pojawiają się Gaspar Masumiecz⁵⁴ – rajca krakowski,

⁴⁴ Ibidem.

⁴⁵ Ibidem.

⁴⁶ Ibidem.

⁴⁷ Ibidem, s. 461.

⁴⁸ *Provisor, provisoris* – zarządca; ten, kto stara się o coś; ten, kto przewiduje.

⁴⁹ Ławnik krakowski w latach 1500-1505 i w 1508 r., zob. Z. Noga, *Urzędnicy miejscy Krakowa*, cz. 2: 1500-1794, Kraków 2008, s. 178-181, *Spisy urzędników miejskich z obszaru dawnej Rzeczypospolitej, Śląska i Pomorza Zachodniego*, t. 3: Małopolska, z. 1: Kraków.

⁵⁰ R. Gustaw, K. Kaczmarczyk, *Katalog archiwum klasztoru sióstr bernardynek przy kościele św. Józefa w Krakowie*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 1970, t. 20, s. 13 (nr 11); ABKr, rkps 209, s. 51; *Kodeks dyplomatyczny miasta Krakowa 1257-1506*. Cz. 2, 3 i 4, wyd. i przypisami objaśnił F. Piekosiński, Kraków 1882, s. 699-700 (nr 588), 704 (nr 597).

⁵¹ R. Gustaw, K. Kaczmarczyk, *op. cit.*, s. 11 (nr 4).

⁵² Ibidem, s. 11 (nr 3).

⁵³ Archiwum Narodowe w Krakowie (dalej: ANK), Akta miasta Krakowa, *Praesentationum sive collationum acta*, rkps 1358, *Registrum memorialium praetorii...* 1412-1548, k. 64.

⁵⁴ Był to Kasper Gengner. Jedną z wersji jego nazwiska to Mozancz. W 1492 r. uzyskał nominację do rady miejskiej, urząd rajcy sprawował do 1502 r., zob. *Poczet sołtysów, wójtów, burmistrzów i prezydentów miasta Krakowa (1228-2010)*, t. 1, red. B. Kasprzyk, Kraków 2010, s. 405.

i Jakub *Gladiator* (Miecznik)⁵⁵, w 1509 r. – złotnik Marcin Marcinek († 27 III 1518)⁵⁶, a w 1533 r. – Jan Wunsam⁵⁷, który rok później wzmiankowany był razem ze Stanisławem Bełzą⁵⁸.

Ich pomoc była dla klasztoru niezbędna, jak bowiem wynikało to z przepisów prawa, zwłaszcza miejskiego, kobieta mogła występować przed sądem zarówno w sprawie karnej, jak i cywilnej jedynie przy udziale męskiego przedstawiciela⁵⁹. Należy zaznaczyć, że o finansowe interesy klasztoru troszczyli się syndycy. Taki urząd w pierwszej połowie XVI w. piastowali Jan Boner (ok. 1460-1523)⁶⁰, bankier, żupnik krakowski, a także jego bratanek Seweryn Boner (1486-1549), również żupnik, a także wielkorządca krakowski⁶¹. Jan pojawia się w źródłach pod rokiem 1518 jako prowizor konwentu reprezentujący interesy zakonnic Jadwigi Salomonówny w czynnościach prawnych związanych z podziałem majątku pozostałym po jej zmarłym ojcu⁶². Z kolei w dokumencie z 1532 r. Seweryn Boner, jako prowizor *deodicatarum virginum regularium observantiae s. Francisci monasterii s. Agnetis extra muros Cracoviae*⁶³, reprezentował interesy bernardynek w sprawie przeciwko Annie Glińskiej, żonie Mikołaja Glińskiego, rajcy krakowskiego. Sprawa dotyczyła 700 zł, które po śmierci profeski Glińskiej przypadły stradomskiemu konwentowi⁶⁴.

Zarządzanie sprawami majątkowymi w klasztorze św. Agnieszki przy pomocy świeckiego pełnomocnika miało akceptację władz bernardyńskich.

⁵⁵ ABKr., rkps 209, s. 11. Możliwe, iż był to Jakub *gladiator* (łuczник/miecznik) *de Ponte Regali (de Stradomya)*, wójt stradomski w latach 1490-1493, zmarły przed 19 IV 1546 r., zob. M. Starzyński, *Urzędnicy miejscy Kazimierza do 1550 roku*, Kraków 2016, s. 131.

⁵⁶ Z. Noga, *Krakowska rada miejska w XVI wieku. Studium o elicie władzy*, Kraków 2003, s. 323; idem, *Urzędnicy miejscy Krakowa...*, s. 8-13, 178, 181, 292. Ławnik krakowski w latach 1501-1502 i 1508, rajca krakowski w latach 1509-1518.

⁵⁷ Ławnik krakowski w latach 1507-1509, 1511-1514, 1517-1525, 1528-1529, 1532, 1534, 1537-1538, 1541, zob. *Urzędnicy miejscy Krakowa...*, s. 180-190.

⁵⁸ ABKr., rkps 209, s. 15, 64-65. Stanisław Bełza był ławnikiem krakowskim w latach 1511, 1513, 1515-1523, 1526, 1529, zob. Z. Noga, *Urzędnicy miejscy Krakowa...*, s. 182-187.

⁵⁹ A. Karpiński, *Kobieta w mieście polskim w drugiej połowie XVI i w XVII w.*, Warszawa 1995, s. 23-27; M. Borkowska, *Panny siostry w świecie sarmackim*, Warszawa 2002, s. 7-8; Z. Rymaszewski, *Obrót prawny nieruchomościami w Krakowie i podkrakowskim Kazimierzu w średniowieczu*, Łódź 2020, s. 87-93.

⁶⁰ W. Budka, Boner Jan, [w:] *Polski Słownik Biograficzny* [dalej: PSB], t. 2, red. W. Konopczyński, Kraków 1936, s. 297-299; F. Leśniak, *Wielkorządcy krakowscy XVI-XVIII wieku. Gospodarze zamku wawelskiego i majątku wielkorządowego*, Kraków 1996, s. 55-58, 270, Biblioteka Wawelska, t. 10.

⁶¹ W. Pociecha, Boner Seweryn, [w:] PSB, t. 2, red. W. Konopczyński, Kraków 1936, s. 300-301; F. Leśniak, *Wielkorządcy krakowscy...*, s. 58-62, 270; H. E. Wyczawski, *Kraków – św. Agnieszka*, [w:] *Klasztory bernardyńskie w Polsce w jej granicach historycznych*, red. H. E. Wyczawski, Kalwaria Zebrzydowska 1985, s. 517.

⁶² MRPS, t. 4, cz. 2, s. 183 (nr 11746).

⁶³ *Ibidem*, s. 432 (nr 16639).

⁶⁴ *Ibidem*.

W 1604 r. przy okazji debaty nad sprawą tercjarek wileńskich w kontekście potrydenckiej reformy, władze stanęły na stanowisku, iż siostry nie powinny się zbytnio martwić o sprawy bytowe, bowiem „Pan Bóg ex eleemosynis żywić ich będzie, któremu służyć będą, a o tę majątność tak dalece się nie troskać, jeśli im onę mieć godzi”⁶⁵. Na poparcie tych słów przywołali przykład bernardynek krakowskich oraz poznańskich: „S. Jagnieszka w Krakowie et S. Clara Posnaniae majątności nie mają, jedno czynsze, a Pan Bóg ich karmi za porządkiem ich dobrym i nabożeństwem”⁶⁶. Ponadto radzili, by skorzystały z wzorca stosowanego w klasztorze bernardynek w Krakowie: „najdzie się też jaki dobry człowiek, co się tego podejmie, że będzie i gospodarował i onych bronił, powinny jaki, gdyż i S. Jagnieszka ma *saecularem*, który prawnie czynsze odbiera”⁶⁷.

Jak wspomniano, bernardynki zobowiązane były do sumiennego prowadzenia ksiąg rachunkowych, tak by na bieżąco kontrolować stan budżetu klasztornego, móc przekazać przejrzyste sprawozdanie kolejnej przełożonej, a także przedstawić do wglądu w trakcie wizytacji. Dla lepszego nadzoru nad dochodami konwentu o. Jan z Komorowa, w czasie gdy był spowiednikiem sióstr, zestawiał należne im fundusze, o czym zaświadczył w kronice swego autorstwa, notując: „także wielu innych udzielało im wsparcia, co zapisałem w inwentarzu sióstr”⁶⁸.

W 1580 r., za Mikołaja Dobrocieskiego, kanonika krakowskiego, a od 1587 r. prepozyta kościoła św. Agnieszki, również spisano należne klasztorowi dochody w formie krótkich streszczeń, w których zawarto informacje o okoliczności ustanowienia czynszu, jego ofiarodawcy oraz terminie płatności. Zestawienie to było kontynuowane i uzupełniane od 1618 r., gdy przełożoną została Krystyna Wilkowska⁶⁹. Stanowiło ono dla bernardynek pewne kompendium, w którym w razie potrzeby zawsze mogły sprawdzić wysokość przynależnego czynszu oraz datę jego wypłaty. W księdze tej ujęto także wykazy zapłaconych procentów klasztoru, począwszy od roku 1619 aż do roku 1661. W tytule poszczególnych działów, obok nazwiska aktualnej przełożonej, pojawiają się prepozyci klasztornego kościoła, jak wspominać już w poprzednim rozdziale ks. Jakuba Kącki, ks. Stefan Zawilski czy ks. Tomasz Michałowski. Prepozyci wspomagali przełożoną w zawieraniu transakcji finansowych, towarzyszyli bernarynkom w trakcie urzędowego ich przeprowadzania przed sądem grodzkim. Jak już zaznaczono, w 1626 r. w domu ks. Kąckiego ks. Józef Bobrowicz, pleban jastrzębski, przepisał

⁶⁵ APBK, rkps W-37, Akta różne Prowincji Wielkopolskiej zakonu Bernardynów, XVI-XVIII w., k. 206.

⁶⁶ Ibidem.

⁶⁷ Ibidem, k. 206v.

⁶⁸ Jan z Komorowa, *Kronika Zakonu Braci Mniejszych Obserwantów (1209-1536)*, przeł. K. Żuchowski, Kalwaria Zebrzydowska 2014, s. 172.

⁶⁹ ABKr, rkps 209.

wspomniane wykazy odebranych prowizji⁷⁰. Wykazał się troską o zabezpieczenie należnych bernardynkom dochodów, zlecając ich wynotowanie, co stanowiło jedną z form zaangażowania prepozyta w życie klasztorne.

2. Dochody stałe

a) Posagi zakonnic

Stałą pozycję w klasztorным budżecie stanowiły wpływy pochodzące z posagów wnoszonych przez wstępujące do zakonu panny. W większości wypadków nie regulowały tego żadne ustawy czy konstytucje, był to raczej umowny zwyczaj, wymuszony przez realia życia⁷¹. Od kandydatek na bernardynki wymagano posagu⁷², który – jak stwierdził ks. Kantak – stał się z czasem najważniejszym z ich dochodów⁷³. Ten wymóg, oprócz stosownych uchwał kapituł bernardyńskich, znajduje potwierdzenie także we wzorze pisma znajdującego się w księdze formularzy stosowanych w prowincji małopolskiej, a zatytułowanego *Inhibitia nie przyjmować Panien do klasztoru, póki posagu nie oddadzą*⁷⁴. W treści zawarto napomnienie, by wystrzegać się takiej praktyki i nie ściągając potem na klasztor kłopotów, jakie mogłyby wynikać z prób sądowego wyegzekwowania należnych sum⁷⁵.

⁷⁰ „Per Jozephus Bobrowicz Plebanus Jastrzemiensis in domo Nobilis Re[vere]ndi D[omi]ni Jacobi Kacki protunc Praepositi S. Agnetis Monialium manu propria transcripsit anno 1626” – ABKr, rkps 209, s. 142.

⁷¹ M. Borkowska, *Życie codzienne polskich klasztorów żeńskich w XVII-XVIII wieku*, Warszawa 1996, s. 39-40.

⁷² Potwierdzają to uchwały kapituły generalnej oraz opatowskiej z 1659 r., a także ordynacje K. Poznańczyka z 1666 r. dla prowincji wielkopolskiej, zob. APBK, rkps M-17, Statuta et ordinationes almae Provinciae Poloniae FF. Minorum Regularis Observantiae S. Francisci ex antiquis et recentioribus eiusdem Provinciae constitutionibus excerpta et in unum compilata – –, Po r. 1669, s. 277; APBK, rkps W-25, s. 440.

⁷³ K. J. Kantak, *Bernardyni polscy*, t. 1: 1453-1572, Kraków 1933, s. 261.

⁷⁴ APBK, rkps M-34, Formularium variarum expeditionum et transactionum almae provinciarum matris Minoris Poloniae cum caeteris a se exdivisis provinciis ordinis Minorum Regularis Observantiae Sancti Patris et Patriarchae Francisci pro informatione et notitia posteritatis conscriptum, 1452-1750, 28 X, s. 297.

⁷⁵ „Ponieważ wielkie niesłowie zagęściło się między ludźmi, tak dalece, że i klasztory Panien Sióstr Zakonnych, przyjmując do zakonu dziatki słacheckie a panny świeckie, posagów i słusznych prowizji po nich, nie tylko dobrowolnie zyskiwać, ale i przez kłopoty prawne z wielkimi trudnościami, nie bez fatygi swojej i kosztów klasztornych po różnych jeżdżąc grodach i sądach zaledwie co mogą sprawić

Pieniądze zobowiązywali się wpłacić rodzice, najbliżsi krewni lub prawni opiekunowie nowicjuszek w momencie obłóczyn. Na mocy urzędowego aktu, spisywanego pomiędzy obiema stronami, uzgodniona kwota była przekazywana w okolicy daty profesji, sama zainteresowana dokonywała natomiast aktu abrenuncjacji, oficjalnie zrzekając się wszelkich dalszych roszczeń względem rodzinnego majątku⁷⁶. Zazwyczaj kwotę zapisywano na dobrach ziemskich lub nieruchomościach jak kamienice i nie była ustalona odgórnie – jej wysokość zależała od możliwości finansowych i dobrej woli darczyńcy⁷⁷.

Klasztor otrzymywał od tego kapitału corocznie wypłacaną prowizję, w ustalonych z góry ratach. Niekiedy umowa była tak skonstruowana, że suma przynależała się bernardynce dożywotnio, zabezpieczając jej materialne potrzeby, a dopiero po śmierci zakonnicy posąg przechodził na własność konwentu. Praktykę tą potwierdza też wzór pisma znajdujący się we wspomnianej księdze formularzy, używanej przez bernardynów, zatytułowany *Cencessio provisionis ex dote pro necessitatibus partibus moniali*⁷⁸. Zawierał w sobie rozporządzenie, zgodnie z którym bernardynka mogła pewną część, pochodzącą z należnych procentów od zapisanej sumy posagu, przeznaczać na prywatne potrzeby⁷⁹. Niekiedy wstępująca do klasztoru św. Agnieszki panna otrzymywała nie tylko zabezpieczenie w formie posagu, ale także osobny zapis prywatnej pensji wypłacanej przez rodzica.

Posagi kandydatek wstępujących do klasztoru św. Agnieszki były zróżnicowane i – jak już wspomniano – zależały od hojności samych darczyńców.

i otrzymać. Przeto zabiegając tym trudnościom i kłopotom, jako zakonnym osobom nie przynależnym, zwierzchnością Urzędu naszego i tym wyraźnym listem naszym W. Pannie Matce... i wszystkim WW. PP. Dyskretkom tegoż pomienionego klasztoru N. zakazujemy, aby żadnej panny świeckiej za zakon do nowicjatu nie przyjmowały, także i terazniejszych nowicjuszek próbujących do professji świętej nie przypuszczaly, póki by wprzód w posagach ich klasztor nie był uspokojony, a gdyby według czasu umówionego posąg naznaczony nie był oddany klasztorowi, tedy habit święty zakonny tej pannie nowicjusce ma być odebrany wprzód dawszy znać rodzicom albo bliskim pokrewnym, którzy ją do klasztoru wprowadzili, żeby po nią przyjechawszy, onę na świat z klasztoru wzięli” – ibidem.

⁷⁶ Proces ten został już omówiony w rozdziale trzecim rozprawy, w części poświęconej składaniu profesji.

⁷⁷ S. Szczepblewski, *Klasztor bernardynek kaliskich na podstawie tzw. kaliskiego kopiarza*, „Studia Włocławskie” 2016, t. 18, s. 456.

⁷⁸ APBK, rkps M-34, s. 294.

⁷⁹ „Ponieważ Wielebna Panna N. wniosła z sobą przystojną summę do klasztoru naszego N. Panien Zakonnych Franciszka S. pod tytułem N. przeto ustanawiając my w tej mierze słuszność władzą Urzędu naszego to ordynujemy i mocą tego pisma naszego to na przyszłe czasy warujemy, aby pomienioną Pannę N. z pospolitego dobra przereczzonego klasztoru dochodziły na każdy rok polskich N., które jej wolno będzie na swoje prywatne obracać potrzebki, ponieważ też wszystkie P. Dyskretki tegoż klasztoru na to zgodnie zezwoliły i inszych Sióstr Zakonnych jednostajna przystąpiła prośba” – ibidem.

Źródła potwierdzają jednak, iż praktyka ich przekazywania była obecna przez cały okres istnienia konwentu.

Córka Jana Amora Tarnowskiego, Zofia Regina, 29 września 1490 r. otrzymała od ojca 20 grzywien rocznego czynszu, zabezpieczonego na dobrach Zdzielsławice i części Czech, położonych w ziemi krakowskiej. Kolejnego zapisu dla niej rodzic uczynił 6 maja 1497 r., uposażając ją jeszcze 30 grzywunami zapisanymi na Tarnowie i Szczebrzeszynie⁸⁰. Piotr Salomon († 1515), mieszczanin i rajca krakowski, wyposażył Jadwigę Bogumiłę Salomonównę w kwotę 500 zł. Tu o posąg wnuczki zadbał dziadek, gdyż po śmierci swego syna, a ojca Jadwigi, Mikołaja w 1509 r. stał się prawnym opiekunem trójki jego dzieci. Bernardynki dołożyły do tej kwoty jeszcze 200 zł i całość przekazały Janowi Włodkowi, burgrabiemu i podstaroście krakowskiemu, który zapisał ten kapitał na dobrach Sieradzice, Ściborowice, Łękawa Dolna i Miśkowa i zobowiązał się wypłacać klasztorowi 35 zł w dwóch ratach po 17 zł, w dzień św. Jana Chrzciciela oraz św. Marcina⁸¹.

Panna Potencja Ożarowska została obdarowana w 1545 r. przez panów Przerębskich – Jana (proboszcza krakowskiego), Stanisława i Floriana – kwotą 1000 zł, ulokowaną na ich miasteczku Kamieńsko oraz pobliskich wsiach. Prowizja od tej sumy w wysokości 40 zł należała jej się w dwóch równych ratach, wypłacanych na Zesłanie Ducha Świętego oraz Boże Narodzenie, do końca jej życia, a następnie stawała się własnością klasztoru. Jako wyraz wdzięczności za tę darowiznę zakonnice zobowiązały się „śpiewać albo czytać Wigilie zupełne⁸² i *requiem* na każde suche dni”⁸³. Praktyka pokazała jednak, że wyegzekwowanie należnej kwoty nastroczało wielu trudności – spadkobiercy darczyńców zalegali z jej regularnym przekazywaniem i od 1574 r. trwał proces sądowy w tej sprawie⁸⁴.

12 stycznia 1579 r. zakonnica Ewa Ożarowska⁸⁵ otrzymała w posagu 500 zł zabezpieczonych na Zembrzycach na Śląsku, od których miała otrzymywać 25 zł, wypłacane corocznie na święto św. Marcina (il. 28). Jako że jej ojciec

⁸⁰ W. Dworzaczek, Leliwici Tarnowscy. Z dziejów możnowładztwa małopolskiego. Wiek XIV-XV, Warszawa 1971, s. 216.

⁸¹ ABKr., rkps 209, s. 11; W. Bukowski, Salomonowie herbu Łabędź. Ze studiów nad patrycjatem krakowskim wieków średnich, [w:] Cracovia, Polonia, Europa. Studia z dziejów średniowiecza ofiarowane Jerzemu Wyrozumskiemu w sześćdziesiątą piątą rocznicę urodzin i czterdziestolecie pracy naukowej, red. K. Baczkowski [et al.], Kraków 1995, s. 142-143.

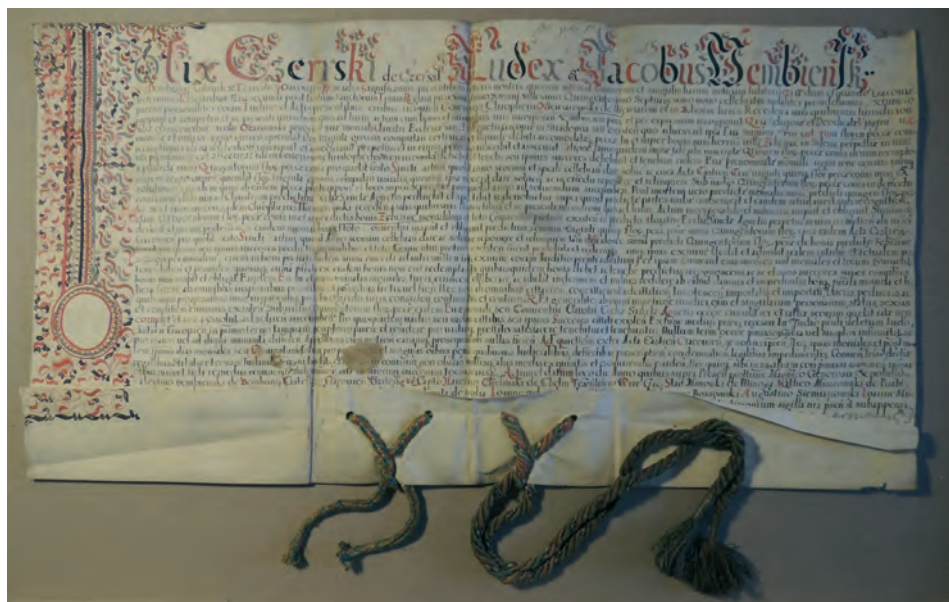
⁸² Były to modlitwy za zmarłych, odmawiane bez skrótów, Zob. C. du Cange [et al.], *Glossarium mediae et infimae latinitatis. Conditum a Carolo Du Fresne, Domino Du Cange auctum a monachis ordinis S. Benedicti cum supplementis integris D. P. Carpenterii, Adelungii, aliorum suisque digessit G. A. L. Henschel sequuntur glossarium gallicum, tabulae, indices auctorum et rerum, dissertationes. Nova editio. T. 8: T-Zub. Niort 1887, L. Favre, kol. 327a.*

⁸³ ABKr., rkps 209, s. 9.

⁸⁴ R. Gustaw, K. Kaczmarczyk, *op. cit.*, s. 19-20 (nr 38).

⁸⁵ M. Borkowska, *Leksykon zakonnic polskich epoki przedrozbiorowej* (dalej: LZP), t. 2: Polska centralna i południowa, Warszawa 2005, s. 203.

Mikołaj już wówczas nie żył, kwotę przekazał jej wuj, Krzysztof Niewiarowski. Prowizja miała być wypłacana Ewie dożywotnio, a później należała do klasztoru bernardynek⁸⁶.

Il. 28. Zapis posagu dla Ewy Ożarowskiej. Źródło: AGAD, perg. 2954, fot. B. Wołyniec.

Zakonnica Barbara Krystyna Wilkowska otrzymała od swych braci posag w wysokości 1000 zł. Pieniądze zostały ulokowane 23 czerwca 1594 r. przez Stanisława Ługowskiego na majątku Korzkiew, z którego bernardynka miała otrzymywać dożywotnio 50 zł czynszu wypłacanego w dwóch równych ratach, w dzień św. Jana Chrzciciela oraz na Boże Narodzenie. Po jej śmierci provizja stawała się własnością klasztoru⁸⁷.

Andrzej Samuel Dembiński, podstoli krakowski, nie pozostawił po sobie męskiego potomka. Jak już wspomniano, spośród jego wszystkich córek aż pięć wybrało stan zakonny, w tym trzy w klasztorze św. Agnieszki: Elżbieta Beata, Katarzyna Innocencja oraz Aleksandra Humilitas. W 1614 r. Beata otrzymała od ojca 3000 zł posagu zapisanego na wsi Łuczyce. Od tej kwoty miała otrzymywać 200 zł corocznej provizji, wypłacanej w dzień św. Wojciecha⁸⁸. Innocencję zaopatrzył Dembiński w 1630 r. w kwotę 4000 zł, również

⁸⁶ ABKr., rkps 209, s. 31; ABKr., rkps 213, Posagi dla zakonnice w klasztorze ś. Agnieszki na Stradomiu zapisane, 1579-1774, s. 1-4; Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie (dalej: AGAD), perg. 2954.

⁸⁷ ABKr., rkps 209, s. 16.

⁸⁸ Ibidem, s. 23.

ulożoną na wspomnianych Łuczycach, od której należało jej się 280 zł co roku na św. Marcina⁸⁹.

Posagiem w wysokości 1000 zł obdarował Błażej Łagodowicz, mieszczanin krakowski, swoją córkę Katarzynę Apolonię Łagodowiczównę. Kapitał ten został w 1629 r. ulokowany przez Mikołaja Mstowskiego na miejscowości Sokolina w powiecie proszowskim, z czynszem w wysokości 70 zł, wypłacanym klasztorowi we wspomnienie św. Agnieszki⁹⁰. Była to prawdopodobnie typowa wysokość posagu, gdyż również 1000 zł na wsi Przybysławice zapisał swej córce, pannie Elżbiecie Teofili w 1633 r. Adam Misiowski, sekretarz królewski⁹¹.

Wyjątkowo wysoki posag otrzymała jedyna córka wojewody krakowskiego Władysława Myszkowskiego, *Konstancja Myszkowska*. Ojciec darował jej 30 maja 1648 r. 10 000 zł, zabezpieczając je na wsi Książ Wielki. Niestety, jak to często bywało, krewni czynili trudności z wypłacaniem prowizji. W tym wypadku syn darczyńcy Franciszek zalegał z przekazywaniem należnych kwot, a proces w tej sprawie trwał do 1663 r.⁹² Jan Wojeński, burgrabia krakowski, ojciec Katarzyny *Rozalii Wojeńskiej* zapisał 2 września 1679 r. klasztorowi posag w wysokości 3000 zł na swych dobrach Minoga, od którego zobowiązał się wypłacać corocznie 210 zł czynszu, w dwóch równych ratach⁹³. Do spisania dokumentu ze strony bernardynek stawiała się przełożona *Wiktoria Trzebińska*⁹⁴. Ponadto w osobnym akcie z tego samego dnia Wojeński wyposażył córkę w dodatkową, dożywotnią pensję w wysokości 50 zł, wypłacaną na święto św. Jana Chrzciciela⁹⁵. Dwa dni później, 4 września, *Rozalia* w towarzystwie wspomnianej przełożonej *Ludwika Orzęckiej*, wikarii oraz *Potencjany Tomaszowskiej* podpisała akt abrenuncjacji, zrzekając się dalszych roszczeń względem majątku rodzinnego⁹⁶.

Podobna sytuacja miała miejsce w przypadku panny *Heleny Oraczowskiej*, która oprócz właściwej sumy posagu otrzymała także dodatkową pensję. Tuż przed rozpoczęciem nowicjatu jej ojciec w 1673 r. zobowiązał się wypłacić klasztorowi posag w wysokości 3000 zł⁹⁷. 5 kwietnia 1675 r. kwota ta została ulokowana przez Franciszka z Przybysławic Oraczowskiego, brata zakonniczy *Heleny Benedykty*, na dobrach Zegartowice, z obowiązkiem wypłaty 210 zł

⁸⁹ Ibidem, s. 31.

⁹⁰ Ibidem, s. 28.

⁹¹ Ibidem, s. 32.

⁹² Ibidem; ABKr, rkps 218, Kapitały na dobrach ziemskich na rzecz klasztoru ś. Agnieszki na Stradomiu, 1644-1781, s. 119-125.

⁹³ ABKr, rkps 213, s. 5-8.

⁹⁴ ANK, rkps Acta Castrensia Cracoviensia (dalej: Castr. Crac.), t. 310, s. 2668-2673.

⁹⁵ Ibidem, s. 2673-2676.

⁹⁶ Ibidem, s. 2679-2680.

⁹⁷ ANK, rkps Castr. Crac., t. 300, s. 1341-1343.

corocznego czynszu. Klasztor w tej transakcji reprezentowany był przez przełożoną Potencjanę Tomaszowską, wikarię Wiktorię Trzebińską oraz dyskretkę Ludwinę Rarowską⁹⁸. Również w ich obecności bernardynka Benedykta dokonała aktu abrenuncjacji⁹⁹. W osobnym zaś dokumencie rodzic ustanowił dla niej dożywotnią pensję (*in vim pensionis*) w wysokości 100 zł¹⁰⁰.

W 1682 r. wstępująca do klasztoru Krystyna Kunegunda Strusówna została zaopatrzona w posag w wysokości 1000 zł. Przekazali go jej bracia Andrzej i Franciszek Strusowie, zabezpieczając kwotę na majątku Opatkowice Murowane, czyli Naporzyńskie. Prowizja od tej kwoty w wysokości 70 zł, wypłacana co roku w dzień św. Jana Chrzciciela, po śmierci wspomnianej zakonnicy miała przyspaść klasztorowi. Wiadomo, że w 1740 r. Franciszek Dębiński odebrał od konwentu kapitał w wysokości 1000 zł, stanowiący niegdyś własność Strusówny, i umieścił go na swoich dobrach dziedzicznych: Strzeszkowicach i Konarach¹⁰¹. Posag tej samej wysokości otrzymała w 1706 r. wstępująca do bernardynek Anna Wiktoria Grotówna. Jej rodzice ulokowali go na wsi Więckowice w powiecie proszowickim, zobowiązując się wypłacać co roku na św. Michała 70 zł, kwota po śmierci zakonnicy miała spływać do klasztornej kasy¹⁰².

27 stycznia 1750 r. ks. Stanisław Czartoryski († 1766)¹⁰³, łowczy wielki koronny, zapisał Franciszce Kunegundzie Przytkowskiej 3000 zł posagu na swoich dobrach dziedzicznych: Korcu i Olesieńcu, z których miała mieć wypłacane 150 zł prowizji „z ta kondycją aby takową prowizją od sumy pomienionej kapitałnej [...] też Wielebna Konegonda Przytkowska póki żyć będzie do rąk swoich odbierała, ze zaś po śmierci pomienionej Wielebnej [...], ta prowizja konwentowi naszemu, teraz i na potym będącemu służyć będzie”¹⁰⁴. Ponadto darczyńca zobowiązał klasztor, aby po śmierci Kunegundy co tydzień odprawiać jedną Mszę Świętą za spokój jej duszy „czasy wiecznemi”¹⁰⁵. Posag Katarzyny Teresy Kołędowiczówny, zapisany jej 12 września 1774 r. przez Teresę, wdowę po Józefie Dobińskim, wynosił 4000 zł. Z kapitału, który złożyła u Józefa Ostaszewskiego, panna Kołędowiczówna miała otrzymać przy obłóczynach 500 zł¹⁰⁶.

⁹⁸ ANK, rkps Castr. Crac., t. 303, s. 2-8.

⁹⁹ Ibidem, s. 9-10.

¹⁰⁰ Ibidem, s. 10-12.

¹⁰¹ ABKr, rkps 220, Kapitały na dobrach ziemskich na rzecz klasztoru ś. Agnieszki na Stradomiu, 1725-1790, s. 151-158.

¹⁰² ABKr, rkps 219, Kapitały na dobrach ziemskich na rzecz klasztoru ś. Agnieszki na Stradomiu, 1689-1784, s. 207-209.

¹⁰³ W. Konopczyński, *Czartoryski Stanisław*, [w:] PSB, t. 4, red. W. Konopczyński, Kraków 1938, s. 297.

¹⁰⁴ ABKr, rkps 213, s. 9.

¹⁰⁵ Ibidem.

¹⁰⁶ Ibidem, s. 13-16.

Zdarzało się, że dziewczęta chcące pójść ścieżką powołania zakonnego miały problem ze zgromadzeniem potrzebnych pieniędzy. Pragnąc częściowo zaradzić takim sytuacjom, Jakub Zadzik, biskup krakowski, ustanowił w 1641 r. fundusz dla trzech ubogich panien pochodzenia szlacheckiego, które zamierzały wstąpić do klasztoru św. Agnieszki, jednakże „dla szczupłości dóbr ojczystych świątobliwego przedsięwzięcia do skutku przeciwieść nie mogą”¹⁰⁷. Przeznaczył na ten cel czynsz w wysokości 210 talarów, zapisany na wsi Janowice. Powyższą prowizję biskup przekazał kapitule krakowskiej, którą zobowiązał do jej wypłacania „do ręki przełożonej matki klasztoru S. Agnieskiej dwiema ratami pierwsza na S. Jana [...] druga na S. Trzech królów które pieniądze obracać będzie przełożona na żywność odzienie i insze wszystkie potrzeby dwóch na ten czas panienek”¹⁰⁸. Decyzję o wyborze kandydatek, którym będzie przysługiwał powyższy posag, Zadzik pozostawił sobie, natomiast po jego śmierci mieli nad tym czuwać wyznaczeni przez niego ks. Jan Romiszewski († 1670)¹⁰⁹ – scholastyk krakowski, proboszcz łaski, oraz ks. Jakub Sarnowski († 1682)¹¹⁰ – kantor krakowski. Ponadto biskup zapisał swojej siostrze *Teresie*, ówczesnej przełożonej konwentu, 1000 talarów, od których należał jej się dożywotnio wypłacany czynsz, w dwóch ratach po 35 talarów. Po jej śmierci kwota ta miała służyć trzeciej ubogiej szlachciance wstępującej do klasztoru, a której wyboru miało dokonywać zgromadzenie¹¹¹. Gdy Zadzikówna podjęła starania o założenie nowej fundacji bernardynek w Krakowie, wyjednała u egzekutorów testamentu swego brata biskupa zgodę na przeniesienie powyższego zapisu dla trzech ubogich panien na konwent pw. św. Józefa¹¹². Możliwe, iż niekiedy odstępowano od wymogu wniesienia posagu przez kandydatki do klasztoru św. Agnieszki. Znane są dwa przypadki, gdy wstępujące tamże panny określone zostały w metryce jako „panienki ubogie”, co zapewne oznaczało, iż przyjęto je właśnie bez wymaganego zaplecza materialnego. Były to panna Jadwiga Orlińska (w 1725 r.) i Magdalena Węgrzynowicówna (rok później)¹¹³.

¹⁰⁷ ABKr., rkps 1, Założenie i uposażenie klasztoru PP. Bernardynek przy kościele św. Józefa w Krakowie, s. 1.

¹⁰⁸ Ibidem.

¹⁰⁹ L. Łętowski, *Katalog biskupów, prałatów i kanoników krakowskich*, t. 4: *Prałaci i kanonicy krakowscy*, Kraków 1853, s. 7-8.

¹¹⁰ Ibidem, s. 31.

¹¹¹ ABKr., rkps 1, s. 2.

¹¹² ABKr., rkps 2, W Imię Pańskie Amen. Na wieczna pamiatke kronika klastoru s. Josephpha. Opisanie fundaciej klastoru Panien zakonu s. Franciszka trzeciej reguły przy kościele pod tytułem s. Józefa w Krakowie, s. 11.

¹¹³ ABKr., rkps 221, [Metryka], 1664 – 4 XII 1821, s. 11.

b) Czynsze

Zasadniczą część klasztornego budżetu stanowiły wpływy pochodzące od sum ulokowanych na dobrach ziemskich, kamienicach krakowskich, jatkach oraz z terenu Kazimierza. Były to czynsze (renty), najczęściej odkupne (*census reemptionalis*), zwane wyderkafami, w ramach których od dłużnika zależało, kiedy zwróci powierzony kapitał, czyli odkupi czynsz i pozbędzie się obowiązku jego płacenia¹¹⁴. Procenty pobierane od kapitału wypłacane były corocznie, jednorazowo lub ratalnie, w oznaczone święta roku liturgicznego. Najczęściej miało to miejsce w święto Trzech Króli, św. Stanisława, Wielkanoc, Zesłanie Ducha Świętego, św. Michała czy św. Marcina. Fundatorami czynszów byli dobrodziejcie klasztoru, pragnący zapewnić sobie modlitewną pamięć. Zapisy czynszów z przeznaczeniem na ich zakup czynione były w testamentach, przekazywali je także krewni zakonnic, a niekiedy same bernardynki decydowały o ulokowaniu sumy pochodzącej z posagu na konkretnej nieruchomości. Klasztor św. Agnieszki nie posiadał majątków ziemskich, stąd jego zasadniczym przychodem były prowizje pobierane od zapisanych kwot. Należy zauważyć, iż były one liczne, wielokrotnie jednak zdarzały się sytuacje, iż spadkobiercy pierwotnych darczyńców nie wywiązywali się sumiennie z obowiązku wypłaty należnych klasztorowi sum, czego skutkiem były procesy sądowe. Ponadto na przestrzeni lat zmieniała się wartość pieniądza, co również wpływało na problemy w egzekwowaniu zapisanych kwot. Czynsze przynależne klasztorowi św. Agnieszki zostały usystematyzowane w trzech odrębnych tabelach zamieszczonych w aneksie niniejszego opracowania. Pierwsza zawiera zapisy ulokowane na żupach wielickich i bocheńskich, uczynione przez fundatora klasztoru, oraz na dobrach ziemskich. W kolejnych dwóch tabelach zawarto sumy zapisane na krakowskich i kazimierskich kamienicach oraz jatkach rzeźniczych.

O zabezpieczenie materialnych podstaw klasztoru bernardynek zadbał w pierwszej kolejności ich fundator Jan Hincza z Rogowa – 24 czerwca 1465 r. zapisał im 10 grzywien rocznie z posiadanego czynszu tygodniowego w wysokości 1,5 grzywny szerokich groszy praskich i 3 wiardunków grzywny zwykłej, zabezpieczonego na żupach bocheńskich i wielickich. Kwota czynszu miała być składana przez żupników w ratuszu, a następnie wypłacana obdarowanym przez rajców krakowskich na święto św. Marcina¹¹⁵. Należy

¹¹⁴ Z. Głogier, *Encyklopedia staropolska ilustrowana*, t. 1, Warszawa 1900, s. 295-296; S. Ch[odyński], *Procent*, [w:] *Encyklopedia kościelna*, t. 21, red. M. Nowodworski, Warszawa 1896, s. 371-373; *Wypisy źródłowe do dziejów Wawelu z archiwaliów kapitulnych i kurialnych krakowskich*, t. 4: 1501-1515, oprac. B. Przybyszewski, Kraków 1965, s. 50; *Księga ławników myślenickich z lat 1700-1725*, oprac. M. Mikuła, Kraków 2022, s. XIV-XV.

¹¹⁵ R. Gustaw, K. Kaczmarczyk, *op. cit.*, s. 12 (nr 6); ABKr, rkps 209, s. 6; *Katalog Archiwum Aktów Dawnych Miasta Krakowa*, cz. 1: *Dyplomy pergaminowe*, red. S. Krzyżanowski,

dodać, że w swym testamencie Jan Hincza przeznaczył dla bernardynek kwotę 870 czerwonych złotych, zobowiązując egzekutorów swej ostatniej woli, by przeznaczyli ta kwotę na zakup czynszu dla klasztoru. Król Kazimierz Jagiellończyk, w 1474 r. „dowiedziawszy się o tych pieniądzach wziął je na potrzebę Koronną”, a w zamian za nie zapisał zakonnikom od św. Agnieszki na żupach bocheńskich i wielickich po 4 grzywny czynszu na każde suche dni, co rocznie dawało sumę 16 grzywien¹¹⁶.

Bernardynki były też zaopatrywane w sól. W księdze skarbowej z czasów Kazimierza Jagiellończyka pod datą 9 czerwca 1485 r. odnotowano, iż otrzymały 4 bryły soli¹¹⁷. Z kolei 19 stycznia 1504 r. wśród wydatków z okresu rządów Aleksandra I zapisano, iż przekazano im 10 brył soli¹¹⁸. Urząd podkomorzego ziemi krakowskiej oraz sądy nad kopaczami w żupach królewskich sprawowali Szafrancowie, za co z kasy żupnej otrzymywali wynagrodzenie. Z czasem nabyli oni własne działo w żupie bocheńskiej. Jego trzecią część w 1489 r. Piotr Szafraniec sprzedał za kwotę uznaną za bardzo niską, tj. 50 grzywien zwykłej miary polskiej, klasztorowi św. Agnieszki. W 1518 r. bernardynki posiadały sześć dział „podkomorskich” w żupie bocheńskiej, które zostały wyszczególnione w opisie żup krakowskich jako własność nabyta z funduszy klasztornych¹¹⁹. Należy zaznaczyć, iż na podejmowane inicjatywy finansowe klasztor uzyskał zezwolenie króla Zygmunta Augusta, który zaaprobował dokumentem z 17 lipca 1549 r. wszystkie czynsze, które przed tym siostry kupiły na dobrach ziemskich¹²⁰.

Bernardynki nie tylko liczyły na ofiary i wsparcie ze strony dobrodziejów, ale także wykazywały inicjatywę na polu finansowym, dokonując obrotu gotówką, np. kupując czynsze i zapewniając przez to w miarę regularne wpłaty do swej kasy. Tego rodzaju transakcji dokonały 9 czerwca 1483 r. z rajcami krakowskimi: za pośrednictwem swych prowizorów, wspomniane-

Kraków 1907, s. 79 (nr 295); Kodeks dyplomatyczny miasta Krakowa..., s. 604-606 (nr 461).

¹¹⁶ ABKr, rkps 209, s. 6-7; MRPS, t. 1: *Casimiri IV regis tempora complectens 1447-1492*, Varsoviae 1905, s. 64 (nr 1252); *Lustracja województwa krakowskiego 1564*, cz. 2, wyd. J. Małeckiecki, Warszawa 1964, s. 109.

¹¹⁷ *Liber quitantiarum regis Casimiri ab a. 1484 ad 1488*. (Księga skarbową króla Kazimierza Jag), Warszawa 1897, s. 39, Teki Pawińskiego, t. 2.

¹¹⁸ *Liber quitantiarum Alexandri regis ab a. 1501 ad a 1506*. (Księga skarbową króla Aleksandra Jag), Warszawa 1897, s. 74, Teki Pawińskiego, t. 1.

¹¹⁹ S. Gawęda, *Udział możnowładztwa małopolskiego w dochodach z żup krakowskich w XIV i XV wieku*, „Studia i Materiały do Dziejów Żup Solnych w Polsce” 1968, t. 2, s. 243; *Opis żup krakowskich z roku 1518*, wyd. A. Keckowa, A. Wolff, „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej” R. 9, 1961, nr 3: *Zeszyt dodatkowy*, s. 139; J. Grzesiowski, J. Piotrowicz, *Sól małopolska w nadaniach i przywilejach dla klasztorów (do początku XVI wieku)*, „Studia i Materiały do Dziejów Żup Solnych w Polsce” 1965, t. 1, s. 169.

¹²⁰ ABKr, rkps 209, s. 14.

go już Wojciecha oraz Marcina Bełzy, nabyły od nich za 300 zł węgierskich czynsz w wysokości 8 grzywien, płatny po 2 grzywny na każde suche dni¹²¹. Podobne przedsięwzięcie finansowe podjęły np. w 1516 r., przekazując królowi Zygmuntowi I kwotę 437,5 grzywny, za które władca zapisał im roczny czynsz 17,5 grzywny, zabezpieczony na żupach bocheńskich i wielickich, wypłacany na każde suche dni. Zastrzeżono przy tym, że „wolno jednak królowi położyć tę sumę kiedy chce obwieściwszy panny trzy miesiące przed tym a ony też będą mogły kupić za tę summe inszy czynsz”¹²². Transakcja świadczyła o dobrej kondycji materialnej klasztoru bernardynek w tamtym czasie, skoro mimo braku uposażenia w ziemię mogły zgromadzić fundusze na zawarcie kosztownej transakcji¹²³.

Zapisy czynszów trafiały do klasztoru dzięki dobrodziejom, którzy chcąc zapewnić sobie modlitewną pamięć, decydowali się wesprzeć pobożną instytucję. Panna Magdalena Brendlarowna zapisała czynsz na dwóch jatkach Stanowskich, z zastrzeżeniem, iż zakonnice w każdą środę będą czytać *Requiem* za duszę swej dobrodziejki¹²⁴. W 1565 r. kwotę 100 zł ulokowaną na jacie Tenderłowskiej darował ks. Jan Korzbok, kanonik krakowski, a zakonnice w podzięcie za jego dobrodziejstwa, związane ze wsparciem odbudowy ich klasztoru, zobowiązały się „wiecznemi czasy” za jego duszę „*Mszę Humiliavit* w piątki dać czytać, a przy Mszy po pięć pacierzy zmówić i po trzy pacierze na każdy dzień każda”¹²⁵. Taką motywacją kierowała się także Barbara, wdowa po pisarzu kleparskim, „co sto złotych darowała Pannom [...] aby była pamiątka jej i P. Jozepha Rasiusa małżonka jej i wszitkich przyjaciół w modlitwie pospolitej”¹²⁶. Kwota, którą ofiarowała, została w 1583 r. zapisana przez Stanisława Jaszka i jego żonę Reginę z czynszem w wysokości 5 zł, płatnym na święto św. Marcina, na ich domu znajdującym się „na Piekarskiej ulicy w Kazimierzu z rinku idąc na lewej ręce od rogu”¹²⁷.

Zapisy pieniężne z przeznaczeniem na zakup czynszu dla klasztoru pochodziły także z legatów testamentowych (zostaną omówione nieco dalej). Można w tym miejscu wspomnieć dar Anny Chudzikiej, która w swej ostatniej dyspozycji z 1585 r. „naznaczyła Pannom do św. Agnieszki czynszu na każde suche dni po pułzłotemu”¹²⁸, motywując swą decyzję pobożnym

¹²¹ R. Gustaw, K. Kaczmarczyk, *op. cit.*, s. 13-14 (nr 11); ABKr, rkps 209, s. 51; *Kodeks dyplomatyczny miasta Krakowa...*, s. 704 (nr 597), *Monumenta Medii Aevi Historica Res Gestas Poloniae Illustrantia*, t. 7.

¹²² ABKr, rkps 209, s. 7.

¹²³ J. Grzesiowski, J. Piotrowicz, *op. cit.*, s. 180.

¹²⁴ ABKr, rkps 209, s. 63.

¹²⁵ *Ibidem*, s. 79.

¹²⁶ *Ibidem*, s. 76; R. Gustaw, K. Kaczmarczyk, *op. cit.*, s. 20 (nr 40).

¹²⁷ ABKr, rkps 209, s. 76.

¹²⁸ *Ibidem*, s. 59.

pragnieniem, „aby P. Boga za duszę jej i małżonka jej y dziatek proszili”¹²⁹. Ponadto dobrodziejka przeznaczyła dla kapłana, „który ma mieć Msą na każde suche dni w ich kościele pułzłotego na rok na cztery Mse”¹³⁰. Łącznie więc z kamienicy Chudzickiego, położonej „w rinku podłe bramki cmyntarza Panny Mariey”¹³¹, klasztor miał otrzymywać 2 zł 15 gr.

Niejednokrotnie klasztor był uposażany czynszem, który fundowały same zakonnice, co potwierdza, że bernardynki także z własnej inicjatywy podejmowały finansowe decyzje. Przykładowo w 1535 r. na jatce Michała Pieczonka i jego żony ulokowano 50 zł, z obowiązkiem wypłacania 2,5 zł na Boże Narodzenie. Kwotę na tę transakcję darowała *Potencjana* Sieneńska, przeznaczając ją na potrzeby kapłana¹³². Klasztor pobierał czynsz z kamienicy Kierstanowskiej, która znajdowała się „w rinku Kazimierskim od S. Katarzyny idąc ku ulicy S. Jakuba od rogu wtórey”¹³³, w wysokości 4 zł, płatny na Wielkanoc. Zapisu tego dokonał w 1587 r. mieszczanin Matias Kierstan z żoną Zuzanną. Ponadto, jak zaznaczono, „jeśli by chciał sumę położyć y czynsz takowy odkupić ma Panny przed tym puł roka obwieścić zeby one tę sumę na insze dobra przeniosły”¹³⁴. Kwotę podstawową 100 zł, od której płacony był powyższy czynsz, dała „Panna Barbara Otrobianka, zakonnica u S. Jagnieszki *conversa*”¹³⁵ *portulanka*”¹³⁶. Siostry dokonywały także samodzielnych decyzji o transakcjach. Przekazały np. w zastaw do konwentu oo. Bernardynów na Żłóbku szczerozłoty kielich z pateną, za który otrzymały czynsz w wysokości 3000 zł. Potwierdza to dokument z 13 maja 1783 r. podpisany przez przełożoną *Kunegundę* Przytkowską oraz towarzyszące jej siostry dyskretki, w którym zaświadcza, iż, „te zupełnie trzy tysiące złotych polskich [...] oddał konwent nasz przy kościele świętej Agnieszki będącej tymże WWOO konwentu żłóbeckiego”¹³⁷.

Zapisy czynszowe pochodziły także od rodzin zakonnic, pragnących w ten sposób wspomóc klasztor, do którego wstępowały spokrewnione z nimi dziewczęta. Można tu wspomnieć ks. Wojciecha Chociszewskiego († 1600)¹³⁸, dziekana kolegiaty Wszystkich Świętych w Krakowie, który daro-

¹²⁹ Ibidem.

¹³⁰ Ibidem.

¹³¹ Ibidem.

¹³² Ibidem, s. 82.

¹³³ Ibidem, s. 76.

¹³⁴ Ibidem.

¹³⁵ Siostra należąca do drugiego chóru.

¹³⁶ Furtianka, zob. ABKr., rkps 209, s. 76.

¹³⁷ APBK, rkps RGP-j-2, Akta dotyczące SS. Bernardynek. Fasc. II. Klasztory dawniejsze, rewindykacje i domy projektowane, 1594-1924, s. 33.

¹³⁸ T. Żebrawski, *O kościołach ubitych w Krakowie*, [b.m.w.] ok. 1870, s. 7; M. Cercha, *Pomniki Krakowa Maksymiliana i Stanisława Cerchów z tekstem Feliksa Kopery*, t. 3, Kraków 1904, s. 287.

wał 200 zł „za siestrzenicą swoją panną Jagnieszką Płazianką z Pułtowska”¹³⁹. Od tej kwoty w 1593 r. Jan Goryszowski, mieszczanin krakowski, zapisał 10 zł czynszu na swojej kamienicy, położonej „na ul. św. Anny idąc z rinku po prawej ręce wtóra od rogu”¹⁴⁰, zobowiązując się go wypłacać w dwóch równych ratach na Wielkanoc i święto św. Michała. W tym wypadku praktyka pokazała, że wyegzekwowanie należności nie zawsze bywało proste. W 1776 r. czynsz z kamienicy Goryszowskiej został ujęty w zestawieniu sum „zakłóconych”, od których klasztor od wielu lat nie odbierał prowizji, z zaznaczeniem, że stan taki trwał od 1632 r.¹⁴¹

Kierując się względami rodzinnymi, darowiznę na rzecz klasztoru uczyniła Katarzyna Kowalikowa – w 1612 r. przeznaczyła 200 zł na swojej kamienicy, tj. Kowalikowskiej, z czynszem w wysokości 12 zł, płatnym co roku na święto św. Anny, „a to za córką swoją panną Zuzanną która jest zakonnicą u S. Jagnieszki”¹⁴². W wielu zapisach wprost określano, iż suma podstawowa na zakup czynszu pochodzi z posagu darowanego za nowicjuszka składającą profesję w klasztorze bernardynek. I tak przykładowo w 1617 r. 1100 zł ulokowane przez Stanisława Lachowskiego na Podlesiu pochodziło w części z posagu Klary Rogólskiej, a 100 zł dołożyła do tej sumy jeszcze Zuzanna Szczucka¹⁴³. Na ogólną kwotę umieszczoną w 1621 r. na Głogoczowie przez Mikołaja Borka złożyło się 1000 zł pochodzące z posagu Damiany Borkówny¹⁴⁴. W 1670 r. Mikołaj Tudorowski ulokował na swych dobrach Barczków w województwie krakowskim kwotę 1000 zł, z obowiązkiem wypłaty 70 zł czynszu na święto Trzech Króli. Suma zapisu pochodziła z posagu przekazanego za panną Antoniną Błońską¹⁴⁵.

W rejestrach, w których spisywano corocznie napływające prowizje od sum ulokowanych na dobrach ziemskich, dokładnie notowano wszelkie załęgłości dłużników. I tak np. 14 lipca 1787 r. zanotowano, że kapituła krakowska oddała ze wsi Kuchary 5 zł 25 gr, zaznaczając „atey się prowizji nie odbierało od r. 1761 aż dopiero za rok terażniejszej 1787 na S. Jan Krzciel”¹⁴⁶. Pomiędzy wpływami sum ulokowanych na dobrach ziemskich kapitałów zdarzały się także pojedyncze wpłaty, jak np. wpis z września 1787 r. „za trawę z ogroda”, którą zakonnice pozwoliły skosić zapewne jakiemuś gospodarzowi

¹³⁹ ABKr, rkps 209, s. 58; R. Gustaw, K. Kaczmarczyk, *op. cit.*, s. 21 (nr 42).

¹⁴⁰ ABKr, rkps 209, s. 58.

¹⁴¹ ABKr, rkps 206, Akta odnoszące się do klasztoru ś. Agnieszki na Stradomiu i jego uposażenia, 1461 – ok. 1850, s. 127.

¹⁴² ABKr, rkps 209, s. 67.

¹⁴³ Ibidem, s. 24; rkps 216, Kapitały na dobrach ziemskich na rzecz klasztoru ś. Agnieszki na Stradomiu, 1617-1785, s. 3-17.

¹⁴⁴ ABKr, rkps 209, s. 26; ANK, rkps Castr. Crac., t. 216, s. 338-343.

¹⁴⁵ ABKr, rkps 209, s. 42; ANK, rkps Castr. Crac., t. 295, s. 158-163.

¹⁴⁶ ABKr, rkps 211, s. 15.

w zamian za uiszczenie 25 zł¹⁴⁷. Z kolei 3 czerwca 1787 r. odnotowano dochód z czynszu ziemnego, pochodzącego z dzierżawy parceli; opłaty w wysokości 18 zł dokonał niejaki „Rzemieński kusmier, który pod ogrodem naszym ma domostwo [...] a to do porachunku i wymiaru przyczynionego gruntu”¹⁴⁸, zaznaczając, że kwota należała się od 1780 r., a powinna być płacona na święto Trzech Króli.

Zdarzało się, że dłużnicy, prawdopodobnie z powodu problemów z gotówką, oddawali w miejsce należnej prowizji produkty żywnościowe, najczęściej zboże, masło, jajka czy mąkę. W rocznych zestawieniach zapisywano dokładnie ich rodzaj i ilość, przeliczając przy tym ich wartość na pieniądze. Klasztor mógł spożytkować te dobra na własne potrzeby bądź je sprzedać i w ten sposób zasilić swój budżet.

Źródła pozwalają przeanalizować to zjawisko dla 1787 i 1788 r., z tych bowiem lat pochodzą zachowane „rejestra odbierania prowizji od sum kapitałnych konwentu naszego pod tytułem S. Agnieszki Pannien będnących legominami nabiałem zbożem ato za przełożęństwa N.P. Panny Konegondey Przytkowski czwarty raz Matki tegoż Zgromadzenia”¹⁴⁹. I tak np. 3 kwietnia 1787 r. z dóbr Pągów od pani Niemojowskiej, stolnikowej wielońskiej, dano „połec słoniny ważącej 66 funtów, sadło ważące 21 funtów, sześć garncy masła, krajanek sera jedenaście, jaj półsiódmej kopy, kaszy drobnej dwanaście garncy, mąki tatarczanej czternaście garncy, wędzonych kawałków wieprzowych cztery”, co razem złożyło się na kwotę 147 zł. Sumienie odnotowano, że należy jeszcze dopłacić 329 zł¹⁵⁰. 12 czerwca tego samego roku wspomniana stolnikowa złożyła jeszcze, tytułem wymaganej prowizji, połeć słoniny i sadło ważące 46 funtów, przy czym i tym razem odnotowano brakującą kwotę: 293 zł¹⁵¹. Również w następnym roku pani Niemojowska oddała w ramach należności podobne produkty żywnościowe. Na ratę płaconą w styczniu złożyły się słonina i sadło ważące 97 funtów, czternaście garncy wódki, sześć garncy masła oraz bity wieprzek, a w maju – połeć słoniny i sadło o wadze 90 funtów¹⁵². Z kolei z jatki Krynczowskiej¹⁵³, wówczas własności pana Mireckiego, od zapisanej kwoty 100 zł w miejsce należnej prowizji oddano, zarówno w 1787, jak i 1788 r., szynkę wartą 4 zł¹⁵⁴.

¹⁴⁷ Ibidem, s. 19.

¹⁴⁸ Ibidem, s. 10.

¹⁴⁹ Ibidem, s. 142, 150.

¹⁵⁰ Ibidem, s. 144.

¹⁵¹ Ibidem, s. 145.

¹⁵² Ibidem, s. 150-151.

¹⁵³ Urszula Parchwiczowa darowała 14 II 1567 r. 100 zł zapisane na jatce Stanisława Kryncza, rzeźnika krakowskiego, trzeciej od Krzyża, tyłem ku kościołowi Panny Maryi z czynszem w wysokości 4 zł, płatnym na „Środoposć”, zob. ABKr., rkps 209, s. 64.

¹⁵⁴ ABKr., rkps 211, s. 144, 151.

Jak ukazano w wykazach tabelarycznych w aneksie, ogólna liczba czynszów zapisanych na potrzeby klasztoru św. Agnieszki była znacząca. Nie zawsze jednak możliwe było przesłedzenie – wobec jedynie częściowo zachowanych ksiąg rachunkowych – czy każdy z wierzycieli sumiennie i regularnie wywiązywał się z prawnego obowiązku wypłaty ustalonej kwoty. Akta procesów sądowych, które wytaczał klasztor, upominając się o swe należności, świadczą, iż nie była to wyjątkowa sytuacja. Pieniądz tracił swą pierwotną wartość, spadkobiercy w kolejnym pokoleniu nie zawsze też mogli sprostać zobowiązaniu ustanowionemu przez ich krewnego kilka pokoleń wstecz. Nałożyła się też na to sytuacja polityczna w drugiej połowie XVIII w. – w wyniku posunięć zaborcy część ziem, na których zapisane były sumy kapitału, została odłączona od Rzeczypospolitej, a tym samym odpadły również lokowane na nich kwoty¹⁵⁵. Zaświadcza o tym notatka zestawiająca prowizje tzw. zatrzymane od 1779 do 1781 r., zatytułowana *Tabella summ kapitałnych i prowizji rocznych zatrzymanych za kordonem będących klasztoru pod tytułem S. Agnieszki Wielebnych Panien Bernardynek w Krakowie będącego*¹⁵⁶. Ujęto w niej niewypłacane czynsze m.in. z takich dóbr jak Zembrzyce, Stojowice, Brody, Barwałd i Ochojno¹⁵⁷.

c) Arendy

Jak wspomniano, klasztor św. Agnieszki nie posiadał uposażenia w ziemię, które mogłoby stanowić dla niego źródło przychodu. 14 grudnia 1558 r., zgodnie z prośbą swoich sióstr Anny i Katarzyny, król darował bernardynkom połowę jeziora w Czernichowie, by zaradzić ich problemom z wyżywieniem¹⁵⁸. Należy zaznaczyć, że zakonnice stały się wtedy jedynymi właścicielkami jeziora, gdyż od 1553 r. posiadały już wyspę Kobyleniec oraz połowę wspomnianego jeziora, które sprzedał im 29 maja tegoż roku za 400 zł Stanisław Rozrażewski († 1564), kasztelan rogoziński¹⁵⁹. Z zestawień finansowych wynika, że klasztor oddał ten teren – łąki i jezioro – w dzierżawę.

¹⁵⁵ R. Gustaw, *Klasztor i kościół św. Józefa ss. bernardynek w Krakowie 1646-1946*, Kraków 1947, s. 128, Biblioteka Krakowska, nr 105.

¹⁵⁶ ABKr, rkps 206, s. 133.

¹⁵⁷ Ibidem.

¹⁵⁸ R. Gustaw, K. Kaczmarczyk, *op. cit.*, s. 18-19 (nr 34).

¹⁵⁹ Ibidem, s. 18 (nr 31); *Lustracja województwa krakowskiego 1659-1664*, cz. 2, wyd. A. Falińska-Gradowska, F. Leśniak, Warszawa 2005, s. 408-409; J. Kurtyka, *Kobyle Koło*, [w:] *Słownik historyczno-geograficzny województwa krakowskiego w średniowieczu*, cz. 2: *Górka – Korzystki*, z. 4: *Klonów-Korzystki*, oprac. J. Kurtyka [et al.], red. F. Sikora, Kraków 1993, s. 676-677; H. Kowalska, *Rozdrażewski (Rozrażewski) Stanisław h. Doliwa*, [w:] PSB, t. 32, red. E. Rostworowski, Wrocław 1989-1991, s. 379-380.

W rejestrach odbieranych prowizji z lat 1619-1630 zanotowano dochód z arendy¹⁶⁰ z Czernichowa w wysokości 7 fl.¹⁶¹ Następnie z wspomnianego terenu, „z Kobylińca i spółowice jeziora gdzie przed tym lasek był Kółko nazwany”¹⁶², w latach 1631-1661 konwent otrzymywał „dwa dziesiątki drew na pierwszą wodę po Wielkanocy”¹⁶³. Było to wynikiem umowy zawartej 11 października 1630 r. z Witkowskim, starostą niepołomickim, a zarazem wielkorządcą krakowskim¹⁶⁴. Jak natomiast wynika z kontraktu spisane go 8 czerwca 1658 r., za pozwoleniem o. Jacka Stradomskiego, prowincjała oo. Bernardynów, pomiędzy przełożoną Prudencją Maciejowską a Hieronimem z Wielkiego Chrzastowa Wierzbowskim h. Jastrzębiec († 1665)¹⁶⁵, wielkorządcą krakowskim, bernardynki tytułem dzierżawy miały otrzymywać trzy dziesiątki drew, dostarczane bezpośrednio pod ich siedzibę¹⁶⁶. Z kolei w sumariuszu sum z 1787 r. zapisano, że z arendy z Czernichowa do klasztornej kasy wpłynęło 120 zł; kwota ta została ujęta w spisie tzw. pensji rocznych¹⁶⁷.

W zestawieniach finansowych z lat 1619-1630 poza wspomnianym wyżej gruntem widnieje jeszcze kilka innych obiektów oddanych w dzierżawę. Znajdowały się wśród nich: nieokreślony bliżej dom za murem, dwór p. Wieruskiego, dwór Serafinowskiego, dom Krzysztofa, dwór JMP Gierałtowskiego czy dom na roszeniu (rogu)¹⁶⁸.

Do nieruchomości, które przynosiły klasztorowi regularny dochód w postaci czynszu, należy zaliczyć również drewniany domek położony w pobliżu siedziby kapelana zakonnic. W dokumencie z 1555 r. wspomniana została wdowa, szlachcianka Dorota Łąkawska, która zdecydowała, że po jej śmierci trafi on do bernardynek – jednak z tym zastrzeżeniem, iż jedną z jego izb, na nowo wybudowaną, między domem a stajnią, zamieszkiwać będzie mogła dożywno jej rodzona siostra Elżbieta Radocka, również wdowa¹⁶⁹.

¹⁶⁰ Arenda oznacza dzierżawę, zob. Z. Gloger, *op. cit.*, s. 68.

¹⁶¹ ABKr., rkps 209, s. 89-166.

¹⁶² Ibidem, s. 172.

¹⁶³ Ibidem, s. 172-414.

¹⁶⁴ Ibidem, s. 172.

¹⁶⁵ *Urzędnicy województwa krakowskiego XVI-XVIII wieku. Spisy*, oprac. S. Cynarski, A. Falniowska-Gradowska, Kórnik 1990, s. 167, 270.

¹⁶⁶ ANK, Akta miasta Kazimierza pod Krakowem, rkps K 886, Akta dotyczące kościołów i klasztorów kazimierskich i ich stosunków z m. Kazimierzem: augustianów i augustianek przy kościele św. Katarzyny, bernardynek przy kościele św. Agnieszki, kościoła św. Jakuba, 1483-1788, s. 123-124; F. Leśniak, *Urzędnicy i personel pomocniczy w wielkorządcach krakowskich w okresie nowożytnym*, Kraków 2020, s. 67, 274-276.

¹⁶⁷ ABKr., rkps 212, s. 9; F. Leśniak, *Urzędnicy i personel...*, s. 277-281.

¹⁶⁸ ABKr., rkps 209, s. 95-166.

¹⁶⁹ AKMKr., rkps Acta Officialia Cracoviensia (dalej: AOff), Vol. 85, s. 715.

d) Opłaty od rodziców uczennic i rezydentek

W zestawieniu napływających prowizji ujmowano również opłaty za tzw. stancję, co świadczy o tym, że istniał w klasztorze zwyczaj przyjmowania świeckich kobiet, czyli rezydentek, na mieszkanie. Były to niekiedy krewnie zakonnic lub wdowy, które wybierały sobie klasztor jako bezpieczną przystań na resztę życia i opłacały swój pobyt w formie czynszu ustalonego z góry. Zazwyczaj mieszkwały poza klauzurą, czasem nawet w samej klauzurze, korzystały z zakonnej kuchni, niekiedy pomagały w drobnych pracach i uczestniczyły w nabożeństwach. Patrząc pod kątem użyteczności, czynsze, które opłacały, były wsparciem dla klasztorowego budżetu, jednak często wspólnoty były niechętne świeckim kobietom z tego powodu, iż swoją obecnością mogły wprowadzać pewne rozproszenie i rozprężenie w wewnętrznym życiu klasztoru. Znane są przykłady takich dostojnych matron osiadłych „na dewocji” w klasztorze bernardynek u św. Józefa, gdzie zdarzało się, że mieszkwały w obrębie klauzury jako tercjarki, chodziły w habicie (od zakonnice odróżniały się białym welonem), ale „nie były obligowane na żadną powinność zakonną”¹⁷⁰.

Ten rodzaj zapisów zdarza się jednak dość rzadko, co mogłoby świadczyć, że praktyka ta nie była w stradomskim konwencie zbyt rozpowszechniona. Wpływy z tego tytułu zanotowano np. w listopadzie 1786 r., kiedy to pani Wilkońska wpłaciła 15 zł od stancji, a pani Kleczeńska zarówno w 1786, jak i w 1787 r. dała 30 zł. Pieniądze nie zasiły jednak ogólnej sumy przychodu, lecz zostały rozdane do rąk zakonnic¹⁷¹. W 1787 r. odnotowano wpłaty od Pani Tesmandlowej, która we wrześniu wpłaciła 23 zł za kwartał, a w grudniu za drugi kwartał uiściła 24 zł 18 gr, chociaż powinna 25 zł; jak zaznaczono: „na czerwonym złotym było straty 12 gr”¹⁷². Ostatnią wpłatę od wspomnianej pani Tesmandlowej zapisano w lutym 1788 r., kiedy za trzeci kwartał uiściła 25 zł należności¹⁷³.

Rezydentką osiadłą „na dewocji” u bernardynek była również Katarzyna z Tęgoborskich Burzyńska († 1786)¹⁷⁴, która zapisała ich klasztorowi kapitał w wysokości 2000 zł, ulokowany na Opatkowicach Kmiecieńskich¹⁷⁵. Od tej

¹⁷⁰ R. Gustaw, *op. cit.*, s. 125-126; B. Popiołek, *Kobiety świat w czasach Augusta II. Studia nad mentalnością kobiet z kręgów szlacheckich*, Kraków 2003, s. 90-91; M. Borkowska, *Panny siostry w roli instytucji usługowej. Czego oczekiwało społeczeństwo od klasztoru żeńskiego w XVII i XVIII wieku*, [w:] *Klasztor w społeczeństwie średniowiecznym i nowożytnym*, red. M. Derwich, A. Pobóg-Lenartowicz, Opole-Wrocław 1996, s. 60; M. Borkowska, *Życie codzienne polskich...*, s. 58-59.

¹⁷¹ ABKr, rkps 211, s. 4, 19.

¹⁷² Ibidem, s. 19, 31.

¹⁷³ Ibidem, s. 31.

¹⁷⁴ LZP, t. 2, s. 215.

¹⁷⁵ ABKr, rkps 64, Akta dotyczące kapitałów na dobrach ziemskich dla klasztoru SS. Bernardynek przy kościele ś. Józefa, s. 91-146.

kwoty spływała prowizja w wysokości 70 zł i – jak zapisano w rejestrze za 1787 r. – „te podług jej wyrażonej woli i zapisu rozdało się między zgromadzenie na modlitwy przenie wyznaczone”¹⁷⁶, a reszta miała zostać przekazana na Msze Święte za duszę jej i jej małżonka Wojciecha. Tak więc także i w tym wypadku pieniądze pochodzące od rezydentki nie wpływały bezpośrednio do kasy, lecz były przekazywane zakonnikom – w zamian za modlitewną pamięć. Dobrodziejką wspomagającą klasztor i zamieszkującą w nim jako rezydentka była zmarła 21 stycznia 1758 r. Anna z Nielepców Rusocka, „XX. Zatorskiego i Oświęcimskiego Skarbnikowa, która po separacji od męża swego przez lat siedemnaście w konwencie za klauzurą [...] przy różnych zakonnych mortyfikacjach życie swoje prowadziła”¹⁷⁷. W jej nekrologu zapisano, iż „za żywota łaską swoją i dobroczynnością nasz konwent wspierała”¹⁷⁸.

W swym dziele poświęconym świątyniom Krakowa Piotr Hiacynt Pruszczyk, charakteryzując działalność konwentu bernardynek pw. św. Agnieszki, potwierdził, iż tamtejsze bernardynki prowadziły działalność edukacyjną i przyjmowały dziewczęta na wychowanie. Jak już wspomniano w poprzednim rozdziale, informacje źródłowe na temat tego zakresu ich aktywności są szczątkowe. Większość klasztorów zawierała umowy z rodzicami swoich uczennic – określano zakres oczekiwań dotyczących kształcenia oraz wysokość wynagrodzenia, jednak umowy często miały jedynie ustny charakter. Jak zauważa Anna Szylar, jeśli bywały spisywane, wówczas po zakończeniu etapu edukacji nie przykładano troski do ich dalszego przechowywania¹⁷⁹.

Z całą pewnością jednak klasztorny budżet zasilaly wpłaty od krewnych dziewcząt, przeznaczone na ich utrzymanie i wyżywienie. Można się spodziewać, iż nie były one źródłem wielkich zysków; raczej chodziło o pokrycie wydatków związanych z codziennymi potrzebami uczennic. Z drugiej strony, na zasadzie porównania, można przywołać przykład Franciszki Wyszowatej († 1777): będąc w 1729 r. mistrzynią pańien świeckich w klasztorze św. Józefa, miała pod swą pieczęć aż dwadzieścia trzy dziewczęta. W kronice zaznaczyła, iż dzięki jej pracy przełożona miała z nich „znaczny profit”¹⁸⁰. W księdze rozchodów prowadzonej przez tamtejsze bernardynki w części *Regestr świeckich pańien* odnotowywano roczne wpłaty uiszczane na ich utrzymanie w okresie od 7 sierpnia 1762 r. do 25 maja 1765 r.¹⁸¹ Zazwyczaj wynosi-

¹⁷⁶ ABKr., rkps 211, s. 14.

¹⁷⁷ ABKr., rkps 221, s. 186.

¹⁷⁸ Ibidem.

¹⁷⁹ A. Szylar, *Działalność wychowawczo-edukacyjna żeńskich zgromadzeń zakonnych w Małopolsce w okresie potrydenckim do 1815 r.*, Kraków 2012, 167.

¹⁸⁰ R. Gustaw, *op. cit.*, s. 128.

¹⁸¹ ABKr., rkps 99, Roku 1762 dnia Augusta 7 rozchodowy regestr w rynku, 1762, 7 sierpnia – 15 listopada 1766, s. 144-145.

ły one 100 czy 150 zł¹⁸². Trudno jednak podać konkretne kwoty pochodzące z prowadzenia działalności wychowawczej w klasztorze św. Agnieszki, gdyż w zachowanych spisach nie wyszczególniono tego typu wpływów.

3. Dochody jednorazowe

a) Testamenty

Wśród źródeł utrzymania klasztoru bernardynek należy także zaznaczyć ofiary zarówno pieniężne, jak i przedmiotowe pochodzące z zapisów testamentowych. Zazwyczaj miały one charakter jednorazowy, ale zdarzało się, że kwotę, którą konwent został obdarowany, przeznaczano na zakup czynszu, dzięki czemu wpływy do budżetu stawały się bardziej regularne. Bernardynki, początkowo mieszkające w domu przy Bramie Mikołajskiej, a następnie w klasztorze św. Agnieszki, były wymieniane jako jedna ze wspólnot obdarowywanych przez mieszczan krakowskich w ich ostatnich dyspozycjach.

Najwcześniejsza wzmianka dotycząca ich wspólnoty zawarta została w przywoływanym już testamencie Anny Weidenlichyn, żony Jana, spisany 14 maja 1454 r. Dobrodziejka przekazała w nim 5 grzywien „dla biednych kobiet III reguły św. Franciszka”¹⁸³. 23 kwietnia 1456 r. Małgorzata Leipnigerynne [Leipniger] zapisała 20 guldenów „zakonnicom porządku świętego Bernardyna koło św. Mikołaja”¹⁸⁴. Dwa lata później, 9 marca 1458 r., mieszczka Małgorzata Pferdynne, wdowa po złotniku Janie, darowała 10 grzywien z przeznaczeniem na zakup żywności dla bernardynek, które mieszkaly nadal „w pobliżu św. Mikołaja”¹⁸⁵.

O codzienny byt sióstr zatroszczyła się również zamożna wdowa po kupcu Florianie, Anna Florianynne/Florianinne, która w testamencie z 4 sierpnia 1459 r. zapisała 5 guldenów na ubrania oraz 6 łokciu lnu: „leguję siostrzom z zakonu św. Franciszka obserwantkom, które mieszkają na Stradomiu 5 florenów na ubrania”¹⁸⁶, a „małe kawałki lnu, które zostaną

¹⁸² R. Gustaw, *op. cit.*, s. 128.

¹⁸³ ANK, Akta miasta Krakowa, Testamenta in officio consulari Cracoviensi, rkps 772, Incipit liber testamentorum ex mandato dominorum consulum ad id Anno Domini etc. 1427-1623, s. 33; E. Piwowarczyk, *Legaty testamentowe ad pias causas w XVI-wiecznym Krakowie. Z badań nad pobożnością miejską*, Kraków 2010, s. 169, 458.

¹⁸⁴ ANK, Akta miasta Krakowa, Testamenta in officio consulari Cracoviensi, rkps 772, s. 36; E. Piwowarczyk, *Legaty testamentowe...*, s. 459-460.

¹⁸⁵ ANK, Akta miasta Krakowa, Testamenta in officio consulari Cracoviensi, rkps 772, s. 52; E. Piwowarczyk, *Legaty testamentowe...*, s. 465-466.

¹⁸⁶ J. Wysmulek, *Testamenty mieszczan krakowskich (XIV-XV wiek)*, Warszawa 2015, s. 311.

znalezione¹⁸⁷ poleciła podarować „dla panny Magdaleny ze św. Bernardyna na wykonanie przez nią korporału i przekazanie go następnie dla kapłana, tak jak jej to powierzyłam”¹⁸⁸. Wszystkie swoje tkaniny również zdecydowała się przekazać na potrzeby siostr ze św. Bernardyna¹⁸⁹. W dyspozycji, określając miejsce usytuowania wspólnoty, wymieniono przedmieście Stradom, co oznacza, że spisano ją już po przenosinach siostr w pobliże Mostu Królewskiego. Taką samą kwotę, tj. 5 guldenów, na jedzenie dla bernardynek uwzględnił w testamencie z 1463 r. Kuncza Korschner, z zawodu kuśnierz oraz rajca. Kolejni darczyńcy również zatroszczyli się o zaspokojenie bytowych potrzeb zakonnic. Zapisy Jana Beme z 2 marca 1465 r. w wysokości 10 grzywien; mieszczanina, słodownika i karczmarza Jana Spechta oraz wytwórcy płaszczy Jakuba Mentlera – oba z 1469 r. i każdy w wysokości 10 fl. – miały zostać spożytkowane na zakup jedzenia¹⁹⁰.

Darowiznę na rzecz bernardynek w formie przedmiotów użytkowych uczynił w 1475 r. Duchon, przekazując im 9 srebrnych łyżek¹⁹¹. Raczej symboliczne znaczenie dla budżetu klasztoru miał dar ujęty w testamencie żupnika Macieja Muskały z 12 czerwca 1475 r., w wysokości 1 fl. „dla zakonnic św. Agnieszki na utrzymanie”¹⁹². W swej ostatniej dyspozycji z 5 maja 1481 r. Jan Kwinsz, z zawodu kaletnik, przekazał bernarynkom 2 guldeny, które miały zostać spożytkowane na jedzenie¹⁹³.

Oprócz darowizn na zabezpieczenie codziennej egzystencji zakonnic, zdarzały się także te przeznaczone bezpośrednio na cele sakralne. Przykładem może być zapis z testamentu z 17 listopada 1483 r., w którym Piotr Schepcz przekazał 10 guldenów na budowę ołtarza w ich klasztornej kościele¹⁹⁴. Troską o stradomskie bernardynki wykazała się również Barbara Unger, w 1491 r. przeznaczając dla nich 6 fl., jednak nie precyzując, na jaki cel mają być wydatkowane¹⁹⁵. Spośród przeanalizowanych przed Elżbietę Piwowarczyk piętnastowiecznych, mieszczańskich testamentów najwyższą kwotę – 20 guldenów – „na jedzenie i potrzeby dla zakonnic u św. Agnieszki”¹⁹⁶ zapisał 8 sierpnia 1499 r. Erhard Schlacker¹⁹⁷. W swoim testamencie z 28 paź-

¹⁸⁷ *Ibidem*.

¹⁸⁸ *Ibidem*; E. Piwowarczyk, *Legaty testamentowe...*, s. 470-472, tu wymieniono kwotę zapisu: 5 guldenów.

¹⁸⁹ J. Wysmułek, *Testamenty mieszczańskie krakowskie...*, s. 311.

¹⁹⁰ E. Piwowarczyk, *Legaty testamentowe...*, s. 481, 488; J. Wysmułek, *Testamenty mieszczańskie krakowskie...*, s. 209-211.

¹⁹¹ E. Piwowarczyk, *Legaty testamentowe...*, s. 495.

¹⁹² *Ibidem*, s. 499-500.

¹⁹³ *Ibidem*, s. 501.

¹⁹⁴ *Ibidem*, s. 504.

¹⁹⁵ *Ibidem*, s. 507-508.

¹⁹⁶ *Ibidem*, s. 510-511.

¹⁹⁷ *Ibidem*.

dziennika 1501 r. Agnieszka Kleiwiczowa przekazała bernardynkom 10 fl. na utrzymanie – *pro victu*¹⁹⁸. Podobnie jak Piotr murarz z rodziny Snopeck, który w dyspozycji z 30 listopada 1501 r. polecił, aby na zakon od św. Agnieszki przekazać 3 grzywny na ich utrzymanie *pro victu*¹⁹⁹. Henryk Slacker²⁰⁰, mincerz wielkksiążęcy, w testamencie datowanym na 12-14 czerwca 1504 r. przekazał siostrom 20 guldenów²⁰¹, a Erazm Bethman († 2 I 1513), ławnik krakowski, w dokumencie z 23 grudnia 1513 r. (wpisanym do księgi na podstawie testamentu) – 100 guldenów²⁰². W swej dyspozycji z 24 maja 1524 r. Agnes Cziolkowa, matka Erazma Ciołka, biskupa płockiego (1474-1522)²⁰³, zdecydowała się przekazać zakonnicom z klasztoru św. Agnieszki 4 fl. na zakup chleba²⁰⁴. Bernardynki wspomógł również złotnik Paweł Vetter, który w testamencie spisanim 10 czerwca 1536 r. zadysponował dla nich sumę 6 fl.²⁰⁵

Wśród dobrodziejów bernardynek można wymienić także Stanisława Górskiego h. Odrowąż, podstarostę krakowskiego²⁰⁶, który za przełożęństwa Doroty *Perpetui* Noskowskiej darował klasztorowi 1000 zł. W zamian za to zobowiązał siostry, by każdego dnia odmawiały po trzy pacierze „na wieczne czasy” za spokój jego duszy. Otrzymane pieniądze zostały 9 grudnia 1537 r. ulokowane przez wspomnianego już Seweryna Bonera, kasztelana bieckiego, na jego kamienicy, znajdującej się w Rynku krakowskim, naprzeciw kościoła św. Wojciecha, z której właściciel miał wypłacać klasztorowi czynsz w wysokości 40 zł, corocznie na „Świątki”²⁰⁷.

14 czerwca 1532 r., z polecenia gwardiana Rafała z Proszowic (ok. 1453-1534)²⁰⁸, Bernardyn z Warty i Euzebiusz z Chczowa (*de Czkow*) – spowiednicy klasztoru św. Agnieszki – wraz z przełożoną, wspomnianą już Dorotą *Perpetuą*, oraz towarzyszącymi jej zakonnicami: Potencjaną Sieneńską, Beatą Melsztyńską oraz Eufroziną Tarłówną potwierdzili przyjęcie darów z zapisu testamentowego rajcy krakowskiego i lekarza, Łukasza Noskowskiego. Egzekutorzy

¹⁹⁸ ANK, rkps 772, s. 171-172.

¹⁹⁹ *Źródła do historii sztuki i cywilizacji*, t. 5, z. 1: *Cracovia artificum 1501-1550*, zebrał J. Ptaśnik, do druku przygot. M. Friedberg, Kraków 1936, s. 8 (nr 21).

²⁰⁰ W. Walanus, Henryk Slacker – fundator kamiennego krucyfiksu w kościele Mariackim, „*Folia Historiae Artium. Seria Nowa*” 2009, t. 12, s. 75, 79-80.

²⁰¹ *Źródła do historii sztuki...*, t. 5, z. 1, s. 27-32 (nr 74).

²⁰² ANK, rkps 772, s. 191.

²⁰³ S. Łempicki, Ciołek Erazm (1474-1522), [w:] PSB, t. 4, s. 78-81.

²⁰⁴ *Źródła do historii sztuki...*, t. 5, z. 1, s. 200-205 (nr 553).

²⁰⁵ *Źródła do historii sztuki i cywilizacji*, t. 5, z. 2: *Cracovia artificum 1501-1550*, zebrał J. Ptaśnik, do druku przygot. M. Friedberg, Kraków 1937, s. 330-331 (nr 875).

²⁰⁶ K. Niesiecki, *Herbarz polski*, t. 4, wyd. J. N. Bobrowicz, Lipsk 1839, s. 213.

²⁰⁷ ABKr., rkps 209, s. 8; MRPS, t. 4: *Sigismundi regis tempora complectens 1507-1548*, cz. 3: *Acta vicecancellariorum 1533-1548*, Varsoviae 1915, s. 76 (nr 18910).

²⁰⁸ K. Grudziński, Rafał z Proszowic, [w:] *Hagiografia polska*, t. 2, red. R. Gustaw, Poznań 1972, s. 261-270.

jego ostatniej woli, Marcin z Olkusza (*de Ilkusch*), profesor teologii oraz prepozyt kościoła św. Mikołaja, wraz z Mikołajem Glińskim i Mikołajem Stano, rajcami krakowskimi, przekazali 400 zł bernardynkom, na których czele stała siostra zmarłego. W testamencie spisany w 1532 r. Noskowski naznaczył również 100 zł w gotówce dla swej siostry *Perpetui*²⁰⁹. Oprócz pieniędzy zapisał klasztorowi elementy odzieży, jak szubę z adamaszku, podbitą futrem z kun, szuby czerwone, gronostajowe, jedwabne, kołdrę, poduszki adamaszkowe, a także „germak”²¹⁰, również adamaszkowy, koloru szarego. W zamian za to testator zobowiązał obdarowane do corocznego odprawiania za spokój jego duszy czterech Mszy Świętych z wigiliami²¹¹.

W tym przypadku siostry wykazały się dużą gospodarnością, gdyż nie przeznaczyły otrzymanych od Noskowskiego pieniędzy na bieżące potrzeby, lecz zainwestowały je, przekazując Ignacemu Jasińskiemu. Ten z kolei w październiku 1532 r. ulokował je wraz z żoną na swych dobrach: Lszczyn, Jasiona, Rakówek i Jemielnica i zobowiązał się wypłacać zakonnikom czynsz roczny w wysokości 12 grzywien, w dwóch równych ratach, w dzień św. Jana Chrzciciela oraz na Boże Narodzenie²¹².

Kolejną osobą wspierającą klasztor bernardynek była Helena († 1551), wdowa po Florianie Unglerze († 1536)²¹³, drukarzu – przekazała im swym testamentem z 1551 r. 200 zł²¹⁴. Egzekutor jej ostatniej woli, Mikołaj Alantse († 1595)²¹⁵, rajca krakowski i aptekarz, zakupił z tej kwoty roczny czynsz w wysokości 8 zł, zabezpieczony na kamienicy Wojciecha Węglarza i jego żony Doroty; kamienica położona była przy ul. Grodzkiej w Krakowie. Dochód ten zakonnice miały przeznaczać na ryby w czasie postu. Transakcja została potwierdzona przez króla Stefana Batorego dokumentem z 30 kwietnia 1577 r.²¹⁶

²⁰⁹ ANK, Akta miasta Krakowa, Testamenta in officio consulari Cracoviensi, rkps 772, s. 247.

²¹⁰ Łaciński wyraz *tunica* odpowiada polskiej nazwie „germak”, oznaczającej długą, wierzchnią suknię zapinaną z przodu na guzy, szytą z drogich materiałów, zob. *Wypisy źródłowe do dziejów Wawelu...*, t. 4, s. 119.

²¹¹ „Videlicet subductam de adamasco, marduribus foderatam, rubeam subductam, subductam gronostayny: item coopertam alias coldra, item pulvinaria de adamasco; item tunicam de adamasco grisci coloris, item subductam de tabin” – AKMKr, rkps AEp, Vol. 13, k. 106-16v; *Wypisy źródłowe do dziejów Wawelu...*, t. 11, cz. 2, s. 195-196 (nr 823).

²¹² AKMKr, rkps AEp, Vol. 13, k. 110-110v (19 VI 1532); ABKr, rkps 209, s. 10; ABKr, rkps 214, Kapitały na dobrach ziemskich na rzecz klasztoru ś. Agnieszki na Stradomiu, 1523-1774, s. 57-63.

²¹³ J. M. Małecki, *Czasy renesansowego rozkwitu*, [w:] *Dzieje Krakowa*, t. 2: *Kraków w wiekach XVI-XVIII*, red. J. Bieniarzówna, J. M. Małecki, J. Mitkowski, Kraków 1984, s. 148.

²¹⁴ *Cracovia impressorum XV et XVI saeculorum*, ed. J. Ptaśnik, Lwów 1922, *Monumenta Poloniae Typographica XV et XVI Saeculorum*, Vol. 1, s. 250 (nr 556).

²¹⁵ K. Pieradzka, *Alantsee (Alancy) Mikołaj*, [w:] PSB, t. 1, red. W. Konopczyński, Kraków 1935, s. 42-43.

²¹⁶ R. Gustaw, K. Kaczmarczyk, *op. cit.*, nr 37, s. 19.

W testamencie spisany 30 września 1543 r., a wciągniętym do ksiąg w 1544 r., Otylia, wdowa po Piotrze Wedelickim († 1543)²¹⁷ z Obornik, doktorze medycyny i rajcy krakowskim, przeznaczyła dla bliżej nieznaney bernardynki Agnieszki z klasztoru św. Agnieszki 30 gr jałmużny²¹⁸. Mieszczka Anna Schollissowa, wdowa po Macieju Scholisie, spisując swój testament w 1544 r., postanowiła obdarować kwotą 10 zł swą siostrę Zuzannę, którą określono jako mieszkającą przy klasztorze św. Agnieszki – *apud S. Agnetem existens*. Brak przy jej imieniu tytułatury typowej dla zakonnic, jak *religiosa* czy *deodicata*, nie pozwala jej jednak utożsamiać z żadną z bernardynek. Wydaje się raczej, że mogła należeć do szeroko pojętej rodziny przyklasztornej, może jako pomoc do zadań gospodarskich²¹⁹. Mieszczka Jadwiga Wolffowa w testamentowej dyspozycji, wyrażonej w 1574 r., przekazała na potrzeby klasztoru św. Agnieszki 15 zł, odróżniając go od „klepek bernardyńskich”, którym naznaczyła 10 zł²²⁰.

Wikary i penitencjarz krakowski ks. Wawrzyniec z Rzniowa zapisał w testamencie kwotę w wysokości 100 zł z przeznaczeniem dla bernardynek u św. Agnieszki. Wykonawcy jego woli, ks. Stanisław Zajac – proboszcz królewskiej kaplicy, poddziekan Gasper z Kleska oraz Maciej z Krzeszowa – wikary krakowski, przekazali powyższą kwotę Wojciechowi Kowalikowi i jego żonie Katarzynie. Małżonkowie ulokowali ją 31 grudnia 1594 r. na swojej kamienicy, tzw. Kowalikowskiej, położonej „na Stradomiu między domem Matisz Grota i Jakuba Soleckiego”²²¹, zobowiązując się płacić klasztorowi czynsz w wysokości 5 zł co roku na Boże Narodzenie²²². Pod datą 27 sierpnia 1597 r. został wciągnięty do krakowskiej księgi ławniczej testament Anny Markowej Marsowej, żony Marka Marsa, papiernika ze wsi Grzebienicz, która naznaczyła „mniszkom bernardynkom na Stradomiu [...] 50 złotych”²²³.

Zmarły 12 września 1598 r. archidiakon krakowski Stanisław Krasiniński (1534-1598)²²⁴ legował w swym testamencie 1000 zł dla bernardynek u św. Agnieszki. Od tej kwoty prowizję w wysokości 10 zł miała siostrom wypłacać kapituła krakowska co roku na „Świątki”²²⁵. Budżet bernardynek zasilili także zapis z testamentu mieszczanina krakowskiego Walentego

²¹⁷ *Poczet sołtysów, wójtów, burmistrzów i prezydentów...*, s. 443.

²¹⁸ ANK, Akta miasta Krakowa, Testamenta in officio consulari Cracoviensi, rkps 772, s. 341. Klasztor św. Agnieszki został także obdarowany przez pierwszą żonę Piotra Wedelickiego – Katarzynę, która w testamencie z 4 IX 1539 r. przekazała bernardynkom kwotę 10 fl. Zob. ANK, rkps 772, s. 271.

²¹⁹ Ibidem, s. 353-357.

²²⁰ Ibidem, s. 543-549.

²²¹ ABKr, rkps 209, s. 67.

²²² Ibidem.

²²³ *Cracovia impressorum...*, s. 395 (nr 798).

²²⁴ W. Urban, *Krasiniński Stanisław h. Słepowron (1534-1598)*, [w:] PSB, t. 15, red. E. Rostkowski, Wrocław 1970, s. 190-191.

²²⁵ ABKr, rkps 209, s. 25.

Bertuła. Wykonawcy jego ostatniej woli – Stanisław Kurzelowita, doktor medycyny, oraz Jan Groth, mieszczanin krakowski – przekazali 150 zł. Następnie Jan Zyman, kupiec krakowski, opiekun dóbr po zmarłych Stanisławie Kościółku i jego żonie Barbarze, ulokował w 1600 r. wspomniane pieniądze na kamienicy Kościółkowskiej, znajdującej się „podle domu Wróblewskiego”. Zobowiązał się tym samym wypłacać klasztorowi czynsz w wysokości 7,5 zł, co roku w dzień św. Michała²²⁶.

O bernardynki zatroszczył się również Aleksander Misiowski, który w swej dyspozycji oblatowanej w księgach biskupich pod datą 1 października 1599 r. przeznaczył na ich potrzeby bytowe 50 zł; nie zapomniał przy tym o potrzebach także innych wspólnot, jak bernardyni ze Stradomia i augustianie z klasztoru św. Katarzyny²²⁷. W swoim testamencie zadbała o bernardynki Anna Kromerowa († IV 1600)²²⁸, żona Ludwika Kromera, rajcy krakowskiego. W dokumencie wpisanym do księgi ławniczej pod datą 5 maja 1600 r. uczyniła szereg zapisów pobożnych, w tym dla bernardynek przeznaczyła 100 zł, zabezpieczając kwotę na połowie swojej kamienicy (druga połowę zapisała mężowi) zwanej Hektorowską (od imienia jej teścia Hektora von Watt), a później Kromerowską, położoną w Rynku krakowskim²²⁹.

W testamencie Marcina Urbankowica z 1607 r. – choć nie znalazł się żaden dodatkowy datek dla klasztoru – testator, sumiennie wymieniając swe zobowiązania finansowe, nie omieszczał wspomnieć wobec spadkobierców, iż na należącej do niego kamienicy ciąży wyderkauf w wysokości 12,5 zł należny klasztorowi św. Agnieszki²³⁰. W 1607 r. Magdalena Siennicka, mieszczka kazimierska, wdowa po Andrzeju Sienniku, obywatelu kazimierskim, zapisała w ostatniej dyspozycji 50 zł dla bernardynek, zabezpieczone na jej kamienicy, położonej „w Kazimierzu w rynku idąc od św. Katarzyny na rogu od ulicy Piekarskiej”²³¹. Od tej kwoty siostry miały otrzymywać czynsz 2 zł, co roku na Wielkanoc²³².

²²⁶ Ibidem, s. 68.

²²⁷ AKMKr., rkps AEp, Vol. 33, k. 489v-490v.

²²⁸ Była córką Krzysztofa Höniga, drugą żoną Pawła von Watta († ok. 1594). W sierpniu 1584 r. otrzymała od męża należącą do niego część rodzinnej kamienicy, drugą część odkupiła od Pawła Biertułtowskiego; ok. 1596 r. wyszła powtórnie za mąż za Ludwika Kromera i wniosła wspomnianą kamienicę w posagu, zob. W. Komorowski, K. Follprecht, *Właściciele kamienic Rynku krakowskiego w czasach nowożytnych (do pierwszej okupacji szwedzkiej)*. Katalog, kontynuacja. Cz. 12, „Krakowski Rocznik Archiwalny” 2007, t. 13, s. 55-59.

²²⁹ ANK, Akta miasta Krakowa, Scabinalia, rkps 28, Scabinalia. Inscriptioes 1600-1603, s. 44-47; AKMKr., rkps AEp, Vol. 35, k. 406v-407v.

²³⁰ ANK, Akta miasta Krakowa, rkps 772, s. 683.

²³¹ ABKr., rkps 209, s. 75.

²³² Ibidem; ANK, Akta miasta Kazimierza pod Krakowem, rkps K 442, Acta testamentorum Kasimiriensum sumptu d. scabinorum proprio comparata, 1607-1622, s. 21.

Troskę o sprawy bytowe bernardynek wykazał Jan Królewski *de Królewicze*, małżonek Zofii Mokrskiej. W swej dyspozycji spisanej 18 stycznia 1612 r., a wciągniętej do akt biskupich pod datą 17 maja 1613 r., wymienił kilka wspólnot zakonnych, które zdecydował się wspomóc²³³. Obok jezuitów z kościoła św. Barbary obdarował tercjarki dominikańskie „u Świętej Trójcy mieszkające”, bernardynów z klasztoru na Stradomiu oraz postanowił przekazać 100 zł „zakonnickom do klasztoru S. Jagnieszki w Krakowie nad Wisłą”²³⁴. Pieniądze miały zostać przekazane „do rąk starszej przełożonej Panny, żeby Pana Boga za mię prosiły, aby mi Pan Bóg z miłosierdzia swego świętego grzechy moje odpuscisz raczył”²³⁵.

W testamencie Jakuba Cymmermena/Zimmermanna († 1615)²³⁶, rajcy krakowskiego, z 1614 r. znalazła się wzmianka, by „mniszkom bernardynkom przy Krakowie” przeznaczyć 100 zł polskich²³⁷. W 1618 r. w swej ostatniej dyspozycji mieszcza Zofia Kroczkowska naznaczyła 200 zł do klasztoru św. Agnieszki „na wyderkauf”, wyrażając pragnienie, aby „od tych pieniędzy płać wszystkim pannom zakonnym na wino”²³⁸. Przekazała także 10 zł dla ks. Jakuba Kąckiego, tamtejszego proboszcza, którego uczyniła też egzekutorem swojego testamentu. Ponadto osobną kwotę przeznaczyła dla panny Anny Mariny Stojowskiej, „która ma sprawić Mszał”²³⁹. Z kolei Mikołaj Zalasowski († przed 18 IX 1629)²⁴⁰, rajca krakowski, w swej testamentowej dyspozycji z 1621 r. przeznaczył siostram 40 zł²⁴¹. Kilka lat później, w 1627 r., Jadwiga Świnczyna, wdowa, mieszcza ze Stradomia, „wezawszy do siebie urzędu, schorzała na ciele, jednak jeszcze przy baczeniu dobrym zeznała co od P. Boga z tych to dóbr doczesnych ma i co kędy obrócić umyśliła po śmierci”²⁴². Wśród przez nią obdarowanych znalazły się stradomskie zakonnice, którym postanowiła przekazać jednego wieprzka²⁴³.

Zapis na rzecz bernardynek uczyniła w swym testamencie spisany w 1632 r. w obecności ks. Stefana Zawilskiego, prepozyta kościoła bernardynek, oraz wikarii Teresy Zadzikówny mieszcza Jadwiga Paszyńska. Wyraziła w nim wolę pochówku przy kościele św. Agnieszki, a swoją „wysługę”

²³³ AKMKr, rkps AEp, Vol. 39, k. 25-27v.

²³⁴ Ibidem, k. 27.

²³⁵ Ibidem.

²³⁶ Z. Noga, *Krakowska rada miejska...*, s. 136-137, 353.

²³⁷ ANK, Akta miasta Krakowa, Testamenta in officio consulari Cracoviensi, rkps 772, s. 702-705.

²³⁸ ANK, Akta miasta Kazimierza pod Krakowem, rkps K 442, s. 311-312.

²³⁹ Ibidem, s. 312.

²⁴⁰ *Poczet sołtysów, wójtów, burmistrzów i prezydentów...*, s. 557.

²⁴¹ ANK, Akta miasta Krakowa, Testamenta in officio consulari Cracoviensi, rkps 772, s. 717.

²⁴² ANK, Akta miasta Kazimierza pod Krakowem, rkps K 443, *Acta testamentorum civitatis Casimiriensis, 1622-1647*, s. 113.

²⁴³ Ibidem, s. 114.

w wysokości 200 zł i srebrny pasek przeznaczyła na fundusz na świece do klasztornej kościoła „do grobu, który bywa w Wielki Tydzień”²⁴⁴. Wśród kazimierskich mieszczan, którzy w swej ostatniej dyspozycji wspomnieli o stradomskich bernardynkach, znalazł się w 1640 r. również Jan Nowakowski – zapisał zakonnicom 100 zł, „prosząc ich, aby na każdy dzień siadając do stołu mówili *Salve Regina misericordie*, a to do roku jednego”²⁴⁵.

Mieszczka Katarzyna, żona Stanisława Jagiełowicza, złotnika i mieszczanina kazimierskiego, w swej dyspozycji z 1640 r. wśród licznych zapisów na rzecz dzieł pobożnych wspomniała również o bernardynkach od św. Agnieszki i „zeznała, iż połowę domu swego własnego, w którym teraz chora rezyduje i który ona wspólnie z małżonkiem swym kupiła, kościołowi św. Agnieszki na Stradomiu daje, daruje i leguje”²⁴⁶. Spośród mieszczan kazimierskich dobrodziejką stradomskich zakonnice była również Dorota Postrzygowicowa, wdowa po Stanisławie Postrzygowicu, a zarazem córka z pierwszego małżeństwa Zofii Wolnej z Maciejem Czajkowskim. W swej dyspozycji testamentowej z 27 stycznia 1642 r. zapisała „do św. Agnieszki panińskiego klasztoru kędy też tam siostra moja cioteczna jest oddawam 100 zł”²⁴⁷. W dalszej części dokumentu wymieniła ją z imienia, notując „panie Magdalenie, siostrze mojej ciotecznej w klasztorze św. Agnieszki mieszkającej 10 czerwonych złotych”²⁴⁸. Podarowała również 15 zł dla rodzonego brata Dionizego, bernardyna, na habit, księgi i inne potrzeby, 15 zł dla brata Hiacynta (Jacka), koadiutora probostwa u Bożego Ciała († 1673)²⁴⁹, oraz 10 zł dla brata Augustyna, augustianina przy kościele św. Katarzyny²⁵⁰.

Z kolei Jan Wolny młodszy († 1642)²⁵¹, przyrodni brat wspomnianej Doroty (jego rodzicami byli Jan Wolny starszy i Zofia), rajca kazimierski, w testamencie spisany w 1642 r., a oblatowanym w księgach kazimierskich 12 stycznia 1643 r., obdarował *Magdalenę*, zakonnicę od św. Agnieszki, czterema pierścionkami i nazwał ją swoją siostrą²⁵². Wydaje się więc, iż skoro testator użył takiego określenia, można wnioskować, że była ona córką Zofii

²⁴⁴ Ibidem, s. 228; A. Karpiński, *Kobieta w mieście...*, s. 273.

²⁴⁵ ANK, Akta miasta Kazimierza pod Krakowem, rkps K 443, s. 369.

²⁴⁶ Ibidem, s. 381.

²⁴⁷ Ibidem, s. 409.

²⁴⁸ Ibidem.

²⁴⁹ Był to jej brat przyrodni, kanonik regularny laterański Jacek Liberiusz (Wolny). Jego rodzicami byli Jan Wolny starszy († 1626), rajca kazimierski, oraz Zofia († 1640), druga małżonka, zob. J. Bieniarzówna, *Liberiusz Jacek (1599-1673)*, [w:] PSB, t. 17, red. E. Rostworowski, Kraków 1972, s. 282-283; K. Łatak, *Poczet rządców opactwa Bożego Ciała Kanoników Regularnych Laterańskich w Krakowie*, Kraków 2005, s. 98.

²⁵⁰ ANK, Akta miasta Kazimierza pod Krakowem, rkps K 443, s. 409.

²⁵¹ *Poczet sołtysów, wójtów i burmistrzów miast, jurydyk, wsi i gmin przyłączonych do Krakowa do 1915 r.*, t. 2, red. B. Kasprzyk, Kraków 2013, s. 486.

²⁵² ANK, Akta miasta Kazimierza pod Krakowem, rkps K 443, s. 432.

i Jana Wolnego starszego. Dorota, przyrodnia siostra Jana młodszego, nazywa ją siostrą cioteczną; być może miała jednak na myśli siostrę przyrodną, trudno jednoznacznie zawyrokować. Ponadto Jan Wolny młodszy naznaczył dla bernardynek 50 zł oraz beczkę wina. Zdał również sprawozdanie z rozliczeń finansowych, jakie łączyły go z klasztorem św. Agnieszki: „od panien przychodzi mi za piwo z karbów blisko 800 zł porachować, karby, które brano częścią za panny Zadzikówny, częścią za terażniejszej panny matki”²⁵³.

O wsparciu pobożnych dzieł w Krakowie pamiętał również król Zygmunt III Waza. W każdym ze swych czterech testamentów z lat 1598, 1607, 1621, 1623 postanowił obdarować stradomskie bernardynki kwotą 1000 fl., wypłaconą w gotówce²⁵⁴. W ostatnich dyspozycjach zatroszczył się także o krakowskie Bractwo Miłosierdzia, klasztory bernardynek w Poznaniu i Warszawie oraz konwenty bernardynów położone w tychże miastach²⁵⁵.

Pobożny zapis testamentowy na rzecz konwentu św. Agnieszki, zatwierdzony przez biskupa Jakuba Zadzika 12 lutego 1636 r., uczynił kanonik kapituły katedralnej Andrzej Łukomski († 1637)²⁵⁶. W swej dyspozycji przeznaczył dla stradomskich bernardynek 50 zł corocznie wypłacanej jałmużny, tyle samo co dla karmelitanek z konwentu pw. św. Teresy²⁵⁷. Wpływy z tego zapisu stanowiły stałą pozycję w budżecie klasztoru. Jak wynika z sumariusza sum spisanych w 1787 r., kwota ta była zaliczana do rocznych pensji i wypłacano ją w dwóch równych ratach, na święto Trzech Króli oraz na dzień św. Jana²⁵⁸. W tej grupie przychodów została wymieniona również prowizja z „ordynacji” ks. Jakuba Ostrowskiego († 1638)²⁵⁹, kanonika krakowskiego, wynosząca 50 zł, przekazywana corocznie na święto Trzech Króli²⁶⁰. Prawdopodobnie pochodziła ona z fundacji, którą uczynił w 1636 r., w wysokości 700 zł od sumy 10 000 zł, ulokowanej na wsi Gołyszyn. Połowę tej kwoty wspomniany kanonik przeznaczył na opłacenie swoich anniwersarzy, a połowę darował jako jałmużnę dla wybranych klasztorów²⁶¹.

²⁵³ Ibidem, s. 430.

²⁵⁴ *Testamenty Zygmunta III Wazy*, przeł. M. Plago, A. Poznański, oprac. W. Kaczorowski, B. Kaczorowska, M. Kaczorowska, Opole 2013, s. 35, 47, 58, 72, 85, 95, 105, 121.

²⁵⁵ Ibidem, 35, 47, 58-59, 72, 85, 95, 105-106, 121; D. Kuźmina, *Wazowie a Kościół w Rzeczypospolitej*, Warszawa 2013, s. 269.

²⁵⁶ A. K. Banach, *Łukomski Andrzej h. Nałęcz*, [w:] PSB, t. 18, red. E. Rostworowski, Wrocław 1973, s. 555-556; L. Łętowski, *Katalog biskupów, prałatów i kanoników krakowskich*, t. 3: *Prałaci i kanonicy krakowscy*, Kraków 1852, s. 323-324.

²⁵⁷ ABKr, rkps 206, s. 81-82.

²⁵⁸ ABKr, rkps 212, s. 3.

²⁵⁹ H. Kowalska, *Ostrowski Jakub h. Nałęcz*, [w:] PSB, t. 24, red. E. Rostworowski, Wrocław 1979, s. 551-552.

²⁶⁰ ABKr, rkps 212, s. 9. W zestawieniu odbieranych czynszów z lat 1639-1661 występuje kwota 100 fl., zob. ABKr, 209, s. 220-415.

²⁶¹ H. Kowalska, *Ostrowski Jakub h. Nałęcz*..., s. 552.

Konwent św. Agnieszki został obdarowany przez Zuzannę Amendównę († 1644), świątobliwą tercjarkę, dobrodziejkę i fundatorkę pierwszego kościoła Reformatów w Krakowie, ulokowanego na przedmieściu Garbary²⁶². W swoim testamencie, spisany w jej imieniu ręką Grzegorza Rojkowskiego, ławnika krakowskiego, 26 sierpnia 1644 r. przeznaczyła „Do s. Agnieszki Mniszkom na Stradom złotych sto”²⁶³. Bernardynki znalazły się w gronie kilku innych wspólnot krakowskich obdarowanych taką właśnie kwotą. Spośród żeńskich klasztorów Zuzanna Amendówna wspomogła również duchaczki, stradomskie koletki, karmelitanki bose przy kościele św. Marcina, dominikanki z klasztoru na Gródku oraz tercjarki dominikańskie z obu domów przy ul. Stolarskiej²⁶⁴.

W swoim testamencie także kardynał Jerzy Radziwiłł postanowił przeznaczyć pewną kwotę na rozwój pobożnych dzieł w diecezji krakowskiej, dysponując:

ostatek rzeczy ruchomych zbywać będzie to aby *pro anima ad pia opera* [...] było rozdane, a mianowicie ojcom jezuitom w Krakowie i w Lublinie złotych 1000, kolegium 1000, dominikanom i bernardynom krakowskim, zakonniczkom u Ś. Agnieszki w Krakowie, zakonniczkom u Ś. Brygidy w Lublinie także i do szpitali w Krakowie aby jałmużna jako najszczodrobliwiej według zniesienia dóbr dana była²⁶⁵.

Zaprezentowany przegląd dyspozycji testamentowych ukazuje, iż klasztor św. Agnieszki cieszył się zaufaniem przedstawicieli zarówno szlachty, duchowieństwa, jak i mieszczan krakowskich i kazimierskich. Darczyńcy wierzyli, iż obdarowane zakonnice będą się sumiennie wywiązywać z modlitewnych poleceń. Powodowała też zapewne nimi chęć wsparcia szczupłych zasobów na utrzymanie, jakimi dysponowały stradomskie bernardynki.

b) Nadania królewskie i jałmużny

Bernardynki mogły liczyć również na przywileje i wsparcie materialne, którego udzielali im członkowie dynastii Jagiellonów. W dokumencie z 6 czerwca 1485 r. król Kazimierz Jagiellończyk uwolnił ich klasztor od obowiązk

²⁶² J. Pasiecznik, *Kościół i klasztor reformatów w Krakowie*, Kraków 1978, s. 20-23, Biblioteka Krakowska, nr 119.

²⁶³ Idem, Zuzanna Amendówna (?-1644). Tercjarka. Fundatorka pierwszego kościoła reformatów w Krakowie, „*Studia Franciszkańskie*” 1988, t. 3, s. 332.

²⁶⁴ *Ibidem*.

²⁶⁵ S. Cendrowski, *Nowe ustalenia w kwestii śmierci i pochówku kardynała Jerzego Radziwiłła (1556-1600)*, „*Klio*” 2014, t. 31 (4), s. 37.

płacenia 24 gr czynszu ziemnego z parceli leżącej w oficynie obywatela zwanego Junak, raz – z domu nabytego niegdyś przez Marczinka²⁶⁶. W 1494 r. podczas Wielkiego Tygodnia król Jan Olbracht z dworem królewskim udał się z Krakowa na zjazd dynastyczny do Lewoczy. Wobec tego zwyczajową jałmużnę wielkopostną w wysokości 10 grzywien rozdano krakowskim szpitalom jeszcze przed Niedzielą Palmową. Dzień przed wyruszeniem jałmużnę w wysokości 3 fl. przekazano jeszcze bernardynkom od św. Agnieszki²⁶⁷. W maju 1494 r. tercjarki otrzymały od króla Jana Olbrachta jałmużnę w wysokości 4 fl.²⁶⁸ Na uroczystość św. Franciszka w 1502 r. książę Zygmunt przekazał zakonnikom od św. Agnieszki dwie beczki śledzi, warte 3 fl. 14 gr każda. Krakowskie mniszki znalazły się w gronie obdarowanych wraz z dominikanami, franciszkanami oraz bernardynami, którzy otrzymali po jednej beczce wspomnianych ryb, a łączna kwota książęcej jałmużny wyniosła aż 17 fl. i 10 gr²⁶⁹. Z kolei 24 stycznia 1503 r., w wigilię Nawrócenia św. Pawła, bernardynki otrzymały połowę wołu wartą 3 wiardunki oraz 1 fl. na zakup chleba, a w sobotę przypadającą po wspomnianym święcie, tj. 28 stycznia, obdarowane zostały jeszcze beczką śledzi²⁷⁰.

Na Wielkanoc 1502 r. król Aleksander Jagiellończyk wspomógł stradomski konwent jałmużną w wysokości 3 grzywien, a w wigilię Bożego Narodzenia 1504 r. ofiarował pannom 2 fl.²⁷¹ W dniu 13 kwietnia 1502 r. król Aleksander przyznał bernardynkom prawo do dziesięciny drzewnej, a teren ich ogrodu wraz z domkiem zamieszkiwanym przez Piotra Ricza zwolnił od prac i powinności na rzecz zamku krakowskiego²⁷². Ponadto dnia 19 września 1505 r. nadał zakonnikom prawo utrzymywania rybaka, który mógł poławiać ryby dla pożytku klasztoru, zarzucając sieci na całej długości Wisły²⁷³. W trakcie adwentu, 7 grudnia 1510 r., król Zygmunt I Stary przekazał siostrze beczkę śledzi wartą 7 fl., podobnie bernardynom, franciszkanom, augustianom

²⁶⁶ MRPS, t. 1, s. 91 (nr 1788).

²⁶⁷ A. Nalewajek, *Praktyki religijne króla Jana Olbrachta w świetle rachunków nadwornych*, „Saeculum Christianum” 2020, t. 27, s. 89.

²⁶⁸ Z. Zyglewski, *Rola mendykantów w kształtowaniu pobożności Jagiellonów na przełomie XV i XVI wieku*, [w:] *Mendykanci w średniowiecznym Krakowie*, red. K. Ożóg, T. Gałuszka, A. Zajchowska, Kraków 2008, s. 50.

²⁶⁹ *Ibidem*, s. 51; *Rationes curiae Sigismundi Jagellonici, ducis Glogoviensis et Opaviensis, Silesiae et Lusatarum summi capitanei de annis (1493) 1500-1507*, ed. P. Kozák, Opava 2014, s. 153.

²⁷⁰ *Rationes curiae Sigismundi Jagellonici...*, s. 258-259; Z. Zyglewski, *Rola mendykantów w kształtowaniu...*, s. 53-54 (tu błędna data dzienna 18 I).

²⁷¹ Z. Zyglewski, *Rola mendykantów w kształtowaniu...*, s. 51-52.

²⁷² MRPS, t. 3: *Alexandri regis tempora complectens (1501-1506)*, Varsoviae 1908, s. 26 (nr 388).

²⁷³ *Ibidem*, s. 159 (nr 2416).

i markom²⁷⁴. Jałmużnę w postaci ryb otrzymały od władcy także w roku następnym, 17 marca, w trakcie Wielkiego Postu²⁷⁵. Sprzyjając pokornym prośbom zakonnic, król Zygmunt I Stary w akcie z 12 sierpnia 1532 r. uwolnił ich klasztor od wszystkich podatków i obciążeń względem zamku królewskiego oraz miasta Kazimierza²⁷⁶.

Z kolei król Zygmunt August zadbał o potrzeby żywnościowe bernardynek i 25 października 1549 r. przyznał im brzeg Wisły, na którym znajdowały się mury klasztorne i ogród wraz z prawem posiadania dwóch rybaków, którzy mogli łowić ryby z dwóch łodzi w Wiśle powyżej i poniżej Krakowa w odległości 1 mili²⁷⁷. Rybacy osiedlali się na lewym brzegu Starej Wisły na Stradomiu, o czym świadczy postanowienie króla Aleksandra z 1505 r. o nadaniu klasztorowi bernardynek przy kościele św. Agnieszki na Stradomiu rybaka, który dla pożytku klasztoru może zarzucać wszelkiego rodzaju sieci w różnych miejscach na Wiśle, i inne postanowienie króla Zygmunta Augusta, z 1549 r., o przyznaniu tymże zakonnikom brzegu Wisły z ogrodem przy klasztorze, z prawem łowienia ryb sieciami z dwóch łodzi w Wiśle powyżej i poniżej Krakowa w odległości 1 mili²⁷⁸.

Bernardynki otaczane były również opieką ze strony królów z dynastii Wazów. Jak już zaznaczono, Zygmunt III darował im w testamencie pewną sumę pieniędzy. Kolejny z władców, Władysław IV, w 1633 r. nadał zakonnikom 40 zł rocznie z żup krakowskich, 4 bałwany soli z Wieliczki, prawo pobierania „dziesiątek drew” od wielkorządcy krakowskiego oraz zwolnił je od płacenia dziesięciny na rzecz wspomnianego wielkorządcy od drzewa spławianego Wisłą na potrzeby klasztoru²⁷⁹. Podobnie postąpił Jan Kazimierz: w 1649 r. darował im na okres swego życia 40 zł z żup krakowskich, 2 bałwany soli z Wieliczki, dziesiątek drew od wielkorządcy oraz potwierdził zwolnienie od płacenia dziesięciny od spławianego drzewa²⁸⁰.

Swoje wsparcie okazał bernardynkom także biskup Piotr Tylicki (1607-1616). Kiedy w 1610 r. władze miasta zwróciły się do niego z zapytaniem, na

²⁷⁴ *Rachunki podskarbiego Andrzeja Kościeleckiego z lat 1510-1511*, oprac. A. Wajs, H. Wajs, Kraków 1997, s. 43, *Źródła do dziejów Wawelu*, t. 15.

²⁷⁵ *Ibidem*, s. 45.

²⁷⁶ „domum earum [...] ab omnibus exactionibus castri Cracoviensis necnon oneribus oppidi Casimyerz liberat” – *Wypisy źródłowe do dziejów Wawelu...*, t. 11, cz. 2, s. 203 (nr 848); MRPS, t. 4, cz. 2, s. 426 (nr 16531).

²⁷⁷ MRPS, t. 5: *Sigismundi Augusti regis tempora complectens 1548-1572*, cz. 1: *Acta cancellariorum 1548-1572*, Varsoviae 1919, s. 42 (nr 637); R. Gustaw, K. Kaczmarczyk, *op. cit.*, s. 17 (nr 27).

²⁷⁸ J. Laberschek, *Sieć wodna średniowiecznego Krakowa i jej gospodarcze wykorzystanie*, Warszawa 2016, s. 67.

²⁷⁹ R. Gustaw, K. Kaczmarczyk, *op. cit.*, s. 21 (nr 44).

²⁸⁰ *Ibidem*, s. 22 (nr 46).

jaki cel przeznaczyć 2000 zł uzyskane z kar za uprawianie nierządu w mieście, zasugerował, by ofiarować je właśnie konwentowi bernardynek na Stradomiu²⁸¹. Wśród znamienitych osobistości, które wspierały krakowskie bernardynki, należy wspomnieć także Tomasza Zamoyskiego († 1638), podkanclerza koronnego. Nie znamy formy, jaką przyjęła jego pomoc, jednakże przełożona Ludgarda Zebrzydowska w liście²⁸², który do niego skierowała, nazwała go „miłościwym Panem i Dobrodziejem”, zapewniła, iż „za dobre zdrowie i szczęśliwe panowanie W.M. naszego wielce mił. Pana [...] prosić jako najpilniej Pana Boga nie przestajemy” oraz wyraziła nadzieję i oczekiwanie, aby „moim mił. Panem i wszystkiego ubogiego zgromadzenia naszego bydź raczył”²⁸³.

Budżet bernardynek zasilają też jednorazowe datki z przeznaczeniem np. na niespodziewane prace remontowe, których siostry nie dałyby rady same sfinansować. I tak 31 lipca 1534 r. kanonicy katedralni ofiarowali zakonnikom 4 fl. na odnowienie klasztoru zniszczonego przez powódź²⁸⁴, w 1542 r. przekazali zakonnikom, przez swego prokuratora Kaspra Podlaskiego²⁸⁵, 5 fl. na budowę komina w zakrystii²⁸⁶, a w 1550 r. klasztor otrzymał od kapituły 2 fl., posłane przez prokuratora Wojciecha Kijewskiego²⁸⁷, które miały być wykorzystane na naprawienie brzegu Wisły, zniszczonego przez uderzenie fal²⁸⁸. Z fundacji kanonika Mikołaja Grabionki h. Leszyc († 1576)²⁸⁹ darowano 7 sierpnia 1621 r. *in subsidio monialium Ord. S. Francisci seu S. Clarae ad ecclesias PP. Bernardinorum in Stradomia manentium* 10 fl. na

²⁸¹ A. Bruździński, Biskup krakowski Piotr Tylicki wobec zakonów w swojej diecezji (1607-1616), „Folia Historica Cracoviensia” 2004, t. 10, s. 65.

²⁸² Brak dokładnej daty, ale list musiał zostać napisany ok. 1629 lub 1630 r., gdyż wtedy przypadła kadencja Ludgardy Zebrzydowskiej jako przełożonej.

²⁸³ AGAD, sygn. 752, Listy do Tomasza Zamoyskiego od różnych 1605-1633, s. 88; Groby królów polskich w kościele katedralnym na zamku. Poprzedza Kronika X. Krzysztofa Zelnera mansjonarza w kościele Panny Maryi. Tę oraz inne pomniki historyczne, z dawnych rękopisów wydał A. Grabowski, Kraków 1835, s. 94.

²⁸⁴ „Pro reformatione domus earum per diluvium destructe” – Wypisy źródłowe do dziejów Wawelu z archiwaliów kapitulnych i kurialnych krakowskich, t. 11, cz. 3: 1534-1535, oprac. B. Przybyszewski, Kraków 1987, s. 36 (nr 1140).

²⁸⁵ L. Łętowski, Katalog biskupów..., t. 3, s. 462-463.

²⁸⁶ „Quinque florenos peccuniarum [...] pro edificatione camini insacristia” – Wypisy źródłowe do dziejów Wawelu z archiwaliów kapitulnych i kurialnych krakowskich, t. 12, cz. 3: 1542-1545, oprac. B. Przybyszewski, Kraków 1997, s. 59 (nr 1153).

²⁸⁷ L. Łętowski, Katalog biskupów..., t. 3, s. 128.

²⁸⁸ „Subsidium pro reparatione rippe suae, per impetum fluminis Vistule rumpi atque deteriorari cepte” – Wypisy źródłowe do dziejów Wawelu z archiwaliów kapitulnych i kurialnych krakowskich, t. 12, cz. 4: 1545-1550, oprac. B. Przybyszewski, Kraków 2008, s. 261 (nr 2451).

²⁸⁹ L. Łętowski, Katalog biskupów..., t. 3, s. 37.

reparację uszkodzeń wywołanych wylewem Wisły²⁹⁰, a 7 kwietnia 1623 r. siostram przekazano jeszcze 5 fl.²⁹¹

Kasę klasztorną wspomagali swymi darami również wierni, którzy przybywali do kościoła zakonnego z okazji uroczystości odpustowych. Jałmużna pochodząca z drobnych ofiar wpływała jednak nieregularnie, ponadto wysokość tych okolicznościowych datków zależna była od dobrej woli darczyńców i przez to trudna do oszacowania. 26 czerwca 1521 r. Zachariasz Ferreri, biskup gardenński, nuncjusz i poseł Stolicy Apostolskiej w Polsce (1519-1521), udzielił klasztorowi św. Agnieszki 10 lat i 10 kwadragen²⁹² odpustu dla wiernych, którzy przystąpią do sakramentu pokuty oraz odwiedzą klasztorną świątynię w wyznaczone dni świąteczne²⁹³. Warunki odpustu zobowiązywały przybywających wiernych do złożenia jałmużny na rzecz odnowienia kościoła²⁹⁴.

4. Wydatki

Na budżet klasztorny oprócz dochodów składały się także wydatki. Ich wysokość oraz rozkład uzależniony był od ogólnego budżetu, którym dysponowano, od liczebności wspólnoty klasztornej oraz bieżących potrzeb związanych z jej utrzymaniem. Prześledzenie wydatków w przypadku klasztoru św. Agnieszki jest nieco trudniejsze do ukazania, gdyż wśród zachowanych materiałów nie natrafiono na księgi, w których by je spisywano. Prawdopodobnie dbano przede wszystkim o regularne notowanie wpływów do kasy konwentu – w tym celu corocznie sporządzano rejestry. Podobnie wygląda sytuacja w przypadku klasztoru bernardynek pw. św. Józefa w Krakowie,

²⁹⁰ Archiwum Krakowskiej Kapituły Katedralnej (dalej: AKKK), rkps Acta actorum, t. 12, k. 31v.

²⁹¹ Ibidem, k. 81.

²⁹² Kwadragena to 40 dni pokuty kościelnej. W tym wypadku 10 lat i 10 kwadragen oznacza odpuszczenie kary doczesnej odpowiadającej pokucie kanonicznej 10 lat i 10 razy 40-dniowego postu, zob. A. Arndt, *Odpusty. Podręcznik dla duchowieństwa i wiernych*, oprac. na podst. niemieckiego dzieła ks. F. Beringera, Kraków 1890, s. 52.

²⁹³ Zostały wspomniane w pierwszym rozdziale rozprawy – były to święto św. Jana Chrzciciela (24 VI), Zwiastowanie NMP (25 III), św. Agnieszki (21 I), św. Bernardyna ze Sieny (20 V) oraz św. Franciszka (4 X).

²⁹⁴ R. Gustaw, K. Kaczmarczyk, *op. cit.*, s. 16 (nr 21); *Acta Nuntiaturae Polonae*, t. 2: *Zacharias Ferreri (1519-1521) et Nuntii Minores (1522-1553)*, ed. H. D. Wojtyska, Romae 1992, s. 128 (nr 51); W. Szyborski, *Odpusty w Polsce średniowiecznej*, Kraków 2011, Aneks I: nr 1593, s. 565.

gdzie od początku zapisywano dochody, ale nie uwzględniano wydatków. Pierwsza zachowana księga wydatków z tej wspólnoty pochodzi dopiero z 1762 r.²⁹⁵, za przełożęstwa Eleonory Modestii Gołuchowskiej († 1805)²⁹⁶. Możliwe, że było to charakterystyczne zjawisko dla ówczesnego zarządzania finansami przez bernardynki.

Na wzmianki na temat wydatków i zobowiązań finansowych względem różnych osób można niekiedy natrafić w źródłach o proveniencji pozaklasztornej. W testamencie Emerencji, żony Piotra Skawiny, krawca i mieszczanina kazimierskiego, z 6 maja 1604 r., w części wyróżnionej śródtytułem *Długi co jej winno* zaznaczono „na różnych miejscach co winno za piwa pięćdziesiąt i siedem ahtoli cokrom Panien u św. Agnieszki, co na pogrzeb obrócić naznaczaj w równy dział”²⁹⁷.

W testamencie Zofii Wolnej, mieszczeni, wdowy po Janie Wolnym starszym († 1626), rajcy kazimierskim, który wciągnięto do ksiąg pod datą 13 lutego 1640 r., zanotowano: „panny u świętej Agnieszki winne mi więcej niż 700 zł, co się na kartach pokaże”²⁹⁸. Być może były to należności za zakup piwa czy też innych produktów żywnościowych na potrzeby klasztoru, zamożna rodzina Wolnych, w tym teść Zofii – Maciej Wolny, już od 1584 r. prowadził bowiem skład wina oraz rzeźnię. Z kolei mąż Zofii, Jan Wolny starszy, był karczmarmem kazimierskim, miał kilka sklepów, piekarnię oraz jatkę mięsną. Posiadał także kamienicę, obecnie nieistniejącą, położoną w narożniku ulic Augustiańskiej i Piekarskiej, w której prowadził gospodę²⁹⁹.

Bernardynki związane były również finansowymi rozliczeniami z kupiecką rodziną Segnitzów. Wiadomo, iż u Stanisława Michała Segnitza (1641-1709)³⁰⁰, rajcy, a zarazem kupca, zamawiały przyprawy korzenne oraz wino – ze źródeł wiadomo o takich rozliczeniach ze stycznia 1670 r.³⁰¹ Informacja o wydatkach poniesionych na zakup piwa znalazła się w testamencie Marcina Lemiesza († 1673)³⁰², rajcy kazimierskiego w latach 1654-1673, spisany 21 kwietnia 1673 r. Testator w swej dyspozycji zamieścił informację o długi

²⁹⁵ ABKr, rkps 99.

²⁹⁶ R. Gustaw, *op. cit.*, s. 120-121; LZZ, t. 2, s. 222.

²⁹⁷ ANK, Archiwum miasta Kazimierza pod Krakowem, rkps K 441, *Acta testamentorum Kazimiriensium* 1586-1606, s. 352.

²⁹⁸ ANK, Archiwum miasta Kazimierza pod Krakowem, rkps K 443, s. 359.

²⁹⁹ *Poczet sołtysów, wójtów, burmistrzów i prezydentów...*, s. 468; K. Łatak, *Poczet rządców opactwa Bożego Ciała Kanoników Regularnych Laterańskich w Krakowie*. Kraków 2005, s. 98.

³⁰⁰ J. Bieniarzówna, *Seignitz (Seignic) Stanisław Michał (1641-1708)*, [w:] PSB, t. 36, red. H. Markiewicz, Warszawa-Kraków 1995-1996, s. 156-157; J. Bieniarzówna, *Mieszczanstwo krakowskie XVII w. Z badań nad strukturą społeczną miasta*, Kraków 1969, s. 39.

³⁰¹ AKMKr, rkps AEp, Vol. 63, k. 15v-16.

³⁰² *Poczet sołtysów, wójtów, burmistrzów i prezydentów...*, s. 498.

bernardynek, które „za piwo na potrzeby klasztoru już mi oddały złotych pięćset”, a winne były dopłacić jeszcze „dwanaście set”. Pieniądze pozyskane tą drogą miały zasilić masę spadku i według woli rajcy – przekazane na ręce ojca prowincjała Dobrocieskiego³⁰³ z klasztoru augustianów przy kościele św. Katarzyny, „a to na sprawienie ławek w kościele w wielkim chórze [...] jako też w kościele Bożego Ciała”³⁰⁴.

Marcin Lemiesz, właściciel słodowni i browaru³⁰⁵, dostarczał do klasztoru wspomniane napoje, stąd w jego ostatniej dyspozycji znalazły się wzmianki o rozliczeniach finansowych, które łączyły go z bernardynkami. Znaczącą część pieniędzy z klasztornej kasy pochłaniał zakup jedzenia³⁰⁶. I tak np. wydatki zanotowane w lipcu 1711 r. na produkty żywnościowe przedstawiały się następująco: „za wódkę do furty” – 12 gr, „za trzy beczki piwa” zamówione u p. Bryknerowej – 28 zł, „mleczny za mleko po Wielkiej nocy brane i za śmietanę i za mleko podpuszczane” – 38 zł 26 gr, „kurnicze za kury, kurczęta, kaczki, tak dla nas, za kury na N.P. Nawiedzenie 18 po gr 18 [...] i na powiązanie dla nas za 11 kur i 6 kurcząt i na elekcyą za kury i kurczęta, kaczki” – 32 zł, „za 13 kop jajec” – 10 zł 12 gr³⁰⁷.

Pewne wyobrażenie o tym, na co zakonnice z klasztoru św. Agnieszki musiały przeznaczać pieniądze, daje roczne zestawienie wpływów i wydatków konwentu, sporządzone 23 lutego 1776 r., pod którym widnieją podpisy lustratorów biskupich: Adama Jagielskiego († 1790) – prepozyta kolegiaty św. Anny, Franciszka Antoniego Cwierzowicza († 1798) – kanclerza kolegiaty Wszystkich Świętych, oraz Antoniego Świeżawskiego³⁰⁸. Wśród tzw. expensy wymie-

³⁰³ Mikołaj Dobrocieski († 1681) w latach 1670-1676 był przeorem konwentu krakowskiego, zob. G. Uth, *Szkic historyczno-biograficzny Zakonu Augustjańskiego w Polsce*, Kraków 1930, s. 263-265.

³⁰⁴ ANK, Archiwum miasta Kazimierza pod Krakowem, rkps K 444, Testamenty (oryginały i kopie ułożone alfabetycznie według nazwisk wystawców) 1592-1785, s. 166-167.

³⁰⁵ Wiadomo, iż jego browar spłonął 7 IV 1646 r., zob. ANK, Archiwum miasta Kazimierza pod Krakowem, rkps K 358, Rewizje i otaksowanie kamienic, domów i gruntów m. Kazimierza 1424-1800, s. 257.

³⁰⁶ Analogiczna sytuacja miała miejsce również w klasztorze bernardynek u św. Józefa oraz bernardynek lwowskich w XVIII w., zob. A. Szylar, „Potrzeby do pożytku należące” – rozrzutność czy skąpstwo? O wydatkach mniszek w XVIII wieku w księgach ekspensy, [w:] *Kobieta i mężczyzna. Jedna przestrzeń – dwa światy*, red. B. Popiołek, A. Chłosta-Sikorska, M. Gadocha, Warszawa 2015, s. 348; J. Gwioździk, *Kultura pisma i książki w żeńskich klasztorach dawnej Rzeczypospolitej XVI-XVIII wieku*, Katowice 2015, s. 185.

³⁰⁷ ABKr., rkps 206, s. 109.

³⁰⁸ Ibidem, s. 126-128; J. Dianni, *Jagielski Adam Szczepan*, [w:] PSB, t. 10, red. K. Lepszy, Wrocław 1962-1964, s. 310-311; *Nekrologium. Księża diecezji krakowskiej zmarli w latach 1749-1810*, oprac. J. Szczepaniak, Kraków 2010, s. 62; idem, *Katalog prepozytów i plebanów diec. krakowskiej z lat 1749 i 1784 oraz zawiślańskiej części diec. krakowskiej z 1776*, Kraków 2010, s. 103; T. Żebrawski, *O kościołach ubytych w Krakowie...*, s. 8.

niono na pierwszej pozycji opłaty na światło do kościoła i wino, zapłatę dla kapeli³⁰⁹, „za fatygi i msze przy pogrzebach i rocznicach siostr”, które kosztowały 980 zł. Na drugim miejscu w zestawieniu ujęto wydatki przeznaczone na remonty kościoła i klasztoru, które wyniosły 800 zł. Wliczono tu zakup materiałów budowlanych, takich jak cegły, wapno, gwoździe, kamienie, gonty, a także zapłatę dla rzemieślników wykonujących naprawy. Na podatek od dwudziestu dwóch kominów płacono po 8 zł od jednego, co łącznie dawało kwotę 176 zł³¹⁰.

Na liście oprócz spraw związanych z troską o obejście klasztorne znalazły się także wydatki ponoszone w celu zapewnienie opieki duchowej, a więc 140 zł na roczną ekspensę dla kapelana, a na fundację trzydziestu dwóch Mszy Świętych, odprawianych po dwie dziennie – 64 zł. Na właściwe utrzymanie zakrystii, a więc na pranie bielizny kościelnej, konserwację paramentów liturgicznych i innych sprzętów, które się tam znajdowały, wydatkowano 420 zł rocznie. Najwyższą kwotę ujętą w tym bilansie – 11 000 zł – bernardynki przeznaczały na sprawy bytowe, a więc na żywność, odzież, zakup opału czy lekarstw. Złożyły się na nią także wydatki na lekarza. Jako że w tym czasie, jak podaje źródło, żyły w klasztorze dwadzieścia dwie siostry, wyliczono, że opieka doktora wynosiła 1 zł 11 gr dziennie na osobę, co rocznie dawało kwotę 500 zł. Ostatnią pozycję w zestawieniu wydatków konwentu stanowiły koszty ponoszone na wynagrodzenie oraz utrzymanie sześciu służących, czyli czeladzi, wynoszące 864 zł³¹¹.

Łącznie wydatki klasztoru św. Agnieszki, spisane w 1776 r., zamknęły się w kwocie 14 444 zł. W tym czasie dochody konwentu pochodzące z prowizji od zapisanych sum wyniosły 4946 zł 8,5 gr. Dziwić może ta ogromna rozbieżność pomiędzy wpływami do kasy konwentu a wydatkami, jednakże jak zaznaczono: „Super expensy wypada Złotych 9497 Groszy 21 ½ Ktorą to super expense częścią robota rąk własnych częścią jałmużny dobrodziejów łaskawych zastępują”³¹². Oznacza to, że bernardynki mogły obniżyć rzeczywiste wydatki klasztoru, gdyż niektóre konieczne prace, być może związane z opieką nad paramentami liturgicznymi, mogły wykonywać samodzielnie, a część kosztów związanych z codziennym bytowaniem wspólnoty pokrywały pieniędzmi pochodzącymi z otrzymywanych darowizn.

³⁰⁹ Jak wspomniano w pierwszym rozdziale rozprawy, monopol na oprawę muzyczną uroczystości w kościele św. Agnieszki posiadała kapela jezuicka.

³¹⁰ ABKr., rkps 206, s. 128. Podatek ten musiał być znacznym obciążeniem, skoro np. norbertanki w Imbramowicach zdecydowały się w 1775 r. zburzyć część kominów na klasztorze, nie mogąc od wszystkich płacić podymnego, zob. M. Borkowska, *Panny siostry w świecie...*, s. 60.

³¹¹ ABKr., rkps 206, s. 128.

³¹² Ibidem.

* * *

Budżet klasztoru bernardynek pw. św. Agnieszki zasilają dochody pochodzące z kilku źródeł, które można podzielić na stałe oraz jednorazowe. Jego podstawę stanowiły posagi składane przez rodziny kandydatek oraz prowizje od zapisanych sum, zabezpieczonych na dobrach ziemskich, kamienicach i jatkach rzeźniczych. Były one pobierane w formie coroczniego czynszu, niekiedy wypłacanego – w zastępstwie gotówki – produktami żywnościowymi. Niestety praktyka pokazała, że regularność tych wpływów bywała różna, gdyż właściciele majątków, na których lokowano kapitał, nie zawsze wywiązywali się ze swoich zobowiązań. Do kasy klasztornej wpływały także opłaty pochodzące z czynszu ziemnego, należnego z tytułu dzierżawy. Bernardynki przyjmowały na wychowanie dziewczęta, wobec czego jednym ze źródeł finansowania były opłaty wnoszone przez rodziców uczennic; jednakże ich wysokość jest trudna do ustalenia, gdyż w źródłach nie natrafiono na zapisy o tym charakterze. Wśród przychodów wymieniono też kwoty uiszczane przez rezydentki, zamieszkujące klasztor w zamian za ustalony czynsz.

Do grupy nieregularnych wpływów zaliczają się pobożne legaty, dzięki którym konwent zyskiwał pieniądze oraz przedmioty materialne, odwdzięczając się modlitewną pamięcią. Zdarzało się jednak, że w dyspozycjach testamentowych zapisywano kapitał z przeznaczeniem na zakup czynszu, dzięki czemu klasztorowi należał się regularny dochód. Należy wymienić również jałmużny od dobrodziejów, przekazywane na zakup żywności i wykonanie niezbędnych remontów, przywileje królewskie zwalniające od obciążeń czy okolicznościowe datki składane przez wiernych przybywających do klasztornej kościoła z okazji uroczystości odpustowych. Trudniejsze do scharakteryzowania są wydatki stradomskiego klasztoru, gdyż nie przetrwały księgi rozchodów, a jedyne tego typu źródło zachowało się dopiero dla wieku XVIII.

Nie ulega wątpliwości, iż budżet, jakim rozporządzały bernardynki od św. Agnieszki, nie był rozległy³¹³. Synody diecezjalne za czasów biskupa Ty-

³¹³ Ze względu na niekompletność zachowanych źródeł nie sposób przedstawić przekrojowe zestawienia rocznych dochodów i wydatków w kolejnych wiekach funkcjonowania klasztoru. Z okresu XV-XVI w. istnieją informacje o zapisach testamentowych, posagowych, czynszów lokowanych na dobrach ziemskich oraz kamienicach krakowskich i kazimierskich, jednakże sam fakt uczynienia zapisu nie zawsze był równoznaczny z regularnym przekazywaniem przez spadkobierców fundatora umówionej sumy do klasztornej kasy. Tym samym wobec braku ksiąg ewidencjonujących tego typu dane dla dwóch pierwszych stuleci istnienia konwentu niemożliwe jest podanie np. rocznego dochodu klasztoru w danym roku. Najlepiej zachowany materiał źródłowy obejmuje XVII w. – są to rejestry odbierania należnych czynszów w latach 1619-1661. Zawarto w nich jednak tylko dochody klasztoru z tytułu czyn-

lickiego nałożyły na klasztory obowiązek uiszczania *seminaristicum* na rzecz krakowskiego seminarium duchownego, uzależniając go od wielkości dochodów³¹⁴. Wśród wymienionych tam różnych wspólnot zakonnych nie ma krakowskich bernardynek, a mniej więcej w tym czasie wspomniany biskup wskazał Radzie Miasta ich konwent jako ten, który należy wspomóc jałmużną. Jest to dowód, iż klasztor bernardynek u św. Agnieszki posiadał skromne, ale wystarczające uposażenie.

O znaczeniu zaplecza finansowego wspólnoty świadczy m.in. fakt, iż trzon rękopisów klasztornego archiwum, które przetrwały zawieruchy wojenne czy liczne pożogi, stanowią właśnie materiały o charakterze majątkowym. Może była to kwestia przypadku, a może jednak celowa troska, zwłaszcza o te dokumenty, które w obliczu prawnych zawirowań potwierdzały stan posiadania. Na piętnaście rękopisów pochodzących z klasztoru św. Agnieszki większość to materiały dotyczące spraw finansowych³¹⁵. Informacja ta mogłaby być początkowo rozczarowująca dla badacza, który bardziej skłonny byłby do analizowania innego typu archiwaliów, jak kroniki czy księgi personalne, spodziewając się odnaleźć w nich bogactwo informacji pozwalających odtworzyć dzieje wspólnoty.

Dopiero wnikliwa analiza tego rodzaju źródeł pozwala wydobyć ich głębię i dostrzec – poza suchymi sumami pieniężnymi, które wpływały do klasztornej kasy, otrzymywanymi procentami od sum ulokowanych na krakowskich nieruchomościach czy dobrach ziemskich – także liczne osoby darczyńców, ich motywację, by wesprzeć ten konkretny klasztor, a także często więzi rodzinne, które łączyły ich z zakonnicami. Niekiedy wzmianki w dokumentach o charakterze finansowym są jedynymi informacjami, które udało się znaleźć na temat poszczególnych bernardynek, a zarazem tymi, które pozwoliły zaświadczyć o ich istnieniu. Spośród wielu przykładów można przywołać postać zakonnicy Barbary Otrobianki, która w 1587 r. darowała 100 zł na zakup czynszu,³¹⁶ czy też Anny Potencji Cerażyn, znanej jedynie z zapisu czynszu rocznego z 1603 r. otrzymanego od jej rodziców³¹⁷. Dzięki temu, iż

szów, brakuje np. opłat od rodziców uczennic, opłat uiszczanych przez rezydentki, jednorazowych darowizn od dobrodziejów, a także poniesionych wydatków. Stąd obraz ten nie jest wystarczający do oddania całościowego stanu klasztornej kasy w określonym przedziale czasowym.

³¹⁴ A. Bruździński, *Działalność synodalna biskupa Piotra Tylickiego w diecezji krakowskiej (1607-1616)*, [w:] *Lex tua veritas. Księga pamiątkowa dedykowana Jego Magnificencji Księdzu Profesorowi Janowi Maciejowi Dyduchowi z okazji 70. rocznicy urodzin*, red. P. Majer, A. Wójcik, Kraków 2010, s. 737-738, 742-744, *Studia – Papieska Akademia Teologiczna w Krakowie. Wydział Teologiczny*, t. 17.

³¹⁵ ABKr, rkps 206 (częściowo); ABKr, rkps 209-220.

³¹⁶ ABKr, rkps 209, s. 76.

³¹⁷ *Ibidem*, s. 53.

często przy czynnościach urzędowych – oprócz prawnego przedstawiciela klasztoru – stawiała się nie tylko przełożona, ale również urzędująca wraz nią wikaria, a niekiedy także siostry dyskretki, możliwe było w wielu przypadkach odtworzenie listy zakonnic wraz z określeniem pełnionych przez nie urzędów w danym roku. Z księgi odbierania prowizji możemy poznać lata sprawowania urzędu przez matki przełożone, co w obliczu braku innych źródeł jest jedyną informacją potwierdzającą okres ich rządów. To również dzięki materiałom o charakterze finansowym, jak zachowane m.in. w księgach grodzkich krakowskich akty abrenuncjacji, czyli poświadczenia zrzeczenia się majątku należnego córce z dóbr rodzicielskich, możliwe było poznanie imion zakonnic niewzmiankowanych w innych źródłach, a także odtworzenie ich pochodzenia, w tym imion ich rodziców.

Zakończenie

Historyczne początki Mniszek Trzeciego Zakonu Regularnego św. Franciszka z Asyżu, powszechnie zwanych w Rzeczypospolitej bernardynkami, są ściśle związane z dziejami ich pierwszego klasztoru pw. św. Agnieszki, który został ufundowany w 1459 r. w Krakowie, na przedmieściu Stradom, w pobliżu Mostu Królewskiego. Dzięki hojnemu wsparciu możnego dobrodzieja, Jana Hinczy z Rogowa, już w drugiej połowie XV w. rozpoczęto tam wznoszenie świątyni oraz pierwszych, drewnianych zabudowań przeznaczonych na potrzeby rozrastającej się wspólnoty tercjarek. Jej członkinie wywodziły się z grup pobożnych kobiet, dla których wyraźnym impulsem do stworzenia regularnej wspólnoty był pobyt św. Jana Kapistrana w Krakowie na przełomie lat 1453 i 1454. To pod wpływem jego żarliwych kazań i głoszonych nauk część z kobiet zapragnęła prowadzić życie wspólnotowe zgodne z założeniami Reguły Trzeciego Zakonu św. Franciszka. Ich pierwotna siedziba znajdowała się w bliżej nieokreślonym domu, położonym w pobliżu Bramy Mikołajskiej, o czym zaświadczaają wzmianki zawarte w testamentach mieszczan krakowskich, chętnie wspomagających ich swymi darowiznami.

Klasztorny kościół pw. św. Agnieszki oraz wzniesione zabudowania należące do bernardynek doświadczały destrukcyjnych skutków kataklizmów, zwłaszcza pożarów. Po pożodze z 1476 r. obiekty zostały na nowo wzniesione staraniem biskupa krakowskiego Jana Rzeszowskiego. Duże zasługi w odbudowie kościoła sióstr, zniszczonego w wyniku pożaru w drugiej połowie XVI w., miał z kolei kanonik krakowski Jan Korzbog, który przeznaczył znaczne sumy na jego renowację. Kościół św. Agnieszki oraz klasztor bernardynek przetrwały zasadniczo w swej pierwotnej formie aż do połowy XVII w. Wówczas to w wyniku inwazji szwedzkiej i przygotowywanej obrony Stradomia przed siłami wroga zabudowania zostały całkowicie zniszczone, a zakonnice zmuszone były szukać tymczasowego schronienia w domach osób świeckich, w bliżej nieokreślonej kamienicy, wewnątrz murów

miejskich. Świątynia oraz kompleks zabudowań konwentu były stopniowo odbudowywane w drugiej połowie XVII w., również dzięki zaangażowaniu przełożonych bernardynek. Stan wyposażenia klasztornej kościoła oraz jego zakrystii znany jest dopiero z okresu XVIII w. Jego odtworzenie możliwe było dzięki zachowanym inwentarzom, które były spisywane jako pokłosie wizytacji przeprowadzanych przez prowincjałów bernardyńskich. Kres działalności klasztoru św. Agnieszki przyniosły zarządzenia prymasa Michała Poniatowskiego, który w duchu oświeceniowych prądów reprezentował nieprzychylny stosunek do życia zakonnego i przeprowadził akcję likwidowania krakowskich konwentów, a niektórym żeńskim zabronił przyjmowania kandydatek do nowicjatu. Wśród z nich znalazły się stradomskie bernardynki, które w 1788 r. musiały przenieść się do krakowskiego klasztoru św. Józefa. W wyniku publicznej licytacji ich świątynia i zabudowania trafiły w prywatne ręce i były aż do początku XX w. wykorzystywane na cele użytkowe, m.in. jako skład tytoniu czy żelaza.

Fundacja klasztoru oraz kościoła pw. św. Agnieszki, a także formowanie się wspólnoty sióstr tercjarek na Stradomiu były procesami rozciągniętymi w czasie. Wydarzeniem przełomowym, mającym wyraźny wpływ na kształt i dalszy rozwój wspólnoty, było nadanie w 1461 r. ustaw papieskich przez o. Gabriela Rangoniego z Werony, z polecenia papieża Piusa II. Ich najważniejszym punktem było wprowadzenie obowiązku przestrzegania klauzury, co w dalszej perspektywie odróżniało tamtejsze bernardynki od dwóch innych grup tercjarek – z konwentu św. Kolety oraz z Kazimierza. Realizacja przepisu nałożonego przez prawo nie zawsze współistniała jednak z realiami życia. Jak przedstawiono na przykładach, zakonnice wywodzące się z różnych rodzin, cieszące się szczególnymi względami, nie zawsze przestrzegały nakazu zachowywania klauzury i – mimo związku z klasztorem św. Agnieszki – zdarzało się, iż zamieszkiwały dość długo poza nim.

Oprócz ustaw papieskich regulujących wiele aspektów codziennego życia, bernardynki ze Stradomia stosowały się do przepisów zawartych w Regule Trzeciego Zakonu św. Franciszka, zatwierdzonej przez papieża Mikołaja IV, a dostosowanej w 1521 r. przez Leona X do potrzeb wspólnot o charakterze zakonnym. Pod względem jurysdykcyjnym pozostawały pod zwierzchnictwem Zakonu Braci Mniejszych Obserwantów, tj. generała zakonu, a w bezpośredniej perspektywie podlegały lokalnemu prowincjałowi. Wiążące były dla nich decyzje podejmowane w trakcie kapituł prowincjalnych, kierowane do wszystkich klasztorów bernardynek znajdujących się w danej prowincji lub dotyczące aktualnego problemu czy potrzeb konkretnej wspólnoty. W XVI w. bernardynki zostały ponadto zobowiązane do poddania się przepisom uchwalonym przez sobór trydencki oraz późniejsze zarządzenia papieskie. Najważniejsze punkty dotyczyły obowiązku złożenia uroczystych ślubów oraz nakazu klauzury, zarówno czynnej (wycho-

dzenia poza mury klasztoru), jak i biernej (wpuszczania osób z zewnątrz na teren klasztoru). Działania na rzecz wprowadzenia zarządzeń potrydenckich podjął prowincjał bernardynów o. Benedykt Gąsiorek. Ich wdrożenie w klasztorze św. Agnieszki napotkało wyraźne trudności, spowodowane niechęcią bernardynek do poddania się nowym wymogom. Jak się przypuszcza, zasadniczym punktem spornym nie była kwestia przestrzegania klauzury, gdyż zakonnice posiadały własną świątynię, do której uczęszczwały na nabożeństwa, i nie musiały nagle starać się o pozyskanie funduszy na jej wzniesienie. Więcej trudności mogła spowodować konieczność złożenia uroczystego ślubu ubóstwa. Bernardynki bowiem miały dotychczas pewną swobodę w dysponowaniu swymi dobrami; utartą praktyką było, iż mogły przeznaczać część z sum posagowych na własne potrzeby. Niekiedy oprócz wymaganego posagu rodzice bądź krewni wyznaczali im jeszcze osobną coroczną pensję na ich prywatny użytek. Reforma potrydencka została więc przeprowadzona w ich klasztorze połowicznie, nie wszystkie bernardynki zdecydowały się bowiem – pomimo twardych warunków postawionych przez prowincjała – do porzucenia dotychczasowej formy życia.

Odtworzenie pełnego składu personalnego klasztoru bernardynek od św. Agnieszki było utrudnione ze względu na niekompletność źródeł. Zachowana metryka została bowiem odtworzona przez zakonnice dopiero na początku XVIII w. Ze względu na ograniczenia ludzkiej pamięci przy uzupełnianiu wpisów na temat wstępujących do zakonu kandydatek, złożonych profesjach czy nekrologach sięgnięto najdalej do drugiej połowy wieku XVII. Ponadto wiele wpisów tamże zawartych pozbawionych jest dokładnej datacji czy też informacji o rodzicach zakonnic. Część danych na temat bernardynek należących do konwentu św. Agnieszki, z wcześniejszego okresu jego istnienia, potwierdzono więc na podstawie źródeł o proveniencji pozaklasztornej. Szczególne znaczenie miały tu wpisy zawarte w aktach oficjalatu krakowskiego – pozwoliły one bowiem odnaleźć wiele dotąd niezidentyfikowanych bernardynek, ustalić ich pochodzenie czy pełnione urzędy klasztorne. Z kolei w toku kwerendy w aktach grodzkich krakowskich, na podstawie znajdujących się tamże poświadczeń abrenuncjacji, ustalono dane o rodzicach niektórych bernardynek żyjących w XVII w. Łącznie udało się zidentyfikować trzysta czterdzieści siedem zakonnic, które tworzyły wspólnotę stradomskiego konwentu. Nakreślony skład osobowy klasztoru św. Agnieszki, mimo iż niepełny, pozwala potwierdzić źródłowo funkcjonujące w literaturze twierdzenie, iż wstępowały do niego panny pochodzące z rodzin szlacheckich, zazwyczaj osiadłych na terenie Małopolski. W jego strukturach licznie obecne były także córki krakowskich i kazimierskich mieszczan. Świadczy to o pozytywnym oddziaływaniu bernardynek na lokalną społeczność, która obdarzała je zaufaniem, tak iż chętnie posyłała swe córki w szeregi nowicjuszek. Chociaż stradomskie zakonnice prowadziły

kontemplacyjny sposób życia i poświęcały się przede wszystkim modlitwie, nie funkcjonowały w oderwaniu od spraw, które dotyczyły także pozostałych mieszkańców miasta. Wraz z nimi doświadczały licznych kataklizmów, wspomnianych pożarów, wylewów Wisły czy zagrożenia ze strony szerzących się epidemii zarazy. Pozytywne oddziaływanie bernardynek wyrażało się także poprzez prowadzenie działalności wychowawczej. Przyjmując dziewczęta na edukację, siostry wypełniały ważną misję społeczną, co jest potwierdzeniem ich otwartości na potrzeby i oczekiwania ówczesnych mieszkańców. Ci zaś dawali wyraz swemu uznaniu dla zasług bernardynek m.in. poprzez wspomnianie ich wspólnoty w dyspozycjach testamentowych – niejednokrotnie przeznaczali dla nich pobożne legaty, wyrażając przy tym nadzieję na zapewnienie sobie z ich strony modlitewnej pamięci. Należy również wspomnieć, iż konwent św. Agnieszki miał na tyle ugruntowaną pozycję w strukturach prowincji i cieszył się dobrą sławą, iż to siostry wywodzące się ze stradomskiej wspólnoty były delegowane, by tworzyć załączki nowych fundacji ich reguły. Ich klasztor, historycznie pierwszy, był więc domem macierzystym dla wszystkich klasztorów bernardynek, w szczególności zaś znajdujących się w Tarnowie, Wilnie, Lublinie i w Krakowie u św. Józefa.

Duchową opiekę nad bernardynkami sprawowali spowiednicy rekrutujący się z zakonu bernardynów. Powoływani byli na tę funkcję w trakcie kapituł prowincjalnych. Ich obowiązkiem było także przeprowadzanie cyklicznych rekolekcji dla sióstr. Zamieszkiwali oni w klasztorze pw. św. Bernardyna ze Sieny na Stradomiu i udawali się do konwentu zakonnicy jedynie dla wypełnienia swej posługi. Również spośród bernardynów rekrutowali się kaznodzieje przypisani do ich klasztornej kościoła. Z kolei obowiązek odprawiania Mszy Świętych i innych nabożeństw spoczywał na kapłanach należących do duchowieństwa diecezjalnego. Kapelani czy też prepozyci kościoła św. Agnieszki wspierali ponadto bernardynki w sprawach natury gospodarczej, często towarzyszyli im w czynnościach prawnych dotyczących zawieranych transakcji finansowych czy też pomagali w spisywaniu napływających do klasztornej kasy sum od należnych procentów. Jak wspomniano, pomimo ograniczeń i wymogów wynikających z kontemplacyjnej formy życia bernardynki aktywnie angażowały się w sprawy lokalnego Kościoła, np. starały się o nadania odpustowe dla swojej świątyni, by stawała się celem pielgrzymek wiernych z najbliższego otoczenia, a niektóre zakonnice czyniły hojne darowizny, np. w celu wspomnienia klasztoru stradomskich bernardynów czy fundacji – jak Zofia *Regina* Tarnowska – kolegium mansonarzy przy kościele św. Mikołaja. Silne związki z krakowską wspólnotą wiernych bernardynki wyrażały także poprzez uczestnictwo, głównie modlitewne, w życiu lokalnych bractw.

Nie ulega wątpliwości, iż niektóre z zaprezentowanych wątków mogą stanowić przyczynek do dalszych analiz. Z postulatów badawczych należy

wskazać pogłębione poszukiwania genealogiczne, które być może pozwolą na ustalenie szerszego kręgu rodzinnego bernardynek. Zasadna wydaje się tu dalsza kwerenda w aktach grodzkich i ziemskich, która pozwoliłaby ustalić rodziców i krewnych niektórych mniej znanych zakonnic. Odpowiedź taką mogą przynieść również szczegółowe poszukiwania w aktach miejskich, krakowskich oraz kazimierskich, zwłaszcza w kontekście prowadzenia przez bernardynki czynności prawnych związanych z transakcjami finansowymi. Jako iż często do ich zawarcia stawiały się – oprócz reprezentującego konwent pełnomocnika – także przełożona, wikaria czy siostry pełniące funkcje dyskretek, badanie takie pomogłyby w uzupełnieniu wykazu urzędniczek klasztornych. Dla szerszego zobrazowania procesu wdrażania potrydenckiego modelu życia wskazana wydaje się równie kwerenda w Archiwum Watykańskim, zmierzająca do przeanalizowania korespondencji przełożonych bernardynek, prowadzonej w XVII w. z władzami kościelnymi w Rzymie.

Należy jednak wyrazić nadzieję, iż pomimo otwartej ścieżki do dalszych analiz zaprezentowana praca ma szansę wypełnić dotychczasową lukę w badaniach nad historią bernardynek z klasztoru św. Agnieszki, pierwszego żeńskiego zakonu powstałego w Polsce. Zamierzeniem leżącym u podstaw podjętych poszukiwań naukowych było bowiem pragnienie przywrócenia stradomskim zakonnicom należnej pamięci w powszechnym odbiorze społecznym i ich zaszczytnej pozycji wśród grona żeńskich wspólnot znajdujących się na terenie Krakowa, ugruntowanej przez trzy wieki chwalebnej historii. Pragnieniem autorki było ponadto, by w szerszej świadomości utrwaliło się przekonanie, że spuścizna bernardynek od św. Agnieszki to coś więcej niż jedynie mury świątyni znajdującej się obecnie w posiadaniu parafii garnizonowej czy nazwa ulicy położonej na Stradomiu, w sąsiedztwie ich dawnej siedziby. Zasadne jest więc przywołanie wciąż aktualnych słów M. Nałęcz-Dobrowolskiego, który opisując na początku XX w. zrujnowane w następstwie kasaty wnętrze kościoła i resztki zabudowań konwentu przylegających do jego północnej ściany, zanotował: „Sklepienia krzyżowe lub klasztorne, mroczne, długie korytarze, przypominają jednak co chwila, że to przecież klasztor, i to kiedyś sławny!”¹.

¹ M. Nałęcz-Dobrowolski, *Kościół i klasztor św. Agnieszki w Krakowie*, Kraków 1906, s. 29, Biblioteka Krakowska, nr 34.

Aneks

Tabela 1. Spis bernardynek klasztoru św. Agnieszki

Lp.	Nazwisko i imię	Imię zakonne	Miejsce pochodzenia/Rodzina	Data urodzenia/ nowicjat/ profesja/ data śmierci	Sprawowane funkcje/ wzmianka w źródle
1.	żona Franciszka, malarza z Węgier ¹	—	—	—	wstąpiła do bernardynek po tym, jak jej mąż postanowił wstąpić do bernadynów
2.	—	Magdalena ²	—	—	1459 – wspomniana w testamencie Anny Florianinnej, wdowy
3.	Korytkówna ³	—	—	—	1461 – po wprowadzeniu klauzury odłączyła się z pięcioma towarzyszkami, dając początek wspólnocie koletek
4.	—	Marusza ⁴	—	—	1463 – przełożona
5.	Wanszykówna ⁵	Dorota	—	—	1464 – Zofia z Krakowa, za pośrednictwem swego męża kowala Jana, odstąpiła połowę swego domu koło kościoła św. Agnieszki Dorocie, zakonnicy św. Bernardyna

¹ Jan z Komorowa, *Kronika Zakonu Braci Mniejszych Obserwantów (1209-1536)*, przeł. K. Żuchowski, Kalwaria Zebrzydowska 2014, s. 269; C. Bogdalski, *Bernardyni w Polsce 1453-1530*, t. 2: *Zakonnicy tego okresu*, Kraków 1933, s. 241.

² Archiwum Narodowe w Krakowie (dalej: ANK), Akta miasta Krakowa, Testamenta in officio consulari Cracoviensi, rkps 772, Incipit liber testamentorum ex mandato dominorum consulum ad id Anno Domini etc. 1427-1623, s. 64-65; J. Wysmułek, *Testamenty mieszczan krakowskich (XIV-XV wiek)*, Warszawa 2015, s. 310-311.

³ Archiwum Sióstr Bernardynek u św. Józefa w Krakowie (dalej: ABKr.), rkps 206, Akta odnoszące się do klasztoru św. Agnieszki na Stradomiu i jego uposażenia, 1461 – ok. 1850, s. 9, 20; M. Borkowska, *Leksykon zakonnic polskich epoki przedrozbiorowej* (dalej: LZP), t. 2: *Polska centralna i południowa*, Warszawa 2005, s. 203.

⁴ R. Gustaw, K. Kaczmarczyk, *Katalog archiwum klasztoru sióstr bernardynek przy kościele św. Józefa w Krakowie*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 1970, t. 20, s. 11-12 (nr 4).

⁵ *Ibidem*, s. 12 (nr 5); LZP, t. 2, s. 203.

Lp.	Nazwisko i imię	Imię zakonne	Miejsce pochodzenia/Rodzina	Data urodzenia/ nowicjat/ profesja/ data śmierci	Sprawowane funkcje/ wzmianka w źródle
6.	Zofia Ofka ⁶	—	—	—	9 I 1475 – w dokumencie określona jako <i>monialis grisea de tertia regula S. Francisci</i> , posiadała dom położony za kościołem bernardynów na Stradomiu mogła być bernardynką żyjącą poza klauzurą
7.	—	Regina ⁷	—	—	29 IV 1476 – występuje w dokumencie jako <i>senior</i>
8.	Czarnkowska Elżbieta ⁸	Urszula	Piotr Czarnkowski z Czarnkowa – ojciec	—	29 IV 1476 – występuje w dokumencie wraz z Reginą określoną jako <i>senior</i> 21 V 1476 – otrzymała zapis czynszu 2 fl.
9.	Secygniowska/ Sancygniowska ⁹	Dobrochna	Mikołaj h. Jelita († 1503/1504), dworzanin królewski, burgrabia krakowski – ojciec Jadwiga Słupska († przed 1476) – matka	—	1477 – Dobrochna zeznała, że wzięła od ojca 500 fl. węgierskich w złocie macierzyzny po zmarłej matce, które zapisała ojcu na Sancygniowie, Biedrzychowicach, Opatkowicach, Knyszynie do czasu wydzierżenia przez niego tej sumy 1492 – Jan Olbracht pozwała Mikołajowi z Sancygniowa sprzedać czynsz roczny klasztorowi św. Agnieszki za 500 zł węgierskich i zabezpieczyć go na wsi Opatkowice w ziemi krakowskiej

⁶ Starodawne prawa polskiego pomniki z ksiąg rękopiśmiennych dotąd nieużytych głównie zaś z ksiąg sądowych ziemskich i grodzkich ziemi krakowskiej, t. 2, wyd. A. Z. Helcel, Kraków 1870, s. 804 (nr 4129).

⁷ Archiwum Kurii Metropolitalnej w Krakowie (dalej: AKMKr.), rkps Acta Officiala Cracoviensia (dalej: AOOff), Vol. 2, s. 396.

⁸ Ibidem; AKMKr., rkps AOOff, Vol. 13, s. 770; E. Pluta-Saladra, Konwenty żeńskie w średniowiecznym województwie krakowskim. Studium prozopograficzne (2 połowa XII – 2 połowa XVI wieku), Kraków 2021, Historia, Hereditas, Ecclesia, t. 14 (dalej: KŻŚ), s. 477.

⁹ W. Bukowski, Secygniowski (Sancygniowski) Mikołaj h. Jelita, [w:] Polski Słownik Biograficzny (dalej: PSB), t. 36, red. H. Markiewicz, Warszawa–Kraków 1995-1996, s. 129-130; R. Gustaw, K. Kaczmarczyk, op. cit., s. 14 (nr 14).

Lp.	Nazwisko i imię	Imię zakonne	Miejsce pochodzenia/Rodzina	Data urodzenia/ nowicjat/ profesja/ data śmierci	Sprawowane funkcje/ wzmianka w źródle
10.	Kołuchowska ¹⁰	Benedykta	Rafał Kołuchowski – ojciec	–	10 V 1478 – otrzymała zapis 3 grzywien czynszu od ojca
11.	Biczinska ¹¹	Jadwiga	–	–	5 IV 1490 – wymieniona w dokumencie przekazania 2 grzywien od Bernarda Boguckiego z Bogucic w pobliżu rzeki Raby, określona jako Religiosa [...] soror Tertiae Regulae Sancti Francisci przynależność do klasztoru św. Agnieszki niepewna
12.	Galiezka ¹²	Katarzyna	–	–	19 I 1479 – określona jako monialis monasterii S. Agnetis 3 reg. o.s. Francisci, profeska, starała się o pozwolenie przełożonego, aby mogła odbyć podróż do Rzymu, by spełnić złożony ślub, zmarła w drodze
13.	Lyssoweska ¹³	Katarzyna	–	–	19 I 1479 – profeska, towarzysząca Katarzyny Galiezki
14.	–	Barbara ¹⁴	Otton z Sącza – ojciec	now. przed 1490	7 i 17 VI 1490 – określona jako virgo religiosa [...] professa Monasterium Sanctae Agnetis in Stradomya
15.	–	Urszula ¹⁵	–	–	10 XII 1497 – określona jako Religiosa de Tertia Regula S. Francisci przynależność do klasztoru św. Agnieszki niepewna

¹⁰ AKMKr., rkps AOff, Vol. 13, s. 961; KŻŚ, s. 478.

¹¹ AKMKr., rkps AOff, Vol. 14, s. 583; KŻŚ, s. 479.

¹² Repertorium Germanicum X, Verzeichnis der in den Registern und Kameralakten Sixtus' IV vorkommenden Personen, Kirchen und Orte des Deutschen reiches, seiner Diözesen und Territorien 1471-1484, Vol. 1-2, wyd. U. von Schwarz et al., Berlin-Boston 2018, s. 296 (nr 1173).

¹³ Ibidem.

¹⁴ AKMKr., rkps Acta Episcopalia Cracoviensia (dalej: AEp), Vol. 4, k. 48-48v, (s. 54-55).

¹⁵ AKMKr., rkps AOff, Vol. 17, s. 131.

Lp.	Nazwisko i imię	Imię zakonne	Miejsce pochodzenia/Rodzina	Data urodzenia/ nowicjat/ profesja/ data śmierci	Sprawowane funkcje/ wzmianka w źródle
16.	Próchnicka Zofia ¹⁶	<i>Prakseda</i>	Piotr z Pruchnika h. Korczak († 1455/1456), stolnik i kasztelan przemyski – ojciec matka pochodziła prawdopodobnie z Sienieńskich h. Dębno lub Kluszków z Gołogór h. Szreniawa	now. przed 14 III 1486 † po 22 V 1518	22 V 1518 – wszystkie swoje dobra ruchome i nieruchome powierzyła opiece Jana Sienieńskiego Gołogórskiego
17.	Knollówna ¹⁷	<i>Barbara</i>	Mikołaj Knolla z Krakowa († przed 7 X 1482) – ojciec	–	7 X 1482 – Barbara Knollówna z Krakowa określona jako <i>monialis Conventus sororum Sanctae Agnetis in Ponte Regali alias Stradomya Ordinis Beati Bernardini</i> 19 VII 1488 – Barbara Knollówna <i>de Cracovia monialis Conventus sororum [...] Sanctae Agnetis in ponte regali alias in Stradomya Ordinis Sancti Bernardini</i> 30 VII 1488 – odstąpiła prawo patronatu ołtarza św. Krzyża w kościele NMP w Krakowie klasztorowi św. Agnieszki
18.	Woythyczka [Wojtecka] ¹⁸	<i>Barbara</i>	pochodziła z Wojtkowic (<i>de Woytkowicze</i>) na Mazowszu	now. ok. 1484 † przed 9 III 1513	5 X 1484 – Mikołaj Stadnicki zapisał jej czynsz 10 grzywien dożywotnio za 160 grzywien na Łyszkowicach

¹⁶ ANK, rkps Acta Terrestria Cracoviensia (dalej: Terr. Crac.), t. 158, s. 246; M. Wolski, *Próchniccy herbu Korczak do połowy XVI w. Dzieje linii na Pruchniku*, „Studia Genealogiczne” 2019, t. 3, s. 29.

¹⁷ AKMKr, rkps AOff, Vol. 3, s. 311-312 (k. 157-157v); AKMKr, rkps AOff, Vol. 11, s. 216-217; R. Gustaw, K. Kaczmarczyk, *op. cit.*, s. 13 (nr 10), 14 (nr 12); M. Borkowska, *Leksykon zakonnic polskich epoki przedrozbiorowej* (dalej: LZP), t. 2: Polska Centralna i Południowa, Warszawa 2005, s. 203; KŻŚ, s. 478.

¹⁸ AKMKr, rkps AOff, Vol. 3, s. 370; AKMKr, rkps AOff, Vol. 17, s. 615-616; AKMKr, rkps AOff, Vol. 19, s. 99-100; AKMKr, rkps AOff, Vol. 20, s. 329; AKMKr, rkps AOff, Vol. 24, s. 100-101; AKMKr, rkps AOff, Vol. 25, s. 693, 790; AKMKr, rkps AOff, Vol. 34, s. 582 (w dokumencie

Lp.	Nazwisko i imię	Imię zakonne	Miejsce pochodzenia/Rodzina	Data urodzenia/ nowicjat/ profesja/ data śmierci	Sprawowane funkcje/ wzmianka w źródle
					16 XII 1499 – określona jako Barbara Woytyczka <i>monialis de Sancta Agneta</i>; Andrzej Stadnicki w imieniu swoim i swoich braci potwierdził, że posiada 160 grzywien należących do Barbary 15 X 1499 – określona jako <i>sanctimonialis de Tertia Regula Sancti Bernardini</i>, Barbara Stadnicka i syn Andrzej zobowiązani są do wypłacenia Barbarze 10 grzywien czynszu 6 VI 1499 – określona jedynie jako <i>sanctimonialis</i>, dokonała rozliczeń finansowych z Barbarą Stadnicką 22 IV 1501 – określona jako <i>Religiosa ac Deodicata Barbara Woythyczka sanctimonialis Tertiae Reguleae Sancti Bernardini in Stradomia</i> 5 II 1510 – w dokumencie określona jako <i>monialis de Tertia Regula Sancti Bernardini</i>; Jan i Stanisław, bracia Stadniccy ze Żmigrodu, zeznali, że są winni Barbarze 60 grzywien i 8 gr; w treści wspomina no, iż Barbara <i>ad Sanctam Agnetam manenti</i> 1 VI 1510 – w dokumencie określona została jako <i>Religiosa ac Deodicata virgina Barbara Woythyczka de Tertia Regula</i>, Andrzej Stadnicki ze Żmigrodu zeznał, że jest jej winien 100 grzywien 9 III 1513 – wzmiankowana jako zmarła

określona jako zmarła); A. Marzec, Łyszkowice, [w:] *Słownik historyczno-geograficzny województwa krakowskiego w średniowieczu*, cz. 3, z. 4: Łaganów – Łyszkowice, oprac. W. Bukowski [et al.], red. F. Sikora, Kraków 2003, s. 1083-1084; KŻŚ, s. 481.

Lp.	Nazwisko i imię	Imię zakonne	Miejsce pochodzenia/Rodzina	Data urodzenia/ nowicjat/ profesja/ data śmierci	Sprawowane funkcje/ wzmianka w źródle
19.	Trzeciecka Elżbieta ¹⁹	Salomea	Jan h. Strześć Trzeciecki († 1489) – ojciec Katarzyna Stadnicka († przed 1480) – matka	now. przed 1485 † po 5 VI 1515	25 IV 1485 – otrzymała od ojca i braci czynsz 10 grzywien zapisany na Mojkowicach, określona w dokumencie jako <i>Deodicata Virgina ad Sanctam Agnetem sub Regula Sancti Bernardini</i> 8 X 1498 – Barbara z Niedźwiedzia, wdowa po Mikołaju Stadnickim, dokonuje rozliczeń finansowych z Elżbietą, określoną jako <i>Religiosa et Deodicata Elisabeth Trzecesska nunc vero Salomea nuncupata</i> 5 VI 1515 – skwitowała Andrzeja Stadnickiego, wojewodę bełskiego, z należnych jej 100 florenów, określona jako <i>Religiosa Virgo Salomea alias Elisabeth Tertiae Regulae Sancti Bernardini</i>
20.	Grot Wiktoria ²⁰	Katarzyna	Andrzej Grot, wojewoda rawski z Nowego Miasta ²¹ – ojciec	–	16 VII 1482 – uzdrowiona przez Szymona z Lipnicy w czasie epidemii 15 X 1486 – otrzymała zapis czynszu rocznego 20 fl. węgierskich (po 10 fl. dla każdej z sióstr Grotówien)

¹⁹ AKMKr, rkps AOff, Vol. 3, s. 395-396; AKMKr, rkps AOff, Vol. 17, s. 503-504; AKMKr, rkps AOff, Vol. 35, s. 417; M. Wołski, *Trzeciecy herbu Strześć. Małopolska rodzina szlachecka XIV-XVI wieku*, Kraków 2005, s. 246, 248, 324, 261-262; idem, *Mojkowice*, [w:] *Słownik historyczno-geograficzny województwa krakowskiego w średniowieczu*, cz. 4, z. 4: *Mogiłce – Mrzygłód Stary*, red. W. Bukowski, Kraków 2014, s. 762; Lzp, t. 2, s. 203; KZŚ, s. 478.

²⁰ AKMKr, rkps AEp, Vol. 3, k. 339r; *Acta Sanctorum Julii ex Latinis et Graecis, aliarumque gentium monumentis, servata primigenial veterum scriptorium phrase, collecta digesta commentariisque et observationibus illustrata*, red. J. B. Sollerio et al., t. 4, Antverpia 1725, s. 532; *Cuda św. Szymona z Lipnicy (1482-1520)*, red. M. Starzyński, A. Zajchowska-Bołtomiuk, [w:] *Monumenta Poloniae Historica*, II, t. 17, Kraków 2019, s. 12.

²¹ Zachodzi wątpliwość co do imienia ojca, gdyż wojewodą rawskim od 1468 r. był Jan Grot, zob. I. Sułkowska, *Jan Grot z Nowego Miasta (zm. przed 1489)*, [w:] PBS, t. 9, red. K. Lepsi, Kraków 1960-1961, s. 15.

Lp.	Nazwisko i imię	Imię zakonne	Miejsce pochodzenia/Rodzina	Data urodzenia/ nowicjat/ profesja/ data śmierci	Sprawowane funkcje/ wzmianka w źródle
21.	Grot ²²	Anna	Andrzej Grot, wojewoda rawski z Nowego Miasta – ojciec	–	15 X 1486 – otrzymała zapis czynszu rocznego 20 fl. węgierskich (po 10 fl. dla każdej z sióstr Grotówien)
22.	Nowomiejska ²³	Jadwiga	Andrzej Grot, wojewoda rawski z Nowego Miasta – ojciec Hieronim i Piotr Grot – bracia	–	5 II 1501 – w dokumencie wymienieni są jej bracia Hieronim i Piotr, synowie nieżyjącego już Andrzeja Grota, Jadwiga jest już wówczas zakonnicą <i>vitam religiosam in monasterio Sanctimonialium Sancate Agnetis in Stradomia</i> ; otrzymała zapis 10 zł węgierskich dożywotnio (jest to oblata zapisu z 1490 r.) 15 I 1523 – skwitowała odbiór 15 zł czynszu <i>a tribus annis</i> od Bartłomieja Nowomiejskiego 31 III 1523 – skwitowała Bartłomieja Nowomiejskiego z 10 zł czynszu 7 II 1527 – odebrała 30 zł czynszu, w dokumencie wzmiankowany jest jej krewny Bartłomiej Nowomiejski
23.	Melsztyńska ²⁴	Katarzyna	Spytek h. Leliwa († ok. 1503), kasztelan zawichojski – ojciec Katarzyna Giżycka – matka	† przed 28 VIII 1523	15 II 1487 – otrzymała zapis czynszu rocznego w wysokości 30 grzywien na wsiach Ołpiny i Olszyny 16 I 1488 – zrzeczenie się praw do dóbr ojczyстых, w zamian miał być wypłacany czynsz roczny w wysokości 30 grzywien

²² AKMKr, rkps AEp, Vol. 3, k. 339r.

²³ AKMKr, rkps AOff, Vol. 21, s. 118; AKMKr, rkps AOff, Vol. 54, s. 253 (k. 130); AKMKr, rkps AOff, Vol. 57, s. 868-869, 985-986; AKMKr, rkps AOff, Vol. 59, s. 174; KŻŚ, s. 481.

²⁴ AKMKr, rkps AEp, Vol. 3, k. 356v-357r; F. Kiryk, *Melsztyński Spytek h. Leliwa* (zm. ok. 1503), [w:] PSB, t. 20, red. E. Rostworowski, Wrocław 1975, s. 417-419; M. Smoleński, *Melsztyn. O zamku i jego panach, o kościele i plebanach. Z dodatkiem o Domosławicach*, Kraków 1888,

Lp.	Nazwisko i imię	Imię zakonne	Miejsce pochodzenia/Rodzina	Data urodzenia/ nowicjat/ profesja/ data śmierci	Sprawowane funkcje/ wzmianka w źródle
24.	Melsztyńska ²⁵	<i>Beata</i>	Spytek h. Leliwa († ok. 1503), kasztelan zawichojski – ojciec Katarzyna Giżycka – matka	–	15 II 1487 – otrzymała zapis czynszu rocznego w wysokości 30 grzywien na wsiach Ołpiny i Olszyny 27 XI 1514 – dyskretka 1518 – wikaria 1529 – wzmiankowana w dokumencie
25.	–	<i>Anna</i> ²⁶	–	–	18 VII 1487 – została uzdrowiona przez Szymona z Lipnicy z bólu zębów, określona jako <i>soror tertii Ordinis sanctissimi patris Francisci</i> przynależność do klasztoru św. Agnieszki niepewna
26.	Almatina ²⁷	<i>Anna</i>	–	–	18 VII 1487 – towarzyszyła Zofii, żonie Marcina, zamieszkałego przy ul. św. Mikołaja, który został uzdrowiony przez Szymona z Lipnicy, określona jako <i>soror tertiae Regulae Sancti Francisci</i> przynależność do klasztoru św. Agnieszki niepewna

s. 50; *Starodawne prawa polskiego pomniki z ksiąg rękopiśmiennych...*, s. 864 (nr 4329); J. Laberscheck, *Uwagi i uzupełnienia do genealogii Melsztyńskich herbu Leliwa*, „Średniowiecze Polskie i Powszechnie” 2010, nr 2, s. 195; *Starodawne polskiego prawa pomniki*, t. 6, *Decreta in iudiciis regalibus tempore Sigismundi I Regis Poloniae a. 1507-1531 Cracoviae celebrata*, ed. M. Bobrzyński, Kraków 1881, s. 241 (nr 258; wzmiankowana jako zmarła); KŻŚ, s. 479.

²⁵ AKMKr., rkps AEp, Vol. 3, k. 356v-357r; AKMKr., rkps AOff, Vol. 35, s. 224; AKMKr., rkps AOff, Vol. 56, s. 66 (k. 32v); ANK, rkps Terr. Crac., t. 158, s. 246 (wikaria); KŻŚ, s. 479.

²⁶ *Acta Sanctorum Julii...*, s. 556.

²⁷ *Ibidem*, s. 564.

Lp.	Nazwisko i imię	Imię zakonne	Miejsce pochodzenia/Rodzina	Data urodzenia/ nowicjat/ profesja/ data śmierci	Sprawowane funkcje/ wzmianka w źródle
27.	—	Katarzyna ²⁸	—	—	18 VII 1487 – towarzyszyła Zofii, żonie Marcina, zamieszkałego przy ul. św. Mikołaja, który zachorował i został uzdrowiony przez Szymona z Lipnicy, określona jako <i>soror tertiae Regulae Sancti Francisci</i> przynależność do klasztoru św. Agnieszki niepewna
28.	Vyschoczyanka ²⁹	Agnieszka	—	—	8 III 1490 – dokonała rozliczeń finansowych z Barbarą z Sułkowa Włodkową (30 grzywien <i>pro dote</i>), w dokumencie określona <i>de Tertia Regula Sancti Bernardini in Stradomya</i> 11 IV 1499 – w dokumencie wymieniona jedynie z imienia jako <i>Religiosa ac deodicata Agnes Sanctimonialis tertiae Regulae Bernardinorum</i> (sprawa sprzedaży domku za 20 grzywien Piotrowi Vlynskiemu w zamian za czynsz) przynależność do klasztoru św. Agnieszki wysoce prawdopodobna
29.	—	Anastazja ³⁰	—	—	13 V 1483 – Anastazja, określona jako <i>virgo de tertia regula in Stradomya</i> , potwierdza przyjęcie 10 grzywien od Alberta <i>vicecustodi</i> , które były zapisane na jej domu położonym na Stradomiu, z tyłu kościoła św. Agnieszki

²⁸ *Ibidem.*

²⁹ AKMKr, rkps AOff, Vol. 11, s. 333; AKMKr, rkps AOff, Vol. 20, s. 276-277 (k. 138v-139); KŻŚ, s. 479.

³⁰ AKMKr, rkps AOff, Vol. 3, s. 331-332 (k. 167-167v); R. Gustaw, K. Kaczmarczyk, *op. cit.*, s. 14 (nr 13); LZP, t. 2, s. 203.

Lp.	Nazwisko i imię	Imię zakonne	Miejsce pochodzenia/Rodzina	Data urodzenia/ nowicjat/ profesja/ data śmierci	Sprawowane funkcje/ wzmianka w źródle
					30 VIII 1490 – przepisała na klasztor swój dom przynależność do klasztoru św. Agnieszki wysoce prawdopodobna
30.	Beata ³¹	Zuzanna	pochodziła z Mojkowic (<i>de Moykowice</i>)	–	10 IX 1494 – w dokumencie określona jako zakon- nica z klasztoru św. Agnieszki 7 XI 1494 – określona jako <i>monialis tertiae Regulae Sanctae Agnetis in Ponte Regali</i>
31.	–	Katarzyna ³²	–	–	11 II 1497 – wzmiankowana w dokumencie jako zakonnica Katarzyna <i>de monasterio Sanctae Agnetis</i>
32.	–	Konstancja ³³	–	–	2 V 1497 – <i>senior</i>
33.	–	Brygida ³⁴	–	–	2 V 1497 – zakrystianka
34.	–	Klara ³⁵	–	–	2 V 1497 – wikaria
35.	–	Eufrozyna ³⁶	–	–	2 V 1497 – wymieniona w dokumencie odbioru czynszu należnego z żup bocheńskich
36.	–	Agnieszka ³⁷	–	–	11 IV 1499 – w dokumencie sprzedaży domu za kwotę 20 grzywien określona jako <i>Religiosa ac Deodicata [...] sanctimonialis Tertiae Regulae Bernar- dinorum</i>

³¹ AKMKr, rkps AOff, Vol. 15, s. 206 (k. 103v), 219 (k. 110); KŻŚ, s. 480.

³² AKMKr, rkps AOff, Vol. 15, s. 304.

³³ AKMKr, rkps AOff, Vol. 17, s. 356-357.

³⁴ Ibidem; KŻŚ, s. 480.

³⁵ AKMKr, rkps AOff, Vol. 17, s. 356-357; KŻŚ, s. 480.

³⁶ AKMKr, rkps AOff, Vol. 17, s. 356-357.

³⁷ AKMKr, rkps AOff, Vol. 20, s. 276-277.

Lp.	Nazwisko i imię	Imię zakonne	Miejsce pochodzenia/Rodzina	Data urodzenia/ nowicjat/ profesja/ data śmierci	Sprawowane funkcje/ wzmianka w źródle
					przynależność do klasztoru św. Agnieszki wysoce prawdopodobna
37.	Rychcicka ³⁸	Katarzyna	pochodziła z Rychcic (woj. lwowskie) Jan Rychcicki – brat Anna Milczanowska – siostra Jan Milczanowski – szwagier	now. przed 1502	29 IV 1502 – król Aleksander ustanowił opiekunem jej dóbr na Podolu (Czarnokmycze, Dawidkowcze, Łopotowcze) Jana Milczanowskiego, jej szwagra, a swego dworzanina podczaszego lwowskiego 3 XII 1507 – zgoda wydana przez Katarzynę i jej brata Jana Rychcickiego dla Jana Milczanowskiego na sprzedaż pewnych działek w wioskach na Podolu
38.	Chroma ³⁹	Katarzyna	–	–	3 VI 1504 – w dokumencie określona <i>de tertia Regula Sancti Francisci</i> przynależność do klasztoru św. Agnieszki niepewna
39.	Molkowa ⁴⁰	Helena	–	–	17 XI 1505 – w dokumencie została określona <i>de tertia Regula Sancti Bernardini</i> 6 IV 1512 – w dokumencie została określona jako <i>de tertia Regula Sancti Francisci</i> przynależność do klasztoru św. Agnieszki niepewna

³⁸ *Matricularum Regni Poloniae summaria, excussis codicibus, qui in Chartophylacio Maximo Varsoviensi asservantur, contexuit indicesque adiecit Theodorus Wierzbowski* (dalej: MRPS), t. 3: *Alexandri regis tempora complectens* (1501-1506), Varsoviae 1908, s. 31 (nr 469); MRPS, t. 4: *Sigismundi regis tempora complectens* 1507-1548, cz. 1: *Acta cancellariorum* 1507-1548, Varsoviae 1910, s. 13 (nr 214); KŻŚ, s. 482 (tu jako Rychlicka).

³⁹ AKMKr, rkps AOff, Vol. 21, s. 252; KŻŚ, s. 482.

⁴⁰ AKMKr, rkps AOff Vol. 21, s. 215-216; AKMKr, rkps AOff, Vol. 34, s. 319; KŻŚ, s. 482.

Lp.	Nazwisko i imię	Imię zakonne	Miejsce pochodzenia/Rodzina	Data urodzenia/ nowicjat/ profesja/ data śmierci	Sprawowane funkcje/ wzmianka w źródle
40.	Smygrocza ⁴¹	Urszula	–	–	3 IX 1509 – określona jako <i>Religiosa de Tertia Regula S. Francisci</i> 9 IX 1509 – wraz z Dorotą określone jako <i>moniales de tertia regula S. Francisci</i> przynależność do klasztoru św. Agnieszki wysoce prawdopodobna
41.	Smygrocza ⁴²	Dorota	–	–	3 IX 1509 – określona jako <i>Religiosa de Tertia Regula S. Francisci</i> 9 IX 1509 – wraz z Urszulą określone jako <i>moniales de tertia Regula S. Francisci</i> przynależność do klasztoru św. Agnieszki wysoce prawdopodobna
42.	–	Katarzyna ⁴³	–	–	5 II, 16 II, 28 II i 2 V 1511; 3 IX 1507; I 1509 – wzmiankowana jako <i>monialis Tertiae Regulae S. Francisci</i> przynależność do klasztoru św. Agnieszki niepewna
43.	Tharankwicka (?) ⁴⁴	Dorota	–	–	28 IV 1511 – określona jako <i>Religiosa de tertia regula Sancti Bernardini</i> , skwitowała Mikołaja Suchorabskiego z 2 grzywien czynszu przynależność do klasztoru św. Agnieszki wysoce prawdopodobna

⁴¹ AKMKr., rkps AOff, Vol. 30, s. 4; AKMKr., rkps AOff, Vol. 32, s. 17 (tu wymieniona z Dorotą z nazwiskiem Smygroczkie); KŻŚ, s. 482.

⁴² AKMKr., rkps AOff, Vol. 30, s. 4; AKMKr., rkps AOff, Vol. 32, s. 17 (tu wymieniona z Urszulą z nazwiskiem Smygroczkie); KŻŚ, s. 482.

⁴³ AKMKr., rkps AOff, Vol. 26, s. 3, 20, 23, 56; AKMKr., rkps AOff, Vol. 27, s. 275, 323.

⁴⁴ AKMKr., rkps AOff, Vol. 26, s. 591 (k. 297v); KŻŚ, s. 483 (tu jako Targowicka).

Lp.	Nazwisko i imię	Imię zakonne	Miejsce pochodzenia/Rodzina	Data urodzenia/ nowicjat/ profesja/ data śmierci	Sprawowane funkcje/ wzmianka w źródle
44.	Molkowa ⁴⁵	Elżbieta	—	—	4 VII 1522 – określona jako <i>de Tertia Regula Sancti Francisci</i> , otrzymała zapis 5 zł, płatne na św. Jana Chrzciciela; Feliks Naybergier, złotnik krakowski, potwierdził przyjęcie tejże kwoty od Łazarza Zielińskiego przynależność do klasztoru św. Agnieszki niepewna
45.	Woythyczka [Wojtecka] ⁴⁶	Anna	—	—	9 III 1513 – skwitowała odbiór 20 grzywien od Andrzeja Stadnickiego, określona w dokumencie jako <i>Religiosa [...] de tertia Regula Sancti Bernardini</i> , w dokumencie wzmiankowana jest także zakonnica Barbara Woythyczka [Wojtecka] jako zmarła przynależność do klasztoru św. Agnieszki wysoce prawdopodobna
46.	Salomon Jadwiga ⁴⁷	Bogumiła/ Teofila	Mikołaj Salomon h. Łabędź († 1509) – ojciec Jadwiga (Haza) († 1512) – matka	now. 1513	27 XI 1514 – otrzymała zapis posagu 500 zł od dziadka Piotra Salomona 1 VII 1518 – wydano dekret królewski w sprawie podziału majątku pozostawionego przez zmarłego ojca (<i>ratione mobilium et immobilium</i>) między Jadwigą, Mikołajem (bratem) i Anną (siostrą)

⁴⁵ AKMKr., rkps AOff, Vol. 36, s. 6; KŻŚ, s. 482.

⁴⁶ AKMKr., rkps AOff, Vol. 34, s. 582; KŻŚ, s. 483.

⁴⁷ AKMKr., rkps AOff, Vol. 35, s. 224-225; W. Bukowski, *Salomonowie herbu Łabędź. Ze studiów nad patrycjatem krakowskim wieków średnich*, [w:] *Cracovia, Polonia, Europa. Studia z dziejów średniowiecza ofiarowane Jerzemu Wyrozumskiemu w sześćdziesiątą piątą rocznicę urodzin i czterdziestolecie pracy naukowej*, red. K. Baczkowski [et al.], Kraków 1995, s. 142; MRPS, t. 4: *Sigismundi regis tempora complexus 1507-1548*, cz. 2: *Acta vicecancellariorum 1507-1535, Varsoviae 1912*, s. 183 (nr 11746); AKMKr., rkps AOff, Vol. 56, s. 66-67 (k. 32v-33); KŻŚ, s. 483.

Lp.	Nazwisko i imię	Imię zakonne	Miejsce pochodzenia/Rodzina	Data urodzenia/ nowicjat/ profesja/ data śmierci	Sprawowane funkcje/ wzmianka w źródle
			Mikołaj Salomon – brat Anna Salomon – siostra Piotr Salomon († 1515) – dziadek ojczysty		20 II 1529 – wzmiankowana w dokumencie jako Jadwiga Bogumiła
47.	Tarnowska (zwana Krakowską) Zofia ⁴⁸	Regina	Jan Amor Tarnowski h. Leliwa († 1500), kasztelan sądecki i wojnicki, wojewoda krakowski – ojciec Zygmunta, córka Prokopa z Goraja h. Korczak – matka	now. przed 29 IX 1490 † 30 VIII 1548, Kraków	29 IX 1490 – otrzymała od ojca zapis 20 grzywien czynszu ulokowanego na dobrach Zdzielsławice i części Czech w woj. krakowskim w źródłach często określana jako <i>virgina</i> Krakowska, co miało związek z urzędem pełnionym przez jej ojca jako wojewodę krakowskiego 6 V 1497 – otrzymała od ojca zapis 30 grzywien czynszu ulokowanego na miastach Tarnów i Szczepieszyń 1518 – siostrzeniec Piotr Kmita z Wiśnicza darował czynsz roczny w wysokości 20 grzywien na dobrach dziedzicznych Januszowice, Gogołów i Glinnik, w okręgu pilźnieńskim nie przebywała na stałe w klasztorze św. Agnieszki, co może wskazywać, iż nie była związana klauzurą

⁴⁸ MRPS, t. 1: *Casimiri IV regis tempora complectens 1447-1492*, Varsoviae 1905, s. 112 (nr 2143); MRPS, t. 2: *Iohannis Alberti regis tempora complectens (1492-1501)*, Varsoviae 1907, s. 43 (nr 705); MRPS, t. 4, cz. 2, s. 173 (nr 11563), 462 (nr 17099); *Wypisy źródłowe do dziejów Wawelu z archiwaliów kapitulnych i kurialnych krakowskich*, t. 5: 1516-1525, oprac. B. Przybyszewski, Kraków 1970, s. 61-62 (nr 107), 86-87 (nr 145);

Lp.	Nazwisko i imię	Imię zakonne	Miejsce pochodzenia/Rodzina	Data urodzenia/ nowicjat/ profesja/ data śmierci	Sprawowane funkcje/ wzmianka w źródle
					1519 – po śmierci Bernarda z Sieprawia, wikariusza zamku krakowskiego, otrzymała zgodę na zamieszkanie w domu kapitulnym na Wawelu, obok wieży Zegarowej, zajmowała się naprawą uszkodzonych paramentów kościelnych 1529 – ufundowała kolegium mansjonarzy w kościele św. Mikołaja na Wesołej, podarowała tamże dwa kielichy, wymienione w inwentarzu z 1748 (do dziś zachował się jeden) 24 XI 1531 – w uznaniu jej zasług nad odnawianiem kościelnych aparatów otrzymała zgodę kapituły na pochówek w kościele katedralnym 10 VI 1533 – sprzedała część domu i terenu z tyłu kościoła św. Bernardyna za 24 grzywny Stanisławowi, szklarzowi, w zamian za czynsz roczny w wysokości 0,5 grzywny, który miał być płacony na światło do kościoła św. Agnieszki

Wypisy źródłowe do dziejów Wawelu z archiwaliów kapitulnych i kurialnych krakowskich, t. II, cz. 1: 1526-1529, oprac. B. Przybyszewski, Kraków 1984, s. 31-32 (nr 58); Wypisy źródłowe do dziejów Wawelu z archiwaliów kapitulnych i kurialnych krakowskich, t. II, cz. 2: 1530-1533, oprac. B. Przybyszewski, Kraków 1986, s. 154 (nr 713); Wypisy źródłowe do dziejów Wawelu z archiwaliów kapitulnych i kurialnych krakowskich, t. II, cz. 3: 1542-1545, oprac. B. Przybyszewski, Kraków 1997, s. 21-22 (nr 1010); J. Michalewicz, M. Michalewiczowa, *Liber beneficiorum et benefactorum Universitatis Iagiellonicae in saeculis XV-XVIII*, t. I: *Foundationes pecuniare Universitatis Iagiellonicae in saeculis XV-XVIII*, red. J. Michalewicz, Kraków 1999, s. 78-79, 90-91, 104-106, 120, *Z prac Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego. Seria D*; J. Żmudziński, *Zabytki złotnictwa z pierwszej połowy XVI wieku w kościele św. Mikołaja w Krakowie*, [w:] *Studia z dziejów kościoła św. Mikołaja w Krakowie*, red. Z. Kliś, Kraków 2002, s. 242-243; LJP, t. 2, s. 203; P. Gąsiorowska, *Tarnowska Zofia w zakonie Regina h. Leliwa (zm. 1548)*, [w:] PSB, t. 52, red. A. Romanowski, Kraków 2018, s. 365-367; KŻŚ, s. 480.

Lp.	Nazwisko i imię	Imię zakonne	Miejsce pochodzenia/Rodzina	Data urodzenia/ nowicjat/ profesja/ data śmierci	Sprawowane funkcje/ wzmianka w źródle
					30 marca 1542 – określona jako <i>mater beginarium</i> , prawdopodobnie stała na czele zakonnic niezwiązanych klauzurą
48.	Goluchowska ⁴⁹	Anna	–	–	4 VIII 1514 – wymieniona w dokumencie, w którym skwitowano Jana Włodka, podstarościego i burgrabiego krakowskiego, z czynszu 35 zł, przy przełożonej Tekli, obie zostały określone jako zakonnice z klasztoru św. Agnieszki: <i>Religiose virgines Thykla mater seu senior Anna Goluchowska suo et totius Conventus Virginum Sanctae Agnetis in Stradomya Ordinis S. Francisci de Ob-servantia</i>
49.	–	Maximilla ⁵⁰	–	–	27 XI 1514 – wikaria, wraz z towarzyszącą jej przełożoną Teklą oraz pozostałymi zakonnicami zostały określone jako <i>Virgines monasterii et Conventus ad Sanctam Agnetem in Stradomya extra muros Cracovienses</i>
50.	Barbara ⁵¹	Eufrazja/ Eufraxia	–	–	27 XI 1514 – dyskretna 1517 – przełożona 1518 – przełożona po 1518, ale przed 1523 – przełożona

⁴⁹ AKMKr., rkps AOOff, Vol. 35, s. 140-141.

⁵⁰ AKMKr., rkps AOOff, Vol. 35, s. 224; KŻŚ, s. 482.

⁵¹ AKMKr., rkps AOOff, Vol. 35, s. 224; AKMKr., rkps AOOff, Vol. 39, s. 182; ANK, rkps Terr. Crac., t. 158, s. 246 (Barbara Eufrazja); MRPS, t. 4, cz. 2, s. 281 (nr 13610).

Lp.	Nazwisko i imię	Imię zakonne	Miejsce pochodzenia/Rodzina	Data urodzenia/ nowicjat/ profesja/ data śmierci	Sprawowane funkcje/ wzmianka w źródle
51.	–	Barbara ⁵²	–	–	27 XI 1514 – dyskretka
52.	Sienieńska/Sienieńska Regina/ Elżbieta/ Anna ⁵³	Potencja/ Potencjana	Andrzej Sienieński z Sienna i Rymanowa h. Dębno, zwany też Gołogórskim († 1494), podkomorzy sandomierski – ojciec Katarzyna z Gołogór – matka Wiktoryn Sienieński (ok. 1463–1530) – brat	now. przed 1500	27 XI 1514 – dyskretka 1523 – przełożona 1529 – kantorka 1528-1537 – skwitowała Decjusza z czynszu z dóbr Wola Chełmska i Przegorzały 1537 – dyskretka 18 II 1540 – skitowała odbiór 4 zł czynszu z dóbr Wola (w dokumencie nazwana Anna Potencjana)
53.	Machowska ⁵⁴	Elżbieta	szlachcianka	–	1 VIII 1517 – określona jako <i>Religiosa et Noblis</i> [...] <i>tertia regule Sancti Francisci</i> , sprzedała dom położony na Stradomiu na parceli prepozyta od św. Jadwigi (bożogrobców) przy Moście Królewskim w pobliżu klasztoru oo. Bernardynów, Elżbiecie Kunowskiej, wdowie po Mikołaju Kunowskim za 22 grzywny przynależność do klasztoru św. Agnieszki wysoce prawdopodobna

⁵² AKMKr, rkps AOff, Vol. 35, s. 224.

⁵³ MRPS, t. 4, cz. 2, s. 281 (nr 13610); AKMKr, rkps AOff Vol. 21, s. 4; AKMKr, rkps AOff, Vol. 35, s. 224; AKMKr, rkps AOff, Vol. 47, s. 158-159, 334-335, 387-388, 573, 782, 949, 1035; AKMKr, rkps AOff, Vol. 56, s. 66 (k. 32v); AKMKr, rkps AOff, Vol. 60, s. 148-149; AKMKr, rkps AOff, Vol. 61, s. 550, 667-668, 841, 1331; AKMKr, rkps AOff, Vol. 62, k. 12, 63v, 94-95v, k. 468v (nazwana Anną Potencjaną); KZŚ, s. 481 (tu błędnie jako Szeniańska).

⁵⁴ AKMKr, rkps AOff, Vol. 34, s. 749-750; KZŚ, s. 482.

Lp.	Nazwisko i imię	Imię zakonne	Miejsce pochodzenia/Rodzina	Data urodzenia/ nowicjat/ profesja/ data śmierci	Sprawowane funkcje/ wzmianka w źródle
54.	–	Tekla ⁵⁵	–	–	1513 – przełożona 1514 – przełożona 1523 – wikaria 1529 – przełożona
55.	Suchorabska ⁵⁶	Jadwiga	–	–	14 XII 1517 – określona jako <i>monialis de Tertia Regula S. Francisci</i> przynależność do klasztoru św. Agnieszki niepewna
56.	Zelrzerowna ⁵⁷	Barbara	mieszczka z Krakowa	–	8 IX 1518 – określona jako <i>Religiosa domina Ordinis S. Francisci tertiae regulae</i> przynależność do klasztoru św. Agnieszki niepewna, mogła być koletką
57.	–	Juliana ⁵⁸	–	–	22 IV 1523 – określona w dokumencie jako <i>Religiosa Juliana soror tertiae Regulae S. Bernardini in Stradomia</i> przynależność do klasztoru św. Agnieszki wysoce prawdopodobna

⁵⁵ ABKr, rkps 209, s. 11; AKMKr, rkps AOff, Vol. 35, s. 140-141, 224; MRPS, t. 4, cz. 2, s. 281 (nr 13610); KŻŚ, s. 482.

⁵⁶ AKMKr, rkps AOff, Vol. 41, s. 490; KŻŚ, s. 484.

⁵⁷ AKMKr, rkps AOff, Vol. 39, s. 348; KŻŚ, s. 487.

⁵⁸ AKMKr, rkps AEp, Vol. 7, k. 399v.

Lp.	Nazwisko i imię	Imię zakonne	Miejsce pochodzenia/Rodzina	Data urodzenia/ nowicjat/ profesja/ data śmierci	Sprawowane funkcje/ wzmianka w źródle
58.	Krosnerowa ⁵⁹	—	—	—	1525 – otrzymała zapis czynszu 5 zł od kwoty 100 zł na kamienicy Bemowskiej przy ul. św. Anny, płatnego na Świątki, od Jurka Pernusa, który przekazał te pieniądze Hieronimowi Bemowi 1566 – synowie Bema: Walerian, Walenty i Seweryn, zeznali, że te 100 zł należało do panny Krosnerowej
59.	Latoszyńska/ Lathosz[ę]mska ⁶⁰	Zofia	h. Gryf	—	13 IV 1523 – król zezwolił na zapis przez Stanisława Mieleckiego, kasztelana zawichojskiego, czynszu 5 fl. od kwoty 100 fl. na połowie wsi Wojśław w ziemi sandomierskiej 1526 – wymieniona w akcie zapisu czynszu 20 fl. od kwoty 400 fl. z dóbr Morawica i Wola Morawicka 28 VII 1531 – skwitowała odbiór czynszu z dóbr Wola Morawicka, zapisanego przez Jana Amora Tarnowskiego dla jego córki Zofii <i>Reginy</i> 10 I 1547 – w dokumencie określona jako <i>monialis conventus Sanctae Agnetis in Stradomya</i>
60.	Rychczyczka [Rychcicka] ⁶¹	Anna	—	—	16 III 1527 – otrzymała zapis 50 zł od Ewy Kozłowskiej, który miał być wypłacony na najbliższe święta Bożego Narodzenia; Anna w dokumencie określona jako <i>Religiosa ac Deodicata Virigina [...]</i> <i>monialis ad Sanctam Agnetha in Stradomya</i>

⁵⁹ ABKr, rkps 209, s. 57.

⁶⁰ MRPS, t. 4, cz. 1, s. 243 (nr 4211); AKMKr, rkps AOff, Vol. 44, s. 842-845; AKMKr, rkps AOff, Vol. 60, s. 747-748; AKMKr, rkps AOff, Vol. 70, s. 329; A. Boniecki, *Herbarz polski*, cz. 1: *Wiadomości historyczno-genealogiczne o rodach szlacheckich*, t. 14, Warszawa 1911, s. 41; KŻŚ, s. 482.

⁶¹ AKMKr, rkps AOff, Vol. 59, s. 244.

Lp.	Nazwisko i imię	Imię zakonne	Miejsce pochodzenia/Rodzina	Data urodzenia/ nowicjat/ profesja/ data śmierci	Sprawowane funkcje/ wzmianka w źródle
61.	–	Barbara ⁶²	–	–	2 IV 1527 – określona w dokumencie jako <i>Religiosa Barbara monialis de regula sancti Francisci</i> przynależność do klasztoru św. Agnieszki niepewna
62.	Lutoborska ⁶³	Barbara	–	–	5 IV 1527 – w dokumencie określona jako <i>Religiosa virgo [...]</i> <i>Conventus S. Francisci</i> przynależność do klasztoru św. Agnieszki niepewna
63.	–	Felicja ⁶⁴	–	–	3 XI 1529 – wzmiankowana w dokumencie (sprawa dotyczyła przekazania 3,5 grzywny)
64.	–	Cecylia ⁶⁵	–	–	3 XI 1529 – wzmiankowana w dokumencie (sprawa dotyczyła przekazania 3,5 grzywny)
65.	Elżbieta ⁶⁶	Justyna	–	–	12 I 1530 – darowała posiadaną przez siebie izdebkę w domu altarystów kaplicy Szafranców Mikołajowi Wolskiemu, kasztelanowi sochaczewskiemu, ochmistrzowi królowej Bony
66.	–	Lugdumiła ⁶⁷	–	–	12 I 1530 – gwardiana, towarzyszyła Elżbiecie Justynie przy zawarciu aktu darowizny izdebki na rzecz Mikołaja Wolskiego

⁶² Wypisy źródłowe do dziejów Wawelu..., t. II, cz. I, s. 47 (nr 93).

⁶³ AKMKr., rkps AOff, Vol. 55, s. 476-477; KŻŚ, s. 484.

⁶⁴ AKMKr., rkps AOff, Vol. 47, s. 649.

⁶⁵ Ibidem.

⁶⁶ Wypisy źródłowe do dziejów Wawelu..., t. II, cz. 2, s. 5-6; KŻŚ, s. 485.

⁶⁷ Wypisy źródłowe do dziejów Wawelu..., t. II, cz. 2, s. 5-6; KŻŚ, s. 485.

Lp.	Nazwisko i imię	Imię zakonne	Miejsce pochodzenia/Rodzina	Data urodzenia/ nowicjat/ profesja/ data śmierci	Sprawowane funkcje/ wzmianka w źródle
67.	Regulina ⁶⁸	Zofia	–	–	1530 – sprzedała swój dom Fryderykowi Łapce za 30 grzywien, określona jako <i>monialis tertiae regulae ordinis S. Francisci</i> 30 III 1542 – wymieniona wraz z Krystyną z Krakowa i Elżbietą Suchorabską, określone jako <i>religiosae et deodicatae begine moniale de tertia regula</i> możliwe, iż była bernardynką żyjącą poza klauzurą
68.	–	Anna ⁶⁹	–	–	1 III 1542 –w dokumencie określona jako <i>Religiosa Anna de tertia regula ordinis S. Bernardini</i> , występuje przeciw zakonnicy Magdalenie Żukowskiej i Dorocie, córce Mikołaja Reguły, rajcy krakowskiego 2 III 1542 – w dokumencie określona jako <i>Religiosa Anna de tertia regula ordinis S. Bernardini</i> , w sprawie z Dorotą Regulanką, córką zmarłego Mikołaja z Reguły przynależność do klasztoru św. Agnieszki wysoce prawdopodobna
69.	–	Krystyna ⁷⁰	pochodziła z Krakowa	–	30 III 1542 – wymieniona wraz z Zofią Regulinką i Elżbietą Suchorabską, określone jako <i>religiosae et deodicatae begine moniale de tertia regula</i> możliwe, iż była bernardynką żyjącą poza klauzurą

⁶⁸ MRPS, t. 4, cz. 2, s. 386 (nr 15737); F. Sikora, Kierlikówka, [w:] Słownik historyczno-geograficzny województwa krakowskiego w średniowieczu, cz. 2, z. 4: Klonów – Korzystki, oprac. J. Kurtyka [et al.], red. A. Gąsiorowski, F. Sikora, Kraków 1993, s. 502; Wypisy źródłowe do dziejów Wawelu..., t. 12, cz. 3, s. 21-22 (nr 1010); KŻŚ, s. 485.

⁶⁹ AKMKr, rkps AOfl, Vol. 76, s. 329, 332 (k. 166, 167v).

⁷⁰ Wypisy źródłowe do dziejów Wawelu..., t. 12, cz. 3, s. 21-22 (nr 1010).

Lp.	Nazwisko i imię	Imię zakonne	Miejsce pochodzenia/Rodzina	Data urodzenia/ nowicjat/ profesja/ data śmierci	Sprawowane funkcje/ wzmianka w źródle
70.	Suchorabska ⁷¹	Elżbieta	–	–	27 I 1518 – określona jako <i>Religiosa virgo</i> [...] <i>monialis Tertiae Regulae Sancti Bernardini</i> 20 VII 1519 – wymieniona w dokumencie wraz z Klarą Stojowską, określone jako <i>moniales Tertiae Regulae Sancti Bernardini</i> 11 VII 1519 – wymieniona wraz z Klarą Stojowską, określone jako <i>moniales Tertiae Regulae Sancti Bernardini in Stradomya</i> 26 VIII 1519 – wymieniona wraz z Klarą Stojowską jako zakonnicę <i>de Tertia Regula Sancti Francisci in Stradomya</i> 6 X 1531 – określona w dokumencie jako <i>Religiosa virgo</i> [...] <i>sanctimonialis ordinis Sancti Francisci tertiae Regulae</i> 30 III 1542 – wymieniona wraz Zofią Regulina z Krakowa i Krystyną z Krakowa, określone jako <i>religiosae et deodicatae begine moniale de tertia regula</i> możliwe, iż była bernardynką żyjącą poza klauzurą
71.	Stojowska ⁷²	Klara	Jan Stojowski – ojciec	–	11 III 1506 – Jan Stojowski, dziedzic Stojowic zapisał 8 grzwien córce <i>monialis de Tertiae Regulae Sancti Bernardini in Stradomya</i>

⁷¹ AKMKr., rkps AOff, Vol. 39, s. 242, 439; AKMKr., rkps AOff, Vol. 41, s. 1000-1001, 1027; AKMKr., rkps AOff, Vol. 48, s. 220; Wypisy źródłowe do dziejów Wawelu..., t. 12, cz. 3, s. 21-22 (nr 1010); KŻŚ, s. 481.

⁷² AKMKr., rkps AOff, Vol. 25, s. 149; AKMKr., rkps AOff, Vol. 39, s. 439; AKMKr., rkps AOff, Vol. 41, s. 1000-1001, 1027; KŻŚ, s. 482.

Lp.	Nazwisko i imię	Imię zakonne	Miejsce pochodzenia/Rodzina	Data urodzenia/ nowicjat/ profesja/ data śmierci	Sprawowane funkcje/ wzmianka w źródle
					20 VII 1519 – wymieniona w dokumencie wraz z Elżbietą Suchorabską, określone jako <i>moniales Tertiae Regulae Sancti Bernardini</i> 11 VII 1519 – wymieniona wraz z Elżbietą Suchorabską, określone jako <i>moniales Tertiae Regulae Sancti Bernardini in Stradomya</i> 26 VIII 1519 – wymieniona wraz z Elżbietą Suchorabską jako zakonnicę <i>de Tertia Regula Sancti Francisci in Stradomya</i> możliwe, iż była bernardynką żyjącą poza klauzurą
72.	Głinska ⁷³	–	–	† przed 29 XI 1532	29 XI 1532 – wzmiankowana jako zmarła, wówczas Seweryn Boner, prowizor, reprezentował interesy klasztoru w sprawie przeciw Annie Głińskiej, żonie Mikołaja Głińskiego, rajcy krakowskiego, o 700 zł, które po śmierci zakonniczy przynależne było klasztorowi
73.	Noskowska Dorota ⁷⁴	<i>Perpetua</i>	pochodziła z Noskowa, z ziemi zakroczymskiej, na Mazowszu Zygmunt h. Nałęcz z Noskowa – ojciec Jan i Łukasz Noskowsy – bracia	–	20 II 1529 – wzmiankowana w dokumencie dotyczącym zakonniczy Jadwigi Bogumiły Salomonówny 1532 – przełożona 1537-1538 – przełożona

⁷³ MRPS, t. 4, cz. 2, s. 432 (nr 16639).

⁷⁴ AKMKr, rkps AOff, Vol. 56, s. 66 (k. 32v); AKMKr, rkps AOff, Vol. 62, k. 94v.; Wypisy źródłowe do dziejów Wawelu..., t. 11, cz. 2, s. 195-196 (nr 823); MRPS, t. 4: Sigismundi regis tempora complectens 1507-1548, cz. 3: Acta vicecancellariorum 1533-1548, Varsoviae 1915, s. 76 (nr 18910),

Lp.	Nazwisko i imię	Imię zakonne	Miejsce pochodzenia/Rodzina	Data urodzenia/ nowicjat/ profesja/ data śmierci	Sprawowane funkcje/ wzmianka w źródle
74.	Łapka (Łapczanka) ⁷⁵	Elżbieta	Zbigniew Łapka z Kierlikówki h. Drużyna (1465-1536) – ojciec Elżbieta Niewiarowska h. Półkozic – matka Jan, Adam, Kalikst Łapka – bracia Fryderyk Łapka – brat przyrodni Brygida Łapczanka, bernardynka – siostra Barbara Krystyna Łapczanka, klaryska w Starym Sączu – siostra	–	1529 – wzmiankowana; wówczas Fryderyk Łapka po śmierci ojca i Elżbiety winien ofiarować 40 fl. na rzecz klasztoru św. Agnieszki
75.	Łapka (Łapczanka) ⁷⁶	Brygida	Zbigniew Łapka z Kierlikówki h. Drużyna – ojciec	–	1533 – otrzymała zapis czynszu w wysokości 5 fl. od Fryderyka Łapki, przyrodniego brata Brygidy, w razie jego śmierci czynsz miała płacić jego żona Róża

¹⁰³ (nr 19395); J. Bieniarzówna, Noskowski Jan (właściwie Jan z Noskowa) h. Nałęcz (1478-1542), [w:] PSB, t. 23, red. E. Rostworowski, Wrocław 1978, s. 224; eadem, Noskowski Łukasz (właściwie Łukasz z Noskowa) h. Nałęcz (ok. 1475-1532), [w:] PSB, t. 23, s. 225-226; KŻŚ, s. 484.

⁷⁵ J. Kurtyka, Kobylec, [w:] Słownik historyczno-geograficzny województwa krakowskiego..., cz. 2, z. 4, s. 681-683; KŻŚ, s. 485.

⁷⁶ F. Sikora, Kierlikówka..., s. 503; J. Kurtyka, Kobylec..., s. 681-683.

Lp.	Nazwisko i imię	Imię zakonne	Miejsce pochodzenia/Rodzina	Data urodzenia/ nowicjat/ profesja/ data śmierci	Sprawowane funkcje/ wzmianka w źródle
			Elżbieta Niewiarowska h. Półkozic – matka Jan, Adam, Kalikst Łapka – bracia Fryderyk Łapka – brat przyrodni Elżbieta Łapczanka, bernardynka – siostra Barbara Krystyna Łapczanka, klaryska w Starym Sączu – siostra		
76.	Trzeczanka ⁷⁷	Urszula	–	–	14 X 1533 – określona w dokumencie jako <i>monialis de tertia regula Sancti Bernardini</i> przynależność do klasztoru św. Agnieszki wysoce prawdopodobna
77.	Regulancze/ Regulanka ⁷⁸	Katarzyna	pochodziła z Krakowa	† przed 4 III 1542 ⁷⁹	1529 – określona w dokumencie jako <i>Deodicata Virginis [...] Ordinis S. Bernardini tertiae Regulae ad S. Agnetem Crac.</i>

⁷⁷ AKMKr, rkps AOff, Vol. 61, s. 393; KŻŚ, s. 485.

⁷⁸ ANK, Akta miasta Krakowa, Consularia, rkps 433, Liber actorum dominorum consulum Cracoviensium 1526-1529, s. 414-416, 569-570, 602, 616-617; ANK, Akta miasta Krakowa, Testamenta in officio consulari Cracoviensi, rkps 772, s. 258; AKMKr, rkps AOff, Vol. 47, s. 612; KŻŚ, s. 485.

⁷⁹ AKMKr, rkps AOff, Vol. 76, s. 354-355 (k. 178v-179) (wzmiankowana jako zmarła).

Lp.	Nazwisko i imię	Imię zakonne	Miejsce pochodzenia/Rodzina	Data urodzenia/ nowicjat/ profesja/ data śmierci	Sprawowane funkcje/ wzmianka w źródle
			Jan z Reguł († 1515), szlachcic h. Starykoń z Reguł pod Warszawą – ojciec Benigna Karla – matka		1533 – nazwana w testamencie <i>religiosa virgo Ordinis S. Bernardini tertiae regulae</i>
78.	Strzeżowska/ Strzeżewska ⁸⁰	Róża	Jan Strzeżowski († przed 12 IV 1485) – ojciec Gabriel i Jan Strzeżowscy – bracia Mikołaj Strzeżowski († ok. 1497) – stryj	† 1559	4 V 1499 – Jan i Gabriel Strzeżowscy przekazali Różę <i>sanctimoniali ad Sanctam Agnetem in Stradomia</i> 4 grzywny zapisane na dobrach dziedzicznych Strzyżów, płatne na Boże Narodzenie 11 IV 1508 – Gabriel Strzeżowski, bratanek śp. Mikołaja Strzeżowskiego przekazał Różę 30 zł <i>in auro</i> 3 III 1518 – wystąpiła przeciwko Ossolińskiemu, określona jako <i>monialis Tertiae Regulae S. Bernardini</i> 8 X 1529 – wymieniona w dokumencie jako <i>Religiosa ac Deodicata virgine Rosa de Tetriae Regula Sancti Bernardini</i> w sprawie przyjęcia do reperacji dwóch koszul wartych 40 gr i koca, z drugiej strony występuje mieszcza Anna, kucharka mansjonarzy zamku krakowskiego

⁸⁰ AKMKr, rkps AOŃ, Vol. 20, s. 301-302; AKMKr, rkps AOŃ, Vol. 25, s. 440; AKMKr, rkps AOŃ, Vol. 39, s. 262; AKMKr, rkps AOŃ, Vol. 47, s. 606; AKMKr, rkps AOŃ, Vol. 57, s. 310; AKMKr, rkps AOŃ, Vol. 48, s. 754-755; *Wypisy źródłowe do dziejów Wawelu...*, t. 11, cz. 2, s. 230-231 (nr 928); Archiwum Prowincji OO. Bernardynów w Krakowie (dalej: APBK), rkps I-b-21, *Catalogus fratrum atque benefactorum defunctorum huius loci nostri Cracoviensis, qui floruerunt in hoc sacro loco Sancti Bernardini, illi meritis apud Deum, isti vero summis beneficiis propter Deum et ob. coronam gloriae. Ab anno receptionis loci huius scilicet 1453 usque ad annum 1601, 1453-1813*, s. 240; KŻŚ, s. 481.

Lp.	Nazwisko i imię	Imię zakonne	Miejsce pochodzenia/Rodzina	Data urodzenia/ nowicjat/ profesja/ data śmierci	Sprawowane funkcje/ wzmianka w źródle
					24 V 1521 – określona jako <i>monialis monasterii Sanctae Agnetis</i> , skwitowała odbiór trzeciej części grzywien (<i>de tribus marce paccuniarum</i>) z rąk Mikołaja Piotrkowicza ze Strzyżowa 6 V 1533 – skwitowała Kaspra Wielogłowskiego z czynszu 10 zł od kwoty podstawowej 100 zł z domu drewnianego położonego na cmentarzu Bernardynów na Stradomiu
79.	Sthraszowna ⁸¹	Anna	Zofia Strasz – matka	–	20 XII 1513 – Zofia Straszowa z Gorlic zapisała córce Annie, określonej jako <i>Religiosa de tertia regula S. Francisci</i> , 3 grzywiny, a drugiej córce, Elżbiecie <i>ad Sanctam Agnetem in Stradomya</i> , 3 grzywiny na młynie w Gorlicach, płatne na święto św. Marcina 12 XI 1533 – określona jako <i>mater virginibus de Tertia Regula S. Bernardini</i>
80.	Sthraszowna ⁸²	Elżbieta	Andrzej Strasz z Zakrzowa ⁸³ – ojciec Zofia Gorlicka z domu Karwaczjanówna p.v. Strasz, sv. Wojciecha Śmigielskiego – matka	–	11 V 1537 – prośba do królowej Bony o zaaprobowanie czynszu w wysokości 4 grzywien zapisanych na młynie w Gorlicach 20 X 1535, płatnego na święto św. Marcina; określona jako <i>Religiosa ac Deodicata moniali conventus Sanctae Agnetis in Stradomya iuxta pontem regalem</i>

⁸¹ AKMKr, rkps AOŃ, Vol. 25, s. 269; AKMKr, rkps AOŃ, Vol. 34, s. 875-876; KŻŚ, s. 482.

⁸² AKMKr, rkps AOŃ, Vol. 52, s. 372-373; MRPS, t. 4, cz. 3, s. 55 (nr 18445).

⁸³ Andrzej Strasz – wzmiankowany w latach 1486-1497 (w 1498 jako zm.), z Kościelnik [par. Górka Kościelnicka], Białaczowa [miasto pow. opocz.] i Zakrzowa [par. Białaczów], syn Mikołaja z Białaczowa, sędziego ziemskiego krak., mąż Zofii córki Jana Karwaczana

Lp.	Nazwisko i imię	Imię zakonne	Miejsce pochodzenia/Rodzina	Data urodzenia/ nowicjat/ profesja/ data śmierci	Sprawowane funkcje/ wzmianka w źródle
81.	Tarłówna ⁸⁴	Anna	Andrzej Tarło h. Topór († po 27 IV 1507), podstoli lwowski, ze wsi Szczekarzowice [dziś Czekarzewice] w ziemi sandomierskiej – ojciec Dorota z Herburtów († po 12 VI 1509) – matka	–	22 XI 1507 – wraz z siostrą Katarzyną sprzedały drewniany dom na Stradomiu Elżbiecie Kunowskiej za 20 grzywien VI 1509 – Dorota, wdowa po Andrzeju Tarło, zobowiązała się, iż uczyniony dla niej przez synów zapis na wsiach Szczekarzowice i Okół zaaprobuje jej córka Anna, zakonnica; określona jako <i>monialis de regula S. Bernardini</i> , więc nie wiadomo, czy mieszkała w klasztorze św. Agnieszki, czy była nieklauzurową bernardynką
82.	Tarłówna ⁸⁵	Katarzyna	Andrzej Tarło h. Topór († po 27 VI 1507), podstoli lwowski, ze wsi Szczekarzowice [dziś Czekarzewice] w ziemi sandomierskiej – ojciec	–	22 XI 1507 – wraz z siostrą sprzedały drewniany dom na Stradomiu Elżbiecie Kunowskiej za 20 grzywien nie wiadomo, czy mieszkała w klasztorze św. Agnieszki, czy była nieklauzurową bernardynką

z Gorlic., właścicielki części Gorlic., Stróżówki, Glinika i połowy Rychwałdu; Zofia córka Jana Karwacjana – wzmiankowana w latach 1486-1523, żona Andrzeja Strasza z Białaczowa i Kościelnik, z. Wojciecha Śmigiełskiego ze Śmigła, zob. J. Laberschek, *Gorlice*, [w:] *Słownik historyczno-geograficzny województwa krakowskiego w średniowieczu*, cz. 1, z. 4: Dubie – Górka, red. J. Laberschek et al., Wrocław 1986, s. 792-799; A. Boniecki, *Herbarz polski*, cz. 1: *Wiadomości historyczno-genealogiczne o rodach szlacheckich*, t. 9, Warszawa 1906, s. 306.

⁸⁴ Wypisy źródłowe do dziejów Wawelu z archiwaliów kapitulnych i kurialnych krakowskich, t. 4: 1501-1515, oprac. B. Przybyszewski, Kraków 1965, s. 75-76 (nr 82); J. Pielas, *Dzieje szczekarzowickiej linii Tarłów herbu Topór w XVI w.*, [w:] *Tarłowie. Rola i znaczenie rodziny w dziejach ogólnonarodowych i lokalnych XVI-XIX wieku. Materiały sesji naukowej 24 czerwca 2006*, red. H. Gmiterek, A. Szymanek, Janowiec nad Wisłą 2006, s. 10, 13-15; *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, red. B. Chlebowski, W. Walewski, t. 11, Warszawa 1890, s. 837; *KŻŚ*, s. 482.

⁸⁵ Wypisy źródłowe do dziejów Wawelu..., t. 4, s. 75-76 (nr 82).

Lp.	Nazwisko i imię	Imię zakonne	Miejsce pochodzenia/Rodzina	Data urodzenia/ nowicjat/ profesja/ data śmierci	Sprawowane funkcje/ wzmianka w źródle
			Dorota z Herburtów († po 12 VI 1509) – matka		
83.	Lwowska Anna ⁸⁶	–	–	–	13 V 1530 – określona w dokumencie jako <i>sanc-timoniali de tertia regula retro monasterium Sancti Bernardini</i> możliwe, iż była koletką
84.	Katarzyna ⁸⁷	Szczęсна	–	–	6 IV 1536 – przekazała prawo patronatu i prezen-ty ołtarza Wniebowzięcia NMP w kościele NMP w Rynku Krakowskim Barbarze Krupczance, wdo-wie po Erazmie Krupku, obywatelu krakowskim
85.	Melsztyńska ⁸⁸	Anna	–	–	19 XII 1536 – portulanka, wymieniona jako świa-dek w dokumencie, w którym <i>Potencjana Sieneń-ska</i> odebrała 4 fl. czynszu z dóbr Wola [Chełm-ska], płatnego co kwartał
86.	–	Apolonia ⁸⁹	–	–	26 V 1537 – wymieniona w dokumencie odbioru 12 zł czynszu od Anny Więclawskiej
87.	–	Barbara ⁹⁰	–	–	26 V 1537 – wymieniona w dokumencie odbioru 12 zł czynszu od Anny Więclawskiej

⁸⁶ AKMKr, rkps AOŃ, Vol. 47, s. 907; KŻŚ, s. 485.

⁸⁷ Wypisy źródłowe do dziejów Wawelu..., t. 12, cz. 1, s. 26-27 (nr 29); KŻŚ, s. 485.

⁸⁸ AKMKr, rkps AOŃ, Vol. 61, s. 1331; KŻŚ, s. 486.

⁸⁹ AKMKr, rkps AOŃ, Vol. 52, s. 834; KŻŚ, s. 486.

⁹⁰ AKMKr, rkps AOŃ, Vol. 52, s. 834; KŻŚ, s. 486.

Lp.	Nazwisko i imię	Imię zakonne	Miejsce pochodzenia/Rodzina	Data urodzenia/ nowicjat/ profesja/ data śmierci	Sprawowane funkcje/ wzmianka w źródle
88.	Tarłówna ⁹¹	Eufrozyna	–	–	20 II 1529 – wzmiankowana w dokumencie 1538 – zakrystianka 1543 – wymieniona w dokumencie, w którym bernardynki potwierdziły odbiór darów przekazanych im w testamencie przez Erazma z Krakowa 28 V 1555 – przełożona (<i>senior</i>), wymieniona wraz z towarzyszącymi jej siostrami
89.	Cyenowska Uliana ⁹²	Florencja	–	–	8 VIII 1530 – określona jako <i>Religiosa Uliana seu ex Regula Florencia sanctimonialis de tertia regula Sancti Bernardini</i> , dokonała rozliczeń finansowych z Agnieszką Jacukową (18 zł) przynależność do klasztoru św. Agnieszki wysoce prawdopodobna
90.	–	Florencja ⁹³	–	–	17 IV 1534 – wymieniona jako <i>mater senior</i> w dokumencie zapisu czynszu 40 zł (płatnego kwartalnie) od kwoty 1000 zł przez Erazma Betmana zwanego Zaifretem, obywatela krakowskiego, tenutariusza, kwota przekazana przez Stanisława Borskiego 19 X 1538 – wymieniona w dokumencie ok. 1541 – przełożona 1549 – przełożona

⁹¹ AKMKr, rkps AOff, Vol. 56, s. 66 (k. 32v); AKMKr, rkps AOff, Vol. 85, s. 715; MRPS, t. 4, cz. 3, s. 103 (nr 19395); *Wypisy źródłowe do dziejów Wawelu...*, t. 12, cz. 3, s. 123 (nr 1392); KŻŚ, s. 480.

⁹² AKMKr, rkps AOff, Vol. 47, s. 1006; KŻŚ, s. 484.

⁹³ AKMKr, rkps AOff, Vol. 48, s. 1033-1036; AKMKr, rkps AOff, Vol. 81, s. 673; MRPS, t. 4, cz. 3, s. 103 (nr 19395); K. Kantak, *Sylwetki bernardynów poznańskich. Innocenty z Kościana*, „Kronika Miasta Poznania”, R. 7, 1929, nr 1, s. 46.

Lp.	Nazwisko i imię	Imię zakonne	Miejsce pochodzenia/Rodzina	Data urodzenia/ nowicjat/ profesja/ data śmierci	Sprawowane funkcje/ wzmianka w źródle
91.	–	Łucja ⁹⁴	pochodziła z Krosna	–	1538 – wikaria 13 VIII 1543 – wraz z innymi siostrami skwitowała odbiór darów z testamentu Erazma z Krakowa 7 I 1544 – określona w dokumencie jako <i>senior sororum</i>
92.	Maysnarowna/ Maysnerówna ⁹⁵	Zofia	Jakub Maysnar († przed 1541), obywatel krakowski, wójt – ojciec Dorota – matka Jan Maysnar – brat	–	1541 – wraz z rodzeństwem skwitowała Kaspra Bera z przekazania sprzętów po zmarłej matce 20 VIII 1549 – poświadczona w dokumencie jako córka Jakuba, odbiera czynsz w wysokości 25 zł i 2 gr 30 IX 1550 – sprzedaż czynszu 5 zł od kwoty podstawowej 100 zł dla zakonniczki Zofii Maysnarówny, należny dożywotnio, po jej śmierci miał przejść na rzecz klasztoru; czynsz wypłacany przez Feliksa Vitka i jego żonę Annę, obywateli kazimierskich, ulokowany na domu drewnianym przy ul. Wielickiej na Kazimierzu, płatny kwartalnie w wysokości 1 zł i 75 gr 11 XI 1551 – Mikołaj Valkier, rajca i obywatel kazimierski, i jego żona Katarzyna sprzedali czynsz odkupny 4 zł, płatny co kwartał po 1 zł, za sumę

⁹⁴ MRPS, t. 4, cz. 3, s. 103 (nr 19395); Wypisy źródłowe do dziejów Wawelu..., t. 12, cz. 3, s. 123 (nr 1392); AKMKr, rkps AOff, Vol. 73, s. 642, 661-662 (k. 331-331v).

⁹⁵ W. Bukowski, Mogiła, [w:] Słownik historyczno-geograficzny..., cz. 4, z. 4, s. 745; AKMKr, rkps AOff, Vol. 82, s. 567-569; AKMKr, rkps AOff, Vol. 83, s. 108-112; AKMKr, rkps AOff, Vol. 85, s. 715; AKMKr, rkps AOff, Vol. 96, s. 701-702; AKMKr, rkps AOff, Vol. 98, s. 977; KZŚ, s. 487.

Lp.	Nazwisko i imię	Imię zakonne	Miejsce pochodzenia/Rodzina	Data urodzenia/ nowicjat/ profesja/ data śmierci	Sprawowane funkcje/ wzmianka w źródle
					100 zł Stanisławowi Borkowi, dziekanowi krakowskiemu; czynsz ulokowany na kamienicy narożnej przy ul. Grodzkiej oraz na terenie położonym na Kazimierzu obok domu należącego do klasztoru św. Katarzyny, tyłem do kamienicy należącej do klasztoru Bożego Ciała; miał być wypłacany zakonnicy Zofii dożywotnio, a po jej śmierci miał przejść na własność klasztoru; zakonnice zobowiązane były do modlitwy za ks. Stanisława Borka: <i>Ipsae vero virgines monialium in Stradomia Deum omnipotentem pro anima ipsius emptoris Domini Stanislai Borek exorare debebunt et astricti erunt et ad hoc faciendum se obligaverunt</i> 4 II 1552 – skwitowała odbiór pieniędzy w kwocie 7 zł 4 gr, kwota przekazana przez Annę Katarzynę Karłową, mieszkankę krakowską, u której została zdeponowana przez śp. Jana Maysnara 28 V 1555 – wikaria
93.	Katarzyna ⁹⁶	<i>Charitas</i>	pochodziła z Krakowa	–	1529 – wikaria, wzmiankowana w dokumencie jako <i>Charitas</i> 13 VIII 1543 – wraz z innymi siostrami skwitowała odbiór darów z testamentu Erazma z Krakowa
94.	–	<i>Agnieszka</i> ⁹⁷	–	–	1543 – wzmiankowana w testamencie Otylii, wdowy po Piotrze Wedelickim

⁹⁶ AKMKr., rkps AOff, Vol. 56, s. 66 (k. 32v); AKMKr., rkps AOff, Vol. 73, s. 642; Wypis źródłowe do dziejów Wawelu..., t. 12, cz. 3, s. 123 (nr 1392); KZŚ, s. 485.

⁹⁷ ANK, Akta miasta Krakowa, Testamenta in officio consulari Cracoviensi, rkps 772, s. 341.

Lp.	Nazwisko i imię	Imię zakonne	Miejsce pochodzenia/Rodzina	Data urodzenia/ nowicjat/ profesja/ data śmierci	Sprawowane funkcje/ wzmianka w źródle
95.	–	Anastazja ⁹⁸	–	–	5 III 1544 – określona w dokumencie jako <i>monialis de tertia regula</i> przynależność do klasztoru św. Agnieszki niepewna
96.	Chamczowna ⁹⁹	Łucja	–	–	8 VIII 1544 – określona w dokumencie jako <i>monialis de tertia regula</i> przynależność do klasztoru św. Agnieszki niepewna
97.	Ożarowska ¹⁰⁰	Potencja	–	–	1545 – otrzymała zapis czynszu w wysokości 40 zł od kwoty 1000 zł ulokowanej na miasteczku Kamieńsko i pobliskich wsiach, wypłacanego w dwóch ratach na Zesłanie Ducha Świętego i Boże Narodzenie 1547 – Stanisław Saski z żoną dokonali zapisu czynszu 4 zł od 100 zł na kamienicy Saskiego, płatnego na każde suche dni po 1 zł
98.	Kuraszówna ¹⁰¹	–	–	–	ok. 1550 – musiała przebywać w klasztorze bernardynek w Tanowie, gdyż została określona jako jego fundatorka
99.	–	Magdalena ¹⁰²	z pochodzenia Włoszka	–	1550 – polecona do klasztoru przez królową Bonę

⁹⁸ AKMKr, rkps AOfl, Vol. 74, k. 2 (s. 3).

⁹⁹ Ibidem, k. 183v (s. 364); KŻŚ, s. 487.

¹⁰⁰ ABKr, rkps 209, s. 9, 72; KŻŚ, s. 486.

¹⁰¹ ABKr, rkps 206, s. 12; LŻP, t. 2, s. 203.

¹⁰² ABKr, rkps 209, s. 14; KŻŚ, s. 487.

Lp.	Nazwisko i imię	Imię zakonne	Miejsce pochodzenia/Rodzina	Data urodzenia/ nowicjat/ profesja/ data śmierci	Sprawowane funkcje/ wzmianka w źródle
100.	–	Eustachia ¹⁰³	z pochodzenia Rosjanka („Moskiewka”)	–	1550 – polecona do klasztoru przez królową Bonę
101.	–	Elżbieta ¹⁰⁴	–	–	7 III 1592 – otrzymała zapis czynszu 5 zł od kwoty 100 zł na jatce Jakuba Sieczki i jego żony Barbary, te 100 zł przekazała panna Elżbieta, która w 1602 r. miała blisko 100 lat
102.	Cebulanka ¹⁰⁵	Jadwiga	–	–	1595 – wspomniana w dokumencie odbioru czynszu należnego klasztorowi
103.	Zuzanna ¹⁰⁶	Eustachia	–	–	9 I 1559 – wzmiankowana w dokumencie 9 V 1560 – wikaria
104.	Kazimirska ¹⁰⁷	Krystyna	Maciej Garnczars – brat	–	3 VI 1552 – określona jako <i>Religiosa Cristina monialis de Stradomia</i> , zobowiązanie (<i>obligatio</i>) przekazania 2,5 fl. czynszu od Macieja Garnczarsa 9 I 1559 – wzmiankowana w dokumencie
105.	–	Jadwiga ¹⁰⁸	pochodziła z Krosna	–	10 II 1558 – występuje w dokumencie odbioru czynszu w wysokości 22 zł
106.	–	Kordula ¹⁰⁹	pochodziła ze Spyt-kowic	–	9 I 1599 – wzmiankowana w dokumencie

¹⁰³ ABKr, rkps 209, s. 14; KŻŚ, s. 487.

¹⁰⁴ ANK, Akta miasta Kazimierza pod Krakowem, rkps K 23, *Continuatio actorum consularium Kazimiriensium* 1590-1593, s. 415-417; ABKr, rkps 209, s. 85.

¹⁰⁵ ANK, Akta miasta Kazimierza pod Krakowem, rkps K 25, *Continuatio actorum consularium Kazimiriensium* 1595-1597, s. 151.

¹⁰⁶ AKMKr, rkps AOŃ, Vol. 102, s. 580, 1118.

¹⁰⁷ AKMKr, rkps AOŃ, Vol. 83, s. 732-733; AKMKr, rkps AOŃ, Vol. 102, s. 580; KŻŚ, s. 488.

¹⁰⁸ AKMKr, rkps AOŃ, Vol. 102, s. 76-77.

¹⁰⁹ Ibidem, s. 580; KŻŚ, s. 488.

Lp.	Nazwisko i imię	Imię zakonne	Miejsce pochodzenia/Rodzina	Data urodzenia/ nowicjat/ profesja/ data śmierci	Sprawowane funkcje/ wzmianka w źródle
107.	–	<i>Cecylia</i> ¹¹⁰	pochodziła ze Zgonna	–	9 I 1599 – wzmiankowana w dokumencie
108.	–	<i>Barbara</i> ¹¹¹	pochodziła z Krupnik	–	9 I 1559 – wzmiankowana w dokumencie
109.	–	<i>Elżbieta</i> ¹¹²	pochodziła z Krupnik	–	9 I 1559 – wzmiankowana w dokumencie
110.	Russińska ¹¹³	<i>Agnieszka</i>	–	–	9 I 1559 – wzmiankowana w dokumencie
111.	–	<i>Jadwiga</i> ¹¹⁴	pochodziła z Krakowa	–	9 I 1559 – wzmiankowana w dokumencie
112.	–	<i>Magdalena</i> ¹¹⁵	pochodziła z Warty (<i>de Wartha</i>)	–	9 I 1559 – wzmiankowana w dokumencie
113.	Goluczka ¹¹⁶	<i>Justyna</i>	–	–	9 I 1559 – wzmiankowana w dokumencie
114.	Wolska ¹¹⁷	<i>Magdalena</i>	–	–	1559-1560 – zakrystianka
115.	Pruszyńska/ Prusińska Jadwiga ¹¹⁸	–	Bernard h. Rawicz Pruszyński – ojciec	–	w herbarzu K. Niesieckiego określana jako „zakonnica u św. Franciszka w Krakowie”

¹¹⁰ AKMKr., rkps AOff, Vol. 102, s. 580; KŻŚ, s. 489.

¹¹¹ *Ibidem.*

¹¹² *Ibidem.*

¹¹³ *Ibidem.*

¹¹⁴ *Ibidem.*

¹¹⁵ *Ibidem.*

¹¹⁶ AKMKr., rkps AOff, Vol. 102, s. 580.

¹¹⁷ *Ibidem*, s. 580, 1118; KŻŚ, s. 488.

¹¹⁸ K. Niesiecki, *Herbarz polski*, t. 10, s. 359; LZP, t. 2, s. 203; KŻŚ, s. 489.

Lp.	Nazwisko i imię	Imię zakonne	Miejsce pochodzenia/Rodzina	Data urodzenia/ nowicjat/ profesja/ data śmierci	Sprawowane funkcje/ wzmianka w źródle
116.	Kromfelt Anna ¹¹⁹	Klara	Bartłomiej Kromfelt, ławnik Sądu Wyższego Prawa Niemieckiego – ojciec Barbara – matka Jakub Kromfelt – brat	now. ok. 1543	13 I 1544 – wymieniona w testamencie swego ojca 12 III 1551 – zapis czynszu rocznego 3 zł od kwoty 60 zł na jatce rzeźniczej na Kazimierzu Bartłomieja Kwaśnego i jego żony Zofii, płatnego na Wielkanoc; kwota pochodziła z testamentu Marcina Bełzy, kanonika krakowskiego, i została przekazana przez egzekutorów jego testamentu: ks. Stanisława Borka, dziekana krakowskiego, i Jakuba Kromfelta, doktora dekretów 1560 – przełożona
117.	–	Benedykta ¹²⁰	pochodziła z Krakowa	–	27 II 1554 – przełożona
118.	–	Agata ¹²¹	–	–	28 V 1555 – portulanka
119.	Myszkowska ¹²²	Katarzyna	Wawrzyniec z Mirowa i Spytkowic h. Jastrzębiec († 1546), kasztelan oświęcimski, biec- ki, sądecki – ojciec	1536 – przebywała w klasztorze św. Agnieszki już jako zakonnica	10 I 1536 – ojciec zapisał jej czynsz w wysokości 8 fl. od kwoty 200 fl., płatny na Święto Trzech Króli 1538 – podpisała zrzeczenie się majątku po rodzi- cach

¹¹⁹ ANK, Akta miasta Krakowa, Scabinalia, rkps 13, Scabinalia – Inscriptiones 1542-1547, s. 161-165; ABKr, rkps 209, s. 80; AKMKr, rkps AOff, Vol. 82, s. 741-743; AKMKr, rkps AOff, Vol. 102, s. 1118; KŻŚ, s. 488.

¹²⁰ AKMKr, rkps AOff, Vol. 84, s. 1020; KŻŚ, s. 488.

¹²¹ AKMKr, rkps AOff, Vol. 85, s. 715.

¹²² MRPS, t. 4, cz. 3, s. 77 (nr 18930); AKMKr, rkps Acta Administratorialia Cracoviensia (dalej: AAdm), Vol. 1, s. 131; AKMKr, rkps AOff, 77, s. 986-987; AKMKr, rkps AOff, Vol. 85, s. 715; A. Kamiński, Myszkowski Wawrzyniec z Mirowa i Spytkowic h. Jastrzębiec (ok. 1486-1546), [w]: PSB, t. 22, red. E. Rostworowski, Wrocław 1977, s. 399-401; LZP, t. 2, s. 208.

Lp.	Nazwisko i imię	Imię zakonne	Miejsce pochodzenia/Rodzina	Data urodzenia/ nowicjat/ profesja/ data śmierci	Sprawowane funkcje/ wzmianka w źródle
			Barbara Tęczyńska – matka		7 V 1544 – poświadczona w dokumencie jako córka Wawrzyńca 28 V 1555 – wymieniona w dokumencie jako zakonnica
120.	–	Agnieszka ¹²³	pochodziła z Krosna	now. 1501 † 1566	22 I 1535 – wzmiankowana w dokumencie odbioru czynszu 9 I 1559 – wzmiankowana w dokumencie 9 V 1560 – starsza (dyskretka), wspomniana wraz z Justyną Wołucką wymieniona wśród dobrodziejek klasztoru św. Bernardyna na Stradomiu
121.	–	Klara ¹²⁴	–	† 1566	wymieniona wśród dobrodziejek klasztoru św. Bernardyna na Stradomiu
122.	Pukińska ¹²⁵	Ewa	pochodziła z ziemi rawskiej, szlachcianka	† 8 IX 1564	19 VI 1545 – Stanisław Pukiński, dziedzic dóbr w Rawie i poza tym samym miastem zwanych Pyszarzowskie sprzedał wspomniane dobra swojej ciotce Ewie, pannie trzeciej reguły św. Franciszka (<i>virgini ordinis tertiae regulae S. Francisci</i>) za kwotę 533 fl. 10 gr z prawem odkupu

¹²³ AKMKr., rkps AOff, Vol. 52, s. 80; Vol 102, s. 580, 1118; APBK., rkps I-b-21, s. 241; KŻŚ, s. 481.

¹²⁴ ANK, Akta miasta Kazimierza pod Krakowem, rkps K 886, Akta dotyczące kościołów i klasztorów kazimierskich i ich stosunków z m. Kazimierzem: augustianów i augustianek przy kościele św. Katarzyny, bernardynek przy kościele św. Agnieszki, kościoła św. Jakuba, 1483-1788, s. 115; APBK, rkps I-b-21, s. 241.

¹²⁵ MRPS, t. 4, cz. 1, s. 425 (nr 7391-7392); Wypisy źródłowe do dziejów Wawelu z archiwaliów kapitułnych i kurialnych krakowskich, t. 12, cz. 4: 1545-1550, oprac. B. Przybyszewski, Kraków 2008, s. 56 (nr 1984), 188 (nr 2262); AKMKr., rkps AOff, Vol. 95, s. 635-637; KŻŚ, s. 487.

Lp.	Nazwisko i imię	Imię zakonne	Miejsce pochodzenia/Rodzina	Data urodzenia/ nowicjat/ profesja/ data śmierci	Sprawowane funkcje/ wzmianka w źródle
					19 VI 1545 – zapisała Zofii z Tarnowa [Tarnowskiej], córce nieżyjącego wówczas Jana Amora, zakonnicy tej samej reguły – 8 fl. czynszu za 170 fl. na swych dobrach Pyszarzowskie 30 IV 1547 – wymieniona w dokumencie jako <i>monialis de tertia regula S. Francisci</i>; zakup czynszu 8 zł od kwoty 200 zł na dwóch jatkach rzeźniczych przez zakonnicę Zofię Tarnowską, scedowała go na Ewę Pukińską i Sebastiana Pukińskiego 7 IX 1548 – za zgodą kapituły krakowskiej otrzymała po śmierci Zofii Reginy Tarnowskiej mieszkanie obok katedry i przejęła po niej obowiązek konserwacji paramentów liturgicznych z katedry
123.	Wołucka ¹²⁶	Justyna	–	–	1550 – przełożona 1560 – wikaria 1563 – przełożona 1570 – przełożona 1571 – przełożona 1574 – przełożona 1578 – przełożona 1579 – przełożona 1594 – starsza (dyskretka)

¹²⁶ ABKr., rkps 209, s. 14; AKMKr., rkps AOff, Vol. 102, s. 1118; ANK, Akta miasta Kazimierza pod Krakowem, rkps K 886, s. 115; ANK, rkps Acta Castrensia Cracoviensia (dalej: Castr. Crac.), t. 105, s. 181-182; ANK, rkps Terr. Crac., t. 43, s. 139; R. Gustaw, K. Kaczmar-

Lp.	Nazwisko i imię	Imię zakonne	Miejsce pochodzenia/Rodzina	Data urodzenia/ nowicjat/ profesja/ data śmierci	Sprawowane funkcje/ wzmianka w źródle
124.	Ożarowska ¹²⁷	Ewa	Mikołaj Ożarowski h. Rawicz – ojciec Niewiarowska – matka Krzysztof Niewiarowski – wuj	–	12 I 1579 – otrzymała zapis czynszu 25 zł na Zembrzycach od kwoty 500 zł od wuja Krzysztofa Niewiarowskiego
125.	Kątska ¹²⁸	Dorota	–	–	1580 – przełożona 1587 – przełożona
126.	Otrobiana ¹²⁹	Barbara	–	–	1587 – furtianka, darowała 100 zł z przeznaczeniem na zakup czynszu, czynsz 4 zł na kamienicy Kierstanowskiej, płatny na Wielkanoc
127.	–	Łucja ¹³⁰	–	now. ok. 1577	1594 – w trakcie wdrażania reformy potrydenckiej przez o. Benedykta Gąsiorka przebywała w klasztorze, skąd uciekła po 17 latach pobytu

czyk, *op. cit.*, s. 19-20 (nr 38); K. J. Kantak, *Bernardyni polscy*, t. I: 1453-1572, Kraków 1933, s. 277; ABKr, rkps 214, Kapitały na dobrach ziemskich na rzecz klasztoru ś. Agnieszki na Stradomiu, 1523-1774, s. 93; AKMKr, rkps AEp, Vol. 32, k. 160; KŻŚ, s. 487.

¹²⁷ ABKr, rkps 209, s. 31; ABKr, rkps 213, Posagi dla zakonnic w klasztorze ś. Agnieszki na Stradomiu zapisane, 1579-1774, s. 1-4; Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie (dalej: AGAD), perg. 2954; KŻŚ, s. 489.

¹²⁸ AKMKr, rkps AOff, Vol. 108, s. 315; ABKr, rkps 209, s. 54; KŻŚ, s. 489.

¹²⁹ ABKr, rkps 209, s. 76; KŻŚ, s. 489.

¹³⁰ APBK, rkps W-25, Annalium Polono-Seraphicorum Tomus II continens descriptionum reformationis ac tertii ordinis S.P.N. Francisci in Polonia, 1598-1726, 12 I, s. 382.

Lp.	Nazwisko i imię	Imię zakonne	Miejsce pochodzenia/Rodzina	Data urodzenia/ nowicjat/ profesja/ data śmierci	Sprawowane funkcje/ wzmianka w źródle
128.	Drozdowska Agnieszka ¹³¹	–	–	now. 1583 † 16 X 1590	w męskim przebraniu wstąpiła do klasztoru bernardynów na Stradomiu, gdzie została obleczona w habit przez o. Fabiana z Krobi, wikarego konwentu stradomskiego, przy obecności prowincjała o. Erazma Pęcickiego, przebywała przez rok (bez trzech niedziel) w nowicjacie i wówczas przyznała się przed prowincjałem do swego postępu 30 VIII 1584 – przeniesiona do klasztoru św. Agnieszki, gdzie przeżyła sześć lat
129.	Cikowska ¹³²	Potencjana	–	–	1599 – zapis 50 zł czynszu od kwoty 1000 zł ulokowanej na dworze i ogrodzie p. Krzepickiego
130.	Winiarska ¹³³	Agnieszka	Jan Winiarski († przed 30 IX 1599) – ojciec Zofia Lipnicka – matka Jadwiga Winiarska – siostra	–	30 IX 1599 – zrzekła się majątku po matce, dóbr Lipiny, Zwiernik, Kozia Wola i Lenki [Łęki], na rzecz siostry Jadwigi

¹³¹ ABKr, rkps 207, Księga dowod autentyczny nie tylko miejsca, erekcji i fundacji klasztoru świętej Agnieszki przewielebnych siostr zakonnych pod regułą trzecią zostających a archiwum prowincji mało-polskiej OO. Wielebnych Obserwatorów wiernie wypisany, ale tez registr sum i posagów pieniężnych na różnych miejscach lokowanych, także i prowizje od nich należące w sobie zawierająca od pierwszej pogorzenia miasta Stradomia i klasztoru tutecznego nieszczęśliwości, dawniejszemi czasy o ponowieniu opisanja zaniedbana, teraz dopiero po narodzeniu Pańskim wieku ośmnastego, za chwalebnyim staraniem Najp. Imci Panny Teresy Jagniątkowskiej, pomienionego klasztoru matki i przełożonej, sporządzona roku od rodzaju księgi Jezusowego, 1735, s. 8; K. Kantak, J. Szablowski, J. Żarnecki, *Kościół i klasztor oo. Bernardynów w Krakowie*, Kraków 1938, s. 43-44, Biblioteka Krakowska, nr 96; K. J. Kantak, *Bernardyni polscy*, t. 2: 1573-1795-1933, Kraków 1933, s. 361.

¹³² ABKr, rkps 209, s. 17; KZŚ, s. 490 (tu jako Citkowska).

¹³³ AKMKr, rkps AEp, Vol. 33, k. 488-489.

Lp.	Nazwisko i imię	Imię zakonne	Miejsce pochodzenia/Rodzina	Data urodzenia/ nowicjat/ profesja/ data śmierci	Sprawowane funkcje/ wzmianka w źródle
131.	–	Urszula ¹³⁴	pochodziła z Sienna	–	1 III 1594 – wymieniona w dokumencie zrzeczenia się praw do majątku przez Krystynę Wilkowską na rzecz brata Krzysztofa Wilkowskiego 30 IX 1599 – przełożona, występuje w dokumencie zapisu czynszu 20 zł od kwoty 400 zł przez Wojciecha Oświęcima, na wsi Siedliska w ziemi sandomierskiej, powiecie pilźnieńskim, płatnego na Wielkanoc
132.	Dobrocieska ¹³⁵	Magdalena	–	–	1592 – przełożona 1594 – starsza (dyskretka) 12 VII 1602 – przełożona
133.	Płazianka ¹³⁶	Agnieszka	pochodziła z Pułtowska Płaza – ojciec Chociszewska – matka Wojciech Chociszewski († 1600), ksiądz, dziekan kolegiaty pw. Wszystkich Świętych w Krakowie – wuj	–	1593 – ks. Wojciech Chociszewski darował 200 zł dla swojej siostrzenicy z przeznaczeniem na zakup czynszu 1614 – wpisana do Bractwa Szkaplerznego u karmelitów trzewickowych 1621 – wymieniona w dokumencie zapisu posagu pannie Katarzynie Urszuli Oświęcimównie

¹³⁴ AKMKr, rkps AEp, Vol. 32, k. 160; AKMKr, rkps AEp, Vol. 33, k. 488v; ABKr, rkps 214, s. 113-119.

¹³⁵ ABKr, rkps 209, s. 54; AKMKr, rkps AEp, Vol. 32, k. 160; AKMKr, rkps AEp, Vol. 35, k. 406v; LZP, t. 2, s. 204; KŻŚ, s. 490.

¹³⁶ ABKr, rkps 209, s. 58; Archiwum Prowincji Karmelitów w Krakowie na Piasku (dalej: AKKr), rkps 784/291, *Catalogus receptorum ad beneficia spiritualia ordinis Beatae Mariae de monte Carmeli etiam ad gratiam bullae sabatinae incipiendo Cracoviae ab Anno Domini 1600*, s. 410; ANK, rkps Castrensia Biecensia (dalej: Castr. Biec.), t. 177, s. 1813; R. Gustaw, K. Kaczmarczyk, *op. cit.*, s. 21 (nr 42).

Lp.	Nazwisko i imię	Imię zakonne	Miejsce pochodzenia/Rodzina	Data urodzenia/ nowicjat/ profesja/ data śmierci	Sprawowane funkcje/ wzmianka w źródle
134.	Wilkowska Barbara ¹³⁷	Krystyna	Kacper Wilkowski h. Pobóg, łowczy podolski – ojciec Magdalena Telefusówna h. Łabędź – matka (?) Krzysztof Wilkowski – brat	–	1 III 1594 – zrzekła się praw do majątku w wysokości 2000 zł zapisanych na dobrach Królówka i Żmirów w woj. podolskim na rzecz Krzysztofa Wilkowskiego 23 VI 1594 – otrzymała zapis posagu w wysokości 1000 zł, pieniądze ulokowane przez Stanisława Ługowskiego na majątku Korzkiew, czynsz w wysokości 50 zł wypłacany w dwóch ratach: na św. Jana Chrzciciela i Boże Narodzenie 1614 – wpisana do Bractwa Szkaplerznego u karmelitów trzewickich 1617-1619 – przełożona 1621 – wymieniona w dokumencie zapisu posagu pannie Katarzynie Urszuli Oświęcimównie
135.	Kryczka ¹³⁸	Barbara	–	–	1594 – wzmiankowana w dokumencie zrzeczenia się praw do majątku na rzecz brata rodzonego przez Krystynę Wilkowską
136.	–	Urszula ¹³⁹	–	–	1601 – wpisana do Bractwa Różańcowego

¹³⁷ AKMKr, rkps AEp, Vol. 32, k. 160-160v; ABKr, rkps 129, Regest wielebnych panien zakonnic trzeci(ej) reguły Franciszka ś. w klasztorze pod tytułem Jozepha ś. w mieście stołecznym Krakowskim, s. 3-4; ABKr, rkps 209, s. 16, 24, 89; AKKr, rkps 784/291, s. 409; ANK, rkps Castr. Biec., t. 177, s. 1813; LZP, t. 2, s. 204 (błędne imię chrzestne Anna); KZŚ, s. 490.

¹³⁸ AKMKr, rkps AEp, Vol. 32, k. 160.

¹³⁹ Archiwum Polskiej Prowincji Dominikanów (dalej: APD Kraków), rkps Kr B1, Spis osób przyjętych do Różańca Świętego tak Imienia Jezus jak i Matki Najśw., AD 1585 usque ad an 1716, k. 32v.

Lp.	Nazwisko i imię	Imię zakonne	Miejsce pochodzenia/Rodzina	Data urodzenia/ nowicjat/ profesja/ data śmierci	Sprawowane funkcje/ wzmianka w źródle
137.	—	<i>Eufraxia/ Eufrazja</i> ¹⁴⁰	—	—	1601 – wpisana do Bractwa Różańcowego
138.	Winiarska Anna ¹⁴¹	<i>Bogumiła (Teofila)</i>	—	† prawdopodobnie po potopie szwedzkim ¹⁴²	1607 – wikaria 1610-1611 – przełożona 1612 – obecna w trakcie napadu A. Koniecpolskiego na klasztor 1614 – wpisana do Bractwa Szkaplerznego u karmelitów trzewickowych 1615 – dyskretna 1621 – wymieniona w dokumencie zapisu posagu pannie Katarzynie Urszuli Oświęcimównie
139.	Gładiszówna ¹⁴³	<i>Klara</i>	—	—	1614 – wpisana do Bractwa Szkaplerznego u karmelitów trzewickowych 1615 – dyskretna

¹⁴⁰ Ibidem.

¹⁴¹ ANK, rkps Castrensia Cracoviensia Relationes (dalej: Castr. Crac. Rel.) t. 34, s. 812-814; ANK, Akta miasta Kazimierza pod Krakowem, rkps K 394, Continuatio actorum scabinalium Kazimiriensium 1612-1619, s. 676; ANK, rkps Castr. Biec., t. 177, s. 1812-1813; AKMKr, rkps AOff, Vol. 116, s. 986-987; AKMKr, rkps AEp, Vol. 38, k. 660v; AKKr, rkps 784/291, s. 409; J. Mycielski, *Porwana z klasztoru. Kartka z dziejów obyczajowych Polski XVII wieku*, Kraków 1886, s. 90, 108; LZP, t. 2, s. 204; LZP, t. 4: *Uzupełnienia, klasztory śląskie, wiek XIX*, Warszawa 2010, s. 60; KZŚ, s. 490.

¹⁴² W metryce występuje w spisie zmarłych, zapamiętana tylko z nazwiska, bez daty rocznej; wydaje się, że tożsama z Bogumiłą Winiarską. ABKr, rkps 221 [Metryka], 1664 – 4 XII 1821, s. 173.

¹⁴³ AKKr, rkps 784/291, s. 409; ANK, Akta miasta Kazimierza pod Krakowem, rkps K 394, s. 676; LZP, t. 4, s. 60.

Lp.	Nazwisko i imię	Imię zakonne	Miejsce pochodzenia/Rodzina	Data urodzenia/ nowicjat/ profesja/ data śmierci	Sprawowane funkcje/ wzmianka w źródle
140.	Żebrowska ¹⁴⁴	<i>Eufrazja</i>	–	–	1614 – wpisana do Bractwa Szkaplerznego u karmelitów trzewickowych
141.	Złocka ¹⁴⁵	<i>Humilitas</i>	pochodziła z powiatu sandomierskiego	now. 1591 † w Drzewicy	1614 – wpisana do Bractwa Szkaplerznego u karmelitów trzewickowych 1615 – wikaria 1618 – wysłana na fundację do Lublina 1622-1625 – przełożona na fundacji w Lublinie 1625 – wysłana na fundację do Drzewicy
142.	Korytkówna ¹⁴⁶	<i>Justyna</i>	pochodziła z powiatu lubelskiego	now. 1591 † 1627, pochowana w kościele oo. Bernardynów w Łukowie	1614 – wpisana do Bractwa Szkaplerznego u karmelitów trzewickowych 1618 – wysłana na fundację do Lublina 1622-1625 – wikaria na fundacji w Lublinie
143.	Zadzikówna Katarzyna ¹⁴⁷	<i>Teresa</i>	Jan Zadzik h. Korab – ojciec Jadwiga Borszanka h. Dołęga – matka	ur. 1592 now. 9 IX 1608	1612 – obecna w trakcie napadu A. Koniecpolskiego na klasztor 1614 – wpisana do Bractwa Szkaplerznego u karmelitów trzewickowych

¹⁴⁴ AKKr, rkps 784/291, s. 409.

¹⁴⁵ Ibidem, s. 410; ANK, Akta miasta Kazimierza pod Krakowem, rkps K 394, s. 676; *Kronika bernardynek lubelskich 1618-1885*, oprac. A. Szyła; Lublin 2009, s. 39, 40-41, 44-45; LZP, t. 2, s. 205; LZP, t. 4, s. 60; KŻŚ, s. 490.

¹⁴⁶ AKKr, rkps 784/291, s. 410; *Kronika bernardynek lubelskich...*, s. 39, 41, 264; LZP, t. 2, s. 205; LZP, t. 4, s. 60; KŻŚ, s. 490.

¹⁴⁷ AKMKr., rkps AEp, Vol. 38, k. 660v; AKKr, rkps 784/291, s. 410; Archivum Generale Ordinis Carmelitarum (dalej: AGOC), ms. 304f, s. 456; ABKr, rkps 1, Założenie i uposażenie klasztoru PP. Bernardynek przy kościele św. Józefa w Krakowie, s. 133; ABKr, rkps 129, s. 3, 93; ABKr, rkps 209, s. 179, 185, 191, 229, 237, 245; LZP, t. 2, s. 204.

Lp.	Nazwisko i imię	Imię zakonne	Miejsce pochodzenia/Rodzina	Data urodzenia/ nowicjat/ profesja/ data śmierci	Sprawowane funkcje/ wzmianka w źródle
				prof. 9 IX 1609 † 24 XI 1652	przed 1622 – wpisana do Bractwa Szkaplerznego u karmelitów bosych 1633-1635 – przełożona 1640-1642 – przełożona 1645 – dyskretka
144.	Raszkowska/ Rastowska ¹⁴⁸	<i>Dorota</i>	–	–	1614 – wpisana do Bractwa Szkaplerznego u karmelitów trzewickowych przed 1622 – wpisana do Bractwa Szkaplerznego u karmelitów bosych
145.	Justamentówna Izabela ¹⁴⁹	<i>Katarzyna</i>	pochodziła z Krakowa Wawrzyniec Justimonti – ojciec Zofia Herfederówna – matka	now. przed 1608	1608 – otrzymała zapis czynszu 15 zł od kwoty 300 zł na wsi Ochojno, płatnego na św. Marcina 1614 – wpisana do Bractwa Szkaplerznego u karmelitów trzewickowych 1643-1645 – przełożona 1641 – dyskretka 1648 – dyskretka

¹⁴⁸ AKKr., rkps 784/291, s. 410; AGOC, ms. 304f, s. 456.

¹⁴⁹ ANK, Akta miasta Kazimierza pod Krakowem, rkps K 393, Acta scabinalia Kasimiriensia ad Cracoviam... 1606-1612, s. 599-601; ABKr., rkps 1, s. 4; ABKr., rkps 209, s. 21, 258, 267, 275; ABKr., rkps 214, s. 209-211; ABKr., rkps 218, Kapitały na dobrach ziemskich na rzecz klasztoru ś. Agnieszki na Stradomiu, 1644-1781, s. 119; AKKr. rkps 784/291, s. 410; LZP, t. 2, s. 204 (brak chrzestnego imienia oraz imion rodziców); LZP, t. 4, s. 60 (brak chrzestnego imienia).

Lp.	Nazwisko i imię	Imię zakonne	Miejsce pochodzenia/Rodzina	Data urodzenia/ nowicjat/ profesja/ data śmierci	Sprawowane funkcje/ wzmianka w źródle
146.	Pukarzowska Zofia ¹⁵⁰	Helena	pochodziła z powiatu sieradzkiego Maciej Pukarzowski h. Szreniawa – ojciec Hieronim Pukarzowski h. Szreniawa – brat	now. 1609 † w Drzewicy ¹⁵¹ lub † podczas najazdu szwedzkiego (lub zaraz po), pochowana u Bernardynów na Żłóbku ¹⁵²	1609 – Maciej Pukarzowski zapisał 600 zł klasztorowi <i>in vim ex dotationis</i> panny Zofii Pukarzowskiej, płatne na święto św. Franciszka 1614 – wpisana do Bractwa Szkaplerznego u karmelitów trzewickowych 1618 – wysłana na fundację do Lublina 1625 – wyjazd na fundację do Drzewicy 1630 – zapis czynszu 84 zł od 1200 zł („dwunastu set zł”) na Kobieli Mniejszej w woj. sieradzkim, powiecie radomskim, od brata Hieronima Pukarzowskiego, płatnego na Trzech Króli
147.	Stadnicka Marianna ¹⁵³	Domicella	Andrzej ze Żmigrodu Stadnicki h. Szreniawa († 1614) – ojciec Anna Niedrzwiecka h. Ogończyk – matka	–	1610 – wzmiankowana jako „zakonnica u św. Franciszka” 1614 – wpisana do Bractwa Szkaplerznego u karmelitów trzewickowych przed 1622 – wpisana do Bractwa Szkaplerznego u karmelitów bosych

¹⁵⁰ AKKr, rkps 784/291, s. 410; ABKr, rkps 209, s. 30; ABKr, rkps 221, s. 173; ANK, rkps Castr. Crac., t. 190, s. 647-649; *Kronika bernardynek lubelskich...*, s. 39, 45; LZP, t. 2, s. 205; LZP, t. 4, s. 60.

¹⁵¹ *Kronika bernardynek lubelskich...*, s. 45.

¹⁵² ABKr, rkps 221, s. 173.

¹⁵³ AKKr, rkps 784/291, s. 410; AGOC, ms. 304f, s. 456; K. Niesiecki, *Herbarz polski*, t. 8, s. 481-482; A. Radawiecki, *Mowy pogrzebowe*, Kraków 1861, s. XI-XII; T. Żychliński, *Złota księga szlachty polskiej*, t. 3, Poznań 1881, s. 261; K. Stadnicki, *Rodowody domu Stadnickich herbu Szreniawa od 1386-1861*, Lwów 1857-1861, s. 20-21; LZP, t. 2, s. 205.

Lp.	Nazwisko i imię	Imię zakonne	Miejsce pochodzenia/Rodzina	Data urodzenia/ nowicjat/ profesja/ data śmierci	Sprawowane funkcje/ wzmianka w źródle
148.	Maciejowska Barbara ¹⁵⁴	Izmaria/ Ezmaria	pochodziła z powiatu mazowieckiego	now. 1590	1614 – wpisana do Bractwa Szkaplerznego u karmelitów trzewickich 1615 – przełożona 1616 – przełożona 1618 – wysłana na fundację do Lublina 1618-1622 – przełożona klasztoru w Lublinie 1625 – posłana na fundację do Drzewicy
149.	Maciejowska ¹⁵⁵	Apolinara	pochodziła z powiatu mazowieckiego	now. 1595 † w Drzewicy	1614 – wpisana do Bractwa Szkaplerznego u karmelitów trzewickich 1618 wysłana na fundację do Lublina, 1625 – wyjazd na fundację do Drzewicy
150.	Rozdrażewska ¹⁵⁶	Małgorzata	–	–	posłana na fundację do Wilna, według kroniki miała przebywać tam w l. 1599-1602, a potem powróciła do Krakowa
151.	Radomiska/ Radomyska/ Radomska ¹⁵⁷	Anna	Stanisław Radomyski († przed 1628), postrzygacz ze Stradomia, mieszczanin – ojciec	–	1602-1604 – przełożona 1604 – posłana na fundację do Wilna 1610 – sekretarka

¹⁵⁴ AKKr., rkps 784/291, s. 410; ANK, rkps Castr. Crac., t. 849, s. 2221; ANK, Akta miasta Kazimierza pod Krakowem, rkps K 394, s. 676; *Kronika bernardynek lubelskich...*, s. 38-39, 44; LZP, t. 2, s. 205; LZP, t. 4, s. 60.

¹⁵⁵ AKKr., rkps 784/291, s. 410; *Kronika bernardynek lubelskich...*, s. 39, 45; LZP, t. 2, s. 205; LZP, t. 4, s. 60.

¹⁵⁶ *Kronika bernardynek świętomichalskich w Wilnie*, oprac. M. Kałamajska-Saeed, „Nasza Przeszłość” 2004, t. 101, s. 357, 415.

¹⁵⁷ ABKr., rkps 209, s. 53, 109, 115; ANK, Akta miasta Kazimierza pod Krakowem, rkps K 37, Księga radziecka 1627-1629, s. 519-524, 676; ANK, Akta miasta Kazimierza pod Krakowem, rkps K 394; ANK, Akta miasta Kazimierza pod Krakowem, rkps K 886, s. 113, 117,

Lp.	Nazwisko i imię	Imię zakonne	Miejsce pochodzenia/Rodzina	Data urodzenia/ nowicjat/ profesja/ data śmierci	Sprawowane funkcje/ wzmianka w źródle
			Anna Placibabka – matka		1612 – obecna w trakcie napadu A. Koniecpolskiego na klasztor 1614 – wpisana do Bractwa Szkaplerznego u karmelitów trzewickowych 1615 – dyskretna 1621-1623 – przełożona
152.	Cerazyn Anna ¹⁵⁸	Potencja	Jan Cerazyn – ojciec Regina Gutteterówna – matka	† 11 II 1620	1603 – zapis czynszu 40 zł od kwoty 800 zł na kamienicy Cerazyna przy ul. Szpitalnej, płatnego w dwóch ratach: na św. Stanisława i Wszystkich Świętych
153.	–	Szczęсна ¹⁵⁹	Łucja z Krakowa – matka	–	1604 – jej matka darowała klasztorowi 200 zł
154.	Porębska/ Porembaska ¹⁶⁰	Anna	Andrzej Porębski z Poręby († przed 1578) – ojciec Zofia z Wojsławic Cikowska – matka	–	1615 – dyskretna 1621 – wymieniona w dokumencie zapisu posagu pannie Katarzynie Urszuli Oświęcimównie 1624-1626 – przełożona 1641 – dyskretna

121; ANK, rkps Castr. Biec., t. 177, s. 1812-1813; APBK, rkps W-37, Akta różne Prowincji Wielkopolskiej zakonu Bernardynów, XVI-XVIII w., s. 212-213; AKKr, rkps 784/291, s. 409; AKMKr, rkps AOff, Vol. 116, s. 986-987; AKMKr, rkps AEp, Vol. 38, k. 660; *Kronika bernardynek świętomichalskich...*, s. 357 (tu nazwana Krakowianką); LZP, t. 2, s. 203 (wymieniona bez imienia).

¹⁵⁸ ABKr, rkps 209, s. 53.

¹⁵⁹ Ibidem, s. 52.

¹⁶⁰ AKMKr, rkps AOff, Vol. 116, s. 986-987; ABKr, rkps 1, s. 4; ABKr, rkps 214, s. 129-132, 153-163, 279-286, 293-297; ANK, Akta miasta Kazimierza pod Krakowem, rkps K 32, Acta consularia Casimiriensia 1613-1615, s. 371-373; ANK, Akta miasta Kazimierza pod Krakowem, rkps K 394, s. 676; ANK, rkps Castr. Biec., t. 177, s. 1812-1813; J. Mycielski, *Porwana z klasztoru...*, s. 108, 125; LZP, t. 2, s. 204.

Lp.	Nazwisko i imię	Imię zakonne	Miejsce pochodzenia/Rodzina	Data urodzenia/ nowicjat/ profesja/ data śmierci	Sprawowane funkcje/ wzmianka w źródle
155.	Hallerówna ¹⁶¹	<i>Benedykta</i>	–	–	1604 – posłana na fundację do Wilna 1614 – wpisana do Bractwa Szkaplerznego u karmelitów trzewickowych
156.	Korytkówna ¹⁶²	<i>Barbara</i>	Bartłomiej Korytko – ojciec Katarzyna – matka	now. przed 1607	26 V 1607 – podpisała akt abrenuncjacji, zrzekła się praw do majątku na rzecz brata
157.	Rogosińska Anna ¹⁶³	<i>Damiana</i>	Stanisław Rogosiński h. Abdank († 13 V 1611), podstarości i burgrabia krakowski, podkomorzy sieradzki – ojciec Dorota Puckówna ze Śliwnik – matka	now. 1607	1 VI 1607 – jej ojciec zapisał klasztorowi czynsz 60 zł płatny od kwoty 300 zł, <i>Damiana</i> zrzekła się pretensji do spadku po rodzicach 1614 – wpisana do Bractwa Szkaplerznego u karmelitów trzewickowych przed 1622 – wpisana do Bractwa Szkaplerznego u karmelitów bosych
158.	Wołucka ¹⁶⁴	<i>Eufrozyna</i>	Jan Wołucki h. Rawicz, podsędek rawski – ojciec Ołtarzewska h. Lis – matka	–	1607 – sekretarka/dyskretka 1608 – przełożona, wymieniona w dokumencie zapisu czynszu rocznego 15 zł od kwoty 300 zł na Ochojnie przez Jana Panka, płatnego na święto św. Marcina

¹⁶¹ APBK., rkps W-37, s. 213; AKKr., rkps 784/291, s. 410; LZP, t. 2, s. 204.

¹⁶² ANK, rkps Castr. Crac. Rel., t. 34, s. 812-814.

¹⁶³ Ibidem, s. 875-878; AKKr., rkps 784/291, s. 410; AGOC, ms. 304f, s. 456; H. Kowalska, Rogosiński Stanisław h. Abdank (ok. 1547-1611), [w:] PSB, t. 31, red. E. Rostworowski, Wrocław 1988-1989, s. 469-470; LZP, t. 2, s. 204.

¹⁶⁴ ANK, rkps Castr. Crac. Rel., t. 34, s. 875-878; AKMKr., rkps AOff, Vol. 116, s. 986-987; AKMKr., rkps AEp, Vol. 38, k. 660v; ABKr., rkps 214, s. 209-211; APD Kraków, rkps Kr B1, k. 61; J. Mycielski, Porwana z klasztoru..., s. 109; K. Niesiecki, Herbarz polski, t. 9, s. 423; LZP, t. 2, s. 203.

Lp.	Nazwisko i imię	Imię zakonne	Miejsce pochodzenia/Rodzina	Data urodzenia/ nowicjat/ profesja/ data śmierci	Sprawowane funkcje/ wzmianka w źródle
					1609 – przełożona 1612 – obecna w trakcie napadu A. Koniecpolskiego na klasztor ¹⁶⁵ 2 II 1613 – wpisana do Bractwa Różańcowego przy klasztorze dominikanów
159.	Łączyńska ¹⁶⁶	–	Mikołaj Hieronim, chorąży kijowski – ojciec Marianna Gadomska h. Rola – matka	–	według herbarza K. Niecieckiego klaryska krakowska z pocz. XVII w., lecz w metrykach klarysek nieznana, więc prawdopodobne, iż była to bernardynka
160.	Czieslinska ¹⁶⁷	Zofia	–	–	19 V 1610 – występuje w dokumencie (klasztor przyjął 2000 zł w miejsce jałmużny)
161.	Wolborzówna Anna ¹⁶⁸	Sabina/ Regina	Wawrzyniec Wolborz († przed 27 IV 1555) – ojciec Krzysztof Wolborz – brat	–	5 IV 1555 – występuje w dokumencie zapisu czynszu 4 zł od kwoty 80 zł przez Mikołaja Baranowskiego, obywatela i rajcy krakowskiego, suma płatna na święto św. Marcina, dożywotnio 27 IV 1555 – skitowała odbiór wspomnianego czynszu (i zrzekła się wszelkich ruchomości) od Mikołaja Baranowskiego jako egzekutora testamentu Wawrzyńca Wolborza

¹⁶⁵ Jako *Eufrozyna* Rokocka wspomniana w relacji o napadzie A. Koniecpolskiego na klasztor. Wydaje się, iż jest to omyłka pisarska i Rokocka jest tożsama z *Eufrozyną* Wołucką, w jej celi bowiem ukryły się panie Dębińskie, zob. ABKr, rkps 206, s. 26.

¹⁶⁶ K. Niesiecki, *Herbarz polski*. t. 6, s. 189; LZP, t. 2, s. 203.

¹⁶⁷ AKMKr, rkps AOff, Vol. 116, s. 986-987.

¹⁶⁸ AKMKr, rkps AOff, Vol. 85, s. 623-625, 653-654; AKMKr, rkps AOff, Vol. 87, s. 699-700; AKMKr, rkps AOff, Vol. 102, s. 580; AKMKr, rkps, Vol. 116, s. 986-987; ABKr, rkps 209, s. 69, 73; AKKr, rkps 784/291, s. 409; ANK, rkps Castr. Crac. Rel., t. 34, s. 875-878; ANK, Akta miasta Kazimierza pod Krakowem, rkps K 32, s. 371-373; KŻŚ, s. 488.

Lp.	Nazwisko i imię	Imię zakonne	Miejsce pochodzenia/Rodzina	Data urodzenia/ nowicjat/ profesja/ data śmierci	Sprawowane funkcje/ wzmianka w źródle
					2 VIII 1560 – w dokumencie wspomniany został Krzysztof Wolborz 9 I 1559 – wymieniona w dokumencie jako Anna 1568 – jako Anna otrzymała zapis 5 zł czynszu od kwoty 100 zł na kamienicy Mníchowskiej na Kazimierzu, zapis od Jakuba Mnicha, garbarza, i jego żony Zofii, płatnego na Wielkanoc, dożywotnio 1573 – otrzymała zapis czynszu 3 zł od kwoty 60 zł od Jakuba Jaworka, przysiężnika kazimierskiego, i jego żony Anny na kamienicy Jaworkowskiej, płatnego na „Środoposćcie” 1575 – otrzymała zapis czynszu 2 zł od kwoty 40 zł na kamienicy Jaworkowskiej, płatnego na „Środoposćcie”, dożywotnio, po jej śmierci zapis miał przejść na klasztor 1583 – otrzymała zapis czynszu 5 zł od kwoty 100 zł na kamienicy Mníchowskiej na Kazimierzu, płatnego na św. Michała 1607 – sekretarka/dyskretka 19 V 1610 – wymieniona w dokumencie (klasztor przyjął 2000 zł w miejsce jałmużny) 1614 – wpisana do Bractwa Szkaplerznego u karmelitów trzewickowych 14 V 1614 – wspomniana w zapisie 200 zł ulokowanych na 2 jatkach rzeźniczych na Kazimierzu

Lp.	Nazwisko i imię	Imię zakonne	Miejsce pochodzenia/Rodzina	Data urodzenia/ nowicjat/ profesja/ data śmierci	Sprawowane funkcje/ wzmianka w źródle
162.	Kącka/Kączka ¹⁶⁹	Barbara	–	–	1607 – sekretarka/dyskretka 1614 – wpisana do Bractwa Szkaplerznego u karmelitów trzewickowych 1615 – dyskretka
163.	Zembianka Maria ¹⁷⁰	Urszula	–	–	1607 – sekretarka/dyskretka 19 V 1610 – wzmiankowana w dokumencie 1614 – wpisana do Bractwa Szkaplerznego u karmelitów trzewickowych 1615 – dyskretka
164.	Boczkowska Justyna ¹⁷¹	Bibiana	Wojciech Boczkowski (przed † 1611), obywatel krakowski – ojciec Anna Boczkowska – matka	–	1611 – otrzymała zapis 200 zł na kamienicy Węglarzowskiej z czynszem 10 zł, płatnym na Wielkanoc 1614 – wpisana do Bractwa Szkaplerznego u karmelitów trzewickowych 1622 – zapisana jako Bochowska do Bractwa Ducha Świętego

¹⁶⁹ ANK, rkps Castr. Crac. Rel., t. 34, s. 812-814; ANK, Akta miasta Kazimierza pod Krakowem, rkps K 394, s. 676; AKKr, rkps 784/291, s. 409.

¹⁷⁰ ANK, rkps Castr. Crac. Rel., t. 34, s. 812-814; ANK, Akta miasta Kazimierza pod Krakowem, rkps K 394, s. 676; AKMKr, rkps AOff, Vol. 116, s. 986-987; AKKr, rkps 784/291, s. 409; LZP, t. 4, s. 60.

¹⁷¹ ABKr, rkps 209, s. 56; ABKr, rkps 215, Kapitały na kamienicach krakowskich na rzecz klasztoru ś. Agnieszki w Krakowie, 1533-1780, s. 81; AKKr, rkps 784/291, s. 410; ANK, Akta miasta Krakowa, Acta ecclesiarum et monasteriorum Cracoviensium, rkps 3320, Registrum confraternitatis sancti Spiritus anno Domini MDLXVI [in conventu s. Spiritus Cracoviae] 1566-1647, s. 188.

Lp.	Nazwisko i imię	Imię zakonne	Miejsce pochodzenia/Rodzina	Data urodzenia/ nowicjat/ profesja/ data śmierci	Sprawowane funkcje/ wzmianka w źródle
165.	Dębińska Dorota ¹⁷²	—	Kasper Dębiński h. Rawicz († 1620) – ojciec Maryna Kopciówna h. Kroje († 1611) – matka	—	1611 – zamieszkała w klasztorze 17 IV 1612 – porwana przez Aleksandra Koniecpolskiego
166.	Dębińska Zofia Barbara ¹⁷³	Tekla	Kasper Dębiński h. Rawicz († 1620) – ojciec Maryna Kopciówna h. Kroje († 1611) – matka	† ok. 1613	1611 – zamieszkała w klasztorze 17 IV 1612 – porwana przez Aleksandra Koniecpolskiego 12 VII 1614 – wzmiankowana jako olim (zmarła)
167.	Kowalik ¹⁷⁴	Zuzanna	Wojciech Kowalik – ojciec Katarzyna – matka	now. ok. 1612	1612 – otrzymała zapis czynszu w wysokości 12 zł od kwoty 200 zł na kamienicy Kowalikowej, płatnego na św. Anny
168.	Gruszczyńska/ Gruszczeńska Zuzanna ¹⁷⁵	Teodora	Maciej Gruszczyński, pisarz krakowski – ojciec Anna Szauffembergierówna – matka	† zmarła prawdopodobnie po potopie szwedzkim, pochowana w kościele św. Agnieszki	1615 – otrzymała zapis czynszu 30 zł od kwoty 1000 zł na kamienicy Gruszczyńskiego przy ul. św. Jana, płatnego na św. Michała dopóki będą żyć, a po ich śmierci po 60 zł

¹⁷² K. Niesiecki, *Herbarz polski*, t. 3, s. 321; idem, *Herbarz polski*, t. 5, s. 194; A. Boniecki, *Herbarz polski*, cz. 1: *Wiadomości historyczno-genealogiczne o rodach szlacheckich*, t. 4, Warszawa 1901, s. 213; J. Mycielski, *Porwana z klasztoru...*, s. 74; LZP, t. 2, s. 205.

¹⁷³ ANK, rkps Castr. Crac. Rel., t. 38, s. 1356, 1363; ANK, Castr. Crac. Rel., t. 40, s. 1690; J. Mycielski, *Porwana z klasztoru...*, s. 74; K. Niesiecki, *Herbarz polski*, t. 3, s. 321; idem, *Herbarz polski*, t. 5, s. 194; A. Boniecki, *Herbarz polski*, t. 4, s. 213; *Genealogia. Tablice*, oprac. W. Dworzaczek, Warszawa 1959, tabl. nr 138: *Koniecpolscy h. Pobóg*; LZP, t. 2, s. 205-206.

¹⁷⁴ ABKr, rkps 209, s. 67.

¹⁷⁵ Ibidem, s. 57; ABKr., rkps 221, s. 174.

Lp.	Nazwisko i imię	Imię zakonne	Miejsce pochodzenia/Rodzina	Data urodzenia/ nowicjat/ profesja/ data śmierci	Sprawowane funkcje/ wzmianka w źródle
169.	Branicka Katarzyna ¹⁷⁶	<i>Franciszka</i>	pochodziła z powiatu krakowskiego Grzegorz Branicki h. Gryf – ojciec Katarzyna Kotwiczówna – matka	now. 1606 † 7 V 1655	19 VI 1610 – podpisała akt abrenuncjacji 1614 – wpisana do Bractwa Szkaplerznego u karmelitów trzewickowych 1618 – wysłana na fundację do Lublina 1618-1622 – wikaria w klasztorze w Lublinie 1637-1640 – wikaria w klasztorze w Lublinie 1628 -1631 – przełożona w klasztorze w Lublinie 1634-1636 – przełożona w klasztorze w Lublinie
170.	Gnoieńska ¹⁷⁷	<i>Charitas</i>	–	–	1610 – wymieniona w dokumencie, w którym bernardynki z przełożoną Bogumiłą Winiarską na czele przyjęły 2000 zł jako jałmużnę, przekazaną im przez rajców krakowskich Adama Nagota i Hieronima Bełzę 1611 – wpisana do Bractwa Różańcowego przy klasztorze dominikanów 1614 – wpisana do Bractwa Szkaplerznego u karmelitów trzewickowych przed 1622 – wpisana do Bractwa Szkaplerznego karmelitów bosych

¹⁷⁶ AKKr, rkps 784/291, s. 410; Kronika bernardynek lubelskich..., s. 39, 47, 51, 57, 265; K. Niesiecki, *Herbarz polski*, t. 2, s. 267; A. Boniecki, *Herbarz polski*, cz. 1: *Wiadomości historyczno-genealogiczne o rodach szlacheckich*, t. 2, Warszawa 1900, s. 101-104; ANK, rkps Castr. Crac., t. 192, s. 809-810; LZP, t. 2, s. 205; LZP, t. 4, s. 60 (brak imienia chrzestnego oraz imion rodziców).

¹⁷⁷ AKMKr, rkps AOOff, Vol. 116, s. 986-987; APD Kraków, rkps Kr B1, k. 56v; AKKr, rkps 784/291, s. 410; AGOC, ms. 304f, s. 456; ANK, rkps Castr. Biec., t. 177, s. 1813; LZP, t. 2, s. 205.

Lp.	Nazwisko i imię	Imię zakonne	Miejsce pochodzenia/Rodzina	Data urodzenia/ nowicjat/ profesja/ data śmierci	Sprawowane funkcje/ wzmianka w źródle
					1621 – występuje w dokumencie 1627 – przełożona 1628 – przełożona
171.	Bielska ¹⁷⁸	Jadwiga	–	–	1611 – wpisana do Bractwa Różańcowego przy klasztorze dominikanów
172.	Curusówna/ Cini-sówna ¹⁷⁹	Wiktoria	–	–	1614 – wpisana do Bractwa Szkaplerznego u karmelitów trzewickowych przed 1622 – wpisana do Bractwa Szkaplerznego karmelitów bosych
173.	Gostyńska ¹⁸⁰	Zofia	h. Jastrzębiec, z woj. krakowskiego ¹⁸¹	–	1607 – sekretarka/dyskretka 1612 – wikaria 1614 – wikaria 1614 – wpisana do Bractwa Szkaplerznego u karmelitów trzewickowych 1615 – dyskretka 1621 – dyskretka, wymieniona w dokumencie zapisu posagu pannie Katarzynie Urszuli Oświęcimównie

¹⁷⁸ APD Kraków, rkps Kr B1, k. 58.

¹⁷⁹ AKKr., rkps 784/291, s. 410; AGOC, ms. 304f, s. 456; LZP, t. 2, s. 491 (tożsama z Wiktoryą Cinisówną, zaliczoną do grona zakonnic nie-wiadomego klasztoru).

¹⁸⁰ ANK, rkps Castr. Crac. Rel., t. 34, s. 812-814; ANK, Akta miasta Kazimierza pod Krakowem, rkps K 394, s. 676; ANK, rkps Castr. Biec., t. 177, s. 1812-1813; AKMKr., rkps AEp, Vol. 38, k. 660; AKKr., rkps 784/291, s. 409; K. Niesiecki, *Herbarz polski*, t. 4, s. 245-246; LZP, t. 4, s. 60.

¹⁸¹ J. Mycielski, *Porwana z klasztoru...*, s. 108.

Lp.	Nazwisko i imię	Imię zakonne	Miejsce pochodzenia/Rodzina	Data urodzenia/ nowicjat/ profesja/ data śmierci	Sprawowane funkcje/ wzmianka w źródle
174.	Stojowska/ Stojeńska Anna ¹⁸²	Marina	–	–	1614 – wpisana do Bractwa Szkaplerznego u karmelitów trzewickich 1618 – wymieniona w testamencie Zofii Kroczkowskiej, miała „sprawić mszał” 1621 – dyskretna, wymieniona w dokumencie zapisu posagu pannie Katarzynie Urszuli Oświęcimównie
175.	Biodrowska ¹⁸³	Eufrozyna	–	–	1621 – wymieniona w dokumencie zapisu posagu pannie Katarzynie Urszuli Oświęcimównie
176.	Kałuska ¹⁸⁴	–	–	–	1612 – wspomniana w relacji z napadu A. Koniecpolskiego: gdy napastnicy zaczęli dobijać się do jej celi, bernardynki powiedziały, iż „tam leży stara i chora panna Kałuska”
177.	Rogólska/ Regulska ¹⁸⁵	Klara	–	–	1617 – otrzymała zapis czynszu 66 zł od kwoty 1100 zł na wsi Podlesie (za Klarą dano 1000 zł, Zuzanna Szczucka dołożyła 100 zł) 1619 – wpisana do Bractwa Różańcowego przy kościele dominikanów
178.	Szczucka ¹⁸⁶	Zuzanna	–	–	17 IV 1612 – obecna w trakcie napadu A. Koniecpolskiego na klasztor, przebywała wówczas w infirmerii

¹⁸² AKKr, rkps 784/291, s. 409; ANK, rkps K 442, s. 311-312; ANK, rkps Castr. Biec. 177, s. 1813.

¹⁸³ ANK, rkps Castr. Biec., t. 177, s. 1812-1813.

¹⁸⁴ ABKr, rkps 206, s. 26; LZP, t. 2, s. 204.

¹⁸⁵ ABKr, rkps 209, s. 24; APD Kraków, rkps Kr B1, k. 73v, 74v; LZP, t. 2, s. 206.

¹⁸⁶ AKMKr, rkps AEp, Vol. 38, k. 660v; J. Mycielski, *Porwana z klasztoru...*, s. 109; AKKr, rkps 784/291, s. 409; ANK, Akta miasta Kazimierza pod Krakowem, rkps K 394, s. 676; ANK, rkps Castr. Biec., t. 177, s. 1812-1813; LZP, t. 2, s. 206; LZP, t. 4, s. 60.

Lp.	Nazwisko i imię	Imię zakonne	Miejsce pochodzenia/Rodzina	Data urodzenia/ nowicjat/ profesja/ data śmierci	Sprawowane funkcje/ wzmianka w źródle
					1614 – wpisana do Bractwa Szkaplerznego u karmelitów trzewickich 1615 – dyskretna 1621 – wymieniona w dokumencie zapisu posagu pannie Katarzynie Urszuli Oświęcimównie
179.	Tomicka Helena ¹⁸⁷	<i>Pelagia</i>	Piotr Tomicki h. Łódzia († przed 1616), kasztelan nakielski, z Wieruszowa – ojciec Anna Konopacka, kasztelanka chełmińska – matka Krzysztof Tomicki – brat	now. 10 VIII 1616 prof. 6 VIII 1617 † 12 III 1647	5 VIII 1616 – Krzysztof Tomicki, syn zmarłego Piotra Tomickiego, zapisał klasztorowi 2000 zł
180.	Rogosińska Dorota ¹⁸⁸	<i>Helena</i>	pochodziła z Rogoźna Stanisław Rogosiński h. Abdank († 13 V 1611), podstarości, burgrabia krakowski, podkomorzy sieradzki – ojciec	ur. 1601 now. 24 V 1618 prof. 24 V 1619 † 16 XII 1657	1618 – otrzymała zapis czynszu 60 zł od kwoty 1000 zł na wsi Śliwniki w powiecie łączyckim, płatnego na św. Jana Chrzciciela 1645 – wikaria w klasztorze św. Agnieszki od 1646 – pierwsza wikaria w klasztorze św. Józefa 1653-1657 – przełożona w klasztorze św. Józefa

¹⁸⁷ ABKr, rkps 2, W Imię Pańskie Amen. Na wieczn[ą] pamiątk[ę] kronika klastoru s. Josepha. Opisane fundacje klastoru Panien zakonu, s. Franciszka trzeciej reguły przy kościele pod tytułem s. Józefa w Krakowie, s. 12; ABKr, rkps 129, s. 3-4, 93; ANK, rkps Castr. Crac., t. 205, s. 1355-1358; LZP, t. 2, s. 206.

¹⁸⁸ ABKr, rkps 1, s. 133; ABKr, rkps 2, s. 10; ABKr, rkps 129, s. 4, 94; ABKr, rkps 209, s. 24; LZP, t. 2, s. 206.

Lp.	Nazwisko i imię	Imię zakonne	Miejsce pochodzenia/Rodzina	Data urodzenia/ nowicjat/ profesja/ data śmierci	Sprawowane funkcje/ wzmianka w źródle
			Dorota Puckówna ze Śliwnik – matka		
181.	Grochowska Krystyna ¹⁸⁹	Magdalena	pochodziła z Rytwian Andrzej Zborowski, kasztelan biecki – ojciec	now. 1628	1613 – otrzymała zapis posagu 11000 zł na Gnojnicy i Woli Gnojnickiej od Stanisława Ś. Belestraszyckiego 1614 – po śmierci swojego męża, Belestraszyckiego, otrzymała 11000 zł zapisanych na Gnojnicy i Woli Gnojnickiej 1631 – jako wdowa Krystyna z Rytwian zapisuje klasztorowi czynsz 2000 zł od kwoty 11000 zł na Gnojncy i Woli Gnojnickiej, płatny na święto Trzech Króli 1646 – wymieniona w dokumencie wraz z przełożoną Anastazją Bobrowincką
182.	Wizgrałówna ¹⁹⁰	Regina	–	–	1622 – wpisana do Bractwa Ducha Świętego
183.	Łagodowicówna Katarzyna ¹⁹¹	Apolonia	Błażej Łagodowic – ojciec, mieszczanin krakowski	–	1629 – otrzymała zapis czynszu 70 zł od kwoty 1000 zł, ulokowany na miejscowości Sokolina, płatnego na św. Agnieszkę

¹⁸⁹ ABKr, rkps 214, s. 301-312; ANK, Akta klasztorów, kościołów i instytucji religijnych w Krakowie – zbiór szczątków zespołów, Klasztory krakowskie, rkps 42, Bernardynki przy kościele św. Agnieszki 1632-1730, s. 1-2; ANK, rkps Castr. Crac., t. 262, s. 684-686; J. Wielewicz, *Dziennik spraw domu zakonnego OO. Jezuitów u św. Barbary w Krakowie od roku 1620 do r. 1629 (włącznie)*, Kraków 1899, *Scriptores Rerum Polonicarum*, t. 17, s. 296-297. Była wdową po 1° Wojciechu Grochowskim, 2° Stanisławie Światopełku Belestraszyckim.

¹⁹⁰ ANK, Akta miasta Krakowa, *Acta ecclesiarum et monasteriorum Cracoviensium*, rkps 3320, s. 188.

¹⁹¹ ABKr, rkps 209, s. 28; LZP, t. 2, s. 206.

Lp.	Nazwisko i imię	Imię zakonne	Miejsce pochodzenia/Rodzina	Data urodzenia/ nowicjat/ profesja/ data śmierci	Sprawowane funkcje/ wzmianka w źródle
184.	Misiowska Elżbieta ¹⁹²	<i>Teofila</i>	Adam Misiowski h. Jelita, sekretarz królewski – ojciec Anna Latoszyńska h. Gryf – matka (?)	–	18 VI 1633 – otrzymała zapis posagu w wysokości 1000 zł na wsi Przybysławice, czynsz 70 zł, płatny na św. Michała
185.	–	<i>Szczęсна</i> ¹⁹³	–	† prawdopodobnie przed potopem szwedzkim, pochowana w kościele św. Agnieszki	–
186.	–	<i>Petronela</i> ¹⁹⁴	–	† prawdopodobnie przed potopem szwedzkim	–
187.	Kuraszkówna ¹⁹⁵	<i>Agnieszka</i>	–	† prawdopodobnie przed potopem szwedzkim	–
188.	Istamentówna/ Justamentówna ¹⁹⁶	<i>Konstancja</i>	–	† prawdopodobnie przed potopem szwedzkim	–

¹⁹² ABKr, rkps 209, s. 32.

¹⁹³ ABKr, rkps 221, s. 173; LZP, t. 2, s. 206.

¹⁹⁴ ABKr, rkps 221, s. 173; LZP, t. 2, s. 206.

¹⁹⁵ ABKr, rkps 221, s. 173; LZP, t. 2, s. 206.

¹⁹⁶ ABKr, rkps 221, s. 173; Małgorzata Borkowska wymienia ją dwukrotnie: raz jako Konstancję Justamentównę, a raz jako Konstancję Ostreczównę (ten odczyt wydaje się błędny). LZP, t. 2, s. 208-209.

Lp.	Nazwisko i imię	Imię zakonne	Miejsce pochodzenia/Rodzina	Data urodzenia/ nowicjat/ profesja/ data śmierci	Sprawowane funkcje/ wzmianka w źródle
189.	Orzechowska ¹⁹⁷	<i>Cecylia</i>	–	† prawdopodobnie przed potopem szwedzkim	–
190.	Myszkowska Zofia (?) ¹⁹⁸	<i>Charitas</i>	Zygmunt Myszkowski h. Jastrzębiec – ojciec Beata Przerębska – matka	now. 1601 † podczas „Szwedów”, pochowana u Bernardynów w Kalwarii Zebrzydowskiej	–
191.	Korycka ¹⁹⁹	<i>Febronia</i>	–	–	1614 – wpisana do Bractwa Szkaplerznego u karmelitów trzewickich 1627 – wpisana do Bractwa Aniołów Stróżów 1642 – dyskretka 1645 – dyskretka 1647-1648 – dyskretka
192.	Brodrowska ²⁰⁰	<i>Eufrazja</i>	–	–	1627 – wpisana do Bractwa Aniołów Stróżów możliwe, iż bernardynka od św. Agnieszki

¹⁹⁷ ABKr, rkps 221, s. 173; LZP, t. 2, s. 206.

¹⁹⁸ ABKr, rkps 221, s. 174; Philippus a SS. Trinitate, *Decor Carmeli religiosi, in splendoribus sanctorum ac illustrium religiosorum et monachorum; quibus Ordo Beatissime Virginis Mariae de Monte Carmelo in toto Terrarum Urbe constitutus, quasi firmamentum suis syderibus fulget*, P. 3, Lugduni 1665, s. 75; LZP, t. 2, s. 206.

¹⁹⁹ Archiwum Zakonu Paulinów na Skałce (dalej: ASk), rkps 129, s. 8; AKKr, rkps 784/291, s. 410; ABKr, rkps 1, s. 133; ABKr, rkps 214, s. 109; ABKr, rkps 218, s. 119.

²⁰⁰ ASk, rkps 129, s. 8.

Lp.	Nazwisko i imię	Imię zakonne	Miejsce pochodzenia/Rodzina	Data urodzenia/ nowicjat/ profesja/ data śmierci	Sprawowane funkcje/ wzmianka w źródle
193.	Sierpułtowska ²⁰¹	Felicja/ Felicjanna	–	–	1614 – wpisana do Bractwa Szkaplerznego u karmelitów trzewickich 1629 – wikaria 1633 – wikaria 1641 – dyskretna
194.	Mstowska ²⁰²	Marianna	–	–	1614 – wpisana do Bractwa Szkaplerznego u karmelitów trzewickich 1619 – wikaria
195.	Zebrzydowska Anna ²⁰³	Ludgarda	Mikołaj Zebrzydowski h. Radwan († 1620) – ojciec Dorota Herbutówna († 1610) – matka	now. 25 III 1603 † 1663 w Krakowie, pochowana w grobie fundatorów w Kalwarii Zebrzydowskiej	30 IV 1604 – otrzymała zapis czynszu rocznego 500 zł od kwoty 10000 zł na wsi Zebrzydowice i części Brodów od rodziców, płatnego na Nowy Rok 1614 – wpisana do Bractwa Szkaplerznego u karmelitów trzewickich

²⁰¹ ABKr, rkps 1, s. 4, 133; ABKr, rkps 214, s. 109; AKKr, rkps 784/291, s. 410; ANK, Akta miasta Kazimierza pod Krakowem, rkps K 395, Acta d. scabinorum Casimiriensium 1620-1631, s. 1607-1608; ANK, rkps Castr. Crac., t. 237, s. 116; ANK, rkps Castr. Crac., t. 238, s. 1030-1031; LZP, t. 4, s. 60.

²⁰² AKKr, rkps 784/291, s. 409; ANK, Akta miasta Kazimierza pod Krakowem, rkps K 394, s. 1491.

²⁰³ ABKr, rkps 1, s. 4, 133; ABKr, rkps 209, s. 155, 161; ABKr, rkps 214, s. 109, 121-125; ABKr, rkps 221, s. 173; AKKr, rkps 784/291, s. 410; ANK, rkps Castr. Crac., t. 180, s. 1035-1040; ANK, rkps Castr. Biec., t. 177, s. 1812-1813; APBK, rkps I-b-21, s. 422; E. Kretkowski, *Historia o cudownym Matki Bożej obrazie w Mysleńcach* [...] X. Erazma Kretkowskiego, archidjakona y officiala krakowskiego, sekretarza K.J.M. spisana. A przez X. Wojciecha Offiarowicza proboszcza y kaznodzieie myślemickiego [...] do druku podana [...], Kraków 1642, k. K₄; H. E. Wyczawski, *Kalwaria Zebrzydowska. Historia klasztoru bernardynów i kalwaryjskich drózek*, oprac. O.M. Rudyk, Kalwaria Zebrzydowska 2006, s. 72; LZP, t. 2, s. 205.

Lp.	Nazwisko i imię	Imię zakonne	Miejsce pochodzenia/Rodzina	Data urodzenia/ nowicjat/ profesja/ data śmierci	Sprawowane funkcje/ wzmianka w źródle
					1621 – wikaria 1639 – wikaria 1629-1630 – przełożona 4 V 1634 – posłała srebrną tabliczkę przed obraz Matki Bożej w Mysłenicach jako wotum za uzdrowienie Kalińskiego 1641 – dyskretka 1645 – dyskretka
196.	Rudnicka Jadwiga ²⁰⁴	Salomea	Sebastian Rudnicki († przed 1604), podsek sieradzki – ojciec Piotr Rudnicki – brat	now. ok. 1604	1604 – jej brat Piotr zapisał klasztorowi 500 zł jako jej posąg ok. 1612 – wpisana w Krakowie do Bractwa Szkaplerznego u karmelitów bosych 1614 – wpisana do Bractwa Szkaplerznego u karmelitów trzewickowych 1641 – dyskretka 1645 – dyskretka 1648 – dyskretka 1649 – dyskretka
197.	Suchodolska ²⁰⁵	Dorota	–	† prawdopodobnie przed potopem szwedzkim	–

²⁰⁴ ABKr, rkps 1, s. 4, 133; ABKr, rkps 214, s. 81; ABKr, rkps 218, s. 119; AKKr, rkps 784/291, s. 410; ANK, rkps Castr. Crac., t. 180, s. 1387-1389; LZP, t. 2, s. 495 (zaliczona do grona zakonnic niewiadomego klasztoru).

²⁰⁵ ABKr, rkps 221, s. 173; LZP, t. 2, s. 206.

Lp.	Nazwisko i imię	Imię zakonne	Miejsce pochodzenia/Rodzina	Data urodzenia/ nowicjat/ profesja/ data śmierci	Sprawowane funkcje/ wzmianka w źródle
198.	Grocholska ²⁰⁶	—	—	† prawdopodobnie przed potopem szwedzkim	tercjarka, wdowa
199.	—	<i>Domicela</i> ²⁰⁷	—	† prawdopodobnie przed potopem szwedzkim	—
200.	Delpacówna Justyna ²⁰⁸	<i>Modestia</i>	Franciszek Del Pace († 14 V 1619), rajca krakowski – ojciec Anna Szulzówna – matka	now. przed 1629 † na zarazę prawdopodobnie po potopie szwedzkim, pochowana w kościele św. Agnieszki	17 III 1629 – zrzekła się pretensji do dóbr przypadających jej po rodzicach
201.	Delpacówna Barbara ²⁰⁹	<i>Pacjencja</i>	Franciszek Del Pace († 14 V 1619), rajca krakowski – ojciec Anna Szulzówna – matka	now. przed 1629 † na zarazę prawdopodobnie po potopie szwedzkim, pochowana w kościele św. Agnieszki	17 III 1629 – zrzekła się pretensji do dóbr przypadających jej po rodzicach

²⁰⁶ ABKr., rkps 221, s. 173; LZP, t. 2, s. 206.

²⁰⁷ ABKr., rkps 221, s. 173; LZP, t. 2, s. 206.

²⁰⁸ ABKr., rkps 221, s. 174; ANK, Akta miasta Kazimierza pod Krakowem, rkps K 395, s. 1607-1608; LZP, t. 2, s. 207; LZP, t. 4, s. 60 (brak informacji o matce).

²⁰⁹ ABKr., rkps 221, s. 174; ANK, Akta miasta Kazimierza pod Krakowem, rkps K 395, s. 1607-1608; LZP, t. 2, s. 207; LZP, t. 4, s. 60 (brak informacji o matce).

Lp.	Nazwisko i imię	Imię zakonne	Miejsce pochodzenia/Rodzina	Data urodzenia/ nowicjat/ profesja/ data śmierci	Sprawowane funkcje/ wzmianka w źródle
202.	Delpacówna ²¹⁰	<i>Beata</i>	–	† na zarazę prawdopodobnie po potopie szwedzkim, pochowana w kościele św. Agnieszki	–
203.	Dębińska Katarzyna ²¹¹	<i>Innocencja</i>	Andrzej Samuel h. Rawicz Dębiński († 1648) – ojciec Barbara Prowanówna (przed † 1630) – matka	now. ok. 1630 † w czasie zarazy, pochowana w kościele w Stanowiskach, w dobrach Łąckiego	17 IV 1612 – przebywała w klasztorze jako świecka panna w trakcie napadu A. Koniecpolskiego 1630 – otrzymała zapis posagu w wysokości 4000 zł ulokowanego na wsi Łuczyce, coroczna prowizja 280 zł, wypłacana na św. Marcina
204.	Dębińska Elżbieta ²¹²	<i>Beata</i>	Andrzej Samuel Dębiński h. Rawicz († 1648) – ojciec Barbara Prowanówna (przed † 1630) – matka	now. między 1613 a 1614 † w czasie zarazy, pochowana w kościele w Stanowiskach, w dobrach Łąckiego	1613 – wpisana jako świecka panna do Bractwa Różańcowego 1614 – otrzymała zapis posagu w wysokości 3000 zł ulokowanego na wsi Łuczyce, coroczna prowizja 200 zł, wypłacana na św. Wojciecha 1614 – wpisana do Bractwa Szkaplerznego u karmelitów trzewickowych 28 VI 1630 – podpisała akt abrenuncjacji

²¹⁰ ABKr, rkps 221, s. 174; LZP, t. 2, s. 207.

²¹¹ ABKr, rkps 209, s. 31; rkps 221, s. 173; *Pamiętniki o Koniecpolskich. Przyczynek do dziejów polskich XVII wieku*, wyd. S. Przyłęcki, Lwów 1842, s. 206; LZP, t. 2, s. 207.

²¹² ABKr, rkps 209, s. 23; ABKr, rkps 221, s. 173; APD Kraków, rkps Kr B1, k. 61v; AKKr, rkps 784/291, s. 410; ANK, rkps Castr. Crac., t. 232, s. 1320-1321; LZP, t. 2, s. 207.

Lp.	Nazwisko i imię	Imię zakonne	Miejsce pochodzenia/Rodzina	Data urodzenia/ nowicjat/ profesja/ data śmierci	Sprawowane funkcje/ wzmianka w źródle
205.	Dębińska Aleksandra ²¹³	<i>Humilitas</i>	Andrzej Samuel Dębiński h. Rawicz († 1648) – ojciec Barbara Prowanówna († przed 1630) – matka	now. ok. 1630 prof. [b.d.] † „po Szwedach”, pochowana w kościele św. Agnieszki	28 VI 1630 – podpisała akt abrenuncjacji 1668-1670 – przełożona 1672 – dyskretka
206.	Dobrzyniecka/ Dobrzowiecka ²¹⁴	<i>Łucja</i>	Adrian Dobrzyniecki – ojciec Barbara Łosiówna – matka <i>Magdalena Dobrzyniecka</i> († 1652), bernardynka w klasztorze w Wieluniu – siostra <i>Anna Marianna</i> , augustianka w klasztorze św. Katarzyny na Kazimierzu – siostra Stanisław i Krzysztof Dobrzynieccy – bracia	–	1614 – wpisana do Bractwa Szkaplerznego u karmelitów trzewickich 1642 – występuje w dokumencie wraz z siostrą <i>Magdaleną Dobrzyniecką</i> , zakonnicą z klasztoru w Wieluniu, w którym klasztor św. Agnieszki skwitował Dobrzynieckich; wzmiankowani są bracia zakonnic, Stanisław i Krzysztof Dobrzynieccy, oraz siostra <i>Anna Marianna</i> , augustianka w klasztorze św. Katarzyny na Kazimierzu

²¹³ ABKr, rkps 214, s. 315; ABKr, rkps 221, s. 6, 83, 174; ANK, rkps Castr. Crac., t. 232, s. 1320-1321; LZP, t. 2, s. 207.

²¹⁴ AKKr, rkps 784/291, s. 410; ANK, rkps Castr. Crac., t. 255, s. 1099-1104.

Lp.	Nazwisko i imię	Imię zakonne	Miejsce pochodzenia/Rodzina	Data urodzenia/ nowicjat/ profesja/ data śmierci	Sprawowane funkcje/ wzmianka w źródle
207.	Wolna ²¹⁵	Magdalena	Jan Wolny starszy († 1626), rajca kazimierski – ojciec Zofia († 1640) – matka Jan Wolny młodszy – brat	–	1642 – wymieniona w testamencie Doroty Postrzygowej oraz Jana Wolnego młodsze; tenże nazywa ją siostrą, co wskazuje na jej pochodzenie z kazimierskiej rodziny Wolnych
208.	Jordanówna ²¹⁶	Franciszka	–	–	1664 – dyskretna 1650 – wpisana do Bractwa Aniołów Stróżów 10 III 1665 – udała się do grobu bł. Stanisława Kazimierczyka do kościoła Bożego Ciała, by podziękować za ulgę w swych dolegliwościach
209.	Bobrownicka ²¹⁷	Anastazja	–	† prawdopodobnie przed potopem szwedzkim	1614 – wpisana do Bractwa Szkaplerznego u karmelitów trzewickich 1641 – dyskretna 1645 – dyskretna 1646-1648 – przełożona

²¹⁵ ANK, Akta miasta Kazimierza pod Krakowem, rkps K 443, Acta testamentorum civitatis Casimiriensis, 1622-1647, s. 409, 430-432.

²¹⁶ ANK, rkps Castr. Crac., t. 285, s. 1730-1732; ASK, rkps 129, s. 40; S. Ryłko, *Droga do kanonizacji bł. Stanisława Sołtysa zwanego Kazimierczykiem*, Kraków 1996, s. 73.

²¹⁷ ABKr., rkps 1, s. 4, 133; ABKr., rkps 221, s. 173; AKKr., rkps 784/291, s. 410; LZP, t. 2, s. 207.

Lp.	Nazwisko i imię	Imię zakonne	Miejsce pochodzenia/Rodzina	Data urodzenia/ nowicjat/ profesja/ data śmierci	Sprawowane funkcje/ wzmianka w źródle
210.	Borkówna Krystyna ²¹⁸	<i>Damiana</i>	Hieronim Borek – ojciec Mikołaj Borek – stryj	now. ok. 1621 † „po Szwedach”, pochowana w kościele św. Agnieszki	1621 – otrzymała zapis czynszu 60 zł od kwoty 1000 zł na Głogoczowie, płatnego na „Gromnice” [2 II] 1658 – dyskretka
211.	Borkowska ²¹⁹	<i>Eustachia</i>	–	prof. [b.d.]	1655-1658 – przełożona
212.	Dębieńska Anna ²²⁰	<i>Beata</i>	–	–	1644 – wpisana do Arcybractwa Miłosierdzia
213.	Świeżowska/ Swierczowska Elżbieta ²²¹	<i>Konstancja</i>	–	–	1614 – wpisana do Bractwa Szkaplerznego u karmelitów trzewickich 1621, 1622 – wpisana do Bractwa Różańcowego przy klasztorze dominikanów 1645 – dyskretka
214.	Paplewska/ Paplińska ²²²	<i>Florencja</i>	–	–	1614 – wpisana do Bractwa Szkaplerznego u karmelitów trzewickich 1641 – dyskretka
215.	Sielska ²²³	<i>Petronela</i>	–	–	1614 – wpisana do Bractwa Szkaplerznego u karmelitów trzewickich

²¹⁸ ABKr, rkps 209, s. 26; ABKr, rkps 218, s. 195; ABKr, rkps 221, s. 174; ANK, rkps Castr. Crac., t. 216, s. 338-343; LZP, t. 2, s. 207 (brak imienia ojca).

²¹⁹ ABKr, rkps 221, s. 6, 84; LZP, t. 2, s. 207.

²²⁰ *Książka pamiątkowa Arcybractwa Miłosierdzia i Banku Pobożnego w Krakowie od roku 1584 do 1884*, Kraków 1884, s. 167.

²²¹ ABKr, rkps 1, s. 133; AKKr, rkps 784/291, s. 410; APD Kraków, rkps Kr B1, k. 87, k. 80v.

²²² ABKr, rkps 1, s. 4; AKKr, rkps 784/291, s. 410.

²²³ ABKr, rkps 1, s. 4, 133; AKKr, rkps 784/291, s. 410.

Lp.	Nazwisko i imię	Imię zakonne	Miejsce pochodzenia/Rodzina	Data urodzenia/ nowicjat/ profesja/ data śmierci	Sprawowane funkcje/ wzmianka w źródle
					1641 – dyskretka 1645 – dyskretka
216.	Truskulawska ²²⁴	Ludwinia	–	–	1614 – wpisana do Bractwa Szkaplerznego u karmelitów trzewickowych
217.	Główczyńska ²²⁵	Agata	–	–	1614 – wpisana do Bractwa Szkaplerznego u karmelitów trzewickowych
218.	Raczkowska ²²⁶	Marta	–	–	1614 – wpisana do Bractwa Szkaplerznego u karmelitów trzewickowych
219.	Górska ²²⁷	Krystyna	–	–	1614 – wpisana do Bractwa Szkaplerznego u karmelitów trzewickowych
220.	Kotlicka ²²⁸	Marianna	–	† prawdopodobnie w czasie potopu szwedzkiego, pochowana u Bernardynów na Żłobku	1649 – portulanka 1650 – wpisana do Bractwa Aniołów Stróżów
221.	Świekówna ²²⁹	Cecylia	–	–	1614 – wpisana do Bractwa Szkaplerznego u karmelitów trzewickowych

²²⁴ AKKr, rkps 784/291, s. 410.

²²⁵ Ibidem.

²²⁶ Ibidem.

²²⁷ Ibidem.

²²⁸ ABKr, rkps 214, s. 81; ABKr, rkps 221, s. 173; ASk, rkps 129, s. 40; LZP, t. 2, s. 207.

²²⁹ AKKr, rkps 784/291, s. 409.

Lp.	Nazwisko i imię	Imię zakonne	Miejsce pochodzenia/Rodzina	Data urodzenia/ nowicjat/ profesja/ data śmierci	Sprawowane funkcje/ wzmianka w źródle
222.	Nagotówna ²³⁰	<i>Klemencja</i>	Adam Nagot († 1623), rajca krakowski – ojciec Elżbieta Walisowiczanka – matka	† prawdopodobnie po potopie szwedzkim, pochowana u Bernardynów na Stradomiu	17 VI 1602 – zapis czynszu 20 zł od kwoty 400 zł na kamienicy Nagota przy ul. Floriańskiej, płatnego na Wielkanoc 1614 – wpisana do Bractwa Szkaplerznego u karmelitów trzewickowych 1645 – dyskretna
223.	Pernusówna ²³¹	<i>Julianna</i>	–	† na zarazę prawdopodobnie po potopie szwedzkim, pochowana u Bernardynów na Stradomiu	1612 – w momencie najazdu A. Koniecpolskiego na klasztor była już w podeszłym wieku i chora, zamieszkiwała celę przy furcie klasztornej 1614 – wpisana do Bractwa Szkaplerznego u karmelitów trzewickowych
224.	Glinówna ²³²	<i>Emerencia</i>	–	–	1614 – wpisana do Bractwa Szkaplerznego u karmelitów trzewickowych
225.	Pychowska Anna ²³³	<i>Magdalena</i>	Wawrzyniec Wacław Pychowski († przed 1610), mieszczanin kazimierski – ojciec Dorota Sienniczonka [Siennicka] – matka	† „podczas Szwedów” czyli w czasie potopu szwedzkiego, pochowana u Bernardynów na Żłóbku	1614 – wpisana do Bractwa Szkaplerznego u karmelitów trzewickowych

²³⁰ ABKr, rkps 1, s. 133; ABKr, rkps 209, s. 53; ABKr, rkps 221, s. 174; LZP, t. 2, s. 207 (brak imion rodziców).

²³¹ ANK, Castr. Crac. Rel., t. 41, s. 587; *Pamiętniki o Koniecpolskich...*, s. 206; J. Mycielski, *Porwana z klasztoru...*, s. 109; ABKr, rkps 221, s. 173; AKKr, rkps 784/291, s. 410; LZP, t. 2, s. 207.

²³² AKKr, rkps 784/291, s. 410.

²³³ ABKr, rkps 221, s. 173; ANK, Akta miasta Kazimierza pod Krakowem, rkps 393, s. 376-379, 917-918, 1290-1291; AKKr, rkps 784/291, s. 410; LZP, t. 2, s. 207; LZP, t. 4, s. 60 (brak imienia zakonnego oraz imion rodziców).

Lp.	Nazwisko i imię	Imię zakonne	Miejsce pochodzenia/Rodzina	Data urodzenia/ nowicjat/ profesja/ data śmierci	Sprawowane funkcje/ wzmianka w źródle
226.	Rajska ²³⁴	<i>Terencjanna</i>	–	† prawdopodobnie w czasie potopu szwedzkiego, pochowana u Bernardynów na Żłóbku	–
227.	Broniowska ²³⁵	<i>Krystyna</i>	–	ur. 1646 † 1696, pochowana w kościele św. Agnieszki	–
228.	Maciejowska Katarzyna ²³⁶	<i>Teresa</i>	Samuel Maciejowski h. Janina († przed 1647) – ojciec Zofia Boratyńska († przed 1647) – matka	now. przed 1647 † 1702	24 X 1647 – jako zakonnica i jedyna spadkobierczyni za zgodą przełożonej darowała Stanisławowi Florianowi Wysockiemu, synowi nieżyjącego Alberta Wysockiego, dobra w Donatkowicach w woj. krakowskim, przypadłe jej po rodzicach 24 X 1647 – Stanisław Florian Wysocki ceduje prawo do dóbr w Donatkowicach w woj. krakowskim na Stanisława Maciejowskiego 24 X 1647 – Katarzyna <i>Teresa</i> podpisała akt abrenuncjacji, następnie skwitowała swego stryja, ten zapisał bratanicy i całemu klasztorowi czynsz 280 zł od sumy 4000 zł na Chobędzy i Kamienicy

²³⁴ ABKr, rkps 221, s. 173; LZP, t. 2, s. 207.

²³⁵ ABKr, rkps 221, s. 175, 195; LZP, t. 2, s. 207.

²³⁶ ABKr, rkps 221, s. 175; ANK, rkps Castr. Crac., t. 265, s. 1852-1866; ANK, rkps Castr. Crac., t. 272, s. 58-68; K. Niesiecki, *Herbarz polski*, t. 6, s. 315; A. Boniecki, A. Reiski, *Herbarz polski*, cz. 1: *Wiadomości historyczno-genealogiczne o rodach szlacheckich*, t. 16, Warszawa 1913, s. 224; LZP, t. 2, s. 206.

Lp.	Nazwisko i imię	Imię zakonne	Miejsce pochodzenia/Rodzina	Data urodzenia/ nowicjat/ profesja/ data śmierci	Sprawowane funkcje/ wzmianka w źródle
					1650 – wspomniana jako zakonnica w aktach grodzkich krakowskich, o czym podają K. Niesiecki i A. Boniecki 28 III 1651 – otrzymała od stryja zapis corocznej pensji 70 zł wypłacanej na św. Michała, od kwoty podstawowej 1000 zł
229.	Maciejowska Katarzyna ²³⁷	Prudencja	Mateusz Maciejowski h. Janina – ojciec Katarzyna Lubowiecka h. Kuszaba – matka	prof. [b.d.] † prawdopodobnie „po Szwedach”, pochowana w kościele św. Agnieszki	1614 – wpisana do Bractwa Szkaplerznego u karmelitów trzewickich 1622 – wpisana do Bractwa Ducha Świętego jako Katarzyna 2 IX 1631 – wymieniona jako zakonnica w dokumencie, w którym przełożona skitowała Krzysztofa Naymana, doktora medycyny, z pensji 100 zł ulokowanej na dobrach na ziemi proszowskiej 24 XI 1633 – wzmiankowana jako zakonnica od św. Agnieszki, która posłała srebrną tabliczkę przed obraz Matki Bożej Myślenickiej jako wotum za uzdrowienie 1641 – dyskretka 1649 – wikaria 1651-1655 – przełożona 1658-1665 – przełożona

²³⁷ ABKr, rkps I, s. 4; ABKr, rkps 214, s. 81; ABKr, rkps 221, s. 6, 83, 174; AKKr, rkps 784/291, s. 410; ANK, Akta miasta Krakowa, Acta ecclesiarum et monasteriorum Cracoviensium, rkps 3320, s. 188; ANK, rkps Castr. Crac., t. 234, s. 1531-1537; K. Niesiecki, Herbarz polski, t. 6, s. 315; E. Kretkowski, *Historia o cudownym Matki...*, k. K₃; R. Gąsior, T. Matuła, *Szkoła Sióstr Prezentek w Krakowie w latach 1627-1918*, Lublin 1998, s. 28-29; LZP, t. 2, s. 208.

Lp.	Nazwisko i imię	Imię zakonne	Miejsce pochodzenia/Rodzina	Data urodzenia/ nowicjat/ profesja/ data śmierci	Sprawowane funkcje/ wzmianka w źródle
230.	Biecka ²³⁸	<i>Beata</i>	–	–	24 XI 1633 – darowała srebrną tabliczkę przed obraz Matki Bożej Myślenickiej jako wotum za uzdrowienie ojca
231.	Biecka ²³⁹	<i>Katarzyna</i>	–	–	1644 – wpisana do Bractwa Paskowego
232.	Glińska Barbara ²⁴⁰	<i>Aniela</i>	Kasper Gliński – ojciec Katarzyna Kosowska – matka	ur. ok. 1626 now. 25 VI 1641 prof. 25 VI 1642 † 19 I 1694	w klasztorze św. Józefa: 11 II 1658 – 26 V 1661 – wikaria 17 IX 1664 – 1667 – wikaria 1694 – dyskretna
233.	Wolińska Barbara ²⁴¹	<i>Katarzyna</i>	Paweł Woliński – ojciec Katarzyna Szadokierska – matka	ur. 1622 now. 25 VI 1641 prof. 25 VI 1642 † 6 VI 1697	w klasztorze św. Józefa: 26 V 1661 – 17 IX 1664 – przełożona
234.	Łowicka Anna ²⁴²	<i>Charitas</i>	Jan Łowicki h. Nałęcz († 1640), kasztelan inowrocławski – ojciec	ur. 1626 now. 25 VI 1641	w klasztorze św. Józefa: 1657 – wikaria

²³⁸ E. Kretkowski, *Historia o cudownym Matki...*, k. K.

²³⁹ ANK, Archiwum OO. Augustianów w Krakowie (dalej: Aug.), rkps 447, Księga Arcybractwa Paskowego 1605-1866, s. 244.

²⁴⁰ ABKr, rkps 2, s. 27, 29-30; ABKr, rkps 129, s. 5, 101; LZP, t. 2, s. 208.

²⁴¹ ABKr, rkps 2, s. 28; ABKr, rkps 129, s. 5, 102-103; LZP, t. 2, s. 208.

²⁴² ABKr, rkps 2, s. 26-29; ABKr, rkps 129, s. 4-5, 99; J. Serebryńska, *Łowicki Jan h. Nałęcz (zm. 1640)*, [w:] PSB, t. 18, red. E. Rostworowski, Wrocław 1973, s. 443-445; *Rodzina. Herbarz szlachty polskiej*, oprac. S. Uruski, t. 9, Warszawa 1912, s. 383; A. Boniecki, A. Reiski, *op. cit.*, s. 86-87 (błędnie podaje herb Łabędź); LZP, t. 2, s. 208.

Lp.	Nazwisko i imię	Imię zakonne	Miejsce pochodzenia/Rodzina	Data urodzenia/ nowicjat/ profesja/ data śmierci	Sprawowane funkcje/ wzmianka w źródle
			Ewa Zadzikówna h. Korab – matka	prof. 25 VI 1642 † 8 X 1688	11 II 1658 – 26 V 1661 – przełożona 26 V 1661 – 17 IX 1664 – wikaria 17 IX 1664 – 1667 – przełożona
235.	Myszkowska ²⁴³	Konstancja	Władysław Myszkowski († 1658), wojewoda krakowski – ojciec Anna Mohylanka († 1667) – matka	–	30 V 1648 – otrzymała zapis posagu 10 000 zł zabezpieczonego na wsi Książ Wielki
236.	Russocka Elżbieta ²⁴⁴	Konstancja	Mikołaj Rusocki h. Zadora z Brzezia – ojciec	now. 1646	26 X 1646 – otrzymała zapis posagu 3000 zł zabezpieczonego na Barwałdzie, czynsz 210 zł 31 X 1647 – podpisała akt abrenuncjacji
237.	Belinówna ²⁴⁵	Eufrazja	–	† „po Szwedach”, pochowana w kościele św. Krzyża w Bochni u oo. Bernardynów	–
238.	Belinówna/ Bylinówna Elżbieta ²⁴⁶	Ludgarda	Jan z Leszczyn Bylina – ojciec	ur. 1620 w woj. krakowskim	30 X 1653 – ojciec złożył na ręce przełożonej 3000 zł jako posag Elżbiety

²⁴³ ABKr, rkps 218, s. 119-125; A. Przyboś, Myszkowski (Gonzaga-Myszkowski) margrabia na Mirowie Władysław h. Jastrzębiec udostojniony (zm. 1658), [w:] PSB, t. 22, red. E. Rostworowski, Wrocław 1977, s. 401-403; LZP, t. 2, s. 208.

²⁴⁴ ANK, rkps Castr. Crac., t. 263, 1648-1653; ANK, rkps Castr. Crac., t. 265, s. 1882-1883.

²⁴⁵ ABKr, rkps 221, s. 174; LZP, t. 2, s. 208.

²⁴⁶ ABKr, rkps 221, s. 6, 83, 175; ANK, rkps Castr. Crac., t. 275, s. 2458-2462; ANK, rkps Cast. Crac., t. 276, s. 2774-2776; ANK, rkps Castr. Crac., t. 281, s. 741-742; Biblioteka Jagiellońska (dalej: BJ), rkps 139, t. 3, Processus beatificationis et canonisationis s. Joannis Cantii.

Lp.	Nazwisko i imię	Imię zakonne	Miejsce pochodzenia/Rodzina	Data urodzenia/ nowicjat/ profesja/ data śmierci	Sprawowane funkcje/ wzmianka w źródle
			prawdopodobnie Anna Maria z Ziębic Boguszówna – matka ²⁴⁷	now. 1653 prof. [b.d.] † 12 I 1688, pochowana w kościele św. Agnieszki	6 XI 1654 – podpisała akt abrenuncjacji 29 III 1661 – klasztor skwitował Jana Bylinę z kwoty posagu 1668 – zeznawała w procesie Jana Kantego 1685-1688 – przełożona 4 VII 1687 – jako przełożona zeznawała w procesie kanonizacyjnym Jana Kantego
239.	Bierońska ²⁴⁸	Klara	–	† 27 II 1712	–
240.	Bujalska/ Bnielska ²⁴⁹	Jadwiga	Baltazar Bujalski – ojciec	now. ok. 1604 † na zarazę, pochowana w kościele w Wielopolu	1604 – kwota 200 zł jej posagu została zabezpieczona przez Katarzynę Ryłską ze Mstyczowa, wdowę po Franciszku Ryłskim 1614 – wpisana do Bractwa Szkaplerznego u karmelitów trzewickowych przed 1622 – wpisana do Bractwa Szkaplerznego u karmelitów bosych jako Jadwiga Bnielska

Actus I In nomine Dni Amen. Sac. Rit. Congregatione Cracovien. canonisationis b. Ioannis Cantij. I. pars Copia Processus in specie Cracoviae constructi Jacobus Sassvs, notarius, Cracoviae 1668, k. 672v; Archivum Apostolicum Vaticanum (dalej: AAV), rkps Cong. Riti, Processus 632, Cracovien. Canonisationis Beati Joannis Cantii processus in specie Cracoviae constructus, k. 162v; LZP, t. 2, s. 208 (brak imion rodziców).

²⁴⁷ Wymieniona w dokumencie z 1653 r. jako małżonka Jana Byliny, zob. ANK, rkps Castr. Crac., t. 275, s. 2462-2464.

²⁴⁸ ABKr, rkps 221, s. 176; LZP, t. 2, s. 208.

²⁴⁹ ABKr, rkps 1, s. 4, 133; ABKr, rkps 221, s. 173; ANK, rkps Castr. Crac., t. 180, s. 1522-1524; AKKr, rkps 784/291, s. 410; AGOC, ms. 304f, s. 456; LZP, t. 2, s. 208, 490 (możliwe, iż tożsama z Jadwigą Bnielską, zaliczoną do grona zakonnic niewiadomego klasztoru).

Lp.	Nazwisko i imię	Imię zakonne	Miejsce pochodzenia/Rodzina	Data urodzenia/ nowicjat/ profesja/ data śmierci	Sprawowane funkcje/ wzmianka w źródle
					1641 – dyskretka 1645 – dyskretka
241.	Czeska ²⁵⁰	Magdalena	–	† 1687, pochowana w kościele św. Agnieszki	–
242.	Gawrońska Magdalena ²⁵¹	Dorota	Zbigniew h. Rawa Gawroński († przed 1651) – ojciec Anna Szembek ze Słupowa – matka	now. przed 26 IX 1651 † „po Szwedach”, pochowana w kościele św. Agnieszki	26 IX 1651 – podpisała akt abrenuncjacji 7 II 1677 – otrzymała zapis 500 zł z przeznaczeniem na wyderkauf w testamencie Jadwigi Remerowej ze Słupowa († 1678) 1689 – dyskretka
243.	Gawrońska Marianna ²⁵²	Katarzyna	Zbigniew h. Rawa Gawroński († przed 1651) – ojciec Anna Szembek ze Słupowa – matka	now. przed 26 IX 1651 † 21 II 1712	26 IX 1651 – podpisała akt abrenuncjacji 7 II 1677 – otrzymała zapis 500 zł z przeznaczeniem na wyderkauf w testamencie Jadwigi Remerowej ze Słupowa († 1678)
244.	Januszowska ²⁵³	Aniela	–	† 1690, pochowana w kościele św. Agnieszki	1689 – wikaria

²⁵⁰ ABKr, rkps 221, s. 175; L郑, t. 2, s. 208.

²⁵¹ ANK, rkps Castr. Crac., t. 273, s. 1142-1143; AFRKr, rkps b. sygn., Testament Jadwigi Remerowej ze Słupowa, 7 II 1677; ABKr, rkps 214, s. 1; ABKr, rkps 221, s. 6, 174; L郑, t. 2, s. 208.

²⁵² ANK, rkps Castr. Crac., t. 273, s. 1142-1143; AFRKr, rkps b. sygn., Testament Jadwigi Remerowej ze Słupowa, 7 II 1677; ABKr, rkps 221, s. 6, 83, 176; L郑, t. 2, s. 208.

²⁵³ ABKr, rkps 221, s. 175; L郑, t. 2, s. 208.

Lp.	Nazwisko i imię	Imię zakonne	Miejsce pochodzenia/Rodzina	Data urodzenia/ nowicjat/ profesja/ data śmierci	Sprawowane funkcje/ wzmianka w źródle
245.	Kniperówna ²⁵⁴	Anna	–	prof. [b.d.] † 1694, pochowana w kościele św. Agnieszki	12 IX 1676 – przełożona 1683 – 15 XI 1685 – przełożona 26 VIII 1690 – 1693 – przełożona 1664 – wpisana do Bractwa Paskowego 1676 – dyskretka 1686 – wikaria 1687 – wikaria
246.	Świerczkowska ²⁵⁵	Benedykta	–	† prawdopodobnie po potopie szwedzkim	1658 – wikaria 1664 – dyskretka
247.	Kowalkówna / Kowalikówna (?) ²⁵⁶	Elżbieta	–	† 1689, pochowana w kościele św. Agnieszki	1614 – wpisana do Bractwa Szkaplerznego u karmelitów trzewiczkowych przed 1622 – wpisana do Bractwa Szkaplerznego u karmelitów bosych
248.	Lusiecka ²⁵⁷	Elżbieta	–	–	przed 1622 – wpisana do Bractwa Szkaplerznego u karmelitów bosych

²⁵⁴ ABKr, rkps 206, s. 107; ABKr, rkps 217, Akta dotyczące kapitałów zapisanych na rzecz klasztoru ś. Agnieszki na Stradomiu na wsi Sudoł w pow. wiślickim, 1687-1758, s. 5; ABKr, rkps 221, s. 6, 83, 175, 250; AKMKr, rkps AOff, Vol. 156, s. 626, 636; ANK, Aug., rkps 447, s. 346; ANK, rkps Castr. Crac., t. 316, s. 1723; ANK, rkps Castr. Crac., t. 318, s. 2296, 2561-2564, 2866-2869; ANK, rkps Castr. Crac., t. 319, s. 2490, 3331-3337; ANK, rkps Castr. Crac., t. 320, s. 864, 1134; ANK, rkps Castr. Crac., t. 322, s. 1435, 2110, 2231; ANK, rkps Castr. Crac., t. 304, s. 423; LZP, t. 2, s. 209.

²⁵⁵ ABKr, rkps 218, s. 195; ABKr, rkps 221, s. 173; ANK, rkps Castr. Crac., t. 285, s. 1730-1732; Castr. Crac., t. 286, s. 2247; LZP, t. 2, s. 204.

²⁵⁶ ABKr, rkps 218, s. 195; ABKr, rkps 221, s. 175; AKMKr, rkps 784/291, s. 410; AGOC, ms. 304f, s. 456; LZP, t. 2, s. 209.

²⁵⁷ AGOC, ms. 304f, s. 456.

Lp.	Nazwisko i imię	Imię zakonne	Miejsce pochodzenia/Rodzina	Data urodzenia/ nowicjat/ profesja/ data śmierci	Sprawowane funkcje/ wzmianka w źródle
249.	Krzypczanka/ Krupczanka ²⁵⁸	<i>Kunegunda</i>	–	† „po Szwedach”, pochowana w kościele św. Agnieszki	1614 – wpisana do Bractwa Szkaplerznego u karmelitów trzewickich 1619 – wpisana do Bractwa Różańcowego przy klasztorze dominikanów
250.	Hamcówna ²⁵⁹	<i>Potencja</i>	–	–	1614 – wpisana do Bractwa Szkaplerznego u karmelitów trzewickich
251.	Księżka ²⁶⁰	<i>Modesta</i>	–	ur. 1648 † 1695, pochowana w kościele św. Agnieszki	–
252.	Leńczewska/ Leńczowska ²⁶¹	<i>Aleksandra</i>	–	† „po Szwedach”, pochowana w kościele św. Agnieszki	–
253.	Ligęzianka Franciszka ²⁶²	<i>Pacjencja</i>	Stanisław h. Półkoźic Ligęza – ojciec Barbara Stradomska h. Prus († przed 1660) – matka	ur. 1628 w woj. sandomierskim now. „po pierwszych Szwedach”	31 V 1660 – w dokumencie występuje jako profeska klasztoru św. Agnieszki 1668 – zeznawała w procesie Jana Kantego

²⁵⁸ ABKr, rkps 221, s. 174; AKKr, rkps 784/291, s. 410; APD Kraków, rkps Kr B1, k. 73v; LZP, t. 2, s. 209.

²⁵⁹ AKKr, rkps 784/291, s. 410.

²⁶⁰ ABKr, rkps 221, s. 175, 195; LZP, t. 2, s. 209.

²⁶¹ ABKr, rkps 221, s. 174; LZP, t. 2, s. 209.

²⁶² ABKr, rkps 221, s. 6, 83, 176; ANK, rkps Castr. Crac., t. 280, s. 606-610; BJ, rkps 139, k. 729v-730; AAV, rkps Cong. Riti, Processus 632, k. 173v; BJ, rkps 5365, t. 4, Żegota Pauli, Zakony i klasztory, k. 245 (podaje, że zmarła w opinii świętości); K. Niesiecki, *Herbarz polski*, t. 6, s. 99; LZP, t. 2, s. 209.

Lp.	Nazwisko i imię	Imię zakonne	Miejsce pochodzenia/Rodzina	Data urodzenia/ nowicjat/ profesja/ data śmierci	Sprawowane funkcje/ wzmianka w źródle
				prof. [b.d.] na ręce o. Antoniego Stefanowicza, kustosa krakowskiego † 26 III 1714	7 VII 1687 – zeznawała w procesie kanonizacyjnym Jana Kantego
254.	Ligocka ²⁶³	Apolinara		prof. [b.d.] † 1712 na zarazę	1703-1706 – przełożona 1712 – wikaria
255.	Chlewicka Dorota Odrowążówna ²⁶⁴	Barbara	Chlewicki h. Odrowąż – ojciec	† prawdopodobnie „po Szwedach”, pochowana w kościele św. Agnieszki	23 VI 1668 – wspomniana w dokumencie jako zmarła
256.	Orzęcka ²⁶⁵	Ludwika	–	ur. ok. 1622 † po 4 IX 1679 ²⁶⁶	1679 – wikaria
257.	Oświęcimówna Anna ²⁶⁷	Agnieszka	Jan z Kunowy Oświęcim h. Radwan, podczaszy bielski, podstarości i sędzia grodzki sanocki – ojciec	now. przed 1662 † po 4 II 1671 ²⁶⁸ , pochowana w kościele św. Agnieszki	23 II 1662 – ojciec zapisał jej 70 zł rocznej pensji, wypłacanej na święto św. Marcina 4 II 1671 – skwitowała Mariannę z Laskowej Malczewską, wdowę po Janie Malczewskim, z 70 zł rocznej prowizji

²⁶³ ABKr, rkps 221, s. 6, 83, 175; LZP, t. 2, s. 209.

²⁶⁴ ABKr, rkps 221, s. 174; ANK, rkps Castr. Crac., t. 292, s. 2449-2450; LZP, t. 2, s. 209.

²⁶⁵ ABKr, rkps 221, s. 175, 195; ANK, rkps Castr. Crac., t. 310, s. 2679-2680; LZP, t. 2, s. 209.

²⁶⁶ W metryce klasztoru podano, iż zmarła w 1664 r., ale ten rok jest błędny, jeszcze pod datą 4 IX 1679 r. wymieniona została bowiem jako wikaria, zob. ANK, rkps Castr. Crac., t. 310, s. 2679-2680.

²⁶⁷ ABKr, rkps 221, s. 175; ANK, rkps Castr. Crac., t. 282, s. 490-493; ANK, rkps Castr. Crac., t. 297, s. 532-533; LZP, t. 2, s. 209 (brak chrzestnego imienia).

²⁶⁸ W metryce klasztoru podano, iż zmarła w 1670 r., ale należy przesunąć jej datę śmierci na czas po 4 II 1671, zob. ANK, rkps Castr. Crac., t. 297, s. 532-533.

Lp.	Nazwisko i imię	Imię zakonne	Miejsce pochodzenia/Rodzina	Data urodzenia/ nowicjat/ profesja/ data śmierci	Sprawowane funkcje/ wzmianka w źródle
258.	Oświęcimówna ²⁶⁹	Apolinara	Florian Oświęcim h. Radwan († 29 XII 1650) – ojciec Regina Śląska h. Brochwicz († 1624) – matka	now. ok. 1633 † „po Szwedach”, pochowana w kościele św. Agnieszki	7 VII 1642 – Florian Oświęcim zapisał klasztorowi 3800 zł 14 II 1651 (oblatowany 22 VI 1652) – <i>Apolinara</i> wymieniona jest w akcie ugody majątkowej, spisanej po śmierci jej ojca, miała otrzymywać 30 zł corocznej prowizji 1664 – wikaria
259.	Oświęcimówna Katarzyna ²⁷⁰	Urszula	Wojciech Oświęcim h. Radwan – ojciec Jadwiga Winiarska – matka	prof. [b.d.] † „po Szwedach”, pochowana w kościele św. Agnieszki	2 VI 1621 – ojciec złożył w klasztorze jej posag w wysokości 400 zł 10 III 1665 – jako przełożona udała się do grobu bł. Stanisława Kazimierczyka do kościoła Bożego Ciała, by podziękować za ulgę w swych dolegliwościach 1665-1668 – przełożona

²⁶⁹ ABKr., rkps 221, s. 174; ANK, rkps Castr. Biec., t. 184, s. 1626-1627; ANK, rkps Castr. Crac., t. 255, s. 965-967; ANK, rkps Castr. Crac., t. 286, s. 2247; *Stanisława Oświęcimska Dyaryusz 1643-1651*, wyd. W. Czermak, Kraków 1907, *Scriptores Rerum Polonicarum*, t. 19, s. LXI; W. L. Antoniewicz, *Klasztor franciszkański w Krośnie*, Lwów 1910, s. 31-32; I. Nicz, *Prawdziwa historyczna wiadomość własnego rodzeństwa ś.p. Stanisława i siostry Anny Oświęcimów z Kunowy, których ciała w grobie familijnym w kaplicy przy kościele XX. Franciszkanów w Krośnie spoczywają, z autentycznych źródeł w krótkości zebrana przez [...]*, Kraków 1873, s. 12, 30-31 (tu występuje jako Apolonia); L郑, t. 2, s. 209.

²⁷⁰ *Stanisława Oświęcimska Dyaryusz...*, s. XXXIV; W. L. Antoniewicz, *op. cit.*, s. 31; ABKr., rkps 221, s. 6, 84, 174; ANK, Castr. Biec., t. 177, s. 1812-1813; S. Ryłko, *op. cit.*, s. 73; L郑, t. 2, s. 209.

Lp.	Nazwisko i imię	Imię zakonne	Miejsce pochodzenia/Rodzina	Data urodzenia/ nowicjat/ profesja/ data śmierci	Sprawowane funkcje/ wzmianka w źródle
260.	Pieniążkówna Urszula ²⁷¹	<i>Prudencja/ Prudencjana</i>	Jan Chryzostom Pieniążek h. Odrowąż (ok. 1630 – ok. 1712), wojewoda sieradzki – ojciec Helena z Mysławskich († po 1671) – matka	ur. po 1644 (rok zawarcia małżeństwa przez rodziców) prof. [b.d.] wpisana do metryki między 1678 a 1683 † między 1702 a 1711	7 VII 1687 – w trakcie przesłuchania świadków w procesie kanonizacyjnym Jana Kantego podpisała się za siostrę <i>Pacjencję</i> Ligęziankę, która była niepiśmienna
261.	Pinocianka/ Pinotti Teresa ²⁷²	<i>Helena</i>	Hieronim Pinocci († 1676) – ojciec Magdalena Szoberówna – matka	now. 1669 prof. [b.d.] † 7 IV 1712	1689 – wymieniona wraz z przełożoną <i>Wiktorią</i> Trzebińską w dokumencie zapisu czynszu z dóbr Dąbrowa i Klimkowa (zapis przeniesiony z kamienicy Delpacego) 1699-1703 – przełożona
262.	Porębska/ Porembska Magdalena ²⁷³	<i>Joanna</i>	Piotr z Żegociny Porębski h. Radwan († przed 1666) – ojciec	now. ok. 1605 † „po Szwedach”, pochowana w kościele św. Agnieszki	ok. 1605 – rozpoczęła nowicjat, w tymże roku jej ojciec zapisał klasztorowi czynsz roczny na swych dobrach dziedzicznych Kosowa i Tłuczań w Księstwie Zatorskim

²⁷¹ K. Przyboś, *Pieniążek Jan Chryzostom z Iwanowic h. Odrowąż (ok. 1630 – ok. 1712)*, [w:] PSB, t. 26, red. E. Rostworowski, Wrocław 1981, s. 96; ABKr, rkps 221, s. 84, 175; AAV, rkps Cong. Riti, Processus 632, k. 176v; LZP, t. 2, s. 209.

²⁷² ABKr, rkps 219, *Kapitały na dobrach ziemskich na rzecz klasztoru ś. Agnieszki na Stradomiu, 1689-1784*, s. 75; ABKr, rkps 221, s. 83, 176, 250; K. Targosz, *Hieronim Pinocci. Studium z dziejów kultury naukowej w Polsce w XVII wieku*, Wrocław 1967, s. 7, 9-10, 17; eadem, *Pinocci Hieronim, anagramy: Nicephorus, Nicoymius, Poliarco Micigno, h. Nałęcz odmienny (1612-1676)*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 26, s. 341-343; LZP, t. 2, s. 209.

²⁷³ ABKr, rkps 221, s. 174; ANK, rkps Castr. Crac., t. 289, s. 2616-2617; N.E., *Wspomnienia familijne*, „Gwiazdka Cieszyńska. Pismo dla Zabawy, Nauki i Przemysłu” 1857, nr 38, s. 301; LZP, t. 2, s. 209.

Lp.	Nazwisko i imię	Imię zakonne	Miejsce pochodzenia/Rodzina	Data urodzenia/ nowicjat/ profesja/ data śmierci	Sprawowane funkcje/ wzmianka w źródle
			Katarzyna z Glinnika Glińska – matka		1666 – skwitowała Stanisława z Wojsławic Cikowskiego, wojskiego oświęcimskiego, z rocznej provizji zapisanej jej przez ojca na dobrach Kosowa i Nowy Dwór
263.	Rajsecka ²⁷⁴	Konstancja	–	† „po Szwedach”, pochowana w kościele św. Agnieszki	–
264.	Rasowska/ Rarowska ²⁷⁵	Ludwina	–	† pochowana w kościele św. Agnieszki, podany w metryce rok śmierci – 1666 – jest błędny, gdyż w 1675 jest notowana jako dyskretka, zmarła w wieku 57 l.	1668 – wikaria 1672 – wikaria 1675 – dyskretka
265.	Rasowska ²⁷⁶	Melania	–	† „po Szwedach”, pochowana w kościele św. Agnieszki	–
266.	Rościszowska Katarzyna ²⁷⁷	Barbara	Sebastian Rościszowski, podstoli różański – ojciec	† „po Szwedach”, pochowana w kościele św. Agnieszki	20 VII 1669 – skitowała ojca z sumy 2000 zł, a następnie podpisała akt abrenuncjacji

²⁷⁴ ABKr., rkps 221, s. 174; LZP, t. 2, s. 209.

²⁷⁵ ABKr., rkps 214, s. 315, 319; ABKr., rkps 221, s. 175, 195; ANK, rkps Castr. Crac., t. 292, s. 2249; ANK, rkps Castr. Crac., t. 303, s. 2; LZP, t. 2, s. 209.

²⁷⁶ ABKr., rkps 221, s. 174; LZP, t. 2, s. 209.

²⁷⁷ ABKr., rkps 221, s. 174; ANK, rkps Castr. Crac., t. 294, s. 431-433; Biblioteka Kórnicka PAN (dalej: BK PAN), Teki Dworzaczka, Zap. Tryb. Piotrk. 1289 (Nr 32), 1682; LZP, t. 2, s. 209.

Lp.	Nazwisko i imię	Imię zakonne	Miejsce pochodzenia/Rodzina	Data urodzenia/ nowicjat/ profesja/ data śmierci	Sprawowane funkcje/ wzmianka w źródle
			Elżbieta Świetlicka († przed 1669), ze Stopina w powiecie sierpeckim – matka Adam Trzebiński – brat cioteczny		1682 – wzmiankowana jest w dokumencie, w którym w jej imieniu, jako swej ciotecznej siostry, wystąpił Adam Trzebiński
267.	Rososzanka/ Rossowska ²⁷⁸	Maryna	–	† 1688, pochowana w kościele św. Agnieszki	1644 – wpisana do Bractwa Paskowego
268.	Tomaszewska/ Tomaszowska ²⁷⁹	Potencja/ Potencjana	–	prof. [b.d.] † „po Szwedach”, pochowana w kościele św. Agnieszki	1673-1676 – przełożona
269.	Troińska ²⁸⁰	Teofila	–	† „po Szwedach”, pochowana w kościele św. Agnieszki	–
270.	Trzebińska Zofia ²⁸¹	Wiktoria	Adam Trzebiński – ojciec Anna – matka	ur. 1618 w Księstwie Siewierskim now. 1646	13 I 1646 – Adam Trzebiński zapisał klasztorowi 500 zł, kwota miała być wypłacona 21 I 1647, prawdopodobnie jako zabezpieczenie posagu Wiktorii Trzebińskiej

²⁷⁸ ABKr, rkps 221, s. 175; ANK, Aug., rkps 447, s. 245; LZP, t. 2, s. 210.

²⁷⁹ ABKr, rkps 221, s. 6, 83, 174; LZP, t. 2, s. 210.

²⁸⁰ ABKr, rkps 221, s. 174; LZP, t. 2, s. 210.

²⁸¹ ABKr, rkps 214, s. 319; ABKr, rkps 217, s. 5; ABKr, rkps 221, s. 6, 83, 174; ANK, rkps Castr. Crac., t. 262, s. 75-77; ANK, rkps Castr. Crac., t. 272, s. 972-974; ANK, rkps Castr. Crac., t. 303, s. 2; AAV, rkps Cong. Riti, Processus 632, k. 167v; LZP, t. 2, s. 210.

Lp.	Nazwisko i imię	Imię zakonne	Miejsce pochodzenia/Rodzina	Data urodzenia/ nowicjat/ profesja/ data śmierci	Sprawowane funkcje/ wzmianka w źródle
				prof. [b.d.] † 3 V 1697, pochowana w kościele św. Agnieszki	16 II 1651 – podpisała akt abrenuncjacji, a klasztor skitował Adama Trzebińskiego z dwóch sum: 2000 zł posagu i 500 zł 1668 – zeznawała w procesie Jana Kantego 5 VII 1687 – zeznawała w procesie kanonizacyjnym Jana Kantego 1670-1673 – przełożona 1679-1685 (?) – przełożona 1675 – wikaria 1687 – dyskretka
271.	Matuszowska ²⁸²	Aniela	–	† w wieku 52 l.	–
272.	Rzekocińska ²⁸³	Barbara	–	† w wieku 58 lub 59 l.	–
273.	Błońska Elżbieta ²⁸⁴	Antonina	Joachim Błoński – ojciec Ewa Glynska – matka	ur. 1645 w woj. sandomierskim now. 1668 ²⁸⁵	1668 – zeznawała w procesie kanonizacyjnym Jana Kantego

²⁸² ABKr, rkps 221, s. 195; LZP, t. 2, s. 210.

²⁸³ ABKr, rkps 221, s. 195; LZP, t. 2, s. 210.

²⁸⁴ ABKr, rkps 209, s. 42; ABKr, rkps 221, s. 6, 83, 180-181; ANK, rkps Castr. Crac., t. 295, s. 156-163; BJ, rkps 139, t. 3, k. 759-759v; AAV, rkps Cong. Riti, Processus 632, k. 179; A. Bruździński, *Kanonicy regularni od pokuty na ziemiach polskich*, Kraków 2003, s. 121; LZP, t. 2, s. 210.

²⁸⁵ W metryce podano, iż rozpoczęła nowicjat w 1686 r., ale jest to raczej pomyłka pisarska, skoro przy dwóch kolejnych nowicjuszach podano rok 1668, ponadto wskazuje też na to data zapisania posagu. ABKr, rkps 221, s. 6.

Lp.	Nazwisko i imię	Imię zakonne	Miejsce pochodzenia/Rodzina	Data urodzenia/ nowicjat/ profesja/ data śmierci	Sprawowane funkcje/ wzmianka w źródle
				prof. przed 14 I 1670 ²⁸⁶ † 24 V 1734	14 I 1670 – jej posag w wysokości 1000 zł z czynszem 70 zł został zapisany na dobrach Barczków, podpisała też wówczas akt abrenuncjacji 8 VII 1687 – zeznawała w procesie kanonizacyjnym Jana Kantego
274.	Rzegocianka ²⁸⁷	Eleonora	–	† „po Szwedach”, w nowicjacie, pochowana w kościele św. Agnieszki	–
275.	Tomaszowska Krystyna ²⁸⁸	Konstancja	Władysław Tomaszowski – ojciec Katarzyna Ożgowska – matka	now. 1668 prof. ok. 1669 ²⁸⁹ † 19 III 1728	1702 – wikaria
276.	Łącka Aleksandra ²⁹⁰	Charitas	Mikołaj Łącki z Nadola, sędzia grodzki († przed 1685) – ojciec	now. 1668 prof. [b.d.] ²⁹¹	5 VII 1685 – podpisała akt abrenuncjacji na ręce brata Krzysztofa Stanisława Łackiego

²⁸⁶ W metryce podano, iż profesję złożyła w 1667 r., ale należy przyjąć, iż miało to miejsce przed 14 I 1670 r. – podpisała wówczas akt abrenuncjacji. Ponadto w metryce wspomniano, iż profesję złożyła na ręce o. Jacentego Jaskrowicza († 19 IX 1674), kustosza krakowskiego, który ok. 1668 r. był gwardianem krakowskim, zob. ABKr., rkps 221, s. 83; N. Golichowski, *Przed nową epoką. Materiały do historii OO. Bernardynów w Polsce*, Kraków 1899, s. 294, 380.

²⁸⁷ ABKr., rkps 221, s. 174; LZP, t. 2, s. 210.

²⁸⁸ ABKr., rkps 221, s. 6, 83, 179; ANK, rkps Castr. Crac., t. 320, s. 864, 1134; LZP, t. 2, s. 210.

²⁸⁹ W metryce podano, iż profesję złożyła w 1667 r., ale należy przyjąć, iż miało to miejsce ok. 1669 r., zob. ABKr., rkps 221, s. 83.

²⁹⁰ ABKr., rkps 221, s. 6-7, 83, 177; ANK, rkps Castr. Crac., t. 319, s. 2489-2491; ANK, rkps Castr. Crac., t. 353, s. 702-712; LZP, t. 2, s. 210.

²⁹¹ Przy odtwarzaniu metryki klasztoru nie pamiętano daty jej profesji, zanotowano jedynie, iż uczyniła ją na ręce o. Antoniego Stefanowicza, zob. ABKr., rkps 221, s. 6-7.

Lp.	Nazwisko i imię	Imię zakonne	Miejsce pochodzenia/Rodzina	Data urodzenia/ nowicjat/ profesja/ data śmierci	Sprawowane funkcje/ wzmianka w źródle
			Anna Romiszewska – matka Krzysztof Stanisław Łącki – brat	† I V 1720	1713 – dyskretka, wymieniona wraz z matką <i>Gabrielą</i> Czerną w dokumencie, w którym klasztor skwitował Zbigniewa Kozierowskiego z czynszu z dóbr Rączki, Dobromierz i Wymysłów
277.	Oraczowska Helena ²⁹²	<i>Benedykta</i>	Jan Oraczowski h. Szreniawa z krzyżem z Przybysławic – ojciec Ewa Kochańska h. Rola, pisarzowa ziemska – matka Franciszek Przybysławski – brat	now. po 5 IV 1673 ²⁹³ prof. 1675 ²⁹⁴ † 18 II 1729	5 IV 1673 – jej ojciec zapisał klasztorowi posag dla niej, Helena określana jest jeszcze jako <i>Generosa</i> 5 VI 1675 – potwierdzenie zapisu 3000 zł posagu, następnie kwota została zabezpieczona na Żegartowicach Franciszka Przybysławskiego, brata Heleny, Helena podpisała akt abrenuncjacji, ponadto ojciec zapisał jej 100 zł dorocznej pensji, wypłacanej na święto Trzech Króli 1727 – dyskretka
278.	Jaszowska Zuzanna ²⁹⁵	Elżbieta	Andrzej Jaszowski – ojciec	now. [b.d.] prof. [b.d.]	–

²⁹² ABKr, rkps 209, s. 43; ABKr, rkps 214, s. 41; ABKr, rkps 221, s. 7, 83, 179; ANK, rkps Castr. Crac., t. 300, s. 1341-1343; ANK, rkps Castr. Crac., t. 303, s. 2-12; K. Niesiecki, *Herbarz polski*, t. 7, s. 124; A. Boniecki, *Herbarz polski*, cz. 1: *Wiadomości historyczno-genealogiczne o rodach szlacheckich*, t. 10, Warszawa 1907, s. 292; LZP, t. 2, s. 210.

²⁹³ W metryce klasztoru zanotowano, iż nowicjat rozpoczęła w 1669 r., jednak raczej miało to miejsce po 5 IV 1673 r., zob. ANK, rkps Castr. Crac., t. 300, s. 1341-1343.

²⁹⁴ Przy odtwarzaniu metryki klasztoru nie pamiętano daty jej profesji, zanotowano jedynie, iż uczyniła ją na ręce o. Wincentego Kalmirskiego († 1679), kustosza krakowskiego; profesja musiała mieć miejsce w 1675 r., *Benedykta* już jako zakonnica złożyła bowiem wówczas akt abrenuncjacji i otrzymała coroczną pensję, naznaczoną przez ojca, zob. ANK, rkps Castr. Crac., t. 303, s. 9-12.

²⁹⁵ ABKr, rkps 221, s. 7, 176; LZP, t. 2, s. 210.

Lp.	Nazwisko i imię	Imię zakonne	Miejsce pochodzenia/Rodzina	Data urodzenia/ nowicjat/ profesja/ data śmierci	Sprawowane funkcje/ wzmianka w źródle
			Anna Bykowska – matka	† 17 IX 1713	
279.	Szonowska Jadwiga ²⁹⁶	Franciszka	Michał Szonowski – ojciec Agnieszka Wolska – matka	now. [b.d.] wpisana do metryki po 1669 prof. [b.d.] † 11 III 1725	1698 – wikaria 1706-1709 – przełożona 1714-1720 – wikaria
280.	Kossowska Marianna ²⁹⁷	Magdalena	Wojciech Kossowski – ojciec Barbara Gelaska – matka	now. 1676 prof. 1677 † 1716	1714-1716 – przełożona
281.	Jerlandówna/ Gerlandówna Anna ²⁹⁸	Salomea	Andrzej Gerland – ojciec Katarzyna – matka	now. 1676 prof. [b.d.] † 27 IV 1714	1696 – ukarana decyzją definitorium bernardy- nów za kłótniowość
282.	Podczaska Petronela ²⁹⁹	Petronela	Jan Podczaski – ojciec Katarzyna Lenczowska – matka	now. 1677 prof. 1678	1721 – dyskretna

²⁹⁶ ABKr, rkps 221, s. 7, 84, 177; LZP, t. 2, s. 210.

²⁹⁷ ABKr, rkps 221, s. 7, 84, 176; LZP, t. 2, s. 210.

²⁹⁸ ABKr, rkps 221, s. 7, 84, 176; APBK, rkps M-8, Akta Prowincji Małopolskiej zakonu Bernardynów, 1686-1709, s. 241; LZP, t. 2, s. 210.

²⁹⁹ ABKr, rkps 221, s. 7, 84; ANK, rkps Castr. Crac., t. 360, s. 1639; LZP, t. 2, s. 210.

Lp.	Nazwisko i imię	Imię zakonne	Miejsce pochodzenia/Rodzina	Data urodzenia/ nowicjat/ profesja/ data śmierci	Sprawowane funkcje/ wzmianka w źródle
283.	Wojeńska (Woińska) Katarzyna ³⁰⁰	Rozalia	Jan z Brzezia h. Zadora (Woiński) z Brzezia († przed 12 IX 1695), wojski krakowski, burgrabia krakowski w latach 1665-1685 – ojciec Anna Mikołajczowska – matka	now. [b.d.], wpisana do metryki między 1677 a 1682, prawdopodobnie przed 2 IX 1679 prof. [b.d.], wpisana do metryki między 1678 a 1683 † 1711	2 IX 1679 – otrzymała zapis posagu 3000 zł na wsi Minoga, z czynszem 210 zł; ponadto ojciec zapisał córce pensję 50 zł, wypłacaną co roku na święto św. Jana Chrzciciela 4 IX 1679 – podpisała akt abrenuncjacji, towarzyszyły jej przełożona Wiktoria Trzebińska, wikaria Ludwika Orzęcka oraz Potencjana Tomaszowska
284.	Rościszewska Konstancja ³⁰¹	Aleksandra	Adrian Rościszewski – ojciec	now. [b.d.], wpisana do metryki między 1677 a 1682 prof. [b.d.], wpisana do metryki między 1678 a 1683 † 1712	1711, 1722 – furtianka
285.	Strusówna Krystyna ³⁰²	Kunegunda	Jan Aleksander Strus († przed 1683) – ojciec	now. 24 V 1682 prof. 24 V 1683 † 31 I 1728	14 VI 1683 – podpisała akt abrenuncjacji na ręcę swoich braci Andrzeja i Albrychta 1720-1723 – furtianka

³⁰⁰ ABKr, rkps 213, s. 5-8; ABKr, rkps 221, s. 7, 84, 175; ANK, rkps Castr. Crac., t. 310, s. 2668-2676; 2679-2680; *Urzednicy województwa krakowskiego XVI-XVIII wieku. Spisy*, oprac. S. Cynarski, A. Falniowska-Gradowska, Kórnik 1990, s. 114, 194, 272; LZP, t. 2, s. 210.

³⁰¹ ABKr, rkps 221, s. 7, 84, 176; LZP, t. 2, s. 211.

³⁰² ABKr, rkps 221, s. 7, 84, 178; LZP, t. 2, s. 211.

Lp.	Nazwisko i imię	Imię zakonne	Miejsce pochodzenia/Rodzina	Data urodzenia/ nowicjat/ profesja/ data śmierci	Sprawowane funkcje/ wzmianka w źródle
			Katarzyna Rupniewska († przed 1683) ³⁰³ – matka Andrzej Strus – brat Albrycht Strus – brat		
286.	Liferówna Urszula ³⁰⁴	Eufrozyna	Adam Lifer – ojciec	now. 1683 prof. 1684 † 7 XI 1740	1711-1720 – zakrystianka 1720-1723 – mistrzyni nowicjatu 1723-1729 – wikaria 1734 – dyskretka
287.	Czerna Konstancja ³⁰⁵	Gabriela	Michał h. Nowina († przed 17 IX 1697), kasztelan sądecki, oświęcimski – ojciec Katarzyna Olszamowska – matka	now. VII 1684 prof. 2 VII 1685 † 4 I 1738	1711-1714 – przełożona 1716-1720 – przełożona 1720-1723 – wikaria 1726-1729 – przełożona 1729 – dyskretka 1729-1735 – mistrzyni nowicjatu

³⁰³ Wzmiankowani w dokumencie z 10 V 1683 r. jako *olim*, rodzice Andrzeja Strusa, zob. ANK, rkps Castr. Crac., t. 316, s. 1504, 1722-1723 (w akcie abrenuncjacji imię matki to Zofia).

³⁰⁴ ABKr., rkps 221, s. 7, 84, 184; ANK, rkps Castr. Crac., t. 375, s. 689-692; LZP, t. 2, s. 211.

³⁰⁵ ABKr., rkps 221, s. 7, 84, 182-183; K. Niesiecki, *Herbarz polski*, t. 3, s. 248-251; LZP, t. 2, s. 211.

Lp.	Nazwisko i imię	Imię zakonne	Miejsce pochodzenia/Rodzina	Data urodzenia/ nowicjat/ profesja/ data śmierci	Sprawowane funkcje/ wzmianka w źródle
288.	Głosówna Magdalena ³⁰⁶	<i>Teofila</i>	Głos – ojciec	now. 16 IV 1689 prof. 16 IV 1690 † 28 II 1728	1714-1717 – furtianka
289.	Bryknerówna Katarzyna ³⁰⁷	<i>Jadwiga</i>	Krescenty Wawrzyniec Brykner († 19 I 1698), aptekarz, obywatel krakowski – ojciec Jadwiga Pawlikiewiczówna (ok. 1654-1730) – matka	now. 24 IV 1689 prof. 24 IV 1690 † 22 IV 1725	31 I 1716 – potwierdzenie zapisu czynszu rocznego 36 zł od kwoty 600 zł (pierwotny zapis z 6 V 1690), który otrzymała od rodziców
290.	Mszanecka Marianna ³⁰⁸	<i>Agnieszka/ Franciszka³⁰⁹</i>	Jan Mszanecki – ojciec Anna Rogalińska – matka	now. 23 X 1689 prof. 23 X 1690 † 3 XII 1740	24 X 1690 – ojciec zapisał córce 100 zł corocznej pensji z dóbr Mokresz w woj. krakowskim, w pow. lewowskim, wypłacanej w 2 ratach po 50 zł: na święto Trzech Króli i na Narodzenie św. Jana Chrzciciela 22 III 1694 – klasztor skwitował rodziców Mszaneckiej z kwoty 3000 zł posagu, Mszanecka podpisała akt abrenuncjacji 1723-1726 – furtianka

³⁰⁶ ABKr, rkps 221, s. 7, 84, 177; LZP, t. 2, s. 211.

³⁰⁷ ABKr, rkps 221, s. 7-8, 84, 177; AKMKr, rkps AOff, Vol. 166, s. 668-669; LZP, t. 2, s. 211.

³⁰⁸ ABKr, rkps 221, s. 8, 84, 184; ANK, rkps Castr. Crac., t. 331, s. 1206-1207 (klasztor skwitował Mszaneckich), 1207-1208 (akt abrenuncjacji); ANK, rkps Castr. Crac., t. 325, s. 2623-2631; LZP, t. 2, s. 211.

³⁰⁹ W aktach grodzkich jej zakonne imię to Franciszka, zob. ANK, rkps Castr. Crac., t. 325, s. 2626-2631; LZP, t. 2, s. 211.

Lp.	Nazwisko i imię	Imię zakonne	Miejsce pochodzenia/Rodzina	Data urodzenia/ nowicjat/ profesja/ data śmierci	Sprawowane funkcje/ wzmianka w źródle
291.	Dąbrowska Teresa ³¹⁰	<i>Michaela</i>	Jan Dąbrowski († przed 1694) – ojciec Anna z Brzezia – matka	now. ok. 1694 † 1700, pochowana w kościele św. Agnieszki, zmarła jako profeska	3 II 1694 – podpisała akt abrenuncjacji, klasztor skwitował Annę z Brzezia oraz Władysława, Zygmunta, Franciszka, Michała i Jakuba Dąbrowskich; od matki otrzymała zapis 500 zł z czynszem <i>a quolibet centum per septem florenos</i> , płatnym na św. Marcina
292.	Skociszowska Jadwiga ³¹¹	<i>Aniela</i>	Jan Skociszowski – ojciec Anna Zegajanka – matka	now. 12 V 1693 prof. 1694 † 9 V 1740	1717-1720 – mistrzyni nowicjatu 1723-1726 – mistrzyni nowicjatu 1729-1739 – przełożona
293.	Słomieńska Ludmiła ³¹²	<i>Marianna</i>	Szymon Słomieński – ojciec Agnieszka Szonowska – matka	now. 29 IX 1693 prof. 29 IX 1695 † 21 I 1770	1732 – dyskretka 1750 – dyskretka
294.	Wolska Teresa ³¹³	<i>Ludgarda</i>	Stanisław Wolski – ojciec Dorota Kobreńska – matka	now. 29 IX 1693 prof. 29 IX 1695 † 1 II 1749	1720-1723 – furtianka 1726-1729 – furtianka 1743 – dyskretka
295.	Przyłęcka Agnieszka ³¹⁴	<i>Marcjanna</i>	Abraham Przyłęcki – ojciec	now. 23 I 1695 prof. 23 I 1696	1718 – wpisana do Bractwa Aniołów Stróżów

³¹⁰ ABKr, rkps 221, s. 175; ANK, rkps Castr. Crac., t. 331, s. 530-532 (akt abrenuncjacji), 532-533 (klasztor skitował Dąbrowskich), 533-538 (zapis czynszu); LZP, t. 2, s. 211.

³¹¹ ABKr, rkps 221, s. 8, 84, 183-184; LZP, t. 2, s. 211.

³¹² ABKr, rkps 213, s. 10; ABKr, rkps 221, s. 8, 84, 191; LZP, t. 2, s. 211.

³¹³ ABKr, rkps 221, s. 8, 84, 185; LZP, t. 2, s. 211.

³¹⁴ ABKr, rkps 221, s. 8, 84, 181; ASK, rkps 129, s. 96; LZP, t. 2, s. 211.

Lp.	Nazwisko i imię	Imię zakonne	Miejsce pochodzenia/Rodzina	Data urodzenia/ nowicjat/ profesja/ data śmierci	Sprawowane funkcje/ wzmianka w źródle
			Magdalena Awedykówna – matka	† 13 X 1734	
296.	Kleczeńska Teresa ³¹⁵	Urszula	Andrzej Kleczeński h. Strzemię – ojciec Katarzyna Gawrońska h. Rawa – matka	now. VI 1696 prof. 22 III 1699 † 29 V 1734	1717-1720 – furtianka 1723-1726 – furtianka
297.	Czerna Marianna ³¹⁶	Anna	Michał Czerny h. Nowina, kasztelan sądecki, oświęcimski – ojciec Katarzyna Olszamowska – matka	now. 24 III 1697 prof. 22 XII 1698 † 8 IX 1729	1720-1723 – zakrystianka 1723-1726 – przełożona 1727 – dyskretna 1737 – wpisana do Bractwa Aniołów Stróżów
298.	Borowska Dorota ³¹⁷	Joanna	Jan Borowski – ojciec	now. 23 II 1698 prof. 23 II 1699 † 26 II 1728	1720-1723 – szafarka 1726-1729 – furtianka/portulanka
299.	Spaczkówna/ Szpaczkówna Anna ³¹⁸	Prudencja	Jan Spaczek – ojciec Agnieszka Kamieńska – matka	now. 29 VIII 1701 ³¹⁹ prof. 1703 [„dla ucieczki przed Szwedami”] † 31 X 1738	1723-1726 – kanaparka 1737 – wpisana do Bractwa Aniołów Stróżów

³¹⁵ ABKr, rkps 221, s. 8, 84, 180; A. Boniecki, *Herbarz polski*, cz. 1, t. 10, s. 112-113; LZP, t. 2, s. 211.

³¹⁶ ABKr, rkps 221, s. 8, 84, 179; ASk, rkps 129, s. 107; K. Niesiecki, *Herbarz polski*, t. 3, s. 248-251; LZP, t. 2, s. 212.

³¹⁷ ABKr, rkps 221, s. 8, 85, 178-179; LZP, T. 2, s. 212.

³¹⁸ ABKr, rkps 221, s. 8, 85, 185; ASk, rkps 129, s. 107; LZP, t. 2, s. 212.

³¹⁹ Małgorzata Borkowska podaje, iż rozpoczęła nowicjat w 1702 r., lecz wydaje się, że to błąd odczytu, zob. LZP, t. 2, s. 212.

Lp.	Nazwisko i imię	Imię zakonne	Miejsce pochodzenia/Rodzina	Data urodzenia/ nowicjat/ profesja/ data śmierci	Sprawowane funkcje/ wzmianka w źródle
300.	Grotówna Anna ³²⁰	Wiktoria	Florian Grot h. Rawicz – ojciec ³²¹ Teresa Gizianka – matka	ur. 1672 now. 8 VII 1705 prof. 8 VI 1706 † 26 I 1774	2 VI 1706 – otrzymała zapis posagu 1000 zł na Więckowicach z czynszem 70 zł od Aleksandra Grota, podpisała akt abrenuncjacji 1728 – wpisana do Bractwa Aniołów Stróżów 1717-1720 – kanaparka 1744-1747 – wikaria 1750 – dyskretka
301.	Jagniątkowska Justyna ³²²	Teresa	Franciszek Jagniątkowski h. Lubicz, sędzia oświęcimski, stolnik sandomierski, kasztelan czchowski – ojciec Zofia Zebrzydowska, starościanka rogozińska – matka	now. 20 VI 1706 prof. 2 VII 1709 [dla ucieczki przed Szwedami] † 25 XII 1761	1723-1732 – zakrystianka 1738-1741 – wikaria 1750 – dyskretka
302.	Jagniątkowska Franciszka ³²³	Ludwika	Franciszek Jagniątkowski h. Lubicz, sędzia oświęcimski,	now. 8 II 1711 prof. 8 X 1713	1720-1723 – szafarka 1729-1732 – furtianka

³²⁰ ABKr, rkps 213, s. 10; ABKr, rkps 219, s. 207-209; ABKr, rkps 221, s. 8, 85, 192; ASk, rkps 129, s. 104; ANK, rkps Castr. Crac., t. 346, s. 960-967, 1011-1013; LZP, t. 2, s. 212.

³²¹ LZP, t. 2, s. 212 (błędne imię ojca Tomasz).

³²² ABKr, rkps 213, s. 10; ABKr, rkps 221, s. 8, 85, 188; LZP, t. 2, s. 212.

³²³ ABKr, rkps 213, s. 10; ABKr, rkps 221, s. 85, 190; LZP, t. 2, s. 212.

Lp.	Nazwisko i imię	Imię zakonne	Miejsce pochodzenia/Rodzina	Data urodzenia/ nowicjat/ profesja/ data śmierci	Sprawowane funkcje/ wzmianka w źródle
			stolnik sandomierski, kasztelan czchowski – ojciec Zofia Zebrzydowska, starościanka rogozińska – matka	† 11 I 1770	1732-1735 – zakrystianka 1741-1744 – zakrystianka 1747-1750 – zakrystianka 1750 – dyskretka
303.	Dębińska Salomea ³²⁴	Katarzyna	Albrycht Dębiński h. Rawicz († 1720), chorąży zatorski – ojciec Krystyna Czerna, starościanka tarnawska – matka	now. 22 V 1714 prof. 26 V 1715 † 2 II 1730	–
304.	Strusówna Anna ³²⁵	Helena	Andrzej Strus h. Korczak († 15 VI 1723), starosta będziński, kasztelan biecki – ojciec Magdalena Szczepanowska († 19 VI 1719) – matka	ur. ok. 1697 now. 15 VII 1714 prof. 21 VII 1715 † 21 XII 1749	23 VII 1715 – podpisała akt abrenuncjacji, w zamian otrzymała coroczną pensję 105 zł, płatną na św. Jakuba 1728 – wpisana do Bractwa Aniołów Stróżów 1744-1747 – przełożona

³²⁴ ABKr, rkps 221, s. 9, 85, 180; LZP, t. 2, s. 212.

³²⁵ ABKr, rkps 221, s. 9, 85, 185; ANK, rkps Castr. Crac., t. 355, s. 1717-1721; ASk, rkps 129, s. 96; Archiwum Prowincji Franciszkanów – Reformatów w Krakowie (dalej: AFRKr), rkps, b. sygn., Archivum Conventus Cracoviensis, t. 1, s. 540, 542; *Urzednicy województwa krakowskiego...*, s. 260; LZP, t. 2, s. 212.

Lp.	Nazwisko i imię	Imię zakonne	Miejsce pochodzenia/Rodzina	Data urodzenia/ nowicjat/ profesja/ data śmierci	Sprawowane funkcje/ wzmianka w źródle
305.	Łodzińska Anna ³²⁶	Salomea	Jan Łodziński h. Radwan z Chorągwicy († przed 1720) – ojciec Anna Reklowska – matka Marcin Łodziński – brat Antoni Łodziński – brat	ur. ok. 1695 now. 2 VI 1715 prof. 5 VIII 1716 † 8 IX 1769	5 XI 1720 – podpisała akt abrenuncjacji, zrzekła się praw do majątku na rzecz matki i braci: Marcina i Antoniego; Marcin zapisał jej 70 zł dożywotnio, wypłacane co roku na święto Trzech Króli 1728 – wpisana do Bractwa Aniołów Stróżów 1720-1723 – kanaparka 1735-1738 – furtianka 1738-1741 – przełożona 1743 – dyskretka 1747-1750 – przełożona 1753-1756 – przełożona 1756-1759 – wikaria 1759-1765 – przełożona
306.	Jągniątkowska Anastazja ³²⁷	Krystyna	Franciszek Jągniątkowski h. Lubicz, sędzia oświęcimski, stolnik sandomierski, kasztelan czchowski – ojciec Zofia Zebrzydowska, starościanka rogozińska – matka	now. 14 VII 1715 prof. 10 VIII 1717 † 30 III 1764	–

³²⁶ ABKr., rkps 221, s. 9, 85, 190; ASk, rkps 129, s. 104; ANK, rkps Castr. Crac., t. 359, s. 1503-1510; LZP, t. 2, s. 212.

³²⁷ ABKr., rkps 221, s. 9, 85, 189; LZP, t. 2, s. 212.

Lp.	Nazwisko i imię	Imię zakonne	Miejsce pochodzenia/Rodzina	Data urodzenia/ nowicjat/ profesja/ data śmierci	Sprawowane funkcje/ wzmianka w źródle
307.	Lisowska Jadwiga ³²⁸	Róża	Aleksander Lisowski – ojciec Anna Tudorowska – matka	now. 1 IX 1715 prof. 6 IX 1716 † 30 X 1760	1735-1738 – mistrzyni nowicjatu 1747-1756 – wikaria 1749 – dyskretka 1756 – dyskretka 1757 – dyskretka 27 IX 1759 – wybrana na mistrzynię nowicjatu
308.	Mszanecka Agnieszka ³²⁹	Modestia	Adam Mszanecki – ojciec Marianna Tarnawska – matka	now. 6 X 1715 prof. 10 XI 1717 † 16 II 1761	1737 – wpisana do Bractwa Aniołów Stróżów
309.	Gostkowska Anna ³³⁰	Elżbieta	Antoni Gostkowski h. Gozdawa – ojciec Elżbieta Kołówna – matka	now. 26 I 1716 prof. 18 V 1717 † 17 IX 1727	1726-1729 – szafarka
310.	Marcinkowska Zofia ³³¹	Izabela	Antoni Marcinkowski h. Gryf († przed 1718), wojski sądecki – ojciec Teresa Gumieniecka – matka	ur. ok. 1700 now. 16 VIII 1716 prof. 24 II 1718 † 3 III 1775	26 II 1718 – podpisała akt abrenuncjacji; jej ojciec już wówczas nie żył, a matka była żoną Antoniego Paszyca, starosty <i>horodecensi</i> ; otrzymała 70 zł pensji, płatnej na święto Trzech Króli 1726-1729 – kanaparka

³²⁸ ABKr., rkps 221, s. 9, 85, 187, 257, 265, 261-263; ANK, rkps Castr. Crac., t. 389, s. 1745, 1747; ANK, rkps Castr. Crac., t. 396, s. 1631; AKMKr., rkps AOŃ, Vol. 189, k. 240v; LZP, t. 2, s. 212.

³²⁹ ABKr., rkps 221, s. 9, 86, 188; ASK, rkps 129, s. 107; LZP, t. 2, s. 212.

³³⁰ ABKr., rkps 221, s. 9, 85, 178; LZP, t. 2, s. 212.

³³¹ ABKr., rkps 221, s. 10, 86, 193; ANK, rkps Castr. Crac., t. 357, s. 681-688; K. Niesiecki, *Herbarz polski*, t. 6, s. 345-346; LZP, t. 2, s. 212.

Lp.	Nazwisko i imię	Imię zakonne	Miejsce pochodzenia/Rodzina	Data urodzenia/ nowicjat/ profesja/ data śmierci	Sprawowane funkcje/ wzmianka w źródle
311.	Pawełeczka Małgorzata ³³²	Magdalena	Jan Pawełeczki/ Pawo- łeczki – ojciec Regina – matka	now. 23 VIII 1716 prof. 6 XII 1717 † 22 X 1775	1723-1726 – szafarka 1729-1732 – szafarka 1732-1735 – przełożona 1735-1738 – furtianka 1738-1741 – zakrystianka 1744-1747 – furtianka 1747-1750 – mistrzyni panien świeckich 1750 – dyskretka 1756-1759 – przełożona 1759-1762 – wikaria
312.	Nielepcówna Agnieszka ³³³	Klara	Stanisław Nielepiec h. Prus – ojciec Eleonora Rusocka – matka	now. 13 VII 1717 prof. 12 XI 1719 † 6 X 1778	1732-1735 – szafarka
313.	Morsztynówna Konstancja ³³⁴	Bronisława	Andrzej Morsztyn – ojciec Anna Godebska – matka	now. 24 IV 1718 prof. 7 IV 1720 † 16 IX 1782	1738-1744 – furtianka 1765-1768 – przełożona 1777 – dyskretka

³³² ABKr., rkps 213, s. 10; ABKr., rkps 221, s. 86, 193; LZP, t. 2, s. 213.

³³³ ABKr., rkps 221, s. 10, 86, 194; LZP, t. 2, s. 213.

³³⁴ ABKr., rkps 221, s. 10, 86, 195; LZP, t. 2, s. 213.

Lp.	Nazwisko i imię	Imię zakonne	Miejsce pochodzenia/Rodzina	Data urodzenia/ nowicjat/ profesja/ data śmierci	Sprawowane funkcje/ wzmianka w źródle
314.	Sułtowska /Sułkowska Agnieszka ³³⁵	<i>Felicjana</i>	Franciszek Sułtowski, fruktacz JKM – ojciec Elżbieta Maciałkiewiczówna/ Brożyńska – matka	now. 18 VI 1719 prof. 20 VII 1721 † 21 III 1768	21 VII 1721 – podpisała akt abrenuncjacji 1744-1747 – mistrzyni nowicjatu 1750-1753 – mistrzyni nowicjatu
315.	Śmigielska Agnieszka ³³⁶	<i>Aleksandra</i>	Kazimierz Śmigielski – ojciec Anna Rudkowska (<i>de Rutki</i>) – matka	ur. 1697 now. 22 X 1719 prof. 7 XI 1720 † 13 V 1752	5 XI 1720 – podpisała akt abrenuncjacji 5 XI 1720 – otrzymała zapis czynszu ułokowanego na dobrach Tomice, kwotę 500 zł darował jej ojciec 1737 – wpisana do Bractwa Aniołów Stróżów 1729-1732 – kanaparka
316.	Krzeszowna Agnieszka ³³⁷	<i>Kazimiera</i>	Marcin Krzesz – ojciec Rozalia Grotówna – matka	ur. 1705 now. 5 IX 1723 prof. 16 XII 1725 † 13 V 1760	1744-1747 – zakrystianka 1747-1753 – furtianka 1753-1759 – mistrzyni panien świeckich
317.	Mszanecka Rozalia ³³⁸	<i>Domicela</i>	Dominik Mszanecki – ojciec Jadwiga Borowska – matka	now. 8 IV 1724 prof. 14 X 1725 † 17 VIII 1778	1732-1735 – kanaparka 1741-1744 – furtianka

³³⁵ ABKr, rkps 221, s. 10, 86, 189; ANK, rkps Castr. Crac., t. 360, s. 1582-1584; ASk, rkps 129, s. 107; LZP, t. 2, s. 213.

³³⁶ ABKr, rkps 219, s. 309-318; ABKr, rkps 221, s. 10, 86, 186; ANK, rkps Castr. Crac., t. 359, s. 1510-1515; ANK, Akta klasztorów, kościołów i instytucji religijnych w Krakowie – zbiór szczątków zespołów, Klasztory krakowskie, sygn. 42, s. 3-5; LZP, t. 2, s. 213.

³³⁷ ABKr, rkps 221, s. 10, 87, 187; LZP, t. 2, s. 213.

³³⁸ ABKr, rkps 221, s. 11, 87, 194; K. Niesiecki, *Herbarz polski*, t. 6, s. 492; *Rodzina. Herbarz szlachty polskiej*, oprac. S. Uruski, t. 11, Warszawa 1914, s. 336; LZP, t. 2, s. 213.

Lp.	Nazwisko i imię	Imię zakonne	Miejsce pochodzenia/Rodzina	Data urodzenia/ nowicjat/ profesja/ data śmierci	Sprawowane funkcje/ wzmianka w źródle
318.	Orlińska Jadwiga ³³⁹	<i>Pacjencja</i>	Wojciech Orliński – ojciec Marianna Fabiankowska – matka	ur. 1707 now. 21 V 1725 prof. 18 VIII 1726 † 21 XII 1788	1737 – wpisana do Bractwa Aniołów Stróżów 1735-1738 – kanaparka 1738-1741 – szafarka
319.	Węgrzynowiczówna Magdalena ³⁴⁰	<i>Józefa</i>	Jan Węgrzynowicz – ojciec Magdalena Nioska – matka ³⁴¹	ur. ok. 1693 now. 11 VIII 1726 prof. 10 X 1729 † 30 VII 1773	1735-1738 – szafarka 1741-1744 – podzakrystianka 1750-1768 – zakrystianka
320.	Krzyżańska Franciszka ³⁴²	<i>Hiacynta</i>	Wojciech Krzyżański, regent prawa duchownego – ojciec Teresa Słowakowiczówna – matka	now. 9 I 1727 † 13 IV 1727	–
321.	Kleczeńska Anna ³⁴³	<i>Brygida</i>	Krzysztof Kleczeński h. Strzemię – ojciec Helena Chomentowska, kasztelanka czchowska – matka	now. 16 VII 1730 prof. 15 I 1733 † 20 X 1759	1737 – wpisana do Bractwa Aniołów Stróżów 1750-1753 – mistrzyni panien świeckich

³³⁹ ABKr, rkps 129, s. 151; ABKr, rkps 221, s. 11, 87, 197; ASk, rkps 129, s. 107; LZP, t. 2, s. 213.

³⁴⁰ ABKr, rkps 221, s. 11, 87, 192; LZP, t. 2, s. 213.

³⁴¹ Małgorzata Borkowska podaje nazwisko Wysocka, lecz wydaje się, że to błąd odczytu, zob. LZP, t. 2, s. 213.

³⁴² ABKr, rkps 221, s. 11, 177; LZP, t. 2, s. 213.

³⁴³ ABKr, rkps 221, s. 11, 87, 187; ASk, rkps 129, s. 107; A. Boniecki, *Herbarz polski*, cz.1, t. 10, s. 112-113; LZP, t. 2, s. 213.

Lp.	Nazwisko i imię	Imię zakonne	Miejsce pochodzenia/Rodzina	Data urodzenia/ nowicjat/ profesja/ data śmierci	Sprawowane funkcje/ wzmianka w źródle
322.	Gostkowska Barbara ³⁴⁴	Franciszka	Jakub Gostkowski h. Gozdawa z Witoszowa, stolnik żytomierski – ojciec Kunegunda Podoska († przed 1732) – matka	now. 14 V 1731 prof. 19 X 1732 † 25 I 1763	20 X 1732 – podpisała akt abrenuncjacji, ojciec zapisał jej 3000 zł posagu (na podstawie umowy zawartej 20 IV 1731) 1737 – wpisana do Bractwa Aniołów Stróżów 1738-1741 – kanaparka 1747-1750 – szafarka 1753-1756 – furtianka
323.	Męcińska Anna ³⁴⁵	Zofia	Stefan Męciński z Kurozwęk h. Poraj – ojciec Helena Chłopicka – matka	now. 6 I 1732 prof. 6 I 1735 † 9 VIII 1775	30 VIII 1731otrzymała zapis 2000 zł posagu na Domanowicach od stryja Wojciecha Męcińskiego, starosty ostrzeszowskiego 1774-1777 – furtianka
324.	Czerna Marianna ³⁴⁶	Anna	Józef h. Nowina Czerny z Witowic († przed 1734), generał-adiutant królewski – ojciec	ur. ok. 1714 now. 25 I 1733 prof. 7 X 1734 † 29 I 1797	23 VII 1734 – otrzymała zapis 3000 zł posagu na Andrychowie od Franciszka Czernego 29 XI 1734 – podpisała akt abrenuncjacji 1753-1759 – mistrzyni nowicjatu

³⁴⁴ ABKr, rkps 221, s. 11, 87, 188; ANK, rkps Castr. Crac., t. 373, s. 1806-1807; ASk, rkps 129, s. 107; A. Boniecki, *Herbarz polski*, cz. 1: *Wiomości historyczno-genealogiczne o rodach szlacheckich*, t. 6, Warszawa 1903, s. 339-340; LZP, t. 2, s. 213.

³⁴⁵ ABKr, rkps 220, *Kapitały na dobrach ziemskich na rzecz klasztoru ś. Agnieszki na Stradomiu*, 1725-1790, s. 117-119; ABKr, rkps 221, s. 12, 88, 193; ANK, rkps Castr. Crac., t. 372, s. 1953-1956; LZP, t. 2, s. 213.

³⁴⁶ ABKr, rkps 129, s. 157-158; ABKr, rkps 220, s. 131-139; ABKr, rkps 221, s. 12, 87, 197; ANK, rkps Castr. Crac., t. 375, s. 681-684; K. Niesiecki, *Herbarz polski*, t. 3, s. 248-251; LZP, t. 2, s. 213.

Lp.	Nazwisko i imię	Imię zakonne	Miejsce pochodzenia/Rodzina	Data urodzenia/ nowicjat/ profesja/ data śmierci	Sprawowane funkcje/ wzmianka w źródle
			Barbara Kasińska († przed 1734) – matka		1759-1762 – mistrzyni panien świeckich 1762-1788 – wikaria 1768-1771 – zakrystianka
325.	Krokowska Katarzyna Balbina/ Balwina ³⁴⁷	<i>Joanna</i>	Jan Krokowski – ojciec Marianna Czarkówna/ Czarnkówna – matka	ur. ok. 1712 now. 17 IX 1733 prof. 21 X 1734 † 14 XII 1787	8 XI 1734 – podpisała akt abrenuncjacji 1737 – wpisana do Bractwa Aniołów Stróżów 1741-1747 – refektarka
326.	Przytkowska Franciszka ³⁴⁸	<i>Kunegunda</i>	Katarzyna Jarocka – matka	ur. ok. 1714 now. 3 VII 1734 prof. 19 III 1739 † 19 X 1801	1737 – wpisana do Bractwa Aniołów Stróżów 1741-1744 – szafarka 1750-1768 – furtianka 1768-1771 – przełożona 1771-1774 – furtianka 1777-1783 – przełożona 1786-1788 – przełożona
327.	Kurdwanowska Jadwiga ³⁴⁹	<i>Hiacynta</i>	Antoni Kurdwanowski h. Półkozic († przed 1737)	ur. ok. 1720 now. 28 I 1736	2 IX 1737 – podpisała akt abrenuncjacji, otrzymała zapis 1000 zł na dobrach Jeżów z czynszem 70 zł, płatnym na św. Bartłomieja Apostoła, od wuja

³⁴⁷ ABKr, rkps 221, s. 12, 87, 196; ANK, rkps Castr. Crac., t. 375, s. 643-644; ASk, rkps 129, s. 108; LZP, t. 2, s. 213.

³⁴⁸ ABKr, rkps 129, s. 161; ABKr, rkps 221, s. 12, 88, 199; ASk, rkps 129, s. 107; LZP, t. 2, s. 214.

³⁴⁹ ABKr, rkps 221, s. 12, 88, 186; ANK, rkps Castr. Crac., t. 377, s. 1581-1582 (akt abrenuncjacji); s. 1582-1587 (zapis czynszu); ASk, rkps 129, s. 108; LZP, t. 2, s. 214.

Lp.	Nazwisko i imię	Imię zakonne	Miejsce pochodzenia/Rodzina	Data urodzenia/ nowicjat/ profesja/ data śmierci	Sprawowane funkcje/ wzmianka w źródle
			Marianna Rome- równa/ Remerówna z Wierzbicy († przed 1737) Andrzej z Wierzbicy Remer – wuj	prof. 1 IX 1737 † 6 VIII 1751	1737 – wpisana do Bractwa Aniołów Stróżów 1741-1744 – kanaparka 1744-1747 – podzakrystianka
328.	Widzowska Aniela ³⁵⁰	Jadwiga	Michał Widzowski – ojciec Marianna Karwicka – matka	ur. ok. 1721 now. 15 X 1736 prof. 15 X 1739 † 1 X 1785	1737 – wpisana do Bractwa Aniołów Stróżów 1762-1765 – furtianka 1768-1774 – furtianka 1777-1780 – furtianka
329.	Slaska/ Slawska [Ślaska (?)] Marianna ³⁵¹	Antonina	Stefan Slaski – ojciec Barbara Lisowska – matka	now. 26 X 1736 prof. 6 VII 1738 † 27 XI 1739	1737 – wpisana do Bractwa Aniołów Stróżów 1738 – zapis posagu 1000 zł na dobrach Maciczy- na
330.	Kurdwanowska Róża ³⁵²	Michalina	Antoni h. Półkozic Kurdwanowski – oj- ciec Marianna z Wierzbicy Romerówna/	ur. ok. 1723 now. 27 VII 1738 prof. 8 XI 1739 † 20 IX 1767	7 XI 1739 – podpisała akt abrenuncjacji, otrzymała zapis 50 zł dożywotniej pensji od dziadka, płatnej na św. Marcina 1741 – wpisana do Bractwa Niepokalanego Poczę- cia NMP

³⁵⁰ ABKr., rkps 221, s. 12, 88, 195; Ask, rkps 129, s. 107-108; LZP, t. 2, s. 214.

³⁵¹ ABKr., rkps 221, s. 13, 88; Ask, rkps 129, s. 107; APBK, rkps RGP-j-2, Akta dotyczące SS. Bernardynek. Fasc. II. Klasztory dawniejsze, rewindykacje i domy projektowane, 1594-1924, s. 43; LZP, t. 2, s. 214.

³⁵² ABKr., rkps 221, s. 13, 88, 189; ANK, rkps Castr. Crac., t. 379, s. 2022-2026, 2035-2038; APBK, rkps I-f-8, Księga żywota, to jest katalog braci i sióstr Bractwa Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Marii Panny do kościoła Stradomskiego OO. Obserwantów Franciszka Świętego przez o. Jana Kapistrana Połanieckiego kustosa aktualnego roku P. 1736 dnia 7 grudnia wprowadzonego, s. 31; LZP, t. 2, s. 214.

Lp.	Nazwisko i imię	Imię zakonne	Miejsce pochodzenia/Rodzina	Data urodzenia/ nowicjat/ profesja/ data śmierci	Sprawowane funkcje/ wzmianka w źródle
			Remerówna – matka Andrzej z Wierzbicy Remer, stolnik trembowelski, dziedzic Jelczy – dziadek macierzysty		1744-1747 – szafarka 1747-1753 – kanaparka 1762-1765 – mistrzyni panien świeckich
331.	Majeronowska Anna ³⁵³	Aniela	Maciej Majeronowski, <i>Notarius proventuum Magni Procuratoris Cracoviensis</i> – ojciec Katarzyna Węgrzynowicówna († przed 1742) – matka	ur. 1725 now. 28 V 1741 prof. 24 VI 1742 † 6 VII 1763	27 VI 1742 – podpisała akt abrenuncjacji, otrzymała 2000 zł posagu 1753-1756 – refektarka
332.	Wojnowska Jadwiga ³⁵⁴	Agnieszka	Piotr Wojnowski – ojciec Anna Łodzińska – matka	ur.ok. 1726 now. 20 VIII 1741 prof. 17 II 1743 † 7 VIII 1806	1747-1753 – refektarka 1753-1756 – podzakrystianka 1762-1765 – mistrzyni nowicjatu 1765-1768 – furtianka 1768-1771 – wikaria 1771-1777 – przełożona 1783-1786 – przełożona

³⁵³ ABKr, rkps 221, s. 13, 88, 189; ANK, rkps Castr. Crac., t. 382, s. 1623-1624; LZP, t. 2, s. 214.

³⁵⁴ ABKr, rkps 221, s. 13, 88, 200; LZP, t. 2, s. 214.

Lp.	Nazwisko i imię	Imię zakonne	Miejsce pochodzenia/Rodzina	Data urodzenia/ nowicjat/ profesja/ data śmierci	Sprawowane funkcje/ wzmianka w źródle
333.	Gostkowska Elżbieta ³⁵⁵	<i>Gabriela</i>	Jakub Gostkowski h. Gozdawa z Witoszowa, stolnik żytomierski – ojciec Kunegunda Podoska – matka	ur. 1725 now. 28 II 1742 prof. 28 IV 1743 † 18 IV 1771	1753-1756 – szafarka
334.	Dukiewiczówna/ Dutkiewiczówna Gabriela/ Jadwiga ³⁵⁶	<i>Marcjanna</i>	Michał Dukiewicz († przed 1749) – ojciec Helena Błońska – matka ³⁵⁷	ur. 1732 now. 13 IX 1744 prof. 24 VI 1749 † 14 XI 1799	1749 – przed profesją podpisała akt abrenuncjacji 1753-1756 – kanaparka 1756-1759 – refektarka 1783 – dyskretka
335.	Gumieniecka Justyna ³⁵⁸	<i>Antonina</i>	Józef h. Gryf Gumieniecki, chorąży parnawski – ojciec Salomea Czerna – matka	now. 22 VII 1749 prof. 28 VI 1750 † 1 IV 1768	1756-1759 – szafarka 1759-1765 – kanaparka
336.	Szczepkowska Zofia ³⁵⁹	<i>Serafina</i>	Antoni Szczepkowski, chorąży latyczowski – ojciec	ur. 1730 now. 22 VII 1749	1777 – sekretarka

³⁵⁵ ABKr, rkps 221, s. 13, 89, 191; LZP, t. 2, s. 214.

³⁵⁶ ABKr, rkps 129, s. 160; ABKr, rkps 221, s. 13, 89, 198-199 (w akcie abrenuncjacji z 1749 r. jej chrzestne imię to Jadwiga); LZP, t. 2, s. 214.

³⁵⁷ Helena Błońska po śmierci M. Dukiewicza została żoną Macieja Majeronowskiego, a w 1749 r. wymieniona jest jako żona Józefa Reklewskiego, zob. ANK, rkps Castr. Crac., t. 389, s. 1745-1754.

³⁵⁸ ABKr, rkps 221, s. 14, 89, 190; K. Niesiecki, *Herbarz polski*, t. 4, s. 333; LZP, t. 2, s. 214.

³⁵⁹ ABKr, rkps 129, s. 158; ABKr, rkps 219, s. 271; ABKr, rkps 221, s. 14, 89, 198; LZP, t. 2, s. 214.

Lp.	Nazwisko i imię	Imię zakonne	Miejsce pochodzenia/Rodzina	Data urodzenia/ nowicjat/ profesja/ data śmierci	Sprawowane funkcje/ wzmianka w źródle
			Dorota Micińska – matka	prof. 12 VII 1750 † 17 I 1798	
337.	Dydyńska Antonina ³⁶⁰	Konstancja	Stanisław h. Gozdawa Dydyński, podczaszy gostyński – ojciec Marcjanna/ Emerencjanna Strońska – matka Ignacy Dydyński, podstoli liwski – brat	ur. 1734 now. 2 IX 1753 prof. 25 V 1755 † 26 VII 1824	6 V 1755 – podpisała akt abrenuncjacji, zrzekła się pretensji do majątku po rodzicach na rzecz brata rodzonego, otrzymała 3200 zł posagu (na podstawie umowy zawartej 1 IX 1753) 1759-1762 – refektarka 1765-1774 – kanaparka 1774-1777 – mistrzyni nowicjatu 1777-1780 – kanaparka
338.	Łodzińska Anna ³⁶¹	Tekla	Marcin h. Radwan, chorąży chęciński – ojciec Elżbieta Malczewska – matka	ur. 1732 now. 31 VIII 1755 prof. 26 X 1756 † 4 XI 1805	1780-1788 – zakrystianka
339.	Bartkowska Anna ³⁶²	Helena	Michał Bartkowski h. Ostoja, stolnik trembowelski – ojciec Katarzyna Malaczowska – matka	ur. 1727 now. 28 IX 1755 prof. 31 X 1756 † 16 XI 1778	1765-1768 – mistrzyni panien świeckich 1768-1771 – furtianka

³⁶⁰ ABKr, rkps 129, 170; ABKr, rkps 221, s. 14, 89; ANK, rkps Castr. Crac., t. 395, s. 940-942; LZP, t. 2, s. 214.

³⁶¹ ABKr, rkps 221, s. 14, 90; LZP, t. 2, s. 214.

³⁶² ABKr, rkps 221, s. 14, 90, 195; LZP, t. 2, s. 215.

Lp.	Nazwisko i imię	Imię zakonne	Miejsce pochodzenia/Rodzina	Data urodzenia/ nowicjat/ profesja/ data śmierci	Sprawowane funkcje/ wzmianka w źródle
340.	Gutowska ³⁶³	Agnieszka	–	prof. 1755 † 23 VIII 1788	–
341.	Modelska Salomea ³⁶⁴	Katarzyna	Antoni Modelski – ojciec Agnieszka Wątorska – matka	ur. 1739 now. 10 IX 1758 prof. 11 IX 1759 † 23 V 1765	1760 – wpisana do Bractwa Niepokalanego Poczęcia NMP 1762-1765 – refektarka
342.	Laskowska Regina ³⁶⁵	Kazimiera	Jan Laskowski – ojciec Jadwiga Marcinkowska – matka	ur. ok. 1741 now. 23 X 1763 prof. XI 1764 [brak daty dziennej] † 1 I 1776	1768-1777 – refektarka
343.	Bętkowska Marianna ³⁶⁶	Franciszka	Józef Bętkowski – ojciec Agnieszka Kreczykówna – matka	ur. ok. 1737 now. 18 VIII 1765 prof. 3 (?) IX 1766 † 20 II 1813	1771-1774 – szafarka 1774-1777 – kanaparka 1777-1780 – podzakrystianka 1780-1788 – kanaparka

³⁶³ ABKr, rkps 129, s. 151; ABKr, rkps 221, s. 3; LZP, t. 2, s. 215.

³⁶⁴ ABKr, rkps 221, s. 15, 90, 189; APBK, rkps I-f-8, s. 116; LZP, t. 2, s. 215.

³⁶⁵ ABKr, rkps 221, s. 15, 90, 194; LZP, t. 2, s. 215.

³⁶⁶ ABKr, rkps 129, s. 166; ABKr, rkps 221, s. 15, 91, 201; LZP, t. 2, s. 215.

Lp.	Nazwisko i imię	Imię zakonne	Miejsce pochodzenia/Rodzina	Data urodzenia/ nowicjat/ profesja/ data śmierci	Sprawowane funkcje/ wzmianka w źródle
344.	Połaniecka Konstancja ³⁶⁷	<i>Ludgarda</i>	Sebastian Połaniecki – ojciec Katarzyna Wodzieńska – matka	ur. 1749 now. 3 XI 1765 prof. 22 II 1767 † 12 XI 1816	1771-1774 – podzakrystianka 1774-1783 – szafarka 1786-1788 – szafarka
345.	Delichowska/ Dele- chowska Salomea ³⁶⁸	<i>Róża</i>	Walenty Delichowski, stolnik owrucki – ojciec Zofia Żwanówna – matka	ur. ok. 1750 now. 15 VI 1766 prof. 28 VI 1767 † 25 VI 1799	1774-1777 – podzakrystianka 1777-1780 – podzakrystianka
346.	Kolędowiczowa Katarzyna ³⁶⁹	<i>Teresa</i>	Wojciech Kolędowicz – ojciec Agnieszka Pelikanówna – matka	ur. 30 IV 1751 now. 14 IX 1774 prof. 13 IX 1778 † 4 XII 1821	1777-1780 – refektarka 1780-1783 – podzakrystianka 1786-1788 – podzakrystianka
347.	Ptaszyńska Anna ³⁷⁰	<i>Marianna</i>	Feliks Ptaszyński – ojciec Marianna Kubicka – matka	ur. ok. 1754 now. 9 XI 1778 prof. 4 III 1780 † 12 V 1823	1780-1783 – podzakrystianka 1783-1786 – szafarka 1786-1788 – refektarka

Źródło: opracowanie własne.

³⁶⁷ ABKr., rkps 129, s. 167; ABKr., rkps 221, s. 15, 91, 201; LZP, t. 2, s. 215.

³⁶⁸ ABKr., rkps 129, s. 160; ABKr., rkps 221, s. 15, 91; LZP, t. 2, s. 215.

³⁶⁹ ABKr., rkps 221, s. 16, 91, 202; LZP, t. 2, s. 215.

³⁷⁰ ABKr., rkps 129, s. 170; ABKr., rkps 221, s. 16, 91; LZP, t. 2, s. 215.

Tabela 2. Czynsze zapisane na dobrach ziemskich

Lp.	Data	Wierzyciel, ofiarodawca	Gdzie	Kapitał	Czynsz roczny	Kiedy płatny
1.	24 VI 1465 ³⁷¹	Hincza z Rogowa	na żupach solnych wielickich i bocheńskich	1,5 grzywny i 3 wiar-dunki	10 grzywien	na św. Marcina
2.	12 III 1474 ³⁷²	Kazimierz Jagiellończyk	na żupach solnych wielickich i bocheńskich	870 zł węg. ³⁷³	16 grzywien rocznie ³⁷⁴	na każde suche dni po 4 grzywny
3.	15 IX 1475 ³⁷⁵	przetapiacze złota i srebra	–	500 fl.	11 grzywien	–
4.	9 VI 1483 ³⁷⁶	rajcy krakowscy	waga większa miejska	300 fl. węg. ³⁷⁷	8 grzywien	na każde suche dni po 2 grzywny

³⁷¹ ABKr, rkps 209, s. 6; *Kodeks dyplomatyczny miasta Krakowa 1257-1506*. Cz. 2, 3 i 4, red. F. Piekosiński, Kraków 1882, s. 604-606 (nr 461).

³⁷² ABKr, rkps 209, s. 7; MRPS, t. 1, s. 64 (nr 1252); *Lustracja województwa krakowskiego 1564*, cz. 2, wyd. M. Małecki, Warszawa 1964, s. 109; *Akta grodzkie i ziemskie z czasów Rzeczypospolitej polskiej z Archiwum tak zwanego bernardyńskiego we Lwowie w skutek fundacyi śp. Alexandra hr. Stadnickiego*, t. 3, Lwów 1872, s. 193-195 (nr 110).

³⁷³ Kwotę, zostawioną przez Hinczę egzekutorom testamentu: ks. Jakubowi z Lisowa, Stanisławowi z Zawady, Stanisławowi z Sadku, Stanisławowi z Brzezin, doktorom, mistrzowi Janowi z Oświęcimia bakałarzowi teologii, kanonikom św. Floriana i ks. Wojciechowi z Brzeznicy altarzystę u Panny Maryi, z przeznaczeniem na zakup czynszu „pannom od św. Agnieszki”, pożyczył Kazimierz Jagiellończyk „na potrzebę Koronną”, zob. ABKr, rkps 209, s. 6-7.

³⁷⁴ „Pro monasterio Sanctae Agnetis sororum sancti Bernardini in sustentacionem illarum largiendo, pro anime sue salute deposuerit”.

³⁷⁵ *Kodeks dyplomatyczny miasta Krakowa...*, s. 699-700 (nr 588), czynsz wykupiony w 1515 r.

³⁷⁶ ABKr, rkps 209, s. 51; *Kodeks dyplomatyczny miasta Krakowa...*, s. 704 (nr 597); R. Gustaw, K. Kaczmarczyk, *op. cit.*, s. 13 (nr 11); ANK, *Akta miasta Kazimierza pod Krakowem*, sygn. K 886, s. 109; BJ, rkps 5357 II, Żegota Pauli, Notaty luźne do historii m. Krakowa i okolicy wypisane z akt grodzkich, miejskich i kapitulnych krakowskich, t. 10, Katedra, kościoły, klasztory w Krakowie i na Kazimierzu, s. 122.

³⁷⁷ Kwotę darowała Marina, księżna litewska, zakonnica.

Lp.	Data	Wierzyciel, ofiarodawca	Gdzie	Kapitał	Czynsz roczny	Kiedy płatny
5.	15 IX 1486 ³⁷⁸	Hieronim i Piotr Grot	–	–	20 fl. ³⁷⁹	Boże Narodzenie
6.	15 II 1487 ³⁸⁰	Spytek h. Leliwa Melsztyński	Ołpiny i Olszyny		30 grzywien	–
7.	18 III 1489 ³⁸¹	Piotr Szafraniec, starosta radomski, miecznik krakowski ³⁸²	żupa bocheńska	50 grzywien ³⁸³	3 części parobków w górach bocheńskich: 2 części za 50 grzywien, a trzecia „część w Imię Boże”	–
8.	27 X 1490 ³⁸⁴	Jakub Sieklucki, tenutariusz pilzneński	Siekluka [Sieklówka] i Sowina w pow. pilzneńskim	300 fl. węgierskich	10 grzywien	–

³⁷⁸ AKMKr., rkps AEp, Vol. 3, k. 339r.

³⁷⁹ Czynsz zapisany dla sióstr Grotówien, córek Andrzeja, wojewody rawskiego z Nowego Miasta. Każdej z zakonnic miało przyspaść dożywotnio po 10 fl.

³⁸⁰ AKMKr., rkps AEp, Vol. 3, k. 365 v-357r.

³⁸¹ ABKr., rkps 209, s. 7. Zapis potwierdził król Zygmunt I w 1515 r.

³⁸² J. Sperka, *Szafraniec Piotr młodszy z Pieskowej Skąły h. Sarykoń (zm. 1508). Starosta radomski, miecznik krakowski, kasztelan wiślicki*, [w:] PSB, t. 46, red. A. Romanowski, Warszawa–Kraków 2009-2010, s. 464-468.

³⁸³ Sześć dział „podkomorskich” w żupie bocheńskiej (wykazanych w opisie żup krakowskich z 1518 r. jako własność klasztoru św. Agnieszki) zakupiono z funduszy własnych bernardynek. J. Grzesiowski, J. Piotrowicz, *Sól małopolska w nadaniach i przywilejach dla klasztorów (do początku XVI wieku)*, „Studia i materiały do dziejów żup solnych w Polsce” 1965, t. 1, s. 169.

³⁸⁴ 13 VIII 1489 r. król zezwolił na zapis czynszu, zob. MRPS, t. 1, s. 106 (nr 2034). 19 X 1538 r. Jakub Filipowski, burgrabia krakowski, dziedzic Siekluki i Sowiny zostaje zwolniony z wypłaty czynszu, zob. MRPS, t. 4, cz. 3, s. 103 (nr 19395).

Lp.	Data	Wierzyciel, ofiarodawca	Gdzie	Kapitał	Czynsz roczny	Kiedy płatny
9.	7 X 1493 ³⁸⁵	Mikołaj Sencygniowski h. Jelita, burgrabia krakowski z żoną	Opatkowice	500 zł czerwonych	13 grzywien (20 zł 24 gr)	św. Marcin
10.	15 I 1515 ³⁸⁶	Stefan z Powidza, psalterzysta krakowski	Chorążyce, Rędzina i Kępa	200 zł	8 zł 28 gr (5,5 grzywny 4 gr) ³⁸⁷	św. Marcin
11.	12 V 1516 ³⁸⁸	król Zygmunt I	żupy wielickie i bocheńskie	437,5 grzywny ³⁸⁹	półosiemnasty [17,5] grzywny	na każde suche dni po 4 grzywny 18 gr
12.	1519 ³⁹⁰	Jan z Pilczy, starosta lubelski	połowa miasta Pilcza z wsiami m.in. Dobrą	1000 fl. ³⁹¹	25 grzywien	–

³⁸⁵ Zapis umieszczony także w „księgach oficjalnych krakow[skich] Anno 1493 w poniedziałek 11 dnia lutego” – ABKr, rkps 209, s. 11. 8 XI 1492 r. król zezwolił Mikołajowi Sencygniowskiemu zapisać czynsz roczny na wsi swojej dziedzicznej Opatkowice klasztorowi św. Agnieszki, zob. MRPS, t. 2, s. 3 (nr 40); AKMKr, rkps AOff, Vol. 15, s. 9-10 (11 II 1493).

³⁸⁶ ABKr, rkps 209, s. 13.

³⁸⁷ Zobowiązał panny, aby w rocznicę śmierci „śpiewały Wigilie całe z wieczora a Ms[z]ą Requiem nazajutrz za duszę jego przyjaciół i powinowatych jego zmarłych”.

³⁸⁸ ABKr, rkps 209, s. 7; MRPS, t. 4, cz. 2, s. 139 (nr 10890); *Opis żup krakowskich z roku 1518*, wyd. A. Keckowa, A. Wolff, „Kwartanik Historii Kultury Materialnej” R. 9, 1961, nr 3: *Zeszyt dodatkowy*, s. 517.

³⁸⁹ Kwotę na czynsz dały bernardynki.

³⁹⁰ MRPS, t. 4, cz. 2, s. 212 (nr 12293); Z. Leszczyńska-Skrętowa, *Dobra*, [w:] *Słownik historyczno-geograficzny województwa krakowskiego w średniowieczu*, cz. 1, z. 3: *Ciecierzyn – Dubie*, oprac. J. Laberscheck, Z. Leszczyńska-Skrętowa, F. Sikora, Wrocław 1985, s. 574.

³⁹¹ Zapis dla Zofii Reginy Tarnowskiej (*Sophiae alias Reginae de Tarnow, religiosae virginis*).

Lp.	Data	Wierzyciel, ofiarodawca	Gdzie	Kapitał	Czynsz roczny	Kiedy płatny
13.	12 V 1513 ³⁹²	Jan Włodek, burgrabia, podstarości krakowski	Sieradzice, Ciborowice, Łękawa Dolna i Misiowa	700 zł ³⁹³	35 zł	175 zł na św. Jana, 175 na św. Marcina
14.	13 IV 1523 ³⁹⁴	Stanisław Mielecki, kasztelan zawichojski	połowa wsi Wojśław na ziemi sandomierskiej	100 fl. ³⁹⁵	5 fl.	–
15.	10 X 1523 ³⁹⁶	Stanisław ze Sprowy kasztelan żarnowski i starosta opoczyński	Rząska w woj. krakowskim	400 zł ³⁹⁷	20 zł	10 zł na św. Jana Chrzciela [24 VI], 10 zł na Boże Narodzenie
16.	5 III 1524 ³⁹⁸	Jan Tęczyński, kasztelan lubelski, Anna Tęczyńska Gabrielową z Końskiej Woli	Morawica i Wola Morawicka na ziemi krakowskiej	400 fl.	20 fl.	–

³⁹² ABKr, rkps 209, s. 11. 14 IX 1523 r. Zygmunt Stary zezwolił Wisławowi Włódkowi zapisać klasztorowi św. Agnieszki roczny czynsz 35 fl. na wspomnianych wsiach za 700 fl., które kiedyś pożyczył od klasztoru jego brat Jan. MRPS, t. 4, cz. 1, s. 253 (nr 4368); F. Sikora, *Ciborowice*, [w:] *Słownik historyczno-geograficzny województwa krakowskiego w średniowieczu*, cz. 1, z. 2: Borek – Ciecien, oprac. Z. Leszczyńska-Skrętowa, Wrocław 1985, s. 393-395.

³⁹³ Piotr Salomon darował 500 zł za swoją wnuczką Jadwigą Bogumiłą, zakonnice dołożyły 200 zł.

³⁹⁴ MRPS, t. 4, cz. 1, s. 243 (nr 4211, król zezwala na zapis czynszu).

³⁹⁵ Kwota zapisana dla Zofii Latoszyńskiej.

³⁹⁶ ABKr, rkps 209, s. 12; ABKr, rkps 214, s. 1-6; MRPS, t. 4, cz. 2, s. 281 (nr 13610); ANK, Zbiór dokumentów pergaminowych, perg. 464.

³⁹⁷ Z czynszu z Rząski zostali skwitowani w 1699 r. Jan i Franciszek Gąsiorowscy oraz Wojciech Zayffret, zob. ANK, rkps Castr. Crac., t. 338, s. 433-436.

³⁹⁸ AKMKr, rkps AOff, Vol. 44, s. 842-845. Zgodę na zapis czynszu król wydał 27 II 1524 r., zob. MRPS, t. 4, cz. 2, s. 258 (nr 4439).

Lp.	Data	Wierzyciel, ofiarodawca	Gdzie	Kapitał	Czynsz roczny	Kiedy płatny
17.	19 VI 1532 ³⁹⁹	Ignacy Jasiński z żoną Małgorzatą	Lścin, Jasiona, Rakówek i Je-mielnica w pow. ksiąskim	400 zł ⁴⁰⁰	12 grzywien (19 zł 6 gr) ⁴⁰¹	6 grzywien na św. Jana Chrzciciela [24 VI], 6 grzywien na Boże Narodzenie
18.	9 III 1537 ⁴⁰²	Jan z Tarnowa, kasztelan krakowski	Prokocim	600 fl.	29 fl.	14,5 fl. na św. Michała, 14,5 fl. na Wielkanoc
19.	24 IV 1534 ⁴⁰³	Jakub Więclawski z żoną	Kowary i Więclawice	300 zł	12 zł	św. Stanisław [27 IX]
20.	10 I 1536 ⁴⁰⁴	Wawrzyniec Myszkowski, kasztelan sądecki	—	200 zł ⁴⁰⁵	8 zł	Trzech Króli
21.	20 VI 1545 ⁴⁰⁶	Jan proboszcz krakowski Stanisław, Florian Przerębscy, bracia	Kamieńsko miasteczko i wieś	1000 zł ⁴⁰⁷	40 zł	20 zł na Boże Narodzenie, 20 zł na Świętki
22.	10 I 1536 ⁴⁰⁸	Wawrzyniec Myszkowski z Mirowa	—	200 fl. ⁴⁰⁹	8 fl.	Trzech Króli

³⁹⁹ ABKr, rkps 209, s. 10 (21 X 1518 Zygmunt I dozwolił Ignacemu Jasińskiemu zapisać na dobrach swych czynsz doroczny za 600 zł do któregośkolwiek kościoła); ABKr, rkps 214, s. 57-64; AKMKr, rkps AEp, Vol. 13, k. 110-112v; AKMKr, rkps AOff, Vol. 180, s. 368-369, 829-831.

⁴⁰⁰ Suma 400 zł pochodziła z zapisu testamentowego Łukasza Noskowskiego, brata przełożonej Doroty Perpetui Noskowskiej.

⁴⁰¹ Siostry zobowiązały się na każde suche dni śpiewać Wigilie zupełne i *Requiem*.

⁴⁰² AKMKr, rkps AOff, Vol. 62, k. 94-95v.

⁴⁰³ ABKr, rkps 209, s. 13; AKMKr, rkps AOff, Vol. 48, s. 1044-1047.

⁴⁰⁴ AKMKr, rkps AAdm, Vol. 1, s. 131.

⁴⁰⁵ Kwota stanowiła posag Katarzyny Myszkowskiej.

⁴⁰⁶ ABKr, rkps 209, s. 9.

⁴⁰⁷ Czynsz zapisany Potencji Ożarowskiej, po jej śmierci miał przejść na klasztor, w zamian panny zobowiązały się wiecznymi czasami śpiewać albo czytać Wigilie zupełne i *Requiem* na każde suche dni.

⁴⁰⁸ AKMKr, rkps AAdm, Vol. 1, s. 131.

⁴⁰⁹ Kwota zapisana dla Katarzyny Myszkowskiej.

Lp.	Data	Wierzyciel, ofiarodawca	Gdzie	Kapitał	Czynsz roczny	Kiedy płatny
23.	10 VII 1550 ⁴¹⁰	Mikołaj Kątski	Kąty i Kambornia	100 zł ⁴¹¹	4 zł	św. Michał
24.	1 X 1565 ⁴¹²	Mikołaj Kątski	Porąbka ⁴¹³	100 zł	4 zł	św. Michał
25.	9 I 1570 ⁴¹⁴	Jan Strzeżowski	Cudecz – miasteczko na ziemi sandomierskiej, w pow. pilzneńskim ⁴¹⁵	600 zł	29 zł	półpiętnasta [14,5 zł] na Wielkanoc, 14,5 zł na św. Michała
26.	12 I 1579 ⁴¹⁶	Krzysztof Niewiarowski	Zembrzyce	500 zł ⁴¹⁷	25 zł	św. Marcin
27.	9 I 1584 ⁴¹⁸	Jadwiga ze Żmigrodu Tarłowa, wdowa po Mikołaju, chorążym sandomierskim	Łąki w pow. pilzneńskim	500 zł ⁴¹⁹	50 zł	2 II
28.	2 VI 1586 ⁴²⁰	Mikołaj Firlej z Dąbrowicy kasztelan biecki (†1601) ⁴²¹	pół wsi Kęsowa na ziemi sandomierskiej, w pow. wiślickim	200 zł ⁴²²	12 zł	nazajutrz po św. Trójcy

⁴¹⁰ ABKr., rkps 209, s. 14.

⁴¹¹ Kwotę tę darowały panny *Magdalena* (Włoszka) i *Eustachia* (Moskiewka), które do klasztoru wysłała królowa Bona.

⁴¹² ABKr., rkps 209, s. 14.

⁴¹³ Zapis przeniesiony z Kątów i Kamborni.

⁴¹⁴ ABKr., rkps 209, s. 12; ANK, rkps Terr. Crac., t. 43, s. 139-143.

⁴¹⁵ 9 III 1537 r. suma ta została zapisana przez Jana Tarnowskiego, kasztelana krakowskiego, na jego wsi Prokocim, zob. ABKr., rkps 209, s. 12.

⁴¹⁶ Ibidem, s. 31; ABKr., rkps 213, s. 1-4; AGAD, perg. 2954.

⁴¹⁷ Kwota zapisana za panną *Ewą* Ożarowską.

⁴¹⁸ ABKr., rkps 214, s. 101-106.

⁴¹⁹ Kwota została spłacona w 1639 r. przez Wojciecha Romera, wojskiego sandomierskiego, dziedzica dóbr Łąki, zob. ibidem, s. 109-112.

⁴²⁰ ABKr., rkps 209, s. 15.

⁴²¹ K. Lepszy, *Firlej Mikołaj h. Lewart* (zm. 1601), [w:] PSB, t. 7, red. W. Konopczyński, Kraków 1948-1958, s. 12-15.

⁴²² Kwotę tę darował Szcześny Czerski, sędzia ziemski krakowski.

Lp.	Data	Wierzyciel, ofiarodawca	Gdzie	Kapitał	Czynsz roczny	Kiedy płatny
29.	15 VI 1593 ⁴²³	Katarzyna Ostrorogowa z Mielca w Warszawie na sejmie zapisała ⁴²⁴	Zgórsko		50 zł	św. Marcin
30.	23 VI 1594 ⁴²⁵	Stanisław Ługowski	Korzkiew, Grębynice, Ma-szyce, Biały Kościół i Janu-szowice	1000 zł ⁴²⁶	50 zł	25 zł na św. Jana Chrzciciela [24 VI], 25 zł na Boże Naro-dzenie
31.	12 IX 1598 ⁴²⁷	Kapituła krakowska	Kuchary	1000 zł ⁴²⁸	10 zł	Świątki
32.	19 III 1599 ⁴²⁹	Jan Mikołaj Wolski, mar-szałek nadworny	Dwór Krzepickiego ⁴³⁰	1000 zł ⁴³¹	50 zł	św. Marcin

⁴²³ ABKr., rkps 209, s. 16.

⁴²⁴ Poniżej znajduje się dopisek „znowu assecuratią uczyniła Jej M. P. Chodkiewiczowa hetmanowa W. X. Litewskiego w grodzie sędomirskim Roku Pańskieg[o] 1605 feria 6 an[te] Dominicam Misericordie” [22 IV].

⁴²⁵ ABKr., rkps 209, s. 16.

⁴²⁶ Kwotę tę darowali jako posag dla Krystyny Wilkowskiej jej bracia.

⁴²⁷ ABKr., rkps 209, s. 25.

⁴²⁸ Kwotę tę legował w testamencie ks. Stanisław Krasiński, archidiakon krakowski.

⁴²⁹ ABKr., rkps 209, s. 17.

⁴³⁰ Ogród i folwark położony za kościołem św. Mikołaja.

⁴³¹ Kwotę darowała Potencjana Cikowska.

Lp.	Data	Wierzyciel, ofiarodawca	Gdzie	Kapitał	Czynsz roczny	Kiedy płatny
33.	30 IX 1599 ⁴³²	Wojciech Oświęcim ⁴³³	Siedliska na ziemi sandomierskiej, w pow. pilzneńskim	400 zł ⁴³⁴	20 zł	Wielkanoc
34.	27 VII 1600 ⁴³⁵	Jan Porębski z Żegociny	Kosowa i Tłuczania	100 zł	5 zł	św. Jan Chrzciciel [24 VI]
35.	7 IX 1603 ⁴³⁶	Zygmunt z Mirowa Myszkowski, marszałek koronny	Przyłęk i Mierzawa	–	400 zł	na każde suche dni po 100 zł
36.	30 IV 1604 ⁴³⁷	Mikołaj Zebrzydowski, wojewoda krakowski	na połowie wsi Zebrzydowice i na folwarku Nowy Dwór	10000 zł	500 zł	1 I
37.	22 IV 1605 ⁴³⁸	Zofia z Mielca Chodkiewiczowa, hetmanowa Wielkiego Księstwa Litewskiego	Zgórsko	1000 zł	50 zł	św. Marcin

⁴³² ABKr., rkps 209, s. 17; rkps 214, s. 113-120; ANK, rkps Castr. Crac., t. 168, s. 413-417; W. L. Antoniewicz, *Klasztor franciszkański w Krośnie*, Lwów 1910, s. 31; A. Bogusz, *Wieś Siedliska-Bogusz. Monografia zebrana z dokumentów i wspomnień rodzinnych z uwzględnieniem wypadków roku 1846 i życiorysu Jakóba Szeli*, Kraków 1903, s. 13 (tu wspomniano, iż czynsz miał być płacony na św. Wojciecha).

⁴³³ „Konsens J.M.P. Jadwiga Oświęcimowa uczyniła w Pilźnie czyniąc dosyć obligatjej zapisowi in Actis Crac. uczynionemu Roku P. 1603 feria 2. post Dominicam Invocavit [17 II] i oddała go”.

⁴³⁴ Kwotę 400 zł oddała Bogumiła Winiarska, rozwiązując czynsz.

⁴³⁵ ABKr., rkps 209, s. 19; ANK, rkps Castr. Crac., t. 170, s. 557-561.

⁴³⁶ ABKr., rkps 209, s. 18; ANK, rkps Castr. Crac., t. 178, s. 900-905.

⁴³⁷ ABKr., rkps 209, s. 18; ABKr., rkps 214, s. 121-128; ANK, rkps Castr. Crac., t. 180, s. 1035-1040.

⁴³⁸ ABKr., rkps 209, s. 16; Z. Ossoliński, *Pamiętnik*, [b.m.w.] 2004, [edycja komputerowa], s. 134.

Lp.	Data	Wierzyciel, ofiarodawca	Gdzie	Kapitał	Czynsz roczny	Kiedy płatny
38.	11 VII 1605 ⁴³⁹	Piotr Porębski ⁴⁴⁰	Kosowa i Tłuczań w księstwie zatorskim	1000 zł ⁴⁴¹	50 zł	św. Jan Chrzciciel [24 VI]
39.	25 X 1605 ⁴⁴²	Krzysztof Stojowski	Stojowice w pow. krakowskim	1000 zł	170 zł	85 zł na Wielkanoc, 85 zł na św. Michała
40.	29 V 1607 ⁴⁴³	Paweł Czerny	Witowice	1000 zł	60 zł	Świątki
41.	27 VI 1608 ⁴⁴⁴	Jan Panek	Ochojno	300 zł ⁴⁴⁵	15 zł	św. Marcin
42.	11 IX 1610 ⁴⁴⁶	Mikołaj Płaza, kuchmistrz JKM	Mstyczów i Przedmoszczany w pow. ksiąskim	5000 zł	300 zł	św. Małgorzata
43.	19 II 1616 ⁴⁴⁷	Mikołaj Płaza, kuchmistrz JKM	Mstyczów i Przedmoszczany w pow. ksiąskim	1000 zł	60 zł	św. Małgorzata
44.	16 I 1612 ⁴⁴⁸	Jan Mstowski	Słopnica w pow. sądeckim ⁴⁴⁹	2500 zł	150 zł	Wielkanoc

⁴³⁹ ABKr, rkps 209, s. 19; ANK, rkps Castr. Crac., t. 183, s. 947-952.

⁴⁴⁰ Ojciec zakonnicy Joanny Porębskiej, zob. ANK, rkps Castr. Crac., t. 289, s. 2616-2617.

⁴⁴¹ „Beata Myszkowska dała 500 zł na ten wyderkauf, z którego oddała kapłanowi wiecznemi czasy 5 zł, który powinien 4 msze odprawiać, jedną za duszę Piotra Myszkowskiego wojewody rawskiego, drugą za matkę jej, a dwie za własną jej duszę”.

⁴⁴² ABKr, rkps 209, s. 20; ABKr, rkps 214, s. 129-206; ANK, rkps Castr. Crac., t. 183, s. 1526-1530.

⁴⁴³ ABKr, rkps 209, s. 20.

⁴⁴⁴ Ibidem, s. 21; ABKr, rkps 214, s. 209-224; ANK, rkps Castr. Crac., t. 187, s. 211-215.

⁴⁴⁵ Kwotę tę darowano za Katarzyną Justimontówną.

⁴⁴⁶ ABKr, rkps 207, s. 370; ABKr, rkps 209, s. 21; ABKr, rkps 214, s. 229-233; ANK, rkps Castr. Crac. Rel., t. 36, s. 1558-1563.

⁴⁴⁷ ABKr, rkps 207, s. 370; ABKr, rkps 209, s. 21; ABKr, rkps 214, s. 237-241.

⁴⁴⁸ ABKr, rkps 209, s. 22; ABKr, rkps 214, s. 281-286.

⁴⁴⁹ Suma przeniesiona ze Słupowa należącego do pana Krzysztofa Postękałskiego.

Lp.	Data	Wierzyciel, ofiarodawca	Gdzie	Kapitał	Czynsz roczny	Kiedy płatny
45.	7 VIII 1612 ⁴⁵⁰	Piotr Porębski	Nowy Dwór i Poręba Owsianka w księstwie zatorskim	1300 zł	78 zł	św. Jan Chrzciciel [24 VI]
46.	29 VIII 1613 ⁴⁵¹	Jan Łukowski, pisarz ziemski województwa krakowskiego, z żoną	Wierzbita w pow. proszowskim	1000 zł	60 zł	św. Michał
47.	10 IV 1614 ⁴⁵²	Andrzej Samuel Dębiński podstoli krakowski z żoną	Łuczyce	3000 zł	200 zł	św. Wojciech
48.	6 VII 1617 ⁴⁵³	Stanisław Lachowski	Podlesie w pow. lelowskim	1100 zł ⁴⁵⁴	66 zł	św. Małgorzata
49.	23 V 1618 ⁴⁵⁵	Dorota Rogozińska, podstarościna krakowska	Śliwniki w pow. łęczyckim	1000 zł	60 zł	św. Jan Chrzciciel [24 VI]
50.	7 VI 1618 ⁴⁵⁶	Mikołaj Siemianowski	Brzyczyna Górna, część w Gaju	1000 zł	60 zł	Św. Trójca
51.	29 VIII 1618 ⁴⁵⁷	Krzysztof Postękański	Słupów w woj. krakowskim	1300 zł ⁴⁵⁸	70 zł	św. Michał

⁴⁵⁰ ABKr., rkps 209, s. 22; ABKr., rkps 214, s. 293-297.

⁴⁵¹ ABKr., rkps 209, s. 23.

⁴⁵² Ibidem.

⁴⁵³ Ibidem, s. 24; ABKr., rkps 216, Kapitały na dobrach ziemskich na rzecz klasztoru ś. Agnieszki na Stradomiu, 1617-1785, s. 3-17.

⁴⁵⁴ Kwota 1000 zł stanowiła posag Klary Rogólskiej, 100 zł dołożyła panna Zuzanna Szczucka.

⁴⁵⁵ ABKr., rkps 209, s. 24; ABKr., rkps 216, s. 55-58.

⁴⁵⁶ ABKr., rkps 209, s. 25.

⁴⁵⁷ Ibidem, s. 24.

⁴⁵⁸ 500 zł na ten czynsz przekazała pani Zofia Wolska.

Lp.	Data	Wierzyciel, ofiarodawca	Gdzie	Kapitał	Czynsz roczny	Kiedy płatny
52.	7 IX 1619 ⁴⁵⁹	Samuel Dębiński z żoną	Palecznica ⁴⁶⁰	3100 zł	186 zł	św. Michał
53.	7 IX 1619 ⁴⁶¹	Samuel Dębiński z żoną	Palecznica	700 zł	42 zł	św. Michał
54.	6 IX 1619 ⁴⁶²	Zygmunt Franciszek Kotkowski, syn Mikołaja, podczaszego sieradzkiego	Gołyszyn w pow. krakowskim	1000 zł	60 zł	św. Michał
55.	4 VI 1619 ⁴⁶³	Zygmunt Świerczoński	Sosnka [obecnie Sanka]	1000 zł	60 zł	św. Marcin
56.	1 VII 1619 ⁴⁶⁴	Samuel Lanckoroński, kasztelan wiślicki	Klemencyce w pow. ksiąskim	1500 zł	90 zł	Boże Ciało
57.	6 IX 1619 ⁴⁶⁵	Zygmunt Franciszek Kotkowski	Gołyszyn	1000 zł	60 zł	św. Michał
58.	19 I 1621 ⁴⁶⁶	Mikołaj Borek	Głogoczów	1000 zł ⁴⁶⁷	60 zł	Gromnica [2 II]
59.	25 VIII 1623 ⁴⁶⁸	Stanisław Łachowski	Podlesie	4000 zł	246 zł	Narodzenie NMP

⁴⁵⁹ ABKr, rkps 209, s. 26.

⁴⁶⁰ Suma została przeniesiona na majątność Jazdowiczki przez Franciszka Krasuskiego.

⁴⁶¹ ABKr, rkps 209, s. 26.

⁴⁶² ABKr, rkps 209, s. 26; ABKr, rkps 216, s. 153-154.

⁴⁶³ ABKr, rkps 209, s. 26.

⁴⁶⁴ ABKr, rkps 209, s. 27; ABKr, rkps 216, s. 107-112.

⁴⁶⁵ ABKr, rkps 209, s. 26.

⁴⁶⁶ Ibidem; ANK, rkps Castr. Crac., t. 216, s. 338-343.

⁴⁶⁷ Kwota stanowiła posag Krystyny Damiany Borkówny.

⁴⁶⁸ ABKr, rkps 216, s. 23-33.

Lp.	Data	Wierzyciel, ofiarodawca	Gdzie	Kapitał	Czynsz roczny	Kiedy płatny
60.	28 VI 1624 ⁴⁶⁰	Stanisław Gorzkowski	Łazy	600 zł ⁴⁷⁰	42 zł	św. Małgorzata
61.	23 I 1626 ⁴⁷¹	Krzysztof Porembski, chorąży zatorski	Grodziec ⁴⁷²	2400 zł	168 zł	Gromnica [2 II]
62.	28 IV 1626 ⁴⁷³	Mikołaj z Brzezia Rus- socki	Barwałd	3000 zł	210 zł	św. Jan Chrzyciel [24 VI]
63.	27 IV 1626 ⁴⁷⁴	Jan Mikołaj Stadnicki, podczaszy sanocki	Żmigród Stary i Łysa Góra w pow. bieckim ⁴⁷⁵	3000 zł	210 zł	św. Jan Chrzyciel [24 VI]
64.	8 VIII 1626 ⁴⁷⁶	Jan Mściśław Pągowski	Pągów w woj. sieradzkim, w pow. radomskim	3000 zł ⁴⁷⁷	210 zł	św. Bartłomiej
65.	20 I 1628 ⁴⁷⁸	Jan Gnoiński, podsędek sandomierski ⁴⁷⁹	Łatoszynek i połowa mia- steczka Dębica w pow. pilz- neńskim ⁴⁸⁰	2000 zł	140 zł	św. Agnieszka

⁴⁶⁹ ABKr., rkps 209, s. 32.

⁴⁷⁰ Suma przeniesiona w 1648 r. na dobra Tłuczań i Kosowa Zygmunta Porębskiego, zob. ANK, rkps Castr. Crac., t. 267, s. 272-277.

⁴⁷¹ ABKr., rkps 209, s. 29; ABKr., rkps 216, s. 165-170; ANK, rkps Castr. Crac., t. 224, s. 642-647.

⁴⁷² Suma ta była wcześniej zapisana na dobrach Nowy Dwór, Poręba i Owsianka Piotra Porębskiego.

⁴⁷³ ANK, rkps Castr. Crac., t. 225, s. 2432-2438.

⁴⁷⁴ ABKr., rkps 209, s. 29; ABKr., rkps 216, s. 213-215; ANK, rkps Castr. Crac., t. 225, s. 2408-2413; ANK, rkps Castr. Biec., t. 232, 2753-2756 (1718 r. pozew o czynsz na Żmigrodzie).

⁴⁷⁵ Suma ta przeniesiona 12 VII 1724 r. na dobra Sobolów Józefa Sobolewskiego.

⁴⁷⁶ ABKr., rkps 209, s. 29; ABKr., rkps 216, s. 221-236.

⁴⁷⁷ Klasztor skitował w 1670 r. Mikołaja Pągowskiego, zob. ANK, rkps Castr. Crac., t. 296, 2646-2651.

⁴⁷⁸ ABKr., rkps 209, s. 28; ANK, rkps Castr. Crac., t. 228, s. 612-616.

⁴⁷⁹ Z. Anusik, *Struktura własności ziemskiej w powiecie pilzneńskim w roku 1629*, „Przegląd Nauk Historycznych” R. 10, 2011, nr 2, s. 95.

⁴⁸⁰ W 1687 r. Adam Gliński z Zimnej Wody, chorąży sandomierski, został skwitowany, a sumę przeniesiono na dobra Sudoł, zob. ANK, rkps Castr. Crac., t. 322, s. 1435-1442.

Lp.	Data	Wierzyciel, ofiarodawca	Gdzie	Kapitał	Czynsz roczny	Kiedy płatny
66.	29 I 1628 ⁴⁸¹	Mikołaj Mstowski	Sokolina w pow. proszowskim	2000 zł	140 zł	św. Agnieszka
67.	30 I 1629 ⁴⁸²	Mikołaj Mstowski	Sokolina w pow. proszowskim	1000 zł ⁴⁸³	70 zł	św. Agnieszka
68.	22 II 1629 ⁴⁸⁴	Andrzej Samuel Dębiński, kasztelan biecki	Chrzanów, Balin, Libiąż Mały i Kątki w pow. krakowskim	3000 zł	210 zł	św. Maciej
69.	27 IV 1629 ⁴⁸⁵	Mikołaj Mstowski	Sokolina w pow. proszowskim	400 zł	28 zł	św. Jan Chrzyciel [24 VI]
70.	6 VI 1629 ⁴⁸⁶	Jan Laskowski, instygator koronny	Rafałowce [Rachwałowice] w pow. proszowskim	4000 zł	280 zł	św. Jan Chrzyciel [24 VI]
71.	29 I 1630 ⁴⁸⁷	Krzysztof Rarowski starszy	Malikowice	3000 zł		Trzech Króli
72.	26 II 1630 ⁴⁸⁸	Hieronim Pukarzowski	Kobiela Mniejsza w woj. sieradzkim, w pow. radomskim	1200 zł	84 zł	Trzech Króli

⁴⁸¹ ABKr., rkps 209, s. 28; ANK, rkps Castr. Crac., t. 228, s. 1612-1616.

⁴⁸² ABKr., rkps 209, s. 28; ANK, rkps Castr. Crac., t. 229, s. 1801-1805.

⁴⁸³ Kwotę tę darował Błażej Łagodowicz, mieszczanin krakowski, z żoną, jako posag swojej córki Katarzyny Apolonii Łagodowiczówny.

⁴⁸⁴ ABKr., 209, s. 30; ABKr., rkps 216, s. 247-264; ANK, rkps Castr. Crac., t. 229, s. 2406-2410.

⁴⁸⁵ ABKr., rkps 209, s. 30.

⁴⁸⁶ Ibidem; ANK, rkps Castr. Crac., t. 230, s. 816-821.

⁴⁸⁷ ANK, rkps Castr. Crac., t. 231, s. 1362-1365.

⁴⁸⁸ ABKr., rkps 209, s. 30; ABKr., rkps 216, s. 307-318; ANK, rkps Castr. Crac., t. 231; s. 2131-2134.

Lp.	Data	Wierzyciel, ofiarodawca	Gdzie	Kapitał	Czynsz roczny	Kiedy płatny
73.	15 IV 1630 ⁴⁸⁹	Andrzej Samuel Dębiński	Łuczyce	4000 zł ⁴⁹⁰	280 zł	św. Marcin
74.	16 V 1630 ⁴⁹¹	Stefan i Władysław Lubowieccy, bracia rodzeni	Bielczyce w pow. krakowskim	700 zł ⁴⁹²	49 zł	25 zł na Trzech Króli, 24 zł na św. Marcina
75.	16 VIII 1631 ⁴⁹³	Krystyna z Rytwian ze Zborowskich Grochowska ⁴⁹⁴	Gnojnica i Wola Gnojnicka	11 000 zł	2000 zł	Trzech Króli
76.	18 X 1631 ⁴⁹⁵	Zofia z Wojsławic Ossolińska	Korabniki	13 000 zł	900 zł	Trzech Króli
77.	10 III 1632 ⁴⁹⁶	Konstancja Tomaszowska, wdowa, i Krzysztof Tomaszowski (matka z synem)	Janowice	800 zł	56 zł	Trzech Króli
78.	22 I 1633 ⁴⁹⁷	Stanisław Gorzkowski	Łazy w woj. krakowskim	1000 zł ⁴⁹⁸	70 zł	Gromnica [2 II]

⁴⁸⁹ ABKr, rkps 209, s. 31; ANK, rkps Castr. Crac., t. 232, s. 516-520.

⁴⁹⁰ Kwota ta stanowiła posag Katarzyny *Innocencji* Dębińskiej.

⁴⁹¹ ABKr, rkps 209, s. 31; ABKr, rkps 218, s. 279-283; ANK, rkps Castr. Crac., t. 232, s. 848-852.

⁴⁹² Kwotę tę darował ks. Jerzy Sieykowski, pleban jakubowski, „panny obligowały się na każdy miesiąc raz mszą *S. Requiem* śpiewaną za duszę plebana” – ABKr, rkps 209, s. 31.

⁴⁹³ ABKr, rkps 214, s. 307-312.

⁴⁹⁴ Córka Andrzeja Zborowskiego, kasztelana bieckiego, żona Stanisława Światopełka Belestraszyckiego, a potem Wojciecha Grochowskiego.

⁴⁹⁵ ABKr, rkps 209, s. 36.

⁴⁹⁶ Ibidem, s. 32; ANK, rkps Castr. Crac., t. 236, s. 481-486.

⁴⁹⁷ ABKr, rkps 209, s. 32; ANK, rkps Castr. Crac., t. 237, s. 116-120.

⁴⁹⁸ Suma przeniesiona w 1648 r. na dobra Tłuczań i Kosowa Zygmunta Porębskiego, zob. ANK, rkps Castr. Crac. 267, s. 272-277.

Lp.	Data	Wierzyciel, ofiarodawca	Gdzie	Kapitał	Czynsz roczny	Kiedy płatny
79.	11 IV 1633 ⁴⁹⁹	Zofia z Wojsławic Ossolińska, żona Krzysztofa z Tęczyna Ossolińskiego, kasztelana sądeckiego	Korabniki	5000 zł	350 zł	Trzech Króli
80.	18 VI 1633 ⁵⁰⁰	Adam Misiowski sekretarz JKM	Przybysławice	1000 zł ⁵⁰¹	70 zł	św. Michał
81.	20 IX 1636 ⁵⁰²	Aleksander Starowiejski	Stara Wieś	1200 zł	84 zł	św. Michał
82.	4 XI 1637 ⁵⁰³	Mikołaj Mstowski	Zręczycze w woj. krakowskim ⁵⁰⁴	1800 zł	126 zł	Gromnica [2 II]
83.	21 VIII 1638 ⁵⁰⁵	Mikołaj Mstowski	Zręczycze	3400 zł ⁵⁰⁶	238 zł	119 zł na św. Agnieszkę, 119 zł na św. Jana Chrzciciela [24 VI]
84.	8 XI 1638 ⁵⁰⁷	Mikołaj Mstowski	Zręczycze i Stara Wola	2000 zł	140 zł	św. Marcin

⁴⁹⁹ ABKr, rkps 209, s. 36; ANK, rkps Castr. Crac., t. 238, s. 417-421.

⁵⁰⁰ ABKr, rkps 209, s. 32; ANK, rkps Castr. Crac., t. 238, s. 876-880.

⁵⁰¹ Kwota ta stanowiła posag Elżbiety *Teofili* Misiowskiej; w 1686 r. Wojciech Aleksander Bleszyński został skitowany z wspomnianej kwoty, a zapis przeniesiono na dobra Paszkówka, zob. ANK, rkps Castr. Crac., t. 320, s. 864-872.

⁵⁰² ABKr, rkps 209, s. 34; ABKr, rkps 216, s. 323-333.

⁵⁰³ ABKr, rkps 209, s. 33.

⁵⁰⁴ Suma przeniesiona na Przyławę.

⁵⁰⁵ ABKr, rkps 209, s. 33.

⁵⁰⁶ Suma była zapisana na Sokolinie, potem przeniesiona na Przyławę.

⁵⁰⁷ ABKr, rkps 209, s. 33.

Lp.	Data	Wierzyciel, ofiarodawca	Gdzie	Kapitał	Czynsz roczny	Kiedy płatny
85.	13 I 1639 ⁵⁰⁸	Stefan i Stanisław Lubowiecy	Szczytniki w woj. krakowskim	[półtrzeciutysięcy] 2500 zł ⁵⁰⁹	175 zł	100 zł na Gromnicę, 75 zł na św. Jana Chrzciciela
86.	17 IX 1639 ⁵¹⁰	Piotr Lubowiecki	Marszowice	1300 zł ⁵¹¹	91 zł	św. Michał
87.	3 XII 1640 ⁵¹²	Mikołaj Mstowski	Wola Stara w woj. krakowskim	300 zł	21 zł	Trzech Króli
88.	4 XII 1641 ⁵¹³	Mikołaj Mstowski	Wola Stara	100 zł	7 zł	Trzech Króli
89.	22 VI 1641 ⁵¹⁴	Piotr i Marian Lubowiecy, bracia	Marszowice	1000 zł ⁵¹⁵	70 zł	św. Jan Chrzciciel [24 VI]
90.	5 VII 1642 ⁵¹⁶	Jan Niewiarowski	Niewiarów	1600 zł ⁵¹⁷	112 zł	św. Marcin
91.	16 II 1642 ⁵¹⁸	Mikołaj Mstowski	Wola Stara ⁵¹⁹	400 zł	28 zł	Trzech Króli

⁵⁰⁸ Ibidem, s. 34.

⁵⁰⁹ Kwota przeniesiona z dwóch zapisów: 1000 zł pochodziło z zapisu Seweryna Bonera na kamienicy Bonarowskiej, a 1500 zł – z zapisu Jana Firleja na wsi Stradlicze, zob. ANK, rkps Castr. Crac., t. 248, s. 173-179.

⁵¹⁰ ABKr, rkps 209, s. 34; ANK, rkps Castr. Crac., t. 248, s. 1565-1569.

⁵¹¹ 1000 zł pochodziło z kwoty posagu panny Klemencji Nagotówny.

⁵¹² ABKr, rkps 209, s. 35.

⁵¹³ Ibidem; ANK, rkps Castr. Crac., t. 253, s. 1717-1720.

⁵¹⁴ ABKr, rkps 209, s. 37.

⁵¹⁵ Kwotę tę darował ks. Stefan Zawilski, proboszcz u św. Agnieszki, w zamian za odprawianą Mszę Świętą za jego duszę na każdy tydzień.

⁵¹⁶ ABKr, rkps 209, s. 36; AKMKr, rkps AOfl, Vol. 156, s. 626-628, 636-638; ANK, rkps Castr. Crac., t. 255, s. 954-958.

⁵¹⁷ ANK, rkps Castr. Crac., t. 318, s. 2296-2304. W 1684 r. klasztor skitował Mariannę Raszowską z Niewiarowa ze wspomnianej kwoty, a suma została przejęta przez Piotra Niewiarowskiego na Dąbrowicę i Wieniec.

⁵¹⁸ ABKr, rkps 209, s. 35; ANK, rkps Castr. Crac., t. 254, s. 1426-1431.

⁵¹⁹ Suma została przeniesiona na dobra Przyławę.

Lp.	Data	Wierzyciel, ofiarodawca	Gdzie	Kapitał	Czynsz roczny	Kiedy płatny
92.	8 II 1642 ⁵²¹	Krzysztof z Tęczyna Osso- liński, wojewoda sando- mierski	Krzelów, Białowieża, Tarno- wa, Skoczów i Wojciechów w pow. ksiąskim	3500 zł ⁵²²	245 zł ⁵²³	Trzech Króli
93.	26 VIII 1642 ⁵²⁴	Michał Krzysztof Szem- berk, pokojowy JKM ⁵²⁵	Bierków w woj. krakowskim, w pow. proszowskim ⁵²⁵	5000 zł ⁵²⁶	350 zł	św. Marcin
94.	30 VII 1644 ⁵²⁷	Hieronim Konstanty Mi- nor z Przybysławic	Obichów i Jasieniec w woj. krakowskim, w pow. ksią- skim	8000 zł	560 zł	św. Wawrzyniec
95.	17 VII 1645 ⁵²⁸	Wespazjan Lanckoroński, proboszcz bobrownicki; Stanisław Lanckoroński, starosta małogoski; Pako- sław Lanckoroński, Zbi- gniew Lanckoroński	Zielonki w woj. krakowskim, w pow. ksiąskim	3000 zł	210 zł	św. Bartłomieja Apo- stoła

⁵²⁰ ABKr, rkps 209, s. 35; ABKr, rkps 216, s. 335-341.

⁵²¹ Kwota zapisana dla *Teresy* Zadzikówny.

⁵²² W księdze dopisana informacja, iż ta suma „do św. Jozepha należy się Pannom”, możliwe, iż została przeniesiona wraz z przejściem Zadzikówny na nową fundację.

⁵²³ ABKr, rkps 209, s. 37; ANK, rkps Castr. Crac., t. 255, s. 1253-1257.

⁵²⁴ Bernardynki otrzymały zapis od Teofila de Reichembac Szemberga († 1638 lub 1639), inżyniera, dyplomaty, sekretarza królewskiego, w wysokości 5 tys. zł, zob. M. Nagielski, *Szemberg (Schenberg, Schonberg, Schönberg, Szemberk, błędnie Szembek) Teofil de Reichembac (z Reichenbergu) h. własnego (zm. 1638 lub 1639)*, [w:] PSB, t. 48, red. A. Romanowski, Warszawa-Kraków 2012-2013, s. 127-130.

⁵²⁵ Suma została przeniesiona na Jadowniki Mokre w 1702 r.

⁵²⁶ Klasztor skwitował Mikołaja Starskiego ze wspomnianej kwoty w 1664 r. ANK, rkps Castr. Crac., t. 284, s. 2886-2889.

⁵²⁷ ABKr, rkps 209, s. 37-38; ABKr, rkps 218, s. 1-12.

⁵²⁸ ABKr, rkps 209, s. 38; ABKr, rkps 220, s. 219-271.

Lp.	Data	Wierzyciel, ofiarodawca	Gdzie	Kapitał	Czynsz roczny	Kiedy płatny
96.	23 I 1646 ⁵²⁹	Joachim Rarowski	Malikowice w woj. krakowskim, w pow. proszowskim	2000 zł ⁵³⁰	140 zł	św. Maciej Apostoł
97.	26 X 1646 ⁵³¹	Mikołaj z Brzezia Russocki	Barwałd w woj. krakowskim, w pow. zatorskim	3000 zł	210 zł	św. Marcin
98.	23 II 1647 ⁵³²	ks. Stanisław Przylęcki, kanonik poznański	Karniowice w woj. krakowskim	4500 zł	315 zł	św. Kazimierz
99.	24 X 1647 ⁵³³	Stanisław z Maciejowic Maciejowski	Chobędza i Kamienica w woj. krakowskim, w pow. ksiąskim	4000 zł ⁵³⁴	280 zł	140 zł na św. Jana Chrzciciela [24 VI], 140 zł na św. Łukasza
100.	14 III 1648 ⁵³⁵	Zygmunt z Żegociny Porębski, chorąży zatorski	Kosowa i Tłuczań w woj. krakowskim, w pow. zatorskim	2100 zł ⁵³⁶	147 zł	Wielkanoc

⁵²⁹ ABKr, rkps 209, s. 38; ANK, rkps Castr. Crac., t. 262, s. 195-199.

⁵³⁰ W 1686 r. suma została przeniesiona na dobra Stronie i Wolica, Władysław z Raciborska Morsztyn został skwitowany przez klasztor. ANK, rkps Castr. Crac., t. 320, s. 1134-1135.

⁵³¹ ABKr, rkps 209, s. 39.

⁵³² Ibidem; ABKr, rkps 218, s. 233-248.

⁵³³ ABKr, rkps 209, s. 39-40; ANK, rkps Castr. Crac., t. 265, s. 1861-1866.

⁵³⁴ Kwota stanowiła posag Zofii Teresy Maciejowskiej; 14 VIII 1687 klasztor skwitował z sumy Ludwika Dembińskiego, czynsz został przejęty przez Stanisława Grabkowskiego na dobra Krzyszkowice w woj. krakowskim, zob. ANK, rkps Castr. Crac., t. 322, s. 2231-2238.

⁵³⁵ ABKr, rkps 209, s. 40; ANK, rkps Castr. Crac., t. 267, s. 272-277.

⁵³⁶ Na sumę złożyły się dwa zapisy przeniesione z dóbr Łazy Stanisława Gorzkowskiego, w 1648 r. klasztor skitował ze wspomnianych zapisów Annę Młodecką, wdowę po Janie Starskim, burgrabi zamku królewskiego, zob. ANK, rkps Castr. Crac. 267, s. 272-277. Z kolei w 1666 r. klasztor skitował Stanisława z Wojsławic Cikowskiego, wojskiego oświęcimskiego, zob. ANK, rkps Castr. Crac., t. 289, s. 2613-2616.

Lp.	Data	Wierzyciel, ofiarodawca	Gdzie	Kapitał	Czynsz roczny	Kiedy płatny
101.	7 XII 1650 ⁵³⁷	Mikołaj z Brzezia Russocki	Barwałd w woj. krakowskim, w pow. zatorskim	4100 zł	287 zł	Trzech Króli
102.	13 XII 1651 ⁵³⁸	Franciszek Szembek	Słupów w woj. krakowskim, w pow. ksiąskim	1000 zł ⁵³⁹	70 zł	na św. Jana Chrzciciela [24 VI], na Boże Narodzenie
103.	3 XII 1653 ⁵⁴⁰	Hieronim Komornicki	Skrobaczów w woj. krakowskim, w pow. wiślickim	3000 zł ⁵⁴¹	210 zł	Trzech Króli
104.	28 I 1654 ⁵⁴²	Jan Oraczowski	Opatkowice Połajowskie w woj. krakowskim, w pow. ksiąskim	1000 zł	70 zł	Gromnica [2 II]
105.	20 III 1658 ⁵⁴³	Franciszek Krasuski	Jazdowice i część Makocic w woj. krakowskim, w pow. proszowskim	3800 zł	228 zł ⁵⁴⁴	św. Michał
106.	23 VII 1664 ⁵⁴⁵	Mikołaj z Przeremba Przerembski z żoną Anną Konstancją z Wieruszowic	Igołomia	2500 zł ⁵⁴⁶	175 zł	100 zł na „Gromnicę”, 75 zł na św. Jana Chrzciciela [24 VI]

⁵³⁷ ABKr., rkps 209, s. 40; ANK, rkps Castr. Crac., t. 271, s. 1436-1440.

⁵³⁸ ABKr., rkps 209, s. 41; ANK, rkps Castr. Crac., t. 273, s. 1614-1621.

⁵³⁹ Kwotę przekazała „pewna osoba duchowna przez ręce ks. Pawła Kalwowicza († 1662), penitencjarza kościoła NMP w Krakowie” – W. Gąsiorowski, *Kościół Archipresbiterlany N.P. Maryi w Krakowie*, Kraków 1878, s. 83-84.

⁵⁴⁰ ANK, rkps Castr. Crac., t. 275, s. 2543-2546.

⁵⁴¹ Hieronim Komornicki, syn Hieronima, został skitowany ze wspomnianej sumy w 1702 r., zob. ANK, rkps Castr. Crac., t. 341, s. 1130-1132.

⁵⁴² ABKr., rkps 209, s. 41; ANK, rkps Castr. Crac., t. 276, s. 152-157.

⁵⁴³ ABKr., rkps 209, s. 41; ABKr., rkps 218, s. 195-201; ANK, rkps Castr. Crac., t. 278, s. 783-789.

⁵⁴⁴ Suma przeniesiona z Paleśnicy, zob. AKMKr., rkps AAdm, Vol. 15, s. 1366-1368.

⁵⁴⁵ ABKr., rkps 209, s. 42.

⁵⁴⁶ Suma przeniesiona ze wsi Szczytniki braci Lubowieckich, zob. ANK, rkps Castr. Crac., t. 284, s. 2796-2805.

Lp.	Data	Wierzyciel, ofiarodawca	Gdzie	Kapitał	Czynsz roczny	Kiedy płatny
107.	28 I 1669 ⁵⁴⁷	Jan z Słupowa Szembek z żoną Barbarą z Przybyśławic	Gabułów, Hołdowiec i Jakuszowice w woj. sandomierskim, w pow. wiślickim	13000 zł ⁵⁴⁸	900 zł	Trzech Króli
108.	28 I 1669 ⁵⁴⁹	Jan z Słupowa Szembek z żoną Barbarą z Przybyśławic	Gabułów, Hołdowiec i Jakuszowice w woj. sandomierskim, w pow. wiślickim	5000 zł ⁵⁵⁰	350 zł	Trzech Króli
109.	14 I 1670 ⁵⁵¹	Mikołaj z Tudorowa Tudorowski	Barczków w woj. krakowskim, w pow. proszowskim ⁵⁵²	1000 zł ⁵⁵³	70 zł	Trzech Króli
110.	4 II 1673 ⁵⁵⁴	Jan Myszkowski, podkomorzy bełzki	Kępie i Marcinkowice w woj. krakowskim, w pow. ksiąskim	15000 zł ⁵⁵⁵	1050 zł	św. Jan Chrzciciel [24 VI]
111.	15 X 1674 ⁵⁵⁶	Rafał Brzechwa, chorąży	Zręczycze i Stara Wola w woj. krakowskim	800 zł	56 zł	Trzech Króli

⁵⁴⁷ ABKr., rkps 209, s. 42.

⁵⁴⁸ Suma przeniesiona z dóbr Korabniki.

⁵⁴⁹ ABKr., rkps 209, s. 42-43; AKMKr., rkps AOŃ, Vol. 177, s. 668-669; AKMKr., rkps AOŃ, Vol. 180, s. 275-276.

⁵⁵⁰ Suma przeniesiona z dóbr Korabniki.

⁵⁵¹ ABKr., rkps 209, s. 42; ANK, rkps Castr. Crac., t. 295, s. 158-163.

⁵⁵² Suma przeniesiona w 1727 r. z Barczkowa na Zaborze na dobra Gostkowskiego, zob. ABKr., rkps 210, s. 217.

⁵⁵³ Kwota ta stanowiła posag panny Antoniny Błońskiej.

⁵⁵⁴ ABKr., rkps 209, s. 43; ANK, rkps Castr. Crac., t. 300, s. 258-264.

⁵⁵⁵ Klasztor skitował Myszkowskiego w 1718 r. ANK, rkps Castr. Crac., t. 357, s. 180-181.

⁵⁵⁶ ABKr., rkps 209, s. 43.

Lp.	Data	Wierzyciel, ofiarodawca	Gdzie	Kapitał	Czynsz roczny	Kiedy płatny
112.	5 VI 1675 ⁵⁵⁷	Franciszek z Przybysławic Oraczowski	Zegartowice w woj. krakowskim, w pow. ksiąskim ⁵⁵⁸	3000 zł ⁵⁵⁹	210 zł	105 zł na Trzech Króli, 105 zł na św. Jana Chrzciciela [24 VI]
113.	3 IX 1678 ⁵⁶⁰	Mikołaj Mycielski, starosta kolski, sędzia ziemski	Rączki, Dobromierz w woj. sandomierskim	2000 zł ⁵⁶¹	140 zł	św. Jana Chrzciciela [24 VI]
114.	2 IX 1679 ⁵⁶²	Jan Wojeński (Woiński), burgrabia krakowski	Minoga w woj. krakowskim	3000 zł	210 zł	105 zł na Wielkanoc, 105 zł na św. Michała
115.	23 V 1682 ⁵⁶³	Andrzej Strus	Opatkowice Naporzyńskie (Murowane) w woj. krakowskim, w pow. ksiąskim ⁵⁶⁴	1000 zł	70 zł ⁵⁶⁵	św. Jana Chrzciciela [24 VI]
116.	30 VI 1682 ⁵⁶⁶	Ewa Oraczowska	Sosnka w woj. krakowskim	2000 zł	140 zł	Trzech Króli

⁵⁵⁷ Ibidem; ANK, rkps Castr. Crac., t. 303, s. 2-8.

⁵⁵⁸ Przeniesiona na Sieciechowice.

⁵⁵⁹ Kwota zapisana za panną Heleną *Benedyktą* Oraczowską.

⁵⁶⁰ ABKr., rkps 209, s. 45.

⁵⁶¹ Kwota pierwotnie darowana za panną Aleksandrą *Charitas* Łowicką; w 1684 r. klasztor skitował Annę Paskową, zob. ANK, rkps Castr. Crac., t. 318, s. 2561-2564.

⁵⁶² ABKr., rkps 213, s. 5-8; ANK, rkps Castr. Crac., t. 310, s. 2668-2673.

⁵⁶³ ABKr., rkps 209, s. 45; ABKr., rkps 220, s. 151-152; AKMKr., rkps AOff, Vol. 176, s. 419-420; ANK, rkps Castr. Crac., t. 315, s. 1988-1995.

⁵⁶⁴ 30 VI 1740 r. Jan Miłkowski, dziedzic Opatkowic Naporzyńskich, został skwitowany, a suma wraz z czynszem została przeniesiona na dobra Strzeszkowice i Konary w powiecie ksiąskim, należące do Franciszka Dembińskiego, zob. ABKr., rkps 220, s. 151-158.

⁵⁶⁵ Czynsz przeznaczony dla panny Krystyny Strusówny.

⁵⁶⁶ ABKr., rkps 209, s. 45; ANK, rkps Castr. Crac., t. 315, s. 2324-2333.

Lp.	Data	Wierzyciel, ofiarodawca	Gdzie	Kapitał	Czynsz roczny	Kiedy płatny
117.	3 X 1682 ⁵⁶⁷	Jan Brzeziński	Siedliska w woj. krakowskim, w pow. proszowskim	2000 zł	140 zł	70 zł na Trzech Króli, 70 zł na Narodzenie św. Jana Chrzciciela [24 VI]
118.	19 V 1684 ⁵⁶⁸	Piotr Niewiarowski	Dąbrowica i Wieniec w woj. krakowskim, w pow. sądeckim	1600 zł ⁵⁶⁹	112 zł	św. Marcin
119.	15 XI 1685 ⁵⁷⁰	Jakub Rojowski, kasztelan wiślicki	Bierków w woj. krakowskim	6000 zł	420 zł	210 zł na Niedzielę Przewodnią (<i>pro Dominica Conductus Paschae</i>), 210 zł na św. Marcina
120.	18 III 1686 ⁵⁷¹	Franciszek z Łukowicy Sędzimir	Stronie, Wolica w woj. krakowskim, w pow. sądeckim	2000 zł ⁵⁷²	140 zł	70 zł na Wielkanoc, 70 zł na św. Marcina
121.	8 III 1686 ⁵⁷³	Andrzej Jan Żydowski, stolnik krakowski	Paszkówka w woj. krakowskim	1000 zł ⁵⁷⁴	70 zł	św. Michał
122.	5 VII 1686 ⁵⁷⁵	Jan Otfinowski	Bodziejowice w woj. krakowskim, w pow. lelowskim	2000 zł ⁵⁷⁶	140 zł	św. Michał

⁵⁶⁷ ABKr, rkps 209, s. 45-46; ANK, rkps Castr. Crac., t. 315, s. 2805-2810.

⁵⁶⁸ ANK, rkps Castr. Crac., t. 318, s. 2296-2304.

⁵⁶⁹ ANK, rkps Castr. Crac., t. 332, 511-515. Klasztor skitował Piotra Niewiarowskiego ze wspomnianej sumy w 1695 r.

⁵⁷⁰ ANK, rkps Castr. Crac., t. 319, s. 3331-3337.

⁵⁷¹ ABKr, rkps 220, s. 235-238; ANK, Castr. Crac., t. 320, s. 1102-1106.

⁵⁷² Suma została przeniesiona z dóbr Malikowice Władysława z Raciborska Morsztyna.

⁵⁷³ ANK, rkps Castr. Crac., t. 320, s. 864-872.

⁵⁷⁴ Suma została przeniesiona z dóbr Przybysławice.

⁵⁷⁵ ANK, rkps Castr. Crac., t. 320, s. 2342-2350.

⁵⁷⁶ Kwota stanowiła posag *Gabrieli* Czernej; klasztor skitował Jana Otfinowskiego w 1702 r., zob. ANK, rkps Castr. Crac., t. 341, s. 1132-1134.

Lp.	Data	Wierzyciel, ofiarodawca	Gdzie	Kapitał	Czynsz roczny	Kiedy płatny
123.	119 VII 1687 ⁵⁷⁷	Michał z Rzemieniewic Lippi	Pągów, Ostrów w woj. sieradzkim	7000 zł	490 zł	245 zł na Trzech Króli, 245 zł na św. Jana Chrzciciela [24 VI]
124.	14 VIII 1687 ⁵⁷⁸	Stanisław Grabkowski	Krzyszkwice w pow. proszowskim	4000 zł	280 zł	140 zł na św. Jana Chrzciciela [24 VI], 140 zł na św. Łukasza Ewangelistę
125.	26 IV 1687 ⁵⁷⁹	Otylia z Szembeków Janowa Czarniecka, miecznikowa krakowska	Sudoł w woj. sandomierskim, w pow. wiślickim ⁵⁸⁰	2000 zł	140 zł	25 XII
126.	2 XII 1688 ⁵⁸¹	Mikołaj Mietelski	Bilczów, Żydowska Wola w woj. sandomierskim, pow. wiślickim	6000 zł	420 zł	210 zł na Trzech Króli, 210 zł na św. Jana Chrzciciela [24 VI]
127.	13 I 1689 ⁵⁸²	Mikołaj Witkowski	Marcyporeba w woj. krakowskim, ks. zatorskim	1500 zł	105 zł	św. Jan Chrzciciel [24 VI]
128.	13 V 1689 ⁵⁸³	Andrzej Jan z Żydowa Żydowski, chorąży krakowski, podstarosta, sędzia grodzki	Przybenice w woj. krakowskim ⁵⁸⁴	1300 zł	78 zł	św. Michał

⁵⁷⁷ ANK, rkps Castr. Crac., t. 322, s. 2210-2116 (suma przeniesiona z Giebułtowa).

⁵⁷⁸ ABKr, rkps 220, s. 11-17; AKMKr, rkps AOff, Vol. 178, s. 139-140, 200; ANK, t. 322, s. 2231-2238. Suma została przeniesiona z dóbr Chobędza i Kamienica.

⁵⁷⁹ ABKr, rkps 217, s. 5-11.

⁵⁸⁰ Zapis został przeniesiony z dóbr Latoszynek.

⁵⁸¹ ABKr, rkps 219, s. 231-233.

⁵⁸² Ibidem, s. 55-59.

⁵⁸³ Ibidem, s. 1-10.

⁵⁸⁴ Zapis przeniesiony z dóbr Słupów Krzysztofa Postękałskiego.

Lp.	Data	Wierzyciel, ofiarodawca	Gdzie	Kapitał	Czynsz roczny	Kiedy płatny
129.	13 V 1689 ⁵⁸⁵	Andrzej Jan z Żydowa Żydowski	Przybenice ⁵⁸⁶	1000 zł	70 zł	35 zł na św. Jana Chrzciciela [24 VI], 35 zł na Boże Narodzenie
130.	19 XII 1689 ⁵⁸⁷	Franciszek Poniatowski, cześnik wyszogrodzki	Dąbrowa, Klimkowa w woj. krakowskim, w pow. czchowskim	4000 zł ⁵⁸⁸	280 zł	Trzech Króli
131.	26 I 1695 ⁵⁸⁹	Anna z Raszowa Linczowska, wdowa po Sebastianie Linczowskim	Niewiarów i Świdówka w woj. krakowskim	1800 zł ⁵⁹⁰	126 zł	św. Marcin
132.	20 XII 1697 ⁵⁹¹	Aleksander Trzebiński	Szarkówka w woj. krakowskim, w pow. ksiąskim ⁵⁹²	1000 zł	70 zł	35 zł na św. Jana Chrzciciela [24 VI], 35 zł na Boże Narodzenie
133.	25 II 1698 ⁵⁹³	Przeclaw Stefan z Słupowa Szembek, kasztelan wojnicki	Skołyszyn, Sławęcín, Kunowa, Lisów i Lisówek w woj. krakowskim, w pow. bieckim	3000 zł	210 zł	Trzech Króli

⁵⁸⁵ ABKr, rkps 219, s. 13-21.

⁵⁸⁶ Zapis przeniesiony z dóbr Słupów Franciszka Szembeka.

⁵⁸⁷ ABKr, rkps 219, s. 75-81.

⁵⁸⁸ Kwota stanowiła posag panny Teresy *Heleny* Pinocci, została przeniesiona z kamienicy Delpacego.

⁵⁸⁹ ANK, rkps Castr. Crac., t. 332, s. 515-522.

⁵⁹⁰ Na sumę złożyło się 1600 zł przeniesione z dóbr Dąbrowica i Wolica Piotra Niewiarowskiego, oraz 200 zł z pierwotnego zapisu na kamienicy Grządzielowskiej.

⁵⁹¹ ABKr, rkps 219, s. 97-99.

⁵⁹² Zapis został przeniesiony z dóbr Przybenice Andrzeja Jana Żydowskiego, chorążego krakowskiego.

⁵⁹³ ABKr, rkps 217, s. 15-19; ANK, rkps Castr. Biec., t. 223, s. 1576-1581, 1911-1914, 2254-2257 (1703 r, rozliczenia z rodziną zmarłego Przeclawa Szembeka, wdową Marianną i dziećmi: Janem, Franciszkiem i Stanisławem).

Lp.	Data	Wierzyciel, ofiarodawca	Gdzie	Kapitał	Czynsz roczny	Kiedy płatny
134.	18 III 1698 ⁵⁹⁴	Stefan z Raciborska Morsztyn, starosta kowalski	Kościelniki, Górka, Stanisławice i Wolica w woj. krakowskim, w pow. proszowskim ⁵⁹⁵	4000 zł	280 zł	św. Marcin
135.	18 III 1698 ⁵⁹⁶	Stefan z Raciborska Morsztyn, starosta kowalski	Kościelniki, Górka, Stanisławice i Wolica w woj. krakowskim, w pow. proszowskim ⁵⁹⁷	3000 zł	200 zł	św. Wojciech
136.	11 II 1700 ⁵⁹⁸	Józef Lubomirski, opat tyniecki; Michał Lubomirski, starosta parnawski; Jarosław Lubomirski	Radgoszcz w woj. sandomierskim, w pow. pilzneńskim	7000 zł	490 zł	245 zł na św. Jana Chrzciciela [24 VI], 245 zł na Trzech Króli
137.	14 III 1702 ⁵⁹⁹	Jan Drohojowski	Jadownik Mokre	11000 zł ⁶⁰⁰	770 zł	385 zł na św. Paschalisa, 385 zł na św. Marcina
138.	2 VI 1706 ⁶⁰¹	Florian Grot i Teresa Grot	Więckowice w woj. krakowskim, w pow. proszowskim	1000 zł ⁶⁰²	70 zł	św. Michał

⁵⁹⁴ ABKr, rkps 119, s. 119-129.

⁵⁹⁵ Zapis z 1630 r., przeniesiony z dóbr Łuczyce Andrzeja Samuela Dębińskiego, zob. ABKr, rkps 219, s. 119-130.

⁵⁹⁶ Ibidem, s. 143-153.

⁵⁹⁷ Zapis z 1614 r., przeniesiony z dóbr Łuczyce Andrzeja Samuela Dębińskiego, zob. ABKr, rkps 219, s. 143-153.

⁵⁹⁸ ABKr, rkps 220, s. 51-58.

⁵⁹⁹ ANK, rkps Castr. Crac., t. 341, s. 1134-1142.

⁶⁰⁰ Suma przeniesiona z dóbr Bierków: 5 tys. zł z zapisu Michała Krzysztofa Szemberka z 1642 r. oraz 6 tys. zł z zapisu Jakuba Rojowskiego z 1685 r.

⁶⁰¹ ABKr, rkps 219, s. 207-209; ANK, rkps Castr. Crac., t. 346, s. 960-967.

⁶⁰² Kwota stanowiła posag panny Anny Wiktorii Grotówny.

Lp.	Data	Wierzyciel, ofiarodawca	Gdzie	Kapitał	Czynsz roczny	Kiedy płatny
139.	5 VIII 1713 ⁶⁰³	Andrzej Michał z Raciborska Morsztyn	Skrzeszowice, Polanowice i Szczepanowice	2000 zł ⁶⁰⁴	140 zł	70 zł na Boże Narodzenie, 70 zł na św. Jana Chrzciciela [24 VI]
140.	27 VIII 1720 ⁶⁰⁵	Antoni Kurdwanowski	Jeżów, Wilczyńska, Koczanka i Moroń w woj. krakowskim, w pow. bieckim	10000 zł	700 zł	płatny w dwóch ratach
141.	5 XI 1720 ⁶⁰⁶	Michał Silnicki	Tomice w woj. krakowskim, w księstwie oświęcimskim i zatorskim	500 zł ⁶⁰⁷	70 zł	św. Marcin
142.	27 II 1721 ⁶⁰⁸	Michał Wodzicki, kanonik i oficjał krakowski	Rogów, Dymlin, Wyszogród, Kęsów i Mistrzowice w woj. sandomierskim, w pow. wiślickim	2000 zł ⁶⁰⁹	140 zł	70 zł na Wielkanoc, 70 zł na św. Michała
143.	27 I 1722 ⁶¹⁰	Stanisław Szembek, starosta lelowski	Sudoł ⁶¹¹	3000 zł	210 zł	Trzech Króli

⁶⁰³ ANK, rkps Castr. Crac., t. 353, s. 702-712.

⁶⁰⁴ Suma przeniesiona z dóbr Rączki, Dobromierz i Wymysłów.

⁶⁰⁵ ABKr, rkps 220, s. 31-36.

⁶⁰⁶ ABKr, rkps 219, s. 309-318; ANK, Akta klasztorów, kościołów i instytucji religijnych w Krakowie – zbiór szczątków zespołów, Klasztory krakowskie, rkps 42, s. 3-5; ANK, rkps Castr. Crac., t. 359, s. 1511-1515.

⁶⁰⁷ Kwotę darował Kazimierz Śmigieński za swoją córką Agnieszką Śmigieńską.

⁶⁰⁸ ABKr, rkps 219, s. 323-333.

⁶⁰⁹ Kwota stanowiła posag panny *Magdaleny Pawoleckiej*.

⁶¹⁰ ABKr, rkps 217, s. 15-25.

⁶¹¹ Zapis przeniesiony z dóbr Skołyszyn, Sławęcín, Kunowa, Lisów i Lisówek.

Lp.	Data	Wierzyciel, ofiarodawca	Gdzie	Kapitał	Czynsz roczny	Kiedy płatny
144.	27 I 1722 ⁶¹²	Stanisław Szembek, starosta lelowski	Sudoł ⁶¹³	2100 zł	147 zł	Wielkanoc
145.	27 I 1722 ⁶¹⁴	Stanisław Szembek, starosta lelowski	Sudoł ⁶¹⁵	100 zł	5 zł	św. Jana Chrzciciela
146.	22 IX 1722 ⁶¹⁶	Mieczysław Ożarowski	Żerniki w woj. sandomierskim, w pow. wiślickim	4000 zł	280 zł	140 zł na Wszystkich Świętych, 140 zł <i>Dominica Conductus Pasche</i> [II niedziela po Wielkanocy]
147.	28 II 1728 ⁶¹⁷	Adam Małachowski, starosta zatorsko-oświęcimski, Marianna ze Złotnickich Małachowska (matka Adama)	Sprowa, Wywła w woj. krakowskim, w pow. lelowskim	5000 zł	350 zł	św. Michała
148.	30 VIII 1731 ⁶¹⁸	Wojciech z Kurozwęk Męciński, starosta ostrzeszowski	Domanowice w woj. krakowskim	2000 zł ⁶¹⁹	<i>a quolibet centum per florenos septem</i> [70 zł]	św. Idzi Opat [1 IX]

⁶¹² ABKr, rkps 217, s. 57-78.

⁶¹³ Zapis przeniesiony z dóbr Skołyszyn, Sławęcín, Kunowa, Lisów i Lisówek.

⁶¹⁴ ABKr, rkps 217, s. 99-102.

⁶¹⁵ Zapis przeniesiony z dóbr Skołyszyn, Sławęcín, Kunowa, Lisów i Lisówek.

⁶¹⁶ ABKr, rkps 219, s. 339-341.

⁶¹⁷ ABKr, rkps 220, s. 89-90; AKMKr, rkps AOŃ, Vol. 171, s. 458-459.

⁶¹⁸ ABKr, rkps 220, s. 117-119; AKMKr, rkps AOŃ, Vol. 185, s. 308-309.

⁶¹⁹ Kwota stanowiła posag Anny Zofii Męcińskiej, bratanicy Wojciecha Męcińskiego.

Lp.	Data	Wierzyciel, ofiarodawca	Gdzie	Kapitał	Czynsz roczny	Kiedy płatny
149.	23 VII 1734 ⁶²⁰	Franciszek Czerny, starosta parnawski	Andrychów w woj. Krakowskim, w księstwie oświęcimskim i zatorskim	3000 zł ⁶²¹	105 zł	–
150.	20 III 1739 ⁶²²	Karol z Raciborska Morsztyn, kasztelan radomski	Goszyce w woj. krakowskim	3000 zł	144 zł	<i>Dominica Judica</i> [V niedziela Wielkiego Postu]
151.	12 VI 1749 ⁶²³	Franciszek Libiszowski	Trzemeszna	10000 zł	350 zł	–
152.	27 I 1750 ⁶²⁴	Stanisław Czartoryski, łowczy wielki koronny	Korzec i Olesieniec	3000 zł ⁶²⁵	150 zł	–
153.	3 II 1728 ⁶²⁶	Józef Czerny i Piotr Czerny	Pomianowa, Jasień w woj. krakowskim, w pow. sądeckim ⁶²⁷	2000 zł ⁶²⁸	100 zł [po 50 zł dla każdej z siostr]	–
154.	30 VI 1740 ⁶²⁹	Franciszek Dembiński, sędzia ziemski województwa krakowskiego	Strzeszkowice, Konary w woj. krakowskim, w pow. ksiąskim	1000 zł ⁶³⁰	70 zł	św. Jan Chrzciciel [24 VI]

⁶²⁰ ABKr, rkps 220, s. 131-139.

⁶²¹ Kwota stanowiła posag Marianny Anny Czernej.

⁶²² ABKr, rkps 220, s. 143-147; ANK, rkps Castr. Crac., t. 379, s. 474-483.

⁶²³ ABKr, rkps 220, s. 299-309.

⁶²⁴ ABKr, rkps 213, s. 9-12.

⁶²⁵ Zapis dla *Kunegundy Przytkowskiej*, po jej śmierci za jej duszę miano odprawiać co tydzień Mszę Świętą.

⁶²⁶ ABKr, rkps 215, s. 83-84.

⁶²⁷ Zapis przeniesiony na synagogę kazimierską, płatny w dwóch ratach po 35 zł: na Trzech Króli i św. Jana Chrzciciela.

⁶²⁸ Kwota zapisana przez brata dla siostr *Gabrieli* i *Anny* Czernych.

⁶²⁹ ABKr, rkps 220, s. 151-156.

⁶³⁰ Suma przeniesiona z dóbr Opatkowice Murowane, czyli Naporzyńskie.

Lp.	Data	Wierzyciel, ofiarodawca	Gdzie	Kapitał	Czynsz roczny	Kiedy płatny
155.	2 X 1751 ⁶³¹	Stanisław Dąbski, stolnik trembowelski	Miechowiczki	2300 zł	161 zł	św. Jan Chrzciciel [24 VI]
156.	16 X 1752 ⁶³²	Jan Ślaski	Dobranowice, Poborowice w woj. krakowskim, w pow. proszowskim	1800 zł ⁶³³	126 zł	św. Marcin
157.	21 VII 1755 ⁶³⁴	Adam z Zakliczyna Jordan, wojewodzie braclawski	Droginia, Zasań, Lipnik Górny i Lipnik Dolny w woj. krakowskim	4000 zł	280 zł	140 zł na Trzech Króli, 140 zł na św. Jana Chrzciciela
158.	23 VI 1774 ⁶³⁵	Jan Romer	Grudzyń	5000 zł	–	św. Jan Chrzciciel [24 VI]
159.	12 IX 1774 ⁶³⁶	Teresa, wdowa po Józefie Dobińskim	kapitał złożony u Józefa Ostaszewskiego	4000 zł ⁶³⁷	500 zł	–
160.	30 X 1776 ⁶³⁸	Jan Chwalibóg, komornik graniczny powiatu ksiąskiego	Ilkowice w woj. krakowskim, w pow. ksiąskim ⁶³⁹	1000 zł	35 zł	14 IV

⁶³¹ ABKr, rkps 220, s. 317-323.

⁶³² Ibidem, s. 325-330.

⁶³³ Suma wraz z czynszem ulokowana była wcześniej na dobrach Niewiarów, zob. AKMKr, rkps AOff, Vol. 177, s. 391-392.

⁶³⁴ ABKr, rkps 220, s. 355-383.

⁶³⁵ Ibidem, s. 535-437.

⁶³⁶ ABKr, rkps 213, s. 13-16.

⁶³⁷ Kwota zapisana dla Katarzyny Teresy Kołędowiczówny.

⁶³⁸ ABKr, rkps 220, s. 409-411.

⁶³⁹ Zapis przeniesiony z dóbr Strzeszkowice Piotra Dembińskiego.

Lp.	Data	Wierzyciel, ofiarodawca	Gdzie	Kapitał	Czynsz roczny	Kiedy płatny
161.	23 IX 1777 ⁶⁴⁰	Jan Skarbek Radoński, podstoli chęciński ⁶⁴¹	Rogienice, Ogarka w woj. sandomierskim, w pow. chęcińskim	2000 zł	70 zł	św. Maciej Apostoł

Źródło: opracowanie własne.

⁶⁴⁰ ABKr, rkps 220, s. 423-427.

⁶⁴¹ *Urzędnicy województwa sandomierskiego XVI-XVIII wieku. Spisy*, oprac. K. Chłapowski, A. Falniowska-Grabowska, Kórnik 1993, s. 207.

Tabela 3. Czysze zapisane na kamienicach krakowskich i kazimierskich

Lp.	Data	Wierzyciel/ ofiarodawca	Gdzie	Kapitał	Czynsz roczny	Kiedy płatny
1.	6 III 1589 ⁶⁴²	Jan Kizlink [Kisling] ⁶⁴³	kamienica Zygmunta Myszkowskiego, marszałka wielkiego koronnego ⁶⁴⁴	100 zł	5 zł	w 4 ratach
2.	9 V 1587 ⁶⁴⁵	Marcin Urbankowicz, burmistrz krakowski ⁶⁴⁶	kamienica Urbankowica ⁶⁴⁷	242 zł 20 gr ⁶⁴⁸	półtrzynasta [12,5 zł]	na Wielkanoc i na św. Michała
3.	23 X 1600 ⁶⁴⁹	Krzysztof Moczarski	kamienica Gostyńskiego ⁶⁵⁰	100 zł ⁶⁵¹	5 zł	św. Michał
4.	20 XI 1602 ⁶⁵²	Jan Alantse, aptekarz, mieszczanin krakowski	kamienica Alantsowska ⁶⁵³	300zł ⁶⁵⁴	15 zł	św. Agnieszka

⁶⁴² ABKr, rkps 209, s. 51.

⁶⁴³ Był lonerem i skarbnikiem miejskim, zob. W. Komorowski, A. Sudacka, *Rynek Główny w Krakowie*, Wrocław 2008, s. 345.

⁶⁴⁴ Położona w Ryнку Głównym „na rogu idą na Tworzańską ulicę po lewej ręce”, obecnie Rynek Główny 47 (narożnik ul. Floriańskiej 2), w drugiej i trzeciej ćwierci XVI w. należała do rodziny Kislingów, a od końca XVI w. przeszła w ręce młodszej linii Myszkowskich, zob. *ibidem*, s. 345-347.

⁶⁴⁵ ABKr, rkps 209, s. 54.

⁶⁴⁶ J. Bieniarzówna, *Mieszczanstwo krakowskie XVII w. Z badań nad strukturą społeczną miasta*, Kraków 1969, s. 29, 50, 170.

⁶⁴⁷ Położona przy ul. św. Mikołaja, „trochę minąwszy Wendetę na lewej ręce od rogu Szpitalnej”.

⁶⁴⁸ Kwotę darował Andrzej Tęczyński, wojewoda krakowski.

⁶⁴⁹ ABKr, rkps 209, s. 52.

⁶⁵⁰ Położona przy ul. św. Franciszka alias Brackiej.

⁶⁵¹ Kwotę tę darowała panna Dorota Rastowska z Pułtowska, należało jej się 5 zł.

⁶⁵² ABKr, rkps 209, s. 55; ABKr, rkps 210, s. 165; ABKr, rkps 215, s. 7-32; AKMKr, rkps AOff, Vol. 192, s. 139-140.

⁶⁵³ Położona w rynku krakowskim naprzeciw kościoła św. Wojciecha, obecnie Rynek Główny 11, zob. W. Komorowski, A. Sudacka, *op. cit.*, s. 273-275.

⁶⁵⁴ Ksiądz Mikołaj Dobrocieski, kanonik krakowski, darował 200 zł, a panna Katarzyna Zynkowicowa Jozowna – 100 zł.

Lp.	Data	Wierzyciel/ ofiarodawca	Gdzie	Kapitał	Czynsz roczny	Kiedy płatny
5.	15 VI 1604 ⁶⁵⁵	Krzysztof Moczarski	kamienica Gostyńskiego ⁶⁵⁶	200 zł ⁶⁵⁷	10 zł	na Wielkanoc i na św. Michała
6.	9 XII 1575 ⁶⁵⁸	Wojciech Węglarz z żoną Dorotą	kamienica Węglarzowska ⁶⁵⁹	200 zł ⁶⁶⁰	8 zł	św. Agnieszka
7.	7 V 1611 ⁶⁶¹	Wojciech Węglarz z żoną Dorotą	kamienica Węglarzowska	200 zł ⁶⁶²	10 zł	Wielkanoc
8.	—	—	kamienica Myszczyńska ⁶⁶³	—	4 zł	Oktawa Bożego Ciała
9.	20 X 1525 ⁶⁶⁴	Hieronim Bem	kamienica Bemowska ⁶⁶⁵	100 zł ⁶⁶⁶	5 zł	Świątki

⁶⁵⁵ ABKr, rkps 209, s. 52; ANK, Akta miasta Kazimierza pod Krakowem, sygn. K 28, Continuatio actorum consularium Cazimiriensium ad Cracoviam 1603-1604, s. 612-614.

⁶⁵⁶ Położona przy ul. św. Franciszka *alias* Brackiej.

⁶⁵⁷ Kwotę darowała panna Łucja z Krakowa „za córką swoją Panną Szczęsną”.

⁶⁵⁸ ABKr, rkps 209, s. 55. Kontrakt kupna czynszu został zatwierdzony przez króla Stefana Batorego dokumentem wydanym 30 IV 1577 r., zob. R. Gustaw, K. Kaczmarczyk, *op. cit.*, s. 19 (nr 37).

⁶⁵⁹ Położona przy ul. Grodzkiej „z rynku idąc od Murzyna czwarta na lewej ręce”.

⁶⁶⁰ Kwota pochodziła z zapisu testamentowego Heleny Unglerowej z 9 VI 1571 r., z przeznaczeniem na zakup ryb w poście, zob. ABKr, rkps 209, s. 56; *Cracovia impressorum XV et XVI saeculorum*, ed. J. Ptaśnik, Leopoli 1922, s. 248-251 (nr 556), *Monumenta Poloniae Typographica XV et XVI Saeculorum*, Vol. 1: *videlicet 200 fl. ad coemendum pro piscibus tempore quadragesimae sanctimonialibus monasterii s. Agnetis*, tu testament datowany jest na 23 V 1551 r.

⁶⁶¹ ABKr, rkps 209, s. 56; ABKr, rkps 215, s. 57-82.

⁶⁶² Kwotę tę darowała Anna Boczkowska za swoją córką Justyną, w zakonie Bibiana.

⁶⁶³ ABKr, rkps 209, s. 66, położona na Stradomiu „od Grodzkiej Bramy idąc po prawej ręce od Cmentarza Bernardyńskiego trzecia od rogu”.

⁶⁶⁴ ABKr, rkps 209, s. 57.

⁶⁶⁵ Położona przy ul. św. Anny „z rynku idąc po lewej ręce od rogu trzecia”.

⁶⁶⁶ Kwotę przekazał Hieronimowi Bemowi Jurek Pernus, 23 X 1566 r. jego synowie: Walerian, Walenty i Seweryn zeznali, „iż ta suma była panny Krosnerowej, zakonnicy S. Jagnieszki”.

Lp.	Data	Wierzyciel/ ofiarodawca	Gdzie	Kapitał	Czynsz roczny	Kiedy płatny
10.	29 VII 1529 ⁶⁶⁷	Stano	kamienica Stanowska ⁶⁶⁸	100 zł	5 zł ⁶⁶⁹	2,5 zł na św. Jana, 2,5 zł na Boże Narodzenie
11.	–	panny (bernardynki)	kamienica Jakuba ⁶⁷⁰	100 zł ⁶⁷¹	5 zł ⁶⁷²	św. Jan Chrzciciel
12.	9 XII 1537 ⁶⁷³	Seweryn Boner, kasztelan biecki	kamienica Bonarowska ⁶⁷⁴	1000 zł ⁶⁷⁵	40 zł	Świątki
13.	1 V 1534 ⁶⁷⁶	Stanisław Żołdena z żoną Katarzyną	kamienica Żołdenerowska ⁶⁷⁷	500 zł ⁶⁷⁸	20 zł	Środopóście

⁶⁶⁷ ABKr, rkps 209, s. 70.

⁶⁶⁸ Położona na Kazimierzu przy ul. Krakowskiej.

⁶⁶⁹ Czynsz zapisany pannie *Eufrazji*, a po jej śmierci – zakonnicom św. Agnieszki.

⁶⁷⁰ ABKr, rkps 209, s. 71, położona na Kazimierzu, przy ul. Żydowskiej „wtóra od rogu idąc w ulicę ku Bożemu Ciału”.

⁶⁷¹ „Panny dały na ten czynsz złotych 100” – zob. ABKr, rkps 209, s. 71.

⁶⁷² Dla kapłana od św. Agnieszki.

⁶⁷³ ABKr, rkps 209, s. 8; MRPS, t. 4, cz. 3, s. 76 (nr 18910); AGAD, perg. 6836; B. Horodyski, *Fragment katalogu dokumentów pergaminowych Biblioteki Ordynacji Zamojskiej*, „Przegląd Historyczny” 1946, t. 36, s. 107–108.

⁶⁷⁴ Położona w Rynku Głównym, naprzeciw kościoła św. Wojciecha, między domami Erazma Krupka i Jana Morsztyna, obecnie Rynek Główny 9, zob. W. Komorowski, A. Sudacka, *op. cit.*, s. 271–272; *feria quinta post Festum Sanctorum Trium Regum* [13 I] 1639 r. suma przeniesiona na wieś Szczytniki Stefana i Władysława Lubowieckich.

⁶⁷⁵ Kwotę darował Stanisław Górki, podstarości krakowski. Siostry miały na każdy dzień zmówić po 3 pacierze za jego duszę.

⁶⁷⁶ 2 V 1534 r. Jan Wunsam i Stanisław Bełza „w księgach radzieckich krak[owskich] zeznali, iż ta suma nikomu inszemu nie przynależy tylko Pannom do Ś. Jagnieszki” – ABKr, rkps 209, s. 15.

⁶⁷⁷ Położona przy ul. Sławkowskiej „po lewej ręce z Rynku idąc podle wtórego rogu”.

⁶⁷⁸ Kwotę darował Stanisław Górski, podstarości krakowski.

Lp.	Data	Wierzyciel/ ofiarodawca	Gdzie	Kapitał	Czynsz roczny	Kiedy płatny
14.	13 I 1539 ⁶⁷⁹	Matys, rajca, z żoną	kamienica p. Matysa	100 zł ⁶⁸⁰	5 zł	2,5 zł na Boże Narodzenie, 2,5 zł na św. Jana Chrzciciela
15.	18 II 1540 ⁶⁸¹	Maciej Ślęzak z żoną Anną	dom położony na Kleparzu ⁶⁸²	50 zł ⁶⁸³	półtrzecia [2,5 zł]	św. Michał
16.	14 I 1542 ⁶⁸⁴	Matias Kretek z żoną Katarzyną	kamienica p. Saskiego	20 zł ⁶⁸⁵	1 zł	św. Łucja
17.	18 XI 1546 ⁶⁸⁶	Matias Kretek, szewc, z żoną Elżbietą	kamienica Kretkowska ⁶⁸⁷	25 zł ⁶⁸⁸	1 zł	Boże Narodzenie
18.	6 VI 1547 ⁶⁸⁹	Stanisław Saski z żoną	kamienica p. Saskiego ⁶⁹⁰	100 zł	4 zł ⁶⁹¹	na każde suche dni po 1 zł ⁶⁹²

⁶⁷⁹ ABKr, rkps 209, s. 71.

⁶⁸⁰ „Panna Potentia Sienieńska oddała to sto złotych i ten czynsz na kapłana”.

⁶⁸¹ ABKr, rkps 209, s. 59.

⁶⁸² „Między szewcami leżący podle domu Jerzego Wronki”.

⁶⁸³ Kwotę darowała panna Sienieńska „i oddała na kościelne potrzeby ten czynsz”; po zniesieniu suma została przeniesiona na dobra Zielonki Lanckorońskich.

⁶⁸⁴ ABKr, rkps 209, s. 72.

⁶⁸⁵ Kwotę darował ks. Stanisław Borek, dziekan krakowski, na jego temat zob. H. Barycz, W. Pociecha, *Borek (Borgk, Borck) Stanisław (1474-1556), dziekan krakowski i sekretarz królewski*, [w:] PSB, t. 2, red. W. Konopczyński, Kraków 1936, s. 320-322.

⁶⁸⁶ ABKr, rkps 209, s. 72.

⁶⁸⁷ Położona „na Kazimierzuna Sewcej ulicy na prawej ręce od łaźni miejskiej ku Bramie Kazimierskiej”.

⁶⁸⁸ „Do tej sumy w Roku P. 1551 po niedzieli *Cantate* [po 26 IV] przywziął złotych 5 na tenże czynsz ks. Stanisław Borek, dziekan krakowski, dał te złotych 20 na ten cins” – ABKr, rkps 209, s. 72.

⁶⁸⁹ ABKr, rkps 209, s. 72.

⁶⁹⁰ Położona „podle muru Kazimierskiego idąc przez Sewcą ulicę na lewej ręce”.

⁶⁹¹ Czynsz przeznaczony dla *Potencji* Ożarowskiej, a po jej śmierci – klasztorowi św. Agnieszki.

⁶⁹² Poniżej dopisane „na św. Łucję płacić powinni” (13 grudnia).

Lp.	Data	Wierzyciel/ ofiarodawca	Gdzie	Kapitał	Czynsz roczny	Kiedy płatny
19.	2 X 1550 ⁶⁹³	Szczęśny/Feliks Witek, piekarz, z żoną Anną	kamienica Witkowska ⁶⁹⁴	100 zł	5 zł ⁶⁹⁵	na każde suche dni po 1 zł 7,5 gr, płacą sumę na św. Łucję [13 XII]
20.	18 XII 1556 ⁶⁹⁶	Matys, sukiennik i rajca kazimierski	kamienica p. Matysa ⁶⁹⁷ , domki koło niej zbudowane, ogród położony za murem Kazimierskim ku Wiśle leżący	200 zł	8 zł ⁶⁹⁸	4 zł na Wielkanoc, 4 zł na św. Michała
21.	11 III 1568 ⁶⁹⁹	Jakub Mnich, garbarz, z żoną Zofią	kamienica Mnichowska ⁷⁰⁰	100 zł ⁷⁰¹	5 zł	Wielkanoc
22.	15 IX 1583 ⁷⁰²	Jakub Mnich, garbarz, z żoną Zofią	kamienica Mnichowska	100 zł ⁷⁰³	5 zł	św. Michał

⁶⁹³ ABKr, rkps 209, s. 74; AKMKr, rkps AOff, Vol. 82, s. 567-569.

⁶⁹⁴ Położona przy ul. Wielickiej, „idąc ku Bramie Wielickiej na lewej ręce od rynku na trzecim rogu”.

⁶⁹⁵ W czwartek 21 V 1551 r. po Świątkach ks. Stanisław Borek przeniósł pierwotny zapis czynszu z ul. „Florentskiej”, uczyniony w piątek 26 VIII 1530 r. po św. Bartłomieju, na kamienicę Witkowską; czynsz został przeznaczony dla Zofii Maysnarówny, a po jej śmierci – klasztoru św. Agnieszki; akt sprzedaży czynszu Mikołajowi Walkierowi, obywatelowi i rajcy kazimierskiemu, wraz z żoną Katarzyną został wciągnięty do akt oficjała pod datą 11 XI 1551: kwota podstawowa to 100 zł z czynszem 4 zł, płatnym raz na kwartał po 1 zł, zob. AKMKr, rkps AOff, 83, s. 108-112.

⁶⁹⁶ ABKr, rkps 209, s. 70-71.

⁶⁹⁷ Położona na Kazimierzu, przy ul. Żydowskiej „po lewej ręce od rogu trzecia”.

⁶⁹⁸ Kwota zapisana Janowi Barcikowi, prebendarzowi w Ruszczy, a po jego śmierci pannom do św. Agnieszki.

⁶⁹⁹ ABKr, rkps 209, s. 69.

⁷⁰⁰ Położona na Kazimierzu przy „Szewce ulicy ku bramie idąc po lewej ręce od rogu trzecia”.

⁷⁰¹ Kwotę tę zapisano za panną Anną Wolborzówną, a po jej śmierci – „pannom na chórze śpiewającym w równy dział”.

⁷⁰² ABKr, rkps 209, s. 69.

⁷⁰³ Kwotę tę zapisano za panną Anną Wolborzówną, a po jej śmierci – „pannom na chórze śpiewającym w równy dział”.

Lp.	Data	Wierzyciel/ ofiarodawca	Gdzie	Kapitał	Czynsz roczny	Kiedy płatny
23.	10 XI 1583 ⁷⁰⁴	Stanisław Jaszek z żoną Reginą	kamienia Jaszowska ⁷⁰⁵	100 zł ⁷⁰⁶	5 zł	św. Marcin
24.	19 VI 1585 ⁷⁰⁷	Anna Chudzicka ⁷⁰⁸	kamienica Chudzicka ⁷⁰⁹	–	2, 5 zł ⁷¹⁰	na każde suche dni po 0,5 zł (15 gr)
25.	1587 ⁷¹¹	Matias Kierstan z żoną Zuzanną	kamienica Kierstanow- ska ⁷¹²	100 zł ⁷¹³	4 zł	Wielkanoc
26.	22 VI 1591 ⁷¹⁴	Antoni Paczoska, rajca kra- kowski	kamienica Pacoszyńska ⁷¹⁵	300 zł ⁷¹⁶	15 zł	7,5 zł na św. Jana, 7,5 zł na Boże Naro- dzenie

⁷⁰⁴ ABKr, rkps 209, s. 76; R. Gustaw, K. Kaczmarczyk, *op. cit.*, s. 20 (nr 40).

⁷⁰⁵ Położona przy ul. Piekarskiej na Kazimierzu, „z rynku idąc na lewej ręce od rogu” – ABKr, rkps 209, s. 76.

⁷⁰⁶ Kwotę tę darowała Barbara, wdowa po Józefie Rasius, pisarzu kleparskim.

⁷⁰⁷ ABKr, rkps 209, s. 59.

⁷⁰⁸ Miała swoje udziały w kamienicy w spadku po mężu Stanisławie Chudziczu (Chudzickim) z Jędrzejowa, aptekarzu († 1557), zob. W. Komorowski, K. Follprecht, *Właściciele kamienic Rynku krakowskiego w czasach nowożytnych (do pierwszej okupacji szwedzkiej)*, „Krakowski Rocznik Archiwalny” 1996, t. 2, s. 23.

⁷⁰⁹ Położona w Rynku, „podle bramki Cmentarza Panny Marii”.

⁷¹⁰ Wolą testatorki było, „aby P. Boga za duszę jej i małżonka jej i dziątek prosiły a księdzu, który ma mieć Ms[z]ą na każde suche dni w ich kościele pół złotego na rok na cztery Ms[z]e”.

⁷¹¹ ABKr, rkps 209, s. 76.

⁷¹² Położona w rynku kazimierskim, „od św. Katarzyny idąc ku ul. św. Jakuba od rogu wtóra”.

⁷¹³ Kwotę tę darowała Barbara Otrobianka, zakonnica u św. Agnieszki.

⁷¹⁴ ABKr, rkps 209, s. 54.

⁷¹⁵ Położona przy ul. Szerokiej.

⁷¹⁶ Kwotę darowała Dorota Kliczkowska, następnie suma została wraz z czynszem przeniesiona na kamienicę Walterowską.

Lp.	Data	Wierzyciel/ ofiarodawca	Gdzie	Kapitał	Czynsz roczny	Kiedy płatny
27.	14 VI 1593 ⁷¹⁷	Jan Goryszowski, mieszczanin krakowski	kamienica Goryszowska ⁷¹⁸	200 zł ⁷¹⁹	10 zł	5 zł na Wielkanoc, 5 zł na św. Michała
28.	31 XII 1594 ⁷²⁰	Wojciech Kowalik z żoną Katarzyną	kamienica Kowalikowska ⁷²¹	100 zł ⁷²²	5 zł	Boże Narodzenie
29.	5 V 1600 ⁷²³	Jan Zyman, mieszczanin i kupiec krakowski, „opiekun własny dziełek i dóbr zmarłych Stanisława Kościółka i Barbary małżonki jego”	kamienica Kościółkowska ⁷²⁴	150 zł ⁷²⁵	7 zł 15 gr ⁷²⁶	św. Michał

⁷¹⁷ ABKr, rkps 209, s. 58; AKMKr, rkps AOff, Vol. 185, s. 172-173; R. Gustaw, K. Kaczmarczyk, *op. cit.*, s. 21 (nr 42).

⁷¹⁸ Położona przy ul. św. Anny, między domem Uniwersytetu Krakowskiego a Bekesza, pod Baranami.

⁷¹⁹ Kwotę tę darował ks. Wojciech Chociszewski, dziekan kolegiaty Wszystkich Świętych w Krakowie i proboszcz w Księżowicach, dla swojej siostrzenicy panny Agnieszki Płazianki z Pułtowska.

⁷²⁰ ABKr, rkps 209, s. 67.

⁷²¹ Położona na Stradomiu, „między domem Matisa Grota i Jakuba Soleckiego”.

⁷²² Kwotę tę legował w testamencie ks. Wawrzyniec z Rzniowa, wikary i penitencjarz krakowski. Przekazana została przez egzekutorów jego testamentu: Stanisława Zająca (proboszcz kaplicy królewskiej), Gaspra z Kleska (poddziekan) i Macieja z Krzeszowa (wikary krakowski).

⁷²³ ABKr, rkps 209, s. 68.

⁷²⁴ Położona na Stradomiu, „podle domu Wróblewskiego”.

⁷²⁵ Kwota legowana w testamencie Walentego Bertułda, mieszczanina i kupca krakowskiego, oddali ją egzekutorzy testamentu: Stanisław Kurzelowita (doktor medycyny) oraz Jan Grot (Groth) (mieszczanin krakowski).

⁷²⁶ Czynsz wzmiankowany 25 VI 1640 r. w testamencie Adama Gołębia, mydlarza i rajcy stradomskiego, właściciela kamienicy Kościółkowskiej, zob. ANK, Akta miasta Kazimierza pod Krakowem, rkps K 443, s. 378.

Lp.	Data	Wierzyciel/ ofiarodawca	Gdzie	Kapitał	Czynsz roczny	Kiedy płatny
30.	17 VI 1602 ⁷²⁷	Adam Nagot, rajca krakowski, z żoną Elżbietą	kamienica Adama Nagota ⁷²⁸	400 zł ⁷²⁹	20 zł	Wielkanoc
31.	9 VI 1603 ⁷³⁰	Jan Cerazyn z żoną Reginą Gutteterówną	kamienica Cerazyna ⁷³¹	800 zł ⁷³²	40 zł	–
32.	24 XII 1604 ⁷³³	Mikołaj Zebrzydowski, wojewoda krakowski	kamienica Szara ⁷³⁴	–	100 zł	św. Hieronim
33.	20 VIII 1605 ⁷³⁵	Zofia Kaletniczka, mieszkanka stradońska	kamienica Jakuba Kaletnika ⁷³⁶	200 zł	10 zł	św. Bartłomiej

⁷²⁷ ABKr, rkps 209, s. 53.

⁷²⁸ Położona przy ul. Floriańskiej.

⁷²⁹ Kwota stanowiła posag *Klemencji* Nagotówny, została zniesiona za przełożenia *Gabrieli* Czernej.

⁷³⁰ ABKr, rkps 209, s. 53.

⁷³¹ Położona przy „Szpitalskiej *vel* S. Ducha ulicy między kamienicami z jednej strony Krzyżanowską a drugiej Cielestą”.

⁷³² Kwota stanowiła posag *Anny Potencji* Cerazyn, została zniesiona na reparację kopuły za urzędu przełożonej *Magdaleny* Pawelec-kiej w 1757 r., kamienica wówczas nazywana była Tychowską, a jej właścicielem był Gabriel Bodurkiewicz, syn Józefa. Na odebranie sumy zgodę wydał o. Marian Wietrowski, prowincjał małopolskiej prowincji Bernardynów, zob. AKMKr, rkps AOff, Vol. 189, k. 224v, 239v-240v.

⁷³³ ABKr, rkps 209, s. 18; BJ, rkps 5357 II, s. 122.

⁷³⁴ Położona w rynku krakowskim na rogu od ul. Siennej, obecnie Rynek Główny 6, zob. W. Komorowski, A. Sudacka, *op. cit.*, s. 264-267.

⁷³⁵ ABKr, rkps 209, s. 66.

⁷³⁶ Położona na Stradomiu między kamienicami z jednej strony Stanisława Ługowskiego, a z drugiej – Walentego aptekarza.

Lp.	Data	Wierzyciel/ ofiarodawca	Gdzie	Kapitał	Czynsz roczny	Kiedy płatny
34.	26 XI 1607 ⁷³⁷	Magdalena Siennicka, mieszcza kazimierska, legowała w testamencie ⁷³⁸	kamienica p. Siennika/ Wolnego ⁷³⁹	50 zł	2 zł	Wielkanoc
35.	26 II 1573 ⁷⁴⁰	Jakub Jaworek, przysiężnik kazimierski, z żoną Anną	kamienica Jaworkowska ⁷⁴¹	60 zł	3 zł ⁷⁴²	Środoposć
36.	17 II 1575 ⁷⁴³	Jakub Jaworek, przysiężnik kazimierski	kamienica Jaworkowska ⁷⁴⁴	40 zł	2 zł ⁷⁴⁵	Środoposć
37.	1609 ⁷⁴⁶	Jan Masłowicz z żoną Barbarą	kamienica Masłowska ⁷⁴⁷	300 zł ⁷⁴⁸	15 zł	św. Marcin

⁷³⁷ ABKr, rkps 209, s. 75.

⁷³⁸ Wdowa po Andrzeju Sienniku, obywatelu kazimierskim, zob. ANK, Akta miasta Kazimierza pod Krakowem, rkps K 442, Acta testamentorum Kasimiriensum sumptu d. scabinorum proprio comparata, 1607-1622, s. 21.

⁷³⁹ Położona na Kazimierzu „w rynku idąc od S. Katarzyny na rogu od ul. Piekarskiej”.

⁷⁴⁰ ABKr, rkps 209, s. 73.

⁷⁴¹ Położona w rynku kazimierskim, „idąc od kościoła Bożego Ciała idąc w rynek po lewej ręce od rogu”.

⁷⁴² Kwota zapisana pannie Annie Wolborzównie, a po jej śmierci pannom do św. Agnieszki.

⁷⁴³ ABKr, rkps 209, s. 73.

⁷⁴⁴ Położona w rynku kazimierskim, „idąc od kościoła Bożego Ciała idąc w rynek po lewej ręce od rogu”.

⁷⁴⁵ Kwota zapisana pannie Annie Wolborzównie, a po jej śmierci pannom do św. Agnieszki.

⁷⁴⁶ ABKr, rkps 209, s. 75.

⁷⁴⁷ Położona na Kazimierzu przy ul. Krakowskiej „między kamienicami Spuntowskiego i Mączyńskiego”.

⁷⁴⁸ Suma, którą legował klasztorowi Paweł Biertułtowski, mieszczanin krakowski, była pierwotnie ulokowana na jego ogrodzie, następnie kwotę tę Abraham Ronenberg, rajca krakowski, przeniósł na kamienicę Jana Masłowicza, zob. Z. Noga, *Krakowska rada miejska w XVI wieku. Studium o elicie władzy*, Kraków 2003, s. 190.

Lp.	Data	Wierzyciel/ ofiarodawca	Gdzie	Kapitał	Czynsz roczny	Kiedy płatny
38.	23 VII 1612 ⁷⁴⁹	Katarzyna Kowalikowa	kamienica Kowalikowska	200 zł ⁷⁵⁰	12 zł	św. Anna
39.	26 IX 1615 ⁷⁵¹	Maciej Gruszczyński, pisarz krakowski, z żoną Anną Szaufenbergierówną	kamienica Gruszczyńska ⁷⁵²	1000 zł ⁷⁵³	30 zł, a po śmierci ofiarodawców – 60 zł	św. Michał
40.	1619 ⁷⁵⁴	Jan Pietrzic, kaletnik, mieszczanin krakowski, z żoną Reginą	kamienica Grządzielowska ⁷⁵⁵	200 zł ⁷⁵⁶	12 zł	Wielkanoc
41.	28 IX 1620 ⁷⁵⁷	Katarzyna Zaorska	kamienica Katarzyny Zaorskiej/ Krzysztofa Stojowskiego ⁷⁵⁸	–	6 zł	Gromnica
42.	29 XI 1626 ⁷⁵⁹	Anna Osiecka	kamienica Gostyńskiego ⁷⁶⁰	200 zł	10 zł	św. Michał

⁷⁴⁹ ABKr, rkps 209, s. 67.

⁷⁵⁰ Kwota zapisana dla Zuzanny Kowalikowej.

⁷⁵¹ ABKr, rkps 209, s. 57; AKMKr, rkps AOff, Vol. 155, s. 615.

⁷⁵² Położona przy ul. św. Jana, między kamienicami – „z jednej strony Delpacego z drugiej strony podle zboru ewangelickiego zburzonego”.

⁷⁵³ Kwota stanowiła posag córki Zuzanny Gruszczyńskiej.

⁷⁵⁴ ABKr, rkps 209, s. 60.

⁷⁵⁵ Położna przy ul. Grodzkiej, „idąc w Rynek od Wszystkich Świętych”. Kwota przeniesiona na wieś Niewiarów, a kolejno na Dobranowice i Poborowice; w 1695 r. klasztor skwitował odbiór czynszu od Jana Życzynskiego, zob. ANK, Castr. Crac., t. 332, s. 513-515.

⁷⁵⁶ Kwotę tę darowała Szczęsna Kroczkowska z Lanckorony.

⁷⁵⁷ ABKr, rkps 209, s. 68.

⁷⁵⁸ Położona „między szpitalem św. Jadwigi, a kamienicą Kaspra Rottenkraus cyrulika alias Kwaśnego z drugiej strony na Stradomiu”, kamienicę kupił Krzysztof Stojowski z tymże czynszem.

⁷⁵⁹ ABKr, rkps 209, s. 52.

⁷⁶⁰ Położona przy ul. Brackiej.

Lp.	Data	Wierzyciel/ ofiarodawca	Gdzie	Kapitał	Czynsz roczny	Kiedy płatny
43.	3 X 1629 ⁷⁶¹	Andrzej Walterowic, mieszczanin krakowski, z żoną Zofią	kamienica Walterowska ⁷⁶²	300 zł	21 zł	św. Michał
44.	4 VI 1674 ⁷⁶³	Hieronim Pinocci sekretarz królewski	kamienica Delpacowska ⁷⁶⁴	4000 zł ⁷⁶⁵	280 zł	Trzech Króli

Źródło: opracowanie własne.

⁷⁶¹ ABKr., rkps 209, s. 60.

⁷⁶² Suma przeniesiona na dobra Niewiarów, a następnie na Dobranowice i Poborowice.

⁷⁶³ ABKr., rkps 209, s. 61; AKMKr., rkps AOff, Vol. 155, s. 615.

⁷⁶⁴ Położona przy ul. Grodzkiej „idąc z Rynku krakowskiego na prawej ręce”; obecnie Rynek Główny 14, w I poł. XVII w. stanowiła własność Łukasza Del Pace i jego syna Rafała, od trzeciej ćwierci XVII w. Hieronima Pinocciego, zob. W. Komorowski, A. Sudacka, *op. cit.*, s. 279-281. 7 II 1675 r. H. Pinocci sprzedał kamienicę Andrzejowi Bellemu, rajcy krakowskiemu, który także był zobowiązany do wypłaty czynszu klasztorowi.

⁷⁶⁵ Kwota stanowiła posag Teresy *Heleny* Pinocci.

Tabela 4. Czynsze zapisane na jatkach rzeźniczych

Lp.	Data	Wierzyciel, ofiarodawca	Jatka	Kapitał	Czynsz roczny	Kiedy płatny
1.	2 VIII 151 ⁷⁶⁶	Urszula Więckowa „z dziatkami”	jatka Więckowska ⁷⁶⁷	50 zł	półtrzecia [2,5 zł]	Środopocie
2.	10 VI 1521 ⁷⁶⁸	Urszula Więckowa „z dziatkami”	jatka Więckowska	50 zł	półtrzecia [2,5 zł] ⁷⁶⁹	Środopocie
3.	10 VII 1522 ⁷⁷⁰	Anna Tenderlica „z dziatkami”	jatka Tenderlowska albo Piaseckiego na Kazimierzu ⁷⁷¹	50 zł	półtrzecia [2,5 zł]	św. Jan Chrzyciel
4.	31 I 1527 ⁷⁷²	Michał Spunar, rzeźnik, z żoną	jatka Spunarowska ⁷⁷³	60 zł	3 zł ⁷⁷⁴	Wielkanoc
5.	24 III 1533 ⁷⁷⁵	Walenty Połka z żoną Katarzyną	jatka Połczyńska ⁷⁷⁶	100 zł	4,5 zł	Środopocie

⁷⁶⁶ ABKr., rkps 209, s. 81.

⁷⁶⁷ Położona na Kazimierzu „na rogu idąc między jatki po lewej ręce”.

⁷⁶⁸ ABKr., rkps 209, s. 81.

⁷⁶⁹ Z tego czynszu 1 zł 7,5 gr [półósma] przeznaczono na potrzeby kościelne.

⁷⁷⁰ ABKr., rkps 209, s. 79.

⁷⁷¹ Położona jest „wszedłszy między jatki trzecia za krzyżem ku Ratuszowi tyłem”; zaznaczono, iż „na potrzeby kościelne ten plac z dawna odkazany jest”.

⁷⁷² ABKr., rkps 209, s. 80.

⁷⁷³ Położona na Kazimierzu „idąc między jatki po prawej ręce za krzyżem na dół idąc od rogu trzecia od Wielickiej ulicy”.

⁷⁷⁴ Czynsz przeznaczony na potrzeby kościelne.

⁷⁷⁵ ABKr., rkps 209, s. 65; ABKr., rkps 215, s. 1-2.

⁷⁷⁶ „Dziesiąta od krzyża, naprzeciw szkoły P. Marii, do Wendety tyłem”.

Lp.	Data	Wierzyciel, ofiaro- dawca	Jatka	Kapitał	Czynsz roczny	Kiedy płatny
6.	31 III 1533 ⁷⁷⁷	Wojciech Kruczek	jatka Kruczkowska ⁷⁷⁸	100 zł	4,5 zł	pierwsza niedziela po Środopoiściu
7.	19 II 1535 ⁷⁷⁹	Grzegorz Kustra	jatka Kustrzyńska ⁷⁸⁰	50 zł	półtrzecia [2,5 zł]	na św. Jana Chrzciciela, na Boże Narodzenie
8.	18 II 1535 ⁷⁸¹	Michał Pieczonka z żoną Anną	jatka Pieczonczyńska ⁷⁸²	50 zł ⁷⁸³	półtrzecia [2,5 zł]	Boże Narodzenie
9.	19 IV 1537 ⁷⁸⁴	Mikołaj Odrzykoń, rzeźnik kazimierski	jatka Odrzykoniowska ⁷⁸⁵	100 zł	5 zł	2,5 zł na św. Marcina, 2,5 zł na Wielkanoc
10.	4 VII 1541 ⁷⁸⁶	Agnieszka Kustrzyna	jatka Kustrzyńska	50 zł	półtrzecia [2,5 zł]	–
11.	30 IV 1551 ⁷⁸⁷	Matias Maciejasek z żoną Jadwigą	jatka Maciejaskowska ⁷⁸⁸	90 zł ⁷⁸⁹	półpięta [4,5 zł]	pierwsza niedziela Wielkiego Postu

⁷⁷⁷ ABKr, rkps 209, s. 64.

⁷⁷⁸ „Jedenasta od Krzyża idąc na dół tyłem ku św. Barbarze”.

⁷⁷⁹ ABKr, rkps 209, s. 81.

⁷⁸⁰ Położona na Kazimierzu, „wszedłszy między jatki od rogu siódma na prawej ręce ku ratuszowi tyłem”.

⁷⁸¹ ABKr, rkps 209, s. 82.

⁷⁸² Położona na Kazimierzu, „wszedłszy między jatki na lewej ręce za krzyżem czwarta ku Wolnicy tyłem”.

⁷⁸³ Kwotę darowała panna *Potencja* Sieneńska; czynsz oddała na kapłana.

⁷⁸⁴ ABKr, rkps 209, s. 84.

⁷⁸⁵ Położona na Kazimierzu.

⁷⁸⁶ ABKr, rkps 209, s. 81.

⁷⁸⁷ Ibidem, s. 84.

⁷⁸⁸ Położona na Kazimierzu, „idąc między jatki po lewej ręce trzecia od rogu”.

⁷⁸⁹ Kwotę darowała panna Latoszyńska na potrzeby kościoła „i na dwa złote z niego odkazała”.

Lp.	Data	Wierzyciel, ofiarodawca	Jatka	Kapitał	Czynsz roczny	Kiedy płatny
12.	8 III 1565 ⁷⁹⁰	Wojciech Tenderłowic <i>alias</i> Piasecki z żoną	jatka Tenderłowska albo Piaseckiego druga na Kazi- mierzu ⁷⁹¹	100 zł ⁷⁹²	6 zł ⁷⁹³	Nowy Rok
13.	16 VI 1551 ⁷⁹⁴	Bartłomiej Kwaśny z żoną Zofią	jatka Bartłomieja Kwaśne- go ⁷⁹⁵	60 zł ⁷⁹⁶	3 zł ⁷⁹⁷	Wielkanoc
14.	14 I 1560 ⁷⁹⁸	Magdalena Brendla- rowna, żona Rozmu- sza Wąnzona	jatka Stanowska ⁷⁹⁹	–	2 grzywny	Środpoście
15.	17 I 1567 ⁸⁰⁰	Jan Krupek starszy jako plenipotent przerzeczonej panny [Brendlarownej]	jatka Stanowska ⁸⁰¹	–	2 grzywny ⁸⁰²	Środpoście

⁷⁹⁰ ABKr, rkps 209, s. 79.

⁷⁹¹ Położona jest „wszedłszy między jatki piąta od rogu na prawej ręce ku Ratuszowi tyłem”.

⁷⁹² Kwotę darował ks. Jan Korzbok, kanonik krakowski. Zakonnice w podzięce za jego dobrodziejstwa zobowiązały się „wiecznemi czasy za duszę jego Msą [Mszę] *Humiliavit* w piątki dać czytać, a przy Msei [Mszy] po pięć pacierzy zmówić ktemu i po trzy pacierze na każdy dzień każda” – ABKr, rkps 209, s. 79.

⁷⁹³ Z przeznaczeniem dla tych panien, które śpiewają w chórze.

⁷⁹⁴ ABKr, rkps 209, s. 80; AKMKr, rkps AOff, Vol. 82, s. 741-743.

⁷⁹⁵ Położona na Kazimierzu „na rogu ku Bramie Wieliczkiej tyłem ku Psiemu Rynku *alias* ku Wolniczy”.

⁷⁹⁶ Kwotę przekazali ks. Stanisław Borek, dziekan krakowski, i Jakub Kromfelt, doktor dekretów; suma pochodziła z zapisu testamentowego uczynionego przez Marcina Bełzę.

⁷⁹⁷ Kwota zapisana pannie Klarze Kromfeltównie.

⁷⁹⁸ ABKr, rkps 209, s. 63.

⁷⁹⁹ „Ósma od ul. św. Mikołaja ku Wendecie tyłem”.

⁸⁰⁰ ABKr, rkps 209, s. 63.

⁸⁰¹ „Idąc od św. Barbary na lewej ręce w Krzyżu na rogu ku Wendecie tyłem”.

⁸⁰² Zobowiązanie modlitewne w zamian za czynsz z dwóch jatek Stanowskich: zakonnice w każdą środę czytają *Requiem* za duszę dobrodziejki.

Lp.	Data	Wierzyciel, ofiaro- dawca	Jatka	Kapitał	Czynsz roczny	Kiedy płatny
16.	14 II 1567 ⁸⁰³	Stanisław Kryncz, rzeźnik krakowski	jatka Krynczowska ⁸⁰⁴	100 zł ⁸⁰⁵	4 zł	Środopóście
17.	1577 ⁸⁰⁶	–	jatka Poniedziałkowska ⁸⁰⁷	–	5 zł	Środopóście
18.	7 III 1592 ⁸⁰⁸	Jakub Sieczka, mieszczanin, rzeźnik kazimierski, z żoną Barbarą	jatka Jakuba Sieczki ⁸⁰⁹	100 zł ⁸¹⁰	5 zł	Niedziela <i>Invocavit</i> [pierwsza niedziela Wielkiego Postu]
19.	5 V 1618 ⁸¹¹	Szymon Meller, mieszc- zanin, rzeźnik kazi- mierski, z żoną Zofią	2 jatki Szymona Mellera ⁸¹²	200 zł ⁸¹³	12 zł ⁸¹⁴	św. Jan Chrzciciel

Źródło: opracowanie własne.

⁸⁰³ ABKr, rkps 209, s. 64.

⁸⁰⁴ „Trzecia od krzyża tyłem ku kościołowi Panny Maryi”.

⁸⁰⁵ Kwotę darowała Urszula Parchwiczowa.

⁸⁰⁶ ABKr, rkps 209, s. 85.

⁸⁰⁷ Położona jako „czwarta od rogu, ku Wolnicy tyłem od Wielickiej Bramy”.

⁸⁰⁸ ABKr, rkps 209, s. 85; ANK, Akta miasta Kazimierza pod Krakowem, sygn. K 23, s. 415-417.

⁸⁰⁹ Położona na Kazimierzu „na rogu tyłem ku Ratuszowi”.

⁸¹⁰ Kwotę przekazała panna *Elżbieta*, zakonnica u św. Agnieszki, która w 1602 r. liczyła blisko 100 lat.

⁸¹¹ ABKr, rkps 209, s. 85.

⁸¹² Położone na Kazimierzu: pierwsza „wtóra od rogu, a druga czwarta od rogu, obydwie tyłem ku Wolnicy”.

⁸¹³ Kwotę darowała Zofia Poremska.

⁸¹⁴ 6 zł miało być przeznaczone dla kapłana, który odprawia trycezję (gregoriankę).

Bibliografia

Źródła rękopiśmienne

Archivum Apostolicum Vaticanum (AAV)

Cong. Riti, Processus 632, Cracovien. Canonisationis Beati Joannis Cantii processus in specie Cracoviae constructus.

Fondo Borghese II, 227, k. 254-254v, [List Ezmarii Barbary Maciejowskiej, przełożonej św. Agnieszki z Krakowa].

Fondo Borghese II, 232, k. 40, [List nuncjusza Claudio Rangoniego z 13 sierpnia 1605 r.].

Fondo Borghese II, 427, k. 21v.

Archivum Generale Ordinis Carmelitarum (AGOC)

ms. 304f.

Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie (AGAD)

perg. 2954.

perg. 6836.

sygn. 752, Listy do Tomasza Zamoyskiego od różnych 1605-1633.

Archiwum Krakowskich Klarysek (AKK)

rkps A 36, Akta klarysek krakowskich z lat 1564-1747.

rkps A 43, Regestrum monialium ab anno 1584.

rkps A 907, Liber mortuorum.

Archiwum Krakowskiej Kapituły Katedralnej (AKKK)

rkps Acta actorum, t. 11.

rkps Acta actorum, t. 12.

Archiwum Kurii Metropolitalnej w Krakowie (AKMKr.)

rkps Acta Administratorialia Cracoviensia (AAdm), Vol. 1, 15.

rkps Acta Episcopalia Cracoviensia (AEp), Vol. 3-4, 7, 10, 13, 19, 32-33, 35, 38-39, 53, 63, 99, 117.

rkps Acta Officialia Cracoviensia (AOff), Vol. 2-4, 8, 11, 13-15, 17, 19-21, 23-27, 30, 32, 34-36, 39, 41, 43-44, 47-48, 52, 54-57, 59-62, 70, 73-74, 76-77, 81-85, 87, 95-96, 98, 102, 108, 112, 116, 123, 150, 155-156, 166, 171, 176-178, 180, 185, 189, 192.

Archiwum Narodowe w Krakowie (ANK)

Acta Castrensia Bieciensia (Castr. Biec.), t. 177, 184, 223, 232.

Acta Castrensia Cracoviensia (Castr. Crac.), t. 39, 41, 75, 105, 135, 168, 170, 177-178, 180, 183, 185, 187, 190, 192, 205, 211, 216, 224-225, 228-232, 234, 236-238, 248, 253-255, 262-263, 265, 267, 271-273, 275-276, 278, 280-282, 284-286, 289, 292, 296-297, 300, 303-304, 310, 315-316, 318-320, 322, 325, 328, 331-332, 334, 337-338, 340-341, 346, 353, 355-360, 365, 372-373, 375, 377-379, 382, 389, 395-396, 849, 909-912.

Acta Castrensia Cracoviensia Relationes (Castr. Crac. Rel.), t. 34, 36, 38, 40-41.

Acta Terrestria Cracoviensia (Terr. Crac.), t. 43, 158.

Akta klasztorów, kościołów i instytucji religijnych w Krakowie – zbiór szczątków zespołów (zespół 496), Klasztory krakowskie (seria 2), rkps 42, Bernardynki przy kościele św. Agnieszki 1632-1730.

Akta miasta Kazimierza pod Krakowem, rkps K 23, Continuatio actorum consularium Kazimiriensium 1590-1593.

Akta miasta Kazimierza pod Krakowem, rkps K 24, Continuatio actorum d. consulum Kazimiriensium 1593-1595.

Akta miasta Kazimierza pod Krakowem, rkps K 25, Continuatio actorum consularium Kazimiriensium 1595-1597.

Akta miasta Kazimierza pod Krakowem, rkps K 28, Continuatio actorum consularium Cazimiriensium ad Cracoviam 1603-1604.

Akta miasta Kazimierza pod Krakowem, rkps K 32, Acta consularia Casimiriensia 1613-1615.

Akta miasta Kazimierza pod Krakowem, rkps K 36, Acta consularia Casimiriensis civitatis 1623-1626.

Akta miasta Kazimierza pod Krakowem, rkps K 37, Księga radziecka 1627-1629.

Akta miasta Kazimierza pod Krakowem, rkps K 39, Księga radziecka 1634-1637.

Akta miasta Kazimierza pod Krakowem, rkps K 40, Księga radziecka 1638-1641.

Akta miasta Kazimierza pod Krakowem, rkps K 393, Acta scabinalia Kasimiriensia ad Cracoviam... 1606-1612.

Akta miasta Kazimierza pod Krakowem, rkps K 394, Continuatio actorum scabinalium Kazimiriensium 1612-1619.

Akta miasta Kazimierza pod Krakowem, rkps K 395, Acta d. scabinorum Casimirien-sium 1620-1631.

Akta miasta Kazimierza pod Krakowem, rkps K 442, Acta testamentorum Kasimirien-sium sumptu d. scabinorum proprio comparata, 1607-1622.

Akta miasta Kazimierza pod Krakowem, rkps K 443, Acta testamentorum civitatis Ca-simiriensis, 1622-1647.

Akta miasta Kazimierza pod Krakowem, rkps K 444, Testamenty (oryginały i kopie uło-żone alfabetycznie według nazwisk wystawców) 1592-1785.

Akta miasta Kazimierza pod Krakowem, rkps K 886, Akta dotyczące kościołów i klasz-torów kazimierskich i ich stosunków z m. Kazimierzem: augustianów i augustianek przy kościele św. Katarzyny, bernardynek przy kościele św. Agnieszki, kościoła św. Ja-kuba, 1483-1788.

Akta miasta Krakowa, Acta ecclesiarum et monasteriorum Cracoviensium, rkps 3320, Re-gistrum confraternitatis sancti Spiritus anno Domini MDLXVI [in conventu s. Spiri-tus Cracoviae] 1566-1647.

- Akta miasta Krakowa, Consularia, rkps 433, Liber actorum dominorum consulum Cracoviensium 1526-1529.
- Akta miasta Krakowa, Consularia, rkps 434, Liber actuum dominorum consulum Crac. 1529-1532.
- Akta miasta Krakowa, Consularia, rkps 437, Ephemerides actorum incliti senatus Crac. 1538-1540.
- Akta miasta Krakowa, Praesentationum sive collationum acta, rkps 1358, Registrum memorialium praetorii... 1412-1548.
- Akta miasta Krakowa, Scabinalia, rkps 13, Scabinalia – Inscriptiones 1542-1547.
- Akta miasta Krakowa, Scabinalia, rkps 28, Scabinalia. Inscriptiones 1600-1603.
- Akta miasta Krakowa, Testamenta in officio consulari Cracoviensi, rkps 772, Incipit liber testamentorum ex mandato dominorum consulum ad id Anno Domini etc. 1427-1623.
- Archiwum miasta Kazimierza pod Krakowem, rkps K 358, Rewizje i otaksowanie kamienic, domów i gruntów m. Kazimierza 1424-1800.
- Archiwum miasta Kazimierza pod Krakowem, rkps K 441, Acta testamentorum Kazimiriensium 1586-1606.
- Archiwum OO. Augustianów w Krakowie (Aug.), rkps 447, Księga Arcybractwa Paskowego 1605-1866.
- Teki Antoniego Schneidra, sygn. TSchn 799, Materiały do encyklopedii krajoznawczej Galicji, hasło: Kraków.
- Zbiór dokumentów pergaminowych, perg. 464, 1144.
- Zbiór ikonograficzny, sygn. 49, *Kościół św. Agnieszki od wschodu poł. XIX w.*, wyd. W. Wielogłowski.
- Zbiór ikonograficzny, sygn. 523, M. Jabłoński, *Fasada kościoła św. Agnieszki*, b.d.
- Zbiór ikonograficzny, sygn. 524, M. Jabłoński, *Wnętrze kościoła św. Agnieszki*, b.d.
- Zbiór ikonograficzny, sygn. 1053, M. Cercha, *Wawel i kościół św. Agnieszki od strony Wisły*, 1863.
- Zbiór ikonograficzny, sygn. 1532, N. Nawarski, R. Niedziałkowski, *Kościół św. Agnieszki w Krakowie*, 1903.
- Archiwum Polskiej Prowincji Dominikanów (APD Kraków)**
- rkps Kr B1, Spis osób przyjętych do Różańca Świętego tak Imienia Jezus jak i Matki Najśw., AD 1585 usque ad an 1716.
- Archiwum Prowincji Franciszkanów – Reformatów w Krakowie (AFRKr)**
- rkps, b. sygn., Archivum Conventus Cracoviensis, t. 1.
- rkps, b. sygn., Testament Jadwigi Remerowej ze Słupowa, 7.02.1677.
- Archiwum Prowincji Kanoników Regularnych Laterańskich w Krakowie (ABC)**
- rkps, b. sygn., Liber vitae eorum quos Deus ut hereditatem capiant sempiternam... seu Album dominorum sodalium utriusque status et sexus Venerabilis Confraternitatis Sanctissimi Sacramenti *Quinque Plagarum Domini Nostri Iesu Christi Casimiriae ad Aedes Sacratissimi Corporis Christi Canonicorum Regularium Lateranensium Erectae Et Institutae*.
- Archiwum Prowincji Karmelitów w Krakowie na Piasku (AKKr)**
- rkps 784/291, Cathalogus receptorum ad beneficia spiritualia ordinis Beatae Mariae de monte Carmeli etiam ad gratiam bullae sabatinae incipiendo Cracoviae ab Anno Domi[ni] 1600.

Archiwum Prowincji OO. Bernardynów w Krakowie (APBK)

- rkps M-2, *Topographia specialis faeliciter incipit Provinciae Polonae anno Virginei Partus 1597, 1453-1642, 27 IV.*
- rkps M-3, *Singulorum Provinciae Polonae coenobiorum ordinis divi Francisci Regularis Observantiae topographia specialis feliciter incipit, 1453 – ok. 1590.*
- rkps M-6, *Akta Prowincji Małopolskiej zakonu Bernardynów, 1630-1662.*
- rkps M-7, *Akta Prowincji Małopolskiej zakonu Bernardynów, 1659-1686.*
- rkps M-8, *Akta Prowincji Małopolskiej zakonu Bernardynów, 1686-1709.*
- rkps M-9, *Akta Prowincji Małopolskiej zakonu Bernardynów, 1710-1716.*
- rkps M-10, *Akta Prowincji Małopolskiej zakonu Bernardynów, 1720-1730.*
- rkps M-15, *In hoc libro continentur acta capitularia, decreta et elections ac quaedam resolutions Romanae per – – generals factae, transcriptae ex actis orginalibus et hic ingrossatae per secretaries Provinciae A.V.P. Dominicum Skutowicz et Vincentium Kalmerski sigilloque Provinciae singular communita ac minibus praefatorum secretariorum subscripta. Incipiunt autem hic acta decretaque ab anno 1637 et terminantur ad annum 1668, diem 3 Junii, 1632, 11 III – 1668, 14 VI.*
- rkps M-17, *Statuta et ordinationes almae Provinciae Poloniae FF. Minorum Regularis Observantiae S. Francisci ex antiquis et recentioribus eiusdem Provinciae constitutionibus excerpta et in unum compilata – –, Po r. 1669.*
- rkps M-26, *Descriptiones nonnullorum monasteriorum ordinis Minorum Observantium, XV-XVIII w.*
- rkps M-27, *Thesaurus minoriticae pauperitatis ecclesias almae Provinciae Minoris Poloniae Patrum Observantium exornans. – – juxta dispositionem – capituli Opatoviensis sub A.R.P. Augustino Obrąpalski – – ministro provinciali in visitationibus canonis accurate fideliterque conscriptus anno Domini inchoative 1743 [Inwentarz kościołów bernardyńskich Prowincji Małopolskiej], 1743-1777, 9 IX.*
- rkps M-34, *Formularium variarum expeditionum et transactionum almae provinciarum matris Minoris Poloniae cum caeteris a se exdivisis provinciis ordinis Minorum Regularis Observantiae Sancti Patris et Patriarchae Francisci pro informatione et notitia posteritatis conscriptum, 1452-1750, 28 X.*
- rkps I-b-21, *Catalogus fratrum atque benefactorum defunctorum huius loci nostri Cracoviensis, qui floruerunt in hoc sacro loco Sancti Bernardini, illi meritis apud Deum, isti vero summis beneficiis propter Deum et ob. coronam gloriae. Ab anno receptionis loci huius scilicet 1453 usque ad annum 1601, 1453-1813.*
- rkps I-f-8, *Księga żywota, to jest katalog braci i sióstr Bractwa Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Marii Panny do kościoła Stradomskiego OO. Obserwantów Franciszka Świętego przez o. Jana Kapistrana Połanieckiego kustosza aktualnego roku P. 1736 dnia 7 grudnia wprowadzonego.*
- rkps I-k-2, *I. Porządek i sposób obłóczenia panien w zakonne odzienie reguły Trzeciej Franciszka Świętego przez Leona X papieża reformowanej z porządków i przywilejów Braci Mniejszych zebranej; II. Porządek przyjmowania sióstr tejeż reguły trzeciej do professiej świętej i velum abo zasłony na ich głowy kładzenia.*
- rkps RGP-j-2, *Akta dotyczące SS. Bernardynek. Fasc. II. Klasztory dawniejsze, rewindykacje i domy projektowane, 1594-1924.*
- rkps RGP-k-8, *Memoria Patrum ac Fratrum mortuorum Ordinis Minorum S.P.N. Francisci Regularis Observantiae vulgo Bernardinorum Provinciae Maioris et Minoris Poloniae, Lithuaniae et Russiae per singulos dies mensium et per totum annum collecta per P. Ceslaum Bogdalski Sac. Jubil. et Praed. Gen. Anno Dni 1929.*

- sygn. RGP-k-106, zawiera fragment opracowania nieznanego autora o kościele św. Agnieszki (po Bernardynkach) w Krakowie.
- rkps W-25, *Annalium Polono-Seraphicorum Tomus II continens descriptionum reformationis ac tertii ordinis S.P.N. Francisci in Polonia, 1598-1726*, 12 l.
- rkps W-37, Akta różne Prowincji Wielkopolskiej zakonu Bernardynów, XVI-XVIII w.
- rkps XI-1, *Mortuologium seu calendarium Polono-Seraphicum patrum ac fratrum in Domino defunctorum almae Provinciarum matris Minoris Poloniae* – ex archivii conventuum et antiquissimis annalibus et chronologiis Provinciae ab A.R.P. Timotheo Kaffka – pro tunc guardian Calvariensi collectum novissime vero a me Fratre Samuele Raczek – descriptum anno Domini 1779.

Archiwum Sióstr Bernardynek u św. Józefa w Krakowie (ABKr.)

- rkps 1, Założenie i uposażenie klasztoru PP. Bernardynek przy kościele św. Józefa w Krakowie.
- rkps 2, W Imię Pańskie Amen. Na wieczna pamiatke kronika klastoru s. Josepha. Opisanie fundacji klastoru Panien zakonu s. Franciszka trzeciej reguły przy kościele pod tytułem s. Józefa w Krakowie.
- rkps 3, Notatki kronikarskie i wypisy z akt do historii kościoła ś. Józefa i klasztoru SS. Bernardynek w Krakowie.
- rkps 15, Księga prowizji od kapitałów i posagów na dobrach ziemskich i kamienicach konwentowi ś. Józefa zapisanych, a od r. 1788 również do konwentu ś. Agnieszki należących.
- rkps 64, Akta dotyczące kapitałów na dobrach ziemskich dla klasztoru SS. Bernardynek przy kościele ś. Józefa.
- rkps 99, Roku 1762 dnia Augusta 7 rozchodowy registr w rynku, 1762, 7 sierpnia – 15 listopada 1766.
- rkps 129, Regest wielebných panien zakonnic trzeci(ej) reguły Franciszka ś. w klasztorze pod tytułem Jozepha ś. w mieście stołecznym Krakowskim.
- rkps 151, Reguła trzecia S. Franciszka i ustawy papieskie i insze ustawy uchwalone i postanowione na wielu różnych kapitułach od przewielebných ojców zakonu świętego Franciszka w Krakowie przy kościele Jozepha świętego mieszkającym, służące i należące, które ich informują, jako mają żyć, sprawować się i zachować w tymże zakonie – -. Za staraniem Panny Teresy Zadzikownej, matki na ten czas będącej sporządzone i napisane w roku Pańskim 1649 dnia 15 miesiąca grudnia.
- rkps 206, Akta odnoszące się do klasztoru ś. Agnieszki na Stradomiu i jego uposażenia, 1461 – ok. 1850.
- rkps 207, Księga dowod autentyczny nie tylko miejsca, erekcyi i fundacyi klasztoru świętej Agnieszki przewielebných siostr zakonnych pod regułą trzecią zostających a archiwum prowincji mało-polskiej OO. Wielebných Obserwatorów wiernie wypisany, ale tez registr sum i posagów pieniężnych na różnych miejscach lokowanych, także i prowizje od nich należące w sobie zawierająca od pierwszej pogorzenia miasta Stradomia i klasztoru tutecznego nieszczęśliwości, dawniejszemi czasy o ponowieniu opisanu zaniedbana, teraz dopiero po narodzeniu Pańskim wieku ośmnastego, za chwalebny staraniem Najp. Imci Panny Teresy Jagniątkowskiej, pomienionego klasztoru matki i przełożonej, sporządzona roku od rodzaju księgi Jezusowego, 1735.
- rkps 208, Przeniesienie zgromadzenia zakonnic reguły świętego Franciszka o pokucie przy kościele świętej Agnieszki na Stradomiu byłego do klasztoru zakonnic tejże reguły w Krakowie przy kościele świętego Józefa zostających fundowanego nakazane, którego przeniesienia dekret sądu nadwornego biskupiego krakowskiego dnia piątkowego 11go miesiąca lipca 1784.

- rkps 209.
 rkps 210.
 rkps 211.
 rkps 212.
 rkps 213, Posagi dla zakonnic w klasztorze ś. Agnieszki na Stradomiu zapisane, 1579-1774.
 rkps 214, Kapitały na dobrach ziemskich na rzecz klasztoru ś. Agnieszki na Stradomiu, 1523-1774.
 rkps 215, Kapitały na kamienicach krakowskich na rzecz klasztoru ś. Agnieszki w Krakowie, 1533-1780.
 rkps 216, Kapitały na dobrach ziemskich na rzecz klasztoru ś. Agnieszki na Stradomiu, 1617-1785.
 rkps 217, Akta dotyczące kapitałów zapisanych na rzecz klasztoru ś. Agnieszki na Stradomiu na wsi Sudoł w pow. wiślickim, 1687-1758.
 rkps 218, Kapitały na dobrach ziemskich na rzecz klasztoru ś. Agnieszki na Stradomiu, 1644-1781.
 rkps 219, Kapitały na dobrach ziemskich na rzecz klasztoru ś. Agnieszki na Stradomiu, 1689-1784.
 rkps 220, Kapitały na dobrach ziemskich na rzecz klasztoru ś. Agnieszki na Stradomiu, 1725-1790.
 rkps 221 [Metryka], 1664 – 4 XII 1821.

Archiwum Zakonu Paulinów na Skałce (ASk)

- rkps 129, *Catalogus in album Angelicae Confraternitas Casimiriae ad Cracoviam in ecclesia S. Stanislai vulgo Rupella FF. Sancti Pauli primi Eremitae ab Anno Introductionis qui fuit 1626 inscriptorum.*

Biblioteka Jagiellońska (BJ)

- rkps 139, t. 3, *Processus beatificationis et canonisationis s. Joannis Cantii. Actus I In nomine Dni Amen. Sac. Rit. Congregatione Cracovien. canonisationis b. Ioannis Cantij. I. pars Copia Processus in specie Cracoviae constructi Jacobus Sassvs, notarius, Cracoviae 1668.*
 rkps 3742, *Casimiriae civitatis, urbi Cracoviensi confrontatae, origo. In eaque ecclesiarum erectiones et religiosorum foundationes, nec non series, vitae, res gestae praepositorum Conventus Canoniorum Regularium Lateranensium S[ancti] Augustini ad Ecclesiam S[ancti] S[ancti] Corporis Christi descriptae a Stephano Ranothowicz eiusdem conventus et Ecclesiae Canonico Regul[ari] professo.*
 rkps 5357 II, *Żegota Pauli, Notaty luźne do historii m. Krakowa i okolicy wypisane z akt grodzkich, miejskich i kapitulnych krakowskich, t. 10, Katedra, kościoły, klasztory w Krakowie i na Kazimierzu.*
 rkps 5365, t. 4, *Żegota Pauli, Zakony i klasztory.*
 rkps 6771 II, *Registrum confraternitatis Sancti Spiritus Anno Domini 1540-1566.*

Biblioteka Kórnicka PAN (BK PAN)

- Teki Dworzaczka, Zap. Tryb. Piotrk. 1289 (Nr 32) 1682.
 rkps BK00097, *Rękopiśmienny zbiór materiałów do dziejów zakonu bernardynów.*

Biblioteka Książąt Czartoryskich w Krakowie

- Teki Naruszewicza, sygn. B. Czart. 128, nr 273, s. 737.

Biblioteka Narodowa w Warszawie (BN)

rkps 5582 IV, B. H. Łuszczynski, *Silva heraldica*, t. 3.

Biblioteka Prowincji OO. Bernardynów w Krakowie (BPBK)

sygn. 14/RL.

sygn. XVII B 141.

Bibliotheca Apostolica Vaticana (BAV)

rkps Barb. Lat. 5189.

Muzeum Krakowa

nr inw. MHK-1/VIII, B. Gąsiorowski, *Kościół św. Agnieszki od strony południowo-wschodniej*, poł XIX w.

sygn. 2104/VIII, *Plan Kołłątajowski*, 1785 [fragment].

Muzeum Narodowe w Krakowie

sygn. MNK III, ryc. 28932, *Widok Kleparza, Krakowa i Kazimierza od północnego zachodu*, akwaforta i miedzioryt kolorowany, wg rysunku z lat 1603-1605.

Zamek Królewski na Wawelu

nr inwent. 3416, M. Cercha, *Widok Wawelu od południa*, 1869, olej, płótno.

Źródła drukowane

A SS. Trinitate P., *Decor Carmeli religiosi, in splendoribus sanctorum ac illustrium religiosorum et monialium; quibus Ordo Beatissime Virginis Mariae de Monte Carmelo in toto Terrarum Urbe constitutus, quasi firmamentum suis syderibus fulget*, P. 3, Lugduni 1665.

Acta Nuntiaturae Polonae, t. 1, ed. H. D. Wojtyska, Romae 1990.

Acta Nuntiaturae Polonae, t. 2: *Zacharias Ferreri (1519-1521) et Nuntii Minores (1522-1553)*, ed. H. D. Wojtyska, Romae 1992.

Acta Nuntiaturae Polonae, t. 22: *Joannes Baptista Lancelotti (1622-1627)*, Vol. 1: 22 XI 1622 – 31 XII 1623, ed. T. Fitych, Cracoviae 2001.

Acta rectoralia Almae Universitatis studii Cracoviensis inde ab anno 1469, t. 1: *Continens annos 1469-1537*, red. W. Wisłocki, Cracoviae 1893-1897.

Acta Sanctorum Julii ex Latinis et Graecis, aliarumque gentium monumentis, servata primigenial veterum scriptorium phrase, collecta digesta commentariisque et observationibus illustrata, red. J. B. Sollierio et al., t. 4, Antverpia 1725.

Akta grodzkie i ziemskie z czasów Rzeczypospolitej polskiej z Archiwum tak zwanego bernardyńskiego we Lwowie w skutek fundacyi śp. Alexandra hr. Stadnickiego, t. 3, Lwów 1872.

Akta sejmikowe województwa krakowskiego, t. 2: 1621-1660, red. A. Przyboś, Wrocław–Kraków 1955.

Akta wizytacji dekanatu krakowskiego 1599 roku przeprowadzonej z polecenia kardynała Jerzego Radziwiłła, cz. 1, wyd. C. Skowron, Lublin 1965.

Annales Minorum seu Trium Ordinum a S. Francisco institutorum auctore A.R.P. Luca Waddingo hiberno S.T. Lectore Jubilato et Ordinis Chronologo, t. 13: 1457-1471, Prope Florentiam 1932.

- Annales Minorum seu Trium Ordinum a S. Francisco institutorum. Ab anno 1565 usque ad annum 1574 continuati a P.F. Caietano Michelesio Asculano Ordinis FF. Minorum pro-chronologo generali. Dein aucti et emendati a P.F. Eusebio Fermendzin O.F.M. ex-deffinitore et chronologo generali*, t. 20: 1565-1574, Prope Florentiam 1933.
- Annales Minorum seu Trium Ordinum a S. Francisco institutorum. Ab anno MDCL, usque, ad annum MDCXI. Continuati a P.F. Stanislae Melchiorri de Cerreto, Picenae Provinciae filio*, t. 24: 1601-1611, Prope Florentiam 1934.
- Archiwum Komisji Prawniczej, t. 8, cz. 2: *Zbiór aktów do historii ustroju sądów praw polskiego i kancelarii sądowych województwa krakowskiego z wieku XVI-XVIII*, wyd. S. Kutrzeba, Kraków 1909.
- Bellarmin R., Piętnaście Stopni, po których człowiek, zwłaszcza Krześciański, vpatrując Pana Boga w stworzeniu rozmaitym, przychodzi do wielkiej znajomości jego / Opisane przez [...]; Przeł. z Lacińskiego na Polskie Przez X. Kaspra Sawickiego [...], Kraków 1616.
- Bielski J., Bielski M., Kronika Polska Marcina Bielskiego / Nowo Przez Ioach. Bielskiego Syna jego wydana [...], Kraków 1597.
- Braun G., Hogenberg F., *Civitates orbis terrarum*, t. 6: *Theatri precipuarum totius mundi, Coloniae Agrippinae* 1617.
- Bullarium Poloniae litteras apostolicas aliaque monumenta Poloniae Vaticana continens*, t. 5: 1431-1449, ed. I. Sułkowska-Kuraś et al., Romae-Lublini 1995.
- Bullarium Poloniae litteras apostolicas aliaque monumenta Poloniae Vaticana continens*, t. 6: 1447-1464, ed. I. Sułkowska-Kuraś, S. Kuraś, Romae-Lublini 1982.
- Bullarium Poloniae litteras apostolicas aliaque monumenta Poloniae Vaticana continens*, t. 7: 1464-1471, ed. I. Sułkowska-Kuraś et al., Romae-Lublini 2006.
- Clemens VIII, *Cum ad regularem*, [w:] *Codicis iuris canonici fontes*, Vol. 1: *Concilia generalia – Romani pontifices usque ad annum 1745*, ed. E. Gaspari, Romae 1947, s. 358-362.
- Codicis Iuris Canonici fontes*, a cura di P. Gasparri, Vol. 1: *Concilia generalia – Romani pontifices usque ad annum 1745*, Romae 1926.
- The Correspondence of John of Capistrano*, Vol. 1: *Letters Related to the History of Poland and Silesia (1451-1456)*, ed. by P. Kras et al., Warszawa-Lublin 2018.
- Cracovia artificum. Supplementa 1462-1475. Komentarz, wybór i oprac. B. Przybyszewski*, Kraków 2000.
- Cracovia artificum. Supplementa. Teksty źródłowe do dziejów kultury i sztuki z archiwów kuralnych i kapitulnych w Krakowie 1441-1450*, wybór i oprac. B. Przybyszewski, Kraków 1993.
- Cracovia impressorum XV et XVI saeculorum*, ed. J. Ptaśnik, Lwów 1922, *Monumenta Poloniae Typographica XV et XVI Saeculorum*, Vol. 1.
- Cuda św. Szymona z Lipnicy (1482-1520)*, red. M. Starzyński, A. Zajchowska-Bołtomiuk, [w:] *Monumenta Poloniae Historica*, II, t. 17, Kraków 2019.
- Damirski C., *Kronika bernardynów w Polsce (1453-1651)*, przeł. K. Żuchowski, Kalwaria Zebrzydowska 2016.
- Decjusz J. L., *Contenta. De Vetustatibus Polonorum Liber I. De Iagiellonum Familia Liber II. De Sigismundi Regis Temporibus Liber III*, Cracoviae [1521].
- Diariusze profesorów Uniwersytetu Krakowskiego Mikołaja z Szadka i Marcina Glicjusza z Pilzna z lat 1555-1591 (BJ Cim. 8420)*, oprac. D. Machaj, M. Zdanek, Kraków 2024.
- Die Aufzeichnungen des Dominikaners Martin Gruneweg (1562 – ca. 1618) über seine Familie in Danzig, seine Handelsreisen in Osteuropa und sein Klosterleben in Polen*, Bd 2: *Edition des Manuskripts fol. 726-1453*, Ed. A. Bues, Wiesbaden 2008.
- Długosz J., *Dziejów polskich ksiąg dwanaście*, t. 5, ks. XII, przeł. K. Mecherzyński, Kraków 1870.

- Długosz J., *Historiae polonicae libri XII*, t. 5, lib. 12, oprac. Ż. Pauli, red. A. Przeździecki, Kraków 1878.
- Długosz J., *Liber beneficiorum dioecesis Cracoviensis*, t. 3, Cracovie 1864.
- Długosz J., *Roczniki czyli Kroniki sławnego Królestwa Polskiego*, ks. 11: 1413-1430, red. S. Gawęda et al., przeł. J. Mrukówna, Warszawa 2009.
- Dochody i wydatki Konwentu Braci Eremitów św. Augustyna przy kościele św. Katarzyny w Kazimierzu, t. 1: 1502-1505, red. K. Jelonek-Litewka et al., Kraków 2002.
- Dokumenty soborów powszechnych. Tekst łaciński i polski, t. 4: 1511-1870. Lateran V, Trydent, Watykan I, oprac. A. Baron, H. Pietras, Kraków 2004.
- Dryjacki F., *Żywot pobożny Stugi Bożego B. Izajasza Bonera Pisma Świętego Doktora Zakonu Eremitów Augustyna św. prowincyi polskiej, w konwencie krakowskim, przy kościele Katarzyny św. z wielu autorów zebrany. Niektóre tegoż kościoła i konwentu, godne pamięci wkrótce wypisane dzieje*. Przez [...], Kraków 1885.
- Filip Orlik (1672-1742) i jego *Diariusz*, oprac. W. Sobol, Warszawa 2021.
- Grochowski S., *Duchowna Pociecha pannom, które nad wolą Rodziców w powinnyich swych, świętey doskonałości żywota sobie ulubiły: albo Obrona Swobody, w kościele Bożym przedniew a wysokiey zacności, Stanu Panińskiego*, Kraków 1611.
- Grothówna Z., *Kronika klasztoru sióstr norbertanek w Imbramowicach 1703-1741*, wyd. W. Bielak, W. W. Żurek, Kielce 2011.
- Ignacy od św. Jana Ewangelisty, *Żywot Matki Teresy od Jezusa (Marchockiej)*, oprac. C. Gil, Poznań 2017.
- Instrukcje różnych urzędów zakonnych. XVII-wieczna instrukcja organizacji klasztoru karmelitanek bosych. Edycja źródłowa wraz z komentarzem, oprac. H. Dudała, Warszawa 2022.
- Inwentarz katedry wawelskiej z roku 1563, oprac. A. Bochnak, Kraków 1979, *Źródła do dziejów Wawelu*, t. 10.
- Jan z Komorowa, *Kronika Zakonu Braci Mniejszych Obserwantów (1209-1536)*, przeł. K. Żuchowski, Kalwaria Zebrzydowska 2014.
- Jan z Komorowa, *Krótka kronika zakonu Braci Mniejszych*, cz. 3, przeł. K. Żuchowski, „Przegląd Kalwaryjski” 2010, nr 14, s. 379-480.
- Joannis Długossi *Anneles seu Cronicae incliti Regni Poloniae*, lib. 11: 1413-1430, red. K. Baczkowski, oprac. D. Turkowska, S. A. Sroka, Varsaviae 2000.
- Kcyensis P., *Wizerunek żywota zakonnego na dwie części rozdzielony, który w sobie zamyka sposób życia zakonnego, y pobudki do miłości Bożej, y cierpienia wszelakiego utrąpienia, y dla tych wszystkich, którzy za Panem krzyż swoy niosą; y pobudki do rozmyślania męki Pána Chrystusowej, y inszym ludziom bogomyślnym bardzo potrzebne y pożyteczne będą*. Przez iednego kápłaná Zakonu Bernádyńskiego, za dozwoleńiem stárszych teraz znowu poprawiony, y powtóre wydány z przydaniem wiele pociesznych náuk. Psalm 33. Kosztuyćie y obácczcie, iż słodki iest Pan: Błogosławiony mąż, który nádzieie w nim pokłada, Kraków 1613².
- Kochowski W., *Lata potopu 1655-1657*, wybrał i przeł. L. Kukulski, Warszawa 1966.
- Kodeks dyplomatyczny miasta Krakowa 1257-1506. Cz. 2, 3 i 4, wyd. i przypisami objaśnił F. Piekosiński, Kraków 1882.
- Komoniecki A., *Chronografia albo dziejopis żywiecki*, wyd. S. Grodziski, I. Dwornicka, Żywiec 1987.
- Korespondencja Hieronima Rozrażewskiego, t. 1: 1567 – 2 VII 1582, wyd. P. Czaplewski, Toruń 1937.
- Kras P., *Mulieres religiosae. Beginki i nowy model kobiecej pobożności*, [w:] *Proces beginiek św. dnickich w 1332 roku. Studia historyczne i edycja łacińsko-polska*, oprac. P. Kras, T. Gałuszka, A. Poznański, Lublin 2017, s. 33-54.
- Kretkowski E., *Historia o cudownym Matki Bożej obrazie w Myslemicach [...] X. Erazma Kretkowskiego, archidyakona y officiala krakowskiego, sekretarza K.J.M. spisana. A przez X. Woyciecha*

- Offiarowicza proboszcza y kaznodzieie myślemickiego [...] do druku podana [...], Kraków 1642.
- Kronika bernardynek lubelskich 1618-1885, oprac. A. Szylar, Lublin 2009.
- Kronika bernardynek świętomichalskich w Wilnie, oprac. M. Kałamajska-Saeed, „Nasza Przyszłość” 2004, t. 101, s. 331-435.
- Kronika klasztoru ss. Bernardynek w Wieluniu, począwszy od fundacji klasztoru w 1612 r. aż do jego kasaty w 1819 r., oprac. A. K. Sitnik, „Studia Franciszkańskie” 2015, t. 25, s. 349-491.
- Kronika klasztoru w Imbramowicach 1741-1758, oprac. M. Dębowska, Kraków 2019.
- Kronika Marcina Bielskiego, t. 2: (Księga IV, V), wyd. K. Turowski, Sanok 1856.
- Kronika mieszczanina krakowskiego z lat 1575-1595, wyd. H. Barycz, Kraków 1930, Biblioteka Krakowska, nr 70.
- Kronika Ojca Cypriana Damirskiego OFM, przeł. K. Żuchowski, „Przegląd Kalwaryjski” 2011, nr 15, s. 367-489.
- Kroniki Bernardynów poznańskich, oprac. S. B. Tomczak, J. Wiesiołowski, Poznań 2002.
- Księga kryminalna miasta Krakowa z lat 1554-1625, oprac. i wyd. W. Uruszczak, M. Mikuła, A. Karabowicz, Kraków 2013, *Fontes Juris Polonici. Prawo miejskie*, t. 1.
- Księga ławników myślenickich z lat 1700-1725, oprac. M. Mikuła, Kraków 2022.
- Księga wiertelnicza krakowska. Ze zbiorów Archiwum Państwowego w Krakowie, cz. 1: 1568-1577 / *Quartaliensum recognitiones et divisiones*, Pars I: 1568-1577, wyd. K. Jelonek-Litewka, A. Litewka, Ł. Walczy, Kraków 1997.
- Księgi egzaminów do święceń w diecezji krakowskiej z lat 1573-1614, oprac. Z. Pietrzyk, Kraków 1991.
- Księgi kryminalne miasta Krakowa z lat 1630-1633, 1679-1690, oprac. i wyd. W. Uruszczak, M. Mikuła, K. Fokt, Kraków 2016.
- Liber quitantiarum Alexandri regis ab a. 1501 ad a. 1506*. (Księga skarbową króla Aleksandra Jag.), Warszawa 1897, Teki Pawińskiego, t. 1.
- Liber quitantiarum regis Casimiri ab a. 1484 ad 1488*. (Księga skarbową króla Kazimierza Jag.), Warszawa 1897, Teki Pawińskiego, t. 2.
- Librowski S., Inwentarz realny dokumentów Archiwum Diecezjalnego we Włocławku, t. 2: *Lata 1551-1760*, Włocławek 1995.
- Lustracja województwa krakowskiego 1564, cz. 2, wyd. J. Małecki, Warszawa 1964.
- Lustracja województwa krakowskiego 1659-1664, cz. 2, wyd. A. Falniowska-Gradowska, F. Leśniak, Warszawa 2005.
- Matricularum Regni Poloniae summaria, excussis codicibus, qui in Chartophylacio Maximo Varsoviensi asservantur, contextuit indicesque adiecit Theodorus Wierzbowski*, t. 1: *Casimiri IV regis tempora complectens 1447-1492*, Varsoviae 1905.
- Matricularum Regni Poloniae summaria, excussis codicibus, qui in Chartophylacio Maximo Varsoviensi asservantur, contextuit indicesque adiecit Theodorus Wierzbowski*, t. 2: *Iohannis Alberti regis tempora complectens (1492-1501)*, Varsoviae 1907.
- Matricularum Regni Poloniae summaria, excussis codicibus, qui in Chartophylacio Maximo Varsoviensi asservantur, contextuit indicesque adiecit Theodorus Wierzbowski*, t. 3: *Alexandri regis tempora complectens (1501-1506)*, Varsoviae 1908.
- Matricularum Regni Poloniae summaria, excussis codicibus, qui in Chartophylacio Maximo Varsoviensi asservantur, contextuit indicesque adiecit Theodorus Wierzbowski*, t. 4: *Sigismundi regis tempora complectens 1507-1548*, cz. 1: *Acta cancellariorum 1507-1548*, Varsoviae 1910.
- Matricularum Regni Poloniae summaria, excussis codicibus, qui in Chartophylacio Maximo Varsoviensi asservantur, contextuit indicesque adiecit Theodorus Wierzbowski*, t. 4: *Sigismundi regis tempora complectens 1507-1548*, cz. 2: *Acta vicecancellariorum 1507-1535*, Varsoviae 1912.
- Matricularum Regni Poloniae summaria, excussis codicibus, qui in Chartophylacio Maximo Varsoviensi asservantur, contextuit indicesque adiecit Theodorus Wierzbowski*, t. 4: *Sigismundi regis tempora complectens 1507-1548*, cz. 3: *Acta vicecancellariorum 1533-1548*, Varsoviae 1915.

- Matricularum Regni Poloniae summaria, excussis codicibus, qui in Chartophylacio Maximo Var-saviensi asservantur, contexuit indicesque adiecit Theodorus Wierzbowski*, t. 5: *Sigismundi Augusti regis tempora complectens 1548-1572*, cz. 1: *Acta cancellariorum 1548-1572*, Varso-viae 1919.
- Memoriale Ordinis Fratrum Minorum a fr. Joanne de Komorowo compilatum*, wyd. X. Liske, A. Lorkiewicz, [w:] *Monumenta Poloniae Historica*, t. 5, Lwów 1888.
- Metryki kościoła Maryackiego i katedry na Wawelu w Krakowie, oprac. J. Sygański, Lwów 1912.
- Mieczkowski D., *Opis życia i cudów świętego Jana Kantego nauczyciela Akademii Krakow-skiej patrona polskiego. Podany rodakom w stuletnią rocznicę kanonizacyjną z przydaniem szczegółów dotyczących się przewodu tej kanonizacji oraz pierwszego jej obchodu w Rzymie i Krakowie przez [...]*, Kraków 1867.
- Miłopolski J., *Obrona Panien Klasztoru S. Iagnieszki w Krakowie na Stradomiu. Przeciwno Politikom którzy zapomniawszy uczciwego, sumienia, Boga. Mowią iż dobrze uczynił Alexan-der Koniecpolski: Który gwałtownie naiechał Klasztor tychże Panien w Wielki tydzień (kiedy wierni boży niewinną mękę Pańską rozmyślał, a największy złoczyńcy pokutują) o piątą go-dzinie wnoc, pedardą Klasztor rozbiwszy, Kościół zwiolował, Panny Bogu wszechmogącemu słubami obowiązane wziął gwałtem, a zatym prawa wszelakie zgwałcił. Przez [...] szlachcica Polskiego wydana*, Kraków 1612.
- Miracula venerabilis patris Prandothae episcopi Cracoviensis*, wyd. W. Kętrzyński, [w:] *Mo-numenta Poloniae Historica*, t. 4, Lwów 1884.
- Monumenta Historica Dioeceseos Wladislaviensis*, t. 2, Wladislaviae 1882.
- Opatowiusz A., *Żywot y cuda Wielebnego Iana Kantego, Doktora w Piśmie Ś. y Professora Aka-demiey Krakowskiey [...]*, Kraków 1632.
- Opis żup krakowskich z roku 1518*, oprac. A. Keckowa, A. Wolff, „Kwartalnik Historii Kultu-ry Materialnej” R. 9, 1961, nr 3: *Zeszyt dodatkowy*, s. 495-670.
- Ossoliński Z., *Pamiętnik*, [b.m.w.] 2004, [edycja komputerowa].
- Pamiętniki o Koniecpolskich. Przyczynek do dziejów polskich XVII wieku*, wyd. S. Przyłęcki, Lwów 1842.
- Pasek J. Ch., *Pamiętniki z czasów panowania Jana Kazimierza, Michała Korybuta i Jana III*, wyd. E. Raczyński, Poznań 1837.
- Pistorius J., *Polonicae Historiae Corpus. Hoc Est, Polonicarum Rerum Latini recentiores & ueteres scriptores, quotquot extant, uno volumine compræhensi omnes, & in aliquot distributi Tomos. Ex Bibliotheca Ioan. Pistorii Nidani D. Opvs Omnibus Pernecessarium, Ad Perfecte Cognito-scendam Regionis Polonicæ, Vicinarumque Ditionum descriptionem: & ad rerum a Polonis per omnes ætates gestarum intelligendam historiam [...]*, Basileæ 1582.
- Pruszczyk P. H., *Kleynoty stołecznego miasta Krakowa, albo kościoły y co w nich iest widzenia godnego y znacznego, przez [...], krotko opisane, powtornie z pilnością przeżyżrane, y do druku z additamentem nowych Kościołow y Relikwii S. podane, z pozwoleniem Zwierzchności Du-chowney*, Kraków 1745.
- Przewodnik Abo Kościołow Krakowskich y rzeczy w nich wiedzenia y widzenia godnych krotkie opisanie. Naprzod tych ktore są w Mieście Krakowie, potem tych co są na Kazimierzu y na Stradomiu, a na koniec tych co są w Kleparzu y po Przedmieściach Krakowskich. Przydatny jest Cathalog wszystkich Krolow Polskich y Biskupow Krakowskich*, Kraków 1603.
- Przewodnik abo Kościołow krakowskich krotkie opisanie wydany w 1603 z widokami Krakowa, którego już nie ma*, oprac. J. Kiliańczyk-Zięba, Kraków 2002.
- Pufendorf S., *Siedem ksiąg o czynach Karola Gustawa króla Szwecji*, przeł. i oprac. W. Kraw-czuk, Warszawa 2013.
- Rachunki generalne Seweryna Bonera 1545*, wyd. O. Łaszczyńska, Kraków 1955, *Źródła do dziejów Wawelu*, t. 2.

- Rachunki podskarbiego Andrzeja Kościeleckiego z lat 1510-1511, oprac. A. Wajs, H. Wajs, Kraków 1997, *Źródła do dziejów Wawelu*, t. 15.
- Radawiecki A., Prawy szlachcic w kazaniu na pogrzebie S. pamięci Jego Mści Pana Andrzeja ze Zmigroda Stadnickiego w osobie iego ukazany we Zmigrodzie dnia 23 Września Roku Pańskiego 1614 [...], Kraków 1625.
- Ranatowicz S., *Opisanie inkursji Szwedów do Polski i do Krakowa (1655-1657)*, wyd. J. Mitkowski, Kraków 1958.
- Rangoni C., *Relacja o Królestwie Polskim z 1604 roku*, oprac. i wyd. J. Byliński, W. Kaczorowski, przeł. K. W. Kisieliński, W. Kazimierski, Opole 2013.
- Rationes curiae Sigismundi Iagellonici, ducis Glogoviensis et Opaviensis, Silesiae et Lusatarum summi capitanei, de annis (1493) 1500-1507*, ed. P. Kozák, Opava 2014.
- Regulamen zakonny, albo konstytucje panien zakonnych prowincji W. Ks. Litewskiego Świętego Kazimierza zakonu S. Franciszka, z różnych statutów generalskich i prowincjałskich i wielu [...] dekretów papieskich [...] zebrane, potem [...] od Kapituły Generalskiej w Hiszpanie korygowane [...] i do zachowania tymże pannom zakonnym podane*, Supraśl 1740.
- Reguła i konstytucje trzeciego zakonu św. Franciszka z dekretów papieskich, z statutów generalskich i prowincjałskich pilnie zebrane dla zakonnic tejże reguły prowincji Ruskiej pod tytułem Niepokalanego Poczęcia Maryi i jednostajnej obserwancji ułożone a od całego definitorium potwierdzone i do druku podane*, Lwów 1744.
- Reguła i konstytucje trzeciego zakonu św. Franciszka z dekretów papieskich, z statutów generalskich i prowincjałskich pilnie zebrane dla zakonnic tejże reguły prowincji Wielkopolskiej S. Maryi Anielskiej i jednostajnej obserwancji ułożone a od całego definitorium potwierdzone i do druku podane*, Warszawa 1742.
- Reguła Wielebnych Panien Zakonnych trzeciego zakonu ojca św. Franciszka przez Leona papieża X potwierdzona, także statuta albo ustaw y generalne przez Ojców św. i kapituły generalne ustanowione i do druku za staraniem O. Jana Kapistrana Połanieckiego [...] dla ich wygody podana*, Kraków 1740.
- Relacje o stanie diecezji krakowskiej 1615-1765*, wyd. W. Müller, Lublin 1978, *Materiały źródłowe do dziejów Kościoła w Polsce*, t. 7.
- Relacje nuncyuszów apostolskich i innych osób o Polsce od roku 1548 do 1690*, t. 2, wyd. E. Rykaczewski, Berlin-Poznań 1864.
- Repertorium Germanicum X, Verzeichnis der in den Registern und Kameralakten Sixtus' IV. vorkommenden Personen, Kirchen und Orte des Deutschen reiches, seiner Diözesen und Territorien 1471-1484*, Vol. 1-2, wyd. U. von Schwarz et al., Berlin-Boston 2018.
- Skrobkiewicz J. L., Korab Na Morzu, Jaśnie Wielmożnego godney pamięci Jego Mei X. Jakuba Zadzika, Biskupa Krakowskiego, Xiążęcia Siewierskiego, etc. Pokazany z Ambony W kościele świętej Agnieszki, na Exequiach Nieboszczykowskich, Dnia 2 Maia. Roku 1642. Przez [...], Zakonu Braci Mnieyszey de Observantia. A potem w druk podany Z rozkazanias y za dozwoleniem Starszych, Kraków 1642.
- Stanisława Oświęcima Dyaryusz 1643-1651, wyd. W. Czermak, Kraków 1907, *Scriptores Rerum Polonicarum*, t. 19.
- Starodawne polskiego prawa pomniki*, t. 6: *Decreta in iudiciis regalibus tempore Sigismundi I Regis Poloniae a. 1507-1531 Cracoviae celebrata*, ed. M. Bobrzyński, Kraków 1881.
- Starodawne prawa polskiego pomniki z ksiąg rękopiśmiennych dotąd nieużytych głównie zaś z ksiąg sądowych ziemskich i grodzkich ziemi krakowskiej*, t. 2, wyd. A. Z. Helcel, Kraków 1870.
- Statuta, constitutiones, et decreta generalia familiae cismontanae Ordinis s. Francisci de observantia, ex omnibus eiusdem Ordinis constitutionibus, et statutis collecta, et restituta iuxta sancitum in Capitulo generali Romano anni 1639. Atque in Generali Congregatione Romana Anni 1642 approbata [...]*, Romae 1642.

- Testamenty szlachty krakowskiej XVII-XVIII w., oprac. A. Falniowska-Gradowska, Kraków 1997.
- Testamenty Zygmunta III Wazy, przeł. M. Plago, A. Poznański, oprac. i wyd. W. Kaczorowski, B. Kaczorowska, M. Kaczorowska, Opole 2013.
- Účty dvora prince Zikmunda Jagellonského a opavského, nejvyššího hejtmana Slezska a Lužic, z let (1493) 1500-1507, kritická edice pramene K vydání připravil P. Kozák, Opava 2014.
- Ustawy Bractwa Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny przy kościele św. Bernardyna Seneńskiego na Stradomiu w Krakowie zatwierdzone przez Książęco-Biskupi Konsystorz [...], Kraków 1900.
- Vetera monumenta Poloniae et Lithuaniae gentiumque finitimarum historiam illustrantia maximam partem nondum edita ex tabularis Vaticanis deprompta collecta ac serie chronologica disposita, t. 3: A Sixto PP. V usque ad Innocentium PP. XII. 1585-1695, ed. A. Theiner, Romae 1863.
- Volumina constitutionum, t. 3: 1611-1640, Vol. 1: 1611-1626, do druku przygot. S. Grodziski, M. Kwiecień, A. Karabowicz, Warszawa 2010.
- Volumina Legum. Przedruk zbioru praw staraniem xx. Pijarów w Warszawie, od roku 1732 do roku 1782 wydanego, t. 4, Petersburg 1860.
- Wielewicki J., Dziennik spraw domu zakonnego OO. Jezuitów u św. Barbary w Krakowie od r. 1579 do r. 1599 (włącznie), Kraków 1881, *Scriptores Rerum Polonicarum*, t. 7.
- Wielewicki J., Dziennik spraw domu zakonnego OO. Jezuitów u św. Barbary w Krakowie od r. 1609 do r. 1619 (włącznie), Kraków 1889, *Scriptores Rerum Polonicarum*, t. 14.
- Wielewicki J., Dziennik spraw domu zakonnego OO. Jezuitów u św. Barbary w Krakowie od roku 1620 do r. 1629 (włącznie), Kraków 1899, *Scriptores Rerum Polonicarum*, t. 17.
- Wypisy źródłowe do dziejów Wawelu z archiwaliów kapitulnych i kurialnych krakowskich, t. 4: 1501-1515, oprac. B. Przybyszewski, Kraków 1965.
- Wypisy źródłowe do dziejów Wawelu z archiwaliów kapitulnych i kurialnych krakowskich, t. 5: 1516-1525, oprac. B. Przybyszewski, Kraków 1970.
- Wypisy źródłowe do dziejów Wawelu z archiwaliów kapitulnych i kurialnych krakowskich, t. 11, cz. 1: 1526-1529, oprac. B. Przybyszewski, Kraków 1984.
- Wypisy źródłowe do dziejów Wawelu z archiwaliów kapitulnych i kurialnych krakowskich, t. 11, cz. 2: 1530-1533, oprac. B. Przybyszewski, Kraków 1986.
- Wypisy źródłowe do dziejów Wawelu z archiwaliów kapitulnych i kurialnych krakowskich, t. 11, cz. 3: 1534-1535, oprac. B. Przybyszewski, Kraków 1987.
- Wypisy źródłowe do dziejów Wawelu z archiwaliów kapitulnych i kurialnych krakowskich, t. 12, cz. 1: 1536-1538, oprac. B. Przybyszewski, Kraków 1989.
- Wypisy źródłowe do dziejów Wawelu z archiwaliów kapitulnych i kurialnych krakowskich, t. 12, cz. 2: 1539-1541, oprac. B. Przybyszewski, Kraków 1991.
- Wypisy źródłowe do dziejów Wawelu z archiwaliów kapitulnych i kurialnych krakowskich, t. 12, cz. 3: 1542-1545, oprac. B. Przybyszewski, Kraków 1997.
- Wypisy źródłowe do dziejów Wawelu z archiwaliów kapitulnych i kurialnych krakowskich, t. 12, cz. 4: 1545-1550, oprac. B. Przybyszewski, Kraków 2008.
- Załuski Kostka A. S., [Konstytucja papieska Benedykta XIV względem naznaczenia spowiednika extraordinaryjnego, 1748], Kraków 1749.
- Zbiór dokumentów zakonu paulinów w Polsce, t. 2: 1464-1550, oprac. J. Zbudniewek, Warszawa 2004.
- Zieliński D., Ogród lilii duchownych Barankowi Bożemu w Klasztorze Krakowskim Jagnieszki Świętej Panien Zakonnych Reguły Franciszka Świętego. Przez jednego z Oycow Bernardynów

- za pozwoleniem Starszych Przygotowany. Wszelkim Osobom żyć pobożnie pragnącym pożyteczny, Kraków 1661.
- Zieliński D., Szata wzorzysta doskonałości, Zakonnicę w oczach Boskich zdobiąca y Wszelkim Stanom ludzi żyć duchownie pragnących pożyteczna. Przez iednego Kapłana Oycow Bernardynow za dozwoleniem Starszych sporządzona. Wszelkiego czasu odzienie twoie niech będzie iasne. Eccles: 9, Kraków 1649.
- Źródła do historii sztuki i cywilizacji, t. 5, z. 1: Cracovia artificum 1501-1550, zebrał J. Ptaśnik, do druku przygot. M. Friedberg, Kraków 1936.
- Źródła do historii sztuki i cywilizacji, t. 5, z. 2: Cracovia artificum 1501-1550, zebrał J. Ptaśnik, do druku przygot. M. Friedberg, Kraków 1937.
- Źródła Franciszkańskie. Pisma świętego Franciszka. Źródła biograficzne świętego Franciszka. Pisma świętej Klary i źródła biograficzne. Teksty ustalające normy dla braci i sióstr od pokuty, red. R. Prejs, Z. Kijas, Kraków 2005.

Opracowania

- Adamek T., Typy monstrancji gotyckich w Polsce i problem regionów, „Roczniki Humanistyczne” 1970, t. 18, z. 5, s. 5-17.
- Album armorum nobilium Regni Poloniae XV – XVIII saec. Herby nobilitacji i indygenatów XV-XVIII w., oprac. B. Trelińska, Lublin 2001.
- Antoniewicz W. L., Klasztor franciszkański w Krośnie, Lwów 1910.
- Antosiewicz A., Bractwo Ducha Świętego, jego geneza i rozwój, [w:] Christianitas et cultura Europae. Księga jubileuszowa profesora Jerzego Kłoczowskiego, cz. 1, red. H. Gapski, Lublin 1998, s. 43-52.
- Anusik Z., Struktura własności ziemskiej w powiecie pilzneńskim w roku 1629, „Przegląd Nauk Historycznych” R. 10, 2011, nr 2, s. 69-108.
- Arndt A., Odpusty. Podręcznik dla duchowieństwa i wiernych, oprac. na podst. niemieckiego dzieła ks. F. Beringera, Kraków 1890.
- Bach T., Habit, [w:] Encyklopedia katolicka, t. 6, red. J. Walkusz, Lublin 1993, kol. 445-447.
- Balicki W., Miasto Tarnów pod względem historycznym, statystycznym, topograficznym i naukowym, Tarnów 1831.
- Banach A. K., Łukomski Andrzej h. Nałęcz, [w:] Polski Słownik Biograficzny, t. 18, red. E. Rostworowski, Wrocław 1973, s. 555-556.
- Banach J., Dawne widoki Krakowa, Kraków 1983.
- Banach S., Demel J., Katalog materiałów ikonograficznych, dotyczących otoczenia Wawelu, [w:] Przemiany dziejowe otoczenia Wawelu, red. S. Banach, Kraków 1953, s. 65-167.
- Bandtkie J. S., Dzieje narodu polskiego, t. 1, Wrocław 1835.
- Bar J., Odnowiona reguła trzeciego zakonu regularnego św. Franciszka, „Prawo Kanoniczne” R. 29, 1986, nr 3/4, s. 101-111.
- Bar J., Polskie zakony, „Prawo Kanoniczne” R. 4, 1968, nr 1-4, s. 421-592.
- Bar J., Udział Polski w literaturze franciszkańskiej. Bibliografia c.d., „Studia Theologica Varsoviensia” 1968, t. 6, z. 1, s. 343-407.
- Barącz S., Pamiętnik Zakonu WW. OO. Bernardynów w Polsce, Lwów 1874.
- Barycz H., Bełza Marcin (1477-1542), [w:] Polski Słownik Biograficzny, t. 1, red. W. Konopczyński, Kraków 1935, s. 411-412.

- Barycz H., *Dobrocieski Mikołaj h. Prus (1559-1608)*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 5, red. W. Konopczyński, Kraków 1939-1946, s. 242-243.
- Barycz H., Pociecha W., Borek (Borgk, Borck) Stanisław (1474-1556), *dziekan krakowski i sekretarz królewski*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 2, red. W. Konopczyński, Kraków 1936, s. 320-322.
- Battaglia A., *Fr. Gabriele Rangoni di Chiari vescovo e cardinale dell'ordine dei minori osse-rvanti. Cenni biografici pubblicati nella faustissima occasione dell'ingresso del reverendiss. d. Giov. Battista Rota alla chiesa prepositurale di Chiari*, Venezia 1881.
- Bazielich A., *Kardynał Jerzy Radziwiłł (1556-1600). Wybrane zagadnienia*, [w:] *Studia historycz-ne*, t. 1, red. M. Żywczyński, Z. Zieliński, Lublin 1968, s. 163-265.
- Bąkowski K., *Dawne kierunki rzek pod Krakowem*, „Rocznik Krakowski” 1902, t. 5, s. 173-182.
- Bednarski S., Alabiano Garcia, jezuita, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 1, red. W. Konopczyński, Kraków 1935, s. 40.
- Bednarski S., *Stosunki kardynała R. Bellarmina z Polską i Polakami. Na podstawie korespon-dencji*, Kraków 1928.
- Bédune L., *Reguły Franciszkańskiego Zakonu Świeckich*, [w:] *Leksykon duchowości katolickiej*, red. M. Chmielewski, Kraków 2002, kol. 1535-1546.
- Bernardyni w Tarnowie. Klasztor i kościół. Informator, przewodnik, oprac. F. Rydzak, Tarnów 2007.
- Bezzubik E., *Rapt w okresie staropolskim*, „Studia Podlaskie” 1999, t. 9, s. 65-72.
- Bieniarzówna J., *Kłoczyński (Kłociński) Marcin (1562-1644)*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 13, red. E. Rostworowski, Kraków 1967-1968, s. 54.
- Bieniarzówna J., *Kromer (Kremer) Ludwik*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 15, red. E. Ro-stworowski, Wrocław 1970, s. 319.
- Bieniarzówna J., *Liberiusz Jacek (1599-1673)*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 17, red. E. Ro-stworowski, Kraków 1972, s. 282-283.
- Bieniarzówna J., *Mieszczanstwo krakowskie XVII w. Z badań nad strukturą społeczną miasta*, Kraków 1969.
- Bieniarzówna J., *Noskowski Jan (właściwie Jan z Noskowa) h. Nałęcz (1478-1542)*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 23, red. E. Rostworowski, Wrocław 1978, s. 224.
- Bieniarzówna J., *Noskowski Łukasz (właściwie Łukasz z Noskowa) h. Nałęcz (ok. 1475-1532)*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 23, red. E. Rostworowski, Wrocław 1978, s. 225-226.
- Bieniarzówna J., *Seignitz (Seignic) Stanisław Michał (1641-1708)*, [w:] *Polski Słownik Biogra-ficzny*, t. 36, red. H. Markiewicz, Warszawa-Kraków 1995-1996, s. 156-157.
- Bieniarzówna J., *Stulecie upadku*, [w:] *Dzieje Krakowa*, t. 2: *Kraków w wiekach XVI-XVIII*, red. J. Bieniarzówna, J. M. Małecki, J. Mitkowski, Kraków 1984, s. 357-537.
- Boaga E., *L'abito degli Ordini mendicanti*, [w:] *La sostanza dell'effimero. Gli abiti degli Ordini religiosi in Occidente. Catalogo*, a cura di G. Rocca, Roma 2000, s. 97-101.
- Bodniak S., *Cikowski Stanisław h. Radwan († 1570)*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 4, red. W. Konopczyński, Kraków 1938, s. 72-73.
- Bogdalski C., *Bernardyni w Polsce 1453-1530*, t. 1: *Zarys dziejów na tle współczesnych wydarzeń*, Kraków 1933.
- Bogdalski C., *Bernardyni w Polsce 1453-1530*, t. 2: *Zakonnicy tego okresu*, Kraków 1933.
- Bogdan F., *Geneza i rozwój klauzury zakonnej. Studium prawno-historyczne*, Poznań 1954.
- Boguniowski J. W., *Rozwój historyczny ksiąg liturgii rzymskiej do Soboru Trydenckiego i ich recepcja w Polsce*, Kraków 2001.
- Bogusz A., *Wieś Siedliska-Bogusz. Monografia zebrana z dokumentów i wspomnień rodzinnych z uwzględnieniem wypadków roku 1846 i życiorysu Jakóba Szeli*, Kraków 1903.
- Boniecki A., *Herbarz polski*, cz. 1: *Wiadomości historyczno-genealogiczne o rodach szlacheckich*, t. 1, Warszawa 1899.

- Boniecki A., *Herbarz polski*, cz. 1: Wiadomości historyczno-genealogiczne o rodach szlacheckich, t. 2, Warszawa 1900.
- Boniecki A., *Herbarz polski*, cz. 1: Wiadomości historyczno-genealogiczne o rodach szlacheckich, t. 3, Warszawa 1900.
- Boniecki A., *Herbarz polski*, cz. 1: Wiadomości historyczno-genealogiczne o rodach szlacheckich, t. 4, Warszawa 1901.
- Boniecki A., *Herbarz polski*, cz. 1: Wiadomości historyczno-genealogiczne o rodach szlacheckich, t. 5, Warszawa 1902.
- Boniecki A., *Herbarz polski*, cz. 1: Wiadomości historyczno-genealogiczne o rodach szlacheckich, t. 6, Warszawa 1903.
- Boniecki A., *Herbarz polski*, cz. 1: Wiadomości historyczno-genealogiczne o rodach szlacheckich, t. 8, Warszawa 1905.
- Boniecki A., *Herbarz polski*, cz. 1: Wiadomości historyczno-genealogiczne o rodach szlacheckich, t. 9, Warszawa 1906.
- Boniecki A., *Herbarz polski*, cz. 1: Wiadomości historyczno-genealogiczne o rodach szlacheckich, t. 10, Warszawa 1907.
- Boniecki A., *Herbarz polski*, cz. 1: Wiadomości historyczno-genealogiczne o rodach szlacheckich, t. 13, Warszawa 1909.
- Boniecki A., *Herbarz polski*, cz. 1: Wiadomości historyczno-genealogiczne o rodach szlacheckich, t. 14, Warszawa 1911.
- Boniecki A., Reiski A., *Herbarz polski*, cz. 1: Wiadomości historyczno-genealogiczne o rodach szlacheckich, t. 16, Warszawa 1913.
- Borkowska M., *Geografia rekrutacji do klasztorów benedyktynek w Wielkim Księstwie Litewskim*, [w:] *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės moterų vienuolijos. Istorija ir paveldas*, sudarytoja A. Vasiliauskienė, red. V. Kamuntavičienė, Kaunas 2014, s. 37-45.
- Borkowska M., *Leksykon zakonnic polskich epoki przedrozbiorowej*, t. 1: Polska Zachodnia i Północna, Warszawa 2004.
- Borkowska M., *Leksykon zakonnic polskich epoki przedrozbiorowej*, t. 2: Polska Centralna i Południowa, Warszawa 2005.
- Borkowska M., *Leksykon zakonnic polskich epoki przedrozbiorowej*, t. 4: Uzupełnienia, klasztory śląskie, wiek XIX, Warszawa 2010.
- Borkowska M., *Łatanie pamięci, czyli rzecz o klasztorным kronikarstwie retrospektywnym*, „Znak” R. 47, 1995, nr 480 (5), s. 103-110.
- Borkowska M., *Panny siostry w roli instytucji usługowej. Czego oczekiwało społeczeństwo od klasztoru żeńskiego w XVII i XVIII wieku*, [w:] *Klasztor w społeczeństwie średniowiecznym i nowożytnym*, red. M. Derwich, A. Pobóg-Lenartowicz, Opole-Wrocław 1996, s. 55-63.
- Borkowska M., *Panny siostry w świecie sarmackim*, Warszawa 2002.
- Borkowska M., *Powiązania rodzinne wewnątrz wspólnoty zakonnej na przykładzie krakowskich bernardynek*, „Nasza Przyszłość” 2005, t. 104, s. 71-85.
- Borkowska M., *Propria stubella. Na styku prawa i architektury*, „Nasza Przyszłość” 2006, t. 105, s. 279-294.
- Borkowska M., *Zakony żeńskie w Polsce w epoce nowożytnej*, Lublin 2010, *Dzieje chrześcijaństwa Polski i Rzeczypospolitej Obojga Narodów*, z. Wiek XVI-XVIII, 8.
- Borkowska M., *Zakony żeńskie w Polsce w okresie potrydenckim*, [w:] *Zakony i klasztory w Europie Środkowo-Wschodniej X-XX wiek. Materiały z międzynarodowego seminarium pt.: Atlas ruchu zakonnego w Europie Środkowo-Wschodniej X-XX wiek*. Lublin, 25-27 listopada 1993, red. H. Gapski, J. Kłoczowski, Lublin 1999, s. 197-243.
- Borkowska M., *Życie codzienne polskich klasztorów żeńskich w XVII-XVIII wieku*, Warszawa 1996.

- Borkowska U., *Beginiki i begardzi*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, t. 2, red. F. Gryglewicz et al., Lublin 1995, kol. 177-181.
- Borkowski I., *Wielowymiarowość milczenia jako narzędzia wychowawczego i kary w zamkniętej społeczności komunikacyjnej klasztoru klauzurowego*, „*Colloquia Anthropologica et Communicativa*” 2015, vol. 8, s. 141-152.
- Bruździński A., *Bielany – ulubione miejsce Krakowa. Związki bielańskich kamedułów z Krakowem w okresie staropolskim*, „*Folia Historica Cracoviensia*” 2011, t. 17, s. 31-78.
- Bruździński A., *Biskup Piotr Tylicki wobec zakonów w swojej diecezji (1607-1616)*, „*Folia Historica Cracoviensia*” 2004, t. 10, s. 49-69.
- Bruździński A., *Bractwa religijne w siedemnastowiecznym Krakowie. Zarys problematyki*, [w:] *Historia świadectwem czasów. Księdzu profesorowi Tomaszowi Zahajkiewiczowi*, red. W. Bielek, S. Tylus, Lublin 2006, s. 103-147.
- Bruździński A., *Działalność synodalna biskupa Piotra Tylickiego w diecezji krakowskiej (1607-1616)*, [w:] *Lex tua veritas. Księga pamiątkowa dedykowana Jego Magnificencji Księdzu Profesorowi Janowi Maciejowi Dyduchowi z okazji 70. rocznicy urodzin*, red. P. Majer, A. Wójcik, Kraków 2010, s. 733-749, *Studia – Papieska Akademia Teologiczna w Krakowie. Wydział Teologiczny*, t. 17.
- Bruździński A., *Kanonicy regularni od pokuty na ziemiach polskich*, Kraków 2003.
- Bruździński A., *Kasaty klasztorów męskich w Krakowie na przełomie XVIII i XIX w.*, [w:] *Kasaty klasztorów na obszarze dawnej Rzeczypospolitej Obojga Narodów i na Śląsku na tle procesów sekularyzacyjnych w Europie*, t. 1: *Geneza. Kasaty na ziemiach zaborów austriackiego i rosyjskiego*, red. M. Derwich, Wrocław 2014, s. 141-158.
- Bruździński A., *Klasztor bernardynów w Kole w okresie staropolskim*, [w:] *Bernardyni kołscy 1466-2016. 550 lat dziedzictwa i posługi*, red. K. Witkowski, Koło 2016, s. 11-38.
- Bruździński A., *Ludwik i Anna Helclowie oraz ich rakowicka fundacja Bogu i ludziom*, [w:] *Dziedzictwo rodziny Helclów w Krakowie*, red. S. Basista, Kraków 2014, s. 61-89.
- Bruździński A., *Nowicjat w klasztorze bernardynów w Leżajsku w drugiej połowie XVII wieku*, [w:] *Sanktuarium Matki Bożej Pocieszenia w Leżajsku*, red. A. K. Sitnik, A. Dworzak, Kalwaria Zebrzydowska 2020, s. 157-253.
- Bruździński A., *„Zakony do ścisłego zachowania reguły doprowadził”. Biskup Piotr Tylicki wobec zakonów w diecezji krakowskiej (1607-1616)*, [w:] *Klasztor w Kościele średniowiecznym i nowożytnym*, red. M. Derwich, A. Pobóg-Lenartowicz, Warszawa–Wrocław–Opole 2010, s. 121-142.
- Budka W., *Boner Jan*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 2, red. W. Konopczyński, Kraków 1936, s. 297-299.
- Budka W., *Dembiński Samuel Andrzej*, h. Rawicz, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 5, red. W. Konopczyński, Kraków 1939-1946, s. 73-74.
- Bukowski W., *Luborzycza*, [w:] *Słownik historyczno-geograficzny województwa krakowskiego w średniowieczu*, cz. 3, z. 4: *Łaganów – Łyszkowice*, oprac. W. Bukowski [et al.], red. F. Sikora, Kraków 2003, s. 729-741.
- Bukowski W., *Mogiła*, [w:] *Słownik historyczno-geograficzny województwa krakowskiego w średniowieczu*, cz. 4, z. 4: *Mogiłnice – Mrzygłód Stary*, oprac. W. Bukowski [et al.], red. W. Bukowski, Kraków 2014, s. 693-754.
- Bukowski W., *Salomonowie herbu Łabędź. Ze studiów nad patrycjatem krakowskim wieków średnich*, [w:] *Cracovia, Polonia, Europa. Studia z dziejów średniowiecza ofiarowane Jerzemu Wyrozumskiemu w sześćdziesiątą piątą rocznicę urodzin i czterdziestolecie pracy naukowej*, red. K. Baczkowski [et al.], Kraków 1995, s. 113-145.
- Bukowski W., *Secygniowski (Sancygniowski) Mikołaj h. Jelita*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 36, red. H. Markiewicz, Warszawa–Kraków 1995-1996, s. 129-130.

- Bukowski W., *Secygniowski (Sancygniowski) Piotr h. Jelita (zm. 1430)*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 36, red. H. Markiewicz, Warszawa–Kraków 1995-1996, s. 132-134.
- Carmody M., *Studium z dziejów Zakonu Braci Mniejszych w Europie Środkowej i Wschodniej w końcu XIX na początku XX w.*, [w:] *Zakony i klasztory w Europie Środkowo-Wschodniej X-XX wiek. Materiały z międzynarodowego seminarium pt.: Atlas ruchu zakonnego w Europie Środkowo-Wschodniej X-XX wiek*. Lublin, 25-27 listopada 1993, red. H. Gapski, J. Kłoczowski, Lublin 1999, s. 317-330.
- Casagrande G., *Il movimento religioso femminile. Storie di bizzocche e di terziarie*, [w:] *Carità operosa. Dall'Ordine della Penitenza al Terz'Ordine francescano (secc. XII-XV)*, a cura di A. Maiarelli, Roma 2021, s. 87-104.
- Cendrowski S., *Nowe ustalenia w kwestii śmierci i pochówku kardynała Jerzego Radziwiłła (1556-1600)*, „Klio” 2014, t. 31, nr 4, s. 19-41.
- Cercha M., *Pomniki Krakowa Maksymiliana i Stanisława Cerchów z tekstem Feliksa Kopery*, t. 3, Kraków 1904.
- Ch[odyński] S., *Procent*, [w:] *Encyklopedia kościelna*, t. 21, red. M. Nowodworski, Warszawa 1896, s. 371-373.
- Chadam A., *Lublin*, [w:] *Klasztory bernardyńskie w Polsce w jej granicach historycznych*, red. H. E. Wyczawski, Kalwaria Zebrzydowska 1985, s. 524-526.
- Chadam A., *Tarnów*, [w:] *Klasztory bernardyńskie w Polsce w jej granicach historycznych*, red. H. E. Wyczawski, Kalwaria Zebrzydowska 1985, s. 542-544.
- Chmiel A., *Domy krakowskie. Ulica Floryńska, cz. 1: Liczby or. nieparzyste 1-57*, Kraków 1917, Biblioteka Krakowska, nr 54.
- Chmiel A., *Domy krakowskie. Ulica Floryńska, cz. 2: Liczby or. parzyste 2-14*, Kraków 1919, Biblioteka Krakowska, nr 57.
- Chmiel A., *Domy krakowskie. Ulica Grodzka, cz. 1: Liczby or. nieparzyste 1-27*, Kraków 1934, Biblioteka Krakowska, nr 81.
- Chmielewski M., *Duchowość*, [w:] *Leksykon duchowości katolickiej*, red. M. Chmielewski, Kraków 2002, s. 226-232.
- Chodyński S., *Bernardynki*, [w:] *Encyklopedia kościelna*, t. 2, red. M. Nowodworski, Warszawa 1873, s. 227-233.
- Chotkowski W., *Historia polityczna Kościoła w Galicyi za rządów Maryi Teresy*, t. 1, Kraków 1909.
- Chotkowski W., *Księdza Prymasa Poniatowskiego spustoszenia kościelne w Krakowie. Przyczynek do dziejów Uniwersytetu w Krakowie*, Kraków 1918.
- Chotkowski W., *Rzemiosła i cechy krakowskie w XV wieku*, Kraków 1891.
- Choupin L., *Istota i obowiązki stanu zakonnego. Przepisy obecnie obowiązujące*, Kraków 1930.
- Ciszewska M., *Tuliusz domowy. Świeckie oratorstwo szlacheckie kręgu rodzinnego (XVII-XVIII wiek)*, Warszawa 2016, *Studia Staropolskie. Series Nova*, t. 44.
- Columbás G., *Abito religioso*, [w:] *Dizionario degli istituti di perfezione*, t. 1, Roma 1974, s. 50-56.
- Creytens R., *La riforma dei monasteri femminili dopo i Decreti Tridentini*, [w:] *Il Concilio di Trento e la riforma tridentina. Atti del Convegno storico internazionale, Trento 2-6 settembre 1963*, Vol. 1, Roma 1965, s. 45-83.
- Czacki T., *O litewskich i polskich prawach, o ich duchu, źródłach, związku, i o rzeczach zawartych w pierwszym statucie dla Litwy, 1529 roku wydanym*, t. 2, wyd. K. J. Turowski, Kraków 1861.
- Czeppe M., *Romiszcowski (Remiszewski, Remiszowski) Sariusz Aleksander h. Jelita (ok. 1740-1795)*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 32, red. E. Rostworowski, Kraków 1989-1991, s. 1-2.

- Czubeł J., *Jan Chryzostom z Goławic Pasek w oświeceniu archiwalnym (1667-1701)*, „Rozprawy Wydziału Filologicznego” 1900, t. 13, s. 33-113.
- Czwojdrak B., *Jan Hincza z Rogowa – rycerz królowej Zofii*, [w:] *Faworycy i opozycjoniści. Król a elita polityczne w Rzeczypospolitej XV-XVIII wieku*, red. M. Markiewicz, R. Skowron, Kraków 2006, s. 61-66.
- Czwojdrak B., *Miłość i polityka w kręgach dworu królewskiego – królowa Zofia Holszańska i jej rycerze*, [w:] *Miłość w czasach dawnych*, red. B. Możejko, A. Paner, Gdańsk 2009, s. 121-129.
- Czwojdrak B., *Paulini w Dankowie – nieudana fundacja Jana Hinczy z Rogowa*, [w:] *Veritati serviens. Księga pamiątkowa Ojcu Profesorowi Januszowi Zbudniewkowi ZP*, red. J. Dziegielewski [et al.], Warszawa 2009, s. 365-368.
- Czwojdrak B., *Rogowscy herbu Działosza podskarbiowie królewscy. Studium z dziejów możnowładztwa w drugiej połowie XIV w. i XV w.*, Katowice 2002.
- Czwojdrak B., *Wiarygodność wpisów obituarnych w nekrologach krakowskich klasztorów mendykanckich w średniowieczu*, [w:] *Mendykanci w średniowiecznym Krakowie*, red. K. Ożóg, T. Gałuszka, A. Zajchowska, Kraków 2008, s. 75-81.
- Czwojdrak B., *Zofia Holszańska. Studium o dworze i roli królowej w późnośredniowiecznej Polsce*, Warszawa 2012.
- Dacka I. M., *„Korona polska” Kaspra Niesieckiego Pomnik staropolskiego piśmiennictwa heraldycznego*, Warszawa 2004.
- Daniluk M., *Duchowość chrześcijańska*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, t. 4, red. E. Łukaszyk, L. Bieńkowski, E. Gryglewicz, Lublin 1989, kol. 317-330.
- Daniluk M., *Encyklopedia Instytutów życia konsekrowanego i stowarzyszeń życia apostołskiego*, Lublin 2000.
- Daniluk M., *Jan Kapistran*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, t. 7, red. S. Wielgus [et al.], Lublin 1997, kol. 796-798.
- Danowska E., *„Taka jest ostatniej woli mojej ordynacja”. Testament Elżbiety Kuligowiczowej z roku 1709*, „Teki Krakowskie” 1997, t. 4, s. 117-128.
- Dianni J., *Jagielski Adam Szczepan*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 10, red. K. Lepszy, Wrocław 1962-1964, s. 310-311.
- Długosz J., *Lubomirski Sebastian h. Szreniawa (ok. 1546-1613)*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 18, red. E. Rostworowski, Wrocław 1973, s. 40-42.
- Dobrzycki J., *Zarys dziejów otoczenia Wawelu*, [w:] *Przemiany dziejowe otoczenia Wawelu*, red. S. Banach, Kraków 1953, s. 1-30.
- Dopierała K., *Księga papieża*, Poznań 1996.
- Duchniewski J., *Kasaty zakonów i klasztorów w Polsce*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, t. 7, Lublin 1997, kol. 936-937.
- Dunin-Borkowski J., *Almanach błękitny. Genealogia żyjących rodów polskich*, Lwów 1908.
- Dworzaczek W., *Leliwici Tarnowscy. Z dziejów możnowładztwa małopolskiego. Wiek XIV-XV*, Warszawa 1971.
- Dygat A., Rybak A., *Odrodzenie klasztoru zwierzyńskiego za ksieni Doroty Kątskiej (1591-1643)*, „Nasza Przyszłość” 1977, t. 47, s. 171-210.
- Dzieje Krakowa*, t. 3: *Kraków w latach 1796-1918*, red. J. Bieniarzówna, J. M. Małecki, Kraków 1994.
- Dzikowska J., *Dzieje kościoła świętego Mikołaja na Wesołej*, „Rocznik Krakowski” 1938, t. 30, s. 133-172.
- Esposito A., *Ospitare e assistere le donne. Forestiere e stranieri nella Roma del Rinascimento*, „Mélanges de l'École française de Rome – Moyen Âge” 2019, t. 131-2, s. 427-435.
- Estreicherówna M., *Wykaz zniesionych kościołów, kaplic i klasztorów w Krakowie*, „Kalendarz Katolicki Krakowski na Rok Pański 1889” 1889, s. 105-119.

- Fabiański M., *Złoty Kraków*, Kraków 2010.
- Fischinger A., Daranowska-Łukaszewska J., Samek J., *Kościół p.w. św. Agnieszki i Łucji, obecnie kościół garnizonowy p.w. Najświętszej Panny Marii i dawny klasztor bernardynek*, [w:] *Katalog zabytków sztuki w Polsce*, t. 4: Miasto Kraków, cz. 4: Kazimierz i Stradom – kościoły i klasztory, red. I. Rejduch-Samkowa, J. Samek, Warszawa 1987, s. 1-6.
- Fitych T., *Korespondencja dyplomatyczna Giovanniego Battisty Lancellottiego nuncjusza apostolskiego w Polsce w latach 1622-1627*, „Poznańskie Studia Teologiczne” 2001, t. 10, s. 253-328.
- Flaga J., *Bractwa religijne w epoce staropolskiej w świetle ich organizacji i struktury wewnętrznej*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 2017, t. 107, s. 89-101.
- Fokt K., Grabianowski Andrzej h. Świnka (zm. przed 24 XI 1683 r.), [w:] *Profesorowie Wydziału Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego*, t. 1: 1364-1780, red. W. Uruszczak, Kraków 2015, s. 76-77.
- Follprecht K., *Włosi w elicie politycznej Krakowa do połowy XVII w.* Typografia siedzib, [w:] *Elita władzy miasta Krakowa i jej związki z miastami Europy w średniowieczu i epoce nowożytnej (do połowy XVII wieku)*. Zbiór studiów, red. Z. Noga, Kraków 2011, s. 251-265.
- Gach P. P., *Geografia strat zakonów polskich w końcu XVIII i w XIX wieku*, Rzym 1980.
- Gach P. P., *Kasaty zakonów na ziemiach dawnej Rzeczypospolitej i Śląska 1773-1914*, Lublin 1984.
- Gach P. P., *Le soppressioni dei Regolari (1773-1914) nella cartografia e nella recente storiografia polacca*, [w:] *Le inchieste europee sui beni ecclesiastici. (Confronti Regionali secc. XVI-XIX)*, a cura di G. Poli, Bari 2005, s. 207-228.
- Gaczol A., *Prace konserwatorskie w zespole klasztornym Bernardynek w Krakowie – przywrócenie renesansowej loggi arkadowej dawnego dworu Lanckorońskich*, „Wiadomości Konserwatorskie” 2004, nr 16, s. 63-67.
- Gadomski J., *Gotyckie malarstwo tablicowe Małopolski 1460-1500*, Warszawa 1988.
- Gałuszka T., *Kryzys w diecezji krakowskiej w pierwszej połowie XIV wieku? Z badań nad „Tractatus contra beghardos” Henryka Harrera*, [w:] *Ecclesia semper reformanda. Kryzysy i reformy średniowiecznego Kościoła*, red. T. Gałuszka, T. Graff, G. Ryś, Kraków 2013, s. 285-300.
- Gawęda S., *Udział możnowładztwa małopolskiego w dochodach z żup krakowskich w XIV i XV wieku*, „Studia i Materiały do dziejów Żup Solnych w Polsce” 1968, t. 2, s. 235-251.
- Gąsior R., *Pozwoliła się prowadzić Duchowi Świętemu*, Kraków 2005.
- Gąsior R., Matuła T., *Szkoła Sióstr Prezentek w Krakowie w latach 1627-1918*, Lublin 1998.
- Gąsiorowska P., *Konwent klarysek krakowskich do końca XVIII wieku. Studium prozopograficzne*, Kraków 2015.
- Gąsiorowska P., *Początki klasztoru św. Agnieszki (bernardynek) w Krakowie. Rekonesans badawczy*, [w:] *Mendykanci w średniowiecznym Krakowie*, red. K. Ożóg, T. Gałuszka, A. Zajchowska, Kraków 2008, s. 113-130.
- Gąsiorowska P., *Szembekówna Teresa, w zakonie Franciszka h. własnego (ok. 1668-1724)*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 48, red. A. Romanowski, Kraków 2012-2013, s. 126-127.
- Gąsiorowska P., *Tarnowska Zofia w zakonie Regina h. Leliwa (zm. 1548)*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 52, red. A. Romanowski, Kraków 2018, s. 365-367.
- Gąsiorowska P., *Tercjarze franciszkańscy na ziemiach polskich do XVI wieku*, [w:] *800 lat Franciszkańskiego Zakonu Świeckich na ziemiach polskich. Dzieje – postacie – literatura*, red. A. M. Pańczak, Poznań 2023, s. 33-55.
- Gąsiorowski W., *Kościół Archipresbiteralny N.P. Maryi w Krakowie*, Kraków 1878.
- Genealogia*. Tablice, oprac. W. Dworzaczek, Warszawa 1959.
- Gerhards A., *Dictionnaire historique des ordres religieux*, Paris 1998.
- Gil C., *Słownik polskich karmelitanek bosych 1612-1914*, Kraków 1999.
- Giorgini F., *Le beghine*, [w:] *La sostanza dell'effimero. Gli abiti degli Ordini religiosi in Occidente*. Catalogo, a cura di G. Rocca, Roma 2000, s. 515-517.

- Glemma T., *Krakowski konsystorz biskupi za czasów Andrzeja Rawy Gawrońskiego*, „Nasza Przyszłość” 1948, t. 4, s. 225-242.
- Gloger Z., *Encyklopedia staropolska ilustrowana*, t. 1, Warszawa 1900.
- Głuszak M., *Abrenuncjacja od substancji rodzicielskiej w świetle akt grodzkich przemyskich z lat 1651-1657*, „Krakowskie Studia z Historii Państwa i Prawa” 2019, t. 12, z. 1, s. 23-38.
- Gniecki C., *Franciszkańska duchowość siostr bernardynek*, [w:] 400-lecie klasztoru Sióstr Bernardynek na ziemi wieluńskiej, red. J. Książek, J. Olejnik, Wieluń 2013, s. 126-140, Wieluńska Biblioteka Regionalna, nr 26.
- Golichowski N., *Przed nową epoką. Materiały do historii OO. Bernardynów w Polsce*, Kraków 1899.
- Górski K., *Anna Maria Marchocka – m. Teresa od Jezusa (1603-1652), karmelitanka bosa*, „Nasza Przyszłość” 1974, t. 41, s. 21-28.
- Grabowski A., *Cmentarze dawnego Krakowa. Wypisy z dzieł*, oprac. J. Stasiak, red. A. Wawruszczuk, Kraków 2008.
- Grabowski A., *Skarbniczka naszej archeologii*, Lipsk 1855.
- Grabowski A., *Starożytnicze wiadomości o Krakowie. Zbiór pism i pamiątek dotyczących się opisowej i dziejowej przeszłości oraz zwyczajów tej dawnej stolicy kraju, z dodatkiem różnych szczegółów Polaków mających. Z dawnych rękopiśmiennych źródeł zebrał [...]*, Kraków 1852.
- Graff T., Wołyniec B., Wróbel E. E., *Mikołaj Zebrzydowski 1553-1620. Szkic biograficzny*, Kraków 2020.
- Gramatowski W., *Polonika liturgiczne w Kongregacji Obrzędów 1588-1632. Studium z dziejów Kurii Rzymskiej*, Rzym-Warszawa 1998.
- Gręźlikowski J., *Trydencka reforma i odnowa Kościoła. Refleksje w 450. rocznicę od zakończenia obrad Soboru Trydenckiego (1545-1563)*, „Studia Włocławskie” 2014, t. 16, s. 126-146.
- Groby królów polskich w Krakowie w kościele katedralnym na zamku. *Poprzedza Kronika X. Krzysztofa Zelnera mansonarza w kościoła Panny Maryi. Tę oraz inne pomniki historyczne, z dawnych rękopisów wydał A. Grabowski*, Kraków 1835.
- Grodziski S., *W Królestwie Galicji i Lodomerii*, Kraków 2005.
- Grollová J., Rywiková D., *Bekyně a kazatelé: Mezi mravním ideálem, homiletikou a pastorační praxí v českých zemích 14.-16. století*, Veduta 2022.
- Gruczyński K. S., *Zbiory archiwalno-muzealne Krakowskiego Kościoła Garnizonowego św. Agnieszki*, Kraków 1995.
- Grudziński J., Lesman H., *Bernardyn ze Sieny*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, t. 2, red. F. Gryglewicz, R. Łukaszyk, Z. Sułowski, Lublin 1976, kol. 313-314.
- Grudziński K., *Jarocki Franciszek*, [w:] *Słownik polskich pisarzy franciszkańskich (Bernardyni i Franciszkanie śląscy. Franciszkanie Konwentualni, Klaryski oraz Zgromadzenia III Reguły)*, red. H. E. Wyczawski, Warszawa 1981, s. 190-191.
- Grudziński K., *Radwański Benigny*, [w:] *Słownik polskich pisarzy franciszkańskich (Bernardyni i Franciszkanie śląscy. Franciszkanie Konwentualni, Klaryski oraz Zgromadzenia III Reguły)*, red. H. E. Wyczawski, Warszawa 1981, s. 404-405.
- Grudziński K., *Rafał z Proszowic*, [w:] *Hagiografia polska*, t. 2, red. R. Gustaw, Poznań 1972, s. 261-270.
- Grudziński K., *Wilno – św. Michał*, [w:] *Klasztory bernardyńskie w Polsce w jej granicach historycznych*, red. H. E. Wyczawski, Kalwaria Zebrzydowska 1985, s. 556-560.
- Grzebień L., *Męciński Wojciech (junior) h. Poraj (1715-1783)*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 20, red. E. Rostworowski, Kraków 1975, s. 501.
- Grzebień L., *Sawicki Kasper h. Nowina (1552-1620)*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 35, red. H. Markiewicz, Wrocław 1994, s. 324-326.

- Grzesiowski J., Piotrowicz J., *Sól małopolska w nadaniach i przywilejach dla klasztorów (do początku XVI wieku)*, „*Studia i Materiały do Dziejów Żup Solnych w Polsce*” 1965, t. 1, s. 71-189.
- Gustaw R., *Klasztor i kościół św. Józefa ss. bernardynek w Krakowie 1646-1946*, Kraków 1947, Biblioteka Krakowska, nr 105.
- Gustaw R., Kaczmarczyk K., *Katalog archiwum klasztoru sióstr bernardynek przy kościele św. Józefa w Krakowie*, „*Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne*” 1970, t. 20, s. 5-94.
- Gustaw R. M., Sitnik A. K., *Klasztor i kościół św. Józefa ss. Bernardynek w Krakowie 1646-2009*, Kalwaria Zebrzydowska 2013.
- Gwóźdź J., „*Ars moriendi*” w klasztorach żeńskich doby staropolskiej. Zarys problematyki, „*Rocznik Biblioteki Narodowej*” 2006, t. 37/38, s. 257-280.
- Gwóźdź J., *Kultura pisma i książki w żeńskich klasztorach dawnej Rzeczypospolitej XVI-XVIII wieku*, Katowice 2015.
- Gwóźdź J., *Piśmiennictwo pragmatyczne w klasztorach żeńskich w XVII-XVIII wieku. Zarys problematyki*, [w:] *Piśmiennictwo pragmatyczne w Polsce do końca XVIII wieku na tle powszechnym*, red. J. Gancewski, A. Wałkowski, Olsztyn 2006, s. 43-59.
- Gwóźdź J., *Polskie mniszki okresu potrydenckiego pod władzą biskupów*, [w:] *Klasztor w Kościele średniowiecznym i nowożytnym*, red. M. Derwich, A. Pobóg-Lenartowicz, Warszawa-Wrocław-Opole 2010, s. 219-230.
- Gwóźdź J., *Święte, świątobliwe i światowe. O kobietach w polskich klasztorach barokowych*, [w:] *Liber amicorum professoris Ioannis Malicki*, red. D. Rott, P. Wilczek, B. Stuchlik-Surowiak, Katowice 2011, s. 101-113.
- Hajdukiewicz L., Grabianowski Andrzej (zm. 1683), [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 8, red. K. Lepszy, Wrocław-Kraków 1959-1960, s. 463.
- Haratym A., *Kraków (z miastami Kazimierzem i Kleparzem oraz przedmieściami i najbliższą okolicą)*, [w:] *Zniszczenia szwedzkie na terenie Korony w okresie potopu 1655-1660*, oprac. M. K. Nagielski et al., Warszawa 2015, s. 325-373.
- Hirschberg A., *O życiu i pismach Justa Ludwika Decjusza 1485-1545*, Lwów 1874.
- Homola-Skąpska I., *Józef Dietl i jego Kraków*, Kraków 1993.
- Horodyski B., *Fragment katalogu dokumentów pergaminowych Biblioteki Ordynacji Zamojskiej*, „*Przegląd Historyczny*” 1946, t. 36, s. 96-119.
- Hoszowski K., *Jan Korczbach kanonik krakowski i słynny architekt z XVI wieku, jego fundacje i odbudowa niegdyś spalonego a dziś ubytego kościoła ŚŚ. Agnieszki i Łucyi z klasztorem św. Klary*, Kraków 1882.
- Iriarte L., *Historia franciszkanizmu*, przeł. S. Kafel, A. Zębik, K. Kuklińska, Kraków 1998.
- Jaglarz M., *Księgarstwo krakowskie XVI wieku*, Kraków 2004, Biblioteka Krakowska, nr 147.
- Jakubowski Z., *Początki Bractwa Najświętszego Sakramentu przy kościele Bożego Ciała w Krakowie*, „*Nasza Przyszłość*” 1971, t. 36, s. 163-170.
- Janicka-Olczakowa E., *Zakony żeńskie w Polsce*, [w:] *Kościół w Polsce*, t. 2: *Wiek XVI-XVIII*, red. J. Kłoczowski, Kraków 1969, s. 731-778.
- Jaroszewicz F., *Matka Świętych Polska albo Żywoty Świętych, Błogosławionych, Świątobliwych, pobożnych Polaków i Polek wszelkiego stanu i kondycji, każdego wieku od zakrzewionej w Polsce Chrześcijańskiej Wiary osobliwą życia doskonałością słynących. Z różnych autorów i pism tak polskich jak i cudzoziemskich zebrane i spisane przez [...] kapłana Zakonu Św. O. Franciszka Reformatów. Dla zbudowania żyjących i potomnych, dla pociechy duchowej swoich krewnych do druku podane r.p. 1767, cz. 2*, Poznań 1893.
- Jombart É., *Novice*, [w:] *Dictionnaire de droit canonique contenant tous les termes du droit canonique avec un sommaire de l'histoire et des institutions et de l'état actuel de la discipline*, red. R. Naz, t. 6, Paris 1957, kol. 1024-1033.

- Jordan W., *Panien bernardynek sprawy artystyczne. O wystroju dawnego kościoła SS. Bernardynek w Wieluniu*, „Rocznik Wieluński” 2009, t. 9, s. 29-68.
- K[antak] K., Zieliński Daniel, [w:] M. Nowodworski, *Encyklopedia kościelna podług teologicznej encyklopedji Wetzer’a i Weltego z licznymi jej dopełnieniami przy współudziale wielu duchownych i świeckich osób [...]*, t. 33, red. S. Biskupski, Włocławek 1933, s. 208.
- Kachel J., *Bernardyni 1453-2003. Kapłani i bracia zakonni prowincji polskich oraz kustodii św. Michała na Ukrainie*, Wydanie jubileuszowe, cz. 1: A-C, Warta 2004.
- Kachel J., *Bernardyni 1453-2003. Kapłani i bracia zakonni prowincji polskich oraz kustodii św. Michała na Ukrainie*, Wydanie jubileuszowe, cz. 2: D-J, Warta 2004.
- Kachel J., *Bernardyni 1453-2003. Kapłani i bracia zakonni prowincji polskich oraz kustodii św. Michała na Ukrainie*, Wydanie jubileuszowe, cz. 3: K-L, Warta 2004.
- Kachel J., *Bernardyni 1453-2003. Kapłani i bracia zakonni prowincji polskich oraz kustodii św. Michała na Ukrainie*, Wydanie jubileuszowe, cz. 4: M-P, Warta 2004.
- Kachel J., *Bernardyni 1453-2003. Kapłani i bracia zakonni prowincji polskich oraz kustodii św. Michała na Ukrainie*, Wydanie jubileuszowe, cz. 5: R-T, Warta 2004.
- Kachel J., *Bernardyni 1453-2003. Kapłani i bracia zakonni prowincji polskich oraz kustodii św. Michała na Ukrainie*, Wydanie jubileuszowe, cz. 6: U-Ż, Warta 2004.
- Kaczor-Scheitler K., *O kulcie maryjnym Daniela Zielińskiego w świetle przedmowy poprzedzającej Szatę wzorzystą doskonałości (1649)*, „Respectus Philologicus” 2017, nr 32 (37), s. 20-29.
- Kaczor-Scheitler K., *Perswazja w wybranych medytacjach siedemnastowiecznych z klasztoru norbertanek na Zwierzyńcu*, Łódź 2016.
- Kalinowska B., *Kapituły i kongregacje w klasztorze ojców Bernardynów w Ostrołęce*, „Zeszyty Naukowe Ostrołęckiego Towarzystwa Naukowego” 2006, t. 20, s. 77-83.
- Kalinowska J., *Jan Hincza z Rogowa i jego działalność fundacyjna na dworze pierwszych Jagiellonów*, „Analecta Cracoviensia” 1987, t. 19, s. 319-341.
- Kalinowska J., *Kaplica Jana Hinczy w katedrze na Wawelu i jej malowidła ściennie*, „Studia do Dziejów Wawelu” 1991, t. 5, s. 133-235.
- Kalinowski R., *Klasztory karmelitanek bosych w Polsce, na Litwie i Rusi ich początek, rozwój i tułactwo w czasie rozruchów wojennych w XVII wieku. Rzecz osnuta na kronikach klasztornych*, [t. 3:] Kraków. I. Klasztor św. Marcina, Kraków 1904.
- Kalinowski R., *Klasztory karmelitanek bosych w Polsce, na Litwie i Rusi. Ich początek i tułactwo w czasie rozruchów wojennych w XVII wieku. Rzecz osnuta na kronikach klasztornych*, [t. 1:] Wilno, Kraków 1900.
- Kałowski J., *Ewolucja prawodawstwa kościelnego dotyczącego instytutów zakonnych o ślubach prostych*, „Prawo Kanoniczne” 1991, t. 34, nr 3-4, s. 75-103.
- Kałowski J., *Podział na chóry w polskich żeńskich instytutach zakonnych*, „Prawo Kanoniczne” 1991, t. 34, nr 1-2, s. 87-101.
- Kamiński A., *Myszkowski Wawrzyniec z Mirowa i Spytkowic h. Jastrzębiec*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 22, red. E. Rostworowski, Wrocław 1977, s. 399-401.
- Kantak K. J., *Bernardyni polscy*, t. 1: 1453-1572, Kraków 1933.
- Kantak K. J., *Bernardyni polscy*, t. 2: 1573-1795-1933, Kraków 1933.
- Kantak K., *Capitula necnon Constitutiones FF. Minorum Observantium (Bernardinorum) Provinciae Poloniae 1453 (1467) – 1628*, „Collectanea Theologica” 1934, t. 15, s. 449-493.
- Kantak K., *Sylwetki bernardynów poznańskich. Innocenty z Kościana*, „Kronika Miasta Poznania” R. 7, 1929, nr 1, s. 39-51.
- Kantak K., *Sylwetki bernardynów poznańskich. Krzysztof Poznańczyk*, „Kronika Miasta Poznania” R. 7, 1929, nr 4, s. 319-331.
- Kantak K., *Życie wewnętrzne bernardynów w dobie przedreformacyjnej*, „Przegląd Teologiczny” 1929, t. 10, s. 259-270, 315-352.

- Kantak K., Szablowski J., Żarnecki J., Kościół i klasztor oo. Bernardynów w Krakowie, Kraków 1938, Biblioteka Krakowska, nr 96.
- Karpiński A., *Kobieta w mieście polskim w drugiej połowie XVI i w XVII wieku*, Warszawa 1995.
- Karpiński A., *W walce z niewidzialnym wrogiem. Epidemie chorób zakaźnych w Rzeczypospolitej w XVI-XVIII wieku i ich następstwa demograficzne, społeczno-ekonomiczne i polityczne*, Warszawa 2000.
- Karwowski S., *Klasztor pp. cysterek w Ołoboku*, „Roczniki Towarzystwa Przyjaciół Nauk Poznańskiego” 1900, t. 26, s. 1-115.
- Katalog Archiwum Aktów Dawnych Miasta Krakowa, cz. 1: Dyplomy pergaminowe, red. S. Krzyżanowski, Kraków 1907.
- Katalog zabytków sztuki w Polsce, t. 1: Województwo krakowskie, z. 9: Powiat myślenicki, oprac. A. Kutrzebianka, Kraków 1951.
- Katalog zabytków sztuki w Polsce, t. 4: Miasto Kraków, cz. 10: Śródmieście. Mury miejskie i Planety, Rynek Główny, red. M. Myśliński, Warszawa 2005.
- Kędracka A. E., *Łowickie bernardynki*, Łowicz 2005.
- Kilianczyk-Zięba J., Kto napisał najstarszy przewodnik po Krakowie?, „Roczniki Humanistyczne” 2003, t. 51, z. 1, s. 213-221.
- Kiryk F., Melsztyński Spytek h. Leliwa (zm. ok. 1503), [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 20, red. E. Rostworowski, Wrocław 1975, s. 417-419.
- Kiryk F., Sienieński Andrzej z Sienna i Rymanowa, zw. też Gologórskim, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 37, red. H. Markiewicz, Kraków 1996-1997, s. 172.
- Kiryk F., Sienieński Wikoryn z Sienna i Gologór, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 37, red. H. Markiewicz, Kraków 1996-1997, s. 192.
- Kiryk F., Kurtyka J., Michalewiczowa M., Rzeszowski Jan (ok. 1411 – 1488), [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 34, red. H. Markiewicz, Warszawa–Wrocław–Kraków 1992-1993, s. 70-80.
- Klein F., *Barokowe kościoły Krakowa*, „Rocznik Krakowski” 1913, t. 15, s. 97-204.
- Kłoczowski J., *Bracia Mniejsi w Polsce średniowiecznej*, [w:] *Zakony franciszkańskie w Polsce*, t. 1, cz. 1: Franciszkanie na ziemiach polskich, red. J. Kłoczowski, Kraków 1983, s. 13-108.
- Kłoczowski J., *Wspólnoty chrześcijańskie. Grupy życia wspólnego w chrześcijaństwie zachodnim od starożytności do XV wieku*, Kraków 1964.
- Kłoczowski J., *Zakony na ziemiach polskich w wiekach średnich*, [w:] *Kościół w Polsce*, t. 1: Średniowiecze, red. J. Kłoczowski, Kraków 1968, s. 375-582.
- Knapik D., *Bernardyni alwernijscy. Dzieje klasztoru oo. Bernardynów w Alwerni 1616-2010*, Kraków 2014.
- Kochanowicz J., *Jezuickie bursy muzyczne w Polsce i na Litwie w XVII i XVIII wieku*, cz. 1: Geneza, organizacja i działalność jezuickich burs muzycznych, Kraków 2002, *Studia i Materiały do dziejów Jezuitów Polskich*, t. 7.
- Kolak W., *Klasztor augustianów przy kościele św. Katarzyny w Krakowie do połowy XV wieku. Fundacja, rozwój uposażenia i rola kulturalna*, Kraków 1982.
- Kołpak P., *Ambona Krakowa. Tradycja kaznodziejska elementem sakralizacji przestrzeni krakowskiego Rynku w świetle wybranych źródeł*, [w:] *Signa. Studia i szkice z nauk pomocniczych historii. Prace dedykowane profesorowi Zenonowi Piechowi w sześćdziesiątą rocznicę urodzin*, red. M. Marzec, M. Starzyński, Kraków 2014, s. 147-164.
- Komorowski W., *Kamienica na schodkach*, [w:] *Encyklopedia Krakowa*, red. A. H. Stachowski, Kraków 2000, s. 368.
- Komorowski W., *Kamienica Nagotowska*, [w:] *Encyklopedia Krakowa*, red. A. H. Stachowski, Kraków 2000, s. 368.

- Komorowski W., *Kamienica Pawlikowiczowska*, [w:] *Encyklopedia Krakowa*, red. A. H. Stachowski, Kraków 2000, s. 368.
- Komorowski W., *Widoki portretowe Krakowa czasów staropolskich w badaniach historii miasta. Obraz, znak, symbol, tekst*, „Zapiski Historyczne” 2019, t. 84, z. 1, s. 135-167.
- Komorowski W., Follprecht K., *Właściciele kamienic Rynku krakowskiego w czasach nowożytnych (do pierwszej okupacji szwedzkiej)*, „Krakowski Rocznik Archiwalny” 1996, t. 2, s. 11-30.
- Komorowski W., Follprecht K., *Właściciele kamienic Rynku krakowskiego w czasach nowożytnych (do pierwszej okupacji szwedzkiej)*. Cz. 10, „Krakowski Rocznik Archiwalny” 2005, t. 11, s. 21-30.
- Komorowski W., Follprecht K., *Właściciele kamienic Rynku krakowskiego w czasach nowożytnych (do pierwszej okupacji szwedzkiej)*. Katalog kontynuacja. Cz. 12, „Krakowski Rocznik Archiwalny” 2007, t. 13, s. 55-68.
- Komorowski W., Sudacka A., *Rynek Główny w Krakowie*, Wrocław 2008.
- Konopczyński W., *Czartoryski Stanisław*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 4, red. W. Konopczyński, Kraków 1938, s. 297.
- Korytkowski J., *Prałaci i kanonicy Katedry Metropolitalnej Gnieźnieńskiej od roku 1000 aż do dni naszych*, t. 4, Gniezno 1883.
- Kościół z żydowskiego pohańbienia uwolniony. W b. kościele św. Agnieszki znowu krzyż zawieszono. *Prace i zasługi Komitetu wykupna*, „Głos Narodu” R. 34, 1927, nr 350, s. 5.
- Kotula F., *Rantuchy. Elementy kultury ludowej w wyposażeniu kościołów*, „Nasza Przeszłość” 1959, t. 10, s. 377-390.
- Kowalska B., *Jan Kapistran w „Annales...” Jana Długosza*, „Saeculum Christianum” 2016, t. 23, s. 131-144.
- Kowalska H., *Myszkowski Zygmunt z Preciszowa h. Jastrzębiec*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 22, red. E. Rostworowski, Wrocław 1977, s. 403-404.
- Kowalska H., *Ostrowski Jakub h. Nałęcz*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 24, red. E. Rostworowski, Wrocław 1979, s. 551-552.
- Kowalska H., *Rogoziński Stanisław h. Abdank (ok. 1547-1611)*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 31, red. E. Rostworowski, Wrocław 1988-1989, s. 469-470.
- Kowalska H., *Rozdrażewski (Rozrażewski) Stanisław h. Doliwa*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 32, red. E. Rostworowski, Wrocław 1989-1991, s. 379-380.
- Koźmiński H., *Nauki o Trzecim Zakonie S.O. Franciszka*, Warszawa 1920.
- Kracik J., *Konsekracje kościołów i ołtarzy w diecezji krakowskiej w XVII-XVIII wieku*, „Nasza Przeszłość” 1984, t. 61, s. 111-147.
- Kramarska-Anyszek K., *Dzieje klasztoru PP. Norbertanek w Krakowie*, „Nasza Przeszłość” 1977, t. 47, s. 5-169.
- Krasnowolski B., *Historia klasztoru Benedyktynek w Staniątkach*, Kraków 1999.
- Krasnowolski B., *Krakowski Kazimierz. Historia i kultura*, Kraków 2022, Biblioteka Krakowska, nr 168.
- Krasnowolski B., *Lokacje i rozwój Krakowa, Kazimierza i Okołu. Problematyka rozwiązań urbanistycznych*, [w:] *Kraków. Nowe studia nad rozwojem miasta*, red. J. Wyrozumski, Kraków 2007, s. 355-426.
- Krasny P., Kurzej M., *Mediolańskie instrukcje o budynkach i sprzętach kościelnych wydane na polecenie Karola Boromeusza i ich recepcja w Kościele katolickim*, Kraków 2021.
- Książka Pamiątkowa Arcybractwa Miłosierdzia i Banku Pobożnego w Krakowie od roku 1584 do 1884 skreślona w roku jubileuszowym*, Kraków 1884.
- Kumor B., *Józefinizm*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, t. 8, red. B. Migut, Lublin 2000, kol. 176-179.

- Kupis B., *Najciekawsze imiona*, Warszawa 1999.
- Kurtyka J., Kobyle Koło, [w:] *Słownik historyczno-geograficzny województwa krakowskiego w średniowieczu*, cz. 2, z. 4: Klonów – Korzystki, z. 4, oprac. J. Kurtyka [et al.], red. A. Gąsiorowski, F. Sikora, Kraków 1993, s. 676-677.
- Kurtyka J., Kobylec, [w:] *Słownik historyczno-geograficzny województwa krakowskiego w średniowieczu*, cz. 2, z. 4: Klonów – Korzystki, oprac. J. Kurtyka [et al.], red. A. Gąsiorowski, F. Sikora, Kraków 1993, s. 677-685.
- Kuś J., Kuś J., *Z dziejów kościoła i parafii św. Mikołaja w Pcimiu*, Kraków 1986.
- Kutzner M., *Architektura polskich późnogotyckich klasztorów franciszkanów obserwantów (zwanych bernardynami)*, [w:] *Zakony franciszkańskie w Polsce*, t. 1, cz. 2-3: *Franciszkanie na ziemiach polskich*, red. J. Kłoczowski, Kraków 1989, s. 273-319.
- Kuźmak K., Bractwo kościelne, konfraternia, [w:] *Encyklopedia katolicka*, t. 2, red. F. Gryglewicz, R. Łukaszyk, Z. Sułowski, Lublin 1985, kol. 1013-1016.
- Kuźmina D., *Wazowie a Kościół w Rzeczypospolitej*, Warszawa 2013.
- Kwaśniewski A., *Księgozbiory prywatne zachowane w Bibliotece Kapituły Kieleckiej (XV-XVIII wiek)*, „Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej” R. 62, 2012, s. 69-95.
- Laberschek J., Melsztyn, [w:] *Słownik historyczno-geograficzny województwa krakowskiego w średniowieczu*, cz. 4, z. 2: *Medzdenicze – Miescki Staw*, red. W. Bukowski, Kraków 2009, s. 209-268.
- Laberschek J., *Uwagi i uzupełnienia do genealogii Melsztyńskich herbu Leliwa*, „Średniowiecze Polskie i Powszechne” 2010, nr 2, s. 180-198.
- Laberschek L., Gorlice, [w:] *Słownik historyczno-geograficzny województwa krakowskiego w średniowieczu*, cz. 1, z. 4: *Dubie – Górką*, red. J. Laberschek et al., Wrocław 1986, s. 792-799.
- Lachs J., *Kronika lekarzy krakowskich do końca XVI wieku. Przyczynki archiwalne*, Kraków 1909.
- Lapis D., Lapis B., *Beginki w Polsce w XIII-XV wieku*, „Kwartalnik Historyczny” 1972, t. 79, nr 3, s. 521-544.
- Lebensztejn A., *Początki kultu św. Karola Boromeusza w Niepołomicach według relacji Giovan Pietra Giussana z roku 1610*, [w:] *Święty Karol Boromeusz a sztuka w Kościele powszechnym, w Polsce, w Niepołomicach*, red. P. Krasny, M. Kurzej, Kraków 2013, s. 33-45.
- Leclercq J., *Noviziato*, [w:] *Dizionario degli istituti di perfezione*, red. G. Pelliccia, G. Rocca, t. 6, Roma 1980, kol. 442-448.
- Lepszy K., *Cikowski Stanisław z Wojsławic, h. Radwan († 1617)*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 4, red. W. Konopczyński, Kraków 1938, s. 73-75.
- Lepszy K., *Firlej Mikołaj h. Lewart (zm. 1601)*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 7, red. W. Konopczyński, Kraków 1948-1958, s. 12-15.
- Lepszy L., *Niezwykłe zabytki w Luborzycy pod Krakowem*, „Przegląd Powszechny” R. 42, 1925, t. 166, s. 354-356.
- Leszczyńska-Skrętowa Z., Bratucice, [w:] *Słownik historyczno-geograficzny województwa krakowskiego w średniowieczu*, cz. 1, z. 2: *Borek – Ciecien*, red. Z. Leszczyńska-Skrętowa, Wrocław 1985, s. 209-210.
- Leszczyńska-Skrętowa Z., *Dobra*, [w:] *Słownik historyczno-geograficzny województwa krakowskiego w średniowieczu*, cz. 1, z. 3: *Ciecierzyn – Dubie*, red. J. Laberschek, Z. Leszczyńska-Skrętowa, F. Sikora, Wrocław 1985, s. 574.
- Leśniak F., *Urzednicy i personel pomocniczy w wielkorządach krakowskich w okresie nowożytnym*, Kraków 2020.
- Leśniak F., *Wielkorządcy krakowscy XVI-XVIII wieku. Gospodarze zamku wawelskiego i majątku wielkorządownego*, Kraków 1996, Biblioteka Wawelska, t. 10.

- Libiszowska Z., *Konieczpolski Aleksander h. Pobóg (ok. 1585 – ok. 1630)*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 13, red. E. Rostworowski, Wrocław 1967-1968, s. 512-513.
- Litak S., *Bractwa religijne w Polsce przedrozbiorowe XIII-XVIII wiek. Rozwój i problematyka*, „Przegląd Historyczny” 1997, t. 88, z. 3-4, s. 499-523.
- Litak S., *Od Reformacji do Oświecenia. Kościoły katolickie w Polsce nowożytnej*, Lublin 1994.
- Łatak K., *Felix saeculum Cracoviae. Krakow's Happy Age – Legend and Reality*, „Saeculum Christianum” 2021, t. 28, s. 79-94.
- Łatak K., *Kanonicy regularni laterańscy na Kazimierzu w Krakowie do końca XVI wieku*, Ełk 1999.
- Łatak K., *Najstarsze żywoty i miracula świętego Stanisława Kazimierczyka (1433-1489). Studium z dziejów średniowiecznego i nowożytnego piśmiennictwa hagiograficznego w Polsce*, Łomianki 2020.
- Łatak K., *Poczet rządców opactwa Bożego Ciała Kanoników Regularnych Laterańskich w Krakowie*, Kraków 2005.
- Łatak K., *The Album of the Archconfraternity of the Blessed Sacrament and Five Wounds of Our Lord Jesus Christ at the Corpus Christi Church in Krakow. A Gem of Old Polish Sacred Art and Invaluable Historical Source*, „Folia Historica Cracoviensia” 2020, t. 26, nr 1, s. 123-157.
- Łempicki S., *Ciołek Erazm (1474-1522)*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 4, red. W. Konopczyński, Kraków 1938, s. 78-81.
- Łempicki S., *Pater Capistrano w Polsce*, „Studia Franciszkańskie” 1988, t. 3, s. 243-250.
- Łempicki S., *Wiek złoty i czasy romantyzmu*, Warszawa 1992.
- Łętowski L., *Katalog biskupów, prałatów i kanoników krakowskich*, t. 3: *Prałaci i kanonicy krakowscy*, Kraków 1852.
- Łętowski L., *Katalog biskupów, prałatów i kanoników krakowskich*, t. 4: *Prałaci i kanonicy krakowscy*, Kraków 1853.
- Łopatecki K., Krawczuk W., *Szwedzki plan oblężenia Krakowa z 1655 roku jako przykład wykorzystania prac kartograficznych w komunikacji epistolarnej*, „Z Dziejów Kartografii” 2022, t. 24, s. 357-382.
- Łuszczkiewicz W., *Stare cmentarze krakowskie ich zabytki sztuki i obyczaju kościelnego*, „Rocznik Krakowski” 1898, t. 1, s. 10-36.
- Machaj D., *Sądownictwo rektorów krakowskich w XVI wieku*, „Czasopismo Prawno-Historyczne” 2014, t. 66, z. 1, s. 41-76.
- Maciejewski W. A., *Piśmiennictwo polskie, od czasów najdawniejszych aż do roku 1830*, t. 3, Warszawa 1852.
- Maciszewska M., *Klasztor bernardyński w społeczeństwie polskim 1453-1530*, Warszawa 2001.
- Makowski T., *Poselstwo Jerzego Ossolińskiego do Rzymu w roku 1633*, Warszawa 1996.
- Malarz R., *Powódzie w Krakowie*, „Konspekt” 2005, nr 3 (23), s. 46-49.
- Małecki J. M., *Czasy renesansowego rozkwitu*, [w:] *Dzieje Krakowa*, t. 2: *Kraków w wiekach XVI-XVIII*, red. J. Bieniarzówna, J. M. Małecki, J. Mitkowski, Kraków 1984, s. 9-155.
- Marek Z., *Duchowość, religia i wychowanie*, „Pedagogika Społeczna” R. 14, 2015, nr 1, s. 9-22.
- Markowski M., *Jan z Reguł (Regulus, de Regulis, de Reguly)*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 10, red. K. Lepszy, Kraków 1962-1964, s. 472-473.
- Marzec A., *Łyszkowice*, [w:] *Słownik historyczno-geograficzny województwa krakowskiego w średniowieczu*, cz. 3, z. 4: *Łaganów – Łyszkowice*, oprac. W. Bukowski [et al.], red. F. Sikora, Kraków 2003, s. 1079-1084.
- Mastalarzówna M., *Przedmieście Stradom w wiekach średnich*, Kraków 1938, s. 91-121, *Biblioteka Krakowska*, nr 94.

- Matoga P., *Historia organów w kościele pw. św. Józefa przy klasztorze sióstr Bernardynek w Krakowie*, „Teki Historyka. Materiały Studenckiego Koła Naukowego Historyków Uniwersytetu Warszawskiego” 2015, z. 50, s. 110-120.
- Mazurkiewicz R., Łaciński pierwowzór kazań maryjnych Jana z Szamotuł (Paterka), „Ruch Literacki” R. 54, 2013, z. 1, s. 15-34.
- Mączyński J., Archiprezbyterowie i kapłani kościoła Maryackiego w Krakowie ze zbiorów podań i wspomnień krakowskich, „Czas” (dodatek miesięczny) R. 2, 1857, t. 8, z. 2, s. 436-480.
- Meersseman G. G., *Dossier de l'ordre de la pénitence au XIIIe siècle*, Fribourg Suisse 1961.
- Michalewicz J., Michalewiczowa M., *Liber beneficiorum et benefactorum Universitatis Iagiellonicae in saeculis XV-XVIII*, t. 1: *Foundationes pecuniare Universitatis Iagiellonicae in saeculis XV-XVIII*, red. J. Michalewicz, Kraków 1999, Z prac Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego. Seria D.
- Michaud C., *Il giuseppinismo nella Monarchia degli Asburgo (1740-1792)*, [w:] *Storia del cristianesimo. Religione – Politica – Cultura*, Vol. 10: *Le sfide della modernità (1750-1840)*, a cura di G. Alberigo, Roma 2004, s. 25-33.
- Migdał B., Bernardynki, [w:] *Encyklopedia katolicka*, t. 2, red. F. Gryglewicz, R. Łukaszyk, Z. Sułowski, Lublin 1976, kol. 315.
- Mikuła M., *Nagot Wojciech (zm. po 15 X 1634)*, [w:] *Profesorowie Wydziału Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego*, t. 1: 1364-1780, red. W. Uruszczak, Kraków 2015, s. 317.
- Mikuła M., *Piotr z Górczyna (ur. ok. 1546 r., zm. 18 VI 1616 r.)*, [w:] *Profesorowie Wydziału Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego*, t. 1: 1364-1780, red. W. Uruszczak, Kraków 2015, s. 340-342.
- Miłkowski W., *Rynek Główny, „Kalendarz Katolicki Krakowski na Rok Pański 1886” 1886*, s. 64-100.
- Miłobędzki A., *Architektura polska XVII wieku*, Warszawa 1980.
- Mondonico C. C., *Milczenie*, [w:] *Leksykon duchowości franciszkańskiej*, red. W. M. Michalczyk, Kraków 2006, kol. 843-858.
- Muczkowski J., *Dwa nieznane widoki zamku na Wawelu*, „Rocznik Krakowski” 1932, t. 23, s. 156-158.
- Muczkowski J., *Obrona Krakowa przeciw Szwedom w r. 1655*, Kraków 1858.
- Murawiec W., *Hannibal Rosselli. Profesor Akademii Krakowskiej i autor „Prymandra”*, „Folia Historica Cracoviensia” 1989, t. 1, s. 33-53.
- Murawiec W., *Jan z Kapistrano. Kaznodzieja podróżujący i reformator*, „Studia Franciszkańskie” 1988, t. 3, s. 273-294.
- Murawiec W., *Z recepcji św. Piotra z Alkantary w Polsce w XVII i XVIII wieku*, „Studia Theologica Varsaviensia” 1988, t. 26, z. 2, s. 29-53.
- Murawiec W. F., *Bernardyni warszawscy 1452-1864*, Kraków 1973.
- Murawiec W. F., *Bernardynki warszawskie*, „Analecta Cracoviensia” 1997, t. 29, s. 575-582.
- Murawiec W. F., *Skrobkovic (Scrobcovius, Scrobcovitius, Skropkowic) Ludwik Jan*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 38, red. H. Markiewicz, Warszawa-Kraków 1997-1998, s. 389-391.
- Mycielski J., *Cztery portery rodziny Oświęcimów w kościele OO. Franciszkanów w Krośnie*, [w:] *Sprawozdanie i wydawnictwo Wydziału Towarzystwa Opieki nad Polskimi zabytkami sztuki i kultury za rok 1902*, Kraków 1903, s. 1-19.
- Mycielski J., *Porwana z klasztoru. Kartka z dziejów obyczajowych Polski XVII wieku*, Kraków 1886.
- N. E., *Wspomnienia familijne*, „Gwiazdka Cieszyńska. Pismo dla Zabawy, Nauki i Przemysłu” 1857, nr 38, s. 300-301.
- Nagielski M., *Szemberg (Schenberg, Schonberg, Schönberg, Szemberk, błędnie Szembek) Teofil de Reichembac (z Reichenbergu) h. własnego (zm. 1638 lub 1639)*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 48, red. A. Romanowski, Warszawa-Kraków 2012-2013, s. 127-130.

- Nalewajek A., *Ożarowski herbu Rawicz – kariera na dworze Jagiellonów*, „Rocznik Lubelskiego Towarzystwa Genealogicznego” 2012, t. 4, s. 29-50.
- Nalewajek A., *Praktyki religijne króla Jana Olbrachta w świetle rachunków nadwornych*, „Saeculum Christianum” 2020, t. 27, s. 83-95.
- Nałęcz-Dobrowolski M., *Kościół i klasztor św. Agnieszki w Krakowie*, Kraków 1906, Biblioteka Krakowska, nr 34.
- Namaczyńska S., *Kronika klęsk elementarnych w Polsce i w krajach sąsiednich w l. 1648-1696*, Lwów 1937.
- Nastalska-Wisnicka J., Trojnecka M., *Ojciec Romuald Gustaw. Uczony – bibliotekarz – dyrektor – człowiek*, [w:] *W służbie nauki, wychowania i wartości. Szkice biograficzne o lubelskim środowisku naukowym*, red. R. Skrzyniarz, M. Łobacz, B. Borowska, Lublin 2015, s. 185-214.
- Nekrologium. Księga diecezji krakowskiej zmarli w latach 1749-1810*, oprac. J. Szczepaniak, Kraków 2010.
- Nicz I., *Prawdziwa historyczna wiadomość własnego rodzeństwa s.p. Stanisława i siostry Anny Oświecimów z Kunowy, których ciała w grobie familijnym w kaplicy przy kościele XX. Franciszkanów w Krośnie spoczywają, z autentycznych źródeł w krótkości zebrana przez [...]*, Kraków 1873.
- Niemcewicz J. U., *Dzieje panowania Zygmunta III*, t. 3, Wrocław 1836.
- Niesiecki K., *Herbarz polski*, t. 2, wyd. J. N. Bobrowicz, Lipsk 1839.
- Niesiecki K., *Herbarz polski*, t. 3, wyd. J. N. Bobrowicz, Lipsk 1839.
- Niesiecki K., *Herbarz polski*, t. 4, wyd. J. N. Bobrowicz, Lipsk 1839.
- Niesiecki K., *Herbarz polski*, t. 5, wyd. J. N. Bobrowicz, Lipsk 1840.
- Niesiecki K., *Herbarz polski*, t. 6, wyd. J. N. Bobrowicz, Lipsk 1841.
- Niesiecki K., *Herbarz polski*, t. 7, wyd. J. N. Bobrowicz, Lipsk 1841.
- Niesiecki K., *Herbarz polski*, t. 8, wyd. J. N. Bobrowicz, Lipsk 1841.
- Niesiecki K., *Herbarz polski*, t. 9, wyd. J. N. Bobrowicz, Lipsk 1842.
- Niesiecki K., *Herbarz polski*, t. 10, wyd. J. N. Bobrowicz, Lipsk 1845.
- Niewiński A., *XV-wieczne fundacje bernardyńskie i ich rola w systemie obrony miasta ze szczególnym uwzględnieniem Lublina*, [w:] *Archiwa Temporum Testes. Źródła historyczne jako podstawa pracy badacza dziejów. Księga pamiątkowa ofiarowana Profesorowi Stanisławowi Olczakowi*, red. G. Bujak, T. Nowicki, P. Siwicki, Lublin 2008, s. 367-383.
- Noga Z., *Krakowska rada miejska w XVI wieku. Studium o elicie władzy*, Kraków 2003.
- Noga Z., *Słowakowicz Stanisław (1634-1701)*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 39, red. H. Markiewicz, Warszawa-Kraków 1999-2000, s. 74-75.
- Noga Z., *Urzędnicy miejscy Krakowa, cz. 2: 1500-1794*, Kraków 2008, *Spisy urzędników miejskich z obszaru dawnej Rzeczypospolitej, Śląska i Pomorza Zachodniego*, t. 3: *Małopolska*, z. 1: *Kraków*.
- Noga Z., Oboza A., *Szarfenberger (Scherffenberger, do r. 1554 Szarfenberg Scharffenberg) Mikołaj h. własnego (ok. 1519-1606)*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 47, red. A. Romanowski, Warszawa-Kraków 2010-2011, s. 91-93.
- Nowak J. T., Turdza W., *Skarby krakowskich klasztorów*, Kraków 2000.
- Nowak L., *Katolickie książki z Polski w okresie rekatolicyzacji na Śląsku (teologia praktyczna)*, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” 1985, t. 18, s. 209-228.
- Nowak T., *Operacja krakowska króla Karola X Gustawa 17 IX – 19 X 1655 r.*, [w:] *Wojna polsko-szwedzka 1655-1660*, red. J. Wimmer, Warszawa 1973, s. 207-258.
- Nowak W., *Anna ze Sroczyca Koniecpolska (ok. 1572-1616). Fundatorka klasztoru SS. Bernardynek w Wieluniu*, [w:] *400-lecie klasztoru Sióstr Bernardynek na ziemi wieluńskiej*, red. J. Książek, J. Olejnik, Wieluń 2013, s. 65-72, *Wieluńska Biblioteka Regionalna*, nr 26.
- [Nowodworski] J., Bizochy, [w:] *Encyklopedia kościelna*, t. 2, red. M. Nowodworski, Warszawa 1873, s. 394.

- [Nowodworski] M., Nowicjat, *Encyklopedia kościelna podług teologicznej encyklopedji Wetrze-
ra i Weltego, z licznemi jej dopełnieniami*, red. M. Nowodworski, t. 16, Warszawa 1885,
s. 445-447.
- Nowolecki A., Wykaz ulic, placów, kościołów i domów miasta Krakowa, jego przedmieść miasta
Podgórze wraz z nazwiskami właścicieli, na podstawie ksiąg hipotecznych i urzędowych do
dnia 10 maja 1878 r. doprowadzony i historycznymi objaśnieniami uzupełniony przez [...],
Kraków 1878.
- Obertyński Z., *Dzieje kanonizacji św. Jacka*, „Prawo Kanoniczne” 1961, t. 4, nr 1-4, s. 79-172.
- Ochmann S., *Sejmy z lat 1615-1616*, Wrocław 1970.
- Od powietrza, głodu, ognia, i wojny... Kłęski elementarne na przestrzeni wieków. Wrocławskie
Spotkania z Historią Gospodarczą. Spotkanie VIII, red. T. Głowiński, E. Kościak, Wrocław
2013.
- Ogrodzinski W., Cerasinus (Kyrstein) Jan (1507-1561), [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 3,
red. W. Konopczyński, Kraków 1937, s. 230-231.
- Okoniowa J., Reichan J., Grabka B., *Słownik gwar polskich*, z. 1: Choiniak – Chylma, Wro-
cław 1979.
- Ołtarz uprzywilejowany, „Kurenda Kurji Diecezjalnej Wileńskiej” R. 5, 1925, nr 6, s. 79-81.
- Opalińska S., *Józef Brodowski 1781-1853. Malarz i rysownik starego Krakowa*, Kraków 2005.
- Opyrchal Ł., Opyrchal U., Bąk A., *Tablice powodziowe na terenie Krakowa*, „Gospodarka
wodna” 2018, nr 7, s. 211-220.
- Ozorowski E., Słowikowski Just, [w:] *Słownik polskich teologów katolickich*, t. 4, red. H. E. Wy-
czawski, Warszawa 1983, s. 109-110.
- Ó hAnnracháin T., *Catholic Europe 1592-1648. Centre and Peripheries*, Oxford 2015.
- Panek B., *Dzieje bractwa Szkaplerza Świętego przy kościele oo. Karmelitów w Krakowie na Pia-
sku do końca XVII wieku*, „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne” 1963, t. 10, z. 3, s. 39-59.
- Pańczak A., *Historia Reguł III Zakonu Franciszkańskiego*, Poznań 1998.
- Pańczak A. M., *Franciszkańskie początki Trzeciego Zakonu*, „Studia Franciszkańskie” 1994,
t. 6, s. 225-236.
- Pańczak A. M., *Historia Trzeciego Zakonu Franciszkańskiego*, Warszawa-Woźniki 2015.
- Pańków S., Gutteter Jerzy, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 9, red. K. Lepszy, Wrocław 1960-
1961, s. 188-189.
- Pańków S., Justimonti (Iustimonti, Istmont) Wawrzyniec (zm. ok. 1610), [w:] *Polski Słownik Bio-
graficzny*, t. 11, red. E. Rostworowski, Kraków 1964-1965, s. 348-349.
- Parker G., *Globalny kryzys. Wojna, zmiany klimatyczne i katastrofa w XVII wieku*, tłum. P. Szad-
kowski, Oświęcim 2019.
- Pasiecznik J., *Działalność klasztoru Franciszkanów-Reformatów w Krakowie 1625-1978*, Kra-
ków 1980.
- Pasiecznik J., *Kościół i klasztor reformatów w Krakowie*, Kraków 1978, Biblioteka Krakowska,
nr 119.
- Pasiecznik J., Zuzanna Amendówna (?-1644). Tercjarka. Fundatorka pierwszego kościoła refor-
matów w Krakowie, „Studia Franciszkańskie” 1988, t. 3, s. 323-332.
- Paszenda J., *Dawny kościół i klasztor bernardynek w Lublinie. Monografia architektoniczna*,
[w:] *Studia nad sztuką renesansu i baroku*, t. 10: Programy ideowe w przedsięwzięciach arty-
stycznych w XVI-XVIII wieku, red. I. Rolska-Boruch, Lublin 2010, s. 449-461.
- Pax et Bonum. Skarby klarysek krakowskich. Katalog wystawy, red. M. Reklewska, A. Włoda-
rek, Kraków 1999.
- Pazzelli R., *Pokutnicy*, [w:] *Leksykon duchowości katolickiej*, red. M. Chmielewski, Kraków
2002, kol. 1247-1258.
- Pianowski Z., *Z dziejów średniowiecznego Wawelu*, Kraków 1984.

- Piela M., *Historia parafii pw. Narodzenia Najśw. Maryi Panny w Myślenicach (od zarania) i sanktuarium Matki Bożej Myślenickiej (od 1633 r.) do chwili obecnej (wrzesień 2010 r.)*, Wrocław–Myślenice 2011.
- Pielas J., *Dzieje szczezarzowickiej linii Tarłów herbu Topór w XVI w.*, [w:] *Tarłowie. Rola i znaczenie rodziny w dziejach ogólnonarodowych i lokalnych XVI-XIX wieku*. VI Janowieckie Spotkania Historyczne. Materiały sesji naukowej, 24 czerwca 2006, red. H. Gmiterek, A. Szymanek, Janowiec nad Wisłą 2006, s. 9-39.
- Pieradzka K., *Alantsee (Alancy) Mikołaj*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 1, red. W. Konopczyński, Kraków 1935, s. 42-43.
- Pieradzka K., *Del Pace (Delpace, Delpacy, de Pace, Della Pace) Rafał*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 5, red. W. Konopczyński, Kraków 1939-1946, s. 60-61.
- Pietrusiński J., *Złotnicy krakowscy XIV-XVI wieku i ich księga cechowa*, Warszawa 2000.
- Pietrykowski T., *Brat Paweł Kcynensis. Autor „Wizerunku żywota zakonnego”, „Wici Wielkopolskie. Miesięcznik Poświęcony Sztuce i Kulturze”* R. 2, 1932, nr 10, s. 78.
- Pietrykowski T., *Kcynia przed rokiem 1262*, „Gazeta Bydgoska” R. 6, 1927, nr 24, s. 5.
- Pietrykowski T., *Z przeszłości Kcyni. Z okazji 666 rocznicy założenia miasta, Kcynia 1928*, s. 50.
- Pietrzyk Z., *„Uciekamy się do świętobliwości Waszi Ojca i Pana naszego”. Przyczynek do dziejów ss. bernardynek warszawskich w XVII wieku*, [w:] *W służbie Bogu i społeczeństwu. Zakony na ziemiach polskich w XVI-XIX wieku*, red. D. Kupisz, Radom 2004, s. 45-50.
- Pięta Z., *Polskie klaryski pod zaborami i w Księstwie Warszawskim 1772-1815*, Warszawa–Rzym 1981.
- Piowarczyk E., *Fundacje XV-wiecznych ołtarzy w kościele mariackim w Krakowie i ich uposażenie do roku 1529*, „Folia Historica Cracoviensia” 2004, t. 10, s. 305-326.
- Piowarczyk E., *Legaty testamentowe ad pias causas w XVI-wiecznym Krakowie. Z badań nad pobożnością miejską*, Kraków 2010.
- Piowarczyk E., *Przedmioty i paramenty liturgiczne przechowywane w zakrystii kościoła mariackiego w Krakowie w wieku XIV i XV*, „Folia Historica Cracoviensia” 2002, t. 8, s. 291-311.
- Pluta-Saladra E., *Konwenty żeńskie w średniowiecznym województwie krakowskim. Studium prozopograficzne (2 połowa XII – 2 połowa XVI wieku)*, Kraków 2021, Historia, Hereditas, Ecclesia, t. 14.
- Po ziemi ojczystej!., cz. 4: *Katedra lwowska w historii, sztuce i podaniach*, oprac. J. S. Zubrzycki, J. Strokowa, Kraków 1918.
- Pociask-Karteczka J., *Płynię Wisła, płynie...*, [w:] *„Tu wszystko jest Polską...” Eseje krajoznawcze o Krakowie i Małopolsce. Materiały konferencyjne*, Kraków, 19-23 sierpnia 2009 r., red. J. Partyka, Kraków 2009, s. 41-80.
- Pociask-Karteczka J., *Przemiany stosunków wodnych na obszarze Krakowa*, Kraków 1994, s. 7-53, *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego*, 1144, *Prace Geograficzne*, z. 96.
- Pociecha W., *Boner Seweryn*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 2, red. W. Konopczyński, Kraków 1936, s. 300-301.
- Pociecha W., *Cikowski Mikołaj, h. Radwan († ok. 1570)*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 4, red. W. Konopczyński, Kraków 1938, s. 72.
- Poczet sołtysów, wójtów, burmistrzów i prezydentów miasta Krakowa (1228-2010), t. 1, red. B. Kasprzyk, Kraków 2010.
- Poczet sołtysów, wójtów i burmistrzów miast, jurydyk, wsi i gmin przyłączonych do Krakowa do 1915 r., t. 2, red. B. Kasprzyk, Kraków 2013.
- Poczobut-Odlanicki M., *Traczewska-Białek Z.*, *Plan Kołtątajowski źródłem informacji o Krakowie*, „Rocznik Krakowski” 1977, t. 48, s. 8-18.
- Pomian Kruszyński T., *Kościół św. Agnieszki w Krakowie i jego całkowite odnowienie*, „Czas” 1933, nr 33, s. 2.

- Pompei A., *Jezus Chrystus, chrystocentryzm*, [w:] *Leksykon duchowości franciszkańskiej*, red. W. M. Michalczyk, Kraków 2006, kol. 561-590.
- Pompei A., *Pobożność maryjna*, [w:] *Leksykon duchowości franciszkańskiej*, red. W. M. Michalczyk, Kraków 2006, kol. 775-782.
- Popiołek B., *Kobięcy świat w czasach Augusta II. Studia nad mentalnością kobiet z kręgów szlacheckich*, Kraków 2003.
- Prokop K. R., *Rzymskokatolicy biskupi ordynariusze diecezji na ziemiach ruskich dawnej Rzeczypospolitej Obojga Narodów (do czasów I wojny światowej)*, Warszawa–Drohiczyń 2014.
- Prokop K. R., *Sylwetki biskupów łuckich*, Biały Dunajec–Ostroróg 2001, Biblioteka „Wołanie z Wołynia”, t. 20.
- Przewodnik po Tarnowie, oprac. Z. Rapaport, M. Rozwadowski, Tarnów 1929.
- Przyboś A., Myszkowski (Gonzaga-Myszkowski) margrabia na Mirowie Władysław h. Jastrzębiec udostojniony (zm. 1658), [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 22, red. E. Rostworowski, Wrocław 1977, s. 401-403.
- Przyboś A., Oświęcim (Oświęcim) Stanisław z Kunowy herbu Radwan, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 24, red. E. Rostworowski, Wrocław 1979, s. 619-621.
- Przyboś K., Pieniążek Jan Chryzostom z Iwanowic h. Odrowąż (ok. 1630 – ok. 1712), [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 26, red. E. Rostworowski, Wrocław 1981, s. 93-97.
- Przybyłowicz O. M., „Baranek pieczony nadziewany, buraki, po sztuce kołacza”. Świąteczne obiady bernardynek krakowskich w drugiej połowie XVIII wieku, „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej” 2021, t. 69, z. 3, s. 361-372.
- Przybyłowicz O. M., „Dla pędzszego wydawania obiadu...” Rozporządzenia wizytatorów dotyczące stołu i posiłków w klasztorach żeńskich diecezji krakowskiej z końca XVI – połowy XVII wieku, [w:] *Rzeczy i ludzie. Kultura materialna w późnym średniowieczu i w okresie nowożytnym. Studia dedykowane Marii Dąbrowskiej*, red. M. Bis, W. Bis, Warszawa 2014, s. 241-266.
- Przybyłowicz O. M., *Przemiany architektoniczne inspirowane potrydenckim ustawodawstwem kościelnym i teorią sztuki*, [w:] *Działalność fundacyjna biskupów krakowskich*, red. M. Walczak, Kraków 2016, s. 325-354.
- Przybyłowicz O. M., *Przy stole bernardynek krakowskich. Menu obiadowe w świetle unikatowego rękopisu z drugiej połowy XVIII w. Przyczynek do badań nad dziedzictwem kulinarnym Rzeczypospolitej*, „Res Historica” 2024, nr 57, s. 1005-1051.
- Przybyłowicz O. M., *Reguła zakonna jest wozem do nieba. Realia życia w klasztorach klarysek od XIII do końca XVI w. w Małopolsce, Wielkopolsce i na Śląsku*, [w:] *Studia i materiały z historii kultury materialnej*, t. 73, red. J. Kruppé, Warszawa 2016.
- Przybyłowicz O. M., *XVI-wieczne wizytacje klasztorów klarysek w Krakowie i Starym Sączu w świetle kościelnego prawa potrydenckiego i posoborowego nurtu reformacyjnego*, [w:] *Klasztor w kościele średniowiecznym i nowożytnym*, red. M. Derwich, A. Pobóg-Lenartowicz, Warszawa 2010, s. 293-310.
- Przybyszewski B., *Katalog kanoników krakowskiej kapituły katedralnej w XVIII wieku*, Kraków 2009.
- Przybyszewski B., *Piotr z Górczyna*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 26, red. E. Rostworowski, Wrocław 1981, s. 401-402.
- Przybyszewski B., *Rektorzy i proboszczowie parafii św. Mikołaja w Krakowie*, [w:] *Studia z dziejów kościoła św. Mikołaja w Krakowie*, red. Z. Kliś, Kraków 2002, s. 23-28.
- Ptaśnik J., *Bonerowie*, „Rocznik Krakowski” 1905, t. 7, s. 3-133.
- Ptaśnik J., *Studia nad patrycjatem krakowskim wieków średnich*, cz. 2, „Rocznik Krakowski” 1914, t. 16, s. 1-90.
- Ptaśnik J., *Z dziejów krakowskiego kupiectwa od XIV do XIX wieku*, Kraków 1910.

- Ptaśnik J., *Z dziejów kultury włoskiego Krakowa*, „Rocznik Krakowski” 1907, t. 9, s. 1-147.
- Pułaski K., *Kronika polskich rodów szlacheckich Podola, Wołynia i Ukrainy. Monografie i wzmianki*, Brody 1911.
- Pułaski K., *Szkice i poszukiwania historyczne*, ser. 3, Kraków 1906.
- Purchla J., *Jak powstał nowoczesny Kraków. Studia nad rozwojem budowlanym miasta w okresie autonomii galicyjskiej*, Kraków 1979.
- Quirini-Popławska D., *Pace del (della Pace, Del Pace) Luca*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 24, red. E. Rostworowski, Wrocław 1979, s. 752-753.
- Quirini-Popławska D., *Pace del (della Pace, Delpace) Giulio*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 24, red. E. Rostworowski, Wrocław 1979, s. 751-752.
- Quirini-Popławska D., *Żupnicy krakowscy – Lorenzo Justimonti i Giovanni Battista Cecchi. Przyczynki archiwalne*, „Prace Historyczne” 1977, z. 56, s. 147-156.
- Radawiecki A., *Mowy pogrzebowe*, Kraków 1861.
- Rastawiecki E., *Słownik malarzów polskich tudzież obcych w Polsce osiadłych lub czasowo w niej przebywających*, t. 3, Warszawa 1857.
- Rederowa D., *Lata upadku (od połowy wieku XVII do r. 1775)*, Kraków 1957, s. 229-241, *Biblioteka Krakowska*, nr 111.
- Rederowa D., *Studia nad wewnętrznymi dziejami Krakowa poroźbiorowego (1796-1809)*, cz. 1: *Zagadnienia urbanistyczne*, „Rocznik Krakowski” 1958, t. 34, z. 2, s. 61-178.
- Rocca G., *Terz'ordine*, [w:] *Dizionario degli istituti di perfezione*, t. 9, red. G. Pelliccia, G. Rocca, Roma 1997, kol. 1042-1050.
- Rodzina. *Herbarz szlachty polskiej*, oprac. S. Uruski, t. 4, Warszawa 1907.
- Rodzina. *Herbarz szlachty polskiej*, oprac. S. Uruski, t. 5, Warszawa 1908.
- Rodzina. *Herbarz szlachty polskiej*, oprac. S. Uruski, t. 9, Warszawa 1912.
- Rodzina. *Herbarz szlachty polskiej*, oprac. S. Uruski, t. 11, Warszawa 1914.
- Rodzina. *Herbarz szlachty polskiej*, oprac. K. Uruski, t. 12, Warszawa 1915.
- Rojkowska H., Niewalda W., *Kościół św. Mikołaja w świetle ostatnich badań historycznych i architektonicznych w latach 1994-1996*, [w:] *Studia z dziejów kościoła św. Mikołaja w Krakowie*, red. Z. Kliš, Kraków 2002, s. 91-112.
- Rożek M., *Pruszc Piotr Jacek (Hiacynt) (1605 – po 1667?)*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 28, red. E. Rostworowski, Kraków 1984-1985, s. 599-600.
- Rożek M., *Straty kulturalne i artystyczne Krakowa w okresie pierwszego najazdu szwedzkiego (1655-1657)*, „Biuletyn Historii Sztuki” R. 36, 1974, nr 2, s. 141-157.
- Rusecki I. M., *Bernardyni rzeszowscy. Dzieje kościoła i klasztoru OO. Bernardynów w Rzeszowie (1629-1965)*, Łódź 2008.
- Rusecki I. M., *Bernardyńska droga do świętości, Kalwaria Zebrzydowska* 2002.
- Rybak A., *Otorowska-Wrońska H.*, *Szkoła PP. Norbertanek w Krakowie*, Warszawa 1988.
- Ryłko S., *Droga do kanonizacji bł. Stanisława Sołtysa zwanego Kazimierzczykiem*, Kraków 1996.
- Rymaszewski Z., *Obrót prawny nieruchomości w Krakowie i podkrakowskim Kazimierzu w średniowieczu*, Łódź 2020.
- Rys historyczny *zgrupowań zakonnych obojej płci wraz z rycerskimi zakonami i orderami państw wydany w języku niemieckim przez J. K. Wietz i Piotra Bohmann, przełożony na język polski i pomnożony opisami nowo-powstałych zakonów wraz z objaśnieniami ogólnymi i rycinami nowymi [...]*, t. 2: *Zakony żeńskie*, oprac. B. Szymański, Warszawa 1848.
- Sadowski P., *Gmina Pcim. Monografia geograficzno-historyczna*, Pcim 2003.
- Saj M., *Instytucja nowicjatu w prawodawstwie kościelnym*, „Studia Redemptorystowskie” 2007, t. 5, s. 186-204.
- Salezy F., *Filotea, czyli wstęp do życia pobożnego*, przeł. H. Libiński, Kraków 1931.
- Salmonowicz S., *Szwaja J.*, *Waltoś S.*, *Pitaval krakowski*, Kraków 1968.

- Sander E., *Błogosławiona Salomea i klasztory klarysek w Zawichoście, Skale i Krakowie do końca XV wieku*, Kraków 2015.
- Sander E., *Działalność edukacyjna i wychowawcza krakowskich klarysek*, Kraków 2010.
- Sander E., *Ksienie klasztoru klarysek pw. św. Andrzeja Apostoła w Krakowie w XVII-XVIII wieku*, „*Pietas et Studium*” 2009, t. 2, s. 613-631.
- Schatz K., *Sobory powszechne. Punkty zwrotne w historii Kościoła*, przeł. J. Zakrzewski, Kraków 2002.
- Schneider A., *Encyklopedia do krajoznawstwa Galicji pod względem historycznym, statystycznym, topograficznym, orograficznym, geognostycznym, etnograficznym, handlowym, przemysłowym, sfragistycznym, etc. etc.*, Lwów 1871.
- Sekularyzowany kościół św. Agnieszki w Krakowie*, „*Przewodnik Katolicki*” R. 29, 1923, nr 46, s. 6-7.
- Senkowski J., *Henryk z Rogowa*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 9, red. K. Lepszy, Kraków 1960-1961, s. 424.
- Senkowski J., *Hinczka (Henryk) z Rogowa h. Działosza*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 9, red. K. Lepszy, Kraków 1960-1961, s. 523-524.
- Senkowski J., *Słowikowski T., Hincza (Henryk) z Rogowa*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 9, red. K. Lepszy, Kraków 1960-1961, s. 521-523.
- Seredyka J., *Łowicki Jan h. Nałęcz (zm. 1640)*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 18, red. E. Rostworowski, Kraków 1973, s. 443-445.
- Sikora F., *Ciborowice*, [w:] *Słownik historyczno-geograficzny województwa krakowskiego w średniowieczu*, cz. 1, z. 2: Borek – Ciecien, oprac. Z. Leszczyńska-Skrętowa, Wrocław 1985, s. 393-395.
- Sikora F., *Kierlikówka*, [w:] *Słownik historyczno-geograficzny województwa krakowskiego w średniowieczu*, cz. 2, z. 4: Klonów – Korzystki, oprac. J. Kurtyka [et al.], red. A. Gąsiorowski, F. Sikora, Kraków 1993, s. 501-503.
- Sikora F., *Knyszyn*, [w:] *Słownik historyczno-geograficzny województwa krakowskiego w średniowieczu*, cz. 2, z. 4: Klonów – Korzystki, oprac. J. Kurtyka [et al.], red. A. Gąsiorowski, F. Sikora, Kraków 1993, s. 600-617.
- Sikora F., *Ożarowski Sylwester (Lasota) h. Rawicz (zm. 1537)*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 24, red. E. Rostworowski, Wrocław 1979, s. 679-680.
- Sikora F., *Wilamowski M., Łapanów*, [w:] *Słownik historyczno-geograficzny województwa krakowskiego w średniowieczu*, cz. 3, z. 4: Łaganów – Łyszkowice, oprac. W. Bukowski [et al.], red. F. Sikora, Kraków 2003, s. 811-831.
- Silnicki T., *Sobory powszechne a Polska*, Wrocław 1962.
- Sitnik A. K., *Bernardyni lwowscy. Historia klasztoru i kościoła pod wezwaniem świętych Bernardyna ze Sieny i Andrzeja Apostoła we Lwowie (1460-1785)*, Kalwaria Zebrzydowska 2006.
- Sitnik A. K., *Fundacje na rzecz bernardynek w Polsce w jej granicach historycznych od XV do XX wieku*, Kalwaria Zebrzydowska 2021.
- Sitnik A. K., *Geneza bernardynek w Polsce*, „*Przegląd Kalwaryjski*” 2007-2008, t. 11-12, s. 209-221.
- Sitnik K., *Rangoni Gabriel*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, t. 16, red. E. Gigilewicz, Lublin 2012, kol. 1206.
- Siwiec B. P., *Bernardyni tarnowscy w latach (1459-1939). Zarys dziejów klasztorów Zakonu Braci Mniejszych w Tarnowie*, Kraków 1999.
- Słownik artystów polskich i obcych w Polsce działających. Malarze, rzeźbiarze, graficy*, t. 2, red. J. Maurin-Białostocka [et al.], Wrocław-Warszawa-Kraków 1975.
- Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, t. 11, red. B. Chlebowski, W. Walewski, Warszawa 1890.

- Smoleński M., Melsztyn. O zamku i jego panach, o kościele i plebanach. Z dodatkiem o Domośławicach, Kraków 1888.
- Smółucha J., Okoliczności rozpoczęcia w Krakowie w sierpniu 1596 r. pertraktacji w sprawie zawiązania przez papieża Klemensa VIII antytureckiej Ligi Świętej, „Studia Środkowoeuropejskie i Bałkanistyczne” 2020, t. 29, s. 29-40.
- Sokołowski E., Dzieje klasztoru oo. Bernardynów pod nazwą „Żłóbek” w Krakowie, Kraków 1949.
- Sowina U., Kraków wobec zarazy z 1543 roku w świetle rachunków miejskich, [w:] *Epidemie w dziejach Europy. Konsekwencje społeczne, gospodarcze i kulturowe*, red. K. Polek, Ł. T. Sroka, Kraków 2016, s. 169-184.
- Sperka J., Szafraniec Piotr młodszy z Pieskowej Skały h. Starykoń (zm. 1508). Starosta radomski, miecznik krakowski, kasztelan wiślicki, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 46, red. A. Romanowski, Warszawa–Kraków 2009-2010, s. 464-468.
- Spierski Z., Jan Tarnowski 1488-1561, Warszawa 1977.
- Sroka S. A., Kariera lekarska Jana Noskowskiego (1478-1542), „Studia Środkowoeuropejskie i Bałkanistyczne” 2020, t. 29, s. 15-28.
- Sroka S. A., Klęski elementarne w Krakowie w XV wieku, „Rocznik Krakowski” 2001, t. 67, s. 13-18.
- Stabrawa A., Z dziejów dwóch aptek Bryknerów i Soldadinich, serwitorów królewskich w Krakowie, przy ul. Szczepańskiej 5 i przy Rynku Głównym 44B w XVII i XVIII wieku (do 1773 r.), „Krakowski Rocznik Archiwalny” 2007, t. 13, s. 69-110.
- Stadnicki K., Rodowody domu Stadnickich herbu Szreniawa od 1386-1861, Lwów 1857-1861.
- Starzyński M., Il re, il vescovo ed il predicatore. Giovanni da Capestrano a Cracovia, 1453-1454, „Archiwum Franciscanum Historicum” 2011, t. 104, s. 485-518.
- Starzyński M., Urzędnicy miejscy Kazimierza do 1550 roku, Kraków 2016.
- Stawiski M., Świat rzeczy, pokarmów i napojów bernardyńskich w XVIII i na początku XIX wieku, Pelplin 2022.
- Strzelichowski P., Mansjonaria w kościele św. Mikołaja w Krakowie, „Józefa Czecha Kalendarz na rok 1899” R. 68, 1899, s. 67-73.
- Strzelichowski P., Wiadomość o kościele św. Mikołaja w Krakowie poprzedzona poglądem na obecny jego stan, Kraków 1895.
- Sułkowska I., Jan Grot z Nowego Miasta (zm. przed 1489), [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 9, red. K. Lepszy, Kraków 1960-1961, s. 15.
- Sumowski M., Duchowni i mieszczanie. Kler niższy w społeczeństwie późnośredniowiecznych miast pruskich, Toruń 2022.
- Sygański J., Z dawnych metryk Kościoła Maryackiego w Krakowie. Metryki ślubów, „Miesięcznik Heraldyczny” R. 4, 1911, nr 1, s. 26-32.
- Sygański J., Z notat heraldyczno-genealogicznych. V. Modelscy, „Miesięcznik Heraldyczny” R. 3, 1940, nr 4, s. 64-65.
- Szabó T., Kościół, [w:] *Leksykon duchowości franciszkańskiej*, red. W. M. Michalczyka, Kraków 2006, kol. 659-686.
- Szady B., Kościół i społeczeństwo Małopolski w II połowie XVIII wieku. Materiały źródłowe, t. 1: *Ludność i organizacja diecezji krakowskiej*, Lublin 2010.
- Szczęblewski S., Klasztor bernardynek kaliskich na podstawie tzw. kaliskiego kopiarza, „Studia Włocławskie” 2016, t. 18, s. 451-464.
- Szczepaniak J., Duchowieństwo diecezji krakowskiej w XVIII wieku. Studium prozopograficzne, Kraków 2010.
- Szczepaniak J., Katalog prepozytów i plebanów diec. krakowskiej z lat 1749 i 1784 oraz zawiślańskiej części diec. krakowskiej z 1776, Kraków 2010.

- Szujski J., *Opowiadania i roztrząsania*, t. 3, Kraków 1888.
- Szylar A., *Działalność wychowawczo-edukacyjna żeńskich zgromadzeń zakonnych w Małopolsce w okresie potrydenckim do 1815 r.*, Kraków 2012.
- Szylar A., *Ideale wychowawcze w klasztorach żeńskich w okresie potrydenckim do początków XIX wieku*, „*Paedagogia Christiana*” 2012, t. 30, z. 2, s. 11-27.
- Szylar A., *Konwent bernardynek lubelskich w świetle kroniki klasztornej*, „*Nasza Przeszłość*” 2008, t. 110, s. 35-106.
- Szylar A., „Potrzeby do pożytku należące” – rozrzutność czy skąpstwo? O wydatkach mniszek w XVIII wieku w księgach ekspensy, [w:] *Kobieta i mężczyzna. Jedna przestrzeń – dwa światy*, red. B. Popiołek, A. Chłosta-Sikorska, M. Gadocha, Warszawa 2015, s. 345-356.
- Szylar A., *Wychowanie dobre i z młodości ćwiczone. Wzorce osobowe uczennic szkół klasztornych w XVII i XVIII wieku*, [w:] *Wzorce osobowe w dawnej literaturze i kulturze polskiej*, red. B. M. Puchalska-Dąbrowska, E. A. Jurkowska, Białystok 2018, s. 195-214.
- Szylar A., *Wychowanie i kształcenie dziewcząt w szkołach klasztornych w Krakowie w XVII i XVIII wieku*, „*Nasza Przeszłość*” 2012, t. 117, s. 105-135.
- Szylar A., *Żeńskie zgromadzenia zakonne na obszarze diecezji tarnowskiej w pierwszym okresie jej istnienia (1786-1805)*, [w:] *Dzieje diecezji tarnowskiej*, t. 2: *Instytucje i wydarzenia*, red. A. Gąsior, J. Królikowski, Tarnów 2012, s. 411-433.
- Szymborski W., *Odpusty w Polsce średniowiecznej*, Kraków 2011.
- Szymczakowa A., *Szlachta sieradzka w XV wieku. Magnifici et generosi*, Łódź 1998.
- Szyrwiniński J., *Działalność gospodarcza i fundacyjna kasztelana krakowskiego Jana z Pilczy (ok. 1405 – 1476). Charakterystyka na tle dziejów aktywności wybranych przedstawicieli stronnictwa uniornego*, „*Saeculum Christianum*” 2015, t. 22, s. 78-87.
- Święch H., *Kasaty żeńskich klasztorów w Krakowie w drugiej połowie XVII i na początku XIX w.*, [w:] *Kasaty klasztorów na obszarze dawnej Rzeczypospolitej Obojga Narodów i na Śląsku na tle procesów sekularyzacyjnych w Europie*, t. 1: *Geneza. Kasaty na ziemiach zaborów austriackiego i rosyjskiego*, red. M. Derwich, Wrocław 2014, s. 159-178.
- Święch H., *Przełożone klasztoru bernardynek pw. św. Agnieszki w Krakowie w XV-XVIII wieku*, „*Nasza Przeszłość*” 2015, t. 123, s. 113-132.
- Święch H., *Źródła utrzymania klasztoru bernardynek przy kościele pw. św. Agnieszki na Stradomiu w Krakowie oraz stan jego dochodów u progu kasaty klasztoru w 1788 r. i po przeniesieniu konwentu do klasztoru bernardynek przy kościele pw. św. Józefa*, [w:] *Klasztor w gospodarce średniowiecznej i nowożytnej*, red. M. Derwich, Wrocław 2013, s. 575-595.
- Taki Kraków. *Tablice powodziowe*, wyd. Referat Ochrony przed powodzią. Wydział Bezpieczeństwa i zarządzania kryzysowego Urzędu Miasta Krakowa, b.d.
- Targosz K., *Hieronim Pinocci. Studium z dziejów kultury naukowej w Polsce w XVII wieku*, Wrocław 1967.
- Targosz K., *Pinocci Hieronim, anagramy. Nicephorus, Nicoymius, Poliarco Micigno, h. Nałęcz odmienny (1612-1676)*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 26, red. E. Rostworowski, Wrocław 1981, s. 341-343.
- Targosz K., *Piórem zakonnicy. Kronikarki w Polsce w XVII w. o swoich zakonach i swoich czasach*, Kraków 2002.
- Taszycki W., *Jan z Szamotuł*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 10, red. K. Lepszy, Wrocław 1962-1964, s. 482-483.
- T[eresińska] I., *Oświęcim Stanisław*, [w:] *Dawni pisarze od początków piśmiennictwa do Młodej Polski. Przewodnik biograficzny i bibliograficzny*, t. 3: *Mia – R*, red. R. Loth, Warszawa 2002, s. 212.
- Tomaszek M., *Przeszłość w tekście i działaniu społeczności klasztornych*, [w:] *Przeszłość w kulturze średniowiecznej Polski*, t. 2, red. H. Manikowska, Warszawa 2018, s. 203-244.

- Tomczak A., Walenty Dembiński. Kanclerz egzekucji (ok. 1504 – 1584), Toruń 1962, *Roczniki Towarzystwa Naukowego w Toruniu*, 67, z. 2.
- Tomkowicz S., Dwa żeńskie klasztory w Krakowie niegdyś rezydencje świeckie, [w:] *Księga pamiątkowa ku czci Oswalda Balzera*, t. 2, Lwów 1925, s. 605-618.
- Tomkowicz S., Przyczynek do historii kultury Krakowa w pierwszej połowie XVII w., Lwów 1912.
- Tomkowicz S., Ulice i place Krakowa w ciągu dziejów – ich nazwy i zmiany postaci, Kraków 1926, *Biblioteka Krakowska*, nr 63-64.
- Tomkowicz S., Za klauzurą klasztorów żeńskich w Krakowie, „Czas” R. 74, 1921, nr 227.
- Tomkowicz S., Za klauzurą klasztorów żeńskich w Krakowie. Ciąg dalszy, „Czas” R. 74, 1921, nr 228.
- Topolski J., *Metodologia historii*, Warszawa 1984.
- Trajdos T. M., Tercjarki przy klasztorze Bernardynów we Lwowie, [w:] *Sanctimoniales. Zakony żeńskie w Polsce i Europie Środkowej (do przełomu XVIII i XIX wieku)*, red. A. Radziwiński, D. Karczewski, Z. Zyglewski, Bydgoszcz–Toruń 2010, s. 271-298.
- Trawicka Z., Lanckoroński Pakosław Kazimierz z Wodzisławia h. Zadora (zm. 1702), [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 16, red. E. Rostworowski, Wrocław 1971, s. 448-449.
- Trawka R., Skarb i dziewczyna. O fortunie kasztelana halickiego Mikołaja Gołogórskiego i jego córki Elżbiety, „Przegląd Historyczny” 2022, t. 113, z. 3, s. 391-433.
- Trepka W. N., *Liber generationis plebeorum. (Liber chamorum)*, cz. 1: Wstępy wydawców i tekst, red. J. Bartyś, W. Dworaczek, Z. Kuchowicz, Wrocław 1963.
- Turnau I., *Słownik ubiorów. Tkaniny, wyroby pozatkackie, skóry, broń i klejnoty, oraz barwy znane w Polsce od średniowiecza do początku XIX w.*, Warszawa 1999.
- Tüchle H., Bauman C. A., *Historia Kościoła*, t. 3: 1500-1715, Warszawa 1986.
- Tygielski W., *Włosi w Polsce XVI-XVII wieku. Utracona szansa na modernizację*, Warszawa 2005.
- Urban W., Korzbok Witkowski (Korzbach, Korczbach, Koczborę, Cordsbogę, Cordiboc, Korzbog Kurzbach z Witkova) Jan h. własnego (koniec XV w. – 1572), [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 14, red. E. Rostworowski, Wrocław 1968-1969, s. 160-161.
- Urban W., Krasieński Stanisław h. Ślepowron (1534-1598), [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 15, red. E. Rostworowski, Wrocław 1970, s. 190-191.
- Urban W., Stan oświecenia duchowieństwa krakowskiego w wiekach XVI-XVIII, „Przegląd Historyczny” 1983, t. 74, z. 3, s. 509-515.
- Urban W., Umiejętność pisanie w Małopolsce w drugiej połowie XVI wieku, „Przegląd Historyczny” 1977, t. 68, nr 2, s. 231-257.
- Urzednicy dawnej Rzeczypospolitej XII-XVIII wieku. Spisy, red. A. Gąsiorowski, t. 4: Małopolska (Województwa krakowskie, sandomierskie i lubelskie), z. 4: Urzednicy województwa lubelskiego XVI-XVIII wieku. Spisy, oprac. W. Kłaczewski, W. Urban, Kórnik 1991.
- Urzednicy dawnej Rzeczypospolitej XII-XVIII wieku. Spisy, red. A. Gąsiorowski, t. 10: Urzednicy centralni i nadworni Polski XIV-XVIII wieku. Spisy, oprac. K. Chłapowski [et al.], Kórnik 1992.
- Urzednicy województwa krakowskiego XVI-XVIII wieku. Spisy, oprac. S. Cynarski, A. Falniowska-Grabowska, Kórnik 1990.
- Urzednicy województwa podolskiego XV-XVIII wieku (powiaty czerwonoogródzki, kamieniecki, latyczowski). Spisy, oprac. K. Przybóś, Kraków 1994.
- Urzednicy województwa sandomierskiego XVI-XVIII wieku. Spisy, oprac. K. Chłapowski, A. Falniowska-Grabowska, Kórnik 1993.
- Uth G., *Szkic historyczno-biograficzny Zakonu Augustjańskiego w Polsce*, Kraków 1930.
- Walanus W., Henryk Slacker – fundator kamiennego krucyfiksu w kościele Mariackim, „Folia Historiae Artium. Seria Nowa” 2009, t. 12, s. 67-86.

- Walewander A., *Kronika klęsk elementarnych w Polsce i w krajach sąsiednich w latach 1450-1586*, t. 1: Zjawiska meteorologiczne i pomory (z wykresami), Lwów 1932.
- Walewander A., *Kronika klęsk elementarnych w Polsce i w krajach sąsiednich w latach 1450-1586*, t. 2: Zniszczenia wojenne i pożary (z wykresami), Lwów 1932.
- Wanat B. J., *Zakon Karmelitów Bosych w Polsce. Klasztory karmelitów i karmelitanek bosych 1605-1975*, Kraków 1975.
- Wawel 1000-2000. Wystawa Jubileuszowa Skarby Archidiecezji Krakowskiej. Muzeum Archidiecezjalne w Krakowie maj – wrzesień 2000. Katalog, t. 2, Kraków 2000.
- Wenz W., *Le regole Concilio di Trento nella vita religiosa*, [w:] *Żyjemy dla Pana. Księga pamiątkowa dedykowana S. Profesor Ewie Józefie Jezierskiej OSU w siedemdziesiątą rocznicę urodzin*, red. M. Rosik, Wrocław 2005, s. 713-738.
- Wider D., *Dar życia zakonnego. Rozważania ascetyczne w oparciu o teologię życia zakonnego*, t. 1, Kraków 1982.
- Wierzbicki P., *Prezentacja szlachty powiatu sądeckiego na zjazdach województwa krakowskiego w latach 1700-1703 w świetle laudów sejmikowych*, „Rocznik Sądecki” 2004, t. 32, s. 19-36.
- Wilamowski M., *Mikołaj Stadnicki h. Drużyna*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 41, red. H. Markiewicz, Kraków 2002, s. 413-416.
- Wilamowski M., *Strzeżowski Mikołaj ze Strzyżowa*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 40, red. H. Markiewicz, Kraków 2007-2008, s. 77-79.
- Wiszewski P., *Opactwo benedyktyn w Legnicy (1348/1349-1810). Struktura, funkcjonowanie, miejsce w społeczeństwie*, Poznań–Wrocław 2003.
- Wiśniowski E., *Bractwa religijne na ziemiach polskich w średniowieczu*, „Roczniki Humanistyczne” 1969, t. 17, z. 2, s. 51-81.
- Wiśniowski E., *Materiały do stanu liczebnego duchowieństwa i służby kościelnej w diecezji krakowskiej w pierwszej połowie XVI wieku*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 1969, t. 18, s. 189-288.
- Wiśniowski G. A., *Brykner Adam Daniel*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, t. 2, red. F. Gryglewicz, R. Łukaszyk, Z. Sułowski, Lublin 1995, kol. 1119-1120.
- Wiśniowski G. A., *Brykner Daniel Adam (1633-1706)*, [w:] *Słownik polskich teologów katolickich*, t. 1, red. H. E. Wyczawski, Warszawa 1981, s. 233.
- Witek S., *Duchowość religijna*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, t. 4, red. E. Łukaszyk, L. Bieńkowski, E. Gryglewicz, Lublin 1989, kol. 330-334.
- Witkowski K., *Źródła utrzymania kolskiego klasztoru OO. Bernardynów w okresie przedrozbiorowym*, [w:] *Bernardyni kolscy 1466-2016. 550 lat dziedzictwa i posługi*, red. K. Witkowski, Koło 2016, s. 39-58.
- Wojtyś H. D., *Potrydenckie przemiany w koncepcji żeńskiego życia zakonnego*, „Studia Warmińskie” 2001, t. 38, s. 179-184.
- Wolski M., *Andrzej Stadnicki h. Drużyna*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 41, red. H. Markiewicz, Kraków 2002, s. 370-372.
- Wolski M., *Mojkowice*, [w:] *Słownik historyczno-geograficzny województwa krakowskiego w średniowieczu*, cz. 4, z. 4: *Mogiłnice – Mrzygłód Stary*, oprac. W. Bukowski [et al.], red. W. Bukowski, Kraków 2014, s. 754-764.
- Wolski M., *Próchnicy herbu Korczak do połowy XVI w. Dzieje linii na Pruchniku*, „Studia Genealogiczne” 2019, t. 3, s. 11-80.
- Wolski M., *Trzeciacy herbu Strzemię. Małopolska rodzina szlachecka XIV-XVI wieku*, Kraków 2005.
- Wróbel E. E., *Kościółowi mojemu jako ukochanej oblubienicy mojej. Wybór testamentów duchownych małopolskich z XVII wieku*, Kraków 2010.
- Wróbel R., *Franciszkański Zakon Świeckich*, [w:] *Leksykon duchowości katolickiej*, red. M. Chmielewski, Kraków 2002, kol. 425-434.

- Wybranowski A., *Monografie miejscowości galicyjskich*. Kossowa, „Przewodnik Naukowy i Literacki. Dodatek do Gazety Lwowskiej” 1873, t. 2, z. 3, s. 727-732.
- Wyczawski H. E., *Bernardyni polscy*, t. 3: 1772-1946, Kalwaria Zebrzydowska 1992.
- Wyczawski H. E., Jan z Komorowa (Komorowski) h. Korczak, [w:] *Słownik polskich pisarzy franciszkańskich (Bernardyni i Franciszkanie śląscy. Franciszkanie Konwentualni, Klaryski oraz Zgromadzenia III Reguły)*, red. H. E. Wyczawski, Warszawa 1981, s. 184-185.
- Wyczawski H. E., Jan z Komorowa (Komorowski) h. Korczak (ok. 1465-1536), [w:] *Słownik polskich teologów katolickich*, t. 2, red. H. E. Wyczawski, Warszawa 1982, s. 138.
- Wyczawski H. E., Kalwaria Zebrzydowska. Historia klasztoru bernardynów i kalwaryjskich drózek, oprac. O. M. Rudyk, Kalwaria Zebrzydowska 2006².
- Wyczawski H. E., *Katalog Archiwum Prowincji OO. Bernardynów w Krakowie*, cz. 1-[4], Lublin 1961-1963.
- Wyczawski H. E., Kraków – Kazimierz, [w:] *Klasztory bernardyńskie w Polsce w jej granicach historycznych*, red. H. E. Wyczawski, Kalwaria Zebrzydowska 1985, s. 524.
- Wyczawski H. E., Kraków – św. Agnieszka, [w:] *Klasztory bernardyńskie w Polsce w jej granicach historycznych*, red. H. E. Wyczawski, Kalwaria Zebrzydowska 1985, s. 517-519.
- Wyczawski H. E., Kraków – św. Bernardyn, [w:] *Klasztory bernardyńskie w Polsce w jej granicach historycznych*, red. H. E. Wyczawski, Kalwaria Zebrzydowska 1985, s. 154-162.
- Wyczawski H. E., Kraków – św. Józef, [w:] *Klasztory bernardyńskie w Polsce w jej granicach historycznych*, red. H. E. Wyczawski, Kalwaria Zebrzydowska 1985, s. 519-522.
- Wyczawski H. E., Kraków – św. Koleta, [w:] *Klasztory bernardyńskie w Polsce w jej granicach historycznych*, red. H. E. Wyczawski, Kalwaria Zebrzydowska 1985, s. 522-523.
- Wyczawski H. E., *Krótką historia Zakonu Braci Mniejszych*, [w:] *Klasztory bernardyńskie w Polsce w jej granicach historycznych*, red. H. E. Wyczawski, Kalwaria Zebrzydowska 1985, s. 581-631.
- Wyczawski H. E., Piwko Marcin (Marcin z Bydgoszczy) († 1639), [w:] *Słownik polskich pisarzy franciszkańskich (Bernardyni i Franciszkanie śląscy. Franciszkanie Konwentualni, Klaryski oraz Zgromadzenia III Reguły)*, red. H. E. Wyczawski, Warszawa 1981, s. 386.
- Wyczawski H. E., Skrobkowic (Skrobkovicus, Scrobovicus, Skropkowic) Ludwik Jan, [w:] *Słownik polskich pisarzy franciszkańskich (Bernardyni i Franciszkanie śląscy. Franciszkanie Konwentualni, Klaryski oraz Zgromadzenia III Reguły)*, red. H. E. Wyczawski, Warszawa 1981, s. 441-442.
- Wyczawski H. E., *Statuty zakonu bernardynów w Polsce 1453-1795*, „Prawo Kanoniczne” 1985, t. 25, nr 1-2, s. 179-196.
- Wyczawski H. E., Wieluń, [w:] *Klasztory bernardyńskie w Polsce w jej granicach historycznych*, red. H. E. Wyczawski, Kalwaria Zebrzydowska 1985, s. 554-556.
- Wyczawski H. E., Wiltawski (Wildawski, Wiltanowski, Wyltawski) Wiktoryn, [w:] *Słownik polskich pisarzy franciszkańskich (Bernardyni i Franciszkanie śląscy. Franciszkanie Konwentualni, Klaryski oraz Zgromadzenia III Reguły)*, red. H. E. Wyczawski, Warszawa 1981, s. 521.
- Wyczawski H. E., Zieliński Daniel, [w:] *Słownik polskich pisarzy franciszkańskich (Bernardyni i Franciszkanie śląscy. Franciszkanie Konwentualni, Klaryski oraz Zgromadzenia III Reguły)*, red. H. E. Wyczawski, Warszawa 1981, s. 551.
- Wyrozumski J., *Beginki i begardzi w Polsce*, Kraków 1971, s. 7-22, *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego*, 261, *Prace Historyczne*, z. 35.
- Wysmulek J., *Przejawy religijności mieszczan krakowskich na podstawie XIV-wiecznych testamentów i zapisów pobożnych*, „Odrodzenie i Reformacja w Polsce” 2010, t. 54, s. 85-126.
- Wysmulek J., *Testamenty mieszczan krakowskich (XIV-XV wiek)*, Warszawa 2015.

- Zabraniak S., *Z dziejów kapituły kolegiackiej w Wieluniu (XV w. – 1766 r.)*. Prałaci, „Rocznik Wieluński” 2012, t. 12, s. 7-36.
- Zabytki przemysłu artystycznego w kościele parafialnym w Luborzycy. Streszczenie pracy Adama Bochnaka i Juliana Pagaczewskiego, wydanej przez Muzeum Przemysłowe w Krakowie, „Rzecz Piękne (przemysł, rzemiosło, sztuka)” R. 5, 1925, z. 4, s. 78-79.
- Zakony św. Franciszka w Polsce w latach 1772-1970, cz. 1: Zgromadzenia męskie i żeńskie oraz klasztory klauzurowe, red. J. Bar, Warszawa 1978.
- Zaremska H., *Bractwa w średniowiecznym Krakowie. Studium form społecznych życia religijnego*, Wrocław 1977.
- Zathey J., *Katalog rękopisów średniowiecznych Biblioteki Kórnickiej*, Wrocław 1963.
- Zawarczyński P., *Skałeczne Bractwo Aniołów Stróżów*, Kraków 2008.
- Zdanek M., Jan Pniowski z Pniowa h. Abdank (zm. 19 IX 1476), [w:] *Profesorowie Wydziału Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego*, t. 1: 1364-1780, red. W. Uruszczak, Kraków 2015, s. 121-123.
- Zielińska Z., Poniatowski Michał Jerzy h. Ciołek (1736-1794), [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 27, red. E. Rostworowski, Wrocław-Warszawa-Kraków 1983, s. 455-471.
- Zieliński Z., Józefinizm, [w:] *Encyklopedia „Białych Plam”*, t. 9, Radom 2002, s. 36-39.
- Ziemierski M., W kręgu życia prywatnego mieszczan krakowskich. Testamenty Barbary Cezarowej oraz jej wnuka Franciszka Cezarego Młodszego z 1655 i 1723 roku, „Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej” R. 56/57, 2006/2007, s. 97-119.
- Związek J., *Dusza ziemi wieluńskiej. Konwent sióstr bernardynek w Wieluniu (1613-1914)*, „Veritatis et Caritati” 2013, t. 1, s. 333-350.
- Związek J., Siemieński Marcin, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 37, red. H. Markiewicz, Warszawa-Kraków 1996-1997, s. 30-31.
- Związek J., *Z przeszłości klasztoru Sióstr Bernardynek w Wieluniu (1613-1914)*, [w:] *400-lecie klasztoru Sióstr Bernardynek na ziemi wieluńskiej*, red. J. Książek, J. Olejnik, Wieluń 2013, s. 9-64, *Wieluńska Biblioteka Regionalna*, nr 26.
- Zwiercan M., Spicymir (Spiczmer, Spicimir, Spicymierz) Mikołaj z Krakowa, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 41, red. H. Markiewicz, Kraków 2002, s. 85-87.
- Zyglewski Z., *Rola mendikantów w kształtowaniu pobożności Jagiellonów na przełomie XV i XVI wieku*, [w:] *Mendiycanci w średniowiecznym Krakowie*, red. K. Ożóg, T. Gałuszka, A. Zajchowska, Kraków 2008, s. 41-57.
- Żebrowski T., *O kościołach ubytych w Krakowie*, [b.m.w.] ok. 1870.
- Żmudziński J., *Wystrój malarski kaplicy i kościoła kamedułów na Bielanach i jego znaczenie dla sztuki Krakowa 1 połowy XVII w. (kaplica królewska i Delpacowska)*, „Folia Historica Cracoviensia” 2011, t. 17, s. 79-118.
- Żmudziński J., *Zabytki złotnictwa z pierwszej połowy XVI wieku w kościele św. Mikołaja w Krakowie*, [w:] *Studia z dziejów kościoła św. Mikołaja w Krakowie*, red. Z. Kliś, Kraków 2002, s. 235-247.
- Żychliński T., *Złota księga szlachty polskiej*, t. 1, Poznań 1879.
- Żychliński T., *Złota księga szlachty polskiej*, t. 3, Poznań 1881.

Źródła internetowe

- Działo M., *Ołtarz boczny, Sakralne Dziedzictwo Małopolski*, 2023, [on-line:] <https://sdm.upjp2.edu.pl/dziela/oltarz-boczny-181> – 10 II 2023.

Bibliografia

- Działo M., *Ołtarz główny, Sakralne Dziedzictwo Małopolski*, 2023, [on-line:] <https://sdm.upjp2.edu.pl/dziela/oltarz-glowny-113> – 10 II 2023.
- Genealogia właścicieli Maluszyna XVII-XVIII w.*, [on-line:] http://www.maluszyn.eu/index.php?option=com_content&task=view&id=130&Itemid=50 – 10 X 2017.
- Narodowe Archiwum Cyfrowe, sygn. 3/1/0/9/2727/2, *Widok z zewnątrz kościoła św. Agnieszki*, 1926 r., [on-line:] <https://www.szukajwarchiwach.gov.pl/web/guest/jednostka/-/jednostka/5958222/obiekty/267810?refererPlid=2144199> – 10 II 2023.

Spisy ilustracji i tabel

Spis ilustracji

1. Karta zawierająca dedykację dla Teresy Zadzikówny, przełożonej klasztoru św. Agnieszki. Źródło: J. L. Skrobkowicz, *Korab Na Morzu, Jaśnie Wielmożnego godney pamięci Jego Mci X. Jakuba Zadzika, Biskupa Krakowskiego, Xiążęcia Siewierskiego, etc.* Pokazany z Ambony W kościele świętej Agnieszki, na Exequiach Nieboszczykowskich, Dnia 2 Maia. Roku 1642. Przez [...], Zakonu Braci Mnieyszey de Observantia. A potem w druk podany Z rozkazania y za dozwozeniem Starszych, Kraków 1642, k. A₂ 50
2. Panorama Krakowa od północnego zachodu (fragment), akwaforta i miedzioryt kolorowany, wg rysunku z lat 1603-1605. Źródło: G. Braun, F. Hogenberg, *Civitates orbis terrarum*, t. 6: *Theatri precipuarum totius mundi*, wyd. Colonia Agrippina 1617, tabl. 43; Muzeum Narodowe w Krakowie, nr inw. MNK III – ryc. 28932 52
3. M. Palbitzki, Wawel i Kraków z okna klasztoru Augustianów na Kazimierzu, 1655. Źródło: J. Muczkowski, *Dwa nieznane widoki zamku na Wawelu*, „Rocznik Krakowski” 1932, t. 23, s. 156 53
4. Kościół św. Agnieszki, rzut poziomy, plan 1:500. Źródło: A. Miłobędzki, *Architektura polska XVII wieku*, Warszawa 1980, s. 245. 57
5. M. Jabłoński, Fasada kościoła św. Agnieszki, b.d. Źródło: ANK, Zbiór ikonograficzny, sygn. 523 58
6. Kościół św. Agnieszki od strony południowej. Źródło: M. N. Dobrowolski, *Kościół i klasztor św. Agnieszki w Krakowie*, Kraków 1906, fig. 5, Biblioteka Krakowska, nr 34 59
7. Plan Kołłątajowski, 1785 [fragment]. Źródło: Muzeum Krakowa, sygn. 2104/VIII 62
8. J. Brodowski, Widok na Wawel i część Stradomia, od wschodu [fragment]. Źródło: S. Opalińska, *Józef Brodowski 1781-1853. Malarz i rysownik starego Krakowa*, Kraków 2005, s. 183. 66

9. B. Gąsiorowski, Kościół św. Agnieszki od strony południowo-wschodniej, poł. XIX w. Źródło: Muzeum Krakowa, nr inw. MHK-1/VIII	67
10. Kościół św. Agnieszki od wschodu poł. XIX w., wyd. W. Wielogłowski. Źródło: ANK, Zbiór ikonograficzny, sygn. 49	68
11. M. Cercha, Widok Wawelu od południa, 1869, olej, płótno. Źródło: Zamek Królewski na Wawelu, nr inwent. 3416	69
12. N. Nawarski, R. Niedziałkowski, Kościół św. Agnieszki w Krakowie, 1903 r. Źródło: ANK, Zbiór ikonograficzny, sygn. 1532	70
13. Ołtarz główny w kościele w Pcimiu. Źródło: https://sdm.upjp2.edu.pl/dziela/oltarz-glowny-113-10-II-2023	75
14. Ołtarz boczny w kościele w Pcimiu. Źródło: https://sdm.upjp2.edu.pl/dziela/oltarz-glowny-181-10-II-2023	76
15. Ołtarz boczny w kościele w Pcimiu (antepedium). Źródło: https://sdm.upjp2.edu.pl/dziela/oltarz-glowny-181-10-II-2023	77
16. M. Jabłoński, Wnętrze kościoła św. Agnieszki, b.d. Źródło: ANK, Zbiór ikonograficzny, sygn. 524	100
17. Widok z zewnątrz kościoła św. Agnieszki, 1926 r. Źródło: Narodowe Archiwum Cyfrowe, sygn. 3/1/o/9/2727/2, [on-line:] https://www.szukajwarchiwach.gov.pl/web/guest/jednostka/-/jednostka/5958222/obiekty/267810?refererPlid=2144199-10-II-2023	101
18. Początek ustaw papieskich nadanych przez o. Gabriela z Werony. Źródło: BK PAN, rkps BK00097, Rękopiśmienny zbiór materiałów do dziejów zakonu bernardynów, k. 83v.	114
19. Karta tytułowa dzieła <i>Statuta, constitutiones, et decreta generalia familiae cismontanae Ordinis s. Francisci de observantia, ex omnibus eiusdem Ordinis constitutionibus, et statutis collecta, et restituta iuxta sancitum in Capitulo generali Romano anni 1639. Atque in Generali Congregatione Romana Anni 1642 approbata [...]</i> (Romae 1642)	165
20. R. Bellarmin, Piętnaście Stopni, po których człowiek, zwłaszcza Krześciański, wpatrując Pana Boga w stworzeniu rozmaitym, przychodzi do wielkiej znajomości jego / Opisane przez [...]; Przeł. z Lacińskiego na Polskie Przez X. Kaspra Sawickiego [...], Kraków 1616 (dedykacja).	194
21. Portret Marianny z Ruszkowskich. Źródło: J. T. Nowak, W. Turdza, Skarby krakowskich klasztorów, Kraków 2000, s. 158	239
22. Portret Teresy Zadzikówny, Źródło: J. T. Nowak, W. Turdza, Skarby krakowskich..., s. 157.	241
23. Portret Charitas Łowickiej. Źródło: J. T. Nowak, W. Turdza, Skarby krakowskich..., s. 157	241
24. Tercjarka franciszkańska w habicie. Źródło: Rys historyczny zgromadzeń zakonnych obojczy płci wraz z rycerskimi zakonami i orderami państw wydany w języku niemieckim przez J. K. Wietz i Piotra Bohmann, przełożony na język polski i pomnożony opisami nowo-powstałych zakonów wraz z objaśnieniami ogólnymi i rycinami nowymi [...], t. 2: Zakony żeńskie, oprac. B. Szymański, Warszawa 1848, tabl. LXXIV (fig. 2)	242
25. Tablica powodziowa. Źródło: Taki Kraków. Tablice powodziowe, wyd. Referat Ochrony przed powodzią. Wydział Bezpieczeństwa i Zarządzania Kryzysowego Urzędu Miasta Krakowa, b.d.	268

26. Karta tytułowa dzieła <i>Ogród lilii duchownych Barankowi Bożemu w Klasztorze Krakowskim Jagnieszki Świętej Panien Zakonnych Reguły Franciszka Świętego. Przez jednego z Oycow Bernardynow za pozwoleniem Starszych Przygotowany. Wszelkim Osobom żyć pobożnie pragnącym pożyteczny</i> (Kraków 1661).	379
27. Fragment z księgi kazimierskiej. Źródło: ANK, Akta miasta Kazimierza pod Krakowem, rkps K 394, <i>Continuatio actorum scabinalium Kazimiriensium 1612-1619</i> , s. 676	386
28. Zapis posagu dla Ewy Ożarowskiej. Źródło: AGAD, perg. 2954, fot. B. Wołyniec	431

Spis tabel

1. Spis paramentów i ksiąg liturgicznych oraz innych sprzętów klasztornych 1743 r.	78
2. Spis paramentów i szat liturgicznych z kościoła św. Agnieszki	86
3. Schemat dzwonienia w klasztorze św. Agnieszki	139
4. Stan liczbowy klasztoru św. Agnieszki w latach 1568-1788.	219
5. Spis przełożonych w klasztorze bernardynek pw. św. Agnieszki w Krakowie.	303
6. Zakonnice sprawujące urząd wikarii	311
7. Zakonnice sprawujące urząd dyskretek	318
8. Zakonnice sprawujące urząd mistrzyni nowicjatu.	328
9. Zakonnice sprawujące urząd mistrzyni panien świeckich.	332
10. Zakonnice sprawujące urząd furtianki	340
11. Zakonnice sprawujące urząd zakrystianki.	345
12. Zakonnice sprawujące urząd podzakrystianki	347
13. Zakonnice sprawujące urząd szafarki	351
14. Zakonnice sprawujące urząd kanaparki	352
15. Zakonnice sprawujące urząd refektarki	354
16. Spis spowiedników i kaznodziejów klasztoru św. Agnieszki	365
17. Spis kapelanów klasztoru św. Agnieszki	381
18. Spis bernardynek z klasztoru św. Agnieszki wpisanych do Bractwa Szkaplerznego	404
19. Spis bernardynek z klasztoru św. Agnieszki wpisanych do Bractwa Paskowego	410
20. Spis bernardynek z klasztoru św. Agnieszki wpisanych do Bractwa Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny	414

Wykaz skrótów

AAdm	– Acta Administratoria Cracoviensis
AAV	– Archivum Apostolicum Vaticanum
ABC	– Archiwum Prowincji Kanoników Regularnych Laterańskich w Krakowie
ABKr.	– Archiwum Sióstr Bernardynek u św. Józefa w Krakowie
AEp	– Acta Episcopalia Cracoviensia
AGAD	– Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie
AGOC	– Archivum Generale Ordinis Carmelitarum
AKK	– Archiwum Krakowskich Klarysek
AKKK	– Archiwum Krakowskiej Kapituły Katedralnej
AKKr.	– Archiwum Prowincji Karmelitów w Krakowie na Piasku
AKMKr.	– Archiwum Kurii Metropolitalnej w Krakowie
ANK	– Archiwum Narodowe w Krakowie
AOff	– Acta Officialia Cracoviensia
APBK	– Archiwum Prowincji OO. Bernardynów w Krakowie
APD Kraków	– Archiwum Polskiej Prowincji Dominikanów
AFRKr	– Archiwum Prowincji Franciszkanów – Reformatów w Krakowie
ASk	– Archiwum Zakonu Paulinów na Skałce
b.d.	– brak daty
b.m.w.	– brak miejsca wydania
b. sygn.	– bez sygnatury
BAV	– Bibliotheca Apostolica Vaticana
BJ	– Biblioteka Jagiellońska
BK PAN	– Biblioteka Kórnicka PAN
BN	– Biblioteka Narodowa w Warszawie
BPBK	– Biblioteka Prowincji OO. Bernardynów w Krakowie
Castr. Biec.	– Acta Castrensia Biecensia
Castr. Crac.	– Acta Castrensia Cracoviensia
Castr. Crac. Rel.	– Acta Castrensia Cracoviensia Relationes
Kachel	– J. Kachel, <i>Bernardyni 1453-2003. Kapłani i bracia zakonnicy prowincji polskich oraz kustodii św. Michała na Ukrainie</i> . Wydanie jubileuszowe

Wykaz skrótów

LZP	– M. Borkowska, <i>Leksykon zakonnic polskich epoki przedrozbiorowej</i>
MRPS	– <i>Matricularum Regni Poloniae summaria</i>
now.	– nowicjat
PSB	– <i>Polski Słownik Biograficzny</i>
perg.	– pergamin, pergaminowy
rkps	– rękopis
sygn.	– sygnatura
Terr. Crac.	– <i>Acta Terrestria Cracoviensia</i>

Summary

The Bernardine Sisters Convent of St Agnes in Cracow 1459-1788

The purpose of this work is to present the history of the first Bernardine nunnery on Polish soil, bearing the name of St Agnes, once located in Cracow, in the suburb of Stradom, near the so-called Royal Bridge. The fate of the nuns living there for more than three centuries was inextricably linked with the history of the city and the local Church. The year 1459 marks the beginning of the work, when, on the initiative of the generous founder and benefactor Jan Hińcza from Rogów, the erection of the temple and the first monastery buildings began. It should be noted, however, that the genesis of their community is somewhat earlier and is closely linked to the stay of St John of Capistrano in Cracow. It was under the influence of his fiery sermons and the power of his influence that groups of pious women had hitherto gathered from below to lead a community life near the monastery of the brothers. The end date of the dissertation is 1788, when, on the initiative of Primate Michał Poniatowski, who at the same time held the office of administrator of the Cracow bishopric, the convent of St Agnes was dissolved and the Bernardines were forced to move to the St Joseph's convent, located on the present Poselska Street.

Structurally, the work consists of five chapters. The first chapter presents the origins of the community of Bernardine nuns, closely linked to the preaching activity of St John of Capistrano. The original seat of the Tertiaries, which was located in a house at Mikołajska Gate, is discussed. It is presumed that it was its inhabitants who, after moving to the suburb of Stradom, became the nucleus of the future community of the St Agnes Convent. The next part of the chapter discusses Jan Hińcza from Rogów, the founder of the monastery and church, and the stages of the temple's

construction. The external appearance of the monastery's church is presented, based on preserved written and iconographic sources, with an emphasis on the caesura represented by the invasion of the Swedish army, which contributed to the total destruction of the original establishment, forcing the nuns to wander and seek temporary shelter. The reconstruction process and the contribution made in this field by the superiors of the Bernardine convent are then discussed. The furnishings of the monastery church and its sacristy are presented on the basis of the preserved inventories written as a result of the visitations carried out by the provincials of the Order of Friars Minor Observant. The last part of the chapter is devoted to the subject of the suppression, carried out in 1788 following the inspiration of Primate Michał Poniatowski.

The second chapter discusses the legal provisions on which the functioning of the Stradomian convent of the Bernardine sisters was based. First, it presents the characteristics of the Rule of the Third Order of St Francis approved by Pope Nicholas IV and then adapted to the needs of monastic communities by Leo X. It then discusses the granting of papal laws to the monastery in 1461, by Fr Gabriel Rangoni, on the recommendation of Pius II, which provided an interpretation of the law applicable to the daily life of the monastery and, of crucial importance in shaping the fate of the community, introduced the obligation of enclosure. In the following section, the resolutions of the Council of Trent relating to female religious life are characterised, as well as later papal documents on the maintenance of the cloister. As an expression of these resolutions, the activity and profile of Fr Hannibal Rosselli, the Commissary General, who made the first attempts at implementing the post-Tridentine reform in both the friary of the Bernardines and the Bernardine sisters, is discussed. The activity of the provincial, Fr Benedict Gąsiorek, who, in accordance with the new regulations adopted by the Council of Trent, obliged the nuns of St Agnes to take solemn vows and to observe the cloister order, is then shown. The final paragraph of the chapter discusses the jurisdictional dependence of the Bernardine convent on the authorities of the Order of Friars Minor Observant.

The third chapter presents the issue, broadly defined, of life in the convent of St Agnes. First, the shape of the Stradom community is characterised by outlining the territorial and state origins of the nuns there and their family connections. Next, the various stages of monastic life are discussed: entering the novitiate, making the profession, and the circumstances surrounding the nuns' deaths. The chapter then goes on to characterise events in the history of the convent that had a direct impact on its fate. It presents the natural disasters which the Bernardine nuns had to face, such as plagues, floods, connected with the location of their abode in the immediate vicinity of the Vistula River, and fires. The involvement of the Bernardine

Sisters of St Agnes in the establishment of new monastery foundations (Tarnów, Vilnius, Lublin, Cracow – St Joseph) is shown. The last event presented is a description of an armed attack on the convent, organised in 1612 by Aleksander Koniecpolski and his companions.

The fourth chapter focuses on the internal organisation of the monastery. It discusses the structure of the offices held at the convent of the Bernardine sisters and the scope of duties falling within their scope. An attempt has also been made to reconstruct the list of nuns holding particular offices. The existence of the so-called monastic family, which included residents, i.e. lay women who settled in the convent on the basis of the so-called devotions, and servants, was also pointed out. In addition, the issue of the spiritual care of the community of Bernardines was presented. The spiritual care was provided by Bernardine friars from the neighbouring St Bernardine of Siena convent, acting as confessors and preachers, and by priests belonging to the diocesan clergy, who were chaplains of the monastery temple of St Agnes. A separate paragraph presents the spiritual and religious life of the Stradomian Bernardines and their involvement in the local Church.

The final chapter of the work discusses the sources of support for the St Agnes Monastery, which consisted of regular and disposable income and how their financial affairs were managed and supervised. Regular incomes contributing to the budget of the Bernardine sisters included dowry sums, rents deposited on landed estates, Cracow and Kazimierz tenements and butcher's stalls, amounts coming from leases and fees paid by residents and families of girls in education. Among the irregular types of income, testamentary legacies, royal donations, alms from the faithful and benefactors are mentioned. Examples of types of expenditure are also discussed on the basis of existing sources.

The study is supplemented by appendices. The first contains a list of the Bernardine nuns belonging to the convent of St Agnes, which is an extension of the third chapter, in which the state and territorial origins of the nuns there are presented. The next three tables in the appendix complement the fifth chapter, devoted to sources of livelihood. They consist of lists of rents belonging to the convent of St Agnes, located on landed estates, tenements in Cracow and Kazimierz, and butcher's shops.

Keywords: Bernardine Sisters, St Agnes Convent, Cracow

Streszczenie

Klasztor bernardynek pw. św. Agnieszki w Krakowie
1459-1788

Celem niniejszej pracy jest ukazanie dziejów pierwszego klasztoru bernardynek na ziemiach polskich, pw. św. Agnieszki, znajdującego się niegdyś w Krakowie, na przedmieściu Stradom, w pobliżu tzw. Mostu Królewskiego. Losy zamieszkujących go zakonnic przez ponad trzy wieki nierozdzielnie związane były z historią miasta jak i lokalnego Kościoła. Cezurę początkową pracy wyznacza rok 1459, kiedy z inicjatywy hojnego fundatora i dobrodzieja Jana Hinczy z Rogowa rozpoczęto wznoszenie świątyni oraz pierwszych klasztornych zabudowań. Należy jednak zaznaczyć, iż geneza wspólnoty jest nieco wcześniejsza i ściśle łączy się z pobytem św. Jana Kapistrana w Krakowie. Bowiem to pod wpływem jego płomiennych kazań i siły oddziaływania dotychczasowe oddolnie gromadzące się grupy pobożnych kobiet zapragnęły prowadzić życie wspólnotowe w pobliżu klasztoru braci. Za datę końcową przyjęto z kolei rok 1788. W tym okresie z inicjatywy Prymasa Michała Poniatowskiego, pełniącego równocześnie urząd administratora biskupstwa krakowskiego, przeprowadzono kasatę klasztoru, a bernardynki zmuszono do przeniesienia się do konwentu św. Józefa, znajdującego się przy obecnej ul. Poselskiej.

Praca składa się z pięciu rozdziałów. W pierwszym z nich została ukazana geneza wspólnoty bernardynek, związana ściśle z kaznodziejską działalnością św. Jana Kapistrana. Omówiona została pierwotna siedziba tercjarek, która mieściła się w domu przy Bramie Mikołajskiej. Jak się przypuszcza, to jej mieszkanki po przenosinach na przedmieście Stradom stały się zalążkiem przyszłej wspólnoty klasztoru pw. św. Agnieszki. W kolejnej części rozdziału została omówiona sylwetka Jana Hinczy z Rogowa – fundatora klasztoru i kościoła – oraz etapy wznoszenia świątyni. W oparciu o zachowane źródła

pisane i ikonograficzne przedstawiono wygląd zewnętrzny klasztornego kościoła, z zaznaczeniem cezury jaką stanowił najazd wojsk szwedzkich, który przyczynił się do całkowitego zniszczenia pierwotnego założenia, zmuszając zakonnice do tułaczki i szukania tymczasowego schronienia. W następnej kolejności omówiony został proces odbudowy klasztoru oraz wkład, jaki na tym polu miały przełożone konwentu bernardynek. Na podstawie zachowanych inwentarzy, spisanych jako pokłosie wizytacji przeprowadzanych przez prowincjałów Zakonu Braci Mniejszych Obserwantów, przedstawione zostało wyposażenie klasztornego kościoła oraz jego zakrystii. Ostatnią część rozdziału poświęcono tematowi kasaty, przeprowadzonej w 1788 r. z inicjatywy prymasa Michała Poniatowskiego.

W drugim rozdziale omówiono przepisy prawne, na których opierało się funkcjonowanie stradomskiego konwentu bernardynek. W pierwszej kolejności przedstawiono w nim charakterystykę Reguły Trzeciego Zakonu św. Franciszka zatwierdzonej przez papieża Mikołaja IV, a następnie dostosowanej do potrzeb wspólnot klasztornych przez Leona X. Następnie omówiono nadanie klasztorowi ustaw papieskich w 1461 r. przez o. Gabriela Rangoni z polecenia Piusa II, które stanowiły wykładnię prawa stosowaną w codziennym życiu klasztoru oraz – co miało przełomowe znaczenia dla kształtowania losów wspólnoty – wprowadzały obowiązek klauzury. W dalszej części rozdziału scharakteryzowane zostały uchwały Soboru Trydenckiego odnoszące się do żeńskiego życia zakonnego, a także późniejsze dokumenty papieskie dotyczące zachowania klauzury. Jako wyraz tychże postanowień omówiono działalność i sylwetkę o. Hannibala Rossellego, komisarza generalnego, podejmującego pierwsze próby na polu wdrażania reformy potrydenckiej, zarówno w klasztorze bernardynów, jak i bernardynek. Ukazano następnie działalność prowincjała o. Benedykta Gąsiorka, który w myśl nowych przepisów przyjętych przez Sobór Trydencki, zobowiązał zakonnice od św. Agnieszki do złożenia uroczystych ślubów oraz przestrzegania nakazu klauzury. W ostatnim paragrafie rozdziału omówiono jurysdykcyjną zależność klasztoru bernardynek od władz Zakonu Braci Mniejszych Obserwantów.

W trzecim rozdziale przedstawione zostało zagadnienie szeroko pojętego życia w konwencie św. Agnieszki. W pierwszej kolejności scharakteryzowany został kształt stradomskiej wspólnoty poprzez nakreślenie pochodzenia terytorialnego i stanowego tamtejszych zakonnic oraz ich wzajemnych powiązań rodzinnych. Następnie omówiono poszczególne etapy życia klasztornego: wstępowanie do nowicjatu i obłóczyny, składanie profesji, a także okoliczności śmierci zakonnic. W dalszej części rozdziału scharakteryzowano wydarzenia z historii konwentu, które miały bezpośredni wpływ na jego losy, w tym klęski żywiołowe, jak zarazy, powodzie związane z położeniem siedziby w bezpośrednim sąsiedztwie Wisły oraz pożary. Ukazano też

zaangażowanie bernardynek od św. Agnieszki w tworzenie nowych fundacji klasztornych (Tarnów, Wilno, Lublin, Kraków – św. Józef). Ostatnie wydarzenie z opisanych to zorganizowany w 1612 r. przez Aleksandra Koniecpolskiego i jego towarzyszy zbrojny napad na stradomski konwent.

Tematyka czwartego rozdziału koncentruje się wokół wewnętrznej organizacji klasztoru. Omówiono również strukturę urzędów sprawowanych w konwencie bernardynek oraz zakres ich obowiązków. Podjęta została także próba odtworzenia listy zakonnic pełniących poszczególne urzędy: przełożonej, wikarii, dyskretki, mistrzyni nowicjatu, mistrzyni panien świeckich, furtianki, zakrystianki, kanaparki, szafarki i refektarki. Zaznaczono istnienie tzw. rodziny klasztornej, do której zaliczały się rezydentki, czyli świeckie kobiety osiadłe w konwencie na tzw. dewocji, oraz służba. Ponadto opisano duchową opiekę nad wspólnotą bernardynek, sprawowaną przez bernardynów z sąsiedniego konwentu pw. św. Bernardyna ze Sieny, którzy pełnili obowiązki spowiedników oraz kaznodziejów, oraz księży należących do duchowieństwa diecezjalnego, będących kapelanami klasztornej świątyni pw. św. Agnieszki. W osobnym paragrafie przedstawiono życie duchowo-religijne stradomskich bernardynek oraz ich zaangażowanie w działalność lokalnego Kościoła.

W ostatnim rozdziale pracy omówione zostały źródła utrzymania klasztoru św. Agnieszki, na które składały się dochody stałe oraz jednorazowe oraz sposób zarządzania i nadzoru nad ich sprawami finansowymi. Do regularnych wpływów zasilających budżet bernardynek zaliczono sumy posagowe, czynsze lokowane na dobrach ziemskich, krakowskich i kazimierskich kamienicach oraz jatkach rzeźniczych, kwoty pochodzące z dzierżawy, a także opłaty uiszczane przez rezydentki i rodziny dziewcząt przebywających na edukacji. Wśród nieregularnych typów przychodów wymieniono legaty testamentowe, darowizny królewskie, jałmużny pochodzące od wiernych i dobrodziejów. Na podstawie istniejących źródeł omówiono także przykładowe rodzaje wydatków.

Uzupełnienie pracy stanowią dołączone aneksy. Pierwszy z nich zawiera wykaz bernardynek należących do klasztoru św. Agnieszki, będący poszerzeniem trzeciego rozdziału, w którym zostało przedstawione pochodzenie stanowe i terytorialne tamtejszych zakonnic. Kolejne trzy tabele zamieszczone w aneksie stanowią uzupełnienie piątego rozdziału, poświęconego źródłom utrzymania. Składają się na nie wykazy czynszów przynależnych do klasztoru św. Agnieszki.

Słowa kluczowe: bernardynki, klasztor św. Agnieszki, Kraków

Indeks osób¹

- Abramczuk Krystyna 23
Achler Jan 191
Achlerowa Krystyna 191
Adamek Tadeusz 78
Agata, furtianka bernardynek 340
Agata, św. 389
Agnieszka z Krosna 179, 318, 398
Alantse Mikołaj 448
Alberigo Giuseppe 91
Aldobrandini Hipolit 141
Aleksander Jagiellończyk, król Polski 180, 187, 455-456
Aleksander VII, papież 30, 391
Alembekówna Zuzanna 211
Althowff (Althowff) Paweł 425
Amendówna Zuzanna 454
Anastazja, tercjarka 176
Andrzej, kapelan bernardynek 381, 384
Anna Jagiellonka, królowa Polski 441
Anna, beginka 32
Anna, kucharka 177
Antoni ze Słomnik 143, 145-146, 375
Antoni, spowiednik i kaznodzieja bernardynek 367
Antoniewicz Władysław Leon 189, 202
Antosiewicz Klara 402
Anusik Zbigniew 179
Arndt Augustyn 458
Augustyn, augustianin 452
Augustyniak Urszula 224
Awedyk Piotr 373
Awedykowicz Franciszek 383
Babilonowicz Paweł 384, 387
Bach Teresa 236
Baczeński (Baczyński) Tomasz 384
Baczkowski Krzysztof 42, 181, 430
Baderi Serafin 374
Bajer Józef 372-373, 375
Balicki Wincenty 270
Banach Andrzej Kazimierz 277, 453
Banach Jerzy 51, 53
Banach Stefan 39, 53, 67, 69
Bandtkie Jerzy Samuel 40
Bar Joachim 9, 107, 165-166, 280
Barącz Sadok 30, 272
Barbara *Eufraxia*, przełożona bernardynek 303, 318
Barbara z Niedźwiedzia 176
Barbara z Rożnowa 177
Barbara, dyskretna bernardynek 318
Barbara, tercjarka 35-36
Barbara, zakonnica 170
Baron Arkadiusz 129, 230
Bartkowska Anna *Helena* 218, 333, 342, 346-348
Bartkowska Teresa 258
Bartkowski Michał 218
Bartyś Julian 360
Barycz Henryk 184, 265, 384-385

¹ Indeksowaniem nie został objęty aneks.

- Basista Stanisław 252
 Baszkiewicz Franciszek 371
 Battaglia Andrea 112
 Bazielić Antoni 71
 Bazo Zofia 187
 Bączalski Stanisław 198
 Bąk Aleksandra 267
 Bąkowski Klemens 264
 Bednarski Stanisław 11, 143, 281-282
 Bédrune Léon 106
 Belinówna *Eufrazia* 229, 253, 262
 Belinówna (Bylinówna) Elżbieta *Ludgarda*
 62, 229, 302, 307, 411, 416
 Bellarmin Robert 193-194, 281, 284-286
 Bełza Marcin 45, 184, 425-426, 437
 Bełza Stanisław 426
 Beme Jan 446
 Bemowa Magdalena 279
 Benedykt XIII, papież 72
 Benedykt XIV, papież 64, 364, 389, 416
 Benedykt ze Lwowa 142
Benedykta z Krakowa 304
 Ber Kasper 184
 Beringer Franz 458
 Bernard z Dębowa 367
 Bernard z Sieprawia 115
 Bernard, spowiednik bernardynek 261
 Bernardyn z Warty 366, 447
 Bernardyn ze Sieny, św. 26, 29-30
 Bertułd Walenty 449-450
 Bethman Erazm 447
 Bezzubik Edyta 11, 280
 Bębnowski Chryzostom 370
 Będkowski Wawrzyniec 277
 Bętkowska Marianna *Franciszka* 98, 158, 219,
 244, 250, 254, 347, 352-353
 Bętkowski Józef 219
 Biecka *Beata* 393
 Biecka *Katarzyna* 410, 412
 Bielak Włodzimierz 159, 401
 Bielska *Jadwiga* 408
 Bielski Marcin 259
 Bieniarzówna Janina 54-55, 182-183, 191, 200,
 206, 210, 406, 448, 452, 459
 Bienkowski Ludomir 388
 Biertułowski Paweł 450
 Bis Magdalena 348
 Bis Wojciech 348
 Biskupski S. 377
 Blaszkowski, mieszczanin z Krakowa 45, 298,
 425
 Błońska Agnieszka 229
 Błońska Elżbieta *Antonina* 210-211, 244, 250,
 323, 407-408, 411, 416, 439
 Błońska Ewa 211
 Błoński Joachim 211
 Błoński Mikołaj 384
 Bnielska *Jadwiga* 403
 Boaga Emanuela 236
 Bobrowicz Jan Nepomucen 181, 187-188,
 193, 195, 198, 203, 289, 305, 447
 Bobrowicz Józef 380, 427
 Bobrownicka *Anastazja* 306, 320-321, 387,
 405, 407, 410
 Bocheńczyk Stanisław 72
 Bochnak Adam 47
 Boczkowska Justyna *Bibiana* 402, 405
 Bodniak Stanisław 189
 Bodurkiewicz Gabriel 63
 Bogdalski Czesław 11, 172, 174, 365-366, 380
 Bogdan Franciszek 130, 133-134
 Bogdańska Salomea 413
 Boguniowski Józef Wacław 396
 Bogusz Adam 189
 Boguszówna Anna Maria 229
 Boguszówna Elżbieta 224
 Bona Sforza, królowa Polski 184, 298, 366,
 375
 Bonawentura z Poznania 197
 Bonawentura z Przemyśla 294
 Bonawentura, św. 35
 Boner Jan 181, 426
 Boner Seweryn 46, 299, 426, 447
 Boniecki Adam 188, 195, 199, 205, 209-210,
 212-218, 229, 282, 336
 Bonifacy VIII, papież 129-131
 Boratyńska Zofia 206
 Borek Hieronim 201
 Borek Mikołaj 201, 439
 Borek Stanisław 185
 Borkowska (Berkowska), służąca zakonnicy
 Grochowskiej 360
 Borkowska Małgorzata 13, 32, 104, 125-126,
 134-135, 144, 152, 186, 199, 205, 222-223,
 225, 227, 229-230, 235, 238, 240, 243, 289,
 300, 302, 331, 339, 344, 348, 350, 356, 402-
 403, 426, 428, 430, 443, 461
 Borkowski Igor 394

- Borkówna (Borkowska) *Eustachia* 306, 310, 313, 340, 405, 407
 Borkówna Krystyna *Damiana* 201, 208, 322, 407
 Borowska Barbara 12
 Borowska Dorota *Joanna* 159, 254, 341, 351, 408
 Borowska Jadwiga 216
 Borszanka Jadwiga 197
 Borzykowski Franciszek 213-215, 229, 245, 413
 Bouman C.A. 128
 Branicka Anna 262, 336, 358
 Branicka Katarzyna *Franciszka* 194, 273, 405, 410
 Branicki Grzegorz 194
 Branicki Jan 195, 358
 Branicki Stanisław 195
 Braun Georg 51-52
 Brendlarowna Magdalena 437
 Brodowski Józef 35, 66
 Brodowska *Eufrazja* 413
 Brodziński, adwokat 97-98
 Broniowska Krystyna 250
 Bruździński Andrzej 22, 43, 90-91, 94, 204, 223, 230-231, 252, 254, 401-403, 406, 408-409, 416, 457, 463
Brygida, zakrystianka bernardynek 345
 Brykner Adam *Daniel* 211
 Brykner Jan 211
 Brykner Krescenty Wawrzyniec 211-212
 Brykner Krescenty, syn Krescentego Wawrzyńca 211
 Brykner Lucius 211
 Brykner Salomea 211, 460
 Brykner Stanisław 211
 Brykner Stanisław, syn Krescentego Wawrzyńca 211
 Brykner Stanisław, syn Stanisława 211
 Brykner Zuzanna 211
 Bryknerówna Katarzyna *Jadwiga* 211-212
 Brzeziński Jan 291
 Brzyski Aleksander 275
 Budka Włodzimierz 199, 426
 Bues Almut 48
 Bujak Grzegorz 31
 Bujalska *Jadwiga* 262, 320, 403, 405, 407
 Bukowski Waldemar 78, 173, 175-176, 181, 184, 423, 430
 Bulowski Kapistran 372
 Burkwicz Hiacynt 377
 Burycki Alban 374
 Burzyński Wojciech 258, 444
 Buszek *Illuminat* 158, 219, 373-374
 Bużeński Piotr 357
 Bylina Jan 229
 Byliński Janusz 48
 Caetani Enrico 149
 Cange Charles du 430
 Carmody Maurice 26
 Casagrande Giovanna 150
 Celano Carlo 102
 Cendrowski Sławomir 454
 Cerasini (Cerazynus) Sebastian 368
 Cerasinus (Kyrstein) Jan, ojciec Jana Cera-
 zyna 192
 Cerazyn (Cerasinus) Jan, ojciec Anny Po-
 tencji 191-192, 385
 Cerazyn Anna *Potencja* 63, 191-192, 463
 Cercha Maksymilian 68, 438
 Cezary Franciszek 45
 Chadam Augustyn 270, 272
Charitas, wikaria bernardynek 312
 Charzowska (Charcewska) Elżbieta 403
 Chlewicka Dorota *Barbara* 208, 410
 Chlewicka Elżbieta 208
 Chlewicki Jakub 208
 Chłapowski Krzysztof 187
 Chłopicka Helena 216
 Chłosta-Sikorska Agnieszka 460
 Chmiel Adam 191, 201, 216, 219
 Chmielewski Marek 105, 388
 Chmielewski Stanisław 286, 360, 388
 Chociszewski Wojciech 188, 438
 Chodecusz Szymon 368
 Chodyński Stanisław 9, 435
 Chomentowska Helena 216
 Chorąży Agnieszka 385
 Chorąży Szymon 385
 Chotkowski Władysław 12, 35, 92-95
 Choupin Lucjan 363
 Chromy Dariusz 23
 Chrustowska *Magdalena* 144
 Chudzicka Anna 437
 Chudzicki, właściciel kamienicy 438
 Cieniowicz Andrzej 54
 Ciesielski Marcin 143

- Cieski Andrzej 277
 Cikowska *Potencjana* 188-189
 Cikowski Mikołaj 188-190
 Cikowski Stanisław, młodszy 189, 191
 Cikowski Stanisław, starszy 189
 Cinisówna Wiktoria 402-403
 Ciołek Erazm 447
 Ciszewska Małgorzata 231
 Columbás Garcia 236
 Cracoviensis Bonawentura 369
 Creytens Raymond 133
 Curusówna Wiktoria 404
 Cwierzowicz Franciszek Antoni 460
 Cymmermen (Zimmermann) Jakub 451
 Cynarski Stanisław 194, 442
 Czacki Tadeusz 280-281
 Czajkowski Dionizy 452
 Czajkowski Maciej 452
 Czaplewski Paweł 400
 Czarna Agnieszka 174
 Czarniecki Stefan 54-55, 261
 Czarnkowska Dorota 335
 Czarny Paweł 174
 Czartoryski Stanisław 433
 Czech Jakub z Przeczycy 381
 Czechowski Grzegorz 72
 Czechowski Stanisław 72
 Czepe Maria 100
 Czeredziński Wojciech 370-371
 Czermak Wiktor 202
 Czarna Anna 98, 250, 254, 333, 346, 408, 412, 414-415, 422
 Czarna Katarzyna 258
 Czarna Konstancja *Gabriela* 15, 159, 210, 212, 228, 234, 244, 249, 301-302, 308, 310, 315, 317, 325, 329, 331, 387, 408, 414
 Czarna Krystyna 210, 213
 Czarna Marianna Anna, córka Michała 158, 210, 228, 234, 316, 324, 329, 333, 341, 345-346
 Czarna Marianna Anna, córka Józefa 210, 228
 Czarna Róża 210
 Czarna Salomea 217, 228
 Czernecki Franciszek 257
 Czerny Andrzej Augustyn 210
 Czerny Franciszek 234
 Czerny Józef 210
 Czerny Michał 210
 Czerny Piotr 272
 Czerny Stanisław Juliusz 210
 Czeski Jan 206
 Cziolkowa Agnes 447
 Czubek Jan 208, 314
 Czwojdrak Bożena 12, 38-39, 42-44
 Dacka Iwona M. 204
 Damirski Cyprian 18, 225
 Daniluk Mirosław 26, 300, 317, 388
 Danowska Ewa 191
 Daranowska-Łukaszewska Joanna 56, 100, 102
 Dąbrowska *Michaela* 250
 Dąbrowski Feliks 182
 Decjusz Jodok Ludwik 178-179, 260
 Deczkonis Jan 406
 Del Pace (Delpace, de Pace, della Pace) Łukasz 204
 Del Pace Barbara *Pacjencja* 204-205, 253, 361
 Del Pace Beata 204, 253
 Del Pace *Ferdynand* 204
 Del Pace Franciszek 204
 Del Pace Mikołaj *Ambroży* 204
 Del Pace Juliusz 204
 Del Pace Justyna *Modesta (Modestia)* 204-205, 253, 361
 Del Pace Rafał 209
 Delichowska (Delechowska) Salomea Róża 98, 219, 245, 253-254, 342-343, 347, 354
 Delichowski Walenty 219
 Demel Juliusz 53, 67, 69
 Denowska Jadwiga 178
 Derwich Marek 13-14, 71, 90, 223, 419, 443
 Dębińska (Dembińska) Aleksandra *Humilitas* 199-200, 208, 305, 307, 322, 407, 410, 431
 Dębińska (Dembińska) Elżbieta *Beata* 199, 262, 287, 305, 405, 431
 Dębińska (Dembińska) Katarzyna *Innocencja* 199, 262, 407, 409, 431
 Dębińska Anna 336
 Dębińska Barbara 186
 Dębińska Dorota 199, 280, 282-283, 285-288, 292-293, 336
 Dębińska Jadwiga *Franciszka* 226
 Dębińska Konstancja 336

- Dębińska Krystyna *Helena* 226
Dębińska Salomea *Katarzyna* 213-214, 228, 232, 252, 408
Dębińska Teresa Eleonora 336
Dębińska Zofia *Tekla* 186, 199, 280-288, 291, 336, 339
Dębiński (Dembiński) Andrzej Samuel 199, 226, 377, 409, 417, 431
Dębiński Albrycht 210, 213
Dębiński Erazm 282-284, 290
Dębiński Franciszek 336
Dębiński Jan 199
Dębiński Kasper 199, 282-283
Dębiński Zygmunt 142
Dębowska Maria 159
Dębowski Samuel 208
Dębski Paweł 283-285, 288
Dianni Jadwiga 460
Dietl Józef 70
Długosz Jan 28-30, 42, 264
Długosz Józef 336
Dobiesław ze Szczekocin 42
Dobińska Teresa 433
Dobiński Józef 433
Dobrocieska *Magdalena* 304, 305
Dobrocieski Mikołaj 77-78, 143, 145-146, 382, 384, 427, 460
Dobrzowiecka (Dobrzyniecka) *Łucja* 225, 405, 410
Dobrzycki Jerzy 39
Dobrzyniecka Anna *Marianna* 225
Dobrzyniecka *Magdalena* 225
Dobrzyniecki Adrian 225
Dolabella Tomasz 73
Domaszewski Jan 367, 375
Dopierała Kazimierz 128
Dorota z Koziegłów 43
Dorota, beginka 32
Drażzkovius (Drażkowski) Stanislaus 368
Drohojewska Beata 190
Drozdowska Gabriela 64
Družbacka Elżbieta 357
Dryjacki Fulgenty 417
Drzewicki Maciej 196
Drzewiecka Katarzyna 337
Dudała Halina 349
Dukiewiczówna Gabriela/*Jadwiga Marcjana* 98, 159, 244, 252, 254, 317, 327, 330-331, 353-354, 422
Dunin-Borkowski Jerzy 200
Dutkowski Adrian 373
Dwochon z Krakowa 425
Dwornicka Irena 388
Dworzaczek Włodzimierz 177, 360, 430
Dworzak Agata 230
Dybczyński Jerzy 371
Dydyńska Antonina *Konstancja* 98, 217-218, 255, 330, 353-354
Dydyński Ignacy 218
Dydyński Stanisław 217
Dygat *Anuncjata* 274
Działo Maria 74
Działyńska Elżbieta 189
Dzianoti, duchowny 52
Dzielowski Franciszek 158
Dzierżacki Antoni 371
Dzięgielewski Jan 12, 43
Dzikowska *Juwenalia* 397
Dzywczak Stanisław 44
Elżbieta *Justyna*, bernardynka 168, 298
Elżbieta Rakuszanka, królowa Polski 28-29
Elżbieta Węgierska, św. 388
Elżbieta, tercjarka 37
Esposito Anna 150
Estreicherówna Maria 40, 73
Eugeniusz IV, papież 32, 152
Eustachia Moskiewka 184
Euzebiusz z Czchowa 366, 447
Fabian z Krobi 142, 148
Fabiański Marcin 48
Fałniowska-Gradowska Alicja 194, 332, 441-442
Fąfrowicz Tomasz 99
Ferdynand I Habsburg, cesarz rzymsko-niemiecki 201
Ferreri Zachariasz 64, 458
Fischinger Andrzej 56, 100, 102
Fitych Tadeusz 293
Flaga Jerzy 401
Florencja, przełożona bernardynek 304
Florian z Łowicza 344
Florian z Sambora 366
Florian, kupiec 445
Florianynne (Florianinne, Florianne) Anna 172, 445
Fogelwederówna Anna 192

- Fokt Krzysztof 340, 383, 387
 Follprecht Kamila 182-183, 204, 224, 450
 Franciszek I, król Francji 128
 Franciszek Salezy, św. 401
 Franciszek z Asyżu, św. 9, 25, 388, 396
 Franciszek z Sieradza 45
 Franciszek z Warty 148
 Friedberg Marian 447
 Fryderyk III, cesarz rzymskoniemiecki 26
- Gabońska Joanna 263
 Gabriel z Czerniejewa 141, 148, 194
 Gabriel z Werony, zob. Rangoni Gabriele
 Gach Piotr Paweł 91-94
 Gaczoł Andrzej 276
 Gadocha Marcin 460
 Gadomska Marianna 198
 Gadomski Jerzy 45
 Gałuszka Tomasz 12, 32, 298, 455
 Gapski Henryk 26, 402
 Garcia Alabiano „Grascius” 143
 Gasparri Pietro 132, 231
 Gasper z Kleska 449
 Gawęda Stanisław 42, 436
 Gawrońska Katarzyna 212
 Gawrońska Magdalena Dorota 207
 Gawrońska Marianna Katarzyna 207, 249, 253, 307, 323-324, 412
 Gawroński Zbigniew 207
 Gądydz Jan 369
 Gąsior Anna 270
 Gąsior Renata 206, 332
 Gąsiorek Benedykt 17, 21, 141-151, 171, 221, 375, 467
 Gąsiorowska Patrycja 12-13, 32, 221-222, 224-226, 228, 298, 398, 400
 Gąsiorowski Antoni 173, 187, 194, 272
 Gąsiorowski Bogumił 67-68
 Gembicki Piotr 54, 169, 276-279
 Gerhards Agnès 31
 Gidicyńska Barbara 403
 Gierałtowski, właściciel dworu 442
 Gierzycki Aleksander 369
 Gigilewicz Edward 112
 Gil Czesław 225, 419
 Giorgini Francesca 32
 Girowski Mateusz 369
 Giussano Giovan Pietro 357
- Gizanka Teresa 213
 Giżycka Katarzyna 174
Gladiator (Miecznik) Jakub 426
 Glatz (Glattz) Tomasz 82-83, 218
 Glemma Tadeusz 94
 Glinówna *Emerencja* 405
 Glińska (Głinska) Anna 426
 Glińska Barbara *Aniela* 205, 225, 257, 277
 Glińska Katarzyna *Jadwiga* 225-226
 Glińska Katarzyna z Glinnika 190
 Gliński Kasper 205
 Gliński Mikołaj 181, 426, 448
 Gloger Zygmunt 233, 432, 442
 Głosówna Magdalena *Teofila* 340
 Glycznar Henryk 33
 Glycznar Urszula 33
 Gładysz Hermolaus 206
 Gładyszówna Klara 319, 404
 Głowiński Tomasz 264
 Głowczyńska Agata 405-406
 Głuszak Marcin 233
 Gmiterek Henryk 180
 Gniecki Czesław 388, 392, 396
 Gnoińska (Gnojowska) *Charitas* 305, 402, 404, 408
 Gnoińska, świecka panna 336
 Gnojeńska Barbara 224
 Golichowski Norbert 14, 78, 81, 84, 135, 141-143, 151, 194, 197, 212, 249, 279, 365-377
 Gołdonowski Andrzej 413
 Gołogórska Elżbieta 179
 Gołogórska Katarzyna 179
 Gołogórski Mikołaj 179
 Gołuchowska *Eleonora* 97-98, 350, 459
 Gonzaga Franciszek 135
 Gorczyn Piotr 28
 Goryszowski Jan 439
 Gostkowska Anna Elżbieta 214, 250, 351, 412
 Gostkowska Barbara *Franciszka* 214, 229, 351-352, 414-415
 Gostkowska Elżbieta *Gabriela* 214-215, 229, 232, 351, 408
 Gostkowska Józefa 229
 Gostkowska Justyna *Walentyna* 229
 Gostkowska Katarzyna 229
 Gostkowski Antoni 214-215
 Gostkowski Florian 215, 229
 Gostkowski Jakub 215
 Gostkowski Józef 215

- Gostkowski Konstanty 215
 Gostkowski Piotr 215
 Gostkowski Wojciech 215
 Gostyńska Zofia 287, 289, 312, 319, 403-404
 Górską Krystyna 405, 407
 Górski Karol 419
 Górski Stanisław 447
 Grabianowski Andrzej 277, 383, 387
 Grabionka Mikołaj 457
 Grabka Barbara 85
 Grabowska Jadwiga 279
 Grabowski Ambroży 72, 254, 260
 Grabysza Marcin 393
 Graff Tomasz 32, 226
 Gramatowski Wiktor 389
 Gręźlikowski Janusz 128, 230
 Grocholska, wdowa 258
 Grochowska Magdalena 410
 Grochowski Stanisław 283
 Grodziski Stanisław 91, 292, 388
 Grollová Jana 32
 Grot Andrzej 148
 Grot Florian 231
 Grot Hieronim 148, 174
 Grot Matiasz (Matisz) 200, 449
 Grot Piotr 148, 174
 Grot Rozalia 216, 228
 Groth Jan 450
 Grotówna (Grothówna) Zofia 159, 228
 Grotówna Anna 148
 Grotówna Anna Wiktoria 159, 213, 216, 228, 250, 261, 316, 325-326, 341, 345, 352, 408, 412, 414, 433
 Grotówna Barbara 228
 Grotówna Katarzyna Prudencja 228
 Grotówna Katarzyna Wiktoria 78, 148, 173
 Grotówna Marianna, norbertanka 228
 Grotówna Marianna Aniela, bernardynka 228
 Gruczyński Krzysztof Saturnin 73, 100, 102
 Grudzień Jakub 288-289
 Grudziński Jan 26
 Grudziński Kajetan 217-218, 244, 270-271, 300, 367, 374, 376, 447
 Grunberg Martin 47
 Gruszczyńska (Gruszczeńska) Zuzanna Teodora 200-201, 253, 407, 410
 Gruszczyński Maciej (Mateusz) 200-201
 Gryglewicz Feliks 9, 32, 40, 211, 388, 401
 Grzebień Ludwik 193, 216
 Grzech Hieronim 148
 Grzegorz IX, papież 105
 Grzesiowski Jerzy 41, 436-437
 Gumieniecka Justyna Antonina 217, 228, 248, 251, 258, 347-348, 354, 353, 412
 Gumieniecka Teresa 215, 217
 Gumieniecki Józef 217, 228
 Gustaw Romuald 11-12, 14, 33, 35-36, 41, 44, 64, 77, 95-96, 98, 100, 141-142, 144, 146, 158, 172-174, 176, 188, 238, 240, 275-278, 298-299, 303-304, 330, 383, 389, 425, 430, 435, 437, 439, 441, 443-445, 447-448, 456, 458-459
 Gutowska Agnieszka 212, 238, 337
 Gutteter Jerzy 192
 Gutteter Katarzyna 181
 Gutteter Pankracy 181
 Gutteterówna Regina 191
 Gwioździk Jolanta 22, 51, 166, 252, 284, 460
 Hajdukiewicz Leszek 383, 387
 Haller Michał 151, 269
 Hallerówna Benedykta 271, 404
 Hamcówna Potencja 405, 407
 Haratym Andrzej 54-55
 Helcel Antoni Zygmunt 148, 237
 Henryk, brat Jana Hinczy 38
 Herbut Barbara 180
 Herbut Jakub 193
 Herbutówna Dorota 193, 226
 Herfederówna Zofia 196
 Hinczka z Roszkowic 38
 Hirschberg Aleksander 179
 Hogenberg Franz 51-52
 Homola-Skąpska Irena 70
 Hönig Krzysztof 450
 Hoszowski Konstanty 46-47, 58-59
 Hunyady Jan 29
 Ignacy od św. Jana Ewangelisty 419
 Ignacy, spowiednik i kaznodzieja bernardynek 373
 Iriarte Lázaro 389
 Istamentówna Konstancja 197
 Izajasz Boner, św. 417
 Jabłoński M. 58, 100
 Jadwiga, beginka 32

- Jadwiga, siostra Jana Hinczy 38
 Jagielski Adam 460
 Jagiełowicz Stanisław 452
 Jagiełowiczowa Katarzyna 452
 Jaglarz Monika 200-201
 Jagniętkowska Anastazja Krystyna 213-214, 414
 Jagniętkowska Franciszka Ludwika 213, 325-326, 341, 345-346, 351, 408, 412, 415
 Jagniętkowska Justyna Teresa 15, 213, 300, 308, 310, 316, 325, 345, 414-415
 Jagniętkowski Franciszek 213
 Jakób z Lipienicy 366
 Jakub Nadobny, brat Jana Hinczy 38
 Jakub z Płońska 366
 Jakubowski Zbigniew 406
 Jałbrzykowski Stefan 369
 Jan Głowacz z Oleśnicy 30
 Jan Hincza z Rogowa 10, 12, 20, 38-44, 435-436, 465
 Jan I Olbracht, król Polski 455
 Jan II Kazimierz, król Polski 456
 Jan III Sobieski, król Polski 209
 Jan Kanty, św. 207, 360, 416-417
 Jan Kapistran, św. 10, 20, 25-34, 38, 45, 115, 153, 465
 Jan z Komorowa 18, 39, 45, 112, 172, 260-261, 265, 303, 361-362, 365, 367, 427
 Jan z Reguła 182
 Jan z Szamotuł 392
 Jan, kowal z Krakowa 45, 172
 Janicka-Olczakowa Elżbieta 135
 Janiszowski Mikołaj 257, 370
 Jankowski Jan Kapistran 161, 343
 Januszowska Angela (*Angella*, *Aniela*) 314, 322-323, 411
 Jarocki Franciszek 217, 300
 Jarosław, proboszcz 406
 Jaroszewicz Florian 357-358
 Jasiński Ignacy 448
 Jaskier Mikołaj 192
 Jaszek Stanisław 437
 Jaszkowa Regina 437
 Jaszowska Elżbieta 408, 411
 Jelonek-Litewka Krystyna 381
 Jerlandówna (Irlandówna) Salomea 301, 408, 411
 Jombart Émile 234
 Jordan Jan 423
 Jordan Mikołaj 423
 Jordan Spytek 210, 423-424
 Jordan Wisława 335
 Jordanowa Anna 116
 Jordanówna Franciszka 203, 321-322, 407, 410, 413, 417
 Józef II, cesarz 91, 95, 270, 413
 Jugiewicz Norbert 373
 Juliusz III, papież 64, 128
 Junak, właściciel parceli 455
 Jurkowska Elżbieta A. 331
 Justimonti Andrzej 196
 Justimonti Jan 196
 Justimonti Wawrzyniec, młodszy 196
 Justimonti Wawrzyniec, starszy 196
 Justimontówna Izabela Katarzyna 196-197, 278, 306, 318, 320-321, 383, 404
 Kachel Józef 82, 248, 365, 422
 Kaczmarczyk Kazimierz 12, 14, 41, 44, 64, 172-174, 176, 188, 276, 298-299, 303-304, 383, 389, 425, 430, 435, 437, 439, 441, 448, 456, 458
 Kaczorowska Bogna 453
 Kaczorowska Maria 453
 Kaczorowski Włodzimierz 48, 453
 Kaczor-Scheitler Katarzyna 380, 399
 Kafel Salezy 389
 Kaffka Tymoteusz 158, 218, 244
 Kakowski Hieronim 276
 Kalinowska Barbara 161
 Kalinowska Janina 44
 Kalinowski Rafał 238, 262, 358
 Kałamajska-Saeed Maria 19, 271
 Kałowski Julian 133-134, 237
 Kamieniecki Mikołaj 174
 Kamieńska Agnieszka 212
 Kamińska Cecylia 337
 Kamiński Adam 183
 Kamuntavičienė Vaida 13, 223
 Kantak Kamil Juliusz 11, 26-30, 33, 35-36, 46, 112-113, 135-136, 141-143, 153-154, 156-158, 161, 163, 243, 304, 312, 357, 361-363, 365-367, 375, 377, 381, 396, 428
 Kański Jan 372
 Karabowicz Anna 71, 292
 Karczewski Dariusz 135
 Karl Benigna 182
 Karl Mikołaj z Elbląga 182

- Karol Boromeusz, św. 56, 60, 357, 417
 Karol V Habsburg, cesarz rzymskoniemiecki 128
 Karol X Gustaw, król Szwecji 54
 Karol z Florencji 106
 Karpiński Andrzej 31, 262, 264, 426, 452
 Karwowski Stanisław 337
 Kasprzyk Bogdan 37, 178, 186, 425, 452
 Katarzyna Jagiellonka, królowa Szwecji 441
 Katarzyna z Kłobucka 23
 Kaunitz Wacław von 91
 Kawerski Stanisław 381
 Kazimierz IV Jagiellończyk, król Polski 26-29, 182, 436, 454
 Kazimirski Wojciech 48
 Kącka (Kanska, Kańska, Kączka, Kątska) Dorota 304, 312, 396, 404
 Kącka (Kączka) Barbara 318-319
 Kącki Aleksy 382
 Kącki Jakub 195, 380, 382, 385-386, 427, 451
 Kącki Mikołaj 184
 Kącki Stanisław 380, 385
 Keckowa Antonina 436
 Kęcka (Księżka) Modestia (Modesta) 263, 411
 Kędracka Anna Elżbieta 9
 Kętrzyński Wojciech 34
 Kiąsz Maciej z Książa 367, 375
 Kielisiński Kajetan Wincenty 48
 Kierstan Matias 438
 Kierstanowa Zuzanna 438
 Kijas Zdzisław 9, 104
 Kijewski Wojciech 457
 Kiliańczyk-Zięba Justyna 48
 Kiryk Feliks 45, 174, 179, 259
 Klara, św. 388
 Klara, wikaria bernardynek 311
 Kleczeńska (Kleczyńska) Teresa Urszula 158, 212, 216, 229, 251, 341, 395, 412
 Kleczeńska Anna Brygida 216, 229, 333, 408, 415, 443
 Kleczeńska, donatorka 443
 Kleczeński Andrzej 212
 Kleczeński Antoni 216
 Kleczeński Jakub 216
 Kleczeński Jan 212
 Kleczeński Kazimierz 216
 Kleczeński Krzysztof 212, 216
 Kleczeński Paweł 216
 Kleczeński Sebastian 216
 Kleczeński Stanisław 212
 Kleiwiczowa Agnieszka 447
 Klemens VIII, papież 149, 231
 Kliš Zdzisław 397
 Klocki Paweł 370
 Kłaczewski Witold 272
 Kłocki Paweł 257
 Kłoczowski Jerzy 26, 31-33, 135
 Kłoczyński Marcin 406
 Kłosowicówna Marta 224
 Kłosowicz Sebastian 191, 224
 Kłosowiczówna Jadwiga 224
 Kłosowiczówna Justyna 224
 Kmita Piotr 177
 Kmita Stanisław 177
 Knapik Dominik 368, 377
 Kniperówna Anna 307, 314, 411
 Knolla Barbara 174
 Knolla Mikołaj 174
 Kobierska Jadwiga 186
 Kobierski Józef 186
 Kochanowicz Jerzy 64
 Kochanowski Jan 288
 Kochańska Ewa 209
 Kochowski Wespazjan 54-55, 261
 Kolak Wacław 260
 Kolędowicz Wojciech 219
 Kolędowiczówna Katarzyna Teresa 98, 219, 245, 255, 347, 354, 433
 Kołłataj Hugo 61
 Kołówna Elżbieta 214
 Kołpak Piotr 29
 Komoniecki Andrzej 388
 Komorowski Jan, zob. Jan z Komorowa
 Komorowski Waldemar 51, 182-183, 191, 211, 224, 450
 Koniecpolska Agnieszka Anna 227
 Koniecpolska Barbara 294, 335
 Koniecpolska Leonarda (Anieli) 335
 Koniecpolski Aleksander, młodszy 11, 21, 48-49, 168, 199, 280-284, 286-295, 339, 375
 Koniecpolski Aleksander, starszy 293, 335
 Koniecpolski Jan Przedbor 291, 293
 Koniecpolski Stanisław 292, 294, 335
 Konopacka Anna 201
 Konopczyński Władysław 143, 184, 189, 192, 199, 384, 426, 433, 448

- Konstancja*, przełożona bernardynek 303, 309
Kopciówna Maryna (Marianna) 199, 282
Korsbach Jan 45
Korschner Kuncza 446
Korycka Febronia 318, 320-321, 404, 407, 413
Korytkowski Jan 280, 289
Korytkówna Justyna 172, 255, 273, 404
Korzyński Jędrzej 422
Kosowska Katarzyna 205
Kossowska Marianna Magdalena 158, 245, 301, 308, 408
Kostecki Wincenty 370, 380
Kościk Elżbieta 264
Kościółek Stanisław 450
Kościółkowa Barbara 450
Kośmiński Stanisław 182
Kotarski Henryk 293
Kotkowski Zygmunt 201
Kotowska Klara 144
Kotlicka Marianna 253, 340, 410, 413
Kotula Franciszek 72
Kotwiczówna Katarzyna 194
Kowalik Wojciech 200, 225, 440
Kowalikowa Febronia 225
Kowalikowa Katarzyna 200, 225, 439, 449
Kowalikowa Zuzanna 200, 225, 439
Kowalikówna (Kowalkówna) *Elżbieta* 321, 402, 405
Kowska Barbara 29-30
Kowska Halina 183, 195, 441, 453
Kozák Petr 455
Kozierowska Katarzyna 227
Koźmiński Honorat 392
Kracik Jan 56, 216, 254
Krakowianka Anna 271
Kramarska-Anyszek Krystyna 274
Kras Paweł 26-28, 32
Kraśńska Barbara 210
Kraśński Stanisław 449
Kraska Jan 42
Krasnowolski Bogusław 30, 45, 53, 55-56, 102, 204
Krasny Piotr 57, 60-61, 63, 65, 119-120, 357
Krawczuk Wojciech 53
Kreczykówna Anna 219
Kretkowska Teofila Teresa Barbara od Najświętszego Sakramentu 197, 225
Kretkowski Erazm 393-394
Kroczkowska Zofia 451
Krogulecki Wojciech 72
Krokowska Katarzyna/Balbina Joanna 158, 327, 354
Kromer Ludwik 171, 191, 224, 450
Kromerowa Anna 171, 450
Kromerowa Hanuchna 191
Kromerówna Jadwiga 224
Kromfelt (Crumfelt, Crumphelt) *Bartłomiej* 185
Kromfelt (Crumfelt, Crumphelt) *Błażej* 185
Kromfelt (Crumfelt, Crumphelt) *Jakub „Bełzik”* 185
Kromfelt (Crumfelt, Crumphelt) *Szymon* 185
Kromfelt Agnieszka 185
Kromfelt Anna Klara 185, 304, 312
Kromfelt Barbara, młodsza 185
Kromfelt Barbara, starsza 185
Królewski Jan 451
Królikowski Janusz 270
Krukowski Jan 185
Krupczanka Anna 190
Krupczanka Kunegunda 407, 409-410
Krupek Erazm 424
Krupkowa Barbara 424
Kruppé Jerzy 152, 221
Kruszucka Bronisława 337
Kruszyński Tadeusz Pomian 73
Kryncz Stanisław 440
Krystyna z Krakowa 116, 170
Krystyna, tercjarka 37
Krzeciek Bonawentura 194
Krzepicki, właściciel dóbr 188
Krzysz Marcjan 215
Krzeszówna (Krzeszowna) *Agnieszka Kazimiera* 159, 215, 228, 333, 341, 346, 415
Krzysztof, właściciel domu 442
Krzyżanowski Stanisław 41, 435-436
Krzyżańska Franciszka Hiacynta 216, 245, 250
Krzyżański Wojciech 216, 245
Książek Jan 14, 293, 335
Kubicka Marianna 219
Kuchowicz Zbigniew 360
Kuklińska Krystyna 389
Kukulski Leszek 54, 261
Kulbiński Bartłomiej 158
Kumor Bolesław 91

- Kunowska Elżbieta 180
 Kupis Bogdan 82
 Kupisz Dariusz 9
 Kuraś Stanisław 153
 Kurcz Kasper 72
 Kurdwanowska Anna 229
 Kurdwanowska Jadwiga *Hiacynta* 217, 229, 353, 408, 412, 414-415
 Kurdwanowska Róża *Michalina* 217, 229, 333, 342, 351, 353, 408, 416
 Kurdwanowski Antoni 217
 Kurtyka Janusz 45, 173, 181, 224, 259, 441
 Kurzej Michał 57, 60-61, 63, 65, 119-120, 357
 Kurzelowita Stanisław 450
 Kurzerowa Katarzyna 184
 Kuś Jan 73-74
 Kuś Józef 73-74
 Kutrzeba Stanisław 258
 Kutrzebianka Kazimiera 73
 Kutzner Marian 26, 45
 Kuźmak Krystyna 401
 Kuźmina Dariusz 453
 Kwaśna Zofia 184
 Kwaśniewski Andrzej 184, 288
 Kwaśny Bartłomiej 184
 Kwiecień Marcin 292
 Kwieciński Andrzej (Jędrzej) 14, 158, 300
 Kwinsz Jan 446

 Laberschek Jacek 174, 223-224, 423, 456
 Lachowski Stanisław 439
 Lachs Jan 182
 Lancelotti Joannes Baptista 293
 Lanckoroński Pakosław 336
 Lanczkij (Łącki, Kączki) Stanisław 381
 Lang Anna 188
 Lapis Bohdan 32
 Lapis Danuta 32
 Laskowska Regina *Kazimiera* 158, 218, 354
 Laskowski Jan 218
 Lasocki Stanisław 423
 Laternianka Agnieszka 360
 Latoszyńska Anna 203-204
 Latoszyńska Zofia 181
 Lebensztejn Anna 357
 Leclercq Jacques 233
 Leipnigerynne (Leipniger) Małgorzata 35, 445
 Lemiesz Marcin 459-460

 Lenczowska *Aleksandra* 407
 Leon X, papież 20, 26, 103, 107-108, 131, 144, 165-166, 230, 466
 Leonard z Sieradza 136
 Lepszy Kazimierz 38, 78, 182, 189, 192, 383, 392, 460
 Lesman Helena 26
 Leszczyńska-Skrętowa Zofia 423
 Leśniak Franciszek 426, 441-442
 Lewandowski Władysław 337
 Leys Leonard 402
 Liberiusz (Wolny) *Hiacynt* (Jacek) 206, 377, 452
 Libiński Herman 401
 Libiszowska Zofia 280
 Librowski Stanisław 294
 Liferówna (Lifferówna) Urszula *Eufrozyna* 252, 315, 325, 328, 345, 407, 415
 Ligęza Katarzyna 272
 Ligęza Mikołaj 207
 Ligęza Stanisław 207
 Ligęzianka Franciszka *Pacjencja* (*Potencja*) 63, 207, 244, 302, 307, 411, 416
 Ligocka *Apolinara* 253, 264, 307, 315, 323-324
 Lipnicka Zofia 189
 Lipnicki Wojciech 277, 279
 Lisicki Andrzej 291
 Liske Xawery 39, 112
 Lisowska Gabriela z Drozdowskich 64
 Lisowska Jadwiga *Róża* 214, 252, 316, 326-327, 329, 415
 Lisowski Aleksander 214
 Lisowski Hieronim 81
 Litak Stanisław 401
 Lizieniewicz Karol 158
 Lorkiewicz Antoni 39, 112
 Loth Roman 202
 Lubelczyk Dobiesław 177
 Lubomirska Anna 195, 336
 Lubomirska Barbara 226
 Lubomirski Sebastian 195, 336
 Lubowiecka Katarzyna 206
 Lubowiecki Marcin 386
 Lubowiecki Piotr 386
Lugdumiła, przełożona bernardynek 298, 303
 Lusiecka Elżbieta 402
 Lutomirski Mikołaj 183

- Łagodowic Błażej 203, 432
 Łagodowicówna (Łagodowiczówna) Katarzyna *Apolonia* 203, 432
 Łapanowska Anna 181
 Łapanowska Katarzyna 181
 Łapanowski Adam 181
 Łapanowski Fryderyk 181
 Łapanowski Jan 181
 Łapanowski Kalikst 181
 Łapanowski Mikołaj 181
 Łapanowski Zbigniew Łapka 181
 Łapczanka Barbara Krystyna 181, 224
 Łapczanka Brygida 181, 224
 Łapczanka Elżbieta 181, 224
 Łapczanka Katarzyna 224
 Łapka Fryderyk 170
 Łapka Jan 224
 Łaszczyńska Olga 46
 Łatak Kazimierz 37, 206, 406-407, 416, 452, 459
 Łącka Aleksandra *Charitas* 208, 227, 244, 323, 411
 Łącka Barbara Konstancja 208, 227
 Łącka Elżbieta Wiktoria 227
 Łącka Jadwiga 208
 Łącka Marianna Modestia 208, 227
 Łącka Marianna Wiktoria 208, 226
 Łącki Krzysztof 208, 227
 Łącki Mikołaj 208, 226
 Łączyńska, córka Mikołaja Hieronima 198-199
 Łączyński Mikołaj Hieronim 198
 Łąkawska Dorota 380, 442
 Łempicki Stanisław 29, 447
 Łętowski Ludwik 46-47, 94, 261, 275, 288, 434, 453, 457
 Łobacz Małgorzata 12
 Łodzińska Katarzyna 258
 Łodzińska Anna *Salomea* 78, 159, 214, 218, 249, 299-300, 308-309, 316, 325, 341, 352, 414-415
 Łodzińska Anna *Tekla* 98, 218, 250, 254, 342, 346-348, 351-352
 Łodzińska Franciszka Brygida 218
 Łodzińska Katarzyna 218
 Łodzińska Zuzanna Klara 218
 Łodziński Jan 214
 Łodziński Marcin 218
 Łodziński Stanisław Teodor 218
 Łopacki Jacek 338
 Łopatecki Karol 53
 Łosiówna Ewa 225
 Łostowski Franciszek 369
 Łowicka Anna *Charitas* 205, 239, 241, 256, 277-278, 324
 Łowicki Jan 197, 205
 Łubieński Kazimierz 280
 Łubieński Maciej 275
 Łucja z Krakowa 192
 Łucja z Krosna 299, 304
 Łucja, bernardynka 147
 Łucja, wikaria bernardynek 312
 Ługowski Stanisław 188, 431
 Łukaszyk Romuald 9, 40, 211, 388, 401
 Łukawska Małgorzata 236-238, 240
 Łukomski Andrzej 453
 Łupiecka Elżbieta 402
 Łuszczkiewicz Władysław 174
 Łuszczyński Bogdan Henryk 216
 Machaj Dawid 185, 260
 Machnicki Franciszek 371
 Maciej z Krzeszowa 449
 Maciej, kleryk 32
 Maciejowska Anna 206
 Maciejowska *Apolinara* 193, 255, 273, 405
 Maciejowska Barbara *Ezmarija* (*Izmaria*) 193, 255, 273, 305, 337, 358, 385, 404
 Maciejowska Jadwiga 206
 Maciejowska Katarzyna *Prudencja* 61, 203, 206, 225, 244, 248, 306, 310-311, 313, 321, 361, 378, 393, 402, 405, 407, 410, 442
 Maciejowska Katarzyna *Teresa* 206, 250, 314, 323, 402, 411
 Maciejowska Zofia 206
 Maciejowski Abraham 206
 Maciejowski Aleksander 206
 Maciejowski Jan 206
 Maciejowski Mateusz 206, 361
 Maciejowski Samuel 206
 Maciejowski Stanisław 206
 Maciejowski Wacław Aleksander 367, 376
 Maciszewska Małgorzata 26-27, 30, 224
 Magdalena, bernardynka 172, 446
 Magdalena Włoszka 184
 Maiarelli Andrea 150
 Majer Piotr 463

- Majeronowska Anna *Aniela* 158, 232, 353-354, 408
 Makowiecki Rafał Kazimierz 336
 Makowski Tomasz 151
 Malaczowska Katarzyna 218
 Malarz Roman 264
 Malczewski Jan 203
 Malczowska (Malczewska) Elżbieta 218
 Małecki Benignus 301, 372, 416
 Małecki Jan Marian 41, 54, 254, 436, 448
 Małgorzata, beginka 32
 Małgorzata, siostra Jana Hinczy 38
 Manikowska Halina 250
 Marchocka *Teresa od Jezusa* 418
 Marcin V, papież 153
 Marcin z Bieganowa 141
 Marcin z Kamionki 365, 380
 Marcin z Olkusza 448
 Marcin z Wolbromia 288
 Marcinek Marcin 426, 455
 Marcinkowska Jadwiga 218
 Marcinkowska Zofia *Izabela* 215, 217, 228, 352, 415
 Marcinkowski Antoni 215
 Marek Zbigniew 388
 Maria Teresa Habsburg, cesarzowa rzymsko-niemiecka 91, 223
 Marianna z Laskowej 203
 Markiewicz Henryk 45, 51, 94, 113, 173, 175-176, 179, 181, 193, 216, 459
 Markiewicz Mariusz 12
 Markowski Mieczysław 182
 Mars Marek 449
 Marsowa Anna 449
 Marta, beginka 32
Marusza, przełożona bernardynek 172, 298, 303, 309
 Marzec Andrzej 29, 175
 Mastalerzówna Maria 39
 Masumiecz Gaspar 425
 Mateusz z Książa 145
 Matoga Piotr 60, 77
 Matuła Teresa 206, 332
 Maurin-Białostocka Jolanta 45
Maximilla, wikaria bernardynek 311
 Maysnar Jakub 148, 184
 Maysnarowa (Maysner) Dorota 184
 Maysnarówna (Maysserowna) *Zofia* 148, 184, 312
 Mazurkiewicz Roman 392
 Mączyński Józef 335
 Mecherzyński Karol 28
 Meersseman Gilles Gérard 35
 Melchizedech, tłumacz 28
 Meleniewski Bogdan 73
 Melsztyńska Anna 174, 340
 Melsztyńska *Beata* 148, 174, 223, 311, 318, 423-424, 447
 Melsztyńska Dorota 223
 Melsztyńska Elżbieta 223
 Melsztyńska Katarzyna 148, 174, 223, 423
 Melsztyński Jan Wiktoryn 174, 224
 Melsztyński Mikołaj 174
 Melsztyński Rafał 174, 223
 Melsztyński Spytek 148, 174, 223
 Melsztyński Stanisław 174
 Melsztyński Wincenty 174
 Mentler Jakub 446
 Metelowski Korneliusz 372
 Męcińska Anna *Zofia* 158, 216, 342, 415
 Męciński Stefan 216
 Męciński Wojciech 216
 Michalczyk Wacław Marian 389
 Michalewiczowa Maria 45, 259
 Michałowski Józef 258
 Michałowski Melchior 288
 Michałowski Tomasz 383, 387, 427
 Michaud Claude 91
 Michniowski Wojciech 272
 Micińska Dorota 217
 Miechowicka Barbara 403
 Mieczkowski Domicjan 360, 416
 Mielżycki Jan 278
 Migdał Bogumił 9
 Migut Bogusław 91
 Mikołaj IV, papież 20, 36, 105-107, 109, 144, 166, 230, 466
 Mikołaj z Buska „Rusin” 46, 135, 143
 Mikołaj z Kamieńca 423
 Mikołajczowska Anna 227
 Mikuła Maciej 71, 184-185, 191, 288, 340, 435
 Milczanowska Anna 180
 Milczanowski Jana 180
 Miłkowski Władysław 56
 Miłobędzki Adam 56-57
 Miłopolski Jan 198, 281, 285-286, 339
 Miodunski Bonawentura 371, 380
 Mirecki, kupiec 440

- Misiewska Justyna 204
 Misiewska Magdalena 204
 Misiewska Zofia 204
 Misiewski Adam, młodszy 204
 Misiewski Adam, starszy 203
 Misiewski Jędrzej 204
 Misiewski Józef 204
 Misiewski Mateusz 203
 Misiewski Michał 204
 Misiowska (Misiewska) Elżbieta *Teofila* 203, 432
 Misiowski Adam 203, 432
 Misiowski Aleksander 450
 Mitkowski Józef 54, 448
 Moczarski Krzysztof 191-192
 Modelska Salomea Katarzyna 218, 415-416
 Modelski Antoni 218
 Mohylanka Anna 207
 Mojski Jakub 409
 Mokrska Zofia 451
 Mondonico Clara Cristiana 394
 Montelupanka Urszula 403
 Morska Anna 229
 Morsztynówna Konstancja *Bronisława* 232, 309, 327, 341-342, 408, 414
 Możejko Beata 12
 Mrukówna Julia 42
 Mstowska *Marianna* 312, 404, 407
 Mstowski Mikołaj 203, 432
 Mszanecka Agnieszka *Modestia* 214, 329, 332-333, 341, 395, 414
 Mszanecka *Marianna Agnieszka* 250, 252, 325, 341
 Mszanecka *Rozalia Domicela* 159, 216, 352, 415
 Mszanecki Adam 214
 Mszanecki Dominik 216
 Mucante Giovanni Paolo 149
 Muczkowski Józef 53-55
 Müller Wiesław 169
 Murawiec Wiesław Franciszek 9, 26-30, 51, 135, 165, 217, 365, 376
 Muskała Maciej 446
 Mycielski Jerzy 11, 199, 202, 280, 282, 287-288, 290-291, 336
 Mycielski Mikołaj 208
 Mysłowska Helena 207
 Myszkowska Beata 207, 224
 Myszkowska Eleonora 207, 224
 Myszkowska Katarzyna 169
 Myszkowska Konstancja *Beata Konstancja* 184, 207, 224, 238, 262, 357-358, 432
 Myszkowska Zofia *Charitas* 183-184, 224, 357-358
 Myszkowski Franciszek 432
 Myszkowski Piotr 196
 Myszkowski Wawrzyniec 169, 183
 Myszkowski Władysław 207, 432
 Myszkowski Zygmunt 183, 224, 357
 Myśliński Michał 28
 Nagielski Mirosław 54
 Nagot Adam 191
 Nagot Jan Zygmunt 191
 Nagot Walerian 191
 Nagot Wojciech 191
 Nagotówna Anna 224
 Nagotówna Jadwiga 191, 224
 Nagotówna *Klemencja* 191, 224, 253, 320, 404
 Nagotówna Krystyna 191
 Nagotówna Marta 191
 Nagotówna Zofia 191, 224
 Nalewajek Agnieszka 187, 455
 Nałęcz-Dobrowolski Marcei 10-11, 56, 59, 61, 469
 Namaczyńska Stanisława 268
 Nastalska-Wisnicka Joanna 12
 Nawarski Napoleon 69-70
 Nayman Krzysztof 206
 Naz Raoul 234
 Nicz Innocenty 202
 Niedrzwiecka Anna 198
 Niedziałkowski R. 69-70
 Nielepcówna Agnieszka *Klara* 215, 351, 412, 415
 Nielepiec Anna 249, 258, 444
 Nielepiec Stanisław 215
 Niemojewski Rolicz Stanisław 193
 Niemojowska, dłużniczka 440
 Niesiecki Kacper 181, 187-188, 193, 195, 197-199, 201, 203-204, 207, 209, 213-217, 289, 292, 305, 447
 Niewiarowska Elżbieta 181
 Niewiarowska, żona Mikołaja Ożarowskiego 186
 Niewiarowski Krzysztof 187, 431
 Niewiński Andrzej 30
 Nikelsonówna Helena 270

- Noga Zdzisław 182, 192, 200-201, 205, 216,
425-426, 451
Noskowska Dorota *Perpetua* 183, 298, 303,
347, 447-448
Noskowski Jan 183
Noskowski Łukasz 182-183, 298, 447-448
Noskowski Zygmunt 183
Nowak Janusz Tadeusz 238-239, 241
Nowak Lech 378
Nowak Tadeusz 54
Nowak Weronika 335
Nowakowski Jan 452
Nowicki Tomasz 31
Nowodworski Michał 9, 150, 234, 435
Nowolecki Aleksander 39
- Obertyński Zdzisław 143
Oborski Łukasz 284
Oborski Mikołaj 56
Oborski Stefan 370
Oborski Tomasz 275
Oboza Artur 200-201
Obąpalski Augustyn 78, 244, 249, 300
Obugiełło Mikołaj 273
Ochmann Stefania 292
Ocieński Gabriel 366, 375
Offiarowicz Wojciech 393
Ofka, żona Hinczki z Roszkowic 38
Ogrodziński Wincenty 192
Okoniowa Joanna 85
Okurowski Kasper Mixta 37
Olechowski Józef 93, 97, 99
Olejnik Tadeusz 14, 293, 335
Oleska Katarzyna 173
Oleśnicki Zbigniew 26-30
Olszamowska Katarzyna 210
Ołtarzewska, żona Jana Wołuckiego 197
Opacki Olbracht 336
Opalińska Stanisława 35, 66-67
Opatowiusz (Opatowczyk) Adam 360
Opyrchał Leszek 267
Opyrchał Urszula 267
Oraczowska Helena *Benedykta* 209, 324, 387,
411, 432
Oraczowski Franciszek 209, 432
Oraczowski Jan 209, 318
Oraczowski Łukasz *Cyprian* 209
Orlik Filip 332
Orlik Maria „Marysieńka” 332
- Orlińska Jadwiga *Pacjencja* 98, 212, 234, 250,
254, 317, 327, 351-352, 412, 414-415, 422,
434
Orzechowska Cecylia 410
Orzęcka *Ludwika* 249, 263, 314
Osmólska N. 335
Ossolińska Zofia 189
Ossoliński Hieronim 284
Ossoliński Jerzy 151
Ossoliński Krzysztof 189
Ossowski Franciszek 93-94
Ostaszewski Józef 433
Ostrogska Teofila 269
Ostrowska *Barbara* 403
Ostrowski Jakub 453
Ostrowski Michał 251, 372-373, 416
Oświęcim Anna 202
Oświęcim Florian 202
Oświęcim Izabela 202
Oświęcim Jan 202
Oświęcim Jan z Kunowy 202-203
Oświęcim Katarzyna 202
Oświęcim Stanisław 202
Oświęcim Szymon 202
Oświęcim Wojciech, młodszy 202
Oświęcim Wojciech, starszy 189, 202
Oświęcimówna Anna *Agnieszka* 202
Oświęcimówna *Apolinara (Apolonia)* 202-203,
253, 313, 407, 410
Oświęcimówna Katarzyna *Urszula* 202-203,
307, 410, 417
Otfinowski Kazimierz 190
Otorowska-Wrońska Halina 332
Otrobianka *Barbara* 237, 340, 438, 463
Otwinowska Aleksandra *Salomea* 337-338
Owinski Jan 369
Ozorowski Edward 279
Ożarowska Ewa 186-187, 430-431
Ożarowska *Potencja* 187
Ożarowski Jan 187
Ożarowski Mikołaj 186
Ożarowski Sylwester 187
Ożóg Krzysztof 12, 298, 455
Ó hAnnracháin Tadhg 280
- Pabin Andrzej 399
Palbitzki Maciej 52-53
Panek Bronisław 403
Panek Jan 196

- Paner Anna 12
 Pańczak Marian 32, 104-106
 Pańków Stanisława 192, 196
 Paplewska (Paplińska) *Florencja* 320, 405
 Parchwiczowa Urszula 440
 Parker Geoffrey 266, 268
 Partyka Józef 268
 Pasek Jan Chryzostom 208, 226-227
 Pasiecznik Jan 214, 454
 Paszenda Jerzy 50, 272
 Paszyńska Jadwiga 451
 Pauli Żegota 28
 Paweł II, papież 40
 Paweł III, papież 127-128
 Paweł V, papież 72, 272, 284-285, 289, 389, 413
 Paweł z Kcyni 367, 376
 Pawełeczka Małgorzata *Magdalena* 63, 300, 308-309, 316, 326, 332-333, 341-342, 345, 351, 414
 Pawlikowiczówna Jadwiga 211
 Pawłowska Konstancja *Ludgarda* 337
 Pazzelli R. 105-106
 Pelikanówna Agnieszka 219
 Pelliccia Guerrino 105, 233
 Pernus Jan 211
 Pernusówna *Julianna* 253, 262, 286, 356, 405
 Petri Elżbieta 32
Petronela, bernardynka 249
 Pęcicki Erazm 135
 Pferdynne Jan 35
 Pferdynne Małgorzata 35
 Philippus a Sanctissima Trinitate 184
 Pianowski Zbigniew 264
 Piasecki Marcin 370
 Piccolomini Eneaszy Sylwiusz, zob. Pius II, papież
 Pieczonek Michał 438
 Piekosiński Franciszek 41
 Piel Michał 393
 Pielas Jacek 180
 Pieniążek Jan Chryzostom 207, 228
 Pieniążek Jerzy 337
 Pieniążek Zofia 228
 Pieniążkówna *Barbara* 337
 Pieniążkówna *Barbara Helena* 207-208
 Pieniążkówna Urszula *Franciszka* 228
 Pieniążkówna Urszula *Prudencja* 207, 228, 416
 Pieradzka Krystyna 204, 448
 Pietras Henryk 129, 230
 Pietrowa Barbara 396
 Pietrusiński Jerzy 185
 Pietrykowski Tadeusz 367, 376
 Pietrzyk Zdzisław 9, 22, 192, 382
 Pięta Zenon 363
 Pinocci Aleksander Maksymilian *Agataniol od św. Teresy* 210
 Pinocci Hieronim 209
 Pinocci Jan 210
 Pinocci Mikołaj 210
 Pinocci Paweł 209
 Pinocci Rafał 209
 Pinociówna *Teresa Helena* 209, 253, 307, 315, 345, 348, 411
 Piotr z Kurowa 42
 Piotr z Pruchnika 172
 Piotr ze Szczekocin 42
 Piotr, definitory i kustosz klasztoru stradomskiego 288, 376
 Piotrkowczyk Aleksy 160, 279
 Piotrowicz Józef 41, 436-437
 Piotrowski Stanisław 279
 Pistorius Johann 260
 Pius II, papież 20, 26, 103, 112-113, 152, 166, 466
 Pius IV, papież 128
 Pius V, papież 132, 134, 143, 144, 237
 Pius VI, papież 65
 Piwko Marcin z Bydgoszczy 361, 368
 Piwowarczyk Elżbieta 33, 35, 174, 445-446
 Placibabka Anna 186
 Placibabka Maciej 186
 Plago Mariusz 453
 Pleszowski Gabriel 370
 Pluta-Saladra Edyta 14
 Płaza Jan 284
 Płazianka *Agnieszka* 188, 404, 407, 439
 Pniowski Jan 113
 Pobóg-Lenartowicz Anna 13, 71, 443
 Pociąg-Karteczka Joanna 268
 Pocięcha Władysław 189, 426
 Poczobut-Odlanicki Michał 61
 Podczaska *Petronela* 259, 324, 408, 411
 Podlaski Kasper 46, 457
 Podolska Kunegunda 214-215
 Podrzecki Stanisław 368, 380
 Polek Krzysztof 261

- Poli Giuseppe 93
 Połaniecka Konstancja *Ludgarda* 98, 158, 219, 254-255, 347, 352
 Połaniecka Regina 348
 Połaniecki Jan 248
 Połaniecki Jan Kapistran 158, 164, 217, 248, 300-301, 414
 Połaniecki Sebastian 219
 Pompei Alfonso 389, 391
 Poniatowski Michał Jerzy 10, 20, 93-95, 102, 466
 Ponikiewski Andrzej 288
 Pontano Alberrec 277
 Popiołek Bożena 443, 460
 Porębska Anna 65, 189-191, 221, 284, 287, 289-290, 293, 305, 319-320, 327, 403-404
 Porębska Katarzyna 190
 Porębska Magdalena *Joanna* 191, 407
 Porębska Marianna 190
 Porębska Zofia z Wojsławic 190-191
 Porębski Andrzej, młodszy 190
 Porębski Andrzej, starszy 190-191
 Porębski Jan 190
 Porębski Piotr 188, 190-191, 290-291
 Porębski Wodzisław 190
 Porębski Zygmunt 190
 Postrzygowic Stanisław 452
 Postrzygowicowa Dorota 452
 Poznańczyk Krzysztof 163, 231, 233-234, 246, 297, 389, 420, 424-425, 428
 Poznański Adam 32, 453
 Prandota Jan 33
 Prejs Roland 9, 104
 Prokop Krzysztof Rafał 197
 Prokop z Goraja, Stojanic i Szczebrzeszy-
 na 177
 Proszyński Michał 384
 Prowano Barbara 199
 Prowano Prosper 199
 Próchnicka Zofia *Prakseda* 172
 Próchnicki Andrzej 146
 Pruszek Wojciech 338
 Pruszc Piotr Hiacynt 36, 45, 331-332, 444
 Pruszkowski, kochanek Otwinowskiej 337
 Przerębski Florian 430
 Przerębski Jan 430
 Przerębski Stanisław 430
 Przeździecki Aleksander 28
 Przybiński Hieronim 271, 294
 Przyboś Adam 56, 202, 261
 Przyboś Kazimierz 187, 208
 Przybyłowicz Franciszek 161
 Przybyłowicz Olga Miriam 71, 152, 221, 348, 350
 Przybyszewski Bolesław 19, 31, 46, 115-116, 168-171, 174, 180, 288, 298-299, 397, 424, 435, 457
 Przyłęcka Marianna 251, 395, 414
 Przyłęcki Stanisław 49, 286, 356
 Przytkowska Franciszka *Kunegunda* 97-98, 214, 300, 309, 317, 341-343, 351, 414-415, 422, 433, 438, 440
 Pstrokoński Maciej 146
 Ptaszyńska Anna *Marianna* 98, 158, 219, 243-244, 248, 255, 347, 352, 354
 Ptaszyński Feliks 219
 Ptaśnik Jan 181, 192, 204, 447-448
 Puchalska-Dąbrowska Bernadetta M. 331
 Puckówna Dorota 196
 Pukarzowska (Pukarzewska) Zofia *Helena* (Elena) 195, 253, 385, 405
 Pukarzowski Hieronim 195
 Pukarzowski Maciej 195, 385
 Pułaski Kazimierz 188
 Purchla Jacek 70
 Pychowska (Pychowszcanka) Anna *Magdalena* 192, 253, 306, 405, 407, 410
 Pychowski Mikołaj *Andrzej* 192
 Pychowski Sebastian Ludwik 192
 Pychowski Wawrzyniec Wacław 192
 Quirini-Popławska Danuta 196, 204
 Racietkowska Elżbieta 403
 Raczkowska Marta 405
 Raczyński Edward 227
 Radawiecki Andrzej 198
 Radicibus Anna de 200
 Radicibus Franciszek de 200
 Radocka Elżbieta 442
 Radomska (Radomiska) Anna 186, 271, 289, 305, 319, 385, 404
 Radomski Stanisław 286
 Radwański Benigny 374
 Radziątkowska Elżbieta 403
 Radziemicki Adam 174
 Radziwiński Andrzej 135
 Radziwiłł Jerzy 71, 142-144, 146, 221, 454

- Rafał z Lgoty 366
 Rafał z Proszowic 447
 Rajska Terencjanna 253, 407, 410
 Ranatowicz Stefan 54, 279
 Rangoni Claudio 48, 266
 Rangoni Gabriele 20, 111-114, 135, 145, 166, 230, 466
 Rapaport Zygmunt 270
 Rarowski Krzysztof 387
 Rasius Barbara 437
 Rasius Jozeph 437
 Rasowska (Rarowska) Ludwina 208, 230, 263, 314, 318, 322, 407, 410, 433
 Rasowska Melania 230
 Rastawiecki Edward 72
 Rastowska (Raszkowska) Dorota 403-404, 407
 Raynutius Angelo 64
 Rederowa Danuta 54
 Regina, przełożona bernardynek 303, 309
 Regulanka Anna 182
 Regulanka Benigna 182
 Regulanka Katarzyna 182-183, 360
 Regulina Zofia 116, 170
 Regulska (Rogoiska, Rogólska) Klara 407, 409-410, 412, 439
 Reguła Mikołaj 182
 Reich Kuncza 41
 Reichan Jerzy 85
 Reiski Artur 205
 Rejduch-Samkowa Izabella 56
 Reklewska Maria 224
 Reklowska Anna 214
 Rey Andrzej 28
 Ręczajski Hieronim 284
 Ręderski Wincenty 158
 Ricz Piotr 455
 Rocca Giancarlo 32, 105, 233, 236
 Rogacki Dydak 374, 4222
 Rogozińska Anna *Damiana* 196, 402, 405, 417
 Rogozińska Dorota *Helena* 196, 232, 255-256, 277-278, 313
 Rogoziński Stanisław 195, 283, 417
 Rojkowski Grzegorz 454
 Rokowska Elżbieta 403
 Rolska-Boruch Irena 60, 272
 Romanowski Andrzej 13, 200, 228, 398
 Romerówna Marianna 217
 Romiszewski Aleksander 100
 Romiszewski Jan 434
 Romiszowska Anna 208, 226
 Romiszowski Jan 278
 Rosik Mariusz 128
 Rosiński Błażej 288
 Rosochacki Klemens 373
 Rosselli Hannibal 20, 135-138
 Rossowska Marina 410, 412
 Rostworowski Emanuel 45, 47, 93, 100, 174, 182-183, 187, 195-196, 205-206, 208, 224, 280, 336, 406, 441, 449, 452-453
 Rościszewska Konstancja *Aleksandra* 253, 264, 340, 407, 411
 Rościszowska Katarzyna *Barbara* 208
 Rościszowski Sebastian 208
 Rott Dariusz 51
 Roxolanus Antoni 371
 Rozdrażewska Małgorzata 271
 Rozdrażewski Hieronim 400
 Rozdrażniewski (Rozrażewski) Stanisław 400, 441
 Rozwadowski Mieczysław 270
 Rożek Michał 45, 52, 261
 Różycka Antonina 332
 Różycka Katarzyna 332
 Rudnicka Jadwiga *Salomea* 320-321, 403, 405, 407
 Rudnicki Krzysztof 64
 Rudyk Mikołaj 193
 Rudzki Maciej 278-279
 Ruini Leliusz 290
 Rupniewska Katarzyna 210
 Rusecki Innocenty Marek 30, 389
 Rusiecki Jan 83, 158, 219, 244
 Rusocka Eleonora 215
 Rusocka Elżbieta *Konstancja* 318
 Ruskowska Marianna 238-239
 Ruta Cherubin 172
 Ruta Franciszek 172, 303, 309
 Rybak Aniela 274, 332
 Rybczyński H. 40
 Rychcicka Katarzyna 180
 Rychcicki Jan 180
 Rydzak Franciszek 270
 Rykaczewski Erazm 285
 Rylski Jan 211
 Ryłko Stefan 203, 417
 Rymaszewski Zygfryd 426
 Ryś Grzegorz 32
 Rywiková Daniela 32

- Rzegocianka *Eleonora* 245, 250
 Rzeszowski Jan 45, 259, 465
- Sadowski Piotr 74
 Saj Marek 231
 Salmonowicz Stanisław 11, 280
 Salomon Mikołaj, młodszy 181
 Salomon Mikołaj, starszy 180, 430
 Salomon Piotr 181, 430
 Salomonówna Anna 181
 Salomonówna Jadwiga *Bogumiła* 180, 426, 430
 Samek Jan 56, 102
 Sander Elżbieta 223-224, 332
 Sapieha Lew 270
 Sapieżanka Teofila 271
 Sarnowska Anna
 Sarnowski Jakub 278, 434
 Sarnowski Wojciech 197
 Saski Stanisław 187
 Sawicki Kasper 193, 338
 Schatz Klaus 128
 Schepcz Piotr 446
 Schilling Rosyna 192
 Schlacker Erhard 446
 Schneider Antoni 46
 Scholis Maciej 449
 Scholisowa Anna 449
 Scipio del Campo Krzysztof 275, 294, 337, 376
 Scypion Afrykański 29
 Secygniowska Dobrochna 173
 Secygniowski Jakub 173
 Secygniowski Mikołaj, młodszy 173
 Secygniowski Mikołaj, starszy 173
 Secygniowski Piotr 173
 Segnitz Stanisław Michał 459
 Sendzimir Franciszka 332
 Senkowski Jerzy 38, 44
 Serafinowski, właściciel dworu 442
 Seredyka Jan 205
 Seweryn z Lubomla „Żydek” 143
 Sforza (Szwarc) Jerzy 28
 Siebeneicher Jakub 48
 Sielska *Petronela* 320, 405, 407
 Siemieński Marcin 94
 Sienieńska (Sienieńska) Elżbieta Regina *Potencjana* 169, 177-178, 303, 318, 355, 438, 447
 Sienieńska Teresa 272-273, 336
 Sienieński Andrzej 179
 Sienieński Gologórski Jan 172-173
 Sienieński Jan, młodszy 179
 Sienieński Jan, starszy 179
 Sienieński Marcin 272-273, 336
 Sienieński Wiktoryn 178-179
 Siennicka Magdalena 450
 Sienniczonka (Siennicka) Dorota 192
 Siennik Andrzej 450
 Sierakowski Wacław Hieronim 238
 Sierpułtowska *Felicyta* (*Felicyta*, *Felicytas*) 313, 320-321, 387, 404
 Sikora Franciszek 78, 173, 175, 181, 187, 224, 441
 Silnicki Tadeusz 128
 Simonetti Francisco 285, 289
 Sitnik Aleksander Krzysztof 9, 11-12, 19, 27, 104, 112, 230, 280, 336
 Siwicki Piotr 31
 Siwiec Bogdan Piotr 269
 Skarga Piotr 145, 375
 Skawina Piotr 459
 Skawinina Emerencja 459
 Skawinka Stanisław 116
 Skociszowska Jadwiga *Aniela* 159, 234, 250, 308, 324, 328-329, 331, 387, 395, 408, 415
 Skowron Czesław 71
 Skowron Ryszard 12
 Skrobkowicz Jan Ludwik 50, 226, 279
 Skrzyniarz Ryszard 12
 Slacker Henryk 447
 Słabosz Katarzyna 181
 Słomieńska (Słomińska) Ludmiła *Marian-na* 78, 315-317, 324-326, 329, 340, 408, 414-415
 Słowakowicz Stanisław 216
 Słowakowiczówna Teresa 216, 245
 Słowikowski Just 279
 Słowikowski Tadeusz 44
 Słupska Jadwiga 173
 Smogulecki Maciej 193
 Smoleński Maciej 174, 223
 Smołucha Janusz 149
 Snopeck Piotr 447
 Sobol Walentyna 332
 Sokołowski Edward 93
 Soldadini Paweł Jan 211
 Solecki Jakub 200, 449

- Sollerio Joannes Baptista 174
 Sołtyk Kajetan 93
 Sołtysek Bartłomiej 366, 375
 Sowina Urszula 261
 Spaczek Jana 212
 Spaczkówna (Szpaczkówna) Anna Pruden-
 cja 212-213, 252, 352, 414-415
 Specht Jan 446
 Spieralski Jan 177
 Sprowski Jan 29
 Spycimir Mikołaj 113
 Sroczycka Anna 293-294, 335
 Sroka Łukasz T. 261
 Sroka Stanisław Andrzej 42, 183, 264
 Stabrawa Anna 211
 Stachowski Antoni Henryk 191
 Stadnicka Barbara 175, 198
 Stadnicka Marianna *Domicela* (*Domicella*)
 198, 402, 405, 407, 417
 Stadnicki Andrzej 175-176, 198
 Stadnicki Kazimierz 198
 Stadnicki Marek Antoni 198
 Stadnicki Mikołaj 175-176, 198
 Stadnicki Piotr Konstanty 414
 Stadnicki Stanisław 198
 Stanisław Kazimierczyk, św. 37, 417
 Stanisław z Kobyliny 29
 Stanisław, szklarz 424
 Stano Mikołaj 448
 Starzyński Marcin 28-29, 31, 426
 Stasiak Janusz 254
 Stawiski Maciej 350
 Stefan Batory, król Polski 448
 Stefanowicz Antoni 244
 Stojowska (Stojeńska) Anna *Marina* 404,
 451
 Stokowski Marian 275, 376
 Stradomska Barbara 207
 Stradomski Bernardyn 275, 369, 376
 Stradomski Hiacynt (Jacek) 160, 244, 377
 Stradomski Jan 207
 Strasz Anna 303
 Strokowa Jadwiga 275
 Strońska Marcjanna 218
 Strus Andrzej 210, 214, 433
 Strus Franciszek 229, 433
 Strus Jan 210
 Strusówna Anna *Helena* 78, 210, 214, 228, 232,
 308, 325-326, 341, 408, 414
 Strusówna Krystyna *Kunegunda* 210, 214, 244,
 252, 341, 408, 412, 433
 Strusówna Marianna *Agnieszka* 228-229
 Strusówna Marianna *Teresa* 100, 229, 350
 Strusówna Teresa Marianna 229
 Strzałczyński Florian 251, 373
 Strzelichowski D. 397
 Strzeżewska, siostra 170
 Strzeżewska Róża 398
 Strzeżowska Róża 176-177
 Strzeżowski Gabriel 176
 Strzeżowski Jan, młodszy 176-177
 Strzeżowski Jan, starszy 177
 Strzeżowski Mikołaj 176
 Stuchlik-Surowiak Beata 51
 Suchorabska Elżbieta 116, 170
 Sułkowiś (Sułkowski) Bonifacy 370
 Sułkowska-Kuraś Irena 32, 41, 153
 Sułowska Dorota 276-277
 Sułowski Krzysztof 276
 Sułowski Zygmunt 9, 40, 211, 401
 Sułowska Agnieszka *Felicjana* (*Felicjana*)
 159, 329, 415
 Sygański Jan 64, 210, 218, 384
 Sykstus V, papież 141, 393
 Szablowski Jerzy 11, 26, 30, 36, 157-158
 Szabó Tomas 396
 Szadkowski Paweł 266
 Szadokierska Katarzyna 205
 Szady Bogumił 175
 Szafraniec Piotr 436
 Szalowska Katarzyna 186, 306
 Szalowski Jakub 186
 Szamocianka Barbara 202
 Szarfenberg Marek 200-201
 Szarfenberger Mikołaj 200-201
 Szarfenberger Stanisław 200-201
 Szczeblewski Stefan 429
 Szczepan z Uzarzewa 261
 Szczepaniak Jan 216, 460
 Szczepanowska Magdalena 214
 Szczepkowska Zofia *Serafina* 98, 217, 254,
 327
 Szczepkowski Antoni 217
 Szczepkowski Kasper 217
 Szczęsna, bernardynka 249
 Szczęsna, córka Łucji z Krakowa 192
 Szczucka (Szczuczanka) Zuzanna 49, 287,
 289, 319, 356, 404, 439

- Szembek Franciszek 228
 Szembek Ludwik 251, 300, 371-372
 Szembek Stanisław 207
 Szembekowa Anna 207
 Szembekówna Ewa Rozalia *Cecylia Marian-*
cilla od Trójcy św. 228
 Szembekówna Teresa *Franciszka* 228
 Szemet Elżbieta 195
 Szemet Jan 195
 Szober Hieronim 209
 Szoberówna Magdalena 209
 Szonowska Jadwiga *Franciszka* 308, 315, 408,
 411
 Szpot Dunin 201
 Szujski Józef 39
 Szulzówna Anna 205
 Szwaja Janusz 11, 280
 Szylar Anna 13, 18, 193, 270, 272, 305, 331-
 332, 337, 340, 355, 444, 460
 Szymanek Andrzej 180
 Szymański Beniamin 240, 242
 Szymański Fortunatus 369
 Szymczakowa Alicja 195
 Szymon (Symeon), spowiednik i kaznodzie-
 ja bernardynek 365
 Szymon z Lipnicy, św. 83, 174, 261
 Szymon z Sokala 197
 Szymon z Wysocic 366, 375
 Szypowska Anna 226
 Szyrwiński Jan 44
 Szyszczinski (Szyrzyński) Bernardyn 372
 Szyszkowski Marcin 272

 Ślawska (Śląska) Antonina 251, 414-415
 Śląska Marianna 158
 Śląska Regina 202
 Śmigielska Agnieszka *Aleksandra* 228, 233,
 352, 414
 Śmigielska Katarzyna 228
 Śmigielska Salomea 228
 Śmigielski Kazimierz 233
 Świderek Jakub 360
 Świderkówna Magdalena 253, 264, 360
 Świekówna *Cecylia* 404, 406
 Świerczkowska (Świerczowska) *Benedykta*
 249, 313, 321-322
 Świerkliński Bonawentura 212-213
 Świerzowska (Świerczowska, Świeżowska)
 Elżbieta *Konstancja* 321, 404, 409

 Świetlicka Elżbieta 208
 Świeżawski Antoni 460
 Święch Hermina 14, 95, 298, 419
 Świętochna, żona Blaszką 45, 298, 425
 Świnczyna Jadwiga 451

 Tar Władysław de 34
 Taranowski Mikołaj 196
 Targosz Karolina 36, 210, 262, 357-358
 Tarło Andrzej, młodszy 180
 Tarło Andrzej, starszy 180
 Tarło Jan 180
 Tarłówna Anna 180
 Tarłówna *Eufrozyna (Afronia)* 183, 304, 345,
 347, 447
 Tarłówna Katarzyna 180
 Tarnawska Marianna 214, 258
 Tarnowska (Krakowska) *Zofia Regina* 13, 115-
 116, 169-171, 177, 269, 303, 397, 430, 468
 Tarnowska Elżbieta 177
 Tarnowska Katarzyna 177
 Tarnowska Zygmunta 177
 Tarnowski Aleksander 177
 Tarnowski Jan 146, 275, 430
 Tarnowski Jan Amor 115, 269
 Tarnowski Jan Amor, młodszy syn Jana
 Amora Tarnowskiego 177
 Tarnowski Jan Amor, starszy syn Jana Amo-
 ra Tarnowskiego 177
 Taszka Jan z Koniecpola 42
 Taszycki Witold 392
 Tekla, przełożona bernardynek 303
 Tekla, wikaria bernardynek 312
 Telefus Jerzy 188
 Telefusówna Magdalena 188
 Temer Jan 340
 Tenderłowic Wojciech 47
 Teresińska Izabella 202
 Tesmandłowa, rezydentka 443
 Tęczyńska Barbara 183
 Tęczyński Jan 115, 171, 368
 Tęgoborska Katarzyna 238, 249, 258, 443
 Theiner Augustin 141
 Tomaszek Michał 250
 Tomaszewska *Potencja (Potencjana)* 307, 432-
 433
 Tomaszowska (Tomaszewska) *Krystyna Kon-*
stancja 244, 251, 315, 408

- Tomczak Andrzej 199, 282
 Tomczak Salezy Bogumił 148
 Tomicka Elżbieta 201, 279
 Tomicka Helena *Pelagia* 201, 255, 277-278, 305
 Tomicka Jadwiga 201
 Tomicka Katarzyna 201
 Tomicki Jan 201
 Tomicki Krzysztof 201
 Tomicki Piotr 201, 397
 Tomkowicz Stanisław 39, 72, 276
 Tomnicka Aleksandra 258
 Topolski Jerzy 19
 Tracz Leonard 45
 Traczewska-Białek Zofia 61
 Traczowa Agnieszka 45
 Trajdos Tadeusz Mikołaj 135
 Trawka Renata 179
 Trelińska Barbara 196, 204
 Trepka Walerian Nekanda 360
 Treter Bogdan 73
 Trojecki Wawrzyniec 277
 Trojnacka Małgorzata 12
 Truskulawska *Ludwina* 405-406
 Trzciński Stanisław 292
 Trzebińska Zofia *Wiktoria* 61-62, 77, 302, 307, 311, 314, 322-323, 411, 416, 432-433
 Trzebiński Adam 208
 Trzebiński Aleksander 209
 Trzebiński Benedykt 94
 Trzebiński Jakub 209
 Trzecieska Elżbieta *Salomea* 176
 Trzecieski Adam 176
 Trzecieski Andrzej 176
 Trzecieski Jan, młodszy 176
 Trzecieski Jan, starszy 176
 Trzecieski Tomasz 176
 Tüchle Hermann 128
 Tudorowska Anna 214
 Tudorowski Mikołaj 211, 439
 Turdza Witold 238-239, 241
 Turkowska Danuta 42
 Turnau Irena 90
 Turowski Kazimierz J. 260, 280
 Turre (Torre) Ludwik de la 153, 362
 Turski Feliks 95
 Tygielski Wojciech 204
 Tylicki Piotr 285, 289, 376, 456
 Tylus Stanisław 401
 Ubald Hilary 255
 Ujejski Wojciech 202
 Unger Barbara 446
 Ungestüm Jadwiga „Haza” 180
 Ungestüm Leonard 181
 Ungler Florian 448
 Unglerowa Helena 448
 Urban VIII, papież 64, 277, 413
 Urban Waclaw 47, 118, 261, 272, 398-399, 449
 Urbankowicz Marcin 450
 Urszula z Sienna 189, 304
 Urszula, zakonnica 33
 Uruski Seweryn 205, 215, 217, 229
 Uruszczak Waclaw 71, 113, 340, 383
 Ustiense Jakub 277
 Uth Grzegorz 460
 Vasiliauskiene Aušra 13, 223
 Vetter Paweł 447
 Voynyczka Helena 45
 Voynyczky Mikołaj 45
 Wadding Łukasz 18, 46, 221
 Wajs Anna 456
 Wajs Hubert 456
 Walanus Wojciech 447
 Walawender Antoni 260, 264-265
 Walczak Marek 71
 Walisowszczanka Elżbieta 191
 Walkusz Jan 236
 Waltoś Stanisław 11, 280
 Wanat Benignus Józef 274
 Wanszykówna *Dorota* 45, 172
 Warszycki Stanisław 263
 Watt Hektor von 181, 450
 Watt Paweł von 450
 Wawryszczuk Agata 254
 Wawrzyniec z Kalinowej 42
 Wawrzyniec z Rzniowa 449
 Wątorska Agnieszka 218
 Wątorska Zofia 218
 Wątorski Ignacy 218
 Wątorski Jakub 218
 Wedelicka Otylia 449
 Wedelicki Piotr 449
 Weidenlich Jan 33, 445
 Weidenlichyn Anna 33, 445
 Wenz Wiesław 128-129, 131-132

- Węgierska Barbara 400
 Węglarz Wojciech 448
 Węglarzowa Dorota 448
 Węgliński Wojciech 206
 Węgrzynowicówna Magdalena *Józefa* 212,
 234, 345-346, 348, 351, 415, 434
 Wider Dominik 394
 Widzowska Aniela *Jadwiga* 342-343, 351, 353,
 408, 414-415
 Wielewicz Jan 265-267, 280-282, 286, 289,
 291-292
 Wielgus Stanisław 26
 Wielogłowski Walery 68
 Wielopolska Zofia 173
 Wielopolski Jan Bochnar 173
 Wierońska (Bierońska) Klara 253, 411
 Wieruski, właściciel dworu 442
 Wierzbicki Piotr 215
 Wierzbowski Hieronim 442
 Wierzychowska Katarzyna 238
 Wiesiołowski Jacek 148
 Wietrowski Marian 63, 82, 218
 Wilamowski Maciej 175-176, 181
 Wilczek Piotr 51
 Wilczyński Andrzej 84
 Wilkońska, donatorka 443
 Wilkowska Barbara *Krystyna* 187-188, 302,
 305, 404, 427, 431
 Wilkowski Jan 188
 Wilkowski Kasper 187-188
 Wilkowski Krzysztof 187-188
 Wilkowski Mikołaj 188
 Wiltawski Wiktoryn 422
 Wimmer Jan 54
 Wincenty z Giżyc 174
 Winiarska *Agnieszka* 189
 Winiarska Anna *Bogumiła (Teofila)* 199, 249,
 282, 284, 287, 289, 299, 305, 312, 319, 336,
 404
 Winiarska Jadwiga 189, 202
 Winiarski Jan 189
 Wiślocki Władislaus 381
 Wiszewski Przemysław 384
 Wiszowata Franciszka 444
 Wiśniowiecka Gryzelda 357
 Wiśniowiecki Jeremi 357
 Wiśniowski Eugeniusz 381, 384, 401
 Wiśniowski Grzegorz Antoni 211
 Witalis, gwardian lwowski 396
 Witek Stanisław 388
 Witkowski Jan *Korzbok (Korzbog)* 46-48,
 51, 260, 437, 465
 Witkowski Krzysztof 43-44
 Witkowski, starosta 442
 Witomski Baltazar 201
 Wituński Augustyn 361
 Wizgrałówna *Regina* 402
 Władysław I Łokietek, król Polski 35
 Władysław II Jagiełło, król Polski 12, 27, 39,
 42
 Władysław III Warneńczyk, król Polski 41
 Władysław IV Waza, król Polski 151, 276,
 456
 Władysław V Pogrobowiec, król Czech i Wę-
 gier 28
 Władysław z Gielniowa, św. 153
 Władysław z Thari 27-28
 Włoch Matys 335
 Włoch Zuzanna 335
 Włodarek Andrzej 224
 Włodek Jan 430
 Wodzicki Michał 338
 Wodzieńska Katarzyna 219
 Wojciech, prowizor bernardynek 437
 Wojeńska (Woińska) Katarzyna *Rozalia* 159,
 227, 264, 301, 308, 411, 432
 Wojeńska Aleksandra *Ludwika* 227
 Wojeński Jan 227, 432
 Wojnowska *Jadwiga Agnieszka* 97-98, 159,
 232, 254, 300, 309, 316-317, 327, 329, 342,
 346, 354, 408, 422
 Wojtecka Anna 175
 Wojtecka Barbara 175
 Wojtyska Henryk Damian 133, 285, 458
 Wolborzówna Anna *Regina* 318, 404
 Wolff Adam 436
 Wolff Jerzy 190
 Wolffowa Jadwiga 449
 Wolińska Barbara Katarzyna 205, 226, 257,
 263, 277
 Wolińska Teresa *Ludwika* 226
 Woliński Paweł 205
 Wolna Dorota 453
 Wolna Magdalena 452
 Wolna Zofia 206, 452, 459
 Wolny Jan, młodszy 205, 452
 Wolny Jan, starszy 206, 452-452, 459
 Wolny Maciej 459

- Wolska *Magdalena* 345
 Wolska Teresa *Ludgarda* 78, 325, 341, 408, 414
 Wolski Marian 175-176
 Wolski Mikołaj 188, 298
 Wołucka *Eufrozyna* 195, 197, 287, 289, 305, 319, 327, 358, 409
 Wołucka *Justyna* 299, 304, 318, 396
 Wołucki Jan 197
 Wołucki Paweł 197, 284
 Wołyniec Bartłomiej 23, 226
 Woynarowski Wojciech 96
 Wójcik Andrzej 463
 Wróbel Elżbieta Elena 226, 363
 Wróbel Ryszard 105-106
 Wszetecki Paschalis 373
 Wujek Jakub 400
 Wunsam Jan 426
 Wurst Seren 98
 Wybranowski Aleksander 190
 Wybranowski Mikołaj 254
 Wyczawski Hieronim Eugeniusz 11, 26, 30, 33, 35-36, 45, 50-51, 148, 152-153, 158, 193, 211, 217, 226, 260, 274, 279, 294, 300, 361, 365, 367, 376-377, 422, 426
 Wygraszewska *Druzjana* 144
 Wyrozumski Jerzy 30, 32
 Wysmułek Jakub 31, 445-446

 Zabraniak Sławomir 278
 Zadzik Hieronim 197
 Zadzik Jakub 49, 197, 274, 278, 434, 453
 Zadzik Jan, młodszy 197, 225
 Zadzik Jan, starszy 197
 Zadzik Maciej 197
 Zadzik Remigian 197
 Zadzik Stanisław 197
 Zadzikówna Anna 197, 225
 Zadzikówna Ewa 197, 205, 225
 Zadzikówna Katarzyna *Teresa* 11, 16, 50, 107, 122, 135, 196-197, 205-206, 225-226, 232, 239, 241, 255, 257, 263, 267, 273-279, 289, 306, 313, 320, 369, 376, 386, 402, 405, 411, 434, 451, 453
 Zagórny Andrzej 288
 Zagurski Florian 370
 Zajac Stanisław 449
 Zajchowska Anna 12, 298, 455
 Zalasowski Mikołaj 451
 Załuski Andrzej 364
 Załuski Paulin 370-371, 380
 Zamoyski Tomasz 457
 Zaorski Wojciech 376
 Zaremska Hanna 401
 Zarzecki Franciszek 279
 Zasańska Regina 279
 Zathey Jerzy 114
 Zawarczyński Paweł 413
 Zawilski Stefan 383, 386-387, 427, 451
 Zawisza Czarny z Grabowa 177
 Zbaraski Jerzy 393
 Zbudniewek Janusz 381
 Zdanek Maciej 113, 260
 Zdanowski Kazimierz 229
 Zdrojowski Łukasz 276
 Zebrzowski Andrzej 409
 Zebrzydowska Anna *Ludgarda* 118, 193, 225-226, 253, 284, 287, 305, 312-313, 319-320, 394, 405, 457
 Zebrzydowska Gryzelda 225-226
 Zebrzydowska Marta 144
 Zebrzydowska Regina Anastazja *Dominika* 226
 Zebrzydowska Zofia 213
 Zebrzydowski Andrzej 47, 226
 Zebrzydowski Jan 226
 Zebrzydowski Mikołaj 283, 290
 Zebrzydowski Mikołaj *Franciszek* 193, 226
 Zelner Krzysztof 266-267
 Zembianka (Zębianka) Maria Urszula 318-319, 404
 Zerzyński Tomasz 368
 Zębik Andrzej 389
 Zielińska Zofia 93
 Zieliński Daniel 369, 377-380, 399
 Zieliński Zygmunt 71, 91
 Zielonka Marcelin 371
 Ziemierski Maciej 216
 Ziętkowicz Ignacy z Biecza 288, 367, 376
 Zimny Mateusz 23, 402
 Złocka *Humilitas* 255, 273, 312, 385, 404
 Zofia Holszańska, królowa Polski 28, 42
 Zofia Ofka 237
 Zofia, przełożona bernardynek 304
 Zofia, żona Jana kowala z Krakowa 45, 172
 Zubrzycki Jan Sas 275
 Zuzanna *Eustachia*, wikaria bernardynek 312

Indeks osób

- Zuzanna, siostra Anny Scholisowej 449
Związek Jan 94, 293, 335, 344
Zwiercan Marian 113
Zyglewski Zbigniew 135, 455
Zygmunt I Stary, król Polski 46, 187, 437, 456
Zygmunt II August, król Polski 436, 456
Zygmunt III Waza, król Polski 272, 285, 289, 294, 453, 456
Zygmunt Jagiellończyk, królewicz polski 455
Zyman Jan 450

Żarnecki Jerzy 11, 26, 30, 36, 157-158
Żebrawski Teofil 438, 460
Żebrowska Eufrazja 404, 406

Żelazowska Małgorzata 413
Żeleński (Zieliński) Łukasz 383
Żeleński Stanisław 276
Żivecensis Adam z Żywca 382, 385
Żiżko Jan 71
Żiżko Stanisław 71
Żmudziński Jerzy 204, 397
Żuchowski Kazimierz 18, 39, 112, 142, 225, 260 303, 367, 427
Żuraw Mikołaj 277
Żurek Waldemar Witold 159
Żwanówna Zofia 219
Żychliński Kajetan 95-96
Żychliński Teodor 198, 207
Żydowski Krzysztof 190
Żywczyński Mieczysław 71

Historia – Hereditas – Ecclesia

1. Krzysztof Stopka, Jakub Osiecki, Konrad Siekierski, *Ormianie katolicy w Armenii i Gruzji. Historia, pamięć, tożsamość*, 2019.
2. Sławomir Dryja, Stanisław Sławiński, *Mała encyklopedia piwowarska Krakowa i Kazimierza w wieku XVI i pierwszej połowie wieku XVII. Studia z dziejów piwowarstwa Krakowa i Kazimierza z uwzględnieniem problematyki Kleparza i przedmieść*, 2019.
3. Sławomir Dryja, *Słownik biograficzny słodowników, piwowarów i karczmarzy krakowskich 1501-1655*, 2019.
4. Sławomir Dryja, Jakub Szczerba, *Szkice z dziejów wojnickiego piwowarstwa. Browar Wojnicz 1867-1915*, 2019.
5. Grzegorz Chajko, *Kościół rzymskokatolicki w Bełzie. 1867-1939*, 2019.
6. Jacek Urban, *Święty Jan Paweł II jako biskup krakowski*, 2020.
7. Marlena Hajduk, *Dzieje Pałacu Biskupiego w Krakowie w latach 1815-1894*, 2020.
8. Tomasz Graff, *Najstarsze bractwo różańcowe w Wadowicach. 1616-1822*, 2020.
9. Marcin Gła, *Biskupi i władcy świeccy Rusi w orbicie politycznych wpływów Moskwy doby metropolity Cypriana*, 2020.
10. Dariusz Tabor, *Beatus vir. Chrystologiczny Psalterz trzebnicki w Bibliotece Uniwersyteckiej we Wrocławiu (IF 440) wobec egzegezy biblijnej i duchowości cysterskiej XIII stulecia*, 2020.
11. Sławomir Dryja, *Browary województwa rzeszowskiego w latach 1944-1951*, 2020.
12. Piotr Ł. Grotowski, *Freski fundacji Władysława II Jagiełły w kolegiacie wiślickiej*, 2021.
13. *Duchowe korzenie błogosławionego Michała Giedroycia. Zakon Kanoników Regularnych od Pokuty*, red. Adelajda Sielepin, Andrzej Bruździński, 2021.
14. Edyta Pluta-Saladra, *Konwenty żeńskie w średniowiecznym województwie krakowskim. Studium prozopograficzne (2 połowa XII – 2 połowa XVI wieku)*, 2021.
15. Albert Konrad Sendor, *Adam Józef Potocki (1822-1872)*, 2021.
16. Sławomir Marchel, *Honor meus. Kardynała Puzyry wizja Kościoła, państwa i narodu*, 2021.
17. Maciej Kowalski, *Realizacja charyzmatu trynitarskiego w Polsce*, 2021.
18. *Matka Katarzyna z Kłobucka (1552-1620). Współzałożycielka zgromadzenia sióstr augustianek w Polsce*, red. Krystyna Abramczuk OSA, Dorota Kowalewska OSA, 2022.
19. Abp Bolesław Twardowski, *Listy pasterskie z lat 1923-1939*, oprac. Grzegorz Chajko, 2022.
20. Dorota Żywczak, *Biskup krakowski Jan Grotowic (ok. 1280-1347)*, 2022.
21. *Leksykon syndonologiczny. Polska perspektywa i wkład*, red. Tomasz Graff, Krzysztof Pilarczyk, Zbigniew Treppa, 2023.
22. Marian Wolski, Bartłomiej Paprocki (ok. 1539-1614) *herbu Jastrzębiec i jego krąg rodzinny*, 2023.

23. Sławomir Dryja, *Browary Ziem Zachodnich i Północnych w latach 1945-1951*, tom 2, 2023.
24. Jan Bulak, *Ekonomiczne podstawy funkcjonowania kościołów parafialnych w diecezji żmudzkiej (telszewskiej) w latach 1795-1844*, 2023.
25. Aleksandra Knapik, *Rola polskich arystokratek w projektowaniu i zakładaniu ogrodów krajobrazowych w II połowie XVIII i I połowie XIX wieku*, 2023.
26. Przemysław Jędrzejewski, *Komisje porządkowe cywilno-wojskowe województwa krakowskiego w dobie Sejmu Wielkiego*, 2024.
27. Bartłomiej M. Wołyniec, *Marcin Szyszkowski jako biskup krakowski (1616-1630). Biskup – senator – fundator*, 2024.
28. Ks. Maciej Gawlik CR, *Wątki polskie w „Dzienniku” o. Piotra Semenienki*, 2024.
29. *Raporty dotyczące diecezji żmudzkiej i inflanckiej z końca XVIII wieku*, opr. Jan Bulak, 2024.
30. Sławomir Dryja, *Browary Ziem Zachodnich i Północnych w latach 1945-1951*, tom 1, 2024.
31. Mirosław Płonka, *Testamenty mieszczan bocheńskich (XVI-XVII wiek)*, 2025.
32. Sławomir Dryja, *Browar w Górze Ropczyckiej w latach 1875-1921. Propinacja, dzierżawy, karczmy*, 2025.

Niniejsza monografia stanowi opracowanie dziejów pierwszego klasztoru bernardynek na ziemiach polskich, pw. św. Agnieszki, znajdującego się niegdyś w Krakowie, na przedmieściu Stradom, w pobliżu tzw. Mostu Królewskiego. Losy mieszanek konwentu przez ponad trzy wieki nierozzerwalne były zarówno z historią miasta, jak i lokalnego Kościoła.

Cezurę początkową pracy wyznacza rok 1459, kiedy z inicjatywy hojnego fundatora i dobrodzieja Jana Hinczy z Rogowa rozpoczęto wznoszenie świątyni oraz pierwszych klasztornych zabudowań. Za datę krańcową przyjęto z kolei rok 1788. W tym okresie z inicjatywy prymasa Michała Poniatowskiego, pełniącego równocześnie urząd administratora biskupstwa krakowskiego, przeprowadzono kasatę klasztoru, a bernardynki zmuszono do przeniesienia się do konwentu św. Józefa, znajdującego się przy obecnej ul. Poselskiej.

Należy wyrazić nadzieję, iż zaprezentowana praca ma szansę wypełnić dotychczasową lukę w badaniach nad historią bernardynek z klasztoru św. Agnieszki. Zamierzeniem leżącym u podstaw podjętych poszukiwań naukowych było bowiem pragnienie przywrócenia stradomskim zakonnicom należnej pamięci w powszechnym odbiorze społecznym i ich zaszczytnej pozycji wśród grona żeńskich wspólnot znajdujących się na terenie Krakowa, ugruntowanej przez trzy wieki chwalebnej historii. Pragnieniem autorki było ponadto, by w szerszej świadomości utrwaliło się przekonanie, że spuścizna bernardynek od św. Agnieszki to coś więcej niż jedynie mury świątyni znajdującej się obecnie w posiadaniu parafii garnizonowej czy nazwa ulicy położonej na Stradomiu, w sąsiedztwie ich dawnej siedziby. Zasadne jest więc przywołanie wciąż aktualnych słów Marcelego Nałęcz-Dobrowolskiego, który opisując na początku XX w. zrujnowane w następstwie kasaty wnętrze kościoła i resztki zabudowań konwentu przylegających do jego północnej ściany, zanotował: „Sklepienia krzyżowe lub klasztorne, mroczne, długie korytarze, przypominają jednak co chwila, że to przecież klasztor, i to kiedyś sławny!”.

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Doskonała
Nauka II

Fundacja
Św. Jadwigi
dla URPiI w Krakowie

Uniwersytet Papieski
Jana Pawła II
w Krakowie

WYDAWNICTWO
KSIĘGARNIA
AKADEMICKA

<https://akademicka.pl>

ISBN 978-83-8368-337-9

